BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XVII
E
18
NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

SAM. L. B. A PUFENDORF
DE
JURE NATURÆ
ET
GENTIUM,
LIBRI OCTO.

Cum integris Commentariis Virorum Clariſſimorum

JO. NICOLAI HERTII,

ATQUE

JOANNIS BARBEYRACI.

Accedit

ERIS SCANDICA.

Recenſuit & ANIMADVERSIONIBUS Illuſtravit

GOTTFRIDUS MASCOVIUS.

TOMUS TERTIUS.

Francofurti & Lipſiæ,
EX OFFICINA KNOCHIANA.
MDCCLIX.

NAZIONALE DI NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

SAMUELIS PUFENDORFII

DE JURE NATURÆ ET GENTIUM

LIBER SEPTIMUS.

CAPUT PRIMUM.

DE CAUSA IMPULSIVA CONSTITUENDÆ CIVITATIS.

I. *Ingreſſus.*
II. *Homo natura magis amat ſe, quam ſocietatem.*
III. *Ex appetitu tamen ſocietatis non ſtatim ſequitur appetitus civitatis.*
IV. *In homine multa ſunt vitia, civilem ſocietatem perturbantia.*
V. *An civitas per conſecutionem naturalem producta?*
VI. *An indigentia fuerit cauſa conſtitutæ civitatis?*
VII. *Genuina civitatis conſtituendæ cauſa.*
VIII. *Sola legis naturæ reverentia pacem generis humani non continet.*
IX. *Neque ſoli arbitri; neque pacta.*
X. *Diſcrepantia judiciorum pacem generis humani turbat.*
XI. *Coercendis hominibus acriori fræno quam ſola lege naturali opus eſt.*

POST ſocietates, quas vocant primas, agendum jam de civitate (*a*), quæ perfectiſſima habetur ſocietas (*b*), & qua incolumitas humani generis poſt ipſius multiplicationem maxime continetur. Hanc quare inſtituerint homines, antea per familias ſegreges diſperſi, manifeſte apparebit, ſi & indolem ſocietatis civilis, humanique inclinationes ingenii paulo curatius perveſtigaverimus. Ad quod illuſtrandum non parum proderit excuſſiſſe, quæ vulgo ſuper hac re traduntur.

§. II. PLERIQUE igitur ad naturam hominis

(*a*) Quæ pars diſciplinæ hujus nobiliſſima, quippe τὸ δίκαιον πολιτικόν, ut ARISTOTELES V. Eth. 10. vocat, complexa, jus publicum univerſale conſuevit nuncupari. Nam fruſtra utique ſunt, qui id negant. H.

(*b*) Sive ut CICERO I. Officior. loquitur, *ſocietatum omnium princeps eſt ſocietas civilis*. Conf. ARISTOTELES I. Pol. 1. Quod verum eſt, cum intuitu ſtatus naturalis, cujus mala civitas tollit aut corrigit; tum quia omnes aliæ ſocietates (ſi magnam illam mundi civitatem ſive ſocietatem humani generis excipias) ſocietati civili ſubjectæ conſpiciuntur, & quia nulla eſt actio hominis externa, quæ non ad hanc ſocietatem vel per ſe ſpectet, vel ex circumſtantiis ſpectare poſſit. Ut ait GROTIUS L. II. de J. B. & P. c. 5. § 23. H.

Digitized by Google

minis hic confugiunt, quæ ita ad ſocietatem civilem rapiatur, ut citra eam nec velit, nec poſſit vivere. Cui fini allegantur argumenta illa, quæ ſupra pro ſociali hominis natura L. II. c. 4. adducta ſunt (*a*); deſumta potiſſimum a ſolitariæ vitæ miſeriis, a tædio ſolitudinis, a ſermone, qui citra ſocietatem homini fruſtra datus eſſet, ab appetitu converſandi cum hominibus, ab utilitate ex conjunctione cum aliis reſultante, & ſi quæ ſunt alia. Exadverſum HOBBES de Cive c. I. oſtendere conatur, revera hominem eſſe animal, quod ſeipſum, ſuamque utilitatem quam maxime & principaliter amat; (ISÆUS Orat. 2. Οὐδεὶς ἄλλους περὶ πλείονος ἑαυτοῦ ποιεῖται. *Nemo pluris facit alios, quam ſeipſum*. EURIPIDES Medea (*b*). (v. 85. 86.) Τίς δ᾽ οὐχὶ θνητῶν ἄρτι γιγνώσκεις τόδε· Ὡς πᾶς τις αὑτὸν τοῦ πέλας μᾶλλον φιλεῖ; *Quis vero mortalium jam non novit hoc, Quod quiſque ſeipſum magis quam proximum amet?* ISOCRATES de Pace: (p. 285. Edit. Pariſ.) Ἐμοὶ δοκοῦσιν ἅπαντες μὲν ἐπιθυμεῖν τοῦ συμφέροντος, καὶ τοῦ πλέον ἔχειν τῶν ἄλλων. *Mea ſententia univerſi mortales utilitatis ſuæ ſtudioſi ſunt, & in eo elaborant ut plus poſſint aliis:*) ſocietatem autem & alios ſecundario duntaxat, & quatenus in ipſum aliqua inde voluptas aut utilitas redundare poteſt. Idque inde oſtendit (*c*), quod ut quis alterius ſocietatem affectet, non ſufficiat id ſolum, quod homo ſit; ſed quod apud hunc potius quam alterum honorem aut utilitatem obtenturum ſeſe ſperet. Idemque inductione a ſingulis ſocietatibus petita illuſtrat. Qui commerciorum cauſa coeunt, lucrum ſuum ſpectant, quod adſumptis ſociis melius ſeſe obtenturos ſperant, quam ſi ſeorſim ſua negotia gererent. Ea ſpes ſi ipſos deceperit, vecordes habebuntur, ni damnoſæ ſocietati quantocyus renunciaverint. Illi, quos officii publici rationes jungunt, forenſem quandam amicitiam ineunt, plus mutui metus, quam amoris habentem, & cui potius exteriorum ſignorum fallax adparatus, quam ſincera animorum conjunctio adeſt. Sic ut inter tales quandoque factio, junctis viribus in privatum nitens commodum, vix unquam liquida benevolentia exſiſtat. Et qui propriis confidit opibus, de adſciſcendis ſociis parum ſolicitus eſt. Ubi hilaritatis, aut fallendi otii cauſa coitur, quiſque ſibi maxime perplacet, ſi aliis aut ſibi riſum poſſit movere. Aſt ille provenire non ſolet, niſi oſtenſa aliorum turpitudine, aut indecentia; cum recte quis in alio ridere non poſſit, quod in ſeipſo deprehendit. Juxta illud JUVENALIS Sat. 2. (v. 23.) *Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus*. Igitur qui alios rident, non poſſunt non eoſdem præ ſe deſpicere, & ex comparatione alienæ ſtoliditatis gloriolam ſibi quærere. Et quanquam riſus interdum captetur citra offenſam, & per jocos edentulos; patet tamen hic quoque aliquem magis voluptate ſua, quam ſocietate duci. Imo qui id ex profeſſo agunt, ut alios exhilarent, hoc præcipue ſpectant, ut per feſtivi oſtentationem ingenii gratiam aut commodum aliquod aucupentur. Quin pleriſque hominum eſt natura inſitus maximus pruritus aliorum dicta aut facta examinandi, judicandi, condemnandi atque exagitandi; quem ſi ubertim exſerere queant, jucundiſſimum ſibi vitæ condimentum acceſſiſſe putant. Idemque ægre per diſciplinam aut caſtigationes reprimitur, aut extinguitur. Denique ſi coeatur philoſophandi cauſa inter eruditos, qui præ cæteris ſeſe profitentur ſapere, tot volunt magiſtri haberi, quot convenerunt; & qui ſapientiam ſuam ab aliis repudiatam videt, non modo eis non favet, ſed & acerrime indigna-

(*a*) Quamvis cauſſa Civitatum *immediata* in amore Socialitatis quærenda non ſit, ut apparet ex iis, quæ Auctor dicit §. 3. & ex nota noſtra 3. ad §. 7. certiſſimum tamen eſt, hominem Natura Societatis amore duci, id quod ab AUCTORE ipſo ſatis probatum fuit loco ab ipſo adducto. Cum ſummo ceterum utilitatis & jucunditatis fructu legi poteſt liber Anglicus, in Gallicum ſermonem tranſcriptus, ſub titulo: *Eſſai ſur le uſage de la Raillerie et de le Enjoument dans les Converſations qui roulent ſur les matieres ſur les plus importantes*.

(*b*) IDEM Creſphonte:
Ἐκεῖνο γὰρ πέπονθ᾽ ὅπερ πάντες βροτοί,
Φιλῶν μάλιστ᾽ ἐμαυτὸν οὐκ αἰσχύνομαι.
Mihi hoc quod aliis evenit mortalibus,
Minimum, inter omnes quos amo, noceo mihi.
SOPHOCLES Oedipode in colono:
Τίς γὰρ ἐσθλὸς οὐχ αὑτῷ φίλος;
Quis bonus nequam ſibi?
Conf. ARISTOTELES I. Rhetor. II. H.

(*c*) Ampliat & circumſcribit, explicat & ſuo cogitandi more reddit hoc loco AUCTOR, ut in aliis compluribus, effata Hobbeſii.

Digitized by Google

gnatur. Quo facit illud Arriani in Epictēto L. III. c. 2. *Quod ſi quis tibi dixerit, orta diſputatione de præſtantiſſimo philoſopho, quendam dixiſſe, unum illum eſſe philoſophum: animula tua, quæ antea digiti longitudine erat, nunc duos cubitos excedit. Si quis autem alius dicat, Nihil agis, non eſt operæ pretium illum audire; quid enim ſcit? prima principia percepit. Præterea vero nihil tenet, ſtatim velut attonitus adſtas, palles, vociferaris. Ego ei demonſtrabo, qui vir ſim, quantus Philoſophus.* (*a*) Add. Charron de la Sageſſe L. I. c. 36. n. 6. Ex quibus liquido apparet, quod congreſſus omnis ſpontaneus concilietur vel ob indigentiam, vel captandæ gloriæ; unde referre ſtudent congreſſi vel commodum aliquod vel exiſtimationem & gloriam apud ſocios, vel denique voluptatem. Idem alio argumento demonſtratur, ex ipſis definitionibus *Voluntatis*, *Boni*, *Honoris & Utilis*. Societates ab hominibus ineuntur voluntario. Ubi autem voluntas, ibi quoque eſt ipſius objectum, nempe bonum. In quod bonum autem appetitus ſingulorum fertur, niſi quod quiſque ſibi tale eſſe judicaverit? Nam ut maxime res aliqua naturaliter bona ſit, tamen niſi ea ad nos reſpectum habeat, fere circa illam appetendam & æſtimandam torpere ſolemus. Si enim vel maxime regi Perſarum bene ſit, ego tamen id mihi bonum non duco. Bonum autem ſemper comitatur aliqua jucunditas, quæ vel ad animum ſolum, vel ad corpus quoque pertinet. Animi voluptas omnis vel gloria eſt, vel ad hanc ultimò refertur. Quæ corpus afficiunt, commodorum nomine veniunt. Ergo omnis ſocietas, vel commodi cauſa, vel gloriæ, id eſt ſui, non ſociorum cauſa contrahitur. Enimvero gloriæ ſtudio nulla iniri neque multorum hominum, neque diu duratura ſocietas poteſt; propterea quod gloriatio, ſicut & honor, ſi omnibus adſit, nulli adeſt; quippe quæ præcellentia, & comparatione conſiſtat: neque ut quis cauſam gloriandi in ſe habeat, adjumentum ullum accedit ex aliorum ſocietate; niſi quod conjungi cum hominibus notoriæ virtutis, paris aut æmulæ præſtantiæ argumentum habeatur. Alias enim tanti quiſque eſt, quantum ſine aliorum ope ipſe poteſt. Commoda autem hujus vitæ manifeſtum eſt augeri poſſe mutua ope. Longe tamen mollius & commodius foret, ſi ſolo juſſu alios in noſtra miniſteria liceret diſponere. Prout etiam inter reliqua vitæ inſtrumenta tanto gratius quodque habetur, quo plura adfert emolumenta, minorique impenſa aut labore paratur, atque conſervatur. Unde ſine dubio homines magis ferrentur ad imperium, quam ad ſocietatem, id eſt, mallent aliis imperare, ipſi immunes, quam in mutuam operam conſpirare; niſi metu aliquo retraherentur, ſeu niſi proſpicerent, omnia pro imperio agere volentibus malum aliquod imminere. Conſpirat Arrianus Epictēto L. II. c. 22. *Nullum animal alteri ita conciliatum eſt, ut ſuæ utilitati; cui quidquid obſtare videtur, ſive frater ſit, ſive pater, ſive filius, ſive amaſius, ſive amator; odit, averſatur, exſecratur. Ita enim natura comparatum eſt, ut nihil perinde amet, atque utilitatem ſuam. Hæc pater, hæc frater eſt, & cognatus, & patria, & Deus. Quapropter ſi quis eodem conferat utilitatem, & ſanctitatem, & honeſtatem, & patriam, & parentes, & amicos; ſalva ſunt hæc omnia. Sin alibi utilitatem, alibi amicos, patriam, cognatos, & ipſam adeo juſtitiam collocavit; intereunt hæc omnia, præponderante utilitate.* Ὅπου γὰρ ἂν τὸ ἐγὼ, καὶ τὸ ἐμὸν, ἐκεῖ ἀνάγκη ῥέπειν τὸ ζῶον. *Ubi enim Ego, & Meum eſt, eo inclinare neceſſum eſt animal.* Idem ſupra dixerat: *Catellos non aliquando vidiſti abblandientes invicem, & inter ſe colludentes, ut dicas, nihil illis eſſe amantius? Sed ut videas, quis iſte ſit amor, carnem illis objicito; & cognoſces.* Cicero Offic. III. *Sibi ut quiſque malit, quod ad uſum vitæ pertineat, quam alteri adquirere, conceſſum eſt, non repugnante natura* (*b*)

§. III. Quanquam autem ſupra dicto loco oſtenderimus, ex hiſce haudquidquam conſequi, hominem non eſſe animal ſocia-

(*a*) Κἂν τις ἐλθὼν εἴπῃ σοι, ὅτι λόγου γινομένου, τίς ἄριστός ἐστι τῶν φιλοσόφων, παρών τις ἔλεγεν, ὅτι εἷς φιλόσοφος ὁ δεῖνα, γέγονέ σου τὸ ψυχάριον ἀντὶ δακτυλιαίου δίπηχυ. ἂν δ' ἄλλος παρὼν εἴπῃ, οὐδὲν εἴρηκας, οὐκ ἔστιν ἄξιον, τοῦ δεῖνος ἀκροᾶσθαι· τί γὰρ οἶδε, τὰς πρώτας ἀφορμὰς ἔχει, πλέον δ' οὐδέν. ἐξέστηκας, ὠχρίακας εὐθὺς, κέκραγας, ἐγὼ αὐτῷ δείξω τίς εἰμι, ὅτι μέγας φιλόσοφος.

(*b*) Confer. PARRHASIANA T. II. p. 359. 360. & ſeqq.

ciabile, aut a natura non deſtinari, ut in ſocietate ſui ſimilium vivat: poſito tamen appetitu ſocietatis in homine, non inde ſtatim ſequitur, hominem natura ferri ad ſocietatem civilem. Non magis quam hoc ſequitur: homo per naturam deſiderat aliquam occupationem, ergo natura fertur ad ſtudia literarum. Quippe cum ille appetitus per ſocietates primas, junctaque cum æqualibus amicitia, impleri poſſit. Quo facit illud Aristotelis Nicom. L. VIII. c. 14. Ἄνθρωπος τῇ φύσει συνδυαστικὸν μᾶλλον, ἢ πολιτικὸν, καὶ ὅσῳ πρότερον καὶ ἀναγκαιότερον οἰκία πόλεως, καὶ τεκνοποιΐα κοινότερον ζώοις. *Homo conjugale magis quam civile animal eſt, quanto prior, magiſque neceſſaria eſt familia, quam civitas, & filiorum quoque procreatio animalibus communior.* Add. Kenelmus Digby de Origine mundi c. 9. §. 8. ſeqq. Cæterum, quod diximus, ita probat Hobbes dicto loco, ſocietates civiles non meros eſſe congreſſus, ſed fœdera, quibus ineundis fides & pacta ſint neceſſaria. Horum ab infantibus quidem & indoctis vim; ab iis, qui damnorum ex earum defectu ortorum ſunt inexperti, utilitatem ignorari. Unde fieri, ut illi, quia, quid ſit ſocietas civilis non intelligunt, eam inire non poſſint; hi autem, quia neſciunt, quid eadem proſit, non curent; aut ſaltem in ea ita vivant, ut ejuſdem præſtantiam non æſtiment. Ergo omnes homines, cum ſint nati infantes, ad ſocietatem civilem ineptos natos eſſe; plurimos per omnem vitam tales manere, diſciplina autem, non natura, hominem ad eam ſocietatem aptum fieri. Neque vero iſthæc deſtruuntur auctoritate Ariſtotelis, qui hominem φύσει, aut πεφυκέναι dicit ζῶον πολιτικὸν *natura* aut *aptum natum animal politicum*. Nam per illam locutionem quandoque notatur, aliquid actu ineſſe rei cuipiam per naturam, circa omne antegreſſum ipſius aut alterius factum; quo ſenſu verbi gratia piſcis aptus natus eſt, ut natet, avis ut volet, quercus ut glandes ferat. Interdum autem notatur, alicui rei ineſſe aptitudinem (*a*) ſeu habilitatem recipiendi perfectionem quampiam per culturam & diſciplinam, quæ vi ipſi inſit, natura intendit, aut ſaltem tanquam ſibi congruum & non repugnans approbat. Quo ſenſu natura aptus eſt, verbi gratia, equus, ut greſſus ſuperbos glomeret, id quod aſino negatum; pſittacus ut garriat, ager ut frumentum, collis ut vitem ferat; ipſe homo ut ſermocinetur, ut varias artes & ſcientias addiſcat. Quo ſenſu & eundem animal politicum eſſe, mox demonſtrabimus, non obſtante, quod omnes homines naſcantur infantes; quippe cum homines adulta ætate, & rationis uſu gaudentes ſupponere ſoleamus, quando inquiritur, quid homini natura competat, aut non competat. Add. Rich. Cumberland. de Leg. nat. c. 2. §. 2. Deinde circa dicta Ariſtotelis obſervandum, ipſum [interdum (*b*)] voce ζώου πολιτικοῦ latius uti, pro animali ſociabili, non preſſe pro tali, quod ad ſocietatem civilem feratur, aut ad eandem aptum ſit. Sic Idem Polit. III. c. 4. (6.) Φύσει μέν ἐστιν ἄνθρωπος πολιτικόν· διὸ καὶ μηδὲν δεόμενοι τῆς παρ' ἀλλήλων βοηθείας οὐκ ἔλαττον ὀρέγονται τοῦ συζῆν. *Homo natura eſt animal civile. Quare etſi nihil aliorum auxilio egeret, nihilominus convictum expeteret.* Atqui ex ὀρέξει τοῦ συζῆν, ex appetitu convictus non ſtatim ſequitur, hominem ferri ad ipſam civitatem; cum iſti appetitui per ſocietates primas, & familiarem cum aliis converſationem ſatisfieri queat; quæ etiam ſine civitate intelliguntur. Sic Idem Polit. L. I. c. hominem eſſe animal politicum demonſtrare inde vult, quod alias ſermo illi fruſtra eſſet datus. Atqui ſermonis uſus etiam alibi quam in civitate poteſt eſſe: & homines utique inter ſe ſermocinati ſunt diu, antequam civitates inſtituerentur. Pari modo accipitur ea vox Nicom. L. I. c. 5. *Perfectum bonum eſſe ſufficiens apparet. Sufficiens autem dicimus, non ipſi ſoli, qui vitam ſolitariam agit, ſed parentibus, ſed filiis, ſed uxori, amicis denique*

(*a*) Plane ut ASPASIUS in II. Ethic. Ariſtot. obſervavit: *Ea quoque natura eſſe, quæ in nobis natura diſpoſitis ſucceſſu temporis quidem proveniunt, indigent autem, ad perfectionem ut proveniant, adminiculo externo.* H.

(*b*) Adjecimus hanc vocem, præeunte Cl. BARBEYRACO, eo enim in loco Ariſtotelis, quem Auctor initio §. hujus excitavit, ζῶον πολιτικὸν, animal civile, manifeſte opponitur ζώῳ συνδυαστικῷ, ſive animali, facto ad Societatem conjugalem, & idcirco generaliter dici nequit, Ariſtotelem voce ζώου πολιτικοῦ latius uti, pro animali ſociabili, non preſſe pro tali, quod ad ſocietatem civilem feratur.

nique ac civibus: ἐπειδὴ φύσει πολιτικοὶ ἄνθρωποι, *quandoquidem homo civilis natura eſt*. Atqui etiam extra civitatem parentes, liberi, uxores, & amici exſiſtere poſſunt (*a*).

§. IV. Clarior res fiet, ſi conſideretur, quænam conditio ex conſtitutis civitatibus apud homines proveniat; quidnam requiratur, ut aliquis vere dici queat animal politicum, id eſt bonus civis; quid denique ſit in natura hominis huic ipſi, ut ita dicam, civilitati repugnans. Civitatem qui ſubit, naturalis libertatis jacturam facit, ac imperio ſe ſubjicit, quod præter alia jus vitæ & necis in ipſum complectitur, & cujus juſſu plurima facienda, aba quibus quis alias abhorrebat, & omittenda, quæ vehementer appetebat; ſic ut pleræque actiones ad bonum ſocietatis referendæ ſint, quod ſæpe a bono ſingulorum videtur diſcrepare. Atqui ad hoc naturaliter fertur homo, ut nemini ſubjectus eſſe, ut omnia ſuo a gere arbitrio, ut proprio commodo in omnibus velificari velit (*b*). Iſtas dulciſſimas ſane inclinationes uti vinceret, graves cauſas, & neceſſitatis vim habentes adfuiſſe oportuit: adeoque hominem in civitates non ultroneus quaſi naturæ ductus, ſed graviorum malorum evitatio compulit. Deinde animal vere politicum, id eſt bonum civem illum dicimus, qui juſſis imperantium promte paret, qui ad bonum publicum omnibus viribus connititur, idque lubenter ante privatum bonum habet; imo qui nihil ſibi bonum credit, niſi idem tale quoque publico ſit (*c*); qui denique adverſus alios cives commodum ſeſe præbet. Arrianus Epict. L. II. c. 10. *Quæ eſt igitur civis profeſſio? Ne quid privatim utile ducat, & nulla re tanquam emancipatus deliberet: ſed ita ut manus aut pes, ſi ratione uterentur, & naturalem ordinem intelligerent, nunquam concitarentur aliter, nec deſiderarent quidquam, niſi ratione habita univerſi* (*d*). Quo facit mos Perſarum, apud quos ſacrificans non pro ſe ſolo privatimque vota nuncupat, ſed communiter univerſis Perſis bene precatur, imprimis autem Regi. Herodotus Clio (p. 35. in fine Ed. H. Stephani.) Aſt quam maligne maximæ partis hominum ingenia ad huncce finem ſint attemperata, nemo tam imperitus eſt, quin intelligat (*e*). Paucis datum eſt, omnes boni civis numeros explere; maxima pars metu pœnæ utcunque continetur; plurimi per totam vitam pravi cives & animalia non politica manent. Quin potius nullum homine animal ferocius aut indomitum magis, & quod in plura vitia, pacem ſocietatis perturbare apta, ſit proclive. Pleraque animalium brutorum ad pabulum abjecta, cujus aviditas quandoque eadem inter ſe conimittit. Illius ſi affatim ſit, non temere quid litigii movebunt. Nonnulla per Venerem quoque efferantur, in quam tamen certa duntaxat anni parte ſolent incaleſcere. Et quantacunque ſit eorundem feritas, in genus tamen ſuum raro ſævire ſolent. *Indica tigris agit rabida cum tigride pacem Perpetuam; ſævis inter ſe convenit urſis, Parcit cognatis maculis fera.* Aſt vero homines non ſolum cibi potuſque deſiderium (*f*), & Veneris ſtimuli, nullo non anni tempore prompti, invicem collidunt; ſed & alia vitia, brutis ignota, & ſæpe ſibi invicem adverſa. Quæ inter primum locum occupant ſupervacuarum rerum inſatia-

(*a*) Quod porro ARISTOTELES I. Pol. 2. & I. Eth. 7. ac 9. adfert: Πᾶσα πόλις φύσει ἐςὶν εἴπερ καὶ αἱ πρῶται κοινωνίαι. *Natura omnis civitas eſt, ſiquidem & primæ ſocietatis*; non bene cohæret. Quam multa enim ſeorſim natura generavit, etiam in rebus naturalibus, quæ non niſi arte & arbitrio ſolo humano unum in corpus concrevere, aut compagem in unam componuntur? Vid. infra §. 5. H.

(*b*) V. ſupra ad L. VI. c. 3. §. 11. H.

(*c*) Omittat ſcilicet civis bonus, neceſſe eſt, quæcunque Egregio civitatis Publico obſunt, quamvis ipſi privatim utilia ſint. Quod tamen non impedit, quin dentur Negotia, quæ civibus ſingulis utilia ſint, civitatis comoda autem nec juvent, nec peſſumdent, quorum contemplatione utique ſingulis integrum eſt, curare utilitatem privatam. Ita accipiendus CICERO de Offic. L. III. c. 27. *Poteſtatem autem, quod* INUTILE *Reipublicæ ſit, id cuiquam Civi utile eſſe?*

(*d*) Τίς οὖν ἐπαγγελία πολίτου, Μηδὲν ἔχειν ἰδίᾳ συμφέρον, περὶ μηδενὸς βουλεύεσθαι ὡς ἀπόλυτον. ἀλλ᾽ ὥσπερ ἂν εἰ ἡ χεὶρ ἢ ὁ ποὺς λογισμὸν εἶχον, καὶ παρηκολούθουν τῇ φυσικῇ; κατασκευῇ οὐδέποτ᾽ ἂν ἄλλως ὥρμησαν ἢ ὠρέχθησαν ἢ ἐπανενεγκόντες ἐπὶ τὸ ὅλον.

(*e*) Accius apud CICERONEM L. III. de Officiis c. 21.

Multi iniqui atque infideles regno, pauci ſunt boni.

Et ab omni ætate populi fuere eo ingenio,

Nec impoſitos unquam cervice volenti

Ferre Duces. Ut ait Papinius. H.

(*f*) V. ſupra L. II. c. 1. §. 6. H.

ſatiabilis cupido, & ſæviſſimum malorum ambitio (*a*), cujus ſenſum uti ſolus homo videtur habere, ita eodem quoque tenerrimo utitur, cum contra bruta nihil afficiat, niſi quod corpori ipſorum aliquam noxam infert. SALLUSTIUS Catilin. (c. 10.) *Pecuniæ, dein imperii cupido materies omnium malorum fuere. Namque avaritia fidem, probitatem, cæteraſque bonas artes ſubvertit: pro his ſuperbiam, crudelitatem, Deos negligere, omnia venalia habere edocuit. Ambitio multos mortalium falſos fieri ſubegit: aliud clauſum in pectore, aliud in lingua promtum habere: amicitias, inimicitiaſque non ex re, ſed ex commodo æſtimare, magiſque vultum, quam ingenium bonum habere.* Accedit vivaciſſima injuriarum memoria, & vindictæ ardor, quod malum rarius & ſegnius inter bruta deprehenditur. Et quod miſerrimum eſt, eo furore in proprium genus ſævire homo gaudet, ut maxima pars malorum, quibus humana conditio vivit obnoxia, ab ipſo homine proficiſcatur. Nec abſurde quis dixerit, per Creatoris providentiam ideo tam tardis incrementis hominem adoleſcere, ſecus ac bruta, quo ingenii humani ferocia & aſperitas per longas moras utcumque frangi, & in harmoniam cum aliis diſparibus ingeniis queat temperari. Nam ſubito in plenas vires adultus homo quavis beſtia intractabilior erat futurus. Vid. Proverb. XIII. 24. XXIII. 13. 14. Sirac. XXX. 1. ſeqq. 12. Huc etiam pertinent, quæ traduntur ab HOBBESIO Leviath. L. XI. morem omnium hominum eſſe, ut perpetuo & indefinenter potentiam unam poſt alteram perſequantur; non quod quis majorem ſemper ſperet, quam qua jam fruitur, neque quod modica potentia contentus eſſe non poſſit: ſed quod potentiam & bene vivendi facultates præſentes conſervare non poſſit, niſi adquirendo plura; quippe quæ abſumuntur, niſi ſubinde ſuppleveris. Etiam quando hoc bene ſucceſſit, cupiditas oritur alia nova, aut famæ aut voluptatum novarum. Porro divitiarum, honorum, imperii, vel potentiæ cujuſcunque cupiditas diſponit hominem ad contentionem, inimicitias & bellum. Competitorem enim interficere, aut quocumque modo repellere competitori alteri ad obtinendum quod cupit via eſt. Accedit & hoc, quod in quovis genere brutorum inclinationum, & appetitus fere eſt ſimilitudo; at inter homines quot capita, tot ſenſus, & in plerisque magna pervicaciæ ſtudium ſuum extollendi. Quod vel ſolum ſufficere poteſt ad perturbandam hominum multitudinem, quæ in unum cœtum eſt jungenda. EURIPIDES Phœniſſis v. 502. *Si omnibus idem eſſet pulcrum, egregiumque ſimul, non eſſet ambigua diſſenſio inter homines: Nunc vero nihil ſimile, nihil æquale hominibus eſt, Præter nomina; res vero non eſt eadem.* Ergo tantum abeſt, ut homo natura ſit animal politicum, ſeu ut ſtatim per nativitatem ſit idoneus ad gerendas partes boni civis; ut potius vix longam per diſciplinam aliqui ad illud utcumque excolantur. Huc ſpectat illud PLATONIS de LL. L. VI. (p. 864. E. Ed. VVech.) Ἄνθρωπος δὲ, ὡς φαμὲν, ἥμερον. ὅμως μὴν παιδείας μὲν ὀρθῆς τυχὸν καὶ φύσεως εὐτυχοῦς, θειότατον ἡμερώτατόν τε ζῶον γίγνεσθαι φιλεῖ. μὴ ἱκανῶς δὲ, ἢ μὴ καλῶς τραφὲν, ἀγριώτατον ὁπόσα φύει γῆ. *Hominem manſuetum animal eſſe dicimus. Porro ſi cum natura felici rectam quoque diſciplinam fuerit aſſecutus, in diviniſſimum, manſuetiſſimumque animal ſolet evadere: ſi vero non ſatis aut non bene fuerit educatus, ferociſſimum omnium, quæ in terris naſcuntur, animal redditur.* ARISTOTELES Pol. L. I. c. 2. (*b*). Ὥσπερ τελεωθὲν βέλτιστον τῶν ζώων ἄνθρωπός ἐστιν, οὕτω καὶ χωρισθὲν νόμου καὶ δίκης, χείριστον πάντων. *Uti perfectione ſuſcepta optimum cunctorum animalium eſt homo; ita ſi alienus fiat a lege & a judiciis, peſſimum eſt omnium animalium.* Mox eundem vocat ἀνοσιώτατον καὶ ἀγριώτατον ἄνευ ἀρετῆς, *impiiſſimum & immaniſſimum ſine virtute.* IDEM Nicom. VII. 7. Μυριοπλάσια γὰρ ἂν ποιήσειεν ἄνθρωπος κακὸς θηρίου. *Millies plura mala homo quam beſtia perpetraret.* Add. SENECA Epiſt. CIII. POLYBIUS L. XVII. c. 13. Τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος δοκεῖ πανουργότατον εἶναι τῶν ζώων, πλεῖστόν γε μὴν ἔχει λόγον τοῦ φαυλότατον ὑπάρχειν. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα ζῶα ταῖς τοῦ σώματος ἐπιθυμίαις αὐταῖς δουλεύοντα, δι᾽ αὐτὰς μόνας σφάλλεται. Τὸ δὲ [illegible] τῶν [illegible]

(*a*) Præcipuæ injuriarum cauſæ ARISTOTELI II. Pol. 7. Tymon apud STOBÆUM ea vocat *prima elementa*, ſive στοιχεῖα *malorum omnium*. V. ſupra L. II. c. 1. §. 6. & c. 2. §. 12. H.

(*b*) Apud eundem eſt V. Pol. 1. Ἀγαθοὶ οὐδαμοῦ ἑκατόν. *Nuſquam centum probi.* H.

τῶν ἀνθρώπων γένει καὶ προσδεδοξασμένον, οὐχ ἧττον διὰ τὴν ἀλογιστίαν ἢ διὰ τὴν φύσιν ἁμαρτάνει, *Hominum genus cum verſutia & calliditate cætera animalia ſuperare videatur, multæ tamen dici poſſunt, cur deterrimum habeatur. Nam cæteræ animantes, quæ ſolis corporis cupiditatibus ſerviunt, per has duntaxat in fraudem labuntur; at humanum genus variis præterea opinionibus inductum, non pauciora per imprudentiam peccat, quam naturæ vitio.* Lactantius de ira Dei c. 12. *Quid erit homine truculentius, quid immitius, ſi demto metu ſuperiore, vim legum aut fallere potuerit, aut contemnere?* Plutarchus Cicerone (p. 884. D. Ed. VVech.) Οὐδὲν ἀνθρώπῳ θηρίον ἐστὶν ἀγριώτερον, ἐξουσίαν πάθει προσλαβόντος. *Nullum animal eſt homine ſævius, ſi libidini licentiam habeat conjunctam.* Ne nunc addamus, quæ paſſim de vitiis vulgi, quæ maxima generis humani pars eſt, jactantur. Add. Mornæus de Veritate Rel. Chriſt. c. 16. Sic ut malitiam & fraudes hominum noſſe, eo fine, ut caveri & eludi poſſint; magna civilis prudentiæ pars ſit. Vid. Baco de Verulamio de Augm. ſcient. L. VII. c. 2. Ex hiſce igitur ſatis patet, quo demum ſenſu homo natura animal politicum dici queat, nempe non quod omnibus & ſingulis per naturam inſit aptitudo gerendi perſonam boni civis; ſed quod per diſciplinam ſaltem aliqua pars hominum ad illud fingi queat; & quod multiplicati generis humani ſalus & incolumitas niſi per ſocietates civiles ſervari nequeat. Ad quas natura, ſui conſervandi ſtudioſiſſima, ineundas utique homines impellit. Sicuti & hic ſocietatis civilis vel præcipuus eſt fructus, ut in ea homines ad vitam civilem decenter agendam adſueſiant.

§. V. Jo. Frid. Hornius de Civit. L. I. c. 4. §. 6. civitatem opus naturæ vocat, quæ naturali ordine ac conſecutione ſit producta. Scilicet primum par mortalium, ex quo totum genus humanum fuit propagatum, amore conjugali fuiſſe conjunctum; natos quoque cum parentibus tenerrimo affectu fuiſſe copulatos. Inde familiam ortam; quæ multitudine ſobolis abundans, & quotidianis auctibus creſcens, novas colonias deduxerit, donec civitati ſufficeret. Idque omne præſtitiſſe ingenitum ſocietatis amorem, qui conſanguineorum cohabitatione incrementum ceperit. Homines autem unquam in ſylvas & ſolitudines diſperſos ſeceſſiſſe, & ad ferarum inſtar vagam degiſſe vitam, velut commentum eſſe explodendum. Enimvero per naturalem hanc conſecutionem cauſas impellentes, & pacta humana circa civitates conſtituendas excludere velle, perinde eſt, ac ſi quis dixerit: ex ſemine creſcit arbor, ex arbore fiunt tabulæ & trabes, hæ inter ſe rite compactæ navem conſtituunt, ergo naturali conſecutione atque ordine navis facta eſt; neque aut peculiarem id genus ædificii habet cauſam aut nullæ fabrorum operæ intervenerunt. Igitur agnoſcimus quidem, fabuloſum eſſe, magnam hominum multitudinem initio congregatam, dein per ſylvas ac ſolitudines diſperſam, poſtea denuo in civitates collectam. Nec minus tamen illud gratis fingitur; ex uno hominum pari, aut poſt diluvium e quaternis familiis ita repente civitates coaluiſſe, nulla peculiari cauſa impellente, aut nullis pactis intervenientibus. Nam utut liberos intra familiam paternam cura patris continuit, quouſque ad virilem ætatem ipſi pervenirent; tamen cum priſcis illis ſeculis ſola agricultura & pecuaria fere viveretur, nulla ratio erat, quare pater filios uxoratos diutius penes ſe vellet retinere. Quin potius ex hiſtoria ſacra colligitur (*a*), filios, inprimis plures unius patris, eo uſque provectos, ut patrumfamilias vices ipſi obire poſſent, in diverſa ſolitos diſcedere, peculiares ſibi ſedes poſituros: præſertim cum vacuæ paſſim terræ, & arridens regionum aliarum facies in diſſita interdum allicerent. Vid. Geneſ. XIII. 5. 6. 9. Neque antiquiſſimis ſeculis ſola Sicilia incolas tales habuit, quales deſcribit Homerus Odyſſ. ι. Τοῖσιν δ' οὔτ' ἀγοραὶ βουληφόροι οὔτε θέμιστες. Ἀλλ' οἵγ' ὑψηλῶν ὀρέων ναίουσι κάρηνα. Ἐν σπέεσι γλαφυροῖσι. Θεμιστεύει δὲ ἕκαστος Παίδων ἠδ' ἀλόχων οὐδ' ἀλλήλων ἀλέγουσι. *Nec fora conciliis fervent, nec judice: tantum Antra colunt umbroſa: altis in montibus ædes Quiſque ſuos regit, uxorem, natoſque: nec ulli In commune vacat ſocias*

(*a*) Non tamen negandum, olim ſæpius ex familiis regna evaſiſſe. V. ſupra ad L. VI. c. 3. §. 1. & quæ AUCTOR ipſe habet infra c. 3. §. 6. H.

ſocias extendere curar. Et eſt quidem inter fratres amor, ſed ut malint tamen invicem æquales degere, quam unus alterius imperio ſubeſſe: & conſtantius diligant, ſi rem familiarem invicem implicitam non habeant. Sic ut primordia generis humani ſeſe multiplicantis magis ad id ſeparandum, & per diverſa terrarum diſpergendum, quam ad idem in magnos cœtus colligendum valuerint. Verum cum cordatiores animadverterent, incommoda illa, quæ familias ſegreges comitabantur, tolli poſſe, ſi plures in eundem cœtum coaleſcerent, civitate conſtituta: inde non pacto ſolum & imperio eaſdem combinare placuit, ſed & majoris ſecuritatis & commoditatis gratia in eundem locum diſperſa antehac per campos ac ſylvas domicilia contrahi cœpta. Et in hunc ſenſum interpretandi ſunt illi, qui a primis civitatum conditoribus homines per ſylvas diſperſos in unum collectos tradiderunt.

§. VI. Multi arbitrantur, homines, ut in civitates coirent, per indigentiam fuiſſe motos, atque ut vitam redderent cultiorem juxta atque copioſiorem, quæ ſolitaria non poteſt non & inculta & egena exſiſtere. Ubi illud quidem certum eſt (*a*), vix miſerius fore animal homine, ſi ſinguli ſolis ſibi relinquantur citra ullam ab aliis hominibus accedentem opem. Sed nec illud negari poteſt, ad delicias uſque vitam humanam excoli cœptam, poſtquam in civitates fuit conceſſum. Lactantius de Opificio Dei c. 4. *Homo ſi haberet ad propulſanda pericula ſuppetens robur, nec ullius alterius auxilio indigeret; quæ ſocietas eſſet? quæ reverentia inter ſe? quis ordo? quæ ratio? quæ humanitas? aut quid eſſet deterius homine? quid efferatius? quid immanius? ſed quoniam imbecillis eſt, nec per ſe poteſt ſine homine vivere, ſocietatem appetit, ut vita communis & ornatior fiat, & tutior*. Nihilominus indubium nobis videtur, indigentiam haudquidquam ſolam, aut præcipuam cauſam civitatum conſtituendarum fuiſſe; utut in eam ſententiam quoque inclinet Plato de Rep. L. II. (p. 598. & ſeqq. Edit. VVech.) Nam etiam antea, quando adhuc in familias ſegreges diſperſi agebant homines, ſatis conſultum erat neceſſitatibus vitæ, inventa agricultura, & pecuaria, vini cultura, veſtiaria, aliiſque artibus. Vid. Geneſ. XIII. 2. XXIV. 35. Et ſane ponamus patremfamilias, cui affatim agri, pecoriſque, ac ſervorum; quid huic deeſſe poſſit ad tolerandam hancce vitam? Aut ſi quid deſit, per commercia id ſupplere poterit. Vid. Cornel. Nepos Attico c. 13. Sicut multæ hodie civitates dantur, quæ merces, neceſſitati aut voluptati inſervientes, ab exteris petunt; nec tamen ideo cum illis in unam civitatem coaleſcere neceſſum habent. Vice verſa non pauci dantur populi (*b*), per multa jam ſecula vitam civilem degentes, haudquidquam ſplendidiorem aut copioſiorem, quam priſci quondam patresfamilias victitabant. Quique adeo jactent illud apud Valerium Flaccum L. V. *Nec moenia nobis Veſtra placent: feror Arctois nam liber in arvis. Cuncta tenens mecum: omnis amor jacturaque plauſtri ſola; nec hac longum victor potiere rapina. Aſt epulæ quodcunque pecus, quodcunque ferarum*. Sic ut deliciæ illæ, quibus jam multarum vita gentium ſcatet, non tam civitatibus, quam magnis urbibus originem debeant. Urbanum quippe vulgus, cui ex agro & pecore nullus proventus, ad varias artes excolendas ſeſe convertit, parando victu. Acceſſit inter urbanos æmulatio cultus; inde in luxuriam itum, cui multis in locis non pauciora artificia, quam neceſſitati inſerviunt. Quibus tamen carere vita civilis facile poterat. (*c*).

§. VII. Genuina igitur, & princeps cauſa (*d*), quare patresfamilias, deſerta naturali libertate, ad civitates conſtituendas deſcenderint, fuit, ut præſidia ſibi

cir-

(*a*) Vid. ſupra L. II. c. 2. §. 6. H.

(*b*) De Samojutis H. GROTIUS L. IV. Hiſtor. Belgic. ad A. MDXCV. *Latus parvo atque agiles non deliciæ enervant, non cura macerat. Quæ pedibus inceſſit, quod manibus cepit, id cuique ſuum eſt: nec alius poſſidendi finis, quam animus paratis contentus & obviis. Ita omnia habent, quia nihil concupiſcunt*. H.

(*c*) Conf. Diſſert. AUCTORIS de ſtatu hominum Naturali §. 6.

(*d*) Bene dicit *principe cauſa*. Appetitum enim ſocietatis, indigentiam, de quibus AUCTOR ſupra egit, & cauſas alias occaſioneſve nonnihil contuliſſe, ut civitates conſtituerentur, negari nequit. Vid. Elem. pr. civ. Part. I. ſect. 3. §. 3. & 4. H.

circumponerent contra mala (*a*), quæ homini ab homine imminent (*b*). Nam uti poſt Deum optimum maximum homo homini plurimum *prodeſſe*, ita & non minus *obeſſe* poteſt; uti late deducit Cicero Offic. II. (c. 5. & ſeqq.) Scilicet cum variis malis genus mortalium infeſtetur, adverſus ſingula aliquid remedii ejuſdem ſolertia machinata eſt. Contra vim morborum artes medicorum inventæ. Injuriis aeris tecta, veſtes, ignis reſiſtunt. Famem exculta per induſtriam hominum terra propulſat. Ferociam beſtiarum arma, aut inſidiæ coercent. Enimvero contra illa mala, quæ pravitas humanæ indolis ſibi invicem gaudet intentare, efficaciſſima ex homine ipſo medicina petenda fuit, conjunctis in civitates hominibus ſummoque imperio conſtituto. Atque id ipſum demonſtratum ivere Perſæ, apud quos cum Rex e vita exceſſiſſet, quinque deinceps dies abſque lege vitam agebant: *Ut re ipſa diſcant*, ἵνα μάθωσι πόσον κακόν ἐστιν ἡ ἀνομία, σφαγὰς καὶ ἁρπαγὰς καὶ εἴ τι χεῖρόν ἐστιν, ἐπάγουσα, *quantum malum afferat defectus legum & imperii, cædes, rapinas, & ſi quid deterius introducens, ut ſint regum cuſtodes fideliores*, apud Sextum Empiricum adverſ. Mathemat. L. II. (p. 70. D. Ed. Genev.) Poſſunt quoque huc applicari aliqua ex iis, quæ Herodotus Clio memorat ſuper cauſis, ob quas Medi, antehac vicatim habitantes, Dejocem ſibi regem elegerint. Poſtquam autem ita diſpoſiti fuere homines, ut a mutuis læſionibus ſecuri eſſe poſſent, facile conſecutum deinde fuit, ut eo uberius fruerentur commodis, quæ ex hominibus in homines provenire apta ſunt: (puta

(*a*) Hinc *conſideratio malorum, quæ naturalem ſtatum comitantur*, rectiſſime, ni fallor, cauſa princeps conſtituendarum civitatum aſſeritur. Nimirum ut vere ait ARISTOTELES I. Rhetor. 6. Κακὰ συνάγει τοὺς ἀνθρώπους. *Mala conciliant homines*. & V. Pol. V. Συνάγει γὰρ καὶ τοὺς ἐχθίστους ὁ κοινὸς φόβος. *Communis metus etiam inimiciſſimos conjungit*. & VII. Pol. 13. Πολλὰ γὰρ παρὰ τοὺς ἐθισμοὺς καὶ τὴν φύσιν πράττουσι διὰ τὸν λόγον, ἐὰν πεισθῶσιν ἄλλως ἔχειν βέλτιον. *Multa homines præter mores & naturam propter rationem faciunt; ſi ſibi aliter eſſe melius perſuaſerunt*. H.

(*b*) Originem igitur Civitatum AUCTOR a Metu derivat, quæ ſententia admitti poteſt, ſi dicamus, 1. Malos inferendæ, & 2. Bonos avertendæ injuriæ cauſſa in civitates coiiſſe. Dum enim ambitioſi & callidi homines, coadunatis copiis ſuos, aut vicinos oppreſſum eunt, pars cedere vi, tanquam molliores & imbelles voluerunt: aliis res ſuas ſibi habere, & electis Ducibus junctiſque viribus, vim vi repellere ſatius viſum. Poſſis tamen & alias cœtuum civilium rationes fingere. Adeundum hic eſt Scripturæ S. abditos atque reconditos fontes: quos ſi recludimus, apparet, non ab hominibus piis, ſed a Caino, viro improbo primam civitatem conditam fuiſſe. Geneſ. IV. 17. Poſt diluvium Nimrodus, homo malus Regnum Babylonis excitare cœpit. Geneſ. X. 8. ſeqq. *Cœpit is potens eſſe in terra* - - - *quoniam fuit potens venatione: Fuit autem initium regni ejus Babel, & Erech, & Abbad & kalneh in terra Sinear*. Coaluerint autem hæc Regna vis & injuriæ illatæ cauſſa, dum aliæ vicinæ gentes vel familiæ avertendi metus ergo ſociantur; & e medio ſuorum ſibi Reges legunt, ne Nimrodo parere neceſſe ſit. Plurium certe Regum per hos tractus temporibus Abrahami mentionem fieri & ſic hodienum agere homines videmus, ut fortiores ſint vi unita, ſi qua eis vis ingruat major. In quo proinde exemplo Civitatum per utramque metus genus conjunctarum ſpecies præſto eſt. Coit enim Nimrodus cum ſuis, ut aliquos opprimat. Secedunt hi, ſibique Reges conſtituunt, ut ejuſdem Civitatis nexu libertati ſuæ conſulant. Quidni enim interdum multitudo, quum ab iis premeretur, qui majores opes habebant, juſtitiæ fruendæ cauſſa confugerit ad unum aliquem, fortem & virtute præſtantem virum, qui præſidium eſſet populi, & tenuiores injuria prohiberet, dum ſummos cum infimis pari jure retineret. Forſitan quoque fera animalia, quæ multas initio ſtrages fecerant, primis hominibus anſam dederunt, ut una vivere, una mori decernerent. Exempla Gentium, quas nulla vinculi Civilis tenuerit communio, quales GRONOVIO ad Grotium L. I. c. 3. §. 1. fuiſſe dicuntur Aborigines, Getuli & Libyes falſo ſimilia dicimus. Blanditiis enim præſentium Regnorum illecti ſcriptores, ubi Palatia & Domus Regias, ſatellitia Aularumque ſplendorem non viderent, Regna eſſe negaverunt, deſcribuntque gentes, quæ eſſe non poſſunt, ut pictores tragalaphos, centauros & chimæras. Perinde ſe habent, quæ de Inſulanis quibuſdam Africanis, de populis in monte Caucaſo habitantibus & de Caffris traduntur. Caffros certe Petrus KOLBIUS qui diutius inter eos verſatus eſt, deſcriptos eſſe ait in XVII. gentes, quæ in pagos dividantur, quorum ſingulis præſit Præfectus, ut ſingularum gentium Præfectis Princeps. Quo Principe Præſide, de Negotiis publicis omnes pagorum Præfecti in medium conſulere ait, Præfectorum autem Principes exercitibus præeſſe. Primi quoque Reges omnes meri Judices aut Duces exercituum fuerunt, ut apparet ex hiſtoria Judicum & primorum Regum, qui Iſraelitis & Judæis præfuerunt, unde eſt, quod in uno populo plures ſæpe Reges fuerint, ut obſervavit CLERICUS ad Heſiod. Theogon. verſ. 85. & ſequ. & Op. & dier. v. 38. 39. Quoniam autem occupata, ſibive data poteſtate ſæpe abuſi ſunt Reges, factum eſt, ut regna in Ariſtocratias & Democratias converterentur.

(puta (*a*), ut moribus a puero imbuerentur commodioribus, & varia invenirent, atque excolerent artes, quibus vita humana copioſa & commoda fuit reddita) Conſpirant nobiſcum, qui cauſam civitatum *metum* ſtatuunt; per quem haudquidquam intelligitur perturbatio trepidantis & conſternati animi, ſed quævis præcautio futuri mali. De qua recte pronunciat Aristophanes Avibus: (v. 375.) Ἡ δ' εὐλάβεια σώζει πάντα, *cautio ſervat omnia*. Quo ipſo eluditur quorundam argumentum, qui objecerunt: tantum abeſſe, ut metus cauſam civitatibus conſtituendis dederit, ut potius, ſi homines mutuo ſe metuiſſent, ne conſpectum quidem mutuum potuiſſent ferre; ſed dum unus hac, alius alia ſeſe proripit, perpetuo ſeparati manſiſſent. Quaſi vero metuere ſignificet ſolam fugam (*b*), ac non etiam diffidere, ſuſpicari, cavere. Imo & hoc eſt metuentis, providere, ne probabilem metus cauſam habeas. Unde qui dormitum eunt, fores claudunt, quia metuunt fures; clauſis foribus, non amplius metuunt. Qui iter faciunt, cum telo ſunt, quia latrones metuunt; bene armati, eoſdem non ampliſus metuunt. Quo ſpectat, quod Thucydides L. I. tradit, morem geſtandi ferrum, pleriſque barbarorum receptum, quibuſdam Græciæ populis adhæſiſſe ex antiquorum temporum conditione, ubi nec munimento tuti habitabant, nec invicem ſine metu congrederentur. Notatu dignum quoque eſt illud dictum Pyrrhi apud Plutarchum in ejus vita; cum Athenas ingreſſus in arcem adſcendiſſet, & ſacra feciſſet Minervæ, deſcendiſſetque eodem die, gratam ait ſibi eſſe populi erga ſe benevolentiam, & quam ſibi haberent fidem; *ſed caverent, ne ullum poſthac regem, ſi ſaperent, admitterent in urbem, aut portas ei aperirent*. Civitates fines præſidiis, urbes munimentis firmant, armamentaria apparatu bellico complent, etiam in altiſſima pace: quod inutile eſſet, niſi vicinas civitates metuerent. Eædem tamen bene inſtructæ non amplius metuunt. Sic ut metus media comminiſci ſoleat (*c*), quibus ipſe expellatur. Pari ratione homines, quia ſe invicem metuebant, abs ſe ipſis præſidia ſunt mutuati, conſtituta civili ſocietate. Cujus vim illi demum penitus intellexerunt, qui dicunt: *Niſi judicia eſſent, unus homo alterum devoraret*. Conf. Hobbes de Cive c. 1. §. 2. Quod autem homines affatim cauſæ habeant, quare abs ſe invicem ſibi metuant, caveantque, ſatis ſupra L. II. c. 2. §. 6. 12. fuit expoſitum. Contra quæ ne quidquam ab Hornio dicto loco, opponitur: *Æquales vixiſſe familiarum patres multis ſæculis ſine metu fictitiæ invaſionis. Ambitionem ſero invaſiſſe genus hominum, & poſt civitates demum conſtitutas, quæ honoribus & diſtinctis dignitatibus originem præbuerit*. Quaſi vero funeſtam inter primos fratres cædem ambitio non produxerit, dum Cainus indignatur, fratrem majori apud Deum eſſe dignatione. Deinde non ſola ambitio cauſa mutui metus ſtatuitur, ſed & perverſitas hominum, & concurſus circa eandem rem; quarum illa ſimpliciſſimis ſeculis barbariem giganteam, hic etiam inter conjunctiſſimus rixas produxit. Vid. Geneſ. XIII. 7. XXVI. 15. 20. 21. Et ſane acrioribus ſtimulis regum pectora ambitio agitat, ac majori generis humani clade deſævit; ſed ita ut ne paſtorum quidem aut ruſticorum animi ab iſto malo penitus ſint immunes. Vid. Virgilius Eclog. 3. v. 25. ſeqq. it. Eclog. 7. Theocritus Idyll. 5. & 8. Subjungit: *Laceſſere alios maledictis, & ferro, non peſſimi tantum, ſed & ſtolidiſſimi fuiſſe. Laceſſitos quippe potuiſſe invaſori meritam inferre mortem; præterquam, quod nulla fuerit præda expectanda inter inopes, aut qui fructus duntaxat haberent collectos, quos ubique terra exponit, nullo aut exiguo labore, & citra periculum parandos*. Quaſi non modici ſpes lucri ad ſuſcipienda ſcelera pravis hominibus ſufficiat; aut quaſi non olim hodieque frequententur latrocinia & furta inter populos; queis ſolus ex agricultura, & pecuaria quæſtus. Quin nec ſolus latrociniorum metus homines in civitates co m. pulit; ſed ne quibuſvis injuriis, quas mo r

tale -

(*a*) Verba uncinulis incluſa exemplo Cl. BARBEYRACI ſupplevimus, ex Offic. Hom. & Civ. II. c. 5. §. 7.

(*b*) Vid. ſupra L. III. c. 6. §. 13. H.

(*c*) Et licet plurimæ injuriæ a metu proficiſci quoque ſoleant, quod multis ſapientum dictis confirmat H. GROTIUS L. II. de J. B. & P. c. 1. §. 5. tamen hoc ipſum non minus inter cauſas eſſe poteſt, quamobrem animi ad ſocietatem civilem ineundam flectantur. H.

Digitized by Google

tales varias invicem inferre & recipere apti ſunt, obnoxii forent. Id equidem fatemur, quod ſubjungit: *Utut juſta diffidentia fuiſſet; nullo tamen jure ob incertum metum alterum occupare fuiſſe indultum.* Verum jus illud in omnes & omnia, quod juxta Hobbeſium ſtatum naturalem comitatur, non ultra eſt extendendum, quam recta ratio admiſerit, in hunc fere ſenſum (*a*): homo in naturali libertate conſtitutus jus habet utendi omnibus mediis, quæ ſana ratio ad ipſius conſervationem neceſſaria dictitat, adverſus omnes, abs quibus ipſi periculum imminere itidem ſana ratio ſuggerit. Igitur ſi quis cautionem ſuam ulterius, quam ratio ſana admittit, extenderit, ſine dubio in legem naturæ peccabit. Adeoque ſi alterum occidere ob incertum metum occupaverit, quem commodius licebat declinare, haudquidquam aliquid feciſſe cenſendus eſt, quod natura permittit. Unde & ſine dubio prave ſentiunt, qui ex eodem fundamento rapinas & latrocinia adverſus hoſtes non profeſſos defendi putant. Nam rapina & latrocinium in ſe denotat tale medium, quod ad conſervationem hominis ſana ratio neceſſarium dictitare haudquidquam poteſt; ſed quod potius ob ſuperfluam avaritiam, & crudelitatem ſuſcipitur. Haud ſane enim latro viatores ſpoliat ideo, quod ſibi ab illis periculum imminebat. Illud autem ſatis inepte dicitur: *Si vel maxime odium & diffidentia inter homines verſatur, id tamen civitatis cauſa fieri haud dicetur.* Non enim inter ſe oderunt & diffidunt homines, ut civitates conſtituant: ſed ideo civitatem conſtituerunt, quia ſibi diffidebant: Et ſi vel maxime unus paucos aliquos oderit, ſibi diſplicentes, alios contra amore proſequatur, cæteris faveat, aut ſaltem non iraſcatur: tamen ſi ſinguli vel ſingulos duntaxat inimicos habuerint, totum genus humanum odiis, & inimicitiis ſcatebit. Sic ut fruſtra contendatur, omnino *cohabitatione, & naturali multiplicatione civitates cœpiſſe*. Dedit hæc materiam civitatibus; illa occaſionem fortaſſe, ut vicini potiſſimum in eandem civitatem congregarentur. Sed cauſam, quæ homines ad civitates conſtituendas impulerit, iſta, in ſe non continent.

§. VIII. Neque eſt, quod aliquis credat, ſolam reverentiam legis naturalis, quæ utique omnes injurias prohibet, efficere potuiſſe, ut quidquid eſt mortalium in naturali libertate ſecuri invicem viverent. Etſi enim forte (*b*) dentur homines, queis decus, honeſtum, innocentia, fides quam maxime cordi ſit, quæ ne præſtita quidem impunitate violare velint, alii quoque metu proventuri inde mali cupiditates ſuas utcunque compeſcant: magna tamen ex adverſo eorum turba eſt (*c*), quibus omnia ſancta vilia ſunt, quotiens ſpes lucri arriſerit, & fiducia propriarum virium, aut ſolertiæ, qua repellere, aut eludere læſos ſeſe poſſe ſperent. Talibus non diffidere, eſt ipſorum malitiæ & ludibrio ſeſe ultro exponere. Sallustius Jugurth. (c. 14.) *Parum tuta per ſe ipſa probitas eſt.* Cæterum uti abs pravis mortalium cavere, ac idonea ſibi præſidia mature circumponere rationis eſt: ita durum nimis eſt illud Hobbesii de Cive: c. 5. §. 1. *Spem unicuique ſecuritatis, conſervationiſque ſuæ in eo ſitam eſſe; ut viribus, artibuſque propriis proximum ſuum vel palam, vel ex inſidiis præoccupare poſſit.* Equidem ea eſt apud plurimos perverſitas, ut quotiens majus bonum ſibi videtur profecturum a violatione legum, quam ab earundem obſervatione, volentes eaſdem violent. Sicut & Plato de Republ. L. II. (p. 593. B. Ed. VVechel.) ait: *Ubicunque injuſte agere quiſque ſe poſſe confidit, agit protinus: prodeſſe enim quiſque privatim multo magis exiſtimat injuſtitiam, quam juſtitiam* (*d*). Univerſum tamen genus hominum iſtius perverſi-

(*a*) Vid. ſupra L. II. c. 2. §. 3. H.

(*b*) Exhibemus hunc locum ad normam lectionis, quæ occurrit in AUCTORIS Offic. Hom. & Civ. L. II. c. 5. §. 8. omiſſis verbis Ariſtotelis, quæ, monente Cl. BARBEYRACO de alia re omni agunt. Loquitur enim Philoſophus de eo avarorum genere, qui ab alienis bonis ideo abſtinent, ne de ſuo viciſſim præſtare aliquid cogantur. Οἱ δὲ, inquit, φόβῳ ἀπέχονται τῶν ἀλλοτρίων, ὡς οὐ ῥᾴδιον, τὸ αὐτὸν μὲν τὰ δὲ αὐτοῦ ἑτέρους μὴ, ἀρέσκει ἐν αὐτοῖς τὸ μήτε διδόναι, *Qui ob timorem ab alienis abſtinent, propterea quod facile minime eſt, ut ſi aliquis aliena acceperit, alii ab eo quidquam non accipiant: atque idcirco neque accipere, neque dare ipſis placet.* Nic. IV. 8.

(*c*) PLINIUS III. Ep. 20. *Quotocuique eadem honeſtatis cura ſecreto, quæ palam? multi famam, conſcientiam pauci verentur.* H.

(*d*) Et ARISTOTELES VI. Pol. 3. in fine. Ἀεὶ ζητοῦσι τὸ ἴσον καὶ τὸ δίκαιον οἱ ἥττονες· οἱ δὲ κρατοῦν-

verſitatis damnare, nimium fuerit. Quin, fatente ipſo HOBBESIO, dantur quoque ingenia modeſta, quæ ſibi plus non arrogant, quam aliis relinquunt, quibuſque adeo ob oculos obverſetur illud: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*. Ad hoſce opprimendos quomodo quis obtentu ſecuritatis ſuæ ruere poſſit, ego non video. Nec ſana ratio hoc unquam probabit, ut alterum, de cujus voluntate & conatu in meam perniciem nondum peculiariter conſtat, oppreſſum eam; cum longe aptiora ſint remedia, pacem eum ipſo firmandi. Nam ſola illa communis hominum malitia, quæ utique gradus ſuos habet, non ſtatim hominem homini profeſſum hoſtem facit. Igitur fatemur quidem, in ſtatu naturæ tantam non haberi ſecuritatem, quanta in civitatibus habetur, quod ab aliis officia legis naturalis adverſus me ſint exercenda: non tamen uſque adeo nulla eſt, ut hoſtilem in modum adverſus omnes ſit agendum. Sane enim ubi video vires meas alterius viribus pares eſſe aut majores, ubi alter voluntatem pacifice mecum vivendi verbis & pactis conteſtatus eſt, & per edita quædam ſpecimina confirmavit; quare hunc tanquam hoſtem habeam? Aut quomodo ſola ſuſpicio (*a*), ne amicitiam adverſus me ſimulet, aut animum ſuum mutet, probabilem mihi cauſam præbeat eundem occupandi? Id quod multo clarius adhuc cernitur in integris civitatibus, quæ invicem in ſtatu naturali vivunt. Nam hic ſane omnium confeſſione nefas habetur, ſi una civitas alteram, neque beneficio neque injuria cognitam, nedum amicitiam adverſus iſtam fœdere & opere conteſtatam, vi aut inſidiis occupare velit: ideo tantum, quia communem cum eadem dominum non habet, abs quo compeſci poſſit, ſi ipſam aliqua læſerit. Ex quibus apparet, haudquidquam in ſtatu naturali *ſilere leges naturales*; quod HOBBES vult; etſi longe major ſit ſecuritas eaſdem exercendi in civitatibus, ubi officiis pacis mihi non reſpondentem per magiſtratum compellere poſſum. His omnibus tamen non obſtantibus, prudentia utique dictitat, ut non ſolum contra profeſſam improborum malitiam matre nos muniamus, ſed & quæ apud reliquos ſeſe exſerit, probitatem mutabilem eſſe cogitemus. Atqui hic in univerſum convenientius præſidium, quam ſocietas civilis, inveniri nequit.

§. IX. PORRO licet jus naturale dictitet, ut ſi quid controverſiæ oriatur, id vel amice componatur, vel arbitris decidendum devolvatur; tamen ne ſic quidem paci ſatis cautum erit. Quam facile namque eſt homini in alias naturæ leges peccare; tam facile quoque eſt, præteritis arbitris, protinus ad arma convolare. Quin & cum per ſolum pactum in arbitrum fuerit a partibus compromiſſum, ubi ſententia diſplicuerit, idem quoque proculcare non difficile fuerit illi, cui virium ſuarum fiducia impunitatem inter homines promiſerit: præſertim cum arbiter pro imperio partes adigere non poſſit, ut ſententia ab ipſo pronunciata utique ſtent. Hinc & prudentia omnino ſuadet, ut ne in naturali libertate nudis pactis, fideique aliorum nimis confidamus (*b*), ſed illa fœdera credamus ſanctiſſime ſervatum iri, quæ mutua utilitate ſanciuntur, quæque adeo violaſſe utrique damnoſum fuerit; aut ubi alter vi ad ſervanda promiſſa facile adigi poteſt. Ubi perfidiæ lucrum & impunitas eſt propoſita, temerarium habetur credere, ſalutem ſuam ſolius pacti vocabulo ſatis muniri. Atque id ipſum ſatis oſtendit praxis populorum, qui poſtquam cum una civitate fœdus abruperunt, aliorum populorum fœdere ſe muniunt; quo ipſo non ſtatim damnant perfidiam ſuam, quod in aliorum fidem ſe recipiunt; ſed quia civitates ſolent fœdera cumprimis utilitate propria metiri, abdicato fœdere inutili aut perniciofo utiliori ſeſe applicant. Et in hunc ſenſum emolliendum eſt dogma HOBBESII (*c*) de Cive c. 2. §. 11. *pacta mutuæ fidei in ſtatu naturæ eſſe invalida*. Silicet licet ſpecioſe jactetur apud Livium L. XXII. c. 22. *Vult ſibi quiſque credi, & habita fides ipſam plerumque obligat fidem*: in ſtatu tamen naturali longe tutius fuerit (*d*) cogitare tritum iſtud: *Fiſo res periit, diffiſo ſalva*

reman-

[illegible]. Semper quærunt æquum ac juſtum infirmiores: qui autem ſuperiores, id ſuper habent. H.

(*a*) Bene ſola ſuſpicio. V. ſupra L. II. c. 5. §. 6. H.

(*b*) V. infra c. 4. §. 9. H.

(*c*) V. ſupra L. III. c. 6. §. 9. H.

(*d*) V. ſupra L. II. c. 2. §. 12. H.

remanſit. [illegible] THEOGNIS (verſ. 830.)

§. X. ACCEDIT & alia cauſa, quare ſola lex naturæ pacem humani generis continere non poſſit. Scilicet habet hoc naturalis libertas, utquemadmodum propriis viribus ſua cuique ſalus defenditur; ſic & circa obtinendum iſtum finem, & in regendis ſuis actionibus proprio quilibet judicio utatur. Quod quantopere apud diverſos diſcrepet (*a*), quis eſt, qui ignoret? Pauciſſimis ea eſt ingenii felicitas, ut quid generi humano ſinguliſque ad diuturnitatem conducat, proprio Marte poſſint perſpicere, & perſpectum conſtanter ſequi velint. Plurimis præ ingenii hebetudine fœdus error pro ratione imponit. Plerique inconſulto affectuum impetu feruntur, quo libido, aut fallacis ſpecies utilitatis ſubegerit. In tanta opinionum atque ſtudiorum diſcrepantia, quæ fida pax, aut concordia poteſt eſſe? Dum ſtolido æque ac ſapienti ſententia ſua videtur pulcherrima, nec iſte magis hujus, quam hic iſtius ductum ſequi dignatur. Cum autem ſola ratio, prout in ſingulis hominibus deprehenditur, tantam diſcrepantiam componere nequeat; alia ſane via qualiſcumque ſententiarum conſpiratio eſt obtinenda.

§. XI. DENIQUE etſi non ſolum res ipſa ſatis oſtendat, quantum felicitati ſuæ, ope aliorum hominum promovendæ officiant, quantaque mala ac pericula ſibi arceſſant legis naturalis violatores; ſed etiam ipſa lex naturalis conſcientiis hominum ſatis inſinuet (*b*), non impune laturos, qui contra ipſius ſcita alios petulanter læſerint: CLAUDIANUS de IV. Conſ. Honorii (v. 104. & ſeqq.)

Extruite immanes ſcopulos, attollite turres,
Cingite vos fluviis, vaſtas opponite ſilvas;
Non dabitis murum ſceleri. . . . .

Ac licet utilitas, quæ obſervationem legis naturalis, malumque, quod ejuſdem violationem circa promovendam aut impediendam cujuſque felicitatem ſequitur, manifeſte oſtendat, præſtare, ut ſociales ſeſe homines, quam diverſo modo, gerant: ne iſthoc tamen intuitu ea ſat valida eſt ad procurandam generis humani tranquillitatem. Idque quia multitudo non ratione, ſed impetu vivit, ac libidinem pro ratione habet, educationis fere & conſuetudinis vitio, qua vis rationis velut obſurdeſcit (*c*). Tum quod magna pars mortalium præſentibus tantum imminet, futuri parum curioſa, ac illis fere movetur, quæ in ſenſus incurrunt, ad ſublimiora ægre adſurgat. Inde eſt, quod apud plurimos longe major pœnæ humanæ metus, quam divini Numinis, quo tamen nihil magis metuendum. Scilicet quia lento fere pede divina vindicta ſolet incedere (*d*), & ſæpe per occultas ſeſe vias explicat. CÆSAR de B. G. L. I. (c. 14. n. 5.) *Conſueſſe Deos immortales, quo gravius homines ex commutatione rerum doleant, quos pro ſcelere eorum ulciſci velint, his ſecundiores interdum res, & diuturniorem impunitatem concedere.* Id quod pravis mortalium anſam præbet ad alias cauſas impiorum mala referendi; (add. Eccleſ. VIII. 11.) præſertim cum etiam improbiſſimis ſæpe affatim adſit, quibus vulgus felicitatem metiri ſuevit, & contra probi ſæpe multis calamitatibus premantur (*e*), ex quibus improbi & ſtolidi inefficaciam virtutis ad felicitatem colligere amant. Quo faciunt illa apud PLUTARCHUM de ſera numinis vindicta: (p. 548. D. E.) *Ultionem maleficio quam proxime adjunctam ſtatim*

(*a*) V. ſupra L. II. c. 1. §. 7. H.

(*b*) V. ſupra L. II. c. 3. §. 21. H.

(*c*) V. ſupra d. L. II. c. 3. §. 2. & c. 4. §. 3. H.

(*d*) Homines autem quæ longe abſunt, non metuunt. V. ARISTOTELES I. Rhetor. 7. & II. Rhetor. 5. H.

(*e*) V. Malach. III. 14. 15. Conſ. Job. XXI. 7. ſequ. Pſalm. LXIII. 3. ſequ. Eccleſiaſt. Salomon. IX. 2. ſequ. Jerem. XII. 1. ſequ. EURIPIDES in Bellerophonte, vertente Grotio:

Nonne vis Regum inſolens
Evertit illos opibus, hos tradit neci,
Et pejerata dirimit portas fide;
Quique iſta faciunt multo agunt felicius,
Quam qui Deos pateeque perpetuo colunt;
Urbes minores video, ſint quamvis piæ,
Majoribus parere, compulſas jugum
Tolerare valido Marte numeroſi agminis.
Veſtrum quoque aliquis, ſi Deos pertenderet
Orare, victum ne ſibi pareret manu,
Documentum ab ipſis rebus acciperet brevi,
Cœleſtis an vis calamitates arceat.

Conf. ſupra L. II. c. 3. §. 21. H.

Digitized by Google

tim viam intercludere iis, qui quamplurimum malitia bonos habente ſucceſſus utuntur. Nihil enim aliud perinde, atque dilatio juſtæ vindictæ, injuria affectorum ſpes enervat, animoſque eorum dejicit, contra improbos ferocia & audacia agens Et hoc ipſo mali ſeſe ad capeſſenda flagitia exhortantur atque excitant; quod malitia fructum ſtatim maturum, & ante oculos ſitum præbeat, pœna autem ſero demum, & longe poſt fruitionem ſubſequatur. Accedit & hoc, quod ſtimuli conſcientiæ, quæ facinus antecedunt, non ita validi videntur, quam qui idem ſubſequuntur quando factum non amplius infectum fieri poteſt. CURTIUS L. VIII. c. 2. *Male humanis ingeniis natura conſuluit, quod plerumque non futura, ſed tranſacta perpendimus.* Et quod rationis dictamen flagrans ante factum cupiditas obtundebat; id hacce deferveſcente demum validiſſime animum percellit. PLUTARCHUS dicto loco: *Ubi homo aut ob avaritiam, aut gloriæ potentiæque civilis invidiam, aut Venereæ voluptatis cauſa facinus injuſtum atque atrox commiſit: ac deinde furioſa ſiti libidinis ſuæ diſſipata, ſumto tempore perſpicit, reliquos manſiſſe fœdos & horrendos flagitii impetus, utile autem, neceſſarium, aut conducibile nihil illis partum: nonne in eam ſæpenumero incidat cogitationem neceſſe eſt, ſe vanæ gloriæ, aut illiberalis ingratæque voluptatis cauſa, perverſis pulcherrimis & maximis inter homines juribus, vitam turpitudine, tumultibuſque impleviſſe?* Scilicet uti IDEM dicto loco ait: *Quemadmodum malefici cum ad ſupplicium educuntur, quiſque ſuam effert crucem; ſic vitioſitas ad ſingula peccata ex ſeſe fabricatur ſingula tormenta; ſolertiſſima opifex vitæ miſerabilis: & in qua præter turpitudinem terrores multi, animique motus graves, pœnitentia, tumultuſque continentes inſint.* Verum quia iſthæc interna tormenta in aliorum ſenſus non incurrunt; ideo eo minorem habent efficaciam ad aliorum malitiam reprimendam. Equidem recte HOBBESIUS Leviathane c. 31. *Nulla fere eſt actio humana, quæ initium non ſit catenæ cujuſdam conſequentiarum adeo longæ, ut ad finem ejus proſpicere providentia humana nulla poſſit. Concatenantur autem accidentia jucunda & moleſta adeo inſolubiliter, ut qui jucundum ſumit, moleſtum quod adhæret, quanquam improviſum, neceſſario etiam accipiat. Quemadmodum vim inferrentes punit vis aliena: intemperantiam puniunt morbi, & tales ſunt, quas voco pœnas naturales.* Stoliditas tamen plerorumque hominum, & affectuum vehementia facit, ut iſta omnia pauciſſimis pro dignitate conſiderentur. Igitur frænandæ hominum pravitati efficacius remedium non ſupererat, quam quod civitates jam conſtitutæ ſuppeditant. Sicut PLUTARCHUS adverſus Colotem (p. 1224. D.) iſta Colotis verba haud recte reprehendat. *Qui vitam, qui leges compoſuerunt, atque jura, utque regerentur urbes & imperio magiſtratuum parerent, inſtituerunt, ii in tranquillo admodum & tuto nos collocaverunt, tumultibuſque liberaverunt. Iſta ſi quis aboleret, ferarum porro vitam victuri eſſemus, & quiſque obvium quemque tantum non devoraturus* (*a*) Nam valde ſuperfunctorie indolem mortalium PLUTARCHUS inſpexit, ſi credidit, ſublatis legibus civilibus, *per decreta Parmenidea, Socratica, Platonica, Heraclitea*, decus ac pacem humani generis ſtare poſſe. Et ſi vel maxime verum eſſet illud Ariſtippi apud HESYCHIUM (*b*) ILLUSTRIUM, τί πλέον ἔχουσιν οἱ φιλόσοφοι, *qua ve cæteros anteſtarent philoſophi*; reſpondit, ἂν πάντες οἱ νόμοι ἀναιρεθῶσιν ὁμοίως βιώσομεν, *ſi omnes leges ſublatæ eſſent, ſimiliter viveremus:* quid tamen fiet maximæ parti mortalium, qui ſibi relicti affectibus & libidinibus ſuis obtemperant? Quin potius ergo, qui *ratione traduci ad meliora non poſſunt, metu contineantur.* QUINTILIANUS L. XII. c. 7.

(*a*) Ὅτι τὸν βίον οἱ νόμους, διατάξαντες καὶ νόμιμα καὶ τὸ βασιλεύεσθαι τὰς πόλεις καὶ ἄρχεσθαι καταστήσαντες εἰς πολλὴν ἀσφάλειαν καὶ ἡσυχίαν ἔθεντο, καὶ θορύβων ἀπήλλαξαν· εἰ δέ τις ταῦτα ἀναιρήσει, θηρίων βίον βιωσόμεθα.

(*b*) Et quod Ariſtoteles, ut eſt apud LAERTIUM L. V. Ἐρωτηθεὶς τί ποτ' αὐτῷ περιγέγονεν ἐκ φιλοσοφίας, ἔφη, τὸ ἀνεπιτάκτως ποιεῖν, ἅ τινες διὰ τὸν ἀπὸ τῶν νόμων φόβον ποιοῦσιν, *interrogatus, quid ſibi ex philoſophia magis eſſet acquiſitum, inquit, ut ageret ea quæ legum metu quidam faciunt.* H.

CAPUT

CAPUT II.

DE INTERNA CIVITATUM STRUCTURA.

I. *Contra malitiam hominum ab ipſis hominibus remedium eſt petendum.*
II. *Ad hunc finem multi ſeſe conjungere debent.*
III. *Illi multi conſentire debent.*
IV. *Quid cœtus apum a civitate differat.*
V. *Ad civitatem requiritur unio voluntatum, & virium.*
VI. *Unio illa fit intervenientibus pactis.*
VII. *Pactum primum, & illud ſubſequens decretum.*
VIII. *Pactum alterum, complementum civitati afferens.*
IX. *Cauſa, quare Hobbeſius unum tantum pactum agnoſcat;*
X. *Ea eſt inſufficiens.*
XI.XII. *Ejus rationibus reſpondetur.*
XIII. *Quid ſit civitas?*
XIV. *In monarchia quod vult rex, id vult civitas.*
XV. *In aliis formis regulariter major pars concludit:*
XVI. *Quod limitatur.*
XVII. *De paritate ſententiarum.*
XVIII. *De conjungendis & dividendis ſententiis.*
XIX. *Quot homines minimum ad concilium requirantur.*
XX. *Quis ſit civis.*
XXI. *Quotuplicia ſint corpora ſubordinata?*
XXII. *Quid juris iſtis corporibus competat.*
XXIII. *De corporibus illegitimis, & factioſis.*
XXIV. *De peculiaribus functionibus civium.*

CONSEQUITUR jam, ut civitatum intrinſecam ſtructuram curatius rimemur. Ut igitur ſecuritatem ſibi homines, quanta quidem in ipſorum conditionem cadit, contra malitiam aliorum hominum pararent, nihil aliud excogitari potuit, quam ut unuſquiſque ſibi auxilia idonea circumponeret, quibus invaſio alterius in alterum ita periculoſa redderetur, ut ſatius ſibi eſſe putaret manus cohibere, quam conſerere, pacem agitare, quam bello alterum laceſſere. Malitia quippe ingenii humani, & ad lædendos alios proclivitas nulla re efficacius reprimi poteſt, quam oſtentato cominus præſentaneo malo, quod manſurum ſit eum, qui alterum aggreſſus fuerit, ac ſublata ſpe impunitatis. Tale porro auxilium haudquidquam præbere poteſt locus aliquis, natura aut arte munitus. Nam in tali ſolum hærere, carceris inſtar habet, neque ſolus quis eundem facile defendat. Roceptis autem ſociis, ab his ipſis periculum imminet, ni alio præſidio contra eoſdem te munias. Equidem ab armis aliquid auxilii poteſt accedere; ſed non tantum, ut unus homo ſibi diuturnam ſecuritatem etiam contra multos inde queat polliceri. Sic & quod ex animantibus brutis accedere præſidium poteſt, exiguum eſt, aut anceps, nec repellendis iſtis periculis idoneum. Sicut unius & alterius canis, qui ſtipendia contra Americanos fecit (*a*), meminit GOMARA Hiſt. gen. Ind. occid. c. 44. & 65. Et Imperator inſulæ Zeylon (*b*) in regia ſua Candy habere dicitur ſatellitium velut centum elephantorum, qui noctu per urbem vigilias obeunt, & circa necandos ſontes carnificum vice funguntur. Sed ut ad hunc uſum idonei fiant, auxilio multorum hominum opus eſt. Igitur contra pericula ab homine imminentia nullum com-

(*a*) Veteres Galli, quod a Cl. BARBEYRACO additur, ipſi quoque teſte STRABONE L. IV. p. 305. Ed. Amſtelod. in bellis canibus Anglicis, non minus quam canibus ſuæ regionis uſi ſunt. Alia exempla præſto apud PLINJUM Hiſt. Nat. L. VIII. c. 40. POLYENUM Strateg. L. IV. c. 2. §. 16. L. VII. c. 2. §. 1. ÆLIANUM Hiſt. Animal. L. VII. c. 38. POLLUCEM L. V. §. 47. Edit. Amſt. & SPARTIANUM in vita Caracall. c. 6.

(*b*) Vid. Robert. KNOX Narrat. hiſtor. de inſula Ceylon. L. II. c. 1. H.

commodius remedium peti potuit, quam ab ipſo homine, junctis invicem viribus, mutuoque implicita ſalute, & periculis communi conſpiratione propulſatis. Conf. Hobbes de Cive c. 6.

§. II. Manifestum eſt autem, quod duorum vel trium conſenſio talem ſecuritatem minime poſſit præſtare; propterea quod ex altera parte, quæ iſtos eſt invaſura, additio unius vel paucorum hominum ad certam & indubiam victoriam ſufficit, ac adverſariis fiduciam dat ad aggrediendum, ſucceſſumque & impunitatem ſpondet. Igitur neceſſarium eſt ad ſecuritatem, quam quærimus, obtinendam, ut numerus eorum, qui in mutuam opem conſpirant, tantus ſit, ut paucorum hominum ad hoſtes acceſſio non ſit ipſis conſpicui momenti ad victoriam; adeoque ut inſignis aliqua hominum multitudo ſeſe conjungat. Inde & Plato de LL. L. V. (p. 845. E. Edit. WVechel.) tantum civium numerum ad civitatem requirit, ut injuriantes vicinos poſſint depellere, & iiſdem injuriam patientibus auxilia ferre (*a*). Ex quibus & hoc colligitur, juſtam civitatis magnitudinem ad vicinorum vires eſſe referendam (*b*). Inde quæ olim, cum mortalium genus in magnam civitatum multitudinem diſtingueretur, magnæ erant civitates, poſt exortis magnis imperiis, juſto minores ſunt. Nam *corpora quamlibet ardua & excelſa procerioribus admota decreſcunt*. Plinius Panegyrico. (c. 61. num. 2.)

§. III. Deinde inter multos iſtos, qui hoc fine coeunt, oportet ut ſit conſenſus circa adhibenda media, ad eundem finem idonea. Quantuſcunque enim alias iſtorum ſit numerus, ni tamen conſentiant de optima ratione, qua communis defenſio ſit inſtituenda, ſed ſi quiſque ex proprio judicio ſuis viribus uti velit, nihil efficietur. Nam diſtracti ſententiis, & in diverſa tendentes impedimento invicem erunt. Aut ſi maxime aliquando in unam actionem ſpe victoriæ, prædæ, aut vindictæ, impetu vel conſilio ſic ſatis conſentiant: id quod quandoque in plebe furibunda quoque cernitur, vid. Tacitus Ann. I. c. 32. v. 6. 7. poſtea tamen diverſitate ingeniorum, conſiliorumque, vel æmulatione aut invidia, quibus naturaliter homines inter ſe contendunt; vel levitate & per inconſtantiam, ita divellentur, ut deinceps neque mutuam opem ferre, neque pacem inter ſe habere velint. Conferantur, quæ ſuper vitiis Reipublicæ Athenienſis diſſerit Polybius L. VI. c. 45. Adeoque ejuſmodi coitiones multorum hominum minime omnium ad diuturnitatem valebunt, niſi communi aliquo metu coerceantur, ne ab eo, quod ſemel placuit, poſtea pro lubitu diſcedere iterum queant. Unde conſequitur, nudam conſenſionem plurium, etiam pacto firmatam, non præſtare illam, quam quærimus, ſecuritatem; ſeu non ſufficere, ut plures inter ſe ſocietatem mutui auxilii ineant, mutuoque promittant, quod actiones ſuas, vireſque ad eundem finem, bonumque commune ſint directuri. Sed oportet, ut quid amplius accedat, ut qui ſemel ad pacem & mutuum auxilium cauſa communis boni conſenſerint, metu prohibeantur, ne poſtea, cum bonum ſuum privatum a communi diſcrepare viſum fuerit, iterum diſſentiant.

§. IV. Ad hocce illuſtrandum Hobbes preſſe examinat naturam quorundam brutorum, quæ & ipſa aliquo modo ſocialia videntur, uti ſunt potiſſimum apes, & formicæ. Hæc enim, utut ratione deſtituantur, per quam pacta facere, & regimini ſe ſubmittere poſſint; tamen conſentiendo, id eſt, eadem cupiendo, & eadem fugiendo ita actiones ſuas dirigunt ad finem communem, ut cœtus eorum nullis ſeditionibus ſint obnoxii (*c*). Id quare inter homines ſecus ſit, & quare magna hominum multitudo diu concorditer cohabi-

(*a*) Ὄγκος δὲ πλήθους ἱκανὸς οὐκ ἄλλως ὀρθῶς γίγνοιτ' ἂν λεχθεὶς, ἢ πρὸς τὴν γῆν καὶ τὰς τῶν πλησιοχώρων πόλεις· γῆς μὲν, ὁπόση τινὰς σώφρονας ὄντας ἱκανὴ τρέφειν. πλείονος δ' οὐδὲν προσδεῖ. πλήθους δὲ, ὅσοι τοὺς προσχώρους ἀδικοῦντας τε αὑτοὺς ἀμύνασθαι δυνατοὶ, καὶ γείτοσιν ἑαυτῶν ἀδικουμένοις βοηθῆσαι μὴ παντάπασιν ἀπόρως δύναιντ' ἄν.

(*b*) Fit etiam interdum, ut parva civitas, æmulatione vicinorum potentum, libertatem retineat. Vid. de Palmyra urbe PLINIUM L. 5. Hiſtor. c. 25. de Saguntinis LIVIUM L. XXI. Hiſt. c. 3. H.

(*c*) Niſi ubi apum Reges inter ſe diſcordant. VARRO L. III. de Re ruſtic. c. 16. *Præterea animadvertas, ne plures Reguli exſiſtant: inutiles enim fiunt propter ſeditiones*, Addit: *cum tria ſint genera ducum in apibus, nigrum, rubrum, varium: nigrum cum altero Rege eſſe ſeditioſum, & corrumpere alvum, ut fuget aut cum multitudine fugetur*. H.

habitare ſine imperio nequeat, operæ pretium erit diſpicere. Cauſa igitur, quare providentiſſima natura iſtas beſtiolas in cœtus conjunxerit, hæc videtur, quod illæ per hyemem quoque perdurent, ciboque alantur, cum reliqua inſecta fere ſub hyemem moriantur, aut citra aſſumtum extrinſecus cibum degant. Longe commodius autem iſtorum cibus comportari, & aſſervari poteſt, ſi plures operam jungant, quam ſi ſingulæ ſeorſim laborent. Ex quo illud patet, illarum beſtiolarum cœtus finem habere a civitatibus diverſum, ſed in iiſdem aliquod inſtar exiſtere ſocietatis omnium bonorum, dum in commune laboratur, & ex communi omnes aluntur. Affert & aliam rationem ejus diſcriminis Hobbes, quod iſtarum beſtiolarum regimen ſit tantum conſenſio, ſive multæ voluntates ad unum objectum, non una voluntas, qualis in civitatibus eſt: ſeu quod iſtorum inſectorum ſingula ſeorſim ad opus cum aliis faciendum, cibariaque in unum congerenda conſpireut; non autem omnium voluntates in unam voluntatem coaluerint, prout in civitatibus fieri ſuevit, ut pro omnium voluntate habeatur, quod vel unus, vel concilium aliquod conſtituit. Cauſæ autem, quare in creaturis illis, ſolo ſenſu & appetitu viventibus, nuda conſenſio animorum ſit ita durabilis, ut ad eam nulla re alia præterea opus ſit, hæ fere ſunt. I. Inter homines certamen eſt honoris & dignitatis; inter beſtias non eſt: unde, quæ ex hoc fonte inter homines promanat invidia, æmulatio, & odium inter beſtias non deprehenditur. II. Appetitus apum naturalis, & ſenſuale velut judicium conformia ſunt, & ad commune bonum feruntur, quod inter illas a privato non differt. Τὸ τῷ σμήνει μὴ συμφέρον, ὐδὲ τῇ μελίσσῃ συμφέρει, *Quod examini non conducit, nec api conducit.* Marcus Antonius L. VI. §. 54. (*a*). Unicum deſiderium eſt plena habere alvearia. Inter homines autem quot capita, tot ſenſus, & nihil fere pro bono habetur, in quo poſſeſſori non ſit aliquid præcipui & eximii præ cæteris. III. Animantia ratione deſtituta nullum defectum vident, aut videre ſe putant in adminiſtratione (*b*) ſuorum cœtuum; quippe quos non judicio, ſed ſolo naturæ inſtinctu conſtituerunt, nec cum aliis comparare nôrunt. Nec ulli apum lubido ſubit cellulas alia, quam ſexangulari figura formandi. Sed in cœtu hominum plurimi ſunt, qui præ cæteris ſapere ſe exiſtimantes præſentem ſtatum faſtidiunt, & res novare inſtituunt. Ob diverſitatem autem judiciorum diverſi novatores diverſis modis novant; ex quo diſtractio civitatis, & demum bellum civile oritur. IV. Animalia bruta, utcunque poſſint vocis ſuæ aliquem habere uſum (*c*), ad ſignificandum inter ſe affectus ſuos ſaltem concitatiores; carent tamen arte illa verborum lenociniis res fucandi, quæ neceſſario ad perturbationes animi concitandas requiritur; qua nempe bonum melius aut vilius, malum pejus aut levius, aut utrumque diverſa plane facie, quam revera eſt, repræſentatur. Verum hominis lingua quædam belli & ſeditionis tuba quandoque eſſe ſolet (*d*), quæ non ſolum falſas vivendi & agendi regulas poteſt promulgare, ſed etiam illas multo cum verborum lenocinio aliis inſinuare & commendare, animoſque eorum pacificæ ſocietatis indoli reddere infeſtiſſimos. Nec immerito quondam Pericles a Comico dictus fuit tonuiſſe, fulguraſſe, & conturbaſſe totam Græciam. V. Non diſtinguunt bruta contumeliam aut contemtum a damno, vel potius nullum contemtus habent ſenſum. Igitur dum ipſa neceſſitates coporis ſui inveniant, de ſociis ultra

(*a*) Quibus quidem verbis id tantum indicat Imperator Antoninus, quæ civitati noxia ſint, nec privatis ulla ratione conducere poſſe. Imitantur enim tantula animalia, Apes, Civitatis quodammodo coetum & Reipublicæ inſtar habent.

(*b*) Niſi tamen hæc adminiſtratio, quanquam adeſt communionis Civilis ſimulacrum, inter inania Phyſicorum referenda eſt commenta. Vid. SIDNEII libellus de Gubernatione, c. 2. ſect. 8.

(*c*) VARRO dicto loco. *Duces conficiunt quædam ad vocem, ut imitatione tubæ: tum id faciunt, cum inter ſe ſigna pacis ac belli habeant*, H.

(*d*) EURIPIDES Hippolyto coronato:

Τοῦτ' ἔσθ', ὃ θνητῶν εὖ οἱ λίαν λόγοι
Δόμους τ' ἀπόλλυσ' οἱ καλλιπόλεις οἰκουμένας
Hoc eſt, quod bene conſtitutas hominum civitates
Et familias evertit, nimis ſplendidi ſermones.

Idem Hippolyto obtecto:

Φεῦ, φεῦ, τὸ μὴ τὰ πραγματ' ἀνθρώποις ἔχειν
Φωνὴν, ἵν' ὦσι μηδὲν οἱ δεινοὶ λόγοι,
Eheu! quod non ipſis datum eſt rebus loqui,
Ut nil valeret erudita oratio. H.

ultra nihil querelarum movent. Verum illi homines maxime Reipublicæ moleſti ſunt, quibus maxime licet eſſe otioſis. Neque antea ſuper exiſtimatione, aut dignitate certant, quam de ſame & injuriis aeris victoriam reportaverint. VI. Denique conſenſio creaturarum illarum brutarum naturalis eſt, hominum pactitia tantum, id eſt, artificioſa; ſeu moralis potius, vinculis moralibus duntaxat contenta, quæ naturalem ingeniorum diverſitatem atque aſperitatem, & in contrarium tendendi facultatem haudquidquam extinguunt. Addi poſſet & hoc, in cœtu apum imperium proprie non eſſe; ideo enim rex apum aculeo caret: cum tamen illud velut anima ſit civitatis. Etſi hoc ſane ingens naturæ miraculum ſit; quod *rege incolumi mens omnibus una eſt*; *Amiſſo rupere fidem*. Add. XENOPHON Cyrop. L. V. Probe tamen obſervandum, iſthanc comparationem inter multitudinem hominum & apes eo tantum fine adduci, ut oſtendatur, quare in magno cœtu hominum diuturna conſpiratio & concordia ſperanda non ſit, ubi imperium abſuerit. Nequaquam autem hoc volumus, quaſi hæ inclinationes, quæ diſcordiæ ſemina continent, apud ſingulos homines æque efficaces deprehendantur, aut quaſi non ſana ratio ex ipſa natura hominis talia ſuggerat argumenta, quæ hominem magis ac ullum aliud animal ad concordiam & mutuam benevolentiam inclinare jubeant. Unde noſtrum ſcopum haudquidquam intervertit Rich. CUMBERLAND de Legat. nat. c. 2. §. 22. qui ſex iſtas rationes HOBBESII retorquere inſtituit, oſtendendo, ab homine amari honorem, qui e beneficentia naturaliter provenit, eundem publici boni vim ad tutandum bonum ipſius privatum perfectius intelligere; ratione uti, quæ & ad obedientiam & ad imperandum, prout ſors tulerit, ipſum pariter diſponit: verbis aptiſſimis rationis ſuæ vim acuere noſſe atque exornare: legem noſse, cujus vi injuriam a damno citra injuriam illato diſtinguit; denique conſenſioni inter homines ſemel factæ non tantum a natura accedere conſtantiam, ſed & artem naturæ auxiliatricem varias cautelas adverſus caſus minus inopinatos, & durationem ultra ætatem hominis per ſcripturam impertire. Enimvero nihil agit, antequam oſtenderit, magnam multitudinem hominum, nullo imperio contentam a paucis quoque non poſse perturbari, & omnes homines ſapere, ac dictata ſanæ rationis liquidiſſime intelligere, omneſque affectus & pravas libidines plane enervaſse. Et ſane ruinoſa valde civitatibus fundamenta ſubſternit, qui modeſtiæ mortalium nimium tribuit, ac de probitate ſui animi alios omnes, & præcipue ſecem vulgi metitur.

§. V. CÆTERUM quid ſit illud, quod conſenſum multorum diu continere aptum ſit, humani indolem ingenii penitus rimanti facile apparebit. In quo duo occurrunt vitia, quæ potiſſimum impediunt, quo minus multi diu in communem aliquem finem poſſint conſpirare. Unum eſt diverſitas inclinationum & judicii circa diſcernendum, quod ad finem communem eſt utiliſſimum: cui in plurimis conjuncta eſt hebetudo ad diſpiciendum, quod ex pluribus ſit utiliſſimum; & pervicacia mordicus defendendi, quod ſemel utcunque arriſerit. Alterum eſt torpor, & averſatio ultro ſaciendi, quod utile eſt, ubi deſit aliqua neceſſitas, quæ tergiverſantes velint nolint ad officium ſaciendum ſubigat. Priori malo remedium ſit, unitis in perpetuum voluntatibus omnium, ſeu ut deinceps una ſit omnium voluntas circa ea, quæ ad finem ſocietatis ſaciunt. Poſteriori autem; ſi conſtituatur aliqua poteſtas, quæ præſens, & in ſenſus incurrens malum infligere poſſit communi utilitati reluctantibus. Quo ſpectat illud CICERONIS Tuſc. Quæſt. L. IV. (c. 20.) *Ipſam ægritudinem non ſine magna utilitate a natura dicunt conſtitutam; ut homines caſtigationibus, reprehenſionibus, ignominiis affici ſe in delicto dolerent. Impunitas enim peccatorum data videtur eis, qui & ignominiam & infamiam ferunt ſine dolore*. Unio voluntatum hoc ſane modo fieri nequit (*a*), ut naturaliter omnium voluntates in unum conſundantur, aut ut unus tantum velle incipiat, reliqui omnes velle deſinant: aut ut naturalis voluntatum diſcrepantia, & in diverſa inclinatio ullo modo plane tollatur, in & perpetuam harmoniam combinetur. Sed hoc demum modo multæ volun-

(*a*) Verbo: translatio voluntatum & virium intelligitur moralis. H.

luntates unitæ intelliguntur, ſi unuſquiſque voluntatem ſuam voluntati unius hominis, aut unius concilii ſubjiciat, ut pro voluntate omnium & ſingulorum habendum ſit, quicquid de rebus ad ſecuritatem communem neceſſariis ille voluerit. Nam & illud quiſque velle cenſetur, quod in alium contulit, ſi ipſe velit. Ὁ καλὸς ϗ ἀγαθὸς τῆς αὐτῦ γνώμην τέταχε τῷ διοικοῦντι τὰ ὅλα καθάπερ οἱ ἀγαθοὶ πολῖται τῷ νόμῳ τῆς πόλεως. *Vir bonus ſuum animum gubernatori univerſitatis ſubmittit: quemadmodum boni cives legi civitatis*. Arriani Epictetus L. I. c. 2. Pari ratione talis potentia, quæ omnibus metuenda ſit, conſtitui non poteſt, ut omnes & ſinguli ſuas vires naturaliter in unum transfudant, ipſi deinde plane enerves. Sed hoc duntaxat modo unus omnium vires poſſidere intelligitur, ſi omnes & ſinguli ſeſe obligaverint, quod eo modo vires ſuas applicaturi ſint, ſicut ille voluerit. Iſthæc voluntatum atque virium unio ubi facta fuerit, tunc demum civitas, validiſſima ſocietatum & perſonarum moralium, inde emergit. Diſtinctius iſta intelligentur, ſi cogitemus, per ſubmiſſionem voluntatum apud ſubditos non extingui naturalem libertatem voluntatis, per quam de facto velut retrahere poſſunt, quod ſemel dederunt, & detrectare obſequium, quod polliciti ſunt, neque vires & facultates ſubjectorum naturaliter in imperantem transfundi, ita ut verbi gratia robur, quod fuit in lacertis omnium ſubditorum tranſeat in lacertos imperantis: igitur duplici velut pondere librari voluntates, vireſque ſubditorum, ut ad nutum voluntatis imperantium ſe componant. Quorum prius poſitum eſt in ipſo pacto, quo iſti ſeſe hiſce ſubmiſerunt; cui maximam addit vim præceptum Divini Numinis, & religio iurisjurandi (*a*), quibus tanto major efficacia ineſt flectendis hominum animis, quo magis hi bonam diſciplinam a puero ſortiti ſunt (*b*), & neceſſitatem atque utilitatem imperii civilis perſpectam habent. Qui autem per animi pravitatem preſſioni hujus ponderis renituntur, dum vel Imperium ſtolide æſtimant, velut rem paucorum libidini, cæterorum vexationi repertam, vel torpent & averſantur ultro facere id, quod officium requirit, iſti altero pondere ad capeſſenda imperantium juſſa adiguntur, nempe metu pœnæ & extrinſeca coactione. Cum autem qui alterum coacturus eſt, robuſtior ipſo eſſe debeat, & vero id robur, quo imperantes ſingulorum hominum robur excedunt, inde ſit, quod cives ad nutum ipſorum vires ſuas applicent; inde quod pravos cives cogere & coercere poſſint imperantes, ab obſequio bonorum civium eſt. Cæterum ut major virium pars in civitate in manu imperantis ſit, illi, cui imperium legitime partum, & qui vel mediocre ſtudium circa officium ſuum præſtandum oſtendit, in proclivi eſt efficere. Nam & ſemper ſperare poteſt, majorem partem civium divini præcepti, fideique datæ & juramenti memorem fore; & nunquam non majoris & melioris partis ex populo intereſt civitatem tranquillam & ſalvam eſſe, ac legitimis imperantibus auctoritatem ſuam conſtare. Sed & in promtu ſunt aliquot velut machinæ, quibus imperantium potentia inſigniter augetur; uti ſunt loca bene munita, miles perpetuus ſingularibus vinculis imperanti obſtrictus: per quæ quantumvis magna multitudo coerceri poteſt, inermis præſertim & per lata terrarum ſpatia diffuſa; & ubi caute ab imperantibus proſpiciatur, ne in factionem cives conjungantur.

§. VI. Ut autem iſthæc unio penitius intelligatur, ſciendum eſt, quod plures perſonæ phyſicæ, quamdiu in unam perſonam moralem non coaluerunt, quicquid agunt, aut quaſcumque obligationes contrahunt, tanquam ſinguli agant & contrahant, adeo ut tot numero ſin actiones & obligationes, quot ſunt perſonæ phyſicæ. Et quanquam ſæpe multi homines, vocabulo *multitudinis*, quod unitatem videtur notare, ſoleant exprimi; tamen ſi quis accuratius conſideret, multitudo non eſt vox aliqua collectiva, ſeu quæ notat unum

(*a*) XENOPHON. L. IV. Memorabil. refert, *ubique in Græcia moribus & uſu receptum eſſe, ut jurent cives, velle ſe concordiam colere; idque Sacramentum ubique præſtari*.

(*b*) Quare bene apud Cl. Barbeyracum in nota 1. Jo. CLERICUS monet, principes modo cupiditates coercere & domitas habere libidines ſtudeant, nec volucrum illarum ſimiles videri velint, quæ libero cœlo volantes, ſanguine ſe paſcant, facillime a civibus ſui, Numinum ritu, ore obvoluto adorari.

unum ex pluribus conſtans, uti eſt verbi gratia exercitus, claſſis, concio, ſenatus. Sed revera nil niſi multas res notat, abſtrahendo an homogeneæ illæ ſint, an heterogeneæ, collectæ, an diſperſæ. Adeoque multitudo hominum revera non eſt unum aliquid (*a*), ſed plures homines, quorum unuſquiſque ſuam ſibi habet voluntatem, & ſuum circa omnia proponenda judicium. Et proinde multitudini, prout contradiſtinguitur ſingulis, una & ſeparata a ſingulis actio, aut peculiare jus tribui non poteſt. Unde etiamſi quis in aliqua multitudine extiterit, ſeu multos circa ſe homines habuerit, in unum corpus non conjunctos, quorum plerique aut cæteri omnes aliquid agant, aut contrahant, nec tamen ipſe in id conſenſerit, aut alio modo de iſto actu participaverit, idem actus ad ipſum nullo modo pertinebit. Enimvero ut multitudo aliqua, ſeu multi homines una fiant perſona, cui una actio queat tribui, & cui certa jura competant, quatenus ſingulis opponitur, & quæ jura ſibi ſinguli tribuere non poſſint, neceſſarium eſt, ut voluntates viresque ſuas univerint intervenientibus pactis, ſine quibus plurium natura æqualium conjunctio nequit intelligi.

§. VII. Pacta illa, quibus intervenientibus civitas coaleſcit, quot & qualia ſint, hoc modo inveſtigatur. Si igitur animo concipiamus multitudinem hominum, naturali libertate & æqualitate gaudentium, qui ultro civitatem novam conſtitutum eunt; neceſſum eſt, ut futuri cives primo omnium inter ſe ſinguli cum ſingulis pactum (*b*) ineant (*c*), quod in unum & perpetuum cœtum coire velint, ſuæque ſalutis, ac ſecuritatis rationes communi conſilio ductuque adminiſtrare. (Quanquam in iſthoc pacto ut plurimum ſinguli ſibi licentiam emigrationis (*d*) reſervent (*e*).) Pactum hocce initur vel pure, vel ſub conditione. Prius fit, quando quis ſeſe obſtringit adhærere iſti cœtui, quæcumque demum regiminis forma pluribus arriſerit. Poſterius, quando hanc conditionem adjecit ſiquidem introducatur forma regiminis ipſi probata. Hoc porro pactum quando initur, neceſſum eſt, ut omnes & ſinguli conſentiant. Qui non conſenſerit, utut in eodem cum cæteris loco tantiſper verſetur, extra futuram civitatem manet, neque per reliquorum conſenſum, quanquam plures iſti ſint, adſtringitur, ut omnino cœtui ſeſe iſti adjungat; ſed in libertate ſua naturali perſiſtit, in qua ipſi licebit de ſua ſalute proprio ex judicio ſtatuere. Poſtquam autem ejuſmodi cœtus, rudimenta & primordia civitatis præ ſe ferens, memorato pacto coaluit, neceſſum ulterius eſt, ut decretum fiat, qualis forma regiminis ſit introducenda. De hac enim antequam conſtitutum ſit, nihil conſtanter poterit expediri, quod ad communem ſalutem faciat. Hic illi, qui abſolute ſeſe iſti cœtui adjunxerunt, per conſenſum plurium tenebuntur adquieſcere formæ regiminis, quæ pluribus placuit, licet ipſi aliam maluiſſent, ſiquidem velint in loco, quem cœtus iſte inſedit, perſiſtere. Dum enim in pacto nihil exceperunt, intelliguntur ſeſe hac ſaltem in parte ſubmiſiſſe voluntati plurium, cum nulla ratione poſtulare queant, ut reliqui omnes pauciorum judicium ſuo antehabeant (*f*). Qui autem cum conditione ei cœtui ſeſe adjunxerit, niſi expreſſe in formam regiminis introducendam conſenſerit, membrum futuræ civitatis non fiet, neque majoris partis conſenſu obligabitur.

§. VIII. Post decretum circa formam regi-

(*a*) V. infra §. 14. in fine. H.

(*b*) Hoc pactum proinde primum vocari poteſt. H.

(*c*) Crediderim, tacite plerumque conciliatos fuiſſe, qui ejuſdem Juris & Imperii conſociatione frui vellent, ex qua tamen tacita voluntatis inclinatione, perinde, exſtincta familia regnatrice obligantur cives, ac ſi id expreſſe inter eos conveniſſet. Solet hoc pactum appellari pactum *primum*. Similiter *voluntas* populi Principibus præſtandi obſequium ex facto ſæpius quam e conventione expreſſa elici ſuevit, & pleræque ideo Reſpublicæ pacto tacito inter eos, qui regerent, & regerentur, coaluerunt. Quæ conventio pactum *ſecundum* appellari ſolet.

(*d*) Vid. Lib. VIII. c. 11. §. 2.

(*e*) Vid. infra L. VIII. c. 11. §. 2. ſequ. H.

(*f*) Si tamen qui numero ſuperantur, ad cæteros nolint accedere, & defectu ſummæ poteſtatis bellum oriatur, ex jure victoriæ ſubſequentibuſque pactis res erit decidenda. Ipſe AUCTOR infra c. 5. §. 6. in conſtitutione democratiæ jus majoris partis valere negat.

regiminis novo pacto opus erit (a), quando conſtituuntur ille, vel illi, in quem vel quos regimen cœtus confertur: quo hi quidem ad curam communis ſecuritatis & ſalutis, reliqui ad obſequium his præſtandum ſeſe obſtringunt; cui ſimul ſubjectio illa & unio voluntatum ineſt, per quam civitas una perſona intelligitur. Ex quo demum pacto perfecta civitas reſultat. Cæterum ubi democratia fuit inſtituta, non ita liquido poſterius hocce pactum apparet; quippe cum iidem diverſo reſpectu ſint imperantes & parentes: in pacto autem duæ diſtinctæ perſonæ requirantur; neque videatur ſufficere diverſus reſpectus, verbi gratia, unus & idem Titius diverſo reſpectu poteſt eſſe pater, & filius, & maritus, & gener, & ſocer, & mercator, &c. ubi ſane nullum erit pactum, ſi Titius qua mercator aliquid promiſerit eidem Titio, qua eſt pater. Enimvero ſciendum eſt (b), in Republica populari ſingulos cives, & concilium, penes quod eſt ſumma rerum, non nudo duntaxat reſpectu differre, ſed eſſe revera diverſas perſonas, etſi diverſi generis, quibus diſtincta voluntas, diſtinctæ actiones, & jura competant. Quod enim ſinguli cives volunt, id non ſtatim vult populus. Et quod ſinguli cives agunt, non ſtatim habetur pro actione populi, & vice verſa. Neque ſinguli habent ſummum imperium, aut aliquam ejus partem, ſed populus illud habet. Aliud quippe eſt, habere partem imperii; aliud, habere jus ferendi ſuffragium in concilio, penes quod ſummum imperium eſt. Ut hactenus nihil videatur obſtare, quo minus inter concilium populi & ſingulos cives pactum intercedat. Illud fortaſſe non inepte urgeri poſſet; inutile fore tale pactum inter populum imperantem, & cives parentes, quod eo ipſo, dum quis in formam democraticam conſentit, ſuam quoque voluntatem voluntati majoris partis intelligatur ſubjeciſſe; ſimulque jam cuivis per amorem ſui rerumque ſuarum ſat neceſſitatis videatur injunctum, bono publico pro virili invigilandi, cui ipſius quoque ſalus eſt innexa. Nihilominus etſi fortaſſe in democratiis non ita neceſſarium eſt, uti in aliis Rerumpublicarum formis, illud pactum, ſeu mutuam promiſſionem circa exercendum officium imperantis & ſubjecti expreſſe fieri: omnino tamen ſaltem tacite illud interveniſſe eſt intelligendum. Nam ſive decretum illud de introducenda democratia concipiatur per modum nudi placiti multarum voluntatum in unum conſpirantium, ſive per modum pacti ſingulorum cum ſingulis; ſubmittam voluntatem meam concilio univerſorum, ſi & tu idem feceris: tamen ex hoc preſſe conſiderato nulla alia reſultat obligatio, quam, ut ſinguli teneantur adquieſcere in illa Reipublicæ forma, quamdiu ab univerſis eadem non fuerit mutata. Atqui in democratiis plus utique obligationis in civibus reperitur. Nam & ſinguli tenentur ſtare decretis & juſſis, a concilio univerſorum profectis; & ſimul in ſingulis eſt obligatio curam Reipublicæ pro virili capeſſendi, & privatum commodum poſt publicum bonum habendi. Quo enim prætexto alias reprehendi aut multari poſſet civis, ideo quod in concilio infrequens deprehendatur? Apparente autem obligatione, neceſſum eſt ejus quoque originem exſiſtere; quæ nulla alia eſt præter pactum; quod innuimus. Sic apud THUCIDIDEM L. II. (c. 4h. Edd. Oxon.) civis democraticus, ſtatus Reipublicæ ignarus, *inutilis civis* indicatur (c). Add. quæ cum Charmide diſputat Socrates apud XENOPHONTEM Memorabilium L. III. p. m. 486. Aſt vero ubi ariſtocratiam aut monarchiam conſtitui placuerit, longe liquidius poſterius iſthoc pactum cernitur. Deſignatis

(a) Quod plerumque magis perſpicuum eſt, & ſecundum non male nuncupaveris. H.

(b) Breviter dici poteſt; cum ſinguli inter ſe pacti ſunt de mutua conjunctione cum voluntatum tum virium, & iidem porro decernunt, ac paciſcendo ſe obligant, ſummam rerum penes univerſos fore, jam ſingulos in conditionem ſubjectorum conjici, manente tamen pacto primo, qua id ſtare poteſt cum pacto altero, & ut ARISTOTELES IV. Pol. 4. Μόναρχος γὰρ ὁ δῆμος, σύνθετος εἷς ἐκ πολλῶν. Οἱ γὰρ πολλοὶ κύριοί εἰσιν, οὐχ ὡς ἕκαστος, ἀλλὰ πάντες. *Princeps enim populus fit, junctus unus e multis. Multi namque domini ſunt, non ſane ut ſinguli, ſed univerſi.* Conf. infra §. 12. H.

(c) Ἔνεστι τοῖς αὐτοῖς οἰκείων ἅμα καὶ πολιτικῶν ἐπιμέλεια, καὶ ἑτέροις πρὸς ἔργα τετραμμένοις, τὰ πολιτικὰ μὴ ἐνδεῶς γνῶναι· μόνοι γὰρ τόν τε μηδὲν τῶνδε μετέχοντα οὐκ ἀπράγμονα ἀλλ' ἀχρεῖον νομίζομεν.

tis enim optimatibus aut rege, fides utique mutuo datur & accipitur, mutuæque præſtationes utrinque oriuntur. Imperio quippe delato & acceptato non minus rex & optimates, quam cives, ad munia antehac indebita adſtringuntur. Ante iſtud pactum non magis cives ad parendum uni aut paucis tenebantur, quam iſte aut hi ad ſalutem civitatis curandam. Mutua autem fides, & ad munia antea indebita obligatio unde niſi ex pacto ortum traxerit? Quæ haſtenus de duobus pactis & uno decreto diximus, illuſtrari poſſunt per illa, quæ circa conſtitutionem regni Romani memorat DIONYS. HALICARNASSEUS ſub init. Ibi enim primo multitudo hominum ſtruendæ novæ ſedis cauſa confluxit; inter quos utique pactum ſaltem tacitum intervenit. Inde deliberatur ſuper forma Reipublicæ & cum regnum placeret, Romulo demum ſumma poteſtas defertur. Sic & interregno emergente, per quod primo duntaxat pacto cætus continetur, ſæpe ſuper forma Reipublicæ deliberari ſolet. Vid. deliberatio principum Perſarum apud HERODOTUM Thalia; Bruti & ſociorum apud DIONYS. HALICARNASSEUM L. IV. Eſt tamen probe notandum, iſthunc modum generandi civitatem, intervenientibus duobus pactis & uno decreto, eſſe maxime naturalem (*a*); & omnibus formis Rerumpublicarum communem. Fieri tamen poteſt, ut monarchia conſtituatur per unicum duntaxat pactum, ſi nempe multi citra antegreſſam inter ipſos conventionem quiſque pro ſe, ſimul aut diverſo tempore, uni ſeſe ſubjecerint; ad eum fere modum, quo exercitus ex convenis & mercenariis conſtantes colliguntur. Sicuti & iliis, qui civitati jam conſtitutæ poſtea accedunt, unica tantum conventione opus eſt, qua ipſi quidem recipi in civitatem petunt, qui autem civitatis perſonam gerunt, eoſdem, obſequium ſtipulati, recipiunt. Cæterum non eſt, quod quis fingi iſthæc de pactis civitatem generantibus a nobis exiſtimet, ideo quod plerarumque civitatum origines primæ ignorentur, aut ſaltem non ita liquido conſtet, illas hoc modo coaluiſſe. Nam id certum eſt, omnem civitatem aliquando ſuam habuiſſe originem. Ante conſtitutionem autem civitatis, neceſſum erat, ut illi, ex quibus civitas conſtat, ejuſmodi vinculo inter ſe non connecterentur, quo poſt civitatem inſtitutam connectuntur. Utque iidem nondum ſeſe ſubjecerint illis, quibus poſtea ſunt ſubjecti. Cum autem conjunctio illa & ſubjectio citra antedictas pactiones facta intelligi nequeat, neceſſum eſt, in coalitione civitatum eaſdem ſaltem tacite interveniſſe. Nihil autem obſtat, quo minus alicujus rei origines ratiocinando inveſtigari poſſint, utut de iiſdem nulla litterarum monumenta extent.

§. IX. Hoc loco fuerit operæ pretium, ſententiam *Hobbeſii* paulo preſſius expendiſſe: qui in generatione civitatum unum duntaxat agnoſcit pactum ſingulorum

(*a*) Alii tria pacta malunt, Decretum ipſum quoque pacti nomine complectentes. Ajunt enim, conſenſum populi 1. eo tendere, ut cives una vivant, 2. ut imperium adgnoſcant, 3. ut in perſonam quæ imperet, conſpirent. Sed BUDDEUS Philoſophiæ Pract. P. II. c. 3. ſect. 13. §. 4. obſervat, in Hiſtoria vix unius Reipublicæ exemplum reperiri, quæ ejuſmodi conſtituta ſit pactis. Pari ratione TITIUS Obſ. DLV. n. 3. ternarium horum pactorum numerum Philoſophorum fabulis accenſet, quæ utut ſubtiles ſint, parum tamen intelligantur. Nam ſi quis imperium per vim adipiſcatur, quæ civitatum plerarumque origo ſit, cum eo tantum ſingulos, non cum reliquis paciſci. Verum quamvis deficiat Hiſtoriarum fides contemplatione pactorum expreſſorum, & ſine primo & ſecundo expreſſo civitas intelligi poſſit in Republica occupata; tacite tamen ea interveniſſe & fingi poteſt, & fingi debet, cum gentes omnes id agere videamus, ut & 1. idem populus permaneant & 2. ſemel placita Reipublicæ forma utantur, & ſi contingeret, ut hodie populus relicta libertate naturali Imperio ſe ſubjiceret civili, alia id via fieri non poſſet. Quidam pactum primum & ſecundum pulpitis & contignationibus comparant, quibus utimur, quando ædificia exſtruimus. Ut enim hæc perfectis ædibus tolluntur, & abjiciuntur; ſic inutiles has conventiones eſſe arbitrantur, quamprimum iis decretum, ſive pactum tertium acceſſerit. Sed hi quoque experientia refelluntur, qua populus extincto Principe idem populus manet & eodem plerumque Reipublicæ ſyſtemate delectatur. Pactum autem tacitum AUCTOR ipſe admittit, p. 135. & pag. præc. 136. nec diffitetur, fieri poſſe, ut primum & ſecundum ſupervacua videantur, ead. pag. præc. Memorabilia ceterum ſunt, quæ ratione ſilentii Hiſtorici de his pactis pro recepta ſententia differit LOCKIUS de Gubernatione Civili, c. 7. §. 101. & ſeqq. cui addendus SIDNEJUS in libello *de Gubernatione* ejuſdem argumenti, c. 3. Sect. 25. & 33. pag. 282. & ſqq. verſionis Gallicæ.

rum cum ſingulis; ac paſſim inculcat, inter regem optimateſve, & cives nullum pactum intercedere. Equidem quid cauſæ iſtum ad talia adſerenda moverit, ſatis colligitur ex ſcopo librorum ipſius politicorum, quem in *Leviathane* non obſcure præ ſe fert. Scilicet oppugnatum id potiſſimum ſeditioſos illos homines, qui ſuperioribus luſtris poteſtatem regiam in ordinem redigere, ſubjectiſque ſubjicere, vel potius penitus extinguere laborabant. Quibus ut iſthoc rebellionis prætextum eriperet, fidem inter regem & cives eſſe reciprocam; ubi ille, quæ pacto promiſerit, non ſervarit, hos quoque obſequio liberari: neve turbulenti cives quævis regis facta ipſis diſplicentia in crimen violatæ fidei trahere poſſent; negare inſtituit, ullum pactum inter regem & ſubjectos exſiſtere. Et cum in animum induxiſſet, omnibus regibus vere talibus abſolutam & illimitatam poteſtatem adſtruere; conſequens erat omne pactum hinc exterminare, quippe quod præcipuum videbatur limitandæ poteſtatis inſtrumentum. Enimvero quanquam poteſtatem regiam ſacroſanctam præſtari, & ab importunorum hominum vellicationibus vindicari generis humani quam maxime interſit; non tamen ideo neceſſarium fuerit ea, quæ in manifeſta luce ſunt poſita, abnegare, & pactum nolle agnoſcere, ubi extat mutua promiſſio circa præſtanda ea, quæ antea erant indebita. Dum ultro principi me ſubjicio, obſequium ipſi promitto, defenſionem mihi ſtipulor. Princeps dum me civem recipit, defenſionem mihi promittit, obſequium a me ſtipulatur. Ante eam promiſſionem neque ego ipſi obſequi, neque iſte me defendere, ſaltem ex obligatione perfecta, tenebatur. Quis ejuſmodi actum ex claſſe pactorum velit excludere? Neque ideo tale pactum redditur ſupervacuum, quod inter eos, qui ultro ſibi regem imponunt, prius conventio videatur extare de hoc vel illo in ſolium evehendo. Nam uti nuda electio citra electi acceptationem huic in eligentes nihil poteſtatis confert: ita ex negotii natura ſatis intelligitur, eos, qui alteri ultro in ſe poteſtatem conferunt, velle, ut hicce, in ejus exercitio tendat ad finem iſti poteſtati præfixum: & hunc quod delatum fuit ea lege ſuſcepiſſe, ut ne per ipſum fine ſuo eligentes excidant. Igitur qui alicui imperium deferunt, ut ipſi ſimul promittunt, quæ natura ſubjectionis requirit, ita ſibi contra ſtipulantur ab ipſo procuranda ea, propter quæ imperia civilia conſtituuntur. Quod quid aliud eſt, quam pactum inire?

§. X. Neque vero admiſſo pacto inter regem & cives; illa incommoda, quæ Hobbesius videtur ob oculos habuiſſe, neceſſario conſequuntur. Equidem id habent omnia pacta, ut ad certi quid præſtandum neceſſitatem aliquam afferant. Verum quam maxime differunt illa pacta (*a*), quibus quis ſeſe alteri ſimul ſubjicit, ab iſtis, per quæ neuter in alterum imperium accipit. Pacto utique conſtituitur jus domini in ſervum, ſaltem qui ultro ſervitio ſuccedit; poteſtas patria in eum, qui ſeſe arrogandum præbet; imperium ducis in milites mercenarios. Et tamen hoc non obſtat, quo minus illis imperandi facultas competat, his obſequii neceſſitas incumbat; neque his ſtatim licet, frænum excutere, ſi juſſa imperantium parum arriſerint. Xiphilinus Epit. Dionis in vita Neronis: πᾶσα ἰσχὺς ἀνυπεύθυνος παρ' ἰδιώτῃ δοθεῖσα τοῦ τότε δόντος αὐτὴν αὖθις ἀπαλλάττεται, καὶ τῷ λαβόντι κατ' ἐκείνου προσγίνεται. *Summum imperium, poſtquam eſt a privato alicui delatum, ſtatim tranſit ab eo qui detulit, & illi, qui accepit contra eum qui dedit, accedit* (*b*). Scilicet in pactis, a quibus ſubmiſſio voluntatis & virium abeſt, certæ & definitæ præſtationes deſignantur, invicem exhibendæ ex intrinſeco conſcientiæ impulſu: & ubi quis ultro iſtas implere detractaverit, nil niſi bellum, aut communis utrique domini coactio ſupereſt. Sed in pactis, ubi unus alteri ſubjicitur, penes hunc eſt definire, quid ab illo debeat præſtari; ſimulque facultas

(*a*) Quæ ſupra ad L. III. c. 9. §. 8. H.

(*b*) Valentinianus Imperator militibus, qui ſe Imperatorem fecerunt, poſtulantibus, quod ipſi non probabatur, reſpondebat, referente THEOD. L. IV. c. 5. Ὑμέτερον ἦν, ὦ στρατιῶται, βασιλέως μὴ ὄντος, ἐμοὶ δοῦναι τῆς βασιλείας τὰς ἡνίας. Ἐπεὶ δὲ ταύτην ἐδεξάμην ἐγὼ, ἐμὸν λοιπὸν οὐχ ὑμέτερον τῶν κοινῶν διασκοπεῖσθαι πραγμάτων. *Veſtrum fuit, milites; cum Imperator nullus eſſet, mihi tradere imperii hujus habenas. Eas ex quo adeptus ſum, de cætero non veſtrum, ſed meum diſpicere, quid Reipublicæ expediat.* H.

cultas in eundem collata nolentem ad iſta compellendi; qualis facultas haudquidquam reciproce illi in hunc competit. Unde imperans violati pacti nequit argui, niſi aut omnem Reipublicæ curam abdicaverit, aut hoſtilem in ſuos animum induerit (*a*), aut manifeſte regulis gubernandi, abs quarum obſervatione tanquam a conditione cives obſequium ſuum ſuſpenderunt, dolo malo diſceſſerit. Quæ cuivis imperanti in perpetuum evitare facillimum eſt, modo cogitare velit, ne ſummos quidem mortalium humanæ ſortis legibus eſſe ſolutos; *neque unquam deceptum eſſe principem, niſi qui prius ipſe decepit*. Plinius Paneg. (p. 66. in fine) Denique aut deterrimum aut ſtolidiſſimum oportet eſſe principem, quid id non poſſit efficere, ut majoris aut validioris partis de populo interſit, ipſius ſtatum ſalvum eſſe. Ad quod obtinendum ut omnibus viribus connitatur princeps, movere ipſum debet illud apud Livium L. VIII. c. 21. *An credi poſſe ullum populum, aut hominem denique in ea conditione, cujus eum pœniteat, diutius quam neceſſe ſit, manſurum?* Si porro majoris partis populi interſit, principis ſtatum ſalvum eſſe, quod non poteſt non contingere, ſi juſtitiam & prudentiam in conſilium adhibuerit, ejus fortuna ſat firmo nixa ſtat talo (*b*). Si quis iſtud obtinere nequeat, is cuivis potius negotio, quam imperio idoneus exſiſtit.

§. XI. Examinemus paulo curatius rationes, quibus aſſertionem ſuam Hobbesius ſuperſtruit. Ubi initio quidem arbitramur inconveniens eſſe, quod obligationem civium adverſus imperantes derivatum it ex tali pacto, *quo unuſquiſque unicuique cæterorum ſeſe obliget ad non reſiſtendum voluntati illius hominis, cui ſe ſubmiſerit*; de Cive cap. V. §. 8. Equidem qui inter ſe convenerunt de conferendo in aliquem imperio, intelliguntur quoque in id conſenſiſſe, ut omnes ſuam voluntatem iſti ſubjiciant, ſeu ut iſtius voluntas voluntatem omnium in gerenda Republica repræſentet. Nec infrequens eſt ejuſmodi conſenſum de conferendo in aliquem imperio, ut & leges, ſub quibus imperium alicui defertur, mutuis populi pactis, & juramentis ſtabiliri. Diſtincta tamen utique ſunt, inter ſe conſpirare de imperio in Cajum conferendo, & imperium Cajo deferre fide data acceptaque. Porro quo minus cives quoque mutuo inter ſe fidem dent de obſequio regi præſtando, nihil repugnat. Sicuti & talia pacta dantur, ubi omnes pro uno, & unus pro omnibus ſeſe obligant. Ut tamen illud omnino fiat, non eſt neceſſarium, neque uſu adeo frequentatum. Qui in civitatem recens recipitur, regi ipſi fidem dat: nullibi quantum nobis conſtat exigitur, ut cum reliquis civibus ſuper obſequio regi præſtando paciſcatur. Denique & valde periculoſum videtur, ex ejuſmodi pacto cum quolibet concive obligationem erga regem derivare; jus meum in tuam gratiam in regem transfero, ut & tu jus tuum in eundem transferas in meam gratiam. Nam hoc modo quilibet civis obſequii ſui neceſſitatem videbitur ſuſpendiſſe ab obſequio cujuslibet civis; & conſequenter, altero non præſtante obſequium, & reliqui liberi forent. Atqui vel eam ob cauſam neceſſarium eſt, quemlibet civem pro ſe, & citra conditionem obſequii alieni ſummo imperanti obſtringi, ut ſi maxime unus vel alter frænum mordeat, imperans cæterorum viribus uti queat, ad refractarium iſtum in ordinem redigendum. Neque minus incongruum eſt, quod Idem c. 6. §. 13. tradit: *obligationem ad præſtandam ſummo imperio civili obedientiam non immediate naſci ex eo pacto, in quo cives omne jus ſuum ad civitatem tranſtulerunt; ſed mediate, nempe ex eo, quod ſine obedientia jus imperii fruſtra eſſet, & per conſequens civitas omnino conſtituta non fuiſſet*. Sed quid ambagibus opus, ubi recta & plana via licet incedere? Nam quæ ipſum moviſſe videtur ratio inanis eſt. Scilicet tacite præſupponit; de quibus pacto fuit conventum illa non poſſe jure detrectari. Atqui poſſe a Rege aliqua jure juberi, quæ civis jure poſſit detrectare, exempli gratia, ſi rex jubeat, ut me, aut ipſum regem, aut patrem condemnatum interficiam. Ergo ex alio fonte, quam ex pacto cum rege, obſequium civium derivandum. Enimvero nos examuſſim ſibi invicem

(*a*) V. infra c. 8. §. 7. & 8.
(*b*) V. ARISTOTELES V. Pol. 8. Conf. IV. Pol. 12. V. Pol. 9. VI. Pol. 5. H.

(*c*) HOUTUYNI eandem ſententiam tuentis argumenta expendi Diſſertat. de Mod. conſtit. civitat. ſect. 2. §. 2. H.

cem reſpondere aſſerimus poteſtatem regis legitimam, & officium civium; adeoque pernegamus, a rege jure quid poſſe imperari, quod ſubjectus jure poſſit detrectare. Neque enim rex plura jure jubere poteſt, quam quæ cum fine ſocietatis civilis inſtitutæ congruunt, aut congruere judicantur. (a). Si quid contra hujus finem dolo aut per veſaniam juſſerit haudquidquam jure id facere cenſebitur. Verum an quibuſvis ejuſmodi juſſis ſubjecti poſſint reſiſtere, alia quæſtio eſt, quam alio loco excutiemus (b). Quæ exempli cauſa adferuntur, ad rem nihil faciunt. Sane ſi contingerer, ut rex alicui talia jure poſſet injungere, id eſt, ut tale quid a cive patrari ad ſalutem Reipublicæ facere videri queat, ſubditus jure juſſa non detrectabit. Vid. Judic. IX. 54. 1 Samuel. XXXI. 4. Zonaras Part. III. memorat, cum Theophilus Imperator timore tanquam compedibus vinctus ſtaret, Manuel ſtricto enſe; niſi me, inquit, ſecutus fueris, te perimam. Præſtat enim, te mori, quam ab hoſtibus captum Romanæ Reipublicæ tantum imprimere dedecus. Quibus minis ægre ſoluto ſtupore, eum ſecutus evaſit. Quin & βασιλεῦσιν ἄμεινον τεθνάμεν ἐν πολέμῳ, ἢ χείροσιν ἀμφιπολεύειν, *regibus ſatius eſt in bello occumbere, quam vilioribus ſervitutem ſervire* (c). Quintus Calaber L. XIII. Ubi autem talia juſſa ratione deſtituuntur, & ob ea recuſata civis interfectus fuit, nemo ſanus puto jure iſtum cæſum dixerit. Quod porro Idem c. VI. §. ult. jus in regem a civibus collatum dicit per modum *donationis*, id ne ad ipſius quidem tradita congruit. Donatio eſt, cum ex una duntaxat parte jus in alterum transfertur. vid. Idem c. 2. §. 8. 9. Atqui quando in regem confertur imperium, eſt mutua juris translatio, ſeu reciproca promiſſio. Cives ſpondent obſequium, rex procurationem Reipublicæ; ad quæ ante iſtum actum neuter tenebatur. Uti enim ante collationem imperii licebat civibus reſiſtere juſſis Caii, quem poſtea regem conſtituerunt; ita Caius iisdem deſeuſionem aut curam ſui poſtulantibus itidem poterat reſiſtere, ſeu eandem ipſis tanquam indebitam denegare. Conſ. Lucæ XII. 15. 14.

§. XII. Neque major efficacia ad tollenda pacta inter imperantes & ſubjectos ineſt illis rationibus, quæ adducuntur c. 7. §. 7. ſeqq. Ubi probare primo vult, democratiam non conſtitui per pacta ſingulorum cum populo, ſed mutuis pactis ſingulorum cum ſingulis. Argumento utitur, quia in omni pacto prius debent exſiſtere perſonæ paciſcentes, quam ipſum pactum. Atqui ante conſtitutam civitatem populus non exſiſtit, utpote ubi non erat una perſona moralis, ſed multitudo perſonarum ſingularium. Igitur ante civitatem conſtitutam non potuiſſe pactum iniri inter populum & cives. Poſt conſtitutam autem civitatem tale pactum iniri fuiſſe inutile; quia populus voluntate ſua voluntatem civis illius, cui ſupponitur obligari, complectitur, ideoque ſe poteſt liberare arbitrio ſuo, & conſequenter actu liber eſt. Enimvero patet, tertium adhuc dari. Ante conſtitutam civitatem multi homines non ſunt populus, id eſt cœtus democraticus. Ergo non poteſt cum ipſo, ut tali, pactum iniri. Poſt civitatem conſtitutam fruſtra eſt iniri pactum, hoc ſenſu, ut unus vel alter civis velit peculiariter paciſci cum populo circa adminiſtrationem Reipublicæ. Nam cui democratica forma probatur, is intelligitur eo ipſo ſeſe obligaſſe ad parendum decretis, a majori parte populi profectis; cui obligationi per peculiare pactum derogaretur. Aſt vero in ipſa conſtitutione civitatis democraticæ potuit iniri, & eſt revera initum pactum mutuum inter populum, & ſingulos; quod quale ſit, jam fuit expoſitum. Pari modo nihil aget, qui ſic colligit; maritus cum uxore nullum potuit inire pactum; quia ante nuptias illa nondum fuit uxor; poſt nuptias paciſci fruſtra eſt, ubi jam ſuam voluntatem ſubjecir voluntati mariti. Potuit quippe pactum iniri eo ipſo, dum uxor fit vel deſignatur. Non multum diſpari ſophiſmate quondam ludebat Epicurus. *Quando nos ſumus, mors non eſt; quando mors eſt, nos non ſumus: mors ergo nihil ad nos. Quam argute nos ſefellit. Quaſi*

vero

(a) Aliter tamen ſupra rationes ſubduxiſſe videtur AUCTOR ipſe L. I. c. 5. §. 4.

(b) Infra c. 8. §. 1. H.

(c) Qui locus Zonaræ parum ad rem facit. Non enim, ut vel ſola inſpectio ejus docet, de juſſu principis duriore, ſed de inſolentiore civis reſponſo agit.

Digitized by Google

vero tranſacta mors timeatur, quia jam ſenſus ereptus eſt; ac non ipſum mori, quo ſenſus eripitur. Eſt enim tempus aliquod, quo & nos jam non ſumus, & mors tamen nondum eſt. Idque ipſum videtur miſerum eſſe, cum & mors eſſe incipit, & nos eſſe deſinimus. Lactantius Div. inſtit. L. III. c. 17. Deinde ſi vel maxime quis in democratia tale pactum non poſſit animo concipere (*a*), aut inutile id arbitretur, tamen exinde non licebit idem excludere ab aliis Rerumpublicarum formis, ubi qui reguntur, & qui regunt tanquam perſonæ naturales differunt. Nam hic utique pactum requiritur, quo illi obſtringantur curam Reipublicæ capeſſere, & ſalutem populi pro ſumma lege habere: hi vero obſequium iiſdem promittant. Inde conſtat, quid ſentiendum ſit de illa theſi Hobbesii de Cive c. 7. §. 9. *Quoniam cives non paciſcentes cum populo, ſed mutuis inter ſe pactis tenebantur ad omnia, quæ populus faceret, tenebantur inde ad factum populi transferentis jus civitatis in optimates aut regem.* Neque enim ſequitur: ſi concilio populi placuit ſummam rerum transferre in optimates aut regem, ſinguli eo decreto ſtare tenentur; ergo inter populum transferentem imperium, & optimates aut regem, in quos idem transfertur, nullum pactum intercedit. Sed nec validius eſt alterum *Ejuſdem* argumentum: regem quanquam a populo electum non potuiſſe ad quidquam ab eo obligari; nam eo electo *populum* ſimul diſſolvi, perireque rationem illam, quam habebat ut *perſona*; quare perire quoque una & diſſolvi, quæ ad perſonam facta erat, obligationem. Enimvero quod fundamenti loco hic ſubſternitur, ſublata perſona, tolli quæ adverſus illam erat obligationem; intelligendum eſt de illis caſibus, quando perſona naturali morte extinguitur, aut quando qualitas illa, ſuper qua obligatio unice fundabatur expirat. Atqui quando populus liber in regem transfert imperium, neque ipſe populus naturali morte extinguitur, neque obligatio regis eſt fundata in ea qualitate populi, qua liber intelligitur, ſed qua deinceps erit cœtus civium unius imperio ſubjectus. Quemadmodum procus paciſcens cum virgine poſt conſummatum matrimonium non poteſt excipere, obligationem adverſus eam periiſſe, quod non amplius virgo ſit, qualis erat cum pactum iniretur. Nam obligatio proci non fundabatur ſuper qualitate virginitatis, ſed contrahit cum virgine, qua deinceps conditionem uxoris eſt ſubitura. Et rege conſtituto, populus diſſolvitur hactenus tantum, quod ſummum imperium non amplius ſit penes concilium, ex univerſis conſtans: haudquidquam autem diſſolvitur in multitudinem nullo vinculo connexam, ſed manet unus cœtus, quem unum imperium, ſimulque primogenium illud pactum continet (*b*). Scilicet imponit *Hobbeſius* ſimplicioribus ambigua ſignificatione vocabuli *populus*. In democratiis populus notat univerſitatem civium, quæ diverſo reſpectu ſimul regit, & regitur; in ariſtocratiis & regnis notat univerſitatem civium, quæ regitur. Vid. Idem de Cive cap. 12. §. 3. Atqui quis negare velit adverſus ejuſmodi populum, monarchæ aut optimatibus ſubjectum, poſſe ſubſiſtere obligationem, etſi contracta fuerit eo tempore, quo ille adhuc liber erat, ſed in eventum & intuitu futuræ ſubjectionis? Denique ipſe Hobbesius Leviath. in calce (*c*) expreſſe dicit, Deum Judæorum Regem fuiſſe factum vi pacti inter ipſum & hos initi. Quare igitur pactum inter regem, hominem & cives negare velit? Et paulo ante tradiderat; quando quis ſeſe victori ſubmittit? is neceſſario tanquam verus ſubditus

(*a*) Ut Ulricus HUBERUS, de cujus ſententia diſquiſivi Diſſertat. de Mod. conſt. civit. ſect. 2. §. 6.

(*b*) Sive in quo populus eſt pacto primo colligatus; & ſubjecti pariter ac ſummus imperans pacto ſecundo invicem devincto. Quod igitur HOBBESIUS opponit porro, ita civitatem ſibimet ipſi obligatum iri, facile refellitur: Nam quod abſurdum ipſi videtur, non eſt in ſubſtantiis compoſitis, quale eſt civitas, idem agere in ſe ipſum, diverſa tamen ratione. Id quod exemplo hominis liquidum fit, cujus animæ partes in ſe mutuo, & tota anima in corpus, & corpus in animam, & corporis pars una in aliam agit. Conf. infra c. 5. §. 8. & c. 6. §. 13. H.

(*c*) Locum hunc Hobbeſii in Diſſert. de Interr. §. 7. ſic laudat Auctor, *Hobbeſius Leviath. concluſ.* Neque tamen quicquam, his, quæ adſeruntur, ſimile, vel in capite extremo, vel in Appendice legitur. Is igitur adhuc veſtigandus erit ab iis, quibus otium eſt. Quod autem ad Regnum Dei in Iſraelitas attinet, conſulendum c. 35. & 40. & ratione conventionum inter victorem & victos c. 20. Leviathanis.

ditus obligatus tenetur; nam *contractus* legitime initus recte violati abrumpive nequit.

§. XIII. Per iſthæc igitur pacta hominum multitudo unita civitatem conſtituit, quæ ad modum unius perſonæ concipitur, intelligentis & volentis, aliaſque actiones peculiares a ſingulorum actionibus ſeparatas edentis. Unoque nomine ab omnibus hominibus particularibus diſtinguitur atque dignoſcitur; (Statius Achilleid. L. I. (v. 457. 458. & ſeqq.) *Sparſa ac diſſona moles In corpus vultumque coire, & rege ſub uno Diſpoſita eſt.*) nec minus peculiaria jura habet, ac res proprias, quæ neque ſinguli, neque multi, neque adeo omnes ſimul, remoto eo, qui ſummum habet imperium, afferere poſſint; abs qua itidem peculiares actiones proficiſcuntur, quæ ſinguli haudquidquam ſibi tribuere aut arrogare queant. *L. 6. §. 1. D. de diviſ. rerum. L. 10. §. 4. D. de in Jus vocando L. 7. §. 1. D. Quod cujuſque univerſ. nom. L. 1. §. 7. D. de Quæſtionibus.* Add. Seneca de Beneficiis L. VI. c. 19. 20. Unde civitatis hæc commodiſſima (*a*) videtur definitio (*b*), quod ſit perſona moralis compoſita, cujus voluntas, ex plurium pactis implicita & unita, pro voluntate omnium habetur, ut ſingulorum viribus & facultatibus ad pacem, & ſecuritatem communem uti poſſit. Illa enim definitio, quæ extat apud Dionem Prusæum in Boryſthenica: (Orat. 36. p. 443. Edit. Pariſ. Morell.) *Πόλις ἐστὶ πλῆθος ἀνθρώπων ἐν ταυτῷ κατοικούντων, ὑπὸ νόμου διοικούμενον*, ex Græcanicæ politicæ principiis (*c*) extructa, alio fortaſſe loco a nobis diſcutietur. Qua non multo melior eſt definitio civitatis Platonicæ tanquam perfectiſſimæ apud Apulejum de Philoſophia: *Civitas eſt conjunctio inter ſe hominum plurimorum, in quibus ſunt regentes, alii citeriores, conjuncti inter ſe concordia, & invicem ſibi opem atque auxilium deferentes, iiſdem legibus, rectis tamen, officia ſua temperantes, unamque civitatem, iiſdem manibus illam futuram, & eadem velle atque eadem nolle incolarum mentes aſſueverunt.* Civitatem porro, tanquam hominem aliquem artificialem, ingenioſe delineavit Hobbesius in Prooemio Leviathanis, in quo *is, qui ſummam habet poteſtatem*, eſt pro *anima*, totum corpus vivificante & movente: *magiſtratus & præfecti*, artificiales *artus* ſunt: *pœnæ & proemia*, ſummæ poteſtati appenſa, & a quibus membra ad ſuum cujuſque opus perficiendum incitantur *nervi*, qui idem faciunt in corpore naturali: *divitiæ ſingularium hominum*, pro *robore*: *ſalus populi* pro *negotio*: *conſiliarii*, per quos ea, quæ cognitu neceſsaria illi ſunt, ſuggeruntur, pro *memoria*: *æquitas legeſque* pro artificiali ratione. *Concordia, ſanitas* eſt, *ſeditio morbus*, *bellum civile*, *mors*. Denique *pacta*, quibus partes corporis hujus politici conglutinantur, imitantur divinum illud verbum *fiat*, ſeu *faciamus homines*, a Deo prolatum in principio, cum crearet mundum. Unde & obiter apparet, Isocratem in Areopagitico & Panathenaico *non recte formam Reipublicæ pro civitatis anima venditare* (*d*), *cujus ea vis ſit, quæ mentis in corpore*. Cum forma Reipublicæ potius ſit in civitate

(*a*) Mutuam, obſervante id TITIO Obſ. DLVII. hanc definitionem Auctor ſumſit ab HOBBESIO de Cive c. 5. §. 9. confunduntur ea tamen civitas & Princeps, atque de illa quamvis auſpicetur Auctor: in hoc tamen definit deſcriptio ejuſdem. Melior eſt ea CICERONIS L. III. de Republica, qua Civitas dicitur multitudo juris conſenſu, & utilitatis communione ſociata. Dilatavit eam Celeb. OTTO ad Offic. L. II. c. 6. §. 10. utpote cui civitas eſt conſociatio multorum patrumfamilias, inæqualis & rectoria, per unionem voluntatum & virium, ſub eodem ſummo imperio, juris fruendi & communis ſalutis cauſſa contracta.

(*b*) A qua non longe abit, quam habet HOBBESIUS de Cive c. 5. §. 9. Quod ſi quis alio, quam perſonæ, reſpectu civitatem conſiderare velit, poterit eam definire hoc modo: eſt ſocietas multorum hominum, mutuis eorundem pactis conflata, ac poteſtate inſtructa, quæ ſingulorum viribus ac facultatibus ad vitam ſecuram & beatam uti poſſit. H.

(*c*) Imo hæc definitio non Græcanicæ tantum Politicæ principiis, ſed Imperio Civili *omni* ſatis conveait, ut Orationem totam perlegentibus ſtatim manifeſtum erit.

(*d*) Verba ejus ſunt: *Ἔστι γὰρ ψυχὴ πόλεως οὐδὲν ἄλλο ἢ πολιτεία, τοσαύτην ἔχουσα δύναμιν, ὅσην περ ἐν σώματι φρόνησις.* Quæ male vertit Hieronymus VVolfius: *Nec enim ulla alia civitatis anima eſt, quam forma Reipublicæ* &c. cum verti debuiſſet; *quam Reſpublica*, hoc eſt, ordo civitatis. Quod ARISTOTELES quoque dixit IV. Pol. 12. & eſt veriſſimum. H.

Digitized by Google

vitate idem, quod in corpore humano eſt ſtructura & diſpoſitio omnium membrorum & partium.

§. XIV. Cæterum voluntas civitatis exſerit ſeſe vel per unam perſonam ſimplicem, vel per unum concilium, prout in illam, aut hoc ſumma rerum fuit collata. Ubi penes unum hominem eſt imperium, civitas velle intelligitur, quodcunque iſti homini, (cui ſanam rationem conſtare præſupponitur (a),) placuerit, & quidem circa negotia, quæ ad finem civitatum ſpectant; non item circa alia. Sic, verbi gratia, ſi rex bellum decernat, ſi pacem faciat, ſi fœdus ineat, civitas hoc voluiſse & feciſse dicitur, non item, ſi edat aut bibat, ſi dormiat, ſi uxorem ducat, ſi vitia patret. Euripides Supplicibus (v. 1188. & ſeqq.) *Τόνδε δ' ὀμνύναι χρεὼν Ἄδραστον· οὗτος κύριος τύραννος ὤν, πάσης ὑπὲρ γῆς Δαναϊδῶν ὁρκωμοτεῖ*, *Jurare convenit Adraſtum. Is Dominus & rex exſiſtens jurabit nomen univerſæ terræ Danaidum*. Unde & inter voluntatem Monarchæ publicam, quæ voluntatem civitatis ræpreſentat, & ejuſdem voluntatem privatam, qua velut quivis alius homo circa negotia non publica utitur, diſtingui poteſt. Ubi quæſtio oritur; quid ſi ille, penes quem voluntas civitatis eſt, ſecus velit, quam debeat, adeoque in exercitio voluntatis publicæ peccet, num & quæ abs ejuſmodi depravata voluntate prodit actio, pro actione civitatis habenda ſit? Nam qui voluntatem ſuam Principis voluntati ſubmiſit, idem feciſse intelligitur ea intentione, ut ille nihil velit, niſi quod e re civitatis, juſtumque ſit. Hic dicendum videtur, actionem ex abuſu ac pravitate voluntatis publicæ procedentem, in ſe quidem eſſe actionem publicam, & civitatis, quia ab imperante ſuſcipitur, ut tali. Sic ſi Monarcha aut Senatus malas leges ferat, male jus dicat, ineptos magiſtratus conſtituat, injuſta bella moveat, actus utique publicos exercet. Si auriga currum evertat, aurigæ illa actio eſt, ſed imperiti aut negligentis. Enimvero in foro divino (b) de tali actione nemo tenetur, niſi qui conſenſu ſuo poſitivo & efficaci ad eam influxit. Unde de publico delicto rei non ſunt ſubditi, aut qui ex concilio imperante diſſenſerunt, & a majore parte victi ſunt. Quæ tamen incommoda in cives immerentes ex ejuſmodi delictis publicis redundant, inter illa mala ſunt referenda, quibus humana conditio in hac mortalitate obnoxia eſt, quæque adeo ut ſterilitas, aut nimii imbres, & cætera naturæ mala toleranda ſunt. Quanquam ad iſta incommoda præcavenda non exiguam habere efficaciam deprehenduntur leges fundamentales, bona diſciplina, & cumprimis religio. Ex adverſo autem conſequens eſt, quidquid vel ſinguli cives, vel multi, vel etiam omnes, excluſo rege, aut citra vel contra ejus auctoritatem & juſſum voluerint aut egerint, non ſolum circa poſterioris, ſed & circa prioris generis negotia, id haudquidquam pro voluntate aut actione civitatis eſſe habendum; ſed pro voluntate & actione privata: imo tot erunt voluntates, tot actiones, quot numero ſunt homines, qui aliquid voluiſſe aut egiſſe dicuntur. Idem quoque cenſendum eſt, ſi quid a ſingulis aut multis fiat privato auſo citra auctoritatem & juſſum ejus concilii, penes quod ſumma rerum eſt. Unde inter ſeditioſas opiniones, & quæ ad internam civitatis compagem ſolvendam faciunt, in monarchia cumprimis, ab Hobbesio de Cive c. 12. §. 8. refertur, quod vulgo non ſatis diſtinguant inter civitatem ſive *populum*, & *multitudinem*. Nam populus ſive civitas eſt unum quid (c), unam habens voluntatem, & cui una actio tribui poſſit. Quorum nullum de multitudine ſubditorum, imperium habenti homini aut concilio contradiſtincta, dici poteſt. Etſi quod dicto loco ſequitur: *Populus in omni civitate regnat*, affectatione argutiarum inane evadat. Nam *populus* vel notat totam civitatem, vel multitudinem ſubditorum. Priori ſenſu reſultat

inepta

(a) Quod tum demum admittit TITIUS Obſ. DLIX. ſi & priora omnia adſint, & ſecundum præſcriptum legum fundamentalium agat Princeps. *Sed ubi*, addit Titius, *illa in tanta libertate obſerventur; ut facile liqueat, quanta periculo vita & fortuna ſubditorum, imo & vicinorum imbellium, hoc rerum ſtatu ſint expoſitæ*.

(b) Vid. infra c. 6. §. 6. H.

(c) Nimirum populus, perinde ut civitas definitur a Cicerone apud AUGUSTINUM L. II. de Civit. Dei c. 21. *cœtus multitudinis, juris conſenſu & utilitatis communione ſociatus*. At vox populi interdum aliter accipitur. Vid. ſupra §. 12. H.

inepta locutio; *populus, id eſt, civitas in omni civitate regnat*: poſteriori falſa: *populus, id eſt, cives regi contradiſtincti in omni civitate regnant*. Pro eo autem, quod ſequitur; *in monarchiis populus imperat: vult enim populus per voluntatem unius hominis*: planius dicendum fuerat; in civitate monarchica id voluiſſe cenſetur civitas, quod voluit monarcha. Nec in alium ſenſum explicandum illud paradoxum: *Rex eſt populus*. Cætera ſatis recte ſeſe habent; quod nempe vulgus de magno hominum numero ſemper loquatur tanquam de populo ſeu civitate, dicatque, rebellaſſe civitatem contra regem, quod eſt impoſſibile: & populum ſeu civitatem velle & nolle, quod volunt & nolunt moleſti & muſſitantes cives, ſub prætextu populi cives contra civitatem, ſubditos contra imperantem animantes.

§. XV. Ast ubi ſumma rerum eſt collata in concilium, ex pluribus hominibus conſtans, quorum quiſque ſuam ſibi retinet voluntatem; definiendum prius eſt, quota pars in unum conſpirans voluntatem totius concilii, adeoque & civitatis repræſentet. Nam alias uti nemo tenetur alterius potius, quam ſuam ſententiam ſequi, niſi voluntatem ſuam iſtius voluntati ſubjecerit, ita licet quis ſocietatem cum aliis inierit circa negotia communi conſilio tractanda, ſi tamen ſibi expreſſe reſervaverit, quod ad nihil velit teneri, in quod non ipſe conſenſerit, haudquidquam ipſum ſtringet, quod a pluribus fuit decretum. Hinc & collegia dantur (a), ubi unius diſſenſus cæterorum omnium conſenſum reddere irritum poteſt. Etſi, ubi quis rationem plane audire nolit, & per ſolam pertinaciam cæteris recte ſentientibus obnitatur, tanquam incommodus ſocietate ejici, aut quandoque etiam malo coerceri queat. Quanquam enim hic non teneatur ex ſuo conſenſu ad ſequendam majoris partis ſententiam: tenetur tamen ex generali lege, ut cæteris ſeſe commodum præbeat, & ut pars ſeſe conformet ad bonum totius. Quo loco & addi poteſt, quod apud Petrum Suavem Hiſt. Concil. Trident. L. IV. p. m. 788. diſputatur, Gallos decretis Concilii non teneri, quod contra id proteſtati eſſent; ubi Parlamenti Pariſienſis ſententia quoque adducitur: *Totius univerſitatis auctoritatem ad majorem partem transferri, cum cauſa omnium eſt communis, & ſingulos non attingit: verum quando tota cauſa ad omnes ſpectat, & ſua ſingulis pars debetur, hoc caſu uniuſcujuſque aſſenſum eſſe neceſſarium, & prohibentis conditionem potiorem, atque abſentes niſi ſuffragantes minime obligari. Ex hoc genere eſſe cœtus Eccleſiaſticus, in quibus quantumvis frequens ſit Concilium, Eccleſias quæ non adſint, minime ad ejus decreta obligari, niſi ipſis recipiendum videatur*. Fatendum tamen eſt in ejuſmodi conciliis, inprimis ubi ea ex multis hominibus conſtiterint, difficillime negotia expediri; ſæpe & illa exitum omnino reperire non poſſe, ob diſcrepantiam judiciorum, ex nonnullorum pervicacia inexpugnabili. Et regulariter ubi quis abſolute & citra exceptionem ſeſe alicui cœtui aut concilio adjunxerit, cum non poſſit poſtulare, ut reliqui omnes ipſius ſententiam ſequantur, aut propter unius diſſenſum intermittant, quod ſibi utile aut neceſſarium videtur; præſumitur ſeſe obligaſſe ad ſequendum & ratihabendum, in quod maxima pars ſociorum conſpiraverit. Nam ſi hoc grave videbatur, debuerat id ab initio, quando in ſocietatem ſe conferebat, excepiſſe. Nunc ambitioſum nimis & importunum eſt, ſuam cæteris omnibus præferre ſapientiam. Quod ſi cui moleſtum ſit, quod ſuam ſententiam reliquis invitis obtrudere nequeat, cœtum iſtum deſerere licebit. Nequaquam autem fas eſt, ubi numero ſententiarum fueris ſuperatus, imitari id, quod eſt apud Agathiam L. IV. (c. 5.) *Unuſquiſque ægre ferens ſuam ſententiam non valuiſſe, negligentius ſegniuſque ad rem gerendam accedebat, & ſiniſtris eventibus magis gaudebat, ut in poſte-*

(a) Quod apud Belgas ſub principatu haud imprudenter introductum, libertati periculoſum eſſe, ſcribit H. GROTIUS L. IV. Annal. Belgicor. ad A. MDLXXXIV. ni pro jure ſuccedant prudentia & publici amor. Apud Hollandos ſane in rebus minoribus ad plurima ſuffragia attenditur: at in negotiis majoribus, puta fœderibus, tributis, ſimilibuſve omnium conſenſus requiritur, adeo ut ſi una vel minima civitas diſſentiat, nihil concludi poſſit. Vid. GROENEWEG. *ad L.* 1. C. *Vectigalia nova inſtitui non poſſe*. Apud Polonos irrita Regis electio habetur, ſi vel unus ex infima Nobilitate diſſentiat. Vid. HARTKNOCH. L. II. de Polon. c. 1. §. 15. H.

Digitized by Google

poſterum gloriari, liberiuſque apud ſuos jactare, nullamque aliam ſiniſtri eventus cauſam fuiſſe demonſtrare poſſet, quam quod privatum ſuum conſilium ſecuti non eſſent. Inde regulariter in omnibus conciliis plurium ſuffragia vim habent univerſorum; non quod naturaliter ita fieri neceſſum ſit, ſed quia vix alia via eſt ibi negotia expediendi. Vid. *L. 7. §. ult. L. 8. D. de Pactis. L. 29. D. ad Municipalem* (*a*). Plinius L. II Epiſt. 12. *Numerantur ſententiæ, non ponderantur; nec aliud in publico conſilio poteſt fieri, in quo nihil eſt tam inæquale, quam æqualitas ipſa; nam cum ſit impar prudentia, par omnium jus eſt*. Idem L. VI. Ep. 13. *ſingulos, re integra, diſſentire fas eſt; peracta, quod pluribus placuit, cunctis* (*b*) *tuendum*. Sicuti & de eo, quod regulariter fit, capiendum eſt illud Aristotelis (*c*) Polit. IV. c. 8. *Hoc autem, quod pluribus probatum fuit, in omnibus reperitur. Nam & in oligarchia, & in democratia, & in populis, quod majori eorum, qui Reipublicæ ſunt participes, parti viſum fuerit, hoc eſt ratum*. Quanquam aliquando contingat, ut pauciorum ſententia, Reipublicæ magis proficua aut decora, numero ſuperetur. Scilicet in conſtitutionibus ejuſmodi univerſalibus circa expedienda negotia humana, quæ magnam ſæpe varietatem recipiunt, cum nullum per homines excogitari poſſit medium, quod omni incommodo careret, ſequendum eſt, quod utplurimum expedit. Add. Bodinus de Republ. L. III. c. 4. p. m. 456. Hinc fruſtra jactatur; cum naturæ conveniens ſit, ut quod a prudentioribus profectum eſt, prævaleat ei, quod ab imprudentioribus profluxit; naturæ repugnare, ut ſententia imprudentior plurium prævaleat ſententiæ prudentiori pauciorum; adeoque ut illi hos obligare queant ad aliquid imprudentius ſuſcipiendum. Equidem in decidendis veritatibus theoreticis ſententiæ non numerantur, ſed ponderantur. Imo ſæpe ipſa multitudo adſtipulantium erroris indicium habetur. Seneca de Beata vita c. 2. *Cum de beata vita agitur, non eſt, quod mihi illud diſceſſionum more reſpondeas, hæc pars major eſſe videtur. Ideo enim pejor eſt. Non tam bene cum rebus humanis agitur, ut meliora pluribus placeant: argumentum peſſimi turba eſt*. Phocion cum ipſius ſententia communi applauſu reciperetur, ad amicos converſus dixit: Οὐ δή τι κακόν τι λέγων ἐμαυτὸν λέληθα. *Numnam mihi imprudenti aliquod pravum dictum excidit?* Plutarchus Apopth. (p. 188. A.) Idem de Liber educ. (p. 6. A. Ed. VVechel.) Τὸ πολλοῖς ἀρέσκειν, τοῖς σοφοῖς ἐστιν ἀπαρέσκειν. *Vulgo placere eſt ſapientibus diſplicere. Teſtimonium mihi præbet Euripides his verbis: Ad turbam ego verba facere ſum imperitior, Inter ſed æquales paucoſque doctior*, οἱ δ' ἐν σοφοῖς φαῦλοι, παρ' ὄχλῳ μουσικώτεροι λέγειν *Qui inter doctos nil valent, Gratior apud vulgum eſt eorum oratio*. Eoque *qui ſtultis videri eruditi volunt, ſtulti eruditis videntur*. Quintilianus Inſt. Or. L. X. c. 7. Et νῦν ἔχοντι ὀλίγοι ἔμφρονες πολλῶν ἀφρόνων φοβερώτεροι. *Cordato pauci prudentes magis ſunt formidandi, quam multi inſipientes*. Plato in convivio. Add. Valer. Maximus L. III. c. 7. §. 1. ext. Dio Chrysostomus de Ilio non capto:) p. 190. D. Ed. Pariſ. Morell.) Τὸ πιστεύεσθαι πολὺν χρόνον ὑπὸ ἀνθρώπων ἠλιθίων οὐδέν ἐστιν ἰσχυρόν. *Aliquid credi multo tempore ab ſtolidis hominibus nihil habet roboris*. Enimvero iſthoc ad expedienda negotia in concilio aliquo, cujus membra æquali jure pollent, applicari nequit. Quis enim hic judicium feret, utra ſententia ſit prudentior? Non ſane ipſæ partes diſſidentes. Neque enim in propria cauſa pro arbitrio ſeſe ingerentem is, qui in diverſam abit ſententiam, admittet. Et quotuſquiſque eſt, cui non ſua magis prudentia, quam aliena placet? Imo quam multi ſunt, qui ideo tantum vel optimam ſententiam obtrectare gaudent, quia ipſi aucto-

(*a*) *Quod major pars Curiæ effecit, pro eo habetur, ac ſi omnes egerint*. Addatur GROTIUS L. II. c. 5. §. 17. GRONOVIUS ad d. l. Grotii his reſtrictionibus utitur. I. Si ſint vera ſuffragia, hoc eſt res integra, nec coitione ac conſpiratione plurium jam ante definita, quam in conſultationem deferatur. II. Si majorem numerum non faciant, quos ex lege & more, tanquam ſuſpectos excedere, nec in ſua cauſſa jus dicere oportet. III. Ut major numerus conſentium non valeat ad ſtatuenda, quæ juri divino & ſanæ rationi repugnant. IV. Nec ad fundamentales leges ſubvertendas aut formam Reipublicæ ex libidine mutandam. V. Nec ad privatorum jura, privilegia veteres & in publicam utilitatem receptas conſuetudines abolendas.

(*b*) Addatur LIVIUS L. XXXII. c. 20. POLYBIUS L. V. c. 49. extremo.

(*c*) In ochlocratia id injuſtitia non carere, ipſe docet VI. Pol. 5. H.

auctores non fuerunt? Nec facile eſt iſtas lites tertio decidendas concedere; cum ipſius quoque arbitri prudentia aut integritas facile in controverſiam vocari poſſit, ut ad hanc diſcutiendam alio arbitro opus ſit. Quid quod plerumque iſtæ res ita ſunt comparatæ, ut commode ad arbitros extra ſocietatem deferri nequeant. Igitur commodiſſimum viſum, ejuſmodi inire rationem, quæ nihil difficultatis, aut obſcuræ haberet diſceptationis: qua nulla expeditior inveniri poteſt, quam ut ſententiæ numerentur. PLINIUS Panegyr. (c. 62. in fine.) *Melius omnibus quam ſingulis creditur. Singuli enim decipere & decipi poſſunt: nemo enim omnes, neminem omnes fefellerunt*. Et cui in concilio aliquo ſuffragium conceditur, in eo tantum ineſſe prudentiæ judicatur, ut ſufficiat perſpiciendis negotiis, quæ ibi diſceptantur. Id quod ſaltem de illis conciliis obtinet, in quæ non ſine delectu aliquo homines admittuntur. Neque ſemper conſultum foret; ſi verbi gratia, præſidi concilii hæc daretur poteſtas, ut is ſuo ſuffragio poſſet declarare, quænam ſententia melior ſit. Data enim hac poteſtate licebit ei partem minorem anteferre majori, imo licebit utramque eo obtentu, quod neutra bona ſit, rejicere; & ſic revera in talem præſidem ſumma rerum conferretur. Sicuti abſoluti Principes etiam minorem partem ſuorum conſiliariorum ſequi poſſunt; imo & diverſam ab iiſdem ſententiam ſequi.

§. XVI. EST tamen circa pluralitatem ſuffragiorum obſervandum, in quibuſdam conciliis non ſufficere, ut uno aut paucis ſuffragiis ſententia prævalitura alteram ſuperet; ſed alicubi certo numero una ſententia alteram excedere debet. Sic in cap. 6. X. de Electione & electi poteſtate, ille demum Pontifex fieri jubetur, quem duæ tertiæ partes Cardinalium elegerint. Idem circa electionem & decreta decurionum obtinuiſſe (*a*) apparet ex *L.* 3. 4. *D. Quod cujuſque univerſ. nomine* & *L.* 45. *de Decurion.* PRUDENTIUS L. I. contra Symmachum (v. 604. & ſeqq.) *Sic conſulta Patrum ſubſiſtere conſcriptorum. Non aliter licitum priſco ſub tempore, quam ſi Trecentum ſenſiſſe ſenes legerentur in unum Servemus leges patrias, infirma minoris, Vox cedat numeri parvaque in parte ſileſcat*. Ap. Andr. MAUROCENUM Hiſt. Venet. L. XVII. SCto, quo Jeſuitæ ditione Venetorum ejiciuntur, adjicitur hæc clauſula, ut illi SCto non derogaretur, niſi præſentibus 180. Senatoribus, & conſentientibus quinque ſenis partibus. Ubi tamen hoc ita peculiariter definitum non eſt, pro majore, & univerſis æquivalente parte reputabitur, quæ alteram etiam uno ſuffragio ſuperaverit. Add. GROTIUS L. II. c. 5. §. 17. & in Annotat. & BOECLERUS ad dictum locum item *L.* 17. §. 6. *D. de Receptis*. Fruſtra opponitur cap. quod omnes (*b*), de Reg. jur. in VI. *Quod omnes tangit, id ab omnibus approbari æquum eſt*. Nam inde non ſequitur; ergo iniquum eſt, ut ob commodiorem rationem expediendi negotia pauci diſſentientes debeant cedere pluribus. Deinde regula illa non pertinet ad ſocietates ſeu concilia, quibus publicæ res ſunt adminiſtrandæ; ſed ad ſocietates privatas, quæ pacto tantum, aut conjunctione ad ejuſdem rei poſſeſſionem conſtant. Qualis ſane conjunctio conſortibus non dat jus, ut uno invito aliquid in re com-

(*a*) Qua quidem in re vehementer fallitur AUCTOR. Dicitur enim in cc. II. duæ partes adeſſe, non autem, duas partes conſentire debere, ut ſententiæ locus ſit. *Nulli permittetur nomine civitatis vel curiæ experiri: niſi ei, cui Lex permittit, aut Lege ceſſante Ordo dedit, cum* DUÆ PARTES ADESSENT, *aut amplius, quam duæ. Plane ut duæ partes decurionum adfuerint, numerari poteſt*, L. 3. 4. D. Quod cujuſque univerſ. nom. *Nominationum forma vacillare non debet, ſi omnes, qui albo curiæ detinentur,* ADESSE *non poſſunt: ne paucorum abſentia, ſive neceſſaria, ſive fortuita debilitet, quod a majore parte ordinis ſalubriter fuerit conſtitutum: cum duæ partes ordinis in Urbe poſitæ totius curiæ inſtar exhibeant*. L. 46. C. de Decurion. in X. Add. L. 2. 3. D. de Decr. ab ordine fac. In eadem cauſſa eſt locus Prudentii, qui deinde ab Auctore recenſetur. Præ ſe fert enim Poeta CCC. Senatores *adeſſe*, non autem, *conſentire* debere, ut SCtum fieri queat. Sufficiebat enim, ex his CCC. Senatoribus majorem partem in eadem ſententia eſſe. Quod ex ſequenti loco LIVII L. XXVI. c. 33. in fine extra dubium ponitur: *Plebes ſic juſſit*, Quod Senatus juratus MAXIMA PARS CENSEAT, QUI ASSIDETIS, *id volumus jubemuſque*, ad quem locum videatur I. Fr. GRONOVIUS. Sui quoque immemor AUCTOR, leges hic adductae in §. 19. ſenſu ſuo laudat.

(*b*) Unde vulgatum illud: Quæ ad ſingulos qua ſingulos ſpectant, in iis non vincere majora ſuffragia. V. STRUVIUM Ex. 7. Syntagm. jur. civil. §. 43. H.

communi ſtatuant, quod iſte in detrimentum ſuum vergere credit. Ex quibus explicanda *L. 11. D. de Serv. præd. ruſt.* & *L. 28. D. Communi dividundo*. Quod autem in d. c. 6. X. de Elect. & El. poteſt. additur, quod ibi de duabus tertiis partibus in electione Pontificis conſtituitur, non debere præjudicare aliis eccleſiis, in quibus majoris & *ſanioris* partis ſententiæ debeant prævalere; ejus ratio eſt, quod per ſuperiorem, nempe Pontificem, (ex iſtorum hypotheſi) poſſit declarari, quæ pars *ſanior* ſit, ſi ſuper eo dubium oriatur. Ergo *ſanioris* partis, ni eadem & major ſit, ratio haberi non poteſt, niſi ubi ad ſuperiorem provocatio patet. Add. Gratianus c. 36. diſtinct. 63.

§. XVII. Quodsi pares ſit ſententiæ diſcrepantes, nihil agetur, ſed res in priori ſtatu manebit; quia ad mutationem non ſatis eſt momenti, & par utrinque pondus æquilibrio velut rem ſuſpendit. Hinc & in judiciis, ubi pares ſunt ſententiæ, reus abſolvitur (*a*). Etſi nec hoc in caſu ſi quæ conſtitutæ ſunt in calumniatores aut temere litigantes pœnæ, locum videantur habere (*b*). Quintilianus Declam. 254. *Pares ſententiæ periculo proſunt*. Antiphon. Orat. XIV. Τὰ ἐξ ἴσου γενόμενα φεύγοντος ἐςὶ μᾶλλον ἢ διώκοντος. εἴπερ γε ϗ τῶν ψήφων ὁ ἀριθμὸς ἐξ ἴσου γενόμενος τὸν φεύγοντα μᾶλλον ὠφελεῖ ἢ τὸν διώκοντα. *Quæ æqualia ſunt, magis reo quam actori proſunt, quando & calculorum numerus par cum ſit, reum magis quam actorem juvat*. Add. Aristoteles Problem. Sect. 29. c. 13. *L. 39. D. de Re judicata*. *M.* Seneca L. I. Controv. 5. *Alter judex damnat, alter abſolvit: inter diſpares ſententias vincat mitior*. Quod jus Græci vocant *calculum Minervæ*. De quo videatur peculiaris Diſſertatio Boecleri. Quanquam apud Ebræos ne tunc quidem reus damnatus cenſebatur, ſi judices damnantes eos, qui abſolvebant, uno duntaxat ſuffragio vincerent. Cujus rei ratio ſine dubio hæc erat; quod cum pari religione judices debent pronunciare, quo teſtes; igitur uti unus teſtis ad convincendum, ita nec unus judex ad condemnandum ſatis momenti afferret. Nam cæteri judices contradictoria ſtatuentes auctoritatem ſuam velut mutuo deſtruxerant. Addendum & hoc, ubi ſententiæ feruntur curiatim aut tributim, illos pauciores qui in aliqua tribu per majorem partem vincuntur, aliarum tribuum diſſentientium numerum augere non poſſe.

§. XVIII. Denique quando plures, quam duæ ſententiæ extiterint, quæſtio eſt, an ſingulæ ſeorſim ſint numerandæ, ut illa vincat, quæ plura, quam cæterarum ſingulæ, ſuffragia habuerit, an vero duæ pluresve, diſcrepantes licet, conjungi poſſint ad vincendam tertiam, qua eliſa & ipſæ poſtea inter ſe comparentur, ut demum illa vincat, quæ ex poſterioribus plura ſuffragia habuerit? Hic, ſi meram æquitatem naturalem, citra pactiones aut leges ſpeciales, reſpiciamus, diſtinguendum videtur inter ſententias, quæ totis rebus differunt, & illas, quarum altera partem alterius continet, ſeu quæ tantum quantitate differunt; ut hæ conjungendæ ſint in eo, quo conveniunt, illæ non item. Sic qui in XX. condemnant, & qui in X. conjungentur in X. contra ſententiam abſolventem, & reus condemnabitur in decem, quia in hoc major pars judicum convenit, cum in XX. etiam X. comprehendantur. Quo ſpectat *L. 38. §. 1. D. de Re judicata* (*c*), & *L. 27. D. de Receptis* (*d*), & *c. 1. de Arbitris in VI.* Ubi nequidquam a deciſione dicti loci 27. Grotius in Sparſ. flor. diſcedit, dum in decem condemnandum putat reum, quia in hanc ſummam major pars conſenſit, rejecto in quo diſcrepabant. Nam in quinque omnes con-

(*a*) EURIPIDES Electra:

Καὶ τοῖσι λοιποῖς ὅδε νόμος τεθήσεται,
Νικᾶν ἴσαις ψήφοισι τὸν φεύγοντ' ἀεί.
Idemque cunctis juris eſſe, in poſterum,
Certante numero judicum, ut vincat reus.

ÆSCHYLUS Diris:

Ἀνὴρ ὅγ' ἐκπέφευγεν αἵματος δίκην.
Ἴσον γάρ ἐςι τ' ἀρίθμημα τῶν πάλων.
En iſte pœnam cædis effugit reus:
Nam calculorum cernimus numeros pares. H.

(*b*) *Inter pares numero Judices, ſi diſſonæ ſententiæ proferantur, in liberalibus quidem cauſſis (ſecundum quod a D.* Pio *conſtitutum eſt,) pro libertate ſtatutum obtinet; in aliis autem cauſſis pro reo: quod & in judiciis publicis obtinere oportet.* L. 38. pr. D. de Re judic.

(*c*) *Si diverſis ſummis condemnent Judices, minimam ſpectandam eſſe* Julianus *ſcribit.*

(*d*) *Si ex tribus Arbitris unus quindecim, alius decem, tertius quinque condemnet - - -* Julianus *ſcribit, quinque debere præſtari: quia in hanc ſummam omnes conſenſerunt.*

conſentiunt (*a*). Majore autem parte tunc ſtatur, quando aliqui diſſentiunt. Hinc & in ſenatu Romano moris erat, ut ſi quis ſenator ſua ſententia duo complexus eſſet, quorum unum probabatur, alterum non, juberetur *ſententiam dividere*. Vid. Cicero Epiſt. fam. L. I. Ep. 2. Seneca Epiſt. 21. *Quod fieri in Senatu ſolet, faciendum ego in philoſophia quoque exiſtimo: cum cenſuit aliquis, quod ex parte mihi placuit, jubeo, illum dividere ſententiam & ſequor* (*b*). At vero ſi, verbi gratia, aliquem reum pars judicum releget, pars morte multet, pars abſolvat; ſane neque illi, qui relegant, conjungi poterunt cum his, qui mortem decernunt, contra abſolventes; nec hi, & relegantes contra mortem decernentes. Nam illæ ſententiæ plane inter ſe ſunt diverſæ (*c*): quia utique in morte non eſt relegatio, nec relegatio eſt pars mortis. Ac licet abſolventes & relegantes in hoc conveniant, quod reus non ſit necandus; hoc tamen directe non efficit ipſorum ſententia, ſed duntaxat per conſequentiam. In ſe autem revera ſunt diverſæ, Nam qui abſolvit, reum omni pœna liberat; qui relegat, pœnam utique decernit. Vid. Plinius L. VIII. Ep. 14. Polybius Excerpt. legat. 129. refert, cum quidam Achæi Romæ captivi tenerentur, & quid iis fieri placeret, ad ſenatum eſſet relatum, tres ſententias extitiſſe, quarum una dimittendos cenſebat, altera damnabat, tertia ad tempus retinendos cenſebat: ita tamen, ut ſententia abſolvens duas reliquas ſeparatim ſumtas numero vinceret. Hic prætor Poſthumius, qui tunc Senatum habebat, Achæis iniquior, verſutia in ipſorum fraudem uſus eſt. Cum enim diſceſſio facienda foret, Prætor una ſententia prætermiſſa, de duabus tantum perrogavit, hoc modo: *Qui evocatos ſentitis dimittendos*, in hanc partem, *qui alia omnia*, in illam partem ite. Sic accidit, ut qui retinendos in præſentia cenſuerant, iis ſe adjungerent, qui abſolvendos negabant; & ita hi prævalerent illis, qui dimittendos cenſebant. Apud Gellium L. IX. c. 15. argumentum controverſiæ tale proponitur: *De reo ſeptem judices cognoſcant, eaque ſententia ſit rata, quam plures ex eo numero dixerint. Quum ſeptem judices cognoviſſent, duo cenſuerunt reum exilio multandum, duo alii pecunia, tres reliqui capite puniendum. Petitur ad ſupplicium ex ſententia trium judicum, & contradicit*. Qui caſus tanquam ἄπορον ſeu inexplicabilis tunc fuit propoſitus. Idem argumentum habet Declamatio 365. apud Quintilianum. Ubi inter alia recte dicitur: *Non idem ſentientes non potes jungere. Idem ſentientes compara*. Vid. quoque argumentum Declamationis 30. apud Libanium. Apud Heliodorum Æthiop. L. I. Cnemon a mille ſeptingentis ad mortem, a mille exilio damnatus dicitur. Quia tamen illorum aliqui lapidibus reum obruendum, alii in barathrum mittendum cenſuerant, mille iſti exilium decernentes majorem numerum efficiebant. Add. Cujacius Obſ. XII. c. 16. & Zieglerus ad Grot. L. II. c. 5. §. 17. Id quoque monet Grotius dicto loco §. 22. quando plures inter ſe non proprie dictam univerſitatem conſtituunt, ſed tantum intuitu certæ rei invicem connectuntur, de qua non omnes æqualiter participant: tunc non tantum ordinem ſumendum ex modo participationis, ſed & ſententias æſtimandas ad proportionem geometricam. Quo ſpectat *L. 8. D. de Pactis. L. 14. D. Depoſiti. L. 16. D. de Reb. aut. jud. poſſid.* Ubi tamen obſervandum, cum talis ſocietas tantum fundetur in re aliqua communi, & non in ejuſmodi pacto, quo proprie univerſitas conſtituitur, & quo quiſque ſuam voluntatem voluntati majoris partis ſubjecit; ita quidem prævalere votum ejus, qui majorem in ea re portionem habet, voto illius,

(*a*) Si numeri arithmetice ſpectentur, non & morali æſtimatione: Etenim ſi interrogentur, qui in viginti condemnarunt, mavolent profecto ſe conjungere cum illis, qui in decem, quam qui in quinque condemnarunt. H.

(*b*) GROTIUS ubi ſupra §. 19.

(*c*) Diſſentit non temere HUBERUS L. III. de Jure civitat. ſect. 2. c. 6. §. 5. & 6. quoniam vis & poteſtas ſuffragiorum ab intentione judicantium pendeant, &, ubi dubia res eſt, in mitiorem ſemper partem inclinari, æquitas jubeat. Sic duos pecunia, totidem exilio puniri reum judicantes, conjungendos adverſum tres, qui ultimum ſupplicium dictitarunt. Idem dicendum, ſi duo abſolvant, & duo relegandum reum pronuncient; nam & hi prævalebunt tribus illis ad mortem condemnantibus. H.

illius, qui minorem portionem habet, ut tamen ille hunc per ſuffragium ſuum nequaquam jure ſuo poſſit exuere, aut eidem præjudicare. Atque ſic intelligitur, quid civitas velit, ubi ſumma rerum penes plures uno eſt.

§. XIX. Illud autem manifeſtum, ad ejuſmodi concilium, in quo de communibus rebus deliberandum, & ſtatuendum eſt, minimum tres homines requiri. Vid. *L. 85. D. de Verb. ſignif.* (*a*) Si enim duo duntaxat fuerunt, ubi eos diſſentire contigerit, nemo præterea adeſt, qui alterutrius ſententiæ momentum poſſit addere. Unde eo caſu nihil expediri poſſet. Vid. *c. 1. X. de Arbitris*. Neque obſtat, quod etiam duo, verbi gratia, Conſules, collegæ vocentur. Nam eo vocabulo ſæpe paritas duntaxat numeris notatur. Vid. *L. 153. D. de Verb. ſignif. L. 14. D. de Admin. tut. L. 101 D. de Solut.* Sicuti & apud Latinos auctores dicitur *Collegium Tribunorum*, in quo tamen unus ſuo diſſenſu reliquorum decretum poterat irritum facere. Neque ſemper, qui collegarum nomine ſe invicem ſalutant, tale concilium conſtituunt, in quo voluntates omnium pacto aliquo in unam voluntatem coaluerint. Sed contingere poteſt, ut inter plures ſit ſocietas, in quo tamen ſinguli ſuam retineant voluntatem, ab aliorum voluntate haudquidquam dependentem. Unde ad rem nihil facit, quod contractus ſocietatis inter duos iniri poſſit. *L. 7. §. 2. D. Quod cujuſque univerſit. nomine* (*b*), non illud vult, quaſi collegium ab initio poſſit ab uno conſtitui; ſed quod, deficientibus caſu aliquo reliquis membris, jam conſtitutum ab uno ad tempus poſſit conſervari (*c*), quouſque alii in locum cæterorum ſurrogentur. Abſentium autem regulariter in ejuſmodi conciliis non habetur ratio (*d*), ubi legitime vocati fuerint (*e*); (vid. *c. 36. X. de electione & electi poteſt.*) ſed jus eorum præſentibus velut accreſcit. Quo poſſis applicare illud Senecæ Excerpt. controv. VII. 4. *Quotiens duobus eſt communio, poteſtas ejus tota ſit, qui præſens eſt*. Putaverim tamen, id reſtringendum ad quotidiana negotia, & quæ moram non ferunt. Sicut & hæc exceptio eſt; niſi præciſe certum numerum collegarum leges requirant. Vid. *L. 3. D. Quod cujuſque univerſ. nomin. L. 45. C. de Decurion.* Alicubi abſentes vices ſuas præſentibus delegare, & per eos, vel ſcripto quoque ſuffragium ferre poſſunt. Vid. *cap. 46. de Electione & electi poteſtate* in Ulto.

§. XX. Denique civitate ita conſtituta, ille, in quem imperium eſt collatum, prout eſt vel unus homo, vel unum concilium paucorum, aut univerſorum, monarcha, ſenatus, aut populus dicitur; reliqui ſubditi cluent. Ubi obſervandum eſt, duplici modo aliquem civitatis cujuſpiam membrum fieri, pacto nempe expreſſo, aut tacito. Scilicet qui civitates ab initio conſtituerunt, non ſane hoc cenſentur egiſſe, ut illæ ſingulis, qui ab initio eas conſtitutum ibant, extinctis, ſimul extinguerentur: ſed potius longa atque æterna ſibi commoda per eandem obtinenda ob oculos poſuerunt, quibuſque adeo ipſorum liberi ac tota poſteritas gauderent. Igitur hoc quoque ſimul egiſſe cenſendi ſunt, ut liberi ipſorum poſterique, ſtatim atque naſcerentur, commodis atque emolumentis communibus civitatis gauderent. Quæ cum ſine imperio, quo civitas velut animatur, obtineri nequeant, eo ipſo quoque omnes, qui in civitate naſcuntur, imperio iſti ſeſe ſubjeciſſe intelliguntur. Inde eſt, quod qui ſemel imperium in aliqua civitate acceperunt, non neceſſum habeant denuo ſibi expreſſe ſubjectionem a recens ſubnata ſobole ſtipulari, utut omnes illi ſint extincti, qui initio imperium in ipſum contulerant. Deinde cum quælibet civitatum certam orbis terrarum partem inſederit, in qua cives ſe ac fortunas ſuas in tuto collocarent; quarum ſecuritas facile periclitatura eſſet, ſi quibuſlibet ibi liceret verſari, qui civitatis imperium non agnoſcerent: igitur omnium civitatum communis lex intelligitur

(*a*) Neratius Priſcus *tres facere exiſtimat collegium: & hoc magis ſequendum eſt*.

(*b*) *Si univerſitas ad unum redit, magis admittitur, poſſe eum convenire & conveniri: cum jus omnium in unum ceciderit, & ſtat nomen univerſitatis.*

(*c*) Vid. MEVIUM Part. IV. Dec. 152. Part. VII. Dec. 140. H.

(*d*) Vid. REINKING. L. I. de Reg. Sec. & Eccl. cl. 5. c. 8. n. 7. ubi de comitiis Imperii. GROTIUS L. II. de I. B. & P. c. 5. §. 20. H.

(*e*) Vid. MEVIUS Part. IV. Dec. 201. H.

tur (*a*), ut, qui ſeſe in alicujus civitatis ditionem contulerit, multoque magis ſi ejuſdem commodis frui velit, naturalem ſuam libertatem abdicaſſe, ac imperio ejuſdem civitatis, ſaltem quouſque ibi degere placet, ſubjeciſſe ſe judicetur. Quod ſi hoc agnoſcere nolit, hoſtis numero habeatur, ſaltem haƐtenus, ut extra fines civitatis expelli jure poſſit. Sicuti & illud manifeſtum eſt, non minus imperio civili ſubjici, qui civitati conſtitutæ poſt accedunt (*b*), quam quorum coitione ab initio civitas fuit conſtituta. Eſt denique & illud hic monendum, circa diffinitionem *civis* quibuſdam eruditis parum convenire. Equidem Hobbesio de Cive c. 5. §. 11. *ſubditus & civis* videtur æquipollere (*c*). Quo modo fœminæ, pueri & ſervi cives forent. Mihi videtur, cum civitas conſtituatur ex ſubmiſſione voluntatum uni homini vel concilio facta, cives primario illos eſſe, quorum pactis civitas initio coaluit, aut qui in horum locum ſucceſſerunt. Id quod cum fecerint patresfamilias, igitur his præcipue civium nomen competere judicaverim; fœminis autem, pueris & ſervis, quorum voluntates jam ſub voluntate patrisfamilias continebantur, nonniſi conſequenter, quatenus, & ipſi communi civitatis protectione, & quibuſdam juribus eo nomine fruuntur. Inquilini autem, peregrini, & ſimiles temporarii incolæ cives non ſunt; quia morari tantum ad tempus, non autem ſtabilem ſecuritatem ac fortunarum ſedem ibi quærere volunt. Definitio Aristotelis Polit. L. III. c. 1. qua civem metitur τῷ μετέχειν κρίσεως καὶ ἀρχῆς, *participatione judicii & magiſtratus* ad democratias duntaxat quadrat. Sicut & Ipse ſubjungit; Ὧν καὶ τὸν πολίτην ἕτερον ἀναγκαῖον εἶναι τὸν καθ' ἑκάστην πολιτείαν. *Itaque civem pro ſingulis Rebuſpublicis alium eſſe oportet.* Διόπερ ὁ λεχθεὶς ἐν μὲν δημοκρατίᾳ μάλιστα ἐστὶ πολίτης, ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις ἐνδέχεται μὲν, οὐ μὴν ἀναγκαῖον. *Quare explicatus* ſeu hoc modo definitus, *maxime quidem in democratia eſt civis: in aliis vero* Rerumpublicarum formis *contingere quidem poteſt*, ut magiſtratuum & judiciorum ſit particeps, *non tamen id eſt neceſſarium*. Idem Polit. III. c. 8. Ἐπεὶ πλείους εἰσὶν αἱ πολιτεῖαι, καὶ εἴδη πολίτου ἀναγκαῖον εἶναι πλείω. *Cum plures ſint Reſpublicæ, plura quoque civium genera eſſe neceſſe eſt.*

§. XXI. Civibus porro in pleriſque Rebuſpublicis duo præcipue accidere animadvertimus vincula peculiaria, per quorum unum quidam ipſorum in peculiaria corpora, civitati tamen ſubordinata, coaleſcunt; per alterum a ſummis imperantibus in partem aliquam regiminis publici adſciſcuntur. Corpora illa civitati ſubordinata, ſive collegiorum, ſive ſocietatum, aut quocumque nomine veniant, poſſunt dividi primo in ea, quæ civitates anteceſſerunt, & quæ poſt eas conſtituta provenerunt. Corpora civitate antiquiora ſunt familiæ, in quibus quid imperii & juris fuerit patribusfamilias, ſupra expoſitum fuit (*d*). Ex quo jure illud ipſis ſupereſt, quod

(*a*) Vid. ſupra L. III. c. 3. §. 10. Eſt autem *incolæ officium*, juxta CICERONEM I. de Officiis, *nihil præter ſuum negotium agere; nihil de alio inquirere; minimeque in aliena Republica eſſe curioſum.* Adraſtus, laudans quem ex ſeptem heroibus, apud EURIPIDEM in Supplicibus:

Πρῶτον μὲν, ὡς χρὴ τοὺς μετοικοῦντας ξένους,
Λυπηρὸς οὐκ ἦν, οὐδ' ἐπίφθονος πόλει.

Et mox

- - - - Χ' ὁπότ' εὖ πράσσοι πόλις
Ἔχαιρε· λυπρῶς δ' ἔφερεν, εἴ τι δυστυχοῖ.
Primum, quod omnes incolas ſumme decet,
Urbi moleſtus aut gravis nunquam fuit.
- - - - *Lætus ubi ſors proſpera*
Acciderat Urbi, triſtis ubi contraria. H.

(*b*) Ubi juris eſt, ni aliud convenerit, ita allectos eadem, qua veteres cives conditione frui. Pertinent huc inſignes controverſiæ, de quibus egi Diſſert. de Mod. conſtit. civ. ſect. 2. §. 8. H.

(*c*) Qui error quoque Bodini fuit, & poſtea Huberi. Sane ſummus imperans, qua primum quoque pactum cum cæteris iniviſſe cenſetur, civium numero excludendus non eſt, neque ſemper ut caput civitatis, ſed interdum ut pars communitatis conſideratur. Vid. GROTIUS L. II. de J. B. & P. c. 4. §. 12. & in not. c. 14. §. 12. & 5. c. 20. & 24. Porro incolæ ſubditi ſunt, non cives. ARISTOPHANES Acharnenſibus.

Τοὺς γὰρ μετοίκους ἄχυρα τῶν ἀστῶν λέγω.
Quippe incolas ejus civium paleas voco.

Quanto minus ſervi inter cives referri queunt, ceu *qui ſunt extra Rempublicam*, ut SENECA in Controverſiis loquitur. Cæterum in Rebuſpublicis herilibus nulla eſt diſtinctio inter cives & ſubditos. In his enim *certa dominorum domus eſt, cæteri ſervi*, ut eſt apud TACITUM. I. Hiſtor. 16. EURIPIDES Helena:

Τὰ βαρβάρων γὰρ δοῦλα πάντα πλὴν ἑνός.
Nemo, niſi unus, liber eſt in Barbaris. H.

(*d*) L. VI. c. 1. §. 11. c. 2. §. 11. 12. c. 3. §. 6. H.

quod per naturam civitatis, aut per leges civiles, publicoſque mores ipſis non eſt ademtum. Eorum, quæ poſt civitates conſtitutas orta ſunt, quædam poſſunt vocari publica, quædam privata. Publica ſunt illa, quæ auctoritate ſummi imperii civilis conſtituta ſunt. Privata autem, quæ vel ipſorum civium conventione coaluerunt, vel ab extranea aliqua auctoritate dependent, quæ in civitate aliena non niſi pro privato aliquo jure aut conatu haberi poteſt. Privata corpora ſunt iterum vel legitima vel illegitima, quorum illa civitati probantur, aut probari debent, hæc ſecus. Dico *probari debent*. Nam ſi in aliqua civitate, ubi cultus divinus depravatus eſt, aliqui ſenſu veræ religionis imbuti ſuos cœtus privatim habeant (*a*) abſque turbis, & machinationibus in ſtatum publicum, utut ſummi imperantes improbent, quicquid a ſua perſuaſione alienum eſt: tamen illos cœtus nemo illegitimos dixerit, cum ipſi ſummi imperantes teneantur eam veritatem agnoſcere & probare (*b*). Sic ſi in barbara civitate, ubi omnis literarum cultus publice ſpernitur, aliqui privatim coeant ſapientiæ inquirendæ cauſa; ſane nemo horum collegium illegitimum pronunciaverit. Utraque ſunt vel regularia, vel irregularia. Illa ſunt, ubi juxta certa conventa voluntas omnium unita eſt: hæc autem, ubi non tam unio voluntatum, quam vinculi expers conſenſio aut conſpiratio deprehenditur, ex communi aliquo affectu, puta, ſpe, cupidine lucri, vindictaque, ambitione, ira, & ſimilibus orta.

§. XXII. Circa omnia corpora legitima obſervandum, quicquid juris illa habeant, & quicquid poteſtatis in ſua membra, id omne a ſumma poteſtate definiri (*c*), & nequaquam huic poſſe opponi aut prævalere. Alias enim ſi daretur, corpus, limitationi ſummi imperii civilis non obnoxium, daretur civitas in civitate. Unde ſi aliqua civitas ex pluribus corporibus abſolutis & independentibus coaluit (*d*), neceſſum fuit, iſta de priori ſua poteſtate & jure tantum remiſiſſe, quantum ad indolem civitatis neceſſarium fuit; cum alias fine ſuo, quem ſibi propoſuerant, excidiſſent. In civitate autem jam conſtituta videndum eſt, quid agere voluerit ſummum imperium, ejuſmodi corpus fundando aut approbando. Si enim expreſſis verbis abſolutum & independens jus circa certum genus negotiorum, ſtatum civitatis ſpectans, eidem contulit & confirmavit, ſane parte ſui imperii ſeſe abdicavit, ac civitatem fecit irregularem & bicipitem. Quod niſi ſumma neceſſitas ſubigat, nemo ſanus fecerit. Ubi autem ſummus imperans poteſtatem ſuam illibatam & integram retinere voluit, neceſſum eſt, ut iſtud corpus ſubordinatum ſua jura ita temperet, ne ſummo imperio præjudicet, nec ullas extenſiones aut conſequentias nectat, quæ huc ſpectent, ut id non amplius eidem ſit ſubordinatum. Quo pacto autem iſtiuſmodi corporum poteſtas ſit circumſcripta, ex literis, quibus quodvis fundatum aut confirmatum fuit, eſt cognoſcendum, vel etiam ex communibus civitatis legibus, quæ omnes & ſingulos cives obſtringere cenſentur, in quantum expreſſe iſtis non fuit derogatum. Unde conſequitur, ſi adminiſtratio iſtius corporis ſit collata in unum hominem, quicquid ille egerit juxta fundationem, aut leges civitatis communes, id habebitur pro actione totius corporis. Sed extra illa quæ agit, ea propria ipſius eſt actio, quæ cæteros non tangit, & de qua ipſe ſolus rationem reddit (*e*). Quodſi autem regimen ejuſmodi corporis ſit penes cœtum ex pluribus conſtantem, ubi ab ipſo aliquid contra

tra

(*a*) Quales primorum Chriſtianorum, de quibus PLINIUS L. X. Ep. 97. H.

(*b*) Recte hic ſe habet auctoris opinio, quandoquidem & Princeps veritati perſpectæ ſine controverſia locum relinquere tenetur. Quodſi autem ſua ſacra bona fide puriora imperans credat, ſubſcribimus ſententiæ Cl. BARBEYRACI cenſentis, eum adhuc nullo jure gaudere impediendi, quo minus quilibet civium Deum ex ſui animi ſententia colat, quia religio a vinculis Imperii Civilis libera eſt.

(*c*) Et hactenus etiam perſonam gerere. L. 22. D. *de Fidejuſſor.* H.

(*d*) Conſiderandi tamen ſimul varii coalitionum modi, de quibus infra L. VIII. c. 12. §. 6. H.

(*e*) Qua in parte notabile eſt diſcrimen inter rectorem civitatis ſummum & rectorem univerſitatis. Nimirum hujus poteſtas pendet a tenore mandati, quod dedit ſummus imperans, a quo jus ſuum habet univerſitas: At populus liber, translato imperio, imperantes ita ſuo loco ſtatuit, ut nullo remedio ſe utique adverſus externos, qui id, quod ob oculos eſt, ſequuntur, tueri queat. H.

Digitized by Google

tra leges & fundationem actum fuerit, ſoli illi eo nomine pœnæ ſunt obnoxii, qui conſenſerunt; diſſentientes aut abſentes innocentes ſunt. Quibus ad ſui ſecuritatem expedit proteſtari contra cæterorum decretum, & proteſtationem actis inſerere, ne forte alienorum delictorum pœnis involvantur (*a*). Cum contra adverſus decretum cœtus independentis membro proteſtari non liceat, cum eo ipſo ſumma ipſius poteſtas abnegetur. Circa debita autem ejuſmodi corporum videndum primo eſt, cujus nomine ea contracta ſint. Nam quod quiſque ex membris ſuo nomine debere cœpit, id non debet totum corpus. Niſi quod ea ad ſolvendum condemnato exſecutio poſſit fieri non ſolum in reliqua ejus bona, ſed & ea, quæ intuitu ejus corporis ad ipſum ſpectant. Quæ porro a Rectoribus corporis uno aut pluribus contracta ſunt, juxta leges fundationis, ea totum corpus, ut tale ſtringunt (*b*), ac niſi communia bona poſſideat id corpus, ſingulos pro rata. Niſi quod creditores, qui extra civitatem corporis iſtius ſunt, ubi ſolutio abnuitur, quos ex eo corpore deprehendunt, non aliter eos tractent, quam ſi ſinguli ſeſe obligaſſent in ſolidum. Sicuti & alias quivis civis pro alterius debito apud extraneos obnoxius eſt repreſſaliis (*c*). Aſt quæ præter fundationis leges contracta ſunt debita, illos ſolos onerant, qui expreſſe conſenſerunt, non autem eos, qui diſſenſerunt, niſi quantum facti ſunt locupletiores. Atque id debitum, qua communitatis opes non pertingunt, ex ſingulorum bonis, qui conſenſerunt, pro rata eſt exſolvendum. Sed ſi membrum pecuniam credat corpori, ut tali, non habet quod ulterius urgeat præter bona communitatis; quæ ſi non ſuffecerint, habet quod ſibi imputet. Conſ. Hobbes Leviath. c. 36. Quodſi controverſia oriatur alicui membro cum toto corpore, non corpus judex erit, ſed civitas, cui corpus iſtud ſubeſt. Nam cum hic communis judex detur, inconveniens fuerit, in propria cauſa ſententiam ferre.

§. XXIII. Corpora illegitima ſunt non ea tantum, quæ manifeſti ſceleris cauſa coiverunt, uti ſunt ſocietates furum, mendicorum, Cingarorum, piratarum, latronum; ſed etiam quævis conjunctiones inter cives, peculiaribus pactis firmatæ, abſque conſenſu ſummorum imperantium (*d*) initæ, & fini civitatum repugnantes. Quæ conjurationum, aut factionum vocabulo venire ſolent. Quorum varius ſcopus eſt. Nam interdum iſti factioſi ſummam rerum ad ſe trahere laborant; aliquando hac via negotia publica ad ſuum placitum & emolumentum dirigere inſtituunt. Alii ex publico rem privatam augere ſtudent, alii impunitatem ſcelerum ſibi ex factione quærunt. Imo etiam quæ plauſibilem prætextum oſtentant, puta defenſionem, emendationem quorundam abuſuum, remotionem pravorum miniſtrorum, item quorum cauſa occultatur, ſuſpectæ & periculoſæ ſunt. Nam & invaditur id, quod curare penes rectores civitatum erat, & ubi factioſis ſuæ vires placuerint, facile in ipſam civitatem verti poſſunt. Otho apud Tacitum Hiſt. 1. (c. 84. princ.) *Vos quidem iſtuc pro me. Sed in diſcurſu, ac tenebris, & rerum omnium confuſione patefieri occaſio etiam contra me poteſt.* Unde & multa per ſpeciem factionis agere illicitum eſt, quæ in ſe alias nihil injuſti habent. Sic ſupplicationem offerre imperanti, accuſare aliquem, non illicitum eſt; ſed

(*a*) Nam & integræ univerſitates delinquere cenſentur, vel non reſiſtendo, cum poſſunt, vel conſpiratione. Vid. infra L. VIII. c. 3. §. 28. H.

(*b*) Apud Romanos ſi adminiſtrator pecuniam mutuam accepiſſet, civitas non aliter obligabatur, quam ſi probaret creditor pecuniam in utilitatem civitatis eſſe verſam. *L. 27. D. de Reb. credit.* H.

(*c*) Vid. infra L. VIII. c. 6. §. 13. H.

(*d*) De Romanis LIVIUS teſtatur L. VII. c. 36. eos, *ne quis populum revocaret, capite ſanxiſſe*. Apud EUMDEM eſt L. XXXIX. c. 5. *Majores veſtri, ne vos quidem, niſi cum aut vexillo in arce poſito comitiorum cauſa exercitus eductus eſſet, aut Plebi comitium Tribuni edixiſſent, aut aliquis e magiſtratibus ad concionem vocaſſet, forte temere coire noluerunt, & ubicumque multitudo eſſet, ibi & legitimum multitudinis rectorem dicebant eſſe.* Add. *L. 3. pr. D. de Colleg. & corporib. L. 1. ad L. Jul. majeſt.* Athenis myſteria facere in ædibus, ad conjurationem pertinere videbatur. Cornel. NEPOS Alcibiade c. 3. Chriſtophorus THUANUS apud Thuanum L. LXIII. ad A. MDLXXVII. ſuadet Regi, *ut gravibus edictis ſanciat, ne qui deinceps delectus, ſocietates, coitiones & ſecreta conſilia injuſſu ſuo & ſine expreſſo Regis aut publica magiſtratus mandato faciat: qui contra fecerint, in perduellionis crimen incurrant.* H.

ſed facere id cœtu magno coacto ſpeciem factionis, & ſeditionis induit. Sic in legibus militaribus ſub pœna capitis interdici ſolet, ſtipendia cœtu coacto flagitare. Add. Actor. XIX. 39. 40. Hobbes de Cive c. 13. §. 12. 13. & Leviath. c. 30. ubi legitima corpora *muſculis* in corpore humano, illegitima *tuberibus*, *apoſtematibus*, *tumoribuſque a confluxu humorum noxiorum generatis*, comparat.

§. XXIV. Peculiari autem vinculo, præter illud commune omnes cives ſtringens, nectuntur ſummis imperantibus, qui ab hiſce adſciſcuntur, ad partem aliquam imperii ipſorum nomine & auctoritate exercendam; ac miniſtrorum publicorum, magiſtratuumque vocabulo veniunt. A quibus diverſi ſunt miniſtri Principis privati, qui ipſi, ut cuicunque alii, circa negotia, quæ ut reliqui omnes exercent, inſerviunt. Circa eas autem, qui ſummo imperanti, ut tali, miniſtrant, diſcrimen aliquod deprehenditur, quod quidam particulam aliquam imperii, munerisque rectorii exerceant, adeoque certo modo perſonam imperantis repræſentent, qui proprie & ſtricte miniſtrorum publicorum nomine deſignantur: alii ſimpliciter negotiorum publicorum expeditioni & executioni inſerviunt. Ad priorem claſſem pertinent tutores & adminiſtratores regni, rege minorenni, aut captivo & mente moto; Præſides deinde provinciarum, urbium, diſtrictuum; tum militiæ terreſtris & maritimæ; præfecti ærarii, qui juri dicundo, & exſequendæ juſtitiæ præſunt, cenſores doctrinarum, Legati ad exteros, & ſi qui ſunt alii. Ad alteram autem claſſem pertinent conſiliarii, quippe qui nullam imperii partem exercent, ſed tantum quid ſibi videatur imperanti exponunt; item qui aliam operam circa negotia publica ponunt, uti ſunt ſcribæ, qui reditus publicos colligunt, aſſervant, aut erogant, milites item, & qui exercendæ juriſdictioni manus præbent, & ſi qui alii ſunt; quorum ordinem & varietatem in quavis civitate cognoſcere in proclivi eſt. Con. Hobbes Leviath. c. 30. & Bodinus de Republ. L. III. c. 7.

C A P U T III.

DE GENERATIONE SUMMI IMPERII CIVILIS, SEU MAJESTATIS.

I. *Summum imperium reſultavit ex pactis, quibus civitas coaluit.*

II. *Id quod volente & probante Deo factum.*

III. *An majeſtas ſit immediate a Deo.*

IV. *Quibus rationibus id aliqui probare conentur?*

V. *Imperium civile non fuit productum per bella.*

VI. *An ex patrefamilias poſſit fieri princeps?*

VII. *Quomodo, qui vaſalli vinculo exſolvitur, majeſtatem accipiat?*

VIII. *An liber populus, aut monarcha, imperium in alterius manus reſignans, efficiens cauſa majeſtatis ſit?*

IX. *Penes quem ſit, tribuere titulum regium?*

Videamus porro, unde ſummum imperium, quod in omni civitate exſiſtit, & quo velut anima illa vivit ac libratur, immediate & proxime producatur. Ubi initio præſupponimus, ut imperium effectu ſuo potiatur, requiri tum vires naturales, queis ſubjectus, ſi forte quod injungitur detrectare præſumſerit, repræſentato aliquo malo poſſit cogi: tum titulum, ex quo jure aliis præſtandum quid aut omittendum queat injungi; cui in iſtis reſpondet obligatio ejuſdem juſſis obſequendi. Horum utrumque proxime ex pactis, per quæ civitas coaleſcit, promanat. Nam etſi vires ſuas naturaliter in alterum nemo transfundere queat: ille tamen vires aliorum poſſidere intelligitur, ad cujus arbitrium iſti eadem applicare tenentur, ita ut in ipſis non ſit poteſtas reſiſtendi, ſeu juſſum ejus detrectandi.

Alia

Alia quippe virium translatio inter homines non datur. Cum autem omnes, dum voluntates ſuas unius voluntati ſubmiſerunt, eo ipſo ſeſe obſtrinxerint, quod velint non reſiſtere, ſeu parere illi, vires & opes ipſorum adhiberi volenti ad bonum publicum, apparet, ſummum imperium habenti tantas eſſe vires, ut quoſlibet ad juſſa ſua adigere poſſit. Livius L. II. c. 59. *Imperii vis omnis in conſenſu obedientium eſt*. Sed & illud ipſum pactum luculentum præbet titulum, quo imperium iſtud non violentia, ſed ultronea civium ſubjectione & conſenſu legitime conſtitutum intelligitur. Hæc igitur eſt proxima cauſa, ex qua ſummum imperium tanquam qualitas moralis reſultat. Poſita quippe in uno ſubmiſſione, & in altero ſubmiſſionis acceptatione, ſtatim provenit in hoc jus iſti quid injungendi, ſeu imperium. Et uti per pacta jus ad rem noſtram (*a*); ita & per ſubmiſſionem jus circa libertatem vireſque noſtras diſponendi in alterum conferri poteſt. Unde, verbi gratia, ſi quis ultro ſeſe in ſervitutem mihi pacto tradat, revera poteſtatem herilem in me confert. Adverſus quæ imperite tritum illud: quod quis non habet, non poteſt in alterum conferre, occinitur (*b*). Sed ut peculiarem efficaciam & ſanctimoniam nanciſcatur imperium, aliud principium præter ſubmiſſionem ſubjectorum accedere oportet. Eoque haudquidquam ſanctitati ſummi imperii civilis aliquid detrahit: aut jure duntaxat humano, non divino quoque Principis imperare ſtatuit, qui imperium proxime ex pactis reſultare tradit.

§. II. In tamen extra dubium eſt, ſanam rationem ſatis dictitaſſe, poſt multiplicatum genus humanum decus, pacem atque incolumitatem ejuſdem ſubſiſtere non potuiſſe, niſi conſtitutis civitatibus, quæ ſine ſummo imperio intelligi nequeunt. Quo ipſo etiam civitates & ſummum imperium a Deo, tanquam legis naturalis auctore, profecta cenſentur. Nam non ea tantum a Deo ſunt, quæ ipſe immediate, & citra ullum factum humanum, interveniens Inſtituit: ſed & quæ homines ductu ſanæ rationis pro conditione temporum atque locorum recepere ad implendam obligationem, ſibi abs Deo injunctam. Conf. 1. Timoth. II. 2. Et cum in magna hominum multitudine lex naturalis commode exerceri nequeat citra imperium civile: patet, Deum, qui iſtam hominibus injunxit, præcipere quoque, ut ſocietates civiles inſtituantur, quatenus tanquam media excolendæ legi naturali inſerviunt (*c*). Inde & Deus in ſacris literis expreſſe id imperium probat, & pro ſuo agnoſcit, ejuſque ſanctimoniam & venerationem ſeveriſſimis legibus ſancit. Num autem diſerte Deus juſſerit hic & nunc civitatem conſtitui, non liquet (*d*). Nam præceptum Noachidarum de judiciis, quod forte huc trahi poſſet, certum tempus ac locum eorundem conſtituendorum non exprimit. Sic ut ejus ſenſus eſſe poſſit; judicia eſſe exercenda, ubi conſtituta fuerint. Nec multum abit Boeclerus ad Grot. L. I. c. 3. §. 6. quando ſuper origine ſummi imperii civilis ita tradit. *Summam poteſtatem non ab humano tantum facto, ſed & a juſſu divino & lege naturæ, ſive tali facto humano, quo juri naturæ obtemperatum itur, arceſſendum eſſe. Qui enim ſocietatem præcipit, is ſocietatis ordinem præcipit; ſocietatis autem anima eſt imperium, & inter ſocietates civitas perfectiſſima.* Quæ recte ſeſe habent, dummodo addatur; juſſum divinum circa conſtituendas civitates ſeſe exſeruiſſe per dictamen rationis, quo homines intellexerunt, decus atque pacem, quam pro fine habet jus naturale, ſine ſocietate civili ſubſiſtere non poſſe: idque præcipue poſtquam genus humanum inſigniter erat multiplicatum. Et hoc ipſo civitas ab aliis inſtitutis humanis differt, quæ itidem ſana ratio introduci ſuaſit, ſed non ita, velut citra eadem decus, ſalus

(*a*) V. ſupra L. III. c. 5. §. 4. H.

(*b*) Quam multa enim etiam a rebus naturalibus proficiſcuntur, quæ iis non niſi virtute inſunt; quæ iis inſunt, ut in ſcholis loquimur, non formaliter, ſed virtualiter: Sol indurat, Sol etiam liquefacit, ubi commodam materiam invenerit. V. infra §. 4. & L. VIII. c. 3. §. 2. H.

(*c*) Vere CICERO in Somnio Scipionis: *Nihil eſt illi principi Deo, qui omnem hunc mundum regit, quod quidem in terris fiat acceptius, quam concilia cœtuſque hominum jure ſociati, qui cœtus civiles vocantur*. H.

(*d*) Liquet utique exemplo Reipublicæ Hebræorum, quam Deus a fundamentis extruxit & ſanctiſſimis legibus exornavit. H.

ſalus atque incolumitas generis humani ſervari nequiret. Circa *quartum* autem *præceptum Decalogi* (*a*), quo obſequium erga imperium civile ſancitur, obſervandum eſt: per illud non excludi cauſas proximas, queis imperium productum fuit: ſicut præceptum de furto non faciendo originem dominii haudquidquam excludit. *Dei* autem *vice interris fungi* imperium civile gerentes, eo ſenſu, ni fallor, commode dici poteſt, quod quatenus pacem, bonumque ordinem in genere humano ſola reverentia erga legem naturæ, ejuſque auctorem plene non præſtabat, per imperii civilis vim iſte jam finis producatur (*b*). Quo ſenſu & ſequentia plana ſunt: Ergo *ut civitas ſit civitas, finemque ſuum conſequatur, inſtitutus a Deo lege naturæ ordo imperandi & parendi, in quo ex ipſa Dei voluntate & naturalis rationis dictamine aliquid ſummum ſit, ac a nemine dependens, neminis arbitrio ſubjectum, Deo uni ut ſubditum, ita ſecundum & vicarium*; *quæ eſt ſumma poteſtas civilis. Id tamen meri eſſe facti humani, an ſummam illam poteſtatem velint uni committere, an pluribus, & quibus ſeorſim modis ſtatum Reipublicæ deſcribere inſtituant*. Grotii autem ſententia ſuper origine ſummi imperii L. I. c. 4. §. 7. non adeo profana eſt, quin addita dextra explicatione tolerari poſſit. *Homines*, ait, *non præcepto Dei expreſſo*, quale ſane nullum extat, *ſed ſponte adductos*, non tamen citra dictamen rectæ rationis, placitumque Dei, *experimento infirmitatis familiarum ſegregum ad verſus violentiam*, gliſcente mortalium numero, *in ſocietatem civilem coiiſſe*: *unde orta ſit poteſtas civilis, quam ideo* Petrus 1 Epiſt. c. 11. 13. *ordinationem humanam vocat*, quaſi proxime per homines conſtitutam. Sed quod Grotius eandem alibi *divinam* vocari dicit, ideo, *quia ſalubre hominum inſtitutum Deus probavit*: id haudquidquam ſic admiſerim, quaſi conſequenter & velut ex poſtfacto Deus conſtitutionem imperii civilis approbaverit (*c*); ſicuti ſervilem conditionem, quæ ſine dubio humanum eſt inventum, ſancire dignatus eſt. Epheſ. VI. 5. 6. 7. 8. Coloſſ. III. 22. 1 Timoth. VI. 1. Tit. II. 9. Sed omnino addendum, antecedenter homines potuiſſe voluntatem divinam intelligere, conditione multiplicati generis humani expenſa: cujus ſalus uti extra civitates in vita ſegrege ſubſiſtere non poterat; ita mortales, dum ductum hic rationis, ad ſcopum legis naturalis congruentem, ſequuntur, voluntatem divinam impleſſe ſunt cenſendi.

§. III. Isthæc quanquam ſufficere judicemus tum ad originem imperii civilis conſecrandam, tum ad pignorandam civium adverſus imperantes venerationem: operæ pretium tamen fuerit expendiſſe, quid ſolidi ſubſit argumentis I. F. Hornii (*d*), de Civitate L. II. c. 2. qui altius hic aſſurgendum contendit. Hic igitur ponit, *cauſam civitatis* non eſſe etiam *cauſam Reipublicæ & imperii ſummi*; adeoque admittit quidem, ipſas civitates per pacta conſtitui; ſed contra aſſerit, imperium ſummum ab ipſo Deo immediate in principes conferri, neque ad id producendum quidquam ab hominibus profici-

(*a*) Nimis liberaliter Auctor Cl. BARBEYRACO quartum hoc præceptum ad Principes & ſummas poteſtates trahere videtur, etſi Theologis quoque quibuſdem patris & matris nomine Superiores omnes veniant. Apperere enim, ait, ex appendice, *Ut prolongentur dies ſui ſuper terra, quam Jehovah Deus tuus dat tibi*, hoc præceptum ad ſolos parentes pertinere. Parentum enim precibus, quas hi fundere ad Deum pro liberis ſoleant, ſi hi juſſibus ſuie obſequantur, vitam eorum prolongeri. Verum excuſandus hoc loco videtur AUCTOR cum conſentientibus Theologis, quia ſententiam ſuam ratione ſine dubio ſimilitudinis fulciunt, qua, ut precibus parentum pro liberis obſequentibus, ſic precibus piorum Principium pro ſubditis ad parendum paratis, vite utrorumque prolongetur.

(*b*) Scilicet in naturali ſtatu, ſi homo malum pretrehat, obnoxius nemini, præterquam Deo, erat: nunc autem, quando ductu rectæ rationis in civitatem ſe contulerunt homines, in ea parte vicem Dei gerit, qui ſummam habet poteſtatem. H.

(*c*) At viro docto nunc magis placet Grotiana ſententia, quoniem civiteres originem ab hominibus improbis ſumſerint. Quam quidem hypotheſim tam difficulter probatum iri reor, quam facile ſuit, viris bonis juſtique amantibus, conſideratione malorum ac incommodorum, quæ naturalem ſtatum fere ſubſequi ſolent, in ſocietetem civilem ſe conferre. Accedit civitatum inſtitutum, ut humenæ res ſunt & erent, eſſe incomparabile, & vere dictum ab ARISTOTELE I. Pol. 2. *Qui primus inſtituit civitatem, maximorum bonorum auctorem extitiſſe*. H.

(*d*) Quo ſcopo ie ſententiem, quam AUCTOR oppugnat, tem operoſe propugnerit, locus commorationis & rerum ſtatus, qui tum erat, facile liquidum faciunt. H.

Digitized by Google

ficiſci (*a*). Adeoque liberos populos, dum regem ſibi ultro eligunt, non conferre in ipſum majeſtatem, ſed tantum deſignare perſonam, in quam illa divinitus conferatur. Sicuti in plurimis municipiis electio magiſtratuum eſt penes ordinem; & tamen illi poteſtatem ſuam non ab iſto ordine, ſed a ſummo imperante obtinent. Quæ aſſertio etſi multis ſpecie pietatis blandiatur; in aperto tamen eſt, per eandem convelli omnes conventiones (*b*), legeſque fundamentales, quæ inter reges, ac ſubditos circa adminiſtrationem imperii ineuntur. Ubi primo ferri non poteſt, *Illum majeſtatem* ſolis regibus tribuere, Rebuſpublicis liberis eandem plane detrahere (*c*). Equidem uſus proximorum ſeculorum vocabulum majeſtatis inter ſolennes regum titulos ſepoſuit. Nec minus tamen eodem ſummum imperium in quavis Reipublicæ forma notatum. Sicut & definitio majeſtatis, ſatis jejuna quidem illa, quæ eam deſignat *ſummam poteſtatem in civitatem ubique*, æque ſenatui, aut concilio populi competit. Etſi in hoc aliqua regum ſit præeminentia, quod ſinguli ex ſenatu, aut concilio populi ſummo imperio ſubſint; cum regis perſona in terris neminem ſuperiorem agnoſcat. Ipſa tamen vis imperii in ſubjectos in quavis Reipublicæ forma par utique exſiſtit. Hujus porro majeſtatis *Ille* unicam cauſam Deum laudat, qui *electione a populo facta eandem immediate in reges effundat*. Ubi fallor, an majeſtatem per modum qualitatis phyſicæ conceperit; id quod aperte faciunt, qui imperium civile *Dei creaturam* prædicant, *ut nulla alia creatura in pari aut ſuperiore cauſæ genere, neque ex principiis ſecum natis quidquam ad inſtitutionem hujus regiminis contulerit*. Quo ipſo craſſa rerum moralium ignorantia proditur. Nam illud argumentum, quomodo ex obſcuro loco in ſolium provectos repente inuſitatus quidam ſplendor circumfulſerit, qui non niſi divinitus oriri potuit; apud illos declamari debet, qui inania a ſolidis diſcernere nequeunt. Deo peculiariter curæ reges eſſe, ad theſin *Ipſius* probandam nihil facit. Et circa alios quoque, generi humano cumprimis utiles futuros, Providentia divina non minora velut ſpecimina edidit. Neque pauci tamen reges venenum gemma biberunt, aut ſuorum inſidiis ceciderunt. De temperamento quorundam regum, aliquod miraculi inſtar producere ſolito, medicos conſulere optimum fuerit (*d*). Sed nec probant, quod *Iſte* vult, pœna aut regum inſolentium, aut ſubjectorum contumacium, & rebellium: aut teſtimonia, magno numero cumulata, quæ ipſa tamen non minus ariſtocratici, quam regii imperii auctorem Deum agnoſcunt; aut divinæ prædictiones circa geſta.

(*a*) Nunquam aliquid, infirmioribus argumentis adfirmatum fuiſſe, ait, Cl. BARBEYRACUS, quam quod hic adfirmat Hornius. Præjudicatis tamen opinionibus, utilitate privata & habitu animorum & Rerumpublicarum ſeductos, Advocatos huic cauſſæ acceſſiſſe addit BOECLERUM de Auſpicio Regio, Differtat. Academ. Vol. I. & Thomam CREECH in notis Anglicis ad verſionem Lucretii, quæ prodiit 1683. Angliam regante Jacobo II. p. 52. & ſeqq. Poſterior loco alieno per excurſum de hac quæſtione differit, & 5 paginas huic digreſſioni impendit, eoque duodecimam partem totius Commentarii ſui abſolvit. Ipſe autem, temporibus ſe tantum inſerviſſe, locupletiſſimus teſtis eſt, quum in Animadverſionibus ſuis prolixioribus, quibus Lucretium Latine aditum interpretatus eſt, excurſionem hanc penitus omiſerit. Efficacius rem agere viſus eſt Hector Godefridus MASIUS, Hafniæ manu carnificis comburi curans librum Chriſtiani Thomaſii; quo is probatum ibat, Deum non eſſe cauſſam immediatam Majeſtatis. Utitur autem Thomaſius ſimilitudine evidentiſſima. Concedit enim Majeſtatem eſſe a Deo, ut ab Adamo ſint omnes homines, unde per ſe ſtatim manifeſtum eſt, contingere id per alios homines. Ipſe THOMASIUS Juriſprud. Div. L. III. c. 6. §. 68. & ſeqq. obſervat, in Generali, apud Gallos Cleri Conventu, olim probandam propoſitam fuiſſe hanc ſententiam, *Reges auctoritatem ſuam omnem immediate a Deo habere*, ſed quæ tea exitu caruerit, quoniam pleriſque viſum fuerit, ſalutem Galliæ inde minime pendere, diſcuſſionemque ideo quæſtionis hujus *Scholis* relinquendam eſſe, quod relatum retulit GRAMONDUS Hiſt. Franciæ L. I. Cauſſa Princeps, qua moti homines in hanc ſententiam deſcenderunt Majeſtatem immediate a Deo eſſe, repetendam ex arcanis dominationis rationibus, quibus hinc Principes ambitione ducti, illinc Clerici aſſentandi ſtudio, Majeſtatem ſine medio a Deo derivarunt, ut jugum ſervitutis, tanquam divinitus injectum, ſubditi patientius tolerarent.

(*b*) Vid. infra c. 6. §. 9. Inde etiam floſculus ille: ſummo imperanti eandem quam Deo poteſtatem competere. Vid. HORNIUS L. II. c. 4. §. 10. Quo nihil magis periculoſe dici potuit. Simul autem hinc liquet, quæſtionem hanc non eſſe mere theoreticam, ut viro docto viſum. H.

(*c*) Vid. infra c. 5. §. 5. H.

(*d*) Vid. MORHOFII Princeps Medicus. H.

Digitized by Google

geſta nonnullorum regum, quæ neque de populis liberis deſunt. Et quod in populo Judaico factum (*a*), id de origine imperii regii in univerſum haudquidquam teſtatur; cum dudum ante inſtitutum illud regnum plurima regna exſtiterint. Quin potius ad modum collati in hunc vel illum imperii certo in populo pertinet.

§. IV. Expendamus argumenta, quibus *Iſte* probare ſatagit, omnes humanas cauſas longe inferiores eſſe producendæ majeſtati, rei anguſtiſſimæ. Inter quæ palmarium eſt; quod *cum neque ſinguli homines, neque multitudo diſſoluta majeſtatem habeant, eandem non poſſint in regem conferre*. Atqui & fieri poteſt, & ſolet, ut qualitas moralis, qua claſſe imperium cenſetur, in alio producatur conſpiratione illorum, qui illud antea formaliter in ſe non habebant. Sic ut hi iſtius qualitatis cauſa productiva recte cenſeantur. Vid. *L.* 46. *D. de Acquir. rer. dom.* Sicuti & multorum voces invicem temperatæ harmoniam producunt (*b*), quæ in ſingulis non extabat. Inde probari non poteſt illud ratiocinium Socratis, quo Alcibiadem animare conabatur, ut in concionem populi prodire non dubitaret: *Si ſingulos*, inquit, *contemnis, contemnendi tibi ſunt etiam, ſi una ſint congregati*. Apud Ælianum V. H. L. II. c. 1. Et cum imperium reſultet ex non-reſiſtentia ſubjectorum, & conceſſione, ut imperans circa vires, opeſque ipſorum diſponat; facile apparet, in ſingulis velut diſperſa latere ſemina ſummi imperii, quod per pacta combinantia excitatur & progerminat. Sic ut craſſum valde ſit negare, ideo ſummum imperium ab hominibus non ſumere originem, quia in facultatibus hominis naturalibus illud non depreheudatur: prorſus quaſi de qualitate aliqua phyſica ageretur; aut quaſi præter phyſicas qualitates morales non darentur (*c*). Equidem neſcio, an cordati ac iidem Chriſtiani reges valde delectentur ejuſmodi elogiis, *Deum tranſcripſiſſe principi jus regendi hominem, quod ipſe vi creationis ſolus tenebat*, ita tamen, ut Deus priſtinum quoque ſuum jus adhuc retineat, & ſic *per cumulationem*, non *per omnimodam abdicationem* potentiam regibus conceſſerit: & quibus aliis per contumeliam Divini Numinis faſtigium principum extollere gaudent paraſiti. Credas iſtos dubitare, num adhuc aliquod jus Deo in mortalium genus ſuperſit poſt reges conſtitutos; & an hi iſtum ſuperiorem ferre debeant. Sane imperium ſummum civile diverſi plane generis eſſe ab imperio Dei; quod hic vi creationis obtinet, manifeſtiſſimum eſt; eoque abſurde & blaſpheme dicitur, *imperium Dei, quod ipſe ſolus vi creationis tenet, ex ſingulari benevolentia hominibus communicari*. Deinde quando ulterius probare vult, majeſtatis *immediatam* cauſam eſſe ſolum Deum, diſtinguit inter *cauſam efficientem immediatam, & modum conſtituendi immediatum*. Nam majeſtatem duntaxat immediate a Deo conſtitutam contendit, utut reges plerique mediate ſceptrum capeſſant. Unde ſeparandas eſſe illas formulas: *Deus eſt cauſa majeſtatis immediata*; *& Deus immediate conſtituit principem* (*d*), ſeu *Deus confert immediate majeſtatem*. Nam tolerari poſſe, ſi quis dicat: Deus mediante ſeu intercedente populi ſuffragio, ſucceſſione, occupatione confert majeſtatem. In quem ſenſum Themistius dicit Orat. XVI. *Μὴ ἐπειδὴ τὰς στρατιώτας κυρίας εἶναι τηλικαύτης χειροτονίας*

(*a*) Vid. SIDNEII libellus de Gubernatione c. 2. ſect. 9.

(*b*) Adde de ſymbolis collatis ARISTOTELEM III. Pol. 7. & 12. H.

(*c*) Inde cadit argumentum, quod aliqui velut Achilleum jectitant, jus vitæ & necis in ſe habere neminem. Ergo & ſummum imperantem eo cariturum, niſi id a Deo acceperit. Nimirum cum univerſorum interſit, vitam innocentum & res in tuto eſſe, noxios vero & ſcelerctos meritas pœnas luere, aut pro delicti ratione e medio tolli, in civitatem civitati ſpopondiſſe omne illud credendi ſunt, abs quo tranquillam teneri Rempublicam vel impoſſibile futurum erat. Appoſite ARISTOTELES VII. Pol. 13. loquutus de pœnis animadverſionibuſque, ſi *certas eas eſſe* dicit, *quia neceſſariæ. Quanquam expetibilius foret, nullis ejuſmodi re egere, neque virum quempiam, neque civitatem*. Imperantes igitur jus in vitam ſibi ſubjectorum, qua ad finem & ſalutem civitatis pertinet, voluntate univerſorum, ceu qui jam pacto primo colligati ſunt, & translctione conſequuntur. Hinc & prælia ducunt, etiamſi plurimos mortem hac vita oppetere contingat. Conf. infra c. 4. §. 3. L. VIII. c. 3. §. 1. H.

(*d*) Quaſi populus ſummi imperantis perſonam tantum deſignet, majeſtatem ei infundat Deus. Imo vero compluribus exemplis eſt teſtatum, Deum ſubinde extra ordinem hunc vel illum civitati imponere Rectorem. Vid. Differt. de Modis conſtituendi civitates ſect. 2. §. 3. H.

Digitized by Google

πτίας, ἀλλ' ἄνωθεν αὐτὴ κάτεισιν ἡ ψῆφος, ἄνωθεν ἡ ἀπόῤῥησις τελεῖται παρὰ τῶν ἀνθρώπων διακονίᾳ. *Neque vero exiſtimetis, veſtræ hujus electionis milites eſſe auctores. E ſuperis illa ſuffragatio deſcendit, e ſuperius illa imperii renunciatio, hominum duntaxat opera accedente, perfecta eſt*. Sed in ipſa majeſtatis productione Deum non ferre aliam cauſam efficientem ſecundam, & proximam. Enimvero ſi quis penitius conſideret, videbit, iſtos homines concepiſſe majeſtatem tanquam ens quoddam phyſicum, quod a Deo productum velut incerta ſede, & ſine ſubjecto per orbem vagetur, donec deſignato per populum regi ſuperveniat, eumque auguſto ſuo ſplendore cumulet. Ubi ſine dubio aqua hærebit, ſi quis importunis quærat; illa majeſtas, antequam in rege aliquo ſedem inveniat, ſubſtantia ſit, an accidens; & ſi ad accidentium claſſem referatur, quomodo ſine ſubjecto exſiſtere queat. Quo porro tempore creata ſit illa; initio mundi, an poſtea? Item an una per univerſum orbem ſit majeſtas], cujus particulæ in ſingulos reges ſint diſtributæ; an ſinguli reges peculiarem & integram habeant majeſtatem; an rege defuncto, majeſtas ſimul pereat, an vero eidem ſuperſtes exſiſtat, velut anima a corpore ſeparata, aut per quandam quaſi metempſychoſin novum apud regem receptaculum inveniens. Add. quæ apud Petrum Suavem Hiſt. Concil. Trident. L. II. p. m. 213. de natura charecteris ſacramentalis diſputantur; ubi Patres propter ignorantiam rerum moralium mire ſe torquent (α). Enimvero de cauſa immediata majeſtatis ſeu ſummi imperii abſtractive ſumti quærere ineptum eſt, cum illud nunquam niſi concretive exſiſtat. Prorſus ac ſi peculiariter quærere velim de cauſa humanæ naturæ abſtractive conſideratæ, cum de cauſa hominum concretive ſumtorum conſtet. Et cum *Hornius* utique populo relinquat poteſtatem, antequam ulli adhuc jus ad imperium ſit quæſitum, quem & quando velint regem conſtituendi, aut quamlibet formam Reipublicæ introducendi; vid. Deut. XVII. 14. ſcire cuperem, quidnam circa majeſtatem futurum eſſet, ſi omnibus populis ariſtocratico, aut democratico regimine uti placuiſſet. Equidem novimus, electionem proprie & preſſe eſſe modum imperium adquirendi. Sed quin uno & eodem actu & deſignetur certa perſona, & in eandem imperium, tunc primum exſiſtere incipiens, conferatur, nihil obſtare videtur. Nam valde puerile eſt credere, in rebus moralibus, quando jus quodpiam, aut quævis qualitas moralis in alterum collata dicitur, neceſſum eſſe, ut eadem prius alicubi ſeparata exſiſtat. Quin potius jura, & alias qualitates morales mutua voluntatum conſpiratione per pacta reſultare, in aprico eſt: Conf. Hobbes de cive c. 2. §. 4. & ſupra L. III. c. 5. §. 2. 3. 4. Neque vero difficile eſt illum ſcrupulum removere: *Populus ſi cauſa ſecunda majeſtatis eſt, debebit a Deo accepiſſe poteſtatem, per quam imperium producat. Id autem factum probari non poſſe*. Atqui cum Deus mortalibus curam ſui implantaverit, & pacis decorique ordinis conſervationem iiſdem injunxerit, ſimulque rationem dederit, ut media ad iſtum finem facientia poſſint diſpicere, quæ inter principem locum obtinet conſtitutio imperii civilis: quis ultra dubitabit, hominibus facultatem iſtud conſtituendi divinitus conceſſam? Quæ paſſim *Iſte* inculcat axiomata philoſophica partim ſubleſtæ ſunt fidei, partim imperite a rebus naturalibus ad morales transferuntur; quæ ſigillatim excutere nobis hic non vacat. Quæ Ovidius Faſtorum L. V. (princ.) ſuper origine majeſtatis tradit, Poetica commenta ſunt.

§. V. Nec minus Idem operoſus eſt in confutandis eorum ſententiis, qui ex diverſo fonte imperia ſumma derivarunt. Ubi multa quidem recte ſe habent; quædam tamen cenſuram merentur. Illud recte, quod imperii ſummi originem bella; per ambitionem aut libidinem tyrannorum excitata, haudquidquam dederint. Nam *bella per tyrannos excitata*, civitates jam præ-

(α) Ignorantiæ incuſare Patres Concilii Tridentini non veriti ſunt Novatores: Sed, quæſo, quam ſapientiam præ ſe tulerunt illis temporibus iſtiuſmodi perturbatores divini Juris, & humani, qui ſic de ſanctiſſimis viris, & doctrina præclaris, quia ſuis erroribus non faverunt, injurioſe nimis judicarunt? Annon compertum eſt, licentiam vivendi, & libertatem docendi ſequutos eſſe, ideoque ſe ſe minime ſubjiciendos ſanctiſſimis Concilii decretis cenſuiſſe? At mirum nihil in hæretico, cæteroquin viro ſapiente indignum eſt ſic conviciari.

præſupponunt. Potuit tamen patribusfamilias ſparſim viventibus compluribus gliſcens paſſim violentia, aliosque opprimendi libido occaſionem dare, ut conjuncti civitates conſtituerent (*a*). Sed & illud patet, pleraque magna imperia, ſi non omnia, bellis ſua debere incrementa. Neque tamen ideo productio ſummi imperii bellis eſt aſſignanda. Nam ſaltem prima illa manus, quæ initio ad alios invadendos conſpiravit, ſponte in ducis imperium conſenſit. In illos autem, qui bello ſunt petiti, non prius imperium legitimum fuit exortum, quam pacto & fide data obſequium victori promitterent (*b*).

§. VI. Non tamen adeo impoſſibile eſt, quin ex imperio patrisfamilias, complures ſub ſe vicos habentis, ſummum imperium civile potuerit (*c*) emergere (*d*). Equidem paternum imperium proprie ad educationem liberorum, herile ad rem quærendam ſpectat, neque per ſolam multitudinem liberorum aut ſervorum mutatur. Tantus tamen inter imperium patrumfamilias, & civile non eſt hiatus, ut ab illo ad hoc non pateat tranſitus, niſi nova majeſtas a Deo procreetur. Nam ſi paterfamilias, numeroſa prole & ſervitio præditus, utroſque ſpecie quadam emancipationis aut manumiſſionis ſuas ſibi res habere, familiaſque peculiares conſtituere permittat ea lege, ut ad communem ſecuritatem [illegible] deinde regimini ſubſint; quid iſti deinceps ad principis dignationem defuturum ſit, non video, modo tantas habeat vires, quæ ad finem civitatis aſſequendum ſufficiant. Iſto autem mortuo, ſi quid ipſe ſuper ſucceſſore diſpoſuerit, ſaltem conſentientibus filiis, id erit utique ſequendum. Sin minus, velut per interregnum univerſi ſtatuent, quo regimine aut rectore deinceps uti placeat. Ubi jus naturæ haudquidquam violabitur, ſi per libera ſuffragia etiam minor natu in parentis locum ſurrogetur. Vid. Geneſ. XXVII. 29. 37.

§. VII. Ulterius oſtendere Idem conatur, ne illum quidem cauſam majeſtatis poſſe vocari, qui, cum ipſe eam habeat, in aliquem ſibi ſubjectum dignitatem regiam confert, remiſſo iſti adverſus ſe in poſterum omni ſubjectionis vinculo, verbi gratia, ſi rex vaſallo ſuo vinculum remittat, & quod tanquam feudum obtinebat, ei ipſum tanquam ſupremum principem præeſſe concedat. Aut ſi quis civi ſuo provinciam conferat, ab omni deinceps ſubjectione exemtam. Nam ejuſmodi ceſſionem eſſe tantum modum conſequendi imperium, & ad electionem poſſe referri. Sed penitius inſpicienti facile patebit, unde tali in caſu imperium proveniat. Scilicet rex vaſallum, & ſubjectum ipſi feudum jure ſuo exſolvens, efficit, ut ſit aliquis capax ſummi imperii, nec minus ut ſint, in quos illud exerceri queat. Non enim poteſt ditio illa feudalis vaſallo deinceps tamquam abſoluto & independenti principi ſubeſſe, niſi a ſubjectione ſenioris plane exſoluta. Quo facto ipſum imperium ſummum revera a conſenſu populi provenit. Nam ſi iſte ſenior propria auctoritate eam provinciam, in quemcunque velit, conferre poteſt, utique iſtam poteſtatem ab initio accipit, conſenſu populi ultroneo, aut per violentiam juſti belli elicito. Sed ſi ſenior propria id auctoritate facere nequeat, in præſens expreſſo populi conſenſu opus erit.

§. VIII. Denique ultimo loco Idem contendit, ne iſtum quidem populum cauſam majeſtatis in rege eſſe, qui, cum antea regimine populari uteretur, monarcham adſciſcit. Neque enim prius conferri imperium in Monarcham, quam ubi ſuo ſeſe jure populus abdicaverit, eo ipſo autem momento, quo populus ſeſe abdicat, eundem imperium non habere: igitur ipſum duntaxat eligere, qui a Deo accipiens poteſtatem in poſterum regnet. Sed eodem argumento poſſis negare, dominium ab uno tranſire in alium. Nam utique rei meæ non poteſt alius fieri dominus, niſi ego dominio me meo abdicavero. Quo facto, dominium ipſe non habeo, & conſequenter in alium transferre non poſſum: ſed eligo duntaxat perſonam, in quam dominium, neſcio ubi recens jam enatum, ſit

(*a*) Vid. nota 1. ad §. 7. c. 2.

(*b*) Et quod victoria atque occupatio in modis acquirendi imperii ponantur, id inde eſt, quia conſenſum plerumque poſt ſe trahunt, vid. ſupra L. IV. c. 6. §. 14. & infra hoc Libro c. 7. §. 3. & 4. H.

(*c*) Vid. ſupra L. VI. c. 2. §. 10. nota 2. & ſecundus tractatus LOCKII de Gubernatione Civili c. 8. §. 105. & ſeqq. Editionis Anglicæ.

(*d*) Vid. ſupra ad L. VI. c. 3. §. 1. H.

Digitized by Google

ſit iuſundendum. Super ultronea autem abdicatione monarcharum ita cenſet: *Provinciarum imperia abdicari, juratam fidem populis remitti: mox ipſam majeſtatem ad primum auctorem redire, reducendam iterum, & communicandam deſignato hæredi.* Hæc quidem eſt manifeſta majeſtatis metempſychoſis. Super qua ut verba faciamus, nemo cordatus a nobis poſtulaverit. Imo qui abdicat Imperium, ſucceſſori locum præbet, ut populus ſe ſubmittendo ipſi conferre imperium queat: aut ut actu capeſſere poſſit imperium, ad quod decreto populi, ſucceſſionis ordinem ſancienti, jus ipſi jam datum fuerat.

§. IX. Hoc loco quoque non inconveniens fuerit paucis inquirere, penes quem ſit regium titulum & inſignia in aliquem conferre, ſeu qualecunque nomen, quo ſumma & independens in civitatem poteſtas, uni homini inhærens exprimitur? Ubi manifeſtum eſt, conferre nomen & titulum eſſe penes eoſdem, qui rem ipſam, ſeu ſummum imperium conferre poſſunt. Adeoque populus, qui vel ab initio in civitatem coit, vel relicta priore forma Reipublicæ regnari deinceps vult, dum in unum imperium in ſe confert, eo ipſo jus ipſi tribuit nomen & titulum regis gerendi, & inſignibus decentibus faſtigium ſuum exprimendi (*a*). Et ejuſmodi rex uti nemini extraneo imperium & dignitatem ſuam debet, ita ut pro rege ſe gerat, & talis habeatur, non demum a conſenſu & approbatione aliorum regum aut Rerumpublicarum eſt obtinendum. Sed quemadmodum cum injuria eſt conjunctum, ejuſmodi regis imperium ac extraneo in controverſiam vocari: ita & injurium foret, eidem titulum regium denegare (*b*). Neque obſtat, quod iſte modicis contentæ finibus civitati imperet. Nam regnum non notat certam quantitatem territorii (*c*), ac potentiæ, ſed certam ſpeciem civitatis, quæ amplior aut anguſtior eſſe poteſt. Sed ut rex eſſe queat, qui antea alterius ſuperioris imperium agnovit, neceſſum eſt, ut ſuperioris conſenſus accedat, qui & ipſum, & ditionem ejuſdem vinculo, quo ante ipſi tenebantur, exſolvat. Unde & qui nexu feudali ſtringitur, ſine conſenſu ſenioris pro rege ſe non gerit. Et ni eo nexu ſolvatur, dignitatem regiam poſſidebit delibatam, licet nomen ex conceſſione Senioris uſurpet. Sic & ſucceſſores Alexandri M. non audebant prius regium titulum aſſumere, quam Alexandri familia extincta, cui jure competebat imperium. Etſi ad hoc neceſſarius ipſis erat conſenſus ſubjecti populi, quem denegare copiæ militares, quibus ſtipabantur, non ſinebant. Vid. Cornel. NEPOS Eumene. PLUTARCHUS Demetrio. JUSTINUS L. XV. c. 2. APPIAN. ALEXANDRINUS Syriaco. DIODOR. SICULUS L. XX. c. 54. & 55. Sic qui armis ditionem aliquam ſubigit, uti jure belli imperium, ita & nomen regium ſibi adquirere poteſt. Vid. JUSTINUS L. XLI. c. 4. 5. In regnum autem rex aliquam ſuam provinciam evehere poteſt, ſi a reliquo corpore ipſam plane ſeparet, & peculiari, & independenti ab altero regimine ipſam gubernet. Cæterum Senatum quondam Romanum titulum regis & amici honoris loco tribuiſſe tralatitium eſt (*d*). Quod jure potuit fieri circa eos, quibus vel ipſe regnum dedit, vel in quorum regna ſuperius aliquod jus obtinuit. Sed aliis independentibus principibus titulum hunc imputare, inſolens uſurpatio erat. Qualem etiam Pontifex Romanus ſibi arrogare non erubuit (*e*), etiam in liber-

(*a*) Apud Judæos ARISTOBOLUS Hyrcani filius διάδημα πρῶτος ἐπιτίθεται, *primus diadema ſibi impoſuit*, teſte JOSEPHO L. XIII. vet. Hiſtor. 19. Agathocles Siciliæ Tyrannus ultro ſe Regem nominavit, quod potentiæ ſuæ præter eum titulum nihil deeſſe videret. Vid. DIODORUM SICULUM L. XX. Biblioth. c. 55. H.

(*b*) Contrarium TITIUS contendit Obſ. DLXI. liberumque eſſe putat gentibus extraneis, agnoſcere novum Regem, vel non agnoſcere. Solere enim huic dignitati certas inhærere prærogativas, quæ aliis Principibus præjudicio eſſe poſſint. De titulo Imperatoris Ruſſorum videatur eruditiſſima diſſertatio Everardi OTTONIS; de Regia autem dignitate a Friderico I. Pruſſiæ Rege aſſumta, exſciatiſſimum opus Dn. Jo. Petri a LUDEVVIG.

(*c*) Errant enim, qui ut regnum ſit, requirunt plures ei ſubeſſe Epiſcopos vel Duces. Vid. L. 1. LIMNÆUM ad Aur. Bull. Caroli IV. procem. Obſ. 9. H.

(*d*) Vid. TACITUM in Agricola c. 14. Elem. Pr. civil. Part. I. ſect. 6. §. 13. in not. H.

(*e*) Vid. de Regibus Poloniæ LIMNÆUM Tom Addit. 2. ad L. II. l. P. c. 9. n. 21. H. †

† Iterum animadvertemus, ſic nullum, niſi hæreticum loqui ſolere. Auctores quos ſequitur, ejuſdem ac ipſe gregis ſunt, ideoque etiam gregatim cum illis Romano Pontifici conviciatur, abſque eo quod ſententiam ſuam ad rectam lancem revocet.

Digitized by Google

liberas & independentes Europæ civitates. Vid. Petrus Suavis Hiſt. Concil. Trident. L. V. p. m. 354. ubi memorat, qua ratione Paulus IV. Hiberniam in regni dignationem evexerit. Et Thuanus Hiſt. L. XLVI. de titulo Magni Ducis in Coſmum collato.

CAPUT IV.

DE PARTIBUS SUMMI IMPERII, EARUMQUE NATURALI CONNEXIONE.

I. *Quo ſenſu ſummum imperium partes habere dicatur.*
II. *Poteſtas legislatoria.*
III. *Poteſtas pœnas ſumendi.*
IV. *Poteſtas judiciaria.*
V. *Poteſtas belli & pacis, idemque fœderum feriendorum.*
VI. *Jus magiſtratus conſtituendi.*
VII. *Jus tributa imponendi.*
VIII. *Examen doctrinarum.*
IX. *Imperium fortius ſtringit quam pactum.*
X. *Quis proprie dicatur partem imperii habere?*
XI. *Cohærentia partium ſummi imperii demonſtratur.*
XII. *Et illuſtratur.*
XIII. *Etſi multi illas partes ſeparare velint.*
XIV. *Inter quos & Grotius; qui examinatur.*

SUMMUM imperium civile, etſi in ſe unum quiddam ſit, & indiviſum (a), tamen quia per diverſos ſeſe actus exſerit, prout occupatur circa diverſa media, ad ſervandam civitatem neceſſaria, communiter plures habere partes intelligitur (b), ad analogiam partium, quas vocant, potentialium (c). Haudquidquam enim ejuſmodi totum ſummum eſt imperium, quod ex partibus heterogeneis conſtat, quæ inter ſe conjunctæ, vinculoque aliquo nexæ in unum coaluerint, ita tamen, ut ſeorſim quoque ſingulæ partes ſubſiſtere poſſint. Sed uti anima quidem unum eſt, in totum corpus vitam vigoremque diſpenſans, quæ, prout diverſas operationes pro diverſitate objectorum & organorum producit, partes habere potentiales concipitur. Ad iſthoc inſtar etiam ſummum imperium, prout occupatur circa præſcribendas generales agendi regulas, vocatur poteſtas legislatoria (d) quatenus controverſias civium ad eas regulas decidit, eſt poteſtas judiciaria; cum cives in exteros armat, aut eoſdem quieſcere jubet, eſt jus belli & pacis; quatenus miniſtros ſibi

(a) Quod verbis GROTII exprimitur L. I. c. 3. §. 17. num. 1. cujus tamen ſententia ſeſe hypotheſi niti videtur, qua Mejeſtas Enti Phyſico comparatur, quod partibus quidem deſtitutum ſit, ſed pro diverſitate objectorum, quorum contemplatione egat, diverſis nominibus inſigniatur: Quem ſententiam AUCTOR ipſe refutavit in capite præcedente. Reapſe Majeſtas complexus eſt plurium jurium, tendentium ad eundem finem, qui eſt ſalus Reipublicæ: quæ, ſi in ſe conſiderentur, ſeparari commodiſſime, & a diverſis perſonis adminiſtrari poſſunt. Conf. TITIUS Obſ. DLXIX. num. 2. & Specim. Jur. Publ. L. VI. c. 8. §. 26. adjectis iis, quæ contra Auctorem noſtrum edtulit OBRECHTUS in diſſertatione de Unitate Reipublicæ in S. Rom. Imperio §. 5. Eſt ea decima quarta inter opuſcula junctim edita a Khunio Argentorati 1729.

(b) Quæ jura ſummi imperii, vulgo au.as ı.ga galia appellantur. H.

(c) Quo nomine in Philoſophia Scholaſtica ſpecies ejuſdem generis veniunt. Totum enim potentiale ibi eſt, quod alias vocatur totum Logicum vel univerſale, qua de re videri poſſunt Metaphyſici. Majeſtatis igitur genus eſſe iingitur, cujus ſpecies ſunt jura Majeſtatica, veluti jus Belli, jus Pacis, Jus Puniendi, Jus Vectigalium & ſimilia. Sed melius hæc Jura Majeſtatis, tanquam Tertius partes dixeris. Opponuntur his partibus potentialibus partes Majeſtatis ſubjectivæ, quæ ſunt perſonæ, quibus Majeſtas inhæret, quales, verbi gratia, tempore Triumviratus Romæ erant Auguſtus, Antonius & Lepidus.

(d) De partium harum diſtributione diverſæ admodum ſunt ſententiæ. V. Elem. pr. civile part. 2. ſect. 6. §. 18. H.

Digitized by Google

ſibi adſciſcit circa negotia publica, jus magiſtratus conſtituendi dicitur; & ſic deinceps.

§. II. Quaenam autem ſint illæ partes ſummi imperii, ex natura civitatum, & earundem fine planiſſime perſpicitur. Eſt civitas corpus morale, quod unam voluntatem habere intelligitur. Sed cum illa ex pluribus perſonis phyſicis conſtet, quarum cuique peculiaris ſua voluntas, & inclinatio: illæ autem voluntates naturaliter in unam confundi, aut in perpetuam harmoniam temperari nequeant, inde una voluntas in civitate hoc modo producitur, dum omnes ſuam voluntatem ſubmittunt voluntati illius hominis vel concilii, cui imperium ſummum fuit delatum. Cum autem ad voluntatem civitatis ſinguli cives ſeſe componere debeant, neceſſum eſt, ut illa hiſce per liquida ſigna innoteſcat. Inde ſummi imperii eſſe intelligitur omnibus ſignificare & præſcribere, quid agendum ſit, quidve omittendum. Et quia impoſſibile foret in tanta hominum multitudine ſingulis, & circa ſingulas actiones peculiaria juſſa promulgare; ideo generales regulæ præſcribuntur, unde omnibus, & in perpetuum de agendis, omittendiſve conſtet. Præterea quia maxima inter homines diverſitas judiciorum & appetituum deprehenditur, ex qua infinita controverſiarum ſeges oriri poteſt; inde pacis quoque intereſt publice definiri, quid cuique ſuum, quid alienum cenſeri debeat, quid in civitate pro licito (*a*), quid pro illicito, quid pro honeſto aut inhoneſto habendum. Item, quid cuique ex libertate naturali ſuperſit, aut quomodo cuique jurium ſuorum uſus ad tranquillitatem civitatis ſit temperandus (*b*). (Quid (*c*) denique & quo modo quiſque ſuo jure ab altero exigere queat.)

§. III. Porro civitatum is potiſſimum eſt finis, ut homines mutua conſpiratione & ope tuti eſſent adverſus damna, & injurias, quæ ab hominibus invicem inferri poſſunt & ſolent: utque adeo pace fruantur, aut contra infeſtos idonea præſidia habeant. Paci autem id inprimis neceſſarium eſt, ut unuſquiſque in tantum contra cæterorum violentiam protegatur, ut ſecure queat vivere, id eſt, ne juſtam habeat cauſam metuendi a cæteris, quamdiu ipſe alios injuria non laceſſierit. Equidem ut tuti præſtentur homines a mutuis læſionibus, ſeu ut injuria lædi omnino nequeant, rerum humanarum conditio non fert. Sed ne probabilis ſit metuendi cauſa, proſpici poteſt. Et hæc ſecuritas finis eſt, propter quem homines ſeſe aliis ſubjiciunt. Quæ ſi non major habeatur ex conjunctione cum aliis, quam ſi quis propriis duntaxat viribus protegatur, ſtultum foret naturali libertati renunciare, in qua quilibet ſuo arbitrio defenditur. Enimvero ad hanc ſecuritatem non ſufficit, ut unuſquiſque eorum, qui in civitatem coalituri ſunt, cum cæteris verbo aut ſcripto paciſcatur, de non occidendo, non furando, aut alia noxa non inferenda. Manifeſta eſt enim ingenii humani apud pleroſque pravitas; & experientia nimis cognitum, quam parum valide plurimi homines ſola fidei ſuæ reverentia ac ſanæ rationis dictamine, in officio contineantur, ubi metum pœnæ removeris (*d*). Quam ob cauſam

(*a*) Quamvis Auctor hic utatur verbis HOBBESII c. 6. §. 9. tamen a ſententia, qua is Jus omne ex voluntate Principis metitur, longiſſime recedit, & recta præponit, Leges Principis nihil continere contrarium Legibus Divinis, tam naturalibus, quam promulgatis, utpote quod dicendum eſſe, ipſa validiſſima contra Hobbeſium probabit in c. 1. Libri ſequentis.

(*b*) Accedit, naturam primo & per ſe non inſtituiſſe ſocietatem civilem, ſed univerſa iſtius cœtus humano arbitrio & prudentiæ reliquiſſe. Quanquam enim homini quædam juris naturæ inſint principia: tamen prima, aut primis proxima numero ſunt exiguo: major copia eſt illationum; in his autem, ſi remotiores ſint, facile committi error poteſt. Jam homines etiam optimos ira interdum autem amor tranſverſos a recto agit: & imperium perſonæ eſt, ac propterea inviſum, quia vis eſt. At leges cum omnibus voce una loquuntur, & lex eſt rationis quam quiſque amat, quippe ejus compos. Ea propter lex ab ARISTOTELE III. Pol. 12. ſcita nuncupatur νοῦς ἄνευ ὀρέξεως, *mens ſine appetitione*. Bene CICERO IX. Ep. 16. *Omnia ſunt incerta, cum a jure diſceſſum eſt, nec præſtari poteſt, quale futurum ſit id, quod poſitum in alterius voluntate, ne dicam libidine*. Conf. infra L. VIII. c. 1. H.

(*c*) Quæ uncis incluſa ſunt, præeunte Cl. BARBEYRACO ſupplevimus ex Officiis Hom. & Civ. L. II. c. 7. §. 2.

(*d*) HORATIUS II. Satyr. 7.

Tolle periculum,
Jam vaga proſiliet frenis natura remotis. H.

ſam etiam non ſufficit, ut aliquis ſit, qui agendorum regulas præſcribat, ſi nihil præterea poteſtatis habeat. Quo poſſis applicare illud Columellæ de Re Ruſtica L. I. c. 3. *Imbecilliorem agrum, quam agricolam eſſe decet, quoniam ſi ſit colluctandum cum eo, ſi fundus prævaleat, dominum allidi*. Igitur ut homines & communia legis naturalis præcepta, & quæ peculiariter ad bonum civitatis ſtatuuntur, obſervent, metu pœnæ opus eſt, & facultate eandem repræſentandi (*a*). Quæ pœna ut huic fini ſufficiat, tanta eſt conſtituenda, ut aperte majus malum ſit leges violaſſe, quam obſervaſſe, & ſic pœnæ gravitas delectationem aut lucrum, quod ex injuria capitur, aut ſperatur, ſuperet. Non enim poſſunt non homines ex duobus malis, quod ſibi minus videtur, eligere. Et ſic aliena capita cuſtodiunt meum caput. Et licet aliquos interdum temeritas, aut enormis animi commotio eo propellat, ut facinoris perpetrationem omiſſioni flagitii anteponant: tamen hoc inter minus frequentia habetur, quæ evitaſſe conditio humana non patitur. Hæc porro facultas pœnas infligendi juſſa imperantis transgreſſis eo ipſo data intelligitur, dum virium ſuarum uſum ſinguli civitati ſubmittunt. Quo ipſo ſeſe obligant ad coercendos juſſu imperantis noxios, aut ſaltem, quod defendere nolint eos, qui pœnas daturi ſunt. Nam ut quis ſeſe obliget ad pœnam citra reluctantiam tolerandam, id propter naturalem hominum averſionem ab iis, quæ vitam noſtram deſtruunt, fruſtra eſt. Cæterum id recte Hobbes de Cive c. 6. §. 6. quod ampliorem homini in hominem poteſtatem competere negat, quam hancce, qua quis aliis præſcribere poteſt, quæcunque ex uſu civitatis arbitratur, & ad ea obſervanda pœnis detrectantes compellere. Verum dicto illi; *qui pœnas ſuo arbitrio jure ſumit, jure omnes cogit ad omnia, quæ ipſe vult*; limitatio eſt addenda ex fine civitatum; ut ſcilicet ſummum imperium habens non alia velle poſſe intelligatur, quam in quibus ſana ratio aliquam convenientiam ad iſtum finem invenire poteſt.

§. IV. Præterea quia etiam ubi accuratiſſimæ leges ſunt conſcriptæ, ſæpenumero controverſia ſuper recta earundem applicatione ad facta ſingularia oriri ſolet; ac multa ſæpe expendenda occurrunt, ſi quid contra leges factum eſſe dicatur: inde utrique poteſtati jam dictæ ſuccenturiari intelligitur poteſtas judiciaria (*b*). Cujus eſt lites civium cognoſcere & decidere, ſingulorumque facta, quæ legibus contraria arguuntur, examinare, ac pœnam legibus convenientem dictitare. Hobbes autem dicto loco §. 8. poteſtatem judiciariam improprie videtur accipere; cum facultas judicandi de uſu & exercitio alicujus partis imperii cuique parti incluſa intelligatur.

§. V. Etsi autem iſthoc modo ſecuri-

tati

(*a*) Hinc poteſtas vindicativa, cujus præcipue meminit Apoſtolus Paulus ad Roman. XIII. 4. Hinc gladii jus, ſive jus publicarum animadverſionum, in *L. 3. D. de Juriſdictione*. Quod jus utendi gladio cum HOBBESIUS ipſe d. c. 6. §. 6. neceſſarium ad pacem vocet, ferri profecto nequit, quod idem ſcribit Leviathan. c. 14. *Jus ſe defendendi contra mortem naturalem, vulnera, carcerationem, deponere neminem poſſe: quia eorum cauſa jus in omnia naturale depoſitum ſit*. Subjicit: *Hoc noſſe omnes, qui damnatos, ſive ad mortem, ſive ad carcerem ducunt*. Et cap. 21. *Quid autem, ſi multi ſimul contra ſummum imperantem crimen aliquod committant capitale, propter quod, niſi ſe defendant, expectant mortem; quæret aliquis utrum libertatem illam conjunctis viribus ſe mutuo defendendi habeant? habeant certe: nam vitas ſuas defendunt tantum, id quod & innocenti & nocenti æque licet. Injuſtitia quidem erat officii violatio prima, ſed quod arma poſtea ad ſe defendendos ſumſerint, crimen novum non eſt*. Conf. c. 2. de Cive §. 18. & c. 5. §. 7. Quibus occurri poteſt ex illis, quæ annotavimus ſupra ad c. 3. §. 4. Equidem jus defendendi ſe naturale eſt, ſed contra vim injuſtam. Et quæſo, quid non molientur nefarii homines, ſi injuſtum non eſt, injuſta facta, conjurationes aut ſimilia oppoſita vi defendere? Conf. infra c. 8. §. 5. circa finem. H.

(*b*) Quam aliqui minus accurate extremæ provocationis jure deſignant. Equidem ex hoc jure inprimis cognoſcitur ſumma poteſtas. Hinc, ut ab aliquo nulla ratione provocari poſſit, cum perſona ſubditi pugnare; ac proinde ad ſummum imperium aut partem ejus pertinere, ait H. GROTIUS L. II. de J. B. & P. c. 4. §. 13. & Mæcenas Auctor erat Auguſto apud DIONEM Libr. LII. neminem quemquam tanta in judicando poteſtate eſſe prorſus debere, ut ab eo provocari nequeat. Enimvero provocatio eſt tantum pars judicii. At ſummæ poteſtatis vis haud dubie in omnem rem judiciariam ſe porrigit. ARISTOTELES VII. Pol. 8. judicia omnium maxime neceſſariam Reipublicæ partem dixit. IDEM IV. Pol. 16. obſervavit, niſi judicia de rebus civilibus recte fiant, exiſtere rerumpublicarum mutationes. H.

Digitized by Google

tati civium adverſus concives cautum ſit; hoc tamen nondum ſufficit ad obtinendum civitatum finem. Nam fruſtra inter ſe pacem colunt, qui ſe contra externos tueri non poſſunt; id vero efficere nequeunt, quorum vires non ſunt unitæ. Quod enim multi uno ſunt robuſtiores, id ex unione eſt. Alias enim vel mille ſeparati uno validiores non ſunt. Igitus ad univerſorum ſecuritatem & ſalutem neceſſarium eſt, ut in civitate exſiſtat poteſtas, cujus ſit congregare, unire, & armare tot cives (*a*), aut eorum loco conducere, quot pro incerto numero & viribus hoſtium ad communem defenſionem opus viſum fuerit; rurſumque cum hoſtibus, ubi expedierit, pacem facere. Cum autem & pacis & belli temporibus inſerviant fœdera, ut & commoda diverſarum civitatum melius communicari poſſint, & validior hoſtis junctis viribus repelli, aut in ordinem redigi queat: penes ſummum imperium erit, utrique tempori inſervientia fœdera inire, univerſoſque ſubditos ad eadem ſervanda obſtringere, ſimulque exinde redundantia commoda in civitatem derivare.

§. VI. Cum vero civitatis negotia, tam belli quam pacis tempore occurrentia, ab uno homine ſine miniſtris, & magiſtratibus ſubordinatis, adminiſtrari, & executioni dari nequeant: opus quoque erit in civitate tali poteſtate, quæ homines conſtituat (*b*), qui controverſias civium examinent, (vid. Exod. XVIII. 15. Philo Judæus de Creation. princip. Josephus Archæol. III. 3.) vicinorum conſilia expiſcentur, milites gubernent, opes civitatis colligant, & diſpenſent, ac denique utilitati civitatis undiquaque proſpiciant. Quæ ipſa poteſtas eoſdem jam conſtitutos ad officium faciendum compellere, & geſtorum rationes poſcere poteſt (*c*). Add. Boeclerus ad Grot. L. I. c. 3. §. 6. p. m. 218.

§. VII. Porro quia nec pacis nec belli tempore civitatis negotia ſine ſumtibus geri poſſunt (*d*): igitur in ea requiritur poteſtas, quæ in tales uſus partem aliquam bonorum, aut proventum regionis a populo inſeſſæ ſeponat, aut ſingulos cives adigat, de bonis ſuis tantum conferre (*e*), quantum ad tolerandos ſumtus requiri judicatur; nec minus, ſi operæ civium requirantur, eaſdem imperet & exigat. Quo ſpectat etiam poteſtas alia media licita circumſpiciendi, quibus opes civitatis augeantur. Inter quæ præcipuum eſt jus vectigalia imponendi mercibus (*f*), quæ importantur, & exportantur; ut & de pretio rerum quæ conſumuntur, modicam partem decidendi.

§. VIII. Denique etiamſi intrinſecam voluntatis libertatem tollere, ſimulque hominum de rebus judicia per intrinſecum aliquod medium in perpetuam harmoniam componere ſupra humanam ſit facultatem: ut tamen iſthæc, licet diſcrepantia, tranquillitatem civitatis non perturbent, omnino providendum eſt. Cum enim omnes actiones voluntariæ initium habeant, & dependeant a voluntate; voluntas autem faciendi vel non faciendi dependeat ab opinione boni vel mali, præmii vel pœnæ, quam ſibi quiſque conceperit ex facto vel omiſ-

(*a*) Quæ poteſtas ad neminem alium, quam ad ſummum imperantem ſpectare poteſt. Veriſſime ARISTOTELES VII. Pol. 9. Οἱ δ' ὅπλων κύριοι, ἢ μένειν ἢ μὴ μένειν κύριοι τὴν πολιτείαν. *Qui in manu ſua arma habent, in eorundem arbitrio eſt, maneat an non maneat Reſpublica.* Conf. V. Pol. 9. Magiſtratibus nedum privatis jus belli faciendi non competit. Vid. infra L. VIII. c. 6. §. 10. H.

(*b*) ARISTOTELES IV. Pol. 4. Ἔστι γὰρ ἀδύνατον εἶναι π. ἀρχ. *Siquidem fieri nequit, ut abſque magiſtratibus civitas perſiſtat.* H.

(*c*) Poteſtates enim a ſumma poteſtate ſecundæ in Republica ſingulari intuitu ſummi imperantis jus habent fiduciarium & dependens. Hactenus recte Henricus V. Imperator, lectus inter Lotharium & Azonem ſponſionis arbiter, pronunciavit, magiſtratibus etiam ſublimioribus merum imperium proprietate non competere. Vid. BODINUS Method. hiſtor. c. 6. & 3. de Rep. 5. H.

(*d*) Quod D. PAULUS ſignificat ad Rom. c. XIII. v. 6. *Propter hoc enim etiam tributa penditis: Miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum incumbentes.* Neque enim ſuarum rerum curam monente CLERICO ad h. l. abjicere, & pro Republica ſolliciti eſſe incipere poſſunt ſine compenſatione, neque dignitatem primariorum Societatis miniſtrorum tueri eamve contra turbatores aut invaſores defendere, ſine impendio. Quæ ratio præcipua eſt omnium Tributorum, ſolvendorum ideo, quia unuſquiſque ſymbolam conferre tenetur fulciendæ ſocietati, in qua tranquille ei vivere, & ſub legum præſidio ſalvo eſſe licet. Ceterum ad hanc partem Majeſtatis adhuc referri poſſunt Jus Cudendi monetam, Jus Venationis & piſcationis, & Jus occupandi res communes, quæ commode inter privatos dividi nequeunt.

(*e*) Vid. infra L. VIII. c. 5. §. 4. 5. H.

(*f*) Vid ſupra L. III. c. 3. §. 7. H.

omiſſo ſecuturam eſſe; adeoque actiones omnium a ſuis cujuſque opinionibus regantur: ſane externis mediis opus erit; ut iſtæ opiniones, & judicia, quantum fieri poteſt, conſpirent; aut ſaltem, ne earundem diſcrepantia civitatem perturbet. Inde expedit, ut publice civitas ejuſmodi doctrinis velut perſonet, quæ cum fine & uſu civitatum congruunt, ſimulque animi civium a puero iſtis imbuantur. Quippe cum plerique mortalium ita de rebus ſoleant ſentire, prout aſſueverunt; & prout communiter judicari vident. Pauciſſimi ex proprii acumine ingenii, quid in rebus humanis ſolidi ſubſit, dignoſcere valeant. Equidem nullum fere datur dogma; neque circa cultum Dei; neque circa ſcientias humanas, unde diſſenſiones, diſcordiæ, convicia, & demum bella oriri non poſſint. Idque non contingit propter dogmatis falſitatem, aut quod contrario ejus admiſſo, tanta incommoda in genus humanum aut civitates ſint redundatura; ſed propter ingenium hominum, qui ſapientes ſibi viſi, idem videri volunt omnibus, & in diſſentientes vehementiſſime exaſperantur. Quod facile agnoſcet, qui vel obiter inſpexit rixas eruditorum circa res titivillitii, non minori motu agitatas, ac ſi pro aris & focis pugnaretur. Verum hujuſmodi diſſenſiones, quanquam impediri non poſſint, ne oriantur; attamen ne turbent pacem publicam, per ſummum imperium effici poteſt, pœna in conviciatores ſancita. Plato de LL. L. XI. (pag. 977. D. Ed. VVech.) *Nemo alicui conviciator. Sed quicunque cum alio de re quapiam ambigit, diſcat potius doceatque tam ambigentem, quam præſentes, ita ut omni convicio prorſus abſtineat. Cum enim ſibi invicem verbis turpibus maledicunt, muliebres habentur: & inprimis ex verbis, quæ certe leviſſima res eſt, odia graviſſima & inimicitiæ ſæpe naſcuntur.* Verum de hiſce dogmatibus proprie ſermo non eſt; ſed de talibus, quæ, ſive ſub ſpecie religionis, ſive alio modo obtrudantur; jus naturale, ac principia ſanæ politicæ convellunt, adeoque exitiabiles morbos in civitate producere apta ſunt. Neque exinde ulli veræ doctrinæ periculum eſt. Nam nulla vera doctrina paci repugnat; & quæ paci repugnat vera non eſt, niſi etiam pax & concordia contrariæ legibus naturalibus dicantur. Igitur ſaltem ejuſmodi doctrinarum examen, eaſdemque e civitate proſcribendi poteſtas recte ſummo imperio civili tribuitur (a). Apud Diogenem Laertium in Theophraſto (§. 38.) Sophocles Amphiclidæ filius legem tulerat: *Ne quis philoſophorum præeſſet ſcholæ, niſi id ſenatus ac plebs decreviſſet; qui ſecus*

face-

(a) Equidem TERTULLIANUS ad Scapulam ſcripſit: *Humani juris & naturalis poteſtatis eſt, unicuique quod putaverit colere: nec alii obeſt aut prodeſt alterius religio: ſed nec religionis eſt cogere religionem, quæ ſponte ſuſcipi debet, non vi, non armis, cum & hoſtiæ ab animo libente expoſtulentur.* In eandem ſententiam & alii Patres diſſeruerunt, quorum dicta jam collegit IVO Part. I. c. 277. Part. XIII. c. 94. & GRATIANUS Diſt. 45. Quibus & illud patrocinari videtur, religionem eſſe opus intellectus & voluntatis, ac proinde imperium non agnoſcere. Enimvero penes quemque eſſe quod putaverit colere, adverſatur ſententiæ pene omnium Rerumpublicarum, quæ unquam fuerunt. Omnes quippe circa cultum divinum nonnulla conſtituerunt, pœnis etiam in refractarios aut delinquentes ſancitis. Diagoram Melium, qui omnino Deos eſſe negabat, & Epicureos ex bene moratis civitatibus ejectos legimus. Socrates apud XENOPHONTEM L. IV. Memorabil. Deos colere legem eſſe ait, quæ apud omnes homines valeat. Hinc vetus illa formula, cum quis populus alteri populo aut Regi ſe ſubjiceret, dedere divina & humana. Vid LIVIUM L. VII. c. 31. ubi de Campanis: Conf. GROTIUS L. I. de J. B. & P. c. 3. §. 8. n. 3. L. II. c. 5. §. 32. L. III. c. 5. §. 2. Ulpianus jus publicum etiam in ſacris dixit conſiſtere. Equidem in naturali ſtatu recte dicitur, uniuſcujuſque arbitrio Deum coli: Verum conſtitutis civitatibus, videndum, quid illi, qui ſummam poteſtatem tranſtulerunt, voluerint fieri, aut voluiſſe ſaltem credantur. Ubi primum conſideranda vis religionis in animis humanis; quæ tanta eſt, ut ejus ope homines huc illuc pro libidine actos, ſeditiones turbaſve excitatas, mutationes factas, ſeculorum omnium hiſtoriæ teſtentur: deinde finem conſtituendarum civitatum præter rerum ſufficientiam eſſe ſtudium virtutum, quarum præcipua eſt religio. Hactenus igitur jus ſummorum erit imperantium, ut aliqua circa religionem ſtatuant; vel ad vitandas mali occaſiones; vel ad virtutum adminicula. Et licet religio ex parte ſit opus intellectus, ac proinde legem non audiat, tamen cum intellectus ſæpe erret ideo, quod noluerit operam dare, ut eximeretur ab errore (Vid. 2 Corinth. IV. 2. 3. 1 Timoth. IV. 2. 2 Timoth. III. 1. ſequ.) errores circa religionem merito dicuntur voluntarii. Voluntas autem licet cogi nequeat, coerceri tamen vel pœnis vel aliis rationibus poteſt. Vid. ſupra L. I. c. 3. §. 2. H[illegible]

ſaceret, capitale eſſet. Plato de LL. L. VII. (pag. 888. C. Ed. VVechel.). *Nemo Poeta præter civitatis leges, & juſta vel honeſta, vel bona fingere quidquam audeat. Nec liceat quæ compoſuerit, ulli privatorum oſtendere, antequam conſtituti hac de re judices legumque cuſtodes & viderint, & approbaverint* (*a*). Huc ſpectat præfatio Casauboni in Exercitat. contra Baronium, & Ejusdem Epiſtola ad Frontonem Ducæum, quæ eſt n. 624. Edit. Grævii. Nec inſuper habendum illud Hobbesii de Homine c. 13. §. 8. *Sunt libri ſcripti a Romanis civibus florente democratia aut recens extincta, nec non a Græcis florente Republica Athenienſi, tum præceptorum, tum exemplorum pleni, quibus ingenium vulgi regibus ſuis infeſtum redditur, idque ob nullam aliam cauſam, quam quod ab hominibus perfidis perpetrata flagitia in illis libris laudari vident, nimirum regicidia, ſi modo reges, antequam occidant, tyrannos vocent. Verum ingenium vulgi corrumpitur adhuc magis a lectione librorum, & auditione concionantium eorum, qui regnum in regno, Eccleſiaſticum in civili eſſe volunt. Hinc enim pro Caſſiis & Brutis oriuntur Ravalliaci & Clementes, qui cum reges ſuos occidendo ambitioni inſervirent alienæ, Deo ſe ſervire arbitrabantur.* Add. Ejusdem Præfatio ad librum de Cive & Leviath. c. 21. ubi memorantur mala, quæ ex doctrina Ariſtotelis de libertate orta ſunt; & ibid. c. 29. & 46. 47. Conf. Hobbes de Cive c. 6.

§. IX. Proximum eſt, ut oſtendamus, partes illas ſummi imperii naturaliter ita eſſe unitas, & invicem velut implexas, ut, ſi fingamus, earum quaſdam independenter penes unum, quaſdam penes alios eſſe, regularis forma civitatis plane deſtruatur. Quæ res ut ſolide intelligatur, obſervandum eſt, duo eſſe potiſſimum vincula, quibus plurium hominum aut cœtuum voluntates connectuntur, ut in unum conſpirent, pactum, & imperium; quorum hoc tamen illo longe fortius ſtringit. Qui ſolo pacto continentur, jure naturæ tenentur, ut ſponte præſtent id, de quo fuit conventum, manente de cætero naturali inter ipſos æqualitate (*b*). Quamdiu autem utrinque conventa ſervantur, concordia & unio ſic ſatis inter ipſos poteſt ſubſiſtere. Aſt ubi quis dolo malo a pacto reſilierit, juris quidem naturalis violati eſt reus; cæteris autem, quorum intererat pactum illud ſervari, nihil ſupereſt, quo violatorem in ordinem redigant, præter violentiam bellicam; qua ſæpe non minus pollet, qui injuriam fecit, quam accepit. Sic inter æqualiter fœderatos concordia eſt, quamdiu quiſque, quod promiſit, ſponte præſtat; ubi unius perfidia intervenerit, perit vinculum, & bello præbetur cauſa. Ex quo apparet, ſola pacta non eſſe vincula ſat valida, ſaltem ut plures in unum corpus morale diu colligentur; præſertim cum non ſemper pauciores & imbecilliores a pacto diſcedant in fraudem plurium & validiorum; ſed etiam plures in fraudem pauciorum. Et licet ponamus, principali pacto aliud fuiſſe adjectum, ut cæteri omnes violatorem pacti quemcunque junctis viribus perſequantur; tamen (præterquam quod inutile hoc erit, ubi plures ſimul a pacto diſceſſerint,) niſi imperium democraticum inter ſocios ſit conſtitutum, ſeu niſi illi, qui antea ſocii fuerant, in unam civitatem coaluerint, alio iterum pacto opus erit, quo modo ſit coercendus ille, qui pacto iſti adjecto ſtare detrectaverit; & ſic in infinitum. Aſt vero imperium longe validius eſt vinculum, quo plures in unum corpus queant colligari. Non enim qui eodem imperio continentur, manent æquales illi, penes quem eſt imperium, ſed dum in unum hominem aut concilium confertur poteſtas præſcribendi, malumque aliquod per modum pœnæ repræſentandi illis, qui præſcripta obire neglexerint, omnibus longe major incumbit obſequii neceſſitas, quam ſi ſolo pacto necterentur, quo æqualitas inter ſocios, & jus proprio ex arbitrio ſuper rebus ſuis ſtatuendi non forent ſublata.

§. X. Notandum & hoc, ſi qui ſtatuere velint, partes imperii potentiales, quas vocant, in una & eadem civitate radicaliter & diviſim eſſe penes plures perſonas aut concilia; id quoque admittant ne-

(*a*) Τὸν ποιητὴν παρὰ τὰ τῆς πόλεως νόμιμα, καὶ δίκαια, ἢ καλά, ἢ ἀγαθὰ μηδὲν. ποιεῖν ἄλλο. τὰ δὲ ποιηθέντα μὴ ἐξεῖναι τῶν ἰδιωτῶν μηδενὶ πρότερον δεικνύναι πρὶν ἂν αὐτοῖς τοῖς περὶ ταῦτα ἀποδεδειγμένοις κριταῖς καὶ τοῖς νομοφύλαξι δειχθῇ καὶ ἀρέσῃ.

(*b*) Nam fœdera ſtatum naturalem non tollunt, ſed tantum temperant. H.

neceſſe eſt, ut is, cui aliqua pars imperii competit, ſit inſtructus poteſtate tum adigendi cives ad obſervanda ea, quæ ex vi iſtius partis ſtatuuntur, tum illud jus ſuum defendendi, ſi quis idem invadere aut turbare velit, etiam ubi penes alterum eſt jus belli; & denique ut proprio ex judicio, & ſuo jure poſſit ſtatuere, quo tempore & modo pars illa imperii ſit exercenda. Nam quidvis potius, quam imperium eſt, habere duntaxat jus indicandi aliis, quid optes ad ipſis fieri, & tamen deſtitui poteſtate etiam reluctantes compellendi ad obſervandum, id quod ſignificatum fuit. Et precario obtinemus, quod contra alterum defendere nobis non licet. Et miniſter eſt alterius, atque executor duntaxat, qui jus aliquod alieno ex arbitrio exercet.

§. XI. His poſitis facile apparebit, tantam eſſe inter omnes partes ſummi imperii conjunctionem, ut una ab altera non poſſit avelli (*a*), niſi regularis formæ civitatis corrumpatur, & irregulare corpus reſultet, male firmo duntaxat pacto cohærens. Nam ſi uni demus poteſtatem legiſlatoriam, alteri vim punitivam, utrique radicaliter & independenter; neceſſum erit, aut priorem eſſe inanem, aut poſteriorem prioris miniſtram. Leges quippe ferre, quas exequi nequeas, inane eſt; Et vires habere, queis alios cogere poſſis, ſed non niſi ex alieno arbitrio applicandas, miniſtri eſt, & nudi executoris. Quod ſi autem & huic dederis cognitionem & judicium de ſuarum virium applicatione, eadem opera in nihilum redegeris poteſtatem legiſlatoriam. Ergo neceſſum eſt, ut utraque facultas ab una & eadem voluntate dependeat. Manifeſtum porro eſt, ab iſthoc jure non poſſe ſeparari jus belli & pacis; neque jus indicendi tributa. Nam nemo ad arma, nemo ad ſumtus belli, paciſque cives jure poteſt cogere, niſi qui jure immorigeros punire poteſt. Abſurdum porro fuerit, jus feriendi fœdera, paci belloque inſervientia, alteri aſſignare, quam cui de pace belloque ſtatuendi jus eſt. Nam alias aut hic merus erit miniſter, aut alter circa comparanda media, juri ſuo exſerendo inſervientia, ab alieno arbitrio dependebit. Sic ſi alicui negotium quoddam velis committere, neque tamen eidem ſimul dederis poteſtatem conſtituendi, rationemque poſcendi miniſtros, ſine quibus id expediri nequit, revera & ipſum miniſtris parem feceris. Ergo poteſtas magiſtratus conſtituendi ab reliquis partibus ſummi imperii ſeparari nequit. Denique & penes eundem erit examen doctrinarum, inprimis earum, quæ ad finem civitatum aliquo modo ſpectant, & quæ in conſcientias hominum efficaciam habent obſequio adverſus ſummum imperium promovendo, aut impediendo. Si enim aliquis imperet facere ſub pœna mortis naturalis, alius perſuadeat civibus, ipſos eo facto pœnam mortis æternæ incurſuros, uterque ſuo jure, ſeorſim & independenter (*b*) ſibi competente; ſequitur, non tantum cives, etſi innocentes, puniri jure poſſe; ſed & in irregularem ac bicipitem ſtatum diſſolvetur civitas. Neque enim quiſquam duobus dominis ſervire poteſt: neque is, quem ſequendum eſſe credimus metu damnationis æternæ, minus dominus eſt, quam cui metu mortis temporalis obeditur. Et jure regulandi doctrinas amiſſo, animabantur cives ſuperſtitioſi ad rebellionem a ſuis ipſorum phantaſiis. Conf. HOBBES dicto loco, & Leviath. c. 29. & I. F. HORNIUS L. III. cap. un. §. 3. Quænam de cætero ſummi imperii civilis in Rebuspublicis Chriſtianis poteſtas circa ſacra ſit, aliis diſtinctius definiendum tranſmittimus (*c*). Add. cumprimis GROTIUS de Imperio ſummarum poteſtatum circa ſacra, c. 1. Si-

cuti

(*a*) Scite H. GROTIUS in Apologetic. c. 2. *Eſt ſummum imperium, quod coronæ comparari eaque imagine depingi ſolet, ejus naturæ, ut parte amiſſa ſubſtantiam ſuam amittat.* Unde fluit, quod vulgo JCti dicunt, ſi cui regalia conceduntur, ea non abdicative, ſed cumulative conceſſa cenſeri, ſive ut clarius efferam, communicando duntaxat alteri, non adimendo ſibi. H. (Locus GROTII facilior eſt ad intelligendum, ſi obſervemus, coronæ nomen, parte circuli amiſſa, ſeneſcere.)

(*b*) Vid. Diſſertatio AUCTORIS noſtri de concordia veræ Politicæ cum religione Chriſtiana §. 33. & famigeratiſſimus liber, Anglice primum ſcriptus, *Des Droits de l'Egliſe Chretienne*.

(*c*) Hic diverſæ oppido ſunt ſententiæ. Etenim Pontifex Romanus illimitatam circa ſacra poteſtatem ſibi arrogat: Epiſcopi Ultramontani Pontificem concilio ſubeſſe volunt: At nonnulli reformatæ religionis Presbyteris omnia ſubjiciunt, & nullam imperanti circa ſacra conſtituendi, aut ſuper ſynodorum decretis cognoſcendi poteſtatem relinquunt (quæ opinio, qua occaſione in fœderato Belgio

exorta

cuti nec nunc vacat diſcutere illud Philonis Judæi de premiis & poenis, qui, cum oſtendiſſet, Moſen eundem fuiſſe *regem*, *legislatorem*, *prophetam*, *& pontificem*, addit; *hæc cum ad idem genus pertineant* (*a*), *debent contineri coaptarique mutuis vinculis*, *& in eodem requiruntur homine*, *ut ſi cui quodvis deſit horum quatuor*, *claudicantis Reipublicæ imperfectus princeps cenſendus ſit* (*b*).

§. XII. Iſthæc liquidius apparebunt, ſi qualeſcunque ſpecies ejuſmodi diviſionis excu-

certa ſit, tradit H. GROTIUS L. XVII. Hiſtor. Belgic. ad A. MDCVIII. Conf. EJUSDEM Apologet. c. 7.) Veriſſime autem ſentiunt, qui & hanc poteſtatem ſummo imperanti adjudicant: quoniam ſine ea civitas ſalva eſſe nequit, & ut bono viro, ita cumprimis bono Principi incumbit, curare, quantum fieri poteſt, ut ſuis etiam æternum bene ſit. In Hebræorum regno pii Reges Aſa, Joſephatus & Ezechias eam curam, etiam collaudante Deo, ſuſceperunt & exercuerunt. Poſtea cum religioni Chriſtianæ aſſociarentur Reges, hi regimen ejus, Epiſcopis minime refragantibus, ſibi vindicaverunt. De Romanis Imperatoribus teſtatur SOCRATES L. V. Hiſtor. Eccl. ex quo illi Chriſtianiſmum profiteri coeperunt, res Eccleſiæ ab ipſis dependiſſe. Et verum dicit. Vid. de Conſtantino M. EUSEBIUM in Libris de ejus vita, & alios hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcriptores. Adde VEDELIUM Libro de Epiſcopatu Conſtantini M. De ſucceſſoribus ejus Codex Theodoſianus & Juſtinianeus abunde loquuntur. Res quoque nota de Francorum Regibus, ceu quorum auſpiciis Canones in Synodis aut Capitularia in placitis facta. Et ſane cum religio Chriſtiana omnes alias exſuperet, ſeu præmiorum poſt hanc mortem excellentia, ſeu ſanctitate præceptorum, & conſentaneis cum ſociali & civili vita inſtitutis, danda utique opera ſummis imperantibus, ut eam introducant, introductam conſervent ac moderentur. Ubi præcipue monendum, non eſſe fas ut poenis illos ſubdant, qui religionem Chriſtianam amplecti nolunt, quantum ad dogmata attinet, coeleſti patefactione nota, & religioni naturali ſuperaddita: nam hæc ad felicitatem civilem per ſe non pertinent, ſed alium multo nobiliorem habent finem, ac proinde a ſumma poteſtate imperari nequeunt. Sed nec Chriſtus unquam tale jus in ſummos imperantes transtulit, imo potius, ne quiſquam vitæ hujus poenis aut eorum metu ad ſuam religionem adigeretur, conſtituit Matthæi XIII. 29. 30. Lucæ IX. 54. & ſequ. ad Romanos VIII. 15. ad Hebræos II. 15. Judæis certe ſub Romanis Imperatoribus religionis ſuæ uſus nunquam vetitus fuit, dum a contemtu Chriſtianæ religionis & traducendis ad ſuam ſectam Chriſtianis abſtinerent. Quin Archiſynagogis eadem jura quæ Chriſtianorum Epiſcopis Conſtantinus, Conſtantius, Valentinianus & poſt illos Honorius & Arcadius Impp. indulſerunt. Ex celebrioribus Epiſcopis ipſe Gregorius M. crebro pro Judæis reſcripſit nullum iis negotium faceſſendum a Chriſtianis, ſed benignitate potius ac beneficiis alliciendos, ut oſtendunt variæ ex ejus epiſtolis loca apud BARONIUM ad A. CCCLXXXVIII. n. 91. Conſtantinus M. Chriſtianus factus apud ZONARAM L. III. promiſſa per præconem Chriſtianis ſecuritate, publice edixit: nemini ſe vim adhibiturum, ſed eos libenter ſuſcepturum, qui ſponte ad Chriſtianam religionem ſe contuliſſent. Multo autem injuſtius poenæ, imprimis graviores, in illos uſurpantur, qui Chriſtianam Religionem profeſſi, a receptis ſententiis diſſident aut aberrant, vulgo dicti hæretici, uti a compluribus jam eſt demonſtratum. Vid. GROTIUM II. de J. B. & P. c. 20. §. 49. ſequ. Nec obſtat Dei præceptum Numer. XXV. Deuter. XIII. Nam hoc illos duntaxat ferit, qui malitioſo propoſito hoc agebant, ut homines ab uno vero Deo abducerent, quem & natura docebat, & tot miracula, apertiſſime teſtabantur. At Chriſtianæ religionis pleraque non natura nobis nota ſunt, ſed divina revelatione; & miracula, quibus ea religio quondam obſignata eſt, ad ſummam doctrinæ pertinebant, non ad ſingula capita. Sed nec exempla Imperatorum Chriſtianorum etiam ex vetere ævo obſtant. Licet enim diffiteri non poſſimus, multos hæreticorum exilio, mulcta pecuniaria, aut ſimili vel leviori poena, ſubinde mulctatos fuiſſe ab Imperatoribus, quos vel pietatis perſuaſio, vel ambitio Epiſcoporum & importunitas, vel ipſa etiam hæreticorum malitia eo extimulaverunt, fuere tamen alii, qui diverſos a religione ſua tolerarent: imo liberam religionis functionem habere permitterent, quod itidem ab aliis jam fuſe eſt demonſtratum. Vid. EICHELIUM in Animadverſ. ad ἀνέκδ. Procop. p. 92. ſequ. Poenæ autem capitales adeo inviſæ erant, ut in Gallia Epiſcopi, qui auctores poteſtatibus fuerunt, ut in Priſcillianiſtas, priviſſimorum dogmatum auctores, & vitæ inquinatæ, animadverterent, eam ob cauſam ab Eccleſiæ amoti ſunt communione. Vid. SULPIT. SEVERUM Hiſtor. ſacr. Libr. II. cum not. Sigonii. Plura de hoc argumento adferre, non licet. Vid. AUCTORIS librum ſingularem de habitu religionis Chriſtianæ ad vitam civilem. H.†

(†) Apud Romanos jus hoc majeſtatis vigebat circa ſacra, quo uno titulo credebatur jus publicum etiam in ſacris, & ſacerdotibus conſiſtere, *l. 1. §. 2. D. de Juſt. & Jure*. Nunc vero caute accipiendum jus hoc Majeſtatis, caute aſſerenda hæc ſubjectio Eccleſiæ, quæ ſubjicitur tantum imperanti ſummo ſacrorum jurium legislatori ſupremo, qui *Epiſcopos*, ceteroſque miniſtros conſtituit, *ut regerent Eccleſiam Dei*, *quam acquiſivit ſanguine ſuo*. Act. Ap. c. 2. v. 28.

(*a*) Conf. AUCTOR de habitu religionis Chriſtianæ ad vitam civilem, NOODTIUS de Religione ab Imperio, Jure Gentium, libera & CLERICUS dans ſa Bibliotheque univerſelle T. XV. p. 403. & ſeqq.

(*b*) Adjicere poterat AUCTOR hanc ſententiam, utpote ſola auctoritate Philonis nixam, talem eſſe, ut ne refutari quidem mereatur.

excutiamus. Sic ergo penes principem poteſtas belli & pacis, penes ſenatum jus leges ferendi, & judicia exercendi, penes concilium populi jus indicendi tributa. Hic ſi rex cives ad arma vocet, & ipſi parere nolint, aut jus habebit rex eos pœnis per ſe cogendi, aut ſenatui judicandos tradere debebit. Si prius admittamus, non patet, quomodo pœnas ſit exacturus a civibus nondum militiæ adſcriptis, qui non habet exſecutionem legum. Si dicas, in hoc ſolo caſu jus eſſe regi pœnas immorigeris imponendi, eadem opera jus eſse regi das omnes cives pro libidine vexandi, adeoque cæterorum jura ad nihilum redigis. Ubi enim arma induere juſserit, ni paruerint, ſuppliciis eos afficiet: ubi in expeditionem eduxerit, ratio diſciplinæ militaris jus vitæ & necis in ipſos illi dabit. Et nihil facilius duci, quam militem inviſum perdere. Vid. Livius II. 23. 32. 58. III. 10. 20. 24. IV. 1. 5. 58. V. 2. 10. & paſſim. Diodorus Siculus L. XIV. c. 73. Curtius L. VII. c. 2. Polybius L. I. c. 9. Sin autem rex ſacramentum detrectantes ad ſenatum adducere neceſsum habet, hic aut inde ex præſcripto regis ſententiam damnatoriam pronunciabit, atque pœnam exſequetur, quod eſt contra hypotheſin: aut ſuper intentato civibus crimine quoque cognoſcet. Quæ cognitio inanis eſt, ni idem poſſit inquirere, ex uſu Reipublicæ ſit, nec ne, bellum jam a rege ſuſcipi. Hoc modo jus regis in nihilum recidet. Quod ſi in ejuſmodi ſtatu invicem comparemus jus regis, & jus populi, eadem incommoda deprehendemus. Sane enim, prout hodie bella geri inter pleroſque populos moris eſt, *neque arma ſine ſtipendiis, neque ſtipendia ſine tributis haberi queunt*. Tacitus H. IV. 34. Ergo ſi regi non ſit poteſtas ad tributa præſtanda pro imperio cives adigendi, ipſius jus belli nihil aliud erit, quam nuda facultas ſuadendi civibus, hic & nunc commodum eſſe Reipublicæ arma ſumere. Quod ſi autem populo non ſit facultas cognoſcendi, utile ſit bellum, nec ne, cui ſuſcipiendo tributum ſit conferendum; quid aliud hic habebit, quam laborioſum miniſterium deſcribendi & colligendi tributum? quorum utrumque eſt contra hypotheſin. Neque melius res procedet, ſi alio modo partes ſummi imperii diſtribuamus. Add. Bodinus de Republ. L. II. c. 1. p. m. 287. circa quem tamen non de nihilo eſt, quod monet Arnisæus de Republ. L. II. c. 6. ſect. 1. §. 56. Uſque adeo huc applicari debet illud Aſinii Galli (a) apud Tacitum A. (L. I. c. 12.) *unum eſſe imperii corpus, atque unius* hominis aut concilii *animo regendum*. Illuſtrari hæc poſſunt exemplo animæ humanæ, cujus inſtar aliquod ſummum imperium in civitate gerit. Nam ſi fingamus, partes potentiales animæ rationalis, intellectum & voluntatem, eſſe ſeparatim in diverſis ſuppoſitis, quorum uni ſolus fuerit intellectus, alteri ſola voluntas; neque homo dici poterit tale ſuppoſitum; neque humanæ actiones ab eodem erunt expectandæ, uno velut immobili ſemper torpente, altero tanquam cœco nequidquam ſatagente. Quo facit epigramma in Antholog. L. I. Πηρὸς, ὁ μὲν γυίοις, ὁ δ' ἄρ' ὄμμασιν· ἀμφότεροι δὲ εἰς αὐτοὺς τὰ τύχας ἐνδεὲς ἡρμόσαν. Τυφλὸς γὰρ λιπόγυιον ἐπωμάδιον βάρος αἴρων, τοῖς κείνου φωναῖς ἀτραπὸν ὠρθοβάτει. *Unus luminibus captus, pedibus fuit alter: Alter ab alterius forte levamen habet. Nam captum pedibus dum portat cæcus, ab illo Diſcit, quæ pedibus ſit via recta ſuis.* Hi utique naturæ defectus utcunque supplere poterant, quamdiu utrique mutuas tradere operas placuit. Poſt abruptum fœdus, ortaque diſcordia, neque cœco, neque mutilo rectum carpere iter amplius dabatur. Unde ſi quis omnino partes imperii ſeparare velit, haudquidquam regularem civitatem conſtituet, ſed irregulare corpus, cujus membra, partes imperii ſeparatas poſſidentia, non communi imperio, ſed per conventionem duntaxat continEantur. Quo in cœtu utcunque concordia ſervari poterit, quamdiu ſingulorum ſententiæ circa bonum publicum amice conſpiraverint, & quilibet, quod ad hunc finem facit, ultro ſit paratus implere. Ubi diſsenſio fuerit orta, nihil reliquum eſt, quam ut ad arbitros eatur, aut bello res diſceptetur.

§. XIII. Hæc quanquam manifeſtiſſima … ſint;

(a) Et quod Salluſtius Criſpus monebat Liviam apud TACITUM I. Annal. 6. *Ne Tiberius vim principatus reſolveret, cuncta ad Senatum vocando. Eam conditionem eſſe imperii, ut non aliter ratio conſtet, quam ſi uni reddatur.* H.

ſint; dantur tamen non pauci, qui diviſionem partium ſummi imperii propugnant, ut exinde neſcio quas mixtiones Rerumpublicarum concinnent, quæ ubi rite temperatæ fuerint, feliciſſimam, ſi diis placet, Rempublicam producere aptæ ſint. Cui fini quidem ARISTOTELIS auctoritas nequidquam imploratur (*a*), qui Polit. L. IV. c. 8, 9. de longe diverſa mixtura, quam quæ ad diviſionem partium ſummi imperii ſpectet, loquitur. Quo magis mirandum eſt, quoſdam EJUS interpretes, & inter eos Mich. PICCARTUM ad dictum locum de iſta mixtura talia miſcere, de quibus ARISTOTELI nunquam fortaſſe in mentem venerat. Qui etiam iſthanc temperationem unice exoptandam, & expetendam jactat, *ſi rex habeat jus belligerandi, cudendæ monetæ, paciſcendorum fœderum, imperandi tributa, diſtribuendi præmia; ſenatus ea occupet jura, quæ prudentiam requirunt, puta leges ferat, & exſequatur, judicia publica procuret; denique plebs ea tractet, quorum rationem didicit; ærarii publici rationes repetat, agris diſtribuendis præſit, creet magiſtratus, ædificiis, viis publicis, aquæductibus, rei frumentariæ, & aliis Reipublicæ ſubſidiis præſit*. Sic neque id aliquam ſummi imperii diviſionem arguit, ſi, verbi gratia, condemnare ſit penes ſenatum, liberare penes principem, vel populum. Sic enim princeps ſuo jure omnes poteſt abſolvere, in quo alius ſententiam damnatoriam dixit; hic ſane nudi judicis pedanei partes ſuſtinet, ejusque ſententiæ ab iſto firmitatem mutuabuntur. Unde ſatis apparet, ſi in aliqua civitate capitalia judicia ſunt penes ſenatum, penes regem autem jus, quod vocant, aggratiandi, ſenatum revera a rege poteſtatem habere delegatam cognoſcendi ſuper criminibus, & ſententiam legibus conformem pronunciandi: idque arcendæ a juſtitia gratiæ, & odio, derivandæque a rege invidiæ, radicaliter tamen jus vitæ & necis penes regem eſſe. Nonnulli in ipſa poteſtate judiciaria diviſionem aliquam comminiſcuntur, ſi nempe rex habeat jus vitæ & necis in peregrinos ſolos, populus autem in cives. Sed ſi penes populum ſint judicia in cives, tanquam penes pedaneos judices, regis poteſtati nihil decedit. Sin radicaliter & independenter eadem obtineat populus, inane nomen habebit rex, & prætoris duntaxat peregrini munus exercebit. Nam quod de diverſo monetæ genere additur, ineptius eſt, quam ut repeti debeat. ARNISÆUS Rel. pol. L. I. c. 6. Sect. 1. valde hic operoſus eſt, & præter complura, quæ accurate obſervat, recte quoque rejicit ſpurias quaſdam mixturæ ſpecies. Ad extremum tamen §. 57. nullum commodius potuit excogitare exemplum, quam ut regi tribuat jus belli & pacis, tributa imperandi, monetam cudendi, & præmia diſtribuendi; ſenatum circa judicia & provocationes recipiendas occupari jubeat, eidemque reformationem morum per leges faciendam, & jus vitæ & necis aſſignet; populo curam ærarii, & creationem magiſtratuum injungat. De quo exemplo ex jam dictis judicium ferri poteſt.

§. XIV. IPSE quoque GROTIUS L. I. c. 3. §. 9. 17. aliquid pro diviſione partium ſummi imperii molitur. Ubi illud quidem recte, quod diviſionem ſummi imperii inter regem & populum negat poſſe fieri hoc modo, ut ſimpliciter conveniatur; ſiquidem *bene* imperaverit rex, populum ipſi obtemperaturum; ſin *male*, fore ut a populo in ordinem redigatur (*b*). Sed potius fines poteſtati utrinque aſſignari debuiſſe tales, qui ex locorum, perſonarum, aut negotiorum diſcrimine facile cognoſci poſſent. Solam autem bonitatem & malitiam actus conſiſtentem in applicatione idonei medii ad ſalutem publicam, quæ ſæpe obſcuram habet diſceptationem, aptam non eſſe ad partes diſtinguendas (*c*). Quippe ex quo ſummam oriri confuſionem neceſſum ſit, cognitionem de eadem re ſub obtentu, bene aut ſecus circa ipſam a rege eſſe actum, hinc

ad ſe

(*a*) Loquitur ille non de mixtione proprie dicta, qua jurium ſummi imperii fit paritio, ſed de temperamentis ſine ſimulacris, quæ pro veris rerum momentis & pro jure Reipublicæ venditari inter artes politicas ſolenne eſt. V. infra c. 5. §. 12. H.

(*b*) Plane ut Achilles apud EURIPIDEM Iphigen. in Aulid.

Καὶ τοῖς Ἀτρείδαις, ἢν μὲν ἡγῶνται καλῶς,
Πεισόμεϑ᾽, ὅταν δὲ μὴ καλῶς, οὐ πείσομαι.

Et Atridis, ſi recte præfuerint,
Parebimus; quando autem non recte, non parebo. H.

(*c*) V. infra c. 8. §. 6. H.

ad ſe trahente rege; inde populo. Sed & illud recte (*a*), non ſtatim dividi ſummum imperium, ſi rex quædam jurato promittat populo, etiam talia, quæ ad rationem imperii adminiſtrandi faciunt. In reliquis vulgatum errat errorem. Ac diviſionem quidem partium imperii uno modo fieri putat, *ſi expreſſe inſtituatur partitio*. Quam in rem exempli loco affertur, quod Probi Imperatoris tempore ſenatus firmarit principum leges (*b*), de appellationibus cognoverit, proconſules creaverit, legatos conſulibus dederit, Quaſi vero ignotum ſit, quomodo Cæſares, qui modeſtiores videri volebant, imperium ſub larva antiquæ Reipublicæ exercuerint, & ſenatui reliquerint negotia modica, & ad ſummam rerum parum facientia, ſibi vero vim imperii, in militibus potiſſimum conſiſtentem, ſolicite retinuerint. Alterum modum dividendi imperii ita exprimit: *Si populus adhuc liber futuro regi imperet per modum manentis præcepti*. Ubi non apparet, qualis res ſit præceptum permanens eo tempore, quo vim præcipiendi quis non amplius habet. Nam omne præceptum præſupponit vim coactivam, exſerendam, ubi idem fuerit violatum. Hanc ergo populus regem conſtituens in eundem aut retinebit, aut non retinebit. Si prius, penes regem inane nomen, vis imperii penes populum erit. Sin poſterius, præceptum inane erit. Ergo ita debuerat loqui; populum adhuc liberum poſſe regem adſtringere, ut in gerenda Republica certas regulas ſequatur. Sed ex hoc non ſequi diviſionem imperii, infra oſtendemus. Denique & ita dividi putat imperium, *ſi in ejusdem delatione quid additum ſit, ex quo intelligatur, regem cogi, aut puniri poſſe*. Enimvero non dividitur imperium, ſed populus illud revera in ſolidum habet, regi autem ſub illuſtri nomine magiſtratus duntaxat eminentis munus committitur, ſi populus jus quacunque ex cauſa regem cogendi aut puniendi habeat. Pœna quippe a ſuperiore ut tali proficiſcitur. Coactio autem fit duplici modo, moraliter, & phyſice, id eſt, per modum imperii, & per modum violentiæ bellicæ. Imperium non datur in æqualem, ut talem. Ergo quando GROTIUS infert, quod ſaltem populus regi ſit par aut æqualis, quia certo caſu eum poſſit cogere, id quoque ſimul admittere neceſſum habet, neutri in alterum eſſe imperium; quod naturæ civitatis repugnat. Aſt coactio per violentiam bellicam utique inter æquales, ſeu quorum neutri in alterum eſt imperium, locum habet. Sicut & de tali coactione capiendum eſt exemplum a GROTIO ſubjunctum, quod creditor naturaliter jus habeat cogendi debitorem. Sane per modum imperii, quod in ipſo creditore hæreat, naturaliter creditor debitorem cogere non poteſt. Alias enim neceſſum eſſet, quemlibet, qui alteri quid debere incipiat, ipſius imperium ſubire. Cogi tamen omnino debitor a creditore poteſt ad ſolvendum debitum vel per ſubſidium judicis, (qui inter regem & populum non datur,) vel ſi in libertate naturali vivant, per violentiam bellicam. Atqui ſi hunc modum cogendi populo velimus tribuere, admittendum fuerit, tam regem quam populum in naturali libertate vivere, id eſt, civitatem eſſe diſſolutam. Denique & illud concedimus GROTIO, in civilibus inſtitutis nihil eſſe, quod omni ex parte incommodis careat; adeoque propter incommoda, ex diviſo imperio proventura, non ſtatim inferri debere, iſtud plane non poſſe dari. Jus quippe metiendum eſſe non eo, quod optimum huic aut illi videtur, ſed ex voluntate ejus, unde jus oritur. Nobis tamen viciſſim & illud erit concedendum, ſi cui populo ejuſmodi diviſio arriſerit, eum non regularem civitatem, ſed corpus ſatis male concinnatum atque morbidum conſtituere (*c*).

(*a*) V. infra c. 6. §. 10. ſequ. H.

(*b*) V. VOPISCUS in Probo. PROBUS ipſe ad Senatum: *Vos eſtis mundi Principes, & ſemper fuiſtis, & in poſteris veſtris eritis*. Verba profecto magnifica, ſed re inania. Plane ut apud CLAUDIANUM:

Neglectum Stilico per ſecula morem
Retulit, ut Ducibus mandarent prælia Patres,
Decretoque togæ felix legionibus iret
Teſſera.

Nimirum & hoc erat mere politicum ſchema hominis imperium affectantis, quod mox cum ipſo Stilicone periit. V. CONRINGIUS ad Part. 2. Lampadii de Rep. Rom. Germ. §. 10. H.

(*c*) V. ſupra §. 12. Atqui AUCTOR infra c. 5. §. 14. irregularitatem morbum eſſe Reipublicæ negat. Et ſana partitio ita fieri poteſt, ut populus non minus feliciter ſub tali Republica vivat. Quod exemplis probare, loci hujus non eſt. H.

CAPUT

Digitized by Google

CAPUT V.

DE FORMIS RERUMPUBLICARUM.

I. *Accidentia civitatum non conſtituunt novam ſpeciem.*
II. *Dantur & formæ irregulares civitatum, ac ſyſtemata.*
III. *Tres ſunt formæ civitatis regularis.*
IV. *Democratia videtur Reipublicæ forma antiquiſſima.*
V. *In democratia non minus eſt ſummum imperium, quam in monarchia.*
VI. *Quomodo democratia conſtituatur.*
VII. *Democratiæ requiſita ordinaria.*
VIII. *Quomodo ariſtocratia conſtituatur?*
IX. *Et quomodo monarchia?*
X. *In Rebuspublicis occurrunt vitia hominum & ſtatus.*
XI. *Quæ tamen peculiarem Reipublicæ ſpeciem non conſtituunt:*
XII. *Sicuti nec varia accidentia democratiarum & ariſtocratiarum.*
XIII. *De recentiorum mixta Republica.*
XIV. *In quo conſiſtat natura irregularium Rerumpublicarum.*
XV. *Irregularitas maxime perſpicitur ex exemplis.*
XVI. *Imperia, quæ habent provincias, non ſtatim ſunt ſyſtemata.*
XVII. *De ſyſtematibus, quæ oriuntur propter communem regem.*
XVIII. *De ſyſtematibus, quæ fœdere coaluerunt.*
XIX. *Quomodo negotia in iſtis communicentur.*
XX. *An major pars ibi obliget minorem?*
XXI. *Quomodo talia ſyſtemata diſſolvantur?*
XXII. *De comparatione formarum Reipublicæ.*

SUMMUM imperium uti in qualibet civitate tanquam in ſubjecto communi reperitur (*a*), ita prout illud vel in uno homine, vel in uno concilio ex paucis aut univerſis civibus conſtante, tanquam in ſubjecto proprio hæret, diverſas formas Rerumpublicarum producit. Ubi primo omnium arbitramur, integrum adhuc nobis fore, vocabulum *formæ* retinere ad exprimendam illam civitatum habitudinem, quæ ex diverſitate ſubjecti, in quo imperium ſummum radicaliter hæret, reſultet. Abs qua quod ſæpe *actualis Reipublicæ adminiſtratio* diſcedit; puta, ut in *democratia* quædam *monarchice*, quædam *polyarchice* gerantur; quando certa negotia uni aut paucis a populo expedienda committuntur, tralatitium eſt. Et quia plurimum intereſt, utrum quis exerceat poteſtatem propriam, an vero alienam, & precariam, qua ſtatim ab altero exui valeat; inde valde ἀκύρως loquitur, qui jactat; *revera polyarchiam* eſſe, *ubi rex a paucis, patientia ipſius abutentibus*; aut *monarchiam, ubi ab uno demagogo populus naſo ſe* duci patitur; vel etiam *ubi in ſenatu ſupremuo unus prudentia, eloquentia, aut metu potentiæ reliquos temperat*; ac primo caſu nil niſi *inane nomen*, & *externam ſpeciem* monarchiæ, altero democratiæ, tertio polyarchiæ ſupereſſe. Sicuti & nemo cordatus crediderit, formam Reipublicæ mutatam, ubi perſonæ, aut numerus miniſtrorum mutantur, non magis quam interregnum exiſtit, ubi a ſucceſſore miniſter, penes quem rerum adminiſtratio ſub priori principe fuerat, præceps aula exturbatur. Capacitas autem & inclinationes ejus vel eorum, qui imperium ſuo jure aut delegatum exercent, adminiſtrationem

(*a*) Ita quoque H. GROTIUS L. I. de J. B. & P. c. 3. §. 7. Quod impugnat ZIEGLERUS in not. & L. I. de Jur. maj. c. 1. §. 44. perſuaſus hoc ipſo ſtabiliri rejectam alias diſtinctionem majeſtatis in perſonalem & realem. Verum objectioni huic AUCTOR occurret infra c. 7. §. 4. Quod porro urget ZIEGLERUS: mortuo Principe expirare imperium, non ad populum reverti, quippe quod ab ipſo non ſit perfectum: hypotheſis eſt, quam AUCTOR ſupra c. 3. §. 3. & ſeq. ſatis confutavit. Et ſic imperium expirare, habet tamen populus jus novam ex ſe poteſtatem excitandi. H.

Digitized by Google

pleroſque tamen magis ſuadendi auctoritate, quam jubendi poteſtate gaviſos conſtat. Sicuti & Justinus (*a*) initio Libri I. regnum Ariſtoteli heroicum dictum deſcribit (*b*), quod democratiam haudquidquam tollit. Thucydides L. I. c. 13. pag. 8. Ed. Oxon.) de antiquiſſimis regnis: *Prius hæreditaria erant regna* (*c*), *& certis honoribus conditionibuſque definita.* Inde paſſim gentes populari regimine, & libertate uſæ: donec paulatim maxima illa multitudo parvularum Rerumpublicarum fere per vim & bella in pauca imperia prægrandia redigeretur. Equidem pro antiquitate regni ita Aristoteles L. I. Polit. c. 1. Διὸ ϗ τὸ πρῶτον ἐβασιλεύοντο αἱ πόλεις, ϗ νῦν ἔτι τὰ ἔθνη. ἐκ βασιλευομένων γὰρ συνῆλθον. πᾶσα γὰρ οἰκία βασιλεύεται. (ὑπὸ τοῦ πρεσβυτάτου.) *Quare & primum in regum imperio erant civitates, & nunc etiam gentes: ex iis namque, qui in regum imperio eſſent, conveniebant. Omnis enim domus regio imperio adminiſtratur* (a ſeniore.) Quæ ultima verba illuſtrantur dicto Lycurgi, qui alteri, democratiam ut introduceret in civitatem monenti, regeſſit: Σὺ γὰρ πρῶτος ἐν τῇ οἰκίᾳ σου ποίησον δημοκρατίαν. *Tu vero primus in tua domo fac democratiam.* Plutarchus Lycurgo. (p. 52. A) Verum conſequentia in argumento Ariſtotelis nulla eſt. Quin potius, quia iſti antiqui patres-familias imperio jam erant adſueti, ad democratiam potius eos inclinaſſe veroſimile eſt, ut & ipſi occaſionem haberent ſententiam ſuam ſuper negotiis exponendi. Neque rem conficiunt, qui diſputant, antiquiſſimum inter mortales imperii genus fuiſſe paternum, quod initio mollius, poſt gliſcentibus familiis ſimul, ac vitiis, ad jus vitæ neciſque evaluerit; quod imperium in familiis per primogenitos fuerit continuatum, quibus velut naturali jure competierit jus ſacrorum, & civilis adminiſtrationis. Inde capita familiarum paulatim in regulorum inſtar adoleviſſe. Indicio eſſe, quod tanta olim regulorum multitudo in terra Canaan deprehenſa fuerit. Vid. Joſuæ XII. & Judic. I. 7. Enimvero neque primogenituræ tanta fuit vis, ut imperium etiam regium in fratres citra ipſorum conſenſum daret, atque eoſdem cum primogenito familias conjunctas habere ſubigeret. Et antiquiſſimi illi ſub regio nomine principes fere & eminentes magiſtratus in cœtibus democraticis erant; etſi is honor frequentiſſime ad præcipuum ſtirpis deferretur, ſiquidem ex cognatis familiis ille cœtus coaluiſſet, ut tamen non ſemper jus primogenituræ & velut majoratus obſervaretur.

§. V. Quo Loco ſub examen revocanda eſt ſententia Jo. Frid. Hornii (*d*) de Civitate L. III. cap. un. ubi de ariſtocratiis & democratiis, quas nomine liberæ Reipublicæ complectitur, ita cenſet; *Dari civitatis genus, quod confuſionem promiſcuæ multitudinis declinet, & ordinem aliquem concinnum aſſequatur, pactis atque conventionibus proſpiciens communi omnium ſaluti, citra ſubjectionem, & diſpendium ejus libertatis, quam monarchia extinguit.* Hic tot pene errores, quot verba. Ordinem, qui in civitatibus liberis deprehenditur, tantummodo valere ad declinandam confuſionem multitudinis promiſcuæ. Pactis ſolis & conventionibus citra imperium contineri liberas civitates. Minus addicte ſingulos ſubjici concilio populi, aut optimatium, quam in monarchia regi.

Minus

(*a*) *Principio rerum, Gentium Nationumque imperium penes Reges erat.*

(*b*) Politic. L. II. c. 14.

(*c*) Πρότερον δὲ ἦσαν ἐπὶ ῥητοῖς γέρασι πατρικαὶ βασιλεῖαι.

(*d*) Abſurda profecto & inepta, ſi quæ unquam. Ecquis enim inficiari poterit, quæ a paucis aut populo circa leges, pœnas, magiſtratus, bellum, pacem, fœdera, aut cætera ſummi imperii jura ſtatuantur, jure ſummæ poteſtatis fieri?

Apud ÆSCHYLUM Perſis eſt:

Aτ. Τίς δὲ ποιμάνωρ ἔπεστι κἀπιδεσπόζει στρατοῦ;
Xο. Οὔτινος δοῦλοι κέκληνται φωτὸς, οὐδ' ὑπήκοοι.
AT. *At quis imperiis coercet regiis exercitum?*
CH. *Liber ignaruſque domini, juris is populus ſui eſt.*

Apud SOPHOCLEM *Oedipode in colono* quærit Oedipus,

Ἄρχει τις αὐτῶν, ἢ 'πὶ τῷ πλήθει λόγος;
Unuſque regit, an populus imperium obtinet?

Theſeus quærenti Præconi, quis illic eſſet tyrannus terræ? reſpondit apud EURIPIDEM Supplicibus:

Οὐ γὰρ ἄρχεται
Ἑνὸς πρὸς ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐλευθέρα πόλις.
Δῆμος δ' ἀνάσσει διαδοχαῖσιν ἐν μέρει
Ἐνιαυσίαισιν.

Non enim regitur hæc urbs
Ab uno viro, ſed eſt libera civitas:
Populus enim imperat ſucceſſione per vices
Annuas. H.

Minus illic, quam hic exerceri omnes partes ſummi imperii. Minus jus vitæ & necis a populo in ſingulos exerceri, quam ſub rege. Deinde tantum abeſt, ut *diſperſi adhuc quidam patresfamilias a vicinis regnis formam civitatis ſpeculati ſint*; ut potius in prima gentium coalitione plerique cœtus fuerint populares; inde animadverſis ejus regiminis incommodis, aliqui ultro, ſerius aut citius, imperium unius arripuere; quidam vi adacti idem ſubiere. Sic & illud vanum: *Uti ars quidem naturam conetur imitari, numquam autem æquet, aut ſuperet; ita in factitiis hiſce formis Rerumpublicarum aliquo modo repræſentari regnorum indolem, quoad efficaciam communis utilitatis, ipſam vim imperii, quod inſtruit monarchiam, tanquam opus Dei omnipotentis, per homines non potuiſſe produci*. De origine majeſtatis jam ſupra actum; quæ cur non poſſit æque competere perſonæ morali conjunctæ, quam uni homini? Neque enim ulla eſt contradictio; omnes proceres inter ſe æquales eſſe, ut ſingulos, & eoſdem tamen ſummo univerſorum imperio ſubeſſe. Et vel mediocriter ingenioſus capere poteſt diſcrimen inter univerſos & ſingulos, inter concilium populi, & ſingulos, per domos ſuas diſperſos. Inde nequidquam arguatur: *Ubi imperium univerſis aſſignatur, ibi aut omnibus adeſt, aut aliquibus. Si omnibus, neminem habebunt ſubditum: quod imperium & obſequium non inhabitent unam perſonam. Si ſingulos faciunt ſubditos, non habebunt deinceps univerſos imperantes; eo quod ex ſingulis parentibus non poſſit multitudo confici niſi obtemperans. Nihil enim aliud quam obtemperantia a ſingulis univerſitati confertur*. Enimvero in corporibus moralibus compoſitis utique aliquid poteſt tribui univerſis, quod neque omnibus, id eſt, ſingulis diviſim ſumtis, neque uni alicui ex illis ſingulis queat tribui: adeoque univerſitas revera eſt perſona moralis, a ſingulis diſtincta, cui peculiaris voluntas, actiones, & jura tribui queant, quæ in ſingulos non cadunt. Evaneſcunt quoque ſcrupuli, qui ſuper eo moventur, quod major pars in comitiis popularibus prævaleat. Nam ea ipſa eſt moralis affectio univerſitatis, ut conſenſus majoris partis eorum, qui in concilium coeunt, habeatur pro voluntate univerſitatis: cum aliæ ratione voluntas plurium perſonarum phyſicarum in voluntate moraliter unam coaleſcere nequeat, ubi contigerit, ſingulorum voluntates non exacte conſpirare. Unde in democratiis & ariſtocratiis ſubjectum ſummæ poteſtatis haudquidquam eſt obſcurum aut vagum; utut individua illa; quorum ſuffragia jam majorem partem faciebant, alia vice ſint inter eos, qui numero vincuntur. Hæc enim omnia unitatem voluntatis, quæ univerſitati tribuenda eſt, haudquidquam deſtruunt. Nam ſi contingat, ut, verbi gratia, in ſenatu tot ſenatores non conſpirent, quot ad majorem partem faciendam requiruntur, ſenatus intelligitur nihil velle, adeoque nihil novi erit ſuſcipiendum. Quod etſi ſæpe non ſine incommodo ſit civitatis, ex eo tamen non ſequitur, ſenatum non habere ſummum imperium. Præterea & illud falſum, *multitudini non poſſe tribui verum imperium ob defectum neceſſarii obſequii; cum multitudo non teneatur ſententiam paulo ante placitam perpetuo ſervare, & univerſa multitudo non obligetur*. Aſt uti per hoc imperium regis non tollitur, quod rex mutata voluntate prius decretum abolere poſſit; quo facto obligatio civium ad iſtud decretum perit: ita utut univerſitas propria decreta mutare queat; iiſdem tamen ſinguli tantiſper æque tenentur, quam decreto regis. Aut oſtendatur, non æque transgreſſores legum in Rebuspublicis liberis, quam in regnis plecti. Add. Livius L. II. c. 3. Sic & illud fruſtra jactatur: *Si indiviſim penes plures reſidet majeſtas, neceſſario ſinguli aliquam ejus particulam habebunt, quarum particularum collectione tota demum majeſtas conſtet. Atqui illam particulam oportebit utique ſummam eſſe: Ergo in una civitate ſumma plura uno dabuntur: quod eſt abſurdum*. Enimvero in moralibus haudquaquam abſurdum eſt, particulares illas voluntates, ex quarum conſpiratione voluntas univerſitatis reſultat, deſtitui aliqua facultate, quæ huic ineſt. Adeoque non ſequitur: majeſtas eſt ſummum jus; ergo ſinguli habent aliquam ejus particulam, quæ & ipſa ſumma eſt. Uti non ſequitur: ſingulorum ſuffragia, per ſe & ſolitarie conſiderata, ſunt inefficacia ad producendam legem: ergo ſi plura conſpirent, non poſſunt ad legem producendam valere. Denique addit: *Cum in ſenatu optimatium nemo ſit, qui in Rempublicam de-*

lin-

omiſſo ſecuturam eſſe; adeoque actiones omnium a ſuis cujuſque opinionibus regantur: ſanæ externis mediis opus erit, ut illæ opiniones, & judicia, quantum fieri poteſt, conſpirent; aut ſaltem, ne earundem diſcrepantia civitatem perturbet. Inde expedit, ut publice civitas ejuſmodi doctrinis velut perſonet, quæ cum fine & uſu civitatum congruunt, ſimulque animi civium a puero iſtis imbuantur. Quippe cum plerique mortalium ita de rebus ſoleant ſentire, prout aſſueverunt; & prout communiter judicari vident. Pauciſſimi ex proprii acumine ingenii, quid in rebus humanis ſolidi ſubſit, dignoſcere valeant. Equidem nullum fere datur dogma, neque circa cultum Dei, neque circa ſcientias humanas, unde diſſenſiones, diſcordiæ, convicia, & demum bella oriri non poſſint. Idque non contingit propter dogmatis falſitatem, aut quod contrario ejus admiſſo, tanta incommoda in genus humanum aut civitates ſint redundatura; ſed propter ingenium hominum, qui ſapientes ſibi viſi, idem videri volunt omnibus, & in diſſentientes vehementiſſime exaſperantur. Quod facile agnoſcet, qui vel obiter inſpexit rixas eruditorum circa res titivillitii, non minori motu agitatas, ac ſi pro aris & focis pugnaretur. Verum hujuſmodi diſſenſiones, quanquam impediri non poſſint, ne oriantur; attamen ne turbent pacem publicam, per ſummum imperium effici poteſt, pœna in conviciatores ſancita; Plato de LL. L. XI. (pag. 977. D. Ed. VVech.) *Nemo alicui conviciator. Sed quicunque cum alio de re quapiam ambigit, diſcat potius doceatque tam ambigentem, quam præſentes, ita ut omni convitio prorſus abſtineat. Cum enim ſibi invicem verbis turpibus maledicunt, muliebres habentur: & inprimis ex verbis, quæ certe leviſſima res eſt, odia graviſſima & inimicitiæ ſæpe naſcuntur.* Verum de hiſce dogmatibus proprie ſermo non eſt; ſed de talibus, quæ, ſive ſub ſpecie religionis, ſive alio modo obtrudantur, jus naturale, ac principia ſanæ politicæ convellunt, adeoque exitiabiles morbos in civitate producere apta ſunt. Neque exinde ulli veræ doctrinæ periculum eſt. Nam nulla vera doctrina paci repugnat; & quæ paci repugnat vera non eſt, niſi etiam pax & concordia contraria legibus naturalibus dicantur. Igitur ſaltem ejuſmodi doctrinarum examen, eaſdemque e civitate proſcribendi poteſtas recte ſummo imperio civili tribuitur (a). Apud Diogenem Laertium in Theophraſto (§. 38.) Sophocles Amphiclidæ filius legem tulerat: *Ne quis philoſophorum præeſſet ſcholæ, niſi id ſenatus ac plebs decrevisſet; qui ſecus face-*

(a) Equidem TERTULLIANUS ad Scapulam ſcripſit: *Humani juris & naturalis poteſtatis eſt, unumquemque quod putaverit colere: nec alii prodeſt aut obeſt alterius religio: ſed nec religionis eſt cogere religionem, quæ ſponte ſuſcipi debet, non vi, non armis, cum & hoſtiæ ab animo libente expoſtulentur.* In eandem ſententiam & alii Patres diſſeruerunt, quorum dicta jam collegit IVO Part. I. c. 277. Part. XIII. c. 94. & GRATIANUS Diſt. 45. Quibus & illud patrocinari videtur, religionem eſſe opus intellectus & voluntatis, ac proinde imperium non agnoſcere. Enimvero penes quemque eſſe quod putaverit colere, adverſatur ſententiæ pene omnium Rerumpublicarum, quæ unquam fuerunt. Omnes quippe circa cultum divinum nonnulla conſtituerunt, pœnis etiam in refractarios aut delinquentes ſancitis. Diagoram Melium, qui omnino Deos eſſe negabat, & Epicureos ex bene moratis civitatibus ejectos legimus. Socrates apud XENOPHONTEM L. IV. Memorabil. Deos colere legem eſſe ait, quæ apud omnes homines valeat. Hinc vetus illa formula, cum quis populus alteri populo aut Regi ſe ſubjiceret, dedere divina & humana. Vid LIVIUM L. VII. c. 31. ubi de Campanis. Conf. GROTIUS L. I. de J. B. & P. c. 3. §. 8. n. 3. L. II. c. 5. §. 31. L. III. c. 5. §. 2. Ulpianus jus publicum etiam in ſacris dixit conſiſtere. Equidem in naturali ſtatu recte dicitur, uniuſcujuſque arbitrio Deum coli: Verum conſtitutis civitatibus, videndum, quid illi, qui ſummam poteſtatem tranſtulerunt, voluerint fieri, aut voluiſſe ſaltem credantur. Ubi primum conſideranda vis religionis in animis humanis; quæ tanta eſt, ut ejus ope homines huc illuc pro libidine actos, ſeditiones turbaſve excitatas, mutationes factas, ſeculorum omnium hiſtoriæ teſtentur: deinde finem conſtituendarum civitatum præter rerum ſufficientiam eſſe ſtudium virtutum, quarum præcipua eſt religio. Hactenus igitur jus ſummorum erit imperantium, ut aliqua circa religionem ſtatuant, vel ad vitandas mali occaſiones, vel ad virtutum adminicula. Et licet religio ex parte ſit opus intellectus, ac proinde legem non audiat, tamen cum intellectus ſæpe erret ideo, quod noluerit operam dare, ut eximeretur ab errore (Vid. 2 Corinth. IV. 2. 3. 1 Timoth. IV. 1. 2 Timoth. III. 1. ſequ.) errores circa religionem merito dicuntur voluntarii. Voluntas autem licet cogi nequeat, coerceri tamen vel pœnis vel aliis rationibus poteſt. Vid. ſupra L. I. c. 3. §. 2. H.

Digitized by Google

faceret, capitale eſſet. Plato de L.L. L. VII. (pag. 888. C. Ed. VVechel.). *Nemo Poeta præter civitatis leges, & juſta vel honeſta, vel bona fingere quidquam audeat. Nec liceat quæ compoſuerit, ulli privatorum oſtendere, antequam conſtituti hac de re judices legumque cuſtodes & viderint, & approbaverint* (*a*). Huc ſpectat præfatio Casauboni in Exercitat. contra Baronium, & Ejusdem Epiſtola ad Frontonem Ducæum, quæ eſt n. 624. Edit. Grævii. Nec inſuper habendum illud Hobbesii de Homine c. 13. §. 8. *Sunt libri ſcripti a Romanis civibus florente democratia aut recens extincta, nec non a Græcis florente Republica Athenienſi, tum præceptorum, tum exemplorum pleni, quibus ingenium vulgi regibus ſuis infeſtum redditur, idque ob nullam aliam cauſam, quam quod ab hominibus perfidis perpetrata flagitia in illis libris laudari videntur, nimirum regicidia, ſi modo reges, antequam occidant, tyrannos vocent. Verum ingenium vulgi corrumpitur adhuc magis a lectione librorum, & auditione concionantium eorum, qui regnum in regno, Eccleſiaſticum in civili eſſe volunt. Hinc enim pro Caſſiis & Brutis oriuntur Ravalliaci & Clementes, qui cum reges ſuos occidendo ambitioni inſervirent alienæ, Deo ſe ſervire arbitrabantur.* Add. Ejusdem Præfatio ad librum de Cive & Leviath. c. 21. ubi memorantur mala, quæ ex doctrina Ariſtotelis de libertate orta ſunt; & ibid. c. 29. & 46. 47. Conf. Hobbes de Cive c. 6.

§. IX. Proximum eſt, ut oſtendamus, partes illas ſummi imperii naturaliter ita eſſe unitas, & invicem velut implexas, ut; ſi fingamus, earum quaſdam independenter penes unum, quaſdam penes alios eſſe, regularis forma civitatis plane deſtruatur. Quæ res ut ſolide intelligatur, obſervandum eſt, duo eſſe potiſſimum vincula, quibus plurium hominum aut cœtuum voluntates connectuntur, ut in unum conſpirent, pactum, & imperium; quorum hoc tamen illo longe fortius ſtringit. Qui ſolo pacto continentur, jure naturæ tenentur, ut ſponte præſtent id, de quo fuit conventum, manente de cætero naturali inter ipſos æqualitate (*b*). Quamdiu autem utrinque conventa ſervantur, concordia & unio ſic ſatis inter ipſos poteſt ſubſiſtere. Aſt ubi quis dolo malo a pacto reſiluerit, juris quidem naturalis violati eſt reus; cæteris autem, quorum intererat pactum illud ſervari, nihil ſupereſt, quo violatorem in ordinem redigant, præter violentiam bellicam; qua ſæpe non minus pollet, qui injuriam fecit, quam accepit. Sic inter æqualiter fœderatos concordia eſt, quamdiu quiſque, quod promiſit, ſponte præſtat; ubi unius perfidia intervenerit, perit vinculum, & bello præbetur cauſa. Ex quo apparet, ſola pacta non eſſe vincula ſat valida, ſaltem ut plures in unum corpus morale diu colligentur; præſertim cum non ſemper pauciores & imbecilliores a pacto diſcedant in fraudem plurium & validiorum; ſed etiam plures in fraudem pauciorum. Et licet ponamus, principali pacto aliud fuiſſe adjectum, ut cæteri omnes violatorem pacti quemcunque junctis viribus perſequantur; tamen (præterquam quod inutile hoc erit, ubi plures ſimul a pacto diſceſſerint,) niſi imperium democraticum inter ſocios ſit conſtitutum, ſeu niſi illi, qui antea ſocii fuerant, in unam civitatem coaluerint, alio iterum pacto opus erit, quo modo ſit coercendus ille, qui pacto iſti adjecto ſtare detrectaverit; & ſic in infinitum. Aſt vero imperium longe validius eſt vinculum, quo plures in unum corpus queant colligari. Non enim qui eodem imperio continentur, manent æquales illi, penes quem eſt imperium, ſed dum in unum hominem aut concilium confertur poteſtas præſcribendi, malumque aliquod per modum pœnæ repræſentandi illis, qui præſcripta obire neglexerint, omnibus longe major incumbit obſequii neceſſitas, quam ſi ſolo pacto necterentur, quo æqualitas inter ſocios, & jus proprio ex arbitrio ſuper rebus ſuis ſtatuendi non forent ſublata.

§. X. Notandum & hoc, ſi qui ſtatuere velint, partes imperii potentiales, quas vocant, in una & eadem civitate radicaliter & diviſim eſſe penes plures perſonas aut concilia; id quoque admittant ne-

(*a*) Τὸν ποιητὴν παρὰ τὰ τῆς πόλεως νόμιμα, καὶ δίκαια, ἢ καλά, ἢ ἀγαθὰ μηδὲν ποιεῖν ἄλλο· τὰ δὲ ποιηθέντα μὴ ἐξεῖναι τῶν ἰδιωτῶν μηδενὶ πρότερον δεικνύναι πρὶν ἂν αὐτοῖς τοῖς περὶ ταῦτα ἀποδεδειγμένοις κριταῖς καὶ τοῖς νομοφύλαξι δειχθῇ καὶ ἀρέσῃ.

(*b*) Nam fœdera ſtatum naturalem non tollunt, ſed tantum temperant. H.

neceſſe eſt, ut is, cui aliqua pars imperii competit, ſit inſtructus poteſtate, tum adigendi cives ad obſervanda ea, quæ ex vi iſtius partis ſtatuuntur, tum illud jus ſuum defendendi, ſi quis idem invadere aut turbare velit, etiam ubi penes alterum eſt jus belli; & denique ut proprio ex judicio, & ſuo jure poſſit ſtatuere, quo tempore & modo pars illa imperii ſit exercenda. Nam quidvis potius, quam imperium eſt, habere duntaxat jus indicandi aliis, quid optes ad ipſis fieri, & tamen deſtitui poteſtate etiam reluctantes compellendi ad obſervandum, id quod ſignificatum fuit: Et precario obtinemus, quod contra alterum defendere nobis non licet. Et miniſter eſt alterius, atque executor duntaxat, qui jus aliquod alieno ex arbitrio exercet.

§. XI. His poſitis facile apparebit, tantam eſſe inter omnes partes ſummi imperii conjunctionem, ut una ab altera non poſſit avelli (a), niſi regularis forma civitatis corrumpatur, & irregulare corpus reſultet, male firmo duntaxat pacto cohærens. Nam ſi uni demus poteſtatem legiſlatoriam, alteri vim punitivam, utrique radicaliter & independenter; neceſſum erit, aut priorem eſſe inanem, aut poſteriorem prioris miniſtram. Leges quippe ferre, quas exequi nequeas, inane eſt: Et vires habere, queis alios cogere poſſis, ſed non niſi ex alieno arbitrio applicandas, miniſtri eſt, & nudi executoris. Quod ſi autem & huic dederis cognitionem & judicium de ſuarum virium applicatione, eadem opera in nihilum redegeris poteſtatem legiſlatoriam. Ergo neceſſum eſt, ut utraque facultas ab una & eadem voluntate dependeat. Manifeſtum porro eſt, ab iſthoc jure non poſſe ſeparari jus belli & pacis, neque jus indicendi tributa. Nam nemo ad arma, nemo ad ſumtus belli, paciſque cives jure poteſt cogere, niſi qui jure immorigeros punire poteſt. Abſurdum porro fuerit, jus feriendi fœdera, paci belloque inſervientia, alteri aſſignare, quam cui de pace belloque ſtatuendi jus eſt. Nam alias aut hic merus erit miniſter, aut alter circa comparanda media, juri ſuo exſerendo inſervientia, ab alieno arbitrio dependebit. Sic ſi alicui negotium quoddam velis committere, neque tamen eidem ſimul dederis poteſtatem conſtituendi, rationemque poſcendi miniſtros, ſine quibus id expediri nequit, revera & ipſum miniſtris parem feceris. Ergo poteſtas magiſtratus conſtituendi ab reliquis partibus ſummi imperii ſeparari nequit. Denique & penes eandem erit examen doctrinarum, inprimis earum, quæ ad finem civitatum aliquo modo ſpectant, & quæ in conſcientias hominum efficaciam habent obſequio adverſus ſummum imperium promovendo, aut impediendo. Si enim aliquis imperet facere ſub pœna mortis naturalis, alius perſuadeat civibus, ipſos eo facto pœnam mortis æternæ incurſuros, uterque ſuo jure, ſeorſim & independenter (b) ſibi competente; ſequitur, non tantum cives, etſi innocentes, puniri jure poſſe, ſed & in irregularem ac bicipitem ſtatum diſſolvetur civitas. Neque enim quiſquam duobus dominis ſervire poteſt: neque is, quem ſequendum eſſe credimus metu damnationis æternæ, minus dominus eſt, quam cui metu mortis temporalis obeditur. Et jure regulandi doctrinas amiſſo, animabantur cives ſuperſtitioſi ad rebellionem a ſuis ipſorum phantaſiis. Conf. Hobbes dicto loco, & Leviath. c. 29. & I. F. Hornius L. III. cap. un. §. 3. Quænam de cætero ſummi imperii civilis in Rebuspublicis Chriſtianis poteſtas circa ſacra ſit, aliis diſtinctius definiendum tranſmittimus (c). Add. cumprimis Grotius de Imperio ſummarum poteſtatum circa ſacra, c. 1. Si-

cuti.

(a) Scite H. GROTIUS in Apologetic. c. 2. *Eſt ſummum imperium, quod corona comparari eaque imagine depingi ſolet, ejus naturæ, ut parte amiſſa ſubſtantiam ſuam amittat.* Unde fluit, quod vulgo JCti dicunt, ſi cui regalia conceduntur, ea non abdicative, ſed cumulative conceſſa conſeri, ſive ut clarius efferam, communicando duntaxat alteri, non adimendo ſibi. H. (Locus GROTII facilior eſt ad intelligendum, ſi obſervemus, coronæ nomen, parta circuli amiſſa, ſeneſcere.)

(b) Vid. Diſſertatio AUCTORIS noſtri de concordia veræ Politicæ cum religione Chriſtiana §. [illegible] & famigeratiſſimus liber, Anglice primum ſcriptus, *Des Droits de l'Egliſe Chretienne.*

(c) Hic diverſæ oppido ſunt ſententiæ. Etenim Pontifex Romanus illimitatam circa ſacra poteſtatem ſibi arrogat: Epiſcopi Ultramontani Pontificem concilio ſubeſſe volunt: At nonnulli reformatæ religionis Presbyteris omnia ſubjiciunt, & nullam imperanti circa ſacra conſtituendi, aut ſuper ſynodorum decretis cognoſcendi poteſtatem relinquunt (quæ opinio, qua occaſione in fœderato Belgio

exorta

enti nec nunc vacat diſcutere illud Philonis Judæi de premiis & pœnis, qui, cum oſtendiſſet, Moſen eundem fuiſſe *regem, legiſlatorem, prophetam, & pontificem*, addit; *hæc cum ad idem genus pertineant* (a), *debent contineri coaptarique mutuis vinculis, & in eodem requiruntur homine, ut ſi cui quodvis deſit horum quatuor, claudicantis Reipublicæ imperfectus princeps cenſendus ſit* (b).

§. XII. Isthæc liquidius apparebunt, ſi qualeſcunque ſpecies ejuſmodi diviſionis excu-

exorta ſit, tradit H. GROTIUS L. XVII. Hiſtor. Belgic. ad A. MDCVIII. Conf. EJUSDEM Apologet. c. 7.) Veriſſime autem ſentiunt, qui & hanc poteſtatem ſummo imperanti adjudicant: quoniam ſine ea civitas ſalva eſſe nequit, & ut bono viro, ita cumprimis bono Principi incumbit, curare, quantum fieri poteſt, ut ſuis etiam æternum bene ſit. In Hebræorum regno pii Reges Aſa, Joſaphatus & Ezechias eam curam, etiam collaudante Deo, ſuſceperunt & exercuerunt. Poſtea cum religioni Chriſtianæ aſſociarentur Reges, hi regimen ejus, Epiſcopis minime refragantibus, ſibi vindicaverunt. De Romanis Imperatoribus teſtatur SOCRATES L. V. Hiſtor. Eccl. ex quo illi Chriſtianiſmum profiteri cœperunt, res Eccleſiæ ab ipſis dependiſſe. Et verum dicit. Vid. de Conſtantino M. EUSEBIUM in Libris de ejus vita, & alios hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcriptores. Adde VEDELIUM Libro de Epiſcopatu Conſtantini M. De ſucceſſoribus ejus Codex Theodoſianus & Juſtinianeus abunde loquuntur. Res quoque nota de Francorum Regibus, ceu quorum auſpiciis Canones in Synodis aut Capitularia in placitis facta. Et ſane cum religio Chriſtiana omnes alias exſuperet, ſeu præmiorum poſt hanc mortem excellentia, ſeu ſanctitate præceptorum, & conſentaneis cum ſociali & civili vita inſtitutis, danda utique opera ſummis imperantibus, ut eam introducant, introductam conſervent ac moderentur. Ubi præcipue monendum, non eſſe fas ut pœnis illos ſubdant, qui religionem Chriſtianam ampleƈti nolunt; quantum ad dogmata attinet, cœleſti patefactione nota, & religioni naturali ſuperaddita: nam hæc ad felicitatem civilem per ſe non pertinent, ſed alium multo nobiliorem habent finem, ac proinde a ſumma poteſtate imperari nequeunt. Sed nec Chriſtus unquam tale jus in ſummos imperantes tranſtulit, imo potius, ne quiſquam vitæ hujus pœnis aut eorum metu ad ſuam religionem adigeretur, conſtituit Matthæi XIII. 29. 30. Lucæ IX. 54. & ſequ. ad Romanos VIII. 15. ad Hebræos II. 15. Judæis certe ſub Romanis Imperatoribus religionis ſuæ uſus nunquam vetitus fuit, dum a contemtu Chriſtianæ religionis & traducendis ad ſuam ſectam Chriſtianis abſtinerent. Quin Archiſynagogis eadem jura quæ Chriſtianorum Epiſcopis Conſtantinus, Conſtantius, Valentinianus & poſt illos Honorius & Arcadius Impp. indulſerunt. Ex celebrioribus Epiſcopis ipſe Gregorius M. crebro pro Judæis reſcripſit, nullum iis negotium faceſſendum a Chriſtianis, ſed benignitate potius ac beneficiis alliciendos, ut oſtendunt varia ex ejus epiſtolis loca apud BARONIUM ad A. CCCLXXXVIII. n. 91. Conſtantinus M. Chriſtianus factus apud ZONARAM L. III. promiſſa per præconem Chriſtianis ſecuritate, publice edixit: nemini ſe vim adhibiturum, ſed eos libenter ſuſcepturum, qui ſponte ad Chriſtianam religionem ſe contuliſſent. Multo autem injuſtius pœnæ, imprimis graviores, in illos uſurpantur, qui Chriſtianam Religionem profeſſi, a receptis ſententiis diſſident aut aberrant, vulgo dicti hæretici, uti a compluribus jam eſt demonſtratum. Vid. GROTIUM II. de J. B. & P. c. 20. §. 49. ſequ. Nec obſtat Dei præceptum Numer. XXV. Deuter. XIII. Nam hoc illos duntaxat ferit, qui malitioſo propoſito hoc agebant, ut homines ab uno vero Deo abducerent, quem & natura docebat, & tot miracula, apertiſſime teſtabantur. At Chriſtianæ religionis pleraque non natura nobis nota ſunt, ſed divina revelatione; & miracula, quibus ea religio quondam obſignata eſt, ad ſummam doctrinæ pertinebant, non ad ſingula capita. Sed nec exempla Imperatorum Chriſtianorum etiam ex vetere ævo obſtant. Licet enim diffiteri non poſſimus, multos hæreticorum exilio, mulcta pecuniaria, aut ſimili vel leviori pœna, ſubinde mulctatos fuiſſe ab Imperatoribus, quos vel pietatis perſuaſio, vel ambitio Epiſcoporum & importunitas, vel ipſa etiam hæreticorum malitia eo extimulaverunt, fuere tamen alii, qui diverſos a religione ſua tolerarent: imo liberam religionis functionem habere permitterent, quod itidem ab aliis jam fuſe eſt demonſtratum. Vid. EICHELIUM in Animadverſ. ad [illegible] Procop. p. 91. ſequ. Pœnæ autem capitales adeo inviſæ erant, ut in Gallia Epiſcopi, qui auctores poteſtatibus fuerunt, ut in Priſcillianiſtas, pravisſimorum dogmatum auctores, & vitæ inquinatæ, animadverterent, eam ob cauſam ab Eccleſiæ amoti ſunt communione. Vid. SULPIT. SEVERUM Hiſtor. ſacr. Libr. II. cum not. Sigonii. Plura de hoc argumento adferre, non licet. Vid. AUCTORIS librum ſingularem de habitu religionis Chriſtianæ ad vitam civilem. H. ✝.

(✝) Apud Romanos jus hoc majeſtatis vigebat circa ſacra, quo uno titulo credebatur jus publicum etiam in ſacris, & ſacerdotibus conſiſtere, *l. 1. §. 2. D. de Juſt. & Jure*. Nunc vero caute accipiendum jus hoc Majeſtatis, caute aſſerenda hæc ſubjectio Eccleſiæ, quæ ſubjicitur tantum imperanti ſummo ſacrorum jurium legiſlatori ſupremo, qui *Epiſcopos*, ceteroſque miniſtros conſtituit, *ut regerent Eccleſiam Dei, quam acquiſivit ſanguine ſuo*. Act. Ap. c. 2. v. 28.

(a) Conf. AUCTOR de habitu religionis Chriſtianæ ad vitam civilem, NOODTIUS de Religione ab Imperio, Jure Gentium, libera & CLERICUS dans ſa Bibliotheque univerſelle T. XV. p. 403. & ſeqq.

(b) Adjicere poterat AUCTOR hanc ſententiam, utpote ſola auctoritate Philonis nixam, tandem eſſe, ut ne refutari quidem mereatur.

excutiamus. Sic ergo penes principem poteſtas belli & pacis, penes ſenatum jus leges ferendi, & judicia exercendi, penes concilium populi jus indicendi tributa. Hic ſi rex cives ad arma vocet, & ipſi parere nolint, aut jus habebit rex eos pœnis per ſe cogendi, aut ſenatui judicandos tradere debebit. Si prius admittamus, non patet, quomodo pœnas ſit exacturus a civibus nondum militiæ adſcriptis, qui non habet exſecutionem legum. Si dicas, in hoc ſolo caſu jus eſſe regi pœnas immorigeris imponendi, eadem opera jus eſse regi das omnes cives pro libidine vexandi, adeoque cæterorum jura ad nihilum redigis. Ubi enim arma induere juſserit, ni paruerint, ſuppliciis eos afficiet: ubi in expeditionem eduxerit, ratio diſciplinæ militaris jus vitæ & necis in ipſos illi dabit. Et nihil facilius duci, quam militem inviſum perdere. Vid. Livius II. 23. 32. 58. III. 10. 20. 24. IV. 1. 5. 58. V. 2. 10. & paſſim. Diodorus Siculus L. XIV. c. 73. Curtius L. VII. c. 2. Polybius L. I. c. 9. Sin autem rex ſacramentum detrectantes ad ſenatum adducere neceſsum habet, hic aut unde ex præſcripto regis ſententiam damnatoriam pronunciabit, atque pœnam exſequetur, quod eſt contra hypotheſin: aut ſuper intentato civibus crimine quoque cognoſcet. Quæ cognitio inanis eſt, ni idem poſſit inquirere, ex uſu Reipublicæ ſit, nec ne, bellum jam a rege ſuſcipi. Hoc modo jus regis in nihilum recidet. Quod ſi in ejuſmodi ſtatu invicem comparemus jus regis, & jus populi, eadem incommoda deprehendemus. Sane enim, prout hodie bella geri inter pleroſque populos moris eſt, *neque arma ſine ſtipendiis, neque ſtipendia ſine tributis haberi queunt*. Tacitus H. IV. 34. Ergo ſi regi non ſit poteſtas ad tributa præſtanda pro imperio cives adigendi, ipſius jus belli nihil aliud erit, quam nuda facultas ſuadendi civibus, hic & nunc commodum eſſe Reipublicæ arma ſumere. Quod ſi autem populo non ſit facultas cognoſcendi, utile ſit bellum, nec ne, cui ſuſcipiendo tributum ſit conferendum; quid aliud hic habebit, quam laborioſum miniſterium deſcribendi & colligendi tributum? quorum utrumque eſt contra hypotheſin. Neque melius res procedet, ſi alio modo partes ſummi imperii diſtribuamus. Add. Bodinus de Republ. L. II. c. 1. p. m. 287. circa quem tamen non de nihilo eſt, quod monet Arnisæus de Republ. L. II. c. 6. ſect. 1. §. 56. Uſque adeo huc applicari debet illud Aſinii Galli (a) apud Tacitum A. (L. I. c. 12.) *unum eſſe imperii corpus, atque unius* hominis aut concilii *animo regendum*. Illuſtrari hæc poſſunt exemplo animæ humanæ, cujus inſtar aliquod ſummum imperium in civitate gerit. Nam ſi fingamus, partes potentiales animæ rationalis, intellectum & voluntatem, eſſe ſeparatim in diverſis ſuppoſitis, quorum uni ſolus fuerit intellectus, alteri ſola voluntas; neque homo dici poterit tale ſuppoſitum; neque humanæ actiones ab eodem erunt expectandæ, uno velut immobili ſemper torpente, altero tanquam cæco nequidquam ſatagente. Quo facit epigramma in Antholog. L. I. Πηρὸς, ὁ μὲν γυίοις, ὁ δ' ὄμμασιν· ἀμφότεροι δὲ εἰς αὐτοὺς τὸ τύχης ἐνδεὲς ἡρμόσαμεν. Τυφλὸς γὰρ λιπόγυιον ἐπωμάδιον βάρος αἴρων, ταῖς κείνου φωναῖς ἀτραπὸν ὀρθοβατεῖ. *Unus luminibus captus, pedibus fuit alter: Alter ab alterius ſorte levamen habet. Nam captum pedibus dum portat cæcus, ab illo Diſcit, quæ pedibus ſit via recta ſuis.* Hi utique naturæ defectus utcunque supplere poterant, quamdiu utrique mutuas tradere operas placuit. Poſt abruptum fœdus, ortaque diſcordia, neque cœco, neque mutilo rectum carpere iter amplius dabatur. Unde ſi quis omnino partes imperii ſeparare velit, haudquidquam regularem civitatem conſtituet, ſed irregulare corpus, cujus membra, partes imperii ſeparatas poſſidentia, non communi imperio, ſed per conventionem duntaxat continẽantur. Quo in cœtu utcunque concordia ſervari poterit, quamdiu ſingulorum ſententiæ circa bonum publicum amice conſpiraverint, & quilibet, quod ad hunc finem facit, ultro ſit paratus implere. Ubi diſsenſio fuerit orta, nihil reliquum eſt, quam ut ad arbitros eatur, aut bello res diſceptetur.

§. XIII. Hæc quanquam manifeſtiſſima

ſint;

(a) Et quod Salluſtius Criſpus monebat Liviam apud TACITUM I. Annal. 6. *Ne Tiberius vim principatus reſolveret, cuncta ad Senatum vocando. Eam conditionem eſſe imperii, ut non aliter ratio conſtet, quam ſi uni reddatur.* H.

ſint; dantur tamen non pauci, qui diviſionem partium ſummi imperii propugnant, ut exinde neſcio quas mixtiones Rerumpublicarum concinnent, quæ ubi rite temperatæ fuerint, feliciſſimam, ſi diis placet, Rempublicam producere aptæ ſint. Cui fini quidem Aristotelis auctoritas nequidquam imploratur (*a*), qui Polit. L. IV, c. 8. 9. de longe diverſa mixtura, quam quæ ad diviſionem partium ſummi imperii ſpectet, loquitur. Quo magis mirandum eſt, quoſdam Ejus interpretes, & inter eos Mich. Piccartum ad dictum locum de iſta mixtura talia miſcere, de quibus Aristoteli nunquam fortaſſe in mentem venerat. Qui etiam iſthanc temperationem unice exoptandam, & expetendam jactat, *ſi rex habeat jus belligerandi, cudendæ monetæ, paciſcendorum fœderum, imperandi tributa, diſtribuendi præmia; ſenatus ea occupet jura, quæ prudentiam requirunt, puta leges ferat, & exſequatur, judicia publica procuret; denique plebs ea tractet, quorum rationem didicit, ærarii publici rationes repetat, agris diſtribuendis præſit, creet magiſtratus, ædificiis, viis publicis, aquæ ductibus, rei frumentariæ, & aliis Reipublicæ ſubſidiis præſit.* Sic neque id aliquam ſummi imperii diviſionem arguit, ſi, verbi gratia, condemnare ſit penes ſenatum, liberare penes principem, vel populum. Sic enim princeps ſuo jure omnes poteſt abſolvere, in quo alius ſententiam damnatoriam dixit, hic ſane nudi judicis pedanei partes ſuſtinet, ejuſque ſententiæ ab iſto firmitatem mutuabuntur. Unde ſatis apparet, ſi in aliqua civitate capitalia judicia ſunt penes ſenatum, penes regem autem jus, quod vocant, aggratiandi, ſenatum revera a rege poteſtatem habere delegatam cognoſcendi ſuper criminibus, & ſententiam legibus conformem pronunciandi: idque arcendæ a juſtitia gratiæ, & odio, derivandæque a rege invidiæ, radicaliter tamen jus vitæ & necis penes regem eſſe. Nonnulli in ipſa poteſtate judiciaria diviſionem aliquam comminiſcuntur, ſi nempe rex habeat jus vitæ & necis in peregrinos ſolos, populus autem in cives. Sed ſi penes populum ſint judicia in cives, tanquam penes pedaneos judices, regis poteſtati nihil decedit. Sin radicaliter & independenter eadem obtineat populus, inane nomen habebit rex, & prætoris duntaxat peregrini munus exercebit. Nam quod de diverſo monetæ genere additur, ineptius eſt, quam ut repeti debeat. Arnisæus Rel. pol. L. I. c. 6. Sect. 1. valde hic operoſus eſt, & præter complura, quæ accurate obſervat, recte quoque rejicit ſpurias quaſdam mixturæ ſpecies. Ad extremum tamen §. 57. nullum commodius potuit excogitare exemplum, quam ut regi tribuat jus belli & pacis, tributa imperandi, monetam cudendi, & præmia diſtribuendi; ſenatum circa judicia & provocationes recipiendas occupari jubeat, eidemque reformationem morum per leges faciendam, & jus vitæ & necis aſſignet; populo curam ærarii, & creationem magiſtratuum injungat. De quo exemplo ex jam dictis judicium ferri poteſt.

§. XIV. Ipse quoque Grotius L. I. c. 3. §. 9. 17. aliquid pro diviſione partium ſummi imperii molitur. Ubi illud quidem recte, quod diviſionem ſummi imperii inter regem & populum negat poſſe fieri hoc modo, ut ſimpliciter conveniatur, ſiquidem *bene* imperaverit rex, populum ipſi obtemperaturum; ſin *male*, fore ut a populo in ordinem redigatur (*b*). Sed potius fines poteſtati utriuſque aſſignari debuiſſe tales, qui ex locorum, perſonarum, aut negotiorum diſcrimine facile cognoſci poſſent. Solam autem bonitatem & malitiam actus conſiſtentem in applicatione idonei medii ad ſalutem publicam, quæ ſæpe obſcuram habet diſceptationem, aptam non eſſe ad partes diſtinguendas (*c*). Quippe ex quo ſummam oriri confuſionem neceſſum ſit, cognitionem de eadem re ſub obtentu, bene aut ſecus circa ipſam a rege eſſe actum, hinc

ad ſe

(*a*) Loquitur ille non de mixtione proprie dicta, qua jurium ſummi imperii fit paritio, ſed de temperamentis ſine ſimulacris, quæ pro veris rerum momentis & pro jure Reipublicæ venditari inter artes politicas ſolenne eſt. V. infra c. 5. §. 12. H.

(*b*) Plane ut Achilles apud EURIPIDEM Iphigen. in Aulid.

Καὶ τοῖς Ἀτρείδαις, ἢν μὲν ἡγῶνται καλῶς,
Πεισόμεσθ', ὅταν δὲ μὴ καλῶς, οὐ πείσομαι.
Et Atridis, ſi recte præfuerint,
Parebimus; quando autem non recte, non parebo. H.

(*c*) V. infra c. 8. §. 6. H.

ad ſe trahente rege, inde populo. Sed & illud recte (*a*), non ſtatim dividi ſummum imperium, ſi rex quædam jurato promittat populo, etiam talia, quæ ad rationem imperii adminiſtrandi faciunt. In reliquis vulgatum errat errorem. Ac diviſionem quidem partium imperii uno modo fieri putat, *ſi expreſſe inſtituatur partitio*. Quam in rem exempli loco adfertur, quod Probi Imperatoris tempore ſenatus firmarit principum leges (*b*), de appellationibus cognoverit, proconſules creaverit, legatos conſulibus dederit, Quaſi vero ignotum ſit, quomodo Cæſares, qui modeſtiores videri volebant, imperium ſub larva antiquæ Reipublicæ exercuerint, & ſenatui reliquerint negotia modica, & ad ſummam rerum parum facientia, ſibi vero vim imperii, in militibus potiſſimum conſiſtentem, ſolicite retinuerint. Alterum modum dividendi imperii ita exprimit: *Si populus adhuc liber futuro regi imperet per modum manentis præcepti*. Ubi non apparet, qualis res ſit præceptum permanens eo tempore, quo vim præcipiendi quis non amplius habet. Nam omne præceptum præſupponit vim coactivam, exſerendam, ubi idem fuerit violatum. Hanc ergo populus regem conſtituens in eundem aut retinebit, aut non retinebit, Si prius, penes regem inane nomen, vis imperii penes populum erit. Sin poſterius, præceptum inane erit. Ergo ita debuerat loqui; populum adhuc liberum poſſe regem adſtringere, ut in gerenda Republica certas regulas ſequatur. Sed ex hoc non ſequi diviſionem imperii, infra oſtendemus. Denique & ita dividi putat imperium, *ſi in ejuſdem delatione quid additum ſit, ex quo intelligatur, regem cogi, aut puniri poſſe*. Enimvero non dividitur imperium, ſed populus illud revera in ſolidum habet, regi autem ſub illuſtri nomine magiſtratus duntaxat eminentis munus committitur, ſi populus jus quacunque ex cauſa regem cogendi aut puniendi habeat. Pœna quippe a ſuperiore ut tali proficiſcitur. Coactio autem fit duplici modo, moraliter, & phyſice, id eſt, per modum imperii, & per modum violentiæ bellicæ. Imperium non datur in æqualem, ut talem. Ergo quando Grotius infert, quod ſaltem populus regi ſit par aut æqualis, quia certo caſu eum poſſit cogere, id quoque ſimul admittere neceſſum habet, neutri in alterum eſſe imperium; quod naturæ civitatis repugnat. Aſt coactio per violentiam bellicam utique inter æquales, ſeu quorum neutri in alterum eſt imperium, locum habet. Sicut & de tali coactione capiendum eſt exemplum a Grotio ſubjunctum, quod creditor naturaliter jus habeat cogendi debitorem. Sane per modum imperii, quod in ipſo creditore hæreat, naturaliter creditor debitorem cogere non poteſt. Alias enim neceſſum eſset, quemlibet, qui alteri quid debere incipiat, ipſius imperium ſubire. Cogi tamen omnino debitor a creditore poteſt ad ſolvendum debitum vel per ſubſidium judicis, (qui inter regem & populum non datur,) vel ſi in libertate naturali vivant, per violentiam bellicam. Atqui ſi hunc modum cogendi populo velimus tribuere, admittendum fuerit, tam regem quam populum in naturali libertate vivere, id eſt, civitatem eſſe diſſolutam. Denique & illud concedimus Grotio, in civilibus inſtitutis nihil eſſe, quod omni ex parte incommodis careat; adeoque propter incommoda, ex diviſo imperio proventura, non ſtatim inferri debere, illud plane non poſſe dari. Jus quippe metiendum eſſe non eo, quod optimum huic aut illi videtur, ſed ex voluntate ejus, unde jus oritur. Nobis tamen viciſſim & illud erit concedendum, ſi cui populo ejuſmodi diviſio arriſerit, eum non regularem civitatem, ſed corpus ſatis male concinnatum atque morbidum conſtituere (*c*).

(*a*) V. infra c. 6. §. 10. ſequ. H.

(*b*) V. VOPISCUS in Probo. PROBUS ipſe ad Senatum: *Vos eſtis mundi Principes, & ſemper fuiſtis, & in poſteris veſtris eritis*. Verba profecto magnifica, ſed re inania. Plane ut apud CLAUDIANUM:

Neglectum Stilico per ſecula morem
Retulit, ut Ducibus mandarent prælia Patres,
Decretoque toga felix legionibus iret
Teſſera.

Nimirum & hoc erat mere politicum ſchema hominis imperium affectantis, quod mox cum ipſo Stilicone periit. V. CONRINGIUS ad Part. 2. Lampadii de Rep. Rom. Germ. §. 20. H.

(*c*) V. ſupra §. 12. Atqui AUCTOR infra c. 5. §. 24. irregularitatem morbum eſſe Reipublicæ negat. Et ſana partitio ita fieri poteſt, ut populus non minus feliciter ſub tali Republica vivat. Quod exemplis probare, loci hujus non eſt. H.

CAPUT

CAPUT V.

DE FORMIS RERUMPUBLICARUM.

I. *Accidentia civitatum non conſtituunt novam ſpeciem.*
II. *Dantur & formæ irregulares civitatum, ac ſyſtemata.*
III. *Tres ſunt formæ civitatis regularis.*
IV. *Democratia videtur Reipublicæ forma antiquiſſima.*
V. *In democratia non minus eſt ſummum imperium, quam in monarchia.*
VI. *Quomodo democratia conſtituatur.*
VII. *Democratiæ requiſita ordinaria.*
VIII. *Quomodo ariſtocratia conſtituatur?*
IX. *Et quomodo monarchia?*
X. *In Rebuspublicis occurrunt vitia hominum & ſtatus.*
XI. *Quæ tamen peculiarem Reipublicæ ſpeciem non conſtituunt.*
XII. *Sicuti nec varia accidentia democratiarum & ariſtocratiarum.*
XIII. *De recentiorum mixta Republica.*
XIV. *In quo conſiſtat natura irregularium Rerumpublicarum.*
XV. *Irregularitas maxime perſpicitur ex exemplis.*
XVI. *Imperia, quæ habent provincias, non ſtatim ſunt ſyſtemata.*
XVII. *De ſyſtematibus, quæ oriuntur propter communem regem.*
XVIII. *De ſyſtematibus, quæ fœdere coaluerunt.*
XIX. *Quomodo negotia in iſtis communicentur.*
XX. *An major pars ibi obliget minorem?*
XXI. *Quomodo talia ſyſtemata diſſolvantur?*
XXII. *De comparatione formarum Reipublicæ.*

SUMMUM imperium uti in qualibet civitate tanquam in ſubjecto communi reperitur (*a*), ita prout illud vel in uno homine, vel in uno concilio ex paucis aut univerſis civibus conſtante, tanquam in ſubjecto proprio hæret, diverſas formas Rerumpublicarum producit. Ubi primo omnium arbitramur, integrum adhuc nobis fore, vocabulum *formæ* retinere ad exprimendam illam civitatum habitudinem, quæ ex diverſitate ſubjecti, in quo imperium ſummum radicaliter hæret, reſultet. Abs qua quod ſæpe *actualis Reipublicæ adminiſtratio* diſcedit; puta, ut in *democratia* quædam *monarchice*, quædam *polyarchice* gerantur; quando certa negotia uni aut paucis a populo expedienda committuntur, traiatitium eſt. Et quia plurimum intereſt, utrum quis exerceat poteſtatem propriam, an vero alienam, & precariam, qua ſtatim ab altero exui valeat; inde valde ἀκύρως loquitur, qui jactat; *revera polyarchiam eſſe, ubi rex a paucis, patientia ipſius abutentibus*; aut *monarchiam, ubi ab uno demagogo populus naſo ſe duci patitur*; vel etiam *ubi iu ſenatu ſupremuo unus prudentia, eloquentia, aut metu potentiæ reliquos temperat*; ac primo caſu nil niſi *inane nomen*, & *externam ſpeciem* monarchiæ, altero democratiæ, tertio polyarchiæ ſupereſse. Sicuti & nemo cordatus crediderit, formam Reipublicæ mutatam, ubi perſonæ, aut numerus miniſtrorum mutantur, non magis quam interregnum exiſtit, ubi a ſucceſſore miniſter, penes quem rerum adminiſtratio ſub priori principe fuerat, præceps aula exturbatur. Capacitas autem & inclinationes ejus vel eorum, qui imperium ſuo jure aut delegatum exercent, adminiſtrationem

(*a*) Ita quoque H. GROTIUS L. I. de J. B. & P. c. 3. §. 7. Quod impugnat ZIEGLERUS in not. & L. I. de Jur. maj. c. 1. §. 44. perſuaſus hoc ipſo ſtabiliri rejectam alias diſtinctionem majeſtatis in perſonalem & realem. Verum objectioni huic AUCTOR occurret infra c. 7. §. 4. Quod porro urget ZIEGLERUS: mortuo Principe expirare imperium, non ad populum reverti, quippe quod ab ipſo non ſit perfectum: hypotheſis eſt, quam AUCTOR ſupra c. 3. §. 3. & ſeq. ſatis confutavit. Et fac imperium expirare, habet tamen populus jus novam ex ſe poteſtatem excitandi. H.

tionem quidem afficiunt, ac variant, ipſam tamen formam Reipublicæ nequaquam. Sic & licet imperium alicubi egregie, alicubi prave adminiſtretur; tamen ex diverſo velut exercitio ejuſdem poteſtatis non ſtatim nova ſpecies civitatis producitur. Unde quemadmodum ſanus ab ægroto non ſtatim ſpecie differt, neque membra prave conformata alios ſpecie homines efficiunt: ſic vitia imperantium aut parentium, aut pravitas legum aliam ſpeciem Reipublicæ haudquidquam conſtituunt.

§. II. Deinde & hoc obſervandum, pleroſque qui de civili ſcientia tradiderunt, ſategiſſe circa explicandas regulares Rerumpublicarum formas, de formis irregularibus multi ne cogitaſſe quidem videntur, pauci ſat ſuperfunctorie attigerunt. Inde factum, ut ſi quando occurreret corpus civile, quod ad unam ex tribus illis, quas vulgo ſimplices vocant, formis non quadraret, vix aliud quam mixtæ Reipublicæ vocabulum ſuperfuerit. Atqui præterquam quod mixtura illa male quibuſdam Rebuſpublicis applicetur, etiam valde ſimplex eſt credere, præter regulares illas tres formas, alias irregulares non dari (*a*). Neque enim ſi conſtat, quamnam ædificiorum diſpoſitionem leges architectonicæ requiruntur, omnes ſtatim homines ſua domicilia ad eas leges extruxerunt. Regularitatem autem civitatis in hoc conſiſtere arbitramur, ut omnes & ſinguli ab una velut anima videantur regi, ſeu ut ſummum imperium indiviſum, & inconvulſum ab una voluntate per omnes civitatis partes, atque negotia exerceatur. Exinde quid irregularis ſit civitas collectu non eſt difficile. Deinde & dantur ſyſtemata ex pluribus perfectis civitatibus compoſita, quæ apud imperitos ſpeciem unius civitatis mentiuntur; quæ & ipſa in explicandis Rerumpublicarum formis inſuper non ſunt habenda.

§. III. Civitatis regularis tres duntaxat dantur formæ; quæ reſultant ex ſubjecto proprio ſummi imperii, prout illud eſt vel una perſona ſimplex, vel unum concilium, ex paucis aut univerſis conſtans. Nam imperium ſummum committitur vel uni homini, vel uni concilio plurium hominum. Hoc concilium rurſus eſt vel omnium civium, vel minoris, ſed ſelectæ partis. Igitur prima ſpecies eſt, ubi ſummum imperium eſt penes concilium ex univerſis conſtans, & ubi quilibet civis jus ſuffragii ferendi habet: & vocatur *Democratia*. Altera ubi ſummum imperium eſt penes concilium, ex ſelectis civibus conſtans, & dicitur *Ariſtocratia*. Tertia ubi ſummum imperium eſt penes unum hominem: & appellatur *Monarchia*, ſive regnum. In prima is, qui rerum potitur, vocatur *Populus*, in ſecunda *Optimates*, in tertia *Monarcha*. Pindarus Pyth. Od. 2. (v. 157. & ſeqq. Edit. Oxon.) Παρὰ τυραννίδι, χ᾽ ὁπόταν ὁ λαῦρος στρατὸς, χ᾽ ὅταν πόλιν οἱ σοφοὶ τηρέωντι: *Apud dominatum unius, & cum impetuoſa multitudo, & cum prudentes urbem* (*b*) *cuſtodiunt* (*c*).

§. IV. Primo autem loco videbimus de demo-

(*a*) At *non defuere*; ait KÜLPISIUS ad Monzamb. c. 6. §. 9: *qui quærendum exiſtimaverunt, quis homini politico auctoritatem concedere poſſit ſtatuendæ regulæ in examinandis Rerumpublicarum formis, hoc effectu, ut quæcunque iſti non reſponderent, inter irregularia corpora & monſtra civitatum illico detruderentur? Nam regulare & irregulare aliquid dicitur, non in ſe & abſolute, ſed reſpectu regulæ, ad quam exigatur, ita ut quicquid ab ea diſcrepet, irregulare dicendum ſit. Procul dubio autem ſolis regula non poteſt definiri ſecundum conceptum aliquem generalem ſcientiæ civilis, ſed ad uſum vitæ reſpiciendum erit.* Quibus reſponderi poteſt: regulam ſumi a communi hominum inclinatione, quam habuerunt, cum e naturali ſtatu emigrarent. Et ſi veteres Philoſophi Reſpublicas quaſdam dixere [illegible], quippe ἡμαρτημένας καὶ παρεκβεβηκυίας *aberrantes & recta via exeuntes*. V. ARISTOTELES III. Pol. 1. quid vetat & alia ratione declinantes in irregularium Rerumpublicarum numerum referre? V. Elem. Prud. civ. part. 2. ſect. 2. §. 5. Hi

(*b*) Adjicit Cl. BARBEYRACUS alia duo loca, *alterum* ISOCRATIS, in Panathen. p. 448. Ed. Pariſ. Ἐγὼ δὲ φημὶ τὰς μὲν ἰδέας τῶν πολιτειῶν, τρεῖς εἶναι μόνας, ὀλιγαρχίαν, δημοκρατίαν, μοναρχίαν· *alterum* SENECA in Epiſt. 15. *Interdum* POPULUS *eſt, quem timere debeamus; interdum, ſi ea civitatis diſciplina eſt, ut plurima per* SENATUM *tranſigantur, gratioſi in eo viri; interdum* SINGULI, *quibus poteſtas Populi & in Populum data eſt*. Tres quoque Rerumpublicarum formas TACITUS adgnoſcit. Nam, *cunctas*, inquit, *Nationes & Urbes* POPULUS, *aut* PRIMORES, *aut* SINGULI *regunt*. Annal. L. IV. c. 33. n. 1. Ed. Ryequii. Quæ & QUINTILIANO probantur, Inſt. Orat. L. V. c. 10. p. 286. Ed. Obrecht. Nam, *Partes interdum eſſe* ait, *ut; quibus conſtet Reſpublica; formas certas, ut; quot ſint ſpecies Rerumpublicarum quas tres accepimus, quæ* POPULI, *quæ* PAUCORUM, *quæ* UNIUS *poteſtate regerentur*.

(*c*) STRABO L. I. de Geograph. Τὰς τῶν πολιτειῶν διαφορὰς ἀπὸ τῶν ἡγεμονιῶν διακρίνομεν· ἄλλας

democratia, non quidem, quod eam dignitate aut ſplendore extrinſeco, aut commoditate cæteris formis anteſtare arbitremur; (Philo Judæus de mundi opificio (in fine) multorum deorum aſſertores perſtringit, *quos non pudet, deterrimam (a) Reipublicæ ſpeciem ex terra in cœlum transferre, vulgi potentiam;*) ſed quod illam pleraſque inter gentes antiquiſſimam (b) conſtet (c), ſimulque ratio oſtendat, convenientius eſſe, ut plures homines naturali libertate & æqualitate gaudentes, dum in unum corpus coire conſtituerent, prius voluerint rem communem communi conſilio adminiſtrare, adeoque democratiam conſtituere. Neque præſumendum eſt, patremfamilias liberum, qui animadverſis vitæ ſegregis incommodis, ultro ſeſe cum aliis ſui ſimilibus in civitatem congregabat, uno velut momento potuiſſe oblivisci priſtini ſtatus, in quo omnia circa ſalutem ſuam proprio arbitrio diſponebat, ut confeſtim unius ſeſe arbitrio circa rem communem, cui & ipſius ſalus innectebatur, voluerit ſubdere. Quin potius illud ab initio æquiſſimum creditum; quod omnes ſpectat, ab omnibus curari debere; donec ab eo ſtatu plerique diſceſſerunt ultro, aut per neceſſitatem, a quibuſdam civibus aut externis admotam. Facit huc Plato in Menexeno. (p. 519. B.) ubi de Republica Athenienſium diſſeris; *Cauſa nobis gubernationis hujuſmodi, (in qua ſumma rerum eſſet penes populum, magiſtratus autem mandarentur præſtantiſſimis) ex æqualitate generis eſt. Aliæ ſiquidem civitates ſunt ex variis, diſſimilibuſque generibus conſtitutæ: quo fit, ut inæquales ſint gubernationes, & tyrannides, paucorumque potentiæ. In quibus ita homines vivunt, ut ſe invicem partim dominos, partim ſervos exiſtiment. Nos autem noſtrique una ex matre omnes fratres geniti, haut arbitramur, nos invicem dominos & ſervos eſſe; ſed generis æqualitas nos inducit, ut & legis quæramus æqualitatem, neque rei prorſus ulli, niſi opinioni virtutis prudentiæque cedamus* (d). Atqui civitates pleraſque initio ex genere junctis coaluiſſe apparet. Conſpirat Isocrates Panegyr. *Iniquum nobis* (Athenienſibus) *videbatur, multos paucorum imperio regi: & eos qui re quidem tenuiore, cætera vero nihilo deteriores eſſent, magiſtratibus & honoribus excludi: & cum patria ſit communis, alios regnum obtinere, alios inquilinorum eſſe loco, & natura cives Reipublicæ functionibus lege privari.* Add. Libanius Progymn. loc. com. contra tyrannum. Neque antiqua hiſtoria abnuit, quæ licet frequentem regum mentionem faciat, ple-

μὲν ἡγεμονίαν πθέντες τὴν μοναρχίαν, ἣν καὶ βασιλείαν· ἄλλην δὲ, τὴν ἀριστοκρατίαν· τρίτην δὲ τὴν δημοκρατίαν. Τοσαύτας δὲ καὶ τὰς πολιτείας νομίζομεν ὁμωνύμους καλοῦντες, ὡς ἂν ἀπ' ἐκείνων τὴν ἀρχὴν ἐχούσας τῆς εἰδοποιΐας. *Rerumpublicarum formas a principatibus ſecernimus, aliam principatum ſtatuentes monarchiam, quod & regnum dicitur: aliam optimatum: aliam populi poteſtatem: totidemque Reipublicæ genera judicamus iiſdemque ea nominibus afficimus, quod ab iis habeant principium ſuæ informationis.* ÆSCHYNES contra Timarchum ab init. Ὁμολογοῦνται τρεῖς εἶναι πολιτεῖαι παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις, τυραννὶς καὶ ὀλιγαρχία, καὶ δημοκρατία· διοικοῦνται δ' αἱ μὲν τυραννίδες καὶ ὀλιγαρχίαι τοῖς τρόποις τῶν ἐφεστηκότων· αἱ δὲ πόλεις αἱ δημοκρατούμεναι τοῖς νόμοις τοῖς κειμένοις. *Conſtat inter omnes, tres eſſe formas Rerumpublicarum: principatum unius, poteſtatem paucorum & populare imperium. Ac duo priora genera eorum arbitratu reguntur, qui rerum potiuntur: liberæ autem civitates uſitatis legibus.* Conf. EUNDEM Orat. adverſus Cteſiphontem ab initio. H.

(c) Imo de abuſibus tantum loqui videtur Philo, qui in Ochlocratiis obvii ſunt. Idem enim in opere de Creatione Principis in fine adgnoſcit, Democratiam optimam & maxime probabilem Reipublicæ formam eſſe. Ἐν δ' ἄριστον ἡ δημοκρατία καὶ πολιτειῶν ἀρίστη δημοκρατία.

(b) Vid. c. 1. §. 7. nota 1.

(c) Contrarium plerique veterum credidere, CICERO III. de Legibus *Omnes antiquæ gentis Regibus quondam paruerunt.* PAUSANIAS Bœoticis ſive Lib. IX. ab init. locutus de Bœotis ait: Ὅτι μὲν δὴ καὶ οὗτοι τὸ ἀρχαῖον ἐβασιλεύοντο, δῆλά ἐστιν. Βασιλεῖαι γὰρ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, καὶ οὐ δημοκρατίαι πάλαι καθειστήκεσαν. *In Regum & hos fuiſſe priſcis temporibus imperio, ſatis omnibus conſtat. Tota enim Græcia olim Regibus paruit, quum nondum Reſpublicæ inſtitutæ fuiſſent.* In eandem ſententiam alii loquuntur. Si divinas literas conſulimus, ab inſtaurato poſt diluvium Orbe de complōribus regnis ac Regibus legimus. Status popularis vix in uno aut altero populo fit mentio. Vid. Elem. Pr. civil. Part. I. Sect. 10. §. 5. H.

(d) Ὁ δόξας σοφὸς ἢ ἀγαθὸς εἶναι, κρατεῖ καὶ ἄρχει· αἰτία δὲ ἡμῖν τῆς πολιτείας ταύτης ἡ ἐξ ἴσου γένεσις. αἱ μὲν γὰρ ἄλλαι πόλεις ἐκ παντοδαπῶν κατεσκευασμέναι ἀνθρώπων εἰσὶ καὶ ἀνωμάλων· ὥστε αὐτῶν ἀνώμαλοι καὶ αἱ πολιτεῖαι, τυραννίδες τε καὶ ὀλιγαρχίαι· οἰκοῦσιν οὖν ἔνιοι μὲν δούλους, οἱ δὲ δεσπότας ἀλλήλους νομίζοντες· ἡμεῖς δὲ καὶ οἱ ἡμέτεροι, μιᾶς μητρὸς πάντες ἀδελφοὶ φύντες, οὐκ ἀξιοῦμεν δοῦλοι οὐδὲ δεσπόται ἀλλήλων εἶναι· ἀλλ' ἡ ἰσογονία ἡμᾶς ἡ κατὰ φύσιν ἰσονομίαν ἀναγκάζει ζητεῖν, κατὰ νόμον, καὶ μηδενὶ ἄλλῳ ὑπείκειν ἀλλήλοις, ἢ ἀρετῆς δόξῃ καὶ φρονήσεως.

pleroſque tamen magis ſuadendi auctoritate, quam jubendi poteſtate gaviſos conſtat. Sicuti & Justinus (*a*) initio Libri I. regnum Ariſtoteli heroicum dictum deſcribit (*b*), quod democratiam haudquidquam tollit. Thucydides L. I. c. 13. pag. 8. Ed. Oxon.) de antiquiſſimis regnis: *Prius hæreditaria erant regna* (*c*), *& certis honoribus conditionibuſque definita.* Inde paſſim gentes populari regimine, & libertate uſæ: donec paulatim maxima illa multitudo parvularum Rerumpublicarum fere per vim & bella in pauca imperia prægrandia redigeretur. Equidem pro antiquitate regni ita Aristoteles L. I. Polit. c. 1. Διὸ καὶ τὸ πρῶτον ἐβασιλεύοντο αἱ πόλεις, καὶ νῦν ἔτι τὰ ἔθνη· ἐκ βασιλευομένων γὰρ συνῆλθον. πᾶσα γὰρ οἰκία βασιλεύεται. (ὑπὸ τοῦ πρεσβυτάτου.) *Quare & primum in regum imperio erant civitates, & nunc etiam gentes: ex iis namque, qui in regum imperio eſſent, conveniebant. Omnis enim domus regio imperio adminiſtratur* (a ſeniore.) Quæ ultima verba illuſtrantur dicto Lycurgi, qui alteri, democratiam ut introduceret in civitatem monenti, regeſſit: Σὺ γὰρ πρῶτος ἐν τῇ οἰκίᾳ σου ποίησον δημοκρατίαν. *Tu vero primus in tua domo fac democratiam.* Plutarchus Lycurgo. (p. 52. A) Verum conſequentia in argumento Ariſtotelis nulla eſt. Quin potius, quia iſti antiqui patres-familias imperio jam erant adſueti, ad democratiam potius eos inclinaſſe veroſimile eſt, ut & ipſi occaſionem haberent ſententiam ſuam ſuper negotiis exponendi. Neque rem conficiunt, qui diſputant, antiquiſſimum inter mortales imperii genus fuiſſe paternum, quod initio mollius, poſt gliſcentibus familiis ſimul, ac vitiis, ad jus vitæ neciſque evaluerit; quod imperium in familiis per primogenitos fuerit continuatum, quibus velut naturali jure competierit jus ſacrorum, & civilis adminiſtrationis. Inde capita familiarum paulatim in regulorum inſtar adoleviſſe. Indicio eſſe, quod tanta olim regulorum multitudo in terra Canaan deprehenſa fuerit. Vid. Joſuæ XII. & Judic. I. 7. Enimvero neque primogenituræ tanta fuit vis, ut imperium etiam regium in fratres citra ipſorum conſenſum daret, atque eoſdem cum primogenito familias conjunctas habere ſubigeret. Et antiquiſſimi illi ſub regio nomine principes fere & eminentes magiſtratus in cœtibus democraticis erant; etſi is honor frequentiſſime ad præcipuum ſtirpis deferretur, ſiquidem ex cognatis familiis ille cœtus coaluiſſet, ut tamen non ſemper jus primogenituræ & velut majoratus obſervaretur.

§. V. Quo Loco ſub examen revocanda eſt ſententia Jo. Frid. Hornii (*d*) de Civitate L. III. cap. un. ubi de ariſtocratiis & democratiis, quas nomine liberæ Reipublicæ complectitur, ita cenſet; *Dari civitatis genus, quod confuſionem promiſcuæ multitudinis declinet, & ordinem aliquem concinnum aſſequatur, pactis atque conventionibus proſpiciens communi omnium ſaluti, citra ſubjectionem, & diſpendium ejus libertatis, quam monarchia extinguit.* Hic tot pene errores, quot verba. Ordinem, qui in civitatibus liberis deprehenditur, tantummodo valere ad declinandam confuſionem multitudinis promiſcuæ. Pactis ſolis & conventionibus citra imperium contineri liberas civitates. Minus addicte ſingulos ſubjici concilio populi, aut optimatium, quam in monarchia regi. Minus

(*a*) *Principio rerum, Gentium Nationumque imperium penes Reges erat.*

(*b*) Politic. L. II. c. 14.

(*c*) Πρότερον δὲ ἦσαν ἐπὶ ῥητοῖς γέρασι πατρικαὶ βασιλεῖαι.

(*d*) Abſurda profecto & inepta, ſi quæ unquam. Ecquis enim inficiari poterit, quæ a paucis aut populo circa leges, pœnas, magiſtratus, bellum, pacem, fœdera, aut cetera ſummi imperii jura ſtatuantur, jure ſummæ poteſtatis fieri?

Apud ÆSCHYLUM Perſis eſt:

Aτ. Τίς δὲ ποιμάνωρ ἔπεστι κἀπιδεσπόζει στρατῷ;
Xo. Οὔτινος δοῦλοι κέκληνται φωτὸς, οὐδ' ὑπήκοοι.
AT. *At quis imperiis coercet regiis exercitum?*
CH. *Liber ignaruſque domini, juris is populus ſui eſt.*

Apud SOPHOCLEM *Oedipode in colono* quærit Oedipus,

Ἄρχει τις αὐτῶν, ἢ 'πὶ τῷ πλήθει λόγος;
Unuſque regit, an populus imperium obtinet?

Theſeus quærenti Præconi, quis illic eſſet tyrannus terræ? reſpondit apud EURIPIDEM Supplicibus:

Οὐ γὰρ ἄρχεται
Ἑνὸς πρὸς ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐλευθέρα πόλις.
Δῆμος δ' ἀνάσσει διαδοχαῖσιν ἐν μέρει
Ἐνιαυσίαισιν.

Non enim regitur hæc urbs
Ab uno viro, ſed eſt libera civitas:
Populus enim imperat ſucceſſione per vices
Annua. H.

Minus illic, quam hic exerceri omnes partes ſummi imperii. Minus jus vitæ & necis a populo in ſingulos exerceri, quam ſub rege. Deinde tantum abeſt, ut *diſperſi adhuc quidam patresfamilias e vicinis regnis formam civitatis ſpeculati ſint*; ut potius in prima gentium coalitione plerique cœtus fuerint populares; inde animadverſis ejus regiminis incommodis, aliqui ultro, ſerius aut citius, imperium unius accipuere; quidam vi adacti idem ſubiere. Sic & illud vanum: *Uti ars quidem naturam conetur imitari, numquam autem æquet, aut ſuperet; ita in factitiis hiſce formis Rerumpublicarum aliquo modo repræſentari regnorum indolem, quoad efficaciam communis utilitatis, ipſam vim imperii, quod inſtruit monarchiam, tanquam opus Dei omnipotentis, per homines non potuiſſe produci*. De origine maieſtatis jam ſupra actum; quæ cur non poſſit æque competere perſonæ morali conjunctæ, quam uni homini? Neque enim ulla eſt contradictio; omnes proceres inter ſe æquales eſſe, ut ſingulos, & eoſdem tamen ſummo univerſorum imperio ſubeſſe. Et vel mediocriter ingenioſus capere poteſt diſcrimen inter univerſos & ſingulos, inter concilium populi, & ſingulos, per domos ſuas diſperſos. Inde nequidquam arguatur: *Ubi imperium univerſis aſſignatur, ibi aut omnibus adeſt, aut aliquibus. Si omnibus, neminem habebunt ſubditum: quod imperium & obſequium non inhabitent unam perſonam. Si ſingulos faciunt ſubditos, non habebunt deinceps univerſos imperantes; eo quod ex ſingulis parentibus non poſſit multitudo confici niſi obtemperans. Nihil enim aliud quam obtemperantia a ſingulis univerſitati confertur*. Enimvero in corporibus moralibus compoſitis utique aliquid poteſt tribui univerſis, quod neque omnibus, id eſt, ſingulis diviſim ſumtis, neque uni alicui ex illis ſingulis queat tribui: adeoque univerſitas revera eſt perſona moralis, a ſingulis diſtincta, cui peculiaris voluntas, actiones, & jura tribui queant, quæ in ſingulos non cadunt. Evaneſcunt quoque ſcrupuli, qui ſuper eo moventur, quod major pars in comitiis popularibus prævaleat. Nam ea ipſa eſt moralis affectio univerſitatis, ut conſenſus majoris partis eorum, qui in concilium coeunt, habeatur pro voluntate univerſitatis: cum alia ratione voluntas plurium perſonarum phyſicarum in voluntate moraliter unam coaleſcere nequeat, ubi contigerit, ſingulorum voluntates non exacte conſpirare. Unde in democratiis & ariſtocratiis ſubjectum ſummæ poteſtatis haudquidquam eſt obſcurum aut vagum; utut individua illa, quorum ſuffragia jam majorem partem faciebant, alia vice ſint inter eos, qui numero vincuntur. Hæc enim omnia unitatem voluntatis, quæ univerſitati tribuenda eſt, haudquidquam deſtruunt. Nam ſi contingat, ut, verbi gratia, in ſenatu tot ſenatores non conſpirent, quot ad majorem partem faciendam requiruntur; ſenatus intelligitur nihil velle, adeoque nihil novi erit ſuſcipiendum. Quod etſi ſæpe non ſine incommodo ſit civitatis, ex eo tamen non ſequitur, ſenatum non habere ſummum imperium. Præterea & illud falſum, *multitudini non poſſe tribui verum imperium ob defectum neceſſarii obſequii; cum multitudo non teneatur ſententiam paulo ante placitam perpetuo ſervare, & univerſa multitudo non obligetur*. Aſt uti per hoc imperium regis non tollitur, quod rex mutata voluntate prius decretum abolere poſſit; quo facto obligatio civium ad iſtud decretum perit: ita utut univerſitas propria decreta mutare queat; iiſdem tamen ſinguli tantiſper æque tenentur, quam decreto regis. Aut oſtendatur, non æque transgreſſores legum in Rebuspublicis liberis, quam in regnis plecti. Add. Livius L. II. c. 3. Sic & illud fruſtra jactatur: *Si indiviſim penes plures reſidet majeſtas, neceſſario ſinguli aliquam ejus particulam habebunt, quarum particularum collectione tota demum majeſtas conſtet. Atqui illam particulam oportebit utique ſummam eſſe: Ergo in una civitate ſumma plura uno dabuntur: quod eſt abſurdum*. Enimvero in moralibus haudquaquam abſurdum eſt, particulares illas voluntates, ex quarum conſpiratione voluntas univerſitatis reſultat, deſtitui aliqua facultate, quæ huic ineſt. Adeoque non ſequitur: maieſtas eſt ſummum jus; ergo ſinguli habent aliquam ejus particulam, quæ & ipſa ſumma eſt. Uti non ſequitur: ſingulorum ſuffragia, per ſe & ſolitarie conſiderata, ſunt ineſſicacia ad producendam legem: ergo ſi plura conſpirent, non poſſunt ad legem producendam valere. Denique addit: *Cum in ſenatu optimatium nemo ſit, qui in Rempublicam de-*

lin-

Digitized by Google

linquens a collegio ad ſupplicium non poſſit rapi; ergo ſi omnes optimates in Rempublicam delinquant, per cives ab iſtis pœnam fore ſumendam. Atqui ſingulis remotis & punitis, univerſorum nullibi poſſe ſubſiſtere imperium. Ad hanc difficultatem facile eſt reſpondere, ſi recte explicetur, quid ſit in Rempublicam delinquere. Id enim proprie facit is, qui contra juſſa legeſque ejus, penes quem ſummum eſt imperium, perpetrat aliquid, quod in detrimentum civitatis tendit. Ergo univerſi optimates in Rempublicam peccare non poſſunt, niſi vel violent leges, ſub quarum obſervandarum conditione imperium ipſis delatum eſt; aut hoſtilem in univerſos cives animum induerint: quo caſu pari cum regibus paſſu ambulabunt. Reliqua, quæ in fraudem liberarum Rerumpublicarum comminiſcitur, falſitatis manifeſtiſſima ſunt. *Diverſum plane imperium eſſe, quod monarchæ exercent ab eo, quod in Rebuspublicis liberis cernitur, utut ſimiles affectus hoc cum illo edat. Monarchis quippe* præter dignitatem & ſplendorem perſonalem, qui nemini in Republica libera adeſt, *adſiſtere majeſtatem, qua Reſpublicæ liberæ careant.* Enimvero nobis certum videtur, non majori jure Deum monarchiarum, quam civitatum liberarum auctorem aſſeri: neque minus illas, quam has per pacta produci; ex quibus & hic & ibi imperium reſultat, proxima utrinque obſequii cauſa in civibus: ad paria in Republica quam in regno civem ut talem obligari: non minus addicte parere, & ſubjectum eſſe, qui in Republica libera, quam qui in regno vivit: parique jure utrinque de ſontibus ſupplicium ſumi. Nam quis gratis crediderit, *in regno de ſonte ſupplicium ſumi ex jure in caput, quod in civitatibus liberis non datur: in Republica libera delinquentes in leges civitatis tanquam hoſtes plecti?*

§. VI. Videndum jam eſt de conſtitutione democratiæ, ſimulque quid illa præ aliis Reipublicæ ſpeciebus peculiare habeat. Quamprimum itaque multitudo aliqua liberorum hominum in unum congregatur, pactum initura circa conjunctionem ſui in unam civitatem, jam tum cœtus iſte inſtar aliquod democratiæ obtinet, eam proprie ob cauſam, quod cuique liberum ſit proferre, quid ſuper re communi ipſi videatur. Haudquidquam tamen antea plurium ſuffragio quis tenebitur ad id, quod majori parti viſum fuerit, ubi ipſe diſſenſerit, antequam altero quoque pacto forma regiminis democratica fuerit ſancita. Quæ duo pacta cum non diſtinguat Hobbes de Cive c. 7. §. 5. paulo confuſius rem iſtam tradit. Nam ſuperius oſtenſum (a), nequidquam aliquem plurium ſuffragiis teneri, antequam in ejuſmodi formam rem communem adminiſtrandi conſenſerit. Ergo falſum eſt, quod Iste tradit; *Ex eo quod volentes convenerunt, intelligi eos obligatos ad id, quod conſenſu majoris partis decernetur.* Illa autem, quæ *dicto loco* ſequuntur, diſtinctius ita explicantur. Ubi multi homines convenere, mutuis ſe invicem pactis obſtringentes de conjungendis viribus opibuſque, aut ſtatim in illo ipſo congreſſu decretum ſit, circa formam Reipublicæ introducendam, aut minus. Ubi neque decretum ſuper forma Reipublicæ factum, neque de loco aut tempore denuo ſeſe congregandi fuerit conventum, congreſſus iſte irritus intelligitur (b), & quilibet in naturali libertate, ut antea, manet. Nam plures in unum corpus coaleſcere nequeunt, niſi ſuper conſtanti modo rem comunem adminiſtrandi conventum fuerit. Sed ubi diſceſſum ſit, iſthac quidem re nondum definita, indicto tamen tempore & loco, ubi ulterius ſuper eadem deliberetur & ſtatuatur; prima duntaxat rudimenta civitatis hic exſiſtent, quæ democratia proprie vocari nondum poterunt. Non enim ſtatim democratia eſt, ubi quilibet ſententiam ſuam exponendi jus habet, aut ubi ad alium conventum tempus, locuſque condicitur; cum id circa quarumvis ſocietatum, & conventionum primordia uſu veniat; ſed ea demum democratia eſt, ubi jus de rebus ſalutem communem ſpectantibus ſtatuendi in concilium ex univerſis conſtans in perpetuum fuit collatum.

§. VII. In democratia autem hæc inprimis videntur neceſſaria; primo, ut cer-

tus

(a) Imo c. 2. §. 7. & hic plura ſuffragia jus habere integri dixit. H.

(b) Nam pactum primum eſt duntaxat fœdus, per quod homines ex ſtatu naturali non exeunt. Opus ergo utique eſt adhuc pacto altero. H.

tus locus, certumque tempus conſtituatur conventibus, ubi ſuper ſumma rerum ſit deliberandum & ſtatuendum. Neque enim ſingulorum res privatæ ferunt, ut perpetuo in iſto conventu hæreant; & niſi de loco ac tempore conventum fuerit, poſſunt, qui de eodem cœtu ſunt, vel diverſis locis & temporibus convenire, (quo ipſo factiones exſiſtent,) aut plane non convenire, quo caſu non erit populus (δῆμος,) ſed diſſoluta multitudo, cui neque actio, neque jus tanquam uni perſonæ competens, attribui poteſt. Huc facit, quod Thucydides L. II. (c. 22. princ. Edit. Oxon.) tradit, cum Pericles animadverteret, Athenienſes circa modum belli gerendi non recte ſentire, ipſum neque in concionem populum vocaſſe, neque concilium habuiſſe, necubi ira potius quam ratione in medium conſulentes peccarent. Secundo, ut majoris partis ſuffragia valeant pro univerſis (a), poſtquam niſi rariſſimo contingere ſolet, ut magna hominum multitudo circa eandem rem idem ſentiat. Denique cum alia Reipublicæ negotia ſint quotidiana & minoris momenti, alia rariora, & quæ ſummam rerum tangunt; & vero integro populo commodum non ſit, ut propter iſta expedienda aſſidue in concilium coeat, aut ita modicis intervallis, ut nihil ejuſmodi curam ipſius effugere queat: igitur neceſſarium fuerit, certos magiſtratus, tanquam delegatos, conſtitui (b), qui auctoritate totius populi quotidiana negotia expediant, circa gravia mature explorent, & ſiquid majoris momenti occurrat, ad populum convocatum referant; ſimulque decreta populi executioni dent, poſtquam & ad hoc magnus hominum cœtus fere ineptus eſt.

§. VIII. Ariſtocratia conſtituitur, quando cœtus, qui per primum pactum in aliquod rudimentum civitatis ſeſe univit, decretum condit de committenda ſumma rerum concilio ex paucis conſtanti. Hi poſtquam ſuis nominibus, aut a genere, aliave nota, qua a cæteris dignoſci queant, per eum cœtum fuerint deſignati, & ipſi eam deſignationem acceptaverint, cæteris illorum ſeſe voluntati ſubmittentibus, ſummum accipere imperium intelliguntur. Ubi obſervandum, minus recte Hobbesium d. l. §. 8. originem ariſtocratiæ abs democratia arceſſere, ſi iſte ſenſus ſit, quaſi omnes ariſtocratiæ conſtitutæ fuerint ex perfectis democratiis. Nam & experientia probat, & nulla ratio repugnat, abs primo illo pacto, citra interventum democratiæ, ad ariſtocratiam aut monarchiam tranſitum fieri potuiſſe. Sed & ſupra oſtenſum (c), ludere Hobbeſium, quando ideo inter cives & ſenatum negat pactum intercedere; quia tranſlato in ſe natum imperio, populus, ut perſona una, non amplius exſiſtat. Nam ut quis obligationem adverſus alterum gerat, ſufficit, ſi hic exſiſtat adhuc tanquam perſona phyſica, utut perſona moralis, quam antea geſſerat exſpiraverit. Adde, quod populus, tranſlato abs ſe imperio, non quidem deinceps exſiſtit tanquam perſona perfecta, quatenus capiti ſuo recens adſcito contradiſtinguitur; non tamen ideo fit multitudo diſſoluta (d), quia utique jam cum ſenatu tanquam capite ſuo perſonam conſtituit. Sed & falſum eſt, quod §. 9. Idem infert, uti in democratia populum, ſic in ariſtocratia curiam optimatum omni obligatione liberam eſſe. Nam ſi vel maxime daremus antecedens (e), ideo quod fortaſſe non videatur ſufficere reſpectus ille inter univerſos & ſingulos ad ſuſtinendam inter ipſos obligationem mutuam: exinde tamen non ſequitur: ergo neque inter ſenatum & cives mutua obligatio exſiſtit. Sicuti non ſequitur; ego nulla obligatione teneor, dum proprias res per me

(a) Vid. ſupra c. 2. §. 15. H.

(b) Senatum perpetuum, qualis olim Areopageticus Athenis, & apud alios Græciæ populos, hodie in aliquibus Helvetiæ Pagis. Quoties concio in poteſtate ſua habet omnia, magiſtratus autem nihil vel pauciſſima, revera eſt Ochlocratia. ARISTOTELES VI. Pol. 2. H.

(c) C. 2. §. 12. H.

(d) Manet enim pactum primum, quatenus id conſiſtere poteſt cum pacto altero. H.

(e) Quod tamen dari ſalva veritate nequit: nam & in democratia duplex pactum continetur: vid. ſupra §. 6. & c. 2. §. 8. Hinc AUGUSTINUS L. I. de Libero Arbitrio c. 6. *Si paulatim depravatus populus rem privatam Reipublicæ præferat, atque habeat venale ſuffragium, corruptuſque ab iis, qui honores amant, regimen in ſe flagitioſis conſceleratiſque committat, nonne item recte, ſi quis tunc extiterit vir bonus, qui plurimum poſſit, adimat huic populo poteſtatem dandi honores, & in paucorum bonorum, vel etiam unius, redigat arbitrium?* H.

me ipſum adminiſtro; ergo ſi earum rerum curam in alterum transferam, hic quoque nulla obligatione tenebitur. Illud recte ab Eodem dicto loco §. 10. monetur; cum democratia hoc habere commune ariſtocratiam, quod ſine conſtitutione certorum temporum & locorum, ad quæ optimates convenire poſſint, non amplius ſit curia, neque perſona una, ſed diſſoluta multitudo ſine imperio ſummo. Quippe cum citra congreſſum perſonarum ſingularium, ex quarum voluntatum conſpiratione voluntas curiæ reſultare intelligitur, iſtarum voluntas cognoſci non poſſit. Nam ut circummiſſa ſcheda ſuffragia ſenatorum exquirantur, plurimum habet incommodi. Deinde illud æque in ariſtocratia, quam democratia neceſſarium eſt, ne tempora conventuum longis intervallis disjungantur, niſi exercitium ſummi imperii, ſaltem circa negotia quotidiana, interea in unum aut paucos quoſdam magiſtratus transferatur.

§. IX. Monarchia denique conſtituitur, quando in unum hominem ſummum imperium confertur (a). Quod interveniente pacto utique fieri contra Hobbesium ſatis demonſtratum. Quo loco etiam notari debet peſtilens dogma Scriptoris Belgici Anonymi in Bilance politica; cum omnis delatio ſummi imperii facta ſit ad commodiorem amolitionem malorum tam intrinſecus quam extrinſecus provenientium; præſumi non poſſe, unquam cœtum democraticum ad id auctoraſſe unum hominem, ipſiuſque poſteros in æternum. Cum enim ſpes commodiores protectionis unice fundata fuerit in præſentibus virtutibus, quæ in electo apparebant, & vero omnibus conſtet, quam mutabiles, quam mortales ſint homines, & quod brevi aut ſenio ad imperium inutiles ſint futuri, aut nullam vel impuberem prolem relicturi, aut ſi proles adulta relinquatur, illa aptitudine naturali ad imperium præſtantior aliis non ſit futura; aut voluntatem bene protegendi cœtum non habitura; inde nullo modo poſſe præſumi, unquam intentionem fuiſſe cœtus popularis ſibi adimendi facultatem, in locum inepti aut pravi imperantis meliorem eligendi. Verum ſemel imperio potitos, adjuncta ſuis partibus magna populo parte, ac præſertim militibus, ita opes ſuas ſibi ſuiſque liberis potuiſſe ſtabilire, ut etiam in invitos imperium retinere potuerint. Ad quæ reponimus: ſi alicui cœtui in mentem venerit, ea lege in aliquem conferre imperium, ut quotieſcunque viſus fuerit populo non felicius communem protectionem procurare; quam regimen democraticum ſolebat, dimoveri munere ſuo queat; non monarcham fuiſſe conſtitutum, ſed eminentem magiſtratum (b), qui a mobili plebis aura dependeat; adeoque ſummum imperium non accepiſſe. Deinde cum conſtet, quam non ex uſu reipublicæ ſint crebræ principum mutationes, ac fere magis alii homines, quam alii mores ſuccedant (c), quamque gravi cum concuſſione Reipublicæ imperio devolvantur; quibus proprias opes ſtabilire, dum publicas adminiſtrant, licuit; facile præſumi poteſt, populum voluiſſe ſimul & ſemel cum fortuna decidere, irrevocabiliter conſtituto principe; cum longe certius metuenda ſint illa mala, quæ ex nutante iſto & deſultorio ſtatu redundare apta ſunt, quam quæ degenerans rex dare poteſt. Præſertim cum per leges fundamentales iſtius exorbitatura libido circumſcribi queat. Denique haudquaquam omnes actus, circa quos ſpei noſtræ eventus non examuſſim reſpondet, licet retractare; cum in negotiis humanis plurima alea verſetur, ac nihil ſit, quod omni incommodo careat. Add. Grotius L. I. c. 3. §. 9. In eo autem monarchia a prioribus ſpeciebus differt, quod hic ut deliberari & decerni, id eſt, ut actu imperium exerceri queat, temporibus & lo-

(a) Et hic univerſi populi perſonam refert. Quod ita extulit Argivorum populus, Regem affatus, apud ÆSCHYLUM ſupplicibus:

Σύ τοι πόλις, σὺ δὲ τὸ δήμιον
Πρύτανις ἄκριτος ὤν,
Κρατύνεις βωμὸν ἑστίαν χθονὸς,
Μονοψήφοισι νεύμασι σέθεν.
Tu res populi, tuque urbs tota es,
Non judiciis ſubditus ullis,
Regni ſolio fultus ut ara,
Unoque regens cuncta arbitrio. H.

(b) V. infra c. 8. §. 8. H. GROTIUM L. 1. de J. B. & P. c. 3. §. 11. & in notis. H.

(c) Hinc anus orans pro Dionyſio tyranno, & ob id increpita, excuſabat factum quod comperiſſet, raro meliores provenire, teſte VALERIO MAXIMO L. VI. c. 2. H.

& locis condictis opus ſit: in monarchia vero ſaltem abſoluta omni tempore & loco deliberari & decerni poſſit. (Herodianus L. I. c. 6. Ἐκεῖ ἡ Ῥώμη, ὅπου ποτ' ἂν ὁ βασιλεὺς ᾖ. *Roma illic eſt, ubi Imperator eſt.*) Nam populo & optimatibus, qui non ſunt unum corpus naturale, congreſſu opus eſt, Monarcha, qui una quoque perſona phyſica eſt, ſemper in potentia proxima ad actus imperii exercendos exſiſtit. Id quoque recte ab Hobbesio monetur, in populo vel curia optimatum, ſi quid contra legem aliquam naturalem decretum fuerit, non peccare ipſam civitatem, ſeu perſonam illam moralem, ſed cives illos, quorum ſuffragiis decretum eſt factum. Peccatum enim ſequitur voluntatem naturalem & expreſſam, non moralem ſeu politicam, quæ artificioſa eſt (*a*). Alias enim peccarent & illi, quibus decretum diſpliceret. Vid. Luc. XXIII. *51.* Aſt in monarchia ſi quid monarcha decreverit contra leges naturales, ipſe utique peccat, quia in ipſo voluntas civilis cum naturali eadem eſt.

§. X. Hisce regularibus civitatis formis pleique nonnullas *vitioſas* aut *corruptas* adjungere ſueverunt (*b*). Ubi illud quidem certum eſt, morborum atque vitiorum multis Rebuſpublicis non minus, quam in ſingulis hominibus uberrimam dari ſegetem; ſic ut minimis urgeri inſtar perfectionis habeatur. Porro morborum, quibus civitates infeſtantur, alios videmus oriri ex malitia hominum, alios ex prava diſpoſitione ipſius civitatis. Inde alia vocari audias vitia hominum, alia vitia ſtatus. *Speciminis* cauſa nonnulla tangemus. In regno vitium hominum eſt, ſi quem ſors naſcendi aut infelicia civium ſuffragia ſolio admoverunt, regnandi artibus deſtituitur, nullaque aut exigua Reipublicæ cura tangitur, eamque pravorum miniſtrorum ambitioni aut avaritiæ lacerandam proſtituit; ſi ſævitia aut iracundia idem eſt terribilis, nec hominem ſe, aut hominibus præeſſe meminit; ſi citra neceſſitatem Rempublicam in caſum dare gaudet; ſi quæ ad tolerandos Reipublicæ ſumptus conferuntur, luxu aut per inconſultas largitiones diſſipat. (Drepan. Paneg. [c. 27. num. 1. Edit. Cellar.] *Eſt improborum principum poſtrema defenſio, auferre donandi gratia.*) ſi pecunias civibus extortas præter rationem accumulat; ſi contumelioſus, ſi injuſtus eſt; (memorabile eſt, quod de veteribus Indis refertur apud Philostratum de Vita Apoll. Thyan. L. III. c. 9. futuros regum ſucceſſores nullo honore affectos, addita ratione: Δεῖ αὐτοὺς ὑπερορωμένους παιδεύεσθαι τὸ μὴ ὑπερορᾶν. *Oportet ita negligendo monere, ne nimis ſuperbiant.*) & quæ ſunt alia, per quæ mali nomen principis comparatur. Qualia quoque notantur Claudiano de Bello Gildonico. (v. 157. & ſeqq.) Quæcumque *profunda Traxit avaritia, luxu pejore refundit; Inſtat terribilis vivis, morientibus heres, Virginibus raptor, thalamis obſcœnus adulter. Nulla quies. Oritur præda ceſſante libido, Divitibuſque dies, & nox metuenda maritis.* Facit quoque huc illud Themistii Orat. X. Κολοβὸς ὁ βασιλεὺς καὶ νομοθέτης, ὃς πολεμεῖν μὲν ἱκανός, εἰρήνῃ δ' ἀγαγεῖν οὐχ οἷός τε. *Mancus eſt & rex & legiſlator, qui ad bellum quidem idoneus pacem non poteſt agere.* Vitia hominum in ariſtocratia ſunt, ſi per ambitum, pravaſque artes via in Senatum patet viris improbis aut ineptis, excluſis melioribus, ſi optimates factionibus diſtrahuntur; ſi plebe tanquam mancipiis uti, & bona civitatis augendo privato patrimonio invertere ſtudent. In democratia vitium hominum eſt, ſi inepti homines turbulenter & importune ſententias ſuas tueri ſolent; ſi egregiæ, & Reipublicæ non prægraves virtutes per invidiam opprimuntur; ſi per levitatem leges te-

mere

(*a*) Quantum attinet ſingulos ſub illa perſona morali comprehenſos: Nam ſi quid major pars in ariſtocratia aut politia decreverit, id toti civitati haut dubie imputatur. V. ſupra c. 2. §. 13. H.

(*b*) Quorum tamen aliqui inter eas perperam referunt Reſpublicas heriles: hæ enim juſtæ ſunt, ſi legitimo titulo conſtitutæ ad ſui conſervationem non egent inhoneſtis artibus; quicquid dicat VASQUIUS Controverſ. illuſtr. proœm. n. 202. & L. 1. c. 30. n. 2. qui ipſemet concedit Lib. 1. c. 9. n. 3. & 9. Principem eſſe legitimum, in regionem ſuam incolis vacuam recipientem habitatores, quos proinde alienare, quibuſque ad ſuam principaliter utilitatem uti poſſit. Quanquam fateamur, eas Reſpublicas eſſe irregulares. Quo referri poteſt illud ANAXANDRIDÆ Anchiſe:

Οὐκ ἔστι δούλων, ὦ 'γαθέ, οὐδαμοῦ πόλις

Nulla uſpiam ſervorum, amice, eſt civitas.

Et quod Græci in Proverbio uſurparunt δούλων πόλιν, de re, quæ fieri nequeat. Add. quæ AUCTOR infra habet c. *6.* §. *5.* & *6.* & c. *8.* §. *6.* in fine. H.

mere figuntur atque refiguntur, & quæ modo placuerunt, mox citra rationem diſplicent; ſi ſordidi & inepti homines rebus gerendis præficiuntur. Apud PLUTARCHUM Dione (p. 978. E.) δημοκοπία; *ambitio popularis* dicitur νόσημα ἐπιμανές, τυραννίδος οὐκ ἔλαττον, *veſanus morbus tyrannide non minor*. Vitium porro hominum, quod in quamvis civitatis ſpeciem cadere poteſt, eſt, ſi quibus imperii adminiſtratio incumbit, officio ſuo negligenter aut prave funguntur; & ſi cives, quibus ſola obſequii gloria relicta, frænum mordent. Add. quoque HOBBES Leviath. c. 29. circa finem, ubi de quibuſdam morbis civitatum ingenioſe tradit. Aſt vitia ſtatus in univerſum dicere poſſis, ubi leges & inſtituta civitatis non ſunt attemperata ad genium populi aut regionis; aut ubi eadem cives diſponunt ad turbas internas, aut ad juſta vicinorum odia incurrenda: aut ubi eoſdem ineptos reddunt ad obeundas functiones, quæ Reipublicæ ſervandæ ſunt neceſſariæ: puta ſi per leges civitatis non poſſint non in imbellem ſegnitiem reſolvi, aut idonei ad ferendam pacem reddi: (aut (*a*) ſi leges fundamentales ita ſint diſpoſitæ, ut per eas negotia publica non poſſint non tarde aut difficulter expediri.) aut denique ubi in principalia veræ doctrinæ civilis ſcita impingunt: quæ tanto pernicioſiora ſunt, ſi religionis ſpeciem induerint. Qualis erat ſacerdotum auctoritas apud Meroenſes, quorum libidini etiam regum vita erat obnoxia. Vid. DIODORUS SICULUS L. III. c. 6. & STRABO L. XVII. (p. 556. Ed. Genev. Caſaub.)

§. XI. ETSI autem plurimum interſit inter Rempublicam ſanam atque morbidam, non tamen ideo multiplicandæ ſunt ſpecies Rerumpublicarum & ſingulis formis rectis una aut duæ vitioſæ, tanquam ſpecies proprie dictæ, ſunt opponendæ. Per iſthæc quippe vitia neque natura poteſtatis in ſe, neque ſubjectum ejuſdem proprium variatur. Et haſtenus recte HOBBES de Cive c. 7. §. 2. negat, *anarchiam oppoſitum democratiæ, oligarchiam ariſtocratiæ, tyrannidem monarchiæ, eſſe tres alias ſpecies civitatis*. Et in Leviath. L. II. c. 19. *neminem puto credere*, ait, *vitium regiminis novum & peculiarem ſpeciem Reipublicæ eſſe*. Illud tamen non in univerſum, ſed aliquando duntaxat verum eſt, quod dicto loco ſubjungit; *Anarchiam, oligarchiam, & tyrannidem eſſe tria nomina diverſa, quæ illis indidere ii, quibus vel regimen, vel regentes diſplicuerunt. Solent quippe homines per nomina non res tantum, ſed & proprios affectus, puta, amorem, odium, iram*, & quanti illas æſtiment, *una ſignificare*. Scilicet quod in aliis rebus contingit, ut unus amet, abs quo alter vehementer abhorret; ita & eadem forma Reipublicæ uni arridet, alii faſtiditur. Idque non ideo tantum, quod aliqui ex una magis, quam alia Reipublicæ forma utilitatem capiunt, ſed & ob peculiarem ingenii inclinationem. Sic ut in univerſum probari nequeat illud LYSIÆ Orat. XXIV. *Nemini a natura inſitum eſſe, ut aut popularem ſtatum, aut paucorum principatum amet; ſed quicunque Reipublicæ ſtatus cuique maxime confert, hunc quemlibet conari ſtabilire*. Cui conſpirat ISOCRATES de Pace: (pag. 320.) Φύσει μὲν οὐδεὶς οὐδέτερος τούτων ἐστὶν ἐν ᾗ δ' ἂν ἕκαστοι τιμῶνται, ταύτην βούλονται καθεστάναι τὴν πολιτείαν. *Nemo natura vel popularis vel paucorum potentiæ eſt ſtudioſus; ſed eam quiſque Reipublicæ formam expetit, in qua maxime honoratur*. Sane ſuperbo homines ingenio, & quibus æqualitas popularis inviſa eſt, ubi in democratia pari omnes jure de Republica ſuffragia ferre vident, cum tamen in quavis civitate plebis maximus ſit numerus, *ochlocratiam* id vocant, quaſi dicerent, ſtatum, ubi vilis turba rerum potitur, nec egregiis viris, quales ipſi ſe ducunt, aliqua relinquitur prærogativa. Et tamen id vocabulum, contemtum notans, non immerito imponeretur civitati, qualis quondam Epheſiorum erat, qui cum Hermodorum civitate expellerent, ita locuti ſunt, Ἡμέων μηδὲ εἷς ὀνήϊστος ἔστω, εἰ δὲ μή, ἄλλῃ τε καὶ μετ' ἄλλων. *Nemo de nobis unus excellat, ſed ſi quis extiterit, alio in loco & apud alios ſit*. Quos univerſos eo nomine morte multandos Heraclitus ajebat. CICERO Tuſcul. V. DIOGENES LAERTIUS L. IX. Heraclito. (§. 2.) STRABO L. XIV. (p. 441.) Si cui dolet ſenatu ſe excludi, cum tamen aliis ſenatoribus inferiorem ſe haud-

quid-

(*a*) Quod exemplum AUCTOR adjecit in Offic. Hom. & civ. L. II. c. 8. §. 10.

quidquam arbitretur, per contemtum, & invidiam ὀλίγοι illos vocat, quaſi diceres, paucos quoſdam, qui cum nulla re cæteros emineant, in pares tamen aut meliores imperium exerceant. Ac ſubinde ipſi in ore quærela Ajacis apud QUINTUM CALABRUM L. V. Οὐ γὰρ ἔτ' ἐσθλὸς ἔχει γέρας, ἀλλὰ χερείων τιμῇσι τε πέλει ἠδὲ φίλτερος. *Non vir bonus amplius præmiis afficitur, ſed longe deterior & honoris & favoris fructum præcipit.* Sic gentes erectiore juxta ac teneriore indole, heros & dominos vocant reges populorum, qui ſtrictiori ſunt obſequio adſueti; cum tamen eadem ſpecie poteſtas patria præfracto puerum ingenio aſperius, tenero mollius tractare ſoleat. Idem judicandum de tyranni vocabulo, quod indelebile odium comitatur ex Græcorum uſu, queis ſumma civitatum felicitas in libertate populari fere conſiſtere judicabatur. Unde apud LUCIANUM in Phalaride I. (p. 735. Tom. I. Ed. Amſt.) dicitur: *In univerſum populi non perpendentes, qualiſnam ille ſit, qui ſummæ rerum præeſt, ſive juſtus, ſive injuſtus,* αὐτὸ ἁπλῶς τὸ τυράννου ὄνομα μισοῦσι. *ſimpliciter ipſum tyrannidis nomen oderunt.* Quin multis Græcorum imperium unius in genere τυραννίδος vocabulo notare in uſu eſt. Sic ÆSCHINES Orat. contra Cteſiphontem. Τρεῖς εἰσὶ πολιτεῖαι παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις, τυραννὶς, καὶ ὀλιγαρχία, καὶ δημοκρατία. Add. Cornelius NEPOS Miltiade c. 8. Hinc & MNEMON c. 5. de Heracleæ tyrannis apud Photium memorat de Dionyſio, quarto Heracleæ tyranno: Οὕτως γοῦν εἰς μέγα δόξης ἀνελθὼν, καὶ τὸν τύραννον ἀπαξιώσας, τὸ βασιλέως ἀνείληφεν ὄνομα. *Sic igitur magnam gloriam adeptus, tyranni nomen dedignatus, regis aſſumſit.* Scilicet quod hocce nominis minus invidiæ, & plus dignationis haberet. Et nemo tamen eſt, quin intelligat (a), aliquando non immerito invidioſa iſta vocabula adhiberi, ut adeo pravorum principum & procerum regimen a bonorum, turbulentæ & levis plebeculæ a modeſti regimine populi ipſa appellatione diſcernatur. Neque ab hiſce multum diverſus abit Ariſtoteles, qui tyrannidem, oligarchiam, & democratiam (nam ſanam Rempublicam popularem ipſe πολιτείαν vocare ſuevit,) παρεκβάσεις, ſeu aberrationes & degenerationes regni, ſtatuſque optimatium, & popularis appellat. Vid. Polit. L. III. c. 7. 8. Quis autem nudam παρέκβασιν ad peculiarem ſpeciem conſtituendam ſufficere judicaverit (b)? Quanquam cum vocabulum εἶδος laxius poſſit accipi, ſuper eo non adeo pertinenter litem alicui movendam putamus. Add. quoque SALLUSTIUS Philoſophus de Diis & Mundo c. 11. & paria tradens THEMISTIUS Orat. XVI. p. 336. Edit. Petavii.

§. XII. ENIMVERO ubi occurrerit aliqua Reſpublica quæ neque ad regulares, ſanaſque referri, neque tamen diſcrimen, quo ab iſtis diſcedit, per nudum morbum aut παρέκβασιν poſſit explicari, operoſior inter eruditos oritur diſceptatio. Plerique breviſſimam judicant viam hac difficultate defungendi, ſi ejuſmodi Reſpublicas vocent mixtas, & ex ſimplicibus formis, velut refractis & inter ſe temperatis, compoſitas: Quam mixturam cum multi ex Ariſtotele adſtructum eant, operæ pretium puto fuerit diſpicere (c), quid *Iſti* hic videatur. Ac primo quidem, quæ ab Ipso Polit. L. IV. c. 3. ſeqq. ſuper variis ſpeciebus democratiæ & ariſtocratiæ traduntur, ad mixturam recentium nihil pertinent. Ibi quippe enumerantur potiſſimum quædam accidentia, quæ in illis deprehenduntur, qui ad concilium populi, vel optimatium ſint admittendi. Quo

ipſo

(a) Hactenus ergo AUCTOR concedit, corruptas Reſpublicas ſpeciem a cæteris diverſam conſtituere. Non corruptas Reſpublicas inter irregulares referimus, ex defectu tituli: nam ſi unus vel pauci imperium vi invadant, aut ſummi imperantes ita prave adminiſtrent Rempublicam, ut propterea expelli jure ſumma poteſtate poſſit (vid. infra c. 8. §. 7. & §. 9.) ecquis inficiari poterit, eas Reipublicæ ſpecies ſingulares, & a reliquis ſeparatas eſſe? H.

(b) Quem locum Ariſtotelis illuſtrat PERIZONIUS in nota 4. ad Æliani V. Hiſt. L. II. c. 20.

(c) Breviter dicas Ariſtotelem loqui de modo adminiſtrandi, ſive de temperamentis Rerumpublicarum, quæ non minus in regnis, quam in ariſtocratiis & politiis deprehenduntur. Vid. de regnis AUCTOR ſupra c. 4. §. 14. & infra c. 6. §. 12. Elem. Pr. civil. Part. I. Sect. 6. §. 19. n. 4. de Ariſtocratiis & Politiis Elem. Pr. civil. Part. I. Sect. 10 §. 17. & §. 19. Innuit hoc ARISTOTELES ipſe III. Pol. 11. loquutus de regno Laconico, quod ait: Νόμιμον ἔχειν μᾶλλον εἶδος, ἢ πολιτείας, *non Reipublicæ, ſed inſtituti ſpeciem habere,* & addit: Ἐν ἁπάσαις γὰρ ἐνδέχεται γίγνεσθαι ταῖς πολιτείαις. *In omnibus enim Rebuſpublicis hoc uſu venit.* H.

ipſo neque imperium ullatenus variatur, neque partes ejuſdem divelluntur, neque in duo plurave corpora civitas diſtrahitur, ſed ariſtocratiæ & democratiæ accidentibus duntaxat quibuſdam variantur. Sic etſi democratia definiatur, ubi ſumma rerum eſt penes concilium ex omnibus conſtans, & non minus puerorum & fœminarum interſit, ut Reipublicæ bene ſit: tamen quis novam ſpeciem civitatis conſtitui dicet, ubi fœminæ, filiifamilias, & ſervi a deliberationibus publicis excluduntur. Quanquam ſufficere ad Democratiam conſtituendam arbitremur, ſi illi habeant jus ſuffragii, qui initio eam civitatem ſua coitione effecerunt, & qui in horum locum & jura ſucceſſerunt. Atqui manifeſtum eſt, civitates ab initio conſtitutas per patresfamilias, qui ſub imperio domeſtico uxores, liberos ac ſervos habebant; quos nequaquam ſibi æquare, aut omnem in eos poteſtatem abdicare placebat. Igitur hos a jure ſuffragii cum patribusfamilias ferendi neceſſum erat excludi. Democratia ſemel conſtituta, in poteſtate ſane civium erat alios in civitatem recipere, vel non, pleno aut minus pleno jure, eoſque ſecum æquare in cura Reipublicæ vel ab eadem excludere. Unde contingere poteſt, ut in civitatibus liberis non pauci jure ſuffragii careant, ſalva tamen forma Reipublicæ democratica. Etſi hoc fieri poteſt, ut quæ ab initio democratia erat, ſi deinceps adſciti a ſuffragio & honoribus excludantur, poſt ingentia incrementa demum ariſtocratiæ faciem induat. Sic neque diverſas ſpecies ariſtocratiæ ſtatuemus, ſi alicubi quidem, ut quis in Senatum recipiatur, ſola virtus ſufficiat, alicubi præter eam requiratur cenſus aut nobilitas generis. Sicuti nec plures erunt democratiarum ſpecies, utut alicubi ad obtinendum ſuffragii jus ſufficiat, quod quis ingenuus ſit; alibi certus cenſus requirantur, alibi certum vitæ genus inde excludat. Multo minus diverſæ ſpecies proprie dictæ emergunt ex diverſitate legum, quæ circa creandos magiſtratus in diverſis democratiis variant; puta quod alicubi omnibus promiſcue ad magiſtratus pateat via, alicubi cenſus habeatur ratio. Sicut nec illud mixturæ quid in forma Reipublicæ novamque ſpeciem efficit, ſi verbi gratia divitibus impune liceat abeſſe a concionibus, pauperibus non item, aut vice verſa. Sed hæc quidem plana ſunt. Quid autem circa mixturam in Republica Spartanorum & Cretenſium, prout illæ ab Ariſtotele deſcribuntur, ſit judicandum (a), alibi excutietur. Reſpublica Athenienſis, quam Idem Polit. L. II. c. 10. & Isocrates in Areopagitico deſcribit & commendat, revera popularis erat. Polybii L. VI. judicium ſuper mixtura in Republica Romana alibi expendimus.

§. XIII. Ex recentioribus quidam complures mixtas ſpecies fingunt, ut tamen, pleriſque tanquam incongruis rejectis, duos cumprimis miſcendi modos commendent. Unus eſt, cum partes ſummi imperii diviſim & independenter ſunt penes diverſas perſonas & corpora ejuſdem Reipublicæ, ita ut ſingula, quam partem habent, eam ſuo jure obtineant, & proprio ex judicio adminiſtrent; quod ad reliquas imperii partes ſubditorum inſtar ſunt. Ad eum fere modum, quo regnum Numidiæ poſt mortem Maſiniſſæ a Siplone diſpoſitum refert Appianus in Lybico: (p. 64. Edit. H. Steph.) ut tres ipſius filii legitimi regio nomine gauderent; ſed inter eos major natu Micipſa Cirtham regiam obtineret, alter Guluſſa bello pacique præeſſet, tertius Manaſtabales jus diceret. Alter, cum ſummum imperium indiviſim eſt penes plures uno (b), ut tamen neque plerique ſine paucis, neque cæteri omnes ſine uno diſſentiente quid efficaciter ſtatuere, parteſque imperii exercere poſſint. Idque iterum dupliciter, vel ut omnes hinc ſunt æquales, vel ut uni alterive eximia quædam jura competant, quæ ipſe ſine cæteris exercere poſſit. Citantur inſuper multi antiquorum, apud quos mixtarum Rerumpublicarum frequens eſt mentio. Circa quos illud jam monitum fuit, plurima, quæ illi ſuper mixtura Rerumpublicarum tradunt, haudquidquam ad dividendas ſummi imperii partes inter diverſas perſonas, aut

con-

(a) Vid. Elem. Pr. civil. Part. I. Sect. 6. §. 15. H. §. 12. in med. Quanquam AUCTOR recte inter irregulares Reſpublicas eam referat. Vid. Elem. Pr. civil. Part. I. Sect. 12. §. 8. H.

(b) Quæ ſpecies frequentior eſt, eoque haut dubie pertinent regna limitata, de quibus Infra c. 6.

Digitized by Google

concilia pertinere; ſed vel ad rite temperanda requiſita perſonarum, ex quibus concilium imperans componitur, vel ad inſtituta diverſarum Rerumpublicarum probe combinanda. Deinde putaverim, nonnulla mixtionum exempla commode poſſe explicari ope diſtinctionis inter ipſum imperium, & modum adminiſtrationis. Ut illæ Reſpublicæ ex aliis admixtum quid habere dicantur, quarum modus adminiſtrandi ex alia forma petitus videtur; puta, ſi in civitate, ubi ſumma rerum eſt penes populum, pleraque per principem aliquem, aut ſenatum expediantur; aut ſi in ariſtocratia unus magiſtratus inſignis auctoritate polleat, vel ſuper multis negotiis populus conſulatur; aut ſi in regno ardua negotiorum ad ſenatum, populumve referantur. Quod ſi iſthæc ad aliqua veterum, quæ afferuntur, loca non quadrent, quæ ſequuntur, rem expedient. Nempe oſtenſum eſt ſupra, ad eſſentiam civitatis perfectæ & regularis requiri, ut in ea ſit talis unio, per quam omnia, quæ ad ipſam regendam faciunt, velut ab una anima proficiſci videantur. Igitur manifeſtum eſt, per priorem mixturæ modum conſtitui corpus, quod non vinculo unius imperii, ſed pacto duntaxat contineatur, quodque adeo haudquidquam inter civitates regulares, ſed inter irregulares Reſpublicas ſit cenſendum; ſat debile, & internis convulſionibus valde obnoxium. Circa alterum mixtionis modum conſiderandum putem, an illi, penes quos ita indiviſim eſt ſummum imperium, conſtituant ſenatum perpetuum, qui univerſam civitatem, tanquam unum, & quaſi continuum corpus gubernet. Quo caſu ariſtocratia erit, ſed ad negotia expedienda valde inconcinna, dum unus, paucive refragantes reliquorum placita reddere inania poſſunt. Quod ſi autem ad ſingulos iſtos, de cætero pari jure gaudentes, ſingulæ partes Reipublicæ integrantes peculiariter pertineant, ſed actus ſummi imperii nemini liceat exercere, niſi univerſis unanimiter conſentientibus, erit ſyſtema proprie dictum, ſed quod propter nimiam & ſupervacuam arctitudinem ad res expediendas itidem ſit ſatis inhabile. Verum ubi unus reliquis auctoritate & nonnullis ſummi imperii particulis inſigniter præpolleat, erit irregularis Reſpublica inter monarchiam ex procerum mole laborantem, & ſyſtema velut interjecta (a). Eo major autem erit irregularitas, ſi plures uno reliquos emineant.

§. XIV. Enimvero uti nemini, cui mordicus mixtæ Reipublicæ vocabulum retinere ſtat, conſtantiæ laudem invidemus; ita commodius nobis & planius, ſimulque ad demonſtranda in certis Rebuſpublicis quædam quaſi phænomena expeditius videtur, ſi irregulares potius vocemus illas Reſpublicas, in quibus neque una ex tribus regularibus formis deprehendantur, neque nudus morbus aut παρέκβασιν locum habeat, & quæ ad ſyſtemata accurate referri nequeant. Circa quas in univerſum id obſervandum, quod a regulari civitate in eo abeant, dum in iis non omnia ab una anima, ac voluntate procedere, neque omnes & ſinguli communi imperio regi videntur (b). A ſyſtematibus autem differunt, quod illæ non ex diſtinctis & perfectis civitatibus, uti hæc, componuntur. Sed a morbis atque aberrationibus in eo diſcrepant, quod morbus ſemper velut illegitimam, & erubeſcendam faciem præ ſe ferat; quippe qui ex commodæ formæ prava adminiſtratione, aut ex male concinnis legibus atque inſtitutis proveniat. Verum irregularitas non ipſam ſolum formam intrinſece afficit, ſed & publice ac velut legitime ſancita palam ſeſe, & citra pudorem oſtendere audet. Adeoque morbus ex intentio-
ne

(a) De modo temperandi Civitates mixtas, vid. BÆLIUS T. I. de ſa Reponſe aux Queſtions d'un Provincial p. 612. & ſeqq.

(b) Nimis ſtricta irregularium civitatum notione AUCTOR utitur. Nam & irregulares ſunt ob finem, puta, ſi latam dominationemm appetant, ſi Mercurium colant & in divitiis ſummam felicitatem collocent, aut luxum numen ſuum faciant. Deinde a ſumma poteſtate multæ exiſtunt irregularitates, vel in ejus fine, ſi ſummus imperans ad ſua præcipue commoda reſpiciat, populi vero utilitates inſuper habeat, aut ſaltem per accidens curet; vel in ſubjecto, ſi duo vel tres teneant imperium; vel in forma ejus, quo pertinent mixtæ, ſyſtemata fœderatorum populorum, & his affines Reſpublicæ, item clientelares, vectigales feudales; vel in titulo ſive in modo parandi aut habendi ſummam poteſtatem, quo referas Reſpublicas patrimoniales & tyrannides. Ex quibus liquet, civitatum irregularium aliquas eſſe vitioſas, aliquas vitio aut labe carere. H.

ne eorum, qui Rempublicam conſtituerunt, abeſſe debebat, & ſemper tanquam pravum quid in Republica apparet, irregularitas autem voluntate aut approbatione eorum, ex quibus Reſpublica componitur, emerſit, aut confirmata eſt. Sicuti alia eſt ratio ædificii; cujus deſignatio quidem regulis architectonicis congruit, ſed ubi ipſa materies eſt vitioſa, aut ſocordia incolentium tectum hiat, parietes ruinam minantur, trabes gemunt, fundamenta labant: & cui per ipſum architectum a communibus diſcedens regulis ultro forma eſt aſſignata, aut ingruens vitium extraordinario quodam modo ſolidatum. Deinde irregularitatum aliæ ab initio conſtitutæ Reipublicæ ſtatim extiterunt; aliæ ſucceſſu temporis, & tacitis momentis irrepſerunt (a). Scilicet contingere potuit, ut ab initio Reipublicæ conditæ, aut circa inſignem ejus mutationem, per conditores, aut mutationis auctores, regularis forma non potuerit introduci, inſcitia, aut quia res præſentes non ferebant de ſtatu rite concinnando cogitare. Add. HOBBESIUS Leviat. c. 29. poſt princip. Aliquando etiam qui præcipui fuere adjutores & duces regni adquirendi, ejuſmodi ſibi ditiones ac privilegia ſtipulantur, ut pro veris ſubditis haberi nequeant. Sæpe quoque ſocordia imperantium, aut alia occaſione morbus Rempublicam invadit; qui ubi tantas radices egit, ut ſine exitio Reipublicæ expelli nequeat, nihil reliquum eſt, quam ut ſanctione publica ille vitium velut exuat, & quod hactenus uſurpatio, factio, aut contumacia erat, deinceps jus aut privilegium audiat.

§. XV. CÆTERUM irregularium Reipublicæ formarum neque certus iniri numerus (b), neque certæ conſtitui ſpecies queunt, propter magnam varietatem, quæ hic revera occurrit, aut animo fingi poteſt. Igitur vix ſupereſt aliud, quam irregularitatis indoles ex illuſtribus exemplis penitius perſpiciatur. Quale exemplum nos conati ſumus exhibere in Republica (c) Romana. Aliud in imperio Germanico molitus eſt Severinus (d) de MONZAMBANO (e). Hoc loco tantum monuiſſe ſufficerit circa irregularitatem, quæ a nonnullis in vetere imperio Romano obſervatur, dum illud aliquando viſum fuit bimembre aut trimembre, quando unus Auguſtorum Orientem, alter Occidentem tenuit, aut etiam tres Auguſti orbem Romanum tripartite rexerunt. Interdum idem apparuit biceps aut triceps, dum duo vel tres Auguſti collegæ indiviſim rerum potiti ſunt. Enimvero circa prius eſt obſervandum, quotiens duo Imperatores, unus orientale, alter occidentale imperium tenuerunt, diviſim, & ut neuter ab altero dependeret, tunc reipſa duo fuiſſe regna diſtincta, quibus conjunctim Romani Imperii nomen remanſit, quod ex uno iſto orta fuiſſent. Acceſſit legum morumque ſimilitudo, & regnantium, populorumque cognatio, fœduſque & mutua velut ſubſtitutio, quæ aliquid unionis adhuc præ ſe ferret. Sed quomodo ſit appellanda illa Reipublicæ forma, quando duo aut tres Auguſti indiviſim imperium adminiſtrarunt, non ita in expedito eſt pronunciare. Sane duo conſtituere Ariſtocratiam nequeunt (f). Cum enim uterque pari ſit poteſtate inſtructus, (quod ſupponitur,) non niſi pacto inter ſe poſſint connecti; & nulla eſt ratio expediendi negotia, ſi iſtos diſſentire circa eadem contigerit, dum nemo adeſt, qui momentum alterutrius ſententiæ poſſit addere. Et quamvis idem incommodum videatur comitari collegium,

(a) Uti fieri conſuevit in Rebuſpublicis mixtis, aut quæ finitimæ ſunt Achaicis civitatibus, ſive ſyſtematis proprie dictis. H.

(b) Conf. AUCTORIS Diſſertatio de Republica irregulari, in qua latius hoc argumentum exſequitur. Eſt ea inter Diſſertationes ejus Academicas ſelectiores junctim editas, & diverſis vicibus typis repetitas.

(c) Sive in Diſſertatione, quæ inſcribitur de forma Reipublicæ Romanæ, & in laudata collectione reperitur.

(d) Quod opus AUCTORIS eſſe, hodie jam nemo dubitat. V. TITIUS in nota (a) ad Præfat. Noviſſimus ejus editor, eſt Joa. Gottfr. SCHAUMBURGIUS V. Cl. Prodiit ejus editio poſt eas THOMASII, TITII, & aliorum Lipſiæ 1734. in 8.

(e) At eſſe ac fuiſſe exempla, oſtendi Part. I. Elem. Pr. civil. ſect. 12. §. 9. H.

(f) Ut putavit BOECLERUS ad Grotium L. I. c. 3. p. 254. eam vocans ariſtocratiam dumviralem vel triumviralem. Sed nec Monarchia eſt, ſecus ac viſum HUBERO L. II. Jur. public. univerſ. c. 30. quanquam is in nova editione L. I. ſect. 7. c. 2. §. 2. Monarchiæ vocabulum minus commodum eſſe ipſe fateatur. H.

legium, quod ex pari numero aſſeſſorum conſtat; non tamen ita frequenter eveniet, ut diſſenſione oborta, paria ſint ſuffragia. Ac facile eſt, ut inter plures unus in alteram partem trahatur. Aut ſi id fieri nequeat, proximum erit, ut illa ſententia obtineat, quæ nihil innovandum, ſed rem in antiquo ſtatu relinquendam cenſet. Deinde ne ubi tres quidem Auguſti ſimul imperium tenuerunt, videtur proprie loquendo ariſtocraria conſtituta. Non enim iſti triumviri, aut tres Auguſti in tale corpus aut collegium coaluerunt, in quo perplurium ſuffragio de negotiis imperii ſtatueretur, duoque conſentientes poſſent tertium pro imperio adigere ad ſequendam ipſorum ſententiam. Quod ſi autem exiſtat collegium, in quo major pars ad ſe nequeat trahere minorem, illud vinculo potius nudi pacti, quam imperii videtur contineri. Ergo dicemus, ſummum imperium revera & radicaliter fuiſſe (a) penes illum ſolum, qui alterum ſibi collegam aſſumſit, etiamſi quod ad exteriora inſignia iſte hunc ſibi videretur exæquaſſe. JULIUS CAPITOLINUS de Lucio Vero (in vita ejus c. 1.) dicit, eum *vixiſſe non in libero principatu, ſed ſub Marco in ſimili ac pari majeſtatis imperio*. Nec facile erat metuendum, aliquem fore animo tam ingrato, ut illius voluntati reluctaretur, abs quo ad id faſtigii fuit provectus. Accedebat, quod ut plurimum adſciſceretur a parente filius, aut a ſocero gener, aut a fratre frater, ut cognationis aut affinitatis quoque vinculo coerceretur alter, ne poteſtate data contra dantem abuteretur. Unde iſta collegæ aſſumtio non erat diviſio ſummæ poteſtatis, ſed conſtitutio velut vicarii alicujus generalis ſimul & ſucceſſoris, qui ſtatim ab altero in partem curarum admitteretur, unaque cum ipſo res imperii adminiſtraret, inſignibus auguſtalibus præfulgens. Ad quod conſilium eos adigebat mobilitas militum, queis frequens erat, duces ſuos Imperatores conſalutare. THEMISTIUS Orat. XVI. de Valentiniano, qui fratrem Valentem imperii conſortem adſciverat: Ὁ δὲ τέλεια μὲν λαβὼν, τέλεια δὲ νείμας, ἀδελφὸς, ἢ πατὴρ, τὸ μὲν ἐκ τῆς φύσεως, τὸ δὲ αὐτὸς ποιήσας, ἴσα μὲν ἐδωρήσατο, σύμπαντα δὲ ἔχει δι᾽ εὔνοιαν, τῷ κεκοινωνηκότι. *At is ſive frater ſive parens, integra accipiens, integra tribuens (quorum alterum a natura eſt, alterum ipſe ex ſe fecit,) licet æqualia fuerit, largitus univerſa tamen retinet, propter ejus, quem imperii participem reddidit, in ſe obedientiam*. SOLINUS c. 8. de Ænea: *tribuſque mox annis cum Latino regnavit ſocia poteſtate*. Quod ſi hæc alicui non ſatisfaciant, aut ad ſingula exempla nequeant applicari, nil aliud reſtat, quam ut in illo imperio irregularitatem tunc interveniſſe dicamus, dum plures uno, velut monarchiam indiviſim obtinuerunt, qui pacto duntaxat aut factione jungerentur. Quos inter ſi diſſenſio aut odia fuerint orta, ſuſpiciones mutuaſque inſidias, & bella demum civilia ſurgere neceſſum fuit. LUCANUS L. I. (v. 92. ſeqq.) *Nulla fides regni ſociis omniſque poteſtas impatiens conſortis erit*. STATIUS Thebaid. I. (v. 130.) *Sociis comes diſcordia regnis*. Qualis irregularitas manifeſte Romæ contigit, Romulo & Tatio ſimul regnantibus. Vid. PLUTARCH. Romulo. Add. Erycius PUTEANUS Hiſt. Inſubricæ L. II. de Pertharito & Gundeberto regibus Longobardorum ſimultaneis. Huc ſpectat & illud PROCOPII Hiſt. Gothicæ L. I. *Gothi Odoacri milites ita inter ſe comparant, ut pari jure Ravennæ imperent & Theudericus & Odoacer. Manſit pactis aliquamdiu fides: ſed exitus is fuit, ut Odoacrum inſidiarum, ut quidem dicebatur, compertum, ad epulas vocatum, Theudericus dolo occideret*. Scilicet uti eſt apud EURIPIDEM Andromache (v. 471. & ſeqq.) Οὐδὲ γὰρ ἐν πόλεσι δίπτυχοι τυραννίδες μιᾶς ἀμείνους φέρειν, ἄχθος τ᾽ ἐπ᾽ ἄχθει καὶ στάσιν πολίταις. *Neque enim in urbibus duo imperia facilius poſſunt ferri quam unum. Eſt enim onus ſupra onus, & ſeditio civibus*. PLINIUS Panegyr. *Quantillum*

(a) Id quod liquet exemplo Diocletiani Maximinianum Auguſtum, Conſtantium autem atque Galerium Cæſares creantis, ut tamen ipſius nutu omnia gererentur, teſte Aurelio VICTORE in Cæſaribus. Et, ut ait POMPONIUS LAETUS in Diocletiano & Maximiniano, *tanta fuit in gubernanda Republica inter Principes concordia, ut alter alteri, quamvis ſemper honeſta cupiebant, nunquam repugnaverit; verum Maximinianus, ut filius patri Diocletiano obtemperabat*. Sane Cæſareanum imperium (quod δεύτερον βασιλείας σχῆμα vocat LIBANIUS Orat. funebr. in Iuliano, loquutus de Gallo, Cæſare aſſumto a Conſtantino) neque imperatorio nomine deſignabatur, neque id efficiebat, ut Orientis imperium ab Occidentali diſtingueretur. H.

ſum refert deponas, an partiaris imperium? niſi quod difficilius hoc eſt. Add. Herodianus L. IV. c. 1. ſeqq. Ac in univerſum ad imperia ejuſmodi polyarchica applicatur ſententia Selymi, qui Imperium Germanicum *teſtudini* comparabat, quæ multo labore in harmoniam temperatur, non diu duraturam. Cæterum ad irregularitatem ſpectare non arbitramur, quod de Dayro in Japonia refert Franciscus Carron (*a*), legitimo regni hærede, ſed cui a poſſeſſore imperii nil præter ſplendor apparatus, & inania honoris relicta ſunt. Sic in regno Tunquin, prout refert Alexand. de Rhodes Itiner. Part. II. c. 6. duo reges ſunt, quorum unus Bua, alter Chova vocatur; ſed ut penes illum titulus dnntaxat, penes hunc revera imperium ſit, excepto quod Bua titulum doctoris confert, & jusjurandum civium, quod ſingulis annis renovatur, recipit; de cætero tempus in otio veteri palatio incluſus exigit.

§. XVI. Systemata civitatum (*b*) a nobis appellantur plures una civitates, vinculo aliquo peculiari & arctiſſimo ita inter ſe connexæ, ut unum corpus videantur conſtituere (*c*), quarum ſingulæ tamen ſummum in ſeſe imperium retineant. Ex quo primum apparet (*d*), non ſtatim, ſi quæ civitas ex pluribus corporibus ſubordinatis ſit compoſita, eam ideo inter ſyſtemata referendam; utut eam Hobbesius Leviath. c. 22. ſyſtematis vocabulo nuncupet, & partes iſtas cum muſculis in corpore humano comparet. Sicuti nec ſtatim ſyſtemata ſunt magnæ civitates, quæ incrementa ſumſerunt, abſorptis aliis civitatibus, & in unum ſecum corpus redactis. Id quod duplici potiſſimum modo fieri videmus. Uno, ut victor devictarum civitatum cives in ſuas quoque ſedes transferat, aut jure prioribus civibus exæquet: altero, ut devictæ civitates antiquis in ſedibus relinquantur, & extincto, quod penes ſe antea habebant, imperio, victrici civitati mere fiant ſubditæ. Utrinque victa civitas eſſe deſinit; ſed illic victi victoribus exæquantur, hic fere deteriore conditione eſſe jubenrur, in formam provinciarum redacti. Etſi frequenter etiam bello devictis provinciis (*e*) aliqua pars antiquorum privilegiorum aut legum relinquarur, utut a legibus aut moribus victricis civitatis diſcrepantium. Vid. Hobbesius Leviath. c. 16. Nam ad unitatem civitatis non requiritur, ut omnes ejuſdem partes integrantes iiſdem utantur legibus poſitivis, aut pari omnes conditione habeantur; ſed ſufficit, ſi ab uno omnes imperio dependeant. Et ſæpe inter artes victoris eſt, de priſtino more eorum, quos vicit, nihil immutare aut ad iſtum ſeſe pauliſper attemperare. Cæterum circa adminiſtrationem provinciarum expendenda ſunt, quæ tradit Hobbesius Leviath. c. 19. *Quando Romani quondam verbi gratia Judææ per*

(*a*) Et Bernardus VARENIUS Deſcript. regni Japoniæ c. 5. Aut quæ de primæ ſive Merovingicæ Stirpis Francorum Regibus ſub evecta ſupra regale faſtigium Majorum Domus poteſtate memorant Annales Francorum. H.

(*b*) Latius hoc argumentum AUCTOR tractavit in Diſſertatione de Syſtematibus civitatum, quæ quarta eſt inter Diſſertationes ejus Academicas ſelectiores.

(*c*) Quod AUCTOR in laudata diſſertatione de Syſtematibus Civitatum fieri exiſtimat vel *mediante communi Rege*, quandn plura ſeparata Regna Conventione, aut occaſione matrimonii, hereditatis vel victoriæ unum & eundem Regem babere incipiant, ita tamen, ut in unum Regnum non coaleſcant, ſed ſingula ſecundum ſuas Leges fundamentales a communi Rege adminiſtrentur; vel etiam per fœdus: quæ principia etiam ſequitur HERTIUS Elem. Prud. Civ. I. 12. 6. ſeqq. Enimvero aut omne Regnnm alteri ita ſubjicitur, ut in communi Imperio nullæ ſint ejus partes, qualia olim erant Regna Macedonicum, Syriacum, Ægypriacum Romanis ſubjecta, aut ſuas quodlibet res ſibi habet, ut hodie Hungaria & Bohemia. Aut ita unita ſunt, ut veluti unum Regnum conſtituant, quale hodie efficiunt Anglia & Scotia, Polonia & Lithuania. Primo caſu Regnum perdomitum in Provinciæ forma redigitur, nec cum altero Syſtema aliquod conſtituit. Nec altero caſu dici poteſt, duo Regna in Syſtema coiiſſe, quum nihil commune inter ſe habeant, ſed Princeps tantum duas perſonas ſuſtineat. Supereſt ergo tertius tantum caſus quo duo Regna, vel duo populi, voluntatibus viribuſque ad communem defenſionem coadunatis, unam omnino ſocietatem majorem conſtituunt, ideoque Syſtematis nomen jure meritoque ferunt Conf. HEINECCIUS Jur. Nat. & Gent. L. II. §. 119.

(*d*) Sane veteres vocem σύστημα non uſurparunt, niſi in civitatibus, quæ in arctum idque perpetuum foedus coiverant. Ita a POLYBIO vocatur τὸ τῶν Ἀχαιῶν σύστημα L. II. Hiſtor. c. 41. Adde de Amphictyonibus STRABONEM L. IX. Geograph. p. 289. & EUNDEN de Lyciis L. XIV. p. 457. Συνέδριον Ἀχαιῶν dixit PAUSANIAS in Achaicis ſive L. VII. paſſim. H.

(*e*) GROTIUM L. III. de J. B. & P. c. 15. §. 9. ſequ. H.

per præſidem imperabant, Reſpublica Judaica adeo non erat democratica: quia non regebatur per ejuſmodi concilium, in quo quilibet Judæorum comparere poterat; ſed nec ariſtocratica erat, quia non regebatur ab ejuſmodi concilio, in quod pauci electi ex ipſis Judæis admittebantur. Verum imperabatur ipſi ab uno præſide, qui intuitu populi Judaici, cujus nullæ in imperio partes, pro monarcha erat habendus. Quanquam enim, ubi populus regitur per concilium, quod ex ipſo conſtat, aut eligitur, Reſpublica vocetur ariſtocratica & democratica; tamen ubi populus regitur a concilio, quod ipſe non elegit, pro monarchia haberi oportet, non unius hominis in alios homines, ſed unius populi (a) in alium populum. Sic igitur HOBBES pro monarchiis videtur habere (*b*) etiam illas provincias quæ civitati ariſtocraticæ aut democraticæ ſubſunt. Enimvero etſi facile admittamus, frequentius eſſe, ut provinciæ regantur ab uno homine, quam concilio ex pluribus conſtante, id quod IDEM dicto loco c. 22. latius oſtendit: tamen ſupervacuum nobis videtur diſquirere, quænam forma Reipublicæ ſit in aliqua provincia. Nam provinciæ civitates eſſe deſierunt, factæque ſunt aliarum civitatum appendices, quæ in ſeipſis nihil imperii habent. An autem ejuſmodi provincia ab uno præſide, an ab aliquo concilio regatur, ad ipſum imperium nihil intereſt; cum tam ille, quam hoc, delegata duntaxat poteſtate utatur. Sic ut quod in provincias ſive appendices civitatum exercetur imperium uniforme videatur, & non niſi improprie monarchicum aut ariſtocraticum dici queat; quippe cum iſthæc formarum Reipublicæ diſcrimina ad civitates propie dictas pertineant, & quæ ſuum in ſe ipſis imperium poſſident.

§. XVII. SYSTEMATUM proprie dictorum duas potiſſimum deprehendimus ſpecies; unam, ſi duæ pluresve civitates unum & eundem habeant regem (*c*), alteram, ſi duæ pluresve civitates fœdere in unum corpus connectantur. Circa priora ſyſtemata obſervandum, in corporibus moralibus utique fieri poſſe, ut plura corpora unum duntaxat habeant caput: utque adeo una perſona caput eſſe poſſit plurium & diſtinctorum corporum. Id quod in corporibus naturalibus monſtroſum erat futurum. Quia autem unio ejuſmodi ſyſtematum in ſola perſona regis, aut ejus familia fundatur; inde fit, ut iſta extincta, ad ſingulos populos ſeorſim redeat jus de ſuo regimine pro arbitrio ſtatuendi, neque ipſis neceſſarium ſit deinceps eodem capite uti. Quin & durante iſto capite, ſingulæ civitates revera diſtinctæ manent. Poſſunt porro ejuſmodi ſyſtemata oriri variis ex cauſis; quas inter frequentiſſimæ videntur matrimonia principum, & jus hereditarium. Sunt enim civitates, in quibus ſummum imperium etiam ad fœminas, ex familia regnatrice oriundas, devolvitur, non ſolum quando omnes maſculi ex eadem deficiunt, ſed & ubi in propiore, aut pari gradu nullus maſculus extiterit. Hic igitur ſi contingat, fœminam regni dominam nubere viro itidem regi, ſaltem in ipſorum ſobole regnorum fiet conjunctio. Nam in ejuſmodi matrimoniis non eſt neceſſum, ut uxor mariti ſeſe imperio una cum regno ſuo ſubjiciat. Sic ſi contingat in regno indiviſibili, ubi ſucceſſio hereditaria ſimplex, aut linealis eſt recepta (*d*), ut ex remotioribus regni hæredibus aliquis novum ſibi regnum quocunque modo adquirat; ſi propioribus extinctis, illum lex ſucceſſionis ad regnum vocet, noviter quæſitum regnum utique cum avito copulabitur. Idem accidit, ſi populus regem eligat (*e*), qui jam antea regnum aliud poſſidet, aut quem alterius regni ſucceſſio manet. Poſſunt quoque duo aut plura regna fœdus inire, ut eundem regem concordibus ſuffragiis eligant; & tamen de cætero ſingula regna ſeparata ma-

(*a*) Exhibentur hic verba HOBBESII adjuncta AUCTORIS Periphraſi.

(*b*) Plane ut VIRGILIUS L. VII. Æneidos. Romanos intuitu provinciarum *populum late Regem* dixit, & hodie Veneta Reſpublica Signoria nuncupatur. Quod non niſi ἀναλόγως fit: nam monarchia proprie non ab iis, qui reguntur, ſed a ſummi imperii compote denominatur. H.

(*c*) Qualia ſunt Regna Angliæ, Scotiæ & Hiberniæ. Vid. laudata AUCTORIS Diſſertatio de Syſtem. Civitatum §. 9. 10.

(*d*) Vid. infra §. 12. 13.

(*e*) Quomodo imperium Romano-Germanicum ſub Carolo V. regnis Hiſpaniæ fuit copulatum. Poteſt etiam Princeps electus ab alio populo eligi; id quod fieri conſuevit in conjunctione Epiſcopatuum Germaniæ. H.

Digitized by Google

maneant, nec negotia ſua in communi aliquo concilio expediant. Denique exſurgit quoque ejuſmodi ſyſtema, ſi rex aliquis, libera populi voluntate conſtitutus, armis ſibi ſubjiciat alium populum, proprio nomine ac periculo, propriiſque ſumtibus, non nomine aut ſumtibus populi, cui præeſt. Id enim fieri poſſe contra HOTOMANNUM Quæſt. illuſtr. I. ſatis oſtendit GROTIUS L. I. c. 3. §. 12. Diſſolutionem ejuſmodi ſyſtematum fieri patet, extincto rege, in cujus ſolius perſona unio fundata erat; aut extincta familia regnatrice, ſi ſingula ad eam jure hæreditario pertineant. Tunc enim ad ſingula regna ſeorſim redit jus novum ſibi regem conſtituendi, aut quam velint Reipublicæ formam introducendi, inconſultis reliquis. Ponimus enim, nullo præterea vinculo iſta regna fuiſſe conjuncta. Sic ſi contingat, regem unum quidem regnum jure hæreditario poſſidere, in alterum autem adſciſci per liberam electionem, iſthoc rege mortuo diſſoluta erit regnorum conjunctio; nec neceſſum erit, ut poſterius regnum regis defuncti filium ſibi imponat. Quod ſi autem unio iſta nitatur fœdere, inter regna unita inito, apertum eſt, capitibus fœderis faltem præcipuis violatis, unionem abrumpi poſſe ab illis, qui per alios læſi ſunt. Ubi tamen accurate diſtinguendum eſt inter obligationem, qua ſingula regna regi tenentur, & qua ipſa regna inter ſe connectuntur. Rex ſemel a civibus electus, & cui fides data fuerit, deſtitui ob quævis prave facta, aut conventioni ſuæ contraria non poterit, quamdiu ſeſe apertum regni hoſtem non tulerit (*a*). Niſi forte pacto inter regem & regnicolas clauſula commiſſoria (*b*) ſit expreſſe inſerta (*c*), ac omne ſubditorum obſequium ab impletione omnium & ſingulorum pacti capitum tanquam a conditione ſit ſuſpenſum. Aſt obligatio, quæ regnis unitis invicem intercedit, abrumpi poteſt ex parte ejus, in cujus fraudem leges unionis ſunt violatæ, utut læſio non adeo enormis fuerit; ſi modo alia regna ad eam læſionem concurrerint, aut illa in horum uſum ſuſcepta aut converſa ſit. Unde rege defuncto, regnum læſum unioni poterit renunciare, ſalva actione adverſus auctores, adjutoresve læſionis, rerumque ablatarum vindicatione. Quod ſi autem per matrimonia principum utrinque hæreditariorum conjungantur plures civitates, in quibus diverſus ſuccedendi ordo eſt receptus, diſſolvetur unio, ſi talis emergat caſus, ut eadem perſona in ſingula regna ſuccedere per leges publicas non ſit idonea. Ponamus unita eſſe duo regna, in quorum uno ſit recepta ſucceſſio linealis agnatica, in altero cognatica. Hic ſi contingat, communem regem mori ſine prole maſcula, relicta tantum filia, poſterius regnum devolvetur in filiam, prius in proximum agnatum. Quod ſi autem unio, quæ ab initio occaſione matrimonii contracta eſt, poſtea confirmetur & perpetua eſſe jubeatur, fœdere inter omnia & ſingula regna invicem inito, aut ſanctione communis regis, ab omnibus & ſingulis regnis approbata; eo ipſo varietas, quæ antea circa ſucceſſionem deprehendebatur, ſublata eſſe intelligetur. Deinceps autem ſequendus erit ille ſuccedendi ordo, qui expreſſe in fœdere vel ſanctione eſt deſignatus, vel quem auctorem unionis maxime probaſſe conſtat, aut qui rationi, & regnorum ſaluti maxime congruit. Aſt ubi contingat, ut unum regnum alteri tanquam provinciа ſubjiciatur, unio ex fœdere reſultans exſpirat, & in ejus locum arctior coalitio in eandem civitatem ſubit.

§. XVIII. ALTERUM genus ſyſtematum eſt, quod conſtat ex pluribus civitatibus fœdere perpetuo inter ſe nexis (*d*), cui fere occaſionem dedit, quod ſingulis quidem

(*a*) Quas ob cauſas Sigiſmundo Poloniæ Regi imperium in Sveciam renunciaſſe Ordines, pluribus narrat Joan. LOCCENNIUS Hiſtor. Svecian. L. VII. & ad A. MDXCIX. & ad A. MDCIII. H.

(*b*) V. GROTIUS L. I. c. 3. §. 16. num. 5. Legis autem commiſſoriæ nomine in genere pactum venit, quo id agitur, ut conditione non exſiſtente, res, quæ defertur, amittatur. Exempla ſupra adlata ſunt L. V. c. 5. §. 4. obvia in emtione, venditione, & c. 10. §. 14. obvia in pignoribus & hypothecis. Hoc loco igitur lex Commiſſoria eſt conditio, cui niſi ſtetur, Princeps Regno excidit. Similiter etiam Feudo privatur Vaſallus, ſi Homagium jurare detrectet, aut ſervitia, quæ ab eo debentur, non præſtet, aut Feloniæ reus fiat. Publicatur enim tunc Feudum & cum Dominio Directo conjungitur, propter legem Commiſſoriam tacitam, quæ Feudi collationi ineſt.

(*c*) Vid. infra c. 6. §. 10. in med. H.

(*d*) Veluti Provinciæ Belgii Uniti, & Fœderati Pagi Helvetici.

dem civitatibus αὐτονομίαν ſuam retinere placeret, nec tamen ſingulis ſat virium eſſet communibus hoſtibus repellendis. In eo fœdere conveniri ſolet circa exercendam communi conſenſu unam aut alteram partem ſummi imperii. In hoc enim fœdus, ſyſtema producens, potiſſimum videtur differre ab illis fœderibus, quæ alias frequentiſſima inter civitates iniri ſueverunt; quod in hiſce ſinguli fœderati proprio ex judicio ſeſe determinent ad mutuas quaſdam præſtationes, ita tamen, ut de cætero exercitium iſtius partis imperii, ex qua præſtationes illæ fluunt, haudquaquam ſocii conſenſui velint alligare, nec de pleniſſima & illimitata ſua poteſtate Rempublicam gerendi quidquam delibare. Sicut & ſimplicia fœdera ut plurimum particularem duntaxat diverſarum civitatum utilitatem, in unum conſpirantem, ſibi habent propoſitam; nec perpetuam aliquam conjunctionem in negotiis ſummam rerum ſpectantibus producunt. Quæ in fœderibus ſyſtematicis ſecus ſunt; quorum is eſt ſcopus, ut in perpetuum diſtinctæ civitates ſummam ſalutis ſuæ invicem habeant implicitam, atque eo nomine exercitium certarum partium ſummi imperii ex mutuo ſociorum conſenſu ſuſpendant. Longe aliud quippe eſt; ego tibi in iſthoc bello auxilium feram, & qua ratione hoſtis ſit invadendus, communiter ſtatuemus: &, nemo noſtrum, qui ſocietatem coivimus, jus belli & pacis exercebit, niſi de communi omnium conſenſu. Diximus autem, per iſtiuſmodi fœdera certarum duntaxat partium ſummi imperii exercitium a conſenſu ſociorum ſuſpendi. Nam vix videtur contingere, plurium civitatum rationes ita eſſe invicem innexas, ut omnium & ſingularum interſit, nullam partem ſummi imperii niſi conſenſu univerſarum exerceri. Aut ſi tales dentur, præſtabat ipſas in unam potius civitatem coaleſcere, quam fœdere duntaxat necti. Igitur conveniens erat, ſingulas civitates liberum ſibi ſervare exercitium illarum partium ſummi imperii, quæ quomodo gerantur, reliquarum parum aut nihil, ſaltem directe, intereſt. Item quæ circa negotia quotidiana occurrunt, aut quæ moram non patiuntur, ut ſuper iis cum aliis conſultetur. Enimvero illa negotia, ex quibus omnium ſociorum ſalus conjunctim pendet (*a*), communi conſilio tractari omnino par fuerit. Quæ inter primum videtur locum occupare bellum (*b*), tam quod, ab aliis propulſatur, quam quod aliis ultro infertur, & qua iſtud finitur, pax. Cui adjungenda ſunt tributa, quantum communi bello inſerviunt & fœdera cum exteris, ad communem ſalutem ſpectantia. Quo & illud pertinet (*c*), ut ſi quid controverſiarum inter ipſos ſocios oriatur, reliqui, quorum nihil intereſt, ſtatim tanquam mediatores interveniant, nec ad arma rem pervenire patiantur. Apud POLYBIUM L. IV. c. 24. ita Philippus rex dicit: *Injurias, quas ſibi invicem ſocii inferrent, in tantum ad ſe pertinere, ut verbis apud præſentes, & literis ad abſentes malo medeatur, at quæ communem ſocietatem attingant, ea eſſe, quæ ſola ad totius concilii curam pertinerent, ut iis proſpiciant, atque remedium afferant.* Reliqua autem, quæ communi conſilio exerceri non adeo neceſſarium videtur, ut ſunt fœdera commerciorum, tributa, quæ ad ſingularum civitatum neceſſitates requiruntur, conſtitutio magiſtratuum, leges, jus vitæ & necis in cives, jus circa ſacra (*d*), & quæ ſunt alia, in ſingularum civitatum

arbi-

(*a*) Et maxime quæ ad communem defenſionem ſpectant. H. GROTIUS in Apologetico c. 2. ea tantum communicari exiſtimat, quæ ex fœderis formula aut conſenſione ſpeciali communi conventui attribuuntur: ita ut quæcumque illi nominatim attributa non reperiantur, in iis jus ſummum maneat penes ſingulas civitates: in regalibus enim verba, quantumvis generalia, effectu carere, niſi ſpecialis nominatio acceſſerit, omnieque excepta intelligi, quæ non appareat tranſlata. Ego vero etiam manifeſtas conjecturas ſufficere puto: quæ enim facta eſt communitas, vulgaris fœderis terminos longe egreditur, & ex parte in ſpeciem civitatis tranſit perpetuo duraturæ; pro ea igitur velut toto conjectura utique eſt favorabilis. H.

(*b*) Cui annexum jus circa milites. Quanquam civitatibus quoque ſingulis jus in milites, qui in earum territoriis verſantur, aut in præſidiis ſunt collocati certa ratione competat, eædemque etiam imperantes ſive refractarios ſubditos opere militum ad obſequium cogere queant. Vid. H. GROTIUS in Apologetic. c. 10. & 11. H.

(*c*) Apud Achæos præterea lex viguit, ne cui civitati ſocietatis Achaicæ participi fas eſſet ſeorſim ad cæteros ullos mittere legatos, non ad Romanos, non ad alios, teſte PAUSANIA in Achaicis. Conf. Ubbon. EMMIUM de Rep. & fortuna Achæorum. H.

(*d*) Quod de fœderato Belgio fuſe demonſtravit H. GROTIUS in apologetico eorum, qui Hollandiæ præfuerunt. H.

arbitrio relinqui nihil obſtat. Etſi & iſta quælibet civitas ita moderabitur (*a*), ut ne totum ſyſtema inde perturbetur. Ex quibus illud liquet, unum atque alterum ſociorum a reliquis non poſſe impediri, quo minus pro ſuo arbitrio exerceat illas partes ſummi imperii, de quibus communi conſilio exercendis in fœdere nihil conventum fuit. Super jure tamen vitæ & necis ſcrupulus poteſt oriri ex *L.* 7. §. 2. *D. de Captiv. & poſtlim.* (*b*) *At fiunt apud nos rei ex civitatibus fœderatis, & in eos damnatos animadvertimus*. Eum ut eximat operoſe ſatagit Grotius L. I. c. 3. §. 21. quem tamen nihil agere, facile agnoſcet, qui penitius locum inſpexerit. Sane enim nihil ibi reſpondetur (*c*) ad hoc dubium: quomodo illa civitas libertatem illibatam retinere queat, cujus cives alia civitas ſuo jure ad tribunal ſuum evocare, inque eos ibi poſſit animadvertere. Sane maximum detrimentum judicabatur cepiſſe libertas Achæorum, quando proditione Callicratis, præſtantiſſimi ejus gentis viri, inſimulabantur rebus Perſei contra Romanos ſtuduiſſe, iique Romam ad dicendam cauſam evocabantur, occaſione arrepta, quod Xenon conſcientia innocentiæ fretus dixiſſet: ſe paratum eſſe, ſi quis ipſum accuſare velit, in ipſo Achæorum conſeſſu, vel ipſos apud Romanos judicium ſubire. Qua de re latius Pausanias Achaicis. Eandem quoque tangit Polybius Excerpt. Legat. CV. Sicuti & in eo Achæi videntur leges regularis ſocietatis tranſgreſſi, quod eos Spartanos, qui auctores fuerant, ut Las vicus oppugnatus eſſet, ſibi dedi poſcerent ad ſupplicium, apud Livium L. XXXVIII. c. 31. Cum prius diſceptanda in communi concilio cauſa eſſet, & crimine comperto poſtulandum, ut Spartani ſuos cives aut ipſi punirent, aut dederent. Nobis planiſſima reſponſio ad dictum locum videtur (*d*), cum in antecedentibus verbis dictum fuerit, quid natura fœderum ferat, & quid debeat fieri, allegatis verbis exponi, quid poſterioribus temporibus factum fuerit; quando Romani, ſuperbiam addente fortuna, ſocios, qui ultro ipſorum amicitiæ per fœdera acceſſerant, pari modo ac bello devictos tractabant. Qua de injuſtitia queritur ipſe Cicero Offic. II. Addatur exemplum de Decio Magio ab Hannibale vincto apud Livium L. XXIII. c. 7. 10. & quod Scipio diſſuadet, ne Romani delatores Hannibalis audiant, apud Eundem L. XXXIII. c. 47.

§. XIX. Quia autem in hiſce ſyſtematibus invicem communicari debent certa negotia, fœdere expreſſa, atque id circummiſſis literis ita commode fieri nequit; neceſſum eſt, certum locum tempuſque conſtitui agendis conventibus, & ſi quid extra ordinem inciderit, moram non ferens, unum pluresve deſignari, penes quos ſit, ſocios convocare. Quanquam longe compendioſius fuerit, ſi certo in loco reſideat perpetuum aliquod concilium (*e*), ex delegatis ſingulorum ſociorum conſtans, cui poteſtas ſit, quotidiana aut minoris momenti negotia ex formula mandati expediendi: quodque ſi gravius quid inciderit, ad ſingulos ſocios referat, & quæ ipſis placuerunt, promulget atque exſequatur; cui directe exponantur, quæ abs communibus ſociorum miniſtris apud exteros agentibus referuntur; quod item cum exterorum legatis tractet, & communi omnium ſociorum nomine cum iſtis negotia concludat. Sed abs quo nihil, mandati ſui limites excedens, decernatur, niſi prius ad

(*a*) Ita in Fœderati Belgii Unione Ultrajectina A. MDLXXIX. art. 12. eſt: *Eandem monetam probanto omnes, & eandem omnes improbanto. Quod monetariam rem ſpectat, de ea ex communi omnium conſenſu leges quum primum promulgantor, eaſque omnes ſequuntor*. Vid. tamen H. GROTIUS L. IV. Hiſtor. Belgic. ad A. MDXC. H.

(*b*) Loquitur ea de populis inæqualiter fœderatis, qui alterius populi majeſtatem comiter (id eſt, benigne, non gravate, ut explicat CICERO Orat. pro Cornelio Balbo) conſervare ſunt obligati. Quorum ſocietatem ſi ſyſtematis quoque annumeraverit AUCTOR, recte legem hancce huc attulit. At neſcio, an quiſquam veterum ea notione vocem [illegible] acceperit. H.

(*c*) Quæ Obſervatio iiſdem fere verbis repetitur L. VIII. c. 9. §. 4.

(*d*) Eaque melior illa Kulpiſii ad Grotium d. l. Verba dictæ legis non definitive ſed oppoſitive accipientis, de inæqualiter ſcilicet fœderatis cum diminutione imperii. H.

(*e*) Ut Hagæ in Hollandia Collegium Ordinum Generalium & Senatus Ordinum. Vid. H. GROTIUM L. V. Ann. Belg. ad A. MDLXXXVIII. & L. XVI. Hiſt. Belgic. ad A. MDCVIII. Add. BOXHORN. de Fœderat. Belgio c. 4. 5. 6. 7. 8. 10. In fœdere Prianſiorum & Hieropotamiorum apud PRIDEAUX Marmor. Oxonienſ. 57. memoratur etiam *κοινοδίκιον*, item *συνέδριον* & *κοινὸν βουλευτήριον*. H.

ad omnes ſocios ſuper eo fuerit relatum. Quantum autem ejuſmodi concilio deputatorum poteſtatis competat, ex ipſo fœdere, aut mandatis eorundem cognoſcendum erit. Id ſane conſtat, quidquid id eſt, alienum eſſe, & a ſociis delegatum; & quanquam decreta ab eodem promulgata ipſius ſolius nomen præ ſe ferant; vis tamen omnis, atque auctoritas a ſociis, qui id conſtituerunt, promanat. Sic ut iſti deputati ſint duntaxat miniſtri ſociorum, neque hiſce pro imperio magis aliquid poſſint injungere, quam legatus illi, abs quo mittitur.

§. XX. Cæterum dubitari adhuc poſſit, an non univerſitati ſociorum, aut majori parti ſit poteſtas in ſingulos aut pauciores circa illa negotia, ob quæ ſocietas fuit inita, & quæ ut communi conſilio gerantur, expreſſe in fœdere fuit deſignatum; haſtenus ut ad id, quod majori parti placuit, pauci quoque diſſentientes nolentes volentes teneantur. Id quod nobis negandum videtur, ſiquidem agatur de ſyſtematibus regularibus (a), & ubi ſingulæ civitates ſuam ſibi libertatem reſervant illibatam. Nam quo minus tale quid obtineat in ſyſtemate aliquo irregulari, & quod propius ad naturam civitatis accedit, nihil impedit. Scilicet libertas civitatis quæ nihil aliud eſt, quam facultas ex proprio judicio de negotiis ad ſui conſervationem ſpectantibus ultimato ſtatuendi, nequit intelligi, ubi ipſa pro imperio ad aliquid ſuſcipiendum invita ab alio poſſit adigi. Neque obſtat, quod in fœdere conventum fuit de certis partibus ſummi imperii non niſi communi conſilio exercendis. Aliud enim eſt, ſi dicam: ego non exercebo meum jus, niſi vobis volentibus; aliud, ſi dicam, vobis facultas erit etiam invitum me adigendi ad jus meum exercendum. Prius duntaxat, non poſterius in fœdere continetur. Et res ut penitius intelligatur, probe obſervandum eſt, ut plurium hominum voluntates in unum teneantur conſpirare, id oriri vel ex nuda conventione, vel ideo, quod unus voluntatem ſuam alterius voluntati ſubmiſerit. Conſpiratio voluntatum ex nuda conventione libertatem illam, de qua innuimus, haudquidquam tollit. Nam vel in anteceſſum communi conſenſu ſtatuitur de negotiis junctim expediendis; vel ſi quid deinceps ſtatuendum eſt, ad id ſinguli non imperio, ſed per ſolas rationes volunt adigi. Aſt vero quando voluntatem meam alterius voluntati ſubmiſi, eoque ipſi eidem in me imperium contuli, etiam ad illa poſſum obligari, quæ fortaſſe mihi diſplicent. Neque eſt, quod quis nobis occinat jus illud majoris partis. Vid. ſupra L. VII. c. 2. §. 15. Nam primo major pars ad ſe trahit minorem in cœtibus duntaxat conſtitutis, non in iis, qui adhuc ſunt conſtituendi. Deinde revera ex inſtituto & conventione hominum, non a natura eſt, quod in cœtibus conſtitutis major pars obliget univerſos; etſi naturalis ratio illud tanquam convenientiſſimum ſuadet recipi in cœtibus numeroſis, & ubi varia & quotidiana negotia ſunt expedienda. Atque hoc ut fiat, neceſſum erit ſingulos ſuam voluntatem ſubmittere voluntati univerſorum, aut majoris partis haſtenus, ut illi etiam diſſentientes teneantur omnino ſequi, quod hi decreverint: id quod ſine imperio horum in illos nequit intelligi. Neque vero in conventibus ſociorum jure illo majoris partis adeo videtur opus, cum & iſti ex populis non ita multis ſoleant conſtare, & communi utilitate maxime jungantur, cui nemo ſanus pertinaciter reluctari præſumitur. Quod ſi tamen alicujus malitioſa (b), & rationi cedere abnuens pervicacia, cæterorum

(a) Mihi diverſum placet: quoniam illa, quæ ſyſtemati univerſo ſunt communia, non vulgarium fœderum jure cenſentur, ut AUCTOR ipſe ſupra §. 18. *recte* docuit, & proinde ſecundum aliorum civilium cœtuum inſtituta æſtimari debet, ni aliud convenerit. Apud H. GROTIUM L. XVI. Hiſtor. Belgic. ad A. MDCVIII. Janinus Legatus Regis Gall. *Hoc uno, ut pauciores pluribus cedant, ſtare populorum imperia, aliter caſura. Sic apud Helvetios majori parti placita, etiam qui contradixerunt, exequi.* Adjiciebat SPENSERUS Angliæ legatus: *Rempublicam, in qua jus plurium ſententiarum non valeat, virgini eſſe ſimilem, quam priſci auctores memorent diſreptam contendentium inter ſe rivalium manibus.* Apud Lycios gentem Aſiæ, quæ ex viginti tribus civitatibus conſtabat, in concilio id decernebatur, quod pars maxima comprobaſſet, teſte STRABONE L. XIV. Geograph. H.

(b) Vid. de arce urbi Groeningæ impoſita, & poſt aliquot annorum decurſum iterum diruta H. GROTIUM L. IX. Hiſtor. Belgic. ad A. MDC. & L. XVI. ad A. MDCVII. Exempla vetera de Lacedæmoniis, de Cyrrhæis, de Phocenſibus, habes apud DIODORUM SICULUM L. XV. Biblioth. ÆSCHY-

rorum ſalubri conſilio ſeſe adjungere adſpernetur, communemque ſalutem aut utilitatem. hoc modo proditum eat, licebit adhibere illa media, quæ in naturali libertate viventibus contra violatores pactorum competunt. Niſi magis placeat ejuſmodi intractabilem ſocietate penitus excludere. Quid quod & ſæpe magna cum iniquitate conjunctum foret, ſi in ſyſtemate ſociorum plura ſuffragia reliquos ſtringerent; quando nempe ſocii diſparibus ſunt opibus, adeoque unus plura confert ad communem ſalutem, quam alius. Quanquam enim æqualia videantur conferre, qui pro ratione ſuarum opum conferunt: ſæpius tamen contingere poteſt, ut quis modicas ſuas fortunas periculo malit exponere, quam alter opimas. Sic ponamus, in aliquo ſyſtemate unam civitatem ad defenſionem communem plus conferre; quam reliquas omnes conjunctim ſumtas, ſane iniquum foret, iſthanc invitam per reliquas conſentientes adigi poſſe ad aliquod negotium, cujus onus ipſi maxime eſt incumbiturum. Vide GROTII Apologeticum c. 1. ſub finem. Quod ſi autem ſuffragia debeant valere prout quiſque ad ſocietatem confert, eo ipſo prævalidæ illi civitati in reliquas imperium dabitur. Add. DIODORUS SICULUS L. XV. c. 28. Ex quibus omnibus colligitur, ſicubi negotia ex majori numero ſuffragiorum deciduntur, ita ut diſſentientes quoque obligentur, a regulari forma ſyſtematum diſcedi, & vel irregulare corpus, vel civitatem unam effici.

§. XXI. DISSOLVUNTUR ejuſmodi ſyſtemata, ubi quidam ſocii a fœdere ultro diſcedunt, ſuaſque civitates ſeorſim adminiſtrant; quod fere ob eam rationem contingit, ſi plus utilitatis ex ſeparatione, quam ex conjunctione ſperant, & ſocios oneri magis, ſibi, quam ſubſidio judicant eſſe Add. LIVIUS L. XXXVIII. c. 31. 32. Eadem quoque abrumpunt bella inteſtina, ni cum pace iterum leges fœderis renoventur. Ubi bello externo ſyſtema infeliciter fuerit defunctum, quandoque inter artes victoris eſt, fœdus diſſolvere, ſingulisque civitatibus αὐτονομίαν imperare. Id quod Romani Achæis quondam faciebant. Conf. XENOPHON L. IV. (c. 8. §. 14.) & V. (c. 1. §. 28. Ed. Oxon.) Rerum Græcarum, ubi de pace Antalcidæ agit. Eſt præterea obſervandum circa diſſolutionem ſyſtematum, quæ per vim externam fit, quod ubi una vel altera ſociarum civitatum ab hoſte fuerit occupata, eo ipſo haudquidquam is ad reliquas jus aliquod nanciſcatur, aut ſtatim ex vi fœderis, quo victa civitas reliquis juncta erat, in ſocietatem ſit recipiendus. Sed nova omnino conventione opus eſt; ut quis in locum victæ civitatis de fœdere participet (a). Sicuti quondam Philippus decreto Amphictyonum in eorum conſeſſum loco Phocenſium adſciſcebatur, apud DIODORUM SICULUM L. XVI. c. 61. Quanquam enim fœdus, quo plures civitates in ſyſtema junguntur, reale videatur (b); & civitas, mutata Reipublicæ forma, eadem eſſe non deſinat: tamen fœdus illud expiraſſe cenſebitur, quando civitas vi ſub jugum redacta; aut alterius imperii acceſſio facta fuerit. Cum enim fœdus initum ſit inter civitates ut tales, igitur fœdere excidit; quæ civitas eſſe deſierit. Et ſi vel maxime in fœdere ſit cautum, ut ob mutationem Reipublicæ a fœdere quis non excidat; tamen illa mutatio præſupponitur debere fieri via legitima, per ultroneum conſenſum populi. Adeoque neque invaſori injuſto, neque hoſti extraneo in concilio ſociorum locus erit. In perfectam autem civitatem coaleſcere talia ſyſtemata contingit, ſi omnes ſocii ſummo imperio unius concilii aut hominis ultro ſe ſubjiciant. Item, ſi unus populus potentia præpollens, reliquos in provinciarum conditionem redegerit. Quod fere contingit, quando imbecilliores validiori permanentem aliquam prælationem deferunt; & inæqualiter fœderati fiunt. Vid. GROTIUS L. I. c. 3. §. 21. circa finem. Denique ſi unus favore militum, aut populari aura, vel per factionem præpotens, imperium invadat.

§. XXII. SOLET denique hoc loco di-

ſcepta-

ÆSCHYNEM Orat. contra Cteſiphontem, DEMOSTHENEM Orat. de Corona, & PAUSANIAM L. X. H.

(a) Si tamen civitas ſocia vi hoſtili ſubacta, dein a ſociis recuperata fuerit, æquitas vult, talem in priſtinam libertatem & rerum ſuarum dominia reſtitui. Aliud dicendum, ſi pactionibus ultro ſe hoſti dediſſet. Vid. ſub exemplo memorabili Ulric. HUBERUM ad tit. D. de Captiv. & poſtlim. reverſ. §. 9. & 10. H.

(b) Vid. infra L. VIII. c. 9. §. 6.

ſceptrari ſuper præſtantia formarum Reipublicæ, quænam alteri præferri mereatur eo nomine, quod vel per illam ſalus civitatis expeditius & certius procurari poſſit, vel quod vis imperii minus ad abuſum pateat. Ubi hoc quidem apertum eſt (*a*), nullam formam Reipublicæ ita accurate poſſe legibus adornari, quin per ſocordiam aut malitiam imperantium ex illo ipſo regimine, quod in ſalutem civium inſtitutum eſt, aliqua incommoda in eoſdem redundare queant. Cujus rei cauſa eſt, quia ſummum imperium eſt inſtitutum ad repellenda mala, quæ mortalibus abs ſe invicem impendent. Atqui illud ipſum imperium fuit conferendum in homines; qui utique ab iis vitiis, queis homines ad ſe mutuo infeſtandos proritantur, non ſunt immunes. *Vitia erunt, donec homines*. Sic ut aliquando ab his illud experiamur, adverſus quod iidem præſidio nobis eſſe debebant. Unde & contingit, ut *quicquid delirant reges, plectantur Achivi*. Ergo uti plenam perfectionem conditio rerum humanarum non admittit; ita, in qua Reipublicæ forma minimum malorum ſit metuendum, multi diſputant. Ita tamen, ut plerique pro monarchia calculum ponant. Vid. Isocratis Nicocles. Herodotus Thalia, ubi Principes Perſarum poſt interfectos Magos de forma Reipublicæ introducenda deliberant. Euripides Supplicibus verſ. 405. ſeq. Bodinus de Republica L. VI. c. 4. Arnisæus Relect. Polit. L. II. c. 7. ſect. 2. & paſſim plurimi. Ex adverſo nihil, quod in monarchas maligne aut invidioſe dici queat, videtur omiſiſſe Scriptor Belgicus Bilancis politicæ. Quorum tamen non pauca retundi poſſunt per c. 10. Hobbesii de Cive, & Leviath. c. 19. Singula excutere extra noſtrum eſt inſtitutum (*b*). Id duntaxat monendum fuerit, iſtorum argumentis tantam haudquidquam ineſſe vim, ut quæ inde colliguntur, ſemper & ubique neceſſario evenire debeant. Neque unius vel alterius facta univerſo ordini imitandi neceſſitatem imponunt. Sed & judicaverim, boni atque commodi civis eſſe, meditari illud Marcelli apud Tacitum H. IV. *Se meminiſſe temporum, quibus natus ſit, quam civitatis formam patres avique inſtituerint, ulteriora mirari, præſentia ſequi: bonos imperatores voto expetere, qualeſcunque tolerare* (*c*). Non alienum autem ab hoc loco fuerit, paucis oſtendiſſe, quare tam inviſi olim fuerint apud Græcos, qui monarchicum imperium in civitatibus democraticis & ariſtocraticis invaſerant, & quare per ejuſmodi malas artes conſervare ſtatum ſuum inſtituerint, quæ ab Aristotele & aliis deſcriptæ inveniuntur, ob quas tyrannorum vocabulo perpetua velut deteſtatio adhæſit. Nam civitates Græcanicæ fere ambitu unius oppidi continebantur (*d*). Qualibus civitatibus quam optime competit democratia, aut ariſtocratia modeſte exercita, aut denique regnum, Aristoteli dictum heroicum, ſeu principatus auctoritate potius ſuadendi & opinione excellentis virtutis, quam imperio ſubnixus. Et propter erectum & irrequietum ingenium natio Græca maximopere deperibat illum ſtatum, in quo quilibet partem Reipublicæ facere poſſet. In tali ergo civitate qui monarchiam, inviſiſſimam civibus,

(*a*) Bene GROTIUS L. I. de J. B. & P. c. 3. §. 8. n. 2. Qualemcumque formam gubernationis animo finxeris, numquam incommodis aut periculis carebis. H.

(*b*) Forte autem controverſia hæc componi poteſt diſtinctione inter civitatem ex voto & plerumque optimam. De quo alibi. H.

(*c*) Add. MAXIMUS TYRIUS Diſſert. VI. p. 66. Edit. Daviſianæ, ubi is Ariſtocratiam quidem Democratiæ, ſed hanc Monarchiæ præferendam eſſe docet, & MONTAGNE, L. III. c. 9. p. 711. Edit. Pariſ. in fol. & SIDNEJUS in libello de Gubernatione Sect. 26. c. 11. uſque ad finem capitis, denique PARRHASIANA T. II. p. 262.

(*d*) Verior ratio eſt, populos liberos ideo averſari Reges; quoniam ipſi parent legibus in quibus libertatem contineri, & a contrario ſub Regibus ſervitutem eſſe putat. Accedit in liberis civitatibus, etiam qui de plebe ſunt, partem facere Reipublicæ, horum vero proprium eſſe, ut alto loco poſitos oderint: Reges a diverſo illos deſpicere. Hinc Ordines Fœderati Belgii apud H. GROTIUM L. VI. Hiſtor. Belgic. ad A. MDXCVII. ajunt: *Reipublicæ nomen nunc non minus inviſum, quam olim populo Romano præpotente regium nomen erat*. Idem GROTIUS dicto Libro 6. in calce obſervavit: *Reges inter, certam legem concordiæ, abſtinere in poſterum injuriis, factorum impunitatem accipere & dare: Principem & populum ſi recomponas, alterum potiri rerum arbitrio; alterum luere, quod utrique peccatum eſt*. In imperio late patente æque tyrannicis artibus locum eſſe poſſe, exemplum Tiberii & ſucceſſorum in Imperio Romano liquidum faciet. Adde de Rege Ceylonenſium Robertum KNOX Narrat. de Inſula Ceylon L. II. c. 3. H.

bus, ipſiſque invitis invaſerat, ut ſe conſervaret, neceſſum habebat arce urbem premere, & ſatellitium ſibi validum circumponere, idque exteris conſtans, cum neque civibus ſuis fidere poſſet, nec permutatis diverſorum locorum militibus unam provinciam per alteram coercere. Iſtius exteri ſatellitis fides ſola ſtipendiorum magnitudine erat pigneranda; inde ut ſumtus ſuppeterent, cives tributis erant attenuandi; tum iidem exarmandi & ad imbelliam redigendi, ſumma papaverum capita demetenda, conventus civium prohibendi, inquiſitores alendi. Unde non injuſti ſolum, ſed & veſani erant iſti tyranni, qui tale imperium affectabant, quod per malas artes, quæ ad diuturnitatem non facerent, erat conſervandum, & ubi civium amorem adquirere non dabatur. Et æque incongruum in civitate monopoli monarchiam inſtituere, quam in aliquo populo, latam regionem inſidente democratiam. Enimvero cum monarchiæ, magna terrarum ſpatia amplexæ, hiſce artibus ad ſui conſervationem non indigeant; quippe in quibus una provincia per alteram librari poſſit; ideo non minus turpiſſime peccant, qui monarchis magnorum populorum iſtas tyrannorum artes exercendas ſuggerunt, quam qui odium tyrannorum iſtorum Græcanicorum quoſvis monarchas transfundere ſatagunt. Ex quibus & hoc patet, in magna civitate longe ſecurius degere monarchas, quod non ita facile communicari invicem & conjungi poſſint refractarii cives, cæteroſque contactu ſuo inficere; ſicut in civitate, quæ uno oppido continetur; fieri poteſt, ubi pauci repente & antequam imperans deprehendat, furorem ſuum in univerſos diffundere poſſunt (a).

(a) Conf. GRAVINÆ Origines Juris Civilis L. III. §. 11. p. 313. editionis meæ Lipſienſis.

CAPUT VIII.

DE AFFECTIONIBUS SUMMI IMPERII.

I. *Imperium in civitate quare ſummum dicatur?*

II. *Illud qui habet eſt ἀνυπεύθυνος,*

III: *Et legibus humanis ſuperior.*

IV. *De diſtinctione inter majeſtatem realem & perſonalem.*

V. *Reges univerſo populo ſuperiores eſſe poſſe, oſtenditur.*

VI. *Et rationes in contrarium diſſolvuntur.*

VII. *Imperium abſolutum quid?*

VIII. *Non deprehenditur æque in omnibus Rerumpublicarum formis.*

IX. *Imperia limitata unde?*

X. *Quibus pactis illa exſiſtant.*

XI. *Qua ratione diverſæ partes imperii limitentur.*

XII. *De poteſtate ordinum.*

XII. *Hobbeſio reſpondetur.*

XIV. *Modus habendi imperium quotuplex.*

XV. *An detur ſummum imperium temporarium?*

XVI. *De regnis patrimonialibus.*

XVII. *De regnis libero conſenſu populi conſtitutis.*

Inter affectiones imperii primo loco occurrit: quod idem ſit, & dicatur *ſummum*. Cujus denominationis potiſſima cauſa hæc videtur, quia major quam illhæc poteſtas homini in hominem nequit competere, quam ut hic ad iſtius arbitrium vires opeſque ſuas applicare ad bonum publicum teneatur, ac juri vitæ, & necis obnoxius ſit. Quo & hoc accedit, quod, uti ſingulorum hominum nulla major libertas, poſito Dei imperio, intelligi poteſt, quam ut proprio ex judicio de actionibus, viribus, & facultatibus ſuis poſſint diſponere: ita in cœtu aliquo ſumma libertas inde ſit metienda, quod iſto proprio, & aliunde non dependente judicio (a)

poſſit

(a) Quod ſi eſt, Princeps, qui poteſtatem habet limitatam, non erit ſummus imperans, quoniam

poſſit decernere de illis, quæ ad commodum & ſalutem ipſius facere videbuntur (*a*). Ex quo & illud conſequitur, quia id Imperium eſt ſummum, ſeu a ſuperiore homine in his terris non dependens; ideo non poſſe ipſius actus alterius voluntatis humanæ arbitrio irritos reddi. Nam ut quis propriæ voluntatis decreta mutare queat, id ipſum ex libertate eſt (*b*).

§. II. Eandem quoque ob rationem ἀνυπεύθυνος, erit, qui ſummum imperium obtinet, id eſt, neque rationibus reddendis, neque pœnæ humanæ obnoxius. Utrumque enim ſuperiorem præſupponit, qualis hic citra contradictionem intelligi nequit; cum ſummo ſuperius in eodem ordine dari nequeat. Sallustius Jugurth. (c. 36.) *Impune quidlibet facere, id eſt regem eſſe*. Plinius Panegyr. (c. 6. num. I.) *Illud in principatu beatiſſimum, quod nihil cogitur* (*c*). Obſervandum tamen eſt, duplici modo rationem reddi; vel ut ſuperiori, qui niſi eandem ipſi approbavero, acta mea reſcindere & pœnam infligere inſuper queat; vel ut æquali, & cui ſimpliciter mea geſta probari volo, eo duntaxat fine, ut vir bonus & prudens ab ipſo habear. Priori modo ſummum imperium nemini homini (*d*) rationem tenetur reddere, poſteriori modo ſæpe conantur famæ curioſi principes (*e*) rerum ſuarum rationes univerſo orbi reddere, tuendæ exiſtimationis cauſa; id quod nihil ſubjectionis arguit. Sic de propria pecunia erogata facere mihi licet quod lubet; & tamen interdum rationes meas extare volo, ut ne pro diſſoluto, aut ſtolido patrefamilias habeat. Sic nec pœna in eo poteſt locum habere, pro quo nullum extat forum, neque judex, qui ſententiam ferre poſſit, & exſequi. Nam fora, quæ in civitatibus extant, ad ſubditos tantam ſpectant, & omnem vim ab ipſo ſummo imperio mutuantur. Quod ſi autem principes alicubi in proprio ſeſe foro conveniri patiuntur (*f*), ſuper debitis, & ſimilibus cauſis, id non fit, quaſi forum iſtud agnoſcerent ſe ſuperius, & cujus poteſtate cogi poſſent: ſed tantum liquido actoris prætenſionem cognoſcere cupiunt, de qua ubi conſtiterit, ultro obligationem ſuam explere volunt (*g*). Eſt tamen ſermo proprie de pœna humana, quam judex humanus tanquam ſuperior infligit. Nam divina pœna variis ſeſe modis ſolet exſerere erga violatores legis naturalis, quibus alias tribunalia humana haudquidquam metuenda ſunt. Horatius L. III. Od. I. (v. 6.) *Reges in ipſos imperium eſt Jovis.* Quod autem Ægyptii defunctis regibus, qui imperium prave geſſerant, ſepulturæ honorem degebant (*h*), vix pœnæ rationem videtur habere. Vid. Diod. Siculus L. I. c. 72.

§. III. Eo Ipso quoque, dum imperium civile ſummum fertur, legibus humanis ſolutum, aut potius ſuperius intelligitur. De divinis enim & naturalibus legibus quæſtionem movere ſtolidum fuerit (*i*). Plutarchus ad Principem indoctum. p. 740.

niam in negotiis ab arbitrio ejus exceptis nihil valide agere poteſt, niſi populus antea, vel ii, qui populum repræſentant, conſulti conſenſerint. Ipſe tamen AUCTOR noſter contrariam ſententiam tuetur in §. 10. hujus capitis. Debebat igitur talibus verbis uti, per quæ Majeſtas & limitatam & abſolutam habentibus poteſtatem ſalva eſſet. Melius igitur ſimpliciter dicemus, Quod actue imperantis a nemine, tanquam a ſuperiore irriti reddi poſſint.

(*a*) Adde, ne detur progreſſus in infinitum, conſiſtendum eſſe in aliquo cœtu vel homine; qui ſuperiorem agnoſcat neminem. H.

(*b*) Vid. ſupra L. I. c. 6. §. 6. *Neque imperare ſibi neque ſe prohibere quemquam poſſe*, eſt in L. 51. *D. de Recept. arbitr.* H.

(*c*) Vid. GROTIUS L. I. c. 6. §. 2. num. 2. Ceterum quicquid hic ab AUCTORE dicitur, id cum reſtrictione accipiendum eſt, niſi jure ſuo jam exciderit Princeps. Conf. c. 8.

(*d*) Vid. Commentarius AUCTORIS noſtri ſub Monzambani nomine editus de Statu Imperii Germaniei c. 6. §. 7.

(*e*) Promulgando cauſas belli aut calumnias ab inimicis vulgatas diſpellendo. H.

(*f*) Uti in Galliæ regno aliiſque, nec non in Principatibus Germaniæ. Vid. BODINUM L. III. de Republ. c. 6. ubi tradit, in Gallia regium nomen reticeri, & cauſas hujuſmodi procuratorio nomine agi. BUSIUS *ad L. 10. D. de Juriſdict.* STRUVIUS Ex. 4. Syntagm. jur. Civil. §. 56. Joan. SCHEFFER Memorab. Svecicæ gentis c. 11. §. 4. & 5. H.

(*g*) Vid. infra L. VIII. c. 10. §. 6. H.

(*h*) Et Hebræorum Regum, qui male regnaſſent, cadavera extra proprium Regibus locum ſepulta, 2 Paralip. XXIV. 25. & XXVIII. 27. JOSEPHUS L. VIII. Antiqu. Hiſtor. c. 3. & 5. H.

(*i*) Et tamen HOBBESIUS non dubitavit pronunciare c. 12. de Cive §. 4. *ſummos imperantes peccare non poſſe, adeoque nec cum ratione unquam culpandos eſſe, quoniam non ſubjiciantur legibus civi-*

Digitized by Google

(p. 780. C.) *Quis ergo imperabit principi? Lex, omnium rex mortalium atque immortalium, ut ait Pindarus, non ea foris ſcripta in libris, aut lignis inſculpta: ſed viva in ipſius corde ratio, ſemper una habitans atque excubans: & animum nunquam ſinens eſſe principatus vacuum* (*a*). SENECA Thyeſte. (v. 612.) *Omne ſub regno graviore regnum eſt*. Humanæ autem leges nihil aliud ſunt, quam ſummi imperii decreta (*b*) circa ea, quæ ſubjectis ad ſalutem civitatis obſervanda ſunt. (Iſtæ (*c*) enim leges a ſummo imperio tam in origine, quam in duratione dependent.) Hiſce directe non obligari ſummum imperium patet (*d*). Summum enim eſt; ergo a ſuperiori homine obligatio ipſi non poteſt accedere. Seipſum autem per modum legis, id eſt, per modum ſuperioris obligare nemo poteſt. Vid. HOBBES de Cive c. 6. §. 14. (*e*) Etſi velut per reflexionem ſua obligari lege quandoque legislatorem conſtet, ex æquitate naturali, & decoro publico (*f*), ut quod in moribus civium tanquam bono publico expediens exigit, ipſe quoque ſervet, excitando ſubjectorum obſequio, & ne vetando vitia, in quibus ipſe volutatur, eorundem dulcedinem aliis invidere videatur. Vid. 1 Samuel. XIV. 40. PLINIUS Paneg. (c. 45.) *Vita principis cenſura eſt, eaque perpetua; ad hanc dirigimur, ad hanc convertimur, nec tam imperio nobis opus eſt, quam exemplo. Quippe infidelis recti Magiſter eſt metus. Melius homines exemplis docentur, quæ inprimis hoc in ſe boni habent, quod approbant, quæ præcipiunt fieri poſſe*. Nec erubeſcendum regibus, quod ATHENÆUS L. X. (c. 10.) ex Cteſia tradit; apud Indos regi non licere inebriari; apud Perſas vero id concedi regi die uno, quo ſacrificant Mithræ. CLAUDIANUS de IV. Conſul. Honorii. (v. 296. & ſeqq.)

> *In commune jubes ſi quid, cenſeſque tenendum,*
> *Primus juſſa ſubi, tunc obſervantior æqui*
> *Fit populus, nec ferre negat, cum viderit ipſum*
> *Auctorem parere ſibi. Componitur orbis*
> *Regis ad exemplum, nec ſic inflectere ſenſus*
> *Humanos edicta valent, ut vita regentis.*

LIVIUS L. XXVI. c. 36. *Si quid injungere inferiori velis, id prius in te ac tuos ſi ipſe juris ſtatueris, facilius omnes obedientes habeas*. PLINIUS L. IV. Epiſt. 22. *Ut in corpori-*

vilibus & nemo obligetur ſibi. Nimirum is perſuadere voluit, leges naturæ proprie vim obligandi non habere, niſi eam a jure civili acceperint. Quod etiam de ſecunda Decalogi tabula aſſerit. Vid. c. 14. §. 9. ſequ. c. 17. §. 10. Conf. Leviath. c. 33. Quæ AUCTOR infra ex profeſſo refutat L. VIII. c. 1. §. 2. & 3. CUMBERLAND. Diſquiſ. de Jure natur. c. 9. §. 18. Conf. infra c. 8. §. 2. H.

(*a*) Ἀλλ' οἱ πολλοὶ κακῶς φρονοῦντες εὔχονται πρῶτον ἐν τῷ ἄρχειν ἀγαθὸν εἶναι, τὸ μὴ ἄρχεσθαι - - - τίς οὖν ἄρξει τοῦ ἄρχοντος; ὁ νόμος ὁ πάντων βασιλεὺς θνατῶν τε ϗ ἀθανάτων, (ὥς φησι Πίνδαρος) οὐκ ἐν βιβλίοις ἔξω γεγραμμένος οὐδέ τισι ξύλοις, ἀλλ' ἔμψυχος ὢν ἑαυτῷ λόγος, ἀεὶ συνοικῶν ϗ παραφυλάττων, ϗ μηδέποτε τὴν ψυχὴν ἐῶν ἔρημον ἡγεμονίας. Addatur BUDDEI Diſſertatio de Principe legibus humanis, ſed non Divinis ſoluto.

(*b*) Eundem hic errorem errat AUCTOR, qui in nota a. ad §. 1. notatus fuit. Neque hoc enim Principibus, quorum poteſtas limitata eſt, convenit, quoniam, etſi ab iis confirmentur populi ſcita, aut Senatus populum repræſentantis Conſulta, eoque his actibus via & robur addatur negotiis, quorum plena diſpoſitio Principi non fuerit relicta, ipſorum tamen non eſt, ea revocare, aut mutare ſine conſenſu populi vel Senatus. Dicta præterea AUCTORIS non niſi ad actiones Principum pertinent, non autem ad effectus, quos Leges, quas abrogat, inter cives jam produxerunt. Vid. ſupra L. I. c. 6. §. 6.

(*c*) Hæc verba uncis incluſa adjiciuntur ex Offic. Hom. & Civ. L. 2. c. 9. §. 3.

(*d*) Ubi tamen excipiendi actus, qui a ſummo imperante, non qua tali, ſed quovis alio fieri ſolent, ut contra Vaſquium recte diſputat H. GROTIUS L. II. de J. B. & P. c. 14. §. 6. n. 2. AUCTOR infra L. VIII. c. 10. §. 4. Quanquam hic coactio locum non habeat, & ſummus imperans, ut aliorum, ita ſuos quoque actus legibus hiſce ſolvere poſſit. Quod an facere voluerit, ex circumſtantiis dijudicandum, & ſi fecerit, æſtimanda res ex mero jure naturali. Exemplum eſt in *L. 26. de Donat. inter vir. & uxor.* Ex qua lege mendoſe quidam colligunt, contractus Principis inſtar legis eſſe, & vim legis obtinere: cum ibi potius leges & contractus ab imperatore initi inter ſe contendantur, quatenus utrobique nudum placitum ſine ſolennitate ſufficiat. H.

(*e*) GROTIUS L. II. c. 4. §. 12. num. 1. ad quem Sophiſticæ cavillationis virum ſummum accuſat I. Fr. GRONOVIUS in notis, cujus vanam criminationem ſuſtulit CL. BARBEYRACUS in nota 4.

(*f*) Exemplo THEODOSII & VALENTINIANI, qui in *L. 68. C. Theod. de Appellat.* reſcripſere: *Salva noſtra reverentia majeſtatis, jus nobis cum privatis non dedignamur eſſe commune*. Vid. plur. Jacob. GOTHOFRED. *ad L. 2. C. de Teſtam.* H.

poribus, ſic in imperio, graviſſimus eſt morbus, qui a capite diffunditur. JUSTINUS III. 2. 8. Roſarium Perſicum c. 1. *Si rex ex ſubditi horto unum pomum comederit, ſervi ipſius arborem ipſam eruerint. Si rex quinque ovorum iniquitatem licitam duxerit; Continuo milites ejus mille gallinas veru fixerint.*

§. IV. AD vindicandam hujus imperii ſummitatem, in monarchiis cumprimis, excutienda eſt vulgata diſtinctio majeſtatis in *realem* ac *perſonalem* (*a*). Quam quidem nos non abſurde modo, ſed & perniciose ad imperium applicari judicamus eo ſenſu, ut reali & perſonali majeſtati ſimul & eodem tempore in civitate monarchica locus præbeatur; adeoque in regno regi tribuatur imperium perſonale, populo, prout regi contradiſtinguitur, reale (*b*), & quidem hoc illi par, aut ſuperius; prout alias jura realia perſonalibus nobiliora fere habentur. Hoc enim contradictionem involvere, & civitates facere bicipites, non ſine exitiabili convulſione, in aprico eſt. Neque ideo neceſſum eſt duplicem majeſtatem fingere, quod extincto rege, aut familia regnatrice, populus ſui juris evadat, haſtenus, ut pro lubitu alium regem aut aliam Reipublicæ formam poſſit conſtituere. Non magis quam fingendum eſt in ſervo imperium reale, imperio domini perſonali contradiſtinctum, ideo quod extincto ſine hærede domino, ſervus ſui juris fit. Neque ad rem facit, quod GROTIUS L. I. c. 3. §. 7. aliique, ſubjectum ſummæ poteſtatis faciunt *commune*, vel *proprium*, quorum illud ſit civitas, hoc unus homo, aut concilium univerſorum, vel paucorum. Nam ſenſus iſte eſt: ſi quæratur confuſe, ubi nam ſummum imperium reperiatur, reſpondetur, illud exſiſtere in quavis civitate: ſi quæratur diſtinctius, quænam perſona imperium in civitate habeat, reſpondetur, vel rex, vel ſenatus, vel populus. Sed quis inde inferat, dari duo diſtincta imperia, quorum unum reale in civitate reſideat, alterum perſonale in rege; Sicuti ineptus fuerit, qui duos diſtinctos viſus in homine fingere velit; unum, qui ſit in homine tanquam in ſubjecto communi, & alterum, qui in oculo tanquam in ſubjecto proprio.

§. V. FUERUNT, qui aſſerere non dubitarent, imperium regis univerſo populo nec poſſe nec debere eſſe ſuperius. Cui non parum patrocinari videtur ARISTOTELES Pol. L. III. c. 15. (in fine:) (*c*) Qui

(*a*) Vid. Elem. Prudent. civil. Part. I. ſect. 6. §. 5. H.

(*b*) Eſt hæc doctrina Franc. HOTMANI in Franco-Gallia, Stephani Junii BRUTI in vindiciis contra tyrannos, & aliorum Monarchomachorum. Conf. OBSER. HALENS. VI. 1. BOEHMERI Introductio in Jus publicum univerſale p. 124. & BUDDEUS Hiſt. Jur. nat. & gent. §. 52.

(*c*) Et imprimis Politic. L. III. c. 16. Edit. Pariſ. ubi rationes eorum recenſet, qui Monarchiam Naturæ contrariam eſſe putant. Monarchia autem *plena* & *abſoluta* huic Philoſopho appellatur civitas, in qua Rex negotia publica eadem, pro lubitu, auctoritate regit, qua paterfamilias familiam & libera Reſpublica ſemet-ipſam. Αὕτη δ' ἐστι (Παμβασιλεία) καθ' ἣν ἄρχει πάντων κατὰ τὴν ἑαυτοῦ βούλησιν ὁ βασιλεύς - - ὅταν ᾖ πάντων κύριος εἷς ὤν, ὥσπερ ἕκαστον ἔθνος, καὶ πόλις ἑκάστη τῶν κοινῶν, τεταγμένη κατὰ τὴν οἰκονομικήν· ὥσπερ γὰρ ἡ οἰκονομικὴ βασιλεία τις οἰκίας ἐστιν, οὕτως ἡ βασιλεία πόλεως καὶ ἔθνους ἑνὸς, ἢ πλειόνων οἰκονομία. c. 16. in princip. & c. 15. in fine. In capite deinde 17. Princeps Philoſophorum quæſtionem ſecundum principia ſua decidit, & dicit: Quemadmodum civis populo pro indole ipſius certa conveniat Reipublicæ forma, ſic, ſi in gente quadam, quæ Monarchiam ferre poſſit, civis aut familia quædam exſtat reliquas omnes virtute præcellens, tunc æque juſtum eſſe, ut huic civi vel familiæ abſolutum deferatur imperium. Βασιλευτὸν μὲν οὖν τὸ τοιοῦτόν ἐστι πλῆθος, ὃ πέφυκε φέρειν γένος ὑπερέχον κατ' ἀρετὴν πρὸς ἡγεμονίαν πολιτικήν - - ὅταν οὖν ἢ γένος ὅλον, ἢ καὶ τῶν ἄλλων ἕνα τινὰ συμβῇ διαφέροντα γένεσθαι κατ' ἀρετὴν, τοσοῦτον, ὥστ' ὑπερέχειν τὴν ἐκείνου τῆς τῶν ἄλλων πάντων τότε δίκαιον τὸ γένος εἶναι τοῦτο βασιλικὸν, καὶ κύριον πάντων, καὶ βασιλέα τὸν ἕνα τοῦτον - - ὥστε λείπεται μόνον τὸ πείθεσθαι τῷ τοιούτῳ καὶ κύριον εἶναι μὴ κατὰ μέρος τοῦτον ἀλλ' ἁπλῶς. Minime itaque Ariſtoteles, Regem unquam abſoluto gaudere imperio poſſe, negat, quod AUCTOR præ ſe ferre videtur. Equidem conſtat, virtutes, quas Ariſtoteles a tali Principe exigit, rariſſime in eadem perſona inveniri, unde SIDNEJUS c. 3. ſect. 23. contendit, talem hominem ab eo quæri, qui nuſquam reperiatur, ut manifeſtum ſit, nunquam imperium abſolutum, uni civi, vel uni familiæ deferendum eſſe. Sed Philoſophus non de virtute uſquequaque perfecta, ſed de tali loquitur, qualis in hominibus deprehendi ſoleat, modo enormiora abſint vitia, quibus tyranni dignoſcuntur. In loco Ariſtotelis, qui ab AUCTORE adducitur, non agitur de imperio populi imperio Regis ſuperiore, ſed potius de viribus, quæ in Principis manu poſitæ ſunt ad vim tribuendam legibus, & reprimendos ſubditos rebelles.

Digitized by Google

Qui Idem dicto loco c. 11. tradit: *Δεῖ γὰρ τὸν βαſιλέα μὲν ἔχειν ἰσχύν· εἶναι δὲ τοσαύτην τὴν ἰσχύν, ὥστε ἑκάστου μὲν ἑνὸς ἢ συμπλειόνων κρείττω, τοῦ δὲ πλήθους ἥττω. Poteſtatem quidem regem habere oportet; tantam vero poteſtatem eſſe, ut ſingulis quidem, & uno, & pluribus ſit major, multitudine vero minor.* Iſtos homines ſibi oppugnandos ſumſit Grotius (*a*) dicto loco §. 8. Ubi primo oſtendit, licuiſſe alicui populo penitus & ſine exceptione imperium in ſe aliis tranſcribere; cum & ſingulis liceat in ſervitutem perſonalem alteri ſeſe addicere. Vid. Exodi XXI. 6. Levit. XXV. 39. add. Seldenus L. VI. c. 7. *L. 37. D. de Liberali cauſa. L. 10. C. d. t. L. 7. §. 3. L. 33. D. d. t. L. 4. D. Quib. ad libert. proclam. non licet. §. 4. Inſtit. de Jure perſon. & L. 6. §. 5. D. de Injuſt. teſtam.* Novella Leonis LIX. De antiquis Gallis Cæsar de B. G. L. VI. (c. 13.) *Plerique de plebe, cum aut ære alieno, aut magnitudine tributorum, aut injuria potentiorum premuntur, ſeſe in ſervitutem dicant nobilibus. In hos eadem omnia ſunt jura, quæ dominis in ſervos.* Etſi de cætero indignum videatur, cives ſub abſoluto monarcha viventes mancipiis comparare. Claudianus L. III. de Laudib. Stiliconis; (v. 113. & ſeqq.)

Fallitur, egregio quiſquis ſub principe credit
Servitium; numquam libertas gratior extat,
Quam ſub rege pio - - - -

Huc facit illud Apollonii Thyanæi apud Philostratum L. V. c. 12. *Ὥσπερ εἷς ἀρετῇ προὔχων, μεθίστησι τὴν δημοκρατίαν ἐς τὸ ἑνὸς ἀνδρὸς τοῦ ἀρίστου τὴν ἀρχὴν φαίνεσθαι, οὕτως ἡ ἑνὸς ἀρχὴ πάντα ἐς τὸ ξυμφέρον τοῦ κοινοῦ προορῶσα, δῆμός ἐστιν. Sicut vir unus alios virtute ſuperans popularem gubernationem ita tranſmutat, ut unius hominis imperium eſſe videatur: ita unius hominis principatus ad communem utilitatem omnia dirigens inſtar populi merito habendus eſt.* Add. Hobbesius de Cive c. 10. §. 8. Deinde afferuntur occaſiones & cauſæ, quibus compulſus populus aliquis jus totum imperandi abs ſeſe abdicare, & alteri tradere potuerit. Quarum complures complectitur Cicero Offic. II. (c. 6.) *Atque etiam ſubjiciunt ſe homines imperio alterius, ac poteſtati pluribus de cauſis. Ducuntur enim aut benevolentia, aut beneficiorum magnitudine, aut dignitatis præſtantia, aut ſpe ſibi utile futurum, aut metu, ne parere cogantur: aut ſpe largitionis, promiſſionibuſque capti: aut poſtremo, ut ſæpe in noſtra Republica vidimus, mercede conducti.* Grotio iſtæ adducuntur; ſi accidat, ut populo ab hoſte excidium immineat, ad quod effugiendum nulla alia pateat via, quam ſi citra reſervationem ſub alterius ditionem concedat. Vid. Livius L. VII. c. 31. ſi inopia preſſus aliter non habeat, unde ſe ſuſtentet. Vid. Geneſ. XLVII. 19. Si paterſamilias latifundia poſſidens neminem alia lege in ſuas terras habitatum recipere velit, quam abſolutam ab ipſo ſubjectionem ſtipulatur: aut ſi quis magnam ſervorum copiam ea lege manumittat. Quin & ejuſmodi regiminis forma genio alicujus populi congruere poteſt. Neque vero ſemper degeneris eſt, aut abjecti indicium animi, abſoluta monarchia gaudere; quod pleriſque in democratia natis videtur; apud quos eo nomine Cappadoces male audiunt, quod oblatam a Romanis libertatem adſpernati ſint. Vid. Strabo L. XII. (p. 540. Ed. Pariſ. 815. Ed. Amſt.) & Justinus L. XXXVIII. c. 2. Euripides Helena (v. 283.) ex communi Græcorum opinione: *Τὰ βαρβάρων δοῦλα πάντα, πλὴν ἑνός. Omnes barbari ſervi, excepto uno rege.* Quin populis, in quibus multi ſunt homines impotentes, ambitioſi, elati, & æqualitatis impatiens libertas popularis eſt pernicioſiſſima; iidem regnum facile patiuntur. Nam malunt uni parere, & reliquos eminere, quam æquali cum omnibus conditione degere; *& dominari ut poſſint ſervire, volunt.* Ausonius (Eidyll. XV. v. 37. 38.) Imo *Oriens* uſque adeo *Regibus ſuetus* & olim & nunc, ut Neuhof in Legatione referat, *Chinenſes non potuiſſe animo concipere, quid rei eſſent Ordines Hollandiæ*, quod præter monarchiam nullum regiminis genus norint. Et Rex Pegu, cum ipſi referretur, imperium apud Venetos eſſe penes Senatum, effuſiſſime riſit, velut rem plane abſurdam, uti refert Caſpar Balbi Venetus, in Itinerario. Aſt popularem libertatem bene ferre non poſſunt, niſi temperato ſpiritu homines, ſedatis affectibus, & æ-

quo

(*a*) Idem argumentum pecul. diſſert. *an ſummam rerum ex inſtituto naturæ ſemper ſit penes populum* excolui Tom. I. Comment. atque Opuſcul. H.

quo animo intra æqualitatem late regnari. Sæpe denique civitates liberæ per turbas inteſtinas eo rediguntur, ut niſi ſub unius abſoluto imperio ſalvæ nequeant eſſe: *& quæ domino pax iſta venit.* LUCANUS L. I. (v. 670.)

§. VI. POTIUS eſt excutere rationes eorum, qui realem iſtam, quam fingunt, majeſtatem populi ſupra reges evehere gaudent. Jactant omnes reges a populo conſtitutos (*a*). Atqui naturale eſſe, ut conſtituens ſit conſtituto ſuperior. Verum licet ad quoramlibet regum conſtitutionem populi conſenſus interveniat: inter modos tamen, quibus ille elicitur, magna eſt differentia. Quidam enim populi ultro ſibi regem ſumunt; reliqui bello aut alia neceſſitate ſubacti regem accipiunt, quem extra iſtiusmodi caſum haudquaquam optabant. Atqui communis loquendi uſus fert, ut illi demum reges a populo dicantur conſtituti, quos iſte ultro ſibi ſumſit. Qui per vim bellicam, aut ſimili modo conſenſum extorquent, non a populo conſtituti, ſed populum ſibi ſubjeciſſe dicuntur. Deinde tunc demum conſtituens conſtituto eſt ſuperior, ſi penes iſtum ſemper ſit, quousque hic eo, quo poſitus eſt, loco debeat ſubſiſtere. Sed quandoque ab initio quidem ultroneæ voluntatis eſt, quem velis conſtituere? conſtitutione ſemel facta, conſtitutum fere neceſſitatis fit. Aliqui ſic reſpondent. Conſtituit quis aliquem vel in caput tertii, vel in caput proprium. Prior conſtituto ſane ſuperior eſt. Præſupponitur enim, iſtum tertium ſub hujus eſſe poteſtate, & deinceps quoque manere. Unde neceſſarium eſt, conſtitutum quoque ab iſtius voluntate dependere. Cum enim non poſſit unus duobus dominis non ſubordinatis ſervire, non poſſum ſubjecto meo dominum imponere, ut non in hunc mihi maneat poteſtas; adeoque hic ſubordinatus duntaxat fiat dominus. Sic populus liber, qui ducem ſuis militibus imponit, & illo, & his ſuperior eſt, & manet. Aſt qui aliquem conſtituit in ſeipſum (*b*), ſeu qui imperium alteri in ſe confert, non magis eo ſuperior manere poteſt, quam idem eodem tempore imperare & parere. Pergunt, cum omne regimen ſit eorum cauſa, qui parent, non qui imperant; ſeu quia rex eſt propter populum, non populus propter regem: ideo populum utique rege ſuperiorem eſſe. Id enim ſane, propter quod aliud eſt, nobilius videri eo, quod in iſtius gratiam eſt inſtitutum. Enimvero non omne imperium, puta herile, eſt introductum in eorum gratiam, qui parent. Quanquam ſi dominus ex ſuo imperio fructum capere velit, neceſſum eſt, ut ſervi quoque curam agat (*c*). Deinde non id quæritur: pluris ſit perſona regis, an totus populus, ſi alterutri utique ſit pereundum: ſed an quia imperium civile repertum eſt ad emolumentum univerſitatis, judicium de procurando iſto fine ſit potius penes eos, qui ſuam voluntatem voluntati regis ſubdiderunt, an vero penes eum, cujus judicio atque conſcientiæ ſumma rerum fuit concredita. Aliqui ex eo, quod populi ob peccata regum puniti leguntur (*d*), inferunt, penes populum fuiſſe eoſdem peccantes coercere; id quod ſine poteſtate, quæ regium jus ſuperet, intelligi nequit. Haudquaquam enim imputari mihi factum alterius poteſt, ad quod ego nihil contuli. Jam autem fingi non poteſt, quomodo populus de reatu peccati regii, quod inprimis iſti diſplicuit, participare potuerit, niſi quia regem pleſtere omiſit. Verum id pro certo habemus (*e*), peccata regum in ſe non derivare aliquem reatum in ſubditos, niſi ipſi poſitive quid ad iſta contulerint. EURIPIDES Supplicibus: (v. 879. 880. Οὐδὲν αἰτίαν πόλιν κακῶς κλύουσαν διὰ κυβερνήτην κακόν. *Culpa vacat res publica, male audiens propter gubernatorem malum.*) Ex omiſſione autem prohibitionis aut pœnæ haudquidquam iſti poſſint reatum contrahere; quippe cum ipſi tanquam inferiores regum peccata

(*a*) Refellitur hiſce in primis AUCTOR Vindiciarum contra tyrannos. Vid. Quæſtio III, hujus libri pag. 67. & ſeqq. Edit. Francof. 1622.

(*b*) Verbo, axioma illud non procedit in pactis rectoris. Vid. ſupra c. 2. §. 10. id quod etiam exemplo ſervi, ſe in ſervitutem addicentis, & litigantium in arbitros compromittentium intelligitur. Vid. ſupra L. V. c. 13. §. 5. circa extrem. H.

(*c*) Οὐ γὰρ ἐνδέχεται, φθειρομένου τοῦ δούλου, σώζεσθαι τὴν δεσποτείαν. *Fieri enim nequit, ut, intereunte ſervo, conſervetur familiare imperium.* ARISTOTELES III. Pol. 4. H.

(*d*) Vid. Junii BRUTI Vindiciæ contra tyrannos p. 29. & ſeqq.

(*e*) Intelligendum hoc de foro divino. Vid. ſupra c. 2. §. 14. infra L. VIII. c. 6. §. 13. H.

cata neque poſſint, neque teneantur prohibere, aut punire. Nam uti facultas, ita & obligatio alterius delicta prohibendi ex poteſtate in alterum provenit, ſeu ex imperio, quod jus alterius actiones dirigendi involvit. Unde neque antequam rex conſtitueretur, cæteri ex ejus facto teneri poterant, cum æqualis in æqualem non habeat imperium, neque poſtquam rex eſt conſtitutus. Abſurdum quippe eſt dictu, illos, qui ante collatum in aliquem imperium velut in æqualem non habebant poteſtatem pro imperio aut violenter ipſius peccata prohibendi, eandem accepiſſe, poſtquam eidem in ſe dederunt imperium. Sed neque ex illo pacto, quo ſubditi in regem abſolutum imperium contulerunt, peccata regum ſubditis imputari poſſunt. Nam illo pacto impunitatem cives regi non dederunt, ſed quam antea ex libertate naturali habebat, ipſi reliquerunt; cum alias nulla ratione imperium ſummum gerere poſſet, niſi a pœnis humanis foret exemtus. Ad exemplum 2 Samuel. XXIV. a Grotio dicto loco ſat reſponſum. Notabilis quoque locus eſt apud Martinium Hiſt. Sinicæ L. III. c. 1. qui ad d. cap. XXIV. 17. facit. Quod aliqui dicunt; uti qui ſe in ſervitutem dedit, jus retinet, ex ſervitute iterum ſeſe eripiendi; ita par jus competere populo, qui monarchicum jugum ſubiit: id nemo ſanus admiſerit, niſi addatur, ut id fiat bona cum venia domini, aut regis, quæſito ſibi jure ultro cedentis. Add. Xenophon Cyrop. L. III. princ. Falſum quoque eſt, populum, cujus ingenio abſolutum quondam imperium congruebat, ubi ſucceſſu temporis ſervilem indolem exuerit, imperium recte excutere, & in popularem ſeſe libertatem vindicare. Nam ſi talis caſus emerſerit, principi incumbet, ad mutatum populi genium regimen prudenter attemperare. Inepte dicitur; cum dominus re ſua abutens coerceri poſſit, aut eidem bonis interdici, principem quoque poteſtate ſua prave utentem in ordinem poſſe redigi. Nam prioris ratio eſt, quod principi ſuperius jus competat in bona civium, quæ ne inutiliter dilapidentur Reipublicæ intereſt. At quis dixerit; ſubditis competere eminentius quoddam jus in jura principis, id eſt, eoſdem domini ſui dominos eſſe? Ad dicta principum, quorum nonnulla ad jactantiam compoſita ſunt reſpondetur; principem utique debere omnia referre ad ſalutem populi. Sed ex eo nondum conſequitur; cives coercere poſſe principem, quando judicaverint, ipſum media parum idonea iſti fini adhibere. Abſurde traditur; cum populus non habeat jus ſeipſum extinguendi; aut in corpus ſuum atrociter ſæviendi, in regem quoque non poſſe tale jus transferri. Quis enim regi jus extinguendi populum aſſeruerit? Abſolutum imperium non eſſe rem adeo formidabilem, mox oſtendetur (*a*). Quid autem liceat populo, ubi rex aperte ad perdendum populum ruit, alibi diſpiciendum erit (*b*). Nequidquam allegantur conſules, & quivis alii magiſtratus (*c*), qui itidem ſupra populum conſtituti dicuntur, & tamen a populo quandoque in ordinem redacti ſunt. Quod ex ſacris hiſtoriis afferunt; Ebræos jugum vicinarum gentium excuſſiſſe, poſtquam Deo ſat pœnarum dediſſe viſi fuerunt: ad id ſic habendum. Aut in ſtatu belli adhuc verſabantur cum iſtis populis, neque fide data iſtorum ſeſe regibus tanquam cives ſubjecerant, & hoc caſu oppreſſores ſuos tanquam hoſtes jure belli tractare poterant: aut expreſſum Dei mandatum ſuper ea re acceperant, quod ſiquidem a communi jure abierit, aliis imitari non conceditur. Add. Rob. Sandersonus *de Olig. conſcient. Prælect. IX. §. 16. ſeqq. & Prælect. X.* §. 13. 16. 22. 23.

§. VII. Illud præterea ſatis clare patet, in quibuſdam civitatibus imperium, cumprimis regium, circa exercendos ſuos actus eſſe liberum (*d*), alicubi ad certum agendi modum reſtrictum. Unde orta fuit diſtinctio imperii in *abſolutum* & *limitatum*.

(*a*) Commoda quædam ejus eſſe, præſertim quod percuſſores falſorum numorum eoſve radentes ſive circumcidentes, item raptores in viis publicis, aut expilatores ædium hic fere nulli ſint, diffiteri non potuit Auctor Anglus de Statu Daniæ c. 14. H.

(*b*) Infra c. 8. §. 7. H.

(*c*) Neque enim hi Conſules & Magiſtratus ſummi Imperantes erant, ſed meri populi miniſtri.

(*d*) Quod a Græcis vocatur *παμβασιλεία*. Quam definit ARISTOTELES, III. Pol. 12. *Καθ' ἣν ἄρχει, πάντων κατὰ τὴν ἑαυτοῦ βούλησιν ὁ βασιλεύς. In qua Rex pro arbitrio ſuo imperium habet in omnia.* H.

ſtus. Ubi accurate prius exponendum, quid vocabulum *abſoluti* proprie notet; quod magno odio laborat apud eos, qui in liberis civitatibus ſunt educati. Ac poteſt idem ſiniſtre explicatum malis principibus ad Rempublicam vexandam, & plurima ſcelera patranda animos addere, frigidam ſubinde ſuffundentibus adulatoribus, queis ambitionem, & alia principum vitia alere ejus vocis jactatione in proclivi eſt. Abſolutus es; ergo ſi libet, licet: ergo bellis non neceſſariis cives juxta tuos, & vicinos atterere, ut ipſe magnus bellator clueas: ergo contumeliis inſulta quibuslibet: ergo exactionibus atque rapinis exhauri cives, ut ambitioni aut luxui materia ſuppetat. Quo ſpectat adulatio Anaxarchi ad Alexandrum, ob Clyti necem dolentem: [illegible] *Jus & fas Jovi aſſidere, ut quicquid rex agat, id fas juſtumque putetur.* PLUTARCHUS ad princip. indoctum (p. 780.) Item illud SOPHOCLIS Antigone (p. 234.) Ed. H. Steph. [illegible] *tyrannis cum aliis in rebus beata eſt, tum quia licet ei dicere & facere quæ vult* (a). Quin & dantur, qui abſolutum jus regum ejuſmodi argumentis & ſententiis adſtructum eunt, ut idem ſola ſcelerum impunitate, vexandique populi licentia metiri videantur. Igitur uti ſingulorum hominum ſumma hæc, & abſoluta libertas intelligitur, quando non ad alienum, ſed proprium arbitrium & judicium ſtatuere poſſunt de ſuis rebus & actionibus, ſalva tamen ſemper obſervatione juris naturalis: eaque libertas naturaliter omnibus hominibus competit, qui alterius hominis imperio non ſunt ſubjecti: ita ubi plures homines in civitatem perfectam coaluerunt, ibi utique neceſſum eſt exſiſtere tanquam in ſubjecto communi eandem libertatem, ſeu facultatem proprio ex judicio ſtatuendi de mediis, ad ſalutem ſocietatis ſpectantibus. Quam libertatem comitatur imperium ſummum, ſeu jus iſta media civibus præſcribendi, eoſque ad obſequium adigendi. Unde in omni civitate proprie dicta exſiſtit imperium abſolutum, ſaltem habitualiter, ſi non ſemper exercitio. Implicat enim eſſe nemini obnoxium, & non habere jus ſtatuendi de rebus ſuis ex proprio judicio & arbitrio. Imperium autem abſolutum in ſe nil involvere iniquum aut intolerabile, ex fine civitatum inſtitutarum facile eſt perſpectu. Sane enim non ideo civitates conſtituimus, ut neglecto jure naturali, omnia ex prava libidine fierent; ſed ut ſecuritati & ſaluti ſingulorum, junctis multorum opibus, commodius proſpiceretur, utque adeo juris naturalis exercitio tuto vacare liceret.

§. VIII. CÆTERUM quando ſummum imperium conſideratur, prout eſt collatum in unum hominem, vel in unum concilium, ex paucioribus aut univerſis conſtans, tanquam in ſubjectum proprium, non ubique ita abſolutum & liberum, ſed alicubi certis legibus alligatum obſervatur. Equidem in democratiis non ita manifeſte diſcrimen inter imperium abſolutum & circumſcriptum videtur deprehendi. Quanquam enim in quavis democratia oporteat exſiſtere certa inſtituta uſu recepta, aut ſcriptis ſancita legibus, quo tempore, & per quos populus convocari, atque negotia publica proponi, & exſecutioni dari debeant (citra talia enim civitas non poteſt intelligi): tamen cum ex univerſis civibus conſtet concilium illud, penes quod eſt ſummum imperium, adeoque nemini extra idem ex iſtis ſtatutis jus ſit quæſitum, nihil obſtabit, quo minus quolibet tempore a populo eadem abrogari aut immutari poſſint. (*b*). Add. Andr. MAUROCENUS Hiſt. Venet. L. XIII. p. 517. ſeqq. Huc facit, quod Anacharſis Solonem irriſiſſe legatur, qui civium ſe injurias & cupiditates putaret refrenaturum ſcriptura, quæ nihil a telis aranearum differret. Cui Solon repoſuit, ſtare homines etiam pactis conventis, quæ neutri parti expediat violare, ac leges ita ſe temperare civibus omnibus, ut futurum perſpicuum eſſet, antiquius eſſe colere juſtitiam, quam jus violare.

(a) Item SENECA in Agamemnone:
Id eſſe regni maximum pignus putant,
Si quicquid aliis non licet, ſolis licet.
V. infra L. VIII. c. 2. §. 2. H.

(b) Hæc ratio nihil facit: nam & pacta Regum cum Ordinibus mutua voluntate tolli poſſunt. Sane negari nequit, politiam unam præ altera eſſe adſtrictiorem. Sic Corinthi adeo caſtigatus erat popularis Reipublicæ ſtatus, ut propius ad Optimatum gubernationem accedere videretur: quemadmodum ex PLUTARCHO in Dione diſcimus. Idem ſtatus Athenis diu & alibi fuit. H.

lare. Verum eventus magis judicium Anacharſis, quam ſpem Solonis comprobavit. PLUTARCHUS Solone (p. 81. A. B.) Niſi forte jurisjurandi religione ad iſta perperuo obſervanda populus ſeſe adſtrinxerir, uti Romæ circa reges non tolerandos factum. Etſi an tale jurameutum ſtringat, quando nemo ex illis, qui jurarunt, ſupereſt, ſupra diſquiſirum fuerit L. IV. c. 2. §. 17. Quo loco & notanda cavillatio Cæſaris, publicas pecunias auferentis, quæ depoſitæ fuerant cum exſecratione publica, in caput cujuſcunque contrectare auſi, niſi cauſa belli Gallici: *ajebat enim religione ſolutam Rempublicam perdomitis a ſe Gallis, ut nihil inde ſit periculi*. APPIANUS ALEX. de Bello civili L. II. (p. 453. Ed. Steph. 745. Ed. Amſt.) Apud HERODOTUM Clio (L. I. p. 7.) Solon Athenienſes juramento adegiſſe, ſcribitur, ut ne quam legem abs ſe latam intra decennium abrogarent. Quanquam & aliqui, ne ejuſmodi ſtatura mutarentur, cavere voluerint, pœna ſtatuta in eum, qui iſta abroganda ſit ſuaſurus. Quæ pœna tamen non minus, quam prius ſtatutum, abrogari poteſt (*a*). Sicuti Thaſii quondam legem juſſerant; *Qui ſcripſerit, fœdus cum Athenienſibus faciendum, mortis reus eſto*, apud POLYENUM Strateg. L. II. (c. 33.) Et Athenienſes, ne quis referret de aſſerenda Salamine, apud PLUTARCHUM Solone (p. 82.) Et Charondas apud Thurios, ut qui legi correctionem velit adhibere, laqueo collum inſertum gerens in concionem procedat, apud DIODOR. SICULUM L. XII. c. 17. Apud XENOPHONTEM περὶ ἀναβάσ. L. VI. (c. 4. §. 8. Ed. Oxon.) decretum ſit, *ut ſi quis dividundi exercitus mentionem faciat, morte multetur*. In ariſtocratiis autem & monarchiis, ubi alii ſunt, qui imperant, alii, quibus imperatur, adeoque ubi his ex illorum promiſſis & pactis jus poteſt quæri, clare diſcrimen imperii abſoluti & limitati apparet. Hic igitur abſolutus eſt, qui imperium adminiſtrat proprio ex judicio, non ad normam certorum & perpetuorum ſtatutorum, ſed prout præſens rerum conditio videtur exigere & quique adeo ex proprio judicio ſalutem Reipublicæ prout ejuſdem tempora poſtulaverint, procurat (*b*). Unde tantum abeſt, ut in vocabulo abſoluti lateat aliquid invidioſum aut liberis hominibus intolerabile; ut idem potius longe acrioris curæ & circumſpectionis neceſſitatem principibus injungat, ſiquidem officio ſuo & conſcientiæ ſatisfacere velint, quam queis ad præſcriptam formulam negotia publica ſunt expedienda. DIO CHRYSOSTOMUS Orat. 62. *Bonus princeps nihil concupiſcit, quod omnia ſe putat habere: abſtinet & a voluptatibus, quod nulla non potiri poſſit, ſi appetat: juſtior quoque eſt, quam alii, ut qui omnibus juſtitiam exhibeat: delectatur autem laboribus, quod ſponte laboret; & diligit leges, quod non timeat. Atque hæc recte ſibi perſuadet. Cui enim majore opus eſt prudentia quam qui tantis de rebus deliberat? cui accuratiore juſtitia, quam qui eſt ſupra leges? & cui modeſtia continentiore, quam cui omnia licent? & cui majore fortitudine, quam qui omnia ſalva conſervat* (*c*)?

§. IX. ENIMVERO quia unius hominis judicium in diſpiciendo eo, quod ſaluti publicæ expedit, facile decipi poteſt, neque omnibus ea ſit animi firmitas, ut in tanta libertate libidines rationi obluctantes compeſcere norint [HERODIANUS L. I. c. 4. Χαλεπὸν μετρῆσαι τε καὶ ὅρον ἐπιθυμίαις, ὑπηρετούσης ἐξουσίας. *Difficile eſt in maxima licentia moderari ſibi, quaſique frenos imponere cupiditatibus* (*d*).] igitur multis populis conſul-

(*a*) V. ſupra L. I. c. 6. §. 6. H.

(*b*) Qui, ut eſt apud EURIPIDEM Supplicibus, τὸν νόμον κεκτημένος αὐτὸς παρ' αὑτῷ, *legem poſſidet ipſe apud ſe*. Sive, ut tales deſcribit ARISTOTELES III. Pol. 9. qui ipſi ſunt lex. *Riſum enim de ſe excitaret, qui experiretur lege ipſos alligare. Dicerent enim fortaſſe eadem illa, quæ Antiſthenes ait, leones dixiſſe, cum in concione verba facerent lepores, poſtularentque, ut omnes æquum rerum haberent*. H.

(*c*) Ὁ δὲ ἀγαθὸς ἄρχων ... οὐδενὸς μὲν ἐπιθυμεῖ, διὰ τὸ πάντα οἴεσθαι ἔχειν. φείδεται δὲ τῶν ἡδονῶν διὰ τὸ μηδεμιᾶς ἂν ἀποστῆναι ὀρεχθείς. δικαιότερος δὲ τῶν ἄλλων ἐστὶν, ἅτε πᾶσι παρέχων τὴν δικαιοσύνην. ἥδεται δὲ τοῖς πόνοις ὅτι ἑκὼν πονεῖ. ἀγαπᾷ δὲ τοὺς νόμους, ὅτι οὐ δέδοικε καὶ ταῦτα ὀρθῶς ὑπολαμβάνει. τίνι μὲν γὰρ φρονήσεως δεῖ πλείονος, ἢ τῷ περὶ τοσούτων βουλευομένῳ; τίνι δὲ ἀκριβεστέρας δικαιοσύνης ἢ τῷ μείζονι τῶν νόμων; τίνι δὲ σωφροσύνης ἐγκρατεστέρας, ἢ τῷ πάντα ἔξεστι; τίνι δὲ ἀνδρείας μείζονος, ἢ τῷ πάντα σώζοντι.

(*d*) Jam dudum PLATO monuit, Principem, quamvis perfecte calleat præcepta artis Politicæ, tamen rariſſime ita agere, ut, niſi ad reddendas populo rationes obſtringatur ſalutem ſemper populi ante oculos habere, & utilitatibus privatis conſtanter præferre velit. Semper enim eum impellet humanæ Naturæ indoles, voluptatis appetens, dolorem

ſtultum fuit viſum, tantam poteſtatem non ita abſolute committere unius hominis judicio, ab erroribus non immuni, & arbitrio in prava flexili, ſed potius certum modum imperii gerendi ipſi præſcribere. Poſtquam inprimis fuit animadverſum, certa inſtituta, modumque negotia expediendi genio populi, & ſtatui civitatis optime congruere. Neque iſta imperii limitatione fit injuria principibus, qui ſponte populi ad id faſtigii extolluntur. Nam ſi grave videbatur imperium accipere, quod pro arbitrio gerere non poſſent, licebat illud recuſare. Nequaquam autem fidei religio, qua in ſuſceptione ejuſmodi imperii adſtringuntur, admittit, ut poſtea clandeſtinis machinationibus, aut per vim leges regni ſubvertere, & abſolutos ſeſe reddere velint. Scilicet quia *nemini religioſius quod juraverit cuſtodiendum, quam cujus maxime intereſt non pejerari*. Plinius Panegyr. (*a*) (c. 65.) Nam illud nimis quam inſipidum eſt, quod aliqui dicunt, cum reges a Deo ſint conſtituti, iſque ipſis munus ſuum recte gerendum injunxerit, id quod ſine exercitio ſummi imperii fieri nequit; igitur eo ipſo Deum cenſeri contuliſſe regibus certam velut menſuram poteſtatis, cujus partem neque ipſi, ut delibetur aut circumſcribatur, pati debeant: neque populus id recte poſtulare, aut ad idem regem adſtringere queat. Non magis quam honeſte inter maritum & uxorem tale pactum iniri poteſt, ut ille ad hujus furtivos amores conniveat, *doctus ſpectare lacunar, doctus & ad calices vigilanti ſtertere naſo?* Aut ut ita contrahatur, *ut faceres tu, quæ velles, nec non ego poſſem indulgere mihi*. Verum uti illud quidem ſupra ſatis adſtruximus, imperia civilia eſſe a Deo: ita hoc utique in arbitrio hominum fuit relictum, ſaltem quibus ipſe Deus leges civiles non dedit, quam Reipublicæ formam in ſuum cœtum vellent introducere. Cordate Phil. Melanchthon in Epit. philoſoph. moralis: *Sciendum eſt, diſſimiles eſſe formas regnorum, & alibi alios eſſe gradus libertatis. Approbat autem Deus omnes formas imperiorum rationi & naturæ conſentaneas*. Sicuti &, puto, nullibi præceptum aliquod divinum extat, ut liber populus regem ſibi impoſiturus verbi gratia non Cajum, ſed Titium eligat; aut certa aliqua formula divinitus ſancita, ſub qua omnibus regibus imperium ſit deferendum. Neque juvantur iſti homines loco 1 Samuel VIII. quo aliqui nudum regis factum cum injuria conjunctum, alii verum jus, & quod ad omnes reges pertineat, volunt deſcribi. Grotius autem L. I. c. 4. §. 3. mediam viam ſectatus, tradit; deſignari regis factum, ſed quod effectum aliquem juris habeat, nempe non reſiſtendi obligationem: ſeu utut rex quando talia patrat, contra officium ſuum faciat, non magis tamen ſubditos ipſi poſſe reſiſtere, quam ſi optimo jure talia ageret. Ideo enim addi, populum iſtis injuriis preſſum Dei opem imploraturum, quia ſcilicet nulla humana remedia extant. Adeoque illud vocari *jus regis*, quomodo *prætor jus reddere dicitur, etiam cum inique decernit* (*b*). *L.* 11. *D. de Juſt. & jure*. Enimvero genuinum ejus loci ſenſum hoc modo planiſſime erui poſſe arbitror. Fuerat haſtenus inter Ebræos democratia, ſed quæ ſepe indueret faciem ſimilem illi regno, quod Aristoteli heroicum dicitur. Judices divino plerique inſtinctu acti oppreſſos ab hoſtibus vindicabant, aut in pace jus dicebant: de cætero ſuadendi magis auctoritate, quam jubendi poteſtate; & apparatus ipſorum intra civilem modum nullo erat tributo juvandus

lorem autem refugiens, ut juſtitiam & utilitatem publicam negligat, dum deſiderio tenetur eorum, ex quibus ipſi & Reipublicæ mala innumera ſuboriantur. Ἐὰν ἄρα καὶ τὸ γνῶναι τὶς ὅτι ταῦτα οὕτω πέφυκε, λάβῃ ἱκανῶς ἐν τέχνῃ, μετὰ δὲ τοῦτο ἀνυπεύθυνός τε καὶ αὐτοκράτωρ ἄρξῃ πόλεως, οὐκ ἄν ποτε δύναιτο ἐμμεῖναι τούτῳ τῷ δόγματι, καὶ διαβιῶναι τὸ μὲν κοινὸν ἢ, συμφέρον τρέφων ἐν τῇ πόλει, τὸ δὲ ἴδιον ἑπόμενον τῷ κοινῷ, ἀλλ' ἐπὶ πλεονεξίαν καὶ ἰδιοπραγίαν ἡ θνητὴ φύσις αὐτὸν ὁρμήσει ἀεὶ, φεύγουσα μὲν ἀλόγως, τὴν λύπην, διώκουσα δὲ τὴν ἡδονήν. τοῦ δὲ δικαιοτέρου τε καὶ ἀμείνονος ἐπίπροσθεν ἄμφω ταῦτα στήσεται. καὶ σκότος ἀπεργαζομένη ἐν αὐτῇ, πάντων κακῶν ἐμπλήσει πρὸς τὸ τέλος αὐτήν τε καὶ πόλιν ὅλην. De Legibus L. IX. p. 857. B. C. Edit. Serran. & p. 936. D. Ed. Francof. TITIUS Obſ. DCI. SIDNEJUS de Gubernatione c. 2. Sect. 39. ubi cum pluribus rationibus & ingenti numero exemplorum docetur, valde difficile eſſe, ut Monarchia, Diis, hominibuſque approbantibus regatur, ſi auctoritas Principis nullis legibus circumſcripta ſit. Legi autem inprimis merentur verba laudati SIDNEII, obvia T. II. p. 225. 231.

(*a*) Vid. SIDNEJUS dicto loco c. 3. Sect. 14.

(*b*) Quod *jus injuſtum* appellatur PEDONI ALBINOVANO Eleg. 1. verſ. 54. Ed. Gorall.

dus. Add. Grotius ad Jud. I. 1. Pertæſus tamen eum ſtatum populus regem volebat ad modum cæterarum gentium, id eſt, qui externa quoque pompa & inanibus ſplenderet, & perpetuum militem aleret, aut certe in armis cives exerceret, ut hoſtibus ingruentibus ſtatim poſſet occurri. Vid. 1 Samuel. XIII. 2. XIV. 48. 52. Hic Samuel, ut re adhuc integra mature deliberaret populus, jus ejuſmodi regis, & iſtius ſtatus incommoda ipſi ob oculos ponit (*a*). Vultis regem cultu magnifico inſignem. Atqui hic numeroſo erit ſatellitio ſtipatus, adeoque *filios veſtros tollet & ponet in curribus ſuis, facietque ſibi equites, & præcurſores quadrigarum ſuarum*. Vultis regem, qui perpetuo milite ſit inſtructus. At ſic neceſſum erit, ut *conſtituat ſibi tribunos & centuriones* ex filiis veſtris, qui antea rei veſtræ familiari augendæ poterant vacare. Eum regem negotia publica non permittent, ut agros ſuos ipſe colat: Ergo de filiis veſtris ſumet *aratores agrorum ſuorum, & meſſores ſegetum*, ac pro armando ſuo exercitu *fabros armorum, & curruum ſuorum*. Cum præterea amplo miniſterio aulæ ſit uſurus, neque ex dignitate uxorum & filiarum regiarum ſit futurum, ut ipſæ tam luculentam culinam curent; ideo *filias veſtras ſibi faciet unguentarias, focarias, & paniſicas*. Multis præterea miniſtris ipſi opus erit ad pacis ac belli negotia expedienda, quibus ſalaria conſtituenda; ideo *agros veſtros, & vineas & oliveta optima tollet, & dabit ſervis ſuis*. Ad quem uſum etiam *decimas* exiget. Neque minus tamen, ubi opus fuerit, *ſervis & jumentis veſtris ad operas ſuas* utetur. Uno verbo hoc dicit: ſi regem vultis habere, is regie vobis erit ſuſtentandus, & huic fini certi reditus conſtituendi, cujus oneris ſi poſt pertæſum fuerit, nequidquam ſceptro eum exuere poteritis, poſtquam veſtra electione jus ſibi ad regnum quæſivit, quod invito auferri non poterit. Ergo manifeſtum eſt, iſtum locum haudquidquam pravis principiis patrocinari (*b*): ſed nec ibidem a Deo per modum legis certam velut menſuram regii imperii dictari, cui per humanas conventiones nihil poſſit addi, demive; ſed ſimpliciter onera & impenſas ſtatus regii, tam abſoluti quam limitati, delineari. Igitur omnino eſt in arbitrio liberorum populorum, abſolutum regi imperium, an certis ſub legibus velint tradere; modo leges iſtæ in ſe nihil contineant impium, aut ipſum imperii finem non evertant. Nam etiamſi ab initio homines libere in ſocietatem civilem coiverint, cum tamen utique ſubjecti fuerint legi naturali, debuerunt ſane tales regulas imperii & obſequii civilis conſtituere, quæ legi iſti, legitimoque civitatum fini congruerent.

§. X. Cæterum ut recte intelligatur, quanam promiſſione regis (de optimatibus eadem eſt ratio,) imperium abſolutum eſſe deſinat, (non enim cuilibet ea vis ineſt,) ſciendum eſt; regem in ſuſceptione regni ad id recte adminiſtrandum ſeſe obſtringere promiſſo vel *generali*, vel *ſpeciali*, quod plerumque jurisjurandi religione firmatur. Generale promiſſum poteſt fieri vel *tacite*, vel *expreſſe*. Tacita promiſſio regni bene gerendi in ipſa ejuſdem ſuſceptione ineſſe intelligitur, etiamſi nihil expreſſe dictum fuerit. Quo referenda ſunt, quæ notantur Grotio ad 2 Regum XI. 17. *Po-*

(*a*) Quamvis ingenioſa ſit hæc Auctoris interpretatio, veri ſimile tamen eſt, a Samuele non id proponi, quod Regibus facere *jus* ſit, ſed mala oculis Judæorum ſiſti naſcitura ex Regum *facto*, ut hi eo citius Regni deſiderium ponerent. Vid. SIDNEJUS de Gubernatione c. 3. Sect. 3. 4. 5. 7. Plerique interpretes verbis prioribus v. 11. c. 38. 1 Samuel. nituntur, utpote, quæ ſic verti ſolent. *Et dixit; Hoc erit jus Regis*. Sed vox משפט *miſchphat* ſæpe ad *factum*, ſive id bonum, ſive malum, ſive juſtum, ſive injuſtum fuerit, refertur. Suffecerit, unicum eam in rem adduxiſſe exemplum ex eodem libro Samuelis c. 2. v. 12. & ſeqq. depromtum. *Cæterum*, inquit, *filii Eli erant filii Belialis: non agnoverunt Jehovam. Et mos quidem Miſchpath ſacerdotum horum erga populum hic erat: quiſquis vir, ſi ſacrificabat ſacrificium; venit puer ſacerdotis - - - - & fuſcina erat trium dentium in manu ejus. Inſixitque in - - aheno - - (et) quicquid extrahebat - - accipiebat ſacerdos*. Jam autem ſacerdotibus jus nullum erat talia faciendi. Pertinebat enim ad eos pectus tantum & ſcapula dextra victimarum per Levit. c. 7. v. 30. & ſeqq. Conf. CLERICUS ad d. l. Samuelis, qui oſtendit, ſententiam eorum, qui huic loco abſolutum Regum arbitrium ſuperſtruunt, regulis artis Criticæ, non minus quam principiis ſanæ rationis repugnare.

(*b*) Maxime quia jus illud Hebræorum populo fuit proprium: volebant enim regnari ad modum vicinorum, qui herili imperio utplurimum utebantur. Ut adeo id ad alios populos proferri fas non ſinat. V. ſi libet, quæ dixi de Juriſpr. univerſal. ſect. 2. §. 13. H.

17. *Populus promiſit regis ſalutem ſibi curæ fore. Ita hic idem Joſephus. Nam ut rex populo quidquam promitteret, moris apud Hebræos non fuit.* Nempe promiſſione expreſſa, & quæ in coronatione fieret. Frequentiſſimum tamen eſt, promiſſionem illam fieri expreſſe, non ſine juramento, certaque rituum ſolennitate. Neque id inuſitatum, ut in ea promiſſione officium regis deſcribatur per periphraſin, aut enumerationem præcipuarum partium; puta, ſe diligenter invigilare velle ſaluti publicæ promovendæ, bonos defenſurum, malos coerciturum, juſtitiam integre adminiſtraturum, neminem oppreſſurum, & ſimilia. Ejuſmodi promiſſa haudquaquam τὸ abſolutum imperii delibant (*a*); adeoque rex per eadem obligatur quidem ad imperium bene gerendum; quem autem modum, quæve media iſti fini producendo ſit uſurpaturus, in ipſius judicio & arbitrio relinquitur. Specialis autem promiſſio, & in qua etiam modus & media in imperio adminiſtrando adhibenda exprimuntur, duplicem habere vim videtur. Alia enim regis duntaxat conſcientiam ſtringit: alia autem abs ſui impletione obſequium civium tanquam a conditione ſuſpendit. Prioris generis promiſſio talis eſt, ſi rex ſpondeat verbi gratia, ſe certo hominum generi magiſtratus non mandaturum, ſe nemini privilegia in onus cæterorum redundatura daturum, nullas novas leges laturum, nova tributa aut vectigalia non impoſiturum, milite externo non uſurum, & ſimilia; neque tamen ſimul conſtituatur concilium, quod rex teneatur conſulere, ſiquidem ab iſtis promiſſis tempora Reipublicæ diſcedere jubeant; (nam iſtis ſemper tacita hæc exceptio ineſſe intelligitur, ni ſalus Reipublicæ ſuprema in ejuſmodi legibus lex, aliter requirat,) idque concilium jure ſuo, non precario, ſuper illis negotiis poſſit cognoſcere, citra cujus conſenſum cives juſſis regis circa talia non obligentur. Hic utique ad certas quaſdam leges adminiſtratio imperii eſt reſtricta, & ubi citra neceſſitatem rex ſecus fecerit ſine dubio fidei violatæ eſt reus. Neque tamen civibus competit facultas regis juſſa ideo detrectandi, aut iſtos actus reddendi irritos. Nam ſi rex dicat, ſalutem populi, aut inſignem Reipublicæ utilitatem id poſtulare, ſicuti & ea præſumtio actus regis ſemper comitatur, non habent cives, quod regerant: quippe cum ipſis deſit facultas cognoſcendi ſuper iſtis actibus, utrum Reipublicæ neceſſitas eoſdem exigat, an minus. Ex quibus & hoc apparet, non ſatis ſibi cavere populum, ſi regi quidem non niſi limitatum velit imperium tribuere, neque tamen conſtituat aliquod concilium, citra cujus conſenſum actus iſti excepti nequeant exerceri: aut ni regi incumbat neceſſitas comitia habendi, ubi ſuper exercitio iſtorum actuum deliberetur. Id enim præſtat, quam ſi regi neceſſarium ſit conſulere conſilium aliquod ex paucis duntaxat civibus conſtans; cum contingere poſſit, ut paucorum iſtorum privata commoda a bono publico diſcrepent, utique adeo ipſi ob privatum intereſſe non conſentiant in ſalutaria regis deſtinata. Arctius vero conſtringitur regis imperium, ſi expreſſe inter regem & cives ſit conventum in delatione imperii, ut ad certas leges fundamentales imperium gerat, ac ſuper negotiis, circa quæ abſoluta diſponendi poteſtas ipſi non eſt relicta, ad concilium populi vel procerum referat, neque citra iſtius conſenſum quid decernat; ſecus ſi factum fuerit, nolle cives juſſis ejus circa talia teneri. Tali modo qui regem ſibi conſtituit populus, obſequium, ipſi promiſiſſe intelligitur non abſolute, & in omnibus, ſed quatenus imperium ad capitulationem & leges fundamentales congruit; abs quibus diſcrepantes actus ipſo jure ſunt irriti, neque vim obligandi cives obtinent. Neque tamen per ejuſmodi leges fundamentales ſummum imperium redditur mancum (*b*). Poſſunt enim in tali regno omnes imperii actus exerceri, qui in regno abſoluto, niſi quod hic rex

ſolo

(*a*) Habet hic locum illud JCtorum: quæ tacite inſunt, ſi expreſſe adjiciuntur, nullum producunt juris effectum. H.

(*b*) Principes, qui abſoluto imperio etiam maxime ſtuduerunt, interdum agnoviſſe videmus, Nihil ſe poſſe contra leges. Elegans exemplum præſto eſt apud SIDNEJUM, qui in Tractatu de Juribus Reginæ Franciæ (dans le Traité des Droits de la Reine de France) juſſu Ludovici XIV. Regis Gallicrum, vindicandæ partis Belgii Hiſpanici cauſſa excuſo 1667. inter alia hæc legi obſervat: *Reges in hac felici impotentia conſtituti ſunt, ut nihil poſſint contra leges patriæ ſuæ.*

Digitized by Google

ſolo ſuo judicio, ſaltem ultimo, utitur: illic autem penes concilium eſt cognitio velut concomitans, non ex qua radicaliter vis imperii dependeat, ſed quaſi a conditione ſine qua non. Neque etiam in tali civitate exſiſtunt duæ voluntates. Nam utique omnia quæ vult civitas, vult per voluntatem regis. Etſi limitatione iſta fiat, ut non exſiſtente certa conditione, rex quædam non poſſit velle, aut fruſtra velit. Sed nec in tali regno rex ſummum habere imperium deſinit, aut concilium ipſo rege eſt ſuperius. Non enim ſequitur; hic non poteſt agere omnia ex proprie libidine, ergo non habet ſummum imperium. Ego non teneor huic in omnibus parere; ergo ſum ipſo ſuperior, aut æqualis. Ego huic non poſſum quolibet modo imperare; ergo ille ipſe mihi quædam poſitive poteſt injungere. Et longe diverſa ſunt hæc (*a*): ego teneor ſequi, quod huic placet, quia pacto me ad hoc obligavi; & ego teneor ſequi hujus voluntatem, quia pro imperio mihi hoc injungere poteſt. Summum autem & abſolutum nequaquam ſunt unum & idem. Illud enim notat abſentiam ſuperioris aut æqualis in eodem ordine: hoc autem facultatem proprio ex judicio & arbitrio qualecunque jus exercendi. Sed quid ſi expreſſe addita ſit clauſula (*b*) commiſſoria (*c*), ut ſi contra fecerit, regno excidat. (*Expreſſe* dicimus, nam vis legis commiſſoriæ non ineſt illi clauſulæ, *ſi ſecus fecerit, ſe nolle teneri*.) Sicuti apud Sabæos rex, cætera ἀνυπεύθυνος, ubi regia exiverat, a populo juſſu veteris oraculi lapidabatur. Vid. DIODORUS SICULUS L. II. c. 47. & AGHATARCHICES de Mari rubro c. 50. Quo referre poſſis illud STRABONIS L. XV. (p. 488. Ed. Gen. Caſaub.) *Si qua mulier in India regem ebrium occiderit, munus habet, ut cum illius ſucceſſore jungatur*. Arragonii quondam, poſtquam rex in ipſorum privilegia juraverat, hoc modo ipſi obſequium promittebant: Nos, qui valemus tantum quantum tu, te facimus regem & dominum noſtrum hac conditione, ut obſerves noſtras leges & privilegia, ſin minus, non (*d*). Vid. HOTOMANNI Franco-Gallia c. 12. Sie Severus Imp. ſub initium imperii non ſolum juravit, nullum Senatorem ſuo juſſu interfectum iri; ſed præcepit etiam, ut publico decreto ſanciretur, *Imperatorem, ſi Senatori mortem afferret, eumque cujus opera ad eam rem uteretur, liberoſque ipſorum, hoſtes Reipublicæ futuros*, apud XIPHILINUM Epit. Dionis (in Severo.) Etſi non multo poſt Julius Solon, qui illud ipſum decretum juſſu Imperatoris conſcripſerat, interfectus fuit. Hic certum videtur, regem abſolutum non dari, cui regnum ſit commiſſum ſub clauſula commiſſoria. Quo minus tamen limitatum quis imperium, vere regium tamen, hoc modo habeat, nihil prohibere videtur (*e*). Nam licet ponamus, temporarium imperium pro ſummo agnoſci non poſſe; tamen proprie temporarium non dixeris, quod a conditione poteſtativa dependet, & quam nunquam exſiſtere penes regem eſt. Neque ideo ejuſmodi rex judicio populi ſubjicitur, penes quem ſit cognitio, an fidem fefellerit, vel non. Nam præterquam quod ejuſmodi clauſula commiſſoria talia comprehendere ſolet, quæ in ipſos ſenſus incurrunt, quæque adeo ambiguæ diſceptationi non ſunt obnoxia, etiam qualiſcunque illa cognitio non habet indolem judicii, quo ſuper actione ſubjecti cognoſcitur, ſed nihil aliud eſt, quam nuda conteſtatio, quo quis manifeſtum ſuum jus ab altero violari ad animum revocat; id quod etiam in inferiorem cadere poteſt. Conf. BOECLERUS ad Grot. L. I. c. 3. §. 16. GROTIUS dicto loco obſcurius loquitur, quando obligationem ex promiſſis regum cadere dicit vel *in exercitium actus*; vel etiam *directe in ipſam facultatem*. Contra prioris generis promiſſa

ſi fiat;

(*a*) Vid GROTIUS L. I. c. 3. §. 16. num. 2. ubi hoc patrisfamilias exemplo illuſtrat, qui, ſi familiæ ſuæ quidquam, quod ad directionem ejus pertineat, promiſerit, promiſſis ſuis ſtare tenetur, etſi ideo eſſe non deſinat caput hujus ſocietatis. Similiter maritus, ſi quid uxori pollicitus ſit, ſalva id poteſtate maritali, præſtare obſtrictus eſt.

(*b*) Cap. præced. §. XVII. nota 3.

(*c*) Vid. de Polonia HARTKNOCH *L.* 2. de Polon. c. 2. §. 24. THUANUM *L.* LXII. ad A. MDLXXV. Conf. PIASECIUM Chronic. ad A. MDCVII. Adde AUCTOR. L. VII. Rerum Brandemburg. §. 26. 37. 40. ad A. MDCLVII. H.

(*d*) *Nos que valemos tanto come vos, os hazemos nueſtro Rey, con tal que nos guardeys nueſtros fueros y libertades; y ſino, no*. Relat. Antonii PEREZ Secretarii Status Philippi II.

(*e*) Nam & pendente lege commiſſoria dominium eſt penes emtorem. Vid. *L.* 1. *&* 2. *D. de Lege Commiſſoria*. H.

ſi fiat, actus dicitur injuſtus, validus tamen; contra poſterioris generis, etiam *irritus*. Quaſi diceret: interdum rex promittit, ſe aliqua parte ſummi imperii niſi certo modo non uſurum: interdum parte aliqua plane ſeſe abdicat. Circa quod duo monenda ſunt; primo quod etiam irriti poſſint eſſe actus, qui contra prioris generis obligationem ſuſcipiuntur, verbi gratia, ſi rex promiſerit, ſe inconſultis ordinibus nova tributa non indicturum, putaverim irritam eſſe indictionem, quam proprio arbitrio rex fecerit. Deinde quod poſteriori modo ſummi imperii partes divellantur, aut mutilentur.

§. XI. Cæterum ut penitius natura regnorum limitatorum intelligatur, ſciendum eſt, negotia, quæ in adminiſtranda Republica occurrunt, eſſe duplicis potiſſimum generis. Nam de quibuſdam in anteceſſum poteſt conſtitui, ideo quod, quandocunque eveniunt, eandem habeant naturam: de quibuſdam autem non niſi ex præſenti tempore judicium ferre licet, Reipublicæ expediant, nec ne, ideo quod, quæ illa comitantur, prævideri nequeant. Circa utraque, ne a bono publico aberraretur, populus, cui limitatum placuit regnum, cavere potuit. Illic quidem, dum perpetuas leges conſcribit, ad quas ſequendas rex adſtringeretur; hic autem, dum concilium populi vel procerum conſuli vult. Sic populus perſpecta religionis ſuæ veritate, quique modus regiminis ſacri, rituumque exteriorum ſuo genio quam optime congrueret, regi in delatione imperii legem potuit dicere, ne quid circa ſacra ſemel recepta propria auctoritate mutaret. Sic cui non conſtat, quam ſæpe juſtitia ſoleat laborare, ſi citra leges ſcriptas ex ſolo imperantis judicio, & ex æquo & bono, quod frequenter non ratio, ſed affectus aut imperitia ſuggerunt, jus reddatur. Vid. Tacitus A. XIII. 4. 2. Tali incommodo evitando regem poteſt obſtringere populus, ut vel ipſe æquabiles conſcribat leges, vel eas, quæ jam extant, obſervet; utique jus ex iſtis legibus dicatur per certa collegia, cauſæque non niſi graviſſimæ, aut per appellationem demum ad regem devolvantur. Quanquam & ſæpe ex uſu regis ſit, invidioſas cauſas per alios decidi (a). Apud Ovidium Metam. L. XII. (v. 626. & ſeqq.) *A ſe Tantalides onus invidiamque removit: Argolicosque duces mediis conſidere caſtris Juſſit: & arbitrium litis trajecit in omnes*. Et ambitioſæ aut importunæ interceſſiones pro noxiis iſto obtentu commode repelluntur. *Legum ſeveritatem & auctoritatem ſua voluntate & propoſito plus valere, & judicum ſententias ſuo judicio præpollere*, dicebat Andronicus Commenus apud Nicetam Acominatum L. I. de Imperio Andronici. Sic cum notiſſimum ſit, quam facile aliorum ſudore parta per ambitum aut luxum profundantur: igitur ne opes civium ex regum libidine alimenta vitiis ipſorum præbeant, ſapienter alicubi populus certos reditus regi aſſignavit, quot ſufficere judicavit ad ſtatos ſumtus in Rempublicam impendendos; quod ſi ampliores deſiderarentur, ad concilium referri ſuper ea re voluit. Cum etiam nonnulli reges gloriæ bellicæ plus juſto ſint avidi, & in bella non neceſſaria ruentes, ſe ſimul & Rempublicam in caſum dent: inde cauti fuere, qui in delatione imperii regibus ſuis hanc neceſſitatem injunxerunt; ut, ſaltem ſi ipſi bello alios vellent laceſſere, concilium prius conſulerent. Franc. Lopez de Gomara Hiſt. Ind. Occid. c. 95. tradit, incolas inſulæ Borneo odiſſe bellum, regeſque bellatores, eoque hos ante primam aciem ſolent collocare. Et ſic circa alia quoque potuit conſtitui, quæ populus perſpexit ex uſu Reipublicæ eſſe: ne, ſi circa iſta regi abſoluta diſponendi facultas relinqueretur, fortaſſe bono publico parum conſuleretur. Ex hiſce omnibus etiam patet, in quem ſenſum explicanda ſint, quæ politici Græci, & qui eos ſequuntur tradunt (b), legibus potius quam hominibus regimen civitatis eſſe committendum. Quod non alium commodum habere ſenſum poteſt, quam hunc: præſtare, ut qui imperant, ad præſcriptum potius certarum legum Rempublicam gubernent, quam proprio incircumſcripto arbitrio. Alia enim ſolæ leges non magis idoneæ ſunt

(a) *Imaginem cognitionis* vocat TACITUS III. Annal. 27. qui & alio loco notat: *Sævitiam Neronis per hujuſmodi imagines illuſiſſe*. H.

(b) Loca congeſſit GATAKERUS *ad L. 10. Antonini* §. 21. Conf. ſupra L. I. c. 6. §. 14. in fine. H.

Digitized by Google

ſunt ad gubernandam civitatem, quam pixis nautica ad regendam navem; ni nauclerus acceſſerit (*a*). Qua ratione regum poteſtas in Ægypto fuerit limitata, late docet Diodorus Siculus L. I. c. 71. Addatur de rege Taprobanes Plinius N. H. L. VII. cap. 22. in fin. Et Solinus c. 66. Apud Philostratum de Vita Apollonii L. III. c. 10. dicitur, *ſapientum* Indorum *jura non ſinebant regem ſupra diei ſpatium apud eos morari* (*b*). Inſolita magis ſunt, quæ de rege inſularum Hæbudum memorat Solinus c. 35. *Rex nihil ſuum habet, omnia univerſorum. Ad æquitatem certis legibus ſtringitur. Ac ne avaritia divertat a vero diſcit paupertate juſtitiam, utpote cui nihil ſit rei familiaris. Verum alitur e publico. Nulla illi fœmina datur propria, ſed per viciſſitudines, in quamcumque commotus fuerit, uſurariam ſumit. Unde ei nec votum, nec ſpes conceditur liberorum*. Miſer quoque Moſſynœcorum rex, quem, ubi iniquam ſententiam tuliſſet, eo die turri incluſum fame macerabant. Apollonius Rhodius Argon. L. III.

§. XII. Cum autem utplurimum regi limitato circa actus illos, quos abſoluto ipſius imperio populus relinquere noluit, conſulendum ſit concilium univerſi populi, ſeu eorum, qui illum in claſſes diviſum repræſentant; ulterius obſervandum, non æqualem ubique iſtius concilii eſſe poteſtatem. Nam alicubi ipſe rex, cætera abſolutus, conſtituit concilium aut ſenatum, citra cujus approbationem ipſe nolit ſua decreta valere. Quo referenda putaverim, quæ de monarchia Sinica tradit Neuhof (*c*) in Generali Deſcriptione Sinæ c. 1. Qui ſenatus ſine dubio conſiliariorum duntaxat auctoritatem habebit, & decreta regis ſub cenſuram revocabit, quæque Reipublicæ minus expedire viſa fuerint, rejiciet, non proprio jure, ſed conceſſa ab ipſo rege poteſtate. Qui hoc modo ſibi cavere voluit, ne per imprudentiam aut impulſu adulatorum aliquid ſtatueretur minus Reipublicæ proficuum. Quo ſpectat illud apud Plutarchum in Apophthegm. (p. 174. B. 183. F.) *Ægyptiorum reges legem quandam ſuam ſervant, qua juramento obſtringunt judices, ut rege ipſo injuſtam flagitante ſententiam, ei morem non gerant*. Et apud Eumdem d. l. *Antigonus tertius ſcripſiſſe civitatibus* memoratur, *ſi quid contrariam legibus per epiſtolam mandaturus eſſet, ne parerent, ſed ipſum ignoratione lapſum cenſerent*. Vid. *L. 7. C. de Precib. Imperatori offerendis* (*d*). Aliquando & hoc modo importunæ flagitationes eluduntur, dum princeps ipſe in ſpeciem indulget, quod novit a ſenatu reſciſſum iri. Vid. *L. 1. C. de Petit. bonorum ſublatis* (*e*). Bodinus de Republ. L. III. c. 4. Gramondus Hiſt. Gall. (*f*) L. V. ſeqq. Joh. Labardæus Hiſt. de Reb. Gallicis L. III. p. 132. 133. Edit. Pariſ. A. 1671. Quando tamen omnino placitum ſuum valere vult rex, rationeſque a ſenatu adductas parum graves agnoſcit, non habet iſte ulterius, quod poteſtati regis obluctetur. Non enim præſumitur, regem conſtituendo talem ſenatum jure ſuo abſolute imperandi ſe voluiſſe irrevocabiliter abdicare, & quod a civibus ſimpliciter poterat exigere obſequium, ultro a conditione ſuſpendiſſe. Adeoque ſenatus iſte delegatam duntaxat a rege poteſtatem obtinet, limitandam, quandocunque placuerit; etſi non niſi ex cauſis graviſſimis placere hoc debet. Quanquam & hoc fieri poſſit (*g*), ut ubi libere abs rege talis ſenatus ſemel fuit conſtitutus, ſuc-

(*a*) Nimirum, ut ait ARISTOTELES III. Pol. 6. Ὁ νόμος συνθήκη, καὶ καθάπερ ἔφη Λυκόφρων ὁ σοφιστής, ἐγγυητὴς ἀλλήλοις τῶν δικαίων, ἀλλ' οὐχ οἷος ποιεῖν ἀγαθοὺς καὶ δικαίους τοὺς πολίτας. *Lex pactum eſt, ut ait Lycophron Sophiſtes, quæ ſponſor eſt inter ipſos rerum juſtarum: non tamen tantarum virium, ut valeat cives bonos ac juſtos efficere*. H.

(*b*) Vid. GROTIUS L. I. c. 3. §. 16. num. 3.

(*c*) Et de Imperatore Fezzo-Marocano refert St. OLON Relatione de ejus Imperio p. 108. ſequ. illum, licet deſpotice imperet, & ſummum Sacerdotem cæteroſque magiſtratus conſtituat, horum decretis ſubjici, neque iiſdem ſe ſubtrahere poſſe, ſi libeat vel minimo ſubditorum ſuorum ad eos appellare. Quanquam addat Hiſtoricus: *Id auſurum neminem, ob vindictam, quæ ſecutura ſit, certiſſimam mortiferamque*. H.

(*d*) *L. 8. C. de Legib. Novell.* 152. H.

(*e*) *Sed quoniam plerumque ita in nonnullis cauſis inverecunda petentium inhiatione conſtringimur, ut etiam non concedenda tribuamus: nec reſcripto quidem noſtro adverſus formam latæ Legis loci aliquid relinquatur*.

(*f*) Et *L. 1. ad A. MDCXIV. & L. 5. A. MDCXX.* Miniſter. Cardinal. Richelii L. VI. c. 5. & L. VIII. c. 28. H.

(*g*) Ut factum in Anglia & Polonia, de quo alibi. Non dubitavit tamen Eliſabetha Angliæ Regina ſubinde Curiam modeſtiæ admonere, & reverentiam juris regii Ordinibus commendare, imo ple-

ſucceſſores juramento in delatione imperii poſſint adſtringi, ut ne iſtum iterum tollant. Per talem autem ſenatum, præſertim ubi regi ſit poteſtas eundem iterum diſſolvendi, imperium abſolutum eſſe non deſinit. Id enim non in eo conſiſtit, ut rex cæca ex libidine, aut inconſulto animi impetu omnia agat, ſed ut demum ex proprio judicio de negotiis Rempublicam ſpectantibus decernat: cui haudquidquam repugnat neceſſitas ſanas rationes audiendi. Inde licet conſilium, quod ab ejuſmodi ſenatu regi datur, per ſe & velut ex poteſtate imperandi, quæ in iſto hæreat, hunc non obliget: occaſionem tamen obligationi præbet, quatenus regi repræſentat, qua ratione officio ſuo in præſenti negotio ſatisfacere queat. Sicuti medicus per ſe quidem ægrotum non obligat; dum tamen oſtendit, quid ſanitati ipſius conducat, ad iſtius conſilium ſequendum tenetur ex lege naturæ, quæ cuique curam ſalutis & incolumitatis ſuæ imperat. Add. 1 Reg. XII. 7. 8. MARTINIUS Hiſt. Sinicæ L. V. c. 37. refert: *Sinicos melioris famæ reges ut plurimum in uſu habuiſſe; ut cum a Philoſophis ac bonis viris vel de fugiendis vitiis, vel de virtute ſectanda, vel de re alia quacunque, ad regni bonum pertinente, monerentur, ea flexis genibus exciperent.* Add. IDEM L. VI. c. 1. ſeqq. Idem judicandum de conventibus ordinum (*a*), qui huc tantum inſerviunt, ut ſint majus regis conſilium, per quod querelæ populi, quæ ſæpe in conſilio privato reticentur, ad regis aures perveniant, cui deinde liberum ſit ſtatuere, quod ex uſu ipſi videatur. Vid. GROTIUS L. I. c. 3. §. 10. HOBBES Leviath. c. 30. ubi recte monet, ſiquidem Regi ſummum imperium conſtare, ac ni civitas biceps fieri debeat, non poſſe conventum illum plura negotia tractanda ſuſcipere, quam a Rege propoſita ſunt; cum etiam iſti deputati a populo ad nihil amplius potuerint inſtrui, quam in literis, quibus convocabantur, continetur. Sicuti & ſolvetur conventus, quando Rex in præſens ab iis nil amplius tractandum declaraverit. Per modum tamen precum quædam regem ultro monere conventus iſte non prohibetur. Aſt vero utique limitatur regnum, quando ſub hac conditione cives in regem illud contulerunt, ut circa certos actus exercendos concilium ordinum conſulat, citra quorum conſenſum decreta regis nihil ſint valitura. Penes regem tamen eſſe debet, id concilium convocare, & diſſolvere (*b*), ac negotia expedienda proponere; ni regi nudum nomen relinquere, aut irregularem Rempublicam facere velimus. Quod ſi autem & ipſi ordines convocati ultro quædam ad ſalutem regni ſpectantia monere poſſint; decreta tamen ſuper iis facta vim ſuam abs ratihabitione regis mutuabuntur (*c*). In hoc autem differunt ejuſmodi ordines a conſiliariis proprie dictis, quod licet utrique cum rege non niſi rationibus agere queant; horum tamen rationes rex utique rejicere poſſit, illorum non item. Neque indignum judicabit rex, ſi quædam ab ipſo propoſita ordines non admittant. Nam utique promiſit, ſeſe ob oculos ſemper habiturum utilitatem Reipublicæ, de qua certius præſumuntur judicare plures ſelecti, quam unus. Habet ergo, quod ſuam imprudentiam, aut pravos affectus, aut fata Reipublicæ accuſet rex, ſi ordines ab ipſo diſſentire contigerit. Ex quo & hoc apparet, vanum eſſe metum eorum; qui putant, hac ratione in arbitrio fore ordinum, ut Reſpublica ſit ſalva, an minus. Neque enim tanta vecordia temere expectari poteſt vel a rege, ut ordinibus neceſſitates Reipublicæ clare nequeat exponere; vel ab ordinibus, ut iis perſpectis ſalutem ſuam pertinaciter prodere velint. Hoc tamen certum eſt cum illi, qui limitatum imperium in regem contulerunt, haudquidquam præſumantur vel civitatem voluiſſe deſtruere, ac diſſolvere, vel ſuis pactis id efficere, ut finis civitatum obtineri non poſſet: inde iſtarum conventionum

plenis comitiis denunciare; *caverent Principis patientiam lædere*: Vid. CAMDENUS ad A. MDLXVI. H.

(*a*) Vid. HOSPITALII Oratio, & alia Valentini Epiſcopi apud THUANUM Libr. hiſtor. 25. & 27. ad A. MDLX. H.

(*b*) Quod tamen illuſtrationem quandam meretur, quæ peti poteſt ex SIDNEII Libello de Gubernatione c. 3. ſect. 38. & reliquie ejus capitis.

(*c*) Ut apud Veteres Francos, quorum Ordines poteſtatem non niſi conciliariam habuiſſe, aperte evincit locus inſignis in HINCMARI Ep. 3. c. 34. Conf. BOECLERUS in Reb. ſecular. ſub Carolo M. p. 19. & ſub Lothario p. 107. H.

num ita ſemper faciendam eſſe interpretationem, ut communi omnium ſaluti conveniant & nulla ratione eidem adverſentur. Utque adeo in paciſcendo, quicquid pacti ſunt, eam mentem credendi ſint habuiſſe; ne quid per eas conditiones & pactiones committatur, quod communi omnium ſaluti, & publicæ utilitati obeſſet, aut quo civitatis convulſio aut diſſolutio ſequatur. Quod ſi autem ejuſmodi caſus contingat, conveniens quidem fuerit, ſi res moram patiatur, in conventu populi aut ordinum eundem proponi. Ubi hoc fieri nequeat, penes regem erit, pacta, in exitium civitatis eruptura, dextre corrigere. Id quod etiam circa receptas publice leges valet, quas aliquando ſilere ſumma lex, ſalus populi, jubet. Quo ſpectat factum Ageſilai (*a*) apud PLUTARCHUM in ejus Vita (p. 612. 613. Ed. VVechel.) qui per unum diem leges Lycurgi juſſit dormire, ut citra ignominiam poſſent reverti, qui ex prælio ad Leuctra profugerant. Sic & ordinarium judiciorum proceſſum ſæpe obſervari non permittunt tempora Reipublicæ (*b*), aut nocentium conditio, qui, ſi rei eſſent peragendi, acie vincendi prius forent. Unde cum grano ſalis accipiendus eſt HOBBES Leviath. c. 29. ubi factum hoſtile vocat, non pœnam, quod infligitur auctoritate quidem publica, niſi publica antecedat condemnatio (*c*). Nam hoc verum eſt ubi nullum delictum anteceſſit. Sed ubi de certo conſtet, pœna utique erit, quæ infligitur, utut per ordinarium proceſſum reum damnari tempora Reipublicæ non tulerint.

§. XIII. ENIMVERO HOBBESIUS nullam diſtinctionem inter ſummum & abſolutum videtur agnoſcere velle, ſed potius omne imperium ſummum idem putat eſſe abſolutum (*d*). Ubi obſervandum, omnibus illis dictis quæ nimis crude ab eo poſita ſunt, ex fine civitatum reſtrictionem eſſe addendam. Puta, quod de Cive c. V. §. 6. tradit: illum, cui in civitate competit jus pœnas ſumendi, *jure cogere omnes ad omnia, quæ ipſe vult*. Sicut & ipſe hanc limitationem exprimit c. 5. §. 6. *quæ ad pacem & defenſionem ſunt neceſſaria*: dicto loco §. 9. in fin. ad pacem & defenſionem communem. Et c. 6. §. 13. cum jure ſummi imperantis connecti ait tantam civium obedientiam, *quanta ad regimen civitatis neceſſario requiritur*. Sic, quando d. §. 13. dicit: *Quicunque voluntatem ſuam ita voluntati principis ſubjecit, ut quidlibet poſſit impune facere, leges condere, lites judicare, pœnas ſumere, viribus & opibus omnium ſuo arbitrio uti, atque hæc omnia jure, ſane ei imperium maximum, quod concedi poteſt, conceſſit*: conſiderandum, qua intentione, quoque conſilio homines ad civitates conſtituendas animum appulerint. Unde non plus poteſtatis ſua voluntate quis in illum tranſtuliſſe intelligitur, quam quantum ad iſtum finem facere per ſanum hominem judicari poteſt: etſi quid hic & nunc ad iſtum finem faciat, non penes transferentes arbitrium ſit, ſed penes eum, in quem poteſtas illa fuit translata. Ergo cogere jure cives ad omnia ſummus imperans poteſt, quæ ipſi ad bonum publicum aliquid facere judicantur. Ad illa autem cogere cives, quæ ſaluti civitatis repugnant, aut legibus naturalibus adverſantur, ne velle quidem debet. Et ſi tale quid conatus fuerit, ſine dubio poteſtatis ſuæ limites tranſgreditur. Conſideremus quoque argumen-

(*a*) Vid. ſupra L. I. c. 6. §. 17. H.

(*b*) Exempla paſſim in hiſtoriis occurrunt. Habet hic locum quod Porcius Cato dicebat apud SALLUSTIUM de Bello Catilinario: *Cætera maleficia tum perſequare, ubi facta ſunt; hoc, niſi provideris, ne accidat; ubi evenit, fruſtra judicia implores*. H.

(*c*) Vid. ſupra d. L. I. c. 6. §. 17. in fine, ubi de Hiſpanis. Add. de Venetis Sr. DISDIER Part. II. Deſcript. Reip. Venet. p. 230. ſequ. H.

(*d*) Quam ſententiam etiam Romani Pontifices reapſe probant. V. ſupra L. IV. c. 2. §. 5. circa extrem. HOBBESIUS præterea c. 8. de Cive §. 10. c. 9. §. 10. 12. Leviath. c. 20. abſolutum & herile imperium pro iiſdem habet, quia tantum a ſubditis exigit fidem, nec eam ad ſummum imperantem reciprocat, ob defectum pacti, quod ſubditis cum illo negat intercedere. Enimvero eum hypotheſin hancce AUCTOR ſupra luculenter deſtruxerit, atque HOBBESIO ipſo docente c. 14. Leviathan. *qui transfert aliquod jus ea cauſa id facere intelligatur, ut ſibi reciproce ab eo, cui translatum eſt, jus vel bonum accipiat*; cecui libeat credere, homines in naturali ſtatu poſitos, & ſui juris, ſponte tam pretioſi boni (nam libertatem τῶν ἀγαθῶν μέγιστον vocat DIO PRUSÆUS) jacturam facere voluiſſe, ut cum ipſi, tum eorum res ſint inſtrumenta, liberrimo alterius arbitratu moderanda? H.

menta, quibus Idem de Cive cap. 6. §. 17. evincere nititur, fruſtra limitationem imperii ſuſcipi. Dicit: *Cœtum illum*, qui regi futuro leges præſcripſit, *utique habuiſſe poteſtatem abſolutam*, ſaltem habitualiter, aut virtualiter. *Si maneat cœtus, vel de tempore in tempus ad certum diem & locum conventus celebret, erit perpetua potentia illa*; & ſic rex non habebit ſummum imperium, ſed erit nudus magiſtratus. (Quod concedimus, ſi cœtus ille ſuo jure coire, & de quibuſvis Reipublicæ negotiis decernere queat, eique ad reddendas rationes rex ſit obnoxius.) *Sin penitus ſe diſſolvat, ni unà diſſolvatur civitas, relinquitur utique alicubi poteſtas puniendi eos, qui leges tranſgrediuntur: quod fieri ſine abſoluta poteſtate non poteſt*. Id quod falſum (a), uti & argumentum, quo iſthoc probare vult: *Nam qui jure tantum ſibi conceſſum virium habet, ut poſſit quoslibet cives pœnis coercere, habet potentiam tantam, ut a civibus major contribui non poſſit*. At qui finem civitatum cogitaverit, & quod per voluntatis atque virium ſubmiſſionem cives non immobiles propriis nervis trunci facti fuerint, & quod ſub conditione virium ſuarum uſum alteri concedere, & an conditio illa extet, judicare, eaque deficiente, vires ſuas retrahere cives queant; is facile infirmitatem hujus argumenti deprehendet. Sicuti & illud aperte falſum; non plus cautionis eſſe ab imperii abuſu, conceſſo imperio limitato, quam ſi abſolutum id relinquatur. Neque ſemper, qui ſatis virium habet ad omnes defendendos, (quod omnes non ſtolidi cives regi ſuo libenter concedunt,) ſatis quoque virium habet ad eos opprimendos. Imperia ducis, quæ vim habent movendi milites, ut ſtrenue hoſtem invadant, enervia deprehendentur, ſi jubeat eoſdem in ſe mutuo ferrum ſtringere. Denique recte quidem cordati principes, etiam abſoluti, ingenio ſeſe civium attemperant, & ſæpe quandam ipſorum utilitatem minus urgent, quando iſti ad officium ſine periculo civitatis cogi non poſſunt. Aſt illi cives non minus cordati, qui cum perſpectum haberent, quid ſuæ civitati non expediret, per leges fundamentales effecerunt, ne ad iſtud a rege cogi poſſent.

§. XIV. Denique & hoc ſummo imperio, quod penes Monarchas potiſſimum hæret, accidit, ut modus id habendi ſit vel plenus, vel magis aut minus diminutus. Quidam enim reges dicuntur regnum habere in patrimonio; alii utiliter rantum & jure quaſi uſufructuario idem poſſidere dicuntur (b), idque vel ad tempus vitæ, vel ad poſteros quoque ſuos certa lege (c) tranſmittendum (d). Aliis denique certum temporis ſpatium gerendo imperio præfixum eſt, quo elapſo illud expirat, & ipſi ad privatam conditionem rediguntur. Equidem Hobbesio de Cive c. 7. §. 16. c. 9. §. 11. illi quoque monarchæ temporarii vocantur, qui imperium

ad

(a) Ne dicam, licet particularis ille cœtus diſſolvatur, manere ſocietatem pacto primo, de quo ſupra egimus, conflatam, quæ utique capax eſt juria ex promiſſione acquirendi. H.

(b) Hic tamen diverſæ ſunt ſententiæ. HOBBESIUS de Corpore politico Part. II. c. 2. §. 21. regna omnia, quæ ſucceſſione deferuntur, patrimonialia eſſe contendit. E contrario HOTOMANNUS (V. infra §. 26. in fine) regna Patrimonialia dari negat. Enimvero uti hunc refellit experientia. Exemplis compluribus regnorum, vel teſtamento, vel conventione translatorum, quæ GROTIUS adduxit in not. ad L. I. c. 3. §. 12. n. 6. Adde de Dalmatarum Regina, Uladislaum Regem Hungariæ heredem inſtituente, BONFINIUM L. II. Rer. Hungar. Decad. 4. De Rudolpho III. Rege, Burgundiam Conrado Saliquo & ejus filio Henrico III. teſtamento relinquente, SIGEBERT. ad A. MXXXIV. HERMANNUM ad A. MXXXII. OTTONEM FRISINGENSEM L. VI. Chronic. c. 30. 31. De imperatoribus Chinenſibus le COMTE Commentar. de ſtatu præſ. Chinæ ap. 9. Teſtamentum Beatricis Regis Siciliæ A. MCCLXXI. apud Lucam DACHERIUM Tom. 6. Spicileg. p. 475. Taſtamentum Philippi IV. Reg. Hiſpan. apud Cajetanum PASSARELLUM de Bell. Luſitan. Caſtellan. L. IX. p. 428. Ita illi ratio obſtat: neque enim neceſſarium eſt ad gubernationem regni, ut id alienabiliter habeatur; neque præſumendum, populum id voluiſſe in ſe concedere, quod cum maximo ejus incommodo ſæpe eſt conjunctum. H.

(c) Quo & ea conditio pertinet, qua Princeps certæ religioni adſtringitur. Vid. HERTIUS in Diſſertat. de Superioritate territoriali T. II. Commentar. & Opuſc. §. 13. p. 217. & ſeqq. & BÆLII Reſponſe aux Queſtions d'un Provincial. T. I. p. 335. & ſeqq.

(d) Qui reges hereditarii, obſervante id Celeb. OTTONE ad Offic. Hom. & Civ. L. II. c. 9. §. 2. adductis imperare ſolent. Quare etiam Sedes Romana Hereditarios Electis præfert, & illos Potentiſſimos, hos tantum Sereniſſimos vocat: quem morem ceteræ Aulæ Europææ ſequuntur. Vid. GROTIUS Ep. 839. & 839. & Jacob GOTHOFREDUS de Jure præced.

ad vitæ tempus acceperunt; eoſque omnes non monarchas tradit, ſed miniſtros duntaxat civitatis. Enimvero a communi uſu abhorret, illum vocari temporarium principem, qui imperio nonniſi cum vita exuitur; cum illi tantum proprii dicantur, quorum poteſtas cum certo ac definito temporis puncto ipſo jure expirat.

§. XV. Cæterum an detur monarcha temporarius, inter eruditos non adeo expeditum eſt. Equidem Grotius L. I. c. 3. §. 11. Dictatorem Romanum, cujus imperium ſemeſtri ſpatio finiebatur, pro vero monarcha venditat; eo argumento, quod *intra tempus ſuum omnes actus ſummi imperii exercuerit eodem jure, quo qui eſt rex optimo jure; neque ejuſdem actus potuerint ab alio reddi irriti*. Atqui *rerum moralium naturam ex operationibus cognoſci; adeoque quæ facultates eoſdem effectus habeant, eodem quoque nomine eſſe nuncupandas*. (*At dictator intra tempus ſuum omnes actus eodem jure exercet, quo rex qui eſt optimo jure; neque ejus actus ab alio reddi irritus poteſt. Duratio autem naturam rei non* (a) *immutat, quanquam ſi de dignitate quæritur, quæ majeſtas dici ſolet, dubium non eſt, quin ea major ſit in eo cui jus perpetuum datum eſt, quam cui temporarium, quia ad dignitatem facit habendi modus*.) Quanquam dubium non ſit, quin major dignitas imperium perpetuum, quam temporarium comitetur: quippe eum ſolidiore veneratione proſequi ſoleant homines, quos nunquam ad privatam conditionem redactum iri norunt, quam quos paulo poſt in æquo ſunt conſpecturi. Enimvero & ante iſtum Bodinus de Republ. L. I. c. 8. & poſt eruditi viri dictatorem non monarcham, ſed magiſtratum duntaxat extraordinarium fuiſſe oſtenderunt. Neque vero illud axioma adeo firmo ſtat talo: quod illæ facultates ſint eædem, quæ videntur eoſdem effectus producere. Sed conſiderandum quoque eſt, an quis facultatem eam exerceat tanquam ſuam (*b*), an tanquam alienam ſibi delegatam. Hinc & minus recte a Grotio dicto loco, illi in claſſem monarcharum temporariorum referuntur, *qui antequam reges in ſuam perveniant tutelam, aut dum furore, aut captivitate impediuntur, curatores regni ita conſtituuntur, ut populo non ſubſint, neque ante legitimum tempus eorum poteſtas ſit revocabilis*. Hi enim ſummum imperium exercent non ſuo ſed alieno nomine (*c*), adeoque non magis monarchæ vocari poſſunt, quam tutor dominus bonorum pupilli. Sed & dictatori omnes & ſingulas partes ſummi imperii ſimul ita commiſſas, ut intra ſemeſtre ſuum pro arbitrio illas exercere potuerit, nemo hiſtoriæ Romanæ gnarus (*d*) admiſerit (*e*). Neque abſurdum eſt, dari magiſtratum, abs quo, ſaltem in certo negotiorum genere, provocatio non concedatur. Vid. Geneſ. XLI. 40. 44. *L. 10. C. de Appell. & conſultat. L. 8. C. de Epiſcop. audient.* (*f*) *L. un. C. de Sentent. præſ. præt. L. 18. D. de Minoribus*. Addatur quoque Livius L. VI. c. 38. L. VIII. c. 33. & L. XXII. c. 25. Valer. Maximus L. II. c. 7. §. 8. in fine. Obſervandum autem hic, dictatorum, ut & quorumlibet magiſtratuum poteſtatem, queis certus temporis terminus præfixus, elapſo temporis puncto expirare, eoſ-

(*a*) Verum id eſſe ait BUDDEUS in Specim. Juriſprud. Hiſtoriæ §. 47. modo Natura rei non tam arcte cum duratione ejus conjuncta ſit, ut unius mutatio neceſſario mutationem alterius involvat. Conf. Tractatio ejus omnis inde a §. 43. uſque ad §. 49.

(*b*) Atqui nihil vetat, eam ut ſuam exerceri, etiam ab illo, cui ſumma rerum ad tempus eſt delata. Plane ut dominus quoque eſt rei, cujus dominium poteſt certi temporis lapſum eſt revocabile. Vid. *L. 66. D. de Rei vindicat.* H.

(*c*) Negabit hoc GROTIUS. Loquitur is non de tutoribus omnibus, ſed de illis, qui ita conſtituti ſunt, ut populo non ſubſint, nec ad reddendas rationes vocari queant. Quam in rem non tantum Michaelis Palæologi exemplum infra ab AUCTORE memoratum, ſed & alia extant, quæ adduxi Elem. Pr. Civil. Part. I. Sect. 6. §. 8. H.

(*d*) Vid. ROSINI Antiquitates Rom. L. VII. c. 17. SCULTINGIUS in Enarrat. Partis primæ Digeſtorum p. 32.

(*e*) Imo dictatura, quæ quidem optima lege ſtetit, hoc eſt, quæ rei gerendæ conſtituendæ Reipublicæ cauſa fuit conſtituta, erat poteſtas omnibus magiſtratibus major & ſuperior citra provocationem, circa cauſæ dictionem, ſoluta legibus, niſi pauciſſimis & exigui momenti, vi denique imperandi munita. Ut ex DIONYSIO HALICARNASSEO, POLYBIO, CICERONE, aliiſque conſtat. H.

(*f*) *Epiſcopale judicium ratum ſit in omnibus, qui ſe audiri a ſacerdotibus elegerint: eamque illorum judicationi adhibendam eſſe reverentiam jubemus, quam veſtris deferri neceſſe eſt poteſtatibus, a quibus non licet provocare*.

Digitized by Google

eoſdemque ipſo jure ad privatam ſortem recidere: adeoque quicquid poſt illud tempus egerint, pro privato actu habendum, cui recte a quibuſvis obſequium denegatur (*a*); utut fortaſſe inſignia poteſtatis de facto retineant. Unde nec opus eſt ad imperium talibus abrogandum novo populi decreto: ſed ſi tergiverſentur, ſtatim ab ipſa exſecutione initium poterit fieri. Jura enim, quorum vigor a certo temporis termino ſuſpenditur, eodem præſente, ſtatim expirant: ſed ſi jus committendum ſit, ubi certarum actionum qualitas deprehendatur, ibi cognitione & judicio eſt opus. Cujus diſcriminis ratio eſt, quod, an tempus præfinitum ſit elapſum, dubium habere nequeat. An vero actio aliqua recte aut ſecus ſit ſuſcepta, in utramque partem diſceptari poteſt. Vid. LIVIUS L. III. c. 38. ſeqq. Cæterum dari exemplum temporarii imperii, quibuſdam pro impoſſibili habetur, ſi de ſummo imperio, non vicario, ſit agendum. Nam quod Auguſtus apud DIONEM L. LIII. imperium ſibi tantum in decennium dari voluit, & poſt illud iterum in decennium prorogavit, ludibrium erat. Ludibrio ſcelus miſcebat Nabarzanes (*b*) apud CURTIUM L. V. c. 9. *Auſpicium & imperium alii trade interim, qui tamdiu rex appelletur, donec Aſia decedat hoſtis; victor deinde regnum tibi reddat. Beſſum regem temporis gratia ſtatuamus. Compoſitis rebus, juſto regi tibi fiduciarium reſtituat imperium.* Majori ſpecie pro fiduciarii regni exemplo allegari poteſt, quod exſtat apud DIODORUM SICULUM L. IV. c. 23. & 33. Sic apud NICEPHORUM GREGORAM L. IV. Michael Palæologus jurejurando adigitur, ut imperium adminiſtraret, donec legitimus iſtius hæres & ſucceſſor adoleviſſet: tum vero illi ſoli cedendum eſſe ultro & ſolio regio, & omnibus imperii inſignibus. Etſi juramentum illud haudquidquam ſit ſervatum. Circa pactum autem Eteoclis & Polynicis, ut alternis annis imperarent, fortaſſe dici poteſt, illos hoc egiſſe, ut regnum ipſum haberent pro indiviſo, alternis annis adminiſtrandum. Vid. EURIPIDES in Phœniſſis. STATIUS Thebaidos L. I.

§. XVI. CIRCA illum modum regna habendi, quo ea regum in patrimonio dicuntur eſſe ab initio, obſervandum; id cujuſque patrimonium dici, non tam quod abs parentibus in ſe derivatum obtinet, quam quod quocunque modo partum ipſe pleno dominio poſſidet. Porro uti dominium proprie in rebus intelligitur, ſic & iſtæ præcipue in patrimonio dicuntur; quippe in quibus nullum jus hæret, quo minus pro lubitu dominus illis non uti ſolum, ſed & abuti queat. Poſtea rebus, quæ in patrimonio eſſent, accenſeri cœpti ſunt ſervi, quippe quos adeo domini ad ſe pertinere aſſeruerunt, ut iſti non tam ſibi, quam dominis ſalvi eſſe, aut perire intelligerentur. Atque hiſce rebus ab initio patrimonia patrumfamilias circumſcribebantur. Nam jus regendi uxores & liberos, licet ipſis ſolis competeret, cum tamen illud ad iſtorum quoque ſalutem ſpectaret, haudquaquam in patrimonio ſuo duxerunt, aut eo ſeſe locupletiores cenſeri voluerunt. Vid. *L. 126. §. 1. D. de Reg. jur.* & ibi Jac. GOTHOFREDUS, *L. 33. ad L. Aquiliam*. Sicuti & eruditio, ac dexteritas liberorum hominum, utut ipſis maxime proficua, proprie in patrimonio non cenſetur. PHILO Judæus de Plantatione Noe: (p. 224. C. Ed. Pariſ.) *Et pictori ars pingendi & ſua cuique artifici ars hæreditas ſorſve cenſetur, non ut terrena poſſeſſio, ſed ut Olympicum præmium. Nam hujuſmodi res quamvis non ſint domini, proſunt tamen habentibus.* Etſi apud multos ſane locum patrimonii iſta ſuppleat. OVIDIUS Metamorph. L. III. (v. 588.) *Ars illi ſua cenſus erat.* Nihilominus cum deinceps ambitio regnantium inter præcipua bona imperium in homines ducere cœpiſſet, opibuſque ſubjectorum mulcendis cupidinibus multi abuti inſtituiſſent; iſta quoque regna in patrimonio numerata ſunt, circa quæ pro lubitu alienanda imperantes diſponendi facultatem acceperant (*c*), quod in hoc ſumma dominii vis poſita intelligeretur. Reliqui autem reges, qui-

(*a*) Vid SIDNEJUS de Gubernatione c. 2. Sect. 24. pag. 65. 66. T. II. verſionis Gallicæ.

(*b*) Et Semiramis, ſi vera ſunt, quæ ex Athenæo memorat DIODORUS SICULUS, & ex hoc AUCTOR infra c. 8. §. 8. Nam ſunt, qui de ea traditione dubitant. H.

(*c*) Add. c. ſeq. §. 11. & LIVIUS L. VIII. c. 5. §. 9. ſeqq. Reapſe tamen Regnum tunc Regnum eſſe deſinit, & in Familiam degenerat. Unde rectius

Digitized by Google

quibus tanta in regnum ſuum ſacultas non conceſſa, idem velut perſonalem aliquam poſſeſſionem, & jure quaſi uſufructuario obtinere dici ſueverunt. Cujus diſcriminis origo ex diverſis potiſſimum regna adquirendi modis videtur proveniſſe. Quanquam enim ad legitimam quorumvis regnum conſtitutionem ſubjectorum conſenſus requiratur; diverſi tamen plane modi ſunt, quibus ille conſenſus elicitur; ſic ut alicubi rex ſubjectis imputet, quod ipſos imperio ſuo complecti velit; alicubi ſubditis rex magnum beneficium debet, quod ab ipſis regno fuerit admotus. Sic qui juſtam contra ſe bellandi cauſam præbuerunt, ubi victi ſunt, jure belli vitam, aut libertatem perſonalem, & omnia bona potuerunt amittere. Hiſce ſane quæcunque conditio relinquatur, pro beneficio victoris habenda eſt. Qui licet victis libertatem perſonalem, & dominium privatum relinquat; ſaltem tamen imperium in ipſos pleno & irrevocabili modo ſibi ſuiſque vindicare intelligitur. Idem in dubio feciſſe præſumitur, qui in protectionem ſuam ſuſcipit, quibus alias internecio imminebat. Quæ contra regna patrimonialia diſputat Franc. HOTOMANUS Quæſt. illuſtr. 1. reſolvit GROTIUS (*a*) L. I. c. 3. §. 12. Effectus autem, ex iſthoc modo habendi imperium reſultans, in eo potiſſimum cernitur, quod ibi non ſolum conditio civium arbitrio regum ſit conſtituta; ſed & quod jus ſuum in tale regnum rex pro lubitu in quemcunque poſſit tranſcribere, adeoque & modum ſuccedendi pro ſuo arbitrio (*b*) conſtituere (*c*).

§. XVII. ENIMVERO ubi rex ultro a populo adſciſcitur, ibi ſinguli de ſuis juribus omnia ſibi reſervaſſe præſumuntur, quæ quidem cum natura civitatis conſiſtere poſſunt. Adeoque qua conditione in hiſce regnis cives vivant, non tam a regis, quam ipſorum civium arbitrio pendet; qui tamen utique de naturali ſua libertate tantum ſibi detrahere neceſſum habuerunt, quantum forma Reipublicæ, quam introducturi ſunt, poſtulat. Deinde quia ad regnum ultro dandum hominds plerumque moveri ſolent peculiari aliqua conſideratione, quæ in quibuſvis non deprehenditur; & qui ultro imperium alicujus ſubit, huic quidem, ſed non ideo cuivis ſubiici velit: igitur regulariter in tali regno ab arbitrio populi dependere intelligitur, ad quem poſt mortem electi regis regnum devolvatur. Ubi ſi populo non placeat ſingulos reges peculiari electione adſciſcere, penes ipſum tamen erit, ſuper ſucceſſionis ordine diſponere, neque regis hic quidquam contra populi voluntatem poteſtas valebit. Atque hoc potiſſimum intuitu ejuſmodi reges jure uſufructuario a quibusdam dicuntur regna ſua obtinere, quod neque circa intrinſecam ejus ſtructuram, neque circa translationem in alium ſuo arbitrio quidquam invito populo diſponere queant. Couf. *L.* 13. §. *ult.* *L.* 15. §. 1. *D. de Uſufructu*. *L.* 9. *C. h. t.* ulterius comparationem inter regem voluntate populi conſtitutum, & uſufructuarium extendere ego quidem nolim (*d*). Unde haudquidquam probaverim illud HOBBESII de Cive c. 7. §. 16. *Si populus ab electione monarchæ temporarii*, (id eſt in quem ad tempus vitæ imperium eſt collatum,) *ita diſceſſerit, ut decretum prius factum ſit de conveniendo ad diem & locum certum poſt mortem ejus: tunc mortuo monarcha, conſolidatur imperium in populo, nullo novo actu civium, ſed jure priore. Toto enim medio tempore ſummum imperium, ut dominium, in populo erat, uſus autem, ſeu exercitium ejus tantum in monarcha temporario, ut uſufructuario.* Enimvero hanc ſententiam ita crude acceptam oppido quam periculoſam arbitramur omnibus monarchis, qui libera populi

ctius dari Regna patrimonialia negat HEINECCIUS Jur. Nat. & Gent. L. II. §. 148. inprimis quum deficiat criterium, unde conſtet, regnum alienari poſſe. Nam & Regna Deſpotica, & bello parta inalienabilia eſſe, nihil vetat, ceu recte obſervat HUBERUS de Jure Civit. I. 3. 2. 28.

(*a*) Conf. AUCTOR ſupra L. VI. c. 3. §. 7. H.

(*b*) Vid. infra c. 7. §. 11. H.

(*c*) Qua ratione apud Judæos Rex e filiis ſuis ſucceſſorem ſibi pro lubitu eligere poterat. Vid. 1 Reg. I. 35. 2 Chron. XI. 20. 22. ibique Clericus.

(*d*) HUBERUS L. I. de Jur. civit. Sect. 3. c. 2. §. 28. maluit, tale imperium cum dominio mariti in rem dotalem, aut heredis fiduciarii, quod interea antequam fideicommiſſum reſtituatur, in re fideicommiſſo obnoxia habet, comparare. Quid ſi pro uſufructuario dicamus *non alienabile*. H.

puli voluntate ſunt conſtituti, & qui certis legibus, quas vocant, fundamentalibus ſunt adſtricti. Præſertim cum, ſi licuit illi temporarium vocare monarcham, qui ad tempus vitæ conſtituitur, etiam illi hoc nomine nuncupari queant, qui imperium acceperunt in familia duntaxat ſua continuandum. Et quia Hobbeſius non definit, quouſque talem regem cum uſufructuario comparet; facile periculoſis conſecutionibus irretiri poterit. Cum enim dominium in ſe jus ſit nobilius, quam uſusfructus temporarius; facile liceret concludere; populum eſſe rege ſuperiorem, & hunc ab illo poſſe in ordinem redigi, ſi ad ipſius placitum regnum non adminiſtraverit. Quam ob cauſam rejicienda quoque ſunt, quæ traduntur Leviath. c. 19. quod electivi reges non habeant ſummam poteſtatem (*a*). Item, qui habet poteſtatem rege defuncto ſucceſſorem conſtituendi, eundem ſummam quoque poteſtatem obtinere rege vivo; cum quis non poſſit alteri dare, quod ipſe non habeat. Nam ad ipſam vim imperii in ſubjectos parum intereſt, quid circa caſum interregni ſit in aliquo regno conſtitutum. Etiam ubi hic fuerit proviſum, cives addictiſſime poſſunt parere, & ab omni circa Rempublicam poteſtate eoſdem excludi nihil prohibet, nec de nova Reipublicæ forma, aut ſucceſſore rege vivo cogitare licebit. Ex eo autem, quod rex electitius ſucceſſorem ſibi pro arbitrio eligere nequeat, non ſequitur, ipſi uſumfructum duntaxat, & non velut dominium imperii competere, ipſumque rei alienæ eſſe adminiſtratorem. Nam ut ad aliquem redeat poteſtas proſpiciendi ſuæ ſaluti, & ſuas actiones proprio ex judicio gubernandi, (quæ poteſtas tantiſper penes alium fuit,) non neceſſarium eſt imperium ita velut divelli, ut penes hunc ejuſdem κτῆσιν remaneat, χρῆσις duntaxat in alterum transferatur; cum extincto eo cui etiam abſolutum in aliquem imperium competebat, naturalis libertas ultro velut reviviſcat. Quis enim, verbi gratia, patri velit χρῆσιν imperii paterni attribuere, ideo quod liberi ipſo mortuo ſui juris evadant; aut domino χρῆσιν imperii herilis, ideo quod ſervus ipſo citra omnem hæredem mortuo in libertatem abeat?

(*a*) Quod ante ipſum multos alios quoque exiſtimaſſe, notat H. GROTIUS L. I. de J. B. & P. c. 3. §. 10. n. 5. H.

CAPUT

Digitized by Google

CAPUT VII.

DE MODIS ADQUIRENDI IMPERIUM, INPRIMIS MONARCHICUM.

I. *Modus adquirendi imperium in democratia eſt uniformis:*
II. *Sed in ariſtocratia & monarchia variat.*
III. *Imperium quatenus occupetur per vim juſtam:*
IV. *Quatenus per vim injuſtam.*
V. *Qua ratione quis alterius imperio exſolvatur.*
VI. *Electio quotuplex?*
VII. *Quid interregnum*, VIII. *& interreges.*
IX. *Examinatur Hobbeſius.*
X. *Quid ſi poſthumus expectetur?*
XI. *De ſucceſſione in regno patrimoniali;*
XII. *Et in regnis voluntate populi conſtitutis, eaque vel ſimpliciter hæreditaria;*
XIII. *Vel lineali;*
XIV. *Aut per gradus velut tranſverſos.*
XV. *De judice controverſiarum circa ſucceſſiones in regnis.*

Cum in diſquiſitione, quo quis modo imperium adquiſiverit, regulariter præſupponatur, diverſum eſſe eum, qui imperium dicitur adquirere, ab illis, in quos idem adquiritur: manifeſtum eſt, quæſtionem hanc democratias parum tangere; quippe in quibus illi, qui imperant & parent non phyſice, ſed morali duntaxat reſpectu diſtinguuntur. Etſi enim quandoque, per ſeditiones pulſis optimatibus aut rege, democratia conſtituatur; tamen cum hic iidem ſint qui imperant & parent, nullo ſenſu dicetur; populum violento modo imperium adquiſiviſſe, ſeu populum per violentiam talem, quæ ad ſubjectos pertinet, imperium in ſeipſum conſtituiſſe. Inde & in democratiis, ſecus atque in monarchiis, modus habendi imperium ſemper uniformis eſt (*a*). Incrementa tamen ſua democratiæ, uti aliæ civitates, violentiæ bellicæ poſſunt in acceptis referre.

§. II. Ast in Ariſtocratiis diſcrimen aliquod deprehenditur circa modum adquirendi imperii, non in eo ſolum, quod alibi quidem optimatibus ultroneo conſenſu populi imperium fuit delatum, alibi per vim idem fuit quæſitum (*b*), ſed & quod illo concilio propter ſingulorum mortes ſupplendo, alicubi electio adhibetur, alicubi ſola nativitas ad illud concilium aditum præbet (*c*). Enimvero in monarchiis id diſcrimen longe clarius ſeſe pandit. Etſi enim omnes monarchæ, ut imperium ipſorum fiat legitimum, conſenſu populi opus habeant; is tamen diverſo modo elicitur: & qui ultroneo populi conſenſu ſceptris admoventur, vel electioni, vel ſucceſſioni (*d*) idem debent.

§. III. Modum adquirendi imperii violentum vocare ſolent *occupationem*. Circa quam tamen notandum, diverſam eam eſſe ab illa occupatione, qua res domino caren-

(*a*) Si tamen fæx populi, oppreſſis legibus, quibus libertas popularis antea temperabatur, imperium in meliores de populo uſurpet, habeatque locum Reſpublica,

Ὅταν δ' οἱ γ' ἀγαθοὶ πρὸς τῶν ἀγεννῶν
Καταπονῶνται.
Ubi degeneres vicere bonos,
Et magnanimos plebs premit ima,

ut eſt apud EURIPIDEM Alcidia, is modus habendi imperium in ſtatu populari multum diverſus eſt ab illo, ubi populus ſecundum leges regitur. Eam Reipublicæ ſpeciem Græci ὀχλοκρατίαν dixere, ejuſdemque inſtituta, ab aliis diverſa, explicuit ARISTOTELES. H.

(*b*) Ut apud Romanos a Decemviris. H.

(*c*) Ut Venetiis, Genuæ, Raguſæ, & alibi. Hinc oligarchiæ, perinde ut regna, rectiſſime diſtinguuntur in electivas & ſucceſſivas, quicquid dixerit HOBBESIUS. H.

(*d*) Cui modo adquirendi imperium jure ſucceſſionis etiam in Regnis vi partis locus eſt, ut apparet ex iis, quæ tradit AUCTOR infra §. 11.

Digitized by Google

rentes per ſolam apprehenſionem nobis proprias facimus. Nam cum in iſtiuſmodi rebus nullum exſiſtat jus, quo minus quilibet homo caſdem ſibi vindicare queat, (ni lege civili impediatur) nullo peculiari titulo opus eſt ad dominium illarum adquirendum, ſed ſola apprehenſio corporalis cum animo ſibi habendi ſufficit (*a*). Enimvero cum homo homini naturaliter ſit æqualis, adeoque alterius imperio non obnoxius; igitur non ſola vis & velut apprehenſio ad legitimum in homines imperium conſtituendum valet, ſed alio inſuper titulo eſt opus. Unde quando GROTIUS L. II. c. 3. §. 4. tradit (*b*): *In rebus, quæ proprie nullius ſunt, duo eſſe occupabilia, imperium & dominium, quatenus ab imperio diſtinguitur*: vocabulum *imperii* haudquidquam capi debet de imperio proprie dicto, & quod exercetur in homines; ſed de imperio in terras, cujus hic eſt effectus, ut nemo nobis invitis in illis debeat commorari, ni nobis ſubjectus eſſe velit (*c*). Alias enim homo non eſt ex numero rerum, quæ nullius ſunt, ſed qui non eſt alterius, ſuus eſt. XENOPHON Cyropæd. L. IV. (p. 59. Ed. H. Steph.) Οὐδὲν οὕτως ἡμέτερόν ἐστιν, ὡς ἡμεῖς ἡμῶν αὐτῶν, *Nihil ita noſtrum eſt, ſicut nos noſtrummet ipſorum*. Unde & IDEM recte tradit L. II. c. 9. §. 1. *Si quis ſine omni hærede obeat, ſervos ipſius liberos, & populos ſubjectos ſui juris evaſuros*, quia non ſunt hæc ſui natura occupabilia. Mallem tamen omiſſam fuiſse limitationem iſtam: *Niſi libertatem ſuam ultro deſerant*. Quem enim inveniemus hominem, qui libertatem ſuam habeat pro derelicta, id eſt, qui utut domino carere nolit, nil tamen ſua intereſse putet, huic an illi ſerviat (*d*): Igitur talis demum occupatio ad comparandum imperium facit, quæ juſtam præſupponit invaſionis cauſam, & conſenſu ſubjectorum, pactoque ſubſequente firmatur. Quin merito commendanda regula Yncarum apud Peruvianos, imperium pedetentim proferre, & citra violentiam, alios potius manſuetudine imperii alliciendo, apud Garcilaſs. de la VEGA Comm. Reg. L. II. c. 19. Citra hoc enim ſtatus belli durat, ac nulla obligatio, fideſque, adeoque nec imperium intelligi poteſt. Quo loco expendendus eſt I. F. HORNIUS de Civitate L. II. c. 9. §. 2. qui tradit: *Si quis injuſte laceſſentem, injuriiſque id aliis meritum bello devicerit, continuo in devictum habere legitimam poteſtatem, nec expectare ſubjugatorum conſenſum*. Atqui quomodo ex ſtatu belli in pacem poterit deſcendi ſine interveniente pacto? Quomodo fides & obſequium ei debebitur, qui illud non eſt ſtipulatus? Illud duntaxat habent juſto bello victores, ut conſenſum devictorum non per ambitum, aut preces eblandiri neceſſum habeant; ſed eundem per intentata extrema mala queant extorquere (*e*). Unde nihil agit HORNIUS d. l. quando dicit: *Si devictorum conſenſus neceſſarius foret, nunquam legitimus victor occupatione conſequeretur imperium; quod occupatio nullius efficaciæ foret, ſi victus non conſentiret*. Atqui cum hæc occupatio præſupponat victorem viribus præpollentem, adeoque mala quævis victo valentem repræſentare, ipſa occupatio ſatis efficiet, ne victi conſenſum ſuum denegare victori queant. Nam utut nemo ſit, quin vincere quam vinci malit: tamen nullus non ſanus, ubi ſuccumbere ſe videt, leviori defungi malo optabit: neque noxium ſibi in victoris imperium conſenſum ducet (*f*), per quem internecionem effugere datur.

§. IV.

(*a*) Hæc & quæ ſequuntur, iiſdem fere verbis jam leguntur in L. IV. c. 6. §. ult. niſi quod hic additus eſt locus XENOPHONTIS.

(*b*) Conf. ſupra L. IV. c. 6. §. 14. H.

(*c*) Vid. ſupra L. III. c. 3. §. 10. & hoc libr. c. 2. §. 20. H.

(*d*) Vid. quæ dicentur infra ad L. VIII. c. 6. §. 21.

(*e*) Bene AUGUSTINUS L. XVIII. de Civit. Dei c. 2. *Victrici victa pars prævalet, dominationi ſcilicet vel etiam libertati qualemcunque pacem præferens ac ſalutem: ita ut magnæ fuerint admirationi, qui perire quam ſervire maluerint. Nam in omnibus fere gentibus vox naturæ iſta perſonuit, ut ſubjugari victoribus mallent, quibus vinci contigit, quam bellica omnifaria vaſtatione deleri*. H.

(*f*) *Cujus imperii legitimus titulus non inde ſolum deducitur, quod victor, ſi rigore belli voluiſſet uti, vitam plane victis adimere potuiſſet, atque ſic, dum minore iſtos incommodo defungi patitur, clementiæ inſuper laudem nanciſcatur: ſed & quod, cum altero in bellum deſcendens, quem ipſe antea læſerat, & cui æquam ſatisfactionem præbere renuit, omnes ſuas fortunas aleæ Martis exponit, ſic ut jam in antecesſum tacite conſenſerit in quantumque conditionem, quam eventus belli ipſi eſt aſſignaturus*. Offic. Hom. & Civ. L. II. c. 10. §. 2.

§. IV. Sed quid, ſi per vim injuſtam imperium quis occupaverit? Equidem id extra dubium eſt, quin populus democraticus, ejuſve major pars ad evitandum gravius malum, qualicunque de cauſa intentatum poſſit abdicata libertate ſub imperium unius aut paucorum concedere (*a*). Sicut & illud omnes fatentur, poſse populum regi ſubjectum, ad declinandum excidium, & poſtquam in rege nihil amplius eſt præſidii, alteri ſeſe ſubmittere (*b*). Sed illud altioris eſt indaginis: cum metus injuſte incuſsus pactum vitiet, & qui alteri injuria ſua damnum dederit, ad reſtitutionem teneatur; quomodo conſenſus ſubjectorum, metu majoris mali expreſſus, invaſoribus legitimum poſſit conferre imperium, ita ut horum quoque conſcientia iſto conſenſu poſſit tranquillari. Nam illæ næniæ ſunt: *Cum imperium, quod invaſor accepit conſenſu populi, non eripuerit populo, ſed a Deo in populum acceperit; igitur ſi id reſtituendum foret, Deo reddendum, non populo*. Sed cum Hornius ipſe populo tribuat poteſtatem deſignandi ſubjectum, in quod Deus cœlitus majeſtatem infundat; igitur ſufficiet, ſi iſthanc populo oppreſſor reſtituerit. Si enim populus recuperaverit facultatem libere deſignandi regem, quem voluerit, credo, parum amplius ſua intereſſe judicabit, ſive majeſtatem illam ſuam invaſor retineat, ſive Deo reſignet. Igitur judicaverim prius diſcernendum eſse, an invaſor per vim democratiam verterit in monarchiam; an vero monarcha ejecto in ejus ſeſe locum immiſerit. Poſteriori caſu obligatio reſtituendi non prius expirat, quam aut expulſus rex, ipſiuſque hæredes, quibus ad regnum jus quæſitum fuerat, ſit extinctus, aut ipſe pro derelicto id habuerit. Id quod etiam tunc feciſſe præſumitur, quando per longiſſimum temporis ſpatium nullum conatum regni recuperandi oſtendit (*c*). Vid. Justinus L. XL. c. 2. Interea tamen temporis, etiam quamdiu adhuc invaſoris conſcientia laborat, ſubditos poſt conſenſum ſuum fides data valide ſtringit, ſiquidem tunc demum eandem dederunt, quando adverſus (*d*) expulſum regem, quidquid ab ipſis poſtulari potuit, fecerunt. Circa priorem caſum hoc probabiliſſime videtur diei, cum populus æque in monarchia, quam democratia felix eſſe queat, facile eſse, ut popularis libertatis deſiderium digeratur, ſi Rempublicam novus iſte rex bene gubernaverit. Id quod etiam ex modici temporis patientia atque adſuetudine præſumi poteſt. Et hoc facto adquiſitionis vitium purgatum intelligitur. Paucorum autem muſſitantium ratio haberi non debet, qui abs nulla Reipublicæ ſpecie, etiam quæ ultro a civibus fuit conſtituta, abſunt. Quod ſi autem aliquis poſt mutatam violenter Rempublicam cives miſeris modis habeat, vix judicaverim, intrinſeca obligatione cives iſti invaſori obſtringi. Illud enim neſcio an gratis ſit credendum I. F. Hornio de Civitate L. II. c. 9. §. 4. *non attinere ad imperii naturam, quo modo fuerit quæſitum: quippe cum idem ſemper & ubique reſpondens poſtulet obſequium*. Sane enim ſi quis non ſolum per vim aut fraudem imperium invaſit, ſed etiam, præter crudelem civium oppreſſionem, in manifeſta violentia omnes ſuas rationes collocat; ejus vitium ne diuturnitate quidem temporis, quæ alias ad præſcriptionem ſufficere judicatur, purgari videtur. Nam diuturna poſseſſio nihil aliud hic notat, quam per longiſſimum temporis ſpatium continuatam injuriam. Vid. Justinus L. III. c. 5. Conſ. Grotius L. II. c. 4. §. 14. & L. I. c. 4. §. 19.

§. V. Hoc loco & illud quæri poſset: ſi quæ civitas monarcham amolita eſt, qua ratione & quando ipſius libertas democratica confirmetur: Ubi ſuper diverſis caſibus diſtincte videtur pronunciandum. I. Si urbs vel regio aliqua, quacunque de cauſa excuſso ejus imperio, cui antea ſuberat, libertatem ſibi uſurpaverit, & pro peculiari ſeſe Republica gerere cœperit; ubi poſt cum antiquo ſuo domino amice tranſegerit, & pro libera Republica agnita fuerit, ſtatim libertatem pleno jure obtinet, neque ad ejuſdem confirmationem mora uſucapionis opus habet. II. Si juſtis de

(*a*) ſupra c. 6. §. 5. H.
(*b*) Infra c. 8. §. 9. & 10. H.
(*c*) Nec teſtatione contraria jus ſuum conſervare nititur. H.
(*d*) Quod Plautino & Terentiano more ponitur pro *erga*. Eſſet hoc ſupervacuum ad animadvertendum, niſi THOMASIUS Juriſprud. Div. L. III. c. 6. §. 102. in nota *f.* arbitraretur, hoc eſſe *Sphalma*.

Digitized by Google

de cauſis imperium alieni fuerit abrogatum, ſtatim firma & juſta eſt libertas, atque vindicata fuit (*a*). Neque diuturna poſſeſſione opus eſt, aut ut illa libertas a priori domino pro legitima agnoſcatur; niſi haſtenus, ut injuſtis litibus, quæ ab illo deinceps moveri poſſent, materia penitus præſcindatur. Vid. Baudius de Induciis belli Belgici L. III. III. Ubi injuſtis de cauſis rebellatum fuerit, libertas illegitima manet, quamdiu antiquus dominus bello ad obſequium rebelles reducere laborarit, aut ſaltem proteſtationibus jus ſuum in eoſdem ſalvum conſervarit, donec ex diuturno ſilentio colligatur, antiquum dominum jus ſuum habere pro derelicto. IV. Si contingat regionem vel urbem, periculo ab hoſtibus imminente, a rege ſuo auxilium fruſtra petere, quod vires ipſum deficiant, ſic ut ea propriis viribus & conſilio ſalutem ſuam expedire cogatur: putamus prioris domini jus expirare, ubi per diuturnum temporis ſpatium ſuas ſibi res ſeorſim habuit, nec cum antiquo imperio negotii quid amplius ipſi interceſſit (*b*). Id enim aperte prioris domini derelictionem arguit. Nam ſi vel maxime interdum regem aut Rempublicam neceſſitas ſubigat, ut ab auxilio ſuo deſtitutam urbem aut regionem propriæ defenſioni relinquere cogatur; Vid. Livius L. III. c. 6. XXIII. c. 21. tamen depulſa ea neceſſitate ad antiqui imperii exercitium protinus erit redeundum. Cum amplius principem ſe meum ferre nequeat, cui, ubi commode poſſit, ullam principalis muneris partem adverſus me exhibere diu curæ non eſt. Vid. Livius L. XXXV. c. 16.

§. VI. Per *electionem* populus conſtituendus, aut jam conſtitutus ultro certum hominem ſuo judicio imperii capacem deſignat. Cui poſt ubi decretum populi, aut eorum, qui populum repræſentant, fuerit ſignificatum, idque ille acceptaverit, promiſſo populi obſequio imperium confertur. Eam vulgo faciunt *liberam* aut *reſtrictam*. Illa eſt, qua citra exceptionem deſignari poteſt, quicunque naturaliter habilis ſit imperio, aut mox fore ſperetur. Hæc autem, quæ non niſi ex certa natione, familiave, aut certa qualitate præditum (*c*) recte poteſt deſignare. Si tamen jus eligendi, prout radicaliter populo inhærere intelligitur, conſideremus, omnis electio in ſe libera erit. Licet enim decretum ſemel factum fuerit, quo certum genus hominum ab imperio excludatur; nihil tamen impedit, quo minus id decretum iterum abrogetur. Sed ſi populus in paucos quoſdam jus eligendi contulerit, ut plurimum certis ipſos legibus ſolet adſtringere circa requiſita, quæ in deſignando principe obſervari debeant (*d*). Alicubi electio velut mixta ſucceſſione deprehenditur, quando regulariter quidem ad defuncti filios regnum devolvitur, ut tamen populi, procerumve conſenſus initio interveniat (*e*). Qui conſenſus non videtur nudum inſtar inaugurationis, aut præſtationis homagii, ſed vim ſuffragii negativi habere (*f*). Veluti ſi populus in auctorem familiæ regnatricis imperium hac lege contuliſſet, ut idem in poſteros quoque tranſmitteretur, dummodo regno non inepti ſint futuri. Igitur in talibus regnis populus aut proceres conveniunt, non tam ut regem eligant, quam ut declarent, nihil ſe in filio reperire, quo minus patris ſucceſſor eſſe queat.

§. VII. Cæterum electio fit vel in civitate jam naſcente, vel in civitate olim conſtituta. Ibi poſt primum pactum, & decretum ſuper forma Reipublicæ introdu-

(*a*) V. de Belgis, Philippo imperium abrogantibus, H. GROTIUM L. III. Annal. Belgic. Ad. A. MDLXXXVI. Conf. L. VII. Hiſtor. ad A. MDXCVIII. p. 332. H.

(*b*) V. ſupra L. IV. c. 12. §. 8. ſeq. H.

(*c*) Ita Æthiopes olim in eligendis Regibus ſpectabant formæ præſtantiam, robur corporis, opes, rei pecuariæ peritiam. STRABO L. XVII. Geograph. p. 566. Conf. infra L. VIII. c. 3. §. 12. Singulare eſt, Perſarum Rex quia eſſe non poterat, qui non ante Magorum diſciplinam ſcientiamque percepiſſet, teſte CICERONE I. de Divinatione. Quod de Patanorum populo refert LOUBERIUS Deſcript. regni Siamenſ. Part. 3. c. 4. eum ex certa familia eligere Principem (Luſitani Reginam vocant) fœminam, & quidem vetulam, ne marito opus habeat. H.

(*d*) Paucis autem illis jus eligendi adimi haut poterit, ſi id vel pacto, vel præſcriptione memoriam hominum excedente, habeant quæſitum. V. HUBERUS L. I. de Jure Civil. ſect. 7. c. 5. §. 24. H.

(*e*) V. quæ annotabimus infra ad §. 11. H.

(*f*) Et olim apud Hebræos in regno Judææ, & Francos ſub ſtirpe Meroveadarum & Carolidarum. vit. Element. Prud. Civil. Part. 1. ſect. 10. §. 9. H.

O 2

ducenda ad electionem proceditur ab univerſis, vel per univerſos deputaris. Qua peracta, & acceptata, inſecutoque inter electum & populum pacto perfecta civitas monarchica exſiſtit. In civitate autem monarchica jam conſtituta contingere poteſt, ut monarcha decedat, ſucceſſore nondum conſtituto. Quo caſu res ad *interregnum* (*a*) redire dicitur. Quæ forma autem civitati aſſignanda ſit tempore interregni, facile intelligi poteſt, ſi conſideretur, quibus vinculis perfecta civitas cohæreat. Scilicet quia per poſterius pactum, regem inter & cives initum, intrinſeca civitatis perfectio, & ſummum imperium actu provenit, inde ſubjecto proprio imperii ſublato ad imperfectam formam regnum delabitur; ſic ut primogenio duntaxat civitatum pacto cohæreat, quo ſinguli cum ſingulis ad conſtituendum unum cœtum intelliguntur conſpiraſſe. Quanquam iſti pacto circa connectendos cives tempore interregni non parum firmitatis addit vocabulum communis patriæ (*b*), & exinde reſultans qualiſcunque cognatio; ſimulque quod plerorumque fortunæ iſti loco ſint annexæ; nec facile aliorſum transferri queant. Lysias Orat. XXX. *Qui natura cives ſunt, ſed in ea ſunt ſententia, ut quamvis regionem ſibi eſſe patriam exiſtiment, in qua ſuis commodis conſulere queunt; de his ſatis conſtat, quod neglecto communi civitatis bono, privata ſua lucra ſint quæſituri, cum non civitatem, ſed facultates & divitias ſibi patriam conſtituunt* (*c*). Sicuti & recte Livius L. II. c. 1. judicat: per *pignora conjugum ac liberorum, caritatemque ipſius ſoli, cui longo tempore aſſueſcitur, animos civium conſociari*. Antiphon. Orat. 16. Οὔτε ἐκλιπεῖν τὴν πόλιν ἁπλῶς εἶχεν αὐτῷ· ἱκανὰ γὰρ ἦν τὰ ἐνέχυρα αὐτοῦ ὄντι παῖδες καὶ χρήματα. *Nec facile ipſi erat civitatem deſerere: ſufficientia enim pignora erant, quæ tenebantur, ipſius liberi & opes*. Sic apud Plutarchum Mario (p. 410. A.) Romani militem a cenſu legiſſe dicuntur, ἐνέχυρον τὴν οὐσίαν ἑκάστου τιθέναι δοκοῦντες, *quod quilibet ſuas facultates pignori opponere videretur*. Quæ cauſa etiam eſt, quare civitas ad interregnum devoluta firmius adhuc cohæreat, quam exercitus, mercenarius cumprimis, amiſſo duce: quippe in quo *pleriſque nulla patria, aut alia eſt*. Iſta igitur omnia ut conſervent, atque in tuto collocent locupletes cives, ad concordiam interea agitandam ſunt proniores, & ſtudioſius ad inſtaurandam civitatis formam incumbunt. Cæterum, quanquam cum Livio L. I. c. 17. (*d*) interregni tempore regnum poſſimus vocare *civitatem ſine imperio, & velut exercitum ſine duce*; tamen quia civitates naſcentes, antequam imperium in certum hominem aut concilium fuerit collatum, democratiarum inſtar habent; (Vid. Hobbes de Cive cap. 7. §. 5. ab init.) & præterea naturale eſt, ut quando univerſi curam ſui alicui commiſerunt, eo extincto, ipſi ſibi proſpiciant: igitur regulariter interregna indolem democratiæ alicujus temporariæ præ ſe ferre videntur, ſaltem haſtenus, ut ex univerſorum conſenſu tantiſper ſtatuendum ſit de communium rerum adminiſtratione, novoque rege creando, niſi aliam Reipublicæ formam introduci placuerit (*e*). Democratia tamen perfecta interregnum proprie non eſt, quatenus nondum decreto ſancitum, ſummam rerum perpetuo eſſe debere penes concilium univerſorum, & quia leges atque inſtituta publica ad monarchicum regimen.

(*a*) Et definiri interregnum poteſt *ſpecies Reipublicæ, in qua, manente pacto primo, alterum vel lege, vel arbitrio, vel caſu ſuſpenditur*. Eſtque vel *ordinarium*, quod ex propoſito populi evenit, ut in regnis electivis; vel *extraordinarium*, quod citra voluntatem populi contingit, forte quia regnatrix domus extincta, vel dubia aut controverſa eſt ſucceſſio. Dixi *ſpeciem Reſpublicæ*. Etſi enim pacto primo non inſit Reſpublica, cum tamen cives jam dudum pacto illo coaluerint, & interim acceſſerint varia vincula connubiorum, mutuæ familiaritatis, morum conſimilium, & alia ejus generis; non eſt præſumendum, cum in ſtatum interregni conjicitur populus, eum tantiſper, donec alterum pactum perficiatur, ſine aliquali regimine eſſe velle. Conf. infra §. 9. H.

(*b*) V. AUCTORIS Diſſertatio de Interregnis; quæ numero 5. eſt inter Diſſertationes ejus Academicas ſelectiores.

(*c*) Conf. Alia Diſſertatio AUCTORIS noſtri de Obligatione adverſus patriam. Eſt ea prima in laudata collectione.

(*d*) Καὶ γὰρ οἳ φύσει μὲν πολῖταί εἰσι, γνώμῃ δὲ χρῶνται ὡς πᾶσα γῆ πατρὶς αὐτοῖς ἐστιν, ἐν ᾗ ἂν τὰ ἐπιτήδεια ἔχωσιν, οὗτοι δῆλοί εἰσιν ὅτι ἂν παρέντες τὸ τῆς πόλεως κοινὸν ἀγαθὸν, ἐπὶ τὸ ἑαυτῶν ἴδιον κέρδος ἔλθοιεν, διὰ τὸ μὴ τὴν πόλιν, ἀλλὰ τὴν οὐσίαν πατρίδα αὐτοῖς ἡγεῖσθαι.

(*e*) *Timor deinde Patres inceſſit; ne civitatem ſine imperio, exercitum ſine duce, multarum circa civitatum irritatis animis vis aliqua externa adoriretur*.

gimen adhuc ſunt adaptata. Quanquam & hoc poſſit contingere, ut ubi regnum ex inſignibus partibus integrantibus conſtat, puta ex diverſis gentibus, provinciis, ac magnis urbibus, per interregnum faciem alicujus ſyſtematis id videatur induere. Ex hiſce patet, quem in ſenſum capiendum ſit illud, quod a Grotio L. I. c. 3. §. 7. aliiſque traditur: *Rege extincto, citra ſucceſſorem imperium reverti ad populum*. Scilicet quanquam haſtenus in interregno penes populum imperium non ſit, quod nondum communi decreto in perpetuum ſumma rerum in concilium univerſorum ſit collata, poterit tamen interim populus per ſe, aut certos delegatos exercere omnes actus ſummi imperii, qui ad conſervationem ipſius facere videbuntur. Nam falluntur illi, qui extincta familia regnatrice, negant poteſtatem imperandi ad populum reverti, ſed duntaxat poteſtatem eligendi & deſignandi alium regem. Quaſi vero, interregno exſiſtente, neceſſum ſit populo omnino regem creare. Et quaſi deinceps non poſſit imperium conferri in optimates, aut democratia in perpetuum ſtabiliri.

§. VIII. Optime tamen tranquillitati ſuæ proſpexerunt civitates, quæ declinandis incommodis, ex interregno oriri ſolitis in anteceſſum conſtituerunt (*a*), penes quos, ſolio vacante, interea ſit reipublicæ adminiſtratio. Qui ſive interregum, ſive alio vocabulo inſigniantur (*b*), ſunt magiſtratus temporarii, ſeu ut ita loquar, proviſionales, qui auctoritate univerſi populi actus ſummi imperii, ſaltem continendo tantiſper cœtui neceſſarios, exerceant; obnoxii tamen populo ad reddendas geſtorum rationes, quas & aliquando novus rex velut nomine populi exigit. Horum poteſtas, novo rege creato, aut ubi ſuper alia Reipublicæ forma fuerit conſtitutum, ſtatim expirat. Ubi vero in aliquo regno exſtiterit perpetuus ſenatus, penes quem tamen rege vivo ſumma rerum non fuerit, in illum, rege defuncto, ſumma poteſtas proprio jure non recidit. Quanquam expeditiſſimum ſit, ut in caſum interregni vicaria Reipublicæ adminiſtratio tantiſper eidem committatur (*c*), ſicuti & antea abs rege in partem curarum tanquam miniſter vocabatur. Quicquid autem poteſtatis interregni tempore ille ſenatus exercuerit, id ab univerſo populo in eundem collatum intelligitur. Quam enim poteſtatem a rege tanquam magiſtratus obtinuerat, illa rege citra ſucceſſorem defuncto extinguitur; (vid. Connestagius de unione Luſitan. L. III.) & ſi priſtinam continuare functionem conceditur, id non amplius defuncti regis, ſed populi beneficium eſt. Add. Bodinus de Republ. L. III. c. 2. Hinc & ejuſmodi ſenatui, interregis officium obeunti, haudquidquam licet diutius poteſtatem retinere, quam univerſis placuerit; multo minus ſibi perpetuo imperium vindicare, aut propria auctoritate ariſtocratiam conſtituere. Penes univerſos enim eſt ſuper forma Reipublicæ diſponere, & quidem pro lubitu, niſi forte de jurio ſint vincti. Vid. Livius L. I. c. 17. & Dionysius Halicarnasseus L. II. ubi memorat, cum crebra illa interregum mutatio populo Romano diſplicuiſſet, & quod pro uno centum viderentur reges habere, ſenatum in populi arbitrio poſuiſſe, de ordinanda Republica diſpicere, ſive regibus, ſive magiſtratibus annuis ejus curam mallent credere. Etſi eam optionem populus in ſenatus judicium rejecit. Addatur quoque hiſtoria interregni poſt obitum Sigiſmundi in Polonia, apud Paul. Piasecium ad Ann. Chriſt. 1632.

§. IX. Ad illuſtranda hæc operæ pretium fuerit expendiſſe, quæ tradit Hobbes de Cive c. 7. §. 15. 16. ubi talem format caſum: *Si populus tradiderit ſummum imperium uni alicubi hominum, habendum pro tempore tantum vitæ ſuæ, idque cum fecerit, unuſquiſque e cœtu ita diſceſſerit, ut de loco ubi poſt mortem ejus ad novam electionem congregentur, nihil omnino ſit ordinatum: populus non amplius erit perſona una, ſed multitudo hominum diſſoluta, quorum cuilibet cum quibuslibet convenire diverſo tempore & loco, quo libuerit, licitum erit*. Igitur talem monarcham ex lege gratitudinis teneri cavere, ne poſt mortem ſuam

(*a*) Ubi interregnum eſt ordinarium. H.

(*b*) In Polonia Primas regni Archiepiſcopus Gneſnenſis, Regis locum tenens, & in ſolio regio ſedens. In Germania duo vicarii imperii, Saxo & Palatinus. H.

(*c*) Ut collegio Cardinalium, & in Germania Epiſcopatibus collegiis majoris templi. H.

ſuam civitas diſſolvatur: idque vel ſtatuendo diem & locum certum, quo cives qui voluerint, convenire poſſint; vel ſucceſſorem ſibi nominando, prout Reipublicæ videbitur expedire. Hic fallitur Hobbes, dum arbitratur, *congregatos, ſi diſceſſerint, non conſtituto prius loco & tempore ſecuturi conventus, abire in diſſolutam multitudinem*: ſiquidem hoc intelligatur de illis, qui jam civitatem perfectam, rege electo, conſtituerunt, non de his, qui in civitate adhuc conſtituenda ſunt occupati. Nam qui congregantur civitatis formandæ cauſa, & diſcedunt non indicto in futurum conventu, illo manifeſtum eſt, re penitus infecta diſſolvi, adeoque ſingulos in priori ſtatu permanere. Aſt qui ſemel in perfectam civitatem coaluerunt, regique ſe ſubjecerunt, cum fortunarum ſuarum ſedem in iſta fixerint, non poſſunt præſumi tam fuiſſe ſocordes, ut eum rege defuncto novellam civitatem extingui, & in naturalem ſtatum atque anarchiam voluerint abire, non citra ſtabilitæ jam ſalutis periculum. Igitur ubi in regem imperium non fuit collatum hæreditario jure, aut ut ipſe pro lubitu de ſucceſſore ſtatueret; ſaltem tacite inter ipſos conventum intelligitur, ut ſtatim a morte regis conveniant, idque eo loco, ubi alias conventus celebrari moris erat, aut ubi rex domicilium fixerat. Nec facile deerunt in aliquo populo cives eximii, qui tantiſper auctoritate ſua reliquos contineant, & ad quamprimum conſulendum Reipublicæ impellant. Ex hiſce quoque perſpicuum eſt, quouſque admitti poſſit illud Hobbesii Leviath. c. 21. *Quando monarcha pro ſe & liberis ſuis regnum relinquit, eique renunciat, ſubditi ad abſolutam & naturalem libertatem revertuntur*. Id enim haudquaquam in eo ſenſu verum eſt, quod iſti in diſſolutam plane multitudinem abeant, ſed quod abſolutum recipiant jus de ſtatu ſuo denuo diſponendi.

§. X. Exoritur quoque aliqua ſpecies interregni (*a*) in regnis ſucceſſivis, quando rex decedit, relicta uxore prægnante, aut quam ſaltem prægnantem ſuſpicatur. Equidem ex conſenſu plurimarum gentium in illos quoque, qui adhuc in utero exſiſtunt, jus aliquod transferri poteſt, adeoque iidem juris quoad κτῆσιν capaces ſunt. (Inde Perſæ relicta ab Hormiſdate uxore prægnante, cum magis prolem maſculam utero ferri crediidiſſent, cidari utero impoſita, embryonem regem pronunciarunt, nominequo inſignierunt: qui deinde Sapores fuit, geſtis celeberrimus apud Agathiam L. IV. [c. 10.]) Exſiſtente autem ſubjecto proprio ſummi imperii interregnum non datur. Unde neque minorennitas (*b*) regis, neque captivitas interregnum proprie dictum facit (*c*). Etſi captivi ſæpe a cognatis tanquam mortui fuerunt habiti, cum potius regnum ipſorum nomine tantiſper debuiſſet adminiſtrari, quouſque poſtliminio revertiſſent, aut in captivitate objiſſent. Vid. Justinus L. XXXVI. c. 1. Trebell. Pollio in Gallieno. Huc facit, quod narratur a Dione Cassio L. XXXVI. *Tigranes in regione Sophene theſauros in caſtellis repoſitos habebat. Eos a cuſtodibus poſtulanti Pompejo hi reſponderunt: a Tigrane ſibi hoc imperari debere. Cum Tigranes invitus licet ut caſtella reſerarentur, imperaret, cuſtodes excipiebant, eum non ultro, ſed invitum ad hoc jubendum adigi. Mox tamen cum Tigranes ideo in vincula conjiceretur, aperuerunt.* Sic & Demertius, a Seleuco in cuſtodiam datus, mandavit filio, ducibuſque & amicis, qui Athenis & Corinthi erant, ne literis vel annulo ſuo fidem adhiberent, ſed ut ſi mortuus ſit, reſervarent oppida & reliquias regni Antigono. Plutarchus Demetrio. (p. 914. D) Partu tamen regio nondum edito, non ſatis conſtat, vivus an mortuus ſit fœtus in lucem proditurus; & ubi a regno fœminæ excluduntur, mas an fœmina ſit futura proles poſthuma. Quouſque tamen de ea re conſtiterit populus haudquidquam jura illa, quæ in liquido interregno, nanciſcitur; ſed regnum interea erit adminiſtrandum eo modo, quo alias per minorennitatem regis

(*a*) Anomala tamen, fluctuans inter verum regnum & interregnum. Hinc populum haudquidquam jura illa, quæ in liquido interregno, hic nanciſci, AUCTOR ipſe docet. H.

(*b*) Habent enim minores jus regni ἐν κτήσει, licet non ἐν χρήσει, ut PLUTARCHUS alicubi loquitur. H.

(*c*) Quoniam captivus Rex, licet regnum in patrimonio habeat, Rex eſſe non deſinit, ſaltem quantum jus ad regnum attinet. Vid. GROTIUM L. III. c. 20. §. 3. H.

regis ſolet. Vid. SERRANUS (*a*) Invent. Hiſt. Franc. in Philippo Valeſio ab init.

§. XI. AST per *ſucceſſionem* jus regni ſemel alicui partum, aut in aliquem collatum, in poſteris ejus continuatur (*b*). Eſt autem iſta ſucceſſio conſtituta vel arbitrio ipſius regis, vel arbitrio populi (*c*). Regibus, qui regna ſua in patrimonio habent, jus quoque competit pro lubitu ſuper ſucceſſione diſponendi (*d*); qui ubi expreſſe circa eandem voluntatem ſuam declararunt, illa utique non minus quam privati patrisfamilias teſtamentum fuerit ſequenda. Quo caſu poterit & illud ſuum regnum æquis portionibus inter plures liberos dividere, etiam non conſiderato ſexus diſcrimine; ac transferre illud legitimis deficientibus in naturalem filium, (quo nomine Alphonſus Arragoniæ rex regnum Neapolitanum bello partum in filium ſuum naturalem Ferdinandum contulit; apud GUICCIARDINUM L. V. etſi alii ad Arragoniam id pertinere jactarent, quippe hujus armis & opibus partum;) aut quem adoptavit, imo & in eum, qui nulla cognatione ipſi fuit junctus. Add. JUSTINUS L. XLI. c. 5. n. 10. Enimvero ubi de ſucceſſore ſuo nihil diſpoſuerit ejuſmodi rex, videndum eſt, quemnam naturalis ordo ad ſucceſſionem vocet. Licet enim neque teſtamento, neque aliter voluntatem ſuam vivens declaraverit; præſumitur tamen noluiſſe civitatem ſe defuncto redire ad anarchiam, conjunctam utique cum pernicie civium, quibus tam miſerum poſt ſe relinquere ſtatum humanitas non patiebatur. Præſertim cum ſi illa fuiſſet ipſius mens, hoc facile ſignificare liceret, quo in eum caſum ſibi mature cives proſpicere poſſent. Et æque de regibus quam aliis præſumitur, ipſos bona abs ſe parta nolle perire, aut quibuſvis in medio velut expoſita ſe mortuis relinquere, ſed ad eos devolvi, quos ipſi cariſſimos habuerant. Igitur hic in ſucceſſionibus regnorum patrimonialium idem ordo ſervabitur, qui in aliis privatorum hæreditatibus; niſi quatenus indoles & incolumitas regnorum ab eodem diſcedere ſuaſerit. Etſi enim fortaſſe pari affectu omnes ſuos liberos proſequatur pater; tamen eouſque, ſi cordatus fuerit, illum temperare ſciet, ut ne patrimonium, cui ſalus familiæ fere innexa, ad ſui ſtabilitatem fiat ineptius: & ubi in contrarium nihil ſignificavit, hoc ipſum voluiſſe præſumetur. His poſitis, ſequitur, ejuſmodi regem velle, ut poſt ſe quoque monarchica civitatis forma conſervetur; utpote quam & ipſe exemplo ſuo commendavit, nec alio facto aut verbo poſt improbavit. Deinde, quoniam naturali inclinatione omnes homines illis bene eſſe malunt, per quos ſibi potius, quam aliis honor & gloria exſurgit; honor autem & gloria unicuique poſt mortem per liberorum potius, quam aliorum quorumcunque hominum potentiam contingit; cenſetur patrem liberis ſuis melius velle, quam quibuſcunque aliis. Nam ſi hoc nolit, expreſſe id fuerit ſignificandum; cum tanta dementia non credatur in aliquem cadere; ut tam ſpecioſum bonum ad liberos non pervenire, ſed in medio poſitum rixarum materiam præbere velit. Non recte autem ab HOBBESIO de Cive c. 9. §. 15. inter ſigna voluntatis paternæ regnum in liberos transferre nolentis, refertur conſuetudo poſt plures ſucceſſiones; cum, qui de ſucceſſore tacet, conſuetudini regni conſentire intelligatur. Nam conſuetudo illa, ſive ab auctore ſtirpis, ſive a poſterorum aliquo originem habuerit, in vim utique legis fundamentalis abiit. Nos autem hic quærimus de ordine ſucceſſionis, quando neque diſpoſitio regis, neque lex aut conſuetudo regni extiterit. Porro & hoc ejuſmodi rex velle præſumitur, ut non ſolum regnum regularem

(*a*) Et Nicephorus GREGORAS L. IX. Hiſtoriarum ubi de Andronico juniore, qui moriturus mandabat, ut Romani omnes jurarent, ſe conjugem ipſius ut Dominum, & ſi filius ex ea (erat enim gravida) naſceretur, eundem ut Imperatorem, cujus tutor eſſet Cantacuzenus, veneraturos. H.

(*b*) Cum A. MDLX. Franciſcus Rex nondum perductis ad exitum comitiis moraretur, deliberarentque Ordines, an re ad Navarrum delata, ſufficerent nupera mandata, dicebatur apud THUANUM L. XXVII. Hiſt. ad d. A. *quod lege regni* (Gallicani) *vivus mortuum excipiat, & regnum continuata poſſeſſione ſine interruptione tranſmitti videatur*. Adde MEVIUM Part. VIII. Dec. 113. H.

(*c*) Conf. BUDDEUS de Succeſſione Primogenitorum §. 22. & ſeqq. & de Teſtamentis Summorum imperantium & ſpeciatim Caroli II. Hiſpan. Reg. c. 1. §. 21. & ſeqq. Utrumque opuſculum reperitur inter ejus Selecta Jur. Nat. & Gent. Add. SIDNEJUS de Gubernatione c. 3. ſect. 18.

(*d*) Vid. ſupra c. 6. §. 16. H.

larem formam retineat, id eſt, ut neque partes ſummi imperii inter plures fratres, aut eodem gradu proximum regem tangentes diſtribuantur, neque iidem regnum pro indiviſo parique inter ſe poteſtate adminiſtrent; ſed etiam nolle, ut in plures partes regnum dividatur (*a*), & pro uno plura deinceps diſtincta regna ſint. Quippe cum utrumque cum maximo regni detrimento, & ipſius familiæ regiæ convulſione ſit conjunctum. Cui proximum eſt, ut etiam in hiſce regnis, non obſtante ætatis prærogativa, inter plures liberos maſculi præferantur fœminis (*b*), quia regulariter ſexus maſculinus imperio aptior, & fœminarum regimen fere incommoda quædam comitentur, quæ eo majora futura ſunt, ſi per eaſdem fratres paterno ſolio ſint prohibendi. Præterea & hoc obtinebit, ut inter plures liberos ſexu pares natu maximus ſuccedat; idque non ideo tantum, quia hic ut ætate, ita & prudentia juniores antecellere cenſetur, ſed & quod alias fratres circa conjunctionem cum patre æquales ſunt. Inter quos ſi digniſſimo regnum eſſet deferendum, non poſſent non exitialibus inter ſe diſcordiis implicari. Illuſtre exemplum hujus rei poſſunt præbere turbæ (*c*), quæ non ita pridem regnum magni Mogolis exercuerunt quas luculenter deſcripſit Bernier. Quibus præcavendis optimum eſt ſorti naſcendi rem committere (*d*), quam omnium fere gentium conſenſus, velut ab ipſa natura jactam conſtanter amplectitur. Add. XENOPHON Cyrop. L. VIII. (p. 138. Ed. Henr. Steph.) in ultima oratione Cyri. Hic tamen neceſſarium fuerit, ut primogenitus cæteris fratribus de honeſta ſuſtentione proſpiciat. Nam ut iſtis tantum rependat, quanti eorum portio futura erat, ſi regnum diviſum foret, neque neceſſarium eſt, & fieri plane nequit. Ponamus enim quatuor eſſe fratres. Unde hic primogenito tantum pecuniæ, quæ tres quartas partes regni æquet? Add. BOECLERUS ad Grot. L. II. c. 7. §. 13. Quod ſi autem in ejuſmodi regnis rex ſine prole ſit, fratres aut ſorores ſuccedent, & his deficientibus, prout quiſque defunctum proxime attingit; ſalva tamen ſexus & ætatis prærogativa. Quin & ad proximos ultimi poſſeſſoris regnum demum perveniet, qui auctorem regni non attingunt, non ſolum voluntate defuncti expreſſa, ſed & ſi ejuſmodi ſuccedendi mos circa privatorum civium hæreditates in regno ſit receptus. Quem & circa ſuum patrimonium valere voluiſſe præſumetur rex, dum expreſſa diſpoſitione ab eo [illegible] non abiit. Quod autem HOBBESIUS de Cive c. 9. §. 19. addit, non adeo liquidum eſt. *Qua ratione*; inquit, *ſucceditur ad imperium, eadem quoque ſucceditur ad jus ſucceſſionis. Nam primogenitus, ſi ante patrem moriatur, cenſebitur, niſi pater aliter ſtatuerit, jus ſuum ſucceſſionis tranſtuliſſe ad liberos ſuos; ideoque nepotes & neptes priores erunt ad ſuccedendum, quam ipſorum avunculi.* (*patrui* debebat dicere.) Equidem fatemur, jus illud (*e*) repræſentationis aut ſubitionis in locum eſſe valde favorabile, ne ſcilicet liberis fraudi ſit, quod tam mature patre fuerint orbati. Nihilominus cum filius, patre adhuc vivo, ad iſtius bona ſpem duntaxat, non plenum ius habeat; & non adeo neceſſarium videatur, ut quemadmodum jus, ita & ſpes, nondum in jus velut animata, in liberos tranſeat; vix ſolo jure naturali patruis prævalebunt nepotes (*f*), niſi lege regni aut conſuetudine fulciuntur. Add. BODINUS de Rep. L. VI. c. 5. ſeqq.

§. XII. EXIMVERO in illis regnis, quæ ab

(*a*) Vid. Elem. Pr. Civil. Part. II. ſect. 5. §. 4. H.

(*b*) Vid. d. Diſſertatio BUDDEI de Succeſſione primogenitorum §. 25. & BÆLII T. V. de la Reponſe aux Queſtions d'un Provincial p. 138 & ſeqq.

(*c*) Notat autem vere LOUBERIUS Part. III. de Regno Siamenſi c. c. 13. §. 7. & 10. cunctos Orientis populos, cum eligunt Dominum, potius familiæ regiæ, quam certis in ea Principibus ſe alligare; & licet in regno Siamenſium ſecundum legem ſucceſſio primum genito deferatur, inter regii ſanguinis liberos controverſiam de ſucceſſione gladium plerumque decidere. Adde de ſucceſſione in Imperio Feſſo-Marocano St. OLON Relatione de hoc imperio p. 103. p. 118. de ſucceſſione in Imperio Habeſſinorum turbulenta, LUDOLFI L. II. Hiſtor. Æthiop. c. 8. H.

(*d*) Joannes Comnenus, etiam cum filium natu minorem Manuelem majori præferret, fatebatur, *naturam principatum natu majoribus deferre ſolere*, apud NICETAM CHONIATAM in ejus Vita. *Νομίζεται πρὸς πάντων ἀνθρώπων τὸν πρεσβύτατον τὴν ἀρχὴν ἔχειν. Tanquam lege conſtitutum eſt inter omnes homines, ut maximus natu imperium habeat*, ait HERODOTUS L. VII. Conf. Element. Prudent. civil. d. l. §. 10. H.

(*e*) Vid. ſupra l. IV. c. 11. §. 12.

(*f*) Eſt quæſtio alias graviſſima, nec minus ingenius

ab initio ultronea populi voluntate ſunt conſtituta, ordo ſucceſſionis originarie ab ipſius populi voluntate dependet. Qui ubi in regem non imperium ſolum, ſed & jus de conſtituendo ſucceſſore expreſſe contulit, (id quod non temere fieri ſolet,) ſuccedet, quem iſte voluerit. Sin ipſe populus ſuper ſucceſſione diſpoſuit; voluit eam procedere aut ad modum reliquarum hæreditatum, quantum ille ad regnum utiliter applicari poteſt; aut peculiari ipſum ratione temperavit. Succeſſionem ſimpliciter hæreditariam in regnis a privatarum hæreditatum ſucceſſionibus in hiſce fere ſalus civitatis diſcedere jubet. I. Ut regnum inter plures fratres aut hæredes, eodem gradu a defuncto diſtantes, non dividatur (*a*). Quia hoc ad tuendum regnum & civium concordiam plurimum facit. Vid. JUSTINUS L. XXI. c. 1. (*b*) II. Ut ſucceſſio ſiet inter eos, qui a primo rege deſcendunt, neque ad gradum tranſverſum, multo minus ad affines tranſitus fiat (*c*). Nam iſti regi, ejuſque poſteris regnum dare voluit populus; quibus extinctis, ad populum redit jus deinceps ſuper regno ſtatuendi. Add. BOECLERUS ad Grot. L. II. c. 7. §. 15. III. Ne ſuccedant, niſi qui nati ſunt ſecundum leges patriæ. Qua ratione excluduntur naturales ſeu nothi, utut pater forte non minore affectu ipſos fuerit amplexus. Nam ſaltem inter generoſas nationes ad contemtum patent, quorum matrem pater juſto matrimonio dignatus non fuit, & pro inſtrumento magis deſultoriæ libidinis, quam ſocia vitæ habuit. Quin & ob defectum fidei, & perpetuæ cohabitationis non adeo liquido de talium patribus conſtat. Aſt in regnis quam maxime expedit, perſonam regis eſſe venerabilem, ſimulque quam minimum controverſiarum circa eandem poſſe moveri. Add. memorabile in hanc rem exemplum apud MARTINIUM Hiſtor. Sin. L. VI. c. 1. LIVIUS L. XXXIX. c. 53. *Etſi minore ætate, quam Perſeus, eſſet Demetrius, hunc tamen juſta matrefamilias, illum pellice ortum eſſe; illum, ut ex vulgato corpore genitum, nullam certi patris notam habere: hunc inſignem Philippi ſimilitudinem præ ſe ferre.* Add. quoque (*d*) quæ de Ferdinando rege Neapolitano refert Jovianus PONTANUS Hiſtor. Neapol. L. II. Huc etiam ſpectat, quod in quibuſdam regnis aperto in conclavi reginæ pariant, ne partus fingi, & ſupponi credatur (*e*). Sic Fridericum II. mater Conſtan-

genii ſcriptorum, quam bellis & pugnis ſingularibus agitata, an in ſucceſſione regnorum ſubitio in vicem habeat locum? ex qua pendet alia, an nepos ex fratre primum nato patruo ſit præferendus? Exempla ſunt apud JUSTINUM L. XXIII. c. 2. L. XXXIV. c. 2. Conf. BERNEGGER ad L. XLI. Juſtini c. 10. COLLENUTIUM L. V. Hiſtor. Neapolit. p. 246. THUANUM L. LXXXI. ab init. ad A. MDLXXXV. LUDOLF. L. II. Hiſtor. Æthiopic. c. 6. n. 26. Mihi cum GROTIO L. II. c. 7. §. 30. res plana videtur in ſucceſſione lineali. In regnis etiam patrimonialibus, de quibus AUCTOR hic loquitur, patruo prætulerim nepotem: quoniam in iis jus ſuccedendi ex voluntate noviſſimi deceſſoris æſtimatur, & vicariæ ſucceſſioni natura favet. Vid. ſupra L. IV. c. 11. §. 12. H.

(*a*) Rex enim non aliter tranſmittere regnum poteſt, quam accepit; accepit autem ipſe unus & unum. Conf. 6. H.

(*b*) *Extincto in* Sicilia Dionyſio *Tyranno in locum ejus Milites maximum natu ex filiis ejus nomine* Dionyſium *ſuffecere, & naturæ jus ſecuti, & quod firmius futurum eſſe regnum, ſi penes unum remanſiſſet, quam ſi portionibus inter plures filios divideretur, arbitrabantur.*

(*c*) Plane ut in feudis. H.

(*d*) Matthiæ Regis Hungariæ naturalis filius, cum vi ſibi vindicaret regnum, prælio victus & occiſus. DUBRAVIUS L. I. Hiſtor. Bohem. Adde TUBERONEM L. I. Comment. de Rebus ſuis p. 30. 31 ubi ſubjicit: *Non juſto matrimonio natos jure gentium ad nullam paternæ fortunæ ſortem admitti.* Alphonſus Ferrariæ Dux ultimus fruſtra Cæſari, filio notho, quærebat ſucceſſionem apud Pontificem. Anton. POSSEVINUS L. VIII. Hiſtor. Gonzagar. poſt A. MDXCII. Adde de Antonio, Ludovici Luſitani filio, ſed ex contubernio Jolandiæ nato. THUANUM L. LXV. Hiſtor. ad A. MDLXXVIII. Neque hunc defectum tollet legitimatio, quam vocant, per ſubſequens matrimonium; quippe cujus fundamentum unum eſt civilis juris fictio. Quanquam Brittones, Arcturum pro ſpurio habendum negabant, quod Uterius matrem ejus, etſi eo jam nato, uxorem tamen duxiſſet, iiſque nuptiis filium legitimi loco ſibi recepiſſet, atque ex eo ſemper eum pro legitimo habuerit. Sed addit BUCHANANUS, qui hoc narrat L. V. Rer. Scoticar. ſub Rege XLV. plus Arcturo, pro quo Brittones ſtabant, profuiſſe præclaram indolem & virtutum ſpeciem ſæpiuſcule exhibitam, quam hunc juris colorem. Adde Eundem L. IX. ſub Rege C. ubi de Roberto, Muram, ex qua aliquot filios genuerat, ducente. THUANUM L. CXXIX. ad A. MDCIII. ubi de filio Regis naturali in id legitimo declarato, ut bona poſſidere, hæreditates privatas capere, & honores ac dignitates adipiſci poſſet. H.

(*e*) Vid. PIASECIUM Chronic. geſtor. ſingular. ad A. MDCI. H.

ſtantia quinquagenaria peperit, tentorio in foro urbis erecto, & præſentibus pluribus nobilibus viris ac fœminis. Pandulfus Collenutius Rer. Neapolit. L. IV. Excluduntur quoque adoptivi non ſolum, quia nobilitas generis vere regii magis venerandos efficit reges (*a*), majorque de illis ſpes concipitur, quod ſimiles ſint virtutibus futuri illis, ex quorum ſanguine ſunt prognati: ſed & quia in naturalem regis ſtirpem populus regnum contulit, qua deficiente, ad ſe voluit redire facultatem de ſecutura regiminis forma diſponendi. Quæ facultas, admiſſa adoptione, quæ quidem jus ad regnum daret, in perpetuum poſſet eludi. IV. Ut in pari gradu revera aut per repræſentationem tali, mares præferantur fœminis, etiam ætatis prærogativa gaudentibus (*b*). Add. Boeclerus ad dictum locum Grotii §. 17. V. Ut inter mares, & ubi hi deficiunt, inter fœminas, in pari gradu maximus natu præferatur. Apud Livium L. XL. c. 11. Perſeus de Demetrio minore fratre: *Tranſcendere feſtinat ordinem ætatis, naturæ, moris Macedonum juris gentium*. Add. Boeclerus dicto loco §. 18. VI. Denique & in hoc a vulgaribus hæreditatibus ejuſmodi regna differunt, quod, licet non niſi morte prioris poſſeſſoris ad alterum devolvantur, & ab iſto huic velut de manu in manum dentur: tamen occaſione duntaxat prioris domini ad alterum perveniant, non autem, uti aliæ hæreditates, ex prioris domini jure, voluntate, & beneficio. Nam ſucceſſio in hiſce regnis non ab arbitrio ultimi poſſeſſoris dependet; ſed ex conſtitutione populi in ſtirpe regia continuatur. Inde quoque non eſt neceſſarium, ut ſucceſſor, licet gradu proximus, etiam in onera defuncti, quæ quidem in privato ipſis patrimonio hærent, ſubeat. Sed, ſi videatur, poterit regnum quidem capeſſere; privati autem patrimonii hæreditatem recuſare (*c*), quippe cum regnum eximia quædam, & a privato patrimonio ſeparata ſit hæreditas. Nam populus quam optimo jure regnum deferre voluiſſe creditur; neque ejus quidquam refert, quid privato regis patrimonio fiat. Quin & ipſi populo oneri futurum eſſet, ſi ad privata regis debita luenda ſucceſſor teneretur, quæ, ſi privatis in bonis hic tantum non haberet, de publico ſolvenda demum forent: Iſthunc autem ſuccedendi ordinem populus elegit (*d*), ne ſucceſſor foret in incerto, & vitandis electionum incommodis: ſimul ut reverentia regi ex ſplendore natalium conciliaretur, & ex genere atque educatione ſpes eſset præclaræ virtutis, regnique poſſeſſor regnum magis curaret, & animoſius defenderet, ſi illud iis eſset relicturus, quos ipſe ob naturalem affectum maximi facit. Illud extraordinarium eſt, quod Procopius de Bello Perſico L. I. c. 11. tradit: Ἑτερόφθαλμον, ἢ ἄλλῃ τινὶ λώβῃ ἐχόμενον, οὐ θέμις Πέρσαις βασιλέα καθίστασθαι, *Luſcum aut alio quopiam vitio notatum nefas eſt Perſis regem creare*.

§. XIII. Sed cum in iſthoc genere ſucceſſionis inter perſonas longius ab auctore ſtirpis remotas facile contingere poſſit, ut quæ alteri ſit præferenda, non ita liquidum eſſet, ſiquidem ſimpliciter ita quiſque ad coronam vocandus foret, prout nuper defunctum regem proxime contingeret, præſertim cum favor repræſentationis in remotioribus gradibus evaneſcat: igitur ad tollendas ejuſmodi controverſias multas apud gentes ſucceſſio, quæ *linealis* dicitur, (*e*), introducta eſt. Quæ in hoc conſiſtit, ut omnes, qui ab auctore ſtirpis regnatricis deſcendunt, velut lineam quandam perpendicularem intelligantur conſtituere, quarum quælibet regno propior, prout quiſque in eodem gradu ſexus, de-

inde

(*a*) Chorus apud EURIPIDEM Hecuba:
Δεινὸς χαρακτὴρ, κἀπίσημος ἐν βροτοῖς
Ἐσθλῶν γενέσθαι.
Mira nota & inſignis inter homines,
A bonis natum eſſe.
Conf. eundem Temeno Eccleſ. Salomonis X. 17. H.

(*b*) ARISTOTELES I. Pol. 8. Τό τε γὰρ ἄρρεν φύσει τοῦ θήλεος ἡγεμονικώτερον. Εἰ μή που συνέστηκε παρὰ φύσιν. *Mas enim natura magis aptus eſt ad regendum, quam fœmina: niſi in hac aliquid extiterit præter naturam*. H.

(*c*) Quæ ſententia GROTII eſt L. II. c. 7. §. 19. Diſſentienti Gronovio ſatisfecit Cl. BARBEYRACUS in nota 4. ad h. §. Puſendorfii.

(*d*) Ut egregie obſervavit H. GROTIUS d. c. 7. §. 19. Conf. LOCCENIUS L. VI. Hiſtor. Svecan. ad A MDXL. Adde & illam cauſam, ob quam heroicis temporibus factos Reges memorat ARISTOTELES III. Pol. 10. & V. Pol. 10. ingens nempe meritum Regis, & in poſteris quoque ejus penſandum. H.

(*e*) CUBOTIUS I. Diſp. 14. legitimam vocat. H.

Digitized by Google

inde ætatis prærogativa potior. Nec prius ad aliam lineam regnum devolvatur, quam omnes ex priori linea fuerint extincti. Unde & illis, qui hoc modo ſucceſſuri ſunt, non neceſſum eſt numerare, quoto gradu a proxime defuncto rege diſtent, neque ad jus repræſentationis provocare; ſed prout quiſque naſcitur, ita lex illi perfectum jus ad regnum ſuo ordine habendum confert; quod jus quiſque ad omnes ex ſeſe natos pari ordine demittit, licet ipſe regnum non obtinuerit. Hoc modo igitur primo ſemper loco vocantur ultimi poſſeſſoris liberi, ſed ita, ut & mortuorum ratio habeatur, ſiquidem ipſis proles ſuperſit qualiſcunque gradus; & ſi mortui illius linea potior fuit, ejuſdem proles reliquos omnes excludat: ſalva tamen ſemper in pari gradu ejuſdem lineæ prærogativa & ſexus, & ætatis. (Nam ut ſola ætatis prærogativa ſuperet prærogativam ſexus, nullibi puto exempla exſiſtunt.) Si ultimo poſſeſſori defuerint liberi, ab ipſo adſcendendo, (non recurrendo ad auctorem ſtirpis & ibi incipiendo,) itur ad lineam proximam, & ſic deinceps, ſalva ſemper in pari gradu ejuſdem lineæ ſexus & ætatis prærogativa. Cæterum ſucceſſionis linealis uſitatiſſimæ ſpecies duæ ſunt: *cognatica* una, altera *agnatica* (*a*). Illa, quod in regno Caſtiliæ ſit recepta, Caſtiliana quoque vocatur (*b*): quæ id habet peculiare, ut in eodem gradu ejuſdem lineæ mares fœminis etiam majoribus natu præferantur, ob ſolum tamen ſexum de linea in lineam tranſitus non fiat. Adeo que fœminæ non excludantur, ſed poſtponantur duntaxat maribus in eadem linea, ita ut etiam ad ipſas ſit regreſſus, ſi priores, aut pares cætera mares, aut ex maribus defecerint. Cui conſequens eſt, ut filia ex filio, præferatur filio ex filia; & filia ex fratre, filio ex ſorore (*c*). Succeſſio autem agnatica ab illa differt, quod hic fœminæ, & ab his deſcendentes in perpetuum excludantur. Cujus rei ratio eſt, ne per fœminarum matrimonia ad peregrinos regnum devolvatur, aut inſertis per matrimonium in regiam familiam alienis antiqua ſtirps regia nimium rejiciatur. Vocant etiam hanc ſucceſſionis ſpeciem Franciam, quod in Galliæ regno illa recepta ſit. Poteſt & hoc introduci, ut ubi omnes maſculi ex ſtirpe regia defecerunt, demum ad fœminas regnum devolvatur. Vid. Guicciardinus Hiſt. L. XII. p. m. 367. Cæterum cum ſucceſſio linealis valde plana ſit; igitur ſicubi controverſia inciderit, ante omnia illud inquirendum fuerit, quænam ſucceſſionis ſpecies in regno recepta ſit. Id quod ſuperiori ſeculo circa ſucceſſionem Luſitanicam maxime erat diſcutiendum; cum Raynutius Parmenſis linealem, reliqui ſimplicem hæreditariam urgerent. Vid. Connestagius de Unione Luſitan. L. III.

§. XIV. Poteſt etiam alius modus ſuccedendi conſtitui, ut tali ordine quiſque ad regnum vocetur, prout auctoris ſtirpis regiæ eſt proximus. Qua ratione ipſi ſuccedent omnes filii pro ætatis ordine; inde omnes nepotes, habita ratione

(*a*) Ut cognatorum nomine in Jure Romano deſignantur, qui per feminini ſexus perſonas cognatione junguntur, agnati autem dicuntur, per virilis ſexus cognationem conjuncti, quaſi a parte cognati. §. 1. *Inſt. de Legit. Agnat. tut.* Cognatica autem *Caſtiliana* vocatur, quia, obſervante Celeb. OTTONE ad Offic. L. II. c. 10. §. 11. ad exemplum ſucceſſionis in vetus Caſtiliæ regnum a Carolo Imp. A. 1558. introductæ a filio ejus Philippo II. lege fundamentali per omnia regna Hiſpanica A. 1598. introducta eſt, auctore THUANO L. CXX. Agnaticam contra *Francicam* appellamus, quia apud Gallos antiquo more ex femina nati excluduntur, AGATHIAS L. XI. qua ratione Regno Franciæ prohibitus fuit EDUARDUS III. Rex Angliæ, tanquam ex femina natus. Firmavit quoque hanc conſuetudinem Henricus III. in Comitiis Blæſenſibus A. 1576.

(*b*) Eam deſcripſit Philippus Rex Hiſpaniæ in teſtamento apud THUANUM L. CXX. Hiſtor. ad A. MDXCVIII. H.

(*c*) Sed quid ſi filia renunciet? H. GROTIUS d. c. 7. §. 26. exiſtimat, in hac lineali ſucceſſione matris factum non poſſe nocere liberis natis, quia ſimul atque exſiſtere cœperint, jus proprium quæſitum ſit ex lege: ſed nec naſcituris, quia impedire non poſſit, quin ad illos quoque ſuo tempore jus pertingat ex populi dono. Addit tamen notanter, quantum naſcituros attinet, cum iis nondum ſit quæſitum jus, id auferri poſſe populi voluntate; ſi etiam parentes, quorum intereſt jus ad filios tranſire, jus illud remiſerint. Cui conſequens, ſi renunciatio non tantum verbis ampliſſimis facta, ſed & eadem ab Ordinibus ac in curiis regni confirmata, quod non ſemel factum in Hiſpania, cum filiæ regiæ exteris nuberent, renunciationem illam poſtea natis haut dubie officere. Cæterum qui dicunt, abdicationem illam, etiam quod renunciantem attinet, prorſus invalidam eſſe, inſigniter errant. H.

tione & ætatis Patrum ſuorum, ætatis propriæ: his omnibus extinctis, eundum ad pronepotes, & ſic deinceps. Talem modum ſuccedendi quondam in Numidia fuiſſe uſitatum, colligitur ex Livio L. XXIX. c. 29. Similis ſuccedendi modus obſervatur quoque in regno Siam, teſte Jodoco Schouten in Deſcript. ejus regni [T. I. verſ. Gall.] De more in regno Feſſæ & Maroci teſtatur Thuanus L. LXV. ad ann. 1578. & Connestagius de Unione Luſitan. L. I. qui tamen videtur innuere, peculiarem eam inter fratres fuiſſe conventionem. Apud Peruvianos quondam ſub imperio Yncarum inter Curacas ſeu regulos duntaxat eum fuiſſe ſuccedendi modum, refert Garcilaſſus de la Vega L. IV. c. 10. Add. Grotius L. II. c. 7. §. 24. Apud multos quoque populos in India (a), & imprimis per totam oram Malabaricam, hic mos ſuccedendi eſt receptus, ut non ſuccedat patri filius, ſed ſororis filius; quod credant, de hoc multo certiorem eſſe fidem, quod ſit ex proſapia regia, quam de illo; uti inter alios refert Petrus de Valle Itiner. Part. III. epiſt. 6. & Hieron. Osorius paſſim. Add. Phil. Baldæus in Deſcript. Malab. & Coromand. c. 17. p. m. 102. Etſi apud incolas Hiſpaniolæ tantum in defectu liberorum ſororum filii ſucceſſerint, tanquam certiores, Franc. Lopez de Gomara Hiſt. Ind. Occid. cap. 28. Idem 124. refert, etiam in privata ſucceſſione filios ſororum præferri liberis, excepta familia Yncarum, in qua filius ſuccedit patri. Apud Canadenſes quoque more receptum tradit Franciſcus Creuxius Hiſtor. Canadenſis L. I. ut in hæreditatibus bonorum & dignitatum filii ſororum præferantur filiis uxorum. Singularis modus ſuccedendi apud Chatramotitas (qui ſunt natio Arabum,) refertur a Strabone L. XVI. [pag. 528. Ed. Genev. Caſaub.] *Succedit in regno non filius patri, ſed qui primus e nobili genere poſt conſtitutum regem naſcitur. Nam ſimul ac aliquis in imperio conſtitutus eſt, omnes nobilium virorum uxores prægnantes conſcribuntur, & cuſtodes apponuntur, qui obſervent, quæ prima pepererit. Nam ejus filius ex lege aſſumitur, & ad regni ſucceſſionem regaliter educatur.*

§. XV. Cæterum hoc loco quæſtio oritur, ſi controverſia inter duos pluresve circa ſucceſſionem in regno cum primis non patrimoniali (b) oriatur, quis competens ſit judex? Nam ut ad arma ſtatim propter cauſam nondum liquidam decurratur, lex naturæ non permiſerit. Hic illud initio certum eſt, indolem ejuſmodi controverſiarum non ferre, ut per modum juriſdictionis ſeu pro imperio decidantur; adeoque illas diſceptandas eſſe modo inter eos recepto, qui in naturali libertate nullius juriſdictioni ſubjecti degunt. Quem in ſenſum explicandus eſt Grotius dicto loco §. 27. In naturali autem ſtatu invicem vivere dicuntur illi, quorum unus alteri non paret, aut imperat, & qui communem dominum non agnoſcunt. Ac licet, qui inter ſe litigant, quamdiu litigant, fortaſſe alicujus imperio ſubeſſe poſſint, ipſa tamen cauſa talis eſt, ut ſententiam tanquam a ſuperiore profectam non admittat. Extra illum populum, de cujus imperio ambigitur, nemo judicem ſe ferre poteſt. Neque ipſe rex, ſi eo vivo hæc controverſia agitari cœperit, competens erit judex (c). Quippe cum in ejuſmodi regnis præſupponatur, populum habendi

bendi

(a) Et quondam in inſulis fortunatis, teſte H. GROTIO L. VIII. Hiſt. Belg. ad A. MDXCIX. H.

(b) Ubi de ſucceſſione in regno patrimoniali controverſia oriatur, optimum eſſe, ad arbitros ex familia Regia iri, monet AUCTOR de Offic. L. II. c. 10. §. 12. Sed quum ejuſmodi Regna non dentur per ea, quæ dicta ſunt ad c. 6. §. 16. minime mirum eſt ejus generis arbitrii nobis deficere exempla.

(c) Diſſentit hic a Grotio GRONOVIUS in not. quia officium Regis ſit, conſulere populo, & pacem ei præſtare, non modo in præſens, ſed etiam in longitudinem, quam humanitus provideri poteſt; & proinde cognoſcere de ſucceſſione, præſertim inter cognatos, ut nunc eſt, ſubjectos ſuos. Adhæc cum ambigatur de jure in regno, quod vivum & regnantem Regem habet, de eo poſſe ac debere cognoſcere Regem regnantem. Ubi fatemur, ſi Rex controverſiam hujuſmodi, approbante populo, amice queat componere, nihil eum munere ſuo indignum facere. Enimvero id nunc unice hic in quæſtione eſt; an Rex, eo quod ſummam poteſtatem habet, talis controverſiæ ſit judex? Quod recte GROTIUS & AUCTOR negant: nam in civitate regulari modus habendi regnum inter jura ſummi imperii non refertur. Igitur præcipuæ partes hic ſunt populi, quippe a quo modus habendi ſummum imperium proficiſcitur, & cum ceſſantibus judiciis quiſque ſibi ſit judex ac vindex (v. ſupra L. V. c. 13. §. 2.) ſi populus co-

gnita

bendi imperii modum regi haudquaquam ſubmiſiſſe. Etſi non deſint exempla regum, qui auctoritate & meritis ſuis confiſi ampliorem ſibi poteſtatem hic aſſeruerunt, quam alias indoles regnorum liberorum fert. Inde inter filios Darii exortam litem ipſe pater decidit, apud HERODOTUM Polymnia inir. Quanquam JUSTINUS L. II. c. 10. eandem a fratribus ad Artaphernem, velut ad domeſticum judicem, delatam referat. Sic & litem inter Arſicam & Cyrum pater compoſuit. PLUTARCHUS Artaxerxe. Add. 1. Regum I. 5. ſeqq. JUSTINUS XVI. 2. 7. Sed quod ne populi quidem ſit tales controverſias pro imperio definire, aſſeri poteſt, non quidem ex illa ratione, quam affert GROTIUS dicto loco, quia populus a ſe in regem, & regiam familiam omnem juriſdictionem tranſtulerit, neque ea durante aliquas babeat ejus reliquias. Nam cauſa ſucceſſionis non pertinet ad objectum ejus juriſdictionis, quæ a populo in regem fuit collata: & ubi talis controverſia tempore interregni agitatur, ſaltem temporaria juriſdictio populo denegari non poteſt. Verum ratio ex natura iſtarum controverſiarum eſt petenda. Poteſtas enim judiciaria exercetur in ſubjectos cum boc effectu, ut omnino in ſententia lata teneantur adquieſcere, & ſi nolint, pro imperio poſſint adigi; idque quia ſubjectionis civilis pars eſt, deciſionem controverſiarum, quæ ſibi cum aliis civibus intercedunt, ab imperante expectare. Atqui ſi omnes caſus ejuſmodi litium circa ſucceſſionem expendamus, patebit, nullum ita eſſe comparatum, ut pro imperio poſſit a populo decidi, ſicuti civium lites a communi judice ſolent. Si enim regi, qui volente populo poſſeſſionem regni adprehendit, poſt alius quidam e familia regia litem intentet, quaſi propiore gradu regnum ad ipſum ſpectet; neque petitor populum poterit judicem agnoſcere, quippe cui judicium ſuum, dum ſemel legitimum regem ipſum agnovit, eſt tuendum: & qui ſemel ſummum faſtigium inſedit, haudquaquam ſeſe illorum judicio ſubmittet, qui ſe ipſi ſubjecerunt. Multo minus populus competens judex babebitur, ſi quis regni hæredem ſe venditet, quem ipſe agnoſcere detrectat. Quod ſi autem, ſolio vacante, duo ſeſe competitores offerant, ſuper potiore jure ambigentes, & populus ſit paratus illum agnoſcere regem, qui præ altero regnum ſibi deberi demonſtraverit; judicio proprie dicto, & quali cauſæ ſubjectorum in civitatibus expediuntur, opus non eſt. Nam vel controvertitur duntaxat, quoto gradu uterque velut a ſolio diſtet; vel dubitatur, utrius gradus ſit potior. In priori quæſtione facti litigantium erit, proſapiam ſuam liquido deducere; ubi victoria ab illo ſtabit, cujus deductio populo clariſſima fuerit viſa. Quanquam autem judicium populi hic ad victoriam momentum adfert: non tamen ſententia feretur velut pro tribunali a judice in ſibi ſubjectos, ſed per modum nudæ approbationis: quomodo debitor ad ſolvendum paratus non niſi inſtrumenta ſui creditoris recognoſcere cupit. Quod ſi dubitatur, qui gradus, aut quæ linea ſit potior, declarata voluntas populi finem liti imponet; cum quilibet, quid agere voluerit, intelligere præſumatur; populus autem, qui nunc eſt, idem cenſeatur eſſe cum eo, abs quo ſucceſſionis ordo ab initio eſt conſtitutus. Sic controverſia Eduardi regis Angliæ contra Philippum Valeſium, ſicuti & paulo ante controverſia inter Joannem, Ludovici Hutini filiam, & Philippum Longum ejuſdem fratrem, coram ordinibus Franciæ diſceptata fuit. Vid. Scriptores Hiſtoriæ Francicæ, & POLYDOR. VIRGILIUS Hiſtor. Anglic. L. XIX. ab init. Sic ſuper ſucceſſione in regno Arragoniæ novem delecti judices pronunciant, apud Jo. MARIANAM de Reb. Hiſpan. L. XX. c. 2. & 3. Sic apud DIONYSIUM HALICARNASSEUM L. I. [c. 70.] litem ſuper ſucceſſione inter Sylvium, & Julum Aſcanii filium populus ſuffragio diremit, præter alias rationes hac præcipue motus, ὅτι μητρὸς ἦν ὁ Σιλούιος ἐπικλήρου τῆς ἀρχῆς, *quod Sylvius matre natus eſſet, hærede univerſi regni*. Quanquam & ejuſmodi declaratio non magis naturam habet ſententiæ judiciariæ, quam ſi donator obſcura aut ambigua ſua verba interpretatus fuerit. Ubi aliquis competitorum queratur, ſtudia populi magis in alterum, quam

gnita re declaret, ad quem regnandi jus pertineat, poterit idem ipſe refractarium vi & armis adigere, ut acquieſcat & alterum non turbet. Quanquam recte AUCTOR neget, hic a populo velut pro tribunali ſedente, ſententiam ferri. H.

quam in ipſum propendere, proximum fuerit ad arbitros rem deferre, neutri partium addictos, & quorum nihil interſit, hic an iſte rerum potiatur. Vid. CONNESTAGIUS de Unione Luſitan. L. III. & V. frequentiores controverſias huc ſpectantes vide apud GROTIUM dicto loco §. 28. ſeqq. ANNISÆUM Relect. Pol. L. II. c. 2. ſect. 10. ſeqq. & alios.

CAPUT VIII.

DE SANCTITATE SUMMI IMPERII CIVILIS.

I. *Summo imperio juſta imperanti non debet reſiſti.*

II. *An civi a civitate injuria fieri poſſit.*

III. *Cives ſæpe injuſte de imperio civili queruntur.*

IV. *Quot modis civi a rectore civitatis injuria fieri queat?*

V. *An atrocibus injuriis principis poſſit reſiſti?*

VI. *Non ſtatim civibus vis in eum, qui tyrannus dicitur, eſt licita.*

VII. *Grotii ſententia.*

VIII. *Sacroſancti non ſunt, niſi reges vere tales.*

IX. *Quo caſu invaſor habendus pro legitimo principe?*

X. *Quatenus invaſoris juſſa cives obligent, legitimo rege adhuc ſuperſtite, ſed expulſo.*

QUEMADMODUM ſummum imperium civile ad incolumitatem generis humani, & ad tollendas infinitas ſtatus naturalis miſerias inſtitutum eſt (*a*); ita illud ſacroſanctum & inviolabile ab omnibus haberi, generis humani quam maxime intereſt. Add. DIODORUS SICULUS L. I. c. 90. Atque illud quidem a nemine cordato in dubium revocatur, quin nefas ſit, imperantibus, quamdiu intra poteſtatis ſuæ limites verſantur, reſiſtere. Nam ex fine & indole imperii apparet, cum ipſo neceſſario conjunctam eſſe debere obligationem non-reſiſtendi, id eſt, citra reluctantiam parendi, faciendo vel omittendo id, quod ab iſto injungitur. Enimvero de hoc potiſſimum diſceptatur, an, ſi ſummus imperans ſubjecto præter fas quid imperet, aut quamvis injuriam intentet, tunc quoque ſacroſanctus ſit, ſic ut nullo modo ea injuria per vim a ſubjecto repelli queat?

§. II. EQUIDEM HOBBESII de Cive c. 8. §. 7. dogma eſt, *civi a civitate fieri non poſſe injuriam*, ſicuti *nec ſervo a domino*; idque eo argumento, quod civitati cum cive nullum intercedat pactum; (ſola quippe pacti violatio ex ipſius mente eſt injuria;) & quia civis voluntas voluntati civitatis ſubjecta eſt, ſic ut quidquid a civitate fit, volente cive fieri intelligatur. Volenti autem injuriam non fieri tralatitium eſt. Enimvero jam ſupra oſtenſum fuit (*b*), neque injuriam conſiſtere in ſola pactorum violatione; & inter monarcham atque cives pactum intercedere (*c*). Subjectio autem voluntatis civium civitati facta ex fine hujus interpretanda & limitanda eſt. Sic ut eo demum res redeat: ſinguli cives ſuam voluntatem voluntati civitatis ſubjecerunt circa negotia, quæ ad conſervationem civitatis faciunt; in quibus ſi factum civitatis civi diſpliceat, injuria huic non fit. Atqui cum extra ea negotia abs imperante civibus injungi aut inferri queant, quibus jus vel peculiari ex pacto, vel ex communi humanitatis lege quæſitum violatur; non apparet, quare civi a civitate injuria fieri nequeat (*d*).

§. III. PROBE tamen obſervandum, a civibus turbulentis aut querulis multa principum facta pro injuriis traduci, quæ tales minime ſunt. Scilicet quod ab ipſorum judicio diſcrepat, id tanquam male factum da-

(*a*) Conf. Duæ NOODTII Orationes, altera de Jure ſummi Imperii, altera de religione ab Imperio Jure Gentium libera.

(*b*) L. I. c. 7. §. 13. H.

(*c*) Supra c. 2. §. 9. 10. 11. H.

(*d*) Conf. ſupra L. VI. c. 3 §. 8. H.

Digitized by Google

damnatur. Et Jupiter neque ſerenus neque pluvius omnibus placet. Atqui quemadmodum propter varietatem ingenii humani, & male compoſita multorum deſideria fieri non poteſt, ut Reipublicæ adminiſtratio ſingulis civibus æque arrideat: ita ſi quis pro injuria ſtatim haberi velit, quod ipſi diſplicet, vel civitatis diſſolutionem quærit, vel ipſe imperare cupit. Et ſane non paucis ea ſola querelarum cauſa, quia ipſi non regnant (*a*). Quo ex numero erat Avidius Caſſius, apud VULCATIUM GALLICANUM, (in vita ejus c. 1.) qui cauſam ſumtorum in M. Antoninum armorum jactabat, *quod ſibi hujus imperium diſpliceret, quod non poſſet ferre nomen imperatorium*. Quo prætexto adverſus Septimium Severum utebatur quoque Peſcennius Niger, apud ÆL. SPARTIANUM, & Clodius Albinus apud JUL. CAPITOLINUM. Multi querelarum ſuarum cauſam in principem habent, quod is pravorum miniſtrorum utatur opera, ſed veram doloris originem inveſtiganti apparet, hanc eſſe, quod ipſi eodem miniſterio non potiantur. Tributorum gravitatem plebs ſæpe indignatur, etiam quando non plus exigitur, quam præſens Reipublicæ uſus, aut probabiliter ſubſecuturæ neceſſitates videntur exigere. Cui quid reponendum ſit, docet HOBBES de Cive, c. 12. §. 9. Pœnas in legibus dictatas ſevere exigi nemo jure indignari poterit, niſi qui flagitiorum licentiam ſibi poſtulare velit. Et tamen ſi cui iſthæc omnia, quæ rationes Reipublicæ utique exigunt, intoleranda videantur, alio migrandi poteſtas eſt. Qua ſi uti non placuerit, communem mortalium conditionem accuſet, quibus nulla felicitatis pars illibata conceditur. Credere autem ſibi ideo licere legitimum imperium vi excutere, perinde foret, atque ex rapinis rem augere velle, quia proprio labore ſeſe ſuſtentare nimis durum videtur.

§. IV. Hæc quanquam ita ſint, dubium tamen non eſt, quin a civitate, ejuſque rectore civi injuria poſſit fieri, cum utique inter ipſos communio juris ſaltem naturalis exſiſtat, quæ ſufficit, ut quis injuriæ ab altero capax ſit. Duplici porro modo injuriam ſubjectis facere videtur princeps, ſi violat adverſus ipſos vel officium *principis*, vel officium *hominis*: ſeu ſi cives tractat non ut cives, vel non ut homines. Officium principis vel univerſos reſpicit, vel ſingulos. Univerſis hoc debet princeps, ut ſalutem totius civitatis procuret, & quidem ſi abſolutus eſt ad judicium proprium, ſi legibus quibuſdam circumſcriptus, prout iſtæ modum regiminis definiunt. Ergo univerſis civibus injuriam facit princeps, ſi omnem Reipublicæ curam abjiciat, ac ne per miniſtros quidem negotia publica expediri faciat. Puta, ſi neque adverſus externos hoſtes defenſionem civitatis ſuſcipiat, neque per exſecutionem legum intrinſecam tranquillitatem tueatur: & nihilominus inter tantam negligentiam dignitate & reditibus principalibus frui pergat, ac principatus fortunam ſola luxuria ac libidinum licentia metiatur. Nam ubi cum curis regni etiam loco regali & proventibus abſtineat, imperio plane cenſebitur ſeſe abdicaſſe; id quod ipſi conceſſum, niſi forte pravis conſiliis Rempublicam in graves difficultates conjecerit; eamque dein tamquam deſertor deſtituere velit. Sine dubio autem injurium eſt, nullam officii partem facere, & tamen ejuſdem emolumentis frui velle. Major adhuc injuria eſt, ſi directe animo hoſtili univerſorum ſalutem peſſumdare ſtudeat (*b*); atque hoſtis perſonam induat, quæ cum perſona principis ſimul conſiſtere nequit. Quanquam ejuſmodi caſus in principe mentis compote dari non poſſit. Quis enim ſanus ſua perdere velit? aut cui imperabit, qui cives ſuos hoſtium loco habuerit? Niſi forte duobus populis ſimul imperet, ut unius excidio alteri lautiores conditiones (*c*) conciliet (*d*). Refertur tamen exemplum ejuſmodi veſaniæ in Itinera-

(*a*) Multi nimirum ſunt novarum rerum cupidi, non pauci etiam eo animo, quo Jaſon ille apud ARISTOTELEM III. Pol. 3. qui dicebat Πεινῆν ὅτε μὴ τυραννοῖ· ὡς οὐκ ἐπιστάμενος ἰδιώτης εἶναι. *Eſurire ſe ſi non regnaret, tanquam neſciret privatus eſſe*. H.

(*b*) Exemplo Imperatoris Caligulæ, qui unam Populo Romano cervicem eſſe optabat, quo facilius reſcindi poſſet, ut refert SVETONIUS in vita ejus c. 30.

(*c*) Romanis objiciebat Galgacus apud TACITUM Agricola c. 30. *ubi ſolitudinem facerent, pacem appellare*. H.

(*d*) Quod olim a Philippo, Macedonum Rege factum, ut docet LIVIUS L. XL. c. 3. & ſeqq.

nerario Joan. Moquet L. IV. de quodam Rege Pegu, quem ſuperiore ſeculo artibus magorum, uti ferebatur, tantum odium ſuorum civium ceperat, ut eos plane perdendi libido ipſum ſubierit; eoque ſub pœna mortis interdixerat, ne intra triennium terra coleretur. Unde tanta fames exorta eſt, ut in cibos ſeſe Peguani paſſim occiderent. Sic & injuriam princeps facit, ſi leges fundamentales invito populo, & nulla urgente neceſſitate ſubvertat; aut ſi modum habendi imperium immutatum eat. Item, ſi patrimonium publicum deſtruat; ſi graviora quam pro uſu Reipublicæ tributa imponendo pecunia cives emungat, eam inutiliter prodigat, aut alio extra civitatem transferat; & quæ ſunt alia. Quo poſſis applicare illud Antipatri in Anthol. Ἀλλὰ λύκους εἴργει, τί δὲ τὸ πλέον, εἰ τὸ φυλαχθὲν Ὄλλυται οὔτε λύκοις οὔθ' ὑπὸ τοῦ φύλακος, *At fugat iſte lupos. Quid lucri hinc? credita quæ ſint, ſi lupus, aut cuſtos ſalva manere vetat.* Singulis porro civibus id debet princeps, ut eos communi cum cæteris ſui ordinis jure frui permittat, iiſdem defenſionem præſtet, ac juſtitiam adminiſtret, quatenus id ſalva civitate fieri poteſt. Hoc ſi princeps ſingulis non præſtiterit, ubi Reipublicæ tempora id permiſerint, injuriam utique facit. Vid. Justinus L. IX. c. 6. ſub finem; etſi Pauſaniæ factum haudquidquam probandum ſit. Sic apud Xiphilinum Epit. Dionis, (ad a. 118.) & Zonaram Tom. II. vetula ferociter Adriano Imperatori, cum negaret ſibi ad eam audiendam otium eſſe, occinit: *Ergo imperare noli* (*a*). Officium hominis adverſus ſingulos princeps variis modis violare poteſt; puta ſi præter meritum honeſtum virum ignominia afficiat, ſi mercedem promiſſam deneget, mutuum ſolvere, alioſve contractus implere detrectet, ſi damnum per petulantiam datum ſarcire nolit, ſi honeſtarum virginum pudicitiam expugnet, ſi per adulteria aliorum thoros polluat, ſi corpus lædat, bona eripiat, perdatve: ſi denique innocenti vitam eripiat per meram violentiam, aut ſubornatis calumniatoribus, aut ad iniquam ſententiam adactis metu, vel per promiſſa judicibus, & quæ ſunt ſimilia. Ammian. Marcellinus L. XXVI. c. 13. *Inter arma & lituos conditionis æquatio leviora facit pericula; & Martiæ virtutis poteſtas, aut id quod auſum occupat, aut inopinata mors ſi acciderit, nullum ignominiæ continet ſenſum, ſinemque ſecum vivendi ſimul & dolendi perducit. Ubi vero conſiliis impiis jura quidem prætenduntur & leges, & Catonianæ vel Caſſianæ ſententiæ fuco perliti reſident judices, agitur autem quod agitur ad voluntatem prætumidæ poteſtatis, & ex ejus libidine vitæ incidentium necisque momenta penſantur, ibi capitalis vertitur pernicies & abrupta.*

§. V. Enimvero difficilius eſt explicare, an ad quaslibet harum injuriarum citra reluctantiam perferendas teneantur cives; an vero certo in caſu per vim eaſdem propulſare queant? Hic nobis ita videtur. Cum illa vitæ humanæ ſit conditio, ut omni carere incommodo nequeat, neque ullus homo facile tam compoſitis extet moribus, ut ad unguem omnibus ſatisfaciat: ſtolidum juxta atque impudens fuerit, ob quævis vitia in principem velle inſurgere; præſertim cum neque nos ita accurate officium noſtrum erga ipſum faciamus, & in privatis quoque leges leviora delicta ſoleant diſſimulare. Quanto æquius igitur fuerit modica principis delicta condonare, cujus cura civium tranquillitas, fortunarumque & vitæ ſecuritas continetur. Præſertim cum experientia teſtetur; quanta civium clade, quanta Reipublicæ concuſſione etiam peſſimi principes fuerint dejecti. Ergo leviores principum injuriæ nobili ipſorum muneri, cæteriſque beneficiis, quin & noſtris civibus, totique Reipublicæ ſunt condonandæ (*b*). Vid. Ju-

(*a*) Quod antea Philippo quoque Macedonico evenerat.

(*b*) Quod diligenter annotandum eſt. Princeps enim *nunquam* jus habet Civem injuria vel *minima* adficiendi. Igitur, ſi viribus noſtris parere debemus, quo minus ei reſiſtamus, id non ipſius contemplatione & virtute ſummæ poteſtatis fieri oportet, ſed quia ſocietatis civilis intereſt, offenſas minores ei condonari, utpote quæ alias motibus ſemper maximis miſceretur. Adde, quod ſæpe, pulſo malo Principe, in dominationem pejoris incidimus, quum frequenter pulchro libertatis nomine ludant, qui populum aliquem in ſervitutem redigere ſatagunt. Certe hæc ſententia eſt Ducis cujuſdam exercitus apud TACITUM Hiſt. L. IV. c. 73. *Cæterum libertas & ſpecioſa nomina prætexuntur, nec quiſquam alienum ſervitium & dominationem ſibi concupivit, ut non eadem iſta vocabula uſurparet.* Idem JUSTINUS L. XV. c. 4. num. 13. de Sandrocotto obſervat, qui, poſt mor-

ſtinus L. XV. c. 3. n. 9. ſeqq. Tacitus A. XII. (c. 11.) *Ferenda regum ingenia, neque uſui crebras mutationes*. Apud Eundem H. L. IV. Cœriales ad rebelles Treveros (*a*): *Quomodo ſterilitatem, aut nimios imbres & cætera naturæ mala, ita luxum vel avaritiam dominantium tolerare. Vitia erunt, donec homines; ſed neque hæc continua, & meliorum interventu penſantur* (*b*). Plato Epiſt. 7. *Ea mente circa patriam vir prudens eſſe debet, ut ita reprehendat civitatis errores, ſi neque fruſtra ſit reprehenſurus, neque ob reprehenſionis ſtudium periturus; vim autem patriæ per Reipublicæ mutationem afferet numquam, quando abſque expulſione & cæde civium emendari non poſſit. Sed quietem aget, votoque precabitur optima & ſibi & patriæ* (*c*). Quem locum adduxit Cicero Epiſt. ad fam. I. 9. Imo & ſibi ipſi conſulit, qui potentiorum injurias muſſitat potius, quam intempeſtivis querelis graviora ſibi mala arceſſit. Quo ſpectant dicta a Grotio L. I. c. 4. §. 4. citata. Æschilus Prometheo vincto: Οὔκουν πρὸς κέντρα κῶλον ἐκτενεῖς, ὁρῶν, ὅτι τραχὺς μόναρχος οὐδ' ὑπεύθυνος κρατεῖ. *Verum non contra ſtimulos membra protendes, quum cernas Monarcham aſperum, & nemini obnoxium.* Quin & ſacræ literæ (*d*), ac ſana ratio moroſitatem parentum, & dominorum patienter ſuſtinendam ſuadent. Plinius L. III. Epiſt. 14. *Non judicio domini, ſed ſcelere perimuntur.* Sed & hoc certum eſt, etiam ubi atrociſſima injuria a principe animo hoſtili intentetur, potius eſſe emigrare, aut fuga ſibi conſulere, aut ſub alterius civitatis tutelam concedere, (quam (*e*) ferrum in durum quidem, ſed tamen parentem patriæ ſtringere.) Sed quid ſi princeps innocentem civem hoſtili animo perditum eat, neque fugæ locus ſuperſit (*f*)? Sane multi animo concipere non poſſunt, quo-

tem Alexandri, Regnum Indiarum in poteſtatem ſuam redegerat. AUCTOR, inquit, *Libertatis Sandrocotius fuerat; ſed titulum libertatis poſt victoriam in ſervitutem verterat.*

(*a*) Vid PARRASIANA T. II. p. 268. 269.

(*b*) Æſopus apud PHÆDRUM I. Fab. 2. cum ſabulam de Ranis recitaſſet, quæ vice indulgentiſſimi Regis crudelem a Jove naſti eraot, ad cives Athenienſes ſub jugo Piſiſtrati gementes: *Vos quoque*, inquit, *hoc ſuſtinete, majus ne veniat malum*. CHRYSOSTOMUS Homilia ad populum Antiochenum: *Præſtat Regem tyrannum habere, quam nullum. Cum A. MCCCCXXXIV. Engelbertus auctor eſſet, ut Ericum Daniæ ac Sveciæ Regem deponerent, Senatus conſtanter renuens, fide data nihil antiquius habendum judicabat, nec ſecedendum continuo a domino aut rege ſuo reſpondebat, ſi forte delinquere eum in quibuſdam contingat; alias imperium durabile haud ullum eſſe: cum Principum ac Regum vix ullus inveniatur, qui non quandoque impingat: neque etiam convenire cuivis, imo nec poſſe quemvis de Rege abdicando ſtatuere, aut de ejus commiſſis ſententiam pronunciare. Adjiciebat, neque conſiſtere humanam ſocietatem poſſe, ſi ignoſcere ſubinde alii aliis recuſaremus: & id inter parentes & familiares ſi locum haberet, quanto magis erga Regem ac ſuperiorem obtinere debere? Omninoque fatendum, ubi ſtabile aliquod imperium expetitur; tolerandum aliquando tyrannum unum, ut evitentur plures. Ubi autem imperium nullum, ibi ut plurimum confuſio; & loco unius multorum exſurgere dominatum. Præſtare igitur Senatus exiſtimabat, fere injuriam & pœnas dare vero ſuo domino, quam juga ſubjici multorum.* Ut hæc memorat Joaon. Iſaac. PONTANUS L. IX Hiſtor. Danic. in Erico VIII. H.

(*c*) Ταυτὸν δὲ καὶ περὶ πόλεως αὑτοῦ διανοούμενον χρὴ ζῆν τὸν ἔμφρονα· λέγειν μὲν εἰ μὴ καλῶς αὐτῷ φαίνοιτο πολιτεύεσθαι εἰ μέλλοι μήτε ματαίως ἐρεῖν, μήτε ἀποθάνεσθαι, λέγων· βίαν δὲ πατρίδι πολιτείας μεταβολῆς μὴ προσφέρειν (ὅταν ἄνευ φυγῶν καὶ σφαγῆς ἀνδρῶν μὴ δυνατὸν ᾖ γίγνεσθαι τὴν ἀρίστην) ἡσυχίαν δὲ ἄγοντα, εὔχεσθαι τὰ ἀγαθὰ αὐτῷ τε καὶ τῇ πόλει. *Ut parentum ſævitiam, ſic Patriæ, patiendo ac ferendo leniendam eſſe.* LIVIUS Lib. XXVII. c. 34. EPICTETUS Enchir. c. 37. & JUSTINUS L. XV. c. 3. num. 10. PLATO in Critone T. I. p. 50. 51. Ed. Steph. Ipſe quoque patientiam, qua uti debeamus, quum injuria nobis a Principe vel Republica infertur, lenitati comparat, qua liberos parentum, ſervos dominorum moroſitatem ſere decet. Imo majorem moderationem a cive exigit, quam a filio, vel ſervo, quia potiora illius erga Rempublicam ſunt officia, quam horum erga patrem, vel dominum. Ἦ πρὸς μὲν, inquit, ἄρα σοι τὸν Πατέρα οὐκ ἐξ ἴσου ἦν τὸ δίκαιον, καὶ πρὸς δεσπότην (εἴ σοι ὢν ἐτύγχανεν) ὥστε ἅπερ πάσχοις, ταῦτα καὶ ἀντιποιεῖν - - - πρὸς δὲ τὴν πατρίδα ἄρα καὶ τοὺς Νόμους ἐξέσται σοι; - - - ἢ οὕτως εἶ σοφὸς ὥστε λέληθέ σε ὅτι Μητρός τε καὶ πατρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἁπάντων τιμιώτερόν ἐστι Πατρὶς, καὶ σεμνότερον, καὶ ἐν μείζονι μοίρᾳ καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρὰ ἀνθρώποις, τοῖς νοῦν ἔχουσι, καὶ σέβεσθαι δεῖ καὶ μᾶλλον ὑπείκειν καὶ θωπεύειν Πατρίδα χαλεπαίνουσαν, ἢ Πατέρα; - - - βιάζεσθαι δὲ οὐχ ὅσιον οὔτε Μητέρα, οὔτε Πατέρα; πολὺ δὲ τούτων ἔτι ἧττον τὴν Πατρίδα.

(*d*) PETRUS 1 Epiſt. v. 17. 18. *Omnes honorate: fraternitatem amate; Deum timete: Regem honorate. Vos ſervi ſubjecti eſtote in omni timore heris, non tantum bonis & æquis, ſed etiam duris.* Vid. GROTIUS L. I. c. 4. §. 4. num. 6.

(*e*) Verba uncis incluſa adjiciuntur hic ex Officiis hom. & civ. L. II. c. 9. §. 4.

(*f*) Quæſtionem hanc tractat etiam H. GROTIUS L. II. de J. B. & P. c. 5. §. 9. Adde alios quos

quomodo principis & hoſtis perſonam erga civem idem ſimul ſuſtinere queat; & qua fronte poſtulet, ut ipſe ſacroſanctus ſit, qui civem innocentem tanquam miſeram belluam ſuæ libidini ardet immolare. Quin autumant, ſi qui patrocinium alicui debet, nulla aut iniqua de cauſa hoſtilem adverſus ipſum animum induat, illum quoque huic clientis obligationem remittere; ſaltem hactenus, ut abs vi præſidium contra atrociſſimas ipſius injurias mutuari liceat. Quæ defenſio hoc favorabilior habetur, quo major eſt eorum numerus, quos per injuriam princeps perditum it. Sed cum vix reperiantur exempla principum, qui per apertam profeſſionem ſolius libidinis innocentes cives necare inſtituerunt; major difficultas oritur, quid liceat, ubi princeps ſub obtentu juris ſævire velit: puta, quod mandatum aliquod iniquum cives neglexerint. Ubi illud ſupponimus, cum omnis poteſtas alicui delata intelligatur ſalvo jure ſuperioris, cives quoque conſtituta ſumma poteſtate civili, imperio Dei in ſe renunciare neque potuiſſe, neque voluiſſe, adeoque eos non teneri juſſis imperii civilis, quæ aperte mandato Dei repugnare conſtat. Hic quid civi faciendum, ſi vis intentetur propter profeſſionem religionis Chriſtianæ (*a*), noſtrum non eſt definire, cum ex iiſdem ſcripturis, unde iſta religio hauritur, cuilibet conſtare poſſit, quanti debeat ipſis eſſe, ſuæ religioni nihil contrarium egiſſe aut ſimulaſſe. Vid. Matth. X. 32. (*b*) Quod autem, ubi mors intentatur, ſine proprio peccato quis ſuſcipere poſſit exſecutionem cujuſdam actionis, quæ in ſe juri naturæ repugnat, inferius oſtendemus (*c*). Quod ſi tamen exſecutio actionis ejuſmodi ſit, ut vel omnino citra proprium peccatum ſuſcipi nequeat, vel in ſe ipſa morte acerbior judicetur; neque ulla oſtendatur, aut ſaltem probabiliter ſimuletur ratio, neque ex delicto meo, neque ex bono publico, quare mihi potiſſimum tanta neceſſitas tale quid exſequendi admoveatur, quod per alium fieri poterat, vel omnino fieri abſurdum eſt: apparet ſane id agi, ut innocens per ſolam imperantis libidinem, & hoſtilem ejus in me animum perdat. Quo ipſo dum hoſtem pro principe induit, civi quoque obligationem, qua ei devinctus tenebatur, remiſiſſe intelligitur. Etſi fuga hic, quantum poteſt, ſit arripienda, ac tertii alicujus patrocinium quærendum, cui nulla adverſus principem illum obligatio. Quin & ſi fugæ via non datur, moriendum potius, quam occidendum eſt (*d*), non tam propter ipſius principis perſonam, quam propter totam Rempublicam, quæ tali occaſione gravibus fere turbis ſolet involvi. At vero quando ob delictum aliquod imperans pœna plectere civem inſtituit, etſi hic non teneatur pœnam in ſe ſponte arceſſere, ſeipſum deferendo, aut ultro ſiſtendo; tamen

tamen

quos in utramque partem protuli Diſſertat. de Colliſione legum ſect. 2. §. 21. AUCTOR ſupra L. II. c. 5. §. 4. H.

(*a*) Vid. H. GROTIUM ad Matth. XXVI. 52. & L. I. de J. B. & P. c. 4. §. 7. n. 8. & ſequ. ubi tamen exemplum, quod Baronium ſecutus de Thebæa legione adducit, dubiæ eſt fidei: cum *σύγχρονοι* ſcriptores Euſebius, Hieronymus & alii de eo prorſus ſileant; at quæ ſint antiquiora illa monumenta, ex quibus Eucherius (qui ſeculo octavo vixit) iſta excerpſerit, dubitat non temere Aubert. MIRÆUS in Biblioth. eccleſ. in Eucherio p. 63. Adde Samuelis PETITI *Diatribam de jure Principum edictis eccleſiis quæſito, nec armis adverſus temerantes aut antiquantes vindicato*, anno MDCXLIX. *editam*. H.

(*b*) Quum nulla ratione probari queat, Principes impedire poſſe, quominus unuſquiſque Deum ex animi ſui conſcientia colat, vid. ſupra c. 4. §. 11. nota a; explorati juris eſt, populo jus indubitatum competere, religionem ſuam etiam armis contra Principem tuendi, ſi qua is eos vi adſtringere, ut ſacra mutent aut iis interdicere velit recepto eorum exercitio. Quodſi enim fas eſt, bona & libertatem ab inſultibus ejuſmodi Principis vindicare, quanto magis licitum erit, religionem, bonum præ reliquis omnibus eminens, & quod fons & ſcaturigo ſit cœleſtis, ejuſdemque æternæ felicitatis, ratione quavis ſinceram integramque conſervare. Perperam igitur GROTIUS L. I. c. 4. §. 7. num. 8. etiam poſtquam Maccabæos, ſigna pro ſacris ſuis conferentes probaſſet, contendit, Chriſti diſcipulis nihil hic licere, præter fugam & patientiam. Loca, quæ ab eo pro ſententia hac adducuntur, ad privatos ſingulos pertinent, conſtitutos in impotentia reſiſtendi. Gentibus autem integris, vel eximiæ earum parti, libertatem jura ſua tuendi, a Chriſto, Domino noſtro eripi, nec vola uſpiam nec veſtigium occurrit. Vid. GRONOVIUS ad Grotium d. l. van der MUELEN de Sanctitate Summi Imperii Civilis &c. p. 70. & ſeqq. & Adam. RECHENBERGII, Theologi Lipſienſis Diſſertatio de religione armis defenſa, edita Lipſiæ 1689. in qua hæc ad Proteſtantes duplicantur.

(*c*) L. VIII. c. 1. §. 6. H.

(*d*) Vid. GROTIUS L. II. c. 1. §. 9. cum notis Gronovii.

men quo minus hic per vim ſeſe defendere queat, ratio eſt, quia jure ſuo imperans utitur (a), quem ea de cauſa quocunque obtentu lædere ſane injurium foret. Eſt inſuper & illud obſervandum, ſi vel maxime concedatur, interdum alicui civi nefas non eſſe, ſalutem ſuam vi contra atrociſſimas injurias ſuperioris defendere: non tamen ideo cæteris civibus obſequium exuere, aut innocentem vi protegere licebit. Præterquam enim, quod ipſis in Principis facta, quæ velut ex poteſtate judiciaria exercet, inquirere non licet, ac ſæpe contingat reos innocentiam jactare, invidiæ principi conflandæ: etiam facta civi injuria reliqui haudquidquam obligatione ſua erga principem ſolvuntur. Ideo quod quiſque civium pro ſe curam ſibi, & protectionem ejuſdem ſtipulatur, nec tanquam conditionem ſuæ ſubjectionis ſupponit; ſi omnes & ſingulos cives juſte tractaturus ſit. Neque metus, ne ſimiliter ſecum agatur, obligationi abrumpendæ ſufficit: quippe qui incertus eſt; & quia peculiares in iſto odii cauſæ potuerunt eſſe, quæ in alio non deprehenduntur. Salva autem obligatione civis erga principem nullo prætexto vim eidem opponere fas erit.

§. VI. Cæterum uti per iſthæc ſanctitati principum nihil decedere non pauci arbitrantur: ita illi ſane ferendi non ſunt, qui ita crude jactant (b) regem, ubi in tyrannum degeneraverit, poſſe a populo exui imperio, & puniri. Cum enim tanta plerumque actuum civilium ſit obſcuritas, ut plebs (c) eorum æquitatem aut neceſſitatem agnoſcere nequeat, aut per turbida affectuum ſæpe nolit; ut plurimum quoque Reipublicæ expediat; ne rationes conſiliorum pluribus pateant difficillimum fuerit preſſe deſignare actiones, ob quas patratas jure quis vocari mereatur tyrannus, in quem quælibet a civibus profecta vis ſit licita. Conf. Boeclerus ad Grot. L. I. c. 4. §. 14. Unde fieri poterit, ut ejus vocabuli invidia etiam in bonum principem devolvi queat (d) ab iis, quibus vel ipſe, vel præſens ſtatus diſplicet, poſtquam homines per vocabula non ſolum res, ſed & ſuos affectus exprimere ſueverunt. Sane privata vitia tyrannum non facere, nec paulo negligentiorem Reipublicæ adminiſtrationem, communis ſententia eſt. Tributa graviora imperantur? Atqui ſubditus ad conſilia non admiſſus judicare nequit, an neceſſitas Reipublicæ ea

(a) Vid. quæ contra HOBBESIUM ſupra annotavimus ad c. 4. §. 3. H.

(b) Auctores hujus ſententiæ v. apud ARNISÆUM 2. Relect. politic. cap. 3. ſect. 6. Pr. H.

(c) Quoties de Tyranno ſermo ſit, qui ſolio dejici Jure queat, toties populi nomine non venire ſecem plebis, nec exiguum conjuratorum vel ſeditioſorum numerum, ſed majorem & ſaniorem partem civium ex omnibus Regni Ordinibus, qui de tyrannide notoria & omnibus evidenti ſtatuant, Celeb. BARBEYRACUS ait in nota 1. Facile autem a Principe evitari poſſe addit, ne exſecrandus & deteſtabilis ſuis videatur, ſi monente Lockio, Patris perſonam induat. Fieri enim non poſſe, ut Patrem liberi oderint, quem quotidie pro ſalute ſua commoveri & ſollicitum eſſe, talemque ſe gerere cernant, qualis eſſe ſoleat egregie cordatus homo. Subditos porro minime obſtringi, putat, ut extrema omnia expectent, & eo uſque præſtolentur, donec paratos ſibi ferreos nexus, vincula & compedes ſentiant, quibus injectis, manibus catenatis, quicquid Principi libitum fuerit, ſubire cogantur. Satis enim eſſe, ſi omnes ejus actiones tendant ad ſuorum oppreſſionem & manifeſtum ſit, meditari ruinam Civitatis. Idque in primis locum habere contemplatione Principum, quorum Imperium limitibus circumſcriptum ſit. Sed vix eſt, ut in *facto* unquam manifeſtum eſſe poſſit, Principem everſionem Reipublicæ moliri, plerumque enim hic in tumultu feruntur ſuffragia, ſeque ſaniorem & meliorem eſſe, pars quævis jactitat. Igitur quum ſancta res ſit Imperium Civile, idque quibus deferri ſolet, ii plerumque ſint flos virorum, Theoreticis Deciſionibus, quæ applicari nunquam poſſint, ſeditioni non temere aperiendæ fores videntur. Tyranni nomen ſæpius optimis Principibus ab improbis civibus tributum fuit. Exempla quæ memorantur eorum, pleraque dubia & incerta ſunt. Niſi enim furioſus fuerit Princeps, non temere perniciem quæſiverit populi. Quodſi autem ſanæ mentis eſt, non carebit obtentibus, qui judicium populi reddant eluſorium. In Regnis limitatis plus populo licet. Neque tamen vel hic ſolis ſuſpicionibus, aut dubiis legum fundamentalium interpretationibus, a populo res agenda eſt; ſed luculentiſſimæ adſint probationes neceſſe eſt, quibus omnibus conſieri poſſit, Principem conditionibus, quibus ei Imperium delatum eſt, non ſtetiſſe: Quod poſtquam in aprico fuerit, cives ſaluti ſuæ proſpicere quidem non prohibentur, ita tamen, ut in ſervanda patriæ ſalute, ultra quam neceſſitas exigat, non progrediantur.

(d) Plerique autem mortalium rerum æſtimationem omnem a ſucceſſu fere ſuſpendant, ac proinde multum & poſſint & ſoleant decipi. H.

(e) V. ſupra c. 5. §. 11. in fine. Maxime ſi diſceſſus quilibet ab optimæ civitatis, quam animo fingimus, inſtitutis, aut privata crimina, vel mores tanto munere indigni infami tyrannidis nota aſpergantur. H.

ea flagitet. Supplicia aſpera ſumuntur? Atqui ſi ſecundum leges, & ex præcedente delicto ſtatuantur, nemo jure quæri poteſt, etſi forte clementia rectius adhiberetur. Quod invidioſiſſimum vulgo habetur, quidam magni viri ob privata odia, aut propter ſuſpiciones innocenter e medio tolluntur? Atqui ſi delicta aut machinationes in ſtatum Principis prætexuntur, aut ordinaria judiciorum forma obſervatur, etſi fors iſti, qui tolluntur, de ſua innocentia, & pauci præterea alii certi ſint, reliquis tamen conſtare id liquido qui poteſt. Cum præſertim ſemper præſumtio juſtitiæ a Principis partibus ſtet (a). Promiſſa non ſervantur, aut privilegia antehac indulta circumciduntur. Atqui ſi Princeps abſolutus vel delictum, vel neceſſitatem, aut inſignem Reipublicæ uſum prætendat, jure egiſſe cenſebitur; de quo ſubditis liquido judicandi facultas deeſt. Omnia autem privilegia exceptionem hancce habent; ni ſalus, aut neceſſitas Reipublicæ iſta obſervari vetet. Argumentorum, quæ pro iſta ſententia afferuntur, non exigua pars ſponte ruit, ſi obſervetur: haudquidquam eadem eſſe hæc duo: populus habet poteſtatem vim regibus inferendi, eoſque in ordinem redigendi, ſiquidem ad libidinem ipſorum non imperaverint; & populo aut ſingulis competit jus admoto extremo periculo, & ubi in hoſtem Princeps abiit, ſuam ſalutem adverſus ipſum defendendi. Nam quæ poſterius probant rationes, haudquaquam prius ſimiliter inferunt; quæ tamen a multis confunduntur (b). Sic quando dicitur, populum, etſi in ſervitutem ſeſe addixerit, non tamem amiſiſſe omne jus in libertatem aut ſecuritatem ſeſe vindicandi; id non alio ſenſu poteſt admitti, quam quod populus contra extremam vim eamque injuſtam principis ſeſe defendere poſſit; quæ defenſio ubi bene ſucceſſerit, libertatem quoque comitem ducit. Quippe cum dominus, dum in hoſtem abit, ſubjectum ab obligatione adverſus ſe videatur ipſe abſolvere; ſic ut hic deinceps ſub jugum redire non teneatur, licet ille animum mutare velit. Extra hunc caſum populo, qui ſe in ſervitutem addixit, vel potius abſoluto unius imperio ſubjecit, non magis jus in libertatem per vim ſeſe vindicandi competit, quam mihi rem, alteri ex pacto jam traditam, per vim iterum eripiendi. Nec enim adeo abhorret a natura iſta civilis ſervitus, quod quidam ſomniant, ut licet quis aliquando evitando majori malo in eam conſentire neceſſum habuerit, poſt per occaſionem, ipſa natura jus dante eam excutere iterum queat. Et licet is ſtatus ingenio certi alicujus populi repugnet, vel ab initio, vel poſt mutatis animis: nequaquam tamen principi eam ſolam ob cauſam jus quæſitum per vim eripere licet; non magis quam emtori rem ex contractu traditam, etſi poſt venditor contractum ex re ſua non fuiſſe deprehenderit.

§. VII. Non multum ab hiſce abit Grotius L. I. c. 4. §. 7. Ubi inter alia recte inſinuat, tum ex indole ſummi imperii, tum ex præſumta voluntate eorum, qui primi in civitatem coivere, judicari poſſe, num ne extrema quidem ſummi imperantis injuria vi repelli queat. Sane enim haudquidquam naturæ ſummi imperii repugnat, ut omnium civium actiones per illud ad ſalutem publicam dirigantur, & decretis ipſius obluctautem extremum ſupplicium maneat; & tamen eidem non ſit poteſtas ex mera libidine aliquem occidendi, ut huic nullo modo reſiſtere liceat. Neque naturaliter inter ſe connexa ſunt, abſoluta poteſtas ſalutem alicujus procurandi & abſoluta poteſtas aliquem pro libidine perdendi. Neque oſtendi poteſt, quidnam ad pacem & ſecuritatem civitatis ejuſmodi in imperante poteſtas, in civibus obligatio faciat. Quo loco apparet, male colligere quoſdam; quia ſummum imperium non poteſt eſſe niſi Deo obnoxium, ſatis intelligi, coeuntium in civitatem hanc fuiſſe mentem, ut adverſus ſummam poteſta-

(a) Et locum habeat interdum, quod Domitianus apud SVETONIUM ajebat, & Hadriano quoque tribuitur: *Conditionem Principum miſerrimam eſſe, quibus de conjuratione non credatur, niſi occiſis*. H.

(b) V. §. ſequ. Cæterum ad hunc locum pertinet etiam quæſtio, quid fieri conveniat aut fas ſit, ubi unus vel duo Regem aut in oligarchia apud paucos τὰ πάντα ſint & turbandæ Reipublicæ multa faciant? de qua vide elegantem conſultationem apud THUANUM L. XXIV. Hiſtor. ad A. MDLIX. *Dura neceſſitas hominibus liberis, qua tyranno parere coguntur ſuo bono Principe*, ait GRAMONDUS L. II. Hiſtor. Gallic. ubi agit de Anciæo. H.

teſtatem nihil ſibi juris relinquerent. Quaſi vero qui vitam ſuam contra violentum invaſorem defendit, eo ipſo illum in judicium vocet. Conf. BOECLERUS ad dictum locum Grotii. Sicuti & nihili eſt ſcrupulus eorum, qui ideo nolunt admittere licentiam reſiſtendi adverſus immanem ſævitiam imperantium, quod *non poſſit fingi legitima vocatio ſubditorum ad arma contra ſupremum magiſtratum capienda; cum nulli mortalium juriſdictio in talem magiſtratum competat*. Quaſi vero defenſio eſſet effectus juriſdictionis; aut quaſi præter neceſſitatem ſeipſum conſervandi peculiaris requireretur vocatio in eo, qui vim injuſtam a capite ſuo eſt propulſaturus, magis atque in eo, qui famem ac ſitim cibo potuque depellere ſtudet. Conf. ZIEGLERUS ad dictum locum Grotii. Sed & recte GROTIUS ſi illi, qui ab initio in civitates coeundo imperium ſummum produxerunt, interrogarentur, an velint omnibus onus hoc imponere, ut mori præoptent, quam ullo caſu vim ſuperiorum injuſtam armis arcere, nunquam hoc ſe velle reſponſuri fuerint. Id enim maius erat incommodum, quam quod conſtituta civitate effugere conabantur. Antea enim multorum injuriis erant obnoxii, ita tamen ut repugnare poſſent: hoc autem modo ſeſe adſtrinxiſſent ad quaſvis injurias citra repugnantiam patiendas ab illo, quem ipſi ſuis viribus armaverant. Minus quippe malum eſt pugna, quam certa mors.

§. VIII. CÆTERUM iſta ſanctitate, quam hactenus adſtruximus, non gaudent niſi reges revera tales. Inde eadem non fruuntur, qui regum quidem nomen gerunt, populi tamen poteſtati ſubſunt; quales quondam reges Spartanorum; & multi paſſim auctoritate magis ſuadendi, quam jubendi (a) poteſtate (b). Qualis apud VIRGILIUM Æneid. IX. Mezentius, in quem *furiis ſurrexit Etruria juſtis, Regem ad ſupplicium præſenti morte repoſcens*. Item, qui imperio abierunt (c), aut regnum plane pro derelicto habent; in quos eadem, quæ in privatos licent (d), ubi alios gravibus injuriis laceſſere inſtituant. In exemplo tamen Semiramidis, quæ maritum ad quinque dies imperio ſibi cedentem interfecit, non minor eſt hujus ſtoliditas, quam illius malitia. DIODORUS SICULUS L. II. c. 18. Contingit tamen aliquando, ut illis, qui vel ultro regno abierunt, vel caſu aliquo exciderunt, a cæteris exterior veneratio, regibus exhiberi ſolita, & exteriora inſignia relinquantur. Quod uti pro mero ſimulacro, & velut ornamentis regiis eſt habendum; ita ni conventione aliquid fuerit confirmatum a mera humanitate cæterorum dependere eſt cenſendum. Exempli loco poteſt eſſe Dairus in Japonia (e). Sic apud LABARDÆUM Hiſt. de Reb. Gall. L. X. p. 684. recte quidem traditur, cum Sedanum, & quæ inde dependebat ditio neque Imperatori, neque Galliarum Regi, neque cuipiam omnium obnoxia fuerit, poſſeſſores ejuſdem veros fuiſſe Principes. Sed poſtquam eam urbem ac ditionem Fridericus Mauritius Buillonius Dux Ludovico XIII. Galliarum Regi ceſſerat, atque ejus in vicem alia prædia, Gallico imperio obnoxia acceperat, cautum quidem ſibi voluit, ut ipſi, poſterique priſtinæ dignitatis characterem retinerent; ſed qui haudquaquam pro vera dignitate independente, qualis ſummum imperium comitatur, ſed pro mero ſimulacro eſt habendus, cujus effectus certo ordine inter illuſtres Galliæ familias, & aliis quibuſdam inſignibus abſolvitur. Et ejus rei indicium eſt id ipſum, quod in ceſſione illa Buillonius caveri ſibi ſuper ea dignitate voluit. Nam qui revera dignitatem principalem obtinent, iis cautione ejuſmodi opus non eſt. Sicut & in privatam recidit fortunam rex, ſi regnum committatur ſive ex felonia in eum, cujus feudum eſt, ſive ex clauſula poſi-

(a) Quod TACITUS refert de M. G. c. 11. *Mox Rex vel Princeps, prout decus bellorum, prout facundia eſt, audiuntur, auctoritate ſuadendi, magis quam jubendi poteſtate*. Add. c. 7.

(b) Etiam apud Barbaros, quos Duces ſuos Reges vocitare, obſervavit PROCOPIUS I. Gothicor. H.

(c) Exempla ultro abdicantium congeſſit Joann. Iſaac. PONTANUS L. VII. Hiſtor. Danic. ad A. MCCLXI. poſtquam narraverat Adolphum Holſatiæ Comitem monachum factum. Cum Ptolomæus Philadelpho regnum cedere vellet, Demetrius Phalereus, ut eum a propoſito deterreret, dicebat: Ἂν ἄλλῳ δῷς, σὺ οὐχ ἕξεις. *Alteri ſi dederis, ipſe non habebis*. H.

(d) Durum hoc videtur RHETIO ad I. Feudor. 5. p. 243. Enimvero ut privati ordine & dignatione differunt; ita licentiæ in eos gradus eſſe poſſunt. H.

(e) V. ſupra c. 5. §. 25. H.

Digitized by Google

poſita in ipſa delatione imperii (*a*), ut ſi hoc vel illud rex faciat, ſubditi ſtatim omni obedientiæ vinculo ſolvantur. Sic & , ubi in delatione regni expreſſe conventum fuerit, ut regi certum quid facienti poſſit reſiſti, id pactum utique obſervari poteſt. Sed ſi rex a populo conſtitutus regnum velit alienare, aut modum habendi immutare, apertum eſt ipſum non modo nihil agere (*b*); ſed & eidem per vim conata ſua tendenti perficere vis a civibus opponi poterit. Add. Boeclerus ad Grot. L. I. cap. 4. §. 10.

§. IX Porro difficilis oritur quæſtio, quidnam in invaſores imperii illegitimos liceat vel non liceat, & quidem non poſtquam longa poſſeſſione, aut ſubſequenti pacto verum jus imperandi acceperunt (*c*), ſed quamdiu injuſta poſſidendi cauſa durat, & ipſi ſola vi niti videntur. Ubi prius inquirendum, anne ejuſmodi invaſorum juſſa, dum in poſſeſſione imperii ſunt, vim obligandi habeant? Hic ex ſuperioribus repetendum, obligationem ad obſequium non produci niſi legitimam poteſtatem alter in me habeat. Nam per ſolam violentiam poteſt quidem alicui adferri extrinſeca quædam neceſſitas, aliquid præſtandi; non autem obligatio, quæ vinculum eſt intrinſecum, animum ita ſtringens, ut ni fecerit, peccati ſit reus. Hinc ſi vis a validiore intentetur, majori malo declinando utique adigitur quis facere ea, ad quæ non tenetur, & a quibus abhorret. Si qua tamen via datur, nemini vitio vertitur, ſi iniquam illam neceſſitatem perrumpat. Sed quid ſi quis initio quidem per vim aut malas artes imperium invaſerit, videri tamen velit jure id obtinere, ac utut armis confidat, non hoſtem tamen, ſed verum principem ſe ferat. Hic in univerſum id nobis maxime videtur probabile, quod is, qui de facto ſummum imperium obtinet, utut poſſeſſionem pravis artibus invaſerit, a ſingulis civibus tantiſper pro legitimo principe ſit cenſendus, quando nullus adeſt, qui meliori jure imperium ſibi vindicare poſſit. Hic enim rationis eſt, ut qualiſcunque poſſeſſoris poteſtas valeat, modo legitimi principis regimen imitetur; quippe cum omnium interſit, quemvis potius Reipublicæ proſpicere, quam eandem incerto rectore inter perpetuas turbas volvi. Unde cum in horum imperium tacite ſaltem cives intelligantur conſenſiſſe, ad obſequium iiſdem præſtandum vere obligabuntur. Poſſis quoque huc applicare illud Aristophanis Ranis: (Act. V. Sc. 4. v. 21. 22. 23.) Οὐ χρὴ λέοντος σκύμνον ἐν πόλει τρέφειν· ἢν δ' ἐκτραφῇ τις, τοῖς τρόποις ὑπηρετεῖν. *Non oportet catulum leonis in civitate alere: ſin autem quis educatus fuerit, moribus ipſius obtemperandum*. Sic qua via primi Cæſares ad imperium graſſati ſint, notum eſt. Et tamen Paulus Roman. XIII. ἐξουσίαις illis tribuit, quibus *propter conſcientiam* parendum ſit. Et Salvator noſter Cæſaris quæ ſunt, Cæſari dari jubet. Neque enim quiſquam ſingulorum civium erat, qui imperium, velut potiori jure debitum ſibi poſſet vindicare: & S. P. Q. R. antiquo jure ceſſerat, licet metu magis aut defectu virium, quam quia dominatum probabat (*d*). Huc ſpectat inſignis lex ab Henrico VII. rege Angliæ lata: *Ut nemo, qui regis partes tunc de facto regnantis ſecutus fuerat, propter ejuſmodi crimen unquam impeteretur, aut condemnaretur, vel proceſſu legis, vel peractum Parlamenti*. Cujus rationes ponderat Baco de Verulamio in Hiſtoria Henrici VII. (*e*) Irene apud Nicetam Choniaten: *Nec Imperatorem, qui abſit, quærendum, nec, qui adſit, pellendum eſſe*. Sicuti & in regno hæreditario, ubi inter duos pluresve petitores jus dubium eſt, lite adhuc pendente, & interea dum ea per amicam tranſactionem aut armis componitur, tutiſſimum eſt illi parere, qui in poſſeſſione eſt. Facit huc etiam defenſio Caſſii Clementis, qui a partibus Nigri contra Severum ſteterat, apud Xiphilinum Epit. Dionis, (ad A. 194.) & Zonaram Tom. II. *Ego neque te, neque Nigrum agnovi; Sed in illis partibus deprehenſus, non te oppugnare, ſed Julianum expugna-*

(*a*) V. ſupra c. 6. §. 10. poſt medium. H.

(*b*) V. ſupra c. 6. §. 16. Hugo GROTIUS L. II. de J. B. & P. c. 6. §. 3. & 9. H.

(*c*) Ut Julius Cæſar, cui Romani non tantum pactione, ſed & jurejurando obligati. Nefaria proinde cædes ejus, quicquid Cicero dixerit. V. egregia DIONIS Diſſertatio L. XLIV. princip. H.

(*d*) Prudenter Dolabella apud CICERONEM: *Ubi nunc eſt Reſpublica, ibi ſimus potius, quam dum illam veterem ſequimur, ſimus in nulla*. H.

(*e*) Add. SIDNEJUS de gubernat. c. 3. ſect. 35.

pugnare ſtudui. Cum igitur idem mihi quod tibi propoſitum fuerit, non peccavi; ac ne in eo quidem, quod poſtea non ad te tranſit. Nam tu quoque noluiſſes quenquam ex amicis tuis ad illum deficere. Multo magis autem hæc locum habent in reſpectu ad extraneos, ad quos non ſpectat examinare titulum, quo quis imperio potitus eſt, ſed ſimpliciter poſſeſſionem ſequuntur (*a*), præſertim ubi uſurpator imperii magna ſit potentia ſubnixus.

§. X. Ast vero, quando quis pulſo legitimo principe, imperium arripit, & pro rege ſe gerit, revera juris alieni uſurpator; quid hic bono civi agendum, qui iſti, quamdiu adhuc ſuperſtes eſt, fidem videtur debere? Ubi pronunciandum videtur, ſæpe rem eo redire poſſe, ut non ſolum licitum, ſed etiam debitum ſit, parere imperio ejus, qui in qualiſcunque poſſeſſione regni eſt. Scilicet ubi legitimus dominus eo eſt redactus, ut erga cives ſuos nullum amplius principis munus exercere poſſit. Quanquam enim ejus juſſa, quod legitima poteſtate deſtituantur, vim obligandi in ſe non habeant; prudentis tamen eſt viri, ſibi ſuiſque rebus conſulere, & in futurum proſpicere, ac præſentem ſuam conditionem caute cogitare, ne vitam ac fortunas ſuas temere in periculum projiciat. Quod fieret, ſi poſſeſſoris iram una reluctantia in ſe concitare vellet, nullum in uſum patriæ aut ejecti regis. Quod ipſum aliqui colligere volunt ex Roman. XIII. ubi Apoſtolus ait: obediendum eſſe οὐ μόνον διὰ τὴν ὀργὴν, quaſi diceret, hominis eſſe parum ſanæ mentis, ejus qui gladium gerit iram contumacia ſua præter neceſſitatem provocare. Ergo propriæ ſalutis cauſa obediendum eſſe ταῖς οὔσαις ἐξουσίαις, poteſtatibus pro præſenti tempore exſiſtentibus, ſeu quæ in poſſeſſione ſunt. Sed & cum patria omni imperio carere nequeat, poſſeſſor autem ſalutem publicam utcunque tueatur, non debet utique bonus civis, amanſque patriæ, ſiquidem præſens rerum ſtatus ita poſtulat, inutili ſua contumacia ulterioribus turbis cauſam præbere. Ille difficillimus eſt ſcrupulus (*b*), quo pacto obligatio civium ſimul ſubſiſtere queat tam erga legitimum principem expulſum, quam erga poſſeſſorem, qui & in verba ſua cives acegit, & in præſens munia regis obit. Quomodo enim quis ſimul fidem præſtare queat duobus, in mutuum exitum imminentibus? Neque vero civium pactum, & fides invaſori data legitimi regis jus atque prætenſionem videtur tollere poſſe. Non magis quam ius domini extinguitur per pactum coloni, quod cum prædone avertendis a prædio ipſius vexationibus init. Grotii mens eſt L. I c. 4. §. 15. *Invaſoris dum poſſidet actus imperii, quos exercet, vim habere poſſe obligandi, non ex ipſius jure, quod nullum eſt, ſed ex eo, quod probabile omnino ſit, eum qui jus imperandi habet, id malle interim, rata eſſe quæ imperet, quam legibus judiciiſque ſublatis ſummam induci confuſionem.* Add. Idem L. II. c. 6. §. 5. Et ſane omnino præſumendum, quemlibet principem ea humanitate eſſe, ut malit cives ſuos quocunque modo ſervari, quam dum nequidquam fato obluctantur, & a viribus deſtitutum affectum intempeſtive oſtentant, nullo cum fructu perire. Conf. 2. Samuel. XV. 25. 26. 1 Reg. III. 26.(*c*) (Sic ap. Livium L. XXIII. c. 20. Romani, petentibus auxilium Petellinis, *fateri coacti, nihil jam longinquis ſociis in ſe præſidii eſſe: redire domum, fideque ad ultimum expleta, conſulere ſibimet ipſos in reliquum præſenti fortuna juſſerunt.* Add.

(*a*) Vid. quæ de Deputatis Hollandorum & Zelandorum a Galliæ Rege admiſſis apud Pontificem differebat Cardinalis OSSATUS in L. VI. Ep. 276. A. MDCI Legatos Joannis, novi Portugalliæ Regis, non tantum Galliæ Rex, ſed & Urbanus VIII. Pontifex ſuſcipiebat, tradito Aulæ Romanæ more, ut diſceptantibus de regno Principibus, ejus qui regnum poſſidet, legatus admittatur. V. Victor. SIRI Tom. I. Mercur. L. III. p. 601. 674. 682. & Paul PIASECIUS Chron. ad A. MDCXXXVIII. ubi occaſione illa memorat, Gregorium XIII. Pontificem Regia Poloniæ Stephani Batorei legatum admiſiſſe, quamvis contradiceret Henricus III. Rex Galliæ Valeſius, eodem regno a Polonis nolens abdicatus, & Maximilianus II. Imperator a magna Poloniæ Procerum parte electus. Rempublicam Anglicanam A. MDCLI. Sveciæ Regina & Galliæ Regis legatus, miſſis legatis, exemplo Hiſpanorum agnoſcendam eſſe exiſtimabant apud AUCT. L. XXIII. Rer. Svecicar. §. 16. 17. ad d. A. Conf. eundem L. IX. Rer. Svecic. §. 65. ad A. MDCXXXVII. ubi grave de Gallis judicium Ferdinando III. a Germania electo Imperatori ſtatus controverſiam moventibus. H.

(*b*) Vid. LYSIAS Orat. 19. quæſtionem hanc ſingulis momentis probe conſideratis, diſcutiens. H.

(*c*) Add. BUDDEUS de Legibus Syllæ in Specim. Juriſprudentiæ Hiſtoricæ §. 108. 109. quod eſt inter ejus Selecta Juris Nat. & Gent.

Digitized by Google

Add. quoque oratio Ferdinandi regis, cum Neapoli profugeret, apud GUICCIARDINUM L. I. circa fin. Vix igitur apparet, quid magis probabile hic dici poſſit, quam hoc; ſi legitimus princeps in talem ſit conjectus ſtatum, ut neque ipſe, quam debet, defenſionem civibus ſuis præſtare queat, neque tantæ ſint civium vires, ut invaſori citra præſens exitium valeant reſiſtere; præſumi principem expulſum tantiſper civibus remiſiſſe obligationem erga ſe (*a*), quoad fata ipſi viam ad regnum iterum aperiant, & quidem, quantum id ad conſervationem ipſorum, & declinandis periculis eſt neceſſarium. Et hactenus quoque, duntaxat fides, quam invaſori cives dederunt, ſtringere videtur; ut illa ſit velut temporaria, expirans, ubi regi expulſo ſit facultas regnum ſuum recuperandi: quæque non tam intrinſeca conſcientiæ neceſſitate, quæ præſenti metu contineatur, Add. GROTIUS L. III. c. 7. §. 6. ubi ſi admittitur jus & dominium externum, non video, quare non aliqua quoque obligatio externa, quæ conſcientiam non tangit, admitti queat. Vid. 2 Reg. XI. 2. Paralip. XXIII. ad quem locum recte notat HOBBES Leviathan. c. 44. Athaliam fuiſſe regno dejectam, non ex jure, quod ſacerdos ut talis habebat, ſed ex jure regis pueri. Quid de legibus ſit cenſendum, quæ tyrannicidium permittunt (*b*), aut præmiis afficiunt, vid. BOECLERUS ad Grot. L. I. c. 4. §. 17. Quibus omnibus conſideratis vix apparet caſus, ut privatus propria auctoritate etiam injuſtum imperii poſſeſſorem recte impedire queat (*c*); præſertim cum experientia teſtetur, invaſores per ejuſmodi conſpirationes ad premendum populum magis exaſperari. Vid. JUSTINUS L. XVI. c. 5. ſub finem (*d*).

CAPUT

(*a*) Hinc invaſori pecuniam publicam metu ſolvens tutus erit. Vid. Matth. de AFFLICTIS Deciſ. Neapolit. 549. & 150. H.

(*b*) Qualis erat Athenis, ubi poſt expulſos triginta tyrannos unicuique ex pſephiſmate jurandum erat, idque ſuper ſacra majora, occiſurum ſe ſua ipſius manu, qui tyrannidem affectaret. Vide ANDOCIDEM Orat. 1. ſeu, de Myſteriis, apud quem verba pſephiſmatis & ex eodem infra L. VIII. c. 3. §. 53. ſeguntur, & Samuel PETITUM L. III. LL. Attic. lit. 2. & in Commentar. p. 232. H.

(*c*) Vid. GROTIUS d. c. 4. §. 19. H.

(*d*) Quum totum hoc caput ad unicum officium civium generale pertineat, a re non alienum erit, antequam ad ſequens, quo de Officio Principis agitur, pergamus, pauca hoc loco verbis tradere officia civium reliqua omnia tam generalia, quam ſpecialia. Omiſit ea AUCTOR in hoc Opere, ſed diſtincte contra da iia egit in Offic. Hom. & Civ. L. II. c. ult. Hujus igitur Compendii verba hoc loco ſupplebimus, inſertis, quantum inſtituti ratio fert, additamentis Celeb. BARBEYRACI, quæ uncis includemus. „ Officium igitur, inquit, Civium eſt vel generale vel ſpeciale. Illud oritur, ex communi obligatione, qua iſti imperio civili ſunt ſubjecti. Hoc vero ex peculiari munere & functione, quæ per Summum Imperium ſingulis eſt injuncta. §. 2. Officium generale civium reſpicit vel rectores civitatis, vel totam civitatem, vel concives. §. 3. Rectoribus civitatis civis debet reverentiam, fidelitatem & obſequium. Cui conjunctum eſt, ut idem præſenti ſtatu adquieſcat, neque ad res novandas animum adjiciat, neque alteri cuivis adhæreat magis, eundemve admiretur & veneretur, utque bene ac honorifice de iiſdem, & eorum actionibus ſentiat, atque loquatur. Ipſa memoria Principum bonorum nobis ſancta & venerabilia eſſe debet. (Qualis autem malorum Principum recordatio eſſe debeat, docet MONTAGNE Eſſais L. I. c. 3.) §. 4. Erga totam civitatem officium boni civis eſt, ut ejus ſalute & incolumitate nihil habeat carius; ut vitam opes, ad eandem ſervandam libenter offerat: ut ad eandem illuſtrandam, ejuſque commoda promovenda omnes ingenii & induſtriæ nervos intendat. (Verum utilitas publica cum privata non ſemper colliditur, & ſolent officia civium ſeſe hic mutuo veluti reſpicere, ita, ut unius præſtatio ab alterius impletione quodammodo ſuſpendatur, quum Bono publico non conſulatur, niſi unitis viribus. Quodſi igitur perverſa illa invaluerit conſuetudo, ut a pleriſque privata utilitas publicæ præferatur, bono civi vitio verti nequit, ſi ſe ſuaque inefficaci ac publico haud profutura probitate in caſum dare nolit. TITIUS Obſ. 828.) §. 5. Erga concives civis officium eſt, amice & pacifice cum illis vivere, commodum ſeſe ac facilem præbere; nec moroſitate, & pervicacia ſua turbas dare; cæterorum commodia non invidere, aut eadem intervertere. II. §. 6. Specialia officia vel per univerſam ſeſe Rempublicam velut diffundunt, vel circa certam duntaxat partem occupantur. Circa quæ omnia hoc generale præceptum habetur. Ne quis ullum officium in Republica affectet aut ſuſcipiat, ad quod ſeſe ineptum deprehendit. (Vid. CHARRON de la Sageſſe L. III. c. 17. §. 1. 2.) Sed deſcendendum eſt ad ſpecialiora. §. 7. Qui conſilio ſuo rectoribus civitatum adſiſtunt, in omnes Reipublicæ partes aciem mentis convertant; quæ ex uſu Reipublicæ videbuntur eſſe, dextre & fideliter, citra affectus ac pravos reſpectus, exponant; ſalutem Reipublicæ in omnibus conſiliis pro ſcopo habeant, non proprias opes, aut potentiam; pravis affectibus Principum adulando non velificentur; factionibus & coitionibus illicitis abſtineant: nihil quod dici oportet, diſſimulent, nihil, quod tace-

ri.

C A P U T IX.

DE OFFICIO SUMMORUM IMPERANTIUM.

I. *Officium ſummorum imperantium unde cognoſcatur.*
II. *Illud imperantibus probe eſt addiſcendum.*
III. *Salus populi ſuprema lex eſt.*
IV. *Cives bonis moribus imbuendi.*
V. *Commodæ leges ferendæ.*
VI. *Ædem executioni dandæ.*
VII. *Pœnæ recte temperandæ.*
VIII. *Injuriæ civium mutuæ probibendæ.*
IX. *Idoneis & probis miniſtris utendum.*
X. *Tributa recte exigenda & collocanda.*
XI. *Facultates civium promovendæ.*
XII. *Factiones probibendæ.*
XIII. *Adverſus invaſiones exterorum vires parandæ.*

RESTAT, ut de officio ſummorum imperantium videamus; quod quidem eo diligentius erat faciendum, quo plura mala mortalibus, iſthoc non probe obſervato, proveniunt; & quia hujus diſciplinæ proprium eſt, iſtud tradere, quod idem legum civilium menſuram tranſcendat. Verum quia ab aliis paſſim talia inculcantur (*a*), repetitis duntaxat ſummis capitibus licebit nobis hic defungi. Quibus autem præceptis hoc officium abſolvatur, facile colligi poteſt, ſiquidem finis atque indoles civitatum, nec non partes ſummi imperii expendantur.

§. II.

ri oportet, eliminent: exterorum corruptionibus impenetrabilee ſeſe præbeant: privatis ſuis negotiis aut voluptatibus publica negotia non poſthabeant. (Vid. CHARRON de la Sageſſe L. III. c. 2. §. 27.) §. 8. Qui publice conſtituti ſunt ad ſacra obeunda, in iiſdem gravitatem & attentionem adhibeant, vera de cultu Numinis dogmata proponant, eorum, quæ ipſi docent, populo ſeſe conſpicuum exemplar exhibeant, nec pravitate morum muneri ſuo dignationem, doctrinæ pondus detrahant. (Videantur PARRHASIANA T. II. pag. 235. ſeqq.) §. 9. Queis publice injunctam, variarum ſcientia rerum animos civium imbuere, nihil falſi aut pernicioſi doceant: vera autem ita tradant, ut auditores iis aſſentiantur, non tam adſuetudine audiendi, quam quia ſolidas eorundem rationes perſpexerunt: omnia dogmata ad ſocietatem civilem turbandam directa fugiant; omnem ſcientiam humanam inanem habeant, ex qua nulla in vitam humanam & civilem utilitas redundat. §. 10. Qui Juri dicundo præficiuntur, quibuſvis facilem acceſſum præbeant, plebem ab oppreſſionibus potentiorum protegant; jus æque pauperi & humili, quam potenti & gratioſo dicant, lites ultra neceſſitatem non extrahant; a corruptelis abſtineant; in cognoſcendis cauſſis diligentiam adhibeant, omneſque affectus, ſinceritatem judicii corrumpentes, ſeponant; recte faciendo neminem timeant. (Vid. CHARRON de la Sageſſe L. III. c. 17.) §. 11. Quibus armorum cura commiſſa, militem diligenter & tempeſtive exerceant, & ad tolerandos militiæ labores firment; diſciplinam militarem ſartam tectamque habeant; milites hoſti ingulandos temere non objiciant; annonam & ſtipendium, quantum in ſe, promte procurent, nec de eo quicquam intervertant, milites ſemper ut Reipublicæ faveant, curent, nec unquam eos ſibi adverſus Rempublicam concilient. §. 12. Milites contra ſtipendiis ſuis contenti ſint; ab expilandis & vexandis paganis abſtineant; labores pro tuenda Republica libere & ſtrenue obeant; pericula per temeritatem non arceſcant, per ignaviam non defugiant; fortitudinem in hoſtem, non in commilitones oſtentent: ſtationem aſſignatam maſcule defendant; honeſtam mortem turpi fugæ & vitæ præferant. §. 13. Quorum opera civitas apud exteros utitur, cauti ſint & circumſpecti, inania a ſolidis, vera a fabuloſis diſcernere callidi, ſecretorum tenaciſſimi, pro utilitate ſuæ civitatis adverſus quaslibet corruptiones obſtinati. (Vid. les Caracteres de Mr. de la BRUYERE au Chap. du Soverain & de la Republique, & l'Ambaſſadeur et ſes fonctions par Mr. de WICQUEFORT.) §. 14. Qui opibus civitatis colligendis aut diſpenſandis præſunt, caveant ab omni non neceſſaria acerbitate, nec, ob proprium quæſtum aut per petulantiam vel malignitatem animi, oneri quid adjiciant; publici nihil intervertant; quibus de publico quid ſolvendum, illi citra moras non neceſſarias ſatisfaciant. Durat autem civium *ſpeciale* officium, quamdiu in ea functione, ex qua illud profluit, ſunt conſtituti: qua ubi abeunt, & illud exſpirat. *Generale* itidem durat, quamdiu Cives ſunt. "

(*a*) Extant enim phrænetici complures, cum veteres, tum novi, *de officio Regum aut Principum*, quos recenſere longum eſſet. H.

Digitized by Google

§. II. Hic igitur ante omnia neceſſarium eſt, ut imperantes ipſi diligenter diſcant, quæ ad plenam ejus officii cognitionem pertinent (*a*), cum nemo laudabiliter exercere poſſit, quod non probe didicit. vid. 1 Regum III. 9. VIRGILIUS Æn. VI. (v. 852. 853.) *Tu regere imperio populos Romane memento. Hæ tibi erunt artes, pacique imponere morem*. ISOCRATES ad Nicoclem: *Conſtat, quemadmodum ipſi reges animos ſuos excoluerint, ita etiam eorum regna ſe eſſe habitura. Quare nulli pugili tam convenit corpus exercere, quam regibus ingenium ſuum*. Et cum omnes homines, tum imprimis principes tangit illud PERSII Sat. III. (v. 71. 72.) *Quem te Deus eſſe Juſſit, & humana qua parte locatus es in re; diſce*. Add. Phil. COMINÆUS L. I. & L. III. CHARRON de la Sageſſe L. III, c. 2. BACO Sermon. fidel. c. 19. Quam autem non protrita ſint, quæ ad bene gubernandam civitatem cognitu ſunt neceſſaria, colligi poteſt ex illis, quæ traduntur HOBBESIO de Cive c. X. §. 10. ISOCRATES ad Nicolem (princ.) regnum vocat τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων μέγιστον, καὶ πλείστης προνοίας δεόμενον, *ſummum rerum humanarum, quodque majorem providentiam poſtulat: & quod non ὥσπερ ἱερωσύνην tanquam ſacerdotium cujuslibet eſt viri*. Recte quoque XENOPHON Cyropæd. L. I. (princ.) pronunciant: Ἀνθρώπῳ πεφυκότι πάντων τῶν ἄλλων ζώων εἴη ῥᾷον, ἢ ἀνθρώπων ἄρχειν. *Homini facilius eſſe quibusvis animalibus aliis, quam hominibus imperare*. Add. quæ cum Glaucone diſputat Socrates (*b*) apud XENOPHONTEM Memorab. L. III. Etſi multis non inſuper habeatur illud dicterium Italicum; *Pochiſſimo cervello baſta a governar tutto il mondo; & neſcit mundus, quam exigua ſapientia regatur* (*c*). Cui conſequens eſt, quod principi ſint ſequeſtranda illa ſtudia, quæ ad huncce finem nihil conferunt (*d*); cum tam ardua ſit civitatem regendi ſcientia, ut totum hominem etiam ingenio pollentiſſimum requirat, qui oblitus quodammodo ſui, populo vivat. Multo magis circumcidendæ principibus voluptates, oblectationes, vanæque occupationes, quatenus iſtum finem intercipiunt. Eam quoque ob rationem ab iiſdem in familiaritatem admittendi viri cordati, rerumque humanarum periti; adulatores, nugatores, & qui præter inania nihil didicerunt, procul arcendi (*e*). ISOCRATES ad Nicocl. (p. 34. Edit. Pariſ. min.) *In amicitiam recipe non quoslibet, ſed natura tua dignos, neque cum quibus jucundiſſime tempus conteras, ſed quorum opera civitatem optime gubernes. Iis gaudere congreſſibus aſſueſce, qui te & ſapientia augeant, & virtutis apud alios opinione*. Add. DIODORUS SICULUS L. I. c. 71. Qui & L. XII. c. 12. memorat, a Charonda *actionem pravæ ſocietatis* inſtitutam, gravemque hujus delicti reis multam impoſitam. Etſi optandum foret, minus ſæpe verum deprehendi, quod Carneades dicebat; *divitum & regum filios ſolam equitandi artem recte diſcere*.

(*a*) Vere enim ARISTOTELES III. Pol. 3. Ἡ φρόνησις, ἄρχοντος ἴδιος ἀρετὴ μόνη. *Prudentia, ſola imperium habentis propria virtus*. H.

(*b*) Veriſſime quoque CICERO II. de Oratore. *Ad conſilium de Republica dandum caput eſt noſſe Rempublicam*. H.

(*c*) Quod Proverbium ſingulari diſſertatione illuſtravit Adamus RECHENBERGIUS. Excuſa ea A. 1676. Poterat adjicere AUCTOR, vera eſſe hæc dicteria, ſi id reſpiciatur, quod fit, quum nulli rei minus quam Reipublicæ ſæpe curæ impendatur, & ad nullam quam Rempublicam curandam frequentius ſeſe adjungant, qui curæ huic impares ſunt. Fatendum tamen eſt, Reges, Principes, ſi bene munere ſibi demandato fungi velint, onus inſolitum cervicibus ſuſcepiſſe videri, & melius Reſpublicas gubernatum iri, felicioreſque populos futuros, ſi illi & regulas tantæ artis fideliter diſcerent, & deinde religioſe obſervarent.

(*d*) Eſt enim quædam ſciendi intemperantia. Vid. LOCCEN. L. VII. Hiſtor. Svecan. ad A. MDLX. ubi de Erico XIV. Sveciæ Rege AUCT. Hiſtor. Caroli Guſtavi Sveciæ Reg. L. VII. §. 3. H.

(*e*) DIPHILUS Nuptiis:

Ὁ γὰρ κόλαξ
Καὶ στρατηγὸν, καὶ δυνάστην, καὶ φίλους καὶ τὰς πόλεις
Ἀνατρέπει, λόγῳ κακοήθει μικρὸν ἡδύνας χρόνον.

Aſſentator ſcilicet
Satrapas, Duces, amicos, civitates denique
Facile evertit, modicum oblectans tempus verbis maleficis.

Cæterum CONFUCIUS L. II. Sinicæ ſcient. edita a Philippo Couplet. edit. p. 63. ſeq. inter regulas novem, neceſſarias illis quicunque moderantur orbis regna, primo loco ponit: *Rex excolat virtutibus ſe ipſum*. Et ſecundo: *Colat ſapientes viros*. Eas autem ad praxin reduci: *Si rex a vitiis abſtineat; ſit purus & immaculatus interius & exterius; gravi & ſe digno cultu induat, ſi illicita & quæ repugnant rationi non attingat: Hæc nimirum eſſe, quibus regia excolatur perſona. Si detrectatores procul a ſe repellat, & procul abſit a veneres: ſi vilipendat opes ac magni pendat virtutem: Hæc ea eſſe, quibus animentur & excitentur ad imitationem ſapientes virtutum ſectatores*. H.

Digitized by Google

ſcere, quia equus non novit adulari. PLUTARCHUS de Diſcr. amici & adulatoris. (Enimvero (*a*) ut generalia prudentiæ reſtricis præcepta rite applicare norit Princeps, quam penitiſſime ipſi conditio ſui ſtatus (*b*) ſubjectique indoles populi eſt cognoſcenda. Illiſque præterea virtutibus cumprimis ſludendum (*c*), quarum uſus in tantæ molis adminiſtratione maxime conſpicitur, moreſque ad tanti faſtigii dignitatem (*d*) componendi.)

§. III. GENERALIS lex ſummorum imperantium eſt hæc: *ſalus populi ſuprema lex eſto* (*e*). PLATO de Rep. L. I. *Nemo in aliquo principatu imperans; quatenus princeps eſt, quod ſibi conferat, cogitat aut præcipit, ſed quod ſubjecto conducat, & quæ dicit, quæque facit, cuncta ad illius utilitatem.*

(*a*) Reliqua hujus §. ſupplentur ex Offic. Hom. & Civ. L. II. c. 11. §. 2.

(*b*) PLUTARCHO quoque hoc inter præcipue præcepta regendi Rempublicam eſt, ut Principes interius noviſſe ſtudeant Genium & indolem populi ſui, eiſque ſeſe aptare & accommodare dignentur. Alias enim, inquit, ſi uno impetu populum mutare & corrigere velimus, nec facile id, nec tutum erit, quum non omnia hic in potentia ſita, ſed multa etiam tempori relinquenda ſint. *Πειρᾶσθαι χρὴ πρὸς κατανόησιν τοῦ ἤθους τῶν πολιτῶν ὃ μάλιστα συγκραθὲν ἐκ πάντων ἐπιφαίνεται καὶ ἰσχύει· τὸ μὲν γὰρ εὐθὺς αὐτὸν ἐπιχειρεῖν ἠθοποιεῖν καὶ μεθαρμόττειν τοῦ δήμου τὴν φύσιν, οὐ ῥᾴδιον, οὐδ' ἀσφαλὲς, ἀλλὰ καὶ χρόνου δεόμενον πολλοῦ, καὶ μεγάλης δυνάμεως.* Præcepta Reipublicæ gerendæ p. 799. B. Ed. Wechel. In quorum reliquis etiam partibus preſtantiſſimæ complures regulæ de Arte gubernandi præſto ſunt.

(*c*) Qualis eſt Pietas, fundamentum illud omnium virtutum: ſed ſit ea, neceſſe eſt, vera & infucata, nixa ſinceritate perſuaſionis, aliena a ludibriis vanæ oſtentationis & anilis ſuperſtitionis. II. Amor juſtitiæ & æquitatis, conſtitutus enim eſt ideo Princeps, ut jus ſuum cuique tribuat. CICERO III. de Legibus c. 18. *Noſſe Rempublicam late patet, quid habeat militum, quid valeat ærario, quos Reſpublica habeat ſocios, quos amicos, quos ſtipendiarios, quo quiſque ſit lege, conditione, fœdere: tenere conſuetudinem decernendi, noſſe exempla majorum*. III. Fortitudine Principi opus eſt, ſed quæ prudentia temperetur. IV. Cautum deinde & providum eſſe oportet Principem, ne animi ſui ſenſa temere detegat. Sed continetur hac prudentia diffidentia viri ſapientis & diſſimulatio hominis innocentiſſimi. V. AUCTOR L. IV. c. 1. §. 17. & CHARRON de la Sageſſe L. III. c. 2. §. 6. 7. V. Preſſe præterea Princeps adſueſcere debet moderandis animi ſui deſideriis & appetitibus. Quum enim in manibus ſint, unde cupiditatibus ejus ſatisfieri queat, futurum eſt, ut ſi ſemel libidini fræna laxaverit ad extrema quævis feratur, & dum populum evertit, ſe ſuaque omnia peſſumdet: Belle eam in rem ARRIANUS de Expeditione Alexandri L. IV. c. 7. veram Alexandro defuiſſe monet felicitatem, quoniam, etſi ab eo profecta ſint, quæcunque a fortiſſimo belli Duce proficiſci poſſunt, tamen caruerit animi moderatione. *Τούτων οὐδὲν ἐς ὄφελός ἐστιν εἰς εὐδαιμονίαν ἀνθρώπου, εἰ μὴ σωφρονεῖν ἐν ταὐτῷ ὑπάρχοι τούτῳ τῷ ἀνθρώπῳ τῷ τὰ μεγάλα, ὡς δοκεῖ, πράγματα πράξαντι.* VI. Bonitas porro & clementia ipſæ quoque inter Principis virtutes eminent. Nihil enim eſt tam populare, quam bonitas. Vid. CHARRON L. III. cap. 2. §. 12. Denique VII. Liberalitas quoque Principi eo magis commendata eſſe debet, quod ei ſoli gratia quaſi liberali eſſe licet. Circumſpiciendum tamen erit, ne beneficia conferantur indignis. V. CLERICUS ſur le bonheur & malheur c. 10. p. 180. CHARRON de la Sageſſe L. II. c. 2. §. 13. In nucleo fere hæc omnia complexus eſt CICERO pro Rege Dejotaro c. 9. *Fortem*, inquit, *juſtum, ſeverum, gravem, magnanimum, largum, beneficum, liberalem dici; hæ ſunt regiæ laudes.*

(*d*) Quem locum Auctori ſuppeditaſſe videtur CHARRON de la Sageſſe L. III. c. 2. §. 15.

(*e*) Depromitur hæc lex generalis ex CICERONE de Legibus L. III. c. 3. Eandem ſic effert Imperator ANTONINUS L. IV. c. 12. *Δύο ταύτας ἑτοιμότητας ἔχειν ἀεὶ δεῖ, τὴν μὲν, πρὸς τὸ πρᾶξαι μόνον ὅπερ ἂν ὁ τῆς βασιλικῆς καὶ νομοθετικῆς λόγος ὑποβάλλῃ, ἐπ' ὠφελείᾳ ἀνθρώπων. τὴν δὲ πρὸς τὸ μεταθέσθαι, ἐὰν ἄρα τις παρῇ διορθῶν καὶ μετάγων ἀπό τινος οἰήσεως. τὴν μέντοι μεταγωγὴν, ἀεὶ ἀπό τινος πιθανότητος ὡς δικαίου ἢ κοινωφελοῦς γίνεσθαι, καὶ τὰ παραπλήσια τοιαῦτα μόνον εἶναι δεῖ, οὐ ὅτι ἡδὺ ἢ ἔνδοξον ἐφάνη. Duas te haſce propenſiones habere ſemper oportet, alteram, ut id unice mediteris, quod munus regium & legiſlatorium ad procurandam civium ſalutem exigit: alteram vero, ut conſilium mutes, quotieſcunque aliquis adſit, qui te meliora edoceat. Mutationem vero hanc conſilii ſemper fieri oportet propter majorem ſpeciem juſtitiæ utilitatemque publicam, non voluptatis utilitatis propriæ, aut gloriæ ſtudio.* Et recte ſic diſſerit ARRIANUS, eſt enim is vere Princeps, cujus præcipua cura eſt, cives ſuos reddere felices, quum tyrannus ſua unice commoda ante oculos habeat. Ceterum regulas genuinæ artis Politicæ perfecte conveniunt cum Jure Naturæ, quod ſatis oſtendit AUCTOR in Diſſertatione de Concordia veræ Politicæ cum religione Chriſtiana. In eandem rem conferri meretur BUDDEUS de Concordia religionis Chriſtianæ, ſtatuſque civilis. Ceterum, quum actiones principum, eorumve qui Rempublicam repræſentant, ſæpiſſime recedere videantur a regulis officiorum, quibus privati adſtringuuntur, AUCTORI noſtro propoſitum fuerat, oſtendere in ſingulari tractatu, quo uſque procedere poſſit ratio ſtatus. Hanc diſquiſitionem, ut ipſe indicat in præfatiuncula ſecundæ editionis, & alia ejus Opuſcula mors intercepit. De eadem quæſtione ſolliciti ſunt CHARRON de la Sageſſe L. III. c. 2. §. 4. & BÆLIUS dans ſon Dictionn. Hiſtor. & Critique T. II. p. 1114. col. 2. a. Edit.

R 2

tutem decoremque dicit & facit. (*a*). Ea enim intentione in iſtos imperium eſt collatum, ut per id procuraretur finis ob quem civitates ſunt inſtitutæ. Inde credere iidem debent, nihil ſibi (*b*) privatim expedire, quod non idem expedit civitati. Socrates apud Xenophontem apomnem. L. I. *Nonne mirum tibi eſſe videtur, ſi quiſpiam bubulcus pauciores ac pejores facit boves, deinde non malus eſſe fateatur paſtor? Hoc multo mirabilius eſt, ſi quis, cum civitati præſit, atque pauciores & pejores faciat cives, deinde non erubeſcat, nec ſe putet malum eſſe civitatis gubernatorem.*

§. IV. Ad internam civitatum tranquillitatem neceſſarium eſt, ut voluntates civium ita temperentur & dirigantur, prout faluti civitatis expedit. Inde ſummorum imperantium eſt, non ſolum idoneas ei fini leges præſcribere; ſed & publicam diſciplinam ita ſancire, ut non tam metu ſuppliciorum, quam aſſuetudine cives ad legum præſcripta ſeſe componant (*c*). Quippe cum ſolæ pœnæ non tam ingenerent curam bene faciendi, (hoc quippe eſt opus rationis & diſciplinæ,) quam ſolicitudinem, ne quis in maleficio deprehendatur. Aristoteles Polit. L. V. c. 9. ὄφελος οὐδὲν γὰρ ὠφελιμωτάτων νόμων, εἰ μὴ ἔσονται εἰθισμένοι καὶ πεπαιδευμένοι ἐν τῇ πολιτείᾳ. *Nihil utiliſſimæ poterunt leges, niſi a teneris Reipublicæ convenienter prima educetur ætas* (*d*). Horatius L. III. Ode 24. (v. 35. 36.) *Quid leges ſine moribus Vanæ proficiunt?* Isocrates Areopagitico (pag. 254. 255. Ed. Pariſ. min.) de veteribus Athenienſibus? *Inſcitiæ reos egerunt eos, qui ibi præſtantiſſimos viros fore putarent, ubi leges exquiſitiſſimæ haberentur: cum proclive ſit, leges alias ab aliis exſcriptas mutuari. Verum non eam rem virtutis afferre incrementa, ſed quotidianæ vitæ conſuetudinem. Nam pleroſque iis moribus ſimiles evadere neceſſe eſſe, quibus ſinguli educati fuerint: multitudinem autem & accuratiorem legum conſtitutionem ſignum eſſe mali ſtatus Reipublicæ. Nam dum delicta quaſi aggeribus objectis coercere conantur; neceſſario cumulari leges. Decere autem prudentes magiſtratus, non porticus implere legibus, ſed efficere, ut cives inſitum habeant injuſtitiæ ſtudium. Non enim SCta, aut plebiſcita, ſed præclara inſtituta felicem efficere civitatem. Nam Homines male inſtitutas leges etiam exquiſitiſſimas negligere audere: qui autem recte & conſtanter educati ſint, eos demum bonis legibus velle obtemperare* (*e*). Ut autem iſthoc obtineatur, in Rebuſpublicis Chriſtianis plurimum confert ipſa reli-

(*a*) AMMIANUS MARCELLINUS L. XXIX. c. 2. poſtquam tetigerat Valentis Imperat. immanis crudelitatis exempla, monet: *nihil aliud eſſe imperium, ut ſapientes definiunt, niſi curam ſalutis alienæ, bonique eſſe moderatoris reſtringere poteſtatem*, ſive ut ſupra dixerat L. XXV. c. 3. *juſti eſſe finem imperii obedientium commodum & ſalutem*. V. Henr. VALESIUM ad dictum locum 29. ubi conſimilia veterum dicta annotat. Neque tamen negandum, juſta eſſe poſſe imperia deſpotica ſive familiaria, modo ſint legitimo titulo parta. V. ſupra ad c. 5. §. 10. & c. 6. §. 6. H.

(*b*) Et ſane Principis ipſius intereſt, ut omnes ejus actiones ad hunc finem collineent:

Qui ſceptra duro ſævus imperio regit
Timet timentes: metus in auctorem redit.

SENECA in Œdipo verſ. 705. 706.

(*c*) Prudenter ISOCRATES Areopagetico. Δεῖ δὲ τοὺς πολιτευομένους οὐ τὰς στοὰς ἐμπιπλάναι γραμμάτων, Ἀλλ' ἐν ταῖς ψυχαῖς ἔχειν τὸ δίκαιον. Οὐ γὰρ τοῖς ψηφίσμασιν, ἀλλὰ τοῖς ἤθεσι καλῶς οἰκεῖσθαι τὰς πόλεις. καὶ τοὺς μὲν κακῶς τεθραμμένους, καὶ τοὺς ἀκριβῶς τῶν νόμων ἀναγεγραμμένους τολμήσειν παραβαίνειν. Τοὺς δ' ἀσφαλῶς πεπαιδευμένους, καὶ τοῖς καλῶς κειμένοις θελήσειν ἐμμένειν. *Decere autem prudentes magiſtratus, non porticus implere legibus; ſed efficere, ut cives animis inſitum habeant juſtitiæ ſtudium. Non enim Senatuſconſulta, aut plebiſcita, ſed præclara inſtituta felicem efficere civitatem. Nam homines male inſtitutos, leges etiam exquiſitiſſimas negligere audere: qui autem recte & conſtanter educati ſint, eos demum bonis legibus velle obtemperare.*

(*d*) Hortulanus, ut primas curas ſuas plantis junioribus impendit, & deinde ad ſeniores pergit, ſic in ordinaria Republica ab educatione infantum, ut hi virtute, quam maxime fieri poſſit, imbuantur, incipiendum eſſe, PLATO monet Euthyphron. p. 2. Ed. Serrani. Καὶ φαίνεταί μοι, inquit, τῶν πολιτικῶν μόνος ἄρχεσθαι ὀρθῶς. ὀρθῶς (Stephanus, ſine neceſſitate hoc loco legit ὀρθὸν) γάρ ἐστι τῶν νέων πρῶτον ἐπιμεληθῆναι ὅπως ἔσονται ὅτι ἄριστοι, ὥσπερ γεωργὸν ἀγαθὸν τῶν νέων φυτῶν εἰκὸς πρῶτον ἐπιμεληθῆναι, μετὰ δὲ τοῦτο καὶ τῶν ἄλλων.

(*e*) Ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἐκ τούτων (τῶν γραμμάτων) τὴν ἐπίδοσιν εἶναι τῆς ἀρετῆς (ἐνόμιζον) ἀλλ' ἐκ τῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπιτηδευμάτων. τοὺς γὰρ πολλοὺς τοῖς ἤθεσιν ἀποβαίνειν ὁμοίους ἀνάγκη, ἐν οἷς ἂν ἕκαστοι παιδευθῶσιν? ἐπεὶ τά γε πλήθη καὶ τὰς ἀκριβείας τῶν νόμων, σημεῖον εἶναι τοῦ κακῶς οἰκεῖσθαι τὴν πόλιν αὐτήν. ἐμφράγματα γὰρ αὐτοὺς ποιουμένους τῶν ἁμαρτημάτων, πολλοὺς γίγνεσθαι τοὺς νόμους ἀναγκάζεσθαι. δεῖ δὲ τοὺς συμπολιτευομένους, οὐ τὰς στοὰς ἐμπιπλάναι γραμμάτων, ἀλλ' ἐν ταῖς ψυχαῖς ἔχειν τὸ δίκαιον. οὐ γὰρ τοῖς ψηφίσμασιν, ἀλλὰ τοῖς ἤθεσι καλῶς οἰ-

religio Chriſtiana (*a*) ſincera illa, & ab humanis commentis purgata, per pios & cordatos miniſtros doctrina & exemplo inculcata, quippe quæ præter dogmata ad ſalutem æternam facientia continet perfectiſſima præcepta moralia, queis cumprimis ad bene tolerandam vitam civilem animi mortalium diſponuntur, & quæ tamen tamen legibus civilibus ita commode ſanciri non poſſunt. Quam ob cauſam in omnibus, quas novimus, civitatibus Chriſtianis pars parænetica juris naturalis miniſtris Eccleſiæ exercenda eſt commiſſa; cujus tamen pars dogmatica ad illos proprie pertinet, qui ei diſciplinæ peculiariter addicti ſunt (*a*). Add. Grotius de Jure ſumm. poteſt. circa ſacra c. 1. n. 13. Plurimum quoque momenti huc afferunt ſcholæ publicæ, ſiquidem in illis doceantur non inanes nugæ, & male feriatorum hominum commenta, regni tenebrarum reliquiæ. Vid. Hobbesii Leviath. c. 46. & Lucretius L. VI. v. 973. ſeqq.) ſed ſolide literæ atque ſcientiæ, quarum uſus ſeſe per vitam humanam & civilem diſpenſat. Inter quas præcipua eſt, quæ de jure ſummorum imperantium, & eidem reſpondente civium obligatione ſolide docet. Vid. Hobbesii Leviath. c. 30. Eſt quoque inſignis locus circa informationem juventutis apud Dionem Cassium L. II. in Orat. Mecenatis ad Auguſtum. Add. quæ ſuper ſupprimenda Academia Conimbricenſi jactata ſunt apud Connestagium de Unione Luſitan. L. VIII. Nec inſuper habenda, quæ de multitudine ſcholarum diſſerunt apud Gramondum Hiſt. Gall. L. III. Sed & maximum vigorem publicæ diſciplinæ adfert imperantium exemplum Isocrates ad Nicocl. τῆς πόλεως ὅλης ἦθος ὁμοιοῦται τοῖς ἄρχουσι. *Mores totius civitatis ad exemplum imperantium conformantur*. Spartianus de Caracalla novercam Juliam ducente: *Nuptias eas celebravit, quas ſi ſciret ſe legem dare vere, ſolus prohibere debuiſſet*. Hæc igitur omnia ut in civitate recte ſe habeant, ſummorum imperantium eſt providere.

§. V. Ad eundem finem expedit, perſcriptas habere leges perſpicuas & planas circa negotia, quæ frequentiſſime inter cives verſari ſolent (*b*). Isocrates ad Nicocl. (p. 31. Ed. min. Pariſ.) *Leges quære in univerſum æquas & utiles, & inter ſe conſentientes: atque etiam tales, quæ & controverſias civium quam pauciſſimas, & compoſitiones quam fieri poteſt celerrimas efficiant* (*c*). Idem in Panathenaico bonas leges his notis deſignat (*d*), ut ſint *paucæ, ſic tamen ut & ſatisfaciant & cognitu faciles ſint iis, qui illis ſunt uſuri. Dein juſtæ, & utiles, & inter ſe conſentientes, & magis hoc intentæ, ut publica inſtituta præclara ſint, quam ut privata com-*

οἰκεῖσθαι τὰς πόλεις. καὶ τοὺς μὲν κακῶς τεθραμμένους καὶ τοὺς ἀκριβῶς τῶν νόμων ἀναγεγραμμένων, τολμήσειν παραβαίνειν, τοὺς δὲ ἀσφαλῶς πεπαιδευμένους, καὶ τοῖς καλῶς κειμένοις θελήσειν ἐμμένειν. ταῦτα δὲ διανοηθέντες, οὐ τοῦτο πρῶτον ἐσκόπουν, δι' ὧν κολάσουσι τοὺς ἀκοσμοῦντας ἀλλ' ἐξ ὧν ἂν κατασκευάσουσι μηδὲν αὐτοὺς ἄξιον ζημίας βουλήσεσθαι ἁμαρτάνειν: ἡγοῦντο γὰρ τοῦτο μὲν αὑτῶν ἔργον εἶναι. τὸ δὲ περὶ τὰς τιμωρίας σπουδάζειν, τοῖς ἐχθροῖς προσήκειν. ἁπάντων μὲν οὖν ἐφρόντιζον τῶν πολιτῶν μάλιστα δὲ τῶν νεωτέρων. Add. MAXIMUS TYRIUS Diſſert. III. p. 64. Ed. Daviſ. & JAMBLICHUS de vita Pythagoræ §. 171. & ſeqq. Ed. Kuſteri.

(*a*) Ut pluribus demonſtravit AUCTOR Diſſertat. de Concordia vitæ Politicæ cum religione Chriſtiana. Adde H. GROTIUM L. II. de Veritat. rel. Chriſtian. & Jacobi THOMASII Diſſ. Religione Chriſtiana non minui virtutem bellicam. H.

(*b*) Quare ii, qui leges condunt, aut reſpublicas gubernant, ante omnia perſpectam habere debent indolem populi, cui prodeſſe volunt, ut dictum fuit ſupra §. 2. Quotquot Genii popularia ignari ſunt magiſtratus, ſemper in vitium valde incommodum incidunt, ut nimirum leges edant, quæ a civibus obſervari ne quidem poſſint. Vid. CLERICUS dans les Reflexions ſur ce que l'on appelle Bonheur & Malheur en matiere des Loteries c. 10 p. 127. & ſeqq.

(*c*) *Ζήτει νόμους τὸ μὲν σύμπαν δικαίους, καὶ συμφέροντας, καὶ σφίσιν αὐτοῖς ὁμολογουμένους, πρὸς δὲ τούτοις οἵτινες τὰς μὲν ἀμφισβητήσεις ὡς ἐλαχίστας, τὰς δὲ διαλύσεις ὡς οἷόν τε ταχίστας τοῖς πολίταις ποιοῦσι.*

(*d*) Conf. TACITUS Ann. 25. de Rep. Romana legibus laborante. CUJUS & illud eſt c. 27. *Corruptiſſima Republica plurimæ leges*. PIASECIUS Chronic. ad A. MDCXXXII. ubi queſtus de varietate legum in Polonia. GROTIUS in prolegom. ad Hiſtor. Goth. Vandalicam: *Philoſophia*, inquiens, *legem vult eſſe ſimplicem, brevem, claram: qualia ſunt patrumfamilias in familiam ſuam imperia. Tum vero nihil mutata duratio multum ſecum habet auctoritatis*. H.

(*a*) Officium Principis eſt præcipuum, ut divina lex, qua continentur ſingulorum officia ſive erga Deum, ſive erga proximum, populis ſuis innoteſcat, & accuratiſſime ſervetur: ad quod aſſequendum utitur miniſterio Sacerdotum, quippe qui a ſacrorum jurium Legiſlatore D. O. M. conſtituti ſint, *ut regerent Eccleſiam ſuam, quam acquiſivit ſanguine ſuo*. Act. Ap. c. 2. v. 28.

commercia ſine fraude fiant. (*a*). LYCURGUS Orat. contra Leocrat. (p. 165. Ed. VVechel.) Οἱ νόμοι διὰ τὴν συντομίαν οὐ διδάσκουσιν, ἀλλ' ἐπιτάττουσιν ἃ δεῖ ποιεῖν. *Leges propter brevitatem non docent*, (ſicut in diſciplina juris fieri ſolet,) *ſed præcipiunt, quæ oportet facere*. QUINTILIANUS. Declam. 264. *Quid intereſt nullæ, an incertæ ſint leges?* De cætero plura legibus civilibus ſancienda non ſunt, quam ad bonum civium & civitatis conducunt (*b*). Nam cum de eo quod facere vel non facere debent, ſæpius per rationem naturalem, quam per ſcientiam legum homines deliberare ſoleant; ubi plures leges ſunt; quam ut facile memoria comprehendi queant, & per eas prohibeantur ea, quæ ratio per ſe non prohibet: neceſſe eſt, ut per ignorantiam ſine ulla prava intentione incidant in leges tanquam in laqueos. Quo ipſo civibus per imperantes ſupervacuum incommodum conciliatur, quod eſt contra finem civitatum. HOBBESIUS de Cive c. 13. §. 15. Leviath. c. 30. Forma quoque judiciorum ita eſt temperanda, ut per proceſſum brevem, ac minime ſumtuoſum quivis jure ſuo potiri queat. Proverbium eſt apud Perſas: *Melior eſt brevis injuſtitia, quam tarda juſtitia*.

§. VI. QUIA autem fruſtra feruntur leges, ſi impune eas violari tolerent ſummi imperantes; igitur horum eſt exſecutionem earundem procurare (*c*), pœnasque ſumere pro cujuſque facti conditione (*d*), tranſgreſſoriſque intentione & malitia. Qua quidem in re ita procedendum, ut ſeveritas legum non in modicos duntaxat cives, ſed & in divites ac potentes exerceatur; quibus ſuæ opes aut nobilitas nunquam id licentiæ dare debent ut humilioribus impune inſultare poſſint; præſertim cum a plebe per nimiam oppreſſionem in furorem datæ civitati maximum periculum ſoleat imminere, add. HOBBESIUS Leviath. c. 30. Nec ſine ſufficiente cauſa venia indulgenda (*e*); cum & iniquum ſit, & ad irritandos civium animos efficaciſſimum, æqualiter meritos cæteris paribus non æqualiter tractare. PINDARUS Olymp. Od. 13. (v. 6. & ſeqq.) Εὐνομία, βάθρον πολίων, ἀσφαλὴς Δίκα, καὶ ὁμότροφος Εἰράνα, ταμίαι ἀνδράσι πλούτου, χρύσεαι παῖδες εὐβούλου Θέμιτος.

§. VII. UTI autem nihil pœnis eſt ſanciendum, quod non ad uſum civitatis facit: ita pœnæ quoque ſunt temperandæ, ut ad finem iſtum proportionem habeant, utque adeo cives non plus afflictionis, quam Reſpublica utilitatis inde ferat (*f*). De cætero ſi ſcopum ſuum debent obtinere-

(*a*) Εὗρον τούς τε νόμους ἀναγεγραμμένους, οὐχ ὁμοίους τοῖς νῦν κειμένοις οὐδὲ τοσαύτης ταραχῆς καὶ τοσούτων ἐναντιώσεων μεστούς . . . . . ἀλλὰ πρῶτον μὲν ὀλίγους, ἱκανοὺς δὲ τοῖς χρῆσθαι μέλλουσι καὶ ῥᾳδίους συνιδεῖν. ἔπειτα δικαίους καὶ συμφέροντας, καὶ σφίσιν αὐτοῖς ὁμολογουμένους, καὶ μᾶλλον ἐσπουδασμένους τοὺς περὶ τῶν κοινῶν ἐπιτηδευμάτων ἢ τοὺς περὶ τῶν ἰδίων συμβολαίων, οἵους περ εἶναι χρὴ παρὰ τοῖς καλῶς πολιτευομένοις. Adiiciamus locum CICERONIS de Legibus L. II. c. 5. *Conſtat*, inquit, *profecto ad ſalutem Civium, Civitatumque incolumitatem, vitamque hominum quietam, & beatam, inventas eſſe leges, eoſque, qui primum ejuſmodi ſcita ſanxerint, Populis oſtendiſſe, ea ſe ſcripturos, atque laturos, quibus illi adſcriptis ſusceptiſque honeſte beateque viverent: quæque ita compoſita ſanctaque eſſent, eas leges videlicet nominarunt. Ex quo intelligi par eſt, eos, qui pernicioſa & injuſta populis juſſa deſcripſerint, cum contra fecerint, quam polliciti profeſſique ſint, quidvis potius tuliſſe quam leges: ut perſpicuum eſſe poſſit, in ipſo nomine legis interpretando ineſſe vim & ſententiam juſti & Juris legendi*.

(*b*) Multitudo legum indicium eſt Reipublicæ corruptæ. Corrupti enim tot civium mores ſint, oportet, qui tot fulcra ruinoſæ compagis exigunt. Corruptiſſima Republica plurimæ leges. TACITUS Annal. L. III. c. 27. Et Reſpublica Romana quo corruptior fuit, eo plures leges habuit. Vid. STRABO Geogr. L. VI. p. 260. Ed. Pariſ. 399. A. Ed. ult. Amſt. & PARRHASIANA T. II. p. 300. ſeqq. ut & locus ISOCRATIS ex Panthenaico laudatus in nota *a*. Quod ad reliqua de legibus & adminiſtratione juſtitiæ conſuli poſſunt BUDDEUS P. III. c. 5. ſect. 4. & THOMASIUS in Diſſertatione, quæ inſcribitur, Morum cum jure ſtricto contentio.

(*c*) Eam in rem apud Græcos erant νομοφύλακες. COLUMELLA L. XII. de Re ruſtic. cap. 3. *Bene moratarum civitatum primoribus, atque optimatibus non ſatis viſum eſt, bonas leges habere, niſi earum cuſtodes diligentiſſimos cives creaſſent, quos Græci νομοφύλακας appellant. Horum erat officium, eos qui legibus parerent, laudibus proſequi, nec minus honoribus: eos autem qui non parerent, pœna mulctare*. Conf. HARPOCRATIONEM & SVIDAM d. vocab. & Ubbon. EMMIUM de Rep. Atheaienſ. p. 79. H.

(*d*) De Pœnis prolixe tractabitur in c. 3. libri ſequentis. De modo pœnas perinde ac præmia diſtribuendi Vid. BUDDEUS in Philoſ. pract. P. III. c. 5. ſect. 5.

(*e*) V. PARRHASIANA T. II. p. 178. & ſeqq.

(*f*) Contra ac Valens Imper. ita ſæviens infeſte, *ut pœnarum atrocitatem ægre ferret finiri cum mor-*

nere pœnæ, apparet eas eouſque eſſe intendendas, ut acerbitas earundem præponderet lucro & delectationi, quæ ex facto legibus vetito redundare poteſt. Add. Hobbes Leviath. c. 30.

§. VIII. Quia porro hoc fine in civitatem coiverunt homines, ut ſecuritatem adverſus injurias aliorum obtinerent: ſummorum imperantium eſt, eo ſeverius civium inter ſe injurias prohibere, quo faciliorem perpetua cohabitatio occaſionem ad lædendum præbet. Nec diſcrimina ordinum ac dignitatum eo valere debent, ut potentiores tenuioribus pro libidine inſultare poſſint. Isocrates ad Nicocl. (p.31.) Καλῶς δημαγωγήσεις, ἐὰν μήτε τὸν ὄχλον ὑβρίζειν ἐᾷς, μήτε ὑβριζόμενον περιορᾷς. *Bene popularis eris, ſi neque vulgi petulantiæ locum dederis, neque alios populo inſultare paſſus fueris; ſed provideris, ut & honores optimo cuique mandentur, & cæteri nullis injuriis afficiantur.* Xiphilinus Epit. Dionis in Galba (*a*). *Etſi ſatis eſt privatis hominibus, nullam injuriam facere; tamen principem providere etiam oportet, ne cæteri faciant.* Sed & ſcopo ſummi imperii adverſatur concedere, ut cives, quas ſibi factas arbitrantur injurias, privata violentia exſequantur.

§. IX. Præterea quanquam ad omnia civitatis amplioris negotia immediate obeunda unus princeps non ſufficiat, ſic ut neceſſario miniſtri in partem curarum ſint vocandi: tamen uti hi omnem a ſummo imperante auctoritatem mutuantur; ita & bene & male ab ipſis geſtorum imputatio ultimo demum in iſtum redundat. Isocrates ad Nicocl. (p. 35.) *Sic alios, iis præfice rebus, quas ipſe non geris, ut tibi adſcribendum ſcias, quicquid illi fecerint.* Idem ad Demonicum (p. 17.) *Magiſtratum adeptus nullius improbi miniſterio in obeundis negotiis utitur. Nam quicquid ille deliquerit, id tibi imputabitur.* Themistius Orat. XVII. (p. 117. B. Ed. Pariſ. Harduini.) *Quum Satibarzanes ab Artaxerxe provinciæ cujuſdam præfecturam minime ſibi convenientem, cum tribus millibus daricorum petiviſſet, pecuniam quidem ille donavit, præfecturam vero non permiſit.* Χρυσίον μὲν γὰρ τοσοῦτον δοὺς, οὐκ ἔσομαι ἔφη πενέστερος· κακῷ δὲ ἀρχὴν ἐπιτρέψας, ἀδικώτερος. *Pecuniæ enim, inquit, ſi tantum dem, non ob id indigentior: at vero ſi improbo præfecturam committam, injuſtior ero.* Euripides Rheſo. (v. 626.) Χρὴ δ' ἄνδρα τάσσεσθαι, οὗ μάλιστ' ἂν ὠφελοῖ. *Convenit quemque virum eo adhiberi, ubi maxime ſit utilis.* Libanius Legatione ad Julianum: *Qualem equis aurigam præfeceris, ſic ſpera currum tibi moderatum iri.* Martialis VIII. Epigr. 15. *Principis eſt virtus maxima noſſe ſuos* (*b*). Quam ob rationem, & quia prout miniſtri ſunt, ita recte aut prave negotia expediuntur. (Add. Xenophon Cyrop. L. VIII. poſt princ.) ſummi imperantes tenentur ad miniſteria civitatis adhibere viros probos (*c*) & idoneos, & in eorum acta ſubinde inquirere, (Lucianus de Mercede conductis: Ὦτα καὶ ὀφθαλμοὶ βασιλέως πολλοὶ, οὐ μόνον τ' ἀληθῆ ὁρῶντες, ἀλλ' ἀεί τι καὶ ἐπιμετροῦντες, ὡς μὴ νυστάζειν δοκοῖεν. *Aures & oculi regis multi, non ſolum vera videntes, ſed ſemper quid & addentes, ne dormitare videantur.*) Eoſdemque prout rem geſſiſſe deprehenduntur præmiis vel pœnis mactare, quo cæteri intelligant, non minore fide ac diligentia publicam, quam propriam rem tractandam. Atque ne gratiæ aut odio dari quid poſſit, Chinenſes hoc modo ſolent cavere (*d*), dum nemini magiſtratum in loco natali gerere conceditur: quod ibi fere ſint, quos peculiariter amamus aut odimus. Sic & cum pravi mor-

re. Ut eſt apud AMMIANUM MARCELLINUM L. XXIX. c. 2. qui ibidem prudenter admonet: *De vita & ſpiritu hominis, qui pars mundi eſt & animantium numerum complet, laturum ſententiam diu multumque cunctari oportere, nec præcipiti ſtudio ubi irrevocabile eſt factum agitari.* H.

(*a*) Conf. PARRHASIANA T. II. p.283. & ſeqq. ubi oſtenditur, juſtitiam omnibus ex æquo tribuendam eſſe.

(*b*) In quo loco MARTIALIS de alia re omni agitur. Illud enim indicat Poeta, ſummam virtutem Principis in eo conſiſtere, ut amorem civium ſuorum conciliare ſibi norit: quod apparet ex inſtituto & argumento Epigrammatis.

(*c*) Vid. CHARRON de la Sageſſe L. III. c. 2. §. 16. & ſeqq. & BUDDEUS in Philoſoph. Practica P. III. c. 5. ſect. 6.

(*d*) Vid. le COMTE novis Commentar. de Statu præſent. Chin. Ep. 9. ubi duas rationes adfert. Et apud Romanos M. Aurelius ſanxit, ne quis patriæ ſuæ Præſes conſtitueretur. Rex Siamenſis in regno Tunquin, quod provincias octo complectitur, præfecturas credit eunuchis. De CHOISI in Diurnis itinerarii Siamenſis. Vid. ſupra L. VI. c. 2. §. 6. H.

mortalium ad ſcelera perpetranda ſpe impunitatis alliciantur, quæ ipſis præbetur facillima, ubi judices corruptionibus patent: ſummorum imperantium eſt, in ejuſmodi judices, tanquam fautores ſcelerum, queis ſecuritas civium abrumpitur, ſevere animadvertere. (Vid. Diodor. Siculus L. I. c. 75. 76.) & iniquas eorum ſententias reſcindere. Nam id, quod apud Aragonios in uſu eſſe dicitur, iniquum videtur, ut judices quidem ob latam iniquam ſententiam pœnas dent & illa nihilominus exſecutioni detur. Præterea licet ordinaria negotiorum expeditio miniſtris credenda ſit; ſummi tamen imperantes querelis ac deſideriis civium patienter aurem præbere nunquam detrectabunt (*a*). Quænam autem requiſita ſummi imperantes reſpicere debeant in iis, quorum conſiliis circa gerenda negotia publica uti velint, & quo modo eorundem ſententiæ commodiſſime perquirantur, docet Hobbesius Leviath. c. 25. & 30. & circa poſterius notabile exemplum extat apud Davilam de bello civili Galliæ L. XIV. ubi Pontifex circa abſolutionem Henrici Regis non in conſiſtorio, ſed privatim ſingulos conſuluit. Isocrates ad Nicoclem *bonum conſiliarium* vocat γενναιότατον καὶ τυραννικώτατον πάντων κτημάτων, *utiliſſimam & rege omnium digniſſimam poſſeſſionem*. Notatu digniſſima ſunt, quæ circa magiſtratus apud Chinenſes tradit Neuhof in generali deſcript. Sinæ c. 1. Nec inſuper habenda monita Jacobi Regis dono regio L. II. ut princeps miniſtros eligat ex ſuo maxime judicio, non ad arbitrium aliorum, & promiſcue ex omni parte populi, cum communis ſit pater. Ubi & rationes adfert, quare ad miniſteria pecuniæ publicæ ſint adhibendi homines mediocris conditionis. Add. quoque Libanii Orat. 5. de Aſſeſſoribus.

§. X. Cum ad tributa, & alia onera ferenda cives nullo alio nomine teneantur, quam quatenus iſta neceſſaria ſunt ad ſumtus civitatis belli paciſque tempore tolerandos: igitur ſummorum imperantium (*b*) hic officium erit, non plus extorquere, quam neceſſitates aut inſignes utilitates Reipublicæ requirant. Vid. Cominæus L. X. circa fin. Grotius in Lucam c. 3. 13. *Principum eſt publica onera cum publicis neceſſitatibus æquare, ita quidem ut liceat his ex publicis obventionibus ſemet pro dignitatis ratione ſuſtentare; non item modum exigendi petere a ſuo, & aulicorum mancipiorum luxu ac libidine, quæ modum non habent*. Add. quoque Th. Mori Utopia L. I. Libanius Orat. 3. Ταμιεῖα ἀσφαλῆ αἱ τῶν κεκτημένων οἰκίαι, *ærarium tutiſſimum ſunt domus poſſeſſorum*. Deinde ut iſta juſta in proportione deſcribantur; nec aliquibus civibus immunitates concedantur, in fraudem & oppreſſionem reliquorum (*c*). Add. Hobbesius de Cive c. 13. §. 10. (*d*) Præterea ut colligatur modo, quantum fieri poteſt, minime ſumtuoſo, & ne manibus colligentium multum queat adhæreſcere (*e*), ne ærario contingat, quod urnis & ſitulis, quæ ad extinguendum incendium plenæ hauriuntur, ſed longa per manus traditione & concuſſione vix medium continent, dum eo perveniant, ubi aqua igni eſt injicienda. Sed nec prætereundum, quod Hybreas Orator M. Antonio Triumviro, duplicari per Aſiam tributa jubenti reſpondit, geminam æſtatem & geminum autumnum quoque eodem anno imperaret. Tum quæ collecta fuere, in uſus Reipublicæ impendantur; non per luxuriam, largitiones, ſuperfluam oſtentationem, aut inania diſſipentur. Drepanius Paneg. (c. 27. num. 1. Edit. Cellar.) *Eſt improborum Principum poſtrema defenſio, auferre donandi gratia*. Add. Mich. Montaigne Eſſais. L. III. c. 6. Denique providendum, ut expenſæ reditibus reſpondeant; & qua hi non pertingunt, a parſimonia, & circumciſis ſumtibus ſupplementum petendum. Pernicioſus eſt enim ſplendor, cui ſuſtinendo reditus non ſufficiunt. Imo ſat ſplendide vivit, qui nemini debet (*f*). Add. Ma-

CHIA-

(*a*) Nec tamen ſemper nimis cito aut facile Inſpici meretur PICCARTUS Decad. 11. obſ. Pol. 7. MEVIUS Part. VI. Deciſ. 70. 73. FORSTNERUS ad XIV. Annal. Tacit. 16. & ad XV. Annal. 21. H.

(*b*) Vid. PARRHASIANA T. I. p. 281. 282. & T. II. p. 291. & ſeqq. CHARRON de la Sageſſe L. III. c. 2. §. 20. & ſeqq. & BUDDEUS Philoſoph. Pract. P. III. ſect. 7.

(*c*) Vid. MEVIUS Part. VII. Dec. 30. H.

(*d*) Et PARRHASIANA T. I. p. 275. & ſeqq.

(*e*) Vid. quæ de Polonia conqueratur P. PIASECIUS Chronic. ad A. MDCXXXI. circ. extr. H.

(*f*) Maximinianus Elect. Bavar. in monitis ulti-

CHIAVELLI Princeps c. 16. PLINIUS Panegyr. (c. 41.) *Aſſueſcat Imperator cum imperio calculum ponere: Sic exeat, ſic redeat tanquam rationem redditurus, edicat quid abſumſerit, ita fiat, ut non abſumat, quod pudeat edicere*. Apud CONNESTAGIUM de Unione Luſitan. L. I. eſt quoque notabilis locus de mala œconomia Luſitaniæ. Nec eſt quod quenquam moveat illud CICERONIS pro Rege Dejotaro: (c. 9.) *Frugi hominem dici non multum habet laudis in rege*. Quod HOBBESIUS Leviath. c. 11. ita explicat; *Frugalitas (quanquam in homine privato virtus) illis, quibus ea gerenda ſunt, quæ multorum hominum vires ſimul poſtulant, aptitudinem adimit. Conatum enim debilitat, qui nutriri & conſervari præmio debet*. Enimvero facile exareſcet fons præmiorum, ni adſit frugalitas. Etſi hæc regi amplectenda non per ſe, ac ut tantum divitias cumulet, ſed ut materiam ſuppeditet & conſervet negotiis bene gerendis.

§. XI. QUANQUAM autem ſummi imperantes ſubditos alere non teneantur, (niſi quod eorum, qui per immeritam aliquam calamitatem ſeipſos ſuſtentare non poſſunt, peculiarem curam agere caritas jubeat; & quondam Yncæ apud Peruvianos inter alios titulos maxime gaudebant appellari *Amatores pauperum*. Apud Garcilaſſum de la VEGA Commentar. Reg. L. II. c. 14. qui etiam L. IV. c. 7. memorat, viduarum agros plus habuiſſe privilegiorum, quam ipſius Yncæ:) tamen quia non ſolum ex bonis civium colligendi ſunt ſumtus, civitati conſervandæ neceſſarii, ſed etiam robur civitatis in virtute & opibus civium conſiſtit; & quia *gravis eſt domino quæ ſervit egeſtas*: igitur illis quantum in ſe eſt, providendum erit, ut res familiaris civium gliſcat (*a*). ISOCRATES ad Nicocl. (p. 33.) *Rem privatorum familiarem curato: & prodigos de tuo facere ſumtum, & ad rem attentos tuas opes augere exiſtimato. Bona enim omnia in civitate habitantium velut domeſtica ſunt regum bene imperantium* (*b*). Ad hunc finem facit cives diſponere, ut quantum fieri poteſt, uberem proventum ex terra & aqua capiant; ut quæ apud ipſos proveniunt, materiis induſtriam adhibeant, aut quem ipſi commode laborem obire poſſunt, ab aliis non redimant, quod fit, ſiquidem artes (*c*) mechanicæ rite foveantur. Maximi quoque hic momenti, eſt mercaturam (*d*), & in regionibus maritimis navigationem excolere: Huc ſpectat diligentia Seſoſtris, qua Ægyptum commerciis & communicationi ſructuum commodam fecit, apud DIODORUM SICULUM L. I. c. 57. Adde quoque tradita ab HOBBESIO Leviath. c. 30. circa ſocietates mercatorum obſervanda (*e*). Enimvero non ignavia ſolum proſcribenda, ſed & ad parſimoniam revocandi cives per leges ſumtuarias (*f*), queis ſuperflui ſumtus prohibeantur, inprimis illi, per quos opes civium ad exteros transferuntur. Mecænas apud DIONEM CASSIUM L. LII. *Divitiæ magnæ non tam multa accipiendo, quam non multos ſumtus faciendo colliguntur*. Etſi majorem hic, quam quævis leges, efficaciam obtinet ſummorum imperantium exemplum. TACITUS Ann. III. (c. 55.) *Præcipuus adſtricti moris auctor Veſpaſianus fuit, antiquo ipſe cultu victuque obſequium inde in principem, & æmulandi amor, validior quam pœna ex legibus & metus* (*g*). Add. quoque quæ BERNIER de Reb. in regno Mogol. circa finem refert

timis ad filium apud ADLTZREITTER. Part. III. Ann. Gent. Boic. l. XXXV. n. 27. *A faciendis æris alieni nominibus, quoad eius fieri poteſt, diligenter abſtine; & ſi rebus neceſſariis facta fuerint, quoquo tempore cura, ut expungantur; aut ſaltem id age, ne iis diſſolvendis remiſſus nedum infidus videaris. Hoc tibi ſit pro comperto, fœnus ſenſim & ſine ſenſu debitoris facultates excedere, &, niſi cum dies venerit, repreſentetur, continuo vorare inſtar teredinis*. &c. H.

(*a*) Et inprimis annona deficiat. Vid. omnino BERNEGGERUS Obſ. miſcell. 33. 34. H.

(*b*) Κήδου τῶν οἴκων τῶν ἰδιωτῶν, καὶ νόμιζε τοὺς δαπανωμένους ἀπὸ τῶν σῶν ἀναλίσκειν, & τοὺς ἐργαζομένους τὰ σὰ πλείω ποιεῖν. ἅπαντα γὰρ τὰ τῶν οἰκούντων τὴν πόλιν οἰκεῖα τῶν καλῶς βασιλευόντων ἐστι.

(*c*) Vid. PARRHASIANA T. I. p. 264. & ſeqq. T. II. p. 291. & ſeqq. & BUDDEI Philoſ. Pract. P. III. c. 5. ſect. 7. ubi etiam de Moneta agit.

(*d*) Sunt enim mercatores vena porta, qui niſi floruerint, poteſt quidem regnum artus aliquos habere robuſtos, ſed venas vacuas & habitum corporis macrum, ut ait Baco VERULAMIUS Serm. fidel. 19. H.

(*e*) Et CHARDIN itinerar. Perſico ab initio, ubi de ſocietatibus Anglorum in diverſis orbis partibus. H.

(*f*) Vid. infra L. VIII. c. 5. §. 5.

(*g*) Vid. MONTAGNE L. I. c. 43.

fert de cauſis, quæ vim auri in eo regno abſumunt. Si qua tamen ſit regio, quæ & pecuniæ multitudine abundet, populi in ea conſumtiones non neceſſarias & luxuriæ propiores, tolerari expedit, ut plebs occaſionem ſeſe alendi accipiat, & ne magna vis pecuniæ otioſa jaceat; modo ne enormis luxus alatur, & materia ad exteros cum lucro exportanda fruſtra conſumatur.

§. XII. Quia etiam ſanitas ac firmitas interna civitatum ex unione civium (a) provenit, quæ quo accuratior fuerit, eo majori cum efficacia vis imperii per univerſum ſeſe corpus civitatis diſpenſat: igitur ſummis imperantibus incumbit providere, ne in civitate factiones oriantur (b), ex quibus facilis in ſeditiones & bellum civile eſt prolapſus; quod tanto deterius eſt bello, quod concorditer adverſus exteros geritur, quanto bellum deterius eſt pace. Herodotus Urania (init.) (c) Addatur Evagrius Hiſtoria Eccleſiaſtica L. IV. c. 31. de Juſtiniani in Venetam factionem ſtudio, & ortis inde malis (d); nec non Procopius Hiſtor. arcana & Idem de Bello Perſico L. I. c. 24. Et Baco Sermon. fidel. c. 15. & 49. Neve quidam cives inter ſe peculiaribus pactis connectantur; (vid. Diodorus Siculus L. I. c. 21.) Neve omnes aut aliqui ab ullo alio; ſive intra ſive extra civitatem conſtituto, ſub quocunque obtentu, ſacro aut profano, magis dependeant, quam a legitimo ſuo principe, & in nemine plus ſibi præſidii repoſitum arbitrentur. Quia & ne exſiſtant tales, in quos applicare queas illud Senecæ Oedipo: (v. 542. 543.) *Stat ingens arbor, atque umbra gravi Sylvas minores urget*. Vid. Geneſ. XXVI. 16. & Baco Serm. fidel. c. 35. Add. Hobbes. de Cive c. 13. §. 12. 13. Cominæus L. X. circa med.

§. XIII. Denique cum ſtatus civitatum inter ſe ſit pax ſatis infida: ſummorum imperantium (e) eſt curare, ut virtus civium, peritiaque armorum alatur, & omnia, quæ ad vim repellendam requiruntur, mature parentur, munita loca, arma, milites (f). *Mature*, inquam. Nam *miſerum eſt opus tunc demum fodere puteum, ubi ſitis fauces tenet*. Plautus Moſtillar. act. II. (Sc. 1. v. 32. 33.) Ultro autem, etiam poſita juſta belli cauſa, nemo laceſſendus (g), niſi tutiſſima arriſerit occaſio, & conditio civitatis commode id ferat. Eundem quoque ob finem conſilia & molitiones vicinorum accurate exploranda, & obſervanda ſunt (h); (cui fini hodie inter alia, inſerviunt legationes perpetuæ (i), vide Marselær Legato L. II. c. 11.) nec non amicitiæ & fœdera prudenter contrahenda. Add. Hobbes. de Cive c. 13. §. 7. 8. & Baco Sermon. fidel. c. 29.

(a) V. PARRHASIANA T. I. p. 289. & ſeqq.

(b) LIVIUS IV. Hiſtor. 9. *Factiones fuere eruntque pluribus populis magis exitio, quam bella externa, quam fames morbive, quæque alia in Deum iras, velut ultima publicorum malorum, vertunt*. H.

(c) Στάσις γὰρ ἔμφυλος πολέμου ὁμοφρονέοντος τοσούτῳ κάκιόν ἐστι, ὅσῳ πόλεμος εἰρήνης. Vid. MONTAGNE L. III. c. 12. p. 774.

(d) Et THUANUS L. LXIII. ad A. MDLXXVII. ubi Chriſtophorus THUANUS monet: *Regem, dum ſe factionis ducem profiteatur, regiam maieſtatem quodammodo exuere, & qui ſupra omnem comparationem poſitus eſt, perditiſſima cuique conditione æquari, juſque ſupremi imperii abdicare*. H.

(e) Vid. CHARRON de la Sageſſe L. III. c. 3. §. 18. & ſeqq.

(f) Vid. ſupra L. II. c. 2. §. ult. ARISTOTELES II. Pol. 5. Δεῖ γὰρ οὐ μόνον πρὸς τὰς πολιτικὰς χρήσεις ἱκανὴν ὑπάρχειν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἔξωθεν κινδύνους. *Oportet enim non modo ad civiles vitæ uſus quod ſatis eſt ſuppeditare, ſed & propter pericula ab externis*. H.

(g) Apud SENECAM Octav. verſ. 433. in alia omnia it Nero

Exſtinguere hoſtem maxima eſt virtus Ducis

Sed cui a Seneca reſpondetur:

Servare cives major eſt patriæ patri

& paullo poſt:

Pulchrum eminere eſt inter illuſtres viros:
Conſulere patriæ; parcere afflictis; fera
Cæde abſtinere; tempus atque iræ dare;
Orbi quietem; ſeculo pacem ſuo
Hæc ſumma virtus: petitur hac cœlum via.

Add. BUDDEI Philoſ. Pract. P. III. c. 5. ſect. 11. ubi agit de prudentia ſtatus circa bellum & pacem.

(h) SOPHOCLES Œdipode in Colono:

Ἐν γὰρ τῷ μαθεῖν
Ἔνεστιν ὠφέλεια τῶν πρασσομένων.

Nam reſciſcere
Quid agatur, ad res magnas agendas cautio eſt. H.

(i) At hodie Orientis Reges magno ſibi honori ducunt, legatos ab exteris accipere, quod id velut homagii ſpeciem reputent; ipſi raro legatos ad exteros mittunt. Vid. LOUBERIUS de Regno Siam. Part. III. c. 15. n. 14. RIGALTIUS Hiſtor. Ibraham. Turcarum Imperat. ad A. MDCXL. ubi Turcarum, qui rerum externarum nimis ſeram notitiam conſequuntur, exemplo docet, quanti Principis interſit, in aulis externis legatos aſſiduos habere. H.

SAMUELIS PUFENDORFII

DE

JURE NATURÆ

ET GENTIUM

LIBER OCTAVUS.

Digitized by Google

Digitized by Google

CAPUT I.

DE JURE DIRIGENDI ACTIONES CIVIUM.

I. *De indole legum civilium in genere.*
II. *An lex civilis poſſit repugnare legi naturali.*
III. *An eadem crimina pro lubitu definire poſſit.*
IV. *Præcepta decalogi an ſint leges civiles.*
V. *Num aliquod juſtum fuerit ante leges civiles.*
VI. *An quis aliquando exſequi pravum mandatum ſuperioris poſſit ſine peccato.*
VII. *Juſſu ſuperioris, ſcelus non recte patratur.*
VIII. *An civis juſſu regis recte militet in bello injuſto.*

POSTQUAM explicata ſunt ea, quæ ad naturam ſummi imperii in genere ſpectant; jam evolvendæ quoque ſunt quæſtiones præcipuæ, quæ circa ſingulas partes ſummi imperii moventur. Et quidem cum poteſtas dirigendi actiones civium primo a nobis loco poſita ſit, abs qua leges civiles promanant, illis, quæ ſupra de legibus in genere tradidimus, nunc addenda ſunt, quæ peculiariter ad leges civiles, & juſſa ſummorum imperantium pertinent. Lex igitur civilis dicitur vel reſpectu *auctoritatis*, vel reſpectu *originis*. Priori ſenſu civiles leges vocari poſſunt omnes leges, juxta quas in foro civili jus dicitur, ex quacunque demum origine promanent. Conf. GROTIUS de Imperio ſummarum Poteſt. circa ſacra c. 3. n. 3. 4. 11. & cap. 4. n. 1. Equidem leges naturales & divinæ omnes homines, quibus latæ ſunt, obligant, & earum tranſgreſſores pœna coram tribunali divino decernenda manet. Sed ut illæ plenam vim legis in foro civili obtineant, ex imperio civili oritur (*a*); cujus eſt definire, ob quæ delicta pœna in foro civili ſit exigenda (*b*); quæ vindictæ Numinis ſint relinquenda. Item ex qua obligatione naturali actio detur in foro civili (*c*), quæ obligatio actionem non pariat, ſed ſolo pudore & probitate hominum contineatur. Unde in civitatibus ob violatas leges naturales, quibus auctoritas legis civilis data non eſt, nemo convenitur, aut punitur pœna proprie dicta. Nam talia peccata utique comitantur illa mala, quæ pœnæ naturales ſolent vocari (*d*). Et habent quidem in omnibus civitatibus vim juris civilis illa naturæ præcepta, citra quorum obſervationem pax interna inter cives ſtare omnino nequit. Quibuſdam autem illa vis neque expreſſe, neque per praxin fori eſt tributa, tum quod illorum, quæ contra eadem admiſſa dicuntur, diſceptatio nimis obſcura erat futura: tum ne tribunalia immenſo litium numero perſtreperent,

(*a*) Hinc ULPIANUS *L. 6. D. de Juſt. & Jure. Jus civile eſt, quod neque in totum a naturali recedit, nec per omnia ei ſervit. Itaque cum aliquid addimus vel detrahimus juri communi* (naturali) *jus proprium, id eſt, civile efficimus*. V. *Diſſert. de Colliſ. Leg. Sect.* 3. H.

(*b*) V. infra c. 3. §. 14. H.

(*c*) V. ſupra L. I. c. 2. §. 8. & imprimis L. III. c. 4. §. 6. & in annot. H.

(*d*) V. L. II. c. 3. §. 21. H.

rent; tum ut viris bonis præcipua laudis ſuæ materia velut illibata relinqueretur, quæ eſt, ſola Numinis reverentia citra metum pœnæ ab hominibus infligendæ recte egiſſe. Quæ ſane laus perit, ubi diſcernere non licet, formidine pœnæ, an virtutis amore quis egerit. Quo ſpectat illud Senecæ de Ira L. II. c. 27. *Quam anguſta res eſt ad legem bonum eſſe? quanto laxius officiorum patet, quam juris regula? quam multa pietas, humanitas, juſtitia, fides exigunt? quæ omnia ſunt extra publicas tabulas*. Aſt lex civilis reſpectu *originis* eſt, quæ unice a voluntate ſummæ poteſtatis civilis profecta eſt, ac circa illa verſatur, quæ per jus naturale ac divinum indifferentia ſunt relicta, ad peculiarem tamen civitatis utilitatem faciunt. Quæ tamen non minus civibus, quam aliæ leges ſunt obſervandæ (*a*); quippe cum evidenter magis conducat ad ſocialitatem, ut in adiaphoris ſententia imperantium valeat, idque pro bono habeatur a ſubditis, quod imperanti tale videtur, quam ut æternæ inter eos lites ea de re maneant, unde bella & cædes, quæ ſine dubio mala ſunt, merito forent expectandæ. Cicero de Invent. L. I. (c. 38.) *Omnes leges ad commodum Reipublicæ referri oportet, & eas ex utilitate communi, non ex ſcriptione, quæ in litteris eſt, interpretari. Nemo enim leges legum cauſa ſalvas eſſe vult, ſed Reipublicæ*. Sic Philo Judæus de Joſepho. (p. 531. B. Ed. Pariſ.) *inſtituta particularium civitatum appendices naturalis juris* vocat, circa ea, quæ ſingulis civitatibus in commune videntur conducere (*b*). Harum autem complexio cum vulgo nomine juris civilis veniat, obſervandum eſt, non omnia, quæ in corporibus aut codicibus juris civilis continentur eſſe leges proprie dictas: ſed præter mandata, quæ a ſummo imperio ob peculiare bonum civitatis civibus injunguntur multa inſerta repeseries, quæ ad diſciplinam juris naturalis ſpectant. Pleraque ad diſciplinam juris civilis pertinent, quæ ad duo præcipue capita poſſunt reduci (*c*). Vel enim præſcribuntur certæ formulæ, certique modi qui obſervari debeant in negotiis, quibus jus in alterum confertur, aut obligatio in aliquo naſcitur, ut illa firmitatem in foro civili obtineant; vel traditur modus, quo quiſque jus ſuum in foro debeat perſequi. Sic ut ubi juri naturali ſua vindicaveris (*d*), quæ interpretes juris civilis hactenus promiſcue fere tractarunt, jus civile ſat modicis deinceps finibus ſit uſurum. Ne nunc dicam, quod ſemper, ubi lex civilis deficit, ad naturalem rationem recurritur, adeoque in omnibus civitatibus defectum legum civilium jus naturæ ſupplet (*e*). Quo reſpectu Hobbes de Cive c. 14. §. 14. legem naturalem vocat *legem civilem non ſcriptam*. Hinc & apud declamatores *inſcripti maleficii* datur actio. De qua ita apud Quintilianum Declamat. 252. *Diligentiſſime majores hanc videntur excogitaſſe legem, quod cum ſcirent, nullam tantam eſſe prudentiam, nullam immotam certam divinationem, ut omnia quæcunque ingeniis malorum excogitari unquam potuiſſent, providentia caventium videret: hac lege omnem malitiam, veluti quadam* inda-

(*a*) Etiam in conſcientia, perperam diſſentiente HOBBESIO, ut jam ſupra notavimus. H.

(*b*) Ὥστε εἰκότως προσθήκας μᾶλλον ἂν κατὰ μέρος πολιτείας μιᾶς τῆς κατὰ τὴν φύσιν. προσθῆκαι μὲν γὰρ οἱ κατὰ πόλιν νόμοι τοῦ τῆς φύσεως ὀρθοῦ λόγου. προσθήκη δ' ἐστὶ πολιτικὸς ἀνὴρ τοῦ βιοῦντος κατὰ φύσιν.

(*c*) Porro, ut plura inveniuntur, quæ Jus Naturæ modo tantum generali & indefinito ordinat, tempus, modum, locum, applicationem ad certas perſonas & alias ſimiles circumſtantias judicio & prudentiæ uniuſcujuſque relinquens; ita hæc omnia legibus civilibus definiri ſolent ordinis & tranquillitatis publicæ cauſſa, quæ & iis interdum præmia proponunt, qui id genus actionum, ad quas indeterminati non obligantur, in caſibus particularibus ſponte facere voluerint. Explicant eadem quoque quicquid in Jure naturæ aut in applicatione ejus obſcurum eſſe poſſit, & obſtringuntur privati ad obſequium deciſionibus hic, auctoritate publica compoſitis præſtandum, etiamſi iis injuſtæ eſſe videantur. Exercitium præterea eorum jurium, quæ cuivis naturaliter competunt, a legibus civilibus circumſcribi ſolet, quod tamen, niſi exigente utilitate publica, fieri non debet. Ceterum Cives legibus civilibus quatenus Juri divino non aperte repugnant abſciſſe obtemperare tenentur, non velut ex nudo pœnæ metu, ſed ex intrinſeca obligatione, per ipſum Jus Naturale confirmata, quippe inter cujus præcepta quoque eſt, legitimis Imperantibus eſſe parendum. Offic. Hom. & Civ. L. II. c. 12. §. 6. 7. 8.

(*d*) Quod non in contemtum juris Juſtinianei dictum exiſtimari debet, ſed potius ad gloriam ejus trahi, quippe non tantum juris arbitrarii, ſed & naturalis ſcita explicantis. H.

(*e*) Et tum æquitas vocatur. V. ſupra ad L. 5. c. 12. §. 21. H.

indagine cinxerunt; ut quidquid aliarum legum affugiſſet auxilium, quaſi extrinſecus circumdaretur. (Add. Declam. 344.)

§. II. Cæterum Hobbesius de Cive c. 14. §. 10. ſat paradoxe negat fieri poſſe, ut *lex civilis naturali juri repugnet, niſi forte illa in contumeliam Dei lata ſit*. Idque hoc præcipue argumento, quod *in civitatem coituri pacto ſeſe obligent ad obſequendum mandatis ejus, qui ſummum imperium habet, id eſt, legibus civilibus; atque idem pactum lex naturæ ſervare jubet. Cum autem illud pactum, adeoque & obligatio ad ſervandas leges civiles ſit antiquior ipſa legum promulgatione: ejuſdem legis naturalis vi de non violandis pactis juberi nos obſervare omnes leges civiles. Nam ubi obligamur ad obedientiam, antequam ſciamus, quid jubebitur, ubi univerſaliter & in omnibus obedire obligamur*. Enimvero hic præſupponi debet, homines in civitatem coituros jam tum juris naturalis fuiſſe intelligentes; ac inter fines civitatum conſtituendarum vel hunc præcipuum fuiſſe, ut leges naturales, quibus pax generis humani regitur, ſecure poſſent exerceri (*a*): denique in legibus naturalibus nihil eſſe, quod naturæ ac fini civitatum repugnat, quin contra ad eundem illas amice conſpirare. Igitur, qui in civitatem coalituri pacto ſeſe ad legum civilium obſervantiam obſtrinxerunt, ſane præſuppoſuiſſe cenſendi ſunt, nihil contra jus naturale per leges civiles ſtatuendum; neque peculiarem civitatum utilitatem, a qua civiles leges proveniunt communi civitatum fini repugnare. Inde poſſet quidem lex civilis ferri, juri naturali adverſa: ſed talem legem ferre non niſi veſanus velit, & cui civitatem deſtruere cordi foret. De cætero merito dictus fuit inſanire Stratocles, qui legem Athenis promulgavit, *ut quidquid juſſiſſet Rex Demetrius, id & apud Deos fas, & apud homines jus eſſet*. Plutarchus Demetrio (pag. 900. 901.) Ac deteſtandæ adulationis rea eſt Paryſatis, dum Artaxerxi perſuadet, ut contemtis Græcorum legibus propriam filiam duceret, addens; Πέρσαις νόμον αὐτὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ ϗ δικαιωτὴν αἰσχρῶν ϗ καλῶν ἀποδεδειγμένον, *Legem Perſis ipſum a Deo, honeſtique & inhoneſti datam normam*. Idem Artaxerxe (p. 1002. B.)

§. III. Ulterius pro ſuo dogmate pugnat Idem de Cive c. 6. §. 16. c. 14. §. 9. 10. *Etſi lege naturæ furtum, homicidium, adulterium, atque injuriæ omnes prohibeantur; quid tamen in cive furtum, quid adulterium, quid denique injuria appellanda ſit, id non naturali lege, ſed civili determinandum eſſe. Non enim quamvis ablationem rei, quam alius poſſidet, ſed rei alienæ tantum, furtum eſſe. Aſt quid noſtrum, quid alienum ſit, legis civilis quæſtionem eſſe. Sic non quamvis occiſionem hominis eſſe homicidium, ſed ejus tantum, quem vetat occidi lex civilis. Sic & illum duntaxat concubitum eſſe adulterium, quem lex civilis pro tali declarat. Denique promiſſi violationem eſſe injuriam, ubi ipſum promiſſum eſt licitum; ubi vero paciſcendi jus non eſt, ibi nullum jus tranſire, adeoque non ſequi injuriam. Quæ autem paciſci poſſumus, & quæ non poſſumus, a lege civili dependere*. Ad iſthæc reponi poteſt, apud nos, qui ſacras ſcripturas veneramur, ex ipſis legibus, quæ divinitus Judæis latæ ſunt, & ex aliis revelationibus de multis ſane criminibus conſtare poſſe, quomodo Deus auctor legis naturalis eadem definiri velit: adeo ut licet de facto civitas quoſdam actus ab illa criminis nota exemerit, iſti nihilominus legi divinæ adverſentur. Præſertim cum ſufficiens ratio monſtrari nequeat, quare iſtis actibus in lege divina tales definitiones attribuerit Deus, quæ apud cæteras gentes non æque locum habere debeant. Sic Spartani permittebant quidem ſeni invalido, ut juvenem aliquem robuſtum imprægnandæ uxori ſuæ poſſet ſubſtituere; ita ut Spartæ neque maritus iſte lenocinii macula, neque juvenis & uxor adulterii crimine laborarent; quia leges civiles ejus urbis talem concubitum cum uxore alterius auctore marito ſub adulterii nomine non fuerunt complexæ. Et tamen cum ex legibus divinis appareat, per legem de adulterio quemvis concubitum cum muliere, quæ actu adhuc alteri matrimonio jungitur, prohiberi, utique contra legem quoque naturæ iſtas vicarias operas fuiſſe exercitas dicendum eſt. Deinde

ſi quis

(*a*) Aristoteles III. Pol. 6. Τῶν καλῶν ἄρα πράξεων χάριν θετέον εἶναι τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν. *Honeſtarum igitur actionum gratia ſtatuendum eſt conſtare civilem ſocietatem*. H.

ſi quis contendere velit, definitiones certorum actuum in ſacris literis traditas ad populi Judaici Rempublicam duntaxat pertinere & ſic juris eſſe poſitivi; is tamen hoc ſaltem concedere cogitur, definitiones actuum lege naturæ interdictorum ita eſſe formandas per leges civiles, ut ne intentio & finis legis naturalis in irritum cadat, qui eſt, ut honeſta & pacifica ſocietas inter homines conſervetur. (*) Quod ſi igitur definitio aliqua legis civilis huic fini adverſetur, eandem quoque legi naturali adverſari omnino fatendum eſt. Sic ſi quis, verbi gratia, adulterium vellet definire, ſi quis cum alterius uxore *nolente* rem habuerit, aut furtum, ſi quis *noctu* rem ſurripuerit, aut homicidium, ſi quis *aperta vi* aliquem obtruncaverit, quin hoc modo tranquillitas civitatis ſubverteretur, dubium non eſt. Nec eſt quod credamus, paci hac ratione ſatis conſuli, quod ejuſmodi definitiones ſint univerſales; ita ut licet fors interdum incommodo aliquem afficiant; altera vice eundem iterum juvare poſſint, ac æqualitatem juris, quam ejuſmodi leges inter cives conſtituunt, cauſam querelarum ſubmovere. Etſi enim fors nonnulla ut ſolis nobis licita eſſent, cuperemus: tamen ſi aliis quoque adverſus nos licita ſint futura, ne nobis quidem ipſis ea licere deſiderabimus. Talia ſi legibus civilibus conſtituantur, non poterit non pax, & decens ordo, quem natura ſervatum cupit, turbari. Quid quod ſi ſola iſthæc æqualitas ſat valida eſſet cuivis juri introducendo, eadem opera omnes leges tollere liceret, cum hac ratione maxima æqualitas introduceretur. Quod nemini ſano facere in mentem veniet. Sic de Tartaris tradit Sigiſmundus Baro HERBERSTEINIUS de Rebus Muſcoviticis: *Juſtitia apud illos nulla eſt. Nam ut quiſque re aliqua indiguerit, eam ab altero impune rapere poteſt. Si quis apud judicem de vi, illataque injuria queritur, reus non negat, ſed ea re ſe carere non potuiſſe dicit. Tum judex talem proferre ſententiam ſolet: ſi tu viciſſim re aliqua egueris, rape ab aliis.* Etſi eum morem paulo mollius videatur deſcribere HAYTHONUS (a) de Tartaris c. 48. *Tartari*, inquit, *cibum libenter dividunt cum hoſpitibus, & volunt ſibi per viam ſimilem reſponderi, alioquin accipiunt violenter.* Per definitionem igitur Tartaricam furtum erit, quando invito domino ſubtrahitur, quo is, qui ſubtraxit, non eguit. Quæ definitionis anguſtia quod legem naturæ de furtis tantum non plane ſubvertat, in aprico eſt. Ac non niſi perditis nebulonibus ejuſmodi lex optanda foret, cum apud induſtrios homines ſæpiſſime poſſit evenire, ut ipſis eripiatur id, quo minime omnium carere velint, cujuſque ſimile apud alium non inveniant, aut ob cuſtodiam domini auferre prohibeantur (b). Præterea falſum eſt,

(a) Joachimus PASTORIUS autem L. I. Hiſtor. Polon. *plenius* deſcribit *ſimplicitate legum & fide paſtorum multis aliis populis ſuperiores: inter ſe pe ... mites ac compoſitas, in peregrinos etiam mercatores non inhoſpitales.* THUANUS quoque L. LXVII. ad A. MDLXXVIII. de iiſdem: *Duo illa juſtitiæ columina, ut ne cui noceatur, & communi utilitati ſerviatur, religioſiſſime omnia ſervant; & quod magis mirum in tam barbara & fera gente, bellis & prædis aſſueta, nulla latrocinia aut furta ſunt, nullæ amiſſæ res deperduntur.* H.

(b) Ubi obſervandum eſt, gentes, quæ non penitus a ratione deflexerint, ſed Juris Naturæ præcepta aliquo adhuc loco habuerint, leges tales non ideo ſanciviſſe, quod ignorarent, eas repugnare inſtitutis Juris Naturæ, ſed, quod in ea mente fuerint, ac ſi ſuommæ poteſtati naturam criminum pro lubitu determinare liceret, quoniam per circumſtantias ſæpe fiebat, ut e re eſſe judicaretur, delicta quædam relinqui impunita, magni incommodi evitandi cauſſa. Sic apud Ægyptios lex erat, qua ex furto & rapinis vivere volentes, nomen profiteri debebant apud quemdam latronum Ducem ea lege, ut quicquid deinde prædæ feciſſent, ad ipſum deferrent. Qua ratione ii, quibus aliquid ſubreptum erat, facile id recuperabant, modo eos non fugeret, dies, hora & locus perpetrati facinoris, & præterea quadrantem veri pretii Duci ſolvere parati eſſent. Quare DIODORUS SICULUS, relata lege tam abſurda, addit, eos, qui eam tulerint, impedire ſaltem hac ratione voluiſſe, ne immenſis ſumptibus opus eſſet, ſi quis rem furto ſibi ablatam recuperare vellet, quum jus fingi non poſſe viſum ſit, ut omnes a furtis abſtinerent. Αἰτίου γὰρ ὄντος, inquit, τοὺς πάντας ἀπέχεσθαι τῆς κλοπῆς, [illegible] καὶ οὐ πᾶν τὸ ἀπολόμενον σωθήσεσθαι, μικρῶν διδομένων λύτρων. L. I. p. 72. Ed. Rhodom. Ægyptii enim perinde ut Arabes, obſervante CLERICO ad Exod. XX. 15. vehementer ad furta ferebantur.

(*) Lex Moſayca eadem eſt ac lex naturalis, neque proinde vetat quoad mores, niſi quod & juri naturali adverſatur. Poſitiva fuit reſpectu Judæorum, & quia in ipſis naturale jus erat pene extinctum, opus erat ut renovaretur, & in tabulis ſcriberetur per angelos internuncio Moyſe. Unde quidquid in moribus adverſatur legi poſitivæ Moſaycæ, adverſatur quoque & juri naturali omnibus hominibus per rectam rationem promulgato.

eſt, quod præſupponit, juris civilis preſſe dicti quæſtionem eſſe, quid ſit alienum, quid noſtrum; & extra civitates non eſſe proprietatem rerum. Nam etſi longe certior & firmior ſit rerum ſuarum proprietas illis, qui in civitatibus, quam qui extra eaſdem vivunt; cum illorum bona junctis multorum viribus, & per auxilium prætoris defendantur, hi autem propriis duntaxat viribus nitantur; tamen quin & ante civitates inſtitutas dominium rerum fuerit, gratis negatur. Sic cum hodie Reges & Reſpublicæ invicem in ſtatu naturali vivant, eorumque dominia non communi aliqua lege aut judice; ſed ſolis pactis, ac naturalibus adquirendi modis nitantur; quis tamen aſſerere auſit, regem unum alteri etiam quicum pactum ipſi non interceſſit, res ſuas clam aut vi poſſe eripere citra furti aut raptus crimen? Sic utut concedamus, non poſſe aliquem valide paciſci circa rem, per leges civiles interdictam; tamen quin illi, qui inter ſe in libertate naturali vivunt, paciſci queant, ſic ut pacto violato fiat injuria, quis inficias ibit? Ergo & hoc falſum unice ex legibus civilibus petendum, quid ſit injuria. Quis porro negabit, homicidii reum eſſe, etiam qui ſolo jure naturali regitur; qui alterum extra bellum, aut neceſſitatem propriæ defenſionis interficiat? Porro adulterium eſſe fidei conjugalis violationem, etiam citra ſubſidium legum civilium ex ſolo jure naturali intelligitur. Quin tamen leges civiles contractui matrimoniali certa quædam capita poſſint ſuperaddere, quibus deficientibus idem in civitate invalidum, & nullum habeatur, aut certis effectibus deſtituatur, apertum eſt. Denique accurate eſt diſtinguendum inter id, quod legibus civilibus præcipitur, & quod iiſdem permittitur duntaxat, ſeu non prohibetur ſancita pœna, in foro civili infligenda (*a*). Hæc enim invicem non adverſantur, jure naturali eſſe interdictum, & legibus civilibus permiſſum. Nam permiſſio legis civilis non facit, ut actus aliquis non ſit contra legem naturæ, aut ut quis citra peccatum in Deum eundem poſſit admittere; ſed duntaxat declarat, per poteſtatem civilem non prohiberi, qui eum velit committere, nec eo nomine pœna affici; atque in foro humano iſtis actibus eoſdem concedi effectus, qui alias conſequuntur actus jure naturali licitos. Unde Tartaricæ leges non præcipiunt aliis res ſubripere, neque puto dominos prohibent contra raptores res ſuas defendere: ſed qui id fecerit non plectitur, nec ad reſtitutionem adigitur: adeoque in foro ejus gentis iſta ſubtractio, inſtar legitimi modi adquirendi habet. Idem judicandum de Laconicorum puerorum furtis. Nam illud apud PLUTARCHUM Apophthegnatum Lacon. κλέπτειν ἐνόμιζον τοὺς παῖδας non neceſſum eſt verti, *lege jubebantur*, cum etiam notare poſſit, *lege permittebantur*. Quod enim XENOPHON περὶ ἀναβάσ. L. IV. (c. 6. §. 11.) dicit, Spartanorum pueris οὐκ αἰσχρὸν εἶναι, ἀλλὰ ἀναγκαῖον κλέπτειν. *Non turpe eſſe, ſed neceſſarium furari*; id loco ab ipſo dictum, & ut Chiroſophum Laconem morderet. Neque vero tam fœdus erat iſte mos, ut a nonnullis creditur, aut prout in eum invehitur ISOCRATES Panathenaico; cum tantum circa hortos & cibaria ea licentia pueris fuerit indulta; & compertis verbera & fames pro piaculo forent. Vid. PLUTARCHUS Lycurgo, & XENOPHON de Republ. Lacedæmon. (cap. 2. §. 7. & ſeqq.) Longe fœdiora de licentia furtorum, apud Colchos tradit BUSBEQUIUS Epiſt. III. Huc facit & illud, quod IDEM Apophth. (p. 175. F.) refert de Dionyſio: *Cum maleficia reliqua acerbe vindicaret, veſtium furibus* (λωποδύταις) *ſolis pepercit, ut Syracuſani aliquando cogerentur finem convivandi & ſe invicem inebriandi facere*. Add. *L.* 1. *D. de Aleator*. (*b*). Sic & Spartæ nullum præceptum neque mari-

(*a*) V. ſupra L. I. c. 6. §. 15. Sane qui malum permittit, non ipſum malum vult, ſed ejus permiſſionem: quemadmodum quoſdam corporis morbos perferimus potius, quam ut vitam in ancipitem dubiæ curationis aleam conjiciamus. In ipſa Hæbræorum Republica ad quædam vitia Deus connivit. Apud alios populos tolerantur improba fœnera, & ob magnam inprimis cœlibum turbam, quo facilius cuſtodiantur matrimonia, impudicitiam profeſſæ mulieres: apud veteres Germanos, poſtea Francos vindicta in homicidas propinquorum permiſſa: alia alibi. Vid. Lamb. VELTHUYSIUS Diſquiſit. de tolerando malo in Republica. H.

(*b*) Prætor ait, *Si quis eum, apud*; QUEM ALEA LUSUM ESSE DICITUR, VERBERAVERIT, DAMNUMVE EI DEDERIT, SIVE QUID EO TEMPORE, DOLO EJUS SUBTRACTUM EST, *judicium*, NON DABO. V. Celeb. BARBEYRACUS de Ludo L. III. c. 9. §. 15.

Digitized by Google

maritum vetulum, neque juvenem admiſſarium urgebat; ſed ſi ipſi conſenſiſſent, leges non intercedebant, & ex tali concubitu genitos pro legitimis habebant, & ad paternam hæreditatem admittebant. Sic ubi duella, privato fervore ſuſcepta, permiſſa ſunt, cædes in iis perpetrata a pœna homicidii in foro duntaxat civili, non item in foro divino eximitur. An vero poteſtas civilis talia recte poſſit permittere, & quidem non per nudam conniventiam, ſed expreſſa in leges publicas relatione, aſſerere non auſim (*a*), cum utique hoc modo tantum non cives invitet ad talia patranda, quæ legi naturali repugnant. Diſſimulatio talium utcunque excuſari poteſt, ſi conditio temporum, & genius populi directa per remedia iſtiuſmodi libidinem ſiſti non ferat (*b*). Sicut & illud ratione non caret, quod jus Romanum actionem *rerum amotarum* (*c*), vocat, ubi revera furtum fuit patratum.

§. IV. Idem de Cive c. 14. §. 9. tradit, præcepta decalogi eſſe præcepta *civilia*, non *naturalia*; & hoc modo explicanda; *Parentibus honorem civili lege definitum non denegabis: hominem, quem leges vetant occidere, non occides; legibus vetitum concubitum fugies; rem alienam domino invito ne auferas; leges & judicia falſo teſtimonio non fruſtraberis.* Ubi notanda eſt falſa hypotheſis (*d*), quaſi ante civitates nihil proprium, nihil alienum, nullum patrimonium, & quidlibet in quemlibet fuerit licitum. Sane patet, illa præcepta eos invicem ſtringere, qui non in communi civitate, ſed in ſtatu naturali vivunt, ſoloque jure naturæ invicem utuntur. Nam iſti utique pacto inter ſe res potuerunt dividere, & actu diviſerunt. Ergo hi non minus in ſeptimum præceptum peccant, ſi vi aut clam alterius res invadant, aut ſurripiant, quam ſi civis civi hoc faciat. Sic quis negare auſit, adulterium committere, qui thorum ejus, quicum in naturali libertate vivit, violat. Vid Gen. XX. 3. XXVI. 10. Denique cum in ſtatu naturali ſaltem arbitri locum habeant, qui quæſtiones facti interventu teſtium decidunt, Hobbes de Cive c. 3. §. 23. ibidem quoque octavo præcepto uſus erit. De cætero pleraque præcepta decalogi materialiter utique ad jus naturale referuntur (*e*). Quando tamen conſiderantur, prout duabus tabulis inſculpta, & per Moſen populo Iſraelitico promulgata fuerunt, civiles leges recte vocari poſſunt, vel potius ſumma capita juris civilis ejus populi; quæ deinceps in ſpecialia præcepta, addictis ſanctionibus pœnalibus, diſpeſcuntur. Add. Philo Judæus de Decalogo. Quo ſpectat, quod tradit Grotius ad Matth. V. 27. in decalogo non omnia delicta, ne ea quidem, quæ lege civili puniuntur, (expreſſis verbis) comprehenſa ſunt, ſed ea duntaxat, quæ in quoque genere ſummam habent atrocitatem. Neque enim vulnerationis fit mentio, ſed homicidii, neque omnis lucri cum jactura alterius,

ſed

(*a*) CICERO IV. Tuſculanar. quæſt. *Qui vitiis modum apponit, is partem ſuſcipit vitiorum, quod cum ipſum per ſe odioſum eſt, tum eo moleſtius: quia ſunt in lubrico, incitataque ſemel in proclive labuntur: ſuſtinerique nullo modo poſſunt.* Conf. EUNDEM II. de Finib. H.

(*b*) Videatur fragmentum Philemonis adductum ab ATHENÆO L. XIII. p. 569. & locus Auguſtini, qui adducitur a CLERICO p. 298. ex quo etiam apparet, quare alicubi tolerentur mulieres probroſæ. Eidem argumento inſervit VELTHUSII Diſquiſitio de tolerando malo in Republica.

(*c*) Cui locus, quando alter conjugum alteri aliquid ante divortium ſubtraxit. Quod arctæ conſuetudini datum, quæ tempore matrimonii inter eos fuerat. In honorem enim ejus *rem amotam* quam *furtum* dicere maluerunt ejuſmodi contrectationem, etſi reapſe furtum eſſet. Vid. *L. 1. D. de Actione rerum amot.* & NOODTIUS in Julio Paullo c. 7. p. 40. 41.

(*d*) V. ſupra L. I. c. 6. §. 10. & c. 7. §. 13. & L. 3. c. 5. §. 3. H.

(*e*) Bene *materialiter*. Exemplo ſit Sabbati ſanctificatio, quæ formaliter, ſive qua ad diem ſeptimum reſtricta, haud dubie eſt ex arbitraria conſtitutione: neque enim ulla diebus nativa ineſt ſanctitas. Hinc cum ſeptimum diem Deus in religioſam mundi conditi memoriam & celebrandas laudes ſuas voluiſſet eſſe ſanctum, primi illi Chriſtianæ Religionis Propagatores diem dominicum in honorem reſurrectionis Chriſti vel ſurrogarunt, vel uſurparunt. At ratio profecto ipſa etiam citra ſpecialem revelationem luculenter homini inſinuat, tempus aliquod ſeponi oportere, quod divino cultui ſacriſque meditationibus impendatur. † H.

† Duo obſervanda ſunt in præcepto de Sabbato: res ipſa nimirum, quæ præcipitur, & tempus quo executioni demandanda eſt. De lege naturali eſt, ut homo aliquandiu vacet rebus divinis, & propriæ ſaluti proſpiciat, ſed quod ſpiritualibus exercitiis incumbat diebus ſabbatorum, pertinet ad legem poſitivam.

Digitized by Google

ſed furti, neque omnis perfidiæ, ſed falſi teſtimonii.

§. V. Evolvendum quoque jam, quod Idem dicto loco c. 12. §. 1. inter ſeditioſas opiniones, & ex quibus civitates intrinſece ad ruinam diſponuntur primo loco hanc recenſet: *Cognitionem de bono & malo pertinere ad ſingulos. Regulas enim boni & mali, juſti & injuſti eſſe leges civiles; ideoque quod legislator præceperit, id pro bono, quod vetuerit, pro malo habendum. Inde iniquum eſſe dicterium: Regibus non eſſe obtemperandum niſi juſta præceperint. Ante imperia juſtum vel injuſtum non extitiſſe, ut quorum natura ad mandatum ſit relativa: actionemque omnem ſua natura eſſe adiaphoram; quod autem ſit juſta vel injuſta, a jure imperantis provenire. Reges igitur legitimos quæ imperent juſta facere imperando, quæ vetent, vetando injuſta. Privatos autem homines, dum cognitionem boni & mali ad ſe trahunt, cupere eſſe ſicut reges; id quod ſalva civitate fieri nequit.* Circa iſthæc notandum, id quidem penes reges eſſe, legibus naturalibus vim juris civilis in foro humano exſerendam addere vel demere, addita ſanctione pœnali, aut negata, ſimulque multa, quæ ſunt extra leges naturales jubendo juſta, vetando injuſta facere. Verum quod ante imperia civilia juſtum vel injuſtum non extiterit, per jus naturale definitum, & conſcientias hominum ſtringens, id vero æque falſum eſt, ac ſi aſſerere velim, veritatem & rectitudinem ab arbitrio hominum, & non a natura rerum dependere, aut rerum naturam a ſummis imperantibus pro lubitu poſſe fingi, aut veritatem de eadem re diverſam eſſe poſſe. Et res ipſa Hobbesio ſatis reclamat. Scilicet iſti patresfamilias, quorum coitione civitates initio extitere, cum adhuc disjunctim viverent, ad brutorum inſtar agebant; non ſervabant pacta cum aliis inita; ſuo jure, quando libitum erat, aliis vitam & bona eripiebant; & quæcunque patrabant, pro adiaphoris habebantur. Hodie quoque reges abſoluti, qui utique inter ſe in ſtatu naturali vivunt, quando pacta non ſervant, aliis ſua ereptum eunt, nullam juſtitiam violaſſe cenſentur; quos tamen legibus civilibus haudquaquam ſubjectos conſtat. Quin contra neque coaleſcere poterant civitates (*a*); neque coalitæ ſervari, niſi ante ipſas aliquid juſtum vel injuſtum extitiſſet. Nam pacta in civitatibus conſtituendis interveniſſe certum eſt. At quomodo homines pactorum aliquem hic eſſe uſum perſuadere ſibi poterant, ni antea ſciviſſent, juſtum eſſe pacta ſervare, injuſtum non ſervare? Et ſi ante definitionem legum civilium non eſt juſtum pacta ſervare; quid obſtat, quo minus pro lubitu ſubjecti obſequium exuant, ac civitatem, cumque ea omne diſcrimen juſti & injuſti tollant? Nam utique fruſtra quis ſperaverit, ſola vi metuque tantam ſeſe hominum multitudinem perpetuo continere poſſe. Unde etiam nullus unquam Rex credo tam demens fuit, ut aliquid præciperet, quod generalibus naturæ legibus eſt interdictum, aut vetaret, quod iiſdem eſt præceptum, puta ut nefas ſit fidem ſervare, ne quis alteri ſuum tribuat, ne honeſte vivat ut quilibet quemlibet quantum poſſit lædat. Aſt cur non tales quoque leges poſſent ferri, ſi nihil eſt juſtum, & injuſtum ante definitionem legum civilium? Aſt talia non magis præcepto imperii civilis bona & juſta fieri poſſunt, quam ejuſdem mandato venenum vim nocendi humano corpori exuere poteſt. Ex quibus etiam facile colligitur, in quantum a vero abeat Polybius Libro VI. qui itidem originem juſti & injuſti a civitatibus videtur arceſſere. Quem citra judicium exſcripſit Machiavellus Diſcurſ. ad Livium libro 1. capite 2. Add. Rich. Cumberland. de Leg. nat. c. 5. §. 5. Enimvero in alio ſenſu theſis Hobbeſii admitti poteſt: ſi nempe bonum & malum accipiatur pro eo, quod Reipublicæ expedit vel non. Nam hæc ſane ſeditioſa eſt opinio; *cognitionem boni & mali*, id eſt, ejus, quod bonum & malum, utile, vel inutile eſt Reipublicæ *pertinere ad ſingulos*. Id eſt, ſingulis competere facultatem judicandi de aptitudine mediorum, quæ ad promovendum bonum publicum uſurpare jubet princeps, cum hoc effectu, ut ab illo judicio cujuſque ad obſequendum obligatio ſuſpendatur. Huc enim applicari poteſt illud Taciti (*b*). H. I. 83. *Tam neſcire quædam* non *milites* ſo-

(*a*) Obſerva hic, quomodo Hobbeſius, qui videri voluit principiis ſuis firmaſſe civitates, eas revera ſubvertat. H.

(*b*) Vid. ſupra L. IV. c. 4. §. 5. H.

Digitized by Google

ſolum, ſed & cæteros ſubditos, *quam ſcire oportet. Sic ubi jubeantur, quærere ſingulis liceat, pereunte obſequio etiam imperium intercidit*. Nec ea laus militis, qui *juſſa ducum interpretari, quam exſequi mavult*. Idem H. II. 39. Cato de Re ruſtica c. 5. *Villicus ne plus cenſeat ſapere ſe, quam dominum*. Et haſtenus recte M. Terentius apud Eundem Ann. VI. *Non eſt noſtrum æſtimare, quem ſupra cæteros, & quibus de cauſis extollas. Tibi ſummum rerum judicium dii dedere: nobis obſequii gloria relicta eſt* (*a*). Item illud Platonis Politico: Οὐδὲν δεῖ τῶν νόμων εἶναι σοφώτερον. *Nihil oportet legibus eſſe ſapientius* (*b*). Cui conſpirat Aristoteles Rhetor. L. I. c. 15. Τὸ τῶν νόμων σοφώτερον ζητεῖν εἶναι, τοῦτ' ἐστιν ὃ ἐν τοῖς ἐπαινουμένοις νόμοις ἀπαγορεύεται. *Se legibus ſapientiorem eſſe ſtudere eſt id, quod in laudatis legibus probibetur* (*c*).

§. VI. Est quoque hoc loco examinanda quæſtio ſatis ardua; an peccare unquam queat ſubditus exſequendo mandata ſui principis, ſi ſcilicet ipſe præ ſe ferat, ſeſe nudam obire exſecutionem, omni cognitione ſimulque neceſſitate reddendæ rationis in jubentem devoluta. Nam differunt quidem leges, & mandata principum, in eo, quod illæ ſint mandata generalia, quoſvis ſubjectos ſpectantia; hæc autem pro re nata certis ſubditis injunguntur. Circa producendam tamen obligationem in eo, ad quem diriguntur, parem cum legibus effectum obtinent. Igitur pervulgata ſententia eſt, admitti quandoque peccatum, ſi quis juſſis imperii civilis pareat, adeoque poſſe & debere civem talia juſſa ad propriam conſcientiam bene informatam exigere. Apud Sophoclem ita Antigone (v. 458. & ſeqq. p. 232. Ed. H- Steph.) Οὐδὲ σθένειν τοσοῦτον ᾠόμην τὰ σὰ κηρύγμαθ', ὥστ' ἄγραπτα κἀσφαλῆ θεῶν νόμιμα δύνασθαι θνητὸν ὄνθ' ὑπερδραμεῖν. *Neque poſſe tua, tantum putavi tua edicta, ut non-ſcriptas, & certas Deorum leges poſſit mortalis violare*. Quin & ſub hac conditione intelligi debere promittere obſequium bonos viros, quibus ſedet, de actionibus ſuis rationem ſibi tribunal apud divinum reddendam, & regnum omne ſub graviore regno eſſe, quod nempe juſſa imperantium capeſſere velint, modo cum jure naturali & divino manifeſto non pugnent. Nam ubi contra civilem legem jubeat quid facere Rex, quin citra peccatum parere poſſit; dubium non eſt. Contra Hobbes de Cive c. 12. §. 2. pro ſeditioſa opinione declarat hanc: *Peccare ſubditos quoties mandata principum ſuorum, quæ ſibi videnter injuſta eſſe, exſequuntur*. Ubi id ſane periculoſum eſt tam civitatibus, quam conſcientiis privatorum, credere, ſi ſcrupulus duntaxat; aut dubium circa æquitatem juſſorum oriatur, recte poſſe eadem detteſtari (*d*). Præterea (*e*) hoc modo ſæpiſſime neceſſum eſt, ut in peccandi neceſſitatem cives incidant; dum contra conſcientiam facturi ſint, ſi obediverint; contra fidem ſuperioribus datam, ſi non obediverint. Nam illud utique in confeſſo eſt, conſcientiam, inter dubia momentorum nutantem, ſibi optime conſulere, electa illa parte, ex qua minus peccandi periculum. Jam autem longe præſentius eſt periculum peccandi propter dubium illiquidum fidem expreſſe datam negligere; cum juſſa ſuperiorum ſemper comitetur præſumtio juſtitiæ, & eadem ſæpe ex tali procedant ratione, quam privatis dijudicare haudquidquam conceſſum. Deinde illud probe notandum eſt, quod Idem d. l. ſubjicit: *Peccatum meum eſt, quod faciens peccatum meum eſſe puto, poſſum quandoque ſine peccato meo facere. Nam ſi jubear facere, quod peccatum jubentis eſt, modo qui jubet dominus meus ſit, id ſi facio non pecco*. Procopius Hiſtor. Goth. L. I. (p. 175. Edit. Auguſt. Vindel.) *Legatus mittentis juſſu verba enunciat, eorum culpam, ſi quid peccatur, non ipſi, ſed ei qui imperavit, æquum eſt imputari: cum legato obſequii incumbat neceſſitas*. Seneca Troadibus. (v. 870: 871.) *Ad auctores redit ſceleris coacti culpa*. Add. *L. 1. D.* *de*

(*a*) Vid. ſupra L. V. c. 4. §. 5.

(*b*) Qui locus PLATONIS ut vel prima ejus inſpectio docet, non ad Reſcripta principis, de quibus AUCTORI ſermo eſt, ſed ad Edicta & Leges perpetuis pertinet. Idem dicendum de ſequente loco ARISTOTELIS.

(*c*) *L. & idro 21. D. de LL.* Pertinet etiam huc Lex Minoris, qua juvenibus in leges patrias, bene an ſecus habeant, inquirere interdixit, a Platone etiam celebrata. H.

(*d*) Vid. ſupra L. I. c. 3. §. 8. in not. H.

(*e*) Legebatur hic antea, *Hoc enim*, ſed quum hic nova ratio addatur, recte Celeb. BARBEYRACUS monuit, legendum eſſe *Præterea*.

Digitized by Google

de His, qui not. infam. verb. *non juſſu ejus.* M. Seneca L. IV. Controv. 27. *Non eſt impudica, quæ arceſſita fuit a tyranno, non dicitur ſacrilegus, qui deorum immortalium dona manibus ſuis tulit ad tyrannum, aut qui funeſtas tyranni imagines inter effigies deorum immortalium conſecravit.* Poteſt enim utique quis ab imperante injunctam ſuſcipere meram exſecutionem (*a*) actionis (*b*), quæ in peccatum imputatur ſoli imperanti, non item exſecutionem facienti. Ad quod tamen hæc requiri arbitramur, primo, ut mera duntaxat exſecutio illi injungatur, id eſt, ut ipſe tantum mem-

(*a*) Imo nec meram executionem actionis, quam injuſtam eſſe noverit, Jure ſuſceperit quiſquam. Quacunque enim ratione ſubditus agat, ſuo ſcilicet an Principis nomine, fieri ejuſmodi Actio nequit, quin voluntas ipſius ad eam concurrat, indeque ſaltem pro parte ea ipſi imputantur. Nec Auctoris ſententiæ aliquopere profuerit, ſi quis tale factum Privilegio neceſſitatis excuſare velit, Vid. L. I. c. 5. §. 9. nota 3. & L. II. c. 6. §. 2. nota 5. Quare ſupereſt, ut dicamus, neminem, etſi ei vis intentetur, ſalva conſcientia ejuſmodi actiones ſuſcipere poſſe: licet in foro civili interdum excuſari, & a graviori pœna abſolvi queat. Datur tamen caſus, quo juſſa Principis manifeſte injuſta exſequi licet. Si ſcilicet iis, in quo actio illicita perpetranda eſt, in eam conſentiat, & penes eum conſentiendi ſit poteſtas, veluti ſi Princeps gemmam viro juſtæ ætatis per vim auferri jubeat, neque is renuat. Nam falleret hoc in eo, qui, jubente id per injuriam Principe, occidi ſeſe a nobis ſinere vellet; quoniam vita non eſt im manu concedentis. Conf. TITIUS Obſ. 630. 631. Præfracte tamen AUCTOR noſter in Apolog. §. 20. contendit, ſi ſua non admittatur ſententia, neceſſario, quamquam abſurde dicendum eſſe, omnes milites, lictores, carnifices, Politices ac Jutiſprudentiæ gnaros eſſe debere, ideoque lictores ex JCtorum ordine petendos fore. Amplius eoſdem quotidie obſequia detrectare poſſe addit eo obrentu, quod minime convicti ſint de Juſtitia eorum quæ juſſi ſint; id quod everteret omnem auctoritatem Principis, dum a miniſtris juſtitiæ quæreretur, ſintne juſſa Principum juſta, nec ne. Sed his tantum conſit, neceſſe non eſſe, ut ſubditi juſtitiam omnium Principis juſſorum edocti ſint, non autem, ut mandatis imperantium obtemperent, etiamſi ea vel manifeſte injuſta eſſe, intelligant. Itaque, quamvis miles, exempli gratia, gregarius, idemque ſimplicitati deditus, licite Principi bellum injuſtum gerenti pareat, quamdiu ei de belli injuſtitia non conſtat: alia tamen omnis cauſſa erit Ducis, Tribuni vel Centurionis, quibus exploratum ſit, bellum, quod geritur injuſtum eſſe, utpote quos etiam vitam potius ponere, quam Principi in bello injuſto adeſſe oportet. Belli autem injuſtitia, quibuſcunque coloribus tegatur, adeo parum plerumque occultari poteſt, ut vel ex ſolis declarationibus bellicis pateſcat, in primis ſi hæ declarationibus oppoſitis componantur & conferantur. Idem dicendum videtur de Senatu, a quo Princeps Edictum manifeſte injuſtum Regeſtis inſeri cupiat; de Miniſtro Principis & Legato, quibus is Mandata aperte iniqua dederit, de Magiſtratu denique bellico, cui Princeps cædem hominis innocentis commiſerit. Neque tamen viri Optimates, doctrinave inſtructi ſoli hoc caſu obſequium detrectare debent: pertinet id ad cives omnes, etiam ſimpliciſſimos, quotieſcunque juſſuum injuſtitiam intelligunt. Et ſic milites quinquaginta, cum Duce ſuo, miſſi a Rege Ahaſia ad prehendendum Eliam, tanquam miniſtri nequitiæ Regis, ignibus a Deo cœleſtibus abſompti fuerunt ad preces hujus Prophetæ. 2 Reg. I. v. 10. Quamobrem lictores & carnifex quoque, ſi reum, cui ſupplicium paratur inſontem norint, a ſupplicio ei inferendo etiam cum ſuæ vitæ periculo abſtinere debent. Vid. GROTIUS L. II. c. 26. §. 4. num. 9. SIDNEJUS *de* Gubernatione c. 3. ſect. 20. & XENOPHONTIS Apologia Socratis, ubi belliſſime docet, nunquam nos Superioribus obedire debere contra officium; ſed potius quantum in nobis eſt, viribus omnibus injuſtitiæ eorum occurrere, eamque impedire, noſtrum eſſe. Recte idcirco ſatellites Saulis, ſacerdotes innocentes, morti ab eo deſtinatos, occidere recuſabant, 1 Samuel. XXII. v. 17. & ſeqq. majorique laude digni fuiſſent, ſi pro eis apud Regem interceſſiſſent. Vid. CLERICUS ad dictum locum & Adamus RECHEMBERG de miniſterio, quod crimen eſt. Extat etiam Chriſtiani THOMASII Diſſertatio de injuſto pontii Pilati judicio, oppoſita STELLERO cuidam, qui Pilatum ea ratione excuſaverat, quod executor tantum ſententiæ Judæorum fuiſſet. Stelleri Diſſertatio prodiit 1674. Dreſdæ. Refutavit eum THOMASIUS in dicta Diſſertatione ſua, quæ prima eſt inter Lipſienſes, & cui Stelleri opuſculum ſubjicitur.

(*b*) Aliter Stoici ſentiebant. JUVENALIS Satyr. 15.

Melius nos
Zenonis præcepta monent: nec enim omnia quædam
Pro vita facienda putat.

Et ſane quid intereſt, manum, an linguam, an alia membra quis turpi alterius facto commodet? Apud EURIPIDEM Phœniſſis cum Creon interrogaret,

Πῶς; τ' ἐπιτεταγμέν' οὐ δίκαιον ἐκπονεῖν;
Quomodo? non eſt juſtum exſequi mandata?

Reſpondet Antigone:

Οὐκ, ἢν πονηρά τ' ᾖ, κακῶς τ' εἰρημένα.
Non, ſi quidem mala ſunt, & male imperata.

Conf. ſupra L. VII. c. 8. §. 5. poſt med. Recte autem AUCTOR negat, pro conſervanda vita mea operam poſſe afferri ad perdendum alium innocentem. Illud quoque dari poteſt, ſi quæ metu mortis ad explendam alterius libidinem ſe ſubigi patiatur, non peccare, ſaltem apud bonos excuſari. H.

Digitized by Google

membra ſua, vireſque corporis actui accommodet; de cætero autem neque occaſionem aut prætextum præbeat, neque excuſationem adhibeat, ac eundem exſequatur prorſus tanquam alienum, non tanquam ſuum. Deinde ut & illud ipſum miniſterium quantum poteſt averſetur & deprecetur. Memorabile exemplum extat apud Ad. Olearium Itin. Perſici. Lib. V. cap. 32. Denique ut propter detrectatam iſtam exſecutionem ipſi præſens vitæ periculum, aut aliud grave malum, ad quod pro altero ſubeundum neque juſtitia, neque caritas obligat, intentetur a mandante, cui malum id repræſentandi vires ſunt, & præſertim ubi is etiam citra noſtram opem alteri malum ſit illaturus. Equidem id manifeſtum eſt, nullam ineſſe vim obligandi, id eſt, conſcientiis intrinſecam aliquam neceſſitatem injiciendi quorumvis hominum mandatis divino juri repugnantibus; & omni crimine carere, qui illis obſequi neglexerit. Enimvero longe diverſa ſunt; aliquid per conſcientiam teneri facere, & aliquid citra peccatum poſſe facere, malo graviſſimo declinando. Multa quippe ſunt, ad quæ nequaquam intrinſece obligamur, quæ tamen recte a nobis, urgente neceſſitate, ſuſcipi poſſunt. Hic autem non quæritur, an ad tale quid teneamur, ſed & an citra proprium peccatum id exſequi poſſimus, ne fruſtra vitam noſtram perdamus. Neque ſtringit nos illud Plinii III. Ep. 9. ubi memorat, ſenatui ſeſe approbaſſe, *etiam miniſterium crimen eſſe*. Iſti enim, in quos peroraverat, rei non fuerant meri exſecutores alieni facinoris, ſed calumnias innocentibus intentarant, ut proconſuli occaſio foret in opes ipſorum invadendi: & delationes exercebant non tanquam actum alienum, ſed tanquam ſuum; ac ſuo nomine reos criminum inſimulabant, non proconſulis nomine, & velut ab ipſo juſſi. Neque metu mortis ad calumnias obeundas adigebantur. Equidem dicebant, *ſe eſſe provinciales, & ad omne imperium proconſulum metu cogi*. Verum longe probabilius erat, ex cupidine lucri ipſos talia patraſſe, & ut forte minas in detrectantes adhibuiſſet proconſul, non tamen credibile eſt, præſens mortis periculum ipſum intentaſſe, quod declinandi nulla facultas foret. Quo facit illud apud Tacitum A. XIII. (c. 43.) *Suilius nihil ex his ſponte ſuſceptum, ſed principi paruiſſe defendebat. Tum juſſa Meſſalinæ prætendi, & labare defenſio. Cur enim neminem alium delectum, qui ſævienti impudicæ vocem præberet? Puniendos rerum atrocium miniſtros, ubi præmia ſcelerum adepti, ſcelera ipſa aliis delegent*. Hinc merito laudatur Julius Græcinus, qui *Marcum Silanum accuſare juſſus, & quia abnuerat interfectus eſt*, apud Tacitum Agricola, quem inſigni quoque encomio mactat Seneca de Benef. II. 21. Sed & in hoc caſu preces ſuperiorum neceſſitati & imperio æquipollere non arbitramur. Utut alias notum ſit illud Platonis Ep. VII. Τὰς τῶν τυράννων δεήσεις ἴσμεν, ὅτι μεμιγμέναι ἀνάγκαις εἰσιν. *Preces tyrannorum neceſſitati permixtas non ignoramus*. Sed neque Doegi exemplum 1 Samuel. XXII. nobis adverſatur. Nam & ipſi hoc expreſſe addidimus, ut quantum quis poteſt, tale miniſterium deprecetur: id quod laudabiliter cæteri ſatellites Saulis fecerunt. (Sicuti & laudabiliter obſtetrices immane juſſum Pharaonis etiam falſiloquio eluſerunt Exod. 1.) Sed Doegus ille prompto animo ad exſequendum regis juſſum, cui nulla comminatio adjuncta legitur, proſiliit, cum antea innocentibus viris falſum crimen impegiſſet, quaſi clandeſtina conſilia cum Davide in regem miſcuiſſent. Nam falſa quædam ipſum detuliſſe, ex Pſalmo LII. ſatis apparet (*a*). Fatendum tamen eſt, etiam nudam exſecutionem quorundam actuum multis ipſa morte acerbiorem videri; puta ſi quis a tyranno jubeatur parentes aut liberos ſuos jugulare, aut cum matre, filia, aut beſtia concumbere. Ad quale miniſterium effugiendum mortem potius vir fortis elegerit. Sicuti & nemo facile reprehenderit conſtantiam Romanorum, quos Hannibal inter ſe compoſuit, & fratres quidem cum fratribus, patres cum liberis, cumque cognatis cognatos dimicare juſſit. Qui tormentis potius immori, quam manus propinquo ſanguine polluere maluerunt. Diodorus Siculus L. XXV. in Excerptis Peireſcianis. Apud Laconicum Chalcocondylam L. I. Amurates *parentibus eorum*,

(*a*) Vid. AUCTORIS Diſſertatio de Obligatione erga patriam, §. 16. & ſeqq.

Digitized by Google

rum, qui ſe junxerant Sauzi ſeditionem concitanti, præcipit, ut filios necarent ſuis manibus. Patres duo fuere, qui noluere tam crudele exequi imperium. Hinc & ipſi trucidati ſint ſimul cum filiis. Nam dicere ſolebat, nequaquam iſtos citra conſilia parentum defeciſſe ad Sauzem. Nunc autem cum fortuna utantur dubia, eos nutare in utramque partem. Illud tamen haudquaquam fas eſſe arbitramur, ut pro vita mea ſervanda operam meam velim afferre ad occidendum alterum innocentem. Hoc enim foret in pretium propriæ vitæ offerre vitam alterius. Et non pauca ſunt, quæ pro pretio facere non poſſumus, quæ alia tamen ſub conſideratione facere licet. Abr. Rogerius de Braminibus Part. I. c. 19. memorat, apud Bramines credi, uxorem ſine peccato poſſe facere, quæ maritus jubeti, utut illud malum ſit peccatum quippe non ipſi, ſed marito imputari, cui illa obtemperare teneatur.

§. VII. De cætero non poſſe aliquem juſſu ſuperioris ſuſcipere actionem tanquam ſuam, quæ conſcientiæ recte dictamini repugnat; nemo cui aliquis pietatis ſenſus eſt, negabit. Hinc recte judices illi apud Josephum de Bello Judaico L. IV. c. 19. qui Zachariam innocentem damnare nolebant, utut præſens ſibi periculum a Zelotarum furore impendere intelligerent (*a*). Contra maximo ſeſe ſcelere obſtrinxere judices, de quibus eſt 1 Reg. XXI. Pronunciabant enim ſententiam non tanquam a rege pro imperio dictatam, ſed tanquam liquido crimine ab ipſa juſtitia ſuggeſtam. Par ſcelus illorum teſtium erat. Idem judicandum de delatoribus, qui calumniis viros potentes aut opulentos onerant, ut malis principibus occaſio naſcatur eoſdem ſubvertendi. Inter quos quondam non obſcurum nomen fuit Marcellus Eprins, Thraſeæ delator famoſus, qui in excuſationem ſui apud Tacitum H. IV. c. 8. adfert, *Non magis ſua oratione Thraſeam, quam judicio ſenatus afflictum.* Quod erat crimen communicare, non purgare. *Sævitiam Neronis per hujuſmodi imagines illuſiſſe.* Sed nimirum ut tu poriſſimum eum mimum inſtrueres, ſubigebat avaritia, & libido præpoſtera via ad honores graſſandi. Alii, qui eandem artem factitaverant, excuſabant, ejuſmodi operis *dignitatem* aut *ſaltem* ſe *redemiſſe*. Quorum *defenſiones*, quod ſcilicet *perdere alios* quam periclitari *ipſi maluerint*, non ideo *tolerandas* cenſet Curtius Montanus apud Eundem dicto loco c. 42. quod omni eos crimine vacare credat; ſed per figuram quædam concedere videtur, ut reliqua eo gravius urgeat. Nec injuſte *ſenatus occiſo Nerone delatores, & miniſtros more majorum puniendos flagitabat, genus hominum publico exitio repertum.* Ibidem c. 30. Quorum ille ipſos *in foro flagellis ac fuſtibus cæſos, ac noviſſime traductos per amphiteatri arenam partim ſubjici in ſervos, & venire imperavit, partim in aſperrimas inſulas avehi*. Suetonius Tito c. 8. Hic quaſſis naviglis impoſitos tempeſtatibus abſorbendos, aut in deſertos ſcopulos impingendos attribuit. Plinius Panegyr. c. 34. 35. Sic *occulta Tiberii mandata* Cn. Piſonem crimine necati Germanici non ſolvebant, ſi modo is revera mortis ejus cauſa. Ac ut maxime ea promiſiſſet apud patres, in pudorem quidem Tiberium dediſſet, cui non relinquebatur, quomodo vindicaret ſcelus a ſe juſſum: patribus tamen integrum erat reum damnare, quia in eo patrando non juſſum principis præ ſe tulerat, ſed ipſe potius, quæ honeſte juberi non poterant, cupide ſuſceperat, ut flagitio Tiberium ſibi haberet obnoxium. Tacitus A. III. 16. Sed nec Joabum plane immunem arbitramur a reatu ex cæde Uriæ contracto, 2 Samuel. XI. 14. 15. 16. utut dicto loco c. XII. 9. ſolius Davidis, tanquam cauſæ principalis mentio fiat. Recte quoque Papinianus, quod Getæ cædem excuſare detrectavit (*b*), addito famoſiſſimo dicto; *non tam facile parricidium excuſari poſſe, quam fieri.* Alii tradiderunt, dictare noluiſſe orationem; qua invehendum erat in fratrem, cauſatum; *aliud eſſe parricidium, accuſare innocen-*

(*a*) Quod exemplum parum ad rem facit. Erant enim hi zelotæ turba factioſorum & ſceleſtorum hominum, nulla in LXX hos ſenes pollentes auctoritate, quos ex populo ſelegerant ad perdendum, ſub juſtitiæ ſpecie, Zachariam, credentes, LXX hoſce judices furori ipſorum obſecundaturos eſſe.

(*b*) Adde de Thoma Moro STAPLETONUM in ejus Vita. De Uria Sacerdote, extruente altare, Hugo GROTIUS ad 4 Reg. XVI. 11. *Male contra legem regi paruit, qui quidvis potius perferre debuit, quam miniſterium ad rem illicitam præbere.* H.

Digitized by Google

centem occiſum. Id tamen rejicit Spartianus in Caracalla c. 8. ea ratione, quod ipſe, utpote *præfectus non potuerit dictare orationem*: (etſi quo minus hoc ipſi extra ordinem injungi potuerit, non apparet;) & addit: *conſtare, quod occiſus ſit, tanquam fautor Getæ*. Quidquid hujus ſit, recte quis ingenium ſuum ſceleribus defendendis commodare detrectat, etiamſi alieno nomine id ſcriptum ſit promulgandum. Nam ſubtilis excogitatio ſpecioſorum argumentorum, adhibito colorum ac delenificæ ſuadæ lenocinio, pro pura exſecutione alieni actus haberi nequit. Secus tamen videtur ſentiendum, ſi ejuſmodi orationem, abs ſe aut alio compoſitam, Caracallus cuipiam in ſenatu recitandam injunxiſſet, conſtituta in detrectantem capitali pœna (*a*). Huc quoque non pauca loca ex Platonis Apologia Socratis applicari poſſunt (*b*). Facit etiam huc, quod de Salluſtio refert Dio Caſſius L. XLIII. quem *Cæſar Numidis verbo quidem regendæ, re autem ipſa diripiendæ regionis cauſa præfecit. Enimvero Salluſtius & pecuniæ captæ, & expilatæ provinciæ accuſatus ſummam infamiam reportavit, quod cum ejuſmodi libros compoſuiſſet, in quibus multis acerbiſque verbis eos, qui ex provinciis quæſtum facerent, notaſſet, nequaquam ſuis ſcriptis in agendo ſtetiſſet. Itaque etſi a Cæſare abſolutus fuit, tamen ſuis ipſius verbis proprium crimen abunde quaſi in tabula propoſitum divulgavit*. Enimvero ubi factum principis nondum liquido injuſtitiæ eſt convictum, cavebit civis, & cumprimis miniſter publicus id præmature atro calculo notare, cujus eſt ſemper pro juſtitia domini ſui præſumere. Vid. ſolœciſmus politicus Aligrii, Cancellarii Galliæ, apud Gramondum Hiſt. Gall. L. XVI.

§. VIII. Ex iisdem fundamentis eſt definiendum, an civis juſſu principis in bello injuſto recte arma ſumat? Ubi Grotii L. II. c. 26. §. 4. eſt ſententia quando manifeſtum eſt, injuſta arma a principe alteri inferri, haud fas eſſe civi, ut ſit ſatelles ſcelerum. Sed in dubio ſequendam eſſe partem tutiorem, quæ ſit, abſtinere bello. Enimvero caute nobis iſta videntur temperanda, ne exinde vis civilis imperii deſtruatur, & in negotio tanti momenti obſequium civium a ſingulorum judicio ſuſpendatur; præſertim cum hic facile ſit timiditati & ignaviæ ſcrupulum conſcientiæ obtendere (*c*). Equidem ubi ad deliberationes quis admittitur, & ſuffragii ferendi jus habet, ſi citra conſenſum proprium cæterorum decreto non obligatur, ne id quidem, de quo dubitet, recte poteſt ſuſcipere, nedum id, de cujus injuſtitia liquido conſtat. Id quod etiam locum poteſt habere, ſi ipſi optio concedatur militandi aut quieſcendi. Quid ſi autem ſimpliciter parere jubeatur? Ubi arbitramur, apud omnes gentes, queis aliqua honeſti cura eſt, in deliberationibus de bello ſuſcipiendo cauſam belli juſtificam ſemper præſupponi. Hoc qui facere negligunt, apud illos de conſcientia nequidquam diſputaveris. Sed circa hoc potiſſimum deliberatio inſtituitur, an hic & nunc Reipublicæ expediat ex tali prætexto bellum alteri inferre. Hic cui cura Reipublicæ peculiariter incumbit, & vires civitatis penitiſſime perſpectæ, ſanæ clarius præſumitur cernere, quid ex uſu ſit, quam privatus aliquis. Quod ſi autem quis, poſita licet juſtitia belli, dubitet, num ſatius ſit, injuriam Reipublicæ illatam negligere aut condonare, quam bello exſequi; is ſciat, nullo modo videri ſufficere hanc cauſam, quare civis poſſit imperio civili obſequium denegare, ejuſque rigorem in ſe irritare, quia judicat, ab eo adverſus alterum non obſervari virtutem aliquam, cui vis imperfectæ duntaxat obligationis ineſt. Adeoque tutiſſimum fuerit, ſi civis hic ſimpliciter pareat, ſummumque imperantem ſuper juſtitia belli Deo rationem reddere per-

(*a*) Vid. CLERICI Bibliotheque choiſie T. VI. p. 362. 363.

(*b*) EURIPIDES Helena Theoclymenem & chorum ey ſervis conſtantem ita colloquentes inducit.

Θεο. Οὐ σοί τἀμὰ χρὴ δικάζειν,
Θεο. Ἀρχόμεσθ' ἄρ', οὐ κρατοῦμεν.
Th. *Non oportet te res meas judicare?*
Th. *Ergo ſervimus non dominamur?*
Χο. Ἢν γε βελτίω λέγω.
Χο. Ὅσια δρᾶν, τὰ δ' ἔκδικ' οὔ.
Ch. *Ima vera, ſi meliora dicam*.
Ch. *Defendo hanc, quia pie fecit*. H.

(*c*) Vid. Diſſertat. AUCTORIS de Obligatione erga patriam §. 19.

permittat (*a*). Recte Hector apud Homerum Iliad. μ. (v. 243.) Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης. *Optimi eſt inſtar augurii pugnare pro patria* (*b*). Apud Tacitum Hiſtor. II. (c. 25.) *publicum facinus* vocatur, quod in acie patrem filius interfeciſſet. Add. *L. 2. §. 1. D. de Noxal. act. L. 37. D. ad L. Aquiliam*. Notandum tamen hæc ad cives tantum pertinere, qui ſummi imperii juſſu arma capiunt. Nam qui ultro militiam alieni principis ſuſcipit (*c*), omnino de juſtitia cauſæ ejus, quem ſequitur, certus eſſe debet. Unde non immerito apud ſapientes male audiunt, qui citra ullam cauſæ conſiderationem vitam ſuam ære locant. De quibus Guntherus Ligur. L. VII.

> *Aere dato conducta cohors, & bellica miles*
> *Dona ſequens, pretioque ſuum mutare favorem*
> *Suetus & accepto pariter cum munere bello,*
> *Hunc habuiſſe, dator pretii, quem juſſerit, hoſtem.*

Nec præclare nimis de hiſce ſentit Thom. Morus Utopia. L. II. (*d*).

(*a*) Adde, ſi libet quæ dixi Diſſ. de Colliſion. LL. ſect. 2. 18. H. (Conf. quæ de milite dicta ſunt in nota 5. ad §. 6. BUDDEUS in Differt. de Officio Imperantium circa conſcribendum militem, quæ eſt inter ejus ſelecta Jur. Nat. & Gent. etiam ſola dubitatione impediri contendit, quo minus Principis juſſu ad bellum proficiſcantur. Qui etſi non evertat rationes ab AUCTORE noſtro proditas, cum utilitate tamen legitur hæc ejus diſſertatio, plena quippe rerum bonæ frugis.

(*b*) Qui locus aliquantulum remotus eſt ab AUctoris argumento.

(*c*) Bene GROTIUS ad Matth. V. 40. *Qui mercede conducti militant, multoque magis externi nihil habent, quo cauſam ſuam poſſint tueri, niſi plane ipſis conſtet juſte pieque ſuſceptum eſſe bellum, cui operam addicunt. Et ut hoc conſtet, quicunque non caritate populi periclitantis, ſed mercede aut præda illecti bellum in genere quæſtus habent*, H.

(*d*) Helvetiorum tamen morem, cives ſuos ſervitiis militaribus Principum extraneorum locantium egregie tuetur Dn. Ludovicus de BOCHAT dans les Ouvrages pour & contra les ſervices militaires. Quæ collectio Genevæ prodiit, Genevæ 1738 3. Vol. in 8.

CAPUT II.

DE POTESTATE SUMMI IMPERII IN VITAM CIVIUM EX OCCASIONE DEFENDENDÆ CIVITATIS.

I. *Summus imperans poteſt cives vitæ periculo exponere in bello.*
II. *An militiam detrectare liceat propter pactum cum hoſte.*
III. *Nemo ſe ad militiam inutilem reddere debet.*
IV. *Quanta ſit militum obligatio.*
V. *An civitas civem innocentem poſſit dedere.*
VI. *Civitas poteſt civem ſuum alteri obſidem dare.*

Quanquam eo fine in civitates ab hominibus coitum ſit, ut cum alia ſua bona, tum præcipue vitam in tuto collocarent: ad conſervationem tamen civitatum neceſſarium fuit, ut ſummum imperium aliquam in vitam civium haberet poteſtatem; idque duplici fine, tum avertendo aliquo a civitate malo, tum compeſcendis peccatis (*a*). Ex priori capite id poteſtatis ſummo imperanti competit, ut ad defenſionem civitatis, atque aſſerenda iſtius jura vitam civium ancipiti periculo exponat; poſtquam infeſta arma gerentibus id agitur, ut ſibi mu-

(*a*) Vide quæ dixi ad L. VII. c. 4. §. 3. & *Pufend. Jus N. & G. Tom. III.* AUCTOREM infra c. 3. §. 1. H.

Digitized by Google

mutuo vitam eripiant. Quin & cum ad arma recte tractanda uſus requiratur, etiam ad huncce capeſſendum periculo vitam civium exponi poſſe judicavit PLATO de LL. L. VIII. [pag. 907. A. B. Edit. VVechel.] (etſi nobis non ſuffragantibus,) dum in exercitiis militaribus vult adhiberi tela, quæ ad vera & periculoſa proxime accedant, ac timorem incutere apta ſint; addita lege: *Si quis cæde involuntaria in his certaminibus moriatur, qui interfecit, ſecundum legem expiatus mundus ſit in poſterum. Putare enim debet legiſlator, paucis ita mortuis hominibus cæteros non deteriores futuros. Timore vero in omnibus his extincto, nihil amplius ſe inventurum, quo a deterioribus meliores diſcernat, quod ni fiat, multo magis civitati malum eſt, quam illud.* Talia exercitia militaria etiam in uſu ſunt apud Japonios. Vid. Bern. VARENIUS Deſcr. Japon. c. 19. Apud DEMOSTHENEM adverſus Ariſtocratem extat lex Attica; *Si quis occiderit in ludis invitus, ne exulato* (*a*). Ratio ſubjungitur; quia *non eventum conſideravit, ſed ejus, qui fecerit animum, qui fuit, viventem ſuperare, non occidere. Quod ſi ille infirmior fuit, quam qui ferre poſſet eum, quem victoria requirit laborem, ipſum ejus mali ſibi cauſam extitiſſe lex cenſuit* (*b*). Munerum porro militarium exactio non immerito rigidiſſima diſciplina conſtat, quippe cum in bello exiguam ob negligentiam ſæpe de ſumma rerum ſit actum. Inde cum alias togatum apud judicem affectibus, qui animum hominis vehementer percellunt, facilius venia ſoleat indulgeri, inter militaria judicia id non æque obſervatur. Hic enim ſæpe capite plectitur (*c*), qui ut mortem imminentem effugeret aſſignatam ſtationem deſeruit. LIVIUS L. V. c. 6. *Fuſtuarium meretur, qui ſigna reliquit, aut præſidio decedit.* Add. Mich. MONTAIGNE Eſſais L. I. c. 15. Quanquam aliqui ignaviam militum ignominioſis potius pœnis coercere efficacius indicarunt. Vid. JUSTINUS Lib. XXXII. c. 3. in fine, Ferdinandus PINTO c. 10. Sicuti & graviſſimis alicubi pœnis notatum, militiam ſubterfugere (*d*): Vid. L. 4. §. 10. D. de Re militari. Sic LYCURGUS Orat. contra Leocratem (p. 183.) tradit, Spartæ legem fuiſſe, *de omnibus nolentibus pro patria ſubire periculum, ut moriantur: ad illud ipſum pœnam adducentes, quod maxime metuunt. Propoſitis enim duobus vitæ diſcriminibus*, πολὺ μᾶλλον αἱρήσονται τὸν πρὸς τοὺς πολεμίους, ἢ τὸν πρὸς τοὺς νόμους ϗ τοὺς πολίτας. *Multo magis eligent id quod ab hoſte, quam quod a civibus & legibus imminet.* Add. Lex LONGOBARDORUM L. III. Tit. 13. §. 1. Et quanquam in plerisque civitatibus quidam cives, alias per ætatem & vires ad arma gerenda idonei, immunitate a militia gaudeant, vel ob vitæ genus (*e*), vel ex ſingulari indultu civitatis: id tamen privilegium eo uſque valet, quoad cæteri cives, aut alii ſocii vel conducti præſto ſint, qui civitati defendendæ ſufficiant. Cæterum ubi ſumma neceſſitas ingruit, etiam immunes illi pro aris & focis arma capient. Et præſtat, ut eorum privilegia tantiſper quieſcant (*f*), quam ut propter intempeſtivam eorumdem religionem civitas pereat. *Vocant extrema pericula cunctos.* Sicut Romæ quondam vacationes a bello, quibus alias ſeniores & ſacerdotes gaudebant, bello Gallico ingruente ceſſabant. APPIANUS de Bello civili L. II. (p. 523.) Add. *L. ult. C. de*

Qui-

(*a*) Quæ lex Attica ab hoc loco aliena videtur.

(*b*) Conf. not. ad L. III. c. 1. §. 6. lit. b. H.

(*c*) V. not. ad L. II. c. 6. §. 2. & L. III. cap. 7. §. 5. H.

(*d*) Athenis grave erat ἀστρατεία, hoc eſt, detrectatæ militiæ crimen, ut ex Demoſthene, Scholiaſte ejus Ulpiano & Harpocratione diſcimus. Apud Francos mulcta erat ſexaginta ſoldorum dicta heribannum. Vid. Carol. CANGIUM Gloſſar. hac voce. Apud Tartaros Procopienſes, ſi quis ad diem indictum non venerit, capitale eſt, teſte THUANO L. LXVII. ad A. MDLXXVIII. Has pœnas non injuſtas eſſe ipſe HOBBESIUS c. 21. Leviathan. concedit, quanquam ſubjungat: poſſe quem ſine injuſtitia aliquando recuſare militiam, quando militem alium non minus idoneum ſubſtituat. H.

(*e*) Clerici & Monachi. Paulus OROSIUS L. VII. Hiſtor. 32. reprehendit merito legem, quam Valens Imp. dedit, *ut monachi, hoc eſt, Chriſtiani, qui ad unum fidei opus, dimiſſa ſecularium rerum multimoda actione, ſe redegerant ad militiam cogerentur.* H. †

† A puritate, & integritate Sacerdotii aliena prorſus eſt militia. Sacerdotis quippe officium eſt tum ſcientia pollere, tum virtute inſtructum eſſe ut duabus iſtis eximiis dotibus, duplici illo, quo erga populum tenetur, munere defungatur, verbo ſcilicet, & exemplo.

(*f*) Conf. ſupra L. V. c. 12. §. 22. GROTIUS L. I. de J. B. & P. c. 5. §. 4. H.

Quibus munerib. nem. lic. ſe excuſare. Vid. quoque Andreas MAUROCENUS Hiſtor. Venet. L. IV. p. 147. Etſi & merito commendatur lex (*a*) ſive Solonis ſive Piſiſtrati apud PLUTARCHUM Solone (p. 96. C.) τοὺς πηρωθέντας ἐν πολέμῳ δημοσίᾳ τρέφεσθαι. *Ut mutilati in bello ex ærario alantur*. Quin & ubi res civitatis id ferunt, omnino mercedis aliquid & præmii debetur illis, qui cæteris domi deſidentibus militant, quippe qui non ſolum rem ſuam familiarem negligere coguntur, ſed etiam quatenus plus operæ pro rata ſua civitati conferunt, quam pagani, penſationem aliquam merentur. Addantur quoque, quæ ſuper inſtitutis Ægyptiorum circa milites tradit DIODORUS SICUL. L. I. c. 73.

§. II. Quo loco quæritur; ſi captivus ab hoſte detentus ut dimitteretur promiſerit, quod contra ipſum arma deinceps non ſit geſturus, an iſte poſtea a civitate ſua recte poſſit obligari, ut contra promiſſum ſuum in hoſtem militet? Tale pactum aliqui pronunciarunt ipſo jure nullum (*b*), quia ſit contra officium, quod civitati debetur, ad quod nobis non tam hoc videtur reponendum, quod non omnia, quæ contra officium fiunt, ſtatim quoque ſint irrita & nulla (*c*), quam negandum, id eſſe contra officium civitati debitum, libertatem ſibi parare, id promittendo, quod jam in hoſtium eſt manu. Niſi enim hoſtis ipſum dimitteret, nunquam arma adverſus ipſum ferre poſſet. Unde tali pacto nihilo deterior fit civitatis conditio; quippe cui is, qui captus eſt, ni liberetur, jam periiſſe eſt cenſendus. Adeoque quem ipſa ex captivitate receperit, hac lege recepiſſe cenſetur, ut illi relinquat facultatem ſervandi promiſſum. hoſti factum; præſertim ubi non civitatis, ſed propria ope libertatem recuperavit. Sed anne in iſthanc civis obligationem eminens illa ſummi imperii vis efficaciam ſuam exſeret, ſi ſalus publica id poſtulaverit? puta ſi civitas in præſenti periculo verſetur, ni iſte quoque arma capiat. Hic arbitramur, cum abſurdum ſit, eſſe me civem, & habere obligationem, qua etiam in extrema neceſſitate inutilis civitati reddar; nec minus, ſimplici me pacto poſſe obligari, ne alterius vim iniuſtam ad perniciem meam meorumque tendentem repellere queam; ideo pactum illud eſſe interpretandum de bello duntaxat offenſivo, non defenſivo: præſertim ſi cum ipſa civitate mea quoque ſalus ſit periclitatura. Quid enim ille alter libertatem mihi conceſſit, ſi voluit me adſtringere, ut in poſterum ipſius vim a vita fortunisque meis non poſſim repellere? Unde nequidquam obſtabit pactum iſtud, quominus juſſu ſummi imperantis arma pro defenſione civitatis induam. Vicina huic quæſtio eſt, an ſub conditione ab hoſte dimiſſus, conditione non impleta teneatur redire in (*d*) captivitatem? Quod circa privatos quidem affirmatur (*e*). Sed circa reges dubium moveretur (*f*) apud BUSSIERES Hiſtor. Franc. Lib. XVI. de rege Franciſco. Quod quidem ego in medio relinquo. Suaſerim tamen, ut qui regem captivum teneat, non temere eum prius e manibus amittat, quam condictionibus actu impletis.

§. III. Ex quo conſequitur, quamvis præſens Reipublicæ neceſſitas forte operas civium militares non exegerit; tamen ad eas obeundas ſe aut alios inutiles reddere gravi pœna dignum eſſe. M. SENECA L. I. Contr.

(*a*) Quam legum non tantum Athenis, ſed & aliis civitatibus fuiſſe, teſtatur ARISTOTELES II. Pol. 6. H.

(*b*) Alberic. Gentilis L. II. de J. B. c. 11. & l. 3. c. 14. Quomodo pactum hujuſmodi, & quidem juratum, eluſerit Comes Fontanus vid. ſupra L. IV. c. 2. §. 12. H.

(*c*) V. ſupra L. VI. c. 2. §. 14. GROTIUS L. III. de J. B. & P. c. 23. §. 7. H.

(*d*) Vid. GROTIUS L. III. c. 21. §. 6. & BUDDEUS in Specim. Juriſprud. Hiſtor. §. 65. quod eſt inter ejus Selecta Juris Naturæ. Sed quando eventus conditionis deficit ſine cujuſquam culpa, veluti, ſi captivus bellicus, qui cum eo, qui jam dimiſſus ſit, permutari debebat, ante permutationem factam moriatur, recte GROTIUS dicto loco §. 30. ait, eum qui libertatem jam recuperaverit, neutiquam cogendum eſſe, ut in ſervitutem revertatur, ſed ſufficere, ſi ſui lytri cauſſa tantum præſtet, quantum mortuo, pro redemtione ſua ſolvendum fuiſſet.

(*e*) Non paucis tamen diſſentientibus. Vid. Commentar. de Lytro ſect. 2. §. 27. H.

(*f*) Rediit tamen in captivitatem Joannes Rex Galliæ dimiſſus ante ab Anglia. V. Æmilium de Reb. geſt. Francor. L. IX. & Henricus Auſtriæ Archidux captus a Rege Bohemiæ. V. Nicol. BURGUNDUS L. I. Hiſtoric. Bavar. ad Ann. MCCCXXVIII. H.

Contr. 7. *cætera membra mea ſunt, manus publicæ ſunt*. Ejuſmodi ignaviæ exempla quam plurima in Martio illo Quiritium populo legimus. Apud SVETONIUM Tiberio c. 8. *Tiberio cura injuncta repurgandorum ergaſtulorum, quorum domini in invidiam venerant, quaſi exceptos ſupprimerent non ſolum viatores, ſed & quos ſacramenti metus ad hujuſmodi latebras compuliſſet*. Quæ etiam fortaſſe cauſa fuit, quare ergaſtula penitus ſuſtuliſſe dicatur Adrianus apud SPARTIANUM c. 18. ad quem locum vide quæ notavit SALMASIUS. Apud VALERIUM MAXIMUM L. VI. c. 3. C. Vettienus ſiniſtræ manus digitos ſibi abſcidiſſe memoratur, ne bello Italico militaret; quem ſenatus publicatis bonis in æterna vincula conjecit. Sic Auguſtus referente SVETONIO c. 24. *Equitem Romanum quod duobus filiis adoleſcentibus cauſa detrectandi ſacramenti pollices amputaſſet* (*a*), *ipſum bonaque ſubjecit haſtæ*. AMMIANUS MARCELLINUS L. XV. (c. 12. p. 115. Ed. Gronov.) ſub finem, ubi de moribus Gallorum loquitur: *Nec eorum*, inquit, *aliquando quiſquam ut in Italia, munus martium pertimeſcens pollicem ſibi præſcidit, quos jculariter Mureos appellant* (*b*). Iſti flagitio reprimendo complures leges latæ. *Eum qui filium debilitavit, delectu per bellum indicto, ut inhabilis militiæ ſit, præceptum Trajani deportavit*. L. 4. §. 12. *D. de Re militari*. Extat quoque lex Conſtantini I. Cod. THEOD. de Filiis militar. apparitorum & veteranorum. *Veteranorum liberos aptos militiæ, quorum quidam ut deſides recuſant militarium munerum functionem, quidam adeo ignavi ſunt, ut cum diſpendio corporis militiæ velint neceſſitatem evadere, jubemus, ſi ad militiam inutiles, reſectis digitis judicentur, curialibus muneribus atque obſequiis adgregari*. Conſimilia habentur in L. 4. & 10. C. *Theod. de Tironibus*. *Qui ſpurca amputatione digitorum declinat uſum armorum, non evadat illa, quæ vitat, ſed inſignitus macula ferat impoſitum militiæ laborem, qui declinaverit dignitatem*. *Ipſis quin etiam provincialibus, qui ex horum auſis juniorum ſæpe patiuntur penuriam præbendorum, hæc optio decernatur, ut tempore delectus agitandi duos mutilos juvenes pro uno integro offerant*. Sed longe ſeveriſſima eſt L. 5. *d. t. Si quis ad fugienda ſacramenta militiæ fuerit inventus truncatione digitorum damnum corporis expediſſe, & ipſe flammis ultricibus concremetur, & dominus ejus qui non prohibet, gravi condemnatione feriatur*. Videtur tamen hanc pœnam locum habuiſſe in ſervis duntaxat; quæ autem jam *cit. ll.* dictata fuit, in ingenuis. Nam olim quidem apud Romanos ſervos militia excluſos, præterquam in maxima Reipublicæ neceſſitate, in vulgus notum. Id poſterioribus ſeculis non amplius obſervatum ex L. 16. *C. Theod. d. t.* conſtat, ubi Impp. Arcadius & Honorius ita ſanciunt: *Contra hoſtiles impetus non ſolas jubemus perſonas conſiderari, ſed vires, & licet ingenuos amore patriæ credamus incitari; ſervos etiam auctoritate hujus edicti exhortamur, ut cumprimum ſe bellicis ſudoribus offerant, præmium libertatis ſi apti ad militiam arma ſuſceperint, pulveratici etiam nomine binos ſolidos accepturi*. Nam L. 11. d. t. quæ etiam extat in *Cod. Juſtin.* L. 2. *de Tiron.* loquitur de *mancipio alieni juris, quod qui in tirocinium militiæ duxerit offerendum, libram auri ærario principis cogebatur inferre*. Lex autem 8. *C. Theod. d. t.* non ſimpliciter vetat ſervos militiæ adſcribi, ſed duntaxat decernit, *inter optimas lectiſſimorum militum turmas neminem e numero ſervorum dandum eſſe*. VEGETIUS de Re militari L. I. c. 7. queritur, *quod poſſeſſoribus indicti tirones per gratiam aut diſſimulationem probentur, taleſque ſocientur armis, quales domini habere faſtidiunt*. Cæterum ab hac pollicum truncatione multi eruditorum crediderе Italos & Gallos ſuos *poltrones* derivaſſe (*c*). Sed rectius mea ſententia ÆGID. MENAGIUS in Origin. linguæ Francic. id vocabulum deducit ab Italico *poltro* (*d*), quaſi diceres, qui ſemper pulvinar domi premit.

§. IV. QUI igitur ad militiam ſubeundam obligatur, is utique tenetur juſſu ducis talem tueri ſtationem, in qua probabili-

(*a*) Nimirum & ipſi parentes, teneriore moti affectu, delectu per bellum indicto, filios ſuos debilitare ſolebant. Vid. L. 3. *D. de Re militar.* Rufus *in Legibus militaribus* §. 47. H.

(*b*) Quaſi murcidos, deſides, ignavos. H.

(*c*) Quorum nomina profert GONZALEZ ad c. 5. de corpore vitiat. n. 7. H.

(*d*) Addatur SICHTERMAN de Pœnis militaribus Romanorum c. 9.

biliter prævidet vitam ſibi amittendam. Et quanquam alias civibus onera ſecundum proportionem debeant imponi, ad quæ univerſi ſimul concurrere poſſunt; aut ſi hoc fieri nequeat, vel non opus ſit, alternis obeunda, vel æquipollente onere redimenda, vel etiam ſorte aſſignanda ſint: tamen ut periculoſæ illæ ſtationes ſemper per ſortem attribuantur, ratio belli non fert. Adeoque penes ducem erit eligere aptiſſimos, aut ſi plures ſint idonei, quos viſum fuerit. Niſi adſint, qui ultro iſta ſibi pericula depoſcant; quod fecit Calpurnius Flamma apud FLORUM L. II. c. 2. & ante eum P. Decius Mus apud LIVIUM L. VII. c. 34. Nec vir fortis querelas movebit, ſi ipſi talia pro imperio injungantur. SENECA de Provid. c. 4. *Quare in caſtris periculoſa fortiſſimis imperantur? Dux lectiſſimos mittit, qui nocturnis hoſtes aggrediantur inſidiis, aut explorent iter, aut præſidium loco dejiciant. Nemo eorum qui exeunt, dicit, Male de me Imperator meruit; ſed, bene judicavit.* Quin & cum beneficio civitatis vita noſtra per longum temporis ſpatium ſit ſervata, quæ dudum periiſſet, ſi in naturali ſtatu fuiſſemus expoſiti: non gravis jactura eſt habenda pro civitate vitam effundere, cui præſertim tam multa alia beneficia debemus. Adeoque nihil iniqui eſt, ſi juſſu civitatis raro, & non niſi in magna ejus neceſſitate vitam exponamus periculo, quam ipſa nobis velut indies & perpetuo tribuit. Præſertim cum in naturali ſtatu quilibet ſe ſolis ſuis viribus, ni perire aut opprimi malit, cogatur defendere. Nunc autem longe tolerabilius eſt cum multis periclitari, non ſolum propter certiorem ſpem victoriæ, ſed & quia licet qui pugnat moriatur, bona tamen ipſius & neceſſitudines ope civitatis fere ſalvæ ſunt; de quo in ſtatu naturali nulla ſpes erat. Hoc tamen obſervandum, ejuſmodi juſſorum non eſſe hanc intentionem, aut ſaltem non eſſe debere, ut directe vita militis perdatur. Dico, *non eſſe debere*. Nam aliquando hic a ducibus peccari, documento eſt Rex David 2 Samuel. XI. 15. qui ideo etiam homicida audit, d. l. XII. 9. Nec ea infrequens ars, inviſos ſibi hoſtium ferro conſumendos objicere. Vid. CURTIUS L. VII. c. 2. POLYBIUS L. I. c. 9. DIODORUS SICULUS L. XIV. c. 73. Item L. XIX. c. 48. JUSTINUS L. XII. c. 5. n. 8. ZONARAS Tom. II. in Mauritio. Apud SALLUSTIUM Jugurtha a Micipſa Numantiam miſſus dicitur, ut oſtentando virtutem, aut hoſtium ſævitia caderet. Sed hoc ſpectare debent tam rigida ducum juſſa, ut dum veluti citra miſſionem milites pugnant, a civitate magnum avertant malum, aut inſigne eidem bonum concilient, etſi contigerit eos, dum talia conantur, aut patrant, occumbere. Ejuſmodi decretoriæ pugnæ hæc eſt lex, ut vel hoſtem perdamus, vel ſimul cum ipſo pereamus. Hoc enim præſtat, quam ut ſoli cadamus. Unde etiam multi haud abſurde videntur αὐτοχειρίας crimine abſolvere navarchos illos (*a*), qui juſſu ſuperiorum expreſſo, aut ex genere belli recte præſumto ignem pulveri pyrio injiciunt (*b*) potius, quam ut una cum navi in poteſtatem hoſtium perveniant; quibuſque adeo *non perdere letum Maxima cura fuit*. LUCANUS L. III. (verſ. 706. 707.) Ponamus enim utrinque æqualem eſſe numerum navium. Ubi una noſtrarum capta fuerit, hoſtis duabus navibus nos ſuperabit, ſi noſtra ſola pereat, unica tantum; ſed ſi utraque ſimul pereat, in æquilibrio vires manebunt. Vix autem aliter fieri poterit, quin, ſi noſtra diſſiliat pulvere navis, non unam quoque aut plures hoſtilium navium ſimul affligat. Nam ne capiaris, tunc demum eſt periculum, quando navis navi adhæſerit. Et plerumque hoſtibus plus damni hoc modo datur, quam nobis. Validiores enim utique ſunt, qui noſtram navem ad incitas redigunt. Ad ſubmerſionem autem vitan-

(*a*) Diſſentit Joann. LOCCENIUS L. III. de Jure marit. c. 10. *Nonne*, inquit §. 5. *vita etiam qualiſcunque, tolerabilior eſt tam ancipiti & periculoſa morte?* Ante dixerat; *Eventum prælii Deo committendum, non voluntaria morte prævertendum eſſe, ne judicium Dei petulanter involemus.* H.

(*b*) Ut non raro ſit. GROTIUS L. II. Hiſtor. Belgic. ad A. MDLXXXIX. *Sæpius accidit, ſemel memorandum, quia priſca facinora adæquat, pars ut altera, alterius navigiis circumventa, pulvere tormentario ſeque & hoſtem incenderit. Tanta eſt cura vitam deſperantibus, non inultos mori.* Adde SCHEFFER. Memorab. gent. Sveic. c. 14. §. 8. H.

vitandam non putem a contrario elemento remedium petendum. Nam illic aliqua adhuc enatandi ſpes eſſe poteſt (*a*). Apud Chinenſes quoque antiqua lege capite plectebatur dux (*b*), qui etiam citra ſuam culpam infeliciter pugnaverat; ut nempe; quando in aciem deſcenderent, nihil aliud in animo haberent, quam vincere, aut mori. (Quod manifeſte injuſtum eſt. Ceterum qui militiæ eſt adſcriptus, haudquaquam aſſignatam ſtationem ex formidine deſeret, ſed ad extremum potius ſpiritum pugnabit: niſi intelligat, Imperanti, voluntatem eſſe, ut potius vitam, quam locum conſervet; aut locus iſte tanti non ſit civitati, quam vita iſtorum (*c*) civium.)

§. V. SED quid ſi citra pugnam vita civis depoſcatur, puta placandæ potentis alicujus iræ, quo clades aut exitium a civitate avertatur (*d*)? Hic videndum, quibus cauſis alter fuerit motus, ut civem noſtrum ſibi dedi poſtulet. Si enim id fiat ob aliquod ipſius delictum, licet fortaſſe omnibus modis calamitatem ſubterfugere poſſit, id tamen cavere debet, ne ſui cauſa civitatem malo involvat. Adeoque etiamſi ponamus talem non teneri, ut ſeipſum in hoſtis poteſtatem ultro tradat, tenebitur tamen alio ſe transferre, ubi receptatoribus ſuis nihil negotii faceſſat. Nec dubito, quin a civitate etiam invitus ideo expelli queat; ſiquidem illa fors inhumanius crediderit, eundem poſcenti dedere. At quid, ſi ob publicum delictum ad necem depoſcantur quidam civium, qui ejuſdem delicti non fuerunt auctores? Qualem in calamitatem incidiſſe memoratur civitas Attica, ob interfectum Androgeon. Cujus mortem ut ulciſcererur Minos, Athenienſibus bello ſubactis tributi loco ſeptenos pueros, & totidem puellas imperavit in pabulum Minotauro. Vid. MARO Æneidos, VI. verſ. 20. HYGINUS Fab. XLI. OVIDIUS Metam. VIII. verſ. 170. PLUTARCHUS Theſeo. Hic non video, quo obtentu civis periculum fortis queat detrectare, (quo medio inter pares jure aptius nullum eſt;) ſi non inveniatur aliquis Theſeus, qui ultro ſibi Minotaurum debellandum ſumat. Sed quid dicendum, ſi innocens depoſcatur ad mortem, aut malum morti comparandum, non ex cauſa publici aut privati criminis? Caſus in eam rem extat apud LIBANIUM Tom. I. Declam. 27. *Tyrannus ex urbe propinqua poſtulavit formoſum adoleſcentem, adjectis de bello inferendo, ni traderetur, minis. Civitas bellum maluit tolerare, quam adoleſcentem tradere. Cum jam gravi obſidione eam premeret tyrannus, pater adoleſcentis interfectum filium de mœnibus projecit: cædis mox, ſoluta obſidione, accuſatur.* Vid. BOECLERUS ad Grot. L. I. c. 1. §. 6. 95. Nobis hic patrem neque accuſare, neque defendere vacat, qui plauſibilius cauſam ſuam poſſe orare videtur, quam Virginius ille, de quo LIVIUS L. III. c. 50. Illud extra dubium ponendum judicamus, non teneri civitatem ejuſmodi hominem cum exitio ſuo defendere. Sic enim & ipſa peribit, & innocens ille nequidquam ſervabitur. Neque ille poſtulare poteſt, ut pro ſe & ſecum tota civitas pereat. Ergo hoc relinquitur miſero, ut quantum poteſt ſibi ipſe conſulat fuga, aut auſo quamvis periculoſo. Ubi omnia incaſſum cecidere, ferat calamitatem, in qua tamen utique animus ſervari impollutus poteſt, (vid. *L.* 1. §. 6. *D. de Poſtulando.*) ſiquidem nefas eſt voluntaria morte ejuſmodi fœditatem declinare. Civitas autem, poſtquam ipſum pro viribus defendit, & omnem movit lapidem, ut per fugam aut alia ratione elabi poſſet, ubi iſthæc non ſuccedunt, & clades imminens aliter depelli nequit, illum deſerere demum poteſt, id eſt, non prohibere, quo minus eundem tyrannus apprehendat. QUINTILIANUS Declam. 253. *Bene redimi capite unius civis pacem putarem.* Ut autem ipſa eum in tyranni manum tradat, aut ut eundem cogat, quo ſeipſum dedat, neque fas eſſe, neque neceſſarium arbitramur. Exemplum de Megacle Meſſanenſi vid. apud MARSELÆR Legato L. I. c. 33. Expendi quoque meretur exemplum.

(*a*) Et ſtultitia eſt, ne moriare, mori. H.

(*b*) Vid. ſupra notat. ad L. I. c. 9. §. 14. H.

(*c*) Quæ hoc loco uncis incluſa continentur, eorum verba priora nexus cauſſa adjiciuntur. Reliqua autem hauſta ſunt ex Offic. hom. & civ. L. II. c. 13. §. 2.

(*d*) Vid. BOECLERI Diſſertatio de Dominio eminente pag. 831. & ſeqq. Vol. I. quod prodiit 1700.

plum (*a*) Sperthiis & Bulis, qui ultro Xerxi ſeſe dediderunt, expiando facinori, quod Lacedæmonii admiſerant ob occiſos Perſarum Legatos, apud HERODOTUM Polymnia. (p. 269. Ed. H. Stephani.) Conſ. GROTIUS (*b*) L. II. de Jure B. & P. c. 25. §. 3. De cætero majoris debet eſſe civitati vita ſuorum civium, quam ut eam declinando periculo incerto, aut adquirendo aliquo bono parum neceſſario prodigere velit; neque in tales uſus vitam ſuam civis offerre tenetur. Inde plus, quam poſtulari ab ipſis poterat, pro patria fecerunt Philæni fratres, de quibus eſt apud SALLUSTIUM de Bello Jugurthino; & POMPONIUM MELAM L. I. c. 7. Et peſſime applicabat bonam alias ſententiam Cajaphas Joh. XI. 50. quaſi liceret hominem innocentem occidere, ne fortaſſe Romani ſuſpicarentur, Judæos res novas agitare, & inde anſam arriperent bello ipſos invadendi. Præſertim cum longe molliora remedia ſint ejuſmodi ſuſpicioni depellendæ, quam mors innocentis. Neſcio quoque, an excuſari poſſit factum Darii, qui ex compacto aliquot millia Zopyro cædenda objiciebat, ut iſte fidem ſibi apud Babylonios conciliaret, apud HERODOTUM Thalia. (in fine.)

§. VI. SÆPENUMERO quoque neceſſum eſt, ut ad firmanda pacta publica obſides ex civium numero ſint dandi (*c*); ad quod onus ſuſcipiendum pro imperio utique civis adigi poteſt, ſi qui ſponte ſe offerant defuerint. Et quidem ubi hoſtis potentior certos ſibi cives poſtulaverit, vix hiſce tergiverſandi locus videtur. Sed ſi plures ſint, quorum quis obſes erat, illius quicum paciſcimur, aut noſtræ civitatis nihil interſit, præſcindendis querelis aptiſſimum erit ſortem adhibere. Quod ſi longo tempore obſides ſit detinendi, æquiſſimum erit novis ſubſtitutis cæteros liberare. Uti & hoc operam dare civitas tenetur, ut quod oneris extraordinarii præ cæteris obſides ſuſcipiunt, id ipſis, quantum ejus fieri poteſt, aliunde penſetur. Quæri autem hoc loco poſſit, anne proprie vita obſidum oppigneretur, an vero duntaxat libertas? Equidem in traditione obſidum ſatis apparet hoc actum fuiſſe: *Tradimus hoſce in manus veſtras, tanquam cariſſimam noſtræ civitatis partem, ut niſi ſervaverimus, quæ convenere, nulli deprecemur, quo minus inferatis, quicquid placuerit* (*d*). Apud COMINÆUM L. II. Leodii obſides Carolo Burgundo dederant *ea conditione, ut ſi quid contra pactiones facerent, integrum eſſet ipſi ſupplicium de illis ſumere*. Quos tamen poſt Carolus ſalvos dimiſit. Inde eum ejuſmodi pacta rupta cauſam belli dent in eum, qui ea violavit, apparet, poſt pacta rupta, bellumque conflatum in hoſtium abire numerum obſides quoque eodem modo, quo omnes ejus Reipublicæ cives, etiam qui ad cauſam belli nihil peculiariter contulerunt. Et conſtat, multos in obſides eadem ſtatuiſſe, quæ in quoſvis hoſtes ſolent (*e*). Etſi multis inhumanum viſum (*f*), miſerorum illorum & innocentum calamitate ex aliena conceptum injuria dolorem mulcere. Minus recte autem dicitur, obſides ea intentione tradi, ut excipiant pœnas pacti a civitate violati. Non enim apparet, qua ratione finis, quem in pœnis ſumendis ſibi homines debent propoſitum habere, obtineri queat, ſi plectatur obſes innocens; qui proprie in violationem pactorum non conſenſit, ſed duntaxat non recuſavit, quo minus ipſe loco alterius malo poſſet affici: in quo per ſe nullum eſt delictum. Satis quoque cautionis adhuc eſt in obſidibus, etiamſi per jus naturæ pœna proprie dicta alienum delictum ab ipſis ſumi ne-

(*a*) Et Athenienſium; qui Demoſthenem dedere renuerunt, idque poſcenti Alexandro M. H.

(*b*) Cujus argumenta expendi *Diſſert. de Colliſion. legum Sect.* 2. §. 23. H.

(*c*) Vide quæ dicentur ad c. 8. §. 6. & GROTIUM L. III. c. 20. §. 52. & ſeqq. ut & BUDDEUM in Specim. Juriſpr. Hiſtor. p. 54. & ſeqq. Add. Jo. SCHILTERI Commentatio de Jure Obſidum Prax. Jur. R. p. 71. ſeqq.

(*d*) Inter leges fœderis Ottonis IV. Imperat. cum Theodorico Marchione Miſniæ eſt in charta A. MCCVIII. apud MADERUM Antiquit. Brunſvicenſ. Part. IV. n. 12. *Hæc conditio obſervabitur de obſidibus. Quod ſi Marchio, quemadmodum promiſſum & juratum eſt, quod abſit, non obſervaverit, liberam habebit Dominus imperator facultatem de ipſis faciendi, quod ei placuerit, & erunt in ſtatu, qui vulgo* vergiſelt *dicitur*. H.

(*e*) Vid. Supra ad L. II. c. 4. §. 18. H.

(*f*) V. COMINÆUM d. L. II. Comment. ubi graviter deteſtatur crudelitatem eorum, qui atrociora in obſides ſuaſerant, cum de iis interficiendis in concilio Caroli Burgundi deliberaretur. H.

Digitized by Google

nequeat. Sufficit enim, quod in tali ſint ſtatu, ut licentia bellica in ipſis confeſtim poſſit exerceri; adeoque eorum ſalus ex arbitrio læſi & irati hoſtis pendeat. Hæc quanquam ita ſint, verius tamen videtur, civitatem directe obſidis duntaxat libertatem corporalem oppignorare, quam vitam. Quia ipſa firmum propoſitum habet, aut babere debet fidem ſervandi; adeoque caſum illum, quo in obſidiis vitam alteri licentia fieri poſſit, moraliter pro nullo ducit. Nec dubium eſt, quin injuriam obſidi faciat civitas, ſi ipſa injuſte pacta violet, & miſerum illum alterius iræ objiciat; aut ſi hoc fine eundem tradat, ut alterum in ſecuritatem datum eo graviore damno mactare queat. Quid autem dicendum, ſi is, qui obſides accepit, iiſdem abuti velit ad perfidiam in nos exercendam, & gravibus nos injuriis laceſſat, exitium obſidibus noſtris interminatus, ſi ipſi reſiſtamus? Hic probabile videtur, ſiquidem injuriæ illæ ſint tantæ, ut præſtet, innoxios iſtos periclitari, quam civitatem eaſdem tolerare, poſſe iſtorum periculum negligi, & perfidi hoſtis vim repelli. Nec magis eo caſu civitas obſidibus injuriam facit, quam ſi quibuſdam civibus in bello talem aſſignat ſtationem, in cujus pertinaci defenſione aut cadendum ſit, aut captivitas ſubeunda. Et ferent iſti hanc tanquam fatalem calamitatem, nequidquam irati patriæ ſuæ, quæ talem caſum prævidere non potuit (*a*). Vid. Ammian. Marcellinus L. XXVIII. c. 6. Sicuti nec ideo ſtatus civilis minoris erit: Cum ejuſmodi caſus non niſi rariſſime emergant. Statum autem naturalem ejuſmodi incommoda non poſſint non frequentiſſime incurrere. Idem pronunciandum eſt de illo caſu, qui Uticenſibus accidit, quorum aliquos cives interceptos Agathocles in machina primo loco conſtituit, ſic ut hi primo loco a ſuis eſſent configendi, ſiquidem hoſtem repellere placeret. Vid. Diodorus Siculus L. XX. c. 55. Huc aliquo modo poſſunt applicari, quæ apud Gunther. Ligur. L. X. extant de obſidibus Cremenſium, quos Fridericus machinis appenderat. Conf. Grotius L. III. c. 11. §. 18. c. 22. §. 52. ſeqq. Boeclerus ad Grot. L. I. c. 1. 102.

(*a*) Imputabunt autem damnum, ſi quod inferetur, non patriæ, ſed hoſti, a quo imminens periculum declinari aliter non poterat. Conf. ſupra L. II. c. 6. §. 4. H.

CAPUT

Digitized by Google

CAPUT III.

DE POTESTATE SUMMI IMPERII IN VITAM AC BONA CIVIUM EX CAUSA DELICTI.

I. *An jus vitæ & necis a ſingulis potuerit in civitatem conſerri.*
II. *In libertate naturali pœnæ humanæ non eſt locus.*
III. *Sed tantum in civitatibus.*
IV. *Quid ſi pœna.*
V. *Sumere pœnas ad quam ſpeciem juſtitiæ referendum.*
VI. *Hominem ab homine pœnas ſumere non eſt iniquum.*
VII. *Cui competat poteſtas pœnas exigendi.*
VIII. *Pœna humana debet habere aliquem finem.*
IX. *Primus pœnæ finis emendare peccantem.*
X. *An quilibet quemlibet caſtigare poſſit.*
XI. *Alter pœnæ finis cavere læſo.*
XII. *Tertius pœnæ finis ſecuritas omnium.*
XIII. *Quatenus privati pœnas poſſint exſequi.*
XIV. *Quænam peccata ſupervacuum ſit punire in foro civili.*
XV. *An quandoque liceat ignoſcere.*
VVI. *Quatenus id liceat ante legem pœnalem:*
XVII. *Et poſt eandem.*
XVIII. *Magnitudo delicti æſtimatur tum ex objecto;*
XIX. *Tum ex affectu, quo quis impulſus fuit?*
XX. *Tum ex intentionis magnitudine:*
XXI. *Tum ex firmitate animi delinquentis:*
XXII. *Tum denique ex habitu.*
XXIII. *Quid circa determinandam pœnæ quantitatem ſpectetur.*
XXIV. *Quæ ſit pœnarum menſura.*
XXV. *In pœnis reſpicitur quoque perſona ejus qui patitur.*
XXVI. *An lex Ebræa adæquata ubique pœnarum menſura.*
XXVII. *De talione.*
XXVIII. *Quomodo univerſitas aliqua puniatur.*
XXIX. *Delicta univerſitatum lapſu temporis demum extinguuntur.*
XXX. *Non quodvis malum fatale pœna humana eſt.*
XXXI. *Aliud eſt damnum directe datum, aliud quod per conſequentiam venit.*
XXXII. *Aliud eſt occaſio, aliud cauſa mali.*
XXXIII. *Ob alienum delictum nemo eſt puniendus.*

COMPETIT quoque ſummo imperio civili poteſtas in corpus ac vitam, ut & bona civium ex cauſa delicti; quæ preſſe ſolet vocari jus vitæ & necis. (A quo jure diverſum plane jus eſt Dei in creaturas Pſalm. CX. 4. & hominum in bruta) Circa quam iſte primo loco ſcrupulus occurrit, quomodo ejuſmodi poteſtas in civitatem a ſingulis per pacta potuerit conſerri. Nam cum pœna ſit aliquid, quod invito infligitur, quod autem quis ſibi ipſi infert, accidere invito nequeat; explicari difficulter poteſt, quomodo quis facultatem puniendi ſeipſum habeat, eamque in alium transferre queat. Nam quas aſcetæ, aut alii caſtigando corpori, aut ex vi diſciplinæ apud quoſdam eccleſiaſticæ proprio corpori dolores inferunt, partim pœnæ proprie dictæ non ſunt, ſed velut medicamenta reprimendis libidinum ebullitionibus; partim non ſponte, ſed imperio ſacerdotum, opinione divini muneris ſubnixorum, ſuſcipiuntur. Ubi naturæ pœnæ nihil decedit, quod verbi gratia flagellatio propriis manibus peragitur; cum utique motus iſte ex conſideratione majoris mali, quod in obſequentem manſurum erat, exprimatur. Sicut videmus maleficos ad ſupplicii locum ambulare, trahendos, ni ultro ſequerentur. Quinimo apud nonnullos populos ſontes juſſu magiſtratus ſibi ipſis

manus inferunt (*a*). De Æthiopibus Diodorus Siculus L. III. c. 5. *Unus ex lictoribus ad reum mittitur, ſignum mortis præferens, quo illo viſo domum abiens ſibi mortem conſciſcit* (*b*). Hic igitur ſciendum, quemadmodum in naturalibus ex commixtione & temperatione plurium ſimplicium provenire poteſt compoſitum quid, cui tales adſint qualitates, quæ in nullo ſimplicium mixtionem ingredientium deprehenduntur: ita & corpora moralia, ex pluribus hominibus conſtantia, aliquod jus habere poſſunt (*c*), ex ipſa illa conjunctione reſultans, quod formaliter penes neminem ſingulorum fuit; quale jus ex ejuſmodi velut coalitione ortum per rectores iſtorum corporum exercetur. Vid. *L.* 46. *D. de Adquir. rerum domin.* (*d*) Sic nemo dixerit, homines ſingulos habere facultatem ſibi ipſis leges ferendi; & tamen, dum omnes voluntatem ſuam unius voluntati ſubjiciunt, oritur poteſtas omnibus leges præſcribendi. Eodem modo in capite corporis moralis poteſt exſiſtere facultas pœnis ſingulos coercendi, qualis facultas tamen antea in ſingulis non erat. Poteſt autem iſta facillime provenire, dum ſinguli ſeſe obligant, quod non ſolum non defendere velint, ſed & ſi opus ſit, vires ſuas accommodare contra eum, quem rector civitatis ſupplicio eſt affecturus. Ex quo ipſo etiam ratio patet, quare non ſequatur, quod aliqui volunt: quæ a ſuperiori auferuntur per modum pœnæ, volentibus auferri; quia in ſuperioris actiones ratas habendas jam olim conſenſum eſt. Quia enim caſus, quo ſuperioris poteſtas in vitam ſubditi ſeſe exſertura eſt, in ipſius ſubditi eſt poteſtate, quem in infinitum prohibere penes ipſum eſt; ideo iſte caſus tanquam nunquam eventurus a ſingulis conſideratur. Conf. Hobbesius de Cive c. 2. §. 18. Qui Leviath. c. 28. tradit, jus puniendi, quod habet civitas, non eſſe ortum a conceſſione civium, ſed ejus juris fundamentum eſſe ſitum in eo jure, quod ante civitatis conſtitutionem unicuique faciendi quidlibet, quod ad conſervationem ſui videretur ipſi neceſſarium, competeret. Unde jus illud civitati non datum, ſed relictum eſſe; quo ipſa tamen, utpote quæ tantas vires habet, ad præſervationem omnium civium ſuo arbitrio uti poſſit. Ad quod tamen reponi poteſt (*e*), jus pœnas ſumendi eſſe diverſæ naturæ a jure ſeipſum conſervandi: cumque illud exerceatur in ſubjectos, intelligi non poſſe, quomodo jam tum in ſtatu naturali exstiterit, ubi nemo alteri ſubjectus eſt (*f*). Illud quoque verbo monendum, nos hoc loco tantum agere de illis tantum pœnis, quæ ex arbitraria velut diſpoſitione legislatorum humanorum in delicta ſunt conſtituta & contradiſtinguuntur illis malis, quæ naturali connexione peccata conſequantur.

§. II Ceterum dum iſthoc jus pœnas a ſubjectis exigendi evolvimus, protelandum prius eſt, nos preſſe agere de illo jure, quod homo in hominem exercet. Nequaquam autem hæcce dogmata extendi velle ad proceſſum & velut formulam tribunalis divini; quod utique in multis partibus diverſam a tribunalibus humanis indolem obtinet. Quod ex parte etiam videtur agnoviſſe Plutarchus de ſera Numinis vindicta. (pag. 549. F.) *De Deo non facile aliud quidquam firmum homo pronunciabit, quam eum, ut qui optime opportunum medendi flagitiis tempus habeat cognitum, medicamenti inſtar pœnam ſceleri cuivis imponere, neque eadem in omnibus magnitudinis menſura, neque eodem temporis articulo definitam.* Ut igitur rem ab ovo repetamus, ſciendum eſt, in pleriſque peccatis, inprimis quæ ad alium terminantur, duo inveniri, ipſum defectum ſive

(*a*) Apud Romanos etiam ultro, ut eorum humarentur corpora, manerent teſtamenta; *pretium feſtinandi*, ut ait TACITUS VI. Annal. 29. Conf. XV. Ann. 59. 6. XVI. Ann. 9. 4. & alibi. H.

(*b*) Adde de Japoniis, apud quos honeſtiſſimum ſupplicium capitale, ventris ſectio, propriis reorum manibus adminiſtrari ſolet. Bern. VARENIUM Deſcript. regni Japon. c. 18. V. infra §. 4. H.

(*c*) V. ſupra L. III. c. 3. §. 4. H.

(*d*) *Non eſt novum, ut qui dominium non habeat, alii dominium præbeat. Nam & creditor, pignus vendendo, cauſam dominii præſtat, quam ipſe non habuit.* In qua tamen lege non agitur de juribus, quæ *univerſitati* quidem competant, ſed *ſingulis* ex ea non competant; ſed dicitur ea tantum, jus, quod quis ipſe non habeat, interdum in alium transferri poſſe.

(*e*) Præterquam quod HOBBESIUS perperam pactum ſecundum negat, de qua hypotheſi ſupra actum L. VII. c. 2. §. 8. H.

(*f*) Vid. nota 3. ad §. 4.

ſive diſtantiam a norma legis, & damnum alteri per iſta directe aut indirecte datum. Id porro certum eſt, quemlibet hominem ex lege naturæ teneri ad penſandum alteri damnum ſua culpa quoquo modo datum, & ubi ex malitia id proceſſerit, cautionem de non oſtendendo in poſterum dare. Sed circa cautionem hanc exigendam diſcrimen occurrit inter eos, qui in naturali libertate, & qui civitatibus ſubjecti degunt. Inter illos ad nullam aliam cautionem præſtandam jus naturæ videtur obligare, ſiquidem quis pœnitentia tactus, ultro & non vi adactus, ad damnum penſandum ſeſe obtulerit, quam ut ſimplici aſſeveratione, aut juratus fidem ſuam obſtringat de omittendis in poſterum offenſis. Idque quia pœnitentia ultronea ſufficienti eſt indicio de mutatione animi, ac firmo propoſito ab injuriis deinceps ſeſe abſtinendi. Adeoque ſi qui injuriam acceperat, iſthac contentus eſſe nolit, ſed ex iniqua diffidentia, aut aſperitate animi ampliorem cautionem per vim velit extorquere, cum per legem naturæ alter ad eam non teneatur, culpa violatæ pacis penes ipſum hærebit, eidemque ab altero recte reſiſti poterit (*a*). Quo caſu fit, ut qui injuriam intulit, juſtum, qui accepit, injuſtum bellum gerat. Verum ubi per vim quis ad ſatisfaciendum eſt adigendus, cum id ipſum ſatis obſtinationem ejus in malitia oſtendat, nec ſatisfactio obtineri queat, niſi offenſus lædentem viribus ſuperaverit; penes victorem erit, quali cautione ſecuritati ſuæ quam rectiſſime judice proſpectum. Ubi non tantum ad ereptionem armorum, demolitionem aut occupationem locorum munitorum, ad perpetua vincula, & ſimilia poteſt procedi; ſed & ad ipſam mortem, ſiquidem ſatis conſtiterit, libertati reſtitutum nobis exitium intentaturum, nec eidem evitando commodius remedium occurrat. Cæterum uti ejuſmodi cautionis exactio per modum belli, non per modum pœnæ proprie dictæ inſtituitur: (nam aliqui quævis mala, quæ naturali quadam conſecutione peccata comitantur, adeoque & illa, quæ in naturali libertate ob antegreſſas injurias infliguntur, pœnarum vocabulo in laxiore ſenſu notant:) ita ad eandem præſtandam (*b*) aliquem teneri recte dici non poteſt. Quia iſta in eo, ex quo extorquetur, ſupponit & involvit vitium aliquod animi, & peccatum in legem naturæ, nempe denegationem ultroneæ ſatisfactionis, & violentam peccati ſui defenſionem. Cum porro mala, quæ per modum belli inferuntur, pœnæ proprie non ſint, uti ex ſequentibus clarius patebit; manifeſtum quoque eſt, in eos, qui in libertate naturali degunt, pœnam humanam proprie dictam, & quæ ab imperio humano provenit, non cadere (*c*). Sed quod tales quoque obnoxii ſint illis malis, quæ ex naturali connexione a peccatis proveniunt, in aprico eſt.

§. III. Enimvero in civitatibus ſi quid damni ſit alicui datum, non ſolum facilius recuperatur, quam in libertate naturali per bellum propriis viribus geſtum contingit; ſed & civibus, quantum rerum humanarum conditio admittit, ſuper injuriis & damnis non accipiendis in anteceſſum cavetur (*d*); ſancita nimirum in violatores legum pœna (*e*), in foro civitatis exigenda. Poſtquam voluntas humana, in utramque partem per naturam numquam non flexilis, aliter efficacius dirigi atque coerceri nequit, quam præſentaneo male intentato.

§. IV. In Genere pœna deſcribi poteſt per malum paſſionis, quod infligitur ad malum actionis; ſeu malum aliquod moleſtum, quod per modum coactionis & pro imperio alicui intuitu antegreſſi delicti imponitur. *Malum paſſionis* dicimus. Quanquam enim ſæpe loco pœnæ opera quædam injungi ſoleant; puta ſi quis damnetur ad metallum, ad remum, ergaſtulum, extruendum vallum, purgandas plateas; ea tamen ſpectantur duntaxat, quatenus laborioſa & facienti moleſta ſunt ideoque ad paſſiones ſunt referenda. Quia porro pœnam infligi diximus *intuitu delicti antegreſſi*, ſequitur; pœnas proprie dictas non eſſe incommoda illa, quæ quis pati-

(*a*) Vid. ſupra L. II. c. 5. §. 19. H.

(*b*) Sequitur hic AUCTOR falſam hypotheſin ſuam, de indole & natura Obligationis. Vid. infra §. 4. nota 8.

(*c*) Vid. infra §. 7. H.

(*d*) Hic enim finis civitatum conſtituendarum præcipuus eſt *μήτ' ἀδικεῖν, μήτ' ἀδικεῖσθαι*, *ne invicem cocuntes faciant paterenturve injurias*, ut loquitur PLATO L. II. de Republica. H.

(*e*) Vid. infra §. 16. H.

patitur ob morbum contagioſum, aut corpus mutilum, aliamve impuritatem: qualia multa extant in lege Ebræa; puta quod leproſi cæterorum converſatione arcerentur, quod a ſacerdotio excluderentur membro aliquo mutili. Quæ non magis pœnæ ſunt, quam ſi quis peregrinus aut plebejus certo genere functionis in civitate prohibeatur, aut, ſi cui dolores ſint perferendi, dum ipſius crus fractum iterum ſolidatur. Quanquam talia ob ſimilitudinem aliquando ἀκύρως pœnæ vocabulo appellentur; ſicut vulgo de inſigniter debilibus ac monſtroſis dicitur, eos ſibimet ipſis in pœnam vivere. Ex hoc illud quoque ſequitur, incarcerationem, quæ eum finem habet, ne reus aufugiat, proprie pœnam non eſſe; cum nemo juſte puniri poſſit, antequam judicetur. Inde contra legem naturalem eſt, ſi reus, antequam audiatur & condemnetur, plus mali per cuſtodiam patiatur, quam ad eandem eſt neceſſarium: adeoque id erit vel penſandum, vel de ſubſequenti pœna detrahendum. V. *L.* 8. §. 9. *D. de Pœnis* (*a*) *L.* 23. *C. de Pœnis* (*b*) Porro dum pœnam *pro imperio* imponi diximus (*c*), eo ipſo ſeparamus eam ab illis malis, quæ invitis in bello, pugnave, & inter reluctantiam, vel etiam per meram alterius injuriam infliguntur (*d*). Unde etiam verbi gratia amputatio auriculæ, ictus fuſtium, non minuunt per ſe exiſtimationem, ſed cauſa (*e*). Equidem SELDENUS de J. N. & G. L. IV. c. 11. *cædem bellicam in pœnæ ratione ſatis contineri* aſſerit. Verum id alio ſenſu non admittitur, quam quod bellum juſte alicui ob antegreſſam injuriam illatum, & mala inde in auctorem injuriæ redundantia pœnæ naturalis rationem habeant; quodque mala bellica a pio bellatore quantum fieri poteſt ad illum modum temperanda ſint, quem pœna fori humani obſervare ſolet. Quanquam & aliud diſcrimen inter pœnas, & mala bellica inſinuet TACITUS A. I. (c. 48.) *in pace cauſas & merita ſpectari: ubi bellum ingruat, innocentes ac noxios juxta cadere*. Sic & in foro humano pœnæ rationem non habent, quæ naturali quadam conſecutione peccatum comitantur; ut, dum aliquis illicito actu valetudinis jacturam facit; aut dum alterum invadit cum plagis repellitur. Nam hæc mala non pro imperio a civili imperante imponuntur. Inde & ſi quis per peccata ſua valetudinem aut fortunas ſuas graviter afflixerit; aut aliis ſeſe hominibus, abs quibus alias multa bona expectare poterat, inviſum ſeſe reddiderit; non eo minus tamen pœnæ obnoxius eſt. Denique addimus, pœnam per modum coactio-

(*a*) *Solent Præſides, in carcere continendos damnare, aut ut in vinculis contineantur. Sed id eos facere non oportet: nam hujuſmodi pœnæ interdictæ ſunt; carcer enim ad continendos homines, non ad puniendos haberi debet.*

(*b*) *Omnes, quos damnationis conditio diverſis exiliis deſtinatos, metas temporis præſtituti in carceris impleviſſe cuſtodia deprehenderit, ſolutos pœna vinculiſque laxatos, cuſtodia liberari præcipimus nec formidare miſerias ullas exilii. Sit ſatis immenſorum cruciatuum ſemel luiſſe ſupplicia, ne hi qui diu privati ſunt auræ communis hauſtu, & lucis adſpectu, intra breve ſpatium catenarum ponderibus prægravati, etiam exſilii pœnam ſuſtinere iterum compellantur.*

(*c*) Deſerit hic Auctorem noſtrum celeberrimus ejus interpres, Dn. BARBEYRACUS, motus inprimis auctoritate LOCKII, & tranſit in caſtra H. GROTII, qui L. II. §. 20. & Libri primi principio, poteſtatem puniendi ex Jure Naturali deſcendere exiſtimat. Verum hac ratione, quod proprie vindicta eſt, improprie pœna appellatur adeoque ſolo nomine ludi videtur.

(*d*) Vel ſponte ſuſcipiuntur. Quo pertinet quod de gente Abiponum in America refert Nicol. del TECHO Hiſt. Paraquar. L. XIII. c. 6. *Suos etiam magnates habent & heroes, ad cujus dignitatis apicem per crudeliſſimos gradus aſcendunt: qui enim heroïs titulum ambit, ſuam fortitudinem immaniſſimorum tormentorum patientia aliis probet, neceſſe eſt: Suras, crura, brachia, linguam & alias, quas honeſtius eſt ſilere, corporis partes terebrant: deinde aſpero lapide omnium membrorum cutem lacerando abradunt. Denique eadem carnificina quique e Senioribus candidatum exercent, qui ſi vel tantillo geſtu doloris ſenſum oſtenderit, in magnatum ordinem non admittitur. Si vero inter tormenta fortiter ſe geſſerit, tum ſe ſuo in ſanguine volutans, in ſignum lætitiæ triumphanti ſimilis, adeptæ dignitatis inſignia recipit. Quo vero ſecurius eum honorem naneiſcantur, a teneris unguiculis hujuſmodi punctionibus abraſionibuſque ſeſe exercent.* Eadem fere idem refert de Guaicuræorum populo. L. III. c. 37. Plane ut hodie furandi artem profeſſi variis ante tormentorum generibus ſe exercent, ut interrogati quondam de crimine tortores eludant. H.

(*e*) *Ictus fuſtium infamiam non importat, ſed cauſſa, propter quam id pati meruit, ſi ea fuit quæ infamiam damnato irrogat. In ceteris quoque generibus pœnarum eadem forma ſtatuta eſt.* L. 22. D. de His, qui notantur infamia.

ctionis, ſeu *invitis* imponi. Citra hoc quippe pœna finem ſuum inter homines haudquidquam conſequetur, qui eſt, acerbitate ſua homines a peccatis deterrere. QUINTILIANUS Declam. XI. *Ne cui nocenti pœnæ præſtetur arbitrium. Infinitam, judices, ſceleribus aperitis audaciam, ſi pœnam licet eligere condemnato: nec jam ullam mortalium innocentiam trepidatione contineas, ſi patitur deprehenſus quiſque, quod ipſe maluit. Levat omnes cruciatus, omnem dolorem, præparata mentem compoſuiſſe patientia. Fallitur quiſquis humana tormenta ſola nominum atrocitate metitur: nulla pœna eſt, niſi invito. Non habemus ullum, niſi ab impatientia dolorem: & ut aliquid crudele, ſævum ſit, metus facit. Supplicium quiſquam vocat, ad quod proſilitur? quod expoſcitur? Illo trahite damnatos, quo non ſequantur.* Etſi ſæpe optio pœnam non faciat videri voluntariam, quippe per quam duntaxat gradus aliquis aut modus pœnæ declinatur aut lænitur; ut tamen ipſa quæ eligitur pœna in ſe invito accidat. SENECA L. IV. Contr. 24. *Non erat mihi pœna in carcere eſſe; mea voluntate illo perveneram.* ARRIANI Epictetus L. I. c. 12. Ὅπου τίς ἄκων ἐςὶν ἐκεῖνο φυλακὴ αὐτῷ ἐςι. *Ubi aliquis invitus eſt, is ei locus eſt cuſtodia.* Addatur CHARRON de la Sageſſe L. I. c. 39. n. 9. Exinde quoque colligitur, proprie dici non poſſe, ad pœnam aliquem teneri, ſeu pœnam ab aliquo deberi (*a*); quia pœna ſignificat aliquid, quod invito eſt imponendum, & voluntatis averſionem ab illa involvit. At vero ad quæ proprie tenemur, talia eſſe intelliguntur, ut ad eadem præſtanda ultro ac lubenter moveri debeamus. Unde apparet ratio, quare verbi gratia, quando in eodem vallo extruendo idem opus faciunt ruſticus aliquis imperio domini citra mercedem, & maleficus ad id condemnatus, huic opus illud pœna ſit, illi non item: quia illi ex obligatione; adeoque ultro id facere intelligitur, alteri vero idem tanquam aliquid ab ipſius voluntate abhorrens imponitur. Addatur *L. 22. D. de His qui notantur infamia.* Quod autem verbi gratia in Japonia damnati ad mortem ipſi ſibi ventrem cultris diſſecant, id non magis pro ultronea actione habendum, quam quod apud nos damnati ad locum ſupplicii ambulant; aut quod, uti fertur, in Hiſpania lictor dicat ad reum, ſequere me, nec ligatus ſit. Sicuti & olim in Lithuania memorant moris fuiſſe (*b*) ut damnati ſibi crucem erigerent, & ſuis ſe manibus ſuſpenderent (*c*). Hæc enim omnia pro actionibus ipſorum reorum haberi nequeunt, iiſdemque majores moleſtiæ, quæ fruſtra reluctantes manſuræ erant, declinantur. Extraordinarium eſt, quod apud LIVIUM L. XXIV. c. 16. milites ignavos Gracchus jurejurando adegit, *non aliter, quam ſtantes cibum potionemque, quoad ſtipendia facient, capturos.* Nam invitis utique injecta erat religio, ut ſatius ducerent, ultro ignominiam ſubire, quam perjurio ſeſe adſtringere. Sic nec ille pœnam proprie dictam patitur, qui dum pro altero fidejubet, multam poſt exſolvere cogitur. Nam quare hic damnum ſentiat, alterius peccatum occaſio duntaxat eſt, ſed cauſa proxima eſt ipſius obligatio ultro ſuſcepta. Ex dictis etiam hoc conſequitur (*d*); quemadmodum quis ubi damnum a ſe datum ſarcivit, haudquidquam ſeipſum deferre tenetur, quo pœna a legibus ſtatuta in ipſum decernatur; ita ob

ean-

(*a*) Quæ ab AUCTORE hoc loco & paullo inferius dicuntur, ea admitti niſi eo ſenſu non poſſunt, quo nemo ad ſe ipſum *deferendum* obligatur. Hoc enim poſterius ideo ratione ipſius Rei verum eſt, quia is ſe ipſum emendare poteſt, adeoque non opus habet auxilio Magiſtratus. Intuitu reliquorum civium autem inde confirmatur, quoniam occulto adhuc exemplo delicti, deficit etiam neceſſitas pœnæ. Sed perperam ſimul negatur, eum, qui deliquerit, penitus ad pœnam non obligari. Potiſſima ratio in eo ſita eſt, quod ſine pœnis finis Reipublicæ, qui eſt tranquillitas civitatis obtineri nequit, adeoque unuſquiſque civis, quum in finem hunc conſenſiſſe cenſeatur, præſumatur etiam conſenſiſſe in pœnas, tanquam media eo ducentia. Accedit, quod Principi ſine controverſia jus eſt, pœnas infligendi. Jam autem jus intelligi nequit ſine obligatione, quæ ei reſpondeat: Obvertitur huic poſteriori rationi miles, qui jus habeat hoſtem occidendi, quum tamen hic pati id non teneatur. Verum concurrit in hoc exemplo colliſio jurium, quæ regulam in ſe conſideratam non infringit. Vid. L. III. c. 5. §. 2. nota 2. Illuſtrari id poteſt exemplo ejuſdem militis, qui, etſi ſæpe ſpe evadendi omni deſtituatur, tamen locum tueri, etiam in certiſſimo mortis periculo, obſtrictus eſt.

(*b*) Infra c. 4. §. 6. H.

(*c*) Vid. infra c. 4. §. 6. nota 5.

(*d*) Vid. ſupra L. IV. c. 1. §. 20. H.

eandem rationem negatione, occultatione, aut per fugam iſti ſeſe ſubducere citra ullius obligationis violationem licere. Quintilianus Declamat. 313. *Ea natura eſt omnis confeſſionis, ut poſſit videri demens, qui de ſe confitetur*. Idem Declamat. 328. *Neque eſt quiſquam tam perditus, tam inutilis ſibi, qui non ſcelera committat propoſito negandi* (*a*). Nam ſatis intricate loquitur Boeclerus Præfatione ad Grotium p. 9. *Pœnæ inter homines meritum juris. eſt naturalis, tum qua illud jus eſt, tum qua naturale eſt. Si jus eſt, obligationem parit: obligatio autem nulla neque eſſet, neque concipi poſſet, ſine pœnæ alicujus violationi juris imminentis ratione*. Certum eſt, legis naturalis transgreſſores pœnam manere, quia hæc legis cujuſque certa comes; & naturæ haudquidquam repugnat, ut qui malum fecit, malum patiatur. Sed illa nimis imperita foret illatio, ſi quis diceret; jus parit obligationem; ergo qui legem violat, obligatur in foro humano ad pœnam ultro ſibi arceſſendam. Argute Hobbesius de Cive c. 14. §. 7. *Secunda pars legis, quæ pœnaria appellatur, mandatoria eſt, & loquitur tantum ad miniſtros publicos*. Non extat in lege hoc præceptum; tu fur patrato furto ad patibulum ultro ambula; ſed hoc extat; tu magiſtratus furem convictum ſuſpendi curato. Ergo non peccat in eo fur, ſi non ſuſpenditur, ſed magiſtratus, qui proficuam Reipublicæ animadverſionem intermiſit. Quæ apud Platonem in Critone (p. 37. & ſeqq. Ed. VVechel.) Socrates diſputat, cum Crito fugam e carcere ſuaſiſſet; *Hoc modo leges patriæ violari, ad quas quilibet bonus civis teneatur: ſtandum eſſe judiciis, quæ civitas tulerit: patriæ injuriam non reponendam, aut demonſtrandum, ipſam iniqua facere*: magnanimitatis dictata ſunt, quæ fortaſſe certo in caſu viro magno & innocenti ſequenda ſunt; ſed noſtræ aſſertioni nequidquam opponuntur. Ex iſtis porro & hoc colligitur, quemadmodum in tribunali humano ſeipſum nemo deferre, aut de crimine ultro fateri teneatur; ita iniquum eſſe, in cauſis criminalibus reo juramentum calumniæ injungere (*b*). Quale in Areopago exigi ſolitum tradit Demosthenes contra Ariſtocratem; & quidem horridum valde; ut ſibi ipſi, gentique ac familiæ ſuæ exitium imprecaretur, inſiſtens conſecratis carnibus apri, arietis, & tauri. Hinc Hobbesius de Cive c. 2. §. 19. colligit, *reſponſiones in tormentis facti teſtimonium non eſſe, ſed inveſtigandæ veritatis adjumenta; ita ut ſive verum ſive falſum cruciatus reſpondeat, ſive non omnino reſpondeat, jure faciat*. Conf. L. 1. §. 23. *D. de Quæſtionibus* L. 18. §. 2. d. t. Charron de la Sageſſe L. I. c. 37. n. 8. Montaigne Eſſais L. II. c. 5. (*c*). Ubi etiam notandum, quod Ctesias Indicis refert, eſſe apud Indos fontem, cujus aqua ſimul atque hauſta fuerit, in morem caſei coaguletur: cujus coagulatæ ſi quis tres obulos cum aqua biberit, quæcun-

(*a*) Vida ſupra L. IV. c. 1. §. 20.

(*b*) Quod aliqui ſina ulla diſtinctione aſſerunt. V. GONZALETZ ad cap. final. da Jurament. calumn. n. 12. alii autem id reſtringunt ad reos capitis. V. LAUTERBACHIUS Tract. ſynopt. de Juramentis §. 7. n. 103. Conf. ſupra L. IV. c. 2. §. 22. & in not. H.

(*c*) GROTIUS epiſtolarum 1686. excuſarum Amſterodami DCXCIII. innumara axſtitiſſe exempla ait, hominum injuſte ſupplicio adfectorum propter confeſſionem per tormenta extortam. Quare minime mirum ſit, fuiſſe, quibus inter Chriſtianos tormenta diſplicerent, in primis, quum in lega Moſaica nulla eorum mantio fiat. Apud Anglos non minus ſecura vivi, quam alibi, quamvis tormenta ibi non ſint in uſu: imo libara Republica nec civem Romanum quæſtionibus ſubjici potuiſſe. Illud certum aſt, violentum hoc remedium non niſi raranter adhiberi debera, nec fidam confeſſioni Rei, in tormentis factæ, habendam eſſe, ſi quicquam daſuarit ſummæ circumſpectioni, quam judicem in decernenda ea adhibera oportet. Dudum in Romanis conſtitit, ut appatet ex L. 1. §. 23. D. de Quæſtion. *Quæſtioni fidem non ſemper* inquit Ulpianus, *nec tamen nunquam habendam, Conſtitutionibus declaratur: etenim res eſt fragilis, & periculoſa, & quæ veritatem fallat. Nam plerique patientia ſive duritia tormentorum ita tormenta contemnunt, ut exprimi eis veritas nulla modo poſſit: alii tanta ſunt impatientia, ut in quovis mentiri, quam pati tormenta velint, ita fit, ut etiam varia modo fateantur, ut non tantum ſe, verum etiam alios comminentur*. Exemplum Iſaac Orobii, cum aliis inoumeris Judæis Hiſpanis, inter tormenta obnitentis, ſa aſſa Chriſtianum, vid. in CLERICI Biblioth. univerſ. T. VII. p. 289. & ſeqq. & apud BÆLIUM dans ſon Dictionnaira Hiſtor. & Critiqua T. II. p. 2399. 2 Ed. Add. Jo. GREVII Tribunal reformatum, libellus quem captivus ſcripſit in argaſtulo Amſtelodamenſi, tortus antea, quatuor certatim operantibus carnificibus, nullo mortalium, præter ipſos carnifices, præſente. Nobilis quoque in hoc argumento THOMASII Diſſartatio eſt, da Tortura ax foris Chriſtianorum proſcribenda.

cunque admiſerit patefacit, eo enim die mente alienatur. Eo autem utitur rex erga eos, qui an objectis criminibus ſint affines, certo vult cognoſcere; nam ſi quis id de quo accuſatur effutiverit, mortem ſibi cogitur conſciſcere: ſin indicio ſuo nullius criminis convincatur, abſolvitur. Accurate tamen obſervandum, in pleriſque legibus partem quaſi diſpoſitivam & comminatoriam concipi per duas orationes abſolutas, hoc modo, *non facies* & *qui fecerit*, *pœnas dabit*: in quibuſdam poſteriorem partem eſſe velut conditionem prioris interdicti; hoc modo: *non facies*, *niſi hoc multæ nomine exſolvere malis*. Et in hoc genere legum, quæ ſanctio pœnalis videri poteſt, revera eſſe inſtar tributi; dum in arbitrio ſubjectorum relinquitur, pecuniam lege dictam exſolvere velint, an actu aliquo abſtinere. Id quod potiſſimum in legibus ſumptuariis uſu venit, quarum finis ſæpe eſt alternativus, aut ad frugalitatem cives adducere, aut ærarium locupletare. Nam licentiam violandi leges naturales pecunia redimendam proſtituere illicitum fuerit. Sed reliquæ leges regulariter id tantum per pœnam intendunt, ut cives a peccatis abſterreantur (*a*). Inde naturam pœnæ haudquidquam intellexit ferox ille juvenis (*b*), qui cum a prætore ſciſcitaretur, quanta mulcta eſſet ſolvenda pro inflicta alapa, pecuniam depoſuit, & ipſi prætori alapam inflixit. Nam leges ſuper injuriis non ſolent eo modo ferri, ut licentia injuriam alteri inferendi certa pecunia redimatur. Unde & apparet, in illis duntaxat legibus, ubi prohibitio eſt alternativa aut conditionalis, a culpa regulariter immunem eſſe, qui mulctam exſolverit, aut exſolvere paratus eſt, ad quam præſtandam etiam obligatur: non autem in aliis legibus, in quibus abſolute aliquid interdicitur. Addimus autem & hoc, non debere eſſe leges pure pœnales; ſeu quæ nihil aliud intendant, quam ex mulcta lucrum facere (*c*). Equidem ſunt, qui legem pure pœnalem appellent, quæ ſimplici ordinationi pœnam tantum apponat, nec quidquam tamen expreſſe aut jubendo præcipiat, aut vetando. Ejuſque exemplum tale afferunt: *Qui civium electus præturam recuſaverit, centum aureos in commune pendito*. Verum Nos arbitramur, huic & ſimilibus ſtatutis iſthoc præceptum ſubeſſe: *Ne quis rite electus operam ſuam Reipublicæ ſubtrahat*; ſic ut prius illud hujus ſit velut annexa clauſula pœnalis. Conf. Rob. SANDERSON. de Obligat. conſcient. prælect. 7. §. 13. ſeqq.

§. V. PORRO eum & judex juſtus audiat, qui delinquenti competentem pœnam infligit, & juſtitia adminiſtrari dicatur, ubi pœnæ recte decernuntur: inde inter Philoſophos diſceptatum, ad quamnam juſtitiæ ſpeciem pœnarum impoſitio pertineret, ad commutativam, an diſtributivam, ſeu ſi Grotii termini placeant, ad expletricem, an attributricem. Qui pœnarum exactionem ad juſtitiam diſtributivam retulerunt, hoc argumento utuntur, quod ſicuti in bonorum, ita & in pœnæ diſtributione plus merenti plus, minus merenti minus detur. Et eum ex mente illorum juſtitia diſtributiva verſetur circa illas res, quæ a toto dantur partibus, ſeu a civitate ſingulis civibus, pœnæ utique a civitate ad ſingulos perveniant. Quibus reponitur: falſum eſſe, quod iſti ſupponunt, juſtitiam diſtributivam toties locum habere, quotiens inter terminos plures duobus inſtituatur æqualitas, ſeu quoties aliquid inter plures uno proportionanter eſt partiendum. Nam in contractu ſocietatis partes lucri inter plures uno ſocios pro rata diſtribuuntur, & tamen in hoc contractu alio modo partes lucri, quam aut præmia aut pœnæ debentur. Sane enim ex pacto pœnas non deberi manifeſtum eſt, neque quiſpiam, dum civitati ſe ſubjicit, pœnas ſibi utique pro delictis infligi ſtipulatur (*d*). Eoque pœnarum impoſitio haudquidquam ad juſtitiam diſtributivam, quam nos ſupra deſcripſimus, quadrat. Deinde quod magis nocentes gravius, minus

(*a*) Conf. ſupra L. IV. c. 2. §. 23. H.

(*b*) Apud GELLIUM L. XX. N. A. c. 1. H.

(*c*) Et ſunt pro laqueis, caſſibus, plagis, retibus, in quæ incidentes miſeræ aviculæ deplumantur. V. MACHIAVELLUS L. III. Diſſert. ad Livium 19. & Bacon. de VERULAMIO in Hiſtor. Henrici VII. Angl. Regis. H.

(*d*) Eſt id quidem ſatis exploratum: ſed quoniam tamen Principi jus vitæ & necis, ſive jus gladii confertur, eidem ſine dubio tacite etiam promittitur, fore, ut nemo civium reſiſtat, ſi hoc jure Princeps in ipſius perſona uti velit.

nus nocentes levius puniuntur, id duntaxat eſt per conſequentiam, & ex accidenti, non quod illud primo & per ſe ſpectetur. Nam in imponenda delicto alicui pœna non neceſſum eſt, ut illud delictum cum alio delicto comparetur, & quam rationem gravitatis illa inter ſe habent, eandem quoque pœnæ utrinque decretæ habeant: ſed cuivis delicto velut ſeorſim pœna decernitur, gravior aut levior, prout publica id utilitas requirit. Etſi hoc plerumque eveniat, ut gravi delicto gravior pœna, levi levior conſtituatur. Eorum, qui ad juſtitiam commutativam pœnas retulerunt, aliqui hoc negotium ita conſiderarunt, quaſi delinquenti aliquid per pœnam tribuatur, ſicut in contractibus fieri ſolet. In quem errorem eos induxit vulgaris locutio, qua dicimus, *pœnam deberi illi, qui deliquit*. Quæ tamen locutio plane eſt ἄκυρος. Nam cui proprie debetur aliquid, is in debitorem jus habet, ut debitum illud ab ipſo poſſit exigere. Quis autem dixerit; delinquentem jus habere, ut a magiſtratu pœnam ſibi infligendam poſtulare queat? Igitur ſenſus iſtius locutionis eſt hic, magiſtratus a ſonte pœnam legibus definitam recte poteſt exigere. GROTIUS L. II. c. 20. §. 2. in pœnis exercendis tradit juſtitiam expletricem ſpectari primo ac per ſe; idque *quia, qui punit, ut recte puniat, jus habere debeat ad puniendum, quod jus ex delicto alterius naſcitur*. Enimvero decepit iſtum ambiguitas vocabuli *juris*. Diverſiſſima enim ſunt: jus habeo ad aliquid agendum, & jus habeo ad aliquid ab altero accipiendum. Prioris ſenſus eſt, poteſtas mihi competit certum actum exercendi, & in eo me impedire nemo debet. Poſterioris ſenſus hic eſt: jus eſt mihi ab altero quid habendi, ita ut eidem alteri quoque inſit obligatio id mihi tribuendi. Atqui quando de juſtitia expletrice agitur, juris vocabulum non in priori, ſed in poſteriori ſignificatu accipitur. Idque jus hæret in eo, qui aliquid accipit, non in eo, qui aliquid tribuit, verbi gratia, quando operario mercedem ſolvo, dicor juſtitiam expletricem exercere, non ideo quia ego facultatem habeo iſti quid dandi; ſed quia ille jus habet mercedem me poſcendi. Sic recte utique dico, jus habeo ſervo meo imperandi, ut calceos mihi detrahat. Sed quis inde velit concludere, ergo quando iſtud miniſterium ſervo impero, juſtitiam exerceo? Par autem eſt huic illa collectio; quia pœna non recte poteſt infligi, niſi ab eo, qui jus habet illam infligendi, ergo per pœnam exercetur juſtitia expletrix. Alterum GROTII argumentum eſt, *quod in delictis & pœnis ſit aliquid, quod ad contractuum naturam accedat. Nam ſicuti qui vendit, etiamſi nihil peculiariter dicat, obligaſſe ſe cenſetur ad ea omnia, quæ venditioni ſunt naturalia: ita qui delinquit, ſua voluntate ſe videtur pœnæ obligaſſe; quippe cum cuilibet ratio ſuggerat, crimen grave non poſſe non eſſe punibile, ſicut qui directe & deliberato conſilio peccare voluit, per conſequentiam etiam pœnam voluerit mereri*. Inde & ſacris literis familiare eſt, peccatum vocare nomine debiti; ad quod luendum æque teneamur, atque illi, qui creditoribus ſuis ob mutuum ſunt obſtricti. Add. *L. 34. D. de Jure fiſci* (a). *L. ult. C. ad L. Juliam majeſtatis* (b). Apud TACITUM A. XII. (c. 53.) fœmina, quæ ignaro domino alieno ſeſe ſervo conjunxiſſet, *in ſui ſervitutem conſenſiſſe fertur*. Ad quod argumentum reſpondemus, id equidem manifeſtum eſſe, ſi quis ſciat delicto alicui pœnam conſtitutam, & tamen ſponte id admittat, eum de injuria ſibi illata non poſſe queri, aut quod inhumaniter ſecum agatur, quando ad pœnam trahitur. Et hunc ſenſum pleraque citatorum dictorum non ſine figura exprimunt. Verum ideo haudquidquam recte dicitur, aliquem in pœnam ſuam directe & immediate conſenſiſſe, aut potius ex proprio conſenſu ad eandem ſuſtinendam ſeſe obligaſſe. Cum nemo delictum admittat, quin ſimul ſperet, ſeſe latendo, aut alia ratione pœnam declinaturum. THUCYDIDES L. III. (c. 45. princ. Edit. Oxon.) *Conſtitutum eſt in Rebuſpu-*

licis

(a) *Imperatores* Severus & Antoninus (Aſclepiadi) *ita reſcripſerunt: Tu, qui defenſione omiſſa redimere ſententiam maluiſti, cum tibi crimen objiceretur, non immerito quingentos ſolidos inferre fiſco juſſus es; omiſſa enim ipſius cauſa inquiſitione, ipſe te huic pœnæ ſubdidiſti*, L. 34. D. de Jure Fiſci.

(b) *Nam ex quo ſceleratiſſimum quis conſilium cepit, exinde quodammodo ſua mente punitus eſt*, L. 8. princ. ad Leg. Jul. Majeſt.

Digitized by Google

blicis capitis ſupplicium multis delictis: tamen homines ſpe incitati pericula capeſſunt, nec quiſquam deſperans inſidias ſucceſſurus, in ancipitem ſe caſum dare ſolet. Quæ vero unquam civitas defectionem molita eſt, quæ ſe majorem apparatum habere non ſit opinata? Fruſtra quoque eſt VASQUIUS Controv. illuſtr. L. I. c. 28. n. 12. 13. qui exinde delinquentes ſuo conſenſu ad pœnam ferendam obligari contendit, quod utique leges etiam pœnales ſunt quædam conventio civium, aut quod ſaltem poteſtas legiſlatoria ex conventione civium proveniat. Nam leges pacta aut conventiones non eſſe, alibi demonſtratum; & non abſurdum eſt, meo conſenſu poteſtatem aliquam conſtitui, quæ poſtea actus quoſdam in me invitum queat exercere. Etſi quod in eam poteſtatem ipſe conſenſerim, faciat, ut queri non poſſim, ſi iſta deinceps in me vires ſuas exſerat. Peccatum autem cum debito comparatur, non quaſi ad eam ſuſtinendam ex conſenſu ſuo quis teneatur; ſed quia legiſlator non minus poteſtatis nactus fuit ad pœnam a delinquenre, quam creditor ad mutuo datam pecuniam a debitore exigendam, & quia peccatoris corpus atque bona non minus magiſtratui pro delictis, quam debitoris bona creditori pro debitis ſunt obnoxia. Circa diviſionem obligationum in eas, quæ *ex conſenſu*, & quæ *ex delicto* oriuntur (*a*), in elementis juris Romani traditam, obſervandum, ex delicto oriri obligationem proprie dictam ad damnum ſarciendum, non autem ad pœnam ſuſtinendam. Eaque ipſa obligatio proprie fundatur non in eo, quod quis in pœnam conſenſit; ſed quia ejus reſtitutionis neceſſitas poſt introductum rerum dominium ex jure naturali provenit. Sic quod ARISTOTELES *contractus* alios facit *ſpontaneos*, alios *invitos*, illud ita eſt explicandum. Quemadmodum in contractibus onerosis æquale æquali eſt penſandum, ita & in delicto damnum æquipollente reſarciendum. Cur autem obligationi ad ſarciendum damnum vocabulum contractus inviti fuerit inditum, inde eſt, quia, verbi gratia, in mutuo creditoris voluntate fit, quod ipſius pecuniam debitor acceperit; ſed quod, verbi gratia, fur rem mihi ſubductam aut ejus æſtimationem tenetur reſtituere, id non meo conſenſu factum, ſed ille me invito hanc ſibi obligationem conciliavit. Nam ſane ego maluiſſem, ut meam mihi rem iſte intactam reliquiſſet, quam ut mihi onus injungeretur, actionem furti eidem intentandi, præſertim ubi illa non niſi in ſimplum datur. Cæterum ad rem & hoc facit conſideraſſe, regulariter omni juri obligationem in altero reſpondere. Quando igitur delictum fuit patratum, in læſo eſt jus ad poſtulandam damni reparationem, in lædente obligatio ad penſandum damnum. Id quod ad juſtitiam expletricem ſpectat. Sed quatenus delictum eſt aberratio a lege, in rectoribus civitatum eſt poteſtas pœnam convenientem exigendi; ſed in delinquente nulla eſt obligatio ad pœnam ultro explendam (*b*). Quo intuitu pœnarum exactio ad juſtitiam expletricem non quadrat. Quæ cum ita ſint, nihil aliud reſtat, quam ut dicamus ad neutram juſtitiæ ſpeciem pœnas pertinere; ſed eaſdem peculiari ſpecie juſtitiæ temperari. Ni dicere malis, tam impoſitionem pœnarum, quam diſtributionem præmiorum, ſuper quibus peculiari pacto in anteceſſum non fuit conventum, partes eſſe prudentiæ, quæ cum officio regendi alios eſt conjuncta: eoque ad juſtitiam univerſalem referenda.

§. VI. ILLUD igitur ab omnibus ſanis admittitur, utut natura omnes homines ſint æquales, & in ipſa pœna ſit aliquid aſperum atque durum, dum ultro homo hominem affligum aut perditum it; & licet quoque ſapientiſſimus Creator naturam rerum & hominum ita diſpoſuerit, ut

(*a*) *Aut enim* (Obligationes) *ex contractu ſunt, aut quaſi ex contractu: aut ex maleficio, aut quaſi ex maleficio*. §. 2. Inſt. de Obliget.

(*b*) Bene dicit *ultro*: nam ut §. antecedente eſt evictum, reus ſe ipſum deferre haut tenetur. Hactenus tamen in reo utique eſt obligatio, quod is ſummo imperanti aut ejus miniſtris, pœnam exigentibus, reſiſtere heud poſſit; carceres etiam effringens novæ ſc. pœnæ obnoxium faciat (vid. *L. 1. pr. D. de Effractor.* & *L. 1. C. de Cuſtod. reor.*) Quæ obligatio, quoniam ex voluntate in civitetem coeuntium & ſummam poteſtetem deferentium, in reo eſt perfecta, quid vetabit, pœnas delictorum, quibus Reſpublice ſemper vel proxime vel remote læditur, ad juſtitiam expletricem referri? Certe juſtitia vindicativa, quam AUCTOR hic comminiſcitur, in effectu eb illa non differt. H.

ut malitiam mala ultro comitentur, & auctorem ſuum velut ulciſcantur: pœnam tamen etiam poſitivam humanam in ſe nihil habere æquitati naturali repugnans, quin potius ob ſalutarem uſum eandem generi humano maxime eſſe neceſſariam. Nam uti ſalus humani generis requirebat, conſtituto imperio æqualitatem hominum tolli; ita in tanta hominum malitia, rectique averſatione vis imperii peribat, ni repræſentatione alicujus mali mortales pravi in ordinem redigi poſſent (*a*). Cum porro & facienda, & omittenda, nec non ipſa pœna, quæ ſecus facientes manet, publice prius promulgentur; neminem habet, quem accuſet, præter ſeipſum, qui ultro contra leges peccando pœnarum aſperitatem in ſeſe irritat.

§. VII. Cui porro homini, & abs quo pœnas ſumendi poteſtas competat, ſuper eo Grotius d. l. §. 3. ita cenſet (*b*): *Per ipſam naturam non determinatum, cui homini jus pœnas ſumendi competere debeat; niſi quod ſatis indicet natura, convenientiſſimum eſſe, ut id fiat ab eo, qui ſuperior eſt; non tamen ut omnino hoc demonſtret eſſe neceſſarium. Niſi vox ſuperioris eo ſumatur ſenſu, ut is, qui male egit, hoc ipſo ſe quovis alio inferiorem cenſeatur feciſſe. Cui conſequens ſit, ut ſaltem ab æque nocente nocens puniri non debeat.* Vid. Joan. VIII. 7. Roman. II. 22. Enimvero nobis fixum ſedet, poteſtatem pœnas ſumendi eſſe partem imperii (*c*), adeoque neminem poſſe pœnam proprie dictam alteri imponere, niſi qui in ipſum imperium habet. Licet enim, poſita hominum malitia & ad alios lædendos proclivitate, ad conſervandam inter homines ſocialitatem neceſſum ſit pœnas exerceri; quilibet autem actiones ſuas ad ſocialitatem, tanquam bonum univerſi generis humani, referre debeat: tamen non ſequitur, ſingulos debere quoslibet actus ad ſocialitatem facientes exercere, qui ſcilicet utiliter exerceri nequeunt, niſi poſitis certis requiſitis. Sicuti & imperio inter homines opus eſt, nec tamen quilibet in quoslibet illud exercere poteſt aut debet. Deinde non omne malum, quod ob antegreſſum peccatum infertur, pœna eſt; ſed quod antea denunciatum, & poſt cognitionem delicti fuit impoſitum. Adeoque a pœnarum cenſu excluduntur mala per modum belli illata, licet & ipſa cautionem de non accipiendis in poſterum injuriis efficiant. Nam in bello cautionem ſibi quiſque propriis viribus, & proprio ex arbitrio procurat: per pœnas læſis cautio per vires, & ex judicio ſuperioris procuratur. Ut bello aliquis coerceatur, directe intereſt duntaxat ejus, qui fuit læſus: ſed ut pœnis quis caſtigetur, non hujus tantum intereſt, ſed & totius civitatis. Sic an bello quis injurias exſequi velit, in arbitrio læſi eſt; ſed an pœna ſit exigenda, in ſuperioris eſt poteſtate, qui etiam iſto deprecante eandem poteſt exigere. Denique pœnæ quantitas ante delictum regulariter definita eſt; cautio bellica pro conditione ſtatus noſtri & hoſtium ſumitur. Porro licet natura non determinet; Cajus an Sejus pœnarum exactor eſſe debeat, non magis quam eadem Cajum aut Sejum reges deſignavit: ipſa tamen ratio ſatis liquido oſtendit, pœnam, utpote ſententiæ judicialis exſecutionem, a ſuperiore proficiſci debere, ſeu tali, qui in ſontem imperium habet. Neque opus eſt arguta illa interpretatione vocabuli *ſuperioris*. Nam falſum eſt; quælibet peccata ita deformare hominis dignationem, ut ob ea patrata ſtatim velut inter beſtias ſit referendus (*d*). Neque ſequitur, hic homo delictum admiſit, ergo mihi competit poteſtas pœnam de ipſo ſumendi. Si enim delictum ſit commiſſum contra me, in libertate naturali degenti reparationem damni & cautionem per modum belli exigere licet. Ubi in alium,

cu-

(*a*) Hinc Rempublicam duabus contineri rebus, pœnis & præmiis, dixit Solon, & probat CICERO in Bruto. H.

(*b*) Grotium ſecutus, AUCTOR ANGLIUS Libello de Gubernat. civitatum c. 2. §. 4. & ſeq. cujus argumenta expendi Diſſertat. de Socialit. primo jur. natur. princip. ſect. 3. §. 25. GROTIUS ipſe ad Matth. V. 40. Videtur opinionem ſuam deferere. *Juſtam*, inquiens, *cauſam ſuſcipiendi belli eſſe non arbitror, hoc unum, quod populus alter a recta pietate abhorreat. Quis enim in illum populum alteri populo aut Regi judicium dedit?* Σπάρτην ἔλαχες, ταύτην κόσμει. *Spartam, tibi quæ contigit, orna.* Et recte a PLUTARCHO dictum; *Alieni cupiditatem eſſe uti hoc prætextu, quod barbariem emolliat.* H.

(*c*) Vid. not. 3. ad §. 4. ubi contra diſſentientes adſeritur hæc AUCTORIS ſententia.

(*d*) Præſertim in ſtatu naturali, ubi nemo alterum ſuperiorem vel judicem agnoſcit. H.

cujus defenſio mihi peculiariter commiſſa non eſt, peccatum fuit, illius ultionem non magis extra cauſam fœderis mihi arrogare poſſum, quam jus dicere illis, qui mihi non ſunt ſubjecti. Vid. Exodi II. 14. Dictum Democriti, *natura imperare congruit præſtantiori*, ita eſt explicandum: ſi conſenſu plurium in aliquem ſit conferendum imperium, ubi nemini præ altero ad illud habendum peculiare jus competit, rationi eſt convenientiſſimum, ut idem deferatur præſtantiſſimo, & qui præ cæteris pollet artibus ad bene imperandum idoneis. Nequaquam autem hic imperium in alios prætendet, niſi ultro ipſi ſeſe ſubjecerint (*a*). Effatum autem Grotii, *non debere neque nocentem ab nocente puniri*, proprie non pertinet ad eos, queis poteſtas publica competit pœnas exigendi; ſed qui nulla ex neceſſitate officii, & oſtentando adverſus vitia odio ad cenſuram, aut accuſationem vitiorum privata auctoritate prorumpunt. Etſi ſane indecorum, & ad reverentiam magiſtratuum legumque minuendam valde ſit efficax, ſi exactor juſtitiæ iiſdem maculatus deprehendatur vitiis, quæ in aliis vindicatum it. Cum non iraſci vitiis, ſed eorundem dulcedinem aliis videatur invidere, qui in aliis punit, quæ ipſe committit. Vid. Plinius L. VIII. Epiſt. 22. (*b*). Platoni Minoe (p. 568. D. Ed. VVech.) φαῦλος ἄνθρωπος, *improbus homo* vocatur, qui ἔπραξε μὲν ἕτερα, ἐποίει δὲ ἄλλα παρ' ἃ ἐνόμιζεν, *alia ipſe feciſſet, alia facienda mandaſſet*. Add. Gratianus Cauſ. 3. quæſt. 7. c. 3. 4. ſeqq. Neque tamen Neroni matricidæ non licebat capitalia ſupplicia in ſontes pari ex crimine exigere (*c*). *Non tamen Domitiano mulieres adulterii damnare, quas ipſe ſtupraverat*: apud Zonaram Tom. II. Quo ſpectat illud dictum Medææ apud Senecam (v. 500. & ſeqq.) *Cui prodeſt ſcelus, fecit. Tibi innocens ſit, quiſquis pro te eſt nocens*. Multo magis autem ultronei delatores & cenſores cavere debent, ne ſibi occinatur illud Juvenalis Sat. 2. (v. 22. & ſeqq.) *Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus, Quis tulerit Gracchos de ſeditione querentes? Quis cœlum terræ non miſceat, & mare cœlo, Si fur diſpliceat Verri, ac homicida Miloni, Clodius accuſet mœchos, Catilina Cethegum. In tabulam Sullæ ſi dicant diſcipuli tres*. Aut illud Ejusdem Sat. 3. (v. 38. 39. 40.) *Felicia tempora, quæ te Moribus opponunt: habet jam Roma pudorem, Tertius e cœlo cecidit Cato*. Seneca L. II. Controv. 14. *Turpe eſt ſic caſtigare vitia, ut imiteris*. Cicero Tuſ. Quæſt. L. III. (c. 30.) *Eſt proprium ſtultitiæ, aliorum vitia cernere, oblivıſci ſuorum*. Plautus Trucul. (Act. I. ſc. 2. v. 58.) *Qui alterum incuſat probri, eum ipſum ſe intueri oportet*. Nam *ſic agitur cenſura, & ſic exempla parantur, Cum judex alios, quod monet, ipſe facit*. Ovidius Faſtor. L. VI. (c. 647. 648.) Cæterum in eo nobiſcum ſentit Hobbesius Leviath. c. 28. quod pœnam a ſuperiori, ut tali, proficiſci ſtatuit. Etſi alias definitio pœnæ, quam tradit, juſto ſit anguſtior, quod & comprehendat duntaxat pœnas ab imperio civili inflictas, & unius tantum finis mentionem faciat. *Pœna*, inquit, *eſt malum transgreſſori legis auctoritate publica inflictum, eo fine, ut terrore ejus voluntates civium ad obedientiam conformentur*. Ex eo tamen recte infert, pœnas proprie dictas non eſſe, injurias aut ultiones privatorum, mala auctoritate publica inflicta, ſed citra antegreſſam condemnationem, mala inflicta ab uſurpatore imperii, mala inflicta ſine conſilio cives reformandi (*d*) ſed hæc omnia facta eſſe hoſtilia. Ubi tamen notandum, non ſtatim ex ejuſmodi pœna ſpuria ſtatum hoſtilem reſultare, aut jus præberi licentiam hoſtilem exercendi, ſeu eum, qui tali malo afficitur

(*a*) Sane judicii præſtantia & immunitas a vitiorum labe aptitudinem tribuit ſolam, non jus, ceu quod ſine alterius conſenſu non naſcitur. Et quomodo quis præſtantiam ſuam alteri eam neganti probabit. Vid. ſupra L. I. c. 6. §. 10. ſequ. L. III. c. 2. §. 2. infra h. l. c. 4. §. 15. 17. Adde H. GROTIUM ipſummet L. II. de J. B. & P. cap. 22. §. 9. & 10. H.

(*b*) *Noſti ne hos, qui omnium libidinum ſervi ſic aliorum vitiis iraſcantur, quaſi invideant; & graviſſime puniunt, quos maxime imitantur, quum eos etiam, qui non indigent clementia ullius, nihil magis quam lenitas deceat*.

(*c*) Aut Auguſto adultero, ut mori cogeret Proculum, ex acceptiſſimis libertis, compertum adulterare matronas. SVETONIUS in Auguſto. c. 67. H.

(*d*) Quod verum non eſſe, in fine §. ſequentis obſervat AUCTOR, modo punitio alias legibus Reipublicæ convenienter fiat.

citur, ſtatim accipere licentiam hoſtilia alteri reponendi, qui malum infert. A pœnis itidem excludit mala, quæ malas actiones naturaliter conſequuntur, puta, cum quis vim alteri inferens occiditur aut vulneratur, aut quando ab actione illicita morbum contrahit; etſi pœnæ divinæ rationem id habere poſſit. Item ſi malum inflictum minus ſit, quam bonum, quod crimen commiſſum naturaliter ſequitur, eſſe potius pretium ſeu redemtionem criminis, quam pœnam. Sub factis quoque hoſtilibus numerat, ſi pœna major infligatur, quam quæ lege eſt determinata, ſi pœna ſumatur ob factum nulla lege vetitum; ſi plectatur rex; ſi malum inferatur hoſti manifeſto. Sed quod addit, ſi qui civis fuerat hoſtem ſe declaraverit, non ut civem ſed ut hoſtem pati; adeoque reos læſæ majeſtatis puniri poſſe pœna arbitraria tanquam hoſtes, id ideo admitti non poſſe videtur, quod utique pœna rebelli inflicta ex vi imperii procedat, & tanquam a ſuperiore, utut rebellis ille hoſtilem in huncce animum ſumſerit, & aliquando acie fuerit vincendus, ut reus peragi poſſit. Sicuti qui fugitivum ſuum perſequitur, id utique jure dominii, non jure belli facit. Accedit quod mala hoſti illata infamiam non habeant; quæ tamen ejuſmodi pœnas rebellibus inflictas cumprimis comitatur.

§. VIII. Videndum deinde eſt de fine pœnarum, quem homines ſibi circa eaſdem exigendas propoſitum habere debent, poſtquam damnum jam eſt reparatum, aut per naturam reparari nequit. Ubi primo hoc ponendum, etiamſi in ſe non iniquum videatur, ut qui malum fecit, malum patiatur; Pindarus Nem. Od. 4. (v. 52.) ῥέζοντά τι καὶ παθεῖν ἔοικε· *Eum qui afficit alium malo aliquo, etiam aliquod malum ab alio pati, conſentaneum rationi eſt.* Euripides Hecuba, (v. 1250. 1251.) Ἀλλ' ἐπεὶ τὰ μὴ καλὰ πράσσειν ἐτόλμας, τλῆθι καὶ τὰ μὴ φίλα. *Sed poſtquam quæ honeſta non ſunt facere auſus es, ſuſtine etiam quæ non grata ſunt;* tamen non recte hominem pœnas exigere, niſi aliqua inde reſultet utilitas. Et ideo Hobbesius de Cive c. 3. §. 11. inter leges naturales hanc quoque poſuit; *in ultione ſeu pœnis ſpectandum eſſe non malum præteritum, ſed bonum futurum; hoc eſt, infligere pœnam nullo alio fine licitum eſſe, niſi ut ipſe, qui peccavit, corrigatur, vel alii ejus ſupplicio moniti fiant meliores.* Plato Protag. (p. 226. A. B. Ed. Wech.) *Qui ratione punire aggreditur, non præteriti ſceleris cauſa punit; neque enim aſſequi poteſt, ut quod eſt factum, ſit infectum; ſed futurum reſpicit, ne iterum aut ipſe, aut alius quilibet exemplo ejus adductus delinquat* (a). Idem dictum allegatur a Seneca de Ira, L. I c. 16. (b). Add. Grotius ad Levit. c. XIX. 18. Equidem in pœnis omnino quoque eſt *reſpiciendum* ad malum præteritum, ſeu antegreſſum delictum, cum citra hoc pœna plane non exſiſtat, eſt tamen præterea etiam *proſpiciendum*, ad finem ne fruſtra male ſit homini, nocenti licet, nobis tamen cognato, ob factum, quod emendari amplius non poteſt (c). Confirmat autem legem ſuam Hobbes duplici ratione, tum quia unuſquiſque lege naturali tenetur alteri ignoſcere, modo cautum ſit prius de futuro tempore; tum quia ultio, quatenus ſolum præteritum conſideratur, nihil eſt aliud quam triumphus, & gloria animi, quæ ad nullum finem dirigitur; adeoque vana eſt, & præter rationem. Digna eſt Attilæ ſententia apud Jornandem de Rebus Geticis c. 39. *Quid forti ſuavius, quam vindictam manu quærere? Magnum munus a natura, animum ultione ſatiare.* Add. Baco Sermon. fidel. c. 4. Quin contra judex, ubi neceſſario ad pœnam procedendum eſt, haudquaquam ex ſuppli-

(a) Οὐδεὶς γὰρ κολάζει τοὺς ἀδικοῦντας, πρὸς τούτῳ τὸν νοῦν ἔχων, καὶ τούτου ἕνεκα ὅτι ἠδίκησεν, ὅστις μὴ ὥσπερ θηρίον ἀλογίστως τιμωρεῖται. ὁ δὲ μετὰ λόγου ἐπιχειρῶν κολάζειν, οὐ τοῦ παρεληλυθότος ἕνεκα ἀδικήματος τιμωρεῖται, (οὐ γὰρ ἂν τό γε πραχθὲν ἀγένητον θείη) ἀλλὰ τοῦ μέλλοντος χάριν, ἵνα μὴ αὖθις ἀδικήσῃ μήτε αὐτὸς οὗτος, μήτε ἄλλος ὁ τοῦτον ἰδὼν κολασθέντα.

(b) Nam, ut PLATO ait, Nemo prudens punit, quia peccatum eſt, ſed ne peccetur. Revocari enim præterita non poſſunt: futura prohibentur. Add. PLATONIS Gorgias in fine p. 357. E.

(c) Quam ob cauſam a furioſo pœna non ſumenda, utut is ante furorem delictum commiſiſſet. Idque BALDO jam olim viſum *in L. Furioſum. 9. C. qui Teſtam. facer. poſſ.* & pleriſque aliis placuit, teſte Catell. COTTA in Memorabil. voce homicidium. CARPZOVIUS Praxi criminal. 145. n. 22. Add. Joann. a SANDE *ad L. 9. D. de Reg. jur. H.*

ſupplicio noxiorum voluptatem debet captare. VALER. MAXIMUS L. II. c. 9. ſ. 3. CLAUDIANUS de conſulatu Manlii, (v. 224. & ſeqq.) *Qui fruitur pœna, ferus eſt, legumque videtur Vindictam præſtare ſibi. Diis proximus ille eſt, Quem ratio, non ira movet: qui facta rependens Conſilio punire poteſt*. VULCATIUS GALLICANUS in Avidio Caſſio, (c. 12.) *Non unquam placet in Imperatore vindicta ſui doloris*. Recte quoque Auguſtus apud SVETONIUM c. 32. *Diuturnorum reorum, & ex quorum ſordibus nihil aliud quam voluptas inimicis quæreretur, nomina abolevit*. SENECA de Ira L. VI. *Rector civitatis damnatum cum dedecore & traductione vita exigit; non, quia delectetur ullius pœna, ſed ut documentum omnium ſint, & qui vivi noluerunt prodeſſe, morte certe eorum Reſpublica utatur*. Haudquidquam tamen cum HOBBESIO Leviath. c. 28. factum hoſtile vocabimus, ubi genuinnm pœnarum finem præ oculis non habuerit imperans, modo alias pœna ſecundum leges civitatis inſligatur. Add. *L. 7. in fine D. de Servis exportandis*. GROTIUS dicto loco §. 5.

§. IX. CÆTERUM genuinus pœnarum finis eſt præcautio læſionum; quæ provenit, ſi vel in melius emendetur, qui peccevit, aut alii ejus exemplo, ne deinceps velint peccare, vel ſi ita coerceatur qui peccavit, ut non poſſit deinceps peccare. Quod GROTIUS dicto loco ſic exprimit (*a*): *In pœnis reſpici vel utilitatem ejus, qui peccavit, vel ejus, cujus intererat non eſſe peccatum, vel indiſtincte quorumlibet*. Conſ. SENECA de Clement. L. I. c. 22. (*b*) Primum genus pœnæ huc ſpectat, ut iſtius animus emendetur, & a libidine peccandi purgetur eo medendi modo, qui eſt per contraria. Nam quia omnis actio, præſertim deliberata & frequens, gignit quandam ſui proclivitatem, quæ adulta habitus dicitur; ideo vitiis quam primum adimenda eſt illecebra. Quo pertinet illud Socratis apud PLATONEM Gorgia, (p. 325. 326.) *Injuſtus miſerior eſt, ſi injuriam pœnas nunquam luat: minus vero miſer, ſi luat, ſuppliciumque juſtum diis, hominibuſque reportet*. Nam *qui luit pœnas, a pravitate animæ liberatur*. SENECA de Ira L. I. c. 5. *Caſtigatio ſincera, & cum ratione aliquando neceſſaria eſt. Non enim nocet, ſed medetur ſpecie nocendi. Quemadmodum quædam haſtilia detorta ut corrigamus adurimus, & adactis cuneis, non ut frangamus, ſed ut explicemus, elidimus; ſic ingenia vitio prava, dolore corporis animique corrigimus*. Id tamen non neceſſarium eſt, quod dicto loco paulo poſt ſequitur: *Sive per nos, ſive per alium quempiam nobis charum inferatur injuria, ſponte noſtra judici nos puniendos, tanquam medico, feſtinanter offerre; ne inveteratus injuriæ morbus ſic inficiat animum, ut inſanabilem reddat*. Nam cui ita diſpoſitus eſt animus, ut ad vitium corrigendum ultro velit pœnam arceſſere, judice medico opus non habet, ſed ſibi ipſe ad curationem eſt ſufficiens. APULEJUS de Dogmate Platonis, (p. 615. Ed. in uſum Delphini.) *Gravius & acerbius eſt omni ſupplicio, ſi noxio impunitas differatur, nec hominum interim animadverſione plectatur*. PLATO de LL. L. IX. (ſub init. p. 1098. A.) *Nullum ſupplicium lege factum ad malum tendit. Sed duorum alterum fere ſemper ſolet, efficere. Nam aut melior, aut certe minus pravus, qui pœnas dedit fieri ſolet*. ARISTOTELES Nicom. II. c. 2. Αἱ κολάσεις ἰατρεῖαί τινές εἰσιν· αἱ δὲ ἰατρεῖαι διὰ τῶν ἐναντίων πεφύκασι γίνεσθαι. *Caſtigationes medicinæ ſunt. Medicinæ autem per contraria fieri ſueverunt*. ALCINOUS de Doctrina Platonis c. 32. *Conducit improbo dare pœnas, quemadmodum ægro corpus curandum dare medico. Omnis enim caſtigatio peccantis animæ medicina eſt quædam*. TACITUS A. III. *Corruptus ſimul & corruptor, æger & flagrans animus haud levioribus remediis reſtinguendus eſt, quam libidinibus ardeſcit*. PLATO Critia, (p. 1098. A.) Δίκη δὲ ὀρθὴ, τὸν πλημμελοῦντα ἐμμελῆ ποιεῖν. *Juſta pœna ejus, qui per negligentiam peccavit, eſt, ut cautus efficiatur*.

§. X. CIRCA exactorem hujuſmodi caſtigationis ita ſtatuit GROTIUS dicto loco §. 7. *punitionem, quæ emendationi peccantis*

(*a*) Græci autem ad tria vocabula revocant, νουθεσίαν, ἀποπλήρωσιν, παράδειγμα. V. GELLIUM L. VI. N. A. c. 14. H.

(*b*) *In quibus* (alienis) *injuriis vindicandis hæc tria lex ſecuta eſt, quæ Princeps quoque ſequi debet: aut ut eum, quem punit emendet; aut ut pœna ejus ceteros meliores reddat; aut ut ſublatis malis ceteri ſecuriores vivant*. SENECA de Clement. L. I. c. 22.

tis inſeruit, natura cuivis exercere liberum eſſe, modo quis judicio polleat, & ejuſdem generis, aut aliis vitiis non teneatur. (ISOCRATES de Permutatione, (p. 539. Ed. Pariſ.) *Eos ego improbiſſimos omnium, & maxima pœna dignos eſſe puto, qui de iis rebus alios accuſare audent, quibus ipſi conſtricti tenentur*. LACTANTIUS Div. Inſtit. L. IV. c. 23. *Antequam mores aliorum corrigas, tuos corrige*. Apud TACITUM H. II. (c. 10. in fine.) cum Fauſtum Criſpus, qui eaſdem accuſationes cum præmio exercuerat, damnaſſet, additur: *Non pœnam criminis; ſed ultorem diſplicuiſſe*. ARNOBIUS adverſus Gentes L. I. (p. 21. Ed. Lugd. Bat.) *Res agitis injuſtas, ut id in nobis conſtituatis damnabile, quod & ipſi vos factitatis: aut quæ vobis licere permittitis, conſimiliter aliis licitum eſſe nolitis. Aſt vero in verberibus, & aliis remediis, quæ coactionis quid habent, naturam non feciſſe diſcrimen inter perſonas, quibus id liceat, vel non liceat in alium ſtatuere. Niſi quod ratio parentibus in liberos ejus juris uſurpationem pro affectus neceſſitudine peculiariter commendarit. De cætero leges civiles recte ad proximos duntaxat affectus reſtrinxiſſe communem illam hominum propinquitatem, rixarum vitandarum cauſa*. Enimvero hæc nobis non ſatisfaciunt. Nam jam monitum (*a*), pœnam proprie dictam non poſſe ſumi niſi ab imperante, quicunque demum iſtius finis ſit (*b*). Unde & caſtigatio, quæ verbis fit, magis conſilium, & admonitio videtur, quam pœna; & ubi ea vehementioribus verbis peragitur, non tam communi aliquo jure conceſſa, quam peculiariter ex amicitiæ lege ſancita. Indicio eſt, quod ignotum caſtigare conanti ſtatim occinitur illud TERENTII Heauton. Act. I. Sc. 1. (v. 23. 24.) *Tantumne ab re tua eſt otium tibi, Aliena ut cures; æque nihil quæ ad te attinent?* Unde & d. l. Chremes ad caſtigandum alterum accedens, ad jus vicinitatis provocat, quam ipſe *in propinqua parte amicitiæ putat* (*c*). CURTIUS L. III. de Hephæſtione (c. 12. n. 16.): *Libertatis in admonendo eo non alius jus habebat; quod tamen ita uſurpabat, ut magis a rege permiſſum, quam vindicatum ab eo videretur*. CICERO Offic. I. (c. 17.) *Conſilia, ſermones, cohortationes, conſolationes, interdum etiam objurgationes in amicitiis vigent maxime*. HOMERUS Iliad. λ. Ἀγαθὴ δὲ παραίφασίς ἐστιν ἑταίρου. *Bona eſt admonitio ſocii*. Præterquam quod & hic cumprimis adhibenda prudentia, ne intempeſtive præbita medicina nobis moleſtiam pariat, alterum in morbo obfirmet. Quo facit illud TACITI H. III. (c. 81.) de Muſonio Ruſo. Parentes autem duplici nomine caſtigandi ſuos liberos jus habent, tum quia educatione per naturam imperata recte fungi nequeunt (*d*), niſi ipſis conceſſum ſit pro captu aliquid aſperioris diſciplinæ adhibere: tum quia extra civitates degentibus in liberos imperium competit; quod licet in multis civitatibus ſatis ſit acciſum, ubique tamen id fere remanſit, ut ſuo ex judicio poſſent eos caſtigare propter illa peccata, quæ magis ex prudentia juvenili, quam robuſta animi malitia committuntur, & magis domeſticam, quam publicam pacem turbant. Add. *L. 7. §. 3. D. de Injuriis*. LIBANIUS Declam. 20. Parem fere poteſtatem obtinent, queis loco parentum gubernanda juventus, puta, tutores, præceptores, magiſtri, qui citra modicam coercitionem officio ſuo vix ſatisfacere poſſunt (*e*). SENECA de Ira L. II. c. 27. *Parentum & præceptorum caſtigatio ſic accipienda eſt, quomodo ſcalpellum, & abſtinentia, & alia, quæ profutura torquent*. Quid reliquis in alios hic poteſtatis competat, videatur *L. un. C. de Emendatione propinquorum*. PLATO de LL. L. VII. (p. 893. A.) in ſua civitate decernit: cum puer ſit πάντων θηρίων δυσμεταχειριστότατον. *omni beſtia intractabilior, ut liberum quidem puerum doctrinarum potiſſimum cauſa præceptores; ut autem ſervum, caſtiget qui-*

cun-

(*a*) §. 4. & 6. H.

(*b*) Quam ſententiam AUCTORIS ab objectionibus diſſentientium vindicavimus ſupra in nota 3. ad §. 4.

(*c*) *Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas*
Quod ergo in propinqua parte amicitiæ puto,
Facit ut audacter moneam, & familiariter
Quod mihi videre præter ætatem tuam
Facere, & præterquam res adhortatur tua.
Heautontim. Act. I. Scen. 1. v. 4. & ſeqq.

(*d*) Hæc verior eſt cauſa patriæ poteſtatis quam illa, qua AUCTOR ſupra uſus L. VI. c. 2. §. 4. & 11. ut ibi dictum. H.

(*e*) Vid. NOODTIUS ad legem Aquiliam c. 6. quo lucem pro more ſuo adfundit compluribus veterum JCtorum fragmentis, quæ huc pertinent.

Digitized by Google

cunque ex liberis forte deprehenderit, puerum ipſum & pædagogum, & præceptorem, ſi qua in re eos delinquere conſpexerit. Xenophon de Republica Lacædemoniorum, (c. 6. §. 2. Edit. Oxon.) *Lycurgus ſtatuit, pueris quemque ſuis, alieniſque juſta imperare. Quod ſi quis aliquando puer cæſus ab alio patri deferat, turpiſſimum factu ducitur, niſi & ipſe filium aliis verberibus affecerit.* Quod autem idem Xenophon ait. L. V. (c. 7. §. 5.) Περὶ ἀναβάσεως: *Si quem ut prodeſſem verberavi, pœnam me debere profiteor, qualem parentes filiis, & magiſtri diſcipulis. Nam & medici ægrotum ſuo ipſius bono urunt ac ſecant;* ad diluendam quidem petulantiæ calumniam ſibi intentatam facit. Sed non ſtatim quod duci, id etiam cuivis in quemvis licet. Cæterum hoc genus pœnæ ad mortem uſque procedere poſſe negat Grotius; cum abſurdum ſit, emendationis cauſa aliquem in eum conjicere ſtatum, ubi emendationis nullum ſpecimen exhibere poſſit. Etſi inemendabili malitia laboranti melius aliqui judicent, ut plane non ſit, præſertim cum talis quam maxime aliis ſoleat moleſtus eſſe. Seneca de Ira L. I. c. 16. *Tibi inſanabilis animus eſt, & ſceleribus ſcelera contexens: & jam non cauſis, quæ nunquam malo defuturæ ſunt, impelleris, ſed ſatis tibi eſt magna ad peccandum cauſa peccare. Perbibiſti nequitiam, & ita viſceribus immiſcuiſti, ut niſi cum ipſis exire non poſſit. Olim miſer mori quæris. Bene de te merebimur: auferemus tibi iſtam, qua vexaris, inſaniam; & per tua alienaque volutato ſupplicia, id, quod unum bonum tibi ſupereſt, repræſentabimus, mortem.* Idem de Beneſ. L. VII. c. 10. *Ingeniis talibus vitæ exitus remedium eſt, optimumque eſt obire ei, qui ad ſe nunquam rediturus eſt.* Plato Gorgia, (pag. 349. B.) Οὐκ ἄμεινόν ἐστι ζῆν τῷ μοχθηρῷ ἀνθρώπῳ· κακῶς γὰρ ἀνάγκη ἐστὶ ζῆν. *Flagitioſo homini non expedit, ut vivat. Neceſſe eſt enim, ut male vivat.* Sic Sulpicius Aſper cauſam ſuſceptæ in Neronem conjurationis hanc allegabat, *non aliter tot flagitiis ejus ſubvenire potuiſſe.* Tacitus Ann. XV. (c. 68. num. 1.) aut uti Svetonius Nerone c. 36. loquitur: *Nonnulli etiam imputaverunt, tanquam aliter illi non poſſent niſi morte ſuccurrere, dedecorato flagitiis omnibus.* Jamblichus in Protreptico c. 2. καθάπερ τῷ ἐμπύῳ βέλτιον τὸ καίεσθαι τοῦ διαμένειν, ϗ τῷ μοχθηρῷ τὸ τεθνάναι τοῦ ζῆν. *Sicut ſuppurato conducibilius eſt uri, quam ita manere: ſic flagitioſo mori quam vivere ſatius eſt.* Rosarium Persicum c. 1. *Cujuſcunque ſomnus vigiliis præſtat: Illi pariter mori melius eſt: quam male vivere.* Caritas tamen utique ſuadet, ut non facile aliquis pro deſperato habeatur. Redundat autem hoc genus pœnæ etiam in utilitatem aliorum. Nam cujus animus per dolorem pœnæ emendatur, de eo aliis ſatis cautum eſt: & ubi incorrigibilis quiſpiam e medio tollitur, ſatis conſtat cæteris, ab iſto nihil ſibi negotii deinceps faceſſendum. Quanquam ut non niſi incorrigibiles morte afficiantur, quod Plato de LL. L. IX. (*a*) vult, id circa modica crimina, & quæ intra atrocitatem ſubſiſtunt, fortaſſe recte obtinebit. Sed ad atrocia delicta haudquaquam applicari poterit. Cum enim ille demum incorrigibilis pronuncietur, qui aliquoties in eodem delicto deprehenſus fuit; ſane parum expediet Reipublicæ expectare, quoad aliquis atrociſſimum ſcelus ſemel atque iterum patraverit.

§. XI. Alter pœnarum finis eſt utilitas ejus, cujus intererant non eſſe peccatum, ſeu, qui alterius peccato læſus fuit; ut ne tale quid in poſterum ab eodem, aut aliis patiatur. Id quod obtineri poteſt tribus modis; ſi tollatur, qui deliquit; ſi vires nocendi ipſi, ſalva vita, adimantur, puta ſi in cuſtodiam detur, ſi arma & inſtrumenta nocendi auferantur, ſi in remotum locum ſeponatur; & denique ſi malo ſuo dedoceatur delinquere; quod cum emendatione, de qua jam egimus, eſt conjunctum. Ne autem, qui læſus eſt, ab aliis deinceps lædatur, punitione non quavis, ſed aperta & conſpicua, quæque ad exemplum pertinet, obtinetur. Unde eſt, quod fere ſupplicia ſumi ſolent non intra angulos carcerum, ſed locis celebribus, & cum terribili apparatu, qui horrorem animis vulgi incutere valeat. Eſt autem iſte finis adeo proprius pœnis, ut etiam, ubi per fervorem iræ, & præcipitante vindictæ cupidine lædendum nos graviſſime depexum dederimus, demum ſub-

(*a*) Ὅσω μὲν δὲ τῶν τοιούτων (ὅυς ἂν ἀνιάτως εἰς ταῦτα ἔχοντας αἴσθηται νομοθέτης) περὶ νομοθέτῃ τελευτὴν τῶν ἁμαρτημάτων θάνατον ἀνάγκη νέμειν· ἄλλως δὲ οὐδαμῶς.

Digitized by Google

ſubjicere ſoleamus; i nunc, alia vice nos laceſſe. Iſthanc autem pœnam ſumere penes ſummum imperium eſt. Etſi in nonnullis civitatibus legislatores propter ferociam atque pervicaciam populi pravo iſti affectui, quo læſi propria ultione iræ noſtræ litare ardemus, aliquid indulſerunt. Quale quid in ipſa lege divina occurrit circa vindicem ſanguinis. Num. XXXV. & Deuter. XIX. V. Seldenus de J. N. & G. L. IV. c. 2. & Grotius ad Exodi XXI. 12. Ni dicere velimus, id fuiſſe ex reliquiis ſtatus naturalis. Add. quoque Rochefort Deſcript. Antill. Part. II. c. 19. Conſimilis moris veſtigium aliqui colligere volunt ex Homeri Odyſſ. ο. de Theoclymeno. Sane vix aliter explicari poteſt illa lex, apud Euripidem Oreſte v. 515. homicidam φυγαῖσι ὁσιοῦν, ἀνταποκτείνειν δὲ μή· *exilio expiabant, non autem viciſſim occidebant*. Nempe quod vetus iſte mos privatæ vindictæ abrogatus eſſet, ne velut progreſſus in infinitum foret. Quæ ratio non quadrat in pœnam, quam magiſtratus ſumit. Quanquam & multa pecuniaria proximo cæſi ſoluta exilium redimi ſueviſſe ex Homeri Iliad. ἰῶτα, v. 702. ſeqq. Vid. quoque Apollonius Rhodius Argonaut. L. I. v. 90. Sic & hodie in Mauritania non ſolum cognati occiſi cum homicida poſſunt tranſigere, ſed & iidem reum, ſi nondum a magiſtratu apprehenſus ſit, abſque forma proceſſus occidere poſſunt (*a*); quod regula apud ipſos ſit, vindictam non eſſe peccatum. Poteſt quoque aliquo modo huc trahi illud Taciti de Mor. German. (c. 21.) *Suſcipere inimicitias patris ſeu propinqui neceſſe eſt* (*b*). *Nec implacabiles durant. Luitur enim homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitque ſatisfactionem univerſa domus.* Nec minus illud apud Dionys. Halic. L. I. (c. 81. p. 68. Edit. Sylburg.) Τῆς τιμωρίας τὸν Νομίτορα ποιεῖ κύριον, εἰπὼν, ὡς τῷ πράξαντι δεινὰ τὸ ἀντιπαθεῖν [illegible] ἄλλῳ τινὸς μᾶλλον, ἢ τῆς πεπονθότος ὀφείλεται. *Pœnæ modum permittens Numitoris arbitrio, quod æquum videretur, penes eum eſſe jus ſupplicii, cui facta eſſet injuria.* Add. Grotius dicto loco §. 8.

§. XII. Tertius pœnarum finis eſt utilitas indiſtincte quorumlibet, dum per ſeveritatem pœnæ ſecuritati omnium conſulitur. Plato de LL. L. XI. (p. 977. 13.) *Pœnis maligni vexantur, non quia peccaverunt; nam quod factum eſt, infectum eſſe non poteſt; ſed ut poſt hoc & peccatores ipſi, & qui puniri iniquitates viderunt, injuſtitiam oderint* (*c*). Seneca de Ira L. I. c. 6. *Rector civitatis damnatum cum dedecore & traductione vitæ exigit; non quia delectetur illius pœna, ſed ut documentum omnium ſint; & qui vivi noluerunt prodeſſe, morte certe eorum Reſpublica utatur.* Tullus apud Livium L. I. c. 28. *Audeat deinde talia alius, niſi in hunc inſigne jam documentum mortalibus dedero. Tu tuo ſupplicio doce humanum genus ea ſancta credere, quæ a te violata ſunt.* Sic & ab rege Anco *carcer ad terrorem increſcentis audaciæ media urbe, imminens foro, ædificatur.* Ibid. c. 33. Add. Agathias L. IV. Princip. Lucianus Phalaride I. (p. 735. in fin. Edit. Amſtel.) *Cæterarum rerum nulla foret expectanda utilitas, niſi metus malefactoribus eſſet propoſitus, ac certa ſpes conſtituta luendi pro flagitiis ſupplicii.* Quo genere pœnæ aut hoc agitur, ne is ipſe, qui

(*a*) Apud Braſilienſes coguntur hi, qui ſanguine conjuncti ſunt homicidæ, eum tradere illis, qui cæſi necem propter ſanguinis communionem & propinquitatem perſequuntur, ut tradit Hieronym. OSORIUS L. II. de Geſt. Emanuel. Idem *eodem libro* refert, apud Indos eſſe genus devotionis, quo inter ſe alii aliis interdum fœdere conjunguntur, exſecratione ſe devincientes, ſi, uno per injuriam occiſo, reliqui non in illo vindicando mortem oppeterent. Apud novi quoque Belgii incolas homicidium non a magiſtratu ſed a conſanguineo, qui occiſum proxime attingit ſanguine, intra viginti quatuor horas plecti poſſe, auctor eſt Adrianus DONCKIUS. Apud Habeſſinos homicidæ occiſorum propinquis quaſi noxæ dedunt, qui etiam de illis, quo genere mortis voluerint, ſupplicium ſumere poſſunt. Job. LUDOLF. Hiſt. Æthiop. L. II. c. 19. n. 8. H.

(*b*) Qui mos admodum diu apud Germanos Septentrionaleſque populos duravit. Hinc faida, quæ non omnem ſimultatem, ſed capitalem illam denotabat, quando privatæ inimicitiæ per totam cognationem diffundebantur, adeo ut ſi quis ex ea interfectus fuiſſet, cædis pœna a tota cognatione exigeretur, ac in eam pro lubitu vindicaretur. V. Caroli CANGII Diſſert. ad Joinvillam 29. & in gloſſar. voce faida. Conf. ſupra L. III. c. 1. §. 7. in fin. H.

(*c*) Οὐχ, ἕνεκα τοῦ κακουργῆσαι διδοὺς τὴν δίκην (οὐ γὰρ τὸ γεγονὸς ἀγένητον ἔσται ποτέ) τὸ δ' εἰς τὸν αὖθις ἕνεκα χρόνον, ἢ τὸ παράπαν μισῆσαι τὴν ἀδικίαν αὐτόν τε καὶ τοὺς ἰδόντας αὐτὸν δικαιούμενον, ἢ λωφῆσαι μέρη πολλὰ τῆς τοιαύτης ξυμφορᾶς.

qui uni nocuit, deinceps aliis quoque noceat: id quod obtinetur, ſi nocens aut occidatur, aut debilitetur aut conſtringatur, ut nocere amplius nequeat, (GUNTHERUS Ligurino L. I. (v. 527. & ſeqq.)

Nec melius ſtultæ furor atque ſuperbia plebis
Puniri poterat, quam tanti ut cauſa tumoris
Eriperentur opes, ut quos opulentia major
Fecerat elatos, in ſe revocaret egeſtas:

Loquitur de Ultrajectinis, quos tumultuantes Fridericus magna pecunia multarat,) aut acerbitate pœnæ libidinem peccandi exuat: vel hoc quæritur, ne alii quivis ſcelerum impunitate illecti, aliis quibuſvis ſint moleſti. Id quod ſuppliciis conſpicuis obtinetur, quæ παραδείγματα, ſeu exempla vocari moris eſt, in quæ reliqui inſpicientes pii ſint. Vid. *L. 1. C. ad L. Jul. repetund. L. 7. C. ad L. Fabiam de plagiar.* QUINTILIANUS (*a*) Declam. 274. *Quotiens noxios crucifigimus, celeberrimæ eliguntur viæ, uti plurimi intueri, plurimi commoveri hoc metu poſſint.* SENECA de Ira L. III. c. 19. *Animadverſiones quo notiores ſunt, plus ad exemplum emendationemque proficiunt.* Etſi apud Lacedæmonios in contrarium mos valuerit, ut nempe non interdiu, ſed nocte ſontes plecterentur. HERODOTUS Melpomene, (p. 170. Ed. H. Stephani.) niſi forte & ipſas tenebras ad terrorem aliquid facere crediderunt. Conf. VALER. MAXIMUS L. II. c. 9. §. 3. Sub hocce pœnarum fine etiam comprehendi poteſt illa utilitas, qua per eaſdem ſarta tecta præſtatur, aut reparatur auctoritas imperii civilis, quæ per malitioſas cumprimis & enormes legum tranſgreſſiones non parum delibatur. Hæc enim ut ſalva perſiſtat, totius civitatis intereſt, eademque illæſa improbitatem hominum quam validiſſime coercet. Præter hoſce autem fines ut alium quoque cum SELDENO de J. N. & G. L. I. c. 4. ſtatuamus *ſatisfactorium*, *purgatorium ſeu expiatorium*, aut ut deviatio a lege velut exæquetur, & illa inæqualitas actionis velut corrigatur, neceſſarium non videtur. Et ſi quæ ex Sacris litteris adducuntur argumenta, ad tribunal divinum, aut peculiarem populi Ebraici ſanctimoniam ſpectant.

§. XIII. CIRCA exceptiones autem, quas GROTIUS dicto loco §. 9. addit iſti dogmati, quod pœnarum ad exemplum facientium exſecutio ſit penes rectores civitatum, id obſervandum: ſi quid perpetratur in illis locis, atque inter illas perſonas, quæ certis judiciis non ſubſunt, puta in piratas; id ad jus belli pertinere (*b*), quod a poteſtate pœnas exigendi diverſum eſt. In piratas enim ac prædones, cum omnium hoſtes ſint, quilibet quoque homo miles eſt. Etſi non ſpernendum ſit, quod IDEM dicto loco §. 14. monet: conſultius eſſe, navigaturos inſtrui mandatis a publica poteſtate ad perſequendos piratas, ſi quos in mari repererint: ut data occaſione uti poſſint, non quaſi ſuopte auſu, ſed ut publice juſſi. Lex autem Deuteron. XIII. 9. etſi non cuivis privato jus dare videatur ducem ad idolatriam interficiendi, ſed potius ut iſte in jus rapiatur, & cauſa cognita a multitudine lapidibus obruatur: ponamus tamen cuivis privato iſtius criminis manifeſtum interficiendi facultatem datam, ſane ejuſmodi lex antea extans efficiet, ut quod a privato hic ſuſcipitur, velut a miniſtro ſummi imperii, adeoque publica auctoritate ſuſceptum intelligatur. Add. GROTIUS ad dictum locum. Neque id inſuper habendum, factum Phineæ ſingulari Dei approbatione niti. Nam alias ejuſmodi zelus cuique permiſſus (*c*), civilem ordinem

(*a*) SENECA IV. Controv. 25. *Feriatur in foro, omnes videant.* Mox: *Scelus eſt, in convivio damnari hominem.* Paul. OROSIUS L. VI. Hiſt. 11. *Multum ad coercendam audaciam valet propoſitum punitionis exemplum, cum ipſa miſeri præſens forma viventis & ad recordationem admonet conſcios, & ad ſciſcitationem cogit ignaros.* Conf. MARIANA L. XXII. Hiſtor. Hiſpan. c. 6. ubi notat, *Alphonſum Regem exiſtimationem ſuam conſumſiſſe, in abdita juſtitiam exercendo.* Apud Romanos preterea brevibus verbis cauſa ſive titulus ſupplicii indicari ſolebat, aut præconis voce, aut ſcripto. V. H. GROTIUS ad Matthæi XXVII. 37. H.

(*b*) Jure enim Pœnæ, tanquam inter pares, id fieri non poſſe, monitum fuit in nota 3. ad §. 4.

(*c*) *Non eſt ſingulis concedendum, quod per Magiſtratum publice poſſit fieri, ne occaſio ſit majoris tumultus faciendi.* L. 176. D. de R. J. Conf. BUDDEUS

Digitized by Google

nem non mediocriter turbaturus, & impotentibus affectibus prætextum præbiturus fuerit. De judicio zeli addatur SELDENUS L. IV. c. 4. Jus vitæ & necis, quod in quibuſdam civitatibus patresfamilias in liberos & ſervos obtinent (*a*), licet a civitatibus originem non habeat, in his tamen videri poteſt particula quædam imperii publici, quod patribusfamilias in ſuos exercendum velut auctoritate publica indulgetur. Eſſe porro in civitate magiſtratum, qui certis in caſibus ſontes extra ordinem indicta cauſa punire queat, nihil repugnat, modo ne iſte tanto jure abutatur. Sic quando in proſcriptorum capita certum præmium conſtituitur, ubi quis eos interfecerit, publica id auctoritate feciſſe cenſetur. Etſi enim ejuſmodi declaratio non ſemper vim præcepti habeat: ubi tamen ejuſdem intuitu cædes facta ſit, veluti publica auctoritate ſuſcepta defenditur. Add. *L. 1. C. Quando liceat unicuique*. GROTIUS ad Eſther. IX. 10. notat, antiquitus ſententiam illam apud Hebræos obtinuiſſe: *Si quis Iſraelitam aut bona ejus prodere voluiſſet gentibus, aut ſi quis totam Judæorum univerſitatem magna affeciſſet contumelia, nihil mali facturum Iſraelitam, ſi ei perniciem procuraret, bonis tamen ejus relictis hæredi*. Etſi iſta exſecutio & licentia vindictæ, quam tunc Judæi exercebant, ab indole vitæ civilis non parum abhorrere videatur. Apud ANDOCIDEM Orat. 1. (p. 220. Ed. VVechel.) talis lex extat: *Si quis democratiam Athenis evertat, aut ſi quis, imperio populari ſoluto, magiſtratum aliquem habeat, Athenienſium hoſtis eſto, impuneque interficiatur*. Sequitur jusjurandum, quo populus Athenienſis tributim juraverat, ſe talia patrantem interfecturum. Apud LIVIUM L. III. c. 55. Valerius talem legem ſancit: *Ne quis ullum magiſtratum ſine provocatione crearet, qui creaſſet, eum jus faſque eſſet occidi: neve ea cædes capitalis noxæ haberetur*. Apud Panchæos *ſacerdotibus conſecratam regionem egredi nefas erat; egreſſos vero quiſquis offendit, occidendi poteſtatem habet*. DIODORUS SICULUS (*b*) L. I. c. 46. Ubi obſervandum, in his & ſimilibus Legibus generale edictum, accedente facti evidentia, & quæ diſceptationem ancipitem non admittit, vim latæ ſententiæ obtinere, ſic ut ſubſecuta cædes velut decreto magiſtratus facta videatur (*c*). Quod ſi autem privatus ex impulſu ejuſmodi legis, ubi juſtis ſubnixa ſit rationibus, cædem patrarit, non modo id impune feret in foro civili, ſed & in conſcientia purus erit, ſiquidem non privato odio ductus fuerit, ſed quod civitati ſeſe hoc modo prodeſſe crederet: præſertim ſi ideo pœnæ exſecutionem quibuſvis lex indulſerit, ant injunxerit, quod ex illis facinoribus præſentaneum Reipublicæ malum immineat. Secus atque in illis cædibus fit, in quibus lex juſto dolori, & vehementiſſimæ indignationi indulget, ac pœnam duntaxat humanam, non vitium actus tollit. Quo pertinet lex maritis indulgens, uxorem adulteram & mœchum, in ipſo actu deprehenſos, occidere. Nam dolori tantum ex acerbiſſima injuria concepto lex in foro humano ignoſcit; licet alias convenientius foret injuriam eam per magiſtratum puniri, neque ex dilata vindicta periculum civitati immineret. Vid. GRATIANUS (*d*) *c. Quicunque* 33. *cauſ.* 23. *qu.* 8. SENECA Controv. L. I. Controv. 4. L. IV. Controv. 24. XENOPHON de Educ. Cyri. L. III. (pag. 41. Ed. H. Steph.) VALER. MA-

XIMUS

DEUS de Jure Zelotarum in gente Hebræa, excuſa Halæ, 1694. & cum additionibus typis repetita, 1699.

(*a*) Vid. ſupra L. VI. c. 2. §. 11. 12. & c. 3. §. 6. H.

(*b*) In Italia, præſertim Venetiis, moris eſt, præmium ei conſtituere, qui bannitum, ut vocant, vivum ſtiterit magiſtratui, aut eum interfecerit, caputque humeris avulſum in argumentum cædis obtulerit. Vid. Philippus MAUSSACUS in Harpocrationem p. 179. Conf. infra §. 17. in fine. Banniti olim ſimiles apud Anglos erant Utlagati, ſive extra legis protectionem poſiti, qui ob contumaciam, dum in jus vocarentur, capitaliter convicti, capitis damnabantur. De quibus plura congeſſit Joann. SELDENUS L. II. de Synedr. Hebræor. c. 14. §. 3. De Germaniæ conſuetudine v. LIMNÆUS ad A. B. c. 1. §. 2. Obſerv. 14. H.

(*c*) Nec eſt quamobrem conceſſiones hujuſmodi rationi adverſari putet ARNISÆUS L. 2. de Jurib. majeſt. c. 3. n. 8. & 9. Cujus argumentis reſpondet LOCCENIUS Synopſ. jur. Svetic. Diſſert. 28. quæſt. 15. Sed nec faciendum cum FREHERO L. 3. de Infam. c. 22. n. 15 hujuſmodi occiſorem fieri infamem, ſaltem infamia facti ſtatuente. H.

(*d*) Supra L. II. c. 5. §. 15. & L. VI. c. 2. §. 11. H.

XIMUS L. VI. c. 1. §. 13. BOECLERUS ad Grot. L. II. c. 1. §. 14. Ant. MATTHÆUS de Crimin. ad *L.* 48. *D. tit.* 5. *c.* 2. GROTIUS in Flor. ſparſ. ad *L.* 22. §. 4. *D. ad L. Jul. de Adult.*

§. XIV. Ex FINE autem pœnarum, ut & humanæ naturæ conditione apparet, poſſe dari actus quoſdam in ſe vitioſos, quos tamen in foro humano pœna affici ſuperfluum atque inutile ſit. Quo referri primo ſolent actus mere interni, id eſt, cogitatio (*a*) de peccato aliquo, cupiditas, deſiderium; etſi poſt caſu quodam, puta per ſubſequentem confeſſionem ad notitiam aliorum perveniant. Add. GROTIUS de Imperio ſumm. Poteſt. circa ſacra c. 3. n. 1. Nam cum ejuſmodi motu interno nemini noxa inferatur, nullius quoque hominis intereſt, ut ob eundem quiſpiam puniatur. Vid. *L.* 18. *D. de Pœnis*. Illud enim PHILONIS Judæi libro, quod deterius potiori inſidietur, (p. 173. A. Ed. Pariſ.) *dum turpia cogitamus, vel ſola mentis imaginatione, jam rei ſumus cogitationis*, ad forum divinum pertinet (*b*). Etſi & illa ipſa ex ſola ratione pro veris peccatis habenda, multis ethnicorum ſcriptorum teſtimoniis oſtendit GROTIUS ad Matth. V. 28. Add. BODINUS de Republ. L. IV. c. 7. Inde exemplum deteſtandæ calumniæ memoratur (*c*) apud AMMIANUM MARCELLINUM L. XV. c. 2. de Mercurio quodam: *Qui ſi per quietem quiſquam, ubi fuſius natura vagatur, vidiſſe aliquid amico narraſſet, id venenatis artibus coloratum in pejus, patulis Imperatoris auribus infundebat: & ob hoc homo tanquam inexplicabili obnoxius culpæ, gravi mole criminis pulſabatur. Hæc augente vulgatius fama, tantum aberat, ut proderet quiſquam viſa nocturna, ut ægre homines dormiſſe ſeſe præſentibus faterentur externis; mœrebantque docti quidam, quod apud Atlanteos nati non eſſent, ubi memorantur ſomnia non videri*. Aſt aliud eſt, quando actus interni cum externis conjuncti æſtimantur. Nam iſti ad qualitatem, tum etiam ad quantitatem actionum maximum utique momentum afferunt. Sicuti & ſcelera puniuntur, quæ ad aliquem conatum, licet non ad ultimum finem pervenerunt (*d*). Vid. GROTIUS in Flor. ſparſ. *ad L.* 14. *D. ad L. Cornel. de Sicariis*. (*e*) Deinde nimis quam durum foret, pœnis humanis ſubjicere velle minutiſſimos quoque lapſus, quos in iſthac naturæ conditione non datur effugere, quantamcunque attentionem quis adhibere inſtituat. Recte THEMISTIUS Orat. X. cum lapſuum humanorum tres claſſes eſſe dixiſſet, ἀτύχημα, ἁμάρτημα καὶ ἀδίκημα, *caſum, errorem, ac facinus*, ſubjungit, προσήκει τὸν βασιλέα τὸ μὲν οἰκτείρειν, τὸ δὲ ἐπανορθοῦν, μόνον δὲ τὸ ἔσχατον τιμωρεῖσθαι. *Oportet principem prioris quidem miſereri, corrigere alterum, poſtremum duntaxat ulciſci*. Conf. Rob. SANDERSON de Juramenti obligat. prælect. 3. §. 18. Quo facit, quod de Alphonſo Congenſi Rege memorat Hier. OSORIUS L. X. *Quinque libros Luſitanarum legum cum diligenter evolverit, legum quidem ſapientiam, atque ordinem & diſciplinam Reipublicæ laudavit; ſed rebus etiam minutiſſimis leges certas inventas eſſe, non facile probabat. Itaque hanc legum exactiſſimam diligentiam irridens, de Luſitanis quæſivit: quænam pœna eſſet iis, qui in terra pedem ponerent, ſtatutat* JULIANUS in Cæſaribus de Probo, (pag. 314. C. Edit. Spanhemii.) Οὐ γὰρ ἔστιν, οὔτε ἵππων, οὔτε βοῶν, ἄρχειν, οὔτε ἡμιόνων, ἥκιστα τῶν ἀνθρώπων μή τι καὶ τῶν κεχαρισμένων αὐτοῖς συγχωροῦντα, ὥσπερ οὐδ᾽ ὅτι τοῖς ἀσθενοῦσιν οἱ ἰατροὶ μικρὰ ἐνδιδόασιν, ἵν᾽ ἐν τοῖς μείζοσιν ἔχωσιν αὐτοὺς πειθομένους. *Non poteſt equis, bobus aut mulis, multo minus hominibus imperari, niſi quis aliquid eorum, quibus delectantur, indulſerit, ſicut aliquando ægrotis medici exigua quædam concedunt, ut in majoribus eos habeant obſequentes*. Add. GROTIUS L. II. c. 30. §. 19. Quanquam illud dicto loco

(*a*) *Cogitationis pœnam nemo patitur*, L. 15. D. de Pœnis. De Placitis Juris R. huc pertinentibus conferatur GRAVINA in Orig. Jur. Civ. L. III. p. 419. & ſeqq. & BYNKERSHOEKII Obſervationes Juris Civilis L. III. c. 10.

(*b*) Vid. Canon. Homicidium 28. Diſt. 1. de Pœnit. can. qui viderit 32. quæſt. 5. H.

(*c*) Nec melius eſt, quod de Chriſtiano II. Rege Dan. in ejus Vita ad A. MDXVI. memorat Joan. MEURSIUS. Mori fecit ille Torbernum Oxium, quod confeſſus eſſet, optaſſe aliquando Columbulæ copiam ſibi dari; etſi Senatus pronuntiaret: *Noxam id ſibi non videri, neque ullam cogitationi pœnam legibus ſtatutam eſſe*. Vid. ſupra ad L. I. c. 8. §. 3. H.

(*d*) SENECA IV. Epitom. controv. 7. *Scelera quoque, quamvis citra exitum ſubſederunt, puniuntur*. Vid. infra §. 18. & §. 23. H.

(*e*) *In maleficiis voluntas ſpectatur, non exitus*. L. 16. D. ad Leg. Cornel. de Sicariis.

loco non ſatis accurate dictum ſit, *ipſos lapſus vix proprie peccata dici, cum libertatem, quam in ſpecie habere videntur, in ſua generalitate conſiderati non habeant*. Non enim ſequitur; moraliter impoſſibile eſt, ut hominem non aliqua peccata incurſent; ergo iſta peccata quotidianæ incurſationis, quæ vocant, peccati rationem exuunt. Adjungit Idem dicto loco §. 20. non eſſe punienda peccata, quæ nec directe, nec indirecte ad ſocietatem humanam, aut alterum hominem ſpectant. Nam nullam eſſe cauſam, quare non talia peccata Deo relinquantur punienda, qui & ad ea noſcenda eſt ſapientiſſimus, & ad ea expendenda æquiſſimus, & ad vindicanda potentiſſimus. Quare ab hominibus punitio talis inſtitueretur plane ſine utilitate, & proinde mendoſe. Etſi an talia peccata dentur, ſi cogitationes in actum non prodeuntes excipias, merito dubites. Præterea multis actibus leges civiles vim producendæ actionis denegant, aut pœna humana eoſdem eximunt, ob tranquillitatem civitatis, aliaſve rationes, puta, ſi ſplendidior futurus ſit actus, ubi ex intuitu pœnæ humanæ non videatur ſuſceptus, aut ſi non videatur tanti momenti, ut judices ideo ſint inquietandi, aut ſi obſcuriſſimæ ſit res diſceptationis, aut ſi inolitum plane malum citra convulſionem civitatis tolli nequeat, (quo ſpectat epiſtola Tiberii ſuper luxu apud Tacitum A. III. [c. 53.]) aut ut nimia litium multitudo amputetur. Add. Seneca de Clementia L. I. c. 22. Denique & a pœna humana eximi, neceſſe eſt illa vitia animi, ex corruptione mortalium communi reſultantia, quæ ita frequentia reperiuntur, ut non poſſent non deſtrui civitates, ſi pœnis humanis in iſta animadverteretur: quouſque in enormes actus non eruperint, uti eſt avaritia, ambitio, inhumanitas, ingratus animus, hypocriſis, invidia, ſtudium aliis detrahendi, ſuperbia, iracundia, diſcordia, & ſimilia. Quæ Salvator noſter ſanctimonia ſuorum præceptorum potiſſimum eradicare inſtituit. Et hactenus quoque valet illud Senecæ de Ira L. II. c. 31. *Si puniendus eſt, cuicunque pravum maleficumque ingenium eſt, pœna neminem excipiet*.

§. XV. Neque tamen, ſi qua delicta ſunt idonea, ut in foro humano puniantur, pœna neceſſario ſemper eſt exigenda, quin quandoque veniæ locus eſſe poſſit (*a*). Quicquid quondam Stoici in contrarium tenderent, quorum ſententia exprimitur apud Stobæum Serm. XLIV. φασὶ μηδὲ συγγνώμην ἔχειν μηδενὶ τὸν νοῦν ἔχοντα, *dicunt virum prudentem nemini veniam dare*. Ratio eſt, quia *ejuſdem hominis ſit veniam dare, & putare eum, qui peccavit, non ſua culpa peccaſſe, cum tamen omnes ex propria malitia peccent: propterea recte dici, veniam non eſſe dandam peccantibus*. Videntur illa velle argumentari: aut ſua culpa quis peccavit, aut non ſua culpa. Si non ſua culpa, non eſt peccatum, cum omne peccatum patretur παρὰ τὴν ἰδίαν κακίαν, ex propria malitia; adeoque hic venia opus non eſſe. Sin per ſuam culpam, jam ideo veniam adhiberi non poſſe, quod illa utique conveniat delictis (non (*b*)) ſpontaneis. Quæ ratio manifeſte petit id, quod eſt in principio. Addebant, οὐκ ἐπιεικῆ εἶναι τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα. Τὸν γὰρ ἐπιεικῆ παραιτητικὸν εἶναι τῆς κατ' ἀξίαν κολάσεως, *Virum bonum non eſſe æquum & mitem; mitem enim deprecari & mitigare quam quis meritus eſt pœnam. Atqui quibus quis ſit dignus, ea omnino eſſe tribuenda*. Verum alia eſt ratio ἀξίας, *dignitatis* ſive *meriti* ad bonum, & ad malum. Bonum quod alicui debetur, id ipſi recte ſubtrahi nequit. Sed mali eſt natura, (quod ſcilicet non tendit ad utilitatem ejus, cui infertur,) ut citra injuriam negari queat. Denique tradunt: *Nihil differre, aliquem eſſe mitem, aut putare lege conſtitutas delinquentibus pœnas nimium duras eſſe; aut exiſtimare legiſlatorem indignas pœnas præſcribere*. Sed & hæc ratio nihili eſt. Nam non repugnat, pœnas lege definitas eſſe juſtas, & tamen eaſdem quandoque recte remitti. Nam leges in genere definiunt, quæ pœnæ cuique delicto debeantur, non conſideratis peculiaribus circumſtantiis, quæ in certa perſona, aut certa Reipublicæ conditione quandoque occurrunt. Aſt venia ſingulis indulgetur ob certas rationes, quæ haudquidquam in omnibus peccantibus, aut ſemper deprehenduntur. Videatur quoque Cicero pro Muræna, (c. 29.) &

(*a*) Hinc jus ignoſcentiæ, ſi licet voce GELLII uti, VII. N. A. 3. H.

(*b*) Adjecimus, hanc negativam, poſcente ſenſu. Præivit Cl. BARBEYRACUS.

Digitized by Google

& Seneca de Clementia in fine, ubi ait: *Venia eſt remiſſio pœnæ debitæ: ſapiens autem quod facere debet, facit* (*a*). Sed deceptio latet in vocabulo *debitæ*. Si enim intelligas, ei qui peccavit, pœnam deberi, id eſt, eum ſine injuria, aut citra juſtam quærelarum cauſam puniri poſſe, jam non ſequetur; ſi quis non puniat, facere, quod facere non debet. Multa enim recte & licite poſſum facere, quæ tamen non ſemper facto mihi ſunt neceſſaria. Deinde uti illud recte non dicitur, delinquenti pœnam deberi, quaſi in delinquente hæreat aliquod jus, quod per pœnam ſit explendum, (nemo enim quæritur, pœnam ſibi condonatam, niſi forte omiſſis caſtigationibus ad ſolam emendationem ſpectantibus, ubi poſt diſſimulata vitia puerilia ſæpe in virilia ſcelera prorumpitur:) ita & hoc improprium eſt, delinquentem pœnam debere, ſeu ad pœnam ſuſtinendam aliqua obligatione teneri; cujus ratio ſupra eſt expoſita. Quod ſi autem vocabulum *debitæ* ita capiamus, quaſi ſapiens ex obligatione aliqua debuerit pœnam exigere, dicendum primo: neminem hic poſſe obligari, niſi cui cuſtodia legum publice vel privatim ſit commiſſa. Deinde obligatio quæ in imperantibus eſt, non ſpectat ipſos delinquentes, ſed totam civitatem aut ſocietatem, cujus ſalutem iſthoc quoque modo, pœnis improbos coercendo, promovere debent. Id ubi facere negligunt rectores civitatum, nocentibus non inferunt injuriam, ſed illam obligationem, qua civitati tenentur, utique violant. Aſt vero ſalutem civitatis non ſubverti, ſed quandoque ſtabiliri, venia in loco & tempore adhibita (*b*), manifeſtum eſt (*c*).

§. XVI. Quod autem Grotius dicto loco §. 22. tradit, veniæ locum eſſe etiam *ante legem pœnalem*, id dextre eſt explicandum. Alias enim tralatitium eſt, ubi non ſit lex, ibi nec pœnam, nec delictum, nec delicti veniam inveniri. Et lex pœnalis eſt, non ſolum ubi certum genus pœnæ expreſſe definitum eſt, ſed & ubi pœnæ qualitatem ac quantitatem definire in arbitrio judicis relinquitur (*d*). Hic igitur ſciendum, ſi qua civitas jure ſcripto non utitur, loco legum civilium eſſe leges naturales, juxta quas jus ibi dicitur, & qui eas tranſgreſſus fuerit, pœna arbitraria a judice coercetur: Sed & ubi leges civiles ſunt conſcriptæ, cum tamen omnes modi, quibus humana ſe malitia exſerit, diſerte vix poſſint exprimi, ubique legum civilium defectum lex & ratio naturalis ſupplere intelligitur; & qua ſanctio pœnalis expreſſa deficit, in arbitrio judicis eſt pœnas definire. Lycurgus contra Leocratem, (p. 108. Ed. VVechel.) *Prætermitti ſuper ejuſmodi criminibus pœnam contigit non per ſocordiam eorum, qui tum ſanxere leges, ſed quod prioribus temporibus nihil ejuſmodi acciderit.* Hoc modo, intelligitur, qua ratione pœna ante legem pœnalem locum habeat. Et ex hiſce etiam explicandum eſt illud Ciceronis in Verrem L. I. (c. 42.) *In nulla lege tempus præteritum reprehenditur, niſi ejus rei, quæ ſua ſponte ſcelerata ac nefaria eſt, ut etiam ſi lex non eſſet, magnopere evitanda fuerit.* Quanquam autem in ejuſmodi civitatibus rectores earundem utique facultatem habeant malos pœnis multandi: non tamen ideo omnes & ſinguli delinquentes ſunt puniendi. Sed hoc dependet ex connexione finium, ob quos pœna eſt inſtituta, cum ipſa pœna. Quare ſi certo in caſu fines illi morali æſtimatione non ſint neceſſarii, puta, ſi non videatur conſultum certum aliquod delictum divulgare; aut ſi fines alii ex oppoſito occurrant non minus utiles & neceſſarii, puta, ſi ex omiſſione pœnæ eadem aut major utilitas poſſit obtineri; aut denique ſi fines pœnis propoſiti alia ratione commodius obtineri poſſint; jam ſane apparet nihil eſſe, quod ad pœnam in foro humano præciſe obliget. Vid. Gra-

TIA-

(*a*) Venia eſt pœnæ meritæ, (aut ut inferius AUCTOR loquitur debitæ) remiſſio. Sapiens ſecundum Stoicos, nemini ignoſcebat. *Parcit enim ſapiens, conſulit & corrigit. Idem facit, quod ſi ignoſceret, nec ignoſcit.* SENECA c. l. Add. BUDDEUS in Juriſpr. Hiſt. Spec. §. 60. & ſeqq.

(*b*) Quo pertinet Jus Aſyli, de quo evolvi poſſunt BUDDEUS in Spec. Juriſpr. Hiſt. §. 15. & ſeqq. & THOMASIUS de Jure Aſyli, legatorum ædibus competente, quæ numero XVI. eſt, inter Lipſienſes.

(*c*) Adde Stoicos etiam clementiæ locum facere. Hinc SENECA ipſe II. de Clement. 7. *De verba (ut mea fert opinio) controverſia eſt, de re quidem convenit.* Conf. §. ſequ. in fine. H.

(*d*) Supra L. I. c. 6. §. 24. H.

Digitized by Google

TIANUS cauſ. 23. quæſt. 3. c. 18. 24. Primi caſus exemplum ſit in peccato pauciſſimis cognito, cujus proinde publica traductio non ſit neceſſaria, aut etiam damnoſa. Nam multi a peccato ſeſe abſtinent magis ex ignorantia vitiorum, quam amore virtutis (*a*), qui ejuſmodi delicti antea incogniti pœna non tam deterrentur, quam per petulantem curioſitatem ad idem patrandum incitantur, ac in vetitum tendunt. Quo ſpectat ratio Solonis, quare legem de parricidio non tulerit, ne non tam prohibere, quam admonere videretur (*b*). APULEJUS Metamorph. L. X. (p.319. Ed. in uſ. Delph.) *Quod nemo novit, pene non ſit*. Add. SENECA de Clementia L. I. c. 23. BUSBEQUIUS Ep. 3. *Turcæ in occulta flagitia non valde inquirunt, ne locum aperiant calumniæ, manifeſta & comperta graviter puniunt*. Quod non multum abit a conſilio, quod Auguſto circa exactionem pœnarum dat Mæcenas (*c*) apud DIONEM CASSIUM L. LII. Secundi caſus exemplum poteſt eſſe in eo, qui bene merita ſua aut parentum majorumve penſari digna præſenti culpæ opponit. Nam quandoque æque aut magis Reipublicæ proficuum eſſe poteſt, certi generis egregium facinus præmio affici, quam malefactum puniri. Ac non ſupervemens (*d*) modo, ſed & antegreſſum (*e*) beneficium injuriam apparere non patitur. PROCOPIUS Hiſt. Vandal. L. II. (c.16.) *Quod perperam actum eſt, id nullo tempore infectum fiat: ſed compenſatum factis eorumdem hominum melioribus per honeſtum ſilentium ad oblivionem deducitur*. Tertii caſus exemplum ſit in eo, qui verbis emendatus eſt (*f*), aut læſo verbis ſatisfecit, caviteque, ut ad hos fines pœna amplius opus non ſit; nec delictum exemplo ſit noxium. SENECA de Ira, L. I. c. 16. *Sapiens dimittit ſæpe eum, cujus peccatum deprehendit, ſi pœnitentia facti ſpem bonam pollicetur; ſi intelligit non ex alto venire nequitiam, ſed ſummo, quod ajunt, animo inhærere. Dabit impunitatem, nec accipientibus nocituram, nec dantibus* (*g*). Ex quibus & hoc obiter apparet, quatenus per tranſactiones cum accuſatore aut læſo crimen extinguatur (*h*). Nempe regulariter quod accuſatoris aut læſim privatim

(*a*) Quod JUSTINUS Scythis tribuit, quos Græcis opponit, in verbis ſupra jam adductis L. II. c. 3. §. 7. nota 5.

(*b*) *Is, quum interrogatur, cur nullum ſupplicium conſtituiſſet in eum, qui parentem necaſſet, reſpondit, ſe id neminem facturum putaſſe. Sapienter feciſſe dicitur, cum de eo nihil ſanxerit, quod antea commiſſum non erat, ne non tam prohibere, quam admonere videretur*. CICERO Orat. pro Sexto Roſc. Amerino c. 25. Ἐρωτηθεὶς διὰ τί κατὰ πατροκτόνου οὐκ ἔθηκε, διὰ τὸ ἀπελπίσαι. DIOG. LAERTIUS L. I. §. 59. Ed. Amſt. *Præterea videbis, ea ſæpe committi, quæ ſæpe vindicantur - - - Summæ - - - prudentiæ altiſſimi viri, & rerum naturæ peritiſſimi maluerunt, velut incredibile ſcelus, & ultra audaciam poſitum præterire, quam, dum vindicant, oſtendere, poſſe fieri. Itaque parricidæ cum Lege cœperunt, & illis facinus pœna monſtravit - - - - Periculoſum eſt, mihi crede, oſtendere Civitati, quanto plures mali ſint. Pater tuus plures intra quinquennium culleo inſuit, quam omnibus ſeculis inſutos accepimus*. SENECA de Clement. L. I. c. 23.

(*c*) Eodem pertinet, quod præſtet aliquando videre potius inveniſſe bonos, quam feciſſe: quia fides habita ipſam obligat fidem, & grave eſt conſcientias hominum irritare, qui ſi latere ſe putent, non raro mutantur in melius, ſin deprehenſos ſe ſentiant, malum malo pellere, & infamiam alterius exitio mutare conabuntur. Hoc autem in dubiis Reipublicæ temporibus maxime locum habet, *ne animi ſublata ſpe veniæ contumacia accendantur, aut ſponſo per multas formidine reviviſcant incompoſiti turbines*, ut AMMIANUS MARCELLINUS loquitur, Vid. Crateri ſermo ad Alexandrum apud CURTIUM L. VI. c. 8. PICCARTUS V. Obſ. Polit. 5. FORESTNERUS ad XIV. Ann. 23. Adde de viculentis ſermonibus *Elem. pr. civil. part. 2. ſect. 25. §. 17.* H.

(*d*) Verbis SENECÆ de Benef. L. VI. c. 6. in f. AUCTOR utitur, prouti referuntur a GROTIO L. II. c. 20. §. 22. n. 2. Longe tamen alio ſenſu ipſe loquitur SENECA: *Quomodo*, inquiens, *ſi quis ſcriptis noſtris alios superne imprimat verſus, priores litteras non tollit, ſed abſcondit: ſic beneficium superveniens injuria apparere non patitur*. Vid. nota Cl. BARBEYRACI ad dictum locum Grotii.

(*e*) Vid. locus CICERONIS, qui laudabitur ad §. ſequentem nota 8.

(*f*) *Quiſquis vacant ita, meritam cuique pœnam injungit. Dimittis ſæpe eum, cujus peccatum deprehendit; ſi pœnitentia facti ſpem bonam pollicetur; ſi intelligit, non ex alto venire nequitiam, ſed ſummo, quod ajunt, animo inhærere. Dabit impunitatem, nec accipientibus nocituram, nec dantibus*. SENECA de Ira L. I. c. 16. p. 20. Ed. Gron.

(*g*) Demipho apud TERENTIUM Phormione:

Quando jam accuſando fieri infectum non poteſt,
Ignoſce: Orat, confitetur, purgat, quid vis amplius? H.

(*h*) Conf. t. t. Pand. de Tranſactionibus, & NOODTII. Diocletianus & Maximianus una cum loco

Digitized by Google

vatim intereſt, iſti remittere poſſunt; quo ipſo tamen non præjudicatur ei, quod Reipublicæ intereſt (*a*). Adeoque ſecundum finem pœnarum pacta privatorum tollere poſſunt, non ita tertium. TACITUS A. III. *Sane lentus in ſuo dolore eſſet; Reipublicæ injurias ne condonaret*. Quo etiam referre poſſis delicta, quæ vocantur juventutis, quibus æqui viri facile veniam indulgent, ubi poſt deſpumatum ætatis fervorem ad frugem reditur. JUVENALIS Sat. 8. (v. 166.) *Quædam cum primus reſecantur crimina barba* (*b*). Add. ARISTOTELES Rhetor. L. II. c. 3. ſub init. Huc ſpectat quoque illud ARRIANI de Exped. Alex L. VII. *Qui injuriam accepit, non ita graviter læſum ſe judicat, ſi is qui læſit, perperum ſeſe feciſſe fateatur: & bona alicui ſpes ſit, ſe non amplius injuria affectum iri, ſi is, qui affecit, pœnitentiam facti ſui præ ſe ferat*. Et talibus in caſibus in veniam magis, quam pœnam propendere pars clementiæ habetur. Nam quia pœna omnis, præſertim gravior, habet aliquid, quod in ſe ſpectatum non quidem juſtitiæ, ſed caritati ex communi cognatione reſultanti repugnare videtur; inde facile patitur ratio, ut pœna ſuperſedeatur. PLUTARCHUS Quæſtion. Roman. 82. (p. 283.) *Cur magiſtratuum virgæ feruntur colligatæ, appendentibus & ſecuribus? An ſignum hoc eſt, non debere promptam ſolutamque iram eſſe magiſtratus? An vero quia cunctationem quandam, & morum iræ adferunt lente evolutæ faſcibus virgæ, idque ſæpe nonnullos ad decretæ pœnæ pœnitentiam duxit?* JUVENALIS Sat. 6. (v. 220.) *Nulla unquam de morte hominis cunctatio longa eſt. Quandoquidem vero vitia alia ſunt ſanabilia, alia inſanabilia; virgæ eos corrigunt, qui in melius mutari poſſunt, ſecures præcidunt id, quod corrigi non poteſt*. Aliquando enim major ac juſtior caritas quaſi irrefragabiliter pœnam poſtulat, ne ex unius venia multi alii malis onerentur. Nam uni noxio parcere, ut multis innoxiis inde male ſit, crudelis eſt miſericordia. JULIANUS Miſopogone, (p. 371. Ed. Spanhem.) Ἡ πρὸς τοὺς πονηροὺς ἢ κλέπτας πραότης αὔξει, ἢ τρέφει τὴν ἐν ἀνθρώποις κακίαν. *Lenitas erga nebulones & fures auget & alit inter homines malitiam*. APPIANUS Alexandr. Mithridatico, (p. 250. A. Ed. H. Stephani) Ἀχάριστον ἡ πονηρία συγγνώμης τυγχάνουσα. *Ingrata res eſt malitia, nacta veniam*. Eoque venia non danda, niſi quos malitiæ ſuæ pœnitet. GUNTHERUS Ligurino L. I. (v. 478. & ſeqq.) *Plus ſæpe nocet patientia regis Quam rigor: ille nocet paucis hæc incitat omnes, Dum ſe ferre ſuos ſperant impune reatus*. SADUS Roſar. c. 8. *Ignoſcere laudatum utque virtus eſt; Verum vulneri illius, qui morules vexat, non inungendum eſt balſamum. An neſcit ille, qui ſerpenti facit miſericordiam, ſe mortalibus injuriam facere?* JACOBUS Rex Dono regio L. II. pro criminibus, quibus nullo modo ignoſci debeat, habet hæc: *Magiam, latrocinium, inceſtum, ſodomiam, veneficium, falſationem monetæ, oppreſſionem ſeu vim publicam* (*c*). Huc pertinet etiam ſententia Lepidi (*d*) apud TACITUM A. III. qui ideo cum ſtolido Poeta mitius agendum cenſet quod *neque ſervatus in periculum Reipublicæ, neque interfectus in exemplum* ſit iturus. Hiſce caſibus Stoici dicebant, ſapientem *parcere*, non *ignoſcere*. Quaſi vero nobis non liceat cum vulgo ignoſcere vocare, quod illis parcere dicitur. Aut quaſi non ſapiente ſit

loco TACITI jam adducto L. IV. c. 2. §. 9. nota 4. Generalis ceterum ex regula, qua *privatorum conventio non derogat juri publico*. L. 45. §. 1. D. de R. J. j. l. 27. D. ead.

(*a*) V. ſupra L. I. c. 9. §. 3. & ibi dicta. H.

(*b*) *Defenſor culpæ dicet mihi: fecimus & nos*
Hæc juvenes; Eſto: deſiſti nempe nec ultra
Fovisti errorem. Breve ſit, quod turpiter audes,
Quædam cum prima reſecentur crimina barba
Indulge veniam pueris.

JUVENALIS Sat. VIII. v. 163 & ſeqq.

(*c*) Et maxime delicta adverſus Reipublicæ ſtatum. Quanquam & in his ſummus imperans ad ſe ipſum, & ad illum qui puniendus eſt, reſpicere, nec minus rationem temporis aliarumque circumſtantiarum habere debet. Vid. SENECA I. de Clement. 9. ubi elegans conſultatio de Cinna, qui conjuraverat. BACO de Verulamio Hiſtor. Henrici VII. FORSTNERUS ad XII. Ann. TACITUS 19. & ad XIV. Ann. 50. Leviores injurias, etiam ſibi illatas, ſummus imperans ſine noxa condonare poteſt. Vid. *L. unic. C. Si quis Imperat. maledic.* Cujus ſententiam ſæpe in ore habuiſſe & laudaſſe Eliſabetham Angl. Reginam, teſtis eſt CAMDENUS. H.

(*d*) Et Liviæ de Cinna apud SENECAM d. l. *Deprehenſus eſt. Jam nocere tibi non poteſt; prodeſſe famæ tuæ poteſt*. H.

ſit indignum, ſuper vocabulis ambitioſe diſceptare, ubi de re convenimus.

§. XVII. Enimvero poſt expreſſam legem pœnalem major videtur difficultas, ut delinquens pœna ſolvatur, ſeu facilius venia locum habet, ubi pœna eſt arbitraria, quam ubi illa expreſſe legibus eſt definita. Idque non tam eorum ob cauſam, quod par ſit, ut legiſlator ſuis ſe legibus conformem gerat; quam quia auctoritas legum vileſcit, ſi citra graviſſimam cauſam earundem exſecutio omittitur. Et quia ad peccandum ultro invitare videtur magiſtratus, qui æqualem aut majorem cauſam præbeat veniam ſperandi, quam pœnam metuendi. Arnobius L. VII. (p. 216. Ed. Lugd. Bat. B.) *Creſcit multitudo peccantium, cum redimendi peccanti ſpes datur: & facile itur ad culpas, ubi eſt venalis ignoſcentium gratia.* Igitur etſi quarumvis legum humanarum vis a voluntate humana pendeat non in origine tantum, ſed & in duratione, non tamen illæ tolli aut mutari debent, niſi gravi urgente cauſa; alioquin in regulas prudentiæ rectricis impingitur. Imo gravius videtur citra probabilem cauſam legem manentem certis in perſonis non exſequi, quam eandem penitus tollere: cum illic acerbiſſimis querelis occaſio præbeatur, quod æqualia meriti æqualiter non habeantur. Neque minus tamen, ubi juſta adfuerit cauſa, ſicuti totam legem poſitivam tollere poteſt ſummus imperans; ita & effectum ejus circa certam perſonam, certumve factum tollere, manente de cætero lege. *Summus imperans, dico.* Nam judicibus pedanæis occini poteſt illud Lysiæ (*a*) Orat. 2. in Alcibiadem. *Si cui multa videtur gravis, aut lex ſeverior: cogitandum erit, vos non ut legem feratis, ſed ut ſecundum leges latas judicetis, huc veniſſe.* Themistius Orat. V. *Alia regis, alia judicis laus ac virtus eſt; huic ſequendæ leges, illi interdum etiam corrigendæ, earumque ſeveritas ac duritia declaranda; utpote qui viva ſpiranſque lex ſit* (*b*). *L.* 12. §. 1. *Qui & a quibus manumiſſi. L.* 1. §. 2. *D. quæ ſentent. ſine appellat. reſcind.* Cauſas porro liberandi aliquem a pœna poſt legem pœnalem Grotius dicto loco §. 24. facit intrinſecas vel extrinſecas. Intrinſeca cauſa ipſi eſt, quando pœna non quidem eſt futura injuſta, quippe antea rite ſancita & denunciata: ſed tamen dura eſt ad factum comparata. Quamquam ego judicaverim, ſi pœna legibus præſcripta in univerſum ſit nimis dura, totam potius legem eſſe corrigendam, quam ut uni pauciſque venia indulgeatur, reliquis iniquæ pœnæ obnoxiis. Quodſi autem in hujus vel illius facto peculiares circumſtantiæ occurrant, quæ ipſius atrocitatem, qualem & quantam lex præſupponit, minuunt, ex ipſa æquitate judices pœnam non quidem penitus tollere, ſed tamen mitigare tenentur. Quo caſu in ipſo facto velut intrinſece hæret cauſa non quidem veniæ, ſed pœnæ temperandæ. Igitur potius eſt, ut dicamus, proprie loquendo extrinſecas duntaxat cauſas dari pœnam relaxandi; puta meritum aliquod antegreſſum ipſius delinquentis. (Vid. Diodorus Siculus L. XV. c. 11.) aut ipſius majorum vel propinquorum: vel alia res commendans, vel denique ſpes magna fore, vel peccatum illud inſignibus factis eluatur. Cicero de Invent. L. II. (c. 35.) *Oportet eum, qui ſibi ut ignoſcatur poſtulat, commemorare, ſi qua ſua poterit beneficia; & oſtendere ea majora eſſe, quam hæc quæ deliquerit, ut plus ab eo boni, quam mali profectum eſſe videatur. Exinde majorum ſuorum beneficia, ſi qua extabunt, proferre. Deinde oſtendere, non odio neque crudelitate feciſſe, quod fecerit, ſed aut ſtultitia, aut impulſu alicujus, aut aliqua probabili cauſa. Poſtea polliceri & confirmare, ſe & hoc peccato doctum, & beneficio eorum, qui ſibi ignoverint, confirmatum omni tempore a tali ratione abſuturum.* Sic multi majorum ſuorum famæ (*c*) meritiſque (*d*), aut gratioſorum interceſſionibus fue-

(*a*) Conf. ſupra not. ad L. V. c. 12. §. 21. H.

(*b*) Γινώσκων (ὁ τοῦ νόμου νοῦς) ὅτι ἄλλη μὲν δικαστοῦ, ἄλλη δὲ βασιλέως ἀρετή· καὶ τῷ μὲν προσήκει ἕπεσθαι τοῖς νόμοις, τῷ δὲ ἐπανορθοῦν καὶ τοὺς νόμους, καὶ τὸ ἀπηνὲς αὐτῶν καὶ ἀμείλικτον ἐπιλεαίνειν, ἅτε νόμῳ ἐμψύχῳ ὄντι, καὶ οὐκ ἐν γράμμασιν ἀμεταθέτοις καὶ ἀκινήτοις.

(*c*) Vide quæ de Manlio dicuntur a BUDDEO in Specim. Juriſpr. Hiſtor. §. 51. & ſeqq. E quibus apparet, QUINTILIANUM Declam. 310. in fine nimis generaliter dixiſſe, *Qualecunque crimen donari meritis, donari virtuti poteſt.*

(*d*) *Ad beſtias damnatos, favore populi Præſes dimittere non debet: ſed ſi ejus roboris vel artificii ſint, ut digne Populo Romano exhiberi poſſint, Principem conſulere debet.*

fuere condonati. Hadrianus in reis pœnam pro numero liberorum minuiſſe ſcribitur, apud Xiphilinum Epit. Dionis. Vid. Livius L. VIII. c. 35. Sic aliqui abſoluti, quod ultimi ex illuſtri ſtirpe forent. Sic Phryne meretrix cum capitis cauſam Athenis diceret, a Lyſia (a) oratore hoc modo fuit liberata, dum veſtem ſuperiorem ipſi detrahit, ut nudum pectus a judicibus poſſet conſpici. Sic M. Antonius liberavit M. Aquilinum, manifeſtum criminis repetundarum: dum cauſa prope perorata, eum in conſpectu omnium conſtituit, tunicamque ejus a pectore abſcidit, ut cicatrices populus Romanus judiceſque adſpicerent, adverſo corpore exceptas. Cicero in Verrem L. V. (c. 1.) Sic Polydorus Vergil. Hiſt. Anglic. L. XXVI. tradit, quondam in Anglia ob quodcunque præter majeſtatis crimen non morte, ſed carcere duntaxat perpetuo punitos, *qui legere ſciverint*. Eoque magis hæ cauſæ ſufficient, ſi in facto, de quo anquiritur, ratio legis faltem particulariter ceſſet. Eſt quippe ratio, quare lex ſit obſervanda, univerſalis quidem, auctoritas & voluntas legislatoris ſummo imperio præditi, quæ etiam, ubi nulla apparet, ſufficere debet; ſed particularis ratio eſt inſigne aliquod commodum in Rempublicam redundans, aut damnum, quod obſervata lege declinatur, verbi gratia, ponamus exſiſtere alicubi leges ſumtuarias. Harum ratio generalis eſt voluntas legislatoris: particularis autem, ne inutilibus, & immodicis ſumtibus patrimonia privatorum exhauriantur. Hic etſi ad ſuſtinendam legis auctoritatem ſufficiat ratio legis univerſalis (b): ceſſatio tamen rationis particularis efficiet, ut facilius, & minori cum damno auctoritatis legum pœna remitti queat; ſi nempe transgreſſori tantæ ſint opes, ut iſtis ſumtibus non fatiſcant. Apud rigidos tamen dominos haudquidquam tutum eſt legem aut mandatum negligere ideo tantum, quod particularis ipſius ratio ceſſet. Sicuti apud Herodotum Thalia (p. 112. Ed. H. Stephani) gaudebat quidem Cambyſes ſervato Crœſo; ſed qui eum interficere mandato regis neglexerant, capite pœnas dabant (c). Multum quoque ad veniam impetrandam facit, ſi delictum per ignorantiam ſit commiſſum, non quidem omni culpa carentem, ſed per negligentiam obortam; aut ſi intervenerit imbecillitas animi, non ſine difficultate ſuperabilis. Ad priorem claſſem referri poteſt factum Charondæ, qui per imprudentiam gladio accinctus in concionem contra legem abs ſeſe latam acceſſerat. Qui ſane ut gladio incumberet, opus non habebat. Vid. Diodorus Siculus L. XII. c. 19. Simile quid Idem L. XIII. c. 33. refert. de Diocle Syracuſano, qui inter leges ſuas & hoc tulit: *Ut, ſi quis cum armis in forum prodiret, capite plecteretur; nec ullam imprudentiæ aut circumſtantiæ veniam conceſſit*. Is cum nunciata hoſtium in agrum irruptione, gladio accinctus in forum egrederetur, ac interim tumultu in forum excitato, eodem cum gladio properaret, a privato monitus ſelpſum transfixit. Etſi miserationem ipſe conſumſerit, quod in ſua lege imprudentiam ſimileſque circumſtantias non exemerit. Atque iſthæc nequidquam convelluntur per ea, quæ Anton. Matthæus de Criminibus ad L. XLVIII. tit. 19. c. 5. prolixe diſputat. Denique & hoc addendum, uti alias menſuram pœnæ in foro humano utilitas civitatis metitur; ita & eadem ſæpe veniam indulgeri jubet delinquentibus ob multitudinem. Etſi enim alias a delicto non excuſat paria peccantes allegaſſe (d). Vid. Isocrates laudat. Buſiridis (p. 397.) circa finem (e): eſt tamen prudentum rectorum providere, ne quæ ſervandæ ſocietati humanæ inventa eſt juſtitia, ad civitatem evertendam valeat.

(a) Imo potius ab Oratore Hyperide.

(b) Vid. ſupra d. c. 12. §. 10. infra h. l. c. 6. §. 11. H.

(c) Vide quæ diximus ad L. V. c. 4. §. 5.

(d) Quæ ſit auctoritas ejus, qui ſe alterius facto, non ſuo defendat? CICERO Orat. in Vatin. c. 6. pag. 243. Ed. Grævii. Ad quem locum conferendi etiam Auctores, quos adducit Abrahamus.

(e) Ἐι γὰρ τῶν μὲν ἀδικημάτων ὀ ῥᾴδιον εὑρεῖν, ὃ μήπω τυγχάνει γεγενημένον. τοῖς δ' ἐν ἐκείνοις ἀλισκομένοις μηδὲν ἡγοίμεθα, δεινὸν ποιεῖν, ὅτ' ἂν ἕτεροι ταὐτὰ φαίνωνται διαπεπραγμένοι· πῶς οὐκ ἂν τὰς ἀπολογίας ἅπασι ῥᾳδίας κατασκευάσαιμεν, καὶ τοῖς βουλομένοις εἶναι πονηροῖς πολλὴν ἐξουσίαν κατασκευάσαιμεν. „ Prouti difficile eſt, invenire crimen quod nunquam commiſſum fuerit; ſi eos, qui cujuſvis convicti fuerint, nihil grave admiſiſſe putaremus, quamprimum alii exemplum eorum ſequerentur, nemini ſane paratiſſima deeſſet excuſatio: id quod malis peccandi præberet licentiam. “

leat. LUCANUS L. II. (v. 141. & ſeqq.) *Dumque nimis jam putrida membra recidit, Exceſſit medicina modum, nimiumque ſecuta eſt; Qua morbi duxere manus: perire nocentes, Sed cum jam ſoli poſſent ſupereſſe nocentes.* IBID. *Tot ſimul infeſto juvenes occumbere leto, Sæpe fames pelagique furor, ſubitæque ruinæ, Aut cœli terræque lues, aut bellica clades, Nunquam pœna fuit.* CLAUDIANUS de Bello Getico: (v. 120. & ſeqq.) *Cautius ingentes, & proxima cordi Ulcera Pæonia tractat ſolertia curæ, Parcendoque ſecat: ferro ne longius acto Irrevocandus eat ſectis vitalibus error.* SENECA de Ira, L. II. c. 10. *Neceſſaria venia eſt, ubi totus deſeruit exercitus.* Inde laudem meretur Princeps, qui *Multa metu pœnæ, pœna qui pauca coercet.* OVIDIUS de Ponto L. I. Ep. (2. v. 127. 128.) Sicut & ſæpe neceſſitas ſubigit præduras leges moderari, aut plane ut obſoleſcant pati. Apud TACITUM A. (III. c. 25. 28.) refertur *de moderanda Papia Poppæa*, ideo quod *multitudo periclitantium gliſceret, cum omnis domus delatorum interpretationibus ſubverterentur.* Et quia *altius penetrabant, urbemque & Italiam, & quod uſquam civium, corripuerant, multorumque exciſi ſtatus, & terror omnibus intentabatur.* Notatu quoque digna Tiberii epiſtola apud EUNDEM A. L. III. (c. 54.) ubi conſultius judicat, *omittere potius prævalida & adulta vitia, quam hoc aſſequi, ut palam fieret, quibus flagitiis impares eſſemus.* Cum ſatius ſit iiſdem *intra animum mederi*, & expectare, donec principes *pudor; pauperes neceſſitas: divites ſatietas in melius mutet.* Scilicet non eſt homo propter pœnam, ſed pœna propter hominem. Inde ſi pœnam ſecutura foret pernicies eorum, quibus exigendi pœnas jus eſt, non magis ad eas ſumendas eſt obligatio, quam ad propriam vitam deſtruendam. Sic ſi gubernator in navi facinus admiſiſſet, nec alterius foret cum copia, omnium vectorem ſalutem deſtrueret, qui pœnas ab ipſo exigeret. Sic & multa peccata magiſtratui diſſimulanda ſunt, ex quorum vindicatione ruina Reipublicæ procurari poſſet, & quibus maculati homines ad conſervationem ſtatus noſtri ſunt neceſſarii. Etſi Magiſtratui ſuper peccatorum permiſſione nunquam directe paciſci liceat, aut exinde publicum velut quæſtum inſtituere. V. 2 Petr. II. 15. (*a*) Huc referri poſſit, quod in Italia quandoque bannitis veniam publice polliceantur ea lege, ſi caput alterius banniti afferat; quem morem tamen improbat Henricus STEPHANI Apolog. pro Herodoto c. 18. ejuſque rationem potius Platoni & Ariſtoteli cuipiam, quam Chriſtiano probari poſſe dicit, quod ea ratione ſuſpecti inter ſe reddantur iſti nebulones, ne in cœtus ſeſe conjungere queant, gravia mala Reipublicæ daturos. Contra ſentit Th. MORUS (*b*) Utop. L. II.

§. XVIII. CONSEQUENS jam eſt, ut diſpiciamus de taxatione pœnarum (*c*), ſeu quantas pœnas cuivis delicto imponi par fuerit. Ubi præter ea, quæ ſupra *de quantitate actionum* Lib. I. c. 7. attulimus, obſervandum, in foro humano delicta potiſſimum æſtimari ex eorundem objecto, & prout multum parumve damni in Rempublicam inde redundat; & ex intentione, malitiaque delinquentis, quæ per varias conjecturas colligitur. Prout igitur objectum actionis nobile eſt, & pretioſum, quod violatum fuit, eo gravior quoque, ac deterior habetur actio. Inter iſta porro objecta uti nobilitate immenſum excellit Deus optimus maximus ita merito præ cæteris maxime deteſtanda habetur actio, quæ directe in ipſius contumeliam (*d*) tendit (*e*). Ejuſdem autem cul-

(*a*) Quæri præterea ſolet, utrum permitti vel imperari ſingulis poſſit, ut, ſaltem in certis criminum generibus accuſatores agant, prouti hoc locum habebat apud Romanos qua de re videndus HUBERUS de jure Civitatis L. III. ſect. 2. c. 4. §. 27. & HERTII Diſſertatio de Herede occiſi vindice, ſect. 4. §. 3. T. III. collect. opuſc.

(*b*) Et recte. Conf. infra c. 6. §. 18 Plane ut nec ille mos Italorum improbandus, ut crimen aliquod detegant, non tantum vim pecuniæ promittentium, ſed & jus alios ob crimina extorres domum revocandi. Vid. ſub exemplo Pauli Servitæ H. GROTIUM L. XVI. Hiſtor. Belgic. ad A. MDCVII. H.

(*c*) Quam Papinianus *æſtimationem* vocat L. Sanctio 41. D. de Pœnis. Eſtque vel interna ex ipſo delicto, ſecundum ejus quatuor cauſas, finem, objectum, formam & efficientem: vel extraria ex ſtatu civitatis. H.

(*d*) Qua de cauſſa Thales, unus ſeptem Græciæ ſapientum dicere ſolebat, perjurium tetrius & enormius crimen eſſe, quam adulterium. *Πρὸς τὸν μοιχὸν, ἐρόμενον εἰ ὀμόσοι μὴ μεμοιχευκέναι, Οὐ χεῖρον, ἔφη, μοιχείας ἐπιορκία;* DIOGEN. LAERT. L. I. §. 36. Ed. Amſt.

(*e*) V. aut. Gazaros C. de Hæretic. & Manichæis. Novel. 77. H.

Digitized by Google

cultus, in animo præcipue conſiſtens, uti univerſæ vitæ actum temperare debet; ita ipſo volente actiones, queis externus ipſius cultus exprimitur, cedunt his, quæ inſignem hominibus utilitatem afferunt, aut grave damnum avertunt, ubi in mora periculum eſt. Vid. Lucæ XIV. 5. Proximum ab his gradum obtinent, quæ univerſam hominum ſocietatem tangunt: poſt quæ publicum civitatis ordinem perturbant. Inde ſequuntur delicta, quæ ſingulos homines tangunt. Ubi in foro civili primo loco ſtatuitur vita, quæ eſt fundamentum omnium bonorum temporalium; tum membra non vitalia, citra quorum uſum vita niſi miſerrima trahi non poteſt; quæ pro nobilitate ſui uſus æſtimantur (*a*) Add. Isocrates contra Lochitem. Sequuntur illa delicta, quæ familias privatorum quarum fundamentum eſt matrimonium, perturbant, maculantve. Etſi Philo Judæus de Decalogo, & de Specialibus legibus præceptum de adulterio anteponat præcepto de homicidio (*b*). Poſt, quæ perdunt aut avertunt alias res expetibiles vitæ neceſſitatibus aut commoditatibus inſervientes; idque vel directe, vel indirecte dolo malo cauſam damni dando. Denique quæ famam aut exiſtimationem civilem deſtruunt. Circa ſingula horum delictorum primum locum obtinent delicta conſummata, poſtremum, quæ ad actus aliquos, non tamen ultimum proceſſerunt, in quibus tanto quodque eſt gravius, quo ulterius proceſſit. Ubi obſervandum, naturaliter propoſitum & deſiderium facinus aliquod patrandi haudquaquam pari gravitate cum ipſo facinore perfecto cenſeri poſſe: quippe cum longe atrocior ſeſe mali facies animo repræſentet, quando cominus ad ipſum patrandum acceditur, quæque adeo obſtinato animi propoſito ſuperanda eſt; quam ubi velut eminus adhuc de facinore cogitatio ſuſcipitur. Quando igitur aliquando voluntas facto æquipollere dicitur, id intelligendum eſt de illa voluntate, quæ cum extremo conatu conjuncta eſt, ſic ut inter hanc, & eventum facinoris nulla nova voluntatis operatio locum habuerit, etſi ſucceſſus deſtinatus defecerit, puta, ſi qui telum in aliquem contorquens aberraverit (*c*) Th. Morus Utop. L. II. *Solicitaſſe ad ſtuprum nihilo minus, quam ſtupraſſe, periculi eſt. In omni ſiquidem flagitio certum deſtinatumque conatum æquant facto: neque enim id quod defuit ei, putant prodeſſe debere, per quem non ſtetit, quominus nihil defuerit*. Sed pleraque mala magis minuſve æſtimantur pro ſubjectorum, quibus inferuntur, diſparitate quoad ſtatum, felicitatem, aut infelicitatem, ætatem; tempora ſeu neceſſitates, peculiarem affectum, quo in peculiare aliquod bonum inclinantur, vel a certa mali ſpecie abhorrent. Neque ſolum conſiderantur, quæ ex aliqua actione directe & immediate, ſed & quæ probabiliter ſecutura judicantur; uti in incendio & perfoſſo aggere multorum ſummæ calamitates & mortes quoque ſpectandæ ſunt. Grotius dicto loco §. 30. Inde apud Chinenſes; etiam qui ex negligentia incendium excitaverit, capite plectitur.

§. XIX. Circa intenſionem aut remiſſionem προαιρέσεως expendi primo ſolent cauſæ, quæ ad peccandum homines impulerunt. Vix quiſquam gratis malus (*d*) eſt (*e*), aut ſi quem malitia propter ſe ipſam delectat, vel etiam ſi quis ex mera petulantia peccet, aut cui *ratio peccandi eſt incredibiliter peccare*, uti loquitur Calpurnius Flaccus Declam. 2. is humanæ malitiæ extremum gradum attigit. Inde

(*a*) *Unde atrociſſimi delicti reus eſt, quicunque vitam alicui eripuerit, aut membra non vitalia, citra quorum uſum vita niſi miſerrima trahi non poteſt; quæ pro nobilitate ſui uſus æſtimantur*. Ita hæc efferri mallet Celeb. interpres Gallicus adſuetus accurationi ſui ſermonis.

(*b*) Peſſime autem Felix ACCOROMBONUS in Annotat. ad Rhetor. Ariſtotel. præceptum de furto illi de adulterio antehabet. Etenim adulterium furtum quoque eſt, ſed non ſimplex, ſacrilegium dictum in *L.* 30. C. ad *L.* Jul. de adulr. & damnum dat irreparabile: at furtum tantum eſt bonorum externorum, quæ reſtitui vel reſarciri poſſunt. H.

(*c*) V. ſupra §. 14. & infra §. 23. H.

(*d*) *Nec quiſquam tantum a Naturali Lege deſcivit, & hominem exuit, ut animi cauſa malus ſit*. SENECA de Benef. L. IV. c. 17. *Omnes enim cum minima peccata cum cauſſa ſuſcipiunt, tum vero illa, quæ multo maxima ſunt maleficia aliquo certo emolumento ducti ſuſcipere conantur*, AUCTOR ad Herennium L. II. c. 19.

(*e*) CICERO pro Roſcio: *Si vita hominum eſt, ut ad maleficium nemo conetur ſine ſpe aut emolumento accedere*. H.

Inde & eſt, quod *nemo impiorum tam audax unquam fuit, quin aut abnegaverit a ſe commiſſum eſſe facinus, aut juſti ſui doloris cauſam aliquam fingeret, defenſionemque facinoris a naturæ jure aliquo quærere.* CICERO de LL. L. I. (c. 14.) Maxima pars mortalium ad peccandum affectibus ducitur, quorum aliqui impetu quodam animum impellunt ad declinandum præſens aut imminens malum; qui quidem ad excuſandum aut extenuandum delictum plurimum faciunt. Unde quæ mortis, carceris, magni doloris, aut ſummæ egeſtatis cauſa patrantur, maxime excuſabilia videri ſolent. Sic ſapienti Ebræo fur, quem egeſtas ad furandum ſtimulat, minus turpis, quam adulter pronunciatur. Sic furtum famis cauſa levius æſtimabitur, quam ob ſuperfluam avaritiam ſuſceptum: & perjurium ex metu mortis conceptum, quam depoſitum lucri cauſa abnegatum. AUCTOR ad Herennium L. II. (c. 19.) *Majus eſt maleficium ſtuprare ingenuam,* (alii malunt ingenuum) *quam ſacrum legere: quod propter egeſtatem alterum, alterum propter intemperantem ſuperbiam fiat.* Add. VALERIUS MAXIMUS L. VIII. c. 1. in fine. Sic majorem meretur pœnam leno, qui fœdum ob lucrum aliis occaſionem libidinandi ſuppeditat, quam cui propria libido ad ſe demulcendum ſtimulos ſubdit (*a*). Sic MARCUS ANTONINUS L. II. §. 10. recte judicat, *graviora eſſe, quæ per libidinem, quam quæ per iram admittuntur. Nam qui iraſcitur, cum dolore quodam & contractione animi occulta a rationis tramite declinare videtur: qui vero per cupidinem delinquit, quia voluptate vincitur, intemperantior quodammodo, & in peccando effeminatus videtur.* LIBANIUS Declam. 23. *Ira ad neceſſitatem vehementius inſtigat, quam amor. Etenim hic dat conſulendi ſpatium, & ſecum loquendi; ira autem perturbato corde prope ad inſaniam commotum adigit, & donec ipſi ſatisfecerit, efferveſcit.* Cæteri affectus tendunt ad bonum aliquod verum aut imaginarium. Inter vera bona quorundam naturæ repugnat ad peccandum ducere: ut ſunt virtutes, & earum actiones. Quædam in ſe quidem bona ſunt, quæ tamen peccatis occaſionem præbent, prout eſt iſtius animus, qui ea poſſidet. Et eorum ſunt quædam delectantia, ſeu jucunda; quædam delectantium procurandorum cauſa, quæ & utilia dicuntur. Horum cauſa perpetratum quodque delictum eo judicatur levius cæteris paribus, quo magis illud bonum quod quæſitum fuit, naturæ congruit, aut quo difficilius huic eſt illo carere (*b*). Bona autem imaginaria ſunt, quibus non niſi ſtoliditas ac vanitas hominum, pravitaſque pretium poſuit. Inter quæ ſunt vana gloria, ſive opinio excellentiæ præ cæteris, quatenus virtute non fundatur, nec utilitatis quid adjunctum habet; item vindicta, quatenus nullum niſi lædentis dolorem propoſitum habet. Iſta quo magis a natura abeunt, & quo facilius iis careri poteſt, eo fœdiora judicantur delicta ex iiſdem patrata. Sed & illud conſtat, graviora longe eſſe, quæ ex errore, quam quæ liquida ex ſcientia admiſſa ſunt. Inter errores autem illum graviorem, in quem quis ex propriorum principiorum & ratiociniorum pertinaci perſecutione devolutus eſt, quam qui a publicis doctoribus fuit hauſtus. GROTIUS dicto loco §. 29. Id quoque bene ab HOBBESIO Leviathan. c. 27. obſervatum; idem con-

(*a*) Quod exemplum ab hoc loco alienum eſt. Commodius id AUCTOR retuliſſet in §. 21. l. 24.

(*b*) Unde dantur crimina, quæ in ſe quidem ſpectata parva videntur, & quæ talia etiam, quia in rebus exigui pretii committuntur, reapſe ſunt, ſed quæ nihilominus pro valde atrocibus habenda ſunt, ſi quis meditetur ingenii indolem ejus, a quo perpetrantur. Propter hanc enim ejuſmodi offenſio vel ſcelibus admiſſis æquiparanda eſt, in quibus de rebus maximi pretii quæritur. Idcirco vetus Orator in accuſatione alicujus id vehementer inſectabatur, quod is pauperculis operariis, conductis ad ædiculam ædificandam mercedes exſoluturus, ſibi imperare non potuiſſet, quin ſingulis tres ſemi-obulos ſubduceret. Et obſervat ARISTOTELES L. I. c. 14. p. 244. Edit. Victor. apud quem rem relatam legimus, magis vituperabiles has ſordes eſſe, quam ſi accuſatus in magna aliqua ſumma feſelliſſet: ut contra magie laudabilis ſit, qui grande depoſitum reſtiterit, quam qui fidem ſervaverit in reddenda exigua ſumma. Ἀδικήματα δὲ μείζονα, ὅσα ἂν ὑπὸ μείζονος ᾖ ἀδικίας. Διὸ καὶ τὰ ἐλάχιστα μέγιστα. οἷον ὃ Μελανώπου Καλλίστρατος κατηγόρει, ὅτι παρελογίσατο τρία ἡμιωβέλια, ἱερὰ τοὺς ναοποιούς. Ἐπὶ δικαιοσύνης δὲ τοὐναντίον. Ἔστι δὲ ταῦτα ἐκ τοῦ ὑπερέχειν τῇ δυνάμει, ὁ γὰρ τρία ἱερὰ ἡμιωβέλια κλέψας, κἂν ὁτιοῦν ἀδικήσειεν.

contra leges factum, ſi ortum ſit a præſumtione virium, vel amicorum, vel divitiarum, quibus peccans fretus miniſtris publicis reſiſtit, majus eſſe crimen, quam ſi ſpe latendi vel fugiendi ortum eſſet. Sique adeo delinquentes *fortem animum præſtant rebus, quas turpiter audent*. Juvenal. Sat. 6. (v. 97.) Quia illud eſt conjunctum cum contemtu legum; hoc non item. Add. Aristoteles Rhetor. L. I. c. 12. & 14. Idem Rhetoricor. L. II. c. 3. *Inficiantes & contradicentes magis caſtigamus. Verum adverſus confitentes juſte ſe caſtigari, conquieſcimus excandeſcentes* (a). *Cauſa vero eſt, quod impudentia eſt manifeſta negare; at impudentia eſt deſpicientia & contemtus.* Seneca de Ira L. I. c. 16. *Sapiens nonnunquam magna ſcelera levius, quam minora compeſcet, ſi illa lapſu, non crudelitate commiſſa ſunt; his ineſt latens, & operta, & inveterata calliditas. Idem delictum in duobus non eodem malo afficiet, ſi alter per negligentiam admiſit, alter curavit, ut nocens eſſet.*

§. XX. Sed & hoc magnam proæreſeos intenſionem arguit, ſi præter communem cauſam, quæ quoſvis homines a peccato abſterrere debet, peculiaris quædam accedat, fundata in perſona delinquentis, aut ejus, in quem delinquitur, aut alia quapiam circumſtantia. Huc facit illud Juvenalis (b) Satyr. 8. (v. 140. 141.) *Omne animi vitium tanto conſpectius in ſe Crimen habet, quanto qui peccat major habetur.* Dio Chrysostomus Orat. I. de Regno: πολὺ μείζων καὶ φανερωτέρα πᾶσιν, ἡ παρὰ τοῦ ἄρχοντος πλημμέλεια. *Multo major, & omnibus apparentior eſt, quæ a principe proficiſcitur improbitas.* Poteſt huc quoque applicari illud Plinii N. H. L. X. c. 1. *Haut alio fidei proniore lapſu, quam ubi falſæ rei gravis auctor exiſtit.* Sic idem ſpecie peccatum notorium a ſacerdote commiſſum gravius cenſetur eo, quod ab alio patratum; cum iſte ſuo exemplo ad ſanctimoniam morum aliis præire debeat. Libanius Declam. 29. *Εἰ δέ τις ἐφ' ἃ τοὺς ἄλλους ἄγειν ἀξιοῖ, τούτων αὐτὸς ὡς πορρωτάτω φυλάττει, τὴν ἐκ τῶν λόγων συμβουλὴν τῇ παρὰ τῶν ἔργων λέλυκε· τῷ μὲν ἀσθενεστέρῳ [illegible] ας, τῷ κρείττονι ἀποτρέψας.* *Si quis ab his, ad quæ alios impellere vult, quam longiſſime recedit, dictorum conſilium factorum exemplo deſtruxit: dum eo quod eſt infirmius incitat, eo quod potentius exiſtit, avertit.* Cicero de Legibus L. III. (c. 14.) *Non tantum mali eſt peccare Principes, (quanquam eſt hoc magnum per ſeipſum malum,) quantum illud, quod permulti imitatores principum exiſtunt. Quo pernicioſius de Republica merentur vitioſi principes, quod non ſolum vitia concipiunt ipſi, ſed ea infundunt in civitatem: neque ſolum obſunt, quod ipſi corrumpuntur, ſed etiam quod corrumpunt, pluſque exemplo, quam peccato nocent.* Seneca Hercule furente, (v. 745. 746.) *Regnantium ſcelera taxantur modo majore.* Tacitus A. III. *Capito inſignitior infamia fuit, quod humani divinique juris ſciens egregium publicum, & bonas domi artes dehoneſtaviſſet.* Cicero Tuſcul. Quæſt. L. II. (c. 4.) *Ut, ſi Grammaticum ſe profeſſus quiſpiam barbare loquatur; aut ſi abſurde canat is, qui ſe haberi velit Muſicum, hoc turpior ſit, quod in eo ipſo peccet, cujus profitetur ſcientiam: ſic philoſophus in ratione vitæ peccans, hoc turpior eſt, quod in officio, cujus magiſter eſſe vult, labitur, artemque vitæ profeſſus deliquit in vita.* Quintilianus Declam. 3. *Hæc conditio ſuperiorum eſt, ut quicquid faciunt præcipere videantur: & pernicioſiſſimus eſt malæ rei maximus quiſque auctor.* Apud Peruvianos ſub imperio Yncarum gravius plectebatur magiſtratus peccans, quam privatus; addita ratione quod ille expreſſe ſit conſtitutus ad juſtitiam aliis reddendam, & quod ideo ei muneri fuerit admotus, quod probitate putaretur alios præcellere. Garcilaſſus de la Vega Comment. Reg. L. II. c. 14. Sic gravius afficit ab amico, quam ab hoſte illata injuria. Petronius, (c. 107.) *Qui ignotos lædit, latro appellatur, qui amicos paulo minus quam parricida.* Etſi contra apud Celtas graviorem pœnam luebat, qui peregrinum, quam qui civem interemerat. Illi enim mors, huic exilium irrogabatur, teſte Nico-

(a) Rectius vertas: Placabiliores ſumus. Seneca Agamemnone:

Quem pœnitet peccaſſe, pene eſt innocens.

Phædrus L. III. Fabul.

Sæpe impetravit veniam confeſſus reus. H.

(b) Et quod eſt apud Plautum Bacchides Act. 5. ſc. 2.

Hi ſenes, niſi fuiſſent nihili jam inde ab adoleſcentia:

Non hodie hoc tantum flagitium facerent canis capitibus H.

Digitized by Google

Nicolao Damasceno de Moribus gentium. Et vice verſa ab hoſte profectum beneficium majus judicatur, quam ab amico. Utut Terentius Adelph. Act. 2. ſc. 3. pronunciet: *Abs quovis homine, cum eſt opus, beneficium accipere gaudeas. Verum enimvero id demum juvat, ſi quem æquum eſt benefacere, is facit* (*a*). Sic a ſordido aliquo homine illudi gravius, quam ab æquali aut majore; Vid. *L.* 17. §. 3. *D. de Injur.* (*b*) a liberis & ſervis propriis, quam ab alienis. Vid. 2 Samuel. XVI. 11. ſunt quoque delicta, quæ ob peculiare officium, quod certæ perſonæ debebatur, violatum, peculiari nomine notantur (*c*), & ſingulari fœditate laborare judicantur. Uti eſt impietas in parentes, inhumanitas in propinquos, ingratus animus in beneficos; quæ longe graviora ſunt, quam ſi quibuſvis aliis fuiſſent illata. Facit etiam huc illud Lysiæ Orat. 4. *Severiores, o Athenienſes, præbere vos debetis civibus, quam peregrinis ſacra polluentibus; quod horum quaſi alienum videatur peccatum, illorum vero domeſticum & inteſtinum.* Denique non parum refert, quo quid loco aut tempore fuerit patratum (*d*). Sic id peccatum in loco publico & coram arbitris commiſſum gravius eſt, quam quod occultare quis ſtudet; tum quod, quæ teguntur, ſaltem exemplo minus noceant; tum quod valde intenſa judicetur fuiſſe malitia ejus, qui peccatum ſuum oſtentat, neque honeſtorum hominum conſpectum oculoſque veretur. Add. Aristoteles Problem. ſect. 29. quæſt. 14. Sic fœdius eſt in templo ſtuprum committere, quam in caupona. Sic in conſeſſu judicum pulſari gravius eſt, quam intra privatos parietes. Sic qui profeſta die inebriatur, cæteris paribus, minus peccatum admittit, quam qui die precibus peculiariter deſtinato helluatur. Vid. *L.* 7. §. 8. *L.* 9. §. 1. *D. L.* 17. §. 3. *de Injuriis.* Sic Cicero Philipp. II. (c. 25.) crapulam M. Antonii, ob quam pro tribunali vomuit, graviter exaggerat. Quintilianus Declam. 252. *Ut pulſatus civis injuriarum aget, ſi magiſtratus erit, majeſtatis crimen obligabit, ſi legatus erit, bello vindicabitur, & jure gentium, & eadem pecunia ſublata ex privato furtum erit, ex ſacrario temploque ſacrilegium: ſic raptor ejus, qui nihil aliud quam virginitatem ultum ibit, X. milia ſolvet, alia erit conditio ejus, qui rapuerit in comitiis, qui rapuerit eam, quæ ſacerdotium petebat, imo, ne ingratus ſim adverſus beneficia populi, jam, quantum in illo erat, acceperat.* Idem Declam. 264. *Petulantiam aliis locis mediocrem habeat reprehenſionem. In templo vero, in quo verbis parcimus, in quo animas componimus, in quo tacitam etiam mentem noſtram cuſtodimus, pulſare velut in ſolitudine, velut in ſecreto quodam, non eſt ferendum.* Add. Idem Inſt. Orat. L. VI. c. 1. Demosthenes adverſus Midiam: ἐγὼ ὑπ' ἐχθροῦ νήφοντος, ἕωθεν, ὕβρει ϗ οὐκ οἴνῳ ποιοῦντος, ἐναντίον πολλῶν ϗ ξένων ϗ πολιτῶν, ὑβριζόμην, ϗ ταῦτ' ἐν ἱερῷ, ϗ οἷ πολλή μοι ἦν ἀνάγκη βαδίζειν χορηγοῦντι. *Ego ab inimico, ſobrio, mane, contumeliæ cauſa, non per ebrietatem, in conſpectu multorum & hoſpitum & civium ſum contumeliis affectus, atque inſuper in templo, quo mihi tanquam ædili multa neceſſitas eundi erat.* Add. *L.* 16. *D. de Pœnis L.* 28. §. 8. *d. t.* Denique & modus atque iſtrumenta facinoris patrati ad idem exaggerandum aut minuendum ideo face-

(*a*) Quo loco de voluptate quidem agitur, quam quis ex beneficio, quod in eum confertur, recipit, non autem de valore, aut magnitudine beneficii, conſiderati in ſe. Vid. verſio Gallica Dacieriæ. Conſtat e contrario, ſæpe ingratum eſſe beneficium, quod ab inimico proficiſcatur, quoniam, ut ſunt homines, triſte id iis accidit, ſi in iis anguſtiis verſentur, ut hominis, quem oderint, benevolentia ſibi opus eſſe videant.

(*b*) *Quædam injuriæ a liberis hominibus factæ, levis nonnullis momenti videntur: enimvero a ſervis, graves ſunt: creſcit enim contumelia ex perſona ejus, qui contumeliam fecit.*

(*c*) *Perſonæ atrocior injuria fit, ut cum Magiſtratui, cum Parenti, Patrono fiat*, L. 7. §. 8. D. de Injur. Perſona *duplicitur ſpectatur: ejus qui feit, & ejus qui paſſus eſt. Aliter enim puniuntur, in iiſdem facinoribus, ſervi quam liberi: aliter qui quid in Dominum Parentemve auſus eſt, quam qui in extraneum, in magiſtrum, vel in privatum.* L. 16. §. 3. D. j. L. 28. §. 8. D. eod.

(*d*) Tempore (atrocior fit injuria) *ſi ludis & in conſpectu, nam Prætoris in conſpectu, an in ſolitudine injuria facta ſit, multum intereſſe ait: quia atrocior eſt, quæ in conſpectu fiat.* L. 7. §. 8. D. de Injuriis. *Sed & ſi in theatro, vel in foro cædit & vulnerat, quamquam non atrociter: atrocem injuriam facit*, L. 9. §. 1. D. eod. Locus *facit, ut idem vel Furtum, vel Sacrilegium ſit & capite luendum, vel minore ſupplicio.* Tempus *diſcernit emanſorem a fugitivo: & effractorem, vel furem* diurnum a nocturno. L. 16. §. 4. 5. D. de Pœnis.

facere videntur, quod ex illis proæreſeos firmitas aut remiſſio ſæpe colligatur. Hinc gravius judicatur furtum cum effractione, parietum perfoſſione, aut ubi per inſtrumenta artificioſa clauſtra reſerantur, quam ſi quis apertas fores in ædes ſe direxerit.

§. XXI. Illud quoque ad æſtimationem delictorum non parum facit, quam idonea fuerit perſona ad peccatum aliquod intermittendum. Alii quippe acriori ſunt intellectu præditi ad perſpiciendas rationes ob quas a delictis eſt abſtinendum, quam alii. Nonnullos quoque acrior, quam cæteros, impetus in certum genus peccati rapit; id quod provenit ex corporis mixtura ſeu temperamento, ex ætate, ſexu, educatione, & circumſtantiis aliis. Vid. *L. 6. ad L. Juliam peculatus*. Nam utique & pueri, & fœminæ, & homines craſſo ingenio a natura præditi, aut alias prave educati diſcrimina juſti & injuſti, liciti & illiciti minus habent cognita, inque iis ponderandis parum pollent. Procopius Hiſt. Vandal. L. II. (c. 14.) *Eſt ut rarum, ita ſumme laudabile, ſi quis Herulus pro perfidia & violentia, gentilibus vitiis, honeſta induerit*. Sic in quibus bilis prævalet in iracundiam, in quibus ſanguis dominatur, in Venerem proni ſunt. In alia porro ſtudia ſenectus, in alia juventus propendet. Gramondus Hiſt. Gall. L. XIII. *Raro ſapiunt juvenes, quorum ſingulare privilegium eſt, peccare ut liceat*. Libanius Declamat. 21. *Hæc ſunt adoleſcentiæ affinia; tranſilire quæ ex officio ſunt: ignorare aliquid eorum, quæ decora ſunt*. Ibid. Ὅπουπερ ἀνθρώπων γένος, ἐκεῖ καὶ παραιτήσεως τοῖς νεωτέροις ὁ χρόνος. *Ubicunque genus hominum eſt, ibi quoque junioribus pro excuſatione eſt* (a) *ætas* (b). Sic quo propius malum videtur imminere, eo violentiorem metum idem elicit, & cui difficilius queat reſiſti. Sic & vehementius percellit animum recens iracundia, quam diuturno tempore mollita aut digeſta; recens dolor, qui rationem vix audiri ſinit, quam velut depletus atque egeſtus, & quem mora temporis jam fregerit. In univerſum autem fœdius habetur tranquillo animo ad facinus accedere, quam ab affectibus perturbato. Cicero Offic. I. (c. 8.) *Leviora ſunt ea, quæ repentino aliquo motu accidunt, quam ea, quæ meditata & præparata inferuntur*. Philo Judæus de ſpecialibus legibus, (p. 791. B. Ed. Pariſ.) dicit, *dimidiatum videri facinus, cui non acceſſit longa deliberatio*. Plato de LL. L. IX. (p. 931. C. Edit. VVech.) *Majora ſupplicia illis decet imponere, qui conſulto per iram interfecerunt. Illis contra, qui repente & inconſulta leviora*. Aristoteles Nicom. VII. c. 8. *Unicuique pejor videretur, ſi quis aut nihil, aut leviter cupiens turpe aliquid perpetraret, quam ſi vehementi cupiditate affectus idem faceret: item ſi non iratus, quam ſi iratus verberaret quiſpiam. Quid enim ageret, ſi in affectu eſſet* (c) *conſtitutus?* (d) Niſi quod circa ebrietatem diverſum ſtatuebat lex Pittaci, quæ extat apud Aristotelem Polit. L. II. c. 10. *Ut ebrii duplo majorem, quam ſicci pœnam luant, ſi quem pulſarint: nam eo quod plures ſint ebrii, quam ſicci, qui petulanter alios lædant, non ad veniam ſpectavit, quæ ebriis potius ſit habenda, ſed utilitatem* (e). Cujus legis quoque mentio fit apud Plutarchum in Convivio VII. ſapientum (f). (p. 155. F.) Inter delicta autem per affectus excitata, illa

minus

(a) *Fere in omnibus pœnalibus judiciis & ætati & imprudentiæ ſuccurritur* L. 107. D. de R. J.

(b) Hinc proximi pubertati plerique poena extraordinaria, rariſſime ultimo ſupplicio puniuntur. Vid. CAROLI V. Ordinat. Criminal. art. 164. BRUNNEMANNUS Cent. 4. Dec. 2. & Conſ. 90. STRUVIUS c. 19. Obſ. criminal. Obſ. 2. uſque ad 9. Jacob. GOTHOFRED. ad L. III. de Reg. Jur. Wiguleus HUNDIUS Bayer. Stammbuch Part. II. ſub Gente Machſſelrain p. 156. ubi notabile exemplum de capitali ſupplicio puero duodecim & puellæ tredecim annos natis, ex ſententia Maximiliani Imperator. dictato. H.

(c) Conf. NOODTII Probabilia Juris, in quibus, quæ huc pertinent, lectu digniſſima ſunt.

(d) Vid. ſupra L. I. c. 7. §. 16. & ibi dicta, & hoc cap. §. 19. H.

(e) Νόμος δ' ἴδιος αὐτοῦ (Πιττακοῦ) τὸ τοὺς μεθύοντας, ἂν τυπτήσωσι πλείω ζημίαν ἀποτίνειν τῶν νηφόντων. διὰ γὰρ τὸ πλείους ὑβρίζειν μεθύοντας, ἢ νήφοντας, οὐ πρὸς τὴν συγγνώμην ἀπέβλεψεν, ὅτι δεῖ μεθύουσιν ἔχειν μᾶλλον· ἀλλὰ πρὸς τὸ συμφέρον.

(f) Ubi Anacharſidi hæc lex juſto durior videtur. Τὸν σὸν ἐκεῖνον τὸν χαλεπὸν φοβεῖται νόμον, ὃν γέγραφας, ἐάν τις οὖν μεθύων ἁμαρτάνῃ διπλασίαν, ἢ τῷ νήφοντι τὴν ζημίαν. Sed ad excuſandum Pittacum ſufficit ratio ab Ariſtotele adducta. Vid. etiam DIOGENES LAERTIUS I. 76. ibique interpretes.

Digitized by Google

minus odioſa ſunt, quæ ex affectu per ſpeciem mali accenſo proveniunt, quam ex voluptatis, præſertim ſuperfluæ, deſiderio (*a*). Nam & hæc mollius animum percellit, & facilius differri, aut aliam per materiam citra injuriam expleri poteſt. Aristoteles Nicom. III. c. 11. Χαλεπώτερον τὸ λυπηρὰ ὑπομένειν, ἢ τῶν ἡδέων ἀπέχεσθαι. *Difficilis eſt moleſta ſuſtinere, quam a jucundis abſtinere*, Idem ib. c. 55. *Dolor quidem exturbat, & corrumpit naturam ejus, qui eo afficitur; voluptas autem nihil tale facit; magiſque ſpontanea eſt.: atque idcirco majori opprobrio proſequenda.* Idem L. VII. c. 7. Ἧττον αἰσχρὰ ἀκρασία ἡ τοῦ θυμοῦ, ἢ ἡ τῶν ἐπιθυμιῶν. *Minus turpis eſt incontinentia iræ, quam cupiditatum.* Idem Magnorum moral. L. II. c. 6. *Impetus ad voluptatem magis reprehendendus, quam intemperantia ex ira. Nam incontinentia ex ira ægrimonia eſt. Nemo enim iratus non ægreſcit. Sed incontinentia ex concupiſcentia cum voluptate eſt conjuncta. Et idcirco magis vituperabilis, quod non citra petulantiam videatur eſſe.* Similis locus eſt apud Antoninum L. II. §. 10. Add. Aristoteles Problem. ſect. 29. quæſt. 16. Denique & hoc intra homines non parum ad pœnam leniendam facit, ſi quem neceſſitudines ſuæ ad peccandum permoverunt. Vid. *L.* 2. *D de Receptator.* Add. Grotius dicto loco §. 31.

§. XXII. Denique & illud ſolet conſiderari, primus quis (*b*), an aliorum exemplo ſeductus, ſemel, an ſæpius deliquerit. Nam qui primus in aliqua civitate peccatum exemplo noxium patrat, & illud alios velut docet, gravius utique peccat (*c*), quam cui peccantium circumſtans frequentia pudorem minuit (*d*), Velleius Paterc. L. II. c. 3. *Non enim ibi conſiſtunt exempla, unde cœperunt, ſed quamlibet in tenuem recepta tramitem latiſſime evagandi ſibi viam faciunt.* (Conſ. tamen Gellius L. X. c. 19. Polybius Excerpt. legat. 93. c. 5.) Pari modo qui patrat peccatum, quod conſtanter puniri ſolet, gravius peccaſſe cenſebitur, quam ſi multa extent impunitatis exempla: quia in illo major imperantis & legis contemtus cernitur, quam in hoc. Repetitio autem rarior aut frequentior ejuſdem ſpecie actionis eam in ſe meliorem aut deteriorem non reddit; niſi quatenus ea indicio eſt, eandem ex inolita conſuetudine proficiſci. Vid. *L.* 28. §. 3. *D. de Pœnis*. Ant. Matthæus de Crimin. tit. de Furtis §. 9. ſeqq. & ad *L.* 48. *D. tit.* 18. *c.* 4. §. 27. 28. Quæ cum circa actiones morales maxime attendatur, (quippe cum ex illa ſuſceptæ actiones cum plena fere proæreſi fieri intelligantur, quo nomine & vulgo habitus mali actibus pejores dicuntur,) ſatis claret, quare communiter præſtantior cenſeatur actio bona, quam quis ſæpe antea ediderat, illa, quam nunc prima aut altera vice exercet; & contra, cur mala ſæpius repetita gravior judicetur, quam quæ ſemel aut bis tantum ab eodem fuit commiſſa. Quo poſſis referre legem Juliani Imperatoris adverſus mendaces apud Libanium Legatione ad Julianum: *Si quis eorum, qui mecum converſantur, ſemel mentitus fuerit, feram; ſi denuo idem auſus fuerit, id quoque patiar; quod ſi tertio convictus fuerit, quod vera non dicat, nondum incurrit in odium; verum ſi quarto apponit imponere, prohibitus eſt contubernio.* Peruviani tamen olim ſub imperio Yncarum omni cura hoc agebant, ut prima delicta punirentur, quod hoc modo impediretur, ne altera aut tertia vice peccari poſſet. Ni enim malæ plantæ in prima herba opprimerentur, non poſſe non ſegetem pravam inde provenire. Et ubi non niſi poſt iteratas injurias pœna ſumitur, privatos vix poſſe ſibi temperare, quin proprio auſu vindictam ſibi fa-

(*a*) Præſertim in Sene CICERO I. de Officiis. *Luxuria vero cum omni ætati turpis, tum ſenectuti fœdiſſima eſt. Sin autem libidinum intemperantia etiam acceſſerit, duplex malum eſt, quod & ipſa ſenectus concipit dedecus, & facit impudentiorem & adoleſcentiam.* H.

(*b*) Καὶ ὁ μόνος, ἢ πρῶτος, ἢ μετ᾽ ὀλίγων πεποίηκεν· καὶ τὸ πολλάκις τὸ αὐτὸ ἁμαρτάνειν, μέγα. ARISTOTELES Rhetoricorum L. I. c. 14. Et (infame eſt) *ſi quod eſt exemplum deforme poſteris traditum, quale libidinis vir Perſes in muliere Samia inſtituere auſus dicitur primus.* QUINTILIANUS Inſt. L. III. c. 7. p. 240. Ed. Lugd. Bat.

(*c*) ARISTOTELES I. Rhetor. 14. *Argis pœnam in eum ſtatuunt, qui cauſam legi ferendæ dedit, & propter quem ædificatus eſt carcer.* H.

(*d*) Theſprio apud PLAUTUM: *At jam ante fecerunt alii.* Apud TERENTIUM Adelphis Micio: *Jam id peccatum primum magnum, at humanum tamen. Fecere alii item ſæpe boni.* Vid. GELLIUM L. X. N. A. c. 19. PICCARTUM Decad. XVI. c. 3. H.

faciant, non ſine perturbatione quietis publicæ. Garcilaſſus de la Vega Comm. Reg. L. II. c. 14. Neque obſtat, quod habitus bonus actionem bonam facilitet, malus contra difficultatem a mala actione abſtinendi pariat. Nam labor in comparando habitu bono impenſus facit, ne minoris ſit actio facile, & cum voluptate a bono exercita. Et eo majus eſt odium mali, quod tam ſæpe male agendo effecerit, ut vix aliter quam male poſſit agere; & quod ſæpius peccando pudor plane conſumtus ſit (*a*). Scilicet aliquando ignoraſſe, quid vita exigat, hominis eſt: at in iiſdem rebus ſæpius aberrare, emotæ eſt mentis. Add. Th. Brovune de Religione Medici ſect. 41. Nec abſurde ille: *Peccatum illud, quod ſedecim annos natus commiſeras, non idem erit, licet cætera omnia paria ſint, tum quadragenarius fueris. Præter inveteratum enim nec excuſandum peccandi habitum; omnes tunc veniæ impetrandæ cauſas nobis præſcidit judicii maturitas.* Atque hæc omnia in irrogatione pœnarum recte obſervantur (*b*). Facilius enim venia donatur, aut lenius plectitur, qui prima vice uſitatum, non enorme delictum patraverit, quam qui ſæpius ad eundem impegit lapidem. Lucianus de Saltatione: Ἱκανὸν ἐστὶν ἅπαξ μανῆναι, *ſatis eſt ſemel inſaniiſſe.* Quandoque etiam priorum venia delictorum a futura emendatione tanquam a conditione ſuſpenditur; quæ ubi deficit, cum repetiti illius peccati vindicta antegreſſorum quoque pœna ſimul exigitur. Vid. 2. Regum I. 52. II. 23. Unde & hoc apparet, quo ſenſu verum ſit illud vulgare (*c*); *Nunquam creſcit ex poſtfacto præteriti delicti æſtimatio* (*d*). Quo loco expendi quoque debet, quatenus naturæ æquum ſit, quod apud Perſas fiebat, teſte Herodoto in Clio, (c. 13.) ut vita anterior ſimul cum delicto in æſtimationem veniret, & ſi benefactis illa præponderaret, veniam delictum obtineret (*e*). Id enim proprie ad delicti æſtimationem intrinſecam non pertinebat. Sicuti nec id obtinuiſſe credimus in delictis atrociſſimis, & in quibus patrantis deſtinata malitia manifeſte apparebat. Sed uti Grotius dicto loco §. 30. arbitratur, id locum habebat, ſaltem habere debebat, in his, quibus alioqui non malis ſubito aliqua peccandi dulcedo ſubrepſerat: aut ubi probatio criminis erat illiquida, vita anteacta conjecturam præbebat, an tale quid ab iſto patratum probabile ſit; cum alias nemo repente peſſimus fieri dicatur. Extat tamen exemplum apud Herodotum Polymnia, (p. 284. Ed. Gr. H. Steph.) de Sandoce, quem Darius cruci affigi juſſerat, quod cum ex judicibus regiis eſſet, iniquam ſententiam ob pecuniam tulerat; ſed cum recordaretur, plura ejuſdem beneficia in domum regiam extare, quam peccata, cruce detractum in amicitiam iterum recepit. Huc facit illud Ciceronis pro Sulla, (c. 25.) *Omnibus in rebus, judices, quæ graviores, majoreſque ſunt, quid quiſque voluerit, cogitaverit, admiſerit, non ex crimine, ſed ex moribus ejus, qui arguitur, eſt ponderandum.* Scilicet quia *perinde ut opinio eſt de cujuſque moribus, ita quid ab eo factum, & non factum ſit, exiſtimari poteſt.* Idem pro Cluentio (*f*), (c. 25. in fine.) Eamque ob cauſam in judiciis Romanorum ſolenne erat, ut actores quidem univerſam reorum vitam reprehenderent; patroni contra eandem excuſarent, aut excitatis laudatoribus commendarent. Præſertim cum in iſthac generis humani corruptela judices humani non ſtatim extirpare civem debeant, in quo plus bonæ quam malæ frugis appareat. Probe tamen obſervandum, mores & anteactam vitam gravem præſumtionem in crimine illiquido in utramvis partem præbere. Sed ubi quis objectum crimen liquido diluerit, recte poterit applicare ſibi illud Auctoris ad Herennium L. II. (c. 3.) *Se non de moribus apud cenſores, ſed de criminibus adverſariorum apud judices dicere.* Aſt vero ubi quis ab initio bonus totum vitæ

genus

(*a*) TACITUS IV. Annal. 3. de Sejano: *Ferox ſcelerum, & quia prima provenerant.* ARISTOTELES I. Rhetor. 14. Καὶ τὸ πολλάκις τὸ αὐτὸ ἁμαρτάνειν μέγα. *Magnum eſt etiam, eadem in re ſæpe peccare.* H.

(*b*) Vid. pluribus TIRAQUELLUS Libro de Pœnis temperand. cauſ. 10. n. 3. & 5. H.

(*c*) In *L.* 138. §. 1. *D. de Reg. jur.* ubi videatur Jacobus Gothofredus. H.

(*d*) L. 138. §. 1. *D. de R. J.*

(*e*) Conf. inſignis locus Lyſiæ περὶ τῶν Ἀριστοφ. χρημάτων. H.

(*f*) *Deinde* (in cauſſa conjecturali) *vita hominis ex ante factis ſpectabitur,* (ut probabile fiat.)

genus immutavit, illi recte leges duplici nomine iraſcuntur, & quod peccaverit, & quod ex bono malus evaſerit. Polybius L. VII. in Excerpt. Peireſcianis. *Cum vitæ inſtitutum priori contrarium eſſet amplexus, ac quotidie malum malo cumularet, conſentaneum erat, ut contrariam de illo opinionem cuncti conciperent.*

§. XXIII. Quamquam autem ex dictis ſatis apparet, unum delictum altero eſſe gravius, neque in foro humano omnia eadem pœna afficienda; fatendum nihilominus eſt, & qualitatem & quantitatem præciſam pœnarum humanarum a definitione imperii civilis dependere, quam utilitas cujuſque civitatis præcipue moderatur (*a*). Quo ſpectat inſtitutum regis Ægyptii Anyſis, qui ſe regnante, neminem morte voluit afficere, ſed pro ſui quemque delicti magnitudine damnabat ad agendam certam menſuram aggerum ad urbem; unde quiſque erat. Atque ita urbes ſunt ſublimiores effectæ, declinandis incommodis ex inundatione Nili. Apud Herodotum Euterpe, (p. 90. Ed. H. Steph.) Add. Diodorus Siculus L. I. c. 65. Etſi ejuſmodi civitatum purgamenta in peculiarem deportare locum, & ubi alios contagio non poſſent inficere, potius viſum, Actiſani Rhinocolura condita, apud Eundem L. I. c. 60. Neque vero id eſt neceſſarium, ut eadem ſemper inter pœnas ſit proportio, quæ eſt inter objecta, per delictum violata; ſed ſingulis delictis ſua velut ſeorſim pœna poteſt imponi, prout eſt ex uſu Reipublicæ non conſiderato, an par, an vero minor pœna ſit impoſita alii delicto, quod in ſe minus, aut majus iſto videtur. Sicuti & Plato de LL. L. XII. (princ. p. 982. C. Ed. VVech.) ejuſmodi legem ſancit: *Si quis aliquid publicum furatus fuerit, ſive parvum, ſive magnum id ſit, pari ſupplicio puniatur. Nam qui rem parvam ſuſtulit, etſi minori vi, quam qui magnam rapuit, æqua tamen cupiditate furatus eſt. Et qui magnum aliquid inde removit, ubi ipſe non depoſuerat, is omnino iniquus eſt. Lex igitur non furti parvitate alterum minus, quam alterum puniendum cenſet; ſed eo forſitan intereſſe putat, quod alter ſit inſanabilis, ſanabilis alter* (*b*). Inde etiam judices hactenus quidem æqualitatem in imponendis pœnis obſervare debent, ut æqualiter peccantes æqualia patiantur, nec quod in uno vindicatur delictum, alteri citra graviſſimam cauſam condonetur; quippe cum ejuſmodi inæqualitas periculoſis in Republica turbis materiam ſoleat præbere; & effectu ſuo careat pœna, quæ non bono publico, ſed privato affectui data videtur. Illa tamen æqualitas intelligenda duntaxat eſt de illis, qui idem ſpecie delictum commiſerunt, non qui diverſum. Nam ſæpenumero delicto, quod in ſe levius videtur, in foro humano gravior eſt pœna conſtituta, & vice verſa, prout uſus Reipublicæ & arbitrium legiſlatoris tulerit. Super qua inæqualitate reus poſt nequidquam quæritur; quippe quam utique præſcivit. Calpurnius Flaccus Declam. 5. *Ubi quid futurum eſt denunciatum, culpa patientis eſt.* Sic verbi gratia, etſi furti crimen in ſe ſit longe levius homicidio; nullam tamen fur querendi cauſam habet, ſi ipſe, qui cum homicida æqualia non commiſit, æquale tamen ſupplicium cum eodem patiatur. Quanquam & ideo non pauca delicta per ſe inæqualia, æque morte vindicantur, quia morte gravius inter homines ſupplicium non reperitur; (Lycurgus Orat. contra Leocratem, (p. 108.) Τὸ μὲν γὰρ μέγιστον καὶ ἔσχατον τῶν τιμημάτων θάνατος, *maxima autem & extrema pœnarum mors eſt*,) niſi quod ad eam quandoque brevi & facili via, aliquando per lentos ac diros cruciatus pervenitur. Ovidius Heroid. Ep. I. 10. (v. 82.) *Mors minus pœnæ, quam mora mortis habet.* Etſi non deſint, qui celerem mortem miſera vita lenius ſuppliciun ducant. Vid. Oratio Cæſaris apud Salustium Conjurat. Catilinaria. Apud Svetonium Tiberio. c. 61. hic pre-

(*a*) Sive ratio, quam vocant, Status. Eliſabetha Angliæ Regina crudelitatis nota ab inimicis inuſta; immerito, ſi tempora illa videas & ingenium populi. THUANUS L. CXXIX. ad MDCIII. de ea: *Quod ex neceſſitate ad ſecuritatem publicam, ut res erant, decretum fuit, id crudelitati & ſævitiæ imputatum.* H.

(*b*) Ἐάν τις τι κλέπτῃ δημόσιον μέγα ἢ καὶ σμικρὸν τῆς αὐτῆς δίκης δεῖ. σμικρόν τε γὰρ ὁ κλέπτων, ἔρωτι μὲν ταὐτῷ δυνάμει, δ' ἐλάττονι κέκλοφεν· ὅ τε τὸ μεῖζον κινήσας, οὐ καταθέμενος ὅλον ἀδικεῖ. Δίκης οὖν οὐδέτερον οὐδετέρου ἐλάττονος, ἕνεκα μεγέθους τοῦ κλέμματος, ὁ νόμος ἀξιοῖ ζημιοῦν· ἀλλὰ τῷ τὸν μὲν ἴσως ἂν ἰάσιμον ἔτ' εἶναι, τὸν δ' ἀνίατον.

precanti cuidam pœnæ maturitatem reſpondit; Nondum tecum in gratiam redii. Seneca Herc. fur. (v. 513.) *Miſerum vita perire, felicem jube.* Idem Agamemn. (v. 995. 996.) *Æg. Rudis eſt tyrannus, morte qui pœnam exigit.* El. *Mortem aliquid ultra eſt? Æg. Vita, ſi cupias mori.* Euripides Hippol. Coron. (v. 147.) Ταχὺς γὰρ ᾅδης ῥᾷστος ἀνδρὶ δυστυχεῖ. *Cita mors optata eſt homini miſero.* Quin & inter ſtultas vulgi opiniones numerat Charron de la Sageſſe L. I. c. 39. n. 11. vindictæ nomine alterum occidere; hoc ipſo enim alteri omnem ſenſum tolli, ac omnibus malis ipſum recipi: niſi ſecuritatis noſtræ interſit, infenſum nobis hominem non eſſe ſuperſtitem. Sic quoque apud Philostratum (L. I. c. 37. Ed. Olear.) Apollonius eunucho, qui cum pellice regia concubuerat, vitam ſupplicii loco decernit (*a*). Aliquando ignominia additur in cadaver (*b*), aut memoriam. Ælianus V. H. L. IV. c. 6. quæ etiam interdum infligi ſolet, quando nocens dudum rebus humanis fuit exemtus; ſed & iterum aboleri. Vid. Socrates Hiſt. Eccleſ. L. VII. c. 44. Quid quod & in pœna determinanda nonnihil faciat arbitrium legislatoris, non quidem ita abſolutum, quin ſemper ad uſum civitatis reſpicere debeat, ut tamen velut punctum illud pœnæ revera ab ipſo dependeat. Accedit, quod tanta eſt quorundam criminum atrocitas, ut etiam extrema pœna poſſit affici, qui minimo gradu eorundem deprehenditur. Add. Ant. Matthei de Crimin. Proleg. c. 1. §. 5. 6. & *ad L. 48. D. tit. 5. c. 3. §. 10. & tit. 18. c. 4.* Zieglerus ad Grot. d. l. §. 39. Valerius Maximus L. VI. c. 1. §. 8. *L. 1. §. 2. D. de Extraord. crimin. L. 1. §. 3. D. ad L. Cornel. de Sicar.* (*c*) *L. 3. §. 1. 2. 3. L. 14. d. t.* Philo Judæus de Confuſione linguarum, (p. 343. C.) *Quamvis aliquis conatus per inſidias alterum interimere fruſtratus eſt, nihilominus homicidii reus eſt, ſicut decernit ſuper hoc caſu ſcripta lex. Si quis, inquit, conatus fuerit proximum ſuum dolo perdere, & ad altare confugerit, abſtractum afficies ſupplicio.* Eadem habentur apud Eundem de Specialibus legibus, (p. 791. Ed. Pariſ.) Tacitus H. II. *Qui deliberant deſciverunt.* Quo ſpectat illud apud Plutarchum Cæſare: Οἱ κολάζοντες οὐ τῆς πράξεως, ἀλλὰ τῆς βουλήσεως τὴν δίκην λαμβάνουσι. *Aliquando qui puniunt non facti, ſed voluntatis piacula exigunt.* Quintilianus Declam. 372. *Lex mentem punit.* Lysias Orat. in Simonem, (c. 12.) *Conſtat noſtrarum legum auctores non ſi quis pugando alteri caput obtriviſſet, ideo patria eum pelli voluiſſe; ſed ſi qui dum alium interficere conantur, lædant, quamvis interficere non potuerint, de his tam graves pœnas ſumendas eſſe conſtituerunt: exiſtimantes, ipſos dare eorum pœnas oportere, quæ deliberata voluntate perficere conati eſſent.* Εἰ καὶ μὴ κατέσχον, οὐδὲν ἧττον τόγε ἐπ' ἐκείνοις πεποιῆσθαι. *Quia quanquam propoſitum non erant aſſecuti, feciſſe tamen, quod in ipſis erat.* Add. Ælianus V. H. L. XIV. c. 27. Juſto tamen ſeveriores Areopagitæ, *qui damnaverunt puerum, coturnicum oculos eruentem; quod id ſignum eſſe pernicioſiſſimæ mentis, multiſque malo futuræ, ſi adoleviſſet.* Quintilianus Inſt. Orat. L. V. c. 9. Seneca de Beneficiis L. V. c. 14. *Latro eſt, etiam antequam manus inquinet; quia ad occidendum jam armatus eſt, & habet ſpoliandi atque interficiendi voluntatem. Exercetur & aperitur opere nequitia, non incipit.* Apud Velleium Paterculum L. II. c. 8. dicitur de illis, qui C. Catonem ob leve delictum damnaverant: *Magis voluntatem peccandi intuebantur, quam modum: factaque ad conſilium dirigebant: & quid, non in quantum, admiſſum foret, æſtimabant.* Add. *L. 4. princ. C. ad L. Jul. majeſtatis* (*d*), & Grotius in

(*a*) Et apud SVETONIUM in Tiberio c. 61. *Mori volentibus vis adhibita vivendi.* H.

(*b*) Dum id vel honeſta ſepultura privatur, vel ſepultum refoditur. Vid. LYCURGUS Orat. contra Leocratem. H.

(*c*) *Lege Cornelia de ſicariis & veneficis tenetur - - - qui hominis occidendi furtive faciendi cauſſa cum telo ambulaverit - - -* Divus Hadrianus *reſcripſit, eum qui - - - - hominem non occidit, ſed vulneravit ut occidat, pro homicida damnandum.*

(*d*) *Quiſquis cum militibus, vel privatis, vel barbaris ſceleſtam inierit factionem, aut factionis ipſius ſuſceperit ſacramentum, vel dederit, de nece etiam virorum illuſtrium, qui conſiliis & conſiſtorio noſtro interſunt, ſenatorum etiam, (nam & ipſi pars corporis noſtri ſunt,) vel cujuslibet poſtremo, qui nobis militat, cogitaverit: (eadem enim ſeveritate voluntatem ſceleris, qua effectum, puniri jura voluerunt) ipſe quidem, utpote Majeſtatis reus, gladio feriatur, bonis ejus omnibus fiſco noſtro addictis.* L. 5. princ. D. ad Leg. Jul. Majeſt.

in Flor. ſparſ. ad h. L. In crimine læſæ majeſtatis & proditionis etiam ſola conſcientia ſine aſſenſu, & ſilentio pœnam meretur. Exemplum eſt in Thuano apud Beni. PRIOLUM Hiſt. Gall. L. I. c. 6. & Davide Berchinio apud BUCHANANUM Rer. Scot. L. VIII. Conſ. DIODOR. SICULUS (a) L. XI. c. 54. Quanquam etiam circa pœnas regulariter, quantum fieri poteſt, in mitiorem partem eatur (b), & merito damnandus ſit rigor ille Draconis, quem Solon correxit; (vid. PLUTARCHUS Solone. Qualis rigor etiam apud Peruanos adhibebatur, qui omnia fere delicta morte vindicabant, non tam delictum reſpicientes, quam violatum Yncæ mandatum, quem Dei in vicem venerabantur, apud GARCILASSUM Comment. Regii L. II. c. 12. 13.) recte tamen pœnæ exaſperantur, ſi id ſuadeat juſtior multorum caritas, quorum ſecuritati per nocentium ſupplicia eſt cavendum. Puta, ſi ingens periculum ab eo, qui deliquit, immineat, ni mature coerceatur. Quo facit illud narratum ab Henrico STEPHANO in Præparat. Apolog. pro Herodoto c. 17. de quopiam, qui cum a Rege Galliæ ſeptimi homicidii veniam peteret, nec impetraſſet, regi exprobavit; ſe non niſi primum homicidium patraſſe; reliqua autem regi eſſe imputanda, quippe cum ipſe poſteriora non fuiſſet commiſſurus, ni rex primo veniam dediſſet. Aliquando etiam exemplum eſt ſtatuendum, quo reliquis terror incutiatur, præſertim ubi præſto ſint generalia peccandi incitamenta, quæ non niſi aſperis remediis coerceri queant; inter quæ præcipue ſunt facilitas, & conſuetudo. Ob facilitatem (c) lex Ebræa gravius punit furtum de paſcuo, quam de domo. Confer. Exod. XXII. 1. cum 7. & 9. *L. 2. D. de Effractor.* JUSTINUS L. II. c. 1. de Scythis: *Nullum ſcelus apud eos furto gravius (d), quippe ſine tecto munimentoque pecora & armenta habentibus, quid ſalvum eſſet, ſi furari liceret?* Hinc & legibus quarundam gentium gravius judicatur furtum abs domeſtico, quam ab extraneo commiſſum. Etſi Leges Romanæ diverſum ſtatuiſſe videantur (e). *L. 11. §. 1. D. de Pœnis L. 17. L. 36. §. 1. L. 52. L. 89. D. de Furtis.* Vid. Ant. MATTHÆI de Crimin. tit. de Furtis. c. 3. §. 2. 3. Add. ARISTOTELES Problem. ſect. 29. quæſt. 14. ubi tractatur, quare qui ex balneis eſt furatus, aut ex palæſtra, aut ex foro, & ſimili loco, morte multetur; qui autem ex domo privata, furti pretium duplum exſolvat? Vid. *L. 1. D. de Furib. balnear.* & Anton. MATTHÆI de Crim. ad h. t. & de Abigeis. Addantur quoque illa, quibus veneficii crimen exaggerat PHILO Judæus de Specialibus Legibus. Huc facit illud CURTII L. IV. c. 6. de More Perſarum, *arcana regum mira celantium fide. Non metus, non ſpes elicit vocem, qua prodantur occulta; vetus diſciplina regum ſilentium vitæ periculo ſanxerat. Lingua gravius caſtigatur, quam ullum probrum, nec magnam rem ſuſtineri poſſe credunt ab eo, cui tacere grave ſit: quod homini facillimum voluerit eſſe natura.* Conſuetudo facti, ſeu ubi aliquod vitium velut in publicos mores abiit, (nam de conſuetudine, quam ſinguli crebris peccatis ſibi contraxere jam dictum,)

etſi

(a) V. CURTIUM L. VI. c. 8. de Philota, ubi FREINSHEMIUS in Comment. n. 10. CAMDENUM ad A. MDLXXI. BACONEM de Verulamio Hiſtor. Henrici VII. ubi lex Henrici de conſciia criminis majeſtatis. H.

(b) Quod ad alteram partem clementiæ pertinet, quum altera pœna penitus remittatur, quoties utilitas publica eam non exigit neceſſario. Vid. GROTIUS L. II. c. 20. §. 36. & PARRHASIANA T. II. p. 182. & ſeqq. Eodem & regula Juris Civilis redit, qua, in interpretatione legum pœnalium, aut Juris dubii partes ſemper mitiores ſequi debemus. *In pœnalibus cauſſis benignius interpretandum eſt*, L. 155. §. 2. D. de R. J.

(c) Vid. elegans locus CICERONIS, ſupra adductus ad L. V. c. 8. §. 4. in fine.

(d) Plane ut hodie apud Tartaros & Ruſſos leviſſima furta morte puniantur, quia in tuguriolis aut caſis humilioribus fortunæ cujuſque ſunt poſitæ. H. (Quod parum convenit definitioni furti Tartaricæ ſupra a Puſendorfio datæ, p. 1079.)

(e) Plane ut eædem ſubverſionem rei, fidei alicujus & cuſtodiæ concreditam, mitius punire ſolebant. *L. tres tutores 55. §. 1. de Admin. tutor.* Apud Venetos autem, cum antea fures domeſtici lege antiquitus inſtituta pœna multo leviore plecterentur, quam ii, qui eandem domum non incolerent, eaque ex re fieret, uti aucta ſervorum & inquilinorum audacia, omnibus pene in domibus furta exercerentur: majoribus in comitiis lex eſt perlata, qua lege eadem eſſet in ſervos reliquoſque fures contubernales pœna conſtituta, idem jus; qua pœna quoque jure in alienos exteroſque fures animadvertere civitatis magiſtratus conſueverat. Petr. BEMBUM Hiſtor. Venet. L. I. H.

Digitized by Google

etſi aliquid de culpa detrahit, pœnæ tamen acrimoniam ex parte flagitat. Tacitus A. III. (c. 44.) *corruptus ſimul & corruptor, æger & flagrans animus, haud levioribus remediis reſtinguendus eſt, quam libidinibus ardeſcit*. *L. 16. §. ult. D. de Pœnis* (*a*). Claudianus in Eutropium L. I. (v. 11. & ſeqq.)

- - Veteri poſt obruta morbo
Corpora Pæonias nequidquam admoveris berbas:
Non leviore manu, ferro ſanantur & igni,
Ne noceat fruſtra mox eruptura cicatrix;
Ad vivum penetrant flammæ, quo funditus humor
Defluat, & vacuis corrupto ſanguine venis
Areſcat fons ille mali; truncatur & artus,
Ut liceat reliquis ſecurum vivere membris.

Hinc accurate monet Grotius h. l. §. 35. in judiciis conſuetudinem peccati facere ad minuendum delictum: quippe cum judicibus conſiderandum ſit, quantum culpæ ſit in ſingulis; quæ ſine dubio minor eſt, ubi quis velut torrente ſimilia peccantium fuit abreptus. Sed ubi leges ſunt ferendæ, invaleſcens conſuetudo efficit, ut eidem reprimendæ pœna ſit intendenda; quia leges utilitatem pœnæ magis in univerſalitate ſpectant. Nihilominus ubi vitium aliquod ita invaluit, ut propter delinquentium multitudinem pœnæ exigendæ locus non reſtet, niſi per ſupplicia civitatem exhaurire velis, aut evertere, Reipublicæ neceſſitas legem potius, quam civitatem peſſum ire jubet. Vid. Epiſtola Tiberii ſuper luxu apud Tacitum A. III. Scilicet δεῖ πρὸς τὸ δυνατὸν γράφεσθαι τὸν νόμον, εἰ βούλεται χρησίμως ὀλίγους ἀλλὰ μὴ πολλοὺς ἀχρήστως κολάζειν. *Debet ad id, quod effici poteſt, lex accommodari, dummodo intendat cum fructu paucos, & non multos incaſſum punire*. Plutarchus Solone, (p. 90. A.) Denique ſi neceſſitas Reipublicæ exegerit, verbi gratia, ingruente bello, ſi alii idonei deſint, quis dubitet ſtrenuo duci capitis ſupplicium remittere; cum ejuſdem opera Respublica eo tempore carere nequeat. Quo ſpectat illud dictum Fabricii, ſuffragium ſuum ad conſulatum dantis Cornelio Rufino, bono duci, ſed avaro, *Se malle expilari, quam venire*. Sic poſt cladem Cannenſem dictator Junius edixit: *Qui capitalem fraudem auſi, quique pecuniæ judicati in vinculis eſſent; qui eorum apud ſe milites fierent, eos noxa pecuniaque ſeſe exſolvi juſſurum*. Livius L. XXIX. c. 14. Add. Grotius ad 1 Regum II. 6.

§. XXIV. Ex his igitur manifeſte arbitror conſtare, non dari in foro civili juſtitiam aliquam vindicativam, quæ certis delictis certam pœnæ menſuram, per naturam definitam, utique infligi jubeat: ſed veram pœnarum humanarum menſuram eſſe utilitatem Reipublicæ, & prout fines pœnarum commodiſſime videntur proventuri, ita eas per prudentiam ſummi imperii intendi vel remitti; ita tamen ut inſignis circa eandem latitudo occurrat. Igitur juſto major illa pœna (*b*) erit, ubi fines pœnarum molliori via obtineri poterunt: juſto mitior, cui non ſatis acrimoniæ & efficaciæ ineſt ad producendos eoſdem fines, adeoque ad reprimendam civium malitiam, atque internam civitatis ſecuritatem procurandam, ſeu quæ a delinquentibus contemnitur. Vid. Gellius L. XX. c. 1. de L. Veratii petulantia. In illam partem ubi legiſlator peccaverit, a crudelitatis nota non eſt immunis. Vid. Hobbesius de Cive c. 3. §. 11. In hanc ubi inclinaverit, pœnas reddit inutiles, ac vitiis liberum velut campum aperit (*c*). Cum enim comminatio pœnarum voluntatem hominis a libidine peccandi ad normam legis flectere debeat, & vero homines in deliberationibus commoda & incommoda ex eadem re provenientia velut in bilance ſoleant expendere: facile liquet, ubi commoda aut oblectamenta ex vitio aliquo provenientia damno & dolori per pœnam conciliando præponderant,

(*a*) *Nonnunquam evenit, ut aliquorum maleficiorum ſupplicia exacerbentur, quotiens nimirum, multis perſonis graſſantibus exemplo opus ſit.*

(*b*) V. les Eſſais de MONTAIGNE L. I. c. 11. p. 309. Edit. Pariſ. in fol. & c. 27. p. 515.

(*c*) Prudenter Fronto Conſul Romanus apud DIONEM CASSIUM L. LXVIII. in Nerva: *Malum eſt eum imperare, ſub quo nemini quicquam licet; pejus multo eſt, ubi omnia licent omnibus*. H.

rant, haut quidquam animum hominis ſat valide a vitiis averti (*a*). Add. Idem dicto loco c. 13. §. 16. & Leviath. c. 27. & Auctor de Princip. juſti & decori & Rich. Cumberland de Leg. nat. c. V. §. 39.

§. XXV. Addendum quoque illud; cum eadem pœna non omnes pariter afficiantur, & conſequenter non pariter a peccato abſterreantur; facile patet, tam in pœnarum generali deſignatione, quam earundem ad ſingulos applicatione reſpiciendam eſſe perſonam ipſius delinquentis, & in eadem illas qualitates, quæ ſenſum pœnæ ex ætate, ſexu, ſtatu, opibus, viribus, & ſimilibus minuere aut augere poſſint. V. *L.* 4. §. 1. (*b*) *L.* 12. §. 1. *D. de Incendio, ruina, L. ult. D. de Injuriis. L.* 6. *D. de Extraord. crimin. L. ult. D. de Sepulcro violato. L.* 1. §. 3. *D. de Abigeis. L.* 2. *D. de Termino moto. L.* 3. §. 5. *L.* 16. *ad L. Corn. de Sicariis L.* 1. *L.* 10. *L.* 16. §. 3. *L.* 28. §. *ult. D. de Pœnis L.* 1. *D. de Fur. balnear. L.* 1. §. 1. *& ult. D. de Effractor. L.* 3. §. 2. *D. Stellion. L.* 1. §. *ult. D. ad L. Cornel. de Falſis* (*c*). Nam eadem mulcta pauperem onerabit, divitem non onerabit: & vili pœna ignominiam continens leve erit malum, honorato graviſſimum. Et ſexus virilis, ætaſque plena ad ſuſtinendam pœnam longe firmior, quam fœminæ, aut pueri. Vid. *L.* 38. §. 24. *L.* 39. §. 4. *D. ad L. Jul. de Adult. L.* 6. *D. ad L. Jul. pecul.* (*d*) *L.* 5. §. 3. *C. ad L. Jul. majeſt. L.* 37. §. 1. *D. de Minor. L.* 108. *D. de Reg. jur.* Add. quoque Ad. Olearius Itin. Perſ. L. III. c. 6. de mulcta pecuniaria apud Ruſſos, ob illatam contumeliam, quam Biszeſtia ipſi vocant. Apud Mauritanos tamen hodie fœminæ ob ſcortationes gravius vapulant, quam mares; quod iſti credant, fœminas plerunque cauſam & illecebras ad libidines præbere. Ex quo tamen non ſequitur, in pœnis imponendis obſervari proportionem geometricam, aut qua Bodinus de Rep. L. VI. c. ult. ſeſe jactat, harmoniacam: ſed revera non niſi ſimplex hic eſt exæquatio inter delictum & pœnam, ad quam rite inveniendam perſonæ conditio non parum facit. Quod ſi autem ob ejuſmodi qualitates, quæ neque ad crimen, neque ad pœnæ ſenſum aliquid faciunt æquales meritis, inæquales pœnæ infligantur, ea vitioſa eſt προσωποληψία, abs qua non ſemper leges Romanas abſolvit Grotius (*e*). Exemplum ejus rei quidam aſſerunt *L.* 1. §. 5. *D. ad L. Cornel. de Sicar.* Ubi maritus, qui uxorem in adulterio deprehenſam occiderit; ſi humilior ſit perpetuo exilio damnatur; ſi vero in aliqua dignitate poſitus ſit, ad tempus relegatur. Nam ignominia illa per uxorem illata æque humilem, atque illuſtrem virum poteſt urere, & æque moleſtum illi quam huic patria carere. Vid. quoque Edictum Regis Theodorici c. 91. Add. Zieglerus ad Grot. dicto loco §. 33. Notandum denique & hoc in certo pœnæ genere apud quaſdam nationes peculiarem ineſſe ignominiam: Euripides Helena, (v. 306 & ſeqq.) ἀσχήμονες μὲν ἀγχόναι μετάρσιοι, κἀν τοῖσι δούλοις δυσπρεπὲς νομίζεται, σφαγαὶ δ' ἔχουσιν εὐγενές τι, & καλόν. *Turpes enim ſunt laquei ſublimes, quia etiam in ſervis hoc fœdum exiſtimatur. Sed cædes habent aliquid generoſi & pulcri.* Plinius N. H. L. II. c. 63. *Laquei pœna præpoſtera, incluſo ſpiritu, cui quæritur exitus.* Add. *L.* 28. §. 3. *D. de Pœnis.* Applicare quoque poſſis huc illud Dionis Chrysostomi Orat. ad Alexandrinos, (p. 376. C. Ed. Morell.) Τὸ μὲν ἐστιν ἀνδρὸς πονηροῦ θάνατος, τὸ δ' ἀνδραπόδου δυστυχοῦς. *Illa viri pravi mors eſt, hæc autem infelicis mancipii.* Apud Ho-

ME-

(*a*) V. omnino Pauli SARPII ſive Servitæ Conſiderazioni ſopra le cenſure della Santità di Paolo V. contro la Ser. Rep. di Venezia. p. 129. ſequ. H.

(*b*) *Et omnino, ut in ceteris, ita hujuſmodi cauſis, ex perſonarum conditione, & rerum qualitate, & diligenter ſunt æſtimanda, ne quid aut durius aut remiſſius conſtituatur, quam cauſſa poſtulabit.*

(*c*) In pleriſque tamen legibus hiſce *injuſta* perſonarum acceptio notatur, quam AUCTOR ipſe paullo inferius reprehendit. Ceterum de diverſitate pœnarum ſecundum differentiam conditionum videatur SPANHEMII Orbis Romanus Exercit. II. c. 24.

(*d*) *Sacrilegii pœnam debebit Proconſul pro qualitate perſonæ, proque rei conditione, & temporis, & ætatis & ſexus vel ſeverius vel clementius ſtatuere.*

(*e*) JUVENALIS Satyr. XI.

Namque ibi fortunæ veniam damus: Alea turpis,
Turpe & adulterium mediocribus. Hæc eadem illi
Omnia cum faciant, hilares nitidique vocantur. H.

MERUM Odyſſ. χ. (v. 465. & ſeqq.) Telemachus nequam ancillas non vult extinguere καθαρῷ θανάτῳ , *pura morte*, id eſt gladio , ſed ipſas ſuſpendit . Etſi contra in familia Oſmanidarum ſtrangulationis ſupplicium ſit receptum , quod nefas eſſe putent tam nobili ſanguine terram conſpergi. Et ex Ebræorum ſententia gladio feriri turpius habebatur , quam ſtrangulari, aut lapidari. SELDENUS de J. N. & G. L. VII. c. 6. Sic PHILO Judæus in Flaccum indignatur , magiſtratus Judæorum & ſenatores Alexandriæ eo flagellorum genere cæſos, quo alias viliſſimi Ægyptiorum ſolebant. Huc pertinet illud SENECÆ de Conſtantia ſapientis c. 4. *Invenies ſervum, qui flagellis quam colaphis cædi malit*. Puto & illam pœnam ſat ignominioſam eſſe, de qua eſt in Additamento (*a*) I. Legis BURGUND. tit. X. Contra & in quibusdam pœnis nonnihil dignitatis ineſſe judicatur . Quo ſpectat, quod indignationem populo Athenienſi movit, Hyperbolum viliſſimum hominem oſtraciſmo ejectum. Vid. PLUTARCUS Alcibiade , (p. 197. B) ubi ex Platone Comico citantur hi verſus . *Quamvis ſuis ſit digna paſſus moribus , Seipſo tamen non digna , nec ſuis notis. Nam non repertum iſtius eſt cauſa oſtracum*. IDEM Nicia (530. E.) de eodem negotio: Ἔστι γάρ τι καὶ κολάσεως ἀξίωμα. *Eſſe aliquam & hujus dignitatem pœnæ. Imo vero pœnam ducebant decennale exilium Thucydidi , Ariſtidi , & ſimilibus eſſe. Hyperbolo vero honorem atque occaſionem jactantiæ, quod eſſet ob improbitatem ſimiliter atque ſummi viri multatus*. Sic ſolatii inſtar habetur illud , *Æneæ magni dextra cadis*. (*b*) VIRGILIUS Æn. X. (v. 830.) & ibi de la Cerda.

§. XXVI. NON autem arbitramur neceſſarium, ut in omnibus civitatibus eadem delictis pœna imponatur, quæ in lege Ebræa exprimitur (*c*). Idque quia iſta pars legis eſt poſitiva , & civilis Ebræorum, ad genium populi iſtius & Reipublicæ attemperata. Abs quo cum aliorum populorum ingenia , & rationes Rerumpublicarum in multis abeant, pœnas quoque alio modo temperari par fuerit. An vero iſthæc ad capitalem quoque pœnam homicidii applicari debeant, dubitari poteſt; cum ea non uni Judæorum populo, ſed univerſo humano generi promulgata videatur. Cuivis ſane pœnæ ratio patet. Nam cujus tanta eſt malitia, ut occidere homines dolo malo non vereatur, ab illo cæteris nunquam ſatis cautum erit , ni eundem vita exturbent. Quo facit etiam illud ANTIPHONTIS Orat. 15. (p. 93. Ed. VVech.) *Omnia fora ſub dio homicidii judicia judicant , ne judices in eundem locum eant cum impuris manibus, ne actor cauſæ homicidii cum homicida eodem tecto utatur*. Add. LIBANIUS (*a*) Progymn. loc. com. contra homicidam . Nihilominus ſi homici-

(*a*) Apud Romanos ſecuri olim puniebantur ſontes, poſtea etiam gladio; quod ſupplicium (quicquid dicat BARONIUS ad A. CCXXVI.) illo levius & honeſtius viſum. Ideo in militem animadverſum a Caracalla , qui Papinianum ſecuri occidiſſet, juſſus gladio . Vid. Juſt. LIPSIUS ad XV. Annal. 67. Memorat BACO de Verulamio Sermon. fidel. 37. Sub initiis Reginæ Eliſabethæ rebellem quendam Hibernum ſupplicationem Deputato obtuliſſe, ut torque lignea , non fune ſuſpenderetur; quia illud rebellibus magis in more erat. Illud addendum, etiam eum exemplo opus, temperandas eſſe pœnas. Vere enim BUCHANANUS L. X. Rer. Scoticar. circa extrem. de Jacobi I. Reg. percuſſoribus ultra humanitatis modum crudeliter punitis . *Hujus generis ſupplicia vulgi animos non tam a ſævitia avocant, quam ad quævis agendum & patiendum efferant; nec acerbitate tam pravos deterrent , quam aſſuetudine ſpectandi terrorem pœnarum imminuunt; præſertim ſi facinoroſorum animi adverſus* vivi doloris (cruciatus) *induruerint: apud vulgus enim imperitum confidentia pertinax conſtantis fiducia plerumque laudem accipit*. Quod THUANI quoque judicium eſt L. CXXIV. ad A. MDC. Ubi de exquiſitiſſimis ſuppliciis in Pappenſes præſidiarios, qui defecerant. LIVIUS L. I. c. 28. de Metii Suffetii ſupplicio: *Primum ultimumque illud ſupplicium apud Romanos exempli parum memoris legum humanarum fuit. In aliis gloriari licet, nulli gentium mitiores placuiſſe pœnas*. H.

(*b*) Conf. Judic. VIII. 21. IX. 34. Supra L. III. c. 7. §. 5. H.

(*c*) Quod Wilhelm. ZEPPERUS L. I. Legum Moſaicar. forenſ. explanationis c. 10. Theologos quoſdam ſecutus ſtatuit . Conf. H. GROTIUM L. II. de J. B. & P. c. 1. §. 14. H.

(*d*) Electra apud SOPHOCLEM in ejus nominis tragœdia, ſi auctores cædis pœnas juſtas (ἀντιφόνους δίκας) non darent, ajebat:

Ἔῤῥοιτο ἂν αἰδὼς, ἁπάντων
Τ᾽ εὐσέβεια θνητῶν.
Perierit pudor & omnium
Pietas mortalium.

Apud Græcos tamen heroicis temporibus cædes patrata anni tantum exilio luebatur , ut ex EURIPIDE Hippolyto diſcimus . V. Henricus VALESIUS ad Excerpta Peireſciana Nicol. Damaſceni p. 66. ſeqq. & ſupra §. 11. H.

micidæ propter tempora Reipublicæ pœna capitis remittatur (*a*), non ſtatim contravenietur præcepto Geneſ. IX. 6. Nam cum omnis pœnæ determinatio juris poſitivi ſit, quod ad neceſſitates Reipublicæ attemperari par eſt, merito quoque in iſta lege eadem exceptio ſubintelligi poteſt. Conſ. Grotius ad Matth. V. 40. & ad d. l. Geneſ. Etſi aliqui dicant, illo dicto non tam legem, quam comminationem divinam contineri, qua Deus declarat, ſe per homines, aut alios caſus tragicos vindictam in homicidas exerciturum, ſi vel maxime ſeveritatem fori humani effugerint (*b*). Vid. Actorum XXVIII. 4. Neque illa explicatio, quam Grotius L. I. c. 2. §. 5. adfert, exceptionem ex temporibus Reipublicæ petitam reſpuit. Add. Idem in Flor. ſparſ. ad rubr. ad L. Cornel. de Sicar. Seldenus autem L. IV. c. 1. expreſſe tradit, illud dictum a magiſtris Ebræorum accipi non pro lege ita lata, ut ultimum ſupplicium ſit neceſſario ſemper homicidii ſceleri irrogandum, ſed pro indicatione divina atque expreſſa, in ſceleris odium, ex deſignatione pœnæ graviſſimæ, quam pro re nata, adminiſtrationiſque publicæ varietate fas eſſet humano generi præſtituere, irrogareque. Inde etiam Ebræi ob proſelyti domicilii cædem, aliuſve gentilis ab illorum aliquo patratam mortis pœnam forenſem non irrogabant. Etiam ubi plures Ebræi, aliive rite circumciſi, congenerem quempiam plagis ſeu jactibus ſic peremiſſent, ut eorum nullus ſeorſim id feciſſet, quod mortem inferre potuiſſet, cuncti liberi erant ultimo ſupplicio ex ſententia forenſi infligendo, quoniam nullus per ſe homicida. Vid. plura dicto loco. Quanquam ego nolim ſuadere, ut quis circa diſpenſationem iſtius pœnæ nimis ſit facilis. Neque temere probaverim, quod in conſtitutione quadam Regum Poloniæ (*c*) extat circa pœnam homicidii Nobilibus infligendam: *Nos divini juris rigorem moderantes*. Add. Philo Judæus de Legibus ſpecialibus. Quo loco etiam tangi debent, quæ a multis anxie contra capitalia furum ſupplicia diſputantur. Super quibus videatur ſententia Grotii L. II. c. 1. §. 14. (*d*) Seldenus tamen de J. N. & G. L. VII. c. 6. dicit, apud Judæos ſupplicia in fures Noachidas fuiſſe capitalia; etſi in Ebræos ea eſſent mitiora. Apud Josephum Archæol. XVI. 1. nimiæ ſævitiæ damnatur lex Herodis, quod perfoſſores parietum, nocturnoſque fures deprehenſos peregrinis etiam extra regnum vendi ſtatuerit. Athenis cum in ſimplex furtum dupli pœna lege Solonis eſſet conſtituta, ſi res ipſa reciperetur, aut eadem non recepta, decupli; addebatur tamen; *Si quis a Lyceo, aut ex Academia, aut Gynoſarge veſtem, aut lagunculam, aut quidquam aliud minimi pretii, aut aliquod vaſculum e gymnaſiis aut portubus ſurripuerit, ſupra decem drachmas morte puniendum*. Add. Aristoteles Probl. ſect. 29. c. 14. Quid jus Romanum conſtituerit, notiſſimum eſt. Imo Justinianus Novell. 134. c. ult. etiam vetuit ſimplicem furem membro mutilari; cum alias non abſurdum videatur, ea quemque parte puniri, qua peccaverat. Sicuti quondam. Alex. Severus Notarii qui falſum cauſæ libellum, eumque brevem in conſilio Imperatoris retulerat, digitorum nervos incidi juſſit, ne unquam ſcribere poſſet. Lampridius Alexandro (*e*). (c. 28.) Sic Zaleucus adultero oculum erui voluit

(*a*) Exemplo Davidis Joabo parentis 1 Samuelis III. 39. Add. THUANUM L. LXVII. ad A. MDLXXVIII. ubi Hodabendis Perſarum Regis errorem notat. Add. ſupra §. 25. in fine. H.

(*b*) Et verba Dicti, Actorum XXVIII. 4. de eo tantum accipienda ſint, quod fiat utplurimum. Vid. CLERICI Commentarius.

(*c*) Lectu digna eſt Diſſertatio THOMASII de Jure aggratiandi Principis Evangelici in cauſſis homicidii, & alia de Statuum Imperii poteſtate legiſlatoria §. 43.

(*d*) Ubi legem jus necis non habere in omnes cives, ait ex quovis delicto, ſed demum ex delicto tam gravi, quod mortem mereatur. Ad quem locum, recte & ordine animadvertit Gronovius, delictum etiam minimum, ſi, ob cauſſas incidentes, ſub capitis pœna vetetur, capitale fieri. Sibi enim imputare debere, qui tranſgrediatur. Quomodo enim alias conſiſteret Imperium militare, in quo minima quoque vetita capite luuntur. Et quantum eſt, in ſe conſideratum, veſci de arbore? tamen capitale fuit, quia Deus dixerat, quo die ex ea veſceris, morte morieris.

(*e*) Et falſariis Ægyptiaca lex utramque manum præcidi juſſit, ut qua quiſque corporis parte peccaſſet, hæc ad finem uſque irreparabili cum damno & ipſe pœnam lueret, & alios pœna hac ſua commonefactos ab id genus facinore deterreret. Ut eſt apud DIODORUM SICULUM L. I. c. 78. Idem juſſit Claudius apud SVETONIUM c. 9.

Digitized by Google

voluit, quia primi inceſtant oculi nuptas, & libidinis eſt irritamentum ardentius adſpexiſſe matronam. Sic & lex divina mulieri manum abſcindi jubet, quæ in rixa marito ſuppetitas latura, impudenter adverſarii virilia apprehendiſſet. Sic VULCATIUS GALLICAN. in Avidio Caſſio (c. 7.) refert, ab ipſo multis deſertoribus crura & poplites eſſe inciſos. Add. CUJACIUS Obſ. L. VII. c. 13. Verum Juſtinianeæ conſtitutionis rationem bene explicat Anton. MATTHÆUS de Criminibus tit. de Furtis. c. 2. nempe cum pleraque furta ex deſidia aut inopia ſuſcipiantur, noluiſſe ipſum fures manuum mutilatione puniri, ut ne amitterent inſtrumenta, medendo ſuo malo neceſſaria, quos potius vi ad opus faciendum adigi par fuerit. In Germania fures ſuſpendi ſanxit FRIDERICUS II. L. II. F. *tit. de pace tenenda*; & poſt Carolus V. Conſtitutione criminali; qui Friderico poteſt videri aſperior, quod pretium argenti decreſcentis neglexerit. Ubi quanquam fatemur, quoſdam judices circa aſſignandum laqueum eſſe plus juſto liberales, ac melius quandoque conſuli Reipublicæ furibus ad opus damnatis, (Vid. HERODOTUS Euterpe, & DIODOR. SICULUS L. I. cap. 65. de Rege Ægypti Sabacone, qui omnes capitis damnatos ad opus faciendum applicuit, per eoſque multum utilitatis regioni attulit: & Thomas MORUS Utopiæ L. I.) tamen capitale ſupplicium in fures recte conſtitui potuiſſe, nobis certum habetur. Ad rationes quæ in contrarium afferuntur, inprimis ab Ant. MATTHÆO dicto loco ex hactenus dictis non difficilis eſt reſponſio.

§. XXVII. DENIQUE nec illud neceſſarium eſt, ut idem quis patiatur, quod alteri intulit, ſeu ut per talionem delicta ſemper vindicentur. Quam ſententiam vulgo tribuunt Pythagoreis, quibus pœna definiebatur per ἀντιπεπονθός, quaſi diceres, parem paſſionem. Cui fini quoque adducitur illud Rhadamanti. Εἴκε πάθοι τά κ' ἔρξε, δίκη δ' ἰθεῖα γένοιτο. *Si patiatur, quæ fecit, juſtitia recta fuerit*. OVIDIUS de Arte L. I. *Neque enim lex æquior ulla eſt, Quam necis artifices arte perire ſua*. QUINTILIANUS Declam. XI. *Breviſſima eſt juſtitia vindictæ, cum facinus menſura pœnæ eſt. Et ſi naturam ultionis reſpicias, optime vindicatur quiſque quomodo miſer*. M. SENECA L. V. Controv. Præfat. (p. 276.) *Juſtiſſima patiendi vice, quod quiſque alieno excogitavit ſupplicio, ſæpe expiat ſuo*. POLYBIUS L. XII. in Excerptis Peireſcianis: Πικρὸς γὰρ γεγονὼς καὶ ἀπαραίτητος ἐπιτιμητὴς τῶν πέλας, εἰκότως ἂν καὶ ὑπὸ τῶν πλησίον αὐτὸς ἀπαραιτήτου τυγχάνοι κατηγορίας. *Cum alios ipſe acerbe atque inclementer objurgare ſoleat, jure merito ab aliis pari inclementia tractabitur*. Iſtud ἀντιπεπονθός ARISTOTELES Nicom. V. c. 8. hoc modo abſurditatis arguit. *Si magiſtratum quis gerens percuſſerit, repercutiendus non eſt. Sin autem magiſtratum gerentem quis percuſſerit, non ſolum eſt percutiendus, ſed ſupplicio inſuper afficiendus*. Add. IDEM Magnor. Mor. L. II. c. 34. Circa dicta Exodi XXI. 23. Levit. XXIV. 50. Ebræorum doctores communiter tradunt, non rigidam talionem præcipi, ſed potuiſſe etiam tales noxas multa pecuniaria redimi. Vid. BODINUS de Rep. L. VI. c. ult. qui legem iſtam unquam in uſu fuiſſe negat, verbi gratia, ut pro crure fracto alteri quoque crus frangeretur. Additur, formulam, *oculum pro oculo, dentem pro dente*, non eſſe cavillandam; cum iſta quaſi proverbiali locutione hoc tantum innuatur, pœnas delictis proportionatas eſſe debere; ne ſcutica dignum horribili flagello ſectemur; aut ſecures meritum ſcutica, ſoleave cædamus. Idque vel inde colligi, quod lex divina neque furtum furto, nec adulterium adulterio, nec vulnus vulnere plectit, ſed furtum duplo quadruplove, adulterium morte, vulnus pecunia. Sed jure divino reſpectum quoque haberi perſonarum, verbi gratia, ſi quis privato maledixerit, nihil gravius nominatim cautum reperitur: ſin privatus principi, aut filius patri maledixerit, capitale id habebatur. Contra Conſtantinus L'EMPEREUR Babakama c. 8. §. 1. pro literali ſenſu iſtorum dictorum pugnat. Quas lites componere non eſt noſtrum. Tandem tamen fatetur, penes judicem fuiſſe pœnam talionis corporalem in pecuniariam pro ratione circumſtantiarum mutare, argumento legis Exodi XXI.

c. 9. Populi Darientes furibus amputata brachia de collo eorum ſuſpendebant. Lopez de GOMARA Hiſtor. general. Indiæ c. 68. Add. plur. FREINSHEIMIUM Commentar. in Curt. L. V. c. 5. n. 6. H

XXI. 29. 30. ubi alternatio etiam gravioris pœnæ admittitur. Josephus Archæol. IV. 8. *Qui cæcaverit quemquam ſimilia patiatur; privetur, quo privaverit alios: niſi forte pecunias accipere voluerit, qui cæcatus eſt, lege illi dante licentiam, qui paſſus eſt æſtimare paſſionis ſuæ caſum.* Pro talione quoque allegatur Deuter. XIX. 19. Conf. *L. ult. C. de Accuſ. & inſcript.* (*a*) *L. ult. C. de Calumniat. L. 7. C. ad L. Juliam de vi.* Josephus Archæol. IV. 8. *Venenum mortiferum nullus Iſraelitarum habeat.* (Parem legem Ægyptiorum recitat Diodor. Sicul. L. I. c. 77.) *Si vero inveniatur quiſpiam hoc poſſidere, moriatur, hoc patiens, quod toleraret ille, contra quem venenum probatur eſſe confectum.* Sed reponi poteſt, has leges minus recte hoc trahi, cum ea calumniantium pœna menſuram talionis excedat, pro conatu completo malo repræſentato, utut de cætero iſta pœna non ſit iniqua. Nam uti eſt apud Quintilianum Inſt. Orat. L. VII. c. 9. *Maledicus a malefico non diſtat, niſi occaſione.* Et Declam. 331. *Homicidii genus* videtur *petere ſpiritum hominis, quem occidi non oporteret.* Et recte Plinius Panegyr. (c. 35. n. 3.) in calumniatores. *Spectent parta præmio damna, nec majores ſpes quam metus habeant, timeantque quantum timebantur.* Sic lege divina diffamator virginis par habebatur vim inferenti. Deuter. XXII. 19. 29. Isocrates de Permutatione I. (p. 540. 541.) *Quid calumnia poſſit fieri maleficentius? quæ facit, ut de mentientibus bene exiſtimetur, ut plane innocentes injurii eſſe videantur, ut judices pejerent: quæ denique veritatis lucem extinguit, & caligine mendaciorum auditoribus involutis, quemvis civium per injuriam interficit.* Quintilianus Declam. 11. *Calumniantium nefas non poteſt niſi per judicium facinus imponere. Actum eſt de rebus humanis, ſi de criminibus noſtris tantundem mendaciis licet: nec ullus innocens hucuſque felix eſt, ut diligentiæ fingentium par ſit.* Conſtitut. Siculæ L. II. c. 14. In L. XII. tabb. ita extat: *Si membrum rupſit, ni cum eo pacit, talio eſto.* Super qua lege videnda omnino ſunt, quæ Favorinus, & Sext. Cæcilius JCtus diſputant apud Gellium L. XX. c. 1. Eam tamen talionem Romæ penitus in deſuetudinem abiiſſe ex §. 7. Inſtit. de Injur. patet. Add. Ant. Matthæi de Crimin. tit. de Injur. c. 2. §. 2. 3. Apud Diodorum Siculum L. XII. c. 17. Lex Charondæ apud Thurios lata memoratur: *Si quis alicui eruerit oculum, reo pariter oculum eruito. Sed accidit, ut quis uno captus oculo, alterum quoque per vim illatam amitteret, & ſic facultate videndi prorſus orbaretur. Hic, etſi auctori facinoris unus contra oculus excuſſus ſit, minus tamen pœnæ, quam par ſit, illum exſolviſſe arbitratur. Qui enim civem excæcaverit, etiamſi ſat luiſſe pro lege ſcripta videatur, non pari tamen damno affectum contendit. Æquum igitur eſſe, ut illi, qui uno præditum oculo tota viſione privarit, ambo ſimul oculi effodiantur, ſi æqualis injuriæ pœna luenda ſit. Dolore igitur & indignitate rei perculſus ille cæcus, ad populum de calamitate ſua verba facere auſus tam miſeram conditionem vitæ ſuæ deplorat: tum ut legem illam corrigant, multitudini ſuadet. Tandem inſerto in funem collo, cum felicem ſuaſionis eventum impetraſſet, lex illa abolita fuit, emendatiorque in ejus locum ſurrogata, & ipſe ſtrangulationis necem effugit.* Idem refertur a Demosthene adverſus Timocratem. Aristoteles Rhetor. L. I. c. 7. οὐκ ἴση ζημία, ἄν τις τὸν ἑτερόφθαλμον τυφλώσῃ καὶ τὸν δύ' ἔχοντα. *Non par pœna, ſi quis oculum excuſſerit monoculo, & duos oculos habenti.* Add. Petr. Gregorius Tholosanus Syntagm. L. XXX. a. 10. Quicquid hujus ſit, certum eſt, talionem ita crude intellectam non eſſe juſtam quarumvis pœnarum menſuram. Nam primo in plurimis criminibus illa locum plane non habet. Qua enim quis ratione per talionem punire vellet, verbi gratia, adulterium, ſtuprum, fœdos concubitus, crimen læſæ majeſtatis, convicium, calumniam, veneficium, crimen falſi, ſuppoſitionem partus, procurationem abortus, plagium (*b*), ambitum, inceſtum, ſacrilegium, termini motionem (*c*), ſepulcri violationem (*d*), ſtellionatum (*e*) prævari-

(*a*) L. 17. C. de Pœnis. H.

(*b*) *Quod committere dicebantur, qui liberos homines, vel alienos ſervos dolo malo celaſſent, vel ſurripuiſſent L. ult. D. ad L. Fab. de Plagiar.*

(*c*) Vid. tit. Dig. de Termino moto.

(*d*) Vid. tit. Dig. de Sepulchro violato.

(*e*) Vid. ſupra L. III. c. 7. §. 11. in fine.

Digitized by Google

varicationem, & ſimilia (*a*). Ex quo & hoc obiter patet, recte Theodoſium Imperatorem ſuſtuliſſe pœnam mulierum, in adulterio deprehenſarum, tunc Romæ uſitatam, qua in lupanari concluſis neceſſitas ſcortandi afferebatur, pulſato tintinnabulo, quando turpitudinem iſtam patiebantur. Nam licet tanta contumelia graviſſimæ loco pœnæ eſſet; tamen quia hæc pœna citra peccatum exerceri non poterat, peccatum potius auxiſſe, quam ſuſtuliſſe videbatur. Socrates Hiſt. Eccleſ. L. V. c. 19. Quanquam fateamur, leges, quæ talionem videntur ſancire, eam duntaxat accommodare ad injurias ſeu læſiones corpori illatas. Deinde licet fingamus caſum, quo crimen, quod commiſſum eſt, pœnæ vice poſſit fungi, & in quo perſonæ, locus, tempus, qualitas, cauſa, crimen non elevant, aut aggravant: tamen ne ſic quidem ſimplex retaliatio ſatis commoda eſt futura. Ruſticus ruſtico colaphum impegerit in loco privato. Hic ſi percuſſus alteri colaphum reponere debet, quomodo æquilibrium ſervari accurate poterit (*b*)? Add. Lex Wisigothorum L. VI. tit. 4. c. 3. Quod ſi executio ſit a tertio facienda, quomodo iſti conſtare poterit, qualiter libratus prior colaphus fuerit? In multis porro delictis talio nimis gravis erit futura, ſi non diſtinguatur, per imprudentiam, an per malitiam factum quid fuerit, aut ſi perſonarum diſcrimina non obſerventur; verbi gratia, aliquis dum alteri colaphum infligere vult, gemma acuta, quam in digito geſtabat, oculum ipſi præter intentionem excuſſit. Duriter ſane cum ipſo ageretur, ſi oculus iterum ſit ipſi exſculpendus. Sic ſi honeſtus aliquis vir bajulo colaphum inflixiſſet, durum nimis foret, ſi & ipſi colaphus ſit reponendus, qui honeſto viro valde ignominioſus eſt, bajulo non item (*c*). Denique in plerisque delictis talionis pœna juſto levior videtur. Idque contingit peculiariter quidem ex diſparitate perſonarum (*d*), quæ injuriam intulerunt, aut paſſæ ſunt; aut ex diſparitate loci, temporis, aliarumque circumſtantiarum. In univerſum autem rudem illam talionem deſtruunt argumenta a Grotio dicto loco 8. 32. adducta, ubi recte negat illi, qui alteri deliberato & ſine cauſis culpam valde minuentibus nocuit, tantumdem nocumenti, & non amplius inferri debere. Add. Apocal. XVII. 6. Nam æquitati repugnat, ut par ſit periculum innocentis & nocentis (*e*), neque ſatis caveatur ſecuritati hominum, ſi malis non immineat major metus a legibus, quam bonis a malorum petulantia, quibus inſuper velut lucri adhuc vice eſt ſpes latendi, fugiendi, aut ſeveritatem judicum quocumque modo evadendi. Quid quod & ſanctiſſimæ leges eandem pœnam in inchoata, quam in completa ſcelera quandoque ſtatuunt. Vid. Deuter. XIX. 19. Exod. XXII. 9. Edictum regis Theodorici c. 13. & 50. Memoratu quoque digna eſt lex Indorum, quam refert Strabo L. XV. (p. 710. Edit. Pariſ. 1036. C. Edit. Amſterod.) *Qui membro quempiam orbaverit, non modo talionis pœnam ſubit, ſed etiam manu truncatur. Quod ſi quis artifici manum oculumve ademerit, capitale eſt.* Solonis lege, qui alteri unum oculum eruerat, ei ambo erui debebant, apud Diogenem Laertium Solone. (L. 51. §. 57. Ed. Amſterod.) Sic *L.* 1. *D. ad L. Cornel. de Sicariis* ea lege tenebatur, qui *occidendi hominis cauſa cum telo ambulaverit* (*f*). Cui rei etſi conſequens ſit, ut conſummatis criminibus major debeat reſpondere pœna: tamen quia in foro humano nulla pœna

(*a*) In his enim talio vel impoſſibilis, vel idem crimen repetitura erat. H.

(*b*) Quod argumentum inprimis urget Favorinus apud GELLIUM dicto loco. H.

(*c*) Πολλαχοῦ γὰρ διαφωνεῖ (τῷ δικαίῳ τὸ ἀντιπεπονθὸς) οἷον εἰ ἀρχὴν ἔχων ἐπάταξεν, οὐ δεῖ ἀντιπληγῆναι. καὶ εἰ ἄρχοντα ἐπάταξεν οὐ πληγῆναι μόνον δεῖ ἀλλὰ καὶ κολασθῆναι. ἔτι τὸ ἑκούσιον καὶ τὸ ἀκούσιον διαφέρει πολύ. Jus talionis juſtitiæ ſæpe non congruit. Nam ſi magiſtratus aliquis aliquem verberavit, nefas huic eſt, reverberare. Quod ſi e contrario Magiſtratum aliqui, verberaverit, non tantum reverberari debet, ſed præterea alio modo puniendus eſt. Præterea multum intereſt inter id quod voluntarie & quod involuntarie fiat.

(*d*) Nam pictor vel ſcriba dextra minus carere poteſt, quam cantor aut curſor. Luſco oculus magis eſt neceſſarius, quam qui utrumque adhuc ſalvum habet. H.

(*e*) Cum non pauci ſint eo animo, qui ſe perditos cupiant, modo ſimul inimicum perdant. Atreus apud SENECAM in Thyeſte:

Hæc ipſa pallens incly͏ti Pelopis domus
Ruat in me, dummodo in fratrem ruat. H.

(*f*) Recenſetur ea in nota 4. ad §. 23. Addatur GROTIUS L. II. c. 20. §. 39.

Digitized by Google

pœna morte eſt gravior, eaque iterari nequit, intra eandem neceſſario ſubſiſtitur; additis interdum pro ratione delicti cruciatibus, aut ignominia, quæ mortem antecedat, aut ſequatur.

§. XXVIII. Subjungendum quoque hic pœnis, quæ in foro humano nomine delicti, ab alio patrati, ſolent exigi. Ubi illos quidem, qui revera de reatu delicti participant, pro ratione influxus ad facinus aliquod puniri poſſe, extra dubium eſt; cum iidem non alienum, ſed proprium delictum luant. Qui autem, & quo ordine de alieno delicto participent, ſupra eſt expoſitum (*a*). Add. Jac. Gotofredi Diſc. ad *L. Quiſquis C. ad L. Juliam Majeſt. c. 9. & 10.* Illud tamen notandum, inter reſtitutionem damni, & pœnam id diſcriminis obſervari, quod in foro humano facilius quis damnari ſoleat ad refuſionem damni, quam ad pœnam ſimol ſuſtinendam; cum facilius imprudentia aut levior culpa ad pœnam deprecandam valeat, quam ad damni dati reparationem. Memorabilis eſt lex Thomæ Randulfi, Proregis Scotiæ, apud Buchananum Rer. Stoic. L. IX. *Furta, ex belli contagione adhuc frequentia, ut compeſceret, legem tulit, ut ruſtici inſtrumenta, ruri colendo comparata, in agris relinquerent; neve noctu domos, aut ſtabula clauderent. Damni dati ſi quod eſſet, pretium damni a præfectis juridicis peterent; præfecti a rege repeterent. Regi ex bonis latronum deprehenſorum ſatisfieret.* Verum circa delicta univerſitatum obſervandom (*b*), quanquam regulariter decreta, in quæ major pars conſenſit, habeantur pro decretis univerſitatis, ſic ut etiam pauci diſſentientes ad illorum obſervationem atque exſecutionem teneantur; (Vid. Polybius L. V. c. 49. in fine. Plinius L. VI. Epiſt. 13. *Singulos, integrare, diſſentire fas eſt, peracta, quod pluribus placuit, cunctis tuendum;* tamen ſi agatur de reatu inde reſultante (*c*), non inquinati intelligentur, niſi qui actu conſenſerunt. Innocens autem erit, qui & ab initio diſſenſerit, & in ſuo diſſenſu conſtanter perſeveraverit. Vid. Lucæ XXIII. 51. Hinc Alexander cum captis Thebis omnes Thebanos ſub corona vendidiſſet, illis libertatem reliquit, qui contradixerant (*d*) decreto circa exuendam Macedonum ſocietatem. Plutarchus Alexandro, (p. 670. D.) Quin & excuſari, ſaltem in tantum, ſolent, qui cum ab initio diſſenſiſſent, poſt per plures victi decreto vitioſe exſequendo ſtrenuam operam navant. Sic Græci memorantur peperciſſe Antenori & Æneæ, qui auctores Helenæ reddendæ fuerant, utut hic pro patria non ſegniter arma geſſiſſet. Eſt porro & hoc notandum, alia pœna affici univerſitatem ut talem, alia ſingulos. Singulorum pœna interdum eſt mors. Ejus vicem in univerſitate ſuſtinet ejuſdem diſſolutio. Add. Conſtitut. Siculæ L. I. tit. 47. Atque hoc modo ſi civitas eſſe deſinat, uſumfructum velut morte finiri dixit Modestinus in *L. 21. D. Quib. mod. uſusfr. amittitur.* Singuli quandoque pœnæ nomine in ſervitutem abſtrahuntur. Similem pœnam patitur univerſitas, ſi cum antea civitati immediate ſobeſſet, dein alteri ſubordinato corpori, aut civi ſubjicitur. Denique & ſinguli bonis mulctantur. Univerſitati ob delictum publicum publica quoque bona adimuntur, puta muri, navalia, naves bellicæ, arma, ærarium, agri publici, privilegia. Sic Theodoſius publicum delictum Antiochenorum, qui ob indictionem novi tributi ſtatuas Imperatoris in foro ſitas everterant, punivit, interdicto ipſis theatri & balneorum uſu; & ademto urbi nomine metropoleos, quo antea gaudebat.

(*a*) L. I. c. 5. §. 14. SENECA IV. Epit. Controv. 8. *Æque dignus eſt pœna, qui vi ab alio admota ad lucrum ſuum utitur, ut ipſe, qui vim adhibet.* H.

(*b*) Ubi an univerſitas poſſit delinquere? non una diſtinctione utuntur JCti. V. REYGER in Theſaur. voce civitas n. 4. BESOLDUS in Delibat. jur. ex L. III. Digeſtor. quæſt. 26. Henric. HAHN. ad Weſenb. tit. *Quod cujuſque univerſitat. nomin. n. 6.* Paulus SERVITA *Conſiderazioni ſopra le cenſure della ſantità di Paolo V. contra la Sereniſſ. Rep. di Venezia.* H.

(*c*) Supra L. VII. c. 2. §. 22. H.

(*d*) Et cum Proceres Sveciæ contra Chriſtiernum II. Regem conjuraſſent, Joanni Praſcio, Epiſcopo Lincopienſi, qui diu cauſam Regis propugnaverat, & tandem aliis accedere coactus, in literis conjurationis ſub interiore cera ſcriptam manu propria ſchedam callide occultaverat, in qua legebatur, quicquid hujus admiſiſſet, id ab invito expreſſum eſſe, id pro innocentia fuit, & inter ſeptuaginta Proceres ipſe unicus evaſit. Joannes MEURSIUS Vita Chriſtierni II. ad A. MDXX. LOCENNIUS L. V. Hiſtor. Svecan. p. 191. H.

bat. Libanius Orat. XIII. Iiſdem Marcus Imp. ſpectacula, & alia civitatis ornamenta ſuſtulerat, quæ poſtea tamen reddidit. Vulcatius Gallicanus Avidio Caſſio, (c. 9.) Sic Severus Byzantium maxima ex parte diruit, ſimul theatro, thermis, omnique cultu & honore detracto, in vici formam redegit, & Perinthiis adjudicavit, Herodianus L. III. c. 6. Sic Conſtantius Imperator Conſtantinopolitanis, qui ipſius ducem Hermogenem interfecerant, frumenti congiarium gratis antea donatum pœnæ loco ademit. Apud Socratem (a) Hiſt. Eccleſ. L. II. c. 13. Etſi in delictis multitudinis & hoc rationis ſit, ut auctores potiſſimum puniantur (b). Vid. Livius L. XXIX. c. 26. ab init. (c) Inde ad taxanda tam delicta, quam ſupplicia univerſitatum, non parum facit illud Quintiliani Declam. 11. *Perſuadentium vires ſunt, quicquid civitas facit: & quodcunque facit populus, ſecundum quod exaſperatur, iraſcitur. Sic corpora noſtra motum niſi de mente non ſumunt, & otioſa ſunt membra, donec illis animus utatur. Nihil eſt facilius, quam in quemlibet affectum movere populum. Nulli, cum coimus, ſua cogitatio, ſua mens, aut ulla ratio præſto eſt, nec habet ulla turba prudentiam ſingulorum, ſive quod minus publicos capimus affectus, ſive negligentior eſt, qui ſe non putat ſolum debere rationem; & multi fiducia facimus omnium.* Cicero pro Cluentio, (c. 46.) *Statuerunt ita majores noſtri, ut ſi a multis eſſet flagitium rei militaris admiſſum, ſortitione in quoſdam animadverteretur, ut metus videlicet ad omnes, pœna ad paucos perveniret.* Milites apud Tacitum A. I. (c. 44.) *Puniret noxios, ignoſceret lapſis.* Add. Polybius L. XI. c. 27. in fine. Et Excerpt. legat. XXVIII. c. 4. Boninus de Rep. L. III. c. 7. ſeqq. Ant. Matthæi de Crimin. ad L. XLVIII. D. tit. 18. c. 4. §. 30. Conſtitut. Siculæ L. I. tit. ult. (d)

§. XXIX. Hoc loco quæſtio oritur: An pœna ob delictum univerſitatis ſemper exigi poſſit? puta, ſi delictum ante duas aut tres generationes publice ſit patratum. Qui affirmare velit, eo colore uti poſſet, quod quamdiu univerſitas duret, illa eadem maneat, mutatis licet ac ſuccedentibus ſibi ſingulis. Quo facit illud Plutarchi de ſera Numinis vindicta, (p. 559. A.) *Eſt civitas res quædam unica & continens, animalis inſtar; neque mutationibus ſecundum ætates ſuam exuit naturam, aut ratione temporis aliud ſit ex alio; ſed ſemper eaſdem erga ſe affectiones, & naturæ ſuæ conſentaneas ſervat, omneſque eorum, quæ publice agit, aut egit cauſas in ſe continet, quamdiu communitas, quæ mutuis complexibus devincit, unumque corpus efficit, unitatem ſuam conſervaverit. Ergo urbem perdurantem volumus opprobriis majorum obnoxiam eſſe, quo etiam ſibi gloriam eorum & potentiam vindicat.* Verum rectius iſthæc quæſtio negatur, ſi de pœna humana ſermo ſit. Nam ne in ſingulis quidem hominibus adeo neceſſum eſt antiqua delicta, uti recentia, & velut adhuc flagrantia vindicare. Unde etiam non citra rationem in jure Romano de præſcriptionibus criminum traditur (e). Vid. Anton. Matthæus de Crimin. L. XLVIII. tit. 19. c. 4. Deinde probe obſervandum, quod quædam de univerſitate aliqua dicantur primo & per ſe, verbi gratia, habere ærarium, habere leges, jura, privilegia, quæ ſinguli, qui ſunt de iſto corpore, ſua dicere non poſſunt, quædam autem competunt univerſitati, non niſi ex derivatione a ſingulis: ſeu primo inhærent ſingulis, & poſt inde univerſitas denominationem accipit. Sic ſocietatem aliquam dicimus doctam, fortem, temperantem (f), bene aut male moratam, quæ plurimos ſocios doctos, fortes, temperantes, bene aut male moratos habet; etſi non repugnet, quo minus in ea nonnulli indo-

(a) Integræ provinciæ infamatæ exemplum eſt in *L. 9. C. Theodoſ. de Indulgent. crimin.* Adde *L. 5. C. Theodoſ. eod.* H.

(b) Vid. H. GROTIUS L. III. de J. B. & P. c. 11. §. 5. & ad Judic. VIII. 16. H.

(c) *Certabant ſententiis* (Carthagini) *utrum in auctores tantum ſeditionis - - - - animadverteretur, an plurium ſupplicio vindicanda tam fœdi exempli defectio magis, quam ſeditio eſſet. Vicit ſententia lenior, ut unde orta culpa eſſet, ibi pœna conſiſteret, ad multitudinem caſtigationem ſatis eſſe.*

(d) Vid. Fr. HOTMANNI Quæſtiones illuſtres c. 42.

(e) V. ſupra L. I. c. 9. §. 6. H.

(f) ARISTOTELES V. Pol. 9. Ὥσπερ γὰρ ἐστὶν ἐφ' ἑνὸς ἀκρασία ἔστι καὶ ἐπὶ πόλεως. *Si namque in uno crimen eſt incontinentia, eſt etiam in civitate.* H.

Digitized by Google

indocti, ignavi, aut intemperantes exſiſtant. Ex hoc genere quoque eſt, ſi dicamus univerſitatem aliquam pœnas eſſe commeritam. Meritum enim convenit ſingulis tanquam mentem habentibus, & prout ſcientes volentes agere poſſunt. Non habet autem univerſitas ut talis, & quatenus diſtinctum quid a ſingulis concipitur, animum, per quem poſſit edere actiones, meriti primo & immediate capaces, quæ quidem a ſingulorum actionibus plane ſint diſtinctæ. Ex quo ſequitur, ſiquidem illi cives, per quos civitas meritum contraxit, extincti ſint, neque idem a ſequentibus per actum aliquem ſuerit continuatum, ipſum quoque meritum fuiſſe extinctum; ac proinde etiam aptitudinem ad pœnam, quæ ſine illo recte infligi nequit. Add. Grotius L. II. c. 21. §. 8. Equidem Plutarchus dicto loco, ad exemplum divini Numinis hic provocat, quod aliquando in poſteris delicta majorum vindicare legitur. Enim vero de tribunalis divini proceſſu ad forum humanum argumentum per omnia ducere non licet. Sic & non ſequitur; ſi æquum eſt; poſteros præmia & honores accipere ob merita majorum: ideo & æquum eſſe, eoſdem ob delicta majorum puniri. Nam beneficii ea eſt materia, ut in quemvis etiam immeritum, & gratis conferri poſſit; pœnæ non item. Et obſoletum quoque beneficium allegare Romani plauſibile ducebant apud Justinum L. XXVIII. c. 1. ubi hanc rationem afferunt, quare Arcananum defenſionem contra Ætolos ſuſciperent; quod Acarnanes ſoli quondam adverſus Troianos, auctores originis ſuæ, Græcis auxilia non miſerint. Idem memorat Strabo L. X. Etſi cordatiores facile intelligunt, iſtud jactatum, ut ullus ſaltem color videretur, quare Romani negotiis ad ſe nihil ſpectantibus ſeſe immiſcerent. Ridicula quoque eſt ſententia Mahometis II. ad Pium II. Pontificem: Se mirari, quod Itali fœdere jungantur contra ipſum, cum tamen ipſe communem a Trojanis originem ducat; & ipſius minus quam iſtorum interſit ob Hectorem interfectum ulciſci Græcos, quibus nunc Itali faveant contra ipſum. Apud Mich. Montaigne Eſſais L. II. c. 36.

§. XXX. De cætero firmum manet iſtud: in foro humano ob delictum alienum, de quo nulla ratione quis participavit (a), recte aliquem puniri non poſſe. Sed quia in vita humana videmus ſæpe aliorum delicta occaſionem præbere, ut aliis male ſit; ne quis in errorem inducatur, obſervandum eſt: primo non omnia, quæ homini moleſta, aut damnoſa ſunt, pœnarum rationem habere (b). Qui confiſcatis ob delictum bonis, ad egeſtatem redigitur, pœnam patitur. Aſt quam multi naſcuntur, quibus præter corpus nullum patrimonium? Quam multi incendio, naufragio, incurſu hoſtium omnia ſua amittunt; quibus ſua egeſtas non pœna humana, ſed fatale malum, aut ut alii loquuntur, infortunium eſt. Unde, ſi verbi gratia, quæ ob delicta principum ſubjecti mala ſentiunt, eadem conſiderare debent, tanquam incommoda alia, mortalium conditionem jam comitantia, uti ſunt imbecillitas corporis, ægritudo ſenii, intemperies aeris, ſterilitas, & ſimilia.

§. XXXI. Deinde ſciendum, aliud eſſe damnum directe datum, aliud quod tantum per conſequentiam venit. Illud eſt, quando alicui auſertur, ad quod jus proprie dictum jam habebat. Hoc autem vocatur, per quod intercipitur conditio, ſine qua iſte jus non erat habiturus. Exemplum extat in *L. 24. §. ult.* (c) *L. 26. D. de Damno infecto* (d). *L. 63. D. ad L. Falcidiam*. Sic quando parentum bona confiſcantur, ſentiunt inde incommodum quidem & liberi. Sed id proprie non eſt pœna reſpectu liberorum; quia bona illa ipſorum futura non fuerant, niſi a parentibus ad ultimum ſpiritum forent conſervata: adeoque confiſcatio duntaxat intercipit conditionem, citra quam liberis ad

(a) Vid. omnino ſupra L. I. c. 5. §. 14. H.

(b) Sive effectum pœnæ diſtinguendum a pœna ipſa. H.

(c) *Item videamus, quando damnum dari videatur . . . . ut puta in domo mea puteum aperio, quo aperto venæ putei tui præciſæ ſunt: an tenear? Ait* Trebatius, *non teneri me damni infecti: neque enim exiſtimari, operis mei vitio damnum tibi dari in ea re, in qua jure meo uſus ſum*. Conf. THOMASII Diſſertatio, Non ens actionis forenſis contra ædificantem ex æmulatione.

(d) *Eſſe autem præpoſterum, ante hoc locupletes dici, quam adquiſierimus*. L. 63. D. ad Leg. Falcid.

Digitized by Google

ad paterna bona nullum jus proprie dictum competebat. Vid. *L. 3. D. de Interdict. & relegat* (*a*). Etſi legem Mogaldi regis Scotiæ, *ut damnatorum bona fiſco addicerentur, nullam in partem liberis & uxoribus admiſſis.*, iniquam ac inhumanam non immerito vocet Buchananus Rer. Scoic. L. IV. Add. Grotius L. II. c. 21. §. 10. (*b*)

§. XXXII. Denique & illud notandum, interdum imponi alicui aliquid mali, aut auferri aliquid boni occaſione quidem alterius peccati, aut quod alter ſuæ obligationi non ſatisfecit: ita tamen ut peccatum illud, aut defectus impletæ obligationis non ſit propria & proxima cauſa, cur iſte malum patiatur, neque alteri directe ex eodem peccato jus naſcatur, quare iſtum recte poſſit malo multare. Sic fidejuſſores ſæpe aliquid damni patiuntur, debitore, pro quo intervenerunt, fidem violante. Aſt proxima cauſa obligationis, quare fidejuſſor alienum debitum luere teneatur, eſt ipſius promiſſio. Nam uti qui pro emtore fidejuſſit, proprie non exempto tenetur, ſed ex promiſſo: ita & qui pro delinquente fidejuſſit, proprie non ex alieno delicto, ſed ex ſua ſponſione tenetur. Ex quo conſequitur, quod ubi fidejuſſori aliquid mali ſit patiendum, id menſuram accipere debeat non ex delicto alterius, ſed ex ea poteſtate, quam ipſe in promittendo habuit. Adeoque quando delinquente elapſo ad vadem neceſſitas luendi devolvitur, non ſpectandum eſt, quantum mali delinquenti recte potuerit imponi; ſed ad quid malorum pro altero tolerandum nudo ſuo conſenſu obligare ſeſe quis potuerit. Ex quo etiam colligitur (*c*), quouſque in cauſis capitalibus vades admitti queant: nempe hactenus tantum, ut vel vas promittat magiſtratui, cui delicti eſt perſecutio, ſe damnum eo datum ſarturum, vel caveat de reo ſiſtendo; idque ut reus jam comprehenſus carceris moleſtia liberetur, neque ex vinculis cauſam dicere cogatur; vel ne in abſentem & indefenſum tanquam convictum aliquid ſtatuatur. Sed ut capitalem pœnam pro reo ſubeat vas, neque obligare iſte ſe poteſt, cum tanta homini in propriam vitam non ſit poteſtas; neque iſtam pœnam exigi proceſſus fori humani patitur. Pœna enim propter delictum infligitur, eo fine, ut improbitas hominum ſiſtatur. Atqui neque ipſe vas deliquit, neque actu fidejuſſionis reatum delicti in ſe derivavit. In eo enim nullum eſt crimen, velle, ut reus æquiore loco cauſam dicat, aut meliore ſit conditione, donec ſententia in ipſum feratur; aut promittere, ſe multam pecuniariam reo dictam exſoluturum, uti & id, quanti magiſtratus æſtimaverit, quod facultas pœnæ ſumendæ per fugam rei fuerit ſubtracta. Sed nec finis pœnæ humanæ obtinebitur, punito vade. Ille enim punietur, non quia peccavit, ſed quia alterius fidem ſecutus tanto ſeſe periculo expoſuit. Atqui per talem pœnam id duntaxat efficeretur, ne alii deinceps ita facile pro aliis intervenirent; non ut a delicto, quod reus in ſe admiſerat, abſterrerentur. Adeoque talis pœna non reſpiceret delictum rei principalis, ſed imprudentem crudelitatem vadis. Igitur non recte naturam pœnæ ac officium ſuum circa eandem exigendam intellexit magiſtratus, qui vadem ſupplicio affecit; niſi ubi dolo egiſſe ipſum apparuerit, ut diſciplinæ publicæ vim hac ratione eluderet. Sic & cum homini in propria membra non ſit tale jus, ut pro lubito illa poſſit perdere; patet itidem, non poſſe aliquem ſeſe obligare ad ferendam pro altero pœnam mutilationis. Aliud autem eſt, quando capite puniuntur cuſtodes reorum, qui per negligentiam, aut ex colluſione reis occaſionem elabendi dederunt. Hi enim non ob alienum; ſed ob proprium delictum puniuntur. Vid. 1 Regum XX. 39. ſeqq. Actor. XII. 19. (*d*) Quin

Imo

(*a*) *Eum, qui civitatem amitteret, nihil aliud juris adimere liberis, niſi quod ab ipſo perventurum eſſet ad eos, ſi inteſtatus in Civitate moreretur: hoc eſt, hereditatem ejus, & libertos & ſi quid aliud in hoc genere repeririri poteſt: quæ vero non a patre, ſed a genere, a civitate, a rerum natura tribuerentur, ea manere eis incolumia.*

(*b*) Qualis quoque illa, quam Florentiæ eſſe memorat THUANUS L. XXIII. Hiſtor. ad A. MDLIX. Si filius familias majeſtatis crimen commiſiſſet, partem eam, qui ipſi ex bonis paternis ſeu maternis obventura eſſet, quamvis adhuc ſuperſtitibus parentibus, jam tum fiſco vindicandam ſtatuens. H.

(*c*) Vid. ſupra L. II. c. 4. §. 18. & L. V. cap. 10. §. 12. N.

(*d*) *L. 11. L. 12. D. de Effractorib. & expilator. L. 4. L. final. §. 2. C. de Cuſtod. reor.* CARPZOV. Praxi criminal. quæſt. III. H.

Digitized by Google

imo licet alias liberis patribusfamilias de ſua civitate ſtatuendi jus ſit; non tamen vadi recte videtur exilium indici; tum quia illud pœnæ rationem non videtur obtinere poſſe, tum quia non intereſt civitatis, ejuſmodi civem exigere. Huc & referri poteſt, quod Garcilaſſus de la Vega Comment. Reg. L. VI. c. 3. refert, cum vicina urbi regiæ Cuſco oppida apud Peruanos quondam tributi loco miniſtros aulæ regiæ ſuppeditarent, ſi quis horum quid deliquiſſet, id oppidum a quo præſentatus fuerit, luiſſe (*a*). Sunt & alii caſus, ubi quis occaſione delicti alieni incommodum patitur. Sic, verbi gratia, ſi ego alterius ædes precario inhabitarem, eaſque ob delictum domini publicari contingeret incommodum & ipſe ſentio, dum mihi jam eſt migrandum, cum fortaſſe diutius eſt me inhabitare permiſiſſet. Pœna tamen proprie non afficior. Nam fiſcus, qui dominium ædium nactus eſt, ſuo jure precarium uſum pro lubitu mihi finire poteſt. Sic proditorum & perduellium liberi ſæpe honoribus excluduntur; id quod parentibus quidem in pœnam redundat (*b*), dum propter ipſos cariſſimi coguntur inglorii vivere. In liberis autem idem pœnæ rationem non habet (*c*), quippe cum in arbitrio civitatis ſit (*d*), cui velit honores mandare; adeoque ipſa ſuo jure ab honoribus poſſit arcere, etiam tales, qui ipſi nihil peccaverunt, ubi ex uſu Reipublicæ id eſſe judicatur.

§. XXXIII. His ita diſtinctis patet, in foro humano neminem reatus immunem ob alienum delictum recte puniri. Cujus ratio eſt, quia aptitudo ad pœnam ex merito oritur, cujus fundamentum eſt ſua cujuſque voluntas, qua homini nihil magis proprium, quæque niſi ex motu intrinſeco vitium contrahere non poteſt. Nam quod Grotius d. l. §. 12. putat exemplum etiam ſtatui poſſe extra perſonam delinquentis in perſona, quæ tenerrimo amoris vinculo ipſi jungitur; id falſum eſt. Neque ad rem facit, quod Plutarchus de ſera Numinis vindicta (p. 560. A.) aufert: *Magiſtrum uno puero cæſo reliquos officii monere, & decimatione facta, imperatorem totum plectere exercitum.* Nam & puer qui cæditur, & decimus quiſque qui plectitur, nocens erat. Cui conſequens eſt, liberos innoxios non debere puniri ob delicta majorum. Vid. *L. 22. (e) C. de Pœnis. L. 26. (f) E. de Pœnis*. Gratianus *Cauſ. 1. quæſt. 4. c. 6. 7. 8.* Inde quidam illud Joſuæ VII. 24. exponunt, liberos Achani adductos, ut cum omni populo ſimul a Joſua erudirentur, monerenturque ſibi a talibus cavere; non ut interficerentur cum patre; eoque ſequentia verba *lapidarunt eos* intelligenda tantum de Achane & jumentis ejus. Quod ſi hæc explicatio non admittatur, confugiendum eſt ad eam reſponſionem, quam ſuggerit Grotius de J. B. & P. L. J. c. 3. §. 8. in fine. (*g*) Ovidius Me-

(*a*) Supra quoque ad L. I. c. 5. §. 24. ex Martinio & Louberio diximus, nimis rigidam eſſe Sinenſium & Siamenſium legem, qua magiſtratus majores ob delicta minorum magiſtratuum, qui ipſis ſubſunt, obſtringuntur. H.

(*b*) Vere ÆSCHYLUS inferiis:

Παῖδες γὰρ ἀνδρὶ κληδόνες σωτήριοι
Θανόντι· φελλοὶ δ' ὡς ἄγουσι δίκτυον,
Τὸν ἐκ βυθοῦ κλωστῆρα σώζοντες λίνου.
Nomen ſuperſtes mortuis ſunt liberi.
Velutque ſuber, rete quo defenditur,
Submerſa plane fila, ne in fundum ruant. H.

(*c*) Nullam pœnam patientibus plus doloris vel ignominiæ inferre PLUTARCHUS ait, quam quæ poſteros in eamdem ſecum calamitatem trahat. *Αἱ δὲ διὰ τῶν παίδων ἰοῦσαι (κολάσεις) καὶ διὰ γένους ἐμφανεῖς τοῖς δεῦρο γινόμεναι, πολλοὺς ἀποτρέπουσι καὶ συστέλλουσι τῶν πονηρῶν· ὅτι δ' οὐκ ἔστιν αἰσχίων, οὐδὲ λυποῦσα μᾶλλον ἑτέρα κόλασις ἢ τοὺς ἐξ αὐτῶν κακῶς πάσχοντας δι' αὐτοὺς ὁρᾶν.* De ſera Numinis vindicta p. 561. A. Ed. Wech. Et, durum eſſe, ſi liberi propter crimina parentum puniantur, CICERO quoque adgnoſcit. Epiſt. ad Brut. 12. etſi hæc iniquitas compenſetur utilitate publica, qua amor parentum erga liberos, tanquam viſcera ſua, cautiores eos reddat ne quid audeant contra utilitatem publicam. *Nec vero me fugit*, inquit, *quam ſit acerbum, Parentum ſcelera filiorum pœnis lui. Sed præclare legibus comparatum eſt, ut caritas liberorum amiciores parentes Reipublicæ redderet.*

(*d*) Vid. ſupra L. I. c. 7. §. 11. & L. III. c. 2. §. 3. H.

(*e*) *Sancimus, ibi eſſe pœnam, ubi & noxia eſt. Propinquos, notos, familiares procul a calumnia ſubmovemus, quos reos ſceleris ſocietas non facit. Nec enim adfinitas vel amicitia nefarium crimen admittunt. Peccata igitur ſuos teneant auctores: nec ulterius progrediatur metus, quam reperiatur delictum.*

(*f*) *Crimen vel pœna paterna nullam maculam filio infligere poteſt. Namque unuſquiſque ex ſuo admiſſo ſorti ſubjicitur: nec alieni criminis ſucceſſor conſtituitur: idque* divi Fratres, *Hierapolitanis reſcripſerunt*, L. 26. D. de Pœnis.

(*g*) Imo Achanis liberi, ejuſdem cujus pater facri-

Metam. L. IV. (v. 669. 670.) *Illic immeritam maternæ pendere linguæ Andromedam pœnas injuſtus juſſerat Ammon.* STATIUS Thebaid. L. I. (v. 668. & ſeqq.) *Ne perge queri , caſuſque priorum Annumerare tibi . Nec culpa nepotibus obſtat . Tu modo diſſimilis rebus mereare ſecundus Excuſare tuos .* Sic abominanda , & quæ diritate omnes leges ſuperet , AMMIANO MARCELLINO L. XXIII. (c. 6. p. 416. Ed. Gronov.) dicitur lex Perſarum , qua ob noxam unius , qui in regem deliquit , omnis propinquitas perit. Vid. HERODOTUS L. III. de Intapherne . JUSTINUS L. X. c. 2. De ſimili Macedonum lege vide CURTIUM L. VII. c. 11. (*a*) L. VIII. c. 6. Equidem facile patet , diris hiſce ſuppliciis ſalutem ſuam munitum iviſſe reges. Apud JUSTINUM L. XXVI. c. 1. Hellanicus dicitur ad cædem Ariſtotimi tyranni animatus per ſenectutem & *orbitatem* , ut qui nec ætatis nec pignoris reſpectu timeret. Add. IDEM L. IV. n. 8. in ſimilem ſententiam loquitur A. Cæſellius apud VALERIUM MAXIMUM L. VI. c. 2. At qui ſuam contemnere vitam poteſt , timidior redditur , ſi norit , omnibus ſuis ſecum , & propter ſe pereundum. Dein cavere ſibi volebant , ne paternæ necis ultores eſſent filii. Νήπιος, ὃς πατέρα κτείνας, παῖδας καταλείπει. *Stultus , qui cum occiderit patrem , filios relinquat* . ARISTOTELES Rhet. L. II. c. 21. Sicuti nec facile creditur quis tantam rem moliri , non adhibitis in conſcientiam propinquis . Quas ob rationes Parmenionem ab Alexandro occiſum tradit ARRIANUS L. III. (c. 26. Ed. Oxonienſ.) Jactatur quoque illud Caſſii apud TACITUM A. XIV. (c. 44.) *habet aliquid ex iniquo magnum exemplum, quod in ſingulos utilitate publica rependitur.* Conf. t. t. *D. ad SCtum Silanianum* . In L. 4. *C. ad L. Juliam Majeſtatis* dicitur : filii perduellium paterno ſupplicio perire debent , in quibus paterni criminis exempla metuuntur. Vid. Ant. MATTHÆUS de Crimin. L. XLVIII. tit. 2. §. 10. Sic AMMIAN. MARCELLINUS L. XXVIII. (c. 3. in fine Edit. Gronovii.) memorat , quod Maratocupenorum , (qui erant latrones in Syria a vico , quem incolebant , ſic dicti ,) ſoboles parva etiam tum cum parentibus ſit deleta , ne ad parentum exempla ſuccreſceret. HOBBESIUS Leviathane c. 28. hanc rationem profert , quod iſti majeſtatis læſæ rei hoſtes ſe civitatis profiteantur , adeoque jure belli coerceantur. Atqui in bello neque gladium judicare , neque victorem diſtinguere quatenus ad tempus præteritum inter nocentes & innocentes , neque cuiquam parcere , niſi quatenus conducit ad ſalutem civium . Sicuti & alias judicia majeſtatis hoc habent peculiare , quod ibi in cauſa propria Princeps eſſe judex poſſit (*b*); & aliquando abſque ambagibus proceſſus ab exſecutione fieri initium queat (*c*). Add. GROTIUS ad Joſuam I. 18. Etſi religioſo principi merito præ oculis habenda oratio Tiberii apud TACITUM A. III. (c. 12.) in cauſa Cn. Piſonis habita . Enimvero ne in bello quidem gladius recte ſævit in ætatem innocentem. Et cum qui in civitate naſcuntur , cives & ipſi ſint , non apparet , quomodo hoſtiliter ipſi tractari queant , niſi proprio facinore in hoſtes degeneraverint. Igitur nullo alio modo innocens filius rebellionem patris luere poteſt , quam ut ipſi intercipiantur ea bona , quæ alias a patre in eum erant devolvenda. Etſi apud Peruvanos quondam ſub imperio Yncarum , ſi Curaca ob delictum morte affectus eſſet , filius ideo munere paterno non excludebatur , ſed potius delictum & pœna patris ob oculos ipſi ponebatur , ut ab iſto ſibi caveret ; apud Garcilaſſum de la VEGA Comment. Reg. L. II. c. 13. Ab honoribus autem indebitis arceri pœna proprie dicta non eſt (*d*). Sed nec cæteræ rationes iniquitatem hujus pœnæ tollunt.

ſacrilegii rei , eoque jure lapidibus obruti fuiſſe videntur. Conf. CLERICUS ad Joſuæ VII. 24.

(*a*) Et ibi FREINSHEMIUS in Commentar. n. 20. H.

(*b*) Imo hoc in aliis cauſis quoque habet locum. Vid. ſupra L. VII. c. 6. §. 2. H.

(*c*) Vid. L. VII. c. 6. §. 12. H.

(*d*) Vid. infra c. 4. §. 32. in calce. Nec ſi qui illius ſunt familiæ, nomen mutare cogantur. Vid. THUANUM L. CXXIV. ad A. MDC. *ubi de Ruvenis Gaurtæ Comitibus , ob ſtructas Jacobo Scotiæ Regi inſidias , nomen Ruvenorum deponere , & in maternum vel aliud nomen adoptivum tranſire juſſit*. Aut ſi damnatum propinquum lugere vetentur. Quod Romanis uſitatum. L. XI. §. 3. *de His, qui notantur infam.* SVETONIUS in Tiber. c. 61. hodie ſervat Gallia. H.

lunt. Sicut verbi gratia Dionysius Halicarn. L. VIII. (p. 547. Ed. Sylburg. c. 80. Edit. Oxon.) tradit, Græcos, qui tyrannorum liberos ſimul vel necarunt, vel in exilium ejecerunt, perſuaſum habuiſſe; *quaſi natura non ferat bonos filios naſci e malis patribus, aut malos e bonis* (*a*). Add. Philo Judæus de Specialibus Legibus. Et laudari meretur illud Marci apud Vulcatium Gallicanum in Avidio Caſſio, (c. 12.) *Quare filiis Caſſi, & genero, & uxori veniam dabitis. Et quid dico veniam? cum illi nihil fecerint.* Neque iſta per comminationes divinas excuſantur: cum de foro humano nobis ſermo ſit. Add. Grotius d. l. §. 14. Recte quoque commendatur lex Ægyptiorum, qua vetabatur, ne mulier prægnans mortis ſupplicio afficeretur, donec partum edidiſſet. Diodorus Siculus L. I. c. 77. Ælianus V. H. L. V. c. 18. *L. 3. D. de Pœnis. L. 5. §. 2. L. 18. D. de Statu hom.* Plutarchus de ſera Numinis vindicta. (p. 552. D.) quam aliæ gentes quoque receperunt (*b*). Add. tamen Quintilianus Declam. 277. Quis contra ſit pœnarum rigor apud Japonios; vid. apud Bern. Varenium Deſcr. Japoniæ c. 18. Ferdin. Pinto Itin. c. 55. Bern. Varenius de Relig. Japon. c. 11. p. 192. Quo loco & illud monendum, poteſtate ſua abuſos legislatores, qui occaſione ex unius aut alterius delicto arrepta in totum aliquod genus duri quid ſtatuerunt; utut illud lapſu temporum mortis non ingloriosæ ſpeciem induerit. Sicuti contigit circa legem quorundam Indorum de cremanda cum defuncto marito uxore; cujus cauſa fuit, quod uxores maritorum feſſæ eos veneno tollere gauderent, ut recentibus maritis locum præberent. Vid. Cicero Tuſc. Quæſt. L. V. (c. 27.) Solinus c. 65. Diodorus Siculus L. XVII. c. 91. & L. XIX. c. 33. Strabo L. XV. (p. 1041.) Abr. Rogerius de Braminibus Part. I. c. 19. 20. Patet quoque ex hiſce (*c*), hæredem de pœna non teneri, quæ corpus aut famam delinquentis affectura erat. L. XX. D. (*d*) *de Pœnis* (*e*). De multa tamen pecuniaria tenetur, etſi non ſupra vires hæreditatis, ſi æquitatem velimus reſpicere. Vid. *L. 1. D. de Privatis delictis* (*f*).

(*a*) Παρ' Ἕλλησιν δὲ οὐχ οὕτως ἐνίοις ὁ νόμος ἔχει, ἀλλὰ τοὺς ἐκ τυράννων γενομένους οἱ μὲν συναποκτίννυσθαι τοῖς πατράσι δικαιοῦσιν, οἱ δὲ ἀειφυγίᾳ κολάζουσιν. ὥσπερ οὐκ ἐνδεχομένης τῆς φύσεως ὡς παῖδας ἐκ πονηρῶν πατέρων, ἢ κακοὺς ἐξ ἀγαθῶν γενέσθαι.

(*b*) Græci & Romani. PHILO de humanitate Joann. MEURSIUS L. II. Themid. Attic. c. 9. LANGLÆUS L. XI. Semeſtr. c. 1. Add. Speculum Saxonic. L. III. art. 3. H.

(*c*) Conſ. ſupra L. IV. c. 11. §. 19. L. V. c. 11. §. 12. H.

(*d*) *Civilis conſtitutio eſt, pœnalibus actionibus heredes non teneri, nec ceteros quidem ſucceſſores. Idcirco nec furti conveniri poſſunt. Sed quamvis furti actione non teneantur, attamen ad exhibendum, actione teneri eos oportet, ſi poſſideant, aut dolo fecerint, quo minus poſſideant.*

(*e*) *L. 26. D. eod. L. 7. §. 1. D. de Capit. minut. L. 1. §. 18. Depoſit. L. 2. §. 2. & 7. D. de Decurion.* H.

(*f*) *Si pœna alicui irrogatur, receptum eſt commentitio jure, ne ad heredes tranſeat: cujus rei illa ratio videtur, quod pœna conſtituitur in emendationem hominum: quæ mortuo eo, in quem conſtitui videtur, deſinit.*

CAPUT

CAPUT IV.

DE POTESTATE IMPERII CIVILIS CIRCA DEFINIENDUM VALOREM CIVIUM

I. *Exiſtimatio definitur, & dividitur.*
II. *Exiſtimatio ſimplex naturalis;*
III. *Quæ eſt vel integra:*
IV. *Vel deminuta:*
V. *Vel conſumta.*
VI. *Exiſtimatio civilis ſimplex deficit vel ex ſtatu:*
VII. *Vel ex antegreſſo delicto.*
VIII. *Non eſt infame, duellum legibus vetitum detrectare.*
IX. *Exiſtimatio ſimplex ab arbitrio imperantium non dependet.*
X. *Neque pro illis conſumi poteſt.*
XI. *Exiſtimatio intenſiva.*
XII. *Ejus fundamenta.*
XIII. *An honoris fundamentum ſola potentia.*
XIV. *Per iſta fundamenta producitur tantum aptitudo ad honorem.*
XV. *Quis jure ſuo præcedentiam præ altero habeat.*
XVI. *Argumenta, ex quibus præcedentia prætenditur.*
XVII. *Examinatur antiquitas.*
XVIII. XIX. *Potentia, ejus qualitas, & tituli.*
XX. *Rex regi cedere non tenetur.*
XXI. *Quomodo reges convenire poſſint citra contentionem.*
XXII. *De ordine inter ſocios.*
XXIII. *Civium deſignare ordinem eſt ſummi imperii.*
XXIV. *Quomodo diverſarum civitatum cives comparentur.*
XXV. *Nobilitas natalibus non ineſt a natura:*
XXVI. *Sed ab impoſitione civitatum.*
XXVII. *Quæ tamen meritis niti ſolet & debet.*
XXVIII. *Indoles Romanæ nobilitatis primis temporibus.*
XXIX. *Eam poſtea geſti honores metiebantur.*
XXX. *Quæ indoles nobilitatis hodie in pleraque Europa?*
XXXI. *Alicubi nobilitati ſanguinis exiguum pretium.*
XXXII. *Quatenus honores civiles ab arbitrio civitatis dependeant?*

QUANQUAM extra civitatem quoque in libertate naturali exiſtant nonnulla fundamenta, quibus unus alteri merito præferri queat: tamen cum a pacto, aut definitione imperii civilis dependeat, ut iſta fundamenta alicui jus pariant, igitur hoc loco commodiſſimum viſum, univerſam materiam de diſtinctione hominum ſecundum exiſtimationem exponere. Eſt autem exiſtimatio valor perſonarum in vita communi, ſecundum quem aptæ ſunt aliis perſonis exæquari, aut comparari, eiſque vel antehaberi, vel poſtponi. Habent ſcilicet non exiguam inter ſe cognationem duæ nobiliſſimæ ſpecies quantitatum moralium, exiſtimatio, & pretium, quarum illa in perſonis, hoc in rebus conſideratur (*a*), quod ex illa perſonæ, ex hoc res in vita communi æſtimentur. Et quemadmodum pretia rebus eo potiſſimum fine ſunt impoſita, ut res invicem permutandæ, aut ab uno in alterum transferendæ recte poſſint inter ſe comparari: ſic & exiſtimatio ei fini inſervit, ut ratione iſtius tanquam valoris homines inter ſe queant comparari, quo decorus inter ipſos ordo, ubi conjungi eoſdem contigerit, conſtitui poſſit: poſtquam omnimodam æqualitatem in genere humano commode ſervari haudquidquam poſſe fatis apparebat. Poteſt autem exiſtimatio dividi in *ſimplicem* & *intenſivam* (*b*). Qua-

rum

(*a*) Supra L. IV. c. 1. §. 2. H.

(*b*) Illam etiam naturalem nuncupare poſſes, quoniam eſt ante factum humanum; hanc adventitiam. H.

rum utraque conſideranda venit, tam inter eos, qui in naturali utrinque libertate vivunt (*a*), quam qui eadem civitate continentur.

§. II. *EXISTIMATIO ſimplex* inter eos, qui in naturali invicem libertate ſunt conſtituti, in hoc potiſſimum videtur conſiſtere, ut quis talem ſe ferat, & pro tali habeatur; quicum agi queat tanquam cum viro bono (*b*), & ad ſocialitatis humanæ leges ſeſe accommodare prono, quique adeo legem naturalem adverſus alios, quantum in ſe, obſervare ſit paratus. Scilicet uti rem, quæ qualemcunque uſum in vita humana obtinet, alicujus pretii eſſe dicimus; inutilem penitus nullius pretii vocamus; ita aliquem ſaltem valorem dixeris eſſe ejus, quicum utcunque tanquam cum animante ſociabili poteſt agi. At ſi quis ineptitudinem ad ſocietatem palam oſtentet, quod fit, legem naturæ, & officia inde aliis debita proterve adſpernando & proculcando, eum merito nullius valoris hominem judicaveris.

§. III. Isthæc exiſtimatio conſiderari poteſt, vel ut *integra*, vel ut *deminuta*, vel ut penitus *conſumta*. *Integra* eſt, quando quis nondum per malitioſum aliquod & enorme facinus ſciens volenſque dolo malo legem naturæ adverſus alium violavit. Nam peccata infirmitatis humanæ conditioni condonantur, neque per illa ſtatim opinio boni viri extinguitur, modo honeſtus animus, juſtumque ſectari cupidus perſtet. Atque iſthæc exiſtimatio omnibus adeſſe præſumitur, quouſque ipſi per malitiam eandem non delibent. Adeoque naturaliter cuique hæc æqnaliter dicenda eſt competere, ac citra antegreſſum pravum factum omnes æque honeſti ſunt judicandi. Plinius L. V. Epiſt. 3. *Sanctitas morum non diſtat ordinibus*. Cui fundamento innititur tritum illud: *Quilibet præſumitur bonus, donec probetur* (*c*) *contrarium* (*d*). Neque obſtant illa, quæ ab Hobbesio de Cive c. 1. diſputantur de malitia humani ingenii, & ad lædendum alios libidine. Quæ ſi abſolute vera ſunt, ſane jam quilibet præſumetur malus, donec contrarium probetur, vel potius donec vis nocendi fuerit adeınta. Enimvero quod ille præſupponit principium, univerſaliter verum non eſt: *Omnes homines ſibi invicem poſſe, & velle nocere*, uti ſupra oſtenſum. Quia tamen homines ſibi invicem *poſſunt velle* nocere, igitur naturaliter omnes homines habendi erunt pro bonis, ſed qui mali fieri poſſunt, & pro amicis quidem, ſed quibus non uſque quaque tuto fidas.

§. IV. *DIMINUITUR* iſthæc exiſtimatio per facinora malitioſa, cumprimis enormia, contra jus naturæ aliis immerito illata; quæ efficiunt, ut non tutum ſit aliis deinceps fidem ejuſmodi deceptori habere, ac citra ſolidam cautionem cum ipſo negotii quid contrahere. Diminuitur tamen per prava facta alicujus exiſtimatio, non penitus conſumitur. Nam etſi ſuſpicari non improbabiliter poſſim, talem quemque fore erga me, qualem adverſus alios ſeſe geſſit: id tamen non ſemper ita ſolet eſſe certum, quin interdum contrarium appareat. Quippe cum peculiares potuerint exiſtere cauſæ, quæ ipſum ad decipiendos alios irritaverint, quæ in me non deprehenduntur. Potuit & quis uno tempore pravis affectibus agitari, a quibus alio tempore eſt immunis. Poteſt tamen iſthæc exiſtimationis macula, ex prave factis contracta, deleri, præſtita ultro damni dati reparatione, aut æſtimatione, atque edito animi pœnitentis documento (*e*). Hæc enim ſpon-

(*a*) Quales ſint liberi Principes & liberæ Reſpublicæ, tanquam perſonæ morales, ſi qua comparentur inter ſe.

(*b*) Cui *æſtimationi ſimplici*, in aliis reſpondet obligatio perfecta, vi cujus unuſquiſque ceteros omnes, ut viros honeſtos habere cogitur, quamdiu nulla eorum improbitas inſignis clare patefacta ſit. Unde manat, famæ cum aliorum parcere, neque ulla eam ratione atterere aut collutulare. E contrario fundamenta *exiſtimationis intenſivæ* in Statu Naturæ obligationem tantum gignunt imperfectam, ut ab AUCTORE infra oſtendetur. De cetero ad hunc locum conferri meretur Diſſertatio THOMASII de Exiſtimatione, fama & infamia extra Rempublicam in qua laboranti interdum Auctori ſuppetias tulit.

(*c*) Vid. les Novelles Lettres de Msr. BAYLE a l'occaſion de la Critique de l'Hiſtoire du Calviniſme par Maimbourg T. I. p. 435. & THOMASIUS de Præſumptione bonitatis, in qua diſſertatione oſtendit, quando hæc regula locum habeat, vel etiam deliquium patiatur.

(*d*) Vid. ſupra L. III. c. 6. §. 9. Hoc præcipue verum eſt in ſtatu naturali temperato, ut notavimus ad L. II. c. 2. §. 4. H.

(*e*) Vid. ſupra L. II. c. 5. §. 19. H.

Digitized by Google

ſponte elicita ſufficientem poſſunt fidem facere animi ſerio emendati.

§. V. Ast vero hanc exiſtimationem penitus *conſumit* vitæ genus, & inſtitutum, directe ſpectans ad aliis promiſcue nocendum, & rem ex manifeſtis aliorum injuriis faciendam. Equidem dantur & in civitatibus quædam vitæ genera, quæ exercitium certi cujuſdam vitii profitentur; ut ſunt meretrices, lenones, validi ac vagabundi mendici (*a*), quos & Plato de LL. L. XI. ex ſua civitate ejici jubet: & per quos civitatem κατῃσχύνθαι *probro affici* pronunciat Isocrates Areopagitico. Atticus Epiſcopus Conſtantinopolitanus: *Velis in eas conferre, non qui ventris cauſa quaſi mercaturam per totum vitæ tempus mendicando exercent, ſed qui mendicare erubeſcunt*; apud Socratem Hiſtor. Eccleſ. L. VII. c. 25. Sic mendici quondam apud Peruvianos ſub imperio Yncarum non tolerabantur. Vid. Garcilaſſus de la Vega Comment. Reg. L. V. c. 9. Sed ibidem qui alere ſeipſum ob vitium corporis non poterat, e publico ſuſtentabatur. Ib. L. V. c. 11. Item apud Ægyptios quondam fures profeſſi, de quibus Diodorus Siculus L. I. c. 80. *Qui furtis operam dare volunt, nomina apud furum principem profitentur, & e veſtigio furtum ex pacto ad eum referunt: qui res ſuas amiſerunt, conſimiliter unumquodlibet amiſſorum literis conſignatum exhibent, locumque ac diem, quibus jacturam fecerint, adſcribunt. Hoc modo cunctis facile repertis fraudatus taxatione rerum facta quadrantem harum perſolvit* (*b*), *& tum ſua recuperat. Cum enim fieri non poſſit, ut omnes a furto abſtineant, viam legislator invenit, qua tota res ſublata præter exiguum redemtionis pretium ſervaretur*. Enimvero crediderim, pauciori privatorum diſpendio id genus hominum poſſe ſuſtentari, adhibitis diligenter ergaſtulis, virgis, atque reſtibus. Talium quantilla ſit exiſtimatio, civitatis, quæ illos tolerat, eſt definire. Saltem communi hominum jure frui debet, cui publice vitium exercere indulgetur. Quo ſpectat expoſtulatio lenonis apud Terentium Adelph. Act. 2. ſc. 1. (v. 34. 35.) *Leno ſum, fateor, pernicies communis adoleſcentium, perjurus, peſtis, tamen tibi a me nulla orta eſt injuria*. Vid. Conſtit. Siculorum L. I. Tit. 20. Aſt naturalem exiſtimationem vehementer profligari per vitæ genus, qualiſcunque vitii profeſſionem habens, conſtat: ni tamen illud vitium cum aliorum injuria ſit conjunctum, non videntur tales tanquam communes omnium hoſtes poſſe tractari. Verum quorum profeſſio injuriam aliorum habet propoſitam, quique adverſus quoslibet homines, aut illos ſaltem, qui extra ipſorum conſortia degunt, promiſcue eadem, qua in beſtias, licentia utuntur, adeoque cum hominibus, non cum hoſtibus bellum gerunt; eos penitus illa exiſtimatio deficit, qua quoslibet alios homines metimur. Inter quos referuntur piratæ (*c*), prædones, latrones, ſicarii, manticularii, & id genus alii. Nec ab illo cenſu eximuntur, ſi qui non ad extremum in omnes promiſcue ſævire ſoleant; puta; quod contenti res rapuiſſe cædibus abſtineant, aut crumena pallioque deliniti recedant. Nam juſtitiæ laudiſque nihil habet, non omnes numeros injuſtitiæ implere. Sed & quin ſub hac claſſe cenſeri debeant integri cœtus piratarum & latronum (*d*), quamdiu quidem iſti vitæ generi non renunciaverint, dubio caret; utut forte inſtar aliquod juſtitiæ inter ſe videantur exercere (*e*). Sicut apud Heliodorum Æthiop. L. V. (c. 15. p. 264. Ed. Lugd. 1611. & c. 14. p. 244.) memoratur Νόμος λῃστρικὸς, ὃς τῷ πρώτῳ ἐπιβάντι τῆς πολεμίας, καὶ τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα προκινδυνεύσαντι, τὴν κατὰ βούλησιν ἐκλογὴν ἀπένειμεν. *Lex piratarum, quæ ei, qui primus navem hoſtilem conſcendit, & ſe pro omnibus certamini periculoſiſſimo obtulit, electionem pro ipſius arbitrio tribuit*. Et *ibid.* Σώζεται καὶ παρὰ λῃσταῖς τι συνειδὸς καὶ πρὸς τοὺς γνωρίμους φιλάνθρωπον. *Servatur & apud prædones conſcientia erga notos officii & humanitatis*. Imo nec excluſerim integras, ſi quæ eſſent civitates, quæ coiverint quidem

(*a*) Vid. de hoc genere mendicorum MENAGIUS ad Diog. Laertium L. I. §. 55. Ed. Amſtelod.

(*b*) Notabilis hæc exceptio a regula, quam habet AUCTOR L. IV. c. 13. §. 13. Cui fere ſimilis illa in Civitate Francofurtenſi circa Judæos. V. L. I. Paroem. Jur. Germ. 102. §. 3. H.

(*c*) Conf. L. II. c. 2. §. 20.

(*d*) Niſi quod priſcis temporibus hoc vitæ genus non habuit infamiam. Vid. ſupra L. II. c. 2. §. 10. H.

(*e*) Supra L. II. c. 3. §. 16. & in not. H.

Digitized by Google

dem juris inter ſuos fruendi cauſa; de cætero autem in alios omnes hoſtilia exerceant, nulla pactorum & fidei aliis datæ habita ratione. Quod ſi autem ſint civitates, quæ pacta cum aliis inita ſervant, ſed vel adverſus alios quoſvis, vel ſaltem adverſus certas gentes quædam juri naturæ non congruentia citra juſtam cauſam inferre ſueverunt (*a*), iis omnem exiſtimationem detrahere non licebit, etſi eam non parum deformatam exſiſtere liquet. Effectus porro, qui ejuſmodi homines exiſtimatione penitus deſtitutos apud alios conſequuntur, hi fere ſunt; ut niſi vitam iſtam rapacem & cruentam abdicatum eant, ab aliis non magis parci ipſis conveniat, quam lupis, aut aliis truculentis belluis. Et ubi deprehenſi fuerint, atrocius plerunque ſolent tractari, quam alii hoſtes, utut & hi ultima nobis intentaverint. Sed & indigni habentur, quibus ullum humauitatis etiam ſimplicis officium exhibeatur, quippe quo ad nocendum aliis confirmantur. Quin & uti in ipſorum fide, quam dare velint, nihil fiduciæ locandum, cujus apud alios opinionem vitæ ipſorum atrocitas elidit: ita nec fidei ab aliis datæ ipſos capaces eſſe, quamdiu iſtius ſceleſtæ vitæ continuationem præ ſe ferunt, (id quod ſemper præſupponitur,) non abſurde videtur aſſeri poſſe. Vel enim ultro cum tali paciſcor, vel vi ipſius injuſta compulſus. Prius quomodo fieri poſſit non video, niſi ut & ipſe ſcelerum ejus contagione inficiar, dum tanquam cum amico ago, qui ſe communem omnium hoſtem, præterqnam ſuorum complicum, fert. Quid quod ſæpe fidem latroni ſervare, verbi gratia, in depoſito, cum injuria aliorum eſt conjunctum. Vid. *L.* 31. §. 1. *D. Depoſiti*. Quod ſi autem latro operam mihi aliquam utilem præſtiterit, qualem quidem abs tali acceptare mihi non turpe fuerit, æquum ſane videtur, ut promiſſam mercedem ipſi exſolvam (*b*). Sed tunc iſte latro non amplius erit, qualem hic ſupponimus, communis omnium præterquam ſuorum ſociorum hoſtis. Pacta autem metu extorta eſſe invalida ſupra oſtenſum (*c*). Cæterum recuperari poteſt ejuſmodi hominum amiſſa exiſtimatio, ſi vitæ genus ſceleſtum exuerint, aliudque honeſtum ſuſceperint. Quod non in ſingulis tantum, ſed & integris in (*d*) cœtibus latronum & prædonum procedit (*e*). Ex quo tempore cum illis tanquam cum honeſtis hominibus erit agendum. Ut tamen prius injuriarum datarum reparationem fecerint, aut condonationem obtinuerint.

§. VI. *EXISTIMATIO ſimplex intra civitates degentium* (*f*) eſt, qua quis pro membro ſaltem vulgari, eoque integro civitatis reputatur; ſeu ut quis juxta leges & mores civitatis pro vitioſo ejusdem membro non fuerit declaratus, & aliquo eſſe numero, caputque habere intelligatur. Iſthæc porro exiſtimatio in civitate deficit vel *ex mero ſtatu*, vel *ex delicto*. Prius contingit itidem duplici modo; vel ut ſtatus ille in ſe naturaliter nihil turpe habeat, vel ut cum vitio aliquo, aut ſaltem ejus opinione ſit conjunctus. Solus ſtatus, qui natura ſua nihil vitioſi habet, exiſtimationem ſimplicem in multis civitatibus adimit mancipiis, quæ pro perſonis civilibus non reputantur; ſeu quæ caput civile non habere, nulloque numero intelliguntur eſſe. Quam vilis iſtorum conditio apud Romanos fuerit,

(*a*) Id quod AUCTOR noſter in Diſſert. de Exiſtimatinne, quæ numero tertia eſt inter junctim editas Upſaliæ 1677. §. 7. extra applicari vult ad incolas Barbariæ, qui pacta utcunque ſervant, & Muhamedanos ſuos non deprædantur, præſertim, addens cum dicere poſſint, dari quoque inter Chriſtianos, quibus implacabile in Muhamedanos bellum gerere officium habeatur. Vid. PARRHASIANA T. I. p. 204 I. Editionis.

(*b*) Vid. ſupra L. III. c. 6. §. 11. in fine.

(*c*) L. III. c. 6. §. 11. ſequ. H.

(*d*) Conf. GROTIUS L. III. c. 3. §. 3. & BUDDEI Spec. Juriſprud. Hiſtor. §. 2. 3. 4. ubi hæc priſtinis Romanis applicantur, quorum Reſpublica a latronum & aliorum ſceleſtiſſimorum hominum collovie condita vulgo fertur. Videatur tameo HEINECCIUS Hiſtor. Jur. I. c. 1. §. 1.

(*e*) AUGUSTINUS L. XIV. de Civitate Dei c. 4. loquutus de prædonibus: *Hoc malum, ſi in tantum perditorum hominum acceſſibus creſcit, ut & loca teneat, ſedes conſtituat, civitates occupet, populos ſubjuget, evidentius civitatis nomen aſſumit*. H.

(*f*) Prouti de æſtimatione ſimplici in ſtatu Naturali in §. 2. egit AUCTOR; ita hoc loco de ea diſſerit, quatenus ei locus eſt in Societate Civili. In qua eam perinde unuſquiſque vi æqualitatis naturalia exigere poteſt, quandiu nihil admiſerit, quod eum indignum reddat fama viri probi & honeſti.

rit, notiſſimum eſt (*a*). Speciminis loco vid. *L. 6. D. ad L. Juliam de Adulter. L. 23. L. 29. C. d. t.* Nec major ſervorum gentilium æſtimatio apud Ebræos. JOSEPHUS Archæol. IV. 8. *Sed neque ſervi teſtimonium perhibeant propter ignobilitatem animi, quos aut propter lucrum, aut propter timorem veriſſime poteſt credi, non poſſe vere teſtari*. Add. SELDENUS L. V. c. 3. Lex VVISIGOTHORUM L. II. lit. 4. c. 9. In quibuſdam quoque civitatibus ſat tenuis ſpuriorum exiſtimatio; cum tamen quod tali modo ſint geniti, non ipſorum, ſed parentum culpa verſetur (*b*). Vid. *Tit. Cod. ad SCtum Orficianum, &* STOBÆUM Serm. 75. Niſi quod non plane de nihilo ſit illud PROCOPII in Hiſtoria arcana: *Fœminarum flagitia non ſolum in conjuges derivantur, ſed ad liberos multo magis pertingunt, quos notam diuturnæ turpitudinis ferre contingit, quaſi maternam labem natura referant*. Apud Indos quoque infamis habetur certa ſtirps hominum, Peneaes dicta; de qua vid. Abr. ROGERIUS de Bramin. Part. I. c. 2. Poſteriori modo ſtatus exiſtimationem civilem tollit aut minuit, quod in iſto conſtituti circa talia negotia occupentur, quæ ſine vitiis obiri non poſſunt, vel propter ſordes non niſi a viliſſimi, & abjectiſſimi hominibus animi exercentur, quo loco prioris ſortis homines cenſeantur, ex cujuſque civitatis legibus aut moribus patebit. Quam ad rem ſpectat, quod refert VALERIUS MAXIMUS L. VII. c. 7. de Q. Metello, prætore urbano, *qui Vecilio lenoni bonorum Juventii poſſeſſionem ſecundum tabulas teſtamenti non dedit: quia nec factum illius probare voluit, qui fortunas ſuas in ſtabulum contaminatum projecerat; aut huic tanquam integro civi jura reddere, qui ſe ab omni honeſto vitæ genere abruperat*. IBIDEM, cum *Genucius, Magnæ Matris Gallus, a Cn. Oreſte prætore impetraſſet, ut reſtitui ſe in bona Næviani juberet*, Conſul Æmilius Lepidus decretum Prætoris reſcidit; *ne obſcœna Genucii præſentia inquinataque voce tribunalia magiſtratuum ſub ſpecie petiti juris inquinarentur*. Quo pertinet etiam *L. 1. D. de Aleator.* ubi prætor negat, ſe judicium daturum, *ſi quis eum, apud quem alea luſum eſſe dicetur, verberaverit, damnumve ei dederit, ſive quid eo tempore dolo ei ſubtractum fuerit*. Ad poſteriorem claſſem pertinet, quod in multis civitatibus carnifices, lictores, fornicarii, & ſimilis farinæ homines ab honeſtiorum conſortio excluduntur. Id quod quarundam civitatum legibus expreſſe conſtitutum eſt. Sicut Romæ quondam *carnificem non modo foro, ſed etiam cœlo hoc ac ſpiritu cenſoriæ leges, atque urbis domicilio carere voluerunt* (*c*), *veluti cujus contagione concio funeſtaretur*. CICERO pro C. Rabirio, (c. 5.) Alibi communi duntaxat conſuetudine, & opinione talibus miſceri pudendum habetur. Idque tum quia miniſteriis illorum, cum atrocitate conjunctis, plerumque mores ſolent reſpondere, tum quia nonniſi viles animæ ad talia ultro ſeſe applicant (*d*). Quanquam apud Romanos milites exſequendis ſuppliciis frequenter adhibiti (*e*) non in caſtris modo, ſed & in urbe, citra ullam infamiam, aut detrimentum exiſtimationis. Vid. Petri FABRI Semeſtria L. II. c. 6. quia aliud eſt ex peculiari mandato ſuperioris exſecutionem facere, aliud eſt eam velut artem profiteri. Sic & apud Judæos ſontes a toto populo lapidabantur. De VVitoldo, Lithua-

(*a*) Supra ad L. VI. c. 3. §. 7. Apud JUVENALEM eſt Satyr. 6. *O demens ita ſervus homo eſt?* H.

(*b*) Ad hoc verum eſſe queat, quod EURIPIDES Andromacha ait:

Νόθοι τε πολλοὶ γνησίων ἀμείνονες.

Et prole melior ſæpe legitima nothus. H.

(*c*) Plane ut Athenis, ubi periphraſtice dictus carnifex ὁ πρὸς τῷ ὀρύγματι, *accola aggeris*, ſive *valli extra urbem*, & apud Rhodios, lex fuit, τὸν δημόσιον μήποτε εἰσελθεῖν τὴν πόλιν, *ne carnifex unquam urbem intraret*. DIO CHRYSOSTOM. Orat. 31. Quod etiam hodie apud Tholoſates obtinere, ſcribit BODINUS III. de Rep. 8. H.

(*d*) Tanto minus mirum eſt, Chriſtianis exoſos fuiſſe carnifices, a ſanguinis fuſione uſque adeo abhorrentibus. ATHENAGORAS (cui ſimilia ſcribunt Arnobius & Origenes) *Apologia pro Chriſtianis* de Chriſtianis: *Quos ſciunt, ne id quidem ſuſtinere, ut vel juſte quenquam interimi videant; quiſquamne his abjiciat, quod aut homines interficiant, aut homines devorent?* TERTULLIANUS Libr. de Idol. c. 19. *Homicidii introductia aſcendit mihi laniſtam ab eccleſia arceri, eo quod crudelem rem faciat, licet Reipublicæ læſæ non damnetur*. H.

(*e*) Hinc apud SVETONIUM Calig. c. 32. eſt: *Miles decollandi artifex quibuſcunque e cuſtodia capita amputabat*. H.

Digitized by Google

thuaniæ duce refert Mich. MONTAIGNE Eſſais L. III. c. 1. ipſum introduxiſſe, ut ad mortem condemnati ſibi ipſis manus inferrent; quod inconveniens ſit, tertium innocentem adhiberi, ac homicidio onerari. Quæ ratio tamen inepta eſt, cum carnifex ſane homicidium non admittat, pœnam exſecutioni dando. Aliqui hanc rationem afferunt, quia in præſtatione miniſterii ſui nihil præter dolorem in eo, qui punitur, ſpectare præſumuntur, quod humanæ naturæ manſuetudini repugnat. Sic legibus Romanis notantur, qui mercedis cauſa in ſcenam prodeunt. Vid. *L. 1. D. de His, qui not. infam.* aut qui operas ſuas, ut cum beſtiis depugnarent, locaverint. *L. 1. §. 6. D. de Poſtulando*. Ubi infamiæ irrogandæ fundamentum non tam conſiſtit in aliquo malo facinore, cum talia etiam innoxie poſſint obiri; ſed quod iſta ob lucrum patrare, tanquam fœdiſſimum Romanæ indoles gravitatis averſaretur. Nam ſæpe ſola merces operam aliquam vilem ſolet reddere. Sic & iiſdem legibus non niſi ob ſuſpicionem animi leviſſimi, & fidei amoriſque deſultorii infamiam pariebat (*a*), intra tempus luctui deſtinatum filiam viduam alteri nuptum locaſſe, talem duxiſſe, aut ſub ſua poteſtate conſtitutum pati ducere, aut hoc modo nubere. Sic apud antiquos Canariarum incolas magnum ignominiæ & dedecoris ſpecimen fuit habitum, lanii officio fungi; uti tradit Aloyſius CADAMUSTUS Navigat. c. 8. Quod idem de Utopienſibus ſuis tradit Th. MORUS Utop. L. II. SELDENUS de J. N. & G. L. IV. c. 5. refert, Ebræos quatuor hominum genera a teſtimoniis & judiciis ob infamiam arcuiſſe: aleatores, fœneratores, quæſtum facientes ex anni ſeptimi ſeu Remiſſionis anni frugibus, & qui columbas volare docebant, addita ratione, quod horum nemo incumbat rebus, quæ ad firmitudinem ſeculi, id eſt, ad bonum publicum, ſeu vitæ humanæ commodum ſpectant.

§. VII. *EX antegreſſo* autem *delicto*, exiſtimatio ſimplex civilis plane deficit, quando quis juxta leges ob certum delicti genus, (nam omnia delicta civiliter exiſtimationem non extinguunt. Vid. *L. 1. C. de Modo multarum*) infamia notatur; idque vel ut vita naturali ſimul expellatur, & memoria quoque ejus damnetur, vel ut cum infamia civitate ejiciatur; vel ut in civitate quidem retineatur, non tamen velut membrum integrum, ſed tanquam infectum; ut qui domicilio quidem civitatis, & communi legum tutela gaudeat, muneribus tamen publicis, ac honeſtis ſocietatibus excluſus, & ad exercendos actus legitimos, exiſtimationem ſalvam præſupponentes, inhabilis, ſeu inteſtabilis. Quæ autem crimina ſint, talem infamiam conciliantia, ex cujuſque civitatis legibus eſt cognoſcendum. Vid. *L. 5. §. 1. (b) 2. 3. D. de Extraordin. cognit.* circa quam tamen obſervandum, in uno atque altero exemplo non ſatis accurate diſtingui exiſtimationem ſimplicem ab intenſiva. Notanda quoque hic lex Ægyptiorum, quæ *ordinum deſertoribus, aut imperatorum juſſa non exſequentibus, non mortis, ſed infamiæ extremam pœnam decernebat. Quod ſi poſtea ignominiam ſtrenuitate abolevisſent, in priſtinam dignitatem reſtituebantur. Ita cum ignominiam gravius morte ſupplicium fecerit legislator, ſimul infamiam pro ſummo malo habendam docere voluit; ſimul nihil morte affectos vitæ communi profuturos amplius: honore vero dejectos priſtinæ ingenuitatis deſiderio plurimum adhuc boni effecturos cenſebat*. DIODORUS SICULUS L. I. c. 78. Obſervandum porro eſt ex mente JCtorum Romanorum, turpia facta, quibus infamia contrahitur, notari vel immediate ipſo (*c*) jure (*d*), vel antegreſſa cognitione, & condemnatione

(*a*) Hæc vera & una cauſa non eſt, alioquin & vidui ignominia notarentur (*L. 11. D. de His, qui not. infam.*) Potiſſima eſt indecora ſanguinis ac ſeminis commixtio, ſive, ut HARMENOPULUS L. IV. Proch. tit. 6. loquitur, διὰ μὴ σύγχυσιν τοῦ γένους; & ne ſi ſtatim a morte prioris mariti nubat vidua alii, ac poſtmodum octavo aut novo decimove menſe pariat, de fœtu dubitetur. H.

(*b*) Exiſtimatio *eſt dignitatis inlæſæ ſtatus legibus ac moribus comprobatus, qui ex delicto noſtro, AUCTORITATE LEGUM, aut minuitur, aut conſumitur*. In qua lege definitio honoris ſive æſtimationis civilis præſto eſt.

(*c*) *Hoc edicto continentur etiam alii omnes, qui EDICTO PRÆTORIS, ut infames notantur*. L. I. §. 8. D. de Poſtulando.

(*d*) Cujus ratio eſt, quoniam quædam delicta ita ſunt comparata, ut vix excuſationem habeant, coloribuſque obtegi haut poſſint, quippe palam & inſpectante populo commiſſa. H.

tione judicis, vel honeſtorum virorum quadam velut cenſura; quam vulgo vocant *infamiam facti*. Vid. *L.* 13. *C. ex Quibus cauſ. infam. irrog.* add. *L.* 2. *D. de Obſeq. parent. præſt. L.* 20. *D. de His qui notant. infam.* (*a*) *L.* 25. *C. ad L. Juliam de Adult.* Poſſis etiam huc referre, quod de Apalchitis tradit ROCHEFORT Deſcript. Antill. Part. 2. c. 8. furum ibi nullam aliam eſſe pœnam, quam ut in omnibus conventibus hoc ipſis exprobretur. Sed hoc pleriſque adeo acerbum videri, ut in incultas ſolitudines aufugiant. Circa quam tamen infamiam facti judicaverim, illam non tam immediate reſultare ex opinione virorum gravium, quam ex ipſa quoque lege infligi ideo, quod talia facta virorum gravium opinione damnantur, ac fœda habentur. Nam utut turpe ſit, viris probatis non probari: tamen niſi declaratio legis accedat, ſolo privatorum judicio nemo jacturam facit exiſtimationis hactenus, ut excludatur emolumentis & juribus illis, quæ integram exiſtimationem ex legibus civilibus comitantur. Unde & illud apparet, non ſtatim fieri infamem, qui accuſatus fuit de crimine infamiam pariente, aut cui illud eſt objectum. Nam uti recte Delphidio Oratori, exclamanti: *Ecquis nocens eſſe poterit uſquam, ſi negare ſuffecerit?* Julianus reponebat, *Ecquis innocens eſſe poterit, ſi accuſaſſe ſufficiet?* (Amm. MARCELLINUS L. XVIII. c. 1.) Quo poteſt applicari & illud apud PLAUTUM Trinummo, (Act. I. ſc. 2. v. 44. 45.) *Ne admittam culpam, ego meo ſum promus pectori. Suſpicio eſt in pectore alieno ſita.* Sed tunc demum crimen infamiam parit, ubi quis de eodem fuerit condemnatus, aut idem agnoverit. Id quod etiam facere cenſetur, qui cum actore paciſcitur, ut is ab actione deſiſtat: quoniam intelligitur conſiteri crimen, qui paciſcitur. *L.* 5. *D. de His qui not. infam.* Niſi forte oſtendi queat, non conſcientiam criminis, ſed alias fuiſſe probabiles cauſas, puta vexationem fori (*b*), judicis immanitatem aut inimicitias (*c*), ut quis maluerit pacto cum actore defungi. Apud ISOCRATEM adverſus Callimachum. (princ. p. 641. Ed. Pariſ. minor.) quidam ſuaſerant reo, ut cum actore tranſigeret. *Multa enim in judiciis præter opinionem evenire & inferendis ſuffragiis cauſam potius quam æquitatem dominari. Quare utilius & conducibilius eſſe, parvo ſumtu magnis criminibus liberari, quam nulla pecunia numeratæ tantum periculum ſubire.* Quanquam autem eo ipſo integram quis exiſtimationem cenſeatur retinere, ſi ſuper objecto crimine a judice fuerit abſolutus (*d*); tamen ut rei innocentia eo latius innoteſcat, ſimul puniendo calumniatori, in multis civitatibus receptum, ut ipſe actor ad palinodiam adigatur (*e*), ſe ipſum mendacii arguere, deprecari, reoque honorem exhibere cogatur, & ſi quæ ſunt alia. Ex JOSEPHO de Bello Judaico L. IV. c. 39. patet, ignominiam ex vinculis ortam deleri ſolitam, ſi vincula non recluderentur, ſed diſſecarentur: idque innocenter vinctis contigiſſe apud Romanos tradit.

§. VIII. Ex HISCE id quoque colligitur, veram infamiam non poſſe alicui inde conciliari, quod injurias verbis aut re ſibi illatas non propriis armis, uti quibuſdam in locis inter nobiles inprimis, & militares viros mos invaluit, ſed per magiſtratum vindicare, aut eaſdem tacite concoquere voluerit; modo iſta patientia non arguat fœdi alicujus facinoris confeſſionem. Habet equidem multum ſegnitiæ & timidita-

(*a*) *Ea, quæ pater teſtamento ſuo filios increpans ſcripſit, infames quidem filios JURE non faciunt, ſed APUD BONOS ET GRAVES Opinionem ejus, qui patri diſplicuit, onerant.*

(*b*) Quam in rem commendant JCti, ut tranſigens perſpicuis id verbis teſtetur. Eſt autem tum omnino neceſſarium, ut tranſactio prope condemnationem, ubi litis moleſtiæ jam ſunt ſuperatæ, non adhibeatur. Vid. *L.* 4. §. 1. *D. de Alienat. judic. mutand. cauſ.* EYBEN. not. ad Perez. in tit. C. de His qui not. infam. H.

(*c*) Quibus addi poteſt, non tantum per immanitatem, & inimicitias judicium, verum etiam per ignorantiam ſæpe eorundem, opiniones porro præconceptas, & negligentiam fieri, ut, qui cauſſa etiam optima nituntur, inferiores diſcedant. Vid. PARRHASIANA T. II. p. 304. & ſeqq.

(*d*) Id quod etiam locum habere exiſtimant, ſi tortus ſuperaverit cruciatus, & hinc abſolutus fuerit. V. FREHERUS L. III. de Infam. c. 5. n. 14. *cum multis quæ profert Dd.* RICHTER Dec. 80. n. 30. ſequ. Quam ſententiam pro dignitate jam excutere non vacat. H.

(*e*) Apud Romanos in levibus injuriis ſatis erat dicere: *Nollem dictum, nollem factum.* In gravioribus adhibebatur: *Juro te eſſe indignum injuria hac.* Vid. PLAUTUM in Amphitruone. TERENTIUM in Adelphis. Supra L. III. c. 1. §. ult. H.

ditatis viro indecoris quaſvis injurias & inſultationes deglutire, nec ad defenſionem libertatis aut juris ſui ſtrenue accingi. Et plures ſunt, qui ſuum velint facere illud Neoptolemi apud QUINTUM CALABRUM L. IX. τεθναίην μᾶλλον, ἢ ἀνάλκιμος καλεοίμην. *Emoriar potius, quam nomen ignavi geram.* Tamen ſi quis quarundam injuriarum vindictam cum judicio magis aſpernetur, quam per formidinem deſerat, celſi ſatis animi documentum edit. Neque in eo quid eſt, quod exiſtimationem naturalem aut civilem extinguat. HOBBESIUS Leviathan. c. 27. *Civis a cive verba audit plena contumeliæ, quæ nulla tamen lege lata puniuntur; metuenſque niſi armis vindicet, pro homine haberi timido, ad arma provocat, & illum interficit. Crimen eſt, nec metu ejuſmodi excuſabitur. Quare? Quia civitas verba publica, id eſt, leges, apud cives plus valere vult, quam verba hominis ſingularis: cujus verbis pœnam conſtituere ideo neglexit, quia eos, qui ne verba quidem tolerare poſſint, pro molliſſimis omnium hominum habet civitas.* Vid. tamen Lex SALICA tit. 32. Multo minus autem infamia contrahitur in illis civitatibus, ubi privata injuriarum exſecutio expreſſe per leges interdicta (*a*), ſi quis legibus potius parere, quam obtentu honoris periculo ſimul ancipitis pugnæ, legumque ſeveritati ſeſe velit exponere. *Injuſtum rigido jus dicitur enſe.* OVIDIUS Triſt. V. El. 7. Neque ſemper ſignum timiditatis eſt, cum alio quavis de cauſa in pugnam nolle deſcendere, vitæque & fortunarum diſcrimen temere ſubire; cum aliæ longe tutiores, & vitio carentes dari queant occaſiones, quibus quis fortitudinem ſuam queat oſtentare. Exemplum Pulſionis & Vareni centurionum vid. apud CÆSAREM de B. G. L. V. (c. 44.) V. quoque BUSBEQUIUS Epiſt. 3. de Velibego. Sic apud PLUTARCHUM (in Pyrrho p. 404.) Pyrrhus Antigonum conſceleratum appellavit, provocavitque, ut in planitiem deſcenderet, atque de regno ſecum decerneret. Ille vero reſpondit: Τὸν μὲν αὐτοῦ στρατηγίαν οὐχ ὅπλων μᾶλλον ἢ καιρῶν εἶναι. *Ductum ſuum non armorum magis, quam temporum eſſe; Pyrrho, ſi vitæ pœniteret, multas patere ad interitum vias.* Apud EUNDEM Antonio, (p. 950. E.) Auguſtus Antonio in duellum provocanti itidem reſpondit: *Vias Antonio multas patere ad interitum* (*b*). De militibus in regno Tunquin refert Alexander de RHODES Itiner. L. II. c. 6. quod licet in hoſtem fortiter pugnent, vitæ ſuæ haudquidquam parci: inter ſe tamen ipſos fratrum inſtar invicem amare, nec unquam arma contra commilitones ſuos expedire. Iidemque cum aliquando Gallum & Luſitanum duello congredi cernerent, attoniti dixerant: ſe barbariem ejuſmodi nunquam vidiſſe. Neque cordatum hic vulgi voculæ debent movere: cum cujuſque civis exiſtimatio judicio ſummi imperantis, legumque ſtet, cadatque; & in eo virtus ſit, legibus velle parere (*c*), ſpreta inani male feriatorum hominum opinione. Ex quibus apparet, quid reſpondendum ſit HOBBESIO Leviath. c. 10. qui vix fieri poſſe putat, ut non glorioſum habeatur in duella prompte deſcendere, cum id indicium ſit potentiæ. Quare enim non indicium præſtantiæ poſſit haberi, impetum animi vireſque ratione temperare noſſe, eaſque non niſi ad præſcriptum legum exſerere? Etſi non inſuper ſit habendum, quod IDEM dicto loco c. 30. ſuadeat: legibus duella prohibentibus hanc quoque addendam, ut quicunque nobiles ſunt aut haberi cupiunt, juramento obſtringantur, quod concivem ad duellum non ſint provocaturi, nec provocati comparituri. Sic enim declinantes habituros honeſtiſſimum prætextum pugnam detrectandi. Conſti-

tutio-

(*a*) Quæ leges haut dubie valent. Neque enim ferendi ſunt, qui pœnas capitales in certamina privatorum ſingularia ſtatutas improbant. V. MONTALTIUS in Opere epiſtolico, ubi doctrina Jeſuitarum exhibetur contra edictum Ludovici XIII. Gall. Reg. pro duellorum juſtitia pugnantium. H.

(*b*) Huntlæo, Comiti apud Scotos, certamen ſingulare per æneatorem offerenti, reſpondebat Comes Hartfordiæ, Prætor exercitus Anglicani: Quod ſi lis inter ipſum & Comitem Huntlæum fuiſſet, ſe oblatam duelli conditionem recuſaturum non fuiſſe; ſed cum controverſia eſſet regni Angliæ cum regno Scotiæ, non eſſe in ejus poteſtate, tanti negotii diſcrimen proprio periculo ſubjicere: nedum eum publicam Ducis exercitus ſuſtineret perſonam, convenire, in certamen cum viro conditionis inferioris deſcendere. ZOUCHÆUS Part. II. Jur. fecial. ſect. 9. quæſt. 3. H.

(*c*) Vere enim ARISTOTELES V. Pol. 9. Οὐ δεῖ οἴεσθαι δουλείαν εἶναι τὸ ζῆν πρὸς τὴν πολιτείαν, ἀλλὰ σωτηρίαν. *Non eſt putanda ſervitus, vivere Reipublicæ convenienter, ſed ſalus.* Conſ. ſupra L. II. c. 5. §. 12. H.

Digitized by Google

tutiones Siculæ L. III. Tit. 33. §. 4. acerbitate pœnæ iſti malo obviam ire conantur, ſumendæ de illis, qui contumelia alterum affecerint. Obiter duellorum antiquitatem, & ex quo fonte ea ſint orta, docet Diodorus Siculus L. V. c. 28. *Galli inter ipſas epulas, cauſa ex jurgio quomodocunque arrepta, inſurgere, & ex provocatione, nihil vitæ jacturam æſtimantes, inter ſe digladiari ſolent*. Cujus rei ratio adſignatur, quod perſuaſi ſint, animas denuo in corpora reverti.

> - - - - - - - *Inde ruendi*
> *In ferrum mens prona viris, animæque capaces*
> *Mortis, & ignavum eſt rediture parcere vitæ.*

Lucanus L. I. (v. 460. & ſeqq.) Eandem rationem audaciæ Germanorum adſignat Appianus in Celtico, (p. 755.)

§. IX. Manifestum porro & illud eſt, exiſtimationem ſimplicem naturalem non poſſe alicui adimi per imperantem pro mero arbitrio, niſi ex antegreſſo ipſius delicto, quod ſui fœditate, aut per legum ſanctionem expreſſam, infamiam habet comitem. Nam cum talis poteſtas nullo modo poſſit facere ad conſervationem aut emolumentum civitatis, eandem in imperantes non fuiſſe collatam intelligitur. Quanquam uti per injuriam imperans civem civitate poteſt ejicere; ſic itidem per injuriam poterit iſtum privare exiſtimatione civili (*a*), ſaltem hactenus, ut ſpolietur emolumentis illis, quæ exiſtimationem integram in civitate comitantur. Intrinſeca autem illa & naturalis exiſtimatio non magis tali adimetur, quam ipſius honeſtus animus. Accedit, quod contradictionem involvat, infamem aliquem declarare ex nuda libidine, id eſt, arguere aliquem affinem fœdorum criminum, non quia revera iſta patravit, ſed quia innoxium hoc modo tanquam noxium tractare placet. Sed & illud certum videtur, neminem civem obligari, ut exiſtimationem ſuam ſimplicem civitati impendat, ſeu ut veram infamiam contrahat propter utilitatem civitatis. Facta enim turpia, ex quibus vera infamia oritur, neque a civitate imperari poſſunt, neque a cive præſtari debent.

§. X. Illud non ita liquidum eſt, an ab honeſto cive poſtulari queat, ut ipſe principis aut civitatis infamiam in ſe ſuſcipiat, ſeu pro iſtius ſceleribus ſeſe velut reum ſubdat? Hic etſi videatur, vix poſſe quenquam ſeſe ſceleſtum ſine ſcelere fingere; putaverim tamen, diſtinguendum eſſe inter delicta principis domeſtica ſive privata, & publica, ſeu quæ in totam civitatem redundant. Circa priora ut quis ſe pro principe reum ſubdat: neque hic honeſte poſtulare poteſt, neque ille præſtare; eo nempe fine, ut vel plauſibilem prætextum ſceleri principis ſuppeditet, vel maculam, quæ hujus exiſtimationem naturalem affectura erat, in ſe derivet. Nam civilem exiſtimationem principi, ſupra judicia civilia poſito, nemo ademerit. Neque puto quenquam cordatum probaturum illud Aniceti factum, qui Octaviæ ſeſe adulterum jactabat, ut Neroni prætextus foret ipſam matrimonio exturbandi. Vid. Tacitus A. XIV. 62. Euripides Helena, (v. 106. 107.) Οὐδ' συγγόνων χάριν δοίην ἄν, ἐξ ὧν δυσκλεεῖς φαινοίμεθα, *neque in fratris gratiam facile ſuſcipiam maculas infamiæ*. Add. hiſtoria Antonii Perezii (*b*) apud Thuanum L. CIV. Solet tamen non raro contingere, a miniſtro quidpiam tractari cum aliis ex mandato principis, aut contra eoſdem ſuſcipi, ſed ita ut in Reipublicæ damnum ſit redundaturum, ſi publico id conſilio factum appareat; quod damnum declinari queat, culpa in miniſtrum collata, quaſi privato id auſo ab ipſo fuerit ſuſceptum. Hæc arbitror bonus civis non detrectabit ad avertendum a civitate ſua magnum malum ſimulare, nullo publico mandato ſeſe id egiſſe; modo ficta duntaxat infamiæ pœna defun-

(*a*) Quare etiam ſententiæ, ex qua infamia ſequitur, licet iniqua, ſi in rem judicatam tranſiit, infamem facit, quantum attinet effectus juris. Ut recte docet A. MATTHÆI de Criminib. ad tit. de Pœnis c. 3. n. 7. etſi diſſentiat BRUNNEMANNUS ad L. XXII. D. de His qui notant. infam. n. 3. & ad L. 8. C. eod. Sane in *L.* 1. §. *ult.* *D. de Quæſtion.* ſtatuitur, *a Principe reſtituendum eum, qui nocens videbatur, ſi poſtea ratio innocentiæ conſtiterit*. Cujus exemplum eſt in Lycia provincia ab Arcadio Imperat. reſtituta. *L.* 9. *C. Theodoſ. de Indulgent. crimin.* ubi Jacobus GOTHOFREDUS in Comment. legi meretur. H.

(*b*) Conf. ſupra ad L. III. c. 7. §. 8. H.

Digitized by Google

defungi liceat. (Add. Marselaer Legato L. I. c. 33.) Nam mortem aut deditionem eo nomine ſubire, durum nimis foret. Illud autem quidquid eſt ſimulatæ pœnæ facile iterum tolli, aut alia via penſari poteſt (*a*). Cæterum id manifeſtum eſt, infamiam civilem aboleri poſſe (*b*) per eum, cui eandem infligendi poteſtas eſt. Vid. Cornel. Nepos Alcibiade c. 7. Justinus L. X. c. 4. Libanius Orat. 7. *Diſſoluta eſſe, nec perfecta, quæ peracta fuerint, ex eo genere eſt, quod fieri nequit. Verum infamiam penitus delere ab ignominioſis, id integrum eſt. Hujus autem morbi medicus nullus alius eſt, niſi tu ſolus.* (Julianum Imperat. alloquitur.) Ita tamen, ut ſiquidem illa fuerit inflicta ex flagitiis, reſtitutio famæ tantum producat effectus civiles externos integræ exiſtimationis; naturalis exiſtimationis labem per ſe haud quidquam tollat.

§. XI. Existimatio *intenſiva* eſt, ſecundum quam perſonæ, alias quoad exiſtimationem ſimplicem æquales, ſibi invicem præferuntur, prout uni præ altero inſunt, queis aliorum animi ad exhibendum honorem permoveri ſolent. Eſt autem honor, qui intenſioni exiſtimationis reſpondet, ſignificatio judicii noſtri de præſtantia alterius. Unde revera honor non eſt in honorato, ſed in honorante. Aristoteles Nicom. L. I. c. 3. *Τιμὴ δοκεῖ ἐν τοῖς τιμῶσι μᾶλλον εἶναι, ἢ ἐν τῷ τιμωμένῳ.* Etſi enim quilibet ſibi ipſi valorem ponere pro lubitu queat, ſicuti venditor merces ſuas quanti vult, indicare poteſt: tamen ubi pretium mercium ultimato ab emptore definitur; ita quanti quis aliis videatur, penes hoſce eſt determinare. Vid. Joann. VIII. 54. *Quanticunque quis ſeipſum æſtimet, tanti tamen eſt, quanti æſtimatur ab aliis.* Hobbesius Leviath. c. 10. Ita tamen aliquis honore ab aliis ſibi delato afficitur, prout ille reſpondet valori, quem quiſque ſibi ipſi poſuit. Cæterum metonymica quadam ratione ipſa quoque exiſtimatio, ſeu id, quod honorem meretur, eo vocabulo inſignitur. Sicuti & peculiariter certi ſtatus, quos honos comitatur, honores dici ſueverunt (*c*). Id autem recte ab Eodem de Cive c. 1. §. 2. obſervatum eſt, cauſam gloriationis, & honorem, cum comparatione & præcellentia conſtet, ſi omnibus adſit, nemini adeſſe. Neque ſocietatem inter multos homines, aut multi temporis iniri poſſe gloriæ cauſa, ſeu ut ſocii mutuo ſeſe adjuvent ad naſcendam gloriam & honorem. Quippe cum tanti quiſque inter homines judicetur, quantum ſine aliorum hominum ope ipſe poteſt. Vid. Seneca Epiſt. 27. de Calviſio Sabino. Sicut contra quæ pluribus incumbit ignominia, multitudine elevatur. Iſthæc autem exiſtimatio intenſiva conſiderari poteſt vel inter eos, qui invicem *in naturali libertate vivunt*, vel qui *eadem civitate continentur*. Deinde expendenda erunt *fundamenta* iſtius intenſionis, & quidem prout producunt vel *aptitudinem* duntaxat ad honorem ab aliis expectandum, vel *jus* proprie dictum, quo idem ab aliis tanquam debitus poſtulari queat.

§. XII. Fundamenta intenſivæ exiſtimationis in genere cenſentur omnia illa, quæ inſignem aliquam præſtantiam aut perfectionem habent, (Cicero de Natura Deorum L. I [c. 17.] *habet venerationem juſtam, quidquid excellit,*) aut eandem judicantur arguere; & quidem talem, cujus effectus cum fine legis naturalis aut civitatum congruit. Nam ſtulto vulgi judicio eos quoque interdum videas celebrari, qui circa vitium aliquod exercendum cumprimis ſeſe ſtrenuos exhibent. Uti ſunt potatores bicongii & tricongii (*d*): & in quos cadit illud Juvenalis Sat. 4. (v. 139.) *Nulli major fuit uſus edendi Tempeſtate mea.* Aristophanes Acharnenſ. Act. 1. Scen. 2. (v. 78. Ed. Kuſteri.) Οἱ βάρβαροι γὰρ

(*a*) Vid. omnino AUCTOR L. X. Rer. Brandenb. §. 104. ad A. MDCLXXI. ſub exemplo Mongomerii & Brandii. H.

(*b*) Vid. ſupra L. I. c. 9. §. 6. Famæ a Papa Carafis reſtitutæ illuſtris eſt narratio apud NATALEM COMITEM L. XVI. Hiſtor. ad A. MDLXVI. Enimvero cum aliquando exiſtimaretur, veniam criminis citra notam dari haut poſſe, placuit ratio, quam verbis hiſce exponit AUGUSTINUS Epiſt. 269. ad Cecilianum: *Nec indulgentia illis danda viſa eſt, ne vel ſic aliquo crimine notarentur, ſed tantum commonitorium, quo eos ab omni moleſtia liberos dimittere juberetur.* H.

(*c*) ARISTOTELES III. Pol. 7. *Τιμὰς γὰρ λέγομεν εἶναι τὰς ἀρχάς. Honores enim dicimus eſſe magiſtratus.* H.

(*d*) Quos alicubi in aulis politicos appellari, ſcribit CARPZOVIUS Quæſt. criminal. 146. n. 9. H.

γὰρ ἄνδρας ἡγοῦνται μείους τοὺς πλεῖστα δυναμένους κ᾽ τρα-γῶν ἐ τιῶν. Item acerrimi præliatores Venerei ῥιψοκίνδυνοι, aſtutiſſimi fures, & id genus homines vitiorum ſuorum anteſignani. Qui tamen quo perfectius artificium ſuum callent, eo nequiores a probis viris habentur. Philo Judæus de Migratione Abrahami, (p. 413. A. Edit. Pariſ.) *In rebus inhoneſtis excellere, inſignis turpitudo eſt: ſicut ſecundo loco cenſeri, levior miſeria* (*a*). Arriani Epictetus L. III. c. 14. *Si mihi dixeris, te vehementer calcitrare; dicam & ipſe tibi, eo te ſuperbire, quod ſit aſini proprium* (*b*). Etiamſi iſta ſæpe robur corporis, aut vividum animum arguant, ſed qui in prava detortus eo vehementius vitiis exuberat, quo majore vigore floreſcit. Ex quibus & hoc facile colligitur, laudem, gloriamque tanti haberi, quanti ſunt illi, qui eam tribuunt; adeoque a laudatis demum laudari præclarum eſſe (*c*). Contra ſapiens, Οὐδὲ τὸν παρὰ τῶν τοιούτων ἔπαινον ἐν λόγῳ τίθεται, οἵγε οὐδὲ αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἀρέσκονται, *laudem eorum nihili pendit, qui ne quidem ſibi ipſis placent*. Marcus Antoninus L. III. §. 4. (*d*). In ſpecie autem inter iſta fundamenta ſunt perſpicacia mentis, & capacitas animum variarum notitia rerum excolendi, maxime ubi actu iſta capacitas fuerit impleta. Idoneum circa res gerendas, & ambigua diſcernenda judicium. Vid. Eccleſiaſtes IX. 15. 1 Reg. III. 28. Animus firmus, & per externa inconcuſſus, illecebriſque & terroribus ſuperior (*e*). Facultas decore & copioſe animi ſenſa explicandi. Tum robur, decus, & dexteritas inſignis corporis (*f*), prout iſthæc præclara animi indicia, vel inſtrumenta judicantur. Vid. Virgilius Æneid. V. v. 344. Isocrates in Encomio Helenæ, ubi tamen rhetorem nimis agit. Baco in Sermon. fidel. c. 41. 42. Quanquam autem in proceritate corporis heroicum quid aut magnificum ineſſe quid vulgo judicetur, eoque Deos heroaſque in theatris ſublimes cothurnis repræſentari moris eſſet; & multi ſint, qui ſtaturæ ſuæ aliquid addi, nemo qui demi optet: illud tamen nimis quam ſimplex, quod tradit Themistius Orat. XIV. ex Herodoti Thalia: Αἰθίοπες ἐχειροτόνουν τὴν βασιλεία πήχει καὶ μέτρῳ γυμνάσαντες τὴν ἀρετήν. *Æthiopes, cubito atque menſura comprobata, reges ſuos deſignabant* (*g*). Cui conſpirat judicium illius Americani e nova Francia, qui temporibus Caroli IX. in Gallia verſatus, inter alia hoc ſibi quoque mirum videri dicebat, quod Galli potius iſtum adoleſcentem tenui corpuſculo regem ſibi conſtituiſſent, quam aliquem ex proceris illis & robuſtis, ac barbatis, qui regem ſtipabant; ſatellites Helvetios innuens, apud Mich. Montaigne Eſſais L. I. c. 30. Add. 1 Samuel. X. 23. 24. (*h*) Præſertim cum frequenter huc trahi poſſit illud Oppiani Cyneg. L. III. v. 68. Μείοσι μὲν μείζων τελέθει, μεγάλοισι δὲ μείων. Et ſæpe *natura breves animis ingentibus artus finxerit*. Claudianus de Bell. Getico, (v. 184.) Quintus Calaber L. V. Ἢν ῥώμη τε ἀκήρατος τελέθει, μέγεθος δ᾽ εἰς οὐδὲν ἀέξει ἀνέρος, εἰ μή οἱ πινυτὴ ἐπὶ μῆτις ἕπηται. *Robur virile inefficax eſt, & proceritas ad nihil conducit viro, niſi prudens cum conſilium comitetur*. Bona præterea quæ vocantur fortunæ, prout arguunt vel dexteritatem in adquiſitione, vel facultatem aut materiam præclara patrandi. Maxime autem exiſtimationem intendunt res egregie geſtæ, quod & illæ intrinſecam præſtantiam præſupponant, eamque in uſum deductam & ad legitimos fines adhibitam oſtendant. Aristoteles Rhetor. L. I. c. 5. Τιμῶνται δὲ δικαίως μὲν καὶ μάλιστα οἱ εὐεργετηκότες. οὐ μὴν ἀλλὰ τιμᾶται καὶ ὁ δυνάμενος εὐεργετεῖν. *Maxime honorantur, idque juſte, qui bene fecerunt.*

(*a*) Τὸ γὰρ μὴ ἐν καλοῖς διαπρέπειν, ἐπιφανέστατον αἶσχος, ὡς τὸ φέρεσθαι τὰ ἐν τούτῳ δευτερεῖα, κουφότερον κακόν.

(*b*) Adjicit Cl. BARBEYRACUS dictum P. SYRI ad Luſores pertinens:

Aleator, quanto in arte eſt melior, tanto eſt nequior.

v. 772. Edit. Amſt. 1708. ad quem locum conferendus Commentarius poſtumus GRUTERI.

(*c*) *Lætus ſum laudari me, inquit Hector, opinor, apud Nævium, abs te pater, a laudato viro. Ea eſt enim profecto jucunda laus, quæ ob iis proficiſcitur, qui ipſi in laude vixerunt*. CICERO Lib. XV. ad Famil. Epiſt. 6.

(*d*) Vid. Commentarius GATAKERI, qui complura egregia veterum loca collegit ad illuſtrandam ſententiam Antonini, quæ hoc loco ab AUCTORE laudatur.

(*e*) Quibus dotibus inſtructus *eſt quaſi Deus inter homines*, ut ait ARISTOTELES III. Pol. 9. H.

(*f*) *Forma imperatoria* a Nepote inſignita. H.

(*g*) Conf. ARISTOTELES IV. Pol. 4. princ. H.

(*h*) Conf. CLERICUS ad 1 Sam. IX. 2.

fecerunt. Sed & honoratur, qui bene facere poteſt. Pindarus Olymp. Od. VI. (v. 123. 124.) Τεκμαίρει χρῆμ' ἕκαστον. *Indicat opus quemque.* Et quidem prout præſtantia, aut res geſtæ in plurimorum notitiam pervenerunt, *claritas* proprie dicitur (*a*). Ubi autem comitatur aliquem apud alios opinio peculiaris prudentiæ ac ſapientiæ citra dextre determinanda dubia practica, aut veritates theoreticas *auctoritas* nuncupatur: quam rotundius aliqui *opinionem majoris ſcientiæ conjunctam cum probitate* definiunt. Neque alio intuitu ætas provectior exiſtimationem judicatur intendere, quam quia ex multo rerum uſu, & diuturna contemplatione negotiorum humanorum prudentiam conciliaſſe putatur. Vid. *L. 5. D. de Jure immunitatis.* Quintus Calaber L. V. Αἰεὶ δ' ἐν βουλῇσι γέρων πολυΐδρις ἀμείνων Ὁπλοτέρου πέλει ἀνδρὸς, ἐπεὶ μάλα μυρία οἶδε. *Semper enim in conſiliorum tractatione peritus ſenex potior eſt homine florentioris ætatis, cum plurimarum rerum cognitione valeat.* Diodorus Siculus L. XIX. c. 34. *In omnibus ſic comparatum videtur, ut plus reverentiæ & honoris grandioribus natu, quam minoribus exhibeatur.* Oppianus Halieut. L. I. Γῆρας γὰρ ἐναίσιμον ἄνδρα τίθησι. *Senectus venerabiles viros reddit.* Etſi non deſint, apud quos cani ætatis tantum, non ſapientiæ ſunt judices; aut in quos quadrat illud Ovidii Metamorph. L. IX. fab. 11. *Qui propter amara ſenectæ Pondera deſpicitur, nec quo prius ordine regnat. Et ſtat magni hominis umbra.* Lucanus L. I. (v. 135.) Eoque recte Horatius II. Sat. 8. monet: *Solve ſeneſcentem mature ſanus æquum ne Peccet ad extremum ridendus, & illa ducat.* Antiphanes: Σχεδὸν ἐστὶν ἡμῶν ὁ βίος οἴνῳ προσφερὴς ὅταν ᾖ τὸ λοιπὸν μικρὸν, ὄξος γίγνεται. *Valde vita noſtra vino eſt ſimilis, ſi parum adhuc ſupereſt, acetum fit.* Add. Charron de la Sageſſe L. I. c. 35. n. 5. Strabo L. XV. (p. 488. Ed. Genev. 1036. B. Ed. Amſtelod.) *Indi ætati ſenum prærogativam nullam tribuunt, niſi prudentia excellant.* Philo Judæus de Abrahamo. (p. 387. C.) *Senior non ex longitudine temporis, ſed ex laudata vita ſpectatur. Siquidem qui multum ætatis in corpore vixerunt ſine probitate, longævi pueri dicendi ſunt.* Aliquando etiam locum habet illud Varronis de Re Ruſtica L. II. c. 2. *Ea melior ætas, quam ſequitur ſpes, quam ea, quam mors.* Quintilianus Inſt. Orat. L. II. c. 1. *Non id æſtimandum, cujus quiſque ſit ætatis, ſed quantum in ſtudiis jam effecerit.* Isocrates Archidamo, (init.) Οὐ τῷ πλήθει τῶν ἐτῶν πρὸς τὸ φρονεῖν δὲ διαφέρομεν ἀλλὰ τῇ φύσει καὶ ταῖς ἐπιμελείαις. *Non annorum ſpatium, ſed ingenium & diligentia in cauſa eſt, ut alios alii prudentia ſuperemus.* Philostratus in Vita Apollonii Thyan. L. VI. (c. 8. p. 287. D. Ed. Morelli c. 16. Ed. Olear.) *Non probibet adoleſcentia, ne quis poſſit melius etiam quam ſenes, aliquid diſcernere.* Imo in univerſum fœminæ magis a flore ætatis, quem ſenio commendari volunt. Hinc Lais ætate provectior ſpeculum Veneri dedicat, addita ratione: Ἐμοὶ ποίη μὲν ὁρᾶσθαι οὐκ ἐθέλω, οἵη δ' ἦς πάρος, οὐ δύναμαι. *Nam me cernere talem, Qualis ſum nolo; qualis eram nequeo,* uti eſt in Epigr. Platonis Anthol. L. VI. Quintilianus Declam. 306. *Neque amatur anus, niſi memoria.* Add. Baco Sermon. fidel. c. 40. Sed & ſexui maſculino majorem præ fœminino dignitatem tribuere putatur *L. 1. D. de Senatoribus.* Add. tamen Jacob. Gothofredus de Præcedentia Part. 1. c. 5. §. 35. Quanquam in univerſum ſexus fœmininis cum maſculino quædam exiſtimationis fundamenta habet communia; quædam peculiaria, uti eſt præcellentia in virtutibus, & functionibus, quæ in eum ſexum præcipuæ judicantur cadere; quædam demum mutuatitia, ut quod radiis maritorum dicuntur fulgere, vid. *L. 8. D. de Senatoribus,* aut quod ſe numero & præſtantia prolis quam maxime efferunt. Vid. Ovidius Metamorph. VI. Fab. 4. v. 127. ſeqq. Valerius Max. L. IV. c. 4. §. 1. Plutarchus in C. Graccho (T. II. p. 836. E. Ed. VVech.) de Cornelia. Add. quoque Oratio Kennedi ap. Buchananum Rer. Scotic. L. XII. ſub init.

§. XIII. Ex hiſce apparet, quid judicandum ſit de traditis ab Hobbesio Leviath. c. 10. ubi omnia honoris ſeu exiſtima-

(*a*) DIODORUS SICULUS in Fragmentis Peireſcianis ab Henr. Valeſio editis: Ἀννίβας διὰ μόνης περὶ αὐτὸν φήμης καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην περίβλεπτος ἐγένετο κατὰ πᾶσαν πόλιν ἑκάστου σπεύδοντος θεάσασθαι τὸν ἄνδρα. *Annibal ſola forma ſua* (jam aliis ornamentis amiſſis) *toto orbe habitabili erat ſpectabilis, per ſingulas civitates unoquoque ad intuendum tantum virum feſtinante.* H.

ſtimationis intenſivæ fundamenta ad *potentiam* revocat; quæ definitur poſſeſſione præſentium mediorum ad obtinendum probabiliter aliquod bonum. Eamque facit vel *naturalem*, vel *inſtrumentalem*. Illa conſiſtit in excellentia facultatum corporis, aut animi; uti eſt inſigne robur, inſignis pulcritudo, prudentia, eloquentia, liberalitas, nobilitas, & ſimilia. Illa eſt, quæ per iſthæc aut per fortunam parta tanquam medium inſeruit ad plura paranda; uti ſunt opes, honores, amici, proſpera fortuna. Et in univerſum, quælibet qualitas, quæ amorem vel metum multorum hominum gignit, vel hujuſmodi qualitatis opinio eſt. Inde *dignitas* definitur per valorem ſive pretium hominis tantum, quanti potentiæ ejus uſum aliquis emere vellet. Illum valorem declarare, ſeu manifeſtum facere, quanti aliquem æſtimemus, eſt *honorare* & *inhonorare*; nempe magni æſtimare eſt honorare; parvi, inhonorare. Hinc enumerantur ſigna honoris velut naturalia; uti ſunt opem poſcere, obedire, dona alicui magna & pretioſa dare, (ex quo fundamento, neſcio an ſat appoſite, Zanagæ Princeps in Africa apud LEONEM Africanum L. I. pro hoſpitibus multos camelos ac ſtruthiones mactabat. Quod cum hoſpites deprecarentur, reſpondit: *Non civiliter ſe facturum, ſi tam magnificis & nunquam antea viſis hoſpitibus parva tantum animalia præponat*,) in promovendo bono alieno ſedulum eſſe, loco cedere in re quacunque cupita, amotis vel metus indicia patefacere, laudare, magnificare, beatum dicere, alloqui conſiderate, adire decore, humiliterque (*a*), credere, fidere, conſilium alicujus vel ſermonem quemcunque auſcultare, in opinionibus conſentire, imitari, honorare quos ipſe honorat, opera alicujus uti in capiendo conſilio, vel in rebus arduis. Dignitas porro civilis ipſi eſt valor ille, quem civitas alicui ponit, dum illum imperium vel magiſtratum, vel negotium publicum quodcunque, vel etiam nomen vel titulum honoris cauſa confert. Ubi etiam recte obſervatur, civitatem poſſe conſtituere aliquod ſignum honoris, quod ſua natura indifferens alias videtur. Sicut verbi gratia, equo regis inſidentem per plateas circumduci apud Perſas ſignum honoris erat Eſther XI. 8. item certa inſignia gerere. Sic apud Chinenſes officium ſalutandi capite & manibus peragitur: ſed Japonii calceos a pedibus excutiunt. Chinenſes aſſurgunt illis, quibus honorem exhibere volunt: Japonii in terra reſident, dedecori grandi ducentes, ſi quis erecto corpore conſiſtat in hoc officii genere. Bern. VARENIUS Deſcript. Japon. p. 21. Add. quoque NEUHOF in Gener. Deſcript. Chinæ c. 4. Apud ROCHEFORT Deſcript. Antill. Par. II. c. 19. itidem quædam ſigna honoris rariora exponuntur. Iſthæc uti recte ſeſe habent, ita illud citra notam dimitti non poteſt, quod *honorem in ſolius potentiæ exiſtimatione conſiſtere* aſſerat; & inde inferat, *modo actio aliqua magna & ardua ſit, & proinde magnæ potentiæ argumentum, utrum juſta an injuſta ſit, parum referre. Itaque Ethnicis antiquis, qui Deos, quos in verſibus ſuis adulteria, cædes, aliaſque magnas quidem, ſed injuſtas vel immundas actiones commiſiſſe faciunt, non illos, ut exiſtimavere, dehoneſtaſſe, ſed valde honoraſſe*. Enimvero etiamſi concedere poſſimus, fundamenta honoris haſtenus ad potentiam recte revocari, quod effectum aliquem in vita humana producere apta ſint; cum quod citra effectum bonum vel malum velut mortuum torpet, hominibus in neutram partem videatur æſtimari poſſe; ut tamen potentia ſola, citra conjunctionem cum bonitate, genuinum veri honoris ſit fundamentum, ipſi HOBBESIO, & ſanæ rationi repugnat. Sane enim IDEM de Cive

c. 15.

(*a*) Quo pertinet etiam procumbere vel proſternere ſe. Quem honorem Orientis Regibus habitum ſacra & profana hiſtoria nos docet. V. 1 Reg. I. 23. JOSEPHUS de Davide, Saulem venerante, *προσκυνῆσαι αὐτὸν, πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον, ὡς ἔθος*, *Adorat eum in faciem procidens, ut erat mos*. Phoeniſſæ apud EURIPIDEM ſic loquuntur:

Γονυπετεῖς ἕδρας προσπιτνῶ
Σ᾽ ἄναξ, τὸν οἴκοθεν νόμον σέβουσα.
Supplex te, Rex, venerans genubus
Patrio devolvor de more tuis.

ex qua gente Phœnicum oriundi Carthaginenſes eodem more uſi apud LIVIUM L. XXX. c. 16. At Græci quibus proſterni, niſi in ſacris, mos non erat, eo more Reges Perſarum venerari noluerunt. Vid. CORNEL. Nepos Vit. Cononis c. 3. ubi in notis Boſius. NICEPHORUS L. VIII. Hiſtor. Eccleſ. cap. 36. *ubi de Simeonide Seleuciæ Epiſcopo*. GROTIUS ad Matthæi IV. 9. H.

c. 15. §. 9. honorem definit *per opinionem alienæ potentiæ conjunctæ cum bonitate*. Inde *honorem neceſſario tres affectus conſequi: amorem, qui ad bonitatem, ſpem & timorem, qui ad potentiam referuntur*. Scilicet hic verus honor eſt, quem tres iſti affectus junctim comitantur. Solus timor, quem excitat potentia ad malum determinata pro honoris indicio haberi nullo modo poteſt; cum metus habeat conjunctum odium; quem autem quis odit, perire cupiat. SILIUS ITALICUS L. I. *Et metui demens credebat honorem*. Sic Chriſtiani de magna Diaboli potentia, ſed quæ bonitate careat, & non niſi ad malum feratur, perſuaſi ſumus, quem tamen nemo ſanus eo nomine honorandum duxerit. Sicut & iſte, cum a Salvatore noſtro adorari vellet, non ungues, ſed dona oſtentabat. Matth. IV. 8. 9. Et nemo noſtrum approbat rationem illam quorundam barbarorum, cultum diaboli hoc obtentu excuſantium; ne noceat. Unde etiam ferri non poteſt, quod IDEM d. l. inter ſigna honoris refert, *adulari alicui*. Cum omnis adulatio vitium vel in eo, qui adulatur, vel cui quis adulatur, præſupponat, & indolem irriſionis habeat, & ſine affectu peragatur (*a*). Unde LUCANO L. V. (v. 385. 386.) dicuntur *voces, per quas jam tempore tanto Mentimur dominis*. Vid. PLUTARCHUS de Adulatoris & amici diſcrimine. Cordate Peſcennius Niger apud SPARTIANUM (c. 11.) cum ipſi Imperatori facto quidam panegyricum recitare vellet, dixit: *Scribe laudes Marii, vel Annibalis, vel alicujus ducis optimi, vita functi, & dic, quid ille fecerit, ut eum nos imitemur. Nam viventes laudare irriſio eſt, maxime Imperatores a quibus ſperatur, qui timentur, qui præſtare publice poſſunt, qui poſſunt necare, poſſunt proſcribere*. Quod autem attinet fabulas Poetarum, ſunt equidem, qui per iſtas hoc innui arbitrentur, Deos ſupra leges eſſe poſitos (*b*). Etſi aliam rationem afferat SALLUSTIUS Philoſophus Diis & Mundo c. 3. *Sed quamobrem adulteria, furta, genitorum vincula & reliqua improbitatis facinora fabulis complexi ſunt? Neque hoc indignum admiratione, ut, qua apparet abſurditate, ſtatim animus ſermones involucra eſſe exiſtimans, veritatem ex iis, quæ ſilentio involvenda ſunt, eſſe intelligat* (*c*). Sed quidquid hujus ſit, ego non magis adulteria & ſtupra ſua Jovi cedere honori judico, quam Meſſalinæ, quod ex lupanari *laſſata viris, nondum ſatiata receſſit*. Cordate PINDARUS Olymp. Od. (1. v. 55. & ſeqq.) Ἐστι δ' ἀνδρὶ φάμεν ἐοικὸς, ἀμφὶ δαιμόνων καλά. *Eſt autem homini conveniens dicere de piis honeſta*. Et ISOCRATES in laudat. Buſiridis (v. 395.) iſtas fabulas βλασφημίας, *maledicta* vocat, quibus *talia de diis ipſi commenti ſunt, qualia nemo in ſuos inimicos dicere audeat* (*d*). *Nec enim furta ſolum, & adulteria, & apud homines ſervitutes eis exprobrarunt, ſed & liberorum devorationes, & patrum exſectiones, & matrum concubitus, & multa alia tetra facinora de illis confinxerunt. Quorum nondum illi quidem meritas pœnas dederunt; non tamen omne ſupplicium effugerunt. Nam alii errones & mendici fuerunt, alii cœcati ſunt; alii pulſi patria, bellum perpetuum conora domeſticos ſuos geſſerunt. Orpheus autem talium fabularum præcipuus auctor, in fruſtra diſcerptus interiit*. SENECA de Brevitate vitæ c. 16. *Quid aliud eſt vitia noſtra incendere, quam auctores illis inſcribere Deos, & dare morbo, exemplo divinitatis, excuſatam licentiam?* FULGENTIUS Mythol. L. I. (v. 55. 56. 57.) *Si furtis præfuere dii, non eget opus criminibus judice, ex quo culpæ habuere cœleſtem auctorem*.

§. XIV. PORRO omnia hæcce exiſtimationis intenſivæ fundamenta in ſe non producunt niſi jus imperfectum ad habendum ab aliis honorem & venerationem.

Adeo-

(*a*) PHÆDRUS L. V. Fab. 2. de Athenienſibus ſub tyrannico imperio:

Illam oſculantur, qua ſunt oppreſſi, manum.
Tacite gementes triſtem fortunæ vicem. H.

(*b*) Vid. BERNARD. dans ſes Novelles de la Republique des Lettres menſe Martio 1705. pag. 298. 299.

(*c*) Quibus Hiſtoriolas antiquas deſignat, quæ variis modis corruptæ & deformatæ fuerant: poſtquam primitus ad homines ſæpe vitioſiſſimos pertinuiſſent, quos ignorantia & ſuperſtitio in Deorum numerum retulerat. Vid. CLERICUS in Bibliotheca univerſali paſſim & in Bibliotheca ſelecta T. VII. p. 88. & ſeqq. ubi liber Seldeni de Diis Syris recenſetur.

(*d*) Ἀλλὰ ταῖς τῶν ποιητῶν βλασφημίαις ἐπεπλήξασθαι, οἳ - - - τοιούτους λόγους περὶ αὐτῶν τῶν θεῶν εἰρήκασιν οἵους οὐδεὶς ἂν περὶ τῶν ἐχθρῶν τολμήσειεν εἰπεῖν.

Adeoque ſi eundem aliis etiam bene meritis quis denegaverit, non poteſt dici injuriam feciſſe, ſed duntaxat inhumanitatis, aut, ſi ita loqui licet, incivilitatis notam ſibi contraxiſſe (*a*). Nam inter eos, qui in naturali invicem libertate vivunt, naturaliter utique invicem æquales, non apparet, quomodo quis ab altero jure ſuo honorem poſtulare queat; cum ob naturalem amorem, quo quis ſe & ſua proſequitur, judicare poſſit, talia in ſe eſſe, quæ omnino paria ſint, aut ſuperiora illis, quibus alter ſe effert (*b*), verbi gratia: Oſtentat aliquis canos ſuos: aſt alter juvenilem vigorem ſuum iſtis longe potiorem habet. PINDARUS Olymp. Od. 4. (in fine) φύονται δὲ καὶ νέοις ἐν ἀνδράσι πολιαὶ θαμά, καὶ παρὰ τὸν ἁλικίας ἐοικότα χρόνον. *Naſcuntur autem & juvenes inter viros cani crebro, etiam præter ætatis juſtum tempus*. Alium ſpes ſua æque, atque alterum res inflat. Ferox eſt Ajax robore corporis: aſt Ulyſſes prudentia & facundia longe ſe præferendum iſti judicat, jactans illud apud SOPHOCLEM, Ajace Flagell. (pag. 69. Ed. H. Steph.) Οὐδ' εὐρύνωτοι φῶτες ἀσφαλέστατοι ἀλλ' οἱ φρονοῦντες εὖ κρατοῦσι πανταχοῦ. *Non ſane robuſti viri ſunt firmiſſimi, ſed prudentes ubique præpollent*. Alius divitias jactat, alius animum regum opes æquantem. Hic eruditione ſua gloriatur; alter reponit illud PLATONIS Epiſt. X. Τὸ βέβαιον, καὶ πιστὸν καὶ ὑγιές, τοῦτο ἐγώ φημι εἶναι τὴν ἀληθινὴν φιλοσοφίαν. *Firmitatem, fidem, ſinceritatem, veram eſſe Philoſophiam exiſtimo*. Hic adeptis ſe honoribus effert: alter occinit illud CICERONIS Epiſt. ad Famil. III. 13. *Inſignia virtutis multi etiam ſine virtute aſſecuti ſunt*. Alius denique canit illud EURIPIDIS Phœniſſis: (v. 445.) Πένης οὐδὲν εὐγενὴς ἀνήρ. *Genus ſine pecunia nihil valet*: ac ridet illos, in quos cadit: Λαμπροὶ εἰς γένος γε. Χρημάτων δὲ δὴ πένητες, *genere ſplendidi, opibus egeni*. EURIPIDES Electra. (v. 37. 38.) Quin & tandem a ſapientibus ſtultum habetur, homines ex opibus (*c*), dignitatibus, honoribus, & omnibus, quæ extra ipſum hominem ſunt, æſtimare; perinde ac ſi quis equum ex ſella aut frœno vellet æſtimare (*d*). Deinde cum delatio honoris eliciatur per id, ut quis agnoſcat præcellentem in altero præſtantiam, ſeque eam ob rationem ipſi ultro ſubmittat; & vero hoc per vim externam non poſſit extorqueri, quæ contumaciam potius animi obfirmat: patet, inconveniens eſſe iſtis fundamentis in ſe tribuere vim juris perfecti, quod etiam vi armiſque poſſit aſſeri. Cultus enim qui cogitur per vim imperii, ſignum non eſt honorantis interne, ſed metuentis mortem. Accedit, quod cum externa honoris ſigna, ni ex animi ſubmiſſione proficiſcantur, ſint inania, & ludibrium potius, quam honor: ſtultum ſane fuerit propter horum denegationem in arma ruere. Inprimis ſi alter proteſtetur, ſe venerationem omittere non ex contemtu, ſed quia libertate ſua velit frui; quæ ipſi indulgeat, non cogi per vim ad ea, quæ ex ipſius arbitrio & humanitate debeant dependere. Sicuti quondam Scythæ ad Alexandrum: *Qui ſis, unde venias, licetne ignorare in vaſtis ſylvis viventibus?* (CURTIUS L. VII. c. 8. n. 16.) Et Arioviſtus apud CÆSAREM de B. G. L. I. (c. 34. num. 2.) *Si quid ipſi a Cæſare opus eſſet, ſeſe ad eum venturum fuiſſe, ſi quid ille ſe velit, illum ad ſe venire oportere*. Ad eundem fere modum Vologeſes Parthorum rex Neroni, a quo arceſſebatur, reſpondit. *Tibi quidem longe facilius eſt tam magnum mare tranſire, quam mihi. Si ergo in Aſiam veneris, conſtituemus, quando nobis congrediendum ſit*. XIPHILINUS Epit. Dionis. Ex quibus manifeſtum eſſe videtur, etiamſi rationi naturali congruum ſit, ut præſtantioribus honos deferatur; imo ſi quis velit, per nos quoque inter præcepta juris naturalis poſſit referri, dignio-

res

(*a*) Conf. ſupra L. I. c. 6. §. 10. ſeqq. L. III. c. 2. §. 2. H.

(*b*) Hactenus verum eſt illud ÆSCHYLI Prometheo Vincto:

Οὕτως ὑβρίζειν τοὺς ὑβρίζοντας χρεών.
Contra ſuperbos jus habet ſuperbia. H.

(*c*) Quæ Auctori mutuo dediſſe videtur CHARRON de la Sageſſe L. I. c. 5. (35) §. 9. num. 5. Neque tamen PUFENDORFIUS profitetur, unde de ſua hauſerit. Quod aliis quoque in locis ab eo neglectum fuiſſe ſupra aliquoties obſervatum fuit. CHARRON autem hic, ut fere ſemper ante oculos habuiſſe videtur Montagne Eſſais L. I. c. 42. princ.

(*d*) *Si quadringentis ſex, ſeptem millia deſunt,*
Eſt animus tibi, ſunt mores, & lingua fideſque
Plebs eris. At pueri ſudantes, Rex eris, ajunt
Si recte facies.

HORATIUS Epiſt. I. 1. v. 57. & ſeqq.

res eſſe honorandos: id tamen officium inter illa eſſe referendum, quæ quis ſuo jure non poſſit exigere, ſed quorum præſtitorum laus alterius humanitati ſit relinquenda. Verum ut quis ſuo jure poſſit honorem, aut quodvis ejus ſignum ab altero poſtulare, neceſſum eſt, ut vel imperium in ipſum obtineat, vel tale ſibi jus quæſiverit ex pacto, aut lege per communem dominum lata vel approbata. Huc ſpectat, quod MANDELSLO Itin. Part. II. refert, cum inter Luſitanos & regem Cochini poſt diuturnum bellum de pace tractaretur, rem diu hæſiſſe, quod nobiles Indi, Nairos dicti, poſtularent, ut Luſitani ipſis via decederent, ſicut plebeii, apud Indos facere coguntur. Id cum Luſitanis indignum videretur, tandem res pugna ſingulari fuit commiſſa. In qua cum Luſitanus viciſſet, inde tenentur Nairos jam Luſitanis via decedere, & ſubſiſtere, quouſque illi præterierint.

§. XV. CÆTERUM inter privatos quidem ſuper honore atque eminentia illud pulcherrimum fuerit certamen, ſi inter ſe contendant, quis promtior fuerit in honore deferendo, aut modeſtior in eodem deprecando. Et merito ridentur, qui ſuper iſto acrius certaverint; præſertim ubi idem ſterilis, & nullo cum emolumento fuerit conjunctus. Ineptus, *per medium pugnat qui prior ire lutum* (*a*). MARTIALIS L. X. Ep. 10. (v. 8.) SENECA de Ira L. III. c. 37. *Minus honorato loco poſitus iraſci cœpiſti convivatori, vocatori, ipſi qui tibi, præferebatur. Demens, quid intereſt quam lecti premas partem? honeſtiorem te aut turpiorem poteſt facere pulvinus?* Sic ut merito commendari debeat ſententia illius principis, lata in duos miniſtros minorum gentium, ſuper priori loco in templo contendentes; ut qui ſtultitia inter ipſos excelleret, priori loco ſederet (*b*).

Add. Mich. MONTAIGNE Eſſais. L. I. c. 16. Nam quod QUINTILIANUS Declamat. 252. *honorem* vocat *pretioſiſſimum pauperum cenſum*: id de exiſtimatione ſimplici capiendum eſt. Enimvero inter principes, atque integros populos ſuper eminentia dignitatis, & quæ inde dependet, præcedentia, majore prætextu nullis fere non ſeculis certatum deprehendimus (*c*). Sic ut in plurimos congruat illud apud OVIDIUM L. V. Faſtor. *turbaque cœleſtes ambitioſa ſumus*. Eas circa lites quæ argumenta ſoleant adferri, paulo preſſius conſiderandum. Illud igitur extra controverſiam eſt poſitum, ſi unus principum ab altero dependeat tanquam a ſuperiore, hunc iſto eſſe digniorem, eique præ hoc deberi præcedentiam ex jure perfecto; utut fortaſſe pari uterque titulo gaudeat. Sic dantur exempla majorum regum (*d*), qui alios ſub ſe habent nomine reges, revera magiſtratus & gubernatores provinciarum. Quidam regna ſua ab aliis agnoſcunt tanquam feuda, alii alio titulo. Sic apud TACITUM Agricola, (c. 14.) *vetus ac jam pridem recepta populi Romani conſuetudo* vocatur, *ut haberet inſtrumenta ſervitutis & reges*. Adherbal apud SALLUSTIUM Jugurth. (c. 14.) *Micipſa pater meus moriens mihi præcepit, uti regni Numidiæ tantummodo procurationem exiſtimarem meam; cæterum jus, & imperium penes vos P. C. eſſe*. Et qui fœdere inæquali alicui jungitur, is eo ipſo alterius dignitatem eminentiorem fatetur; dum ad iſtius majeſtatem comiter colendam ſeſe obſtringit (*e*). Sed & illud dubio caret; ubi princeps aliquis pro ſua perſona, aut tanquam caput ſuæ civitatis adverſus alium jus præſtantioris dignitatis, & præcedentiæ quæſiverit ex pacto, aut per conſuetudinem & patientiam alterius (*f*), cujus nulla probabilior ratio poſſit proferri, quam quod hic iſtum ſe dignio-

(*a*) Qui locus ab AUCTORE aleganter huc trahitur, quamvis apud Martialem ad aſſentatores pertineat.

(*b*) Quod dictum, aut aliud ſimile in eandem certe ſantentiam prolatum quidam Carolo V. tribuunt, enunciatum inter duas matronas, de priori loco decertantes.

(*c*) Tiberius apud TACITUM IV. Annal. 40. *Ceteris mortalibus in eo ſtare conſilia, quid ſibi conducere putent. Principum diverſam eſſe fortem, quibus præcipua ad famam dirigenda*. Vid. BOXHORNIUS Diſquiſit. polit. caſ. 27. H. GROTIUM Ep. 829. H.

(*d*) Vid. ſupra L. VII. c. 3. §. 9. Exemplum ſervilis adulationis Pruſiæ, Bithyniæ Regis, habes apud POLYBIUM Excarp. Legat. n. 97. H.

(*e*) Eſt autem majeſtatem colere, omnia facere, quæ ad alterius Principis aut populi majeſtatem tuendam ſunt neceſſaria. V. infra c. 9. §. 4. H.

(*f*) Vid. de prærogativa Imperatoris Romani Petr. de MARCA L. II. de Concord. Regni & Sacerdot. c. 2. §. 9. Ubi tamen illa, quæ ex comi-

digniorem agnoſcat, ei juri poſſe inhæreri, quamdiu durat iſte velut character dignitatis, ſub quo jus illud fuit quæſitum. Vid. Jac. GOTHOFREDUS de Præcedentia Part. I. c. 1. Add. quoque quæ apud Andr. MAUROCENUM Hiſtor. Venet. L. VII. p. 301. ſeqq. ſuper præcedentia Oratoris Galli & Hiſpani diſputantur. Et Auctoris ANONYMI Memoires touchant les Ambaſſadeurs p. 328. Ubi recte monet, non debere tertium aliquem ſibi hoc ſumere, ut quæ inter alia agitentur ſuper præcedentia lites, definire velit (a).

§. XVI. ENIMVERO ubi nondum alicui tale jus fuit quæſitum, variis argumentis dignitas eminentior aſſeritur. Inter ea præcipue ſolet allegari antiquitas regni atque familiæ (*b*); amplitudo & opulentia ditionum, & potentia: qualitas poteſtatis, qua quis imperium in ſuo regno gerit; & ſplendor tituli. Antiquitatem civitatibus & familiis venerationis quid addere perſuaſum vulgo eſt, jactantque, qui iſthac nituntur, ſeſe jam tum ſua dignitate exſplenduiſſe, cum alia adhuc regna vilis pars ſevientium forent; aut eum familia illa, quæ jam novo diademate ſuperbit, adhuc intra plebejam obſcuritatem latitaret. Nefas eſſe de dignitate contendere adverſus illum, cujus majores alterius majoribus poterant uti miniſtris. Eſſe hanc velut naturalem, & communem legem, ut quæ poſteriùs tempore producuntur, prioribus ſubſint. Excurritur dehinc in magnificam commemorationem eorum, quæ ab iſto regno, aut per familiam regnatricem præclare bello ac pace geſta ſunt. Quorum novi iſti parum aut nihil oſtentare queant. Potentia autem venerationi terrorem quoque miſcet, & non imprudens (*c*) ſolum, ſed & temerarium videtur cum illo de dignitate velle contendere, cui plurima facultas nobis benefaciendi juxta atque nocendi. Et efficaciſſimus videtur modus ambiendi honores, ſi quis demonſtrato ſuo gladio poſſit dicere; *ſi vos non vultis, hic faciet*. Sed & eminentius judicatur ſumma libertate gaudentem ſoli Deo ſubeſſe, quam legibus humanis, aut pactis degere obnoxium. Denique cum per titulum res ipſa ſoleat exprimi, ejus quoque ſplendor & amplitudo non inferiorem dignitatem arguere putatur. V. quoque Andr. MAUROCENUS Hiſt. Venet. L. XII. p. 484. ubi de æmulatione Principum Italiæ agit, ea occaſione excitata, quod Pius V. Coſmum Magni Ducis titulo inſigniviſſet. Et Petrus SUAVIS Hiſt. Concil. Trident. L. V.

§. XVII. HÆC & ſimilia quanquam ſat plauſibiliter poſſint jactari; fatendum tamen eſt, eadem omnia per ſe producere duntaxat jus imperfectum, ni acceſſerit aliquod pactum expreſſum, aut tacitum, quod recepto mori ineſſe intelligitur. Neque deſunt, quibus vis ejuſmodi argumentorum poſſit elevari. Ipſam antiquitatem in ſe nihil habere dignitatis, cum ea nihil notet, niſi tractum durationis, quæ vilem æque atque præſtantem rem poſſit proſequi. Id habere omnia regna,

ut

mitate ſunt, in argumentum trahi non debent. Perierit enim, quibus propria eſſe debet, comitatis ratio Principibus, ſi humanitate ceſſare periculum ſit. Vid. BOECLERI Excerpt. ex actis Senatus in Parnaſſo membr. 5. Nec regula illa, quam ceremoniarum magiſtri inculcare ſolent (Vid. Jacobs GOTHOFREDUS Part. 2. de Præcedent. §. 7.) qui in alterius fines colloquii & congreſſus ergo tranſit, minorem ſe altero profiteri, & minorem ad majorem ſe conferre, vera eſt. Vid. de Friderico III. Imper. ex itinere Romano Neapolim ad Regem Alphonſum ſe conferente, Æneam SYLVIUM in Hiſtoria Friderici III. Imp. p. 82. ſequ. ubi alia exempla adferuntur, & L. III. Commentar. p. 66. H.

(*a*) Tamen non dubitandum, anteverti poſſe controverſias, quæ metuuntur, legibus a ſummo imperante, apud quem morantur legati, latis. Puta, ut inter æquales & de prærogativa certantes, qui regnum prius ingreſſi ſunt, prius audiantur. Item ne legati præſentes alterius Principis legato advenienti rhedas ſuas obviam mittant. Item ut a ſolennibus actibus abſtinere jubeantur. Add. FREINSHEMIUS Ditat. 2. de Præced. Elect. & Cardinal. §. 48. §. 51. H.

(*b*) Vid. Jacob. GOTHOFREDUS Part. 1. de Præcedent. c. 3. §. 15. 16. A. L. VII. Rer. Svecicar. §. 137. ad A. MDCXXXV. ubi de lite ſuper antelatione inter ſequeſtres belli Sveco-Polonici, Gallo priorem, Anglo æqualem locum poſtulante, & L. 9. §. 79. ad A. MDCXXXVII. ubi Sveci cum Anglis diſceptabant. H.

(*c*) Antea hic legebatur *impudens*. Sed prætulimus noſtram lectionem quia in Diſſert. AUCTORIS de Exiſtimatione §. 24. princip. ſic legitur. *Potentia autem hactenus quidem ſigna venerationis apud infirmiores poteſt elicere, quod ſtultum ſit illi non cedere, qui nocere poteſt*. Major autem pars hujus capitis ex dicta Diſſertatione deſcripta eſt.

ut ſint libera, & ab alio non dependeant. Id quamdiu obtinuerint, parum intereſſe. Equidem quod diu aliquod regnum floruerit, judicio eſſe, ejus compagem concinne diſpoſitam, idemque bene fuiſſe adminiſtratum. Tum fati benignitate, aut civium virtute exterum hoſtem defuiſſe, aut feliciter fortiterque depulſum. Sed non minus recentes civitates commode poſſe diſponi, & adminiſtrari, quam veteres. Imo fortaſſe commodius, quod harum bona inſtituta ex periculoſis ſæpe experimentis provenerint: illas autem optima quæque ab aliis jam inventa in uſus poſſe transferre. Diuturnam quidem fati clementiam ſibi neminem poſſe præſtare; id tamen effici poſſe, ne per prava inſtituta civitas in ſe trahere ruinam incipiat. Denique ex præſentibus quemlibet æſtimandum; præterita non amplius, futura nondum ad nos pertinere. Neque civitates aliquod velut ſyſtema, aut concilium inter ſe, conſtituere, ut recentiſſimæ cuique locus ſit infimus occupandus; ſed quamlibet ſeorſim ſua ſibi libertate gaudere. Quod una familia in civitate aliqua diu imperium tenuerit, ſæpe quidem indicio eſſe, minores majorum virtutem æmulatos; plerumque opes ipſam ſuas firmiter diſpoſuiſſe, ut non auſus fuerit aliquis ſolio eandem dejicere. Interdum ingenio populi, a rebus novis abhorrentis, aliquam familiam diuturnam imperii poſſeſſionem debere. Nonnunquam ſolius fati beneficium vocandum, quod Metelli Romæ ſint conſules. Aſt qui recentes ad illud faſtigium enituntur, reponere poſſunt tritum illud: *Et genus, & proavos, & quæ non fecimus ipſi, vix ea noſtra puto.* (Ovid. Lib. XIII. v. 140. 141.) *Item ſupplevit fortuna genus*. Statius Sylv. L. III. Nihil facilius eſſe, quam partam a majoribus opimam hæreditatem cernere ſed ſuum patrimonium ſibi ipſi adquirere virtutis opus eſſe. Sorti naſcendi illos ſuam magnitudinem acceptam ferre, ſe propriæ præſtantiæ. Illos aliena & obſoleta decora crepare; ſe propriis & recentibus eniteſcere. Denique ſummum nobilitatis gradum haberi, regem eſſe. Hæc recentem æque, atque antiquam familiam efferri Ovidius (Faſtor. L. V. v. 26.) de majeſtatu: *Quoque die partu eſt edita, magna fuit*. Accommodari etiam huc poteſt illud Arnobii L. II. (p. 93. in fin. Ed. Lugd. Bat.) *Nova res eſt, quam gerimus? quandoque & ipſa vetus fiet. Vetus quam vos agitis? ſed temporibus quibus cœpit nova fuit ac repentina*.

§. XVIII. Potentia autem hactenus quidem ſigna venerationis apud infirmiores poteſt elicere, quod ſtultum ſit illi non cedere, cui nocendi facultas. Sicuti facete Favorinus apud Spartianum Hadriano, (c. 15.) *arguentibus amicis, quod male crederet Hadriano de verbo, quod idonei auctores uſurpaſſent; non recte, inquit, ſuadetis familiares, qui non patimini, me illum doctiorem omnibus credere, qui habet triginta legiones*. Nam *plurima ſunt, quæ non audent homines pertuſa dicere læna*. Juvenalis Sat. 5. (v. 130. 131.) Enimvero ſi alicui regi tantum ſit virium, ut regnum ſuum commode poſſit tueri, ille ſane non habet, quare alicui cedat, opibus quidem ſuperiori, ſed quas ipſe neque metuere, neque ambire ſui conſervandi cauſa neceſſum habeat. Libertas quippe in æquo poſita eſt, quæ magnitudine opum haudquidquam diſtinguitur. Pateat igitur unius imperium per ſexcenta milliaria, alterius per centum duntaxat. Idem tamen imperium hic in modica ſua, quam alter in laxiore ditione obtinet: neque hic minus, quam alter finem civitatum inſtitutarum aſſequitur. Ne dicam quod ſola potentia, prout notat vires aliis nocendi, in ſeſe non ſignificet talem præſtantiam, quæ ſit idonea feriam venerationem elicere. Nam hæc amore quopiam temperata eſt. Nocendi autem vires odium conciliant. Add. Jacob. Gothofred. d. tr. Part. I. c. 3.

§. XIX. Porro poteſtatem abſolutam & nullis legibus limitatam habere, utique majorem venerationem terrore mixtam apud ſubjectos conciliat: non item apud alios principes, qui alterius abſolutam poteſtatem in ordine ad ſe pro nuda libertate naturali æſtimant: quæ per ſe nullam dat præeminentiam in eum, in quem quis imperium non habet. Et cum princeps non ex propriis tantum juribus, ſed ex conditione illius civitatis, cui præeſt, æſtimandus ſit; poteſt utique princeps limitatus ex iſthac talia habere, ut abſoluto aliquo longe ſit potior. Denique tituli, & quidquid eſt verborum uſu ſicut nummi valent; & cum in rege nihil præſtabilius poſſit inveniri, quam ſummum impe-

imperium, ſufficit ſi iſti hoc nativo ſenſu, aut ex uſu vulgi exprimant. Splendor aut modeſtia vocabulorum ipſi rei nihil addit, demitve. (Add. tamen Georg. Bateus in Elencho motuum nuperorum in Anglia Part. II. ſeqq. & Auctor Cardinaliſmi Part. I. L. III. ſeqq.) Sic quod Turcarum monarcha vulgo dicitur imperator, Perſarum, rex, id in ſe nullam iſti præ hoc eminentiam tribuit. Ambitioſam autem encomiorum ſtruem proprio titulo apponere, uti barbariem redolet; ita idem ſubjectos ſimpliciores fortaſſe ad venerationem movere poteſt, alios non poteſt. Quid enim intereſt, verbi gratia, Imperatoris Romani, Sapores Perſarum rex *fratrem* ſe *Solis & Lunæ*, apud Ammianum Marcellinum L. XVII. c. 5. (add. Idem L. XXIII. c. 6.) an Saturni & Veneris nuncuparet? Add. Grotius L. I. c. 3. §. 10. (*a*)

§. XX. Ex hisce omnibus ſatis firmiter videtur concludi, ex obligatione perfecta, quæ in altero jus proprie dictum præſupponit, regem revera talem non teneri loco cedere alteri regi tanquam digniori (*b*), utut hic conditionibus jam enumeratis præpolleat; neque civitatem liberam alteri civitati liberæ, licet antiquiori aut potentiori. Quin nec civitas popularis in ſe videtur dignitate inferior civitate monarchica (*c*), quamvis in civitate democratica nemo unus reperiatur, qui cum rege comparari poſſit. Unde nec civitatis liberæ legatus neceſſario legato regis loco cedere tenetur. Verum quia in dignitate vicaria & delegata tantum ſplendoris eſſe non poteſt, quantum in originaria, neque in magiſtratu tantum dignitatis, quantum in principe; & vero civitates liberæ cum regibus in eodem loco convenire non poſſunt, niſi per legatos aut deputatos; apparet ſane, omnino legatum civitatis liberæ cedere debere cuicunque regi (*d*) aut principi, cui ſummum eſt imperium.

§. XXI. Isthæc tamen æqualitas inter eos, qui ſummo ſunt imperio præditi, non impedit, quo minus, ſi opus ſit, congredi queant per ſe, aut ſuos legatos, aut etiam in ſtabile concilium coaleſcere. Nam ſi unus regum ad alterum in ipſius ditionem accedat, lex utique civilitatis requirit, ut quis hoſpiti domi ſuæ primum locum deferat (*e*); niſi forte veniat tanquam ſubditus temporarius. Nam utut in territorio ſuo quilibet ſit ſummus, tamen uti legati, ſic & ipſi reges fictione quadam videntur conſtitui extra territorium regis (*f*), ad quem ejuſdem

(*a*) Et libellus Algernonis SIDNEII de Gubernatione c. 3. ſect. 32.

(*b*) Vid. LOCCENIUM L. VIII. Hiſt. Svecan. ad A. MDCXII. H.

(*c*) Nam & illa ſummæ poteſtatis compos eſt. Vid. ſupra L. VII. c. 5. §. 5. H.

(*d*) Idem dixero, ſi Regis legatus concurrat cum alio Rege. Vid. ſupra ad L. I. c. 1. §. 12. H.

(*e*) Exemplum Franciſci I. R. Gall. Ferdinando Aragon. Neapol. & Siciliæ Regi locum in eundo ſuperiorem concedenti, apud SURITAM in Annal. Aragon. ad A. MDVII. Aliud apud AUCTOREM L. V. Vit. Caroli Guſtavi Svec. Reg. §. 14. A. MDCLVIII. Hiſpani in actione pacis Vervinenſi, apud CAMDENUM Hiſtor. Eliſabeth. ad A. MDXCVIII. *factam ſibi injuriam interpretabantur, ſi potior locus illis non concederetur vel ex hoſpitii jure, quandoquidem in Gallici imperii oppidum devenerint*. Vid. FREINSHEM. Diatrib. 2. de Præced. Elect. & Card. §. 22. ſequ. H.

(*f*) Paucis verbis hic multa dicit. Reges quod attinet, de iis non una eſt JCtorum ſententia, ut videre eſt apud KNICHEN de Jure territor. c. 4. n. 4. ALCIATUM in cap. 1. X. *de Officio ordinar. n.* 17. VASQUILUM L. I. Controverſ. illuſtr. c. 22. n. 19. ARNISÆUM L. III. de Majeſt. jurib. c. 6. HOUTUYN Not. ad Politic. general. §. 47. n. 2. Ante omnia monendum, non quæri, quid honeſtius, ſed quid juris ſit: neque enim dubitandum, e dignitate ſummorum Principum eſſe, ut ultro quidem & in venerationem principalis faſtigii Principibus peregrinis & hoſpitibus indulgeant, ac potius hoſpitalitatis ac comitatis, quam rigidæ poteſtatis in eos affectatione certent. At ſi de jure quæſtio ſit, Princeps, cujus conſenſu & fide publica alter Princeps fines ejus regni ingreſſus eſt, huic ſaltem in domeſticos ſuos juriſdictionem reliquiſſe cenſetur: nam & illam habent Duces, qui cum exercitu alterius territorium tranſeunt & legati. Alia ſummæ poteſtatis jura exercere non poterit, niſi ex conceſſione; imo ſi hoſtilia moliatur, poterit quoque puniri. Atque ex his etiam judicari de legatis poteſt. Hi ſane in familiam ſuam juriſdictionem habent, (Vid. exempla apud Richardum ZOUCHÆUM Libello de Legati delinquentia judice competente p. 33. ſequ.) & rationa actuum ſuorum exempti ſunt a legibus civilibus illius civitatis. At jus aſyli in domo ſua pro quibuſvis eo confugientibus ex conceſſione pendet ejus, apud quem agunt. Ut GROTIUS ipſe docet L. II. de J. B. & P. c. 18. §. 8. n. 2. Adde. SLEIDANUM L. XII. Comment. ad A. MDXL. Ubi de Venetis, de quibus etiam PARUTA Hiſt. Veneta L. X. & XI. ad A MDXLI. AUCTOR L. XVIII.

Digitized by Google

dem conſenſu accedant, non exuto fortunæ ſuæ ſplendore. Ut enim princeps aliquis diſſimulata perſona, & non petita venia in alienam ditionem accedat; ego non ſuaſerim. Sane Gramondus Hiſt. Gall. L. XIII. fidenter pronunciat: *Nihil peccari contra jus publicum ex larvati cuſtodia principis*. Cujus rei tamen rationem non ſatis diſpicio, niſi quod ſuſpicionem ejuſmodi acceſſus, & contemtum erga dominum territorii habere videatur (*a*). Ubi duo pluresve in loco tertio congrediuntur, facile caveri poteſt, ut ne unus alteri prælatus videatur. Nam & conclavia liceat comminiſci (*b*), ut judicari nequeat, quis in iis prior aut dignior locus ſit. Quo fine a multis in ejuſmodi congreſſibus adhibitæ menſæ circulares. Ausonius in Ludo ſeptem ſapientum, (v. 78. 79. 80.) *Recte olim ineptum Delphicus luſit Deus Quærentem, quiſnam primus ſapientum foret: Ut in orbe tereti nomina eorum inſcriberet, Ne primus eſſet, ne vel imus quiſpiam*. Poſſunt etiam ab initio proteſtari, ſeſe citra ullam præcedentiæ conſiderationem congreſſuros, ſed promiſcue ſeſſuros prout cuique lubitum, aut prout caſus tulerit. Sicut de Brachmanibus Indorum ſapientibus refert Philostratus de Vita Apollonii Thyanæi L. III. (c. 8. p. 134. C. D. Edit. Morelli c. 27. in fin. Ed. Olearii 1709.) *Nullum regi præcipuum locum aſſignantes, quod apud Græcos Romanoſque maximi æſtimatur: ſed ut cuique in mentem venit accubuere*. Lucianus Epiſt. Saturn. (ad divit. p. 628. T. II. Ed. Amſt.) Τὸ γὰρ ἥδιστον καὶ συμποτικώτερον ἡ ἰσοτιμία ἐστι. *Jucundiſſimum & conviviis aptiſſimum æqualitas*. Add. Athæneus Dipnoſph. L. I. c. 4. Idque eo facilius procedit, ſi iſti principes diſſimulata dignitate conveniant, & citra conſuetam pompam. Quo ipſo teſtantur, ſibi ſuper dignitate curam aut contentionem haudquidquam fore. Sed ſi hoc diſpliceat, ſorti res poteſt committi, idque ut vel ſemper quis illum locum teneat, quem ſemel eſt ſortitus, vel ut ordo per ſortem conſtitutus deinceps in orbem eat. Atque hæc facilius adhuc procedunt, ſi legati duntaxat congrediantur (*c*), præſertim cum circa hos aliud adhuc ſit medium colliſioni vitandæ, ſi non idem omnibus, ſed diſparis valoris velut character a ſuis principibus tribuatur. Nam iſti dignitatem gradus, cum ex mera impoſitione oriantur, facillime plurimis modis variari poſſunt. Vid. Auctor Anonymus des Memoires touchant les Ambaſſadeurs. p. 428. Nec inſuper habendum, quod Rex Perſarum Abbas in convivio, qui ſectæ Perſicæ addicti erant, a dextris, qui Turciæ, a ſiniſtris collocaret; quod manus dextra ſit honoratior apud Perſas, ſiniſtra apud Turcas: prout memorat Petrus de Valle Itin. Part. II. Ep. 5. Add. Jacob. Gothofredus d. tr. Part. III. Et quæ ſuper controverſia ſuper præcedentia inter Legatum Gallum & Hiſpanum Romæ & Tridenti agitata ſunt apud Petrum Suavem Hiſt. Concil. Trident. L. VIII. Ubi tamen obſervandum, valorem ejuſmodi characterum communi Principum conſenſu eſſe definiendum. Nam ſi unus proprio auſu novum characterem comminiſci, ſuoque miniſtro imponere velit, ex quo hic apud alios certum honorem prætendere inſtituat, cæteri ſe iſtius arbitrio non teneri recte excipient. Vid. jam citatus Auctor Anonymus l. d. p. 534. ſeqq. Quanquam fatendum ſit, ſæpe præſtare iſtam æquanimitatem, quam Ageſilaus præ ſe tulit, cum in choro loco obſcuro conſtitueretur: *Bene habet, inquit, oſtendam enim non loco virum, ſed viro locum coboneſtari* (*d*). Plutarchus Apopht. Lacon. (p. 208. D.) Aut Damonidas, qui in ſimili caſu dicebat.

L. XVIII. Rerum Brandenburg. §. 19. ad A. MDCLXXXVII. H.

(*a*) V. AUCTOR Compendioſæ Deſcriptionis vitæ Caroli I. Angl. Regis, multis exemplis ex Anglicana hiſtoria probantem, Principem, quamprimum in alterius regni fines ſine venia pedem intulerit, captivum fieri. H.

(*b*) Exemplum illuſtre in actione pacis Bredana A. MDCLXVII. ubi in deſtinato ad conventum publicum conclavi quatuor pro ſingulis legatis patebant ingreſſus, & in medio ejus menſa rotunda erat poſita, H.

(*c*) A. MDXCIII. Regii in Gallia legati nullos ſibi titulos ſumebant, & ab illis qui nomine Principum & Ordinum miſſi erant, petebant, ut ipſi quoque ſua nomina ſine titulis, ne præjudicium alterutris ea re fieret, opponere contenti eſſent. Quod & obtinuerunt. THUANUS L. CVI. ad d. A. Adde alia hujus generis εὑρήματα apud Jacob. GOTHOFREDUM de præcad. Part. III. H.

(*d*) Εὖγε δείξω γὰρ ὅτι οὐχ οἱ τόποι τοὺς ἄνδρας ἐντίμους, ἀλλ' οἱ ἄνδρες τοὺς τόπους ἐπιδεικνύουσι.

bat. *Bene factum, inveniſti enim hujus quoque ſtationis ornandæ rationem*. IDEM Apopht. (p. 191. F.) Addatur quoque IDEM Sympoſiacon L. I. c. 2. 3. & in Convivio ſeptem ſapientum. Obiter quoque addendum commentum Alphonſi XI. qui, ut aliquo modo componeret antiquam litem ſuper præcedentia inter civitatem Burgenſem & Toletanam, antequam litis ulla mentio fieret, dum in concilio ſententias perrogat: *Toletanos*, inquit, *ſcio imperata libentiſſime facturos, loquantur Burgenſes*. Qua regis oratione conquievere, cum utrique ſe prælatos exiſtimarent. Toletani quidem, quod rex ante omnes eorum nomine locutus eſſet: Burgenſes vero, quod primi omnium per ſe ſententiam dixiſſent. Apud Hieron. OSORIUM de Rebus geſtis Eman. L. I. Add. quoque GRAMONDUS Hiſt. Gall. L. III. ab initio.

§. XXII. Quod ſi autem inter plures æquales ſocietas aliqua duratura ſit inſtituenda, & ſinguli ſocii æqualitatem retinere velint, neque circa locum ſors aut alternatio placeat, alia ordinis ratio ſupereſt, quæ itidem ſortis inſtar habet, neque dignitati alicuius fraudi poteſt eſſe; ut nempe eo quiſque ordine in communi conventu ſedeat, quo in eundem fuit receptus. Id quod imprimis locum habet inter eos, qui ſocietati jam conſtitutæ deinceps accedunt. Nam illis, qui primi ſocietatem conſtituunt, locum ſorte aut per conventionem attribui præſtiterit. Et quia in plurimis conventibus & collegiis id uſurpatum, ut ſecundum ordinem receptionis locus cuique aſſignetur; hinc GROTIUS L. II. c. 5. §. 21. tanquam univerſale pronunciatum ponit: *Naturalem inter ſocios hunc eſſe ordinem, prout quiſque in ſocietatem venit*. Add. BOECLERUS ad d. *L. 1. D. de Albo ſcribendo. L. 1. C. de Conſul. L. ult. C. de Tiron. L. 1. C. de Præpoſ. ſacri cubiculi. L. 2. C. de Præf. prætor. L. 10. C. de Profeſſor.* JAC. GOTHOFREDUS I. d. tr. Part. II. c. 3. §. 17. 18. Ubi ſciendum, in ejuſmodi ſocietatibus priorem aut poſteriorem locum haudquidquam notare eminentiorem aut tenuiorem dignitatem; ſed eſſe nudum ordinem inter pares dignitate; ac inter tales tevera obtinere tritum illum verſiculum. *Ultimus & primus ſunt in honore pares*. Nam illud AUSONII Panegyr. ad Gratianum: (c. 24. in fine Edit. Cellar.) *Nulla eſt quidem contumelia ſecundi, ſed ex duobus gloria magna prælati*: locum duntaxat habet, cum prælatio ob majorem in prælato præſtantiam facta eſt. Sed & illud GROTIO dicto loco notatum, eundem morem antiquitus in Chriſtianorum regum ac populorum conventibus, quibus ad conſtituendum Eccleſiæ velut univerſalis corpus concurrebant, obtinuiſſe, ut qui primi Chriſtianiſmum profeſſi forent (*a*), in conciliis ad rem Chriſtianam pertinentibus præcederent cæteros. Quo argumento nonnullis præcipue niti placuit (*b*), ad aſſerendam ſibi præ cæteris præeminentiam, tanquam jure ſibi debitam, etiam in aliis quibuſcunque congreſſibus. Enimvero utut in iſtis conventibus ſacris forte non ſine ratione dictus ordo fuit obſervatus: tamen ut in omnibus aliis congreſſibus (*c*) idem obſervetur, aut ut ex ſola antiquitate profeſſionis Chriſtianæ eminens præ aliis dignitas alicui generetur, neceſſarium non videtur. Præterquam enim quod inter decreta religionis Chriſtianæ eſt, τῇ τιμῇ ἀλλήλους προηγεῖσθαι. Roman. XII. 20. Add. Philipp. II. 3. (*d*) etiam in conciliis multis ſacerdotes primas partes egerunt; ſeculares (*e*) in acceſſorii fere locum venerunt, ac decretis illorum ſtare juſſi.

Sed

(*a*) Vid. Jacob. GOTHOFREDUS d. c. 3. §. 23. CHIFFLETIUS Vindic. Hiſpan. c. ult. H.

(*b*) AUCTOR L. IX. Rer. Svecicar. §. 79. ad A. MDCXXXVII. H. GROTIUS Ep. 722. & Ep. 797. H.

(*c*) In quibus non ut religionis Chriſtianæ participes, verum ut Reges qua tales conſiderantur. H.

(*d*) Ἀλλὰ τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν.

(*e*) *Ita*, addit Auctor in Diſſertat. de Exiſtimatione §. 27. *in conciliis illis ſacerdotes primas partes egerunt, ſeculares in acceſſorii fere locum venerunt, ac decretis illorum ſtare juſſi - - - Ex cujus moris reliquiis fortaſſe etiam illud adhuc alicubi ſupereſt, quod quando in precibus publicis homines Deo commendantur, ſacerdotes obnixe primum ſibi locum vindicent; aut quod in enumeratione illa vulgari ſtatuum Eccleſiaſticus ſemper præmittatur. Alias enim non poterant cordati diſpicere, quam decorum foret, v. g. quod quando Kal. Jan. a votis concionum auſpicia petuntur, miniſter aliquis domino ſuo collegæ, diacono, ſibique propitium Numen ante omnia precetur, Principem demum in ſecundas partes vocet, quaſi in ipſis ſalus*

Rei-

Sed quidquid hujus ſit, non ſtatim qui in certo conventu ob certum reſpectum, qui ipſius dignitatem in univerſum haudquidquam afficit, alteri cedit: is ubique, & quando ejus reſpectus ratio non amplius habetur, alteri cedit; is ubique, & quando ejus reſpectus ratio non amplius habetur, alteri tenetur cedere. Sicut & in civitatibus videmus quoſdam diverſis intereſſe collegiis, & in uno collegio alteri loco cedere; extra illud autem, aut in alio collegio priorem præ eodem locum retinere.

§. XXIII. Enimvero illud manifeſtum eſt, imperio hanc vim ineſſe, ut prælationem tribuat per modum perfecti juris valituram adverſus eum, in quem exercetur. Nam utique præſtantius eſt imperare, quam parere; alterius voluntatem ſuæ voluntati habere obnoxiam, quam ad alteram ſeſe attemperare. Et neceſſum eſt, ut in me adverſus illum exſiſtat veneratio, cui & protectionem meam debeo, & qui metu pœnæ ad juſſa ſua obeunda me poteſt compellere. Sic ut imperium per ſe inæqualitatem inter homines introducat. Etſi præter venerationem, quæ muneri ejuſdem debetur, poſſit etiam peculiaris exſiſtere æſtimatio, ex ſingulari imperantis præſtantia proveniens. Neſtor apud Homerum Iliad. α. (v. 277. & ſeqq.) *Neque tu Pelide velis contendere cum rege ex adverſo; nam numquam æqualem ſortitus eſt honorem Sceptriger rex, cui Jupiter honorem dedit*. Etſi Achilles magis ductum Agamemnonis, quam imperium proprie agnoſcebat. Sed & illud apertum eſt, quo amplius eſt imperium, & efficacius, eo majorem id dignitatem imperanti apud ſubjectos circumponere. Quin ipſa imperii duratio, etſi per ſe ad vim ejuſdem nihil faciat, imperantis tamen dignationem non mediocriter auget. Id tamen non obſtat, quo minus ſubditus eum, qui ipſi imperat, hiſce honoris fundamentis excellat, quæ tantum jus imperfectum producunt. Unde nimis ambitioſum erat, quod Imperator Hadrianus æmulum ſeſe in quovis artis genere eminentibus ferret. Item quod Alexander, cum apud Homerum legiſſet, Græcos voviſſe, ut Ajacis aut Diomedis aut Agamemnonis ſors exiret, dixerit: *Occiderem illum, qui me tertium nominaſſet*. (Auſonius in Panegyr. c. 25.) Nam ducis gloriæ nihil detrahit, robuſtiores ſub ſe habere bellatores. Non de nihilo tamen apud Tacitum Agric. (c. 39.) Domitianus judicabat: *Ducis boni Imperatoriam eſſe laudem* (*a*). Inter eos vero, qui in eadem Republica vivunt, exiſtimationi intenſivæ certam velut menſuram conſtituere, & ad præcedentiam præ altero perfectum jus concedere illius eſt, qui ſummum in civitate habet imperium (*b*). Quem iſte locum cuique aſſignaverit, cum uti adverſus concives recte tueri quis poteſt: ſic & eidem omnino adquieſcere tenetur. Vid. *L. 3. D. de Officio prætoris*. Recte quoque emeritus iſte centurio apud Livium L. XLII. c. 34. *Æquum eſt, omnia honeſta loca ducere, quibus Rempublicam defenſuri ſitis*. Et licet forte unus vel alter præter meritum præſtantioribus videatur prælatus; tamen nihilo ſecius tanquam contemtor poteſtatis ſummæ plecti poterit, qui aut illorum locum velit ſolicitare aut ſuo contentus non eſſe. Vid. *L. 1. C. Ut dignit. ordo ſervetur*. Huc ſpectat etiam (*c*), quod Solon apud Diogenem Laertium aulicos *calculis* aſſimilat. Nec incommode huc trahi poteſt illud M. Terentii apud Tacitum A. VI. (c. 8.) *Non eſt noſtrum æſtimare, quem ſupra cæteros, & quibus de cauſis extollas*.

Republicæ & Eccleſiæ magis quam in Principe verſatur; præſertim cum iſte non ſit ex hoſtibus aut perſecutoribus Eccleſiæ, qualibus tamen Paulus Apoſtolus æque honorem adtributum, id eſt, ex obligatione perfecta tribui jubet (Rom. XIII. 7) *ſed nutritius atque defenſor Eccleſiæ, imo ſummus in ſua ditione Epiſcopus*.

(*a*) Vid. ſupra L. VII. c. 9. §. 8. not. 8.

(*b*) HOBBESIUS in Leviath. c. 18. Hinc ejuſdem eſt titulos, quibus prærogativæ ſunt annexæ, conferre, & qui externas dignitates in ſua civitate agnoſcunt, majeſtatis ſuæ curam habere non videntur. Vid. CAMDENUM Hiſt. Eliſabeth. ad A. MDXCVI. ubi de S. Rom. Imperii Comitis titulo honoribuſque Arondelio ab Imperat. collatis, quos Regina admittere nolebat. H. GROTIUS Ep. 268. A. MDCXXV. Statutum eam in rem factum in Comitiis Polonicis A. MDCXXXVIII. & A. MDCXL. ut prodidit Joachim PASTORIUS in Floro Polonico L. 6. ad d. A. H.

(*c*) Et quod narrat SVETONIUS in Caligula: *Quum audiret forte Reges, qui officii cauſa in urbem advenerant, certantes apud ſe ſuper cœnam de nobilitate generis exclamavit*: Εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς: Unus dominus eſto, unus Rex. *Ita ſtatim lis iſta quievit*. H.

tollas. Tibi ſummum rerum judicium dii dedere; nobis obſequii gloria relicta eſt. Uti & illud LUCIANI Judicio vocalium: *Eſt pulcrum, unamquamque literam in eo ordine, quem primum ſortita eſt, manere; tranſcendere vero eo, quo non oportet, ejus eſt, qui jus & æquum ſolvit. Et qui primus vobis has leges finxit & formavit, ordinem, per quem ſua quibuſque literis præſidentiæ dignitas firmiter permanet, definivit.* PLINIUS L. IX. Epiſt. 5. *Diſcrimina ordinum dignitatumque, ſi confuſa, turbata, permiſta ſint, nihil eſt ipſa æqualitate inæqualius.* Recte tamen fecerit princeps tollendis hominum ambitioſorum querelis, ſi in aſſignando loco honoratiore fundamenta dignitatis, ſupra enumerata, inſuper non habeat: ac inprimis ſingularia in Rempublicam merita (*a*), quæ eminente potius exiſtimationis gradu, quam pecunia, aut ſimilibus præmiis iis remunerari inter ſubtiliores regnantium artes eſt. Vid. XENOPHON Cyropæd. L. VIII. (p. 130. Ed. H. Steph. c. 4. §. 2. Ed. Oxon.) ubi memorat, quo ordine Cyrus convivas ſuos collocaverit. Eoque magis, quod niſi dignitas & prærogativa eminentium civium menſuretur ex beneficiis & auxilio, quod ab ipſis in tenuiores proficiſcitur, aut proficiſci poteſt, inter inania ſit referenda. Quia tamen moleſtum foret principibus, ſi quidem ſemper cuique ex intrinſeca ſua dignitate locus foret aſſignandus, tam ſæpe ſuorum civium recenſionem inſtituere, in qua non poſſet non longe maxima pars eorum offendi, cum plerique non eos ſoleant numerare, quos a tergo reliquerunt, ſed quos ſibi prælatos cernunt: expeditiſſimum viſum, ſaltem primariis civibus ex muneribus, quibus in Republica funguntur, dignationem aſſignare. Add. BACO Sermon. fidel. c. 53. Ubi itidem querelis anſa præſcindetur; ſi merentibus, & idoneis talia munera conferantur, (alias enim obtinebit illud CLAUDIANI in Eutropium L. II. (v. 322. 323.) *Quis non Conſule tali vilis honos?*) Sique ipſorum munerum ordo apte ſit diſpoſitus. Ordo autem munerum in Republica in univerſum hic maxime videtur concinnus, ſi eo major cuique adhæreat dignatio; quo præſtantiora negotia, & ad ſummam Reipublicæ plurimum facientia per id obeantur, & quæ nobiliſſimas animi artes requirant. OVIDIUS Metam. L. XIII. (v. 366. 367.) *Ratem Qui temperat anteit Remigis officium.* Apud HOMERUM Iliad. α. (v. 280. 281.) præſtantia muneris ſanguini, ac fortitudini præfertur. Sic enim Neſtor ad Achillem: *Si vero tu fortis es, deaque te genuit mater: At hic quidem potentior eſt, quia pluribus imperat.* Fit tamen aliquando, ut quibuſdam muneribus in Republica quo plus honoris, eo minus imperii & potentiæ tribuatur, & vice verſa; ne dignitati circumpoſitæ opes magiſtratus in perniciem Reipublicæ arment. Vid. BODINUS de Rep. L. III. c. 6. In ſingulis autem munerum generibus eo dignior quiſque habeatur, quo nobiliore opera fungitur. Etſi & hoc ſæpiſſime contingat, ut unum quidem munus in ſe altero ſit nobilius; non ſtatim tamen omnes & ſinguli, qui nobiliori muneri operam dant, omnibus & ſingulis in altero munere conſtitutis præferantur; ſed ut, verbi gratia, qui princeps eſt in poſteriori munere cedat quidem ei, qui priori in munere primas obtinet, reliquis tamen omnibus primo ſubordinatis præferatur. Illud rarius eſt, ut ex homine munus dignationem mutuetur; quod Thebis officio Telearchæ contigit, poſtquam Epaminondas id geſſerat. Vid. PLUTARCHUS in Præceptis gerendæ Reipublicæ (p. 811. B.) Etſi circa intrinſecam inſignium honoris & dignitatum æſtimationem verum ſit illud SALLUSTII Jugurth. (c. 4.) *Perinde, quaſi prætura, & conſulatus, atque omnia alia hujuſcemodi per ſeipſa clara, & magnifica ſint: ac non perinde habeantur, ut eorum, qui ea ſuſtinent, virtus eſt.* Nec inſuper habendum illud Antiſthenis, qui aliquando Athenienſibus ſuadebat, ut aſinos decernerent equos eſſe. Quod cum illi a ratione alienum dicerent; At, inquit, duces apud vos fiunt, qui nihil didicerunt, & tantum decreto veſtro declarati ſunt; apud DIOGENEM LAERTIUM L. VI. (§. 8.) Quod ſi vero ipſi cives inter ſeſe ſuper loco conventionem ineant, aut ſi in aliqua civitate certus ordo ſit per conſuetudinem introductus, utrumque legis vim obtinebit, ſiquidem a ſupremo imperante ipſi non fuerit contradictum. Vid. *L. 2. C. ut dignitatum ordo ſervetur.* Notandus quoque locus

(*a*) Vid. MONTAGNE Eſſais L. II. c. 7. *Pufend. Jus N. & G. Tom. II.*

Digitized by Google

locus apud Suetonium Veſpaſiano c. 9. *Uti notum eſſet, utrumque ordinem non tam libertate inter ſe, quam dignitate differre, de jurgio quodam ſenatoris, equitiſque Romani ita pronunciavit: Non oportere maledici ſenatoribus; remaledici civile faſque eſſe.* Cui conſpirat illud Sophoclis Ajace flagell. Ἐγὼ γὰρ, ἀνδρὶ συγγνώμην ἔχω κλύοντι φλαῦρα, συμβαλεῖν ἔπη κακά. *Nam ego quidem illi ignoſco, qui maledictis provocatus remaledicit.*

§. XXIV. Quod ſi autem inter ſe ſint comparandi eminentes viri diverſarum civitatum (*a*), patet, fundamentum intenſivæ exiſtimationis ne inter hos quidem aliud parere, quam aptitudinem recipiendi venerationem ab his, qui iſtis fundamentis minus pollent. Idque ſive præſtantior ille in civitatem alterius tanquam peregrinus veniat, ſive in loco tertio congrediantur. Niſi princeps civi ſuo injunxerit, ut peregrino cedat; aut tertius, apud quem convenitur, rem definiverit, aut conventione vel conſuetudine res ſit deciſa. Adeoque ne ipſa quidem præſtantia muneris, quod quis in ſua civitate gerit, jus ipſi dat ſeſe præferendi civibus alienæ Reipublicæ qui tali duntaxat munere gaudent, quod ipſe in ſua civitate præcedebat. Nam quod jus valet adverſus cives, id non ſtatim valet adverſus alios. Prorſus uti leges aliarum civitatum nos haudquidquam ſtringunt. Add. Memoires de Vicquefort touchant les Ambaſſadeurs p. 519. ſeqq. Neque obſtat, quod extraneus ille titulum ejus, quicum contendit; in ipſius civitate præcellit. Nam in cujuſque civitatis arbitrio eſt (*b*), quem valorem apud ſe velit imponere titulis, aliiſque honorum inſignibus, quæ abs ſe aut aliis collata ſunt. Quin & officiorum, quorum amplitudine ut plurimum dignitates menſurantur, diverſus apud diverſos valor. Ipſæ quoque ſolidæ artes alibi plus, alibi minus æſtimantur. Sicut alibi pacis, alibi belli artes pluris fieri notum eſt. Cumprimis autem circa vocabula dignitatum gradus exprimentia obſervandum, quod illa non ſolum diverſis in civitatibus diverſas notent dignitates, ſed etiam in eadem civitate aliquando plus aliquando minus, valeant: prout tractus temporis aliarum quoque rerum pretia minuere aut intendere ſuevit. Scilicet exiſtimationis exteriora ſigna valorem determinatum habent ex impoſitione ſingularum civitatum; etſi fundamenta exiſtimationis intenſivæ in ſe, & prout ſapientibus æſtimantur, valorem ubique ſuum obtineant. Unde nullibi non virtuti, & eximiis artibus, aut functionibus ſuus eſt honos. Sed ex illis ſolis certa honorum inſignia ſuo jure apud exteros poſtulare nemo poteſt, niſi modis ſupra dictis jus illud ſibi quæſiverit. Verum quia inſignia honorum ubique ob eximiæ virtutis opinionem tribui præſumuntur, cultiſſimæ quæque gentium exterorum honoribus eandem fere venerationem ſolent deferre, quam ipſorum civitas iiſdem aſſignat. Id tamen ex civilitate & humanitate, non ex obligatione aliqua perfecta præſtare videri volunt. Quanquam nec deſunt, apud quos extranei honores in exiguo ſunt pretio. Sic enim Ciceroni (in Verrem L. III. c. 23. p. 44. lin. ult. Ed. Grævii.) peregrini nonnulli, ſplendidis familiis orti, vocantur non abſolute, ſed *domi*, aut apud *ſuos nobiles*; ſcilicet quod peregrinæ nobilitati Romæ non idem eſſet valor, atque in ſua cuique civitate. Ejusdem eſt vox valde inſolens in Orat. pro M. Fontejo (c. 8. in fine.) *An ſi homines ipſos ſpectare convenit, non modo cum infimo cive Romano, quiſquam ampliſſimus Galliæ comparandus eſt.* Sic quis ignorat, quantus honos Olympionicis apud Græcos quondam habitus? Quo nomine eorum levitatem perſtringit Cicero pro L. Flacco (c. 13. in fine) Eundem ſi apud alios, queis tanti æſtimatæ non fuerunt vires corporis, aut dexteritas, exhiberi ſibi poſtulaſſent, rideri merebantur.

§. XXV. Denique cum plurimas apud gentes natalibus aliqua dignitas judicetur adhærere, hoc loco non abs re fuerit curatius inquirere, quidnam nobilitati ſanguinis ſubſit, & quo illa in ſe ſpectata valore ſit æſtimanda. Quam vix ullibi majoris fieri putaverim, quam apud Indos, de quibus Hieron. Osorius de Reb. geſt. Emmanuel. L. II. *Si vir ignobilis nobiles attin-*

(*a*) Vid. Controverſiam apud BRUNEMANNUM Centur. II. Deciſ. 56. H.
(*b*) Vid. ſupra ad §. 23. H.

Digitized by Google

attingat, nobilitatem contaminari, genuſque pollui cenſent, & tam inſignem injuriam illata cæde miſeris hominibus, qui in eos inciderunt, ulciſcuntur. Idcirco qui nobiles non ſunt, quoties iter faciunt, voces edere coguntur. Nobiles vero cum eos adventare ex vocibus illorum præſentiunt, eos deflectere de via jubent: & ſic fit, ut ignobiles mortis, nobiles maculæ ſempiternæ periculum depellant. Illis neque nobilitatem obſcurari flagitiis, neque generis obſcuritatem illuſtrari virtutibus conceſſum eſt: ſed omnibus illa conditio neceſſario ſubeunda, in qua majores illorum verſati ſunt. Iidem nobiles, quos Malabarica lingua Nairos vocant, id ſibi privilegium aſſerunt, ut cum alienis uxoribus concumbant, quando, & ubi placet. Et ſi illorum quis apud uxorem ſit, (cujus ſignum eſt clypeus ad fores poſitus,) maritus non audet in propriam domum introire. Phil. BALDÆUS Deſcript. oræ Malabar. & Coromandel. c. 26. & de Idolatr. Indorum Part. II. c. 16. MANDELSLOH. Itiner. L. II. c. 10. Add. Abrah. ROGERIUS de Braminibus c. 1. 2. DIODORUS SICULUS (a) L. I. c. 74. Id igitur in aprico eſt, natales nobiles per ſe haudquidquam tribuere præſtantius temperamentum corporis, utut ſæpe bonitas alimentorum aliquid huc faciat; aut præſtantiorem animum, eximiamque vim ingenii: ſed plebeiis ex natalibus æque feliciter hæc poſſe provenire. Nec alio ordine in producendis nobilibus, quam plebeiis, natura procedit. Sed & pari ſanctimonia plebejorum quam nobilium matrimonia coluntur aut coli poſſunt. Nec facile quis præſtiterit, minus frequenter auratos thoros ab adulteris perſultari, quam modicas ſpondas. Imo apud EURIPIDEM Hippolito Coron. (v. 409. 410.) de adulteriis dicitur: Ἐν γενναίων δόμων Τόδ᾽ ἦρξε θηλείαισι γίγνεσθαι κακόν. *Claris e familiis hæc labes cœpit adſpergi in fœmineum genus.* Adeo ut ſi vel maxime virtus parentum in prolem ſemper transfunderetur, multis tamen difficillimum ſit futurum probatu, abs prima ſtirpis origine intaminatum, & citra alieni mixturam ſanguinem ad ſeſe demiſſum. Vid. DIO CHRYSOSTOMUS Orat. XV. poſt initium. Et GROTIUS L. II. c. 7. §. 8. Sed nec illud vulgatum, *fortes creantur fortibus & bonis*, adeo citra exceptionem eſt, quin in contrarium æque invaluerit, *heroum filii noxæ* (b). Marius apud SALLUSTIUM Jugurth. (c. 89.) *Majores eorum omnia, quis licebat, illis reliquere, divitias, imagines, memoriam ſui præclaram: virtutem non reliquere, neque poterant; ea ſola neque dono datur, neque accipitur.* Porro plebeii non ſemper deterius educantur, quam nobiles; imo ſæpe quo plura his media indulſit fortuna bene excolendo animo, eo turpius iiſdem ad luxuriam, ſegnitiem, aliorumque vitiorum alimenta abutuntur. Recte PLATO Alcibiade I. (p. 440. 441. Ed. VVech.) *Bene natos, ſi & bene educati fuerint, probabile eſt ad virtutem perfectos fore.* Et ipſa res oſtendit, multos nobilium degeneres majorum gloriam obfuſcaſſe. ASISTOTELES Rhetoricum L. II. c. 15. *Eſt autem nobile* (εὐγενὲς) *ex generis virtute; generoſum* (γενναῖον) *vero ex eo, non ut deficiat a natura. Id quod plerumque non accidit nobilibus, ſed ſunt multi abjecti.* Add. STOBÆUS Serm. 84. 85. Multos quoque obſcuro natos loco per ſuam virtutem ad ſumma provectos conſtat: nec ſolus *Tydides melior patre.* Quanquam autem ISOCRATES Encom. Helenæ nobilitatem inde commendet, quod non, uti cætera fortunæ bona, celeriter aut intereat, aut tranſeat ad alios, ſed ſemper apud eoſdem maneat, eoque pulcerrimum liberis patrimonium eam relinqui; tamen ni vel propria virtute ſis ſubnixus, vel eo nomine peculiaribus juribus in civitate fruaris, merito inter inania eſt referenda (c). Inde in ipſa quidem natura nulla apparet neceſſitas, quare aut in munera, aut in exiſtimationis paternæ gradum ſolos ob natales filius debeat

(a) Et de Nobilibus in inſula Ceylon Robert. KNOX Narrat. de illa Inſula L. III. c. 2. Græci quoque nobilitatem æſtimabant ex natalibus. Hinc ARISTOTELES II. Rhetor. 15. Εὐγένεια ἐντιμότης προγόνων ἐστί, *Nobilitas dignitas majorum eſt.* H.

(b) Quos proinde non nobiles, ſed ſpurios & illegitimos eſſe exiſtimandos, ait JULIANUS Orat. 2. de Conſtantii Imperat. geſtis. H.

(c) EURIPIDES Electra:
Οὐ μὴ φρονήσεθ᾽ οἱ κενῶν δοξασμάτων
Πλήρεις πλανᾶσθε, τῇ δ᾽ ὁμιλίᾳ βροτοὺς
Κρινεῖτε, καὶ τοῖς ἤθεσιν τοὺς εὐγενεῖς,
Opinioni credulum vanæ genus,
Nunquamne peſſimo errore diſcitis viros
Vita æſtimare, nobileſque ex moribus? H.

beat ſuccedere; præſertim cum ultimo demum omnes ex eadem ſtirpe genus deducamus. Marius apud SALLUSTIUM Jugurth. (c. 88.) *Ego naturam unam, & communem omnium exiſtimo, ſed fortiſſimum quemque generoſum eſſe.* Ille autem non tam majorum quam propria æſtimatur præſtantia, qui ſequitur illud TIBULLI L. IV. (Eleg. 1. verſ. 25. & ſeqq.) *Quanquam antiquæ gentis ſuperant tibi laudes, Non tua majorum contenta eſt gloria fama, Nec quæris quid quaque judex ſub imagine dicat, Sed generis priſco contendis vincere honores, Quam tibi majores, majus decus ipſe futurus.*

§. XXVI. NIHILOMINUS multis civitatibus placuit, ut præclare meriti cives ſtatum illum, certis privilegiis, certoque exiſtimationis gradu donatum, in quem ipſi per civitatem ſunt locati, in ſobolem ſuam per nativitatem velut aliquam hæreditatem tranſmitterent. LESBONACTES Orat. hortatoria, (p. 208. Ed. VVech.) *Τῶν ἐν τοῖς δεινοῖς ἀνδρῶν ἀγαθῶν γινομένων οἱ παῖδες εὐγενεῖς νομίζονται. Eorum, qui periculoſis temporibus ſtrenue ſe geſſerunt, poſteri nobiles habentur.* Sane enim natales nobiles præ plebeiis naturaliter nihil habent eximii: ſed ea prærogativa oritur ex impoſirione & indultu civitatis, quæ conſtituit, ut certus ſtatus, cui annexa certa jura, graduſque exiſtimationis in aliquem ſemel collatus ad ipſius poſteros citra novam collationem per ſolos natales derivetur. Qua impoſitione ſublata, vel ſplendidiſſimi natales a plebeiis ne hilum quidem diſcrepabunt. Add. HUARTUS Scrut. ing. c. 16. ſeqq. Unde quando princeps plebejum inter nobiles tranſcribit, in ipſius natura ortuque nihil immutat, nec novum aliquem vigorem ejus animo infundit; ſed jubet ipſum cenſeri ſtatu plebeiis contradiſtincto, quem una cum adhærentibus juribus ad poſteros ſuos ſit tranſmiſſurus. Cui illuſtrando facit commentum Amaſis regis Ægyptii, qui ut oſtenderet, obſcuritatem generis non obeſſe, quominus regi ſibi facto honos exhiberetur, auream pelvim, in ſimulacrum dei conflatum adorandam expoſuit. HERODOTUS Eut. (p. 99. Ed. H. Steph.) Vice verſa ſi quis ordine nobilium ejiciatur ob delicta (*a*), aut quod legibus nobilium in ſua civitate poſitis conformem ſeſe non geſſerit, ejus ſane neque natura, neque animus mutatur, aut quem ex majoribus traxit ſanguis; neque efficitur, ut nobilibus parentibus non ſit natus: ſed adimitur duntaxat ipſi ſtatus, atque jus nobilitati in ea civitate competens. Quo facto ſtatim plebejus eſt. Quemadmodum neque legitimatio; neque natalium reſtitutio aliquid in natura mutant, ſed meros tribuunt effectus morales. Quo ſenſu capiendum eſt illud apud EURIPIDEM Phœniſſis (v. 821. & ſeqq.) *Οὐ ὃ μὴ καλὸν, οὔ ποτ' ἔφυ καλῶς οὐδ' αἱ μὴ νόμιμοι παῖδες, ματρὶ λόχευμα, μίασμα πατρός. Nam id quod honeſtum non eſt: non fit honeſtum unquam, neque liberi illegitimi, matri turpis partus, patri probrum.* Vid. *tit. Cod. de Jure aur. annulorum, & de natal. reſtituendis.* Huc facit, quod Nicol. MACHIAVELLUS Hiſt. Florent. L. III. tradit. Cum poſt oppreſſum ducem Athenarum ſumma rerum Florentiæ ad plebem rediiſſet, excluſis lege a magiſtratu gerendo nobilibus Bencho Boundelmontio, equeſtris dignitatis viro, ob ſtrenuam operam in bello Piſano navatam, præmii loco fuiſſe datum, ut in populi claſſe cenſeretur, ſeu pro plebejo haberetur. Idem beneficium aliis nobilibus collatum refertur ab Eodem L. V. Et apud Romanos P. Clodius per adoptionem a Patriciis ad plebem tranſibat, ut tribunus plebis poſſet fieri.

§. XXVII. FATENDUM tamen eſt, pleraſque gentes in conferenda nobilitate præſtantes quaſdam artes & egregia merita reſpexiſſe. Quibus qui enituerat, uti recte reliquos dignatione eminebat; ita largius judicabatur æſtimari virtus, cujus præmia ad iſtos quoque derivarentur, quos natura quilibet quam cariſſimos habet. Præſertim cum ea res ſperaretur civium virtutem extimulatura, acrius affectandis ejuſmodi præmiis. Simul proles iſta, domeſticis exemplis excitata, parentum virturem æmulatura credebatur, ſplendoremque illum iiſdem, quibus partus

tus

(*a*) Vid. ſupra L. I. c. 5. §. 23. Idem dicendum, ſi quis ultro exuar nobilitatem. Quod Romani facere ſolebant, ob paupertatem veniam aut jus exuendi ordinis ſponte petentes vid. de Propertio Celeri TACITUM I. Annal. 57. 3. de aliis eundem XI. Annal. 25. 4. & XII. Annal. 52. 4. H.

Digitized by Google

tus erat, artibus tultura (*a*), Nec minus putabantur parentes operam daturi, ut quantum in ſe prolem ſibi non indecorem Reipublicæ repræſentarent (*b*). Cui conſequens erat, ut poſtquam nobilitatem ſorte naſcendi adquiri receptum fuit, curioſe circa deligendas uxores verſarentur nobiles, ne diſpari ſe genere miſcentes proli ſuæ iſta jura intervertérent: an ut æqualium potius, quam inferiorum filiæ in conſortium ejus dignitatis adſciſcerentur, aut ne nobiles pauperculæ poſt ditium mercatorum filias haberentur. Ac ne proli fortaſſe ſuper natalibus lites olim moverentur, accurate majores longa ſerie annotare rationis erat. Cum contra plebeiis ſupervacuum foret, avos proavoſque ambitioſe diſponere; quippe quibus ex natalibus nihil privilegii, ſed propria cuique virtute & induſtria nitendum.

§. XXVIII. Hisce illuſtrandis non abs re fuerit Romanorum ſuper nobilitate inſtituta curatius excuſſiſſe. Ut igitur ſuam illam hominum colluviem Romulus in juſti formam populi componeret, ex univerſa multitudine centum delegit, conſilio ſibi præſto futuros, quos patres appellari placuit, exprimendo muneri, aut propter ætatem: reliqui plebs manſere. Iſtorum progenies patricii dicti, ſimpliciſſima denominatione, quaſi Patrum poſteri; aliis ideo, quod hi ſoli patres ſuos poſſent oſtendere: cum cætera turba fugitivorum fuerit, nec valentium proferre patres ingenuos, verbo, terræ filii. Vid. Plutarchus Romulo, (p. 24.) & Quæſt. Romanis. (p. 278. C. D.) In eam rem argumento uſi ſunt, quod quoties patricii convocarentur a regibus, præcones quemque ſuo ac paterno cierent nomine; plebeios vero miniſtri quidam cornibus bubulis confertim buccinantes in concionem excitaverint. Etſi more ſuo Dionysius Halicarnasseus Antiq. Roman L. II. (c. 8.) inſtitutum hoc mollius interpretetur, evocationem patriciorum per præcones honoris, plebis per cornua celeritatis cauſa factam aſſerens. Contra Dionyſium tamen videtur valere illud Decii apud Livium L. X. c. 8. *En unquam fando audiiſtis, patricios primo eſſe factos, non de cœlo demiſſos, ſed qui patrem ciere poſſent, id eſt, nihil ultra quam ingenuos? Conſulem jam patrem ciere poſſum, avumque jam poterit filius meus.* Juvenalis Sat. 8. (v. 272. & ſeqq.)

Et tamen ut longe repetas, longeque revolvas,
Nomen, ab infami gentem deducis aſylo.
Majorum primus quiſquis fuit ille tuorum,
Aut paſtor fuit, aut illud, quod dicere nolo.

Unde apparet, ad primævam in urbe Romana nobilitatem ſuffeciſſe (*c*), ut quis ex legitimo natus eſſet matrimonio, parentibus ingenuis. Scilicet *in novo populo omnis repentina atque ex virtute nobilitas eſt.* Livius L. I. c. 34. Inde quoque eſt, quod patricii ſolis ſibi *gentem* eſſe jactarent, ipſoſque inter ſe *gentiles* eſſe. Sic enim gentiles definiuntur a Cicerone in Topicis: *Qui inter ſe eodem nomine ſunt, ab ingenuis oriundi, quorum majorum nemo ſervitutem ſervierit, qui capite non ſunt deminuti.* Boethius itidem in Topicis: *Gentiles ſunt, qui eodem inter ſe nomine ſunt, ut Bruti, Scipiones; quod ſi ſervi ſunt, nulla gentilitas eſſe poteſt. Quod ſi libertinorum nepotes eodem nomine nuncupantur, gentilitas nulla eſt, quoniam ab ingenuorum antiquitate gentilitas ducitur.* JCtus Cajus Inſtitut. *Liber-*

tinorum

(*a*) *Cum ſit hoc generi hominum prope a natura datum, ut qua in familia laus antiqua floruerit, hanc fere qui ſunt ejus ſtirpis cupidiſſime perſequantur*, ut ait CICERO Orat. pro Rabirio a princip. H.

(*b*) Accedit ex inſtitutis civitatis optimum eſſe, ut antiquæ fam. conſerventur, de quo alibi CICER. Orat. pro Sextio: *Omnes boni ſemper nobilitati favemus, & quia utile eſt Reipublicæ nobiles homines eſſe dignos majoribus ſuis: & quia valet apud nos clarorum hominum & bene de Republica meritorum memoria: etiam mortuorum.* H.

(*c*) Bene *ad primævam nobilitatem*. Nam poſtea patritius fieri, niſi lege nominatim ad populum lata, nemo poterat. Quod fuit aut Regum, aut Conſulum, aut Dictatorum ampliſſimum beneficium. TACITUS XI. Annal. 26. *Cæſar vetuſtiſſimum quemque e ſenatu, aut quibus clari parentes fuerunt, in numerum patriciorum adſcivit: paucis jam reliquis familiarum, quas Romulus majorum & L. Brutus minorum gentium appellaverant: exhauſtis etiam quas Dictator Cæſar lege Caſſia, & Princeps Auguſtus lege Senia ſublegere.* V. Carol. SIGONIUS L. I. de Antiquo Jure civium Romanor. c. 7. H.

tinorum aut ſervorum gentilitas non eſt. Etſi poſterioribus temporibus plebejos quoque gentem ſibi aſſeruiſſe conſtat. Add. Franc. CONNANUS Comment. iur. civil. L. II. c. 11. Sic hodieque linguæ, quæ ex Latina profluxere, nobiles ſolent vocare *gentiles homines*. Enimvero cum deinceps plebeii quoque honeſta cum ingenuis inirent connubia, & lapſu temporum labes illa, ſi quæ fuit, ſordidæ originis exoleſceret; inde ut alia differentia a plebeiis diſtinguerentur patricii, ſacris gentilitiis inſtitutis peculiarem ſibi ſanctimoniam circumponere ſunt aggreſſi. Quo nomine ſibi ſolis deferri poſſe magiſtratus contenderunt; quaſi qui ſoli haberent auſpicia. Vid. LIVIUS L. IV. c. 2. VI. c. 41. X. 7. Quod ludibrium tamen poſtea plebs non immerito exploſit. Quanquam & plebejorum quidam, eludendæ iſti patriciorum prærogativæ, privata ſibi ſacra inſtituerunt. Quæ cum in hæredes tranſirent non ſine onere, quomodo per coemtiones extincta ſint, docet CICERO pro Muræna. (c. 2.) Add. GOTHOFREDUS ad Ciceronis Epiſt. Famil. VII. 29.

§. XXIX. AST cum deinceps ſenatoria dignitas, & magiſtratus, qui haſtenus penes ſolos patricios fuerant, cum plebe communicarentur, factum eſt, ut Romani dehinc nobilitatem non tam ex antiquitate generis & patriciatu, quam multitudine imaginum æſtimarent. Ex quo tempore familiæ nobiles in patricias & plebejas diſtingui cœptæ. LIVIUS L. X. c. 7. *Numerarentur triumphi plebejorum: jam ne nobilitatis quidem ſuæ plebejos pœnitere*. IDEM L. VI. c. 37. *Ex ea die in plebem ventura omnia, quibus patricii excellant, imperium atque honorem, gloriam belli, genus, nobilitatem*. Equites autem ex inſtitutis civitatis Romanæ nobiles proprie loquendo non erant (*a*). Nam quod eſt apud TACITUM Agricola, eum habuiſſe utrumque avum procuratorem Cæſaris, *quæ equeſtris nobilitas eſt*; hunc habet ſenſum: ut eorum, qui ex ſenatoriis ſunt familiis, nobilitas ex magiſtratibus curulibus æſtimatur; ita inter equites procuratorem Cæſaris fuiſſe aliquod inſtar nobilitatis habet, cum poſt præfecturam prætorii vix ſplendidius munus in illum ordinem ut talem cadat. Sic igitur poſterioribus temporibus Romæ nobiles non conſtituebant peculiarem ordinem, & per inſignia jura a reliquis diſtinctum; ſed prout quis multos *famoſos Equitum cum Dictatore magiſtros* in atrio diſpoſuerat, aut propria virtute ad honores adſpiraverat, ita majorum, aut propriis meritis nobilis cenſebatur. Quo facit illud CLAUDIANI Paneg. de Probini & Olybrii conſulatu: (v. 13. & ſeqq.)

> - - - - *Quemcunque requires.*
> *Hac de ſtirpe virum certum eſt de conſule naſci.*
> *Per faſces numerantur avi, ſemperque renata*
> *Nobilitate vigent.*

Quanquam autem Romæ multi magiſtratus non minus belli quam pacis tempore valebant, puta, dictatores, magiſtri equitum, conſules, prætores: tamen quia pax eſt veluti ordinarium tempus Reipublicæ, bellum extraordinarium, adeoque magiſtratus iſti & appellatione, & indole ſua pacem magis quam bellum viderentur ſpirare; apparet, paci magis quam bello originem ſuam debere nobilitatem Romanam. Neque vero congruens erat, ex ſimplici virtute bellica, & quæ non eſſet conjuncta cum munere & artibus ducis, nobilitatem derivare, quæ quidem peculiarem ordinem, & multis juribus præfulgentem conſtitueret in tali Republica, in qua communis omnium civium velut profeſſio erat militia. Sic igitur apud Romanos nobilitas non tribuebat peculiarem ordinem in civitate, nec ex illa aliud fere emolumentum, quam quod majorum imagines aditum ad honores faciliorem panderent.

§. XXX.

(*a*) Vere. Nam CICERO *equeſtri loco* ſeu familia *ortum* ſe dixit in *prima agraria & Orat. contra Rullum*, ipſe autem primus nobilitatem familiæ ſuæ intulit, novus proinde homo dictus. Neque tamen negandum, equeſtri dignitate exornatos a plebeiis fuiſſe diſtinctos: Vid. TACITUM I. Hiſtor. 13. IV. Hiſtor. 59. DIONEM CASSIUM L. LIX. Hiſtor. Roman. ubi de Caligula, multos etiam extra Italiam in ordinem equeſtrem adlegente, JOSEPHUM II. de Bell. Judaic. 14. ubi ſcribit, Judæos quoſdam in Judæa factos ἱππικοῦ τάγματος, idque ἀξίωμα Ῥωμαϊκὸν vocat. Cæterum de prærogativis illorum, qui equeſtris dignitatis erant compotes, multa habet egregia Herm. HUGO L. V. de Militia equeſtri c. 1. Add. tot. tit. Cod. Theodoſiani de Dignitate equeſtri. H.

§. XXX. Ex hisce manifeſtum eſt, ab iſta diverſum eſſe genium nobilitatis hodiernæ in pleriſque Europæ regnis. Nam apud nos nobiles pecullarem ordinem conſtituunt (*a*), a reliquls civibus dignitate & eximiis juribus diſtinctum. Dein nobilitas etlam citra officium publicum confertur ab eo, qui ſummum in Republica habet imperium, & quidem non ita frequenter togatæ, quam bellicæ virtutis intuitu. Cujus rei inter alia argumentum eſt, quod nobiles familiæ tam inter ſe, quam a plebeiis diſtingui ſoleant inſignibus, quæ clypeo ſuſtinentur, impoſita galea, & inde *armorum* nomine veniunt. De quorum antiquitate teſtari poteſt illud Diodori Siculi L. V. c. 30. *Arma Gallis ſunt ſcuta ad ſtaturam hominis porrecta, & inſigni proprio variegata. Quidam æneas beſtiarum imagines, tam ad defenſionem, quam ornamentum affabre factas præferunt. Æneis præterea galeis cum magnis appendicibus ad prolixam oſtentationem factis capita muniunt. Nam vel cornua affixa, vel avium quadrupedumque facies in illis expreſſas habent.* Add. Hobbes Leviath. c. 10. De cauſis autem, quare virtuti bellicæ tantum iſtæ nationes detulerint, cum apud Chinenſes contra eruditi militares viros præcedere valeant, ita eſt habendum. Equidem in ſe non minoris ſunt, quæ togati in Rempublicam poſſunt conferre, quam quæ ſagati. Leges ſalutares condere, jus integre dicere, opes civitatis per artes & commercia introducta augere, eloquentia populi tumentes animos mulcere, & in quam partem expediat flectere, conſilio exterorum conatus adverſum nos ſubtiliter inveſtigare, atque eludere, præclariſſima utique ſunt, & quovis honore digna. Neque iſta tamen ſemper, apud imperitos imprimis, ſat ample æſtimantur, tum quod artes, ex quibus talia promanant; non adeo in oculos incurrunt, & a plebe parum intelligi poſſunt; tum quod cum tranquillitate quadam, & citra impetum atque periculum ſeſe videantur explicare. Quæ omnia in virtute bellica ſecus ſunt. Atque inde, quanquam adminiſtratio togata citra fortitudinem atque firmitatem animi non poſſit obiri; longe tamen ſplendidius creditum apud Martii ſpiritus populos, & qui ſanguine quam ſudore rem quærere maluerunt, contra tam terribilem armorum apparatum, & ubi præſentem omnia mortem intentant, intrepidum offerre pectus, & pretioſiſſimam rerum humanarum periculo exponere, ut cæteris eo tutius ævum exigere liceat. Add. Aristoteles Probl. ſect. 27. quæſt. 5. Sic & pleriſque in regnis Europæ nobiles prædia ſua feudorum nomine poſſident, a multis immunia oneribus, quibus plebejorum bona premuntur, ut iſti militarem operam Reipublicæ præſtent. Cujus rei origo videtur inſinuari apud Lampridium (*b*) Alexandro Severo (c. 58.) *Sola quæ de hoſtibus capta ſunt, limitaneis ducibus & militibus donavit; ut eorum ita eſſent, ſi hæredes illorum militarent, nec unquam ad privatos pertinerent, dicens: attentius eos militaturos, ſi etiam ſua rura defenderent.* Inde quoque nobilibus mercaturam exercere inſolitum, non quod illa in ſe habet quid inhoneſtum & ſordidum (*c*), ſed ne per eam nobiles a ſtudiis militaribus abſtrahantur, & feuda ſua atque privilegia gratis poſſideant. Et ſi quibus in civitatibus nobiles citra diminutio-

(*a*) Notandum tamen jam a ſeculo XI. uſque inter illos nobiles in pleriſque regnis introductam dignitatem, quæ perſonæ adhæreſcebat ac cum perſona extinguebatur, quaque exornati milites & poſtea Equites dicti. Vid. Franciſci MENETSRIERII Liber Gallica lingua editus de Dignitate equeſtri antiqua & nova. H.

(*b*) Conf. L. 2. & 3. C. *de Fundis limitrophis.* Quo pertinent etiam in Orientali Imperio *κτήματα στρατιωτικὰ poſſeſſiones militares*. De quibus Conſtantini Porphyrogennetæ Novella extat apud LEUNCLAVIUM, ſed emendatior apud Carolum LABBÆUM & Joannem MEURSIUM. Apud Romanos igitur quærenda feudorum incunabula. Ab iiſdem ſane Franci, qui eorum inſtituta in pleriſque ſecuti ſunt, primi accepiſſe videntur; apud hos enim ſæpe fit mentio bonorum de munere Regio, ſive fiſci, ſive beneficiorum, quæ vaſſi tenebant. Ut alio loco fuſius docui. A Francis deinde ad alios Germaniæ populos fluxit. Quin & *κτήματα* illa apud Turcas (Græcorum imitatores & multa eorum inſtituta retinentes, ut docet LEUNCLAVIUS Pandect. Hiſtor. Turcic. n. 173.) peperiiſſe videntur Timariotas, hoc eſt, Vaſallos & nobiles in Turcarum Imperio. V. TAVERNIER Relatione de Aula Turcica. p. 14. ſequ. H.

(*c*) Adde poſtremis demum temporibus accidiſſe, ut mercatura pro ſordida & vitis honeſtis indigna haberetur: primis enim ſeculis in magno honore fuit. Vid. POTTERI Archæologia Græca L. I. c. 8. p. 31. Ed. Lat. L. Bat.

nutionem dignitatis mercaturæ dant operam (*a*), tuto judices licet, eam nobilitatem ex militia haudquidquam originem ducere. Conf. Bodinus de Rep. L. III. c. 8. Aliqui tamen hujus rei rationem petunt ex Ecclеſ. XXV. 29. & quia, uti Cicero Offic. I. (c. 42.) ait: *Nihil proficiunt, niſi admodum mentiantur*. Facit etiam huc, quod tradit Herodotus (*b*) L. II. apud Ægyptios, Scythas, Perſas, & Lydos, denique apud omnes fere barbaros haberi pro ignobilioribus civibus eos, qui artificia diſcunt, eorumque liberos; generoſiores autem eos, qui a manuariis operibus abſtineant, præſertim qui ceſſent ob bellum. Add. *L. 6. C. de Dignitatibus. L. 3. C. de Commerc. & Mercator.* (*c*) Aristoteles Polit. L. III. c. 3. Siracides XXXVIII. 25. ſeqq. Cicero Offic. I. *Illiberales & ſordidi quæſtus mercenariorum omnium, quorum operæ, non quorum artes emuntur. Eſt enim in illis ipſa merces auctoramentum ſervitutis*. Quin & Romæ lex lata a Q. Claudio tribuno plebis; *Ne quis ſenator, quive ſenatoris pater fuiſſet, maritimam navem, quæ plus quam trecentarum amphorarum eſſet, haberet. Id ſatis habitum ad fructus ex agris vectandos, quæſtus omnis Patribus indecorus viſus eſt*. Livius L. XXI. c. 63. Cum contumelia quoque Juvenali Sat. 14. dicitur: *Vilis facci mercator olentis*. Et quandoque contumelioſum habetur pro pecunia quid ab aliquo velle obtinere. Add. tamen Bodinus de Rep. L. III. c. 8. ſeqq.

§. XXXI. In quibuſdam tamen civitatibus exigua natalium dignatio, & ſua cuique ex virtute propria, meritis in Rempublicam ac muneribus nobilitas (*d*). Diodorus Siculus L. I. c. 92. de laudationibus funebribus apud Ægyptios: *De genere quidem nihil, ut Græcorum conſuetudo habet, memorant; quin omnes æque nobiles in Ægypto eſſe cenſent, ſed ut a puero educatus, & inſtitutus, & ad virilem ætatem progreſſus pietatem in Deos, juſtitiam, itemque continentiam, & alias virtutes coluerit, recenſent*. Tullus Hoſtilius apud Dionys. Halicarnasseum L. III. (p. 148. Ed. Sylb. c. 11. Ed. Oxon.) Οὐ γὰρ ἐν ἄλλῳ τινὶ τὴν ἀνθρωπίνην εὐγένειαν ὑπάρχειν νομίζομεν, ἀλλ' ἐν ἀρετῇ. *Nulla alia re quam virtute humanam nobilitatem conſtare ducimus*. Vetus Poeta: Ἀνὴρ ἄριστος οὐκ ἂν εἴη δυσγενής. *Vir optimus nunquam fuerit ignobilis*. De moribus Turcarum Auger. Busbequius Epiſt. I. *Turcæ neminem ne ſuorum quidem, niſi ex ſe pendunt: ſola domo Othomanorum excepta, quæ ſuis cenſetur natalibus*. Add. quæ ibidem de Gianizaris tradit. Add. Bodinus de Rep. L. III. c. 8. Martinius Præfat. Hiſt. Siniciæ. *A vetuſtate ſanguinis nulla apud hanc gentem nobilitas. Pauperrimo cuique per literas patet iter ad ſumma*. Et ipſe Sinarum Imperator ejuſque liberi in deligendis uxoribus non proſapiam, ſed ſolam corporis formam reſpiciunt. Neuhof. in Legat. p. 280. Iſthæc uti a moribus noſtris abhorrent; ita illud a ſapientibus inculcatur, non debere nobiles ſolo ſanguine, ſed multo magis virtute niti (*e*).

Sene-

(*a*) Ut Genuæ, Anconæ, Venetiis, Lucæ, Florentiæ, ubi nobiliſſimi inter ipſos maximi ſunt mercatores. H.

(*b*) ARISTOTELES VII. Pol. 2. *In omnibus populis, qui vim habent ſubjugandi alios, virtus bellica honorem conſecuta eſt, ut in Scythis, Perſis, Thracibus & Gallis*. Conf. AMMIAN. MARCELLINUS L. XXXIII. c. 6. & ibi VALESIUS. Et hodie in Moſcovia quilibet miles eſt nobilis eo ipſo, quum ſe addixit militiæ; & qui ſunt nobiles natalibus titulo militum utuntur, & militiæ operam dant, quoad per ætatem licet. Comes CARLISLIUS Deſcriptione Moſcoviæ p. 378. H.

(*c*) *L. 12. §. 2. C. de Cohortal. de Inceſt. nupt. L. 1. C. de Natural. liber.* H.

(*d*) Apud Tartaros Precopienſes majori in dignatione ſunt, qui plures captivos, cum moriuntur, poſſident. THUANUS Hiſtor. L. LXVII. Apud Tapuias, liberum Braſiliæ populum, nobiles cenſentur, qui lucta, haſtarum concuſſu ac venatu præcellunt. BARLÆUS de Rebus geſtis in Braſilia p. 424. Apud Friſios olim plurima prædia tenentibus maximus honos, eaque ſola nobilitas. H. GROTIUS L. IV. Hiſtor. Belgic. p. 215. Apud Siamenſes nobilem facit magiſtratum in regno actu gerere; ablato eo, a vili plebe quia non diſtinguitur. LOUBERIUS de Regno Siamenſ. Part. 3. c. 1. §. 7. Apud Guaicuræos & Abipones, Americæ populos, magnates & heroes habentur, qui immaniſſimorum tormentorum patientia fortitudinem ſuam probarunt, ut ſupra ad c. 3. §. 4. ex Nicolao del TECHO docuimus. H.

(*e*) JUVENALIS Sat. VIII. verſ. 19. & ſeqq. 24. & ſeqq. 131. & ſeqq.

Tota licet veteres exornent undique ceræ
Atria, Nobilitas ſola eſt atque unica virtus.
Paullus *vel* Coſſus *vel* Druſus *moribus eſto.*
\- - - - - - - -
Prima mihi debes animi bona ſanctus haberi,
Juſtitiæque tenax, factis, dictiſque mereris
Agnoſco procerem - - -
Tunc licet a Pico numeres genus altaque ſi t
Nomi-

SENECA Hercule Furente: (v. 339. 340.) *Qui genus jactat ſuum aliena laudat*. BOETHIUS de Conſolat. philoſoph. (L. III. metr. 6.) *Quid genus & proavos ſtrepitis? Si primordia veſtra, Autoremque Deum ſpectes, Nullus de genere extat; Ni vitiis priora fovens Proprium deſerat ortum*. HORATIUS Serm. L. I. Sat. 6. ad Mecenatem: *Referre negas, quali ſit quiſque parente natus, dum ingenuus*. CLAUDIANUS L. II. de Laudibus Stiliconis (v. 123. & ſeqq. Ed. Heinſ. *Lectos ex omnibus oris Evehis: & meritum, nunquam cunabula quæris, Et qualis, non unde ſatus*. Add. SENECA de Beneficiis L. III. c. 28. & Epiſtola XLIV. Canulejus apud LIVIUM L. IV. c. 3. *dum nullum faſtiditur genus, in quo eniteret virtus, crevit imperium Romanorum*. HERODIANUS L. V. c. 1. *Fortunæ munera etiam parum dignos exornant, animi virtus propriam cuique gloriam conciliat. Et claritas quidem generis, divitiæque, atque id genus reliqua, etſi beatorum propria putantur, minime in ipſis utpote ab aliis tradita, laudantur*. Graviter quoque Antigonus fortis centurionis ignavo filio ad honores adſpiranti; Παρ' ἐμοί inquit, αἱ ἀνδραγαθίαι τίσιν, οὐ προγαθίαι τιμαί. Apud PLUTARCHUM de Vitioſo pudore, (p. 534.) & in Apoph. PLATO in Theæteto, (p. 128. C. Edit. VVech.) *Innumeri unumquemque noſtrum avi atque proavi anteceſſerunt, quorum in numero divites & inopes, reges & ſervi, Barbari & Græci innumerabiles præceſſere*. Similis locus extat apud DIONEM CHRYSOSTOMUM Orat. XV. de Servitute. *Hoc fieri non poteſt, ut ab omni ævo aliquod ſit hominum genus, in quo non innumerabiles liberi ſint procreati, nec pauciores, qui ſervitutem ſervierint, & tyranni, & reges, & vincti; & ſtigmatis notati, & caupones, & ſutores, aliarumque quæcunque inter homines ſunt, conditionum fuerint, omniaque opera, omnes vivendi conditiones, omnes fortunas atque calamitates viciſſim ſint experti*. Addit, ideo heroum genus ad Deos a Poetis relatum, ut ne, dum ulterius id investigatur, ejuſmodi ſordes detegerentur. M. SENECA L. I. Controv. 6. *Quemcunque volueris revolve nobilem: ad humilitatem pervenies*. Huc facit illud Lycurgi factum, exemplo duorum canum oſtendere conati, magis per diſciplinam, quam naturam ad virtutem nos formari; apud PLUTARCHUM Apophth. Laconicis, (p. 225.) & de Educ. liberis. Sic & novi homines antiquis nobilibus, ſed degeneribus, recte occinunt illud Iphicratis apud PLUTARCHUM Apophth. (p. 187.) cui cum Harmodius unus de priſci illius Harmodii poſteris exprobraret ignobilitatem: reſpondit: *Meum a me incipit genus; tuum in te deſinet*. Add. PHILO Judæus de Nobilitate. STOBÆUS Serm. 84. 85. 86. 87. Th. BROVUNE de Religione Medici Part. II. c. 1. *Vulgum cum dico, non plebeculam tantum & infimæ ſortis homunciones intelligo. Eſt & inter patricios plebeja quædam & ignobilis turba, ex eodem prorſus luto fictam diceres, hominum quidem genus ipſis mechanicis contribue, utcunque animi tenuitatem deauret cenſus, & crumena pro ſtultitia tranſigat*. Sunt etiam qui diſputant; iniquum videri propter ſolos natales, (qui neque per ſe quid virtutis conferunt, & quos nemo ſibi ipſi præſtare poteſt, πολλοὶ γὰρ ὄντες εὐγενεῖς, εἰσὶ κακοί. *Multi enim nobiles ſunt degeneres*. EURIPIDES Electra.) alicui conferre immunitatem a certis Reipublicæ oneribus in fraudem reliquorum civium, aut propiorem aditum ad munia Reipublicæ concedere; cum artes ad iſta munera obeunda neceſſariæ in aliis æque, aut magis quam in iſtis inveniantur: multoque magis, ſi quis ex illorum ſit cenſu, de quibus ARISTOPHANES Ranis Act. III. ſc. 1. v. 2. (v. 752. Ed. Kuſteri.) Πῶς γὰρ οὐχὶ γεννάδας, Ὅστις γε πίνειν οἶδε καὶ βινεῖν μόνον; & JUVENALIS Sat. 11. (v. 11.) *Quibus in ſolo vivendi cauſa palato eſt*. Eſſe denique morbum Reipublicæ non mediocrem, ſi ſumma Poteſtas civilis circa mandanda munia publica certo ordini ſit ita alligata, ut aliorum opera civium uti

Nomina delectent, omnem Titanida *pugnam*
Inter majores ipſumque Promethea *ponas*
De quocunque voles proavum tibi ſumito libro
Quodſi præcipitem rapit ambitio atque libido
Si frangis virgas ſociorum in ſanguine, ſi te
Delectant hebetes Caſſo lictore ſecures:
Incipit iſtorum contra te ſtare parentum
Nobilitas claramque facem præferre pudendis.

Poſterior Juvenalis locus ex SALLUSTIO expreſſus videtur, de Bell. Jugurth. c. 88. *Quanto vita, inquit, illorum (majorum) præclarior, tanto horum ſocordia flagitioſior. Et profecto ita ſe res habet: Majorum gloria poſteris lumen eſt: neque bona, neque mala eorum in occulto patitur*. Nec Juvenalem laudare neglexit præſtantiſſimus Salluſtii interpres, WASSEUS.

uti nequeat in negotiis, quibus maxime deprehenduntur idonei; præſertim ubi non ſit ipſi conceſſum egregios viros in iſtum ordinem cooptare. Nam ſi principi alicui nobiles ideo ſint fovendi, ut horum ope reliquos cives eo melius poſſit coercere, id ſignum eſt poteſtatis titubantis, & paulo minus quam curru jam excuſſæ; dum velut in factionem cum parte civium cogitur coire, nec amplius aperta imperii vi, ſed callidis artibus nititur. Add. quoque Baco Sermon. fidel. c. 14. & de Augment. ſcient. L. VIII. c. 3. n. 3. ubi monet, *adſpirantibus ad magnitudinem regnis prorſus cavendum, ne nobiles majorem in modum multiplicentur*.

§. XXXII. Illud demum quæritur, an dignitas, honorumque inſignia in civitate, uti in origine, ſic & in duratione a ſummo imperio civili dependeant? Ubi putamus diſpiciendum, an honoris inſignia & jura unice adhæreant alicui muneri in Republica, quod conferre ſit penes arbitrium ſummi imperii; an vero tanquam proprium bonum in civem ſint collata. Ubi prius factum eſt, patet, ſummo imperio idem eſſe poteſtatis, quod circa magiſtratus conſtituendos aut removendos. Sic non magnanimitatis duntaxat ſpecimen exhibebat, ſed & civitatis poteſtatem agnoſcebat Fabius Cunctator, dum ſibi Dictatori magiſtrum equitum exæquari patienter tulit. Vid. Livius L. XXII. c. 25. 22. Quo pertinet illud dictum Solonis apud Diogenem Laertium, (I. §. 59.) quod etiam expreſſit Polybius L. V. c. 26. *Qui apud tyrannos auctoritate valerent, eos calculis, quibus in componendis rationibus utimur, comparare conſueverat. Ut enim illi interdum majorem numerum, interdum minorem ſignificant: ita & tyrannos horum quemque prout libitum fuerit, aliquando illuſtrem & inclytum, aliquando obſcurum habere & ignobilem*. Addendum quoque factum Amaſis regis Ægyptii, qui ex pelvi ſtatuam dei cujuſdam faciebat, apud Herodotum Euterpe. (p. 99. Ed. H. Steph.) Et hactenus admittitur illud Ciceronis pro Plancio: (a) *Eſt conditio liberorum populorum, poſſe ſuffragiis vel dare vel detrahere, quod velis, cuique*. Etſi vocabulum *detrahendi* magis denegationem honoris petiti, quam quæſiti jam ereptionem notare videatur. Verum ubi iſta poſteriori modo a civibus poſſidentur, regulariter ipſis adimi nequeunt, niſi per modum pœnæ. Quo facit illud Ariſtotelis apud Ælianum V. H. L. XIV. c. 1. *Non eſt ſimile, dignitatem aliquam non ſuſcipere, & cum acceperis, ea ſpoliari. Non enim grave eſt non adipiſci: at cum adeptus ſis, rurſum amittere, id moleſtum eſt* (b). Huc ſpectat quoque Dionis Chryſostomi Rhodiaca. Sed quæ honoribus adhærent, immunitates & privilegia, urgentibus Reipublicæ temporibus ſuſpendi aut tolli utique poſſunt, penſatione tamen, quatenus fieri poteſt facta; cum omnia ejuſmodi privilegia exceptionem ſummæ neceſſitatis Reipublicæ intelligantur habere; & abſurdum ſit, illis tantam ſanctimoniam tribuere, ut ne ſaluti quidem Reipublicæ eadem cedere debeant. Ex dictis etiam colligi poteſt, quatenus quædam civitates recte potuerint ſancire, ut proditorum filii ſint ἄτιμοι. Quale quid in *Antiphontem* Athenis decretum in *ipſius* vita patet. Et Sylla Romæ proſcriptorum liberos honores petere vetuit. Scilicet ab honoribus & magiſtratibus tales excludere potuerunt, exiſtimationem ſimplicem adimere recte non potuerunt (c).

(a) Vid. ſupra L. III. c. 1. §. 3. H.

(b) Ἀλλ' ὡς φρονῶν ᾤετο, μὴ ὅμοιον εἶναι, ἀρχήν τινα μὴ λαβεῖν, καὶ τὸ λαβόντα ἀφαιρεθῆναι. Τὸ μὲν γὰρ οὐδὲν μέγα μὴ τυχεῖν· τὸ δ' ἀλγεινὸν, τὸ τυχόντα εἶτα ἀποστερηθῆναι.

(c) V. ſupra c. 3. §. 32. circa extrem. H.

CAPUT

Digitized by Google

C A P U T V.

DE POTESTATE SUMMI IMPERII CIRCA BONA TAM PUBLICA QUAM PRIVATORUM.

I. *Quid poteſtatis in bona regi ſit, ſi regnum ſit ipſius patrimonium.*
II. *Non ubique cives dominium rerum ſuarum debent civitati.*
III. *Summum imperium poteſt leges ferre quomodo cives bonis ſuis uti debent.*
IV. *Idem poteſt tributa exigere.*
V. *Quid obſervandum circa impoſitionem vectigalium.*
VI. *Et tributorum.*
VII. *De dominio eminente.*
VIII. *Quid liceat regi circa bona publica.*
IX. *De alienatione regni, & ejus partium.*
X. *Rex non poteſt infeudare regnum, aut oppignorare ſine conſenſu populi:*
XI. *Neque alienare bona, quæ principatum ſequuntur.*

AD intelligendam poteſtatem imperii ſummi in bona civium, obſervandum; eam profluere vel ex ipſa natura ſummi imperii per ſe, vel ex peculiari modo adquirendi imperii. Sane enim non parum intereſt, an is, qui ſummum in civitate imperium gerit (*a*), ſibi ipſi velut cives fecerit (*b*), atque primus rerum, quas civitas complectitur, omnimodum dominium adquiſiverit; an vero ultro in imperium ſit vocatus ab hominibus, qui jam quorundam bonorum proprietatem habebant. Priori caſu patet, imperantem in quævis bona civitate contenta non id modo habere poteſtatis, quod ex imperio per ſe fluit, ſed & quod quivis paterfamilias in patrimonium ſuum habet; niſi forte ultro quid de jure ſuo remiſerit. Hic igitur ſi rex iſtud dominium ſibi illibatum ſervarit, cives ſuos non alio tenebunt jure, quam quo ſervi quondam Romæ peculia ſua obtinebant; ſic ut eorum poſſeſſio ſit mere precaria, arbitrio Regis, quandocunque viſum fuerit, revocabilis. Quamdiu tamen iſtorum bonorum poſſeſſio civibus relinquitur, ex iiſdem alimenta & alia vitæ ſuſtentandæ neceſſaria recte ſibi decerpunt velut loco mercedis ob impenſam in iiſdem excolendis & cuſtodiendis operam. Atque de ejuſmodi duntaxat ſubditis verum eſt, quod male ad quoſvis cives extendit HOBBESIUS (*c*) de Cive c. 6. §. 15. & c. 12. §. 7. *Singulos cives ſuum ſibi proprium habere, in quod nemo concivium ſuorum jus habet; non autem proprium ita habere quidquam, in quod non habeat jus ille, qui habet ſummum imperium.* Sicut *filiifamilias proprietatem rerum ſuarum a patre conceſſam habent, diſtinctam quidem a cæteris filiis ejuſdem familiæ, ſed non a proprietate ipſius patris. Sicut in familia filiorum ſingulorum propria ſint bona, quæ & quamdiu vult pater.* Quod ſi autem ejuſmodi rex de jure ſuo aliquid remiſerit, tantum ſubjecti in bona ſua habebunt juris, quantum regis conceſſio oſtenderit. Super quo a diverſis diverſo modo diſpoſitum. Sic Pharao dominus terræ Ægypti quintam partem frugum ſibi vindicabat, quatuor partes cultoribus relinquebat. Geneſ. XLVII. 23. 24. 26. Excipiebantur tamen agri ſacerdotum, ad quos tertia terræ pars ex donatione Iſidis ſpectabat. Vid. DIODOR. SICULUS L. I. c. 21. 72. & GROTIUS ad Geneſ. XLVII. 26. De Indorum agricolis STRABO L. XV. (p. 484.). *Cum regio tota ſit regis, ipſi eam conducti operantur pro quarta parte fructuum.* Add. DIODOR. SICUL. L. II. c. 40. Id quod adhuc hodie in regno magni Mogolis obtinet (*d*), ubi & rex heres eſt ſuorum miniſtro-

(*a*) Vid. ſupra L. VII. c. 6. §. 16.

(*b*) Vi armorum vel alia ratione. V. ſupra ad L. VII. c. 5. §. 10. & c. 6. §. 5. H.

(*c*) Nullam ſcilicet agnoſcens differentiam inter Reſpublicas civiles & heriles. V. Notat. ib. H.

(*d*) Et in regno Siamenſi, ubi proprietas rerum immobilium ſemper ſpectat ad Regem, perinde ut in Imperio Habeſſinorum ad Imperatorem.

niſtrorum & mercatorum. Add. Garcilaſſ. de la Vega Comment. Reg. L. V. c. 5. Sic in regno Congo nemo proprii quid habet, quod ad heredes tranſmittere queat, ſed omnia regis ſunt, qui adminiſtrationem & uſum bonorum pro lubito diſtribuit, teſte Eduardo Lopez. In hiſce igitur regnis quicquid ſinguli juris in bona obtinent, id originarie ab indultu regis dependet, qui de univerſis bonis abſolutam diſponendi poteſtatem habet, quantum pacta aut conceſſiones irrevocabiliter ab ipſo factæ admittunt. Ubi tamen non inſuper habendum, quod Bernier de nuperis motibus in Imperio Magni Mogolis obſervavit (*a*), abſolutum illud Principum dominium in eo regno, aliiſque per Orientem imperiis in cauſa eſſe quare iſtæ regiones cætera feliciſſimæ, incultu, barbarie ac paupertate quotidie in deterius eant, aut ſaltem non eo ſplendore eſſloreſcant, quo pleraque Europæ regna, ubi dominium civium per imperantes pareius delibantur, ac ubi cives habent, quod ſuum etiam adverſus Principem dicere poſſint. Cui obiter addere poſſis, quod Garcilaſſus de la Vega Comment. Reg. L. V. c. 2. memorat; ex inſtituto Yncarum debuiſſe ſubditos ſuos prius agros excoluiſſe, quam ad Regis agros colendos accederent: quod fieri non poſſit, ut Regis res bene curentur, niſi ab iis, quibus ſuæ res bene ſunt compoſitæ: contra pauperes cives pace ac bello inutiles ferebant.

§. II. Enimvero dantur civitates, ubi cives bona ſua originarie haudquidquam tanquam beneficium imperii civilis agnoſcunt (*b*). Idque videtur contingere duobus potiſſimum modis: vel quando populus aliquis auſpicio regis abs ſe creati novas ſibi ſedes quæſivit; vel quando plures patresfamilias, quibus jam ſuæ opes erant, in civitatem ultro coivere, aut civitati jam conſtitutæ ultro acceſſerunt, & ſic ſeipſos ac ſua bona imperio civili ſubjecerunt. Circa prius ita regulariter fieri ſolet, ut ejuſmodi populus auſpicio rectoris ſuæ occupet regionem aliquam, terminis naturalibus aut ex arbitrio hominum circumſcriptam, per univerſitatem, cujus partes deinde ſingulis ſorte, aut arbitrio rectoris, rarius propria ipſorum electione, aſſignentur. Vid. Cornelius Nepos Miltiade c. 2. Ubi ſciendum, quanquam ſingulorum dominium non tam a propria ipſorum apprehenſione, quam aſſignatione rectoris populi videatur incipere; non tamen quod ſinguli habent, beneficium rectoris eſt; cum qui ejuſmodi expeditioni ſeſe ſocios ultro adjunxere, jus ſibi perſectum quæſiverint portionem aliquam de parta terra habendi. Vid. Geneſ. XIV. 14. 21. 23. 24. Add. ſupra L. IV. c. 6. §. 3. 4. Multo minus autem dominia privatorum originarie dependent ab arbitrio & indultu regis, quando patresfamilias liberi, bonis jam inſtructi, ultro ſeſe ipſius imperio ſubjecerunt (*c*). Quin enim iſti, qui extra civitates degunt, proprii quid habere poſſint, manifeſtiſſimum eſt; quidquid repugnet Hobbesius dicto loco. Sane ponamus, naturam dediſſe cuique jus in omnia, quid tamen obſtat, quo minus interveniente pacto ſua cuique portio poſſit aſſignari (*d*). Et quanquam duorum aut paucorum pacta circa rem in medio poſitam reliquis nihil præjudicent, ſed iiſdem jus ſuum primævum relinquant integrum: tamen ſi omnes ſuper dividendis rebus commune ineant pactum, expreſſum aut tacitum, quin vera proprietas rerum introducatur, dubitari non debet. Inde falſum eſt pronunciatum illud Hobbesii: *Patres diverſarum familiarum, qui neque patri, neque communi domino ſubjiciuntur, jus commune in omnia habent.*

rem. V. ſupra ad L. IX. cap. 6. §. 4. Idem jus in Oriente olim viguiſſe, non temere colligas ex 1 Samuel. VIII. 14. *Agros quoque veſtros & vineas veſtras & oliveta optima tollet, & dabit ſervis ſuis*. Volebant enim Hebræi ad morem vicinorum regneri. Adde de Rege inſulæ Ceylon Robert. KNOX Rel. Hiſt. de illa Inſule L. II. c. 3. H.

(*a*) Et de regno Siamenſi LOUBERIUS de Regno Siemenſ. Part. III. c. 14. n. 28. ſeq. H.

(*b*) Erat enim Fridericus HORNIUS L. II. de Civitat. c. 4. §. 3. & 9. dum ſubditis non niſi utile dominium relinquere videtur, & verum ac directum penes ſummum imperantem eſſe aſſerit. Falſum quoque eſt, in hujuſmodi civitate poſſe Principem ſine cauſe de plenitudine poteſtatis ſubdito auferre dominium, quod plures affirmant apud VASQUIUM L. I. controv. uſu frequent. c. 1. n. 7. etſi multi diſſentiant, ut dubitet ipſe, utra ſententia ſit receptior. H.

(*c*) Quod poſterius quam prius præſumendum eſſe potius, docui ſupra ad d. L. IV. c. 6. §. 3. H.

(*d*) Et ſi illud Hobbeſianum in omnia jus eſt proprie dictum, cur non occupatione proprietas acquiretur? H.

Digitized by Google

habent. Vid. Geneſ. IV. 4. XIII. 5. ſeqq. Etſi hoc certum ſit, eorum qui in civitatibus vivunt, dominia longe eſſe firmiora, quam ſingulorum qui in naturali libertate degunt. Nam hi propriis duntaxat viribus nituntur: iſtorum autem bona viribus totius civitatis contra exteros juxta atque concives proteguntur. Vid. Geneſ. XXXIV. 30. Socrates apud Xenophontem Memorabil. L. II. (p. 433. Ed. H. Steph.) *Κρεῖττον σὺν πολλοῖς οἰκοῦντα ἀσφαλῶς ἀρκοῦντα ἔχειν, ἢ μόνον διαιτώμενον τὰ τῶν πολιτῶν ἐπικινδύνως πάντα κεκτῆσθαι*. *Melius eſt cum multis ſecure habitare, modicaque poſſidere, quam bona omnium civium habere ſolum cum periculo viventem*. Et haſtenus tantum admitti poteſt illud Ciceronis pro Cæcinna, (c.25.) *Jure civili ſublato nihil eſt, quare exploratum cuiquam poſſit eſſe, quid ſuum, quid alienum ſit*. Idem Off. II. (c.21.) clarius: *Hanc ob cauſam maxime, ut ſua tenerentur, Reſpublicæ conſtitutæ ſunt. Nam etſi duce natura congregabantur homines, tamen cuſtodiæ rerum ſuarum urbium præſidia quærebant.*

§. III. In civitatibus ergo, ubi bona civium originarie a rectoribus non dependent, ſummo imperanti id tantum poteſtatis in eadem competit, quantum ex imperii ſummi natura per ſe fluit, niſi cives amplius quid ultro ipſi detulerunt. Facit huc illud Senecæ de Beneficiis L. VII. c. 4. *Jure civili omnia regis ſunt: & tamen illa, quorum ad regem pertinet univerſa poſſeſſio, in ſingulos dominos deſcripta ſunt, & unaquæque res habet poſſeſſorem ſuum. Itaque dare regi & domum, & mancipium & pecuniam poſſumus; nec donare illi de ſuo dicimur. Ad reges enim poteſtas omnium pertinet, ad ſingulos proprietas. Fines Athenienſium aut Campanorum vocamus, quos deinde inter ſe vicini privata terminatione diſtinguunt. Et totus ager hujus aut illius Reipublicæ eſt: pars deinde ſuo domino quoque cenſetur. Ideoque donare agros noſtros Reipublicæ poſſumus, quamvis illius eſſe dicantur: quia aliter illius ſunt, aliter mei. Omnia rex imperio poſſidet: ſinguli dominio*. Add. Grotius ad 1 Regum XVI. 24. Hinc Adrianus populo, ſervum aurigantem ut in libertatem aſſereretur flagitanti, reſtitit his verbis: *Neque me alienum ſervum libertate donare, neque vos domino ejus vim afferre decet*, apud Zonaram Tom. II. Et ibid. Imp. Claudius edicto vetuit, ne ab Imperatore res alienæ peterentur. Erat enim eo tempore opinio, Cæſarem talia donare poſſe. Unde & ipſe, quem privatus hoc modo acceperat fundum, domino reſtituit. Eoque probari non poteſt illud Friderici Imperatoris apud Guntherum Ligurino L. III. (v. 480. & ſeqq.

Quicquid habet locuples, quicquid cuſtodit avarus.
Jure quidem noſtrum, populo concedimus uſum.
Rege figuratam, regis patet eſſe monetam;
Cæſaris & domino ſub Cæſare fulget imago (*a*).

Iſta porro poteſtas ad tria potiſſimum capita revocari commodiſſime videtur: ad jus ferendi leges circa uſum bonorum ad ſalutem civitatis attemperandum; deinde ad jus dicendi tributa; & denique ad exercitium dominii eminentis. Ad primum caput referuntur leges ſumtuariæ (*b*), ſeu quæ modum ſtatuunt ſumtibus extra neceſſitatem poſitis, quibus privatæ domus, & inde civitas exhauritur, pecuniis ad exteros translatis, poſtquam in exoticas delicias luxuria cumprimis ſolet inſanire. Plinius N. H. L. VI. c. 28. *In univerſum gentes* (Arabum) *ditiſſimæ, ut apud quas maxime opes Romanæ Parthorumque ſubſidunt, vendentibus quæ e mari aut ſylvis capiant, nihil invicem redimentibus*. Idem dicto loco c. 23. *Nullo anno imperii noſtri minus HS quingenties exhauriente India, & merces remittente, quæ apud nos centuplicato veneant*. Conf. Idem L. XII. c. 18. Quo & illud incommodum accedit, quod qui opes ſuas per luxum diſſiparunt, ad ſumtus in Rempublicam erogandos fiant inepti. Qui enim, verbi gratia, duas quintas partes redituum ſuorum annuorum expendit, ſi duæ præterea quintæ

(*a*) In ultimis duobus verſibus alluſio fit ad Reſponſum, quod Chriſtus diſcipulis Phariſæorum, & Miniſtris Herodis dedit, poſtquam ii, interroganti, cujus eſſet imago & inſcriptio nummi, qui Tributi nomine ſolvebatur, reſpondiſſent, *Cæſaris*. Regeſſit enim: *Date ergo Cæſari, quæ ſunt Cæſaris & Deo quæ ſunt Dei*. Matth. XXII. v. 19. & ſeqq.

(*b*) Vid. CLERICUS in Parrhaſianis T. II. p. 275. & ſeqq.

Digitized by Google

quintæ partes in tributum ſint erogandæ, nihil incommodi ſentit, & ſortem inſuper ſuam una quinta parte auget. Cum contra qui univerſos ſuos reditus expendere ſuevit, ubi in publicum quid eſt conferendum, vel ipſa ſors ſit minuenda, vel de aſſuetis ſumtibus ſit detrahendum. Quales illæ leges fuerint in Republica Romana enumerat Paulus MANUTIUS (*a*) de LL. Romanis ex Macrobii Saturnal. L. III. PLATO L. VI. de LL. (L. VI. p. 610. D. E. Edit. Francof. Ficini.) ad nuptias non niſi decem ex propinquis vocari (*b*), & a ditiſſimis ſupra minam impendi non vult. Add. ÆLIANUS V. H. L. III. c. 34. & Garcilaſſ. de la VEGA Comment. Reg. L. V. c. 11. Item, leges contra aleam latæ (*c*). Vid. t. t. D. & C. *de Aleatoribus*. Add. GRATIANUS c. 7. 8. 9. Diſtinct. 86. Et quæ paſſim prodigos coercent. Quo facit inſtitutum Periandri apud Corinthios, quo non permittebatur *δαπανᾶν πλέον, ἢ κατὰ τὰς προσόδους*, *non plus inſumere, quam cenſus ferret*. HERACLIDES de Politiis. Id quod cumprimis circa illos obſervandum, qui Rempublicam tractant. Quo facit inſignis locus POLYBII L. X. in Excerptis Peireſcianis. Οὐχ οἷόν τε τῶν κοινῶν προστατεῖν καλῶς τὸν ὀλιγωροῦντα τῶν κατὰ τὸν ἴδιον βίον, ὅτε μὴν ἀποσχέσθαι τῶν τῆς πατρίδος, ὅστις πολυτελέστερον ζῇ τῆς κατὰ τὴν ἰδίαν ὕπαρξιν χορηγίας. *Fieri non poteſt, ut is Reipublicæ recte præſit, qui in privata vita eſt negligens: neque a diripienda publica pecunia ſibi eſt temperaturus, qui ſumtuoſius vivit, quam privati reditus ferant*. Conſpirat illud LUCIANI in Antholog. (T. II. p. 834. Ed. Amſter.) Οὐκ ἔστι κακῶς κεχρημένον ἀνθρώποις ἰδίοις, εἶναι πιστὸν ἐν ἀλλοτρίοις. *Non poteſt male uſus propriis eſſe fidelis in alienis* (*d*). Item leges de modo & qualitate poſſeſſionum, qualis erat Romæ lex Licinia, ne quis ultra D. agri jugera, neque pecoris majoris ultra C. minoris ultra D. capita haberet. Vid. P. MANUTIUS dicto loco. Huc pertinet Numer. XXXVI. 7. 9. Add. ARISTOTELES Polit. L. II. c. 7. L. VI. c. 4. (5.) ubi memoratur lex in multis civitatibus democraticis uſitata, Μὴ πωλεῖν ἐξεῖναι τοὺς πρώτους κλήρους, *Ne primas agri partes liceat vendere*. Et lex Oxyli, Μὴ δανείζειν εἰς τι μέρος τῆς ὑπαρχούσης ἑκάστῳ γῆς. *Ne quis in partem agri cujuſquam mutuum det*. Add. Lex BURGUNDIORUM tit. 84. §. 1. Huc ſpectat illud SCtum apud PLINIUM L. VI. Epiſt. 19. quo candidati jubentur patrimonii tertiam partem conferre in prædia Italica. Item, leges circa modum donationum (*e*), legatorum, & quibus teſtandi facultas circumſcribitur (*f*), aut quibus modus conſecrationi rerum ponitur. Vid. Exodi XXXVI. 6. Item illæ leges, quæ certos cives certum genus rerum poſſidere vetant. Sicuti de Indis refert STRABO (*g*), L. XV. (pag. 484. Ed. Gen. 704. Ed. Pariſ. 1034. B. Ed. Amſt.) *Privato homini equum & elephantum alere non licet. Utrumque enim regis poſſeſſio cenſetur*. Et leges contra otioſos (*h*) latæ. Qualis illa apud Nabathæos, qua *publice mulctabatur*,

(*a*) Sumptuarias leges ex rethris Lycurgi & axonibus Romam translatas, diuque obſervatas, & ſeneſcentes paulatim reparaſſe Syllam Dictatorem, notavit AMMIAN. MARCELLIN. L. XVI. c. 5. H.

(*b*) MENANDER Comicus Græcus Vitta meminit legis novæ, quæ jubebat coquos, quorum opera famularetur nuptiis, apud Cenſores nomen ſuum profiteri:

Ἵνα πυνθάνοιντο τοὺς κεκλημένους ἐὰν
Πλείους τις ἢ ἔξεστιν ἑστιῶν τύχῃ.
Interrogandos, num quis convivas ſibi
Vocaſſet plures, lege quam permitteretur. H.

(*c*) Vid. ſupra L. V. c. 9. §. 5. H.

(*d*) Apud JAMBLICHUM, Philoſophum Pythagoræum, Pythagoras Sectæ ſuæ Princeps eos, qui negotiorum publicorum adminiſtrationi præſunt, monet, ut eadem ſollicitudine domum ſuam regant, qua moderanda ſit Reſpublica: Καὶ τὸν ἴδιον οἶκον ὅταν οἰκονομῶσιν, ὥστε τὴν διαφορὰν ἐξῶναι τῆς στρατηγίας εἰς ἐκεῖνο (ſubintelliga) πάλιν ἀπαιτεῖν. De Vita Pythagoræ c. 9. num. 47. Ad quem locum vid. KUSTERUS & CLERICI Bibliotheca ſelecta T. XIII. p. 371.

(*e*) *L. 27. L. 32. L. 36. C. de Donation. tot. tit. de Donat. inter vir. & uxor.* H.

(*f*) Vid. ſupra L. IV. c. 11. §. 18. H.

(*g*) Et in inſula Ceylon ædes ſua calce dealbare duaſque contignationes in iis habere, eſt Regi ſoli reſervatum: cui & ipſi ſoli licet ſella cum fulcro dorſali uti, & capras alere. Robert. KNOX Relation. hiſtor. de Inſula Ceylon L. III. c. 6. H.

(*h*) OVIDIUS de Remed. Amor. v. 135. & ſeqq.

Ergo ubi viſus eris noſtræ medicabilis arti
Fac monitis fugias otia prima meis.
Hæc, ut ames faciunt, hæc ut fecere tuentur,
Hæc ſunt jucundi cauſa cibuſque mali.
Otia ſi tollas, periere Cupidinis arcus,
Contemtæque jacent & ſine luce faces.

Add. PARRHASIANA T. II. p. 279. & ſeqq. juncta Lege Ægyptiaca, quam laudavimus ſupra L. III. c. 3. §. 2. n. 2.

batur, qui opes ſuas imminuerat, apud Strabonem L. XVI. (p. 539. Ed. Gen. p. 783. 784. Ed. Pariſ. 1130. B. Edit. Amſt.) Et contra eos, qui res ſuas incultu perire (*a*) patiuntur. Vid. Gellius L. IV. c. 12. Item illa lex regis Amaſis apud Ægyptios (*b*), qua omnes apud provinciarum præſides ſingulis annis demonſtrare tenebantur, unde viverent; pœna mortis in ſecus facientes conſtituta. Herodotus Euterpe. Poſſis etiam huc referre leges, qua certæ res civibus adquiri, aut certus modus rem augendi vetatur. Sicut de Italia Plinius N. H. L. III. c. 20. *Metallorum omnium fertilitate nullis cedit terris. Sed interdictum id vetere conſulto patrum, Italiæ parcere jubentium.* Spectat quoque huc lex Venetorum (*c*), ut nullus teſtamento, venditione, aliave cauſa bona immobilia perpetuo Eccleſiaſticis relinquere, vendere, alienare inconſulto Senatu queat, apud Maurocenum Hiſt. Venet. L. XVII. Item, quæ vetant pecunias extra civitatem efferri, & commercia cum exteris ſola mercium commutatione expediri jubent.

§. IV. Sed & hoc juris ſummo imperio competit, ut partem aliquam de bonis civium decerpere tributi nomine poſſit. Quippe cum tributa intra juſtum modum imperata, & recte impenſa nihil ſint aliud, atque merces, quam ſinguli pendunt civitati pro defenſione ſalutis ac bonorum ſuorum, & ad tolerandos, qui hic requiruntur, ſumtus. Hinc cum *Nero dubitaret, an cuncta vectigalia omitti juberet, idque pulcerrimum donum generi mortalium daret; impetum ejus attinuere ſenatores, diſſolutionem imperii docendo, ſi fructus, quibus Reſpublica ſuſtineretur, deminuerentur.* Tacitus Annal. XII. (c. 50.) Apud Eundem Hiſt. IV. (c. 74.) Cerialis ad Treveros: *Non jure victoriæ id ſolum vobis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neque quies gentium ſine armis, neque arma ſine ſtipendiis, neque ſtipendia ſine tributis haberi queunt* (*d*). Apud Isæum Orat. VI. dicitur; *Exiſtimans pro ſe modicos ſumtus facere oportere, & quæ reliqua erant civitati adquirere, ut impenſis ſufficeret.* Themistius Orat. XIV. *Athenis lex probibet eos, quorum nomina in ærarium relata ſunt. Rempublicam prius capeſſere, quam debitum illud diſſolverint.* Quæ qui probe expenderit, fatebitur iniquas ſæpe & impudentes eſſe querelas vulgi, cui maxima fere miſeriarum ſuarum cauſa videtur tributorum gravitas (*e*). Quam ad rem cumprimis faciunt, quæ tradit Hobbesius de Cive c. 12. §. 9. Etſi multo improbiores ſint querelæ eorum, in quos cadit illud apud Plautum Epidico Act. II. ſc. 2. (v. 42. & ſeqq.) *Quaſi non fundis exornatæ multas incedant per vias. An tributus cum imperatus eſt, poteſſe pendi negant: Illis, quibus tributus major penditur, pendi poteſt.* Huc ſpectat quoque illud Archidami, qui bello Peloponneſiaco ſociis poſcentibus, ut tributi certam præſcriberet quantitatem, dixit: Ὁ πόλεμος οὐ τεταγμένα σιτεῖται, *Bellum definito non alitur emolumento*, apud Plutarchum Apophth. (p. 219. A.) Et Idem Craſſio: Οἱ πρὸς πόλεμον πλοῦτος ἀόριστος. *Opes ad bellum definiri nequeunt.* Procopius de Bello Perſico L. II. c. 26. Πόλεμος τοῖς αὐτὸν διαφέρουσιν, ἐπὶ τοῖς ὁμολογουμένοις οὐ μήποτε ἐστι. *Bellum ab iis, qui illud inferunt, non poteſt poni in rerum numero, quas certo tenent.* Et raro locum habet illud M. Catonis apud Livium L. XXXIV. c. 9. *Bellum ſeipſum alet.* Imo in univerſum ſumtus publici certa quantitate includi ſemper non poſſunt; ob varios caſus, qui non a nobis, ſed a vicinis noſtris dependent, ad quos diſpellendos pecunia opus eſt. Sed & ad quemvis apparatum bellicum applicari poteſt, quod de

(*a*) *Expedit enim Reipublicæ, ne ſua re quis male utatur*, §. 2. Inſt. de His, qui ſui vel alieni juris ſunt.

(*b*) Vid. ſupra L. III. c. 3. §. 2. Adde quæ de Corinthiorum more ex Diphilo Comico & Perſis notavi Elem. Pr. civil. Part. II. ſect. 2. §. 25. in not. H.

(*c*) Quondam litis materia inter Paulum V. Pontific. & Rempublicam. V. Pauli SARPII Hiſtoria particularis L. I. ad A. MDCV. & MDCVI. Eadem lex eſt apud alios quoque populos. Vid. Diſſertat. de Superiorit. territor. §. 11. p. 205. & 210. H.

(*d*) QUINTILIANUS Declam. 341. *Neceſſaria vectigalia civitati: exercitus ſtipendium accipiunt: bella quotidie geruntur adverſus barbaras & bellicoſiſſimas gentes: defendimus ripas & flumina & littora. His adjice & illud, templa exſtruuntur: multum impendiorum ſacra dicunt: aliquid ad ſpectacula opus eſt vectigalibus.* H.

(*e*) Frequens inde ſeditionum & bellorum civilium materia. Plenæ exemplorum hiſtoriæ veteres & recentes. H.

de claſſe extat apud Nicetam Choniaten. L. I. ſuaſu Joannis Puzeni ſummi quæſtoris ſub Imperatore Manuele Comneno vectigalia nautica, olim in claſſem conferri ſolita, in fiſcum fuiſſe relata, triremeſque abolitas, quod diceret, *Triremes non ſemper Reipublicæ eſſe utiles: ſumtus vero, qui in eas fierent, & annuos eſſe & immenſos. Eos igitur in fiſcum referendos, neceſſitate vero poſtulante, ex Imperatoris theſauris ſtipendia promenda eſſe. Quæ cum dixiſſet, vir optimus, & rerum gerendarum peritiſſimus eſt habitus, cum revera ſententiam crudeliſſimo pirata dignam dixiſſet. Imperatorem enim ſumtuum magnitudine decepit, & parvitate impenſarum rurſus exhilaravit. Qua ſive temeritate, ſive tenacitate factum eſt, ut maritimæ provinciæ latrociniis vexarentur.* Inde ſecutas calamitates ei æque imputari potuiſſe, infert: atque *ſpicam ei, qui ſævit, acceptam ferimus, & is accuſatur, qui non reſecuit, & incendium non ei duntaxat imputatur, qui ignem injecit, ſed & ei, qui id reſtinguere cum poſſet noluit.* Gemina habentur apud Nicephorum Gregoram L. IV. qui talia ſub Andronico Palæologo quoque contigiſſe refert.

§. V. Est tamen prudentis rectoris, haſtenus querulo vulgi ingenio ſe attemperare; ut quantum fieri poteſt minimo quaſi cum ſenſu & motu tributa colligantur (*a*). Et quidem vulgo durius longe videtur, illa, quæ ſemel in bonis ſuis numeravit, iterum erogare, quam quædam non adquirere. Vid. Livius L.V. cap. 23. Et Plutarchus Camillo. (T. II. pagin. 132. 133.) ubi ægerrime tulit plebs quod decimam partem prædæ jam diviſæ cogeretur conferre. Homerus Iliad. α. (v. 125. 126.) *quæ ex urbibus captis diripuimus, ea diviſa jam ſunt. Populum vero non decet ea rurſus collecta congregare.* Claudianus de Laud. Stilicon. (v. 379. 380.) *Graviorem amiſſa dolorem, Quam necdum quæſita movent.* Add. *L. 5. §. 13. D. de Donat. inter vir. & uxor.* (*b*) Hannibal. apud Livium L. XXX. c. 44. *Tantum ex publicis malis ſentimus, quantum ad privatas res pertinet; nec in eis quidquam acrius, quam pecuniæ damnum ſtimulat.* Inde multis commodiſſimum viſum, ſemel iſto onere defungi, & partem bonorum in uſus publicos perpetuo diſponere (*c*). Vid. Diodorus Siculus L. I. c. 72. Et Paulus Warnefridus de Geſt. Longobard. L. III. c. 16. Aliqui minus affici vulgus judicant per moderata vectigalia (*d*), & aſſiſias, quas vocant, quam collectas & tributa. Quanquam circa vectigalia in merces importandas conſtituenda (*e*) conſiderandum ſit, an merces illæ ſint neceſſariæ (*f*) an vero luxuriam duntaxat inſtruant. Nam circa has illa recte intendi poſſunt, reprimendo luxui, & quia iſtis fere utuntur homines locupletes, aut qui alias multis privilegiis inſtructi Reipublicæ parum contribuunt. Vid. *L. 16. §. 7. D. de Publicanis.* Item an non eædem merces apud nos provenire, aut elaborari poſſint, ſi adſit indigenarum induſtria (*g*). Quam ob rationem recte merces exoticæ vectigalibus onerantur, illæ cum-

(*a*) Hinc etſi ex neceſſitate juris haut ſit, ut ex conſilio civium tributa imponantur, ut demonſtravit Franciſc. SUARETZ. L. V. de LL. c. 17. tamen prudentia id non raro poſtulat, & non audiendus Fridericus HORNIUS L. II. de Civitat. c. 4. §. 17. perſuadere volens, perículoſe Conſiliarios agere, qui auctores ſint Principi, ut cauſas petendorum tributorum ſubditis exponant. V. omnino BOECLERUS ad Herodian. L. II. c. 4. p. 493. Cæterum ad triſtitiam tributorum mitigandam vocabula ipſa non exiguam habent efficaciam, præſertim apud vulgus. PLUTARCHUS in Solone notat, Athenienſes, maxime juniores, aſperitatem rerum benignis & blandis vocabulis contexiſſe, invidia nominis urbane emollita, tributa appellare deſcriptiones, præſidia civitatum ſtationes. Hinc apud Anglos benevolentia, apud Gallos auxilia (les aides) alibi preces, & quæ ſunt mollia alia tributorum nomina. Non minus utile eſt, executores tributorum ex ipſo civium corpore deligi: quoniam id humanius & populo gratius. Quam in rem præclare diſſeruit BARCLAJUS L. III. Argenid. H.

(*b*) *Neque enim pauperior fit, qui non adquirat, ſed qui de patrimonio ſuo depoſuit.*

(*c*) Hippodamus apud ARISTOTELEM II. Pol. 6. agrum dividendum cenſuit in ſacrum, publicum & privatum. Conf. VIII. Pol. 10. H.

(*d*) QUINTILIANUS Declam. 341. pag. 673. Edit. Obrechti.

(*e*) Εἰσαγωγιμὰ dicta STRABONI L. XVII. Geogr. p. 549. ubi agit de Civitate Alexandria. H.

(*f*) Quas nullis aut minimis vectigalibus onerari ratio exigit. V. *L. 5. C. de Vectigalib.* MEVIUM Part. VII. Dec. 120. H.

(*g*) Ita cum invectio rerum elaboratarum ſive factarum vetaretur, in Gallia a temporibus Henrici IV. Regis creverunt commercia, & textura lanæ, ſerici, magna incrementa ſumpſit. E contrario res rudes, quæ a peregrinis invehuntur, a vectigalibus, quantum fieri poteſt, ſublevandæ: quoniam cives ex rebus hiſce eas elaborando majus

Digitized by Google

cumprimis, per quas luxus tantum inſtruitur, & per qnas *exteri tributum a nobis accipiunt*, Φόρος παρ' ὑμῶν λαμβάνουσιν, οὐ τῆς χώρας, οὐδὲ τῶν βοσκημάτων, ἀλλὰ τῆς ἀνοίας τῆς ὑμετέρας *non pro regione, neque pro pecoribus, ſed pro dementia noſtra*: uti loquitur DIO CHRYSOSTOMUS Orat. 79. Circa exportandas merces videndum (*a*), an Reipublicæ interſit eas non exportari; an vero neceſſum ſit eas exportari, quod quod aliud non ſuppetat medium civibus rem faciendi. Prius facit, ut vectigalia intendi queant, poſterius ut remitti debeant. Neque id inſuper habendum, an exteri vehementer iſtis mercibus opus habeant; an eaſdem quoque aliunde poſſint habere (*b*). Cui enim ignota mercurialium hominum ſolertia? *Extremos currit mercator ad Indos, Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per ignes.* Ita enim fieri ſolet, ut ſi in uno loco nimis onerentur mercatores, alia ſibi emporia quæſitum eant; aut occinant illud Gallieni apud TREBELLIUM POLLIONEM: (in Vita ejus c. 6.) *Quid ſine lino Ægyptio eſſe non poſſumus. Non ſine trabeatis ſatis tuta Reſpublica eſt?* Sicuti & ad vectigalia maxime quadrare judicaverim illam HESIODI (O. & D. v. 40.) regulam, Πλέον ἥμισυ παντός; *Dimidium plus tuto.* Nam ſterilis eſt portus, quem mercatorum frequentia deſtituit. Quo loco etiam obſervanda conſtitutio Neronis apud TACITUM A. XIII. (c. 51.) *Ne cenſibus negotiatorum naves adſcriberentur, tributumque pro illis penderent.* Sicuti & id ſummi imperii eſt, quæ in quæſtum publicanorum ab ipſis ſubinde inveniuntur, nec non eorundem importunitatem, & vexationes, quæ ipſo vectigali gravius tolerantur, circumcidere (*c*.) Apud DIONEM CASSIUM L. XLII. Cæſar dicitur Aſiam a publicanis, qui eam acerbiſſime habuerant, liberaſſe, & *vectigalia in tributi formam redegiſſe*. Add. L. 12. *Princip. D. de Publicanis.* Sic & laudat edictum Neronis TACITUS A. XIII. c. 50. *Ut leges cujuſque publici, occultæ ad id tempus, proſcriberentur: omiſſas petitiones non ultra annum reſumerent: magiſtratus jura adverſus publicanos extra ordinem redderent.* Sed nec nimium favoris tribuendum *fiſco*, *cujus cauſa nunquam mala eſt, niſi ſub bono principe*; & cui nunquam deſunt, qui *fronte gravi, & triſti ſupercilio ejuſdem utilitatibus contumaciter adſint*. PLINIUS Paneg.

§. VI. CIRCA imponenda autem tributa, & alia onera id maxime cavendum, ne ſubditis juſta querelarum cauſa oriatur. Id quod primo fit, ſi onera civitatis civibus inæqualiter imponantur. Nam, uti recte HOBBESIUS de Cive c. 13. §. 10. quod omnibus ſimul leve onus eſt, ſi multi ſe ſubtrahunt, cæteris grave, imo intolerabile erit. Neque enim homines tam onus ipſum, quam inæqualitatem ægre ferre ſolent, ob dolorem injuriæ, aut invidia adverſus immunes. Et cum id, quod a civibus in publicum confertur, nihil aliud ſit præter emtæ pacis pretium, rationis eſt, ut qui æque de pace participant, æquas partes ſolvant, pecunias aut operas Reipublicæ contribuendo. Sic ut immunitates & privilegia, quibus certi homines aut ordines in multis civitatibus gaudent, non aliter æquitatem habeant, quam quatenus iſta nobilitate operæ, quam iidem

jus lucrum poterunt capere, quam ipſi venditores multi quoque opifices hoc modo allicientur, alio etiam conceſſuri, ſi materiam, in qua induſtriam exerceant ſuam, non habeant. H.

(*a*) Quibus impoſita vectigalia ἐξαγωγικὰ vocat STRABO dicto loco. H.

(*b*) Ubi reſpectus ad alias civitates haberi debet, ut ſic majori immunitate data commercia attrahantur & lucrum aliis prævertatur. Apud Hollandos mercaturæ præ cæteris parci, teſtatur H. GROTIUS L. V. Ann. Belg. ad A. MDLXXXVIII. ſtudiia regnantium, tum ne maximum atque inſtabile commercium alio pelleretur. Conf. TEMPLIUS Obſervat. circa Stat. Fœderat. Belgii c. 6. p. 335. BOXHORN. Diſquiſit. polit. 28. H.

(*c*) Qui olim ubique male audierunt apud Græcos, Romanos, Judæos. ULPIANUS d. L. 12. D. de Publican. & Vectigal. *Quantæ audaciæ, quantæ temeritatis ſint publicanorum factiones, nemo eſt, qui neſciat.* Senator quidam apud LIVIUM L. XLV. c. 18. *Ubi publicanus eſt: ibi aut jus publicum vanum, aut libertatem ſociis nullam eſſe.* Conf. H. GROTIUM ad Matth. V 46. ad Lucam III. 13. Illud addendum; apud QUINTILIANUM Decl. 341. legem eſſe: *Quod quis per publicanos improfeſſum tranſtulerit, commiſſum ſit.* Quæ ſic defenditur: *Num hæc injuſta pœna eſt, in qua furta deprehenduntur, qua lex vindicatur, qua fraus transferentium detegitur?* Ubi tamen æquior eſt ſententia, quæ res domini ſive exercitoris, quorum nomine auriga vel nauta vectigal non ſolvit, a commiſſo eximit. In pacis inter Hiſpanos & Anglos legibus eſt apud H. GROTIUM L. XIII. Hiſtor. Belgic. ad A. MDCIV. *Nautarum delicta fraudi exercitoribus ne forent.* H.

idem Reipublicæ præſtant, penſantur. Vid. Diodorus Siculus L. IV. c. 73. de Machaone & Podalirio. Et Isocrates in Laudat. Buſiridis, (p. 389. 390.) de privilegiis ſacerdotum Ægyptiacorum. Enimvero ut iſta æqualitas recte inveniatur, accurate obſervandum eſt, non hic quæri æqualitatem pecuniæ, ſed oneris: ſeu in eo haudquidquam æqualitatem verti, ut ſinguli æquales pecuniarum ſummas ſolvant, ſed ut quæ ſingulis injungitur portio non magis unum quam alterum gravet. Quod fit, ſi æqualis ſit ratio inter onera & beneficia pacis. Quanquam enim pace omnes æqualiter fruantur, non tamen emolumenta pacis omnibus ſunt æqualia; cum alii plus bonorum, alii minus adquirant, & rurſus alii plus, alii minus conſumant (*a*). Inde quæſtio ab Hobbesio movetur: an cives in publicum contribuere debeant pro ratione eorum, quæ lucrantur, an eorum quæ conſumunt, hoc eſt, an perſonæ taxari debeant, ut pro ratione cenſus contribuant, an ut quiſque contribuat pro ratione eorum, quæ conſumit? Ubi primo omnium ita eſt pronunciandum, quia beneficio civitatis ſuum cuique patrimonium defenditur, igitur illi poſſe imponi onera pro ratione redituum. Quo ſpectant ea, quæ Servius Tullius de ratione inſtituti cenſus differit apud Dionysium Halicarnasseum L. IV. (p. 215. Edit. Sylburgi) *Juſtum exiſtimo, & Reipublicæ utile, ut qui multum poſſident, multa conferant; parum vero, qui ſunt in re tenui* (*b*). Sicuti & quæ extraordinariis Reipublicæ temporibus imperantur, juxta cenſum imponenda ſunt. Deinde quia ope civitatis etiam cujuſque vita defenditur, quæ pauperibus æque ac divitibus cara eſt; inde ab illis æque ac his operæ militares poſtulari poſſunt, nec minus eodem nomine tributum modicum æquale exigi; uti eſt capitatio, in quo dives non plus quam pauper ſolvit. Verum quia etiam beneficio civitatis civibus occaſio præbetur, ut ſua induſtria rem ſibi augere poſſint, hic difficultas potiſſimum oritur, quomodo iſto intuitu impoſitio onerum ſit facienda. Ubi commodiſſimum videtur, ut ea taxentur, prout quilibet conſumit, non prout quis lucratur; præſertim cum etiam homines ſæpiſſime pro modo lucri expenſas ſoleant facere. Nam ubi pro ratione eorum, quæ quiſque lucratur, impoſitio fieret, & vero contingeret eos, qui æqualia lucrati ſunt, non æqualia poſſidere, (quo nihil eſt frequentius, dum alter parta per parſimoniam conſervat, alter per luxuriam diſſipat;) neceſſum eſſet, beneficio pacis æqualiter gaudentes, civitatis onera non æqua-

(*a*) Enimvero quemadmodum æqualitas illa inveniri queat, maximæ profecto difficultatis eſt: quoniam unuſquiſque laudat onera in aliud caſura, & facultates ſingulorum incertæ eſſe conſuaverunt. Apud Romanos cenſus ita fiebat, ut omnia patrimonii, dignitatis, ætatis, artium, officiorumque diſcrimina in tabolas referrentur. Quod inſtitutum Servli Tullii fuit, teſta FLORO L. I. Rar. Rom. c. 6. Conf. *L. 4. D. de Cenſibus*. Carol. SIGONIUS L. I. de Antiquo jure civium Romanor. c. 14. Iidem æquatores habebant, qui arbitrarentur, num quis injuſta cenſus eſſet, de quibus ſaluberrimæ leges extant *in tit. C. de Cenſ. & Cenſitor*. Hodie plurimis in locis ita fit, ut ſingulos cives profitari oporteat, quantum in bonis, reditibus & obventionibus habeant, profeſſione jurisjurandi raligione confirmata. Videatur de modo hocce æſtimandi MEVIUS Part. II. ad Jus Lubecenſ. tit. 3. Art. 3. & Part. IV. dec. 34. Ariſtidis hac in re fidem egregie laudat PLUTARCHUS Vit. Ariſtidis. Quibuſdam civitatibus, ut difficultates illas effugarent, placuit rebus ad victum comparatis tributum indicera. Quod inprimis uſum habet in civitatibus, quæ marcaturæ ſunt deditæ. Civitates quædam, præſertim liberæ, morem habent, ut, anguſtis Reipublicæ temporibus, de univerſis cujuſque bonis certam pecuniæ quantitatem exigant, puta centeſimam, ducenteſimam. Quanquam nec hicca modus difficoltata careat, cum quia multorum opes ſunt incognitæ, & in locis, obi marcatura viget, incartæ; tum quia ſuſpecta ſæpe eſt profitentium fides. Si tamen eo uti libeat, profuerit omnium opulentiſſimis certum ſummæ terminum conſtitui, qua exſoluta ulteriori profeſſionis onere leventur. Ita complures definitam ſummam ſolvent, quam opibus ſuis non attingunt, ut opulentorum nomen nanciſcantur, & tenuitatam ſuam velare poſſint: divites vero profeſſiona non habebunt opus. V. H. GROTIUM L. VIII. Hiſtor. Belgic. ad A. MDXCIX. Ex his judicari poteſt de tributo, quod in capita datur, & ἐπικεφάλαιον a CICERONE V. ad Attic. 16. capitis tributum ab ULPIANO *L. 3. D. de Cenſib.* dicitur, judicandum ſit. Nimirum onus hocce pauperes magis quam divites premit, &, niſi collatio ſit modica, tantum a neceſſitate temporum excuſationem habet. Fuit id apud Romanos ſubinda magnum. AMMIANUS da Juliano Cæſare: *Partes eas* (Galliarum) *ingreſſus, pro capitibus ſingulis tributi nomine vicenos quinos aureos reperit flagitari, diſcedens vero ſeptenos tantum*. H.

(*b*) *Δίκαιόν τε καὶ συμφέρον τῷ κοινῷ τὸ αὐτὸ ἡγοῦμαι, τοὺς μὲν πολλὰ κεκτημένους, πολλὰ εἰσφέρειν τοὺς δ' ὀλίγα ἔχοντας ὀλίγα.*

æqualiter ſuſtinere, verbi gratia: Duo per annum locrati ſunt æqualia; nterque C. ſed unus conſumſit XL. alter XXC. Hic cum uterque æqualiter pace fruitus ſit, æqnum quidem videri poſſit, ut uterque æqualia ſolveret. Atqui duo hic occurrunt iocommoda: primo quod difficillimom civitati ſit inqoirere, qnantum quiſque civium ſiogulis annis ſuam per induſtriam lucretur, neque recognitio cenſus tam crebro fieri queat. Deinde ſi impoſitio tributi fieret anno elapſo, ubi uterque rationes acceptorum & expenſorum ſubduxit, & quidem pro ratione ejus, quod utrique ex lucro prioris aoni ſupereſt, uni ſimplum, & alteri duplom foret ſolvendum; cum tameo uterqoe æqoe beneficio pacis fruitus ſit. Hoc modo & illud fieret, ut uni ſua parſimonia fraudi, alteri ſua luxuria levamento foret. Ergo commodiſſimum eſt, ipſas res conſumendas taxari, ut ſic unuſquiſque dum rem privatam conſumit, partem civitati debitam pro ratione eorum, quæ non habet, ſed beneficio civitatis habuit, imperceptibiliter perſolvat, dum id qood civitati perſolvitur pro parte pretii rei conſumtæ habetur (*a*). Cæterum, quod jamjam circa vectigalia monebamus, id ipſum circa tributa, & alia onera publica obſervandum. Quo ſpectat illud Taciti Agricola, (c. 19.) *Frumenti & tributorum auctionem æqualitate munerum mollire, circumciſis quæ in quæſtum reperta ipſo tributo gravius tolerabantur. Namque per ludibrium aſſidere clauſis borreis, & emere ultro frumenta, & vendere pretio cogebantur. Divortia itinerum & longinquitas regionum indicebatur, ut civitates a proximis hibernis in remota & avia deferrent, donec quod omnibus in promtu erat, pacis lucroſum fieret*. Add. Cicero Actione III. in Verrem. Sed & duram nimis arbitramur vocem Peſcennii Nigri apud Spartianum, (*in Vita ejns c. 7.*) qui cum Palæſtini rogarent, ut eorum cenſitio levaretur, reſpondit: *Vos terras veſtras levare conſitione vultis: ego vero etiam aerem veſtrum cenſere vellem*. Cæterum quos modos pecuniæ colligendæ quandoque neceſſitas adhibere ſubigat, Aristoteles Oecoo. L. II. c. 1. prolixiſſime tradit. Obiter hic monere placet de ſingulari genere tributi (*b*), quo Yncæ apud Peruvianos ab extreme pauperibus quotannis aliquot cornicula pulicibus demta, tributi loco præfectis ſuis offerri jubebant, ut nemo ſe immunem jactaret, & ut ſe ab iſtis inſectis purgarent, apud Garcilaſſum de la Vega L. V. c. 6. & L. VIII. c. 5. & 6. (*c*)

§. VII. Dominii eminentis non tam rem, quam (*d*) vocabulum aliqui damnant. Ipſam enim vim imperii, propter ſalutem publicam inſtituti, ſufficientem principi titulum præbere, urgente neceſſitate utendi boois ſuorum ſubditorum: eo quod omnia ſimul conceſſa intelligantur, ſine quibus obtineri bonum commune non poteſt. Ambitioſum quoque eſſe id vocabulum, quo mali principes abuti poſſiot ad diſſipandas ſubditorum facultates. Verum uti ſuper vocabulis litigare ſupervacuum eſt; ita particulam ſummi imperii, quæ certo ſeſe modo circa certam rem exſerit peculiari nomine inſignire, non præter ratiooem eſt. Ejus autem dominii quæ vis ſit, ex hiſce intelligetur. Naturalis eſt æquitatis, ut, ſi ad communem quampiam rem conſervandam ab iis qui de eadem participant, confereodum quid ſit, ſinguli ratam duntaxat partem conſerant, nec unus ſupra cæteros graviter oneretur. Idem & in civitatibus obtinet. Sed cum ſæpe ea ſint Reipublicæ tempo-

ra,

(*a*) His Tributis præterea per modum Acciſiarum cohibetur luxus. Si quis enim conviviis ſumptuoſis & veſtimentis pretioſis abſtineat, parum habebit, quod contribuat, ſibi imputeturus, ſi aliter rerum ſuarum ſategat. Vid. HOCHSTETERI Collegium Puſendorſianum Exercit. II. §. 12.

(*b*) Nec omittendum hoc loco genus tributi ſingulare, viceſima ab Auguſto inventa, quæ de hereditetibus (oon tamen perentum & liberorum) & legatis detrehebetur. Unde & lex viceſimaria. Vid. DIO CASSIUS L. LV. & PLINIUS in Panegyric. ad Trajanum. Hoc tributum poſtea, ut iniquum, ſublatum eſſe, teſtatur JUSTINIANUS *L. final. C. de Edicto D. Hadriani tollend.* H.

(*c*) De modo cæterum, quo Princeps reditus ſuos, ita ut Civibus gravis non ſit, regere poſſit, Vid. CHARRON de la Segeſſe L. III. c. 2. §. 21. PARRHASIANA T. I. p. 274. & ſeqq. & BUDDEUS in Philoſophia Prectica P. III. c. 5. ſect. 7.

(*d*) Vid. BUDDEI Hiſtoria Juris Naturalis inter ejus ſelecta Jurie Naturæ, §. 53. Reminiſci autem debemus, quicquid finibus territorii alicuius clauditur, & Proprietario ſingulari deſtituitur, modo conſtanti conſuetudine non fuerit relictum in communione originaria, ad Rempublicam pertinere. Vid. L. IV. c. 6. §. 3. & ſeqq. & TITIUS in Specim. Jur. Publ. Romano-Germanici, Lib. II. c. 3.

ra, ut vel urgens neceſſitas non admittat ratas partes a ſingulis colligi, vel certa quæpiam res unius aut paucorum civium ad neceſſarios uſus Reipublicæ requiratur: poterit ſummum imperium eam rem publicis neceſſitatibus adhibere: ita tamen, ut quod ratam partem dominorum excedit, a cæteris civibus ſit ipſis refundendum. Exempli loco hæc eſſe poſſunt. Si urbs ſit munitionibus circumdanda, horti, agri, prætoria privatorum foſſis aggeribuſque occupantur (*a*). In obſidionibus ædes, arboreſque privatorum dejiciuntur, aut perduntur, ne hoſtibus emolumento, obſeſſis fraudi ſint. Materia quoque, quam ſuis uſibus privati diſpoſuerant, adhibetur muniendo oppido. Urgente famæ privatorum granaria recluduntur (*b*). Imminente neceſſitate, depoſita publice pecunia, aut privatorum gazæ invaduntur; ubi, quod civilius eſt, a volentibus civibus iſtas pecunias velut mutuo accipere non licet (*c*); ſicut apud XENOPHONTEM Cyropæd. L. VIII. (c. 2. §. 9. & ſeqq.) Cyrus fecit. Etſi dubiam habeat juſtitiam factum Cæſaris apud DIONEM L. XLII. licet legitimum dominum fuiſſe ipſum ponas: *Cæſar Romæ poſt victum Pompejum mutui nomen ei pecuniæ, cujus exigendæ probabilis alia ratio non extabat, prætexebat; quanquam vi alioquin eas quoque non ſecus atque debitas ſibi poſcebat, neque redditurus unquam erat*. Si alia ratio non ſit hoſtem repellendi propria regio vaſtatur, quicquid uſui eſſe poteſt, quod avehi nequit, corrumpitur (*d*). Vid. CURTIUS L. III. c. 4. Imminente bello Romanorum Critolaus cum Achæorum magiſtratibus egit, *ut exigendi nomina jus ne eſſet, neve ducentem ſequi alieni æris gratia neceſſe eſſet, ad belli finem uſque debitorum ſolutione dilata*. POLYBIUS Excerpt. Legat. 144. c. 3. Add. *L. ult. D. de Lege commiſſoria*. Huc etiam pertinet, quod de pecuniis mutuis diſpoſuit Julius Cæſar apud SVETONIUM c. 42. Ex quibus apparet, dominio eminenti locum non eſſe, niſi Reipublicæ neceſſitas requiſiverit. De qua tamen BOECLERUS ad Grotium L. I. c. 1. §. 6. monet, neceſſitatem, quæ hic attenditur, habere utique ſuos gradus, neque ultimum ſemper ejus articulum (*e*) eſſe, ubi hoc vocabulum auditur. Neque tamen liberalis nimium ejuſdem juris facienda eſt extenſio, & quantum fieri poteſt, ad æquitatem idem temperandum. Quam in rem notabile eſt exemplum apud LIVIUM L. XXXI. c. 13. Ex quibus & illud colligitur, civem a principe vi dominii eminentis ſolvi non poſſe; cum omni privilegio exceptio neceſſitatis Reipublicæ ineſſe intelligatur; ac contradictionem videatur implicare, velle civem eſſe, & tamen aliquod jus prætendere, quo ſalvo civitas ſalva eſſe nequeat. Cæterum iis, qui hoc modo ſua publico impenderunt, aut perdiderunt, a tota civitate quantum fieri poteſt ea reſtitui, aut penſari, manifeſtiſſima æquitate (*f*) nititur (*g*). Exceptionem tamen aliqui faciunt, ſi damnum illatum inevitabile ſit, adeo ut tale futurum eſſe prævideri potuerit. Puta ſi ædes in ſuburbiis tempore belli diruantur. Horum enim compenſatio poſci nequit, quia

norant

(*a*) *L. 9. C. de Operib. public.* MYLERUS de Princip. & Statib. Imp. c. 77. §. 3. I. a SANDE L. V. deciſ. Friſicar. tit. 7. def. 4. H.

(*b*) Exemplum Caroli Flandriæ Comitis habes ad ÆMILIUM L. V. de Reb. geſt. Francor. H.

(*c*) Uti fit in Gallia & Hiſpania. Hinc etiam pecuniarum, quas Americana claſſis adfert, plurima pars, quæ ad privatos pertinet, regias manus, ubi neceſſitas urget, non ſolet effugere. Vid. GROTIUM Ep. 436. H.

(*d*) Huic ſimilis eſt inundatio ſponte procurata. Vid. de illa A. MDCLXXII. qua Hollandi a Gallorum invaſionibus patriam liberarunt, MAURERIUM in Commentar. ad Hiſtor. Holland. pertinentibus p. 254. 259. ſequ. H.

(*e*) Idem, *cum fides tota Italia eſſet anguſtior, neque creditæ pecuniæ ſolverentur; conſtituit, ut arbitri darentur: per eos fierent æſtimationes poſſeſſionum, & rerum, quanti quæque earum ante bellum fuiſſent, atque ea creditoribus transderentur. Hoc & ad timorem novarum tabularum tollendum minuendumque, qui fere bella civilia & diſſenſiones ſequi conſuevit, & ad debitorum tuendam exiſtimationem eſſe aptiſſimum exiſtimans*. Ut ipſe memorat L. III. de Bello civili c. 1. Idem alio tempore vetera debitorum chirographa plane ſuſtulit & combuſſit, ut ex DIONE L. LIII. diſcimus. Adde reſcriptum pragmaticum Impp. Theodoſii & Valentiniani circa A. CCCCXLIII. de Afris promulgatum, & Novellis Theodoſii poſt codicis ejus fragmenta ſubjectum. TABOR de Præſid. debitor. egent. præfat. §. 28. 29. Utilitatem publicam præferri contractibus privatorum eſt in *L. 3. C. de Primipil.* Vid. infra c. 10. §. 7. H.

(*f*) Et quidem, ſi id in præſentiarum fieri nequeat, ſaltem in futurum quam id primum permiſerit Reipublicæ Conſtitutio. Vid. GROTIUS L. III. c. 20. §. 7. num. 2.

(*g*) Egregia hanc in rem exempla Principum adduxi Diſſertat. de Colliſ. legum ſect. 2. §. 26. H.

norant conditionem ejuſmodi talibus locis annexam eſſe, eamque ipſi, dum nihilo ſecius ibi ædes ponunt, tacite jam ante confirmaverunt. Tanto minus compenſationi petendæ locus eſt, ſi omnes eadem neceſſitas ſtringat, aut æquale damnum involvat. Publico enim ſatis eſt, ſi neminem ſua culpa deteriorem reddi patitur; & nunquam illud damnis ſubditorum ferendis ſeſe obligavit (a). Jo. Chriſtoph. BECMANNUS Meditat. Polit. Diſſ. XXI. §. 8.

§. VIII. DE publicis autem bonis, quæ ad ipſam civitatem ut talem pertinent, obſervandum, circa ea in nonnullis regnis id diſcrimen deprehendi, quod quædam deſtinata ſint ad ſuſtentationem regis, alia ad ſumtus in conſervationem regni impendendos. Sicuti & DION. HALICARN. L. III. (c. I. Edit. Oxon.) aliud eſt *δημοσία κτῆσις* aliud *τῶν ἀεὶ βασιλέων κλῆρος*, *poſſeſſio publica*, aliud *perpetuum regum patrimonium* (b). Apud Sinenſes nona agri pars regi attributa eſt, uti tradit MARTINIUS Hiſt. Sin. L. IV. c. 24. Scilicet alicubi de publico regi ſunt aſſignata certa bona, quorum proventu regiæ ſuæ ſumtus toleret (c). Eorum uſumfructum quidem plenum habet rex, ita ut de eorundem proventibus pro arbitrio queat diſponere; & ſi quid inde comparſum ſit, id privato regis patrimonio accreſcit, niſi forte leges regni aliter diſpoſuerint. Huc facit illud SENECÆ de Beneficiis L. VII. c. 6. *Cæſar omnia habet, fiſcus ejus privata tantum, ac ſua: & univerſa in imperio ejus ſunt, in patrimonio propria.* Pertinax apud HERODIANUM L. II. cap. 4. Imperatoriis poſſeſſionibus nomen ſuum inſcribi vetabat; *non eſſe illas dictans imperantium proprias, ſed communes Romanorum & publicas.* Sic olim apud Peruanos ſub imperio Yncarum agri erant tripartito diviſi, & una pars Regi, altera Soli, ipſorum Numini, tertia civitati aſſignabatur; inde & de ſua parte cives tributi nihil ſolvebant. Vid. Garcilaſſ. de la VEGA Comm. Reg. L. V. c. 14. Aſt eorum honorum, quibus tolerantur ſumtus in Reipublicæ conſervationem impendendi, nudam duntaxat adminiſtrationem habet rex, quæ pro ſcopo ſalutem civitatis habere debet, & non minore religione eſt tractanda, quam tutori in bonis pupilli verſandum eſt. Paul. WARNEFRIDUS de Geſt. Longobard. L. III. c. 16. *In diebus Authari, ob reſtaurationem regni, duces, qui tunc erant, omnem ſubſtantiarum ſuarum medietatem regalibus uſibus tribuunt, ut eſſe poſſit, unde rex ipſe, ſive qui ei adhærerent, ejuſque obſequiis per diverſa officia dediti, alerentur.* Ex quibus etiam facile colligitur, ad quemnam pertineant bona, quæ abs rege durante ipſius imperio parantur; ad ipſum, an ad regnum? Nam ſi illa parantur ex bonis ad Rempublicam deſtinatis, aut per tributa & ſanguinem civium, ac per talem eorum operam, quam ex communi ſua obligatione civitati debent: eadem regno, non autem privato regis patrimonio accreſcere in aperto eſt. Sed tamen contingere quoque poteſt, ut non ex ærario, ſed ex ſuo patrimonio bellum rex inſtruat, & gerat, ſine ullo civitatis onere aut periculo; vel etiam ex ſolis fructibus illius patrimonii, quod principatum ſequitur. Tali bello quod rex adquiſiverit, jure ſibi, non civitati poterit vindicare. Nam proventus ejus rei, cujus ego uſumfructum habeo, pleno jure mei ſunt, deque iis pro lubitu licet mihi diſponere. Add. GROTIUS L. I. c. 3. §. 12. (d)

§. IX. CONSEQUENS hiſce eſt diſpicere, quidnam regi liceat circa alienationem regni aut partium regni, & quidem non

ejus,

(a) Hinc verius etiam eſt, civitatem non obligari, ut repenſet damna, quæ ſubditi ab hoſte acceperunt, & ſummus imperans pacis legibus non incluſit, ſi modo is pacem aliter habere non potuit. Vid. infra ad c. 8. §. 3. H.

(b) Et in Republicâ Romana initio mutatæ Reipublicæ ſive ſub primis Imperatoribus diſtinguebatur inter fiſcum & ærarium vid. *L.* 2. §. 4. *Ne quid in loco publico*. Diſcrimen id factum Principe Auguſto notat DIO. Hinc TACITUS VI. Annal. 2. *Bona Sejani ablata ærario; ut in fiſcum cogerentur.* PLINIUS in Panegyric. ad Trajan. *Fortaſſe non eadem ſeveritate fiſcum, quam ærarium cohibes. Imo tanto majore, quanto plus tibi liceat de tuo quam de publico credis.* SPARTIANUS in Hadriano: *Damnatorum bona in fiſcum privatum redigi vetuit, omni ſumma in ærario publica recepta.* Lacedæmoniorum Regibus *ἐξαίρετον γῆν*, *aliquid præcipui agri* fuiſſe aſſignatum, ſcribit XENOPHON de Rep. Lacedæmon. Conf. PLUTARCHUS in Lycurgo. H.

(c) Dicuntur hodie domania & bona domanialia: in principatibus Germaniæ bona Cameræ, item menſæ ſive menſalia, maxime in Epiſcopatibus. H.

(d) Quæſtionem, quæ in h. §. tractatus, illuſtrat Franciſcus HOTMANUS Quæſt. Illuſtr. 1.

ejus, quod in patrimonio regis eſt (*a*), ſed quod ultroneo populi conſenſu ipſi eſt delatum? Agit de hac quæſt. GROTIUS L. I. c. 4. §. 10. & L. II. c. 6. §. 3. ſeqq.) (ad utrumque locum addantur, quæ annotavit BOECLERUS) & L. III. c. 20. §. 5. ſeqq. Summa huc redit, nihil agere regem, qui regnum in alium propria auctoritate transferre aggreditur, nec ſubditos iſto actu regis teneri; verum hic non minus populi, quam regis conſenſum requiri. Nam uti invito regi regnum non recte eripitur; ita nec invito populo alius rex poteſt obtrudi. Sed in alienatione partis præter conſenſum regis requiritur non ſolum populi, qui ſub priſtino rege remanet, ſed vel maxime conſenſus illius partis, de qua alienanda agitur. Cujus rei ratio eſt, quod qui initio in civitatem coivere, aut ultro poſt acceſſere, pacto ſe invicem obſtrinxerunt, quod uno eodemque imperio regi velint, quamdiu intra ejuſdem civitatis fines degere placeat. Unde quemadmodum ſinguli per iſtud pactum tale jus quæſiverunt, ut inviti non poſſint e civitate ejici, aut alterius ſub imperium tradi, niſi in pœnæ vicem; ita univerſis in ſingulos itidem jus eſt quæſitum ex eodem pacto, ut nemo poſſit alterius imperio ſeſe ſubjicere, aut ejus civitatis imperio renunciare, quamdiu intra ejuſdem fines degere placet. Adeoque cum civitates tanquam corpora moralia conſenſu partium coaluerint, ex primæva coeuntium voluntate metiendum, quid toti in partes poteſtatis hic competat. Quæ voluntas haudquaquam præſumi poteſt talis fuiſſe, ut jus eſſet corpori pro mero lubitu partes & abſcindere a ſe, & alii in ditionem dare. Sic apud FROSSARDUM L. IV. & Polydorum VIRGILIUM Hiſt. Angl. L. XX. Aquitani nequidquam per donationem Richardi II. a regno Angliæ ſeparari volunt. Enimvero quod dicitur, non licere parti a corpore recedere, ſic ut intra eoſdem fines maneat, id hanc habet exceptionem, ni ſumma neceſſitas adegerit, ac aliter ſervari non potuerit, quam in alterius ditionem ſeſe dedendo. Nam in omnibus ejuſmodi conventionibus excepta videtur ſumma neceſſitas, quæ facultatem dat ſalutem ſuam quovis modo expediendi. Hinc nemo jure urbes reprehenderit, quæ ubi pro virili hoſtibus reſtiterunt, dedere ſe demum maluerunt, quam excidium pati (*b*). Scilicet qui ab initio in civitates coiverunt, jam antea per naturam jus habebant ſalutem ſuam quovis modo defendendi; Idque ut eo melius poſſent conſequi, civitates ſubierunt. Eum finem ubi civitas ipſis præſtare amplius nequit, cenſentur ſoluti vinculo, quo civitati tenebantur, ac recepiſſe jus ſuo ſibi arbitrio conſulendi. Aſt ipſa civitas non habet aliud jus in membra ſua, quam quod per eos, qui eam initio conſtituerunt, eſt conceſſum. Hæc quemadmodum ſingulis defenſionem promittit ſub exceptione, niſi magna neceſſitate impediatur; ita ubi iſthæc ingruerit, non amplius intelligitur prohibere, quo minus quilibet, quantum poteſt, ſaluti ſuæ proſpiciat. Nam licet quidem directe perdere membrum aliquod, ut totum corpus ſervetur, quia membrum non vivit, niſi vita corporis: at membra corporum moralium etiam ſeorſim exiſtere atque vivere poſſunt, adeoque in hæc corpori tantum juris non erit, quantum in illa. Quod ſi autem rex neceſſitate adactus cum hoſte validiore pacem hac lege fecerit, ut ipſi certam regionem concedat, quæ tamen iſti ceſſioni contradixit; arbitramur, debere quidem ipſum ex eadem ſua præſidia deducere, & non impedire, quo minus victor ejus poſſeſſionem apprehendat. Haudquidquam tamen eandem cogere poterit (*c*), ut omnino ſeſe in alterius ditionem tradat. Neque illa regio ulla obligatione videtur impediri, quo minus, ſi viribus ſuis confidat, ſe occupare volenti reſiſtat, aut peculiarem deinceps civitatem conſtituat. Sicuti, cum pacto urbem Niſibin cederet Perſis Jovianus Imperator, cives obſecrabant, ut propriis viribus patriam ſibi ſedem defendere liceret; apud AMMIANUM MARCELLINUM L. XXV. c. 12. & ZOSIMUM L. III. Igitur ejuſmodi pacto rex quidem & populus jus ſuum ad iſtam regionem amittunt: victor autem ex ipſius conſenſu & fide data in eandem legitimum imperium nanciſcitur. De cætero quod

(*a*) Vid. ſupra L. VII. c. 6. §. 15. in fine, & c. 7. §. 11. H.

(*b*) Vid. ſupra L. VII. c. 8. §. 10. H.

(*c*) Plane ut de cive innocente diximus ſupra c. 2. §. 5. H.

Digitized by Google

quod aliqui jactant (*a*) vel de omnibus (*b*) regnis, vel de uno aliquo; bona coronæ inſerta, ſeu uti loquuntur, incorporata, nulla ratione poſſe alienari, nec longiſſimum temporis tractum, alteriuſque quietam poſſeſſionem impedire, quominus vindicari ſemper queant: id ſine dubio vanum eſt. Multo autem ineptius, uni alicui regno ejuſmodi privilegium aſſertum ire; ut ipſum quidem aliis ſua eripere poſſit, ſed quæ ſemel arripuerit, nunquam ullo modo ab eodem iterum ſeparari queant.

§. X. Ex dictis quoque intelligitur, regi non eſſe licitum citra conſenſum populi regnum ſuum deinceps tanquam feudum ab altero recognoſcere (*c*) ſub onere commiſſi ex felonia, aut ut deficiente familia ad ſeniorem illud devolvatur. Nam iſthac lege facta infeudatio pro alienatione conditionali habetur. Sicut & vice verſa populus irritam poteſt reddere remiſſionem homagii, quam rex vaſallo fecit ſine populi conſenſu. Sed & hoc conſequitur, non poſſe regem alteri pignori opponere partem imperii, ſic ut ejus adminiſtratio, & naturalis poſſeſſio tantiſper ſit penes creditorem, citra conſenſum populi, partiſque oppignorandæ, multoque minus ſi ſit adjecta lex commiſſoria. Cujus rei ratio non ea ſolum eſt, quod pignoris dationem frequenter alienatio ſoleat (*d*) comitari; ſed etiam quia populus, regem ultro conſtituens, ab ipſo voluit gubernari non abs quovis alio. Et illi, qui in populum unum coiverunt, in plures particulas ut diſcerperentur, noluiſſe præſumuntur.

§. XI. Sed & illud manifeſtum eſt, citra conſenſum populi non poſſe a rege alienari bona ipſi aſſignata, ut ex iſtorum reditibus tolerarentur Reipublicæ aut regiæ dignitatis onera. In iſtis enim bonis non niſi uſusfructus regi competit, qui haudquidquam ad jus alienandi ſeſe extendit (*e*). Etſi forte rex ſibi ad vitam ſuam ſatis proſpectum judicet: tamen poſt ipſum alio rege populus opus habet, qui & ipſe pro dignitate eſt ſuſtentandus. Et tamen hic accurate diſtinguendum inter ipſa bona, ſeu patrimonium populi, & eorum fructus. Iſta quippe alienare regi vetitum: circa hos libera ipſi diſponendi facultas. Sic ubi in patrimonio regni ſit jus alluvionum, id in alium transſcribere regi non licet. Sed quo minus circa partes per alluvionem appoſitas pro lubitu diſponat rex, utpote quæ in fructu ſunt, nihil prohibet. Sic jus confiſcandi eſt in patrimonio, bona confiſcata in fructu. Illud Reipublicæ proprium, hæc ad regem pertinent. Poteſt nihilominus rex, cui poteſtas competit ex cauſa tributa nova proprio arbitrio indicendi, partes patrimonii publici, neceſſitate exigente, pignori opponere. Nam ſicuti populus tributa ab ejuſmodi rege ex cauſa indicta tenetur ſolvere; ita & rem ex cauſa pignori oppoſitam luere: cum perinde ſit, an cives pecuniam contribuant, ne talem rem pignori exponere neceſſum foret, an pecunia poſt collata eandem redimant. Ubi illud manifeſtum eſt, ſingulos cives non eſſe iſtius pecuniæ debitores (*f*), etſi ad eam exſolvendam quiſque ſuam portionem debeat conferre. Vid. Seneca de Beneficiis L. VI. c. 20. (*g*) Sic & ubi rex ex privato patrimonio in uſum Reipublicæ quædam erogaverit, merito

(*a*) Videatur AUCTOR Vindiciarum S. Romani Imperii & vicinæ Europæ contra Pradium fere per tot. & præſertim c. 15. H.

(*b*) Vid. nota GRONOVII ed Grotium L. II. c. 6. §. 6.

(*c*) Quare videmus infeudationes ejuſmodi, inconſultis populis factas, ab ipſis reſciſſas eſſe. Quod exemplis probat H. GROTIUS L. II. de J. B. & P. c. 6. §. 9. Conf. *Libr. meum de Feudis oblatis Part.* 2. §. 27. H.

(*d*) Exemplum vid. apud Joann. Iſaac. PONTANUM L. VII. Hiſtor. Danic. ad A. MCCCXXXII. Adde etiam pignora talia difficulter recuperari. Anno MDCXXIV. Fœderati Belgæ Compendii fœdus inituri cum Rege Galliæ, recuſabant firmum aliquod oppidum ſupponere pignori, nondum obliti, quanta cura, ſollicitudine animique providentia Britannorum manibus pignori data oppida eripuerint. Ut memorat Leo ab ARCINA in Hiſtor. Pac. Belgicæ. Adde de Orcadum Scotis oppignoratarum redemtione, quæ acta a Danis, Thormodum TORFFÆUM Hiſtor. Orcadenſ. L. II. & III. H.

(*e*) Rupertus Archiepiſcopus Colonienſis plurima oppida & caſtella ad menſam Epiſcopalem pertinentia a deceſſore oppignorata revocavit. TRITHEMIUS Chronic. Spanhem. ad A. MCCCCXLVIII. Adde Joann. a SANDE L. III. Deciſ. Friſicar. tit. 4. def. 1. MEVIUM Conſ. 27. H.

(*f*) Sunt enim aliud civitas, aliud ſinguli de civitate. Vid. ſupra L. VII. c. 2. §. 13. H.

(*g*) SENECA de Benefic. L. VI. c. 20. *Si quis Patriæ meæ pecuniam credat, non dicam me illius debitorem, nec hoc æs alienum profitebor aut* can-

Digitized by Google

rito patrimonium publicum eo nomine hypothecæ loco eidem judicabitur obſtrictum, quouſque a populo debitum illud expungatur. Iſthæc tamen omnia ita locum obtinent, niſi lex fundamentalis aut capitulatio aliter hic diſpoſuerit, & regis populive jus auxerit, aut reſtrinxerit. Add. Grotius dd. ll.

candidatus, aut reus: ad exſolvendum tamen hoc portionem meam dabo. Add. GROTIUS L. III. c. 2. §. 1. num. 2.

CAPUT VI.

DE JURE BELLI.

I. *Partitio ſequentium.*
II. *Pax eſt ſtatus hominis ordinarius; bellum extra ordinem a natura indulgetur.*
III. *Bellum eſt vel defenſivum, vel offenſivum.*
IV. *Belli cauſa debet eſſe liquida.*
V. *Cauſæ bellorum injuſtæ recenſentur.*
VI. *In hoſtem dolo quoque licet uti.*
VII. *Quid in hoſtem quoque liceat.*
VIII. *In civitatibus jus belli ſingulis eſt ademtum.*
IX. *Bellum eſt vel ſolenne vel minus ſolenne.*
X. *Magiſtratus ut talis non habet jus bellum movendi.*
XI. *An idem bellum movere poſſit ex præſumta voluntate ſummi imperantis.*
XII. *Quatenus injuria civis præbeat cauſam belli contra civitatem.*
XIII. *De æquitate repreſſaliarum.*
XIV. *Pro quibus bellum recte ſuſcipiatur.*
XV. *De belli indictione.*
XVI. *Gentes in bello multum ſibi licentiæ ſolent ſumere.*
XVII. *De licentia in corpus.*
XVIII. *An liceat hoſtem interficere immiſſis percuſſoribus.*
XIX. *A licentia bellica non ſunt exemtæ res ſacræ.*
XX. *Quomodo res bello adquirantur.*
XXI. *Cuinam res bello captæ adquirantur.*
XXII. *Quatenus incorporalia bello adquirantur.*
XXIII. *An creditum bello adquiratur.*
XXIV. *Imperium in victos quot modis adquiratur.*
XXV. *Quomodo res captæ recuperentur.*
XXVI. *Quomodo integri populi hoſti iterum eripiantur.*

CUM non minus ſinguli in libertate naturali viventes, quam civitates a natura conceſſam habeant facultatem ſeſe contra vim injuſte intentatam defendendi, ac jura ſibi ab aliis læſa aut denegata per vim aſſerendi: conveniens puto fuerit prius diſpicere, quæ bella ſingulorum & civitatum habeant communia; dein, quæ hiſce ſua natura aut moribus gentium ſint propria.

§. II. Id igitur legi naturali maxime congruit, ut ne quis alteri citra jus noxam, damnumve inferat; utique invicem ab hominibus officia humanitatis exerceantur, ac inprimis illa ultro præſtentur, de quibus peculiariter convenit. Quod ubi mortales invicem obſervant, pax dicitur; quæ eſt ſtatus humanæ naturæ quam maxime conveniens (*a*), & ad eam conſervandam idoneus, cuique conſtituendæ ac ſervandæ lex naturæ potiſſimum hominibus eſt inſita. Add. Polybius L. XII. c. 14. Imo pax eſt ſtatus humanæ naturæ, ut tali, proprius, quippe quæ oritur ex principio, quod homo præ brutis peculiare habet; cum bellum ex principio ſurgat, quod hominibus & brutis commune eſt. Scilicet & bruta inſtinctu

(*a*) Supra L. II. c. 2. §. 5. & ſequ. c. 3. §. 15. ſequ. H.

ſtinctu naturali ſeſe vi defendere ac conſervare nituntur (*a*). Pacis autem indolem ſolus homo intelligit. Iſtius enim eſt ultro quid alteri præſtare, & a lædendo abſtinere intuitu alicujus obligationis, quæ eſt in me, & juris, quod eſt in altero; quæ citra rationis uſum intelligi nequeunt. Equidem præſtant jumenta dominis ſuis miniſteria, ſed ex metu plagarum, aut illecebra pabuli, non ex aliqua obligatione, cujus ſenſus in ipſa non cadit. Abſtinent quoque bruta a lædendis hominibus, aliiſque beſtiis, ſed vel ob imbecillitatem, vel quod in iis nihil inveniant appetitui ſuo congruum. Quædam denique blandiuntur invicem, aut opitulantur, ſed ut ad illud ſe teneri non intelligant. Facit quoque huc illud Quintiliani Declam. 9. *Natura præter cætera animalia induit noſtris pectoribus quandam ſocietatem, quæ mutuo gaudere congreſſu, contrahere populos, condere urbes edocuit, & cum mentibus noſtris varios impoſuerit motus, nullum profecto meliorem benevolentia tribuit affectum. Quid enim foret humano genere felicius, ſi omnes eſſe poſſent amici? Non bella, ſeditiones, latrocinia, lites, cæteraque mala, quæ hominibus ex ſeipſis nata ſunt, fortunæ acceſſiſſent. Id quia nimium Deo viſum eſt, at certæ honeſtis convenire mentibus, fidem colere, amoris gratiam referre, omnibus temporibus, omnibus gentibus præcipuum, & quodammodo ſacrum fuit.* Nihilominus ipſi quoque homini licitum, & quandoque neceſſarium fit bellum (*b*), quando nempe alter dolo malo noxam mihi intentat, aut debitum detrectat. Tunc enim proprie ſalutis cura mihi poteſtatem facit quoquo modo, etiam cum læſione violatoris, me ac mea aſſerendi atque defendendi; *aut jus per vim extorquendi, quod amice impetrari nequitum eſt*, uti apud Dictyn Cretensem L. II. (c. 21. p. 41. Ed. Amſt. 1702.) loquitur Ulyſſes. Huc etiam facit illud Maximi Tyrii Diſſert. 14. *Φαίνεται τοίνυν ὁ πόλεμος τοῖς μὲν δικαίοις ἀναγκαῖος, τοῖς δὲ ἀδίκοις ἑκούσιος. Unde concluditur, bellum probis neceſſitate imponi, ſponte ſuſcipi ab improbis.* Add. Boeclerus ad Grot. L. I. c. 3. §. 1. Accedit, quod natura non ſolum acerbum injuriarum ſenſum animis hominum indidit, ut abhorreant injuriis aliorum vexari, ſed & manuum agilitate ac robore corpus armavit, ne eaſdem impune cogerentur tolerare. Ita tamen natura permittit bellum, ut id gerens pro fine ſibi conſtituere pacem debeat (*c*). Aristoteles Nicom. X. c. 6. *Bellum gerimus, ut in pace degamus. Nemo enim eſt, qui bellum expetat, vel apparatum bellicum faciat bellandi cauſa. Sanguinarius enim prorſus quidam eſſe videretur, ſi amicos ea cauſa ſibi hoſtes redderet, ut pugnæ & cædes orirentur.* Themistius Orat. 10. Πολέμου ἆθλον εἰρήνη. Καὶ στρατεύονται οἱ ἀνάγκῃ; οὐχ ἵνα διὰ τέλους στρατεύοιντο ἀλλ' ἵνα ἀσφαλῶς ἡσυχάσωσιν, *Belli pretium pax eſt. nec vero bella ſuſcipiunt, quibus id neceſſe eſt; ut perpetuo bellum gerant, ſed ut tuto in otio ac quiete eſſe poſſint.* Tacitus H. IV. (c. 76. num. 3. Ed. Reg.) *Nemo adeo in arma promtus, ut non idem pretium quietis, quam periculi malit.* Inde nequidquam probaveris, in quos cadit illud Silii Italici L. III. (v. 330. 331. Ed. Cellar.) *Nec vitam ſine Marte pati, quippe omnis in armis Lucis cauſa ſita, & damnatum vivere paci.* Præterea etſi qui me læſit, ſtatim mihi præbeat poteſtatem, quantum in ſe, bellum adverſus ipſum ſuſcipiendi, circumſpiciendum tamen eſt, quantum boni aut mali in me aut alios, qui me non læſerunt, probabiliter ſit redundaturum. Quæ enim injuriæ ſalutem meam non penitus evertunt, eas bello perſequi non debeo, ſi vel in me meoſque exinde graviora incommoda, quam commoda ſunt oritura; vel ſi aliis quibuſcum pax adhuc colitur, occaſione mei belli tanta damna ſit eventura, quæ per ejuſmodi injuriæ, qualis mihi illata eſt: inultam tolerantiam ex

(*a*) Quæ fere ſententia fuit LACTANTII Div. Inſtit. L. V. c. 17. num. 30. Edit. Cellarii. *In omnibus enim videmus animalibus, quia ſapientia carent, conciliatricem ſui eſſe Naturam. Nocent igitur aliis, ut ſibi proſint, neſciunt enim, quia malum eſt, nocere. Homo vero, qui ſcientiam boni ac mali habet, abſtinet ſe a nocendo, etiam cum incommodo ſuo: quod animal irrationale facere non poteſt: & idea inter ſummas hominum virtutes innocentia numeratur.*

(*b*) Supra L. II. c. 5. §. 1. H.

(*c*) Τέλος γὰρ ὥσπερ εἴρηται πολλάκις εἰρήνη μὲν πολέμου, σχολὴ δ' ἀσχολίας. ARISTOTELES Politic. L. VII. c. 15. *Bellum autem ita ſuſcipitur, ut nihil aliud, niſi pax quæſita videatur.* CICERO de Offic. L. I. c. 23. *Juſtum eſt bellum, Samnites quibus nulla niſi in armis relinquitur ſpes.* LIVIUS L. IX. c. 1.

lege humanitatis debebam avertere. Adeoque injuriam ſibi illatam, ex qua vindicata majus malum exſurgere judicatur, quam bonum, recte & laudabiliter quilibet bello perſequi omittit.

§. III. Justorum bellorum cauſæ (*a*) ad hæcce capita revocari poſſunt; ut nos & noſtra ſervemus ac tueamur contra alios, qui nos lædere, aut hæc intercipere aut perdere conantur; aut ut, ſi qua ab aliis nobis ex jure perfecto (*b*) debentur, aſſeramus, ubi ultro iſti eadem præſtare detrectant: aut denique ut illatorum nobis per injuriam damnorum reparationem obtineamus, cautionemque de non offendendo in poſterum ab eo, qui nos læſit prior, extorqueamus. Unde reſultat diviſio inter juſta bella (*c*) offenſiva, defenſiva, & quorum hæc arbitramur eſſe, quibus defendimus & retine laboramus, quæ noſtra ſunt; illa autem, quibus extorquemus debita, quæ nobis abnegantur, aut injuſte erepta recuperatum imus, cautionemque in poſterum quærimus. Quanquam & aliquando favor defenſionis ab illius partibus ſtat, qui prior arma alteri infert; puta ſi quis ſubinde repentinis, & vagis incurſibus fuerit vexatus, refugo ad ipſius adventum hoſte; aut ſi quis hoſtem invaſionis jam certum per celeritatem oppreſſerit, dum ille adhuc in apparando bello eſt occupatus. Vid. Justinus II. 3. 12.

§. IV. In univerſum autem (*d*) cauſæ bellorum inprimis offenſivorum liquidæ debent eſſe, neque dubii quidquam habere (*e*). Solent quippe hic ſæpenumero provenire dubia partim ex ignorantia facti, quando non liquido conſtat, an quid factum ſit, nec ne, aut quo animo factum, partim ex obſcura comparatione ſtricti juris cum lege caritatis; partim ex illiquida proportione utilitatum, quæ ex bello ſuſcepto aut omiſſo reſultare ſunt aptæ. Hic igitur neque ita temere etiam illiquida prætenſio jactanda: neque tamen ſtatim ad arma provolandum (*f*). Sed triplici potiſſimum via tentandum, ne res in arma erumpat; colloquio inter partes aut eorum mandatarios inito (*g*); provocatione (*h*) ad arbitros (*i*), aut denique ſorte (*k*). Valerius Flaccus (Argonaut.) L. V. (v. 363. & ſeqq.) *An nullas præferre preces, nec fœdera regis Ulla ſequi; cæca ſed cuncta impellere pugna Debuimus? ſic Thraces agunt.* Vid. Grotius L. II. c. 23. §. 7. 11. (Præcipue (*l*) autem hæc via tentanda illi, qui petit, quippe cum poſſeſſionem cum aliquo titulo favor utique comitetur.) Sed utut liquida ſit belli cauſa, cordato tamen viro,

(*a*) Ἐπειδὰν πόλεμον ποιώμεθα, ὅ τι ἐγκαλοῦντες ἀλλήλοις πάθημα, ἐρχόμεθα ἐπὶ τὸ πολεμεῖν . . . ἐξαπατώμενοί τι, ἢ βιαζόμενοι ἢ ἀποστερούμενοι. *Quando bello inferimus, de injuria queri ſolemus, qua nobis ab iis illata ſit, contra quos arma gerimus . . . . . Dicimus enim, fraudem nobis factam, noſtrave intercepta eſſe bona vel vim.* Recte autem ab AUCTORE hoc loco omittitur bellum Punitivum, quia punire non eſt Paris, quales ſunt belligerantes, ſed Superioris. Vid. ſupra c. 3. §. 4. nota 3. Unde nec falſæ religionis cauſſa bellum inferri poteſt. Vid. BUDDEUS de Expeditionibus Cruciatis inter ejus Select. Juris Naturæ & Gentium p. 97. & ſeqq. neque proinde Inquiſitionis exſtirpandæ cauſſa bellum Principibus Proteſtentibus ſuaderi poteſt, quod facit Cl. BARBEYRACUS in nota 1. Dei enim injuriæ Deo curæ ſunt.

(*b*) In caſu tamen neceſſitatis jus imperfectum mutatur in jus perfectum, ita, ut is, qui præſtare nobis quod petimus recuſat, juſtam belli cauſſam ſuppeditare videatur. Vid. L. III. c. 3. §. 5. nota 1.

(*c*) Conf. Obſervat. Halenſes T. IV. Obſ. 8. & GUNDLINGII Jus Naturæ p. 94. §. 6.

(*d*) Satis perfunctorie jura belli tractavit AUCTOR, ſine dubio, quoniam, quæ dici de iis poterant, ſatis accurate dicta erant a Summo Viro, HUGONE GROTIO. Diſtinguit is L. II. c. 1. §. 1. & c. 22. cauſſas bellorum in *juſtificas* & *ſuaſorias* de quibus quæ diſſerit, deſcribere ſupervacuum putamus, quum liber ejus in omnium manibus ſit. In Compendio præterea hæc omnia legi poſſunt apud BUDDEUM Philoſophiæ Practicæ P. II. c. 1. ſect. 2. §. 1. & ſeqq. Add. ejuſdem Juriſprudentiæ Hiſtor. Specimen §. 82. & ſeqq. ubi juſtitia bellorum Romanorum expenditur.

(*e*) Conf. Lib. I. c. 3. §. 7. 8. & GROTIUS L. II. c. 23. §. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Quæri porro ſolet, *An detur bellum utrinque juſtum?* quam quæſtionem recte negat BUDDEUS in Philoſoph. Pract. d. l. §. 16. quoniam fieri nequeat, ut pari jure alter rem petat, alter neget. Fit tamen, ut alteruter in ignorantia invincibili injuſtitiæ cauſſæ ſuæ verſetur, quo caſu exceptio adeſt a regula, & utrinque juſtum bellum dicendum videtur. Vid. GROTIUS L. II. c. 23. §. 13.

(*f*) Supra L. II. c. 5. §. 3. H.

(*g*) Vid. ſupra L. V. c. 13. §. 3. & GROTIUS L. II. c. 23. §. 7.

(*h*) Vid. ſupra L. V. c. 13. §. 4. & ſeqq.

(*i*) Supra L. V. c. 13. §. 3. H.

(*k*) Vid. ſupra L. V. c. 9. §. 2. 3.

(*l*) Adjicitur hæc periodus ex AUCTORIS Officiis hom. & civ. L. II. c. 16. §. 5. Add. GROTIUS L. II. c. 23. §. 11. 12.

ro, antequam in arma ruat, probe ſunt expendenda, quæ monet Grotius L. II. c. 24. Nec minus cogitandum, magnam eſſe ſtultitiam tam ſingulorum, quam civitatum, quod rebus integris conciliari nequeant. Ἐπὴν δὲ κακῶς ἀλλήλους διαθῶσιν, οὐδενὸς διαλύοντος αὐτοὶ διέστησαν; *Sed ubi alteri alteros mali multarint, nemine dirimente ultro diſcedunt*. Isocrates Orat. ad Philippum. (p. 154. Ed. Min. Pariſ.)

§. V. Injustas bellorum cauſas recenſet Grotius L. II. c. 22. quarum aliquæ improbabiles plane ſunt; aliquæ colorem, licet ſat dilutum, habent. Ad priorem claſſem refertur avaritia (*a*), ac libido ſuperflua habendi, ambitio & dominandi cupido, ardorque famam ex oppreſſione aliorum quærendi. Inter quas tamen illam ſtudioſe velut ſordidi animi indicem ſolent diſſimulare; hanc autem non pauci ſub ſpecie magnanimitatis venditant, *regiam laudem vocantes de alieno certare*. Cum tamen omnes reges ſibi dictum credere debeant illud Philiſci ad Alexandrum: Δόξης φρόντιζε, ἀλλὰ μὴ ἔσο λοιμός, ϗ μὴ μεγάλη νόσος, ἀλλὰ εἰρήνη ϗ ὑγιεία. *Ad gloriam incumbe, verum ne ſis peſtis, vel magnus aliquis morbus, ſed pax & ſanitas.* Quanquam enim Deus bello ſoleat uti velut purgatione generis humani, ſicut apud Euripidem Helena (v. 38. & ſeqq.) Jupiter dicit colliſiſſe Græcos & Phrygas, ὡς ὄχλου βροτῶν πλήθους τε κουφίσειε μητέρα χθόνα, *ut turba mortalium & multitudine levaret terram matrem*, eo propoſito tamen ipſos principes in bella ruere, ſi nulla alia cauſa ſubſit, nefas eſt. Et tamen Ebræi permiſſum ſibi crediderunt (*b*), ad augendam majeſtatis Iſraeliticæ amplitudinem, citra aliam cauſam bello ex ſententia Synedrii indicto alios populos invadere, ipſoſque cum rebus ſuis in poteſtatem redigere. Seldenus de J. N. & G. L. VI. c. 3. & 12. (*c*) Ad poſteriorem (*d*) claſſem ſpectat *metus* ex vicini viribus ac potentia collectus; & *ubi velle putant, quodcunque poteſt*. Lucanus L. III. (v. 100. 101.) Qui ſolus tamen ad juſtam belli cauſam non ſufficit (*e*), niſi de animo nos lædendi certitudine moraliter evidenti conſtet. Nam incerta periculi ſuſpicio id quidem ſuadere poteſt, ut mature tibi præſidia circumponas; non jus facere, ut prior vim adhibeas, ne ad hunc quidem finem, ut realem, quam vocant, cautionem de non offendendo alter præſtet. Gellius L. VII. c. 3. *Gladiatori compoſito ad pugnandum pugnæ hæc propoſita ſors eſt, aut occidere, ſi occupaverit, aut occumbere, ſi ceſſaverit. Hominum autem vita non tam iniquis, neque tam indomitis neceſſitatibus circumſcripta eſt, ut idcirco prior injuriam facere debeas, quam niſi feceris, pati poſſis.* Quandiu enim quis alterum non læſit, nec manifeſte in læſione apparanda deprehenditur, (inchoata enim injuria quandoque non minus, quam perfecta bello vindicari poteſt;) is in poſterum quoque officium facturus præſumi debet, præſertim ubi verbis & fide data id confirmet. Abs tali realem cautionem per vim extorquere iniquum fuerit; cum is hoc modo deteriore quam nos conditione eſſet, dum is utique nuda noſtra fide adquieſcere cogitur. Cæterum poſita juſta bellandi cauſa, gliſcens nimium vicini potentia in deliberationibus ſuper bello magnum habet momentum: cum experientia compertum ſit, pleriſque una cum viribus etiam dominandi libidinem creſcere. Add. Cumberland de Leg. nat. c. 2. §. 15. in fine. Et Baco Sermon. fidel. c. 19. Seneca Oedipo, (v. 542. 543.) *Stat ingens arbor, atque umbra gravi ſylvas minores urget.* Procopius Hiſt. Goth. L. IV. *Gravis per naturam hominibus, quæcunque in vicino modum exceſſit potentia, & ad inferendas injurias parata: Neque enim deeſſe poſſunt præpollentibus, quas in finitimos, quantumvis innoxios obtendant bello cau-*

(*a*) Frequens cauſa. PLATO Phædone Διὸ γὰρ τὴν τῶν χρημάτων κτῆσιν πάντες οἱ πόλεμοι γίγνονται. *Omnia enim bella pecuniarum gratia fiunt.* Cerialis apud TACITUM IV. Hiſtor. 74. *Aurum & opes præcipuæ bellorum cauſæ.* Vid. FREINSHEMIUS ad Florum L. I. c. 11. n. 1. H.

(*b*) Hauſit hæc Seldenus ex traditionibus Talmudiſtarum, quæ neque cum Hebræorum inſtitutis, neque cum eorum hiſtoria congruunt. Vid. inſignis Joſephi locus L. II. adverſus Apionem. H.

(*c*) CICERO de Offic. L. I. c. 19. *Sed ea animi elatio, quæ cernitur in periculis & laboribus, ſi juſtitia vacat, pugnatque pro ſalute communi, ſed pro ſuis commodis, in vitio eſt: non enim modo id virtutis non eſt, ſed potius immanitatis, omnem humanitatem repellentis.*

(*d*) V. L. II. c. 5. §. 6. & Offic. hom. & civ. L. I. c. 19. ubi cauſſæ bellorum injuſtæ recenſentur.

(*e*) Supra ad L. II. c. 5. §. 6. H.

cauſas. Herodes Orat. de Republica, (p. 224. init. Edir. VVech.) Οἱ πλησίον οἰκοῦντες οὐκ ἄχθονται στασιαζόντων τῶν πλησίον. οἱ μὲν ἀσθενέστεροι, ὅπως ἂν μὴ ἄρχωνται· οἱ δ' ὅμοιοι τὴν δύναμιν, ὅπως ἂν κρείσσονες γίνωνται· οἱ δ' ἰσχυροί, ὅπως ἂν ῥᾳδιέστερον ἄρχωσι. *Qui prope habitant vicinorum ſeditionem non moleſte ferunt: imbecilliores ne jugum ſubeant: pares viribus, ut potiores fiant; ſuperiores, ut imperium obtineant facilius*. Polybius L. I. c. 83. Οὐδενὶ χρὴ τηλικαύτην συγκατασκευάζειν δυναστείαν, πρὸς ἣν οὐδὲ περὶ τῶν ὁμολογουμένων ἐξέσται δικαίων ἀμφισβητεῖν. *Nemini tanta eſt adſtruenda potentia, ut cum eo poſtea de tuo quamvis manifeſto jure diſceptare ex æquo non queas*. Appianus Alexand. Lybico, (p. 32. Ed. Steph.) Εἰ καὶ φίλος ἐστιν, οὐ χρὴ στερροποιεῖν οὐδ' ἐκεῖνον ἀμέτρως. *Tametſi amicus eſt, tamen ne ipſe quidem augendus ſupra modum*. *Utilitati* par cum neceſſitate jus in res alienas dare, impudens foret; uti Athenienſes jactant apud Thucydidem L. I. (c. 76. Ed. Oxon.) *Æquitatem nemo unquam tanti fecit, ut oblatam occaſionem aliquid vi conſequendi ob eam e manibus dimitteret*. Præſertim cum revera generi humano inutiliſſimum ſit futurum id juris introduci, ut quod mihi utile videtur, alteri etiam invito poſſim per vim eripere. Nam in me quoque eandem licentiam alii ſibi aſſerent, quam ipſe in eoſdem ſumo. De reliquis prætextibus, qui dicto loco adducuntur, idem eſt ſentiendum. Sicuti nec nobis probatur illud Baconis de Verulamio de Augment. ſcient. quod ad bellum Americanis inferendum putat ſufficere, quod iſti poſſint intelligi, velut per ipſum jus naturæ proſcripti, ideo quia apud illos ſit conſuetudo ſacrificandi, homines, & humanas carnes manducandi. Ubi diſtincte conſiderandum fuerit; An princeps Chriſtianus Indos tanquam a natura proſcriptos bello poſſit invadere, tantum quia carnibus humanis, tanquam alio cibo, veſcuntur (*a*). An ideo, quia carnibus hominum ſuæ religionis veſcuntur. An, quia carnibus exterorum veſcuntur? Circa quos iterum diſquirendum, an illi extranei accedant tanquam hoſtes & prædones? an vero veniant tanquam hoſpites innoxii, aut vi tempeſtatum compulſi? Nam in hoc ultimo tantum caſu jus belli eſt illis, quorum cives ita crudeliter habentur; in cæteris non item (*b*).

§. VI. Est & hoc omnibus bellis commune, ut, quanquam proprius ipſorum modus ac velut genius ſit vis terrorque: dolo tamen aut fraude adverſus hoſtem liceat uti; modo perfidia, pactorumque, & datæ fidei violatio abſit. Agesilaus apud Plutarchum (Apophtegm. Lacon. p. 209. B.) *Fidem in fœdere fallere nihil aliud eſt, quam Deos contemnere: hoſtium vero circumventio non modo cum juſtitia, ſed & cum magna laude, & jucundo conjuncta eſt compendio* (*c*). Et huc proprie pertinet illud Cleandridæ apud Polyænum Strat. L. II. (c. 10. n. 5.) Ὅπου μὴ ἐξαρκεῖ ἡ λεοντῆ, τότε δεῖ καὶ τὴν ἀλωπεκῆν προσάπτειν. *Qua leonina non pertingit, vulpina eſt aſſuenda*. Silius Italicus L. I. (v. 219.) *Et metuens nudo ſine fraudibus enſi*. Add. Xenophon Cyroped. L. I. (c. 6. §. 19. Ed. Oxon.) Livius L. XLII. c. 47. Grotius L. III. c. 1. §. 6. & ſupra L. IV. c. 1. §. 12. 19.

§. VII. Ut autem recte intelligatur, quouſque per vim in hoſtem ejuſque res liceat graſſari, obſervandum eſt, aliter ſe habere licentiam in hoſtem, prout ſimpliciter ex ſtatu hoſtilitatis oritur, aliter prout ipſam manſuetudo legis naturalis temperare jubet. Scilicet cum exhibitio officiorum pacis ex lege naturæ mutua debeat eſſe; qui prior illa adverſus me abrupit, me quoque quantum in ſe abſolvit a præſtandis officiis pacis; eoque dum hoſtem ſeſe meum profitetur, licentiam concedit vim contra ipſum exſerendi in infinitum (*d*), aut quantum mihi videatur. Præſertim cum finis belli, ſive offenſivi ſive defenſivi, citra licentiam hanc, ſi neceſſum foret, vim adverſus hoſtem intra

(*a*) Ubi rurſus rectiſſime ſe habet AUCTORIS ſententia. Etſi enim injuſtum & inhumanum ſit, carnibus humanis veſci: tamen hujus injuſtitiæ vindictam a gentibus hiſce non vicini aut populi peregrini, petunt, ſed Deus exigit. Vid. nota 1. ad §. 3.

(*b*) Nam ἀνθρωποφαγία ſola non eſt juſta bellandi cauſa. Vid. ſupra c. 3. §. 7. H.

(*c*) Ἔφη τοῖς φίλοις Ἀποσπεισαμένοις μηδ' ἀδικεῖν, ἀσεβές· τοὺς δὲ πολεμίους παραλογίζεσθαι οὐ μόνον δίκαιον καὶ ἔνδοξον, ἀλλὰ καὶ ἡδὺ καὶ κερδαλέον.

(*d*) Supra L. II. c. 5. §. 3. in med. H.

intra certum modum, & citra ultima ſiſtere, obtinere nequeat. Quam ob cauſam etiam condicta bella aliquod inſtar contractus talis habent; tenta quid ipſe valeas, ego itidem omnia experiar. Atque iſtud obtinet non ſolum, ſi ipſe hoſtis adverſus me in infinitum graſſari inſtituerit, ſed & ſi forte citra extrema in me injurius eſſe velit. Neque enim alter majus habet jus mediocrem, quam graviſſimam injuriam intentandi. Inde non ſolum eouſque vim licet in hoſtem adhibere, quoad ego periculum ab ipſo mihi intentatum depulero, aut quod injuſte mihi eripuerat, vel præſtare detrectabat, recuperavero, aut extorſero; ſed & ad cautionem in poſterum obtinendam progredi poſſum. Quam dum alter per vim ſibi patitur extorqueri, ſatis oſtendit ſibi ſupereſſe animum etiam in poſterum injurias mibi inferendi. Neque vero ſemper injuſtum eſt, pro minori malo majus reponere. Nam quod quidam objiciunt, retributionem fieri debere proportionate; locum duntaxat habet in tribunalibus, ubi pœnæ a ſuperioribus infliguntur. Aſt quæ mala jure belli inferuntur, proprie pœnarum rationem non habent (*a*); quippe quæ nec a ſuperiore ut tali proficiſcuntur, nec ad emendationem lædentis aut cæterorum directe tendunt, ſed ad defenſionem atque aſſertionem ſalutis ac rerum juriumque meorum. Cui fini licet adhibere media, quæcunque videbuntur commodiſſima contra talem, qui injuria ſua effecit, ut nulla a me ipſi injuria poſſit inferri, quouſque denuo inter nos convenerit de omittendis in poſterum læſionibus. Aſt vero lex humanitatis non id ſolum conſiderari vult, quid hoſtis citra injuriam poſſit pati, ſed & quid humanum, adde & generoſum victorem facere deceat. Unde curandum, ut, quantum ejus fieri poteſt, & noſtra defenſio atque ſecuritas in futurum admittit, quæ hoſti inferuntur mala temperentur ad eum modum, quem in taxandis delictis, aliiſque litibus forum civile ſolet ſequi. De quo temperamento prolixe agit GROTIUS L. III. c. 11. ſeqq. ad 16. Sicuti & ad licentiam bellicam intelligendam non parum faciunt tres illæ regulæ ab EODEM traditæ L. III. c. 1. §. 2. 3. 4. Sæpe quoque, ut licentiam bellicam temperemus, anceps belli alea ſuadet, ne quæ ipſi edidimus exempla, converſa fortuna in nos ſtatuantur. Vid. DIODORUS SICULUS L. XIV. c. 47. VIRGINIUS Æn. X. (v. 533.) *Belli commercia Turnus Suſtulit iſta prior, jam tum Pallante peremto.* Huc facit, quod apud Anton. GRATIANUM de Bello Cyprio L. V. refertur, cum Columna captos in prælio ad Naupactum Turcas Romæ liberaliter haberi præciperet, ad Mehemetem verſus, diſcite, inquit, a nobis humanitatem, qui tam acerbe ac tam crudeliter ſævire atque habere Chriſtianos captivos ſoletis. Cui barbarus: Ignoſcere nobis debes, inquit; neque enim capi & in hoſtium poteſtatem venire, hactenus noſtrorum fuit, & tantum facere captivos, non etiam eſſe, Turcæ didicimus. Quid autem liceat in eos, qui hoſti res duntaxat ſubminiſtrant (*b*), IDEM docet L. III. c. 1. §. 5. & cap. 17. (*c*)

§. VIII. VIDEAMUS de quæſtionibus quæ peculiariter ſpectant bellum a civitatibus, earundemque rectoribus geſtum. Ubi ab initio obſervandum, jus belli, quod ſtatum naturalem comitatur, ſingulis (*d*) in civi-

(*a*) Supra c. 3. §. 7.

(*b*) Diſtinctio, quem Grotius ibi adhibet, multis placuit. Vid. MARQUARDUS L. I. de Jura mercet. c. 15. §. 14. Potius videtur, merces quaſcunque, quæ in bellis uſum habent, etſi & extra bellum, ed hoſtem portere non licere: edeoque illee centum permitti, quæ uſum in bello nullum habent, & luxum tantum inſtruunt. Exemple hujuſmodi diſceptetionum habet etiam GROTIUS L. I. Hiſt. Belg. ad A. MDLXXXVIII. circa finem. Et L. VI. ad A. MDXCVII. ubi Eliſabethe A. R. dicebat, *baud paſſurum ſapientem ulla ope eum juvari, qui ſuo exitio immineat.* Conf. Richard. ZOUCHÆUM Part. II. Jur. Fecial. ſect. 8. 9. 10. 11. 12. ZEVECOTIUS not. ad L. II. Flori c. 10. SELDENUS L. II. de Meri clauſo c. 20. H.

(*c*) Quod plerumque eb iis fieri, ſolet qui *medii, non boſter, & Neutrales* dici ſolent. Vid. de juribus eorum BUDDEUS in Elem. Philoſ. Pract. P. II. c. 5. ſect. 6. §. 36. & ſeqq. & BYNKERSHOEKIUS Quæſtionum Juris Publ. L. I. c. 9. 10. Quod eutem ed quæſtionem attinet, *utrum gens non hoſti, ſive neutra impediri poſſit, quo minus commerciis cum hoſte noſtro vacet*, confer. Epiſtole Auctoris noſtri in Jo. GRONINGII Bibliotheca oniverſeli librorum juridicorum p. 105. & Diſſertatio BOECLERI inſcripte. Quies in turbie p. 1004. collectionie Diſſertationum ejus, quæ prodiit 1701.

(*d*) Non tantum privetis, ſed etiam integris univerſitatibus, quæ dominationem populi, vel Prin-

civitate ademtum eſſe; adeoque ſingulis non amplius licere injurias ſibi factas propria vi, proprioque arbitrio ulciſci, aut ſi quid ſibi debitum denegatur propria violentia extorquere; ſed ſuper hiſce magiſtratus eſt adeundus, cujus eſt læſis reparationem damni, cautionemque in futurum præſtare, atque efficere, ut ſuo quisque jure potiatur. Huc facit *L. 176. D. de Reg. juris* (*a*). *L. 11. §. fin. L. 12. D. quod metus cauſa. L. 7. §. 3. D. Quod vi aut clam. L. 14. C. de Judæis & cælicolis*. Quanquam autem ſingulis in civitate quandoque concedatur licentia propriis ſe viribus defendendi (*b*). Nam jus belli gerendi hoc utique continet, ut proprio ex judicio bellum poſſit ſuſcipi, idque quo uſque viſum fuerit geri, & per pacta cum hoſte componi. Atque civibus vim propriam expedire indultum duntaxat in periculo inevitabili, nec ulterius (*c*), quam idem fuerit depulſum. Sicuti nec neceſſum eſt, ut per pacta privatorum pax inducatur, cum eam ſummi imperii auctoritas jam tum ſatis ſanciat. Quin ſi vel maxime inter privatos reconciliatio intervenit, ea tamen non impedit, quo minus integrum ſit magiſtratui injuriam vindicare, quæ civium rixæ cauſam præbuit. Interdum tamen contingit, ut ſingulis redeat jus defenſionis, quale in libertate naturali eſt; puta ſi quis deveniat in loca, quæ ad nullam civitatem pertinent (*d*), ſed in primæva adhuc communione ſubſiſtunt. Ubi tamen videndum, an quis ibi a ſuo cive, an vero ab alio invadatur. Priori enim caſu præſens duntaxat periculum vi poteſt depelli, perſecutio injuriæ ad communem dominum deferenda; niſi forte appareat, invaſorem iſtum in patriam non reverſurum; nec iſte domi habeat, unde pro injuria ſatisfacere queat. Ab extraneo autem ſi quis in ejuſmodi loco invadatur, non prohibetur quidem ad extremum eundem perſequi, ubi prævaluerit. Licebit tamen & iſtum deferre (*e*) apud ipſius civitatem, ibique ſatisfactionem & pœnam exigere, adhibita quoque interventione propriæ civitatis, quæ, ubi civi ſuo juſtitia denegatur, jus nanciſcitur violento modo ſatisfactionem civi ſuo præſtandi (*f*). Unde ſi quis oceano libero invadatur, non ſemper neceſſum habet vim propriam ultra depulſionem periculi expromere; cum invaſori, ubi ad ſuos iterum appulerit; actio in ſua civitate intentari queat. Sed & defenſionem ſuo arbitrio inſtituere quis poteſt, ſi judicis auctoritatem cives neglexerint, aut judex aperte juſtitiam adminiſtrare detrectet (*g*); præſertim ſi extra territorium civitatis excedat. Quod ſi tamen judex tempora Reipublicæ prætendat, & ut perſecutionem mearum injuriarum differam, aut Reipublicæ condonem, hortetur, boni civis eſt, ipſius voluntati adquieſcere.

§. IX. Frequens eſt diſtinctio belli in *ſolenne*, & *minus-ſolenne*; ad quorum illud requiritur, ut geratur auctore utrinque eo, qui ſummum habet imperium; & ut rite ſit indictum. Minus ſolenne vocatur, quod denunciatum non eſt (*h*), aut quod in privatos geritur. Quorum illud

ſpe-

Principis cujuſdam ſubierunt. Veteres tamen Reges Perſarum ſubditis ſuis jus mutui belli ſæpe concedere ſolebant. V. Eſther. IX. 6. ibique CLERICUS.

(*a*) Supra L. V. c. 13. §. 10. in not. H.

(*b*) Vid. ſupra L. II. c. 5. §. 7. 8.

(*c*) Supra L. II. c. 5. §. 4. & ſequ. H.

(*d*) Inſula deſertae. H.

(*e*) Manſit enim talis in conditione ſubjectorum, licet tum in loco, omnino imperio obnoxio, verſaretur. H.

(*f*) Repreſſaliis. Vid. infra §. 13. H.

(*g*) Vid. ſupra L. II. c. 5. §. 7. nota 1.

(*h*) Belli indictio publica & ſolemnis quibuſdam & inter eos Cl. BARBEYRACO in nota 1. non tantum Juris gentium voluntarii, ſed etiam Naturalis videtur. Antequam enim manu & ferro res agatur, publice petendum eſſe, ajunt, quod nobis abſit, aut quod abeſſe quæramur, adeoque publice renunciandum eſſe amicitiæ. Imo ultra pergunt, & ſolam belli denunciationem non ſufficere, exiſtimant; verum præterea exigunt, ut exſpectemus, donec alter, voluntatem ſuam declarando, ſignificaverit, velitne petita præſtare, an in negandis iis perſiſtere. Verum, utut laudandum ſit conſilium, quod præcipiti conſilio ad arma prolabi prohibet, ſic Jure ſtricto id nemo deſideret. Sufficit, privatim repeti, quod nobis vi & manu ademptum ſit, & ſi manifeſta negantis ſit læſio & pertinacia, nihil eſt, quod, omiſſa ſolennitate indictionis, vim vi repellere impediat: quo ipſo concidunt, quæ de exſpectanda voluntatis declaratione, & præſtolando, donec ea ad nos pervenerit, adferuntur. Neque tamen Jure ſolum Naturali, quod ratione nititur, ſed etiam conſtante uſu gentium; adeoque Jure Gentium voluntario, neceſſitas deeſt huic inſtituto. Ecce enim bellum illud internecinum quod inter Hiſpanos & Belgas Fœderatos, quum hi Rempublicam liberam meditarentur per LXXX. circiter annos geſtum eſt, atque.

ſpeciem fere incurſionis aut latrocinii habet (*a*): hoc autem ex altera parte involvit crimen rebellionis, aut ejuſmodi vitæ genus, quod indignum aliquem faciat juſti bellatoris nomine. Sic & minus ſolennia ſunt bella civilia, quando civitas ita eſt diviſa, ut ex qua parte ſtet ſummum imperium, non ſatis appareat. Ubi circa bellum ſolenne eſt obſervandum, quod qui illud gerunt populi, eorumve rectores ab auctoribus juſti hoſtes vocari ſoleant, latronibus & prædonibus oppoſiti. Vid. *L.* 118. *D. de Verb. ſignif. L.* 19. §. 2. *L.* 21. §. 1. *L.* 24. *D. de Captiv.* CICERO Philippica IV. (c. 6.) *Ille eſt hoſtis, qui habet Rempublicam, curiam, ærarium, conſenſum & concordiam civium, & rationem aliquam, ſi res ita tulerit, pacis & fœderis.* Etſi non ſtatim civitas pro cœtu latronum habenda (*b*), quæ nonnulla injuſta velut publice recipit. Neque cœtus latronum civitatis dignationem ſortitur; licet ipſi inter ſe ſpeciem quandam juſtitiæ ſervent. Add. GROTIUS L. III. c. 3. §. 2.

§. X. HOC LOCO occaſione eorum, quæ a GROTIO L. I. c. 3. §. 4. traduntur, quæſtio movetur; an magiſtratui proprie dicto, ut tali, competat poteſtas belli gerendi? Id quod utique negandum. Cum enim bellum vel præcipuum ſit ex iis negotiis, quibus univerſa civitas periculo poſſit involvi, magiſtratui ut tali ex propria auctoritate de bello ſtatuendi poteſtatem dare idem eſt, atque eidem ſummum imperium tribuere (*c*). Vid. *L.* 7. *ad L. Juliam majeſt.* (*d*) Equidem id manifeſtum eſt, ubi magiſtratui ab ſumma poteſtate particula negotiorum publicorum exſequenda injungitur, eidem quoque id virium tributum intelligi, quantum muneri iſti obeundo ſit neceſſarium. Unde juris Romani ſcitum eſt, mixtum (*e*) imperium cohærere omni magiſtratui, qui juriſdictionem habet, qua tali; idque mixtum imperium definitur per poteſtatem modice coercendi refractarios ad tuendam juriſdictionem, & jus redditum exſequendum. Enimvero ſi qui juriſdictioni præeſt, magiſtratus vi cogat paucos quoſdam imparentes, haudquidquam bellum gerere eſt cenſendus. Vis quippe coactiva in ſubditos non eſt jus belli. Et bellum videtur geri inter æquales, aut qui tales ſeſe prætendunt eſſe. Quod ſi tamen refractariorum tantus ſit numerus, aut ex illo-

rum

que ulla indictione a vi mutua cœpit. Guſtavus Adolphus ſine ulla publica belli denunciatione Germaniam invaſit, & Ludovicus quoque XIV. Rex Galliarum Hiſpanis anno 1667. bellum non indixit, etſi eos ditionibus, quas tenebant, exutum iret. Regis Poloniarum Auguſti II. quoque copiæ ſine ulla publica belli indictione Livoniam ingreſſæ ſunt ſub finem ſuperioris ſeculi. Conf. BYNKERSHOEKIUS Quæſt. I. Publ. L. I. c. 2.

(*a*) Legatus Anglicanus ad Imperatorem Moſcoviæ apud CAMDENUM Hiſtor. Eliſabeth. ad A. MDLXXXIII *Chriſtiani non eſſe, nec jure gentium licere indictas inimicitias exercere, & bellum gerere, priuſquam ille, a quo injuria eſt orta, moneatur, illatam injuriam exercere & ab injuria abſiſtere.* Idem mos Muſulmannorum, ut diſcimus ex LEUNCLAVII Hiſtor. Muſulmann. L. VIII. Moris autem hujus antiquitatem expoſuit BOECLERUS Diſſertat. de Manifeſtis & clarigatione Quanquam non deſiat populi aut Reges, qui denunciatione uti noluerunt, ſi alter populus aut Rex sciret, ſe, ut bello petatur, promeritum. Et ſane ut per Feciales bellum indicatur, eſt ſolennitas moribus gentium introducta: Cujuſmodi mores vim obligandi non habere, & eos non obſervantes tantum in numerum male moratorum redigi AUCTOR docuit ſupra L. II. c. 3. §. 23. Ubi tamen neceſſarium erit, ut alter ſciat, auſpiciis ſummi imperantis bellum geri. Videantur quæ Colinius diſſerit apud THUANUM L. LI. ad A. MDLXXII. Cæterum quod GROTIUS d. c. 3. §. 11. aſſerit, ſi denunciatio non præceſſiſſet, effectus bello peculiares & inprimis captorum acquiſitionem ceſſare, id argumento nullo probat, & recte refutat ZIEGLERUS in Commentar. H.

(*b*) Supra c. 4. §. 5. H.

(*c*) AUGUSTINUS in can. 4. cauſ. 23. quæſt. 1. *Ordo naturalis, mortalium paci accommodatus, hoc poſcit, ut ſuſcipiendi belli auctoritas atque conſilium apud Principes ſit.* H.

(*d*) *Eadem lege* [*Julia Majeſtatis*] *tenetur, & qui injuſſu Principis bellum geſſerit, delectumve habuerit, exercitum comparaverit.*

(*e*) *Imperium aut merum eſt, aut mixtum. Merum eſt Imperium, habere gladii poteſtatem ad animadvertendum in facinoroſos homines, quod etiam Poteſtas appellatur. Mixtum eſt Imperium, cui etiam juriſdictio ineſt, quod in danda bonorum poſſeſſione conſiſtit.* L. 3. D de Juriſd. *Mandata juriſdictione privato, etiam Imperium, quod non eſt merum, videtur mandari: quia juriſdictio ſine modica coercitione nulla eſt.* L. 5. §. 1. D. de Officio ejus cui mandata eſt juriſdictio. Petitur autem ratio denominationis Imperii meri & mixti a ſimilitudine vini, quod dilutum, adeoque mixtum, lenius eſt quam merum. MARTIALIS,

Callidus impoſuit nuper mihi Caupo Ravennæ
Quum peterem mixtum, vendidit ille merum.

rum irritatione tota civitas periculo poſſit involvi, nec ordinarii lictores aut apparitores ſufficiant, recte magiſtratus ſummæ poteſtatis ſententiam ſuper tali negotio expectat. Unde fallitur Grotius L. I. c. 3. §. 4. dum tradit: *Si citra leges civiles rex ſpectetur, omnem magiſtratum ſicut ad tuendam plebem ſibi creditam, ita ad exercendam juriſdictionem, ſi vis occurrat, jus habere belli gerendi*. Nam plebem tueri ſummo imperio proprie competit. Magiſtratus autem qui juriſdictioni præeſt, haſtenus tantum plebem tuetur, dum tenuibus contra potentiores jus reddit. Cui fini haudquidquam neceſſarium eſt jus belli gerendi. Eſt & illud hic obiter monendum, etſi recte pœna, non bellum vocatur, quod Moſes ob aureum vitulum aliquot millia hominum trucidavit: tamen belli potius quam animadverſionis indolem habet cædes Beniaminitarum. Judic. XX. (*a*) etſi diverſum videatur Erasmo Roterodamo Epiſt. L. VI. Epiſt. 29. Quo loco congruum fuerit in univerſum quædam ſubjicere de poteſtate magiſtratuum militarium, ſeu ducum, qui alienis auſpiciis rem gerunt. Dux igitur, qui cum plena poteſtate mittitur ad bellum gerendum, offendere non minus hoſtem, quam ab eo ſeſe defendere poteſt omnibus modis, prout ipſi ex uſu videbitur eſſe. Hic tamen uti novum movere bellum nequit; ita nec motum jam pace componere, ſine auctoritate ſummi imperantis. Quod ſi alicui reſtricta mandata circa gerendum bellum ſint data, ex iis manifeſtum erit, quantum ipſi poteſtatis competat. Aſt vero omnes, ſive libera, ſive reſtricta mandata habeant, id poteſtatis obtinent, ut quovis modo ab ingruente hoſte ſeſe defendere queant, ubi imperium ejus honeſte retrocedendo declinare non datur. Atque in hoc duntaxat caſu admitti poteſt illud Ciceronis Epiſt. X. 16. *Ne in rebus tam ſubitis, tamque anguſtis a ſenatu conſilium petendum putes. Ipſe tibi ſis ſenatus quocunque te ratio Reipublicæ ducet, ſequare*. Defenſio autem non in eo tantum conſiſtit, ut intentata ab hoſte vis repellatur aut declinetur, ſed & ut hoſti vis reponatur. Unde, verbi gratia, navarchus, juſſus ſeſe duntaxat defendere, nequaquam prohibetur in claſſem hoſtilem fulminare, eamque perditum ire, ubi ab eadem laceſſitus fuerit; ſed tantum vetatur quieſcentem ultro laceſſere. Sic qui exercitui terreſtri præeſt, ubi hoſtem invadere interdictum fuit, ſi caſtra ſua oppugnentur, non modo recte hoſtem repellit, ſed & eruptionibus in eum pugnat. Idem ſi in itinere ab hoſte invadatur, ubi tuto & honeſte cedere non licet, prælio recte decertavit. Unde quilibet provinciis aut urbibus gubernandis præfectus, cumprimis ſi milites ſub ſe habeat, ubi abs hoſte invadatur reſiſtere poteſt, inconſulto ſummo imperio. Aſt non temere bellum in alienas terras transferre, niſi id expreſſe in mandatis habeat. Dux vero aliquis inferior, cui cum præſidio militum commiſſum eſt urbem aut arcem tueri, ad eam defendendam omnibus modis conniti debet. Et quidem regulariter eouſque (*b*), donec internecio nulli uſui futura non amplius videtur poſſe evitari. Ex hiſce judicari poteſt de facto Pinarii apud Livium L. XXIV. c. 37. Illi tuenda arx Ennenſis erat credita. Civibus autem claves tradere, flagitium erat capite luendum. Ergo cum judicaret internecionem ſuis imminere, ni in rebellionem ruentes occuparet, cives infidos cædendo nihil fecit extra limites ſuæ poteſtatis, niſi quod periculo depulſo præter neceſſitatem ſæviiſſe videatur. Neque vero novum bellum Pinarius ſuſcitabat; ſed jam publicum gerebatur bellum in Sicilia contra Pœnos, eorumque ſocios, quibus ſeſe adjungere moliebantur Ennenſes. Sed an in illum populum, qui auxilia hoſti ſubmiſit, præſertim ubi id bellum eſt compoſitum, arma ſint transferenda, ducis non eſt judicare. De facto Cn. Manlii in Gallo-græcos moventis, vid. Livius L. XXXVIII. c. 45. ſeqq. & L. XLI. c. 7. & Florus L. II. c. 11. Enimvero ſi cui præſidi provinciæ, cumprimis a metropoli imperii longius remotæ, facultas belli paciſque cum vicinis ſuis ſit conceſſa (*c*), abs tali ſuſcepta bella ſolennia habebuntur, cum quis

(*a*) Vid. CLERICUS in Comment. ad h. l.

(*b*) V. Petr. BELLINUM Part. 10. de Jure milit. tit. 2. n. 102. H.

(*c*) Qualem poteſtatem accipere conſueverunt Regum Hiſpaniæ & Luſitaniæ Gubernatores in Indiis, & Præfecti ſocietatis Indicanæ Fœderati Belgii. H.

quis ejus auctor cenſeatur, qui ad certum quid agendum poteſtatem alicui detulit. Quod ſi autem præſes aliquis citra auctoritatem ſummi imperii bellum alteri intulerit; penes ſummum imperantem erit, factum ſui miniſtri probare velit, vel non. Si probat, pro ſolenni habendum erit bellum, atque iſthæc ratihabitio velut retro auctoritatem bello impertitur, ut ex eo tota civitas teneatur. Aſt ubi ſummus imperans ſui præſidis auſa improbaverit, pro latrocinio iſtius arma cenſebuntur, nec tota civitas eo bello implicabitur, ſi præſes iſte vel dedatur, vel domi plectatur, reparatione damni dati quantum fieri poteſt procurata. Eo ſpectabat interrogatio legatorum Romanorum, ſua an publica auctoritate Saguntum oppugnaret Hannibal, apud Livium L. XXI. c. 18. Ubi recte excipiebant Pœni, illam prius quæſtionem decidendam: an Sagunti oppugnatio fieri potuerit ſalvo fœdere inter ipſos Romanoſque? Hac nondum deciſa, Romani gratis quærebant, an civis Pœnorum propria, an vero publica quid auctoritate feciſſet. Addantur, quæ ſuper facto Phœbidæ Cadmæam occupantis diſputantur apud Xenophontem Rer. Græc. L. V.

§. XI. Ulterius quæritur, an præſes, qui generali aut peculiari mandato deſtituitur, poſſit extraneo bellum recte inferre, tantum ex conjectura voluntatis, ſeu quia credit, ſuum factum ſummo imperanti probari? Id quod negandum (a). Neque enim hoc ſufficit videre, quid placiturum ſit hoc rerum ſtatu ſummam poteſtatem habenti, ſi conſulatur; ſed hoc magis conſiderandum eſt: quid idem, ubi res moram fert, aut dubiam habet deliberationem, ſe inconſulto cupiat fieri, ſi lex ferenda ſit, ſeu ubi in univerſum ſuper ejuſmodi caſibus ſit conſtituendum. (b) Hic ſine dubio id ſtatueretur, ne miniſter ſe inconſulto aliquid ſuſcipiat ſummam rerum ſpectans, quale eſt bellum, & inprimis offenſivum, de quo hic proprie quæritur, quodque regulariter moram fert. Adeoque etſi contigat, ut ſummus quoque imperans judicet nunc bellum adverſus certum hoſtem ſumi; non poteſt tamen non ipſi diſplicere, miniſtrum limites muneris ſui exceſſiſſe. Huc ſpectat factum Cambyſis, qui miniſtros occiderat, quod Crœſo pepercisſent, quem tamen ipſe ſervatum gaudebat, apud Herodotum Thalia. Item factum C. Piſonis Proprætoris Siciliæ apud Senecam de Ira L. III. c. 16. Add. tamen Livius L. XLIV. c. 10.

§. XII. Cæterum qui in libertate naturali ſinguli vivunt, uti bello non poſſunt peti, niſi ob injurias a ſe profectas: ita quomodo in civitate reatus injuriæ, & cauſa quare bellum inferri poſſit ab iis, qui immediate eandem patraverunt, in totam civitatem diffundatur, ulterius quærendum eſt. Id igitur conſtat, communitatem tum aliam quamvis, tum civilem, ex facto ſingulorum, non teneri ſine aliquo ſuo facto aut omiſſione culpabili. Nam quantaſcunque comminationes adhibeat civitas, ſemper tamen penes civium voluntatem naturalis libertas diverſum faciendi relinquitur; ſic ut nullo modo ſingulorum facta præſtare poſſit civitas (c). Add. Grotius L. II. c. 21. §. 2. & quæ ibi allegantur exempla ex Livii L. XXIX. 16. XXXV. 31. XLV. 23. Valerius Maximus L. VI. c. 6. §. 3. 5. Porro ex illis modis, quibus rectores civitatum bello obnoxii fiunt propter injurias a ſuis patratas, duo potiſſimum conſiderandi ſunt: patientia & receptus (d). De patientia ita eſt habendum: qui ſcit delinqui, idemque prohibere citra probabile periculum gravioris mali poteſt, & tenetur, is ipſe deliquiſſe cenſetur. Scilicet conjunctim requiritur ſcientia & facultas prohibendi, nec alterutrum horum ſeorſim ad reatum alteri affricandum ſufficit. Vid. L. 1. §. 1. D. *Si familia furtum feciſſe dicatur*. (e) Sciri autem a rectoribus civitatum præſumuntur, quæ a ſubditis aperte & frequenter patrantur, Facultas prohibendi ſemper præſumitur, niſi

(a) Quod & GROTIO viſum fuit L. I. c. 3. §. 5. num. 3. cui fruſtra contradicit GRONOVIUS, ipſe refutatus a Cl. BARBEYRACO, in nota 1. qui liquido oſtendit, exceptionem, ſine qua hæc dici vetat Gronovius, in ipſis verbis Grotii latere.

(b) Vid. ſupra c. 3. §. 17. & L. V. c. 12. §. 20. H.

(c) Maxime cum aliud ſint ſinguli, aliud civitas. Vid. ſupra L. VII. c. 2. §. 13. H.

(d) Supra L. I. c. 5. §. 14. H.

(e) *Is autem accipitur ſcire, qui ſcit & potuit prohibere, ſcientiam enim ſpectare debemus, quæ habet & voluntatem.*

niſi ejus defectus manifeſte prohibetur. Facit huc illud Lycurgi Orat. adverſ. Leocratem: (p. 194. 195. Ed. VVechel.) *Delicta tantiſper, dum non judicata fuerint, apud auctores ſuos manent: ſimul ac vero ſententia de illis & judicium factum fuerit, apud eos manent, qui non jure illa ipſa ulciſcuntur.* Add. Polybius L. IV. c. 27. ab init. Gratianus c. 1. & 3. Diſtinct. 86. Circa receptum autem, & quatenus civitas cauſam belli contra ſe præbeat recipiendo & defendendo eos, qui in alios deliquerunt, plene docet Grotius d. l. §. 3. 4. 5. 6.

§. XIII. De repreſſaliis, ſive violentis exſecutionibus in cives aut bona civium alterius Reipublicæ, quæ juſtitiam adminiſtrare detrectat, (quibus (*a*) ſingulorum civium bona tenentur hactenus, ut extranei, quibus debetur, iſtis apud ſe deprehenſis, manus injicere queant:) ſufficienter tradit Grotius (*b*) L. III. c. 2. Circa quarum æquitatem hoc quoque addiderim (*c*), quemadmodum ex conjunctione in corpus civile factum eſt, ut quæ uni infertur injuria per extraneos, ea totam civitatem videatur tangere; ita non iniquum viſum, ſingulos velut in ſubſidium pro debito civitatis obligatos eſſe; cum quod eo nomine illi erogaverint, a civitate ſua ipſis ſit refundendum. Quod ſi autem hoc modo unus aut alter civium damnum ſentiat, debet id inter illa incommoda referri, quæ civitates tantum non neceſſario conſequuntur; etſi hæc minimam partem faciant eorum malorum, quæ ſingulos extra civitatem manſura erant.

§. XIV. Bellum non ſolum quemlibet pro ſe, ſed & ſæpe pro aliis gerere ſolere manifeſtum eſt. Sed ut hoc recte fiat, in iſto quidem, cui ſuccurritur, juſta bellandi cauſa requiritur; in eo autem, qui auxilium alteri latum it, adeſſe debet peculiare aliquod vinculum, quo principali belligeranti nectatur; quod idoneum ſit, ut in gratiam unius hominis alterum æque hominem hoſtiliter tractare queat. Alias enim locum habebit illa querela apud Lucanum L. IV. (v. 707. & ſeqq.)

Quis conferre duces meminit? quis pendere cauſas?
Qua ſtetit, inde favet: veluti fatalis arenæ
Muneribus non ira vetus concurrere cogit
Productos: odere pares. - - -

Inter eos igitur, quos non recte ſolum poſſumus, ſed & debemus defendere, ſunt noſtri ſubditi. Idque non ideo ſolum, quia iſti ſunt velut pars rectorum, ſed & quia ut tali defenſione fruerentur imperia, liberi homines ultro conſtituerunt, aut ſubierunt. Sic apud Livium L. VII. c. 31. & Florum L. I. c. 16. Campani inevitabilem Romanis neceſſitatem afferri credebant arma pro ipſis capeſſendi, dum ſe, ſuaque omnia iiſdem dedunt. Quanquam circa hoc exemplum obſervandum eſt, ſiquidem Campani Samnites antea bello injuſto laceſſierant, non recte a Romanis eorum utut dedititiorum defenſionem potuiſſe ſuſcipi, niſi prius æqua pro dato damno,

(*a*) Adjicitur hæc definitio Repreſſaliarum ex Offic. Hom. & Civ. L. II. c. 16. Conf. de iis BUDDEUS Philoſ. Pract. P. II. c. 5. ſect. 3. §. 6. & ſeqq. & BYNKERSHOEKIUS Quæſt. Jur. Publ. L. I. c. 24.

(*b*) Cui tamen accedere non poſſumus aſſerenti d. l. §. 7. n. 3. jure gentium ſingulis pignorandi jus eſſe, ut Athenis ἐν ἀνδροληψίᾳ. Cujus ſententiæ etiam BODINUS fuiſſe videtur L. I. de Rep. c. 10. ſcribens: repreſſaliarum exercendarum jus minus recte inter ſummi imperii jura referri, quoniam ubique fere, & maxime in Gallia ad Carolum VII. uſque, magiſtratibus, antiquo etiam jure privatis, id commune fuerit. Enimvero uti in turbidis temporibus, qualia ſuperioribus ſeculis in Gallia & alibi fuere; ita nunc ſane univerſæ Europæ conſuetudo contrarium ſervat, nec id temere: quoniam ex repreſſaliarum uſu, non minus quam ex bello, univerſa Reſpublica in diſcrimen adduci poteſt. Vid. ZIEGLERUS L. I. de Jur. majeſtat. c. 34. §. 8. & Comment. ad H. Grotium d. l. Illud apertum eſt, inter cives ejuſdem Reipublicæ repreſſalias prorſus exulare debere. Vid. *L. unic. nullus ex vican. L. 4. C. de Executor. & Exactor. Novell. Juſtiniani* 52. & 153. H.

(*c*) Diſplicet hæc ratio ZIEGLERO d. c. 34. §. 32. exiſtimanti, aliam eamque fortiorem ex juſtitia belli gerendi deduci poſſe: repreſſalias enim eſſe bellum quoddam particulare; ſed bellum licite inferri, quando Princeps aut civitas vindicare neglexit, quod a ſuis improbe eſt factum, aut reddere, quod a ſuis per injuriam eſt ablatum. Ergo & repreſſalias licite ac juſte decerni, ſi civitas vel civitatis rector negligat aut non curet, illatam vindicare injuriam, aut quodcunque ablatum eſt, reſtitui. Quanquam AUCTOR ab illa conjunctione, qua cives invicem devincti ſunt, rationem petit, illam, quæ a jure belligerandi ſumitur, incluſiſſe quoque exiſtimari poſſit. H.

damno, bellique impenſis ſatisfactione oblata. Pro ſingulis tamen civibus rectores civitatum tunc demum recte arma ſumunt, ſiquidem id fieri poſſit ſine graviore incommodo omnium aut plurium civium. Quippe cum illorum officium magis circa totum, quam circa partem verſetur, & quo pars eſt major, eo propius ad totum accedit. Add. Grotius L. II. c. 25. Proximi a ſubditis pro quibus arma ferre teneamur, ſunt ſocii, in quorum hoc fœdere comprehenſum eſt. Qui tamen ſubditis noſtris omnino cedunt (*a*), ſiquidem utriſque ferri auxilium nequeat; idque ſalvo fœdere. Nam nulla civitas alicui magis obligatur, quam ſuis civibus. Ergo quando aliis auxilia promittit, intelligitur id facere ea lege, quatenus id ſalva obligatione erga proprios cives fieri queat. Inde etiam ſtultus eſt, qui confidit in fœdere, quod ſervari alterius non intereſt. Quemadmodum autem nemo bella injuſta aut temeraria debet ſuſcipere; ita & nemo fœderatum talia bella moventem adjuvare tenetur. Quod etſi præcipue in bellis offenſivis locum habeat, aliquo tamen modo in defenſivis quoque obtinet. Nam ſi ſocius meus videat, ſe hoſti parem non eſſe, etiam adjunctis meis viribus, & tamen perſeveret in certam perniciem ruere, cum liceat tolerabilibus conditionibus tranſigere; ſtolidus forem, ſi alieno me furori comitem adjungerem. Et hactenus accipiendum illud Grotii d. l. *ad auxilium nos non teneri, ſi nulla ſpes ſit boni exitus; quia boni, non mali cauſa ſocietas contrahitur*. Nam ſi nullum plane periculum, aut damnum pro ſocio ſubeundum fuerit, fruſtra fœdus initur. Poſt ſocios locum inveniunt amici (*b*), ſeu quibus peculiari benevolentia jungimur. His etſi expreſſo fœdere auxilium certum atque definitum non ſit promiſſum, in ipſa tamen amicitiæ conjunctione mutua fidem ineſſe intelligitur, ut alteri alterius ſalus curæ ſit, quantum arctiores obligationes patiuntur, & quidem impenſius: quam alias communis inter homines cognatio poſtulat. Quæ ipſa tamen ſufficere poteſt, ut quis defenſionem alterius contra injurias aliorum manifeſtas ſuſcipiat; cum præſertim noſtra quoque facillime intereſſe poſſit, quin & publico omnium bono redundet, ut ne aliquis injuriis alios impune inſultet. Huc facit, quod Solon interrogatus, quomodo quam pauciſſimæ inter homines injuriæ ſint exstituræ, reſpondit: Εἰ ὁμοίως ἄχθοιντο τοῖς ἀδικημένοις οἱ μὴ ἀδικούμενοι. *Si perinde cum læſis doleant, qui non læſi fuerunt*. Diogenes Laertius Solone (*c*). Spectat quoque huc illud Quintiliani Inſt. Or. L. IV. c. 1. *Eſt naturalis favor pro laborantibus*. Euripides Supplicibus (v. 267. 268.) Ἔχει καταφυγὴν, θὴρ μὲν πέτραν, δοῦλοι δὲ βωμοὺς θεῶν. πόλις δὲ πρὸς πόλιν ἔπτηξε, χειμασθεῖσα. *Habet refugium petram quidem fera, ſervi aras deorum, civitas vero ad civitatem confugit; tempeſtate exagitata*. Quæ tamen ita temperanda ſunt, ut non ſtatim quilibet, etiam qui in naturali libertate vivit, jus habeat bello alium, qui injuriam cuivis alteri intulit, coercendi & caſtigandi, eo ſolo obtentu, quod boni publici ratio poſtulet, injurias innoxiis non impune inferri, ac quod unum tangit omnes tangere debere. Cum enim ei, qui tali modo invaditur, ademtum non ſit, alterius, quem ipſe utique non læſit, vim pari vi repellere; jam pro uno bello duo bella genus humanum turbabunt. Quin contra naturalem æqualitatem pugnat ultro ſeſe velut arbitrum rerum humanarum obtrudere. Ne nunc dicam, quod eadem res in magnum abuſum pateat, cum vix ullus ſit, in quem non hoc obtentu bellum ſumi queat. Igitur tunc demum injuria alteri illata ad cauſam belli nobis ſufficere poteſt, quando, qui eadem afficitur, nos in auxilium evocat; ſic ut non noſtro, ſed læſi nomine, quidquid hic ſuſcipimus, agamus. Sed an & quis arma poteſt capere pro alienis ſubditis, ut ab ipſis

(*a*) Supra L. V. c. 12. §. 22. H.

(*b*) Amicis tamen BUDDEUS de Comparatione obligationum, quæ ex diverſis hominum ſtatibus oriuntur §. 60. præferri, ſaltem æquiparari ſuadet eos, qui ejuſdem ſint religionis. Recte tamen addit in §. 62. religionis, quæ nobis vera videatur, obtentu, neminem ſibi omnia licita credere debere, in eos, qui religioni alii, qualiſcunque ea ſit, addicti fuerint. Deteſtari id pleroſque noſtrum in iis, quibus hoc vitium familiare ſit, etſi ab eo ipſi non penitus videamur liberi.

(*c*) Ἐρωτηθεὶς γὰρ (ὡς ἔοικεν) ἥτις οἰκεῖται κάλλιστα τῶν πόλεων, Ἐκείνη (εἶπεν) ἐν ᾗ τῶν ἀδικουμένων οὐχ ἧττον οἱ μὴ ἀδικούμενοι προβάλλονται καὶ κολάζουσι τοὺς ἀδικοῦντας. PLUTARCHUS in Solone p. 88. D.

ipſis injuriæ imperantis arceantur? Super qua quæſtione videatur ſententia Grotii (*a*) L. II. c. 25. §. 8. Nobis tutiſſimum videtur ſtatuere, non alio caſu alienorum ſubditorum defenſionem licite ſuſcipi, quam quo ipſi immanem ſuperiorum ſævitiam armis recte abs ſeſe poſſint amoliri (*b*).

§. XV. De (*c*) indictione, quæ ad bellum ſolenne requiritur; ſufficientem præbere poteſt informationem Grotius L. III. c. 3.

§. XVI. Cæterum licentiam in hoſtem, quam jus naturæ indulgere ſupra diximus, multas gentes ſine fine & modo exercuiſſe, copioſe deducit Grotius L. III. c.4. ſeqq. Ubi tamen obſervandum, quaoquam militibus frequenter a ducibus ſoleant leges præſcribi, quouſque hoſti debeant nocere, quas ubi tranſgreſſi fuerint; pœnas dant: id tamen fit, non quaſi hoſti injuriam fecerint, ſed ob violatum ducis imperium, & ſervandæ diſciplinæ militari. Sic & qui in bello ſolenni ultra, quam naturali lege conceſſum, cædibus aut rapinis ſæviit, pro homicida, aut raptore haberi, aut puniri non ſolet, ſi iſte ad tertium pacatum forte delatus fuerit (*d*). Idque non ideo ſolum, quia noſtra nihil intereſt, quid alibi quis deliquerit; ſed & quia tacite inter gentes videtur conventum, ne alienorum bellorum arbitria ad ſeſe revocent. Quare enim, qui neutri bellantium eſt ſocius, alienam litem temere ſuam fecerit? Quid quod etiam in juſto bello vix ſatis cognoſci poteſt, quis juſtus ſit ſe tuendi, damnum reſarciendi, vel cautionem exigendi modus. Sic ut præſtet iſthæc conſcientiæ bellantium relinquere, quam cum ſuo periculo eadem damnare. Præſertim cum ipſi bellantes tacito quodam pacto in ſævitiam Martis, cujuſque arbitrio exſerendam aut temperandam, conſenſerint (*e*).

§. XVII. In ſpecie autem, quouſque licentiam in perſonas hoſtium ſoleant multi extendere, late docet Idem L. III. c. 4.

§. XVIII. Illud hic peculiariter quæritur, an hoſtem liceat interficere immiſſis percuſſoribus? Ubi Grotius L. III. c. 4. §. 18. diſtinguendum judicat inter eos, qui fidem expreſſe aut tacite datam violant, uti ſunt milites, cives, vaſalli, recepti, & qui nulla fide tenetur. Poſterioris generis percuſſoribus uti nullo jure prohibitum. Add. Th. Mori Utopia L. II. Verum talibus uti, quorum facto perfidia ineſt, apud cultiores gentes infame habetur (*f*). Etſi adverſus rebelles, piratarumque aut latronum duces quoſvis etiam præmiis invitare religioſi quoque principes ſoleant; quod ob odium, quibus iſti laborant, non reprehenditur (*g*). Pari fere modo reſponderi ſolet ad generalem quæſtionem, an promiſcue quorumlibet in bello opera uti liceat? Ubi diſcrimen fit inter proditores ac deſertores ſuorum dominorum, qui ſe ultro offerunt, & inter eos, quorum fides promiſſis; aut per præmia corrumpitur. Priorum operam per mores gentium recte adhiberi, poſteriorum non item, ſentit Grotius L. II. c. 1. §. 21. 22. (Conferatur tamen Quintilianus, Decl.

(*a*) Et merentur jungi conſultationes apud GUICCIARDINUM L. III. Hiſt. CAMDENUM Hiſt. Eliſab ad A. MDLIX. & ad A. MDLXIII. H.

(*b*) Quod vero GROTIUS dicto loco putat, etiamſi daretur, ne in ſumma quidem neceſſitate arma recte a ſubditis ſumi, non tamen inde ſequi, quod arma pro ipſis ab aliis ſumi nequeant; hypotheſi innititur ſupra ab AUCTORE rejectæ: poſſe quemvis delinquentem in ſtatu naturali ab alio innocente puniri. Sane alium plus poſſe ex charitate pro me, quam me ipſum, vix datur intelligi: quum egomet proximus ſim mihi. Jam ſi externus veniat, ut oppreſſis opituletur, anne hi ſuppetias ſibi ferentibus adverſabuntur, aut opes cum eo jungere detrectabunt? H.

(*c*) Hunc §. perinde ac XVII. & XIX. omiſit Cl. BARBEYRACUS in ſuis Editionibus, tanquam meras ad Grotium remiſſiones continentes, quas ipſe in notis ſuis jam exhibuerat ad §§. ſuperiores.

(*d*) Conf. H. GROTIUM L. III. de J. B & P. c. 4. §. 3. & 4. H.

(*e*) Cum Franciſcus Mendoſa captivus a Batavis ſervaretur, eumque vidua Bruckii Comitis & Clivenſium legati pœnas gravium facinorum popoſcerent, quæ ille partim ut neceſſaria, partim ut imperata defendebat, *non viſum Ordinibus Fœderati Belgii in captivum, belli jure munitum, judicia exercere*. H. GROTIUS L. VI. Hiſt. Belgic. ad A. MDCII. H.

(*f*) Quod ex animi Principum magnitudine proficiſcitur. Nam ſi jus rigidum & ſtrictum exigas, licitum eſt, hoſtem quacunque ratione perimere, nec intereſt, an id fiat per militem, an per percuſſores, eoſque plures, an ſingulos ſive in fide teneantur, ſive non teneantur. Vid. GROTIUS l. c. & BUDDEUS in Specim. Juriſprud. Hiſtor. §. 40. & ſeqq.

(*g*) V. ſupra c. 3. §. 17. H.

Digitized by Google

Decl. 225.) Id quod tamen non extra dubium eſt poſitum (*a*). Quæ enim duo iſta hoſtis mei ſubditorum ſolicitatione quæruntur, auxiliis illum nudare, & damnum eidem dare, utrumque poſita juſta belli cauſa faciendi mihi jus eſt. Eum finem cur non etiam corruptis per ſpem præmiorum animis civium adſequi liceat, nulla ſufficiens ratio apparet. Præſertim cum omnes fateantur, poſſe hoſtis mei eives ad deditionem, adeoque ad deferendum ſuum dminium fictis terroribus compelli; qnalis deſertio ſane omni vitio non caret: nec legis militares minus ſupplicium capitis intentant iis, qui hoc modo imponi ſibi patiuntur, quam perfidis ac proditoribus, cum ignavia & credulitas officio militari non minus repugnet quam perfidia. Vis porro ita eſt legitimum medium boſti nocendi, ut ideo dolus non ſemper illegitimum ſit medium. Ac licet illi deſertores ſine proprio peccato id non faciant; ex eo tamen in ſolicitatorem nihil culpæ videtur redundare; ideo quod nulla apparet obligatio, ut, qua commodiſſime datur, via jus meum conſequi intermittam, ne occaſionem præbeam peccandi illis, qui mecum commercia juris per injuriam ſuam abruperunt. Cur igitur argenteis lanceis oppugnare non poſſim, quos ferreis confodere licebat? Præſertim cum in arbitrio ipſorum relinquatur, quæcunque demum ſolicitationes adhibeantur, utrum hoſtem me experiri malint, an gratiam meam utili mihi opera redimere. At cur in pace, verbi gratia, alterius ſervum non poſſim ſolicitare, ut deſerto per flagitium domino ſuo, ad me tranſeat, duplex ratio eſt: tum quia nulla mihi poteſtas competit iſtius res intervertendi; tum quia ſervo ipſi nullum malum recte inferre poteram, ſi ſuo tranſfugio me ſibi non conciliaret. Quorum utrumque in iſthoc caſu apparet. Sicuti igitur dominium, quod hoſtis in res ſuas habet, reſpectu noſtri nullum eſt, quin eas poſſimus eripere; ita & jus illud, quod idem in ſuos ſubjectos habet, hactenus nobis nullum eſt, quod nos curare non teneamur, ut iſtud jus inviolatum ipſi perſiſtat. Unde quod alias huic ſententiæ opponitur; non poſſe aliquem incitare alterum ad id, quo facto is peccet; ſeu peccare, qui alteri peccandi cauſam aut occaſionem dat; inter non hoſtes duntaxat valere videtur. Hoſtis enim in reſpectu ad me in eo eſt ſtatu, ut dum jus meum adverſus illum perſequor, non curandum mihi ſit, peccandi is anſam inde arripiat, an minus. Eoque licet argentum aut promiſſa noſtra alterum revera ad perfidiam moverint, nobis tamen in perfidia velut proprium peccatum imputari non poſſe videtur, quia in præſens per hoſtilem ſtatum commercia juris nobis cum illo abrupta ſunt, & ille quantum in ſe nobis licentiam adverſus ſe in infinitum dederit. Et cum ubi belli ratio exigit, nobis neſas non ſit hoſtem perdere; neque neſas videbitur anſam ipſi porrigere, ut peccato ſe adſtringat. Nam ea ratio elumbis eſt, quam aliqui adſerunt: inter hoſtes fides ſervari debet, igitur ſubditi hoſtis non poſſunt ſolicitari ad perfidiam. Cavendum tamen eſt, ne quis ſibi ipſe hic exemplo noceat. Et qui, cum poſſet, iſto agendi modo abſtinet, ſine dubio eximiæ cujuſdam generoſitatis laudem meretur. Sed & veritas conſtat illi effato apud PROCOPIUM Hiſt. Goth. L. I. (c. 8.) *Cui proditoris uſus contigit, in præſens quidem gaudet beneficio ob victoriam; in poſterum autem, ex rebus actis enaſcente ſuſpicione, eum, a quo beneficium accepit, & odiſſe & metuere incipit, babens apud ſe mala ipſius fidei documenta.* Add. VALER. MAXIMUS L. VI. c. 5. §. 7.

§. XIX. QUID in res hoſtium, etiam quæ ſacræ dicuntur, licentia hoſtilis ferat, docet GROTIUS L. III. c. 5.

§. XX. ADQUIRERE jure naturali, ac ſalva conſcientia juſto bello (*b*) ex rebus hoſtium ea quis poteſt, quæ ipſi debentur (*c*), aut debitis paria ſunt, & ob quorum detrectatam ſolutionem fuit ad

(*a*) Forte autem GROTIUS cum AUCTORE conciliari poteſt, ſi ille de foro conſcientiæ, hic de externo jure belli intelligatur. *Nam non præſentis tantum ſeculi, ſed antiquorum etiam temporum dehoneſtamentum fuit, aliorum Principum miniſtros auro corrumpere, atque opera eorum ſubjectos populos ad rebelliones illicere*, ut loquitur & exemplis probat FORSTNERUS ad XII. Ann. 44. verb. *primores Armeniorum ad res novas illicit*. V. AUCTOR ipſe infra c. 11. §. 5. H.

(*b*) Vid. ſupra L. IV. c. 6. §. 4. ubi AUCTOR docet, qua ratione ab hoſtibus capta, noſtra fiant.

(*c*) Modo eæ hoſtium fuerint. Nam quarum domini nec hoſtium ſint ſubditi, nec hoſtilis animi, eæ bello acquiri non poſſunt, modo eas non eo animo miſerint, ut hoſti ſuppetias ferrent.

ad arma veniendum; computatis ſimul impenſis in violentam juris exſecutionem factis, ac ſi quid ulterius hoſti eripi ad cautionem neceſſarium judicabatur. Unde ſi quis opum fiducia injuriam aliis intulerit, eidem victo recte ſuperfluæ opes detrahuntur, ut in poſterum ſit modeſtior. Sed moribus gentium in bello ſolemni quis ſine fine & modo fit dominus eorum, quæ hoſti eripit, etſi longe excedant prætenſionem, ob quam bellum fuit motum. Vid. Grotius L. III. c. 6. §. 1. 2. ſeqq. ubi etiam traditur, quando res tam mobiles, quam immobiles captæ intelligantur. Ubi tamen probe obſervandum, per apprehenſionem bellicam adquiri tantum jus, quod valeat adverſus quemvis tertium pacatum. Sed ut captor adquirat dominium, validurum etiam adverſus eum, cui res erepta fuit, neceſſum eſt, ut accedat hujus cum altero pacificatio & tranſactio. Citra hanc enim priori domino jus remanere intelligitur ad rem iſtam (*a*), quandocunque vires ſuperfuerint, hoſti iterum extorquendam.

§. XXI. Illud quoque quæritur, cuinam in bello ſolenni res adquirantur, an toti populo, an ſingulis, qui de populo ſunt, aut iis, qui primi eas apprehenderunt? Id quod nobis paucis videtur poſſe expediri. Conſtat igitur penes ſummum imperium eſſe jus belli, ſub quo comprehenditur jus cives armandi, & in expeditionem educendi, ut & jus iiſdem imperandi pecunias, aut alia ad bellum neceſſaria. Sed cum bella ſuſcipiantur vel ad aſſerenda privatorum debita, quæ hoſtis ultro exſolvere detrectat, vel ob cauſam, quæ totam Rempublicam ſpectat, facile apparet, priori caſu primo omnium id eſſe agendum, ut illi, quorum cauſa bellum geritur, ſibi quod debetur obtineant. Quod ſuperat, & ubi publicam ob cauſam bellum geritur, uti auctor belli eſt, qui ſummum imperium gerit; ita & huic primo adquiritur, quidquid in bello capitur, per quoſcunque id primum apprehendatur, ſive illi ſint mercenarii milites, ſive cives, quibus militia pro imperio, etiam citra ſtipendium fuit injuncta. Ælianus V. H. L. VI. c. 6. Οὐκ ἐξῆν οὐδεὶ Λάκωνι οὐδὲ σκυλεῦσαι τὸν πολέμιον. *Non licebat viro Lacedæmonio ne ſpolia quidem hoſtis legere.* Quia tamen bellum civibus ſingulis oneroſum eſt, ſive tributum, ſive opera militaris injungatur, recte & humaniter facit ille, cui ſummum eſt imperium, ut viciſſim aliquod emolumentum in ſingulos cives ex bello redundet. Quod fieri poteſt, ſi vel ſtipendium de publico civibus in expeditionem euntibus detur. Vid. Livius L. IV. c. 60. L. V. c. 4. vel præda inter eos dividatur, aut cuivis concedatur (*b*) ut, quod ipſe rapuerit, ſibi retineat, (ſicuti apud Græcos, quando bellum alicui populo indicebatur, τὸ λάφυρον ἐκήρυξαν, ſpolia jus faſque eſſe capere præconis voce ſignificabant. Vid. Polybius L. IV. cap. 26. 36.) vel præda in publicum redacta in poſterum inde onera & tributa civium leventur. Mercenariis autem præter ſtipendium nihil debetur, niſi ex liberalitate, aut ob præſtitam inſignem operam, aut incitandæ ipſorum fortitudini. Add. Grotius dicto loco §. 8. ſeqq. qui operoſe hanc quæſtionem deducit. Ubi circa diſtinctionem actuum bellicorum in publicos, & privatos, qui occaſione duntaxat belli publici ſuſcipiuntur, obſervandum: non extra dubium eſſe, omne id, quod privatis actibus, & injuſſu privatorum auſu in bello capitur, id capientium utique fieri. Nam & hæc eſt pars juris belli, deſignare, quinam hoſti nocere debeant, & quo uſque. Ergo privatis non licebit prædas ex hoſtico agere, aut quamcunque rerum hoſtilium invadere ſine permiſſu ſummi imperii. Cujus itidem eſt definire, quo uſque privati eam prædandi licentiam debeant exferere, & tota præda, an pars aliqua ipſis cedere debeat. Sic ut quidquid hic privatis competit, id omne ex indultu ſummi

Quod ad res attinet in hoſtium navibus repertas, in dubio eæ hoſtiles eſſe cenſentur, & proinde captæ capientia dominium ſubeunt, niſi ſuperior præſumtio validis in contrarium probationibus poſſit elidi. Conf. GROTIUS L. III. c. 6. §. 5. 6.

(*a*) Cum Batavi A. MDCII. multas Luſitanorum naves cepiſſent, ſcribit H. GROTIUS L. XI. Hiſtor. Belgic. ad d. A. *Illud obſcurius, an quæ captis in navibus Italorum bona inveniebantur, in prædam cederent. Res inter æquitatem & jus belli media, tranſigenda deciſa eſt.* H.

(*b*) Quod hodie in pleriſque fere Europæ civitatibus uſitatum eſt. Circa perſonas autem captas quid obtineat complurium populorum leges adduxi Comment. de Lytro ſect. 2. §. 2. H.

mi imperii dependeat (*a*). Scilicet ut aliquis miles ſit, & actus bellicos offenſivos exercere queat, publice auctorandus eſt. Inde Cato *negat jus eſſe, qui miles non ſit, pugnare cum hoſte*, apud CICERONEM Offic. I. (c. 11.) Add. ZIEGLERUS ad Grotii d. l. 5. 12. (*b*)

§. XXII. CIRCA adquiſitionem incorporalium in bello peculiariter obſervandum, iſta non adquiri, niſi cum ſubjecto; cui inhærent (*c*). Quod ſubjectum ſunt vel perſonæ, vel res. Rebus, verbi gratia., prædiis, fluminibus, portubus, oppidis, regionibus ſæpe quædam jura inhærent; vel potius perſonis, quatenus iſtas res poſſident, certa jura in alias res aut homines competunt. Sed hic videndum eſt, utrum iſti rei hoc jus competat ex pacto aliquo perſonali, an ex pacto reali; ſeu utrum is, qui primus illud jus cum re conjunxit, ita pactus fuerit, ut illud jus perpetuo penes poſſeſſorem ejus rei eſſet, quiſquis is ſit, & quocunque titulo ad eum res iſta pervenerit; an vero id jus duntaxat valere voluerit, quando certæ perſonæ eam rem certo titulo obtinerent. Si poſteriori modo jus alicui rei adhæreat, non ſtatim is, qui rem quoquo titulo occupavit, illud jus exercere poteſt, ſed videndum eſt, utrum id jus etiam titulum bellicæ adquiſitionis ex prima ejuſdem inſtitutione ſequi debeat. Illa autem jura, quæ per ſe & immediate alicui perſonæ competunt, tendunt vel in alias perſonas, vel in res. Jura quæ perſonæ competunt in aliam perſonam, cum non niſi hujus conſenſu ſint quæſita, (qui conſenſus non promiſcue quemlibet ſpectavit, ſed certum duntaxat hominem,) haudquidquam ſimul adquiſita intelligentur (*d*), utut perſona, cui iſta competebant, in hoſtium manus pervenerit. Sic rege ab hoſtibus capto, non ſtatim hoſti regnum quoque fuit adquiſitum. Mariro aut patre capto, non ſtatim poteſtas in uxorem & liberos adquiritur (*e*). Quando autem quis uxorem ſimul cum marito cepit, jus in uxorem captivam accipit, non ex eo quod maritum ſimul cepit, ſed unice ex eo, quod iſtam cepit; nec plus aut minus poteſtatis accepit, ſive maritum ſimul, ſive non ceperit. Neque victor iſte in captum alterius uxorem poteſtatem maritalem accipit, ſed quale jus in captivos adquiri mos eſt. Conf. GROTIUS L. III. c. 7. §. 4. Circa jura autem in res diſtinguendum eſt, utrum aliquis vivat in civitate, an vero extra civitatem in ſtatu mere naturali. Si in hoc ſtatu vivat, qui perſonam cepit, omnes ſimul ipſius res cepiſſe intelligitur, aut ſaltem facultatem nactus eſt eaſdem quoque capiendi; quia nemo amplius obſtat, qui iſtarum occupationem prohibere jure poſſit. Verum in civitatibus receptum, ut non cum perſona res quoque ipſius pereat; ſed ut iſtius jus ad alias perſonas ejus civitatis devolvatur, aut his non extantibus publicis bonis adcreſcat. Unde ſi civis ab hoſte captus fuerit, bona iſtius, quæ ſimul capta non fuerunt, non adquiruntur capienti, ſed ad eum perveniunt; quem leges civiles ad ſucceſſionem vocabant, ſi iſte naturali morte functus eſſet. Quod ſi autem ſimul

cum

(*a*) A Grotio maluit ſtare KULPISIUS Diſſert. de Privatis in hoſtem excurſion. §. 17. nominatim AUCTOREM refallans, eique exprobrans, quod confundat diſtinguenda. Nimirum talem privatum haud dubia occupatione bellica acquirere res hoſtium, & quidem ſibi, non civitati, cujus inſtrumentum non fuerit: quippe contra voluntatem ejus agens: Pœnæ tamen obnoxium eſſe, quatenus contra mandatum egit. Enimvero ſi hoc concedit Kulpiſius, ſimul etiam fateatur neceſſum eſt, dominium illud, quod acquiſivit talis capiens, non niſi revocabile aſſe. Quid enim vetat, quo minus ſummus imperans tali per modum pœnæ auferat contra jus acquiſitum. Cæterum de volonibus notat H. GROTIUS L. III. de J. B. & P. c. 6. §. 23. *tacita conſuetudine ubique fere introductum, ut ſua faciant, quæ capiunt ſubditi, qui ſine ſtipendio & ſuo ſumtu ſuoque periculo rem gerunt*. Interdum tamen pacta ſuper iſta re ineuntur, maxime ſi plures privati per ſocietatem aliquam expaditionem faciant: aut lege publica pars prædæ factæ publico ſeponitur. Vid. GROTIUM d. c. 6. §. 24. n. 6. H.

(*b*) Potuiſſet aliquid addere AUCTOR de Fœderatis, qui & ipſi partem prædæ ferra deb ent, quamvis in ipſo fœdere nihil ea de re cautum ſit.

(*c*) Hinc chirographo capto jus debitum exigendi & accipiendi acquiſitum non aſt: nam jus illud perſonæ adhæret, & in chirographo tantum probatio debiti continetur. Vid. ſupra L. III. c. 6. §. 16. Joach. BURGERUS Cent. 1. Obſerv. juridic. polit. militar. 26. H.

(*d*) Hinc captor creditoris non etiam hujus nomina, licet ejus oſſibus, ut loquuntur, inhærentia acquirit. Jus enim in debitorem eſt ex mutua conventione. H.

(*e*) Vid. H. GROTIUS L. III. de J. B. & P. c. 7. §. 4. H.

Digitized by Google

cum perſona hoſtis ipſius quoque bona ceperit, ſufficit ipſi ad dominium rerum captarum titulus captione bellicæ, nec opus eſt, ut iſtud dominium demum accesſat ex perſona priori domini ſimul capti: adeoque perinde eſt, quantum ad jus captoris in res captas, ſive dominum ſimul ceperit, ſive non.

§. XXIII. Ad iſthæc illuſtranda facit quæſtio, apud Amphictyonas quondam agitata, de qua Quintilianus Inſt. Or. L. V. c. 10. *Cum Thebas evertiſſet Alexander, invenit tabulas, quibus centum talenta mutua Theſſalis dediſſe Thebanos continebatur. Has, quia uſus erat commilitio Theſſalorum, donavit bis ultro, poſtea reſtituti a Caſſandro Thebani repoſcunt Theſſalos* (*a*). Thebanorum rationes dicto loco adferuntur (*b*). Quibus Theſſali reponere poterant: I. Quod vi juſta ablatum eſt, haudquidquam repoſci poſſe. Conſuetudine porro gentium vim in bello ſolenni adhibitam pro juſta reputari, adeo ut priori domino in erepta tali bello nulla prætenſio remaneat, poſtquam pacificatio intervenerit. II. Jus belli utique aliquid valere in iis, quæ in judicium trahuntur. Sane enim poſt finitum bellum, ſi de re, quam bello adquiſivi, controverſia moveatur, ſufficit titulum bellicæ occupationis allegaſſe. III. Bello juſto parta vel maxime etiam in pace jure poſſideri, inprimis poſtquam pacto utrinque pax eſt conſtituta. Hic enim poſſeſſoris manere intelliguntur, de quorum reſtitutione expreſſe non fuit conventum. IV. Cum perſona capta adquiri utique poſſe jura illa, quæ proprie & ultimato in ipſis rebus fundantur, ita tamen ut captus per conſenſum ſuum ea in me transferat: quem conſenſum intentatione gravioris mali mihi eliciendi facultas eſt. Unde quemadmodum donare alteri poſſum actionem meam cum hoc effectu, ut debitor id æque ipſi, quam antea mihi ſolvere teneatur: ita ſi captus conſenſu ſuo actionem ſuam in me tranſtulerit, utique debitor, quod capto debuerat, mihi debere incipit. Et hoc modo Alexander creditum illud ſibi adquirere poterat (*c*), ſiquidem Thebas civitatem reliquiſſet, adactis illis, ut jus ſuum in ipſum transferrent; & revera adquiſiviſſe intelligitur, poſtquam citra ullius rei exceptionem Thebarum dominus factus erat. Qua ratione jus habebat id debitum a Theſſalis exigendi, aut illud iiſdem condonandi. Quin & Thebanos immediate adigere poterat, ut debitum illud Theſſalis remitterent. Unde Alexander, dum Theſſalis debiti tabulas concedit, non tam hoc agebat, ne Thebanorum civitas, quam ipſe delebat, aliquando debitum poſſet exigere, ſed ut teſtaretur, quod ipſe eo nomine nihil iſtos eſſet poſciturus. V. Illud falſum, quamdiu aliquis ſupereſſet civium, eſſe & cenſeri ipſum totius ſummæ creditorem, adeoque habere idem jus, quod civitas habebat, exigendi, quod huic debebatur. Qui enim ſinguli de diſsoluto plane civitatis corpore ſuperſunt, haudquaquam jus civitatis ſibi poſsunt aſserere, cum ipſi nequaquam amplius eam civitatem conſtituant (*d*). Patet autem Alexandrum Thebanorum civitatem penitus delevisſe, adeo ut qui cladi ſupereſsent, nequaquam pro populo aliquo poſsent cenſeri. Et qui poſt Thebanorum oppidum inſtaurarunt, novus plane fuere populus (*e*): qui ſi qua peculiaria veteres Thebani jura habuerant, nequaquam ſibi ex ſolo loco vindicare poterant, niſi de integro ea quæſiiſsent. Quod circa illud Theſsalorum debitum factum non erat. VI. Theſsali non quocunque modo poſseſſionem tabularum nacti erant, ſed ultro eas acceperant traditas ab eo, qui omnia Thebanorum adquiſiverat, animo id debitum ipſis condonandi.

§. XXIV. Qua ratione in victos imperium quæratur, docet Grotius L. III. c. 8. (*f*)

§. XXV. Videndum & paucis eſt, quomodo

(*a*) Vide, quæ de eadem quæſtione exhibuit TITIUS Obſerv. in Comp. Lauterb. DCCCLXXXVIII. & HOTMANI Quæſt. Illuſtr. 5.

(*b*) Pro quibus etiam calculum poſuere HOTOMANNUS Quæſt. illuſtr. V. AYALA L. I. de Jur. militar. c. 5. H.

(*c*) Nam imperio occupato jura ſimul publica ſunt occupata; ſub quibus uti ærarium, ita nomina quoque publica continentur. Hinc diverſus plane caſus eſt, ſi miles privatus chirographum occupaverit, de quo ad §. 22. dictum. Hic enim nihil acquirit, niſi quod manu cepit, abſtulit & in cuſtodiam deportavit. H.

(*d*) V. infra c. 12. §. 8. H.

(*e*) Cui jus, jam aliis quæſitum, non potuit donare Caſſander. H.

(*f*) Et AUCTOR de Offic. Hom. & Civ. L. II. c. 16. §. 14. Add. L. VII. c. 7. §. 3. 4.

GRO-

Digitized by Google

modo res bello ereptæ iterum ad antiquos dominos redeant (a). Ubi illud quam maxime æquitati naturali congruere arbitramur, ut per bellum capti, ubi manus hoſtium quocunque modo evaſerint, neque illis fide data ſint obſtricti, atque ad ſuos redierint, non modo priſtinum ſtatum, ſed omnia ſua bona ac jura recuperent (b). Quod autem res attinet, quamdiu bellum durat, ſi hoſtibus iterum ſint ereptæ ſive per nos ipſos, ſive per noſtros cives aut milites, eas ad antiquos dominos redire par eſt, non immobiles tantum, ſed & mobiles, modo liquido a nobis poſſint dignoſci. Nam cum civitati incumbat quantum fieri poteſt bona civium defendere; ejuſdem quoque erit, quantum in ſe eſt curare, ut quæ ipſis erepta ſunt, recuperentur. Neque obſtat, quod illa a militibus ſint recepta. Hi enim miniſtri tantum ſunt civitatis, & quæ adquirunt, civitatis, non ſibi proprie adquirunt. Cum autem iniquum ſit, ut iſta bona civibus erepta ſibi adquirat civitas, nihil aliud ſupererit, quam ut ea priſtinis dominis reſtituantur (c). V. 1 Samuel. XXX. 22. ſeqq. Apud HOMERUM Iliad. λ. præda diviſa memoratur inter eos, quibus res ab hoſtibus ante ereptæ fuerant. Sed quid jure Romano potiſſimum circa poſtliminium ſit diſpoſitum, accurate tradit GROTIUS L. III. c. 9. (d).

§. XXVI. INTEGER autem populus ſi vel propriis viribus, vel ſociorum armis jugum hoſtile excuſſerit, ſine dubio libertatem & ſtatum antiquum recuperat (e) Quod ſi autem aliqua pars bonorum, quæ antea ad ipſum pertinuerant, adhuc ſub poteſtate hoſtis remaneat, ad illam recuperandam prætenſionem retinet, quamdiu bellum pace nondum fuit compoſitum (f). Sed ſi tertius aliquis ſuo nomine hoſti ſubactum antea populum bello eripuerit, hic dominum tantum mutabit, neque libertatem recuperabit. Idem quoque de parte alicujus populi eſt dicendum. Quod ſi pars populi vindicetur ab illo populo, cui tantiſper avulſa fuit, aut iſtius ſociis, antiquo iterum corpori conjungetur, & in priſtinum locum ac jura redibit. Quanquam & cum ſociis ita conveniri poſſit, ut ipſi retineant, quod quondam noſtrum hoſti eripuerint. Sicuti Demetrius malebat Philippo regnum ſibi ademtum cedere, quam

GROTIUS L. III. c. 25. BUDDEUS Philoſ. Pract. P. II. c. 5. ſect. 6. §. 9. & ſeqq. & LOCKIUS de Gubernatione civili c. 5.

(a) Quod ſit Jure poſtliminii, quod inde dictum, quod quis ad limina ſuorum, aut amicorum redeat. Conf. BUDDEUS Philoſ. Pract. II. c. 5. ſect. 6. §. 25. & ſeqq.

(b) Idque jure poſtliminii, quod in ipſa naturali ratione eſt fundatum. Quandoquidem Reges aut populi liberi, qui bellum ſuſcipiunt, credi volunt, juſtas ſibi fuiſſe cauſas, cur id faciant, contra autem injuriam facere eos, qui adverſum ſe arma ferunt, ac proinde occupationem rerum eſſe injuſtam. Quanquam Romani non pauca in eo ex uſu ſuæ Reipublicæ conſtituerunt: quæ proinde a quibuſdam ad jus gentium male referuntur. Nimirum jus poſtliminii non eſt tale jus, quod gentibus invicem intercedit, ſed eſt proprium civitatum, quod in illis ſummi imperantes ſecundum rationem naturalem, de qua modo dixi, indulgent civibus ſuis. Ex quibus jam ſponte ſua fluit deciſio quæſtionis, non ſemel inter populos diſceptatæ, an ſi perſona vel res captæ in civitatem, quæ neutrarum eſt partium, deveniant, libertatem jure poſtliminii conſequantur? Quod haud dubie negandum: quoniam illi, qui in bello ſunt medii, factum pro jure accipiunt, adeoque captivitatem improbare non poſſunt. H.

(c) Recte: hoc enim congruit rationi naturali, ob quam poſtliminii jus eſſe introductum modo dixi, & quæ GROTIUS hic pro jure gentium venditat: ad jus gentium interveniens perperam referuntur. Vid. ſi libet. L. I. Parœmiæ. Jur. Germ. 86. §. 2. Adde Jus Militar. Hollandiæ. art. 63. ſequ. Apud Romanos expulſis hoſtibus ex agris, quos ceperant, dominia eorum ad priſtinos dominos redibant, nec aut publicabantur, aut prædæ loco cedebant. *L. 20. §. 1. D. de Captiv. & poſtlim. reverſ.* At mobiles res (ſervis exceptis, & ſi quæ aliæ erant ad belli uſum, veluti naves longæ atque onerariæ, item equi aut equæ fræni patientes) poſtliminii jure non gaudebant, ſi modo in caſtra ſive ſtationes hoſtium fuiſſent perductæ. Nam quod legimus apud LIVIUM L. III. c. 10. L. V. c. 26. L. X. c. 32. & c. 35. dominis res reſtitutas, id non jure poſtliminii factum, ſed quia eorum eſſe nondum deſierant, quippe ad præſidia hoſtium nondum perlata. Vid. *L. 44. D. de Acquirendo rer. domin.* Illa haud dubie mera liberalitas fuit P. Scipionis, quando capta Carthagine pronunciari per præcones juſſit, ut Siculi ad ſua ſimulacra, quæ dudum amiſerant, recognoſcenda convenirent, eaque reciperent. CICERO VI. Verrinar. & PLUTARCHUS Apophth. regiis. H.

(d) Cui addendus BYNKERSHOEKIUS Obſervat. L. I. c. 20. & L. III. c. 6.

(e) V. ſupra ad L. VII. c. 5. §. 25. H.

(f) Eumenes, etiamſi fractus opibus nihil præter aream, in qua obſidebatur, ſuum dicere poſſet, dicebat apud PLUTARCHUM in ejus Vita: *Superiorum ſe agniturum neminem, quamdiu gladium manu exſertum teneret*. H.

quam id Romanis relinquere, apud JUSTINUM L. XXIX. c. 22. Sed & ſi proprio auſu præſidia hoſtilia dejecerit, ad antiquum corpus revertetur, nec peculiarem conſtituere civitatem prætendet; cum civitas iſta ſuo juri ad iſthanc partem non renunciaverit.

CAPUT VII.

DE PACTIS BELLICIS.

I. *Pacta, quæ bellum præſupponunt, dividuntur.*
II. *An pacta, quæ ad ſtatum belli tollendum non ſpectant, ſint valida.*
III. *Quid ſint induciæ?*
IV. *De duratione induciarum.*
V. *Induciæ relinquunt cauſam belli.*
VI. *Poſt inducias indictione non eſt opus.*
VII. *Induciæ expreſſo pacto contrahuntur.*
VIII. *De initio & fine induciarum.*
IX. *Quando induciæ obligent ſubditos.*
X. *Quid per inducias liceat, quid non?*
XI. *Quid ſi quis in hoſtico poſt elapſas inducias invitus deprehendatur?*
XII. *Quid ſi violentur induciæ?*
XIII. *De jure commeatus.*
XIV. *De captivorum redemptione.*
XV. *De pactis ducum.*
XVI. *De pactis privatorum in bello.*

DISPICIENDUM jam de pactis publicis, quæ ſtatum belli præſupponunt. Eorum aliqua ipſum ſtatum belli tollunt, alia eundem relinquunt, ſed aliquatenus temperatum. De his antequam ſigillatim agamus, in univerſum erit videndum de validitate poſterioris generis pactorum.

§. II. DE pactis igitur, quæ cum hoſte ineuntur, in univerſum pronunciat GROTIUS L. III. c. 19. ea ſervanda eſſe. Quod quanquam omnino obtineat circa pacta, quæ ad pacem tendunt; tamen circa illa, quæ ſtatum belli relinquunt, neque ad eum tollendum ſpectant, res non omni caret dubio (*a*). Neque enim adeo valida eſt argumentatio; hic intelligit, quid geratur, & poteſt conſentire; Ergo ex promiſſo ipſius alteri cuicunque naſcitur jus, aut ipſi adverſus alterum obligatio. Status enim belli, ut talis, proprium agendi modum vim agnoſcit; pacis autem proprium inſtrumentum eſt fides. Igitur incongruum videtur fidem adhibere, ubi de pace reducenda aut conſervanda non agitur; imo ubi ſtatus belli magis foveri, quam deſtrui videtur. Dein, quicum paciſcor, ab eodem poſtulo, ut fidem mihi adhibeat. Atqui implicat, poſtulare, ut alter fidem meam ſequatur, & nihilominus profiteri, me velle ipſius hoſtem manere, id eſt, qui quacunque via ipſi nocere velit. Nam hoſtilis ſtatus utique in ſe dat licentiam nocendi alteri in infinitum. Ergo proteſtatio de non uſurpanda adverſus alterum hoſtilitatis licentia facto videtur contraria, quamdiu quis in pleno ſtatu belli ſeſe permanſurum fert. Unde neque locum hic habere poterit, quod ſupra traditum fuit (*b*), eos qui inter ſeſe paciſcuntur, eo ipſo renunciaſſe exceptionibus, quæ ex alterius perſona deſumtæ metum poſſent facere, ne alter fidem fallat.

(*a*) Imo hoc quoque genus conventionum, non minus quam aliud, religioſe ſervandum videtur, donec tempus ejus præterlapſum ſit, aut hoſtis, migrando conditiones ipſius, fide noſmet liberaverit. Quæ ab AUCTORE adferuntur, juſto plus probant. Nulla enim aliter ratione, bello finis imponi poſſet. Nam, eadem de cauſſa, licitum nobis videri poſſet rumpere inducias, rite petentibus datas, & in vincula conjicere, quibus Liber Commeatus conceſſus. Equidem, quamvis de pace agamus, hoſtes nondum eſſe deſiimus, imo potius reapſe induciæ tantiſper fiunt, ut appareat, an bellum finiri queat. Quare & actus hoſtiles, ſi tractatio de Pace exitu felici deſtituatur, denuo incipiunt. Id vero facile dari AUCTORI poteſt, bene nobis cavendum eſſe, antequam hoſti promittamus, quoniam ad fidem fallendam proclives ſunt homines, quoties ſuis ſic conſulunt commodis, in primis quando cum talibus eis res eſt, quibus odio ipſi ſunt, quum odio eos proſequantur.

(*b*) L. III. c. 6. H.

Digitized by Google

ſat. Nam ſi ſerio iſtis exceptionibus renunciant, jam hoſtes eſſe deſinunt: ſin de hoſtilitate adhuc continuanda aperte profitentur, ipſa res verbis eorum fidem detrahit, ac potius præſumendum eſt, eos inter ſe inſidias ſtruere, & viam nocendi quærere altero in ſecuritatem dato. Quo facit illud apud PROCOPIUM Hiſt. Goth. L. IV. cum legati Narſetis ad Totilam dicerent; *In quod tempus prælium condicis? ille, poſt octo, inquit, dies pugnemus. Reverſi ad Narſetem legati audita, conventaque renunciant. At ille fraudem Totilæ ſuſpectans, parabat ſe, ut poſtero dimicaturus, neque eum fefellit ſua conjectura: ſequenti enim luce adeſt nuncium omnem præveniens cum toto exercitu Totilas.* Quin nec alteri, qui ejuſmodi pacto decipitur, novum aliquod jus adverſus decipientem oriri poteſt; quippe cum jam ipſa hoſtilitas adverſus hoſtem in infinitum vim exſerendi præbeat. Quod ſi autem quis dicat, ideo ſtandum eſſe ejuſmodi conventis, ne hoſtis deceptus vehementer irritetur, & in nos deinceps acrius ſæviat; is hoc ipſo agnoſcit, eadem utilitate æſtimari. Quo referendum eſt illud AMBROSII Off. L. I. c. 29. *Si conſtitutus ſit cum hoſte aut locus, aut dies prælio, adverſus juſtitiam putatur, aut loco prævenire, aut tempore. Siquidem vehementioribus hoſtibus & inſidis, & his qui amplius læſerint, vehementior refertur ultio.* Equidem non tenemur omnem licentiam belli in hoſtem exſerere, & ſæpe, cui extrema quæque poterant inferri, parcere cum laude eſt conjunctum. Sed tamen cum hoc fine bellum ſit conceſſum, ut jura noſtra tueamur, aut aſſeramus, ubi pacificis mediis id obtineri non poterat: igitur breviſſimam quamque viam, qua eo pertingi poſſit, naturæ quam maxime probari cenſendum eſt. Adeoque ubi per pacta illa, vim hoſtilem temperantia non niſi bellum alatur, naturæ eadem repugnare manifeſtum eſt. Conf. HOBBESIUS de Cive c. 3. §. 27. Utut iſta ſint, tamen inter cultiores gentes, uti plura alia, ita & hoc in favorem fortitudinis bellicæ receptum (*a*), ut & iſta pacta valerent, quæ ad ſtatum belli tollendum non pertinerent, ſed tantum ad hoſtilitatem cum aliquo moderamine exercendam ſpectarent. Qualia ſunt induciæ paucarum dierum aut horarum ſepeliendis mortuis, pactum de concedendo tranſitu per noſtra præſidia. Item ut certis locis, hominibus aut rebus plane parceretur, ut certo tempore hoſtilitas non exerceretur, ut certa inſtrumenta nocendi non adhiberentur. Sic Ad. OLEARIUS Itin. Perſici L. V. c. 20. tradit, inter Perſas & Turcas pactum eſſe, ut mercatores etiam belli tempore utrinque tuto commercia queant exercere, & hinc inde commeare; quod utriuſque populi interſit commercia non intermitti. Scilicet expedire rebus humanis videbatur, quædam velut commercia belli inſtituere, & in artem quaſi bellum redigere, poſtquam plurimos in bella haud neceſſaria ambitio, & habendi cupido impulit; ut ſaltem innocentibus injuriæ eo fierent tolerabiles magis, ſi non omnem ſuam licentiam ſtatus bellicus exſereret. Accedit quod bellatoribus noxia fere ſit opinio perfidiæ, aut per pacta aliis illudendi; & quod cordatiores non niſi ſemel decipiantur. Prudentis tamen non fuerit, ejuſmodi pactis multum confidere (*b*), aut in ſecuritatem ſeſe reſolvendo hoſti nocendi occaſionem præbere; adeoque ad talia citra neceſſitatem non deſcendere, niſi ubi fallenti paria reponendi facultas ſuppetat, aut alias ſatis nobis cautum ſit.

§. III. INTER pacta, quæ ſtatum belli non tollunt, ſed ejus actus tantum ſuſpendunt,

(*a*) Ita ergo ex ſententia AUCTORIS. (Vid. ſupra L. II. c. 3. §. 23.) pacta iſthæc, vi juris non obligabunt. Quod minime admittendum cenſeo. Nam in pactis eſt juris tranſlatio, adeoque in iis aliquid plus eſt, quam in ſola teſtatione. Unde cadit argumentum AUCTORIS præcipuum: hoſtilem ſtatum licentiam nocendi dare in infinitum: id enim verum eſt, quouſque alter, qui ſe hoſtem ferebat, iſtud jus non abdicavit, vel omnino vel ex parte. Conf. AUCTOR L. IV. c. 1. §. 19. H.

(*b*) Atqui AUCTOR hanc cautionem etiam in fœderibus commendat L. III. c. 6. §. 9. in fine: quæ tamen obligare non eſt dubium. Cæterum idem monitum eſt POLYBII L. VIII. Hiſt. c. 2. Τοῖς μὲν γὰρ ἀσκέπτως ἑαυτοὺς ἐγχειρίζουσι τοῖς ὑπεναντίοις ἐπιτιμητέον· τοῖς δὲ τὴν ἐνδεχομένην πρόνοιαν ποιουμένοις ἐγκλητέον· τὸ γὰρ μηδενὶ πιστεύειν εἰς τέλος ἄπρακτον. *Nam illi quidem demum reprehenſione digni ſunt, qui temere ſuorum hoſtium fidei ſe permittunt: illi vero non ſunt culpandi, qui provide prout poſſunt ſibi cavent: nam credere quidem prorſus nemini, amittere eſt facultatem rerum gerendarum.* H.

ſunt induciæ, quæ ſunt conventio, per quam bello manente, ad tempus bellicis actibus abſtinendum eſt. Quæ definitio illuſtratur a Grotio L. III. c. 21. §. 1. Nam utique ad plures annos induciæ ſolent dari. Ubi tamen pro excuſando Varrone & Paulo (*a*) dici poſſit (*b*), eos ob oculos habuiſſe illas duntaxat inducias, quæ manentibus utrinque in expeditione exercitibus ſolent iniri (*c*); quæ regulariter non niſi paucorum dierum ſunt: non autem illas, quibus totus belli apparatus diſſolvitur, & quæ intra præfinitum tempus plenæ pacis inſtar gerunt; præſertim ubi iſthæc clauſula ſit expreſſe induciis inſerta ut interea de plena pace conſtituenda tractetur. Obſervandum autem eſt & hoc, licet induciæ poſterioris generis regulariter complectantur omnes ditiones utrinque belligerantium; conveniri tamen ita poſſe & ſolere, ut certis duntaxat in locis induciæ obſerventur, in aliis autem bellum poſſit geri, verbi gratia, populi Europæ, qui in India orientali aut occidentali terras poſſident, inducias concludere poſſent per Europam valituras, bellum autem in Indiis continuare (*d*).

§. IV. Hoc loco quæri poteſt: ſi certus terminus temporis ſit paci additus, puta in annos XX. XL. an pro induciis illud ſit habendum. Nobis videtur omnem pacem ſua natura æternam eſſe, id eſt, quandocunque pax initur, partes ita paciſcuntur, quod ſuper illis controverſiis, ex quibus bellum extitit, nunquam deinceps arma ſint movenda; ſed quod vel illæ jam penitus tollantur, vel ad arbitros aut amicabilem compoſitionem rejiciantur. Unde pax iſta æterna haudquidquam rupta cenſebitur, etſi poſt inter eoſdem bellum ex nova, & a priori diverſa cauſa oriatur. Neque enim paci æternæ ineſt obligatio, alterius injurias citra reſiſtentiam in perpetuum devorandi. Hinc licet vocabulum pacis adhibitum reperiatur, ſi tamen certum tempus fuerit additum, quo uſque illa debeat durare, nec controverſia; ex qua bellum ſurrexit, penitus ſit ſublata, induciæ duntaxat erunt, per quas interea officia pacis invicem ſint exercenda. Sic apud Justinum L. III. c. 7. Lacedæmonii in annos L. pacem pepigiſſe dicuntur (*e*); ſed mox cum poſt ſexennium bellum recruduiſſet, *inducias* rupiſſe arguuntur. Ex adverſo abſurdum videtur, verbi gratia, Romulum cum Vejentibus ad centum annos inducias feciſſe, apud Livium L. I. c. 15. (quanquam ſimpliciter Dionysius Halicarnasseus L. II. (c. 55.) σπονδὰς *fœdera* appellet.) Cum nulla videatur injuria dari, quæ non tanto temporis ſpatio ultro velut exoleſcat, ſic ut ejus perſecutionem ultra ſeculum rejicere abſurdum ſit (*f*). Quod enim apud Eundem L. VII. c. 20. *populo Cæriti pax data* dicitur, ſed *inducias in centum annos factas in SCtum relatum* fuiſſe; id ideo factum crediderim, ne manifeſtam injuriam ita ſimpliciter condonando auctoritati ſuæ quid Senatus detraheret (*g*). Apud Sozomenum Hiſt. Eccleſ. L. IX. c. 4. Theodoſius II. cum Perſis inducias in centum annos pepigiſſe dicitur. Sic & pacis in centum annos inter Ambraciotas & Acarnanes mentionem facit Diodorus Siculus L. II. c. 60. Sic Ferdinandus Catholicus & Alphonſ. V. rex Luſitaniæ pacem fecerunt in annos centum & unum (*h*), apud Connestagium de Unione Luſitan. L. I.

§. V. Cum igitur per inducias ſtatus belli maneat, id quod fieri nequit, niſi manente prætenſione, & nondum compoſita controverſia, ob quam bellum

(*a*) Induciæ *ſunt, cum in breve & in præſens tempus convenit, ne invicem ſe laceſſant*. L. 19. §. 1. D. de Captiv. & de poſtliminio.

(*b*) L. 19. D. *de Captiv. & poſtlim. reverſ.* H.

(*c*) Dicunturque hodie armiſtitia. DONATUS ad Terentii Eunuchum: *Induciæ ſunt pax in paucos dies, vel quod in diebus dentur, vel quod in dies otium præbeant*: H.

(*d*) Hoc Hiſpani *prodigio* ajebant *ſimile*, apud H. GROTIUM L. XVII. Hiſtor. Belgic. ad A. MDCVIII. Plane ut olim Argivorum poſtulatum Lacedæmoniis ſtultum videbatur, ut Cynarius ager medius inter Argos & Spartam belli maneret materia, teſte THUCYDIDE L. V. Hiſtor. H.

(*e*) Et Guſtavus Sveciæ Rex cum Chriſtiano Daniæ Rege in idem tempus, apud LOCCENIUM L. VI. Hiſtor. Svecan. ad A. MDXLI. H.

(*f*) Itaque tales uſi cenſentur συνεχῶς, qua certum tempus pro incerto ponitur. H.

(*g*) Plane ut Henricus VII. Angl. Rex cum populus pacem averſaretur, inducias palam inibat cum Jacobo III. Scot. Rege, eaſdemque in vim pacis clam efformabat. BACO de Verulam. Hiſtor. Henrici VII. H.

(*h*) Bajazetes Turcarum Imperator cum Venetis in centum annos & unum diem. CROMERUS L. XXX. Rer. Polonic. ad A. MD. H.

lum fuit exortum; patet abſurde peti (*a*), ut alter quidem inducias mecum ineat, & tamen omni prætenſioni adverſus me renunciet. Hoc enim ſi fiat, quid ad pacem amplius deeſt? aut quare mihi velim reſervare licentiam poſt elapſum certi temporis ſpatium ſine cauſa bellum renovandi? Vid. BAUDIUS de Induciis belli Belgici.

§. VII. SED & hoc ex natura induciarum patet, ſi poſt illas elapſas ad arma iterum ſit redeundum; nova indictione belli opus non eſſe (*b*). Conf. GROTIUS L. III. c. 21. §. 3. Nihilominus in longioribus induciis, & quibus apparatus belli fuit plane ſolutus; quibuſque regulariter clauſula hæc ineſt, aut ſaltem ineſſe debet, ut interea de controverſia penitus tollenda tractetur, ſi non neceſſarium, ſaltem decorum fuerit (*c*), aliquam denuo præmittere indictionem conditionatam, ut teſtemur nos bello non delectari, neque per nos ſtetiſſe, quo minus plena pax coiret.

§. VII. In quoque monendum, indueias, quarum quidem ſervandarum aliqua ſit obligatio, non niſi pacto expreſſo contrahi, aut per tales actus amicitiæ pacique ſimiles, qui ad nullam aliam cauſam poſſunt referri: etſi tractatus de pace per ſe vim induciarum non habeant, niſi expreſſe ſit conventum. Unde ex eo ſolo, quod ab exercendis actibus hoſtilibus ego aliquantiſper abſtinuerim, hoſtis haudquidquam recte concludit, me cum ipſo in inducias conſenſiſſe. Nec ſi poſt ejuſmodi quietem, qua ipſum in ſecuritatem dedi, eundem de improviſo invadam, fidei tacitæ violatæ me poteſt arguere. Et hoc modo ſunt explicandi auctores, qui intermiſſum hoſtilitatis exercitium ad aliquod tempus citra pactum, induciarum tacitarum vocabulo ſolent notare. Vid. JUSTINUS L. VI. c. 7. LIVIUS L. II. c. 18. & c. 64. & L. XXIII. c. 40. Quorum locorum ſenſus eſt, per iſtud tempus hoſtes bona fide quieviſſe non ſecus, ac ſi ſuper ea re conventum fuiſset.

§. VIII. DE tempore, quo induciæ circumſcribi ſolent, vid. GROTIUS d. l. §. 4. Ubi tamen id probare non poſsumus, quod tradit; a quo die menſura aliqua temporis incipere dicitur, is dies intra menſuram non erit; quia præpoſitionis *a* vis eſt diſcernere, non conjungere. Nam initium utique maxime eſt pars rei. Unde ſi ita conventum ſit; induciæ erunt in decem dies a calendis Juliis; ſane nemo hoc aliter interpretabitur; quam illas calendas induciis quoque comprehendi (*d*). Neque ſemper voculæ *a* vis eſt diſcernere eam rem, cui apponitur, a ſequente; ſed ſæpe etiam initium notat in aliqua re comprehenſum. Quid notius illis locutionibus a capite ad calcem, ab ovo ad mala (*e*)

§. IX. QUANDO (*f*) induciæ ſubditos potiſſimum utrinque bellantium obligare incipiant, docet GROTIUS d. l. §. 5.

§. X. QUANTUM per inducias liceat, quantum non liceat, enumerat GROTIUS d. l. §. 6. ſeqq. Ubi tamen arbitramur, in quavis induciarum ſpecie actus mere defenſivos eſse licitos (*g*), licet forte ſub alio

(*a*) Simul quoque hinc intelligitur, bellum quod inducias ſequitur, non novum, ſed inſtauratum eſſe. Cujus obſervationis uſum ſub exemplo docet Richard. ZOUCHÆUS Part. II. Jur. fecial. ſect. 9. quæſt. 47. H.

(*b*) Eam ob cauſam Guſtavus Adolphus Rex Sveciæ Polonis bellum per Feciales indicere, ut Poloni ipſi exprobrabant, non judicavit neceſſarium apud LOCCENIUM L. VIII. Hiſt. Svecan. ad A. MDCXXX. H.

(*c*) Vid. ſupra ad c. 6. §. 9. H.

(*d*) Maxime cum ipſe GROTIUS d. l. §. 4. n. 3. dicat, temporis productionem favorem in ſe habere. H

(*e*) PUFENDORFII ſententia Grotianæ præferenda videtur, utpote quieti producendæ, quam contrahendæ aptior. Optime fecerint paciſcentes belli duces, ſi ambiguæ diſceptationi diſertis verbis modum poſuerint. Quod ad reliqua, etſi hi inducias obſervare debeant a momento interpoſiti pacti; ad ſubditos tamen eæ non antea pertinent, quam quidem ipſis innotuerint. Quare nec Nulli ſunt actus hoſtiles, interea ab iis commiſſi, nec ulla indemnitas peti poteſt ab iis, quibus damnum illatum, etſi aliud viſum ſit GROTIO III. 21. 5.

(*f*) Omiſit h. §. perinde ac 13. Celeb. BARBEYRACUS, quoniam remiſſiones, quæ continent ad Grotium, in notis exhibuerat.

(*g*) An ſub iis actibus contineatur, in locis, de quibus controverſia eſt, munitiones extruere. Vid. diſceptationem apud AUCTOREM L. XIX. Rer. Brandenburg. §. 56. 57. 58. ad A. MDCLXXXVII. Singulare eſt, quod de induciis inter Hungaros & Turcas Paulus Jovius Hiſtor. L. XXXVI. obſervavit: *Ex inveterata conſuetudine in finibus minuta prælia & extraordinarias incurſiones eos admiſiſſe: niſi injuſtis copiis cum juſto tormentorum muralium apparatu vis inferretur.* H.

alio prætexto induciæ ſint petitæ & obtentæ. Unde non erit illicitum, verbi gratia, ſi tantum ſepeliendorum hominum cauſa datæ ſint induciæ, ſeſe in locum tutiorem recipere, aut munitionibus circumdare. Aut ſi obſeſſi per inducias ſibi tantum ſtipulati ſint, ne oppugnentur, auxilia ab iiſdem & commeatus admitti. Nec Grotii d. l. §. 10. ratio videtur ſufficere: *Cum illæ induciæ alteri partium proſint, non debere interim ejus, qui dedit, cauſam duriorem facere*. Nam cum nullo pacto jus ſeſe defendendi ſoleat abdicari, ipſe qui tales inducias conceſſit, ſuæ facilitati & imprudentiæ adſcribat, qui non ſatis cavit, ne hoſtis ſeſe interim confirmare poſſet. Vid. Xenophon Orat. de Ageſilai laudibus, (c. 1. §. 10. 11. Edit. Oxon.) & Cornel. Nepos Ageſilao, c. 2. de induciis Tiſſaphernis cum Ageſilao: ubi arbitramur, ſi revera iſte regi ſuo ſignificavit, an aliqua ratione ipſi cum Lacone convenire poſſet, perjurii eum ideo ſolum non eſſe reum, quod in omnem eventum arma paravit. Add. quoque Montagne Eſſais L. I. c. 16.

§. XI. Finitis induciis, quod qui vi majore impeditus intra fines hoſtium deprehenditur, retineri queat (*a*), docet Idem d. l. §. 9.

§. XII. Si fides induciarum ab altera parte rumpatur, læſo liberum eſt ſine indictione ad arma redire. Quanquam & ſi velit ad induciarum terminum quieſcere poſſit. Quod ſi de certa pœna ſit conventum, exſolvenda ab eo, qui prior inducias violavit: ubi illa poſtulatur, & perſolvitur ab eo, qui contra inducias fecit, jam bellandi jus non eſſe patet. Nam ideo multa ſolvitur, ut cætera ſalva maneant (*b*). Contra ſi læſus bellum moveat, a pœna receſſiſſe intelligitur. Etſi & illud pacto repugnet, neglecta pœna ſtatim ad arma ruere. Nam regulariter non ita ſolet conveniri, ut optio ſit alteri (*c*), pœnam commiſſam accipere, an arma ſumere velit. Vid. Grotius dicto loco §. 11. 12.

§. XIII. De pactis circa indulgendum commeatum, ſeu præſtandum ſecurum itum & reditum per loca hoſti infeſta, & quomodo iſta ſint interpretanda, plene docet Grotius dicto loco §. 14. ſeqq.

§. XIV. Pacta circa redemtiones captivorum apud Chriſtianos multum habent favoris, præſertim ſi quis apud barbaros captivus detineatur, in quorum redemptionem etiam ſacra vaſa recte conflantur. Vid. *L. 21. C. de SS. Eccleſ.* (*d*) Gratianus cauſ. 12. quæſt. 2. c. 13. 14. 15. Etſi moribus Romanorum ſecus erat, de quibus vid. Livius L. XXII. c. 59. 61. Horatius Carm. L. III. Od. 5. Silius Italicus L. X. (v. 654. 655.) *Noxam ſuperaverat omnem Armatum potuiſſe capi*. Apud Eutropium L. III. (c. 6. num. 2. Edit. Cellar.) Hannibali, qui Romanis captivos, ut redimerentur, obtulit, a ſenatu eſt reſponſum: *eos cives non eſſe neceſſarios, qui cum armati eſſent, capi potuiſſent*. Plato quoque de Republ. L. V. (p. 662. B. Ed. VVechel. Ficin.) Τὸν ζῶντα εἰς τοὺς πολεμίους ἁλόντα ἆρ' οὐ δωρεὰν διδόναι τοῖς θέλουσι, χρῆσθαι τῇ ἄγρᾳ ὅ,τι ἂν βούλωνται κομιδῇ γε. *Eum qui vivus ab hoſtibus captus fuerit etiam gratis reddere volentibus relinquendum, ut præda quomodocunque lubet utantur? Omnino.* Quintilianus.

(*a*) Recte tamen BUDDEUS Philoſ. Pract. P. II. c. 5. ſect. 7. §. 16. addit, humanitatis eſſe, ut hoc hominum genus potius dimittatur: utpote qui vim majorem, tanquam caſum fortuitum, prævidere, adeoque cavere nequiverint. Multum autem intereſt, inter eos, qui in ejuſmodi Principis regionibus verſantur, qui confeſtim Reipublicæ ipſorum bellum declaret, & eos, qui, finitis induciis, in terris hoſtilibus caſu fortuito detinentur. Inter illos enim, & Principem, in cujus terris deprehenduntur, nulla interceſſit conventio: quum contra poſteriores id demum petant, quod vi induciarum conſequi potuiſſent, niſi caſus conſilia eorum turbaſſet. Quandoquidem enim exploratum eſt, liberum commeatum iis ſecedere volentibus ipſo induciarum tempore præſtari debuiſſe; idem iis poſt inducias quoque permitti oportet, ſi appareat, in poteſtate eorum non fuiſſe, ut conditione induciarum uterentur. Aliud ſi dicamus, induciæ hæ in eventibus quotidianis decipularum inſtar, erunt, quibus homines innocentes, ſine ulla ſua culpa, in hoſtium manus tradantur.

(*b*) Id quod etiam legibus Romanis congruit *L. 115. §. fin. D. de Verb. Obligat. L. 4. §. 7. de Doli mali & metus except. L. 14. C. de Pact. L. 37. L. 40. C. de Tranſact.* H.

(*c*) At ſecundum regulam Romani juris contrarium dici oportet. L. 10. §. 1. *de Pactis L. 28. pr. de Action. emt. d. L. 40. C. de Tranſaction.* H.

(*d*) *Nam ſi neceſſitas fuerit in redemptione captivorum, tunc & venditionem præfatarum rerum divinarum, & hypothecam, & pignorationes fieri concedimus, quoniam non abſurdum eſt, animas hominum quibuſcunque vaſis vel veſtimentis præferri.*

MUS Declam. 339. *Longe feliciſſimum in bellis eſt vincere; fortiſſimum, ſi victoria non detur, pro cauſa mori. Eſt tamen tertium aliquod inter dedecora, in patriam certe redire, & ſi vincere non detur, effugere. Poteſt enim credi qui hoc fecit, ad ſecundum ſe aciem ſervaſſe, & victum adverſis animum repoſuiſſe. Ille vero qui ſe inter virtutem hoſti dedit, qui abjectis armis paratas in vincula præbuit manus, quam tandem nobis ſpem in poſterum facit? Quæ ſpes in milite reſidua eſt, ſi nihil potius fuerit, quam capi?* Quæ circa iſthæc obſervanda ſint, docet GROTIUS dicto loco §. 23. ſeqq. Ubi ad §. 28. addimus, quod apud Marinum BARLETIUM de vita Caſtriotæ L. VII. memoratur, cum captus adoleſcens barbarus Muſachio prædæ nomine conceſſus cum ipſo conveniſſet de CC. aureis loco lytri, eum mox iſtos ex veſte depromtos victori numeraſſe. Qui recuſavit eum dimittere, cauſatus, jam ſibi iſtos numos cum perſona adquiſitos (*a*). Sed re ad Caſtriotam delata, ipſe pro barbaro pronunciavit (*b*).

§. XV. DE pactis ducum, & quid circa illa obſervandum, tradit GROTIUS L. III. c. 22. (*c*) Ubi tamen ad §. 8. notandum: breviores duntaxat inducias concedere ducum eſſe (*d*), non autem tales, quibus apparatus bellicus plane diſſolvitur. Hoc enim eſt ſummorum imperantium.

§. XVI. DENIQUE quouſque privati in bello cum hoſtibus paciſci queant (*e*), docet IDEM L. III. c. 23. Quibus addi poteſt mos Anglis & Scotis quondam receptus circa iſthæc pactorum genera (*f*). *Si quis ad diem dictum non redeat, hæc pœna eſt. In congreſſibus, quæ ob res reputandas fieri ſolent, qui deceptum ſe queritur, manus effigiem aut chirothecam in haſta oblonga omnibus conſpicuam circumfert. Ea ſumma apud ipſos infamia habetur: adeo ut, qui fidem violavere, amicis propinquiſque fiant deteſtabiles: nec paulo honeſtior eos convictu, ſermone, aut domo ſua dignetur.* BUCHANANUS Rer. Scotic. L. IX. Notabile quoque eſt pactum militis Gothi & Romani, qui in eandem foveam inciderant, apud PROCOPIUM Hiſt. Goth. L. I. (c. 1.) qui mutuam invicem ſalutem ſtipulati ſunt; quorum conventionem Gothi ratam dein habuerunt.

(*a*) Quam rationem, Jure ſtricto probandam cenſerem, & ſi aliud videatur HERTIO. Quum enim *Spoliari*, & omnibus quæ ſecum habet privari Jure belli captivus poſſit, recte Muſachius cauſſabatur, hos nummos ſibi jam cum perſona acquiſitos eſſe. Neque id aliter hodie fert mos militaris. Conf. de cæteris BOECLERI miles captivus in I. Vol. Diſſertat. quæ A. 1700. junctim publici juris factæ ſunt.

(*b*) Recte. Nam qui agit cum captivo, ut ſe liberet, is pretio quod ſtipulatur, contentum ſe fore declarat, ut adeo eo ipſo momento poſſeſſionem rerum, quas cum perſona nactus erat, amiſiſſe videatur. V. L. 3. §. *6. D. de A. vel A. poſſeſſ.* Quæ ratio tanto magis valet inter populos, quos inter ſervitutis uſus deſiit. Eoque inprimis ſpectaſſe Grotius videtur, cui alioquin non temere contradixit ZIEGLERUS. Reliqua, quæ ad hoc argumentum pertinent, fuſe perſecutus ſum *Comment. de Lytro ſect.* 2. H.

(*c*) Utique ſcilicet Princeps obſtringitur ad ſervandum conventiones, factas a Ducibus ſuis bellicis, tanquam perſonam ipſius repreſentantibus, modo eæ nihil contineant, quod limites egreditur muneris ipſorum, aut mandatorum quæ iis date ſint, latitudinem. Neque intereſt, utrum de Mandatorum ſumma omnibus, en iis tantum, quibuſcum egerunt, conſtet. Imo, etſi conventio ab initio contra voluntatem Principis facta, deinde ab eo expreſſe, vel tacite ratihabeatur, palam eſt, conſenſum Principis retrotrahi debere. Conventionem Ducis ſui ſervare quoque Princeps tenetur, ſi is juſſa ſecreta ſua migraverit. Dux enim culpæ reus eſt, non illi, qui cum eo pepigerunt, & ſi aliter fieret, facile eludi poſſet vis omnis generis conventionum. Conf. GROTIUS L. III. c. 22.

(*d*) Petr. BELLINUS Part. V. de Re militeri tit. 1. *Communis eſt*, inquit, *Doctorum opinio, Ducem non poſſe treguas* (ita barbare inducias vocant) *facere, niſi ſit tregua brevis*. Ubi exempla addit. V. & TACITUM XV. Ann. 5. H.

(*e*) Quod genus conventionum pro valido haberi nequit, niſi quatenus conſenſu expreſſo tacitove Reipublicæ vel Principis coaluerit: quo caſu Princeps illos, qui eas inierunt, ſi in fide præſtanda negligentes ſint, ad eam implendam cogere poteſt. Leges autem & Mandata Principum ita ſemper explicari debent, ut nihil contineant, quod ſupra vires humanas ſit.

(*f*) Cui non multum diſſimilis mos hodie uſitatus, quando promiſſor fidem deſtituens publice infamis declaratur, & interdum ejus nomen patibulo affigitur, teſte HOJERO ad Jus militar. Brandenb. art. 70. H.

CAPUT

CAPUT VIII.

DE PACTIS PACEM REDUCENTIBUS.

I. *An pacta pacis infirmentur per exceptionem metus?*
II. *An cum rebellibus valide pax ineatur?*
III. *Quatenus in pace bona privatorum condonari poſſint.*
IV. *Terminus implendæ pacis ſtricte interpretandus.*
V. *Quid ſi pax referatur ad eventum prælii?*
VI. *Obſes in principis locum ſuccedens non amplius tenetur.*
VII. *De ſponſoribus pacis.*

De pactis, queis bellum plane finitur, ita plene exſecutus eſt Grotius L. III. c. 20. ut vix quidquam niſi per modum ſpicilegii addere liceat. Circa quæ præcipua eſt quæſtio: num illa poſſint reddi irrita per exceptionem metus injuſte incuſſi? Id quod circa bella ſolennia negat Grotius L. II. c. 17. §. 20. & L. III. c. 19. §. 11. cum contrarium jure gentium ſit receptum ideo, quod alias ejuſmodi bellis, quæ valde ſunt frequentia, nec modus nec finis potuiſset imponi; id quod tamen fieri generis humani intereſt. Etſi ſalva conſcientia bello injuſto extortum retineri nequeat. Enimvero uti de reſtitutione quidem dubium non eſt: ita nondum adeo liquido conſtat de jure aliquo gentium, per quod non liceat contra victorem injuſtum exceptionem metus opponere. Et ſi vel maxime tale jus extaret, non tamen tranquillitati generis humani multum videtur decesſurum, ſi iſtud negligatur. Nam, tradente Grotio, belli ſolennis, qualemcunque habeat cauſam juſtificam, hic eſt effectus, ut dominium, quod ipſe vocat, externum rerum hoſtilium adquiratur (*a*). Si quis ergo ſolenne bellum antea victori poſt intulerit, utut nullam juſtificam belli cauſam præter metum illum habuerit; ubi fortuna arriſerit, non amiſsas modo per injuſtum bellum res, ſed & omnia hoſtis bona adquiret. Inde ſimplex valde eſt, alia ratione quam vi poſseſſionem ſuam ſi quis injuſta vi quid alteri extorſit, qui magis ſtabiliri credit. Non minus ineptus, qui alterum per injuſtam vim ad duras pacis leges adegerit, ni ſtatim, quamdiu adhuc alterum oppreſſum tenet, exſecutionem pacis fieri curet; ſed ſolo victi pacto adquieſcat, eumque in tali ſtatu relinquat, ut malum, quod paſsus fuit, reponendi ſit facultas. Vid. Guicciardinus Hiſt. L. XVI. ſub fin. & L. XVII. ſub init. Ergo verius videtur, eum, qui bello injuſto petitus, poſtquam ad pacificam diſceptationem ſeſe obtulit, & bellum deprecatus eſt, ad iniquam pacem adigitur, nullo jure prohiberi, quo minus paci nondum impletæ exceptionem metus opponat; aut poſt occaſione data reparationem injuriæ quærat. Sicuti & Polybius L. III. c. 30. pronunciat, juſtam fuiſse Pœnis cauſam belli ſecundi in Romanos ſuſcipiendi, eo nomine, quod quondam ipſis inter res domi ancipites verſantibus Sardiniam, & magnam vim pecuniæ Romani extorſiſsent. Καιρῷ γὰρ πεισθέντες, ἠμύνοντο τοὺς σὺν καιρῷ βλάψαντας. *Occaſione enim invitati, ultum iverunt eos, qui per occaſionem temporum ipſis nocuerant.* Aliter tamen dicendum fuerit (*b*), ſi inter belligerantes ab initio contractus velut aleæ fuerit initus. Id quod fieri intelligitur, quando de cauſa nondum liquida rejectis mediis pacificis ad arma protinus convolatur, aut perſecutio injuriarum, prætenſionumque, quæ via juris aut

per

(*a*) Intelligit autem GROTIUS jus proprietatis, quod tantum in judicio humano, & quidem coactivo, valeat, ita, ut nemo vi uti poſſit ad recuperandam rem, quæ hac ratione poſſidetur, etſi non intercedat vir eruditiſſimus, quo minus eam reſtituamus ex pudore conſcientiæ. Vid. ejus L. III. c. 7. §. 6. & c. 10. §. 5.

(*b*) Supra L. V. c. 9. §. 3. H.

per tranſactionem haberi poterat, eventui belli committitur. Hic enim aperte Mars arbiter ſumitur, & hoc animo utrinque in bellum deſcenditur; aut bello jus injuriamve aſſeram, aut plura perdam. Hoc ſane modo qui in bellum ruunt, ubi adverſi quid patiantur, non magis de injuria ſibi facta conqueri poſſunt, quam ſi qui ex condicto in duello pugnans vulneratur (*a*). Sic ut qui hic ſuccumbit, applicare ſibi debeat illud PLAUTI Amphitruone Act. 1. Sc. 1. (v. 240.) *Ut lubet, quod tibi lubet fac, quoniam pugnis plus vales*. Conf. *L*. 3. §. 3. *D. de Injuriis*, & *L*. 7. §. 4. *D. ad L. Aquiliam*.

§. II. ILLA quoque quæſtio varie agitatur; an pax & tranſactio cum civibus rebellibus a civitate, eorumve rectoribus ſit ſervanda? GROTIUS L. III. c. 19. §. 6. ſeqq. affirmativam ſat copioſe deducit. Nobis autem planius ita dicendum videtur. Subditos rebelles qui per vim in ordinem redegit, quid de ipſis ſtatuat, ipſe viderit. Sed ſi per pacta res componatur, ipſa negotii natura oſtendit, regem rebellibus gratiam delicti facere; ſic ut obtentu rebellionis pacta nequeant irrita reddi (*b*). Rebelles autem per eam pactionem de integro civitati conjungi, eique obſequium ſpondere intelliguntur; cujus ſui obſequii velut conditionem præſupponunt obſervantiam ejus pacti a civitate præſtandam. Sic ut in regnis potiſſimum illud vim capitulationis aut legis fundamentalis obtineat. Iis tamen, qui ideo rebellant, ut principi cupita extorqueant, bene obſervandum illud GRAMONDI Hiſt. Gall. L. II. *extra fidem regi debitam nihil eſt præſidio ſubditis*.

§. III. QUANTUM circa condonanda privatorum bona per pacificationem civitati liceat, ex indole dominii eminentis intelligitur. Cujus vi utique bona privatorum, quocunque titulo quæſita, pro neceſſitate Reipublicæ aut magna ipſius utilitate poſſunt tradi; ita tamen, ut civitas iſtud damnum teneatur privatis ſarcire, de publico vel ſtatim, vel ubi ſolvendo eſſe cœperit (*c*). Cæterum illa diſquiſitio, utrum bona civi privato ſint auferenda aut condonanda, in monarchia ad regem ſpectat: ut autem ſingulis damnum hoc modo extra ſuam ratam ſarciatur, univerſitas civium obligatur rege exigente. Aſt exteri, quibus ea bona traduntur, non opus habent inquirere, ex uſu civitatis fuerit, nec ne, illa ſibi tradi; ſed ſufficit illis ad dominium legitimum adquirendum factum regis, tum ob præſumtionem, quæ actus regis comitatur; tum quod nulla ratio foret cum extraneis tranſigendi, niſi fixum foret, rite geri, quæ a capite civitatis geruntur. Porro uti ejuſmodi bona hoſti conceſſa, ſic & damna privatis ab hoſte data per reliquos cives pro viribus ſarciri lex ſocietatis ſuadere videtur (*d*); præſertim ſi nulla ipſorum peculiari culpa bellum excitum fuerit. Vid. *L*. 52. §. 4. *D. pro Socio* & *t. t. D. de Lege Rhodia de jactu*. Etſi ſatis apertum ſit, ubique fere miſeros cives ejuſmodi damna inter fatales calamitates referre juberi.

§. IV. SI tempus præfigatur, intra quod conditiones pacis debeant impleri, illud ſtrictiſſime fuerit interpretandum. Sic ut ſtricto jure non admittatur purgatio moræ (*e*) ob breve tempus, niſi vis major impe-

(*a*) Supra L. III. c. 1. §. 7. Et hic locum habet, quod eſt in *L*. 20. *pr. D. quod met. cauſ. hos ſibi ipſis metum intuliſſe*. H.

(*b*) Contrarium ſuaſit Boxhornius L. I. Inſtit. Polit. c. 24. §. 10. & LIPSIUS, refutatus propterea a THOMSONO & LOCCENIO in Animadverſ. ad Lipſium. At nos cum AUCTORE facimus (v. ſupra L. III. c. 6. §. 11.) Niſi ſingulares cauſæ ſint, propter quas pacta hujuſmodi reſcindi æquitas ipſa ſuadeat. Quales quidem occurrebant in pactione Maximiliani I. Regis cum Flandris, quas in ſolenni Procerum Imperii judicio diſcuti curabat Fridericus III. Imperator, apud Sigiſmundum e *Birken Oeſterreichiſchen Ehrenſpiegels* L. V. c. 38. ad A. MCCCCLXXXVIII. H.

(*c*) Supra c. 5. §. 3. H.

(*d*) Diſſentiunt hic non temere VASQUIUS L. I. Controv. illuſtr. c. 4. n. 11. cum multis quos profert, & ZIEGLERUS L. I. de Jure majeſt. c. 4. §. 5. Nam nihil commodi ex facto hoſtium in civitatem redundat, adeoque nec de vi majore, qualis eſt hoſtium incurſus, teneri civitas poteſt. Quod ſi dicas cum AUCTORE damna illa ſocietatis cauſa contigiſſe, & æquitatem velle ut reſarciantur. Negabunt diſſentientes, cives coeundo in ſocietatem civilem ad omnia damna reparanda ſe voluiſſe obligare. Nam damna ex chaſmate, incendiis, furtis & ſimilibus, cæteri cives non repenſant. Ergo nec illa, quæ facto civitatis non contigerunt, præſertim cum res pereat ſuo domino, nec dici poſſit, periiſſe illi cujus non fuit. Licet autem civitas bellum gerat, tamen jure id ſuo facit, & par ab hoſte expectare periculum cogitur. H.

(*e*) GROTIUS L. III. de J. B. & P. c. 20. §. 25. H.

impediverit, aut omnis doli ſuſcipio abfuerit. Ratio eſt, quia etiam breve tempus ad magnas rerum converſiones valere poteſt. Si igitur ad implendas pacis conditiones alteri mora indulgeretur, facile foret occaſionem nanciſci a pactis reſiliendi. Accedit quod alter exercitum, qui utique magno ſumtu ſuſtentatur, non prius tuto poſſit dimittere, quam conditiones pacis fuerint impletæ.

§. V. Quandoque pactiones pacis (*a*) referri ſolent ad eventum alicujus pugnæ, inter ſingulos, binos, ternos, pluresve, aut integros quoque exercitus ineundæ. Ubi ardua eſt quæſtio (*b*), an fortuna totius civitatis aleæ ejuſmodi prælii recte committatur? Equidem videtur hoc modo parci ſanguini humano, & calamitates belli velut in compendium mittuntur. Sed contra ſatius videtur vel cruento bello defungi, quam libertatem & ſalutem civitatis per ejuſmodi duellum ſimul & ſemel perdi (*c*); cum ex adverſo etiam poſt unum atque alterum infelix prælium fortuna belli reparari queat. Quod ſi tamen nulla ſpes boni eventus ſit (*d*), ſi viribus totius civitatis certetur, tanquam e malis minimum admittente hoſte ejuſmodi ſingularis pugna ſuſcipietur. Sed & ubi principes non de juribus civitatis, ſed propriis ſuper negotiis bellum gerunt; facile concedere poſſunt civitates, ut iſti inter ſe ſingulari pugna decernant. Exemplum vid. apud Diodorum Siculum L. IV. c. 60. Dionysius Halicarnasseus L. III. (Antiq. R. L. III. p. 149. 150. Ed. Sylb. c. 13. p. 144. Ed. Oxon.) *Duces ſi proprium afferant principatum, honeſte ac neceſſario tale inter ſe certamen ſuſcipere, quotiens vero civitates ipſæ de principatu contendunt, non modo periculoſam eſſe hujuſmodi aleam, ſed etiam turpem* (*e*). Etſi ipſi principes controverſiam adhuc ancipitem tam violento modo recte non diſceptent. Ubi tamen obſervandum, qui ſic in eventum pugnæ deciſionem controverſiæ rejiciunt, de ſuo quod habent jure poſſe tranſigere, non autem alteri, quod jus penes ipſos non eſt, dare. Unde ſi rex ſuper regno, quod in ipſius patrimonio non eſt, certare velit, nihil aget (*f*), niſi accedat conſenſus populi, & eorum qui jam nati ad ſucceſſionem jus habent. Cæterum in ejuſmodi condictis præliis ſæpe in controverſiam venit, quis pro victore ſit habendus (*g*). Ubi ſciendum, regulariter ejuſmodi pugnas eſſe decretorias. Unde ſi inter duos pugnetur, ille victor erit, qui adverſarium occiderit, aut ita debilitaverit & oppreſſerit, ut victum ſe ipſe fateatur. Sicut Turnus gravi vulnere ſaucius faciebat, apud Virgilium Æneid. XII. (v. 931. & ſeqq.) Ubi plures pugnant, illa pars victrix erit, quæ adverſarios occiderit, aut fugatos ita debilitaverit, ut reſiſtere amplius nequeant. Quod ſi res geratur inter integros exercitus, ſpolia legere, ad ſepulturam corpora concedere, in loco pugnæ pernoctare, prælio iterum laceſſere, per ſe victoriam non probant, cum talia poſſint etiam qui æquo Marte pugnaverunt. Sed ſi alia concurrant indicia, non parum momenti faciunt ad probandam hoſtium fugam. Et certe qui loco ceſſit poſt conflictum, in dubio magis eſt ut fugiſſe credatur. Ubi apud neutram partem firma ſunt victoriæ argumenta, res manet eo loco, quo fuit ante prælium; & ad bellum, aut novas pactiones erit redeundum. Memorabile eſt exemplum, quod refertur a Plutarcho in Parallelis, & Herodoto in Clio: *Argivis & Lacede-*

(*a*) Vid. BUDDEI Juriſprudentiæ Hiſtoricæ ſpecimen a §. 21. ad §. 30. Quæ conſuetudo adeo apud veteres invaluerat, ut inventi ſint Principes, qui Regnum amiſerint, quod hanc conditionem ſubire detrectarent. Ita poſteritas Theſei regno Athenarum deturbata fuit. CONON Lib. XXXIX. apud Phot. Cod. 186. Vid. PERIZONIUS de Prætorio p. 6. 7. Ed. 1696.

(*b*) Conf. ſupra L. V. c. 9. §. 3. & ibi dicta. H.

(*c*) Cujus victoria ſæpius fortunæ quam virtutis eſſe ſolet. H.

(*d*) Aſt tum non eſt credibile, alterum majoribus ſuccinctum opibus, victoriam, quam in manibus ſuis habere ſe confidit, incerto prælii ejuſmodi paucorum eventui permiſſurum. Jam & de viribus noſtris, præſertim ſi juſtitia cauſæ nitimur, deſperare non debemus. Eſt enim in cœlis Numen, quod ſæpius per paucos, quam per multos innocentiam defendere adverſus vim injuſtam ac tueri ſolet. H.

(*e*) Λέγει (ὁ Ἀλβανὸς) ὅτι τοῖς μὲν ἡγεμένοις τῶν στρατοπέδων, ὅταν ἰδίαν κατασκευάζωνται δυναστείας, καλὸς καὶ ἀναγκαῖος ἐστιν ὁ περὶ τῆς ἀρχῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγών, ταῖς δὲ πόλεσιν αὐταῖς, ἐπειδὰν περὶ τῶν πρωτείων διαφέρωνται πρὸς ἀλλήλας, οὐ μόνον σφαλερὸς ἀλλὰ καὶ αἰσχρὸς ὁ διὰ μονομαχίας κίνδυνος, ἐάν τε τῆς κρείττονος λάβωνται τύχης, ἐάν τε τῆς χείρονος.

(*f*) Vid. ſupra L. VII. c. 7. §. 12. H.

(*g*) Conf. GROTIUM L. III. de J. B. & P. c. 20. §. 45. H.

dæmoniis de agro Thyreatico altercantibus, Amphictyones pugna utrinque lectorum hominum rem decernendam cenſuerunt, victorique agrum detulerunt iſtum. Lacedæmonii a parte ſua Othryadem ſummæ rei, Argivi Therſandrum præfecerunt. Prælio de Argivis duo ſuperſtites fuerunt, Agenor, & Chromius, qui de victoria civibus nuncium attulerunt. Facta autem quiete Othryades etiamnum vivens, fultuſque haſtilibus ſemifractis, mortuorum ſcuta abſtulit, trophæum erexit, ſuoque ſanguine id Jovi, trophæorum tutori, inſcripſit. Ego non dubitaverim ſecundum Argivos pronunciare. Add. Jo. MEURSIUS Miſcell. Lacon. L. IV. c. 14.

§. VI. CIRCA obſides (*a*), qui pacis firmandæ cauſa dantur, præter tradita a GROTIO (*b*) L. III. c. 20. §. 52. ſequ. id quoque obſervandum, ſi contingat, ut obſes hæres & ſucceſſor fiat ejus, qui ipſum dedit, poſtquam hic fato fuerit functus, non amplius obſidem teneri, etiamſi fœdus iſto mortuo non expiraverit. Hic enim caſus tacite exceptus intelligitur, ut non amplius eſſet obſes, ſi in principalis debitoris locum ipſe tranſierit: ita tamen ut alium pro ſe teneatur ſubſtituere, ubi id poſtulatum fuerit.

§. VII. EST & alius modus cavendi ſecuritati pacis, dum alii, inprimis qui mediatores paci intervenerunt, fidem ſuam interponunt, conventa utrinque ſervatum iri. Cui velut fidejuſſioni implicitum eſt fœdus (*c*) circa ferendum auxilium illi, qui contra pacta invaditur, adverſus injuriæ auctorem (vid. DIODORUS SICULUS L.IV. c. 55.) Ad quod auxilium ferendum ſponſores non tenebuntur, ſi ex nova cauſa bellum ſit motum; ſed tantum, ſi pax conventa rupta fuerit (*d*).

(*a*) Vid. c. 2. §. ult. & BUDDEI Juriſprud. Hiſtor. Specimen §. 54. & ſeqq. ubi de Cloelia, virgine Romana obſide data agens, oſtendit, obſidi integrum non eſſe, ut fuga ſibi conſulat.

(*b*) Et ſupra c. 2. §. 6. H.

(*c*) Ut nominatim cautum in pace Olivenſi inter Sveciæ ac Poloniæ Reges A. MDCLX. inita art. 36. Et hujuſmodi fidejuſſiones a ſec. XII. uſque ſæpe interpoſitæ a ſubditis pro dominis ſuis. V. LEIBNITII Codic. diplom. dipl. 6. A. MCC. & Diplom. 15. §. 8. A. MCCLIX. Roger. ab HOUEDEN Part. II. Annal. in Johanne Angliæ Rege. MEYER L. XII. Annal. Flandr. ad A. MCCCXXXIX. & L. XVII. Ann. Flandr. ubi in conditionibus Pacis Peronenſis A. MCDLXVIII. eſt: *Si rex Galliæ feſelliſſet, licere ab omnibus regni Principibus abſque ulla religione & dedecore ſe Carolo Duci Burgundiæ aut ejus heredibus adjungere contra Regem aut ejus ſucceſſores.* Adde tranſactionem inter Auguſtum Electorem Saxon. & Johannem Fridericum ejuſque filios Duces Saxon. A. MDLIV. §. 94. apud HORTLEDERUM L. III. de Progreſſ. Belli Germ. c. 88. H.

(*d*) Pax autem ſecundum GROTIUM L. III. c. 20. §. 27. ſequ. rupta cenſetur, faciendo aut contra id, quod omni paci ineſt; aut contra id, quod in pace dictum eſt aperte: aut contra id, quod ex pacis cujuſque natura debet intelligi. H.

CAPUT IX.

DE FŒDERIBUS.

I. *Fœderum diviſio.*
II. *Fœdera, quibus nihil extra juris naturalis debitum diſponitur.*
III. *Quid fœdera æqualia ſint, & quotuplicia.*
IV. *De fœderibus inæqualibus.*
V. *Utri ex pluribus fœderatis potius ſit ferendum auxilium.*
VI. *Fœderum alia realia, alia perſonalia.*
VII. *Quæ dignoſcuntur vel ex conſideratione ſingulorum;*
VIII. *Vel ex generalibus notis.*
IX. *An fœdera pertineant ad reges expulſos?*
X. *An ſociorum nomine etiam futuri veniant?*
XI. *Fœdera tacite non intelliguntur renovari.*
XII. *Ad quid ſponſores teneantur ſponſione non ratihabita.*
XIII. *An ſponſio ratihabeatur per ſilentium ſummi imperantis.*

VIDENDUM deinceps eſt de illa paſtorum publicorum ſpecie, quæ peculiariter fœderum nomine veniunt. Quæ a Theſeo inventa PLINIUS N. H. L. VII. c. 56. tradit. Quod admitti non poteſt, niſi hoc ſenſu, quod vel primus in Græcia iſte fœdera icerit, vel certos ritus, ſacraque adjecerit. Eorum diviſionem commodiſſime deſumemus ab eorundem materia, dum alia quid conſtituunt, quod jam antea juris erat naturalis; alia autem officiis juris naturalis aliquid ſuperaddunt, aut ſaltem eadem, ubi indefinita videntur, ad certi quid determinant.

§. II. AD priorem claſſem referuntur illa fœdera, quibus de ſimplici duntaxat humanitate hinc inde exercenda convenitur, aut de noxa invicem non inferenda. Vid. Geneſ. XXII. 23. In fœdere, quod Lacedæmonii cum rege Perſarum inivêrunt, hæc clauſula legitur apud THUCYDIDEM L. VIII. (c. 18. Edit. Oxon.) *Quaſcunque regiones, urbes, rex jam poſſidet, regiſque majores poſſederunt, in regis ditione maneant. Eas (a) ſive belli inferendi, ſive alio modo nocendi cauſa Lacedæmoniis, corumve ſociis adeundi jus ne eſto, neve tributum exigendi Lacedæmoniis ſociiſve eorum jus eſto. Regi de ſua ditione ſtatuere licitum eſto.* Niſi dicere velimus; hanc clauſulam continere renunciationem omnium prætenſionum, quæ ullo modo Lacedæmonii in Aſiam obtinere poſſent. Alias enim citra fœdus Laconicum Aſia regis erat; & ex natura dominii fluit, tum ne quis rem meam invadere debeat, tum ut de ſua re quiſque ſtatuere poſſit. Conferatur quoque fœdus pacis inter Athenienſes & Perſas apud DIODORUM SICULUM L. XII. c. 4. Cæterum ejuſmodi fœdera neceſſaria, apud antiquos cumprimis, habebantur inter eos, qui antea nihil invicem negotii habuiſſent. Nimirum quod apud complures dogma illud iuris naturalis; (cognationem quandam inter homines eſſe a natura, ac nefas proinde alterum citra antegreſſam offenſam lædere;) obliteratum foret (b), adeo ut crederetur in ſolos cives humanitatis officia eſſe conferenda, exteros quoſque hoſtium eſſe loco, quos lucri noſtri cauſa lædere non nefas foret. Vid. GROTIUS L. II. c. 15. §. 5. Enimvero inter illos, qui juris naturalis obſervantiam cultu morum profitentur, talia fœdera non ſunt (c) neceſſaria (d). Niſi quod uti inter ſingulos,

(a) Ὁπόσην χώραν καὶ πόλεις βασιλεὺς ἔχει, καὶ οἱ πατέρες βασιλέως εἶχον, βασιλέως ἔσω. Verba reliqua, quæ tanquam ejuſdem fœderis Auctor refert, apud THUCYDIDEM non leguntur.

(b) V. ſupra L. II. c. 3. §. 8. ſequ. Hujus conſuetudinis reliquiæ videntur eſſe in L. 5. §. 2. D. *de Captiv. & poſtlimin. reverſ.* H.

(c) Vid. ſupra L. II. c. 2. §. 11.

(d) Utilitate tamen ea non carere oſtendit OBRECHTUS Diſſ. de Sponſor. pacis c. 1. §. 3. H.

los, quando primum aliquid negotii invicem cœpit intercedere, prolixiorem amicitiæ conteſtationem adhiberi non indecorum ſit. Quo applicari (*a*) poteſt illud CICERONIS Epiſt. ad Famil. XIII. 10. *Sed tamen in omnibus novis conjunctionibus intereſt, qualis primus aditus ſit, & qua commendatione quaſi amicitiæ fores aperiantur.* De cætero pudere propemodum debebat homines cultos pactum inire, cujus capita nihil aliud contineant, quam ne ſimpliciter ac directe jus naturæ violetur; quaſi citra illud pactum non ſatis quis officii ſit memor futurus. Conf. *L.* 50. *D. de Pactis.* Equidem veniunt iſta fœdera frequenter nomine amicitiæ. Verum fas amicitiæ proprie dictæ plura requirit, quam commune illud humanitatis officium. Nam utut præſtationes amicitiæ non ſint definitæ, ſicuti quæ ex pacto debentur: tamen in genere id quilibet amici novit eſſe, bona cum amico libenter communicare, de ipſius ſalute curam agere, monendo, conſulendo ſuccurrere, mala ipſi imminentia pro viribus propulſare, eaque omnia intentiore cum affectu, quam quæ aliis ex nuda humanitate præſtantur. Ad hoc genus etiam GROTIUS dicto loco refert fœdera, quibus cavetur, ut utrique ſit jus hoſpitii, & jus commercii, quatenus iſta jure naturali debentur. Vid. ſupra L. III. c. 3. §. 9. 11. Enimvero ſocios & fœderatos proprie non eſſe, qui nil niſi communia humanitatis officia ſunt pacti, explicatur apud LIVIUM L. XLI. c. 24. Ubi Macedonibus ob offenſam in regem Perſea regione ſua interdixerant Achæi. Exinde horum ſervis fugitivis Macedonia receptaculum erat, quod illius fines ingredi vererentur Achæi ad vindicandum ſuos homines. Perſeus igitur eam gentem conciliare ſtudens, literis pollicetur, ſeſe fugitivos ipſis traditurum, modo tollatur decretum, quo Achaja prohibeantur Macedones. Cum ea res agitaretur in concilio Achæorum, Callicrates gratificandum regi negabat, ne Romani offenderentur. Contra Arco diſſerebat, ſalvo fœdere cum Romanis regis petito poſſe ſatisfieri, addita ratione: *Non enim agi de novo fœdere aut nova ſocietate; ſed tantum peti commercium juris præbendi repetendique, ne interdictione finium & ipſi quoque regno arceamur, ne ſervis noſtris aliquo fugere liceat.* Neque hoc eſſe adverſus Romana fœdera, utpote in quibus nihil peculiariter adverſus Perſea fuerit conventum.

§. III. AST fœderum, quibus aliquid adjicitur officiis, quæ jure naturali homines invicem debent, alia ſunt æqualia, alia inæqualia. Illa ſunt, quæ utrinque eodem ſeſe modo habent, ſeu quando non ſolum utrinque æqualia promittuntur, ſimpliciter, aut obſervata virium proportione, ſed & æquali modo, ita ut neutra pars ſit deterioris conditionis, aut alteri obnoxia. Quæ inæqualia ſint, mox videbimus. ISOCRATES Panegyr. (p. 132.) συνθῆκαι μὲν εἰσιν, αἵ τινες ἂν ἴσως καὶ κοινῶς ἐν ἀμφοτέροις ἔχωσι, προστάγματα δὲ, τὰ τοὺς ἑτέρους ἐλαττοῦντα. *Pactiones* ſeu fœdera æqualia *ſunt, cum par & æquum jus utriſque tribuitur, juſſa vero*, ſeu fœdera inæqualia, *cum alteri deteriore ſunt conditione.* Nam ut addatur παρὰ τὸ δίκαιον, non opus eſt. Utraque porro iniri potiſſimum ſolent ob aliquam ſocietatem contrahendam; quæ ſocietas ſpectat vel ad commercia, vel ad communitatem belli, ſeu auxilia mutuo præſtanda in bello offenſivo aut defenſivo; vel ad alias res. Æqualia fœdera circa commercia varia eſſe poſſunt: puta, ſi conveniatur, ne cives utriuſque fœderati ad alterutrius terras aut portus accedentes ullum vectigal ſolvant, aut non plus quam in præſens ſolvitur aut ne ſupra certam quantitatm, aut ne plus quam cives, vel alii ſocii ſolvunt, & quæ ſunt ſimilia. Æqualia fœdera circa ſocietatem bellicam ſunt, ſi conveniatur, ut utrinque præſtentur paria auxilia militum, navium, aut alterius apparatus bellici: idque vel utroque tempore, ſive bello alteruter invadatur, ſive alteri bellum velit ipſe inferre; vel ſi alteruter bello imperatur. Quandoque etiam auxilia promittuntur ad certum duntaxat bellum, aut contra certos hoſtes, aut contra omnes quidem, ſed exceptis utriuſque fœderati ſociis. Denique æqualia fœdera circa alias res ſunt, ſi conveniatur, ne

in

(*a*) Et ſi proprie is locus, ut verborum nexus & ſeries docent, ad litteras commendatitias pertineat, quibus aliquem in alicujus amicitiam admitti petimus.

Digitized by Google

in confinio alterius alter arces habeat (*a*), ne ſubditos alterius defendat, aut recipiat, aut ut comprehenſos alteri tranſmittat, ne iter alterius hoſti præbeat, & quæ ſunt alia. Grotius dicto loco §. 6.

§. IV. Ex æqualibus porro fœderibus quæ ſint inæqualia, facile eſt intelligere: ſcilicet quando vel inæqualia ſunt, quæ invicem promittuntur, vel alterutra pars eſt deterioris conditionis. Inæqualia promittuntur aut a digniore fœderato, aut a minus digno. Illud fit, ſi potentior auxilia promittat alteri, nec reſtipuletur; aut ſi majora quam alter, ſeu huic non proportionata auxilia promittat. Hoc contingit, ſi fœderatus inferior plura teneatur præſtare, quam ab altero recipit. Iſtorum fœderum nonnulla eum immunitione ſummi imperii ſunt conjuncta. Quale erat fœdus Romanos inter, & Pœnos in fine belli ſecundi Punici; in quo cautum, ne qui Carthaginenſes bellum facerent injuſſu populi Romani. Quo poſſis referre Armeniam majorem, de qua Appianus Alex. Præfat. (p. 2. A. Ed. H. Steph.) Ἧς ῥωμαῖοι οὐκ ἄρχουσι μὲν ἐν φόρῳ κομιδῆν, αὐτοὶ δὲ αὐτοῖς ἀποδεικνύουσι τοὺς βασιλέας. *Nulla quidem Romani tributa pendens, ſed ex eorum auctoritate reges accipiens.* Addatur quoque pactum Petri cum Theudato circa Siciliam initum, apud Procopium Hiſt. Gothicæ. L. I. (c. 6.) Vice verſa, illa fœdera ſummum imperium non imminuunt, quæ adjunctum habent aliquod onus tranſitorium, ſeu quo ſimul & ſemel licet defungi, verbi gratia, ſi in pace alteri parti injungatur ſtipendia alterius militibus ſolvere, ſumtus belli reſtituere, aut certam ſummam pecuniæ multæ loco numerare; item ſi teneatur mœnia arceſque diruere, locis quibusdam decedere, obſides, naves, arma tradere. Sic. Plinius N. H. L. XXXIV. c. 14. tradit: *in fœdere, quod expulſis regibus, populo Romano dedit Porſena, nominatim comprehenſum invenimus, ne ferro niſi in agricultura uterentur.* Conf. 1 Sam. XIII. 19. 20. Quo loco notatu dignum eſt, quod refert Procopius L. IV. Hiſt. Goth. eum ex induciis, quæ Juſtinianum inter & Choſroem convenerat, ille bis mille libras auri ſolvere deberet, haſce *illico poſcebat. Iſdiagunus legatus Perſicus, ſed Juſtinianus dare volebat annis ſingulis quadringentas, ut a violandis induciis eo velut pignore Choſroem retineret. Sed conceſſere tandem Romani, ſummamque totam præſente pecunia exſolverunt, ne annua tributa pendere viderentur. Adeo vocabula magis turpia quam res ipſas averſari mos hominum eſt* (*b*). Sed de hoc potiſſimum dubitatur, utrum illa fœdera inæqualia, quæ permanentia & perpetuo duratura onera habent adjuncta, ſemper & in ſe ſummum imperium minuant: ſeu utrum alterius ſocius inæqualis poſſit retinere ſummum imperium? Onera iſta perpetua ſunt, verbi gratia, ut unus debeat eoſdem amicos cum altero habere, non vice verſa; ne liceat certis locis arces extruere ne exercitum ducere; (ſicuti in fœdere Romanorum cum Latinis cautum erat, ne hi proprio arbitrio copias conſcriberent, eiſque ſuos duces præficerent, ac in expeditionem emitterent, ex quo fiebat, ut cum Romani ſoli de bello & pace decernerent, ſocii quidem laboris eſſent participes, gloria autem & fructus victoriarum in Romanos redundaret, quorum auſpiciis res gerebantur. Vid. Dionys. Halicarn. L. VIII. [c. 15. Edit. Oxon.]) ne naves habere ultra definitum numerum: ne urbem concedere, ne navigare, ne militem certis locis conſcribere, & quæ ſunt alia. Inprimis ſi unus fœderatorum alterius majeſtatem comiter teneatur colere (*c*); adeoque alterum dignitate

(*a*) Aut ædificet. Quod citra pactum hocce ſicera, niſi juſtis indiciis appareat arcea in finibus ſtrui, non tuendi, ſed nocendi cauſa, recte aſſerit GROTIUS L. II. de J. B. & P. c. 22. §. 5. & L. III. c. 20. §. 40. Perperam diſſentiente Alberico GENTILE, cujus argumentis reſpondit ZIEGL. L. I. de Jur. Majeſt. c. 35. §. 10. & ſeq. H.

(*b*) Hanc ob cauſam non tributa, ſed dona vel pacta appellari ſolebant. V. Elem. Prud. civil. Part. I. Sect. 12. §. 22. in not. At fœdam mercedem vocat CLAUDIANUS. Vid. ſupra L. II. c. 7. §. 11. H.

(*c*) Quod & Juri Romano convenit. *Liber autem populus eſt is, qui nullius alterius populi poteſtati eſt ſubjectus, ſive is fœderatus eſt: item ſive æquo fœdere in amicitiam venit, ſive fœdere comprehenſum eſt, ut is populus alterius populi majeſtatem comiter conſervaret: hoc enim adjicitur, ut intelligatur alterum populum ſuperiorem eſſe: non, ut intelligatur, alterum non eſſe liberum: quemadmodum clientes noſtros intelligimus liberos eſſe, etiamſi neque auctoritate, neque dignitate, neque jure omni nobis pares ſunt, ſic eos, qui majeſtatem noſtram comiter conſervare debent, liberos eſſe intelligendum eſt.* L. 7. §. 1. D. de Captivis & Poſtliminio. Vid. L. VII. c. 5. §. 18. in fine.

gnitate ſe ſuperiorem agnoſcere, & in omnibus actionibus reverentiam quandam adverſus ipſum oſtendere. Id quod etiam explicat Cicero *pro L. Cornel. Balbo*. Sic Isocrates Panegyr. Athenienſes cum ſociis ita egiſſe tradit, ut penes ipſos quidem ſumma rerum directio eſſet, ſeorſim vero hiſce libertatem concederent, & formam Reipublicæ democraticam apud eoſdem conſtituerent. Ad iſthanc quæſtionem reſpondet Grotius L. I. c. 3. §. 21. ex *L. 7. D. de Captivis*. (*a*) Enimvero ex ſubſequentibus mox JCti verbis difficultas movetur (*b*): *At fiunt apud nos rei ex civitatibus fœderatis, & in eos damnatos animadvertimus*. Nam id ſane ſubjectionem arguit (*c*), ſi jus alteri competat cives noſtros ad tribunal ſuum evocandi, eoſque plectendi. Quo ſpectat exemplum Decii Magii apud Livium L. XXIII. c. 7. ſeqq. Inprimis autem, quod memorat Pausanias in Achaicis, (p. 215. 216. Ed. VVech. c. 15. 16. Ed. Lipſ.) cum inſtinctu Callicratis legatus Romanus Achæorum principes partibus Perſei ſtuduiſſe argueret, eorum unus Xenon fiducia conſcientiæ dixit, ſe non dubitare vel in Senatu Romano ſuper hoc crimine judicium ſuſtinere. Quod a legato ſubdole arreptum, quaſi ultro Romam provocaret. Atque inde ipſe & plurimi alii Romam miſſi ſunt. Et tamen; uti Polybius Excerpt. legat. 105. loquitur de iſtis evocatis: Τὸ, τι γὰρ κρίνειν οὐκ ἐνόμιζεν αὐτῇ καθήκειν. *Ut judicium de reis perageret Senatus, convenire ſibi non arbitrabatur*. Hic planiſſima eſt reſponſio, priora verba capienda de antiquis temporibus populi Romani, quando major cura ipſi fuit fœderum leges obſervare, & alio modo tractare, qui ultro in amicitiam conceſſerant, quam qui bello victi fuerant. Sicuti Cicero Offic. II. penes antiquos *patrocinium* fuiſſe ſociorum, non *imperium* prædicat. Et Scipio jactat: populum Romanum *exteras gentes malle fide ac ſocietate junctas habere, quam triſti ſubjectas ſervitio*. Poſteriora autem verba capienda ſunt de ſequentibus ſeculis, quibus paulatim reverentia fœderum antiquorum minus cœpit, nulloque diſcrimine bello victi ac ſocii jugo premebantur. Vid. Livius L. XLII. cap. 1. Appianus de Bello civili L. I. (p. 414. Ed. Steph. 689. Ed. Amſtel.) ubi memorat, Syllam adegiſſe omnes ſocios hactenus immunes ad tributum conferendum (*d*). Quo tempore id quoque uſurpatum, ut ex civitatibus fœderatis rei Romam evocarentur, atque velut ſubditi Romanorum plecterentur. Satis autem apparet, in epiſtola *Proculi* inter priora & poſteriora verba non pauca fuiſse interjecta. Grotius autem poſtquam operoſe enumeraſset contraverſiarum genera, quæ inter ſocios oriri poſsunt, demum tamen ad motam difficultatem nihil reponit. Vid. quoque Antonius Matthæus de Criminibus ad tit. ad L. Jul. Majeſtatis c. 1. §. 5. 6. Bene tamen monent prudentes (*e*), plerumque accidere, ut qui ſuperior eſt in fœdere, ſi potentia multum antecellat, paulatim imperium proprie

(*a*) Verba legis ſunt. *Non dubito quin* (Deſid. HERALDUS ſubſtituit *quanquam*) *fœderati & liberi nobis externi ſint*. Ubi HUDEEUS contra exemplarium fidem, ut pſe fatetur, legendum cenſet: *Externi non ſint*. Male. Nam externi apud Romanos dicebantur, qui non erant ſubditi: VIRGILIUS:

Omnem quidem ſceptris terram quæ libera noſtris
Diſſidet, extraneum reor.

Sequitur in d. l. *Liber autem populus eſt is, qui nullius alterius populi poteſtati eſt ſubjectus, ſive is fœderatus eſt: item ſive æquo fœdere in amicitiam venit, ſive fœdere comprehenſum eſt, ut is populus alterius populi majeſtatem comiter conſervaret*. Ubi pro verbis *ſive is fœderatus eſt*, id eſt, *hoc æquo fœdere in amicitiam venit, ſive fœdere*. Notandum hic non omnes civitates, quæ apud Romanos dicebantur liberæ, in hunc cenſum veniſſe: Quædam enim ultro in clientelam ſe dederant, & hæ haud dubie fuerunt liberæ: quædam hoſtibus ereptæ in libertatem reſtitutæ ſunt (Vid. LIVIUM L. XXXIII. c. 32.) & has jure poſtliminii libertatem recuperaſſe puto; quædam denique bello ſubjugatæ poſtea libertate redonatæ ſunt. Vid. infra ad c. 10. §. 9. Quæ non niſi improprie fuerunt liberæ dictæ, nec ſummæ poteſtatis fuerunt compotes. H.

(*b*) Vid. ſupra L. VII. c. 5. §. 18. H.

(*c*) CICERO de Provinciis conſularibus: *Omitto juriſdictionem in libera civitate? Contra leges ſenatuſque conſulta*. SVETONIUS in Caligula, de Germano: *Domi foriſque civilis, liberæ ac fœderata oppida ſine lictoribus adibat*. H.

(*d*) Quod imitati ſunt poſtea Syllæ diſcipuli tres, ut ex eodem APPIANO L. V. ejuſdem Operis diſcimus. H.

(*e*) Idque exemplis probant. Vid. GROTIUS. d. L. I. c. 3. §. 21. FORSTNERUS ad XIV Annal. Taciti 31. Add. de Tataria Procopienſibus Joachim. PASTORIUM L. I. Hiſtor. Polon. plenior. p. 57. H.

prie dictum exerceat; inprimis ſi fœdus ſit perpetuum, & cum jure introducendi præſidia in oppida. Vid. BODINUS de Republ. L. V. c. 6. ISOCRATES Archidamo: (p. 211.) Χρὴ τοὺς βουλομένους ἐλευθέρους εἶναι τὰς μὲν ἐκ τῶν προσταγμάτων συνθήκας φεύγειν, ὡς ἐγγὺς δουλείας οὔσας. *Cupidis libertatis fœdera cum mandato fugienda ſunt: parum enim differunt a ſervitute.*

§. V. ILLAM porro quæſtionem: ſi plures ejuſdem fœderati bellum gerant, utri potius auxilium ferre debeat, qui utrique eſt fœderatus; deducit GROTIUS (a) L. II. c. 15. §. 13. (b) Vid. etiam SIMLERUS de Repub. Helvetiorum L. I. Ubi & illud addendum, in omnibus fœderibus, quæ rex aliquis cum extraneis circa ferenda auxilia init, ſubintelligi debere hanc exceptionem: ſiquidem per rationes proprii regni illud commode fieri poſſit, quæ etiam quibuſvis reſpectibus privatis, & ipſi ſanguinis atque affinitatis neceſſitudini præponderant. Add. GELLIUS L. II. c. 29. Nam cum nemini rex propius teneatur, quam ſuis civibus: non poteſt extraneo valide promittere, quod cum ipſorum utilitate aperte pugnat. Apud GUICCIARDINUM Hiſt. L. XVI. Franciſcus rex dicit: *Præcedere juramentum Rhemis factum, quo obligentur reges Franciæ, ne quid de patrimonio coronæ alienent.* In quem ſenſum admitti poteſt, quod habet BACO de Verulamio de Sapientia veterum c. 5. *Inter principes unum eſt verum & proprium fidei firmamentum, neceſſitas (magnum potentibus Numen,) & periculum ſtatus, & communicatio utilitatis.* ARISTOTELIS Nicom. L. VIII. cap. 5. ſimplicius dixerat: Δοκοῦσι αἱ συμμαχίαι ταῖς πόλεσι γενέσθαι ἕνεκα τοῦ συμφέροντος. *Confœderationes inter civitates fieri utilitatis cauſa videntur.* IDEM Rhetor. L. III. cap. 14. Ἀπιστοῦσι ἄλλο τι πράττειν ἑκόντα, πλὴν τὸ συμφέρον. *Non credunt, aliud agere quenquam ſponte, præter id, quod utile eſt.* VALERIUS FLACCUS L. IV. (v. 774.) *Certa fides animis, idem quibus incidit hoſtis.* ISOCRATES Orat. ad Philipp. (p. 156.) *Civitates neque inimicitiarum, neque jurisjurandi, neque ullius rei alterius rationem ducunt, niſi ſi quid ſibi profuturum putent.* Sic POLYBIUS L. II. c. 47. de Arato dicit: *Cum ſciret, reges natura quidem neminem vel hoſtem vel amicum ducere, verum ex ſuis utilitatibus ſemper amicitias & inimicitias æſtimare.* Andr. MAUROCENUS Hiſt. Venetæ L. I. de Senatu Veneto. *Amicitias publica utilitate dignitateque metimur* (c). Etſi de Rhodiis tradat POLYBIUS Excerpt. legat. 93. c. 6. eos per centum quadraginta annos nullum cum Romanis fœdus percuſſiſse, licet in pluribus bellis auxilia ipſis miſerint. Ratio hujus inſtituti hæc ſubjungitur: *Qui nulli enim regum ſpem auxilii ſocietatiſque ſuæ vellent abſcindere, arctius ſe cum quoquam copulare, & libertatem ſibi jurejurando ac pactis præcipere nolebant: ſed omnia ſibi ſervantes integra, ſpes ſingulorum lucrari.* Ob aliam rationem a fœderibus feriendis abſtinere Utopienſes, tradit Th. MORUS Utop. L. II. Qui autem per fœdus, quod mutatis alterius rationibus expirat, damnum capit, habet quod ſibi imputet, quod non accuratius ſocii ſui conditionem perſpexerit. Vid. *L. 19. D. de Reg. juris* (d). Quanquam boni ſit ſocii, ubi res ſuæ non ferunt diutius in ſocietate perſiſtere, alterum monere, quo & ipſe rebus ſuis ſimul conſulere queat. Nam uti eſt apud EURIPIDEN Iphigenia in Tauris: (p. 605. 606. 607.) Τὰ τῶν φίλων αἴσχιστον, ὅστις καταβαλὼν εἰς ξυμφορὰς αὐτὸς σέσωσαι. *Turpiſſimus eſt, qui poſtquam amicorum res in diſcrimen conjecit, ipſe ſolus ſervatur.* Inde in fœderibus bellicis maximi momenti habetur clauſula;

(a) Et in Appendic. epiſtolar. 16. H.

(b) Cujus ſententie huc redit. Quando duo fœderati utrinque ſibi bellum injuſtum inferant, neutri ſuccurrendum eſſe. Sed ſi alteruter juſtam belli cauſam habeat, præferendum eum eſſe, non tantum extraneo, ſed etiam fœderato: niſi hoc quoque convenerit, ne adverſus eum auxilia mittere liceat. Quodſi fœderati in alios bellent, juſta quiſque de cauſſa, utrique auxilia mittenda eſſe, ſi id fieri poſſit, aut, ſi id fieri nequeat, eum præferendum eſſe, cum quo antiquius ſit fœdus. Add. BUDDEUS de Comparatione obligationum, quæ ex variis hominum ſtatibus oriuntur & THOMASIUS de Sponſione Caudina. §. 27. & ſeq.

(c) Idque probant Exempla apud JUSTINIANUM Hiſtor. Venet. L. V. L. X. L. XII. L. XVI. PARUTAM L. V. Hiſtor. Venet. Ubi Leonardus Hemus Senator Venetus loquitur. Adde ſupra L. II. c. 6. §. 9. in fine. H.

(d) *Qui cum alio contrahit, vel eſt, vel debet eſſe non ignarus conditionis ejus.*

la; ne ſeparatim & excluſo ſocio, liceat cum communi hoſte paciſci. Cui tamen aliqui ex æquitate hanc ineſſe reſtrictionem tradunt, dummodo alter ſociorum æquas pacis conditiones non reſpuat. Hoc enim caſu fœdus videri violatum, & alteri ſocio fas eſſe ſibi ſeparatim conſulere. Quod tamen cum grano ſalis accipiendum, ne anſa eludendo fœderi hoc modo quæratur, & unus ſociorum alterius velut judex conſtituatur. Vid. Joh. LABARDÆUS Hiſt. de Reb. Gallic. L. V. p. 313. Edit. Pariſ. An. 1671.

§. VI. (OMNIUM (*a*) autem fœderum, tam æqualium, quam inæqualium frequentiſſima ſunt, quæ ad auxilia in bello defenſivo aut offenſivo præſtanda, aut ad commercia regenda pertinent. Arctiſſimam autem fœderum ſpeciem producunt, quæ ad conjunctionem aliquam perpetuam plurium civitatum ſpectant.) Eſt & illa nobilis fœderum diſtinctio in realia & perſonalia; quorum hæc ſunt, quæ cum rege intuitu ipſius perſonæ ſuerunt inita; & cum ipſo ſimul extinguuntur: illa vero, quæ non tam ipſius regis, populive rectorum, quam ipſius regni & Reipublicæ intuitu ſunt inita, ac perdurant, extinctis licet rectoribus populi, penes quos adminiſtratio Reipublicæ tempore fœderis initi erat. Ad utram claſſem quodlibet fœdus pertineat, ex ſequentibus manifeſtum erit. Illud igitur certum, quævis fœdera, quæ cum libero aliquo populo ineuntur, ſua natura eſſe realia, & perdurare uſque ad terminum in ipſo fœdere expreſſum; utut magiſtratus illi, quorum interventu id fuit percuſſum, extincti ſint aut mutati. Ex quo inferri poteſt (*b*), ſiquidem fœdus abs libero populo ſit initum, ac poſt ſtatus Reipublicæ ex democratico in monarchicum fuerit mutatus, fœdus eſſe manſurum: ideo quod idem populus maneat, forma licet Reipublicæ mutata. Et quia rex conſenſu populi in regnum adſcitus intelligitur id ſuſcipere cum omnibus obligationibus, quæ ab iſto populo, quatenus in ſe ſummum habuit imperium, ſunt contractæ. Accedit, quod cum fœdera ineantur ab his, qui ſummo imperio gaudent, cujus imperii commune ſubjectum eſt civitas: idem cenſebitur eſſe ſummum imperium, quod exercetur per ſuffragia univerſi populi, & quod geritur poſt a rege per conſenſum populi conſtitutum. Excipienda tamen hic ſunt illa fœdera, quæ præſentis ſtatus conſervationem pro fine habent; puta ſi duo liberi populi fœdus inierint mutui auxilii contra illos, qui per vim ſtatum Reipublicæ mutare aggrediantur. Nam ſi tunc alteruter populus in mutationem ſtatus Reipublicæ libere conſenſerit, intelligetur ipſum quoque fœdus, ceſſante ejuſdem ratione, expirare. Enimvero non ſi fœdus quod cum libero populo initur, regulariter eſt reale, ideo omne fœdus cum rege initum perſonale eſt, & cum rege extinguitur. Nam plerunque perſona pacto inſeritur (*c*), non ut perſonale pactum fiat,

(*a*) Verba hæc uncis incluſa exemplo Cl. BARBEYRACI ex Offc. Hom. & Civ. L. II. c. 17. §. 6. adjecimus.

(*b*) Vid. infra c. 12. §. 1. Equidem Tarquinio Superbo a Romanis expulſo, & principatu ac regio imperio in Rempublicam popularem commutato, negabant Sabini, fœdera cum Tarquinio inita durare, aut Romanis prodeſſe, apud DIONYS. HALICARNASSEUM L. V. Roman. Origin. Quod & Hetrici cauſabantur apud eundem L. VIII. negantes, *fœdus uſquam ſibi ullum interceſſiſſe cum populo Romano; quod autem cum Tarquinio ictum ſit, finitum eſſe, imperio ei ademto eoque mortuo in exilio*. Verum CLAUDIUS d. L. V. ſatis coarguit Sabinos. H.

(*c*) V. TABOR Barboſ. locuplet. voce pactum axiom. 5. Neque enim perpetuum eſt, quod Turnus Herdonius diſputabat apud DIONYS. HALICARNASSEUM Roman. antiq. L. IV. cum negaret ea, quæ Tarquinio Priſco a Latinia conceſſa fuerant, ad Tarquinium Superbum ejus nepotem, qui poſt Servium Tullum regnabat, pertinere: *Διὰ τὸ μὴ προσγεγράφθαι ταῖς ὁμολογίαις, τὴν αὐτὴν εἶναι δωρεὰν ϗ τοῖς Ταρκυνίου ἐκγόνοις. Eo quod fœderi adjectum non eſſet, idem quoque datum Tarquinii poſteris.* Sabini etiam poſt exceſſum Servii Tulli fœdera cum eo icta ad Tarquinium Superbum pertinere negabant. Cauſati & idem Hetruſci, addito colore admodum contumelioſo: Se enim Tarquinio Priſco *ἡγεμονίαν* conceſſiſſe, Principi clarorum virorum: id non poſſe Servium Tullum, ejus ſucceſſorem, *πατρῷον κτ᾽ ἡγέμονα ὄντα*, uſurpare. Quæ omnia HALICARN. d. L. IV. narrat. De Eduardo VI. Angliæ Rege, qui Carolo V. R. Hiſpan. ex fœdere, quod hic cum Henrico VIII. inierat, ſe obligatum negabat. Vid. Richard. ZOUCHÆUS Part. II. Jur. fecial. ſect. 4. quæſt. 27. Cujuſmodi tricæ ut tollerentur quibuſdam utile viſum, mentionem heredum inſerere, aut formulis uti perpetuum fœdus ſignificantibus. Qualis illa in fœdere pacis inter Romanos & Latinos apud HALICARNASS. Origin. Roman. L. VI. *Μέχρις ἂν οὐρανός τε ϗ γῆ τὴν αὐτὴν στάσιν ἔχωσι. Quamdiu cœlum & terra eandem ſtationem retinebunt.*

fiat, ſed ut demonſtretur, qua perſona interveniente pactum ſit factum. *L. 7. §. 8. E. de Pactis* (*a*). Quia tamen conſtat, quædam fœdera a regibus inita omnino hac intentione facta, ut cum ipſorum morte expirent, quædam autem, ut & apud ſucceſſores continuentur; igitur certæ notæ ſunt habendæ, ex quibus pateat, ad quam ſpeciem quodvis fœdus regium ſit revocandum.

§. VII. Grotio L. II. c. 16. §. 16. magis placet, ex cujuſque fœderis conceptis verbis hanc rem dijudicare, quam in univerſum aliquid definire. Sic igitur realia fœdera erunt, quibus clauſula hæc expreſſe eſt addita, ut ſint perpetua, aut quod ſint facta in bonum regni; aut quod ineantur cum rege & ipſius ſucceſſoribus; aut ſi durationi certum tempus ſit præfinitum. Sed & alia verba, & ipſa interdum materia fœderis, nec non cauſa ad id ineundum impellens, conjecturam poſſunt præbere non obſcuram. Quod ſi autem conjecturæ in utrumque ſunt æquales ſupererit, ut favorabilia eſſe credantur realia (*b*), odioſa vero perſonalia (*c*). Favorabilia autem ſunt fœdera commerciorum cauſa. Fœdera autem bellica nequaquam ſunt omnia odioſa, ſed defenſiva magis ad favorem, offenſiva ad odium accedunt.

§. VIII. Paulo diſtinctius tamen videtur deduci poſſe, quatenus anteceſſoris regis fœderibus ſucceſſor teneatur. Nam primo conſtat, pace ab anteceſsore facta ſucceſsorem quoque teneri. Per pacem quippe antegreſsæ injuriæ, quæ bello cauſam dederant, plane extinguuntur. Legibus pacis rite expletis. Deinde dubium non eſt, quin ſucceſsor teneatur ſervare illas conventiones legitimas, quibus ab anteceſsore ſuo in tertium jus fuit collatum. Sed & illud certum eſt, quando alter fœderatorum ex fœdere jam quid præſtitit, & rex antequam quod ipſe debebat, repoſuerit, ſit mortuus; ab ipſius ſucceſsore id omnino ſolvendum. Cum enim id, quod ſub conditione præſtandi æquipollentis ab altero præſtitum fuit, in uſum Reipublicæ ceſserit aut ſaltem ea intentione fuerit exhibitum: patet ſane, ni reponatur æquipollens, jus remanere alteri ad repetendam rem velut jam indebito præſtitam: adeoque ſucceſsorem teneri ad refuſionem rei ab altero præſtitæ, ni malit id ipſum, quod in lege tanquam æquipollens eſt expreſsum, exhibere. Denique circa illa fœdera, ex quibus aut nihil adhuc ab alterutra parte fuit præſtitum, aut quæ præſtita fuere, æqualia ſunt, in univerſum hoc videtur pronunciandum: regem ſi fœdus fecit tanquam caput ſui populi, & cum intentione commodum populi promovendi, intelligi reale fœdus feciſse (*d*), quod ſucceſsorem quoque teneat. Quia illud fœdus totum quoque populum ſtringit, cujus caput ſequens rex eodem jure, eodemque ſub onere eſt, atque prior fuit. Aſt ubi fœdus directe ſpectavit commodum perſonæ ipſius regis, ejuſque familiæ; patet ipſo mortuo aut hac extincta, fœdus quoque expirare. In conſuetudinem tamen abiit, ut fœdera etiam indubie realia rege mutato renoventur, ſaltem verbis generalibus: ne forte excipi poſſit, cum ex illo fœdere nihil adhuc ſit in uſum regni converſum, fœdus ſola ineuntis fide ſtetiſse, nec in ſucceſsorem tranſire. Præſertim cum fœdera ineantur ad promovendam Reipublicæ utilitatem (*e*); de qua

Alii non ſolum Principes, ſed & eorum populos, ut fœdus eſſet vere reale & perpetuum, comprehenderunt. Quam in rem ex Johanne Juvenale URSINO in Annalibus Caroli VI. Gall. Reg. exemplum annotavit Deſid. HERALDUS L. II. de Auct. Rer. judicat. c. 18. §. 11. H.

(*a*) *Utrum autem in rem, an in perſonam pactum factum eſt, non minus ex verbis, quam ex mente convenientium æſtimandum eſt: plerumque enim (ut & Pedius ait) perſona pacto inſeritur, non ut perſonale pactum fiat, ſed ut demonſtretur cum quo pactum factum eſt.*

(*b*) Quod quum ſæpe anceps ſit, tutius eſt, fœdera in dubio pro *realibus* habere, quia, ſi aliud non pateſcat ex conceptis verbis ejus, Princeps nomine totius populi egiſſe intelligitur. In perſonalibus eximia plerumque & inuſitata Principis, quocum ineuntur, virtus reſpicitur. Ita ſtatus nonnulli Imperii morte Guſtavi Adolphi finitum fœdus ajebant. V. PUFENDORFIUS Rerum Svecicarum L. V. §. 4.

(*c*) Hoc in conventionibus publicis admittit, in privatis locum invenire negat SCHILTERUS Exercit. ad D. 8. §. 15. quanquam quod addit in not. eam diſtinctionem, etiam quantum attinet publicas conventiones, non ſatis in jure fundatam, ſaluti & tranquillitati invicem multum nocere poſſe; fateor me non capere, ſi de fœderibus ſermo ſit. H.

(*d*) Vid. infra cap. 10. §. 8. H.

(*e*) Et niſi redintegrentur, refrigeſcere aut intermori ſoleant. Quam ob cauſam fœdere Athenien-

Digitized by Google

qua cum diverſum judicare queat ſucceſſor, quam anteceſsor, aliam quoque jure ſuo viam hic inſiſtere poteſt, adeoque negligere fœdus, quod jam ſuo regno inutile cenſet. Add. Joan. Laaardeus Hiſt. de Reb. Gallicis L. V. p. 74. 75. Edit. Pariſ. an. 1671. Eſt & hoc monendum, ſi quibuſdam inter ſe diverſa antehac fœdera interceſſerint, & iſta deinceps ab iiſdem renoventur in genere; poſtremum potiſſimum intelligi renovatum; cum poſteriora ſemper prioribus derogent. Vid. Polybius Excerpt. Legat. XLI. c. 4. Ubi tamen nullo modo excuſari poteſt fœda plane ſocordia tam legatorum, quam ejus qui eos miſerat, quod cum renovare fœdus cum Ptolomæo rege inſtituerent, ipſi ignorarent, quæ fœdera olim Achæis cum rege interceſſiſsent, aut quodnam ex illis jam renovare vellent.

§. IX. Id quoque hic quæritur, ſi rex, quicum fœdus fuit initum, a ſubditis ſuis fuerit pulſus, utrum fœderatus teneatur illi ferre auxilia promiſsa, cum adhuc regno potiretur; Grotius dicto loco §. 17. affirmat; ideo quod jus regni maneat penes talem per injuriam expulſum, utcunque poſseſſionem regni amiſerit. Nobis de eo quidem caſu certum videtur, ſi fœdus expreſse ad defenſionem perſonæ regis, ejuſve familiæ ſit conceptum, quod ad recuperandum regnum auxilia debeant ferri. Sed ubi fœdus ſancitum ſit in utilitatem regni, valde dubium eſt, an rex expulſus fœdere auxilia poſtulare queat. Nam auxilia præſumuntur eſse promiſsa adverſus hoſtes externos: de hoc autem caſu cogitatum non fuit. Etſi nec idem fœdus obſtare videatur, quo minus legitimo regi ad depellendum invaſorem ſuppetias latum eamus. Sicuti & ubi fœdus nobis ſit cum populo libero, quem ſub ſervitium redigere inteſtinus invaſor laborat, recte auxilia ad illum dejiciendum ferre poſsumus, antequam in legitimum principem evaluerit. Nam qualitates in fœderibus; puta ſi dictum ſit, fœdus eſse initum cum *rege* & ejus *ſucceſſoribus*, notant jus proprie dictum, non nudam uſurpationem (*a*), ſeu tales, qui juſto titulo regnum adquiſiverunt, non qui injuſta vi nituntur.

§. X. Est & illa quæſtio illuſtris, ſi in fœdere cautum ſit, ut utriuſque ſocii ab utriſque tuti ſint, num per ſocios intelligantur illi tantum, qui ſocii erant tempore fœderis initi, an & hi, qui poſtea ab alterutro adſciſcuntur? Ea ſuper quæſtione quid diſceptatum fuerit quondam inter Romanos & Pœnos ſub initium belli ſecundi Punici, vid. apud Polybium L. III. (c. 27.) & Livium (*b*) L. XXI. c. 19. Grotii deciſio d. l. §. 13. eo redit, ſalvo fœdere & Pœnos potuiſſe Saguntinis, a Romanis deinceps in fœdus adſcitis, bellum inferre, & Romanos eorundem defenſionem ſuſcipere. Quippe cum ſalvo fœdere fieri poſſit, ut duorum ſociorum unus eundem oppugnet, alter eidem auxilia mittat. Sicuti & ſuper eo caſu expreſſe in fœderibus ſolet conveniri. Vid. fœdus, quod Pœnos inter & Romanos ictum eſt tempore belli Tarentini, apud Polybium L. III. c. 25. Quanquam ex tali occaſione proximus ſit gradus ad rumpenda fœdera; cum pari ſenſu affiiciant plagæ, quas alieno quis nomine, quam quas proprio infligit; inprimis ubi belli ſedes in auxiliatorum terras transferatur. Vid. Justinus L. III. c. 7.

§. XI. Est & illud monendum, fœdera ad tempus certum inita, elapſo illo, haudquidquam tacite renovata intelligi, non ideo ſolum, quod nemo præſumatur ad novum onus temere ſeſe adſtringere, ſed etiam quia iſthoc modo de ejuſdem dura-

nienſium & Laconum convenit apud THUCYDIDEM L. V. Hiſtor. jurisjurandum quotannie renovari ab utriſque. H.

(*a*) Quiotius Flaminius cum Nabidem Lacedæmoniorum tyrannum, fœdera cum antiquie Lacedæmoniorum Regibua pacta allegantem, conſularet apud LIVIUM L. XXXIV. c. 34. *Amicitia & ſocietas*, ajebat, *nobis nulla tecum, ſed cum Pelope Rege Lacedæmoniorum, juſto ac legitimo facta eſt. Nam quid minus conveniet, quam nos, qui pro libertate Graciæ adverſus Philippum gereremus bellum, cum tyranno inſtituere amicitiam? & tyranno quam, qui unquam, ſæviſſimo & violentiſſima in ſuos?* Quanquam Romaoos cum Nabide minus ſincere egiſſe, exiſtimet BOECLERUS Diſſert. de eo quod egit civitas. H.

(*b*) Qui exiſtimarunt, non eſſe veriſimile, Romanoe de iis, qui tunc ſibi ſocii eſſent, duntaxat ſenſiſſe: Siquidem oemini probari poſſe, Romanos aut nullos ſibi ſocios impoſterum adſciſcere voluiſſe, aut ſi quos ſibi adſciſcerent, iie carere noluiſſe. Ut igitur fœdus illud aliter acciperetur, aliquid adjiciendum fuiſſe, vel ut ſocioe novos adſciſcere jue oe eſſet, vel hoc fœdere eos non comprehendi, qui ad ſocietatem poſt factam pacem acceſſiſſent. H.

tione conſtare non poſſet. Unde ſi qui poſt illud finitum exercentur actus, pro benevolentiæ magis, quam renovati fœderis indiciis habendi erunt (*a*). Nam ſimplex utique amicitia etiam poſt finitum ſœdus perſiſtit. Denique ex communi natura pactorum eſt (*b*), ut ubi una pars ſœdere non ſtetit, & alteri ab eo diſcedere liceat. Poteſt tamen a ſœderatis conveniri; ut licet in uno capite ſœderi non ſuerit ſatisfactum, reliqua tamen inviolata obſerventur. Quod tamen ita capiendum eſt, ut altera pars non teneatur præſtare, quod capiti ab una parte neglecto reſpondebat, & ne ſimul poſitiva aliqua noxa alteri inſeratur.

§. XII. Videndum jam eſt de ſponſionibus, ſeu pactis illis publicis, quæ a miniſtro (*c*) ſummæ poteſtatis circa negotium ad eandem ſpectans ſine ipſius mandato ineuntur. Super quibus ardua cumprimis quæſtio movetur; ſi ſponſio pure ſit facta, citra adjectam conditionem ratihabitionis faciendæ a ſumma poteſtate, ubi eam ratihabere abnuit ſumma poteſtas, ad quiduam ſponſores teneantur illis, quibuſcum pepigerunt? De qua re acriter diſceptatum legimus occaſione ſponſionis Caudinæ apud Livium L. IX. c. 8. ſeqq. (*d*) Et ſane, ſi ſtricto jure rem velimus metiri, neque ad iſtam ſponſionem ratihabendam, neque ad rem in priorem ſtatum reſtituendam tenebatur S. P. Q. Romanus; ſed ſufficiebat ſponſores dedere. Vid. Grotius L. II. c. 15. §. 16. Valerius L. IV. c. 8. §. 1. Jo. Mariana Hiſt. Hiſpan. L. XXI. c. 12. Si tamen ex æquo & bono rem æſtimare velimus, omnino videbatur, populum Romanum ratihabere debuiſſe illam ſponſionem, utut ſuo injuſſu ſactam. Equidem penes conſules non erat citra peculiare mandatum de toto bello tranſigere, & pacem ac fœdera cum hoſte facere. Quia tamen iſti conſenſum populi non præter rationem præſumſerant (*e*); & tot millia civium, adeoque flos ipſe populi, alio modo ſervari non poterant, & ab hoſtibus fuerat præſtitum, quod utique paci & ſœderi æquipolleret, par ſane erat a populo ratihaberi conditiones nihil duri & iniqui habentes, (vid. Guicciardinus Hiſt. L. XII. ubi agit de ſponſione Tremolli Divione cum Helvetiis inita; & Templius in Obſervationibus ad ſtatum Provinciarum Unitarum Belgii Ubi refert, ſe anno 1668. intra quinque dies tres tractatus cum Statibus Generalibus concluſiſſe, inconſultis provinciis, quod obſervato agendi modo ordinario illi omnino artibus aliorum ſorent diſturbandi, cum tamen iidem Reipublicæ eſſent ſumme neceſſarii. Additque, ni provinciæ ſactum ipſorum probaſſent, de capite ipſos fuiſſe periclitaturos, cum ea res alias iſtorum mandata excedat.) Nam tunc demum præfracte populus potuiſset inſiſtere illi principio, ſe non poſſe injuſſu ſuo a magiſtratibus obligari, ſi intolerabile quid Samnites poſtulaſſent. Id mordebat ambitioſum populum, quod ſub jugum miſſus ſuerat exercitus, ſtulto ſane conſilio ducis Samnitis, dum contumelia, viribus nihil detractura, iras ſerocis populi immenſum accendit. Verum ea ignominia dignus erat exercitus,

(*a*) Addit limitationem KULPISIUS Coll. Grot. Exercit. 7. §. 4. ſi actus nullam aliam quam renovati fœderis interpretationem recipiant, & tunc renovationem in ſingulos ſolum annos factam intelligi. Enimvero tales actus oſtendere erit difficile, & quod in annum fœderis renovatio fieri cenſeatur, rationem vix habet. Equidem ſocietas inter privatos interdum tacite renovata intelligitur. Verum id eſt ex lege civili, & inter privatos tantum locum habet. Vid. *L. plane 37. D. Pro Socio*. H. FELICIUS de Societat. c. 41. H.

(*b*) Vid. ſupra L. V. c. 10. §. 9. H.

(*c*) Prætermiſit AUCTOR Jura Legatorum niſi quod in L. I. c. 3. in tranſcurſu ea adtigit. Eadem nec quiſquam adhuc alius univerſim Latino ſermone pro dignitate perſequutus eſt. Nam GROTIUS L. II. c. 18. quando de Legatis, agit Jus Gentium voluntarium, ſive quod in moribus Gentium poſitum ſit, expendit. In genere igitur hic commendandus eſt Auctor Gallicus, Jean de WICQUEFORT de l'Ambaſſadeur, cujus optima Editio prodiit Amſtelodami 1730. in 4to. De foro autem Legatorum, ſolerter pro more ſuo egit Corn. van BYNKERSHOEK in opere ſingulari; de Jure Aſyli vero legatorum ædibus competente Chriſtianus THOMASIUS.

(*d*) Evolvatur LIVIUS L. IX. c. 8. & ſeqq. cui adjiciendus BUDDEUS in Juriſprud. Hiſtor. ſpecimine & THOMASIUS de Sponſione Caudina & Numantina, quæ inter Lipſienſes 6. & 14. ſunt.

(*e*) Ad hoc alii reſpondent conjecturam voluntatis in talibus non ſufficere. Vid. ſupra c. 6. §. 10. Quibus reponi poteſt, hic non tantum eſſe periculum, quale eſſe ſolet, ubi quis alteri bellum facit. H.

citus, quod nullis præmiſſis exploratoribus in locum incognitum ita temere ſeſe conjeciſſet. Quam ipſam tamen ſufferre ſatius erat, quam vires populi R. exſcindendas præbere. Expendantur, quæ Lentulus ſponſionem ſuadens differit apud Livium L. IX. c. 4. Quin & ſæpe a civitate ratihabentur promiſſa & acta ducum ob inſignem eorum auctoritatem (*a*), & ne ipſorum fidem aliis proſtituant. Inde apud Tacitum A. XII. (c. 18.) *Mithridates conſultat; cujus miſericordiam experiretur: quod Romanorum nemo id auctoritatis adeſſet, ut promiſſa ejus magni penderentur*. Sed nimirum ſuperbiſſimus populus nolebat conſiderare, ſibi non eſſe privilegium, quo minus & ipſe aliquando experiretur, quod aliis ſæpe intulerat. Generoſe tamen Samnites, quod deditos ſponſores non reciperent. Id autem ridiculum plane & ineptum erat, quod cum deditio fieret, Poſthumius genu ſuo A. Cornelii fecialis femur, quanta maxima vi poterat, perculerit, & clara voce inclamaverit: ſe Samnitem civem eſſe, illum legatum fecialem a ſe contra jus gentium violatum, eo juſtius bellum geſturos. Nec inſuper habendum, quod Livius ita de hoc proceſſu judicat: ſponſores; poſtquam dediti erant, & non recepti, iterum in caſtra Romana diſceſſiſſe, *ſua fide liberata*, ſed dubitabundus addit, *forſitan & publica*.

§. XIII. Ad quæſtionem denique: ſi ſumma poteſtas noverit a miniſtro ſuo ſponſionem factam, & ſiluerit, an inde colligatur hanc ab ipſa approbari? reſpondet Grotius dicto loco §. 17.

(*a*) Cum A. MDCII. Franciſcus Mendoſa, Reg. Hiſpaniæ Dux, captivus promiſiſſet, curaturum ſe ut ſolverentur, quicumque Fœderatis populis ubicunque locorum capti tenerentur, *in tantum valuit apud Regem Hiſpaniæ aut Mendoſæ, aut futurorum Ducum reſpectus, ut pactis acceſſerit*. H. GROTIUS L. XI. Hiſtor. Belgic. ad d. A. H.

CAPUT X.

DE PACTIS REGUM PROMISCUIS.

I. *Ordo ſequentium.*
II. *Quatenus rex reſtitutione in integrum gaudeat contra extraneum:*
III. *Et quatenus contra cives ſuos.*
IV. *Contractus regum quatenus exempti legibus civilibus.*
V. *Rex de ſuo juramento valido diſpenſare nequit.*
VI. *Quatenus civi actio contra regem ex contractu ſit.*
VII. *Contractus civium ſubjacent dominio eminenti.*
VIII. *Quatenus ex contractu regum obligentur ſucceſſores.*
IX. *An donationes regum ſint revocabiles.*

Restat ut videamus de illis quæſtionibus, quæ circa pacta regum promiſcua agitari ſolent. Quæ ad tria capita revocari poſſunt, primo an regi competat peculiaris aliqua poteſtas circa pacta propria; deinde quid ipſi liceat in obligationes adverſus ſubditos contractas: & denique qua ratione ſucceſſores ſuos queat obligare.

§. II. Circa primum quæritur, cum rex cives ſuos in contractibus læſos in integrum queat reſtituere, aut juſtis de cauſis a juramento abſolvere, an idem quoque poſſit in ſe ipſo; ubi ſcilicet per dolum aut vim, vel ex lubrico ætatis cum altero damnoſe contraxerit, aut ſi alias in contractu enormiter læſus ſit, aut ſi temerario juramento ſeipſum obſtrinxerit. Ubi obſervandum, ſi iſthæc quæſtio ita crude, & uti verba jacent, accipiatur, eam contradictionem involvere. Nam reſtituere in integrum, abſolvere a juramento, tales ſunt actus, qui non ſolum in alium tendunt, ſed & qui proficiſcuntur

ſcuntur ab eo, qui poteſtate aliqua ſuperiore eſt inſtructus in alterum (*a*), qui reſtituendus aut abſolvendus eſt. Ergo quæſtio ita potius exprimenda fuerit: ſi rex in obligatione aliqua contrahenda læſus fuerit, an poſtea læſione deprehenſa, propriam per auctoritatem poſſit declarare, obligatione illa ſeſe ob adhærens ei vitium non teneri? Hic ſciendum, quemadmodum qui in libertate naturali vivunt, nemini mortalium ſubjecti, ſuarum rerum ipſi ſint arbitri (*b*); ita ſi ab altero in pacto injuſte lædantur, ipſi per ſe reſtitutionem aut ſupplementum exigere poſſunt, modo læſio & injuria ſit manifeſta. Nam ubi ea dubii quid habet, par fuerit per arbitros rem definiri (*c*). Igitur ſi rex, utpote naturali gaudens libertate, pacto ſuo ineſſe aliquod vitium deprehenderit, per ſeipſum alteri poteſt declarare (*d*), ſe ex vitioſo illo pacto nolle teneri; neque neceſſum eſt, ut ab alio ejus relaxationem impetret, quod intrinſeca ſua natura ad obligationem & jus producendum eſt ineptum. Apud GRAMONDUM Hiſt. Gall. L. II. Ludovicus XIII. aſſerit: *juſtam appellationem a rege in vinculis poſito ad regem liberum eſſe*. Enimvero quia fieri poteſt, ut quis per malitiam ad fidem fallendam incitatus perfidiæ ſuæ vitium aliquod pacti prætexat; inde in civitatibus recte conſtituitur, quinam actus ipſo jure pro invalidis & nullis ſint habendi, aut ſuper quibus cognitio & ſententia judicis ſit expectanda.

§. III. Quod ſi autem regi ſit negotium cum ſuis civibus, tunc de diſtinctis caſibus diſtincte putaverim pronunciandum. Minorennitas regis tamdiu durare judicatur, quod regni adminiſtratio penes tutores eſt. Intra eam cum extraneis quidem ipſe nihil contrahere poteſt. Sed ſi cum cive ſuo contraxerit, eoque deinceps contractu læſum ſe deprehendat; non apparet ratio, quare nec ipſe legum beneficio frui debeat (*e*), quod aliis indulget; cum alias deteriore conditione, quam privatus eſſet; nec propter ætatis infirmitatem præſumi poteſt, ipſum exceptioni minorennitatis valide renunciaſſe. Pacta cum extraneis per tutores regios legitime inita rex ſub obtentu minorennitatis poſt revocare non poteſt (*f*), quia alias nemo ſecure cum rege minorenni paciſci poſſet. Tutores tamen adminiſtrationis ſuæ rationem reddent. Sed nec ulla exceptio metus aut læſionis, dolive valet contra capitulationes (*g*), circa quas cum regibus limitatis populus in delatione regis convenit. Quod ſi leges iſtæ nimis duræ videbantur, nemo erat, qui regnum ſuſcipere cogeret. Nec præſumitur, populum aliquem adeo imprudentem eſſe, ut regem ſuum ejuſmodi legibus velit adſtringere, quæ ſummum imperium reddant mancum, aut velut immobile. Quo loco & illud obiter quæritur: an David potuerit retractare juramentum, quo Simei, qui profugum conviciis inſectatus fuerat, impunitatem promiſerat? Id quod negandum. Nam neque per vim metumve, aut per imprudentiam juraverat rex, ſed cauto potius conſilio, ut tanto clementiæ ſpecimine defectionis ſibi conſcius populus eo fidentius ad obſequium rediret. Et vero impunitas illa in ſe non erat illicita, poterarque delictum illud rex, utpote in ſuam perſonam commiſſum, citra cujuſquam injuriam condonare. Verum an recte fecerit, quod in ultimis mandatis Salomonem ſuper facinore iſto monuerit (*h*), quidam dubitavere. Nos arbitramur Davidem nihil hic contra juramentum ſuum feciſſe. Neque enim praecipiebat filio, ut ipſe Simei ob delictum plecteret; ſed monebat duntaxat, ut hominem pravum, & familiæ ſuæ infeſtum caute obſervaret, ne res novas moliretur, & ſi quid flagitii denuo committeret, in venia danda non adeo facilis eſſet. Hinc Salomon ipſi præcepit, ut Hieroſolymis ſub oculis regis habitaret, nec rivum Cedron tranſiret, ne adſpiciendo locum, in quo Davidi jam fœde maledixerat, ſuper impunitate ſua gaudium conciperet. Verum divina providentia ita diſpoſuit, ut leges tam faciles, abs ſeſe quoque

(*a*) V. ſupra L. IV. c. 2. §. 24. H.

(*b*) Et judices L. V. c. 13. §. 2. H.

(*c*) d. c. 13. §. 3. & ſequ. H.

(*d*) Etiamſi metu fuerit initum. V. ſupra L. III. c. 6. §. 11. H.

(*e*) Maxime cum & leges illæ contra ipſum valeant. V. §. ſeq. H.

(*f*) Niſi tutores mala fide egerint, aut poteſtas eorum a concilio aliquo fuerit ſuſpenſa. V. quæ dixi Diſſert. de Tutel. regia ſect. 2. §. 12. H.

(*g*) V. ſupra L. VII. c. 6. §. 9. H.

(*h*) Conf. L. IV. c. 2. §. 23. ubi hæc iiſdem fere verbis leguntur.

quoque approbatas, violaret, ut juſta foret occaſio, condigno nequam hominem exitio tradendi.

§. IV. Observandum deinde, utut reges, quando actus quoſdam cum civibus ſuis exercent non ut reges, ſed ut quivis alii privati, præſumantur ob oculos habuiſſe leges civitatis poſitivas (*a*), quæ ſuper validitate talium actuum extant: tamen cum ipſi ſint ſuperiores legibus civilibus, nulla neceſſitate ſtringuntur, ut omnino eas leges etiam in privatis actibus ſequantur. Igitur ſi ſcientes volenteſque contractum aliquem ineant, qui alias per leges civiles invalidus erat; cenſentur contractum iſtum abs vi legum civilium, ſi qua eſt, exemiſſe, ex iiſdem irritum non declarandum; cum alias nihil ab ipſis foret actum. De facto Philippi II. regis Hiſpaniarum, qui obtentu legum ære ſe alieno exſolutum ibat circa finem ſuperioris ſeculi, videatur Grotius Hiſt. Belgicæ L. V. (*b*). Id tamen omnino admiſerim, ſi in contractu enormem læſionem, quam ab initio non videbat, poſtea rex deprehenderit; eum contractum ab ipſo poſſe reſcindi, aut ſaltem ad æquitatem reformari. Add. Grotius L. II. c. 14. §. 2.

§. V. Illud manifeſtum eſt, haudquidquam licere regi juramentum ſuum reſcindere, valide conceptum, & cui nullum adhærebat vitium, eo tantum obtentu, quod quædam ſuorum ſubditorum juramenta eidem liceat reſcindere. Nam quæ hoc modo reſcinduntur, jam antea hanc conditionem in ſe habebant; ni ſuperior noluerit. Atqui nullam poſſe contrahi obligationem, ſi quis ſuo arbitrio reſervaverit facultatem non præſtandi, in aprico eſt. Add. Grotius dicto loco §. 3.

§. VII. Ceterum etſi promiſſa ac pacta æque conſcientiam regis, quam alicujus privati ſtringant: in eo tamen eſt diverſitas inter obligationem regis & ſubditorum, quod iſte facili negotio a ſubdito tergiverſante debitum poſſit extorquere. Verum civi, quamdiu tali, nullum ſuppetit medium ab invito rege debitum extorquendi. Etſi nullus cordatus rex legitime contractum debitum ſolvere abnuet, qui cogitaverit, ſuam ſalutem atque eminentiam fide pactorum niti; ac indignum eſſe, ſi cui juſtitiæ aſſerendæ eſt ipſe conſtitutus, eam ipſe ultro proculcet. Quod ſi tamen reges ex contractu ſubditis adverſus ſe actionem concedant in proprio tribunali (*c*), iſta actio non tam jure civili, quam æquitate naturali nititur; quaſi cognita ſua obligatione non poſſint, quod debent, non velle præſtare. Adeoque ejuſmodi actione non id quæritur, ut rex cogatur ad ſolvendum debitum, ſed ut ſubditus liquido oſtendat, principem ad id ſolvendum ſeſe obligaſſe. In ejuſmodi autem judicio merito debet obtinere illud Siſimethræ apud Heliodorum Æthiop. L. X. *Τὰς ὑπεροχὰς οὐ δυσωπεῖ τὸ δίκαιον· ἀλλ' εἷς ἐστὶν ὁ βασιλεύων ἐν ταῖς κρίσεσι, ὁ τοῖς λόγοις γονιμωτέροις κρατῶν. Faſtidia dignitatis non reſpicit æquitas; ſed is regnat in judicio, qui probabilioribus vincit rationibus.*

§. VII. In quoque contigere poteſt, ut ſubdito jus quæſitum ex contractu auferatur, in pœnam, vel ex vi dominii eminentis; ut tamen hic neceſſitas Reipublicæ antecedat, & refuſio de publico fieri debeat (*d*). Sicuti etiam ex cauſa ſolutio differri poteſt, ubi magna Reipublicæ neceſſitas pecuniam, privato alias ſolvendam, tantiſper ſibi impendi imperat. Ex quibus etiam apparet, quid de tabulis novis judicandum ſit: quæ Soloni vocabatur *σεισάχθεια*. Vid. Plutarchus Solone. Cicero Offic. II. (c. 24.)

§. VIII. Porro ut appareat, an & quatenus rex anteceſſor poſſit obligationem tranſmittere ſuo ſucceſſori ex contractu privato; videndum prius eſt, an rex regnum ſuum habeat in patrimonio, an vero idem poſſideat jure velut uſufructuario (*e*). Qui regi ſuccedit, cui priori modo regnum tenetur, is, ut in omnia ipſius bona, ſic & in debita, & obligationes, quæ non ultimato in ipſius perſona terminabantur, ſuccedere cenſendus eſt. Circa debita autem regum, qui poſteriori modo regna obtinent, Grotius L. II. c. 14. §. 11. cenſet, ad iſta exſolvenda non teneri

(*a*) Vid. ſupra ad L. VII. c. 6. §. 3. H.

(*b*) Et L. XVI. Hiſtor. ad A. MDCVII. in fine, ubi refert, Philippum III. Reg. Hiſp. creditoribus minuiſſe uſuras, ſibi prorogaſſe diem. H.

(*c*) Vid. ſupra L. VII. c. 6. §. 2. H.

(*d*) Vid. ſupra c. 5. §. 7. H.

(*e*) Quam Regnorum diviſionem fundamento deſtitui ſupra monitum fuit.

Digitized by Google

neri ſucceſſores ἀμέσως, & eo ipſo, quod in locum alterius ſubeunt. Nam tales reges jus ſuum ad regnum non accipiunt ab eo, qui proxime deceſſit, ſed ab ipſo populo (*a*). Verum ἐμμέσως, & per interpoſitam civitatem (*b*) etiam rales ſucceſſores ex debito anteceſſorum obligantur, non quidem veluti pro ſe, ſed tanquam capita civitatum, quam ulrimato afficit debitum a rege tanquam iſtius capite contractum. Quod enim regibus competat facultas ipſam civitatem per debita obligandi, inde manifeſtum eſt, quod ſæpe alia ratione neceſſitatibus Reipublicæ non poſſit ſuccurri, quam ut ejuſmodi debira contrahanrur. Cum autem regi competat facultas civitatem adminiſtrandi & conſervandi, etiam competent ipſi omnia media, ſine quibus finis ille non poteſt obtineri. Neqne tamen illa poteſtas obligandi civitatem in infinitum abir, ſed tantum eo uſque, quoad probabilem rationem debitum contrahendi rex habuerir. Neque enim ad eas anguſtias redigendus eſt rex, ut non niſi illa debita in civitatem devolvere poſſit, quæ actu in utilitatem civitatis ceſſerunt; (licet municipales magiſtratus huc adſtringi poſſint; vid. *L. 27. D. de Rebus creditis*:) ſed ſufficit ſi probabilem rationem facti ſui habuerit (*c*), licet ſors præter ſpem evenru deſtitutus fuerit. Vid. *L. 12. C. de Tranſact.* Sic igitur contractus regum obligabunr civitatem, qui non manifeſte abſurdi aut iniqui ſunt; etſi in dubio pro ratione regis præſumitur. Adeoque ex illis etiam ſucceſſores renebunrur, quatenus capita civitatum. Quin & ipſe populus tenebitur, ſi rege ſublato, ſui juris eſſe cœperit (*d*). Nam & ſi quid populus antea liber contraxiſſet, obligaretur & is, quem poſtea populus etiam pleniſſimo jure conſtituiſſet. Atque hoc modo iſthanc quæſtionem definire melius eſt, quam adhibita diſtinctione inter læſionem modicam & magnam (*e*). Nam in adminiſtratione rerum civilium longe æquius eſt probabilem rationem, quam exitum ſpectare; cum etiam prudentiſſime cogitata improviſus caſus ſoleat intercipere.

§. IX. Isthæc, quæ de contractibus regum dicta ſunt, eriam ad donationes eorum applicari debent; ut nempe illæ a ſucceſſoribus revocari nequeanr, ſiquidem probabilem rationem habuerint. Vid. Svetonius Tito c. 8. Plinius L. X. Epiſt. 66. (*f*) Gratianus Cauſ. 25. quæſt. 1. c. 15. Contra Galba largitiones a Nerone factas repetere inſtituit, decima tanrum liberalitatis parte apud quemque relicta. Svetonius Galba c. 15. Tacitus H. L. II. (c. 55. num. 4.) Et apud Eundem H. L. III. ridenrur Vitellii Rempublicam lacerantis donationes, *quæ neque dari neque accipi ſalva Republica poterant.* Sic Senatus rurſus vectigales juſſerat civitates, quas Sulla pecunia accepta immunes fecerat. Quod tamen improbat Cicero Offic. III (c. 22.) Et ſane videtur, pecuniam ipſis fuiſſe reſtituendam, ſiquidem ea in publicos uſus impenſa fuerat. Sic etiam Baſilius Macedo, cum anteceſſor ipſius Michael omnem pecuniam publicam diſſipaſſet, decrevit, *ut qui nulla probabili de cauſa pecuniam accepiſſent, eam, ut ſaltem ejus ſemiſſem reſtituerent*, apud Zonaram in Baſilio Macedone. Add. Hieron. Osorius de Reb. geſt. Eman. L. I. ubi de donationibus regis Joannis, morte inſtante factis, agit. Quanquam & circa ejuſmodi donationes obſervandum, de quonam factæ ſinr. Si de ſuo rex donavit, plane irrevocabilis donatio erir. Sin de fructibus bonorum facta donario fuerit, quorum adminiſtratio penes regem erat; ſpectandum omnino, an ea rationem, modumque habuerir. Nam uti nemo negaverit, quin ex ærario bene meritis aut merentibus donare quid poſſit, prout opes Reipublicæ ferunt: ita ſi in homines nauci,

(*a*) Vid. ſupra L. VII. c. 7. §. 12. circa fin. H.

(*b*) Sive potius populum pacto primo conjunctum. H.

(*c*) Plane ut in adminiſtratione ex mandato & negotiorum geſtione negotium ex juſta neceſſaria vel utili ratione inchoatum vel ſuſceptum eſſe ſufficit, etſi id effectum non habuerit. *L. 10. §. 9. D. Mandati L. 10. L. 12. L. 22. D. de negot. geſt.* l. XVII. *De In rem verſo.*

(*d*) Infra c. 12. §. 2. H.

(*e*) Aut inter regna ſucceſſiva & electiva, in quibus ſucceſſores obligari negat KLOCKIUS de Contribut. c. 5. n. 53. ſeq. cum iis, quos protein. Non enim electus Rex ex perſona deceſſoris, ſed propter populum obligatur. H.

(*f*) Ubi edictum Divi Nervæ exhibetur. Quem morem in regno Franciæ, per quam religioſe obſervari, ſcribit CUJACIUS in Paralipom. oper. poſth. ad tit. X. *de Confirm. utili vel inutili*. H.

Digitized by Google

ei, atque inutiles immodica pecunia ſit profuſa, ærariumque per ambitionem exhauſtum, ſatius credo fuerit, inde revocari, unde publicæ egeſtatis cauſa (*a*). Add. Boeclerus ad Grot. L. I. Grotius d. l. §. 12. Non inſuper quoque habendum, quod de Ferdinando Arragonio refert Laurentius Valla de Rebus geſtis ejus Regis L. III. *In patrimonio regali tuendo tenax, quod qui alienarent, ajebat, inimicos potius parare ſibi, quam amicos, quia ex ſubditis illos quoſdam regulos facerent, ſemper ſolicitos ac ſuſpicantes, eorum jura licentiamque iri deminutum.* Eadem quoque applicari potuerant ad privilegia (*b*) & immunitates (*c*), ut nempe inſpiciatur, an & ipſa rationem atque modum habuerint, & an cum ſalute civitatis conſiſtere poſſint. Nam quin hæc pluris eſſe debeat, quam inconſulta regis facilitas, dubium non eſt. Sicuti & alias ejuſmodi privilegia, quatenus ad onerandos reliquos cives pertinent, ſtricte interpretanda ſunt (*d*). Conſ. *L.* 1. §. 10. 16. *D. Ne quid in loco publico*, & Oratio Demosthenis adverſus Leptinem. (p. 279. E. Ed. Steph.) Apud Appianum Alexandr. Ibericis cum Romanis tributa & militiam exigentibus Celtiberi privilegia ab ipſis Romanis conceſſa opponerent; additur; *Et ita ſi res habebat. Sed cum Senatus ejuſmodi privilegia alicui indulget, ſemper hanc addit exceptionem:* Κυρίας ἔσεσθαι μέχρις ἂν αὐτῇ ϗ τῷ δήμῳ δοκῇ. *valitura, quamdiu ſibi populoque Romano libuerit.* Apud Guicciardinum Hiſt. L. VII. Ludovicus rex, Genuenſibus rebellibus devictis, annullavit omnes conventiones inter ipſum, & eam civitatem initas (*e*): ſed tamen eadem omnia iterum conceſſit, tanquam privilegia, non tanquam pacta; *ut ſemper foret in ſua poteſtate iſtis eandem privare.* Quod tamen circa quævis privilegia procedere non crediderim, ſed illa tantum, quæ non niſi vim precarii obtinent.

(*a*) Jacobus Rex Scotiæ donationes omnes, in præjudicium coronæ factas, & emtiones revocavit. Robert. JONHSTONUS. L. V. Rer. Britannic. ad A. MDXCI. H.

(*b*) Vid. Obſervat. Haleoſes T. II. Obſ. 12. 14. 15. Adde, Revocationem Privilegii, quamvis juſtiſſimis de cauſſis fiat, rem periculoſam eſſe, & quæ multum prudentiæ deſideret. Solent enim, ſi ſæpe Privilegia revocentur, inde ſeditiones oriri ſedatu ſæpe difficillimæ.

(*c*) Vid. quæ diſputata in Anglia ſuper privilegiis civitatum Hanſeaticarum apud GROTIUM L. VII. Hiſtor. ad A. MDXCVIII. CAMDENUM Hiſtor. Eliſabeth. ad A. MDXCVII. H.

(*d*) Vid. ZIEGLERUS L. I. de Jur. majeſt. c. 12. §. 14. Adde ſupra L. V. c. 6. §. 22. hoc libro c. 5. §. 32. H.

(*e*) In Romano etiam Imperio moris erat, cum provinciæ ſe ſubmitterent, ab Imperatoribus [illegible] ſive edictum publicari, cujus tenore primum dominationem omnem & poteſtatem in illum populum ſibi vindicabant; deinde de jure ſuo remittebant, facta inſinuatione ſecuritatis & libertatis populi ſubditi. Provinciæ autem, ut horum privilegiorum honorem redderent Imperatoribus, in perpetuam memoriam omnia acta publica ab illo tempore computabant. Quod exemplo Antiochiæ, a Cajo Julio Cæſare libertate redonatæ, docet Joannes ANTIOCHENUS L. IX. Chronograph. MSS. apud Joh. GREGOR. not. & obſervat. ad loca aliquot ſcripturæ c. 36. Hæc forte cauſa, quare libertas quandoque adempta fœderatis civitatibus. Vid. SVETON. in Auguſto c. 47. in Tiberio c. 37. ubi de Cyzicenis, in Claudio c. 23. in Veſpaſiano c. 8. ubi de Achæis, Lyciis, & aliis. H.

Digitized by Google

CAPUT XI.

QUIBUS MODIS CIVIS ESSE QUIS DESINAT.

I. *Civis quis eſſe deſinit, rege ſine ſucceſſore mortuo.*
II. *Item, ſi quis migret.*
III. *Quid in migratione obſervandum?*
IV. *An gregatim poſſit diſcedi.*
V. *An licitum ſit ſimulare transfugam?*
VI. *An civitas poſſit expellere civem pro lubitu?*
VII. *De exilio.*
VIII. *Civitas amittitur per vim hoſtilem.*
IX. *An deditus, nec receptus, civis maneat?*

INter modos, quibus aliquis civis eſſe deſinit, a nonnullis & iſte numeratur, ſi rex ſine omni hærede & ſucceſſore moriatur, aut regnum habere cœperit pro derelicto. Tunc enim ſingulos in libertatem naturalem abire. Sed cum planum ſit regnum ejuſmodi caſu non penitus diſſolvi, ſed in formam interregni recidere; igitur perit quidem tunc obligatio civium adverſus regem, qui nullus amplius exſiſtit, ita tamen, ut primævo adhuc civitatis pacto inter ſe cives conjuncti maneant (*a*).

§. II. Illud frequentiſſimum eſt, ut quis ſponte, permittente ſua civitate, in aliam civitatem concedat, ſedem ibi fortunarum fixurus. Iſthæc ſpontanea migratio quo uſque civibus ſit permiſſa, ex modis, quibus aliquis in civitatem ſit receptus, colligitur. Quidam enim juſto bello victi, aut extrema neceſſitate adacti in civitatis alicujus ditionem concedunt; qui quanta hic libertate gaudeant, ex legibus civitatis eſt cognoſcendum. At ſi quis liber homo, qui vel nullius imperio ante ſubjectus fuit, uti priſci illi patresfamilias, vel eo, quo antea tenebatur, jam ſolutus, ſponte ſeſe alicui civitati adjunxerit; itidem ex ſtatutis ejus civitatis erit judicandum, quidnam circa migrationem libertatis ipſi ſit relictum. Dantur enim civitates ex quibus citra expreſſum earundem conſenſum migrare non licet. Alicubi certo onere ea licentia eſt redimenda; puta ſumma aliqua pecuniæ, aut aliqua bonorum portione. De Argivis Ovidius Metam. L. XV. (v. 28. 29.) *Prohibent diſcedere leges, Pœnaque mors poſita eſt patriam mutare volenti.* Ubi autem circa eam rem nullæ extiterint leges, quid liceat, ex conſuetudine aut ex natura ſubjectionis civilis colligendum. Quæ conſuetudo admittit, eorum licentiam quilibet civis habere cenſetur. Si neque hæc prælucet, & in ſubjectionis pacto in neutram partem ea de re mentio ſit facta: magis eſt, ut licentiam pro arbitrio migrandi liber ſibi homo reſervaſſe intelligatur (*b*);

utque

(*a*) Vid. ſupra L. VII. c. 7. §. 7. H.

(*b*) Ego contra cum ARNISÆO L. I. Rer. Pol. c. 5. ſect. 8. diſceſſum ſine venia impetrata nego eſſe licitum, ob duplex pactum, quo civitatem firmari ſupra diximus. Nec obſtat, primo pacto ſocietatem conſtitui, cui renunciare fas ſit. Etenim hoc ex conſtituto, & civili non naturali jure provenire, ſatis oſtendit fœderum obligatio, in qua id non obtinet. Quare ſic exiſtimo, ubi lex vel conſuetudo aliud non introduxit, ultroneam civis ſubditi demigrationem a voluntate ſummi imperantis pendere hactenus, ut æſtimet, an ea fraudi vel damno ſit Reipublicæ. Nam ſi nullo vel exiguo civitatis commodo diſceſſum & ſimul fortunam civis removetur, ſummus imperans haut dubie peccat. Cui conſequens eſt, non injuſtum eſſe vectigal, quod ab imperantibus interdum ob peculiares Reipublicæ rationes (v. Nicol. BURGUNDUM L. III. Hiſtor. Belgic. ad A. MDLXV.) exigitur. Deinde leges vel mores, emigrationem civium ſub pœna vetantes, quales olim apud Argivos, Ovidio teſte, hodie in Moſcovia, Ducatibus quibuſdam Italiæ, & alibi (H. BODINUM L. I. de Rep. 6.) univerſe pro irritis aut iniquis haberi haut poſſe. Poſtremo civem, emigrandi licentiam nactum, ob hoc ipſum & alia beneficia ante percepta antiquæ patriæ permanere obligatum, quatenus novæ ſtatus patitur. Ita Joannes Storius Anglus, ut ut Hiſpaniæ Regis ſubditus juratus, quod multa contra Angliæ regnum machinatus eſſet,

utque adeo *mundanum* ſe potius cum Socrate quam glebæ certæ adſcriptum ferre velit (*a*). VALERIUS FLACCUS L. VII. (v. 227.) *Omnibus hunc communem animantibus orbem, Communes & crede deos: patriam inde vocato, Qua redit itque dies, nec nos dIs nata malignis Cluſerit hos uno ſemper ſub frigore meſſis, Fas mihi non habiles, & fas tibi linquere Colchos.* Qui enim civitati ſe adjungit, ille cura ſui ac rerum ſuarum haudquidquam ſeſe abdicat; ſed id potius agit, ut inſigne ſibi firmamentum circumponat. Quia tamen ſæpe contingit, ut publicum regimen privatis alicujus rationibus parum expediat, aut alibi commodius iiſdem queat proſpici: & vero poſtulari nequit, ut ad unius aut paucorum lubitum Reſpublica reformetur; proximum erit, ut ipſis ſit conceſſum per migrationem rebus ſuis conſulere. CICERO Tuſc. Quæſt. L. V. *Demaratus Torquinii regis pater tyrannum Cypſelum quod ferre non poterat, fugit Tarquinios Corinthio, & ibi ſuas fortunas conſtituit. Num ſtulte antepoſuit exilii libertatem domeſticæ ſervituti?* Add. DIODORUS SICULUS L. I. c. 67. Aliis ut dotes animi exſerant, ſua civitas campum non præbet. In quos cadit illud STATII Sylvar. L. I. *Vidi ego tranſertos alieno in robore ramos Altius ire ſuis.* Alii experiuntur illud: Ουδεὶς προφήτης δεκτὸς ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ. *Nullus Propheta eſt acceptus in patria ſua*; quod livore tumeant ignavi oculi, cum virtute ſupra ſe evectos ſentiunt, quos quondam in æquo, aut infra viderunt. Vel etiam quia, ut Lacydes ajebat apud DIOGENEM LAERTIUM L. IV. (§. 60.) Τὰς εἰκόνας πόῤῥωθεν δεῖ θεωρεῖσθαι. *Procul ſpectari imagines oportet*; quia *minuit præſentia famam*. Talibus licentiam migrandi denegare velle, idem foret atque liberis hominibus imperare, ut ſupra parentum ſuorum conditionem nunquam adſpirare audeant. Sed & ipſæ civitates ex hac migrandi licentia commodum ſentiri poſſunt, adſcitis aliunde egregiis viris. CICERO pro Balbo (c. 13.) *Jure noſtro neque mutare civitate quiſquam invitus poteſt, neque ſi velit, mutare non poteſt, modo adſciſcatur ab ea civitate, cum eſſe ſe civitatis velit.* Et mox: *Multi etiam ſuperiore memoria cives Romani ſua voluntate indemnati & incolumes, his rebus relictis, alias ſe in civitates contulerunt. Et ex omnibus civitatibus via eſt in noſtram, noſtriſque civibus patet iter ad cæteras civitates.* Idque jus ampliſſimis verbis extollit; *O jura præclara*, inquit, *atque divinitus jam inde a principio Romani nominis a majoribus noſtris comparata, ne quis invitus civitate mutetur, neve in civitate maneat invitus. Hæc ſunt enim fundamenta firmiſſima noſtræ libertatis, ſui quemque juris & retinendi & dimittendi eſſe dominum.* Add. *L.* 12. §. 9. *D. de Capt. & poſtl.* & GROTIUS L. II. c. 5. §. 24. Neque obſtat, quod patresfamilias, qui initio civitatem conſtitutum iverunt, pacto intelliguntur ſinguli ſingulos obſtrinxiſſe, quod ipſi ſuas vires in commune velint conjungere. Nam etiam aliis ſocietatibus renunciare poteſt ſocius, ſi id fiat citra dolum malum, non intempeſtive & in fraudem cæterorum, præſertim ſi ad certum tempus ſocietas non ſit contracta. Quanquam & ideo multæ civitates parum curent, an ſui cives migrent, quod multitudine hominum laborent, & potius circa eam minuendam ſint ſollicitæ.

§. III. ISTA tamen migraturo ex debito aut decoro obſervanda ſunt, ut, cum civitatis plerunque interſit noſſe civium numerum, indicet de ſuo diſceſſu. Niſi forte certis ex argumentis colligat, civitatis nihil intereſſe, gnara ipſa, an inſcia quis diſcedat. Illis autem utique expreſſo civitatis conſenſu opus eſt, qui ad peculiare munus, præſertim ad certum tempus, ſeſe obſtrinxere, puta qui legationem obeunt, qui in expeditione verſan-

ſet, ex inſidiis captus, majeſtatis damnatus fuit: ajebant enim Angli, *neminem patriam, in qua natus ſit, exuere, nec ſolum natale aut Principem pro arbitrio ejurare poſſe.* Ut CAMDENUS ad A. MDLXXI. & Joann. MEURSIUS in Vita Guilielm. Auriac. L. V. ad A. MDLXIX. referunt. Quanquam H. GROTIUS Appendic. Epiſt. 670. & 672. A. MDCXLIII. ſub exemplo Rougemontii ſecus ſentiat, ſcribens inter alia: *Ego exiſtimo, licere Belgis, ut & Hiſpanis, patriam derelinquere, ſine ullis vinculi reliquiis.* Cæterum & ille CICERONIS *pro Balbo* locus, quem AUCTOR adduxit, ſatis evincit, jus mutandi civitatem eſſe beneficium, & Romanis ex lege competiiſſe. H.

(*a*) Apud PLATONEM cuivis privato Athenis integrum erat, examinatis leges & conſuetudines Reipublicæ, &, ſi eas e re ſua eſſe non putaret, cum omnibus bonis ſuis, quo vellet, ſecedere. Vide ejus Criton. p. 51. D. Edit. Serrani.

ſantur (*a*), aut allo in munere, quod ex ſingulari pacto fuit ſuſceptum. Sed & tempeſtive debet fieri diſceſſus, & quando civitatis non peculiariter intereſt, ne is fiat. Quam in rem bæc adfert exempla GROTIUS dicto loco. *Si magnum ſit contractum æs alienum, niſi paratus ſit civis in præſens partem ſuam exſolvere. Item ſi fiducia multitudinis aut virtutis certorum civium bellum ſit ſuſceptum, præſertim ſi obſidio immineat; niſi paratus ſit civis ille alium æque idoneum ſubſtituere, qui Rempublicam defendat.* Vid. LYCURGI Oratio contra Leocratem. Nec bonos cives dixeris, in quos applicari queat illud HORATII L. I. Od. 35. (v. 26. 27. 28.) *diffugiunt cadis Cum fece ſiccatis amici, Ferre jugum pariter doloſi.* Id autem probe obſervandum, vocabulum migrandi ita hic accipi, ut quis alicujus civitatis fines & territorium excedat; non ut imperio civitatis in ſe renunciare velit, & nihilominus intra ejuſdem territorium domicilium habere (*b*). Quæ enim certis finibus ditionem ſuam circumſcripſit civitas, cenſetur ſimul prohibere, ne quis ipſa invita domicilium ibi habeat, qui ejus imperium nolit agnoſcere. Quo loco & illud obſervandum, ſpurium eſſe modum obligatione ſuæ civitatis ſeſe exſolvendi, qui olim Hiſpaniæ Proceribus frequentabatur, ut publicis tabulis patriæ renunciarent, & in alia loca ſe conferrent. Quo facto credebant, nefas ſibi non eſſe, arma Regi patriæque ſuæ inferre, nec eo nomine majeſtatis poſtulari ſe poſſe. Vid. MARIANA de Rebus Hiſpan. L. XIII. c. 11. Ex hactenus dictis etiam colligi poteſt, quam efficaciam habeant mandata avocatoria, queis indigenas ab exterorum miniſteriis abſtrahere vult civitas. Scilicet ſi ex civitate, in qua promiſcue jus emigrandi uſurpatur, aliquis nullo peculiari vinculo adſtrictus in aliam civitatem fortunarum ſedem tranſtulerit, in eum nihil amplius juris habet antiqua civitas; adeoque nihil agit, ſi vel maxime diſpendium famæ non parituro minetur. Aſt in illum adhuc civitati jus manet, qui vel contra ipſius leges migravit, vel peculiari vinculo fuit obſtrictus, vel bona adhuc præſertim immobilia ſub ipſius ditione poſſidet, vel deniqne peregrinandi duntaxat cauſa, reſervato ſibi civitatis jure abeſt. Quo loco etiam obiter memoranda lex Solonis apud PLUTARCHUM in ipſius vita: qua *recipi civitate vetat, niſi qui ſint in perpetuum exilium patria ſua exacti, aut cum toto domicilio Athenas artis ſuæ exercendæ gratia commigraverint. Quod ſtatuiſſe ferunt eum non tam ſummovendorum cauſa alienigenarum, quam invitandorum Athenas ſpe certa in communicationes ſe venturas civitatis ſimul fidos exiſtimans fore hos, quod conſulto, illos quod coacti patriam ſuam repudiaviſſent.* Cæterum cum in eum, qui ſemel vinculo civili liberatus eſt, civitas nihil poteſtatis retineat, in aprico eſt, iſtum, ſi a nova ſua civitate, in quam ſe contulit, ad veterem civitatem tanquam legatus mittatur, omnino privilegiis legatorum frui, inter quæ præcipuum eſt, ut exemtus ſit a juriſdictione ejus, ad quem mittitur (*c*). Nam ſi quis veterem civem tali honore dignari non velit, admiſſionem iſtius detrectare poteſt. Quod eo uſque videtur extendendum, ut ſi civis ſciente ſua civitate alteri civitati fidem ſuam addixerit, circa hujus negotia ibidem ſub charactere legati & miniſtri publici expedienda, iſta eidem obligationem civicam remiſiſſe intelligatur; cum duæ obligationes ejuſmodi indolis in uno ſubjecto hærere nequeant. Eoque talis ex eo tempore in patria ſua, quam fictione quadam mutaſſe judicatur, utique juribus & privilegiis legatorum fruetur.

§. IV. GREGATIM tamen non poſſe diſcedi GROTIUS d. l. aſſerit ex ea ratione, quia hoc conceſſo, civilis ſocietas non poſſit ſubſiſtere. In moralibus autem neceſſarium judicari, citra quod finis aliquis obtineri nequit; & fieri non poſſe, quod eundem intercipit aut deſtruit. Add. LIVIUS L. XLI. c. 8. 9. Quæ tamen ſententia dubio non caret. Si enim ſingulis licet pro arbitrio migrare, cur non idem liceat pluribus, quibus ſedem fortunarum

eodem.

(*a*) Hinc transfugas licet, ubicunque inventi fuerint, quaſi hoſtes interficere, ut eſt in *L. 3. in fin. D. ad L. Corneliam de Sicar.* Conf. *L. 7. D. de Re militar.* CUJACIUS L. IV. Obſer. 9. H.

(*b*) Quales olim in Germaniæ Principum regionibus erant Phalburgeri dicti, variis Imperatorum Conſtitutionibus repreſſi. H.

(*c*) Modo ſe ut legatum gerat, & hoſtilia in civitatem, quæ eam admiſit, non moliatur. Add. Rich. ZOUCHÆUS Part. II. ſect. 4 quæſt. 19. de exule, an ei ad Principem ſuum legato ſecuritas debeatur? H.

Digitized by Google

eodem tempore transferre commodum eſt; modo nihil eorum, quæ ſupra monuimus, obſtet (*a*). Nec ad rem facit, quod hoc modo civitas debilitetur. Nam qui jus non habet me invitum retinendi, illi non fit injuria (*b*), ſi futurum aliquod commodum nondum debitum, meo diſceſſu ipſi intercipiatur. Neque vero neceſſarium eſt, ut hæc civitas tot myriades civium habeat, aut vicinis ſemper ſit formidanda: non magis, quam ut hic vel ille privatus tot millia poſſideat, quorum utrique tamen per media illicita nihil ſubtrahendum. Unde etiam GROTII argumento parum roboris ineſſe videtur. Licet enim hæc vel illa civitas per migrationem civium gregatim factam inſigniter debilitetur, ac demum plane deſoletur: non tamen ideo ſocietas civilis inter homines penitus tollitur. Sed unius corruptio alterius eſt generatio; unius decrementa alteri incremento cedunt. Natura quippe civiles eſſe ſocietates in genere humano jam multiplicato voluit; ſed ut hæc vel illa civitas perpetua, florenſque ſubſiſteret, nuſquam juſſit. Sic Babylon per Seleuciam, hæc per Cteſiphontem exhauſta fuit. PLINIUS N. H. L. VI. c. 26. Si qui tamen gregatim diſcedere velint, illis itidem, uti ſingulis, territorium civitatis eſt relinquendum. Alias enim ſumma imperiorum confuſio foret, ſi liceret integris urbibus aut regionibus pro lubitu a civitatis ſuæ imperio ſeſe ſubtrahere, & aut alteri ſe ſubjicere, aut peculiarem deinceps Rempublicam conſtituere.

§. V. QUO LOCO etiam illa quæſtio eſt examinanda, ut probandi ſint illi, qui transfugas ſe ſimulant, ut hac ratione grave damnum illis concilient, ad quos confugiunt, in uſum ſuæ civitatis? Equidem imprudentiæ notam non effugiunt, qui ejuſmodi hominibus temere fidem adhibent. Vid. 1 Samuel. XXIX. 4. Nec valde reprehendas illos, qui proditoribus poſt præſtitam operam dignum impoſuere ſupplicium. Vide VOPISCUM Aureliano, c. 23. Nequaquam tamen alterum honeſte poſſum fallere ideo tantum, quia inſidiis meis facilem ſeſe præbet. Nec debere aliquem ſuo ſcelere civitati inſervire, ſupra oſtenſum. Quin autem ſcelus ſit, fidem dare, ut ea violata, occaſionem gravius nocendi nanciſcare, extra dubium eſt. Et exſecranda ſemper bonis viſa eſt vox Lyſandri ſive Philippi, *pueros talis fallendos, viros jurejurando*. Vid. ÆLIANUS V. H. L. VII. c. 17. Si igitur depreſſe ejuſmodi transfuga fidem dederit, ſine ſcelere non poterit eam violare, ut iis, quos deſeruit, ſerio aut ſimulate, utile aliquod officium exhibeat. Quod ſi autem aliquis regerat: cum is, ad quem transfuga ſe contulit, noſſet, hunc ipſi ſine ſcelere non poſſe operam aliquam præſtare, neque ad ſcelus patrandum aliquem ſe valide potuiſſe obligare, adeoque fidem a transfuga datam eſſe nullam, ergo ipſi non fieri injuriam, ſi, dum rei inani confidit, deceptus fuit. Hic non opus eſt, ut inquiramus, peccet aliquis utendo opera transfugarum, an non. Neque enim ſequitur: ego utendo alicujus opera pecco: ergo ille eo ipſo jus habet mihi noxam inferendi. Uti non ſequitur: qui ſicarium conducit ad alterum confodiendum, non minus quam ipſe ſicarius peccat: ergo ſicarius recte in conductorem ſuum ferrum convertere poteſt. Etſi communis ſit ſententia, quod *transfugam jure belli recipiamus*, in *L. 51. D. de Adquir. rer. dom.* id eſt, quod contra jus belli non ſit eum admittere, qui deſertis hoſtium partibus, noſtras eligit; uti illam legem explicant CUJACIUS Obſ. L. IV. c. 9. & GROTIUS L. III. c. 1. §. 22. Quod tamen an de externo jure belli, quod Grotius vocat, an de interno, quod ad legem naturæ examuſſim congruit, ſit capiendum, non immerito dubites (*c*). Sane ſi quis plenam licentiam adhibendi operam transfugarum defendere velit, putaverim, ipſum non tam hoc argumento niti.

(*a*) Sed majus Reipublicæ detrimentum inde naſcitur, ſi cives gregatim diffluant, quam ſi ſinguli dilabantur. Imo in ſingulis quoque pacto Civitatis primævo id interdum repugnare poteſt, vi cujus civibus quidquid civitati detrimento eſſe poteſt, interdictum eſt. Quod proinde ratione multitudinis gregatim diſcedentis eo magis admittendum erit. Neque his obeſt, quod unius Reipublicæ deſtructio alterius generatio eſſe dicitur. Eſt enim id Politices univerſalis, quum hic de utilitate uniuſcujuſvis Reipublicæ ſingularis quæratur. Conf. WERNHERUS in Elem. Jur. Nat. & Gent. c. 26. §. 4.

(*b*) Atqui AUCTOR §. 3. dixit, debitum aut decorum poſtulare, ut bona civitatis venis quis diſcedat. Hujus igitur eſt utique dijudicare, num ſit nociturum gregatim cives demigrare. H.

(*c*) Vid. ſupra c. 6. §. 18. H.

niti debere, quod etiam Deus diaboli & impiorum parata opera utatur: quam favore juſtorum armorum, quæ geruntur repellendis alterius injuriis, aut conſequendo juri noſtro (*a*). Ob quem favorem non videtur juſto bellatori curioſe inquirendum, utrum illi, qui hoſtilem ſtatum adverſus ipſum exuerunt, honeſtis an inhoneſtis cauſis fuerint moti. Adeoque cum præſumere poſſit, juſtis de cauſis eos priores partes deſerviſſe, tanquam ex approbatione injuſti transfugii reatum non contrahet. Quidquid tamen hujus ſit, illud in aprico eſt, nefas eſſe fidem inter inſtrumenta fallendi diſponere. Deinde patet, fidem ejuſmodi transfugæ, qui citra juſtam cauſam partes ſe ſuas deſeruiſſe fert, inanem eſſe; utpote quæ tendit ad ſcelus faciendum, aut continuandum; adeoque valde imprudenter agere, qui in iſta aliquid fiduciæ collocat. Inde plerumque transfugæ, qui aliquo numero eſſe cupiunt apud receptatores ſuos, quive nocendi occaſionem ſimulatione transfugii accupantur, præ ſe ferunt, intolerandis ſe injuriis adactos, ut hac ratione ſaluti ſuæ conſultum irent. Sic quis ignorat, qua ratione ſibi Zopyrus apud Babylonios, Sextus Tarquinius apud Gabinos fidem conciliaverit? Sic qui M. Craſſum in patentia camporum traxit Mezeras Syrus, uti *Floro* vocatur, aut Abarus Arabs, uti *Appiano*, aut Ariamnes, uti *Plutarcho*, Pompeii in ſe benevolentiam & beneficia extollendo, de ſtudio ſuo in Romanas partes infelici fidem fecit. MARO (Æn. L. II. v. 57. & ſeqq.) quam graphice deſcribit aſtum Sinonis, ut ab imprudentiæ labe Trojanos purget? Fingit iſte, ſe inviſum fuiſſe Ulyſſi, de quo nulla non fraus credi poterat, & cuius odium commendationis inſtar apud Trojanos habebat. Odii cauſam arceſſit a nece Palamedis, ideo occiſi, *quia bella vetabat*. Se aris deſtinatum dicit, non oraculo deorum, ne videretur ſe victimam pro ſalute civium voluiſſe ſubtrahere, ſed mendacio Calchantis, ab Ulyſſe ſubornati, & temeraria cæterorum approbatione. Quæ utique tam atrox ſit injuria, ut recte dicere poſſit: *Patriæ teneor neque legibus ullis*. Et tamen veterator deos, & omnia ſacra prius teſtatur, ut *fas ſibi ſit odiſſe viros*, jam quidem injuſte infenſos, quondam tamen cives. Nec id tamen plene iiſdem perſuaſit, priuſquam oſtento dicta ejuſdem firmata viderentur. Recte quoque apud LIVIUM L. XXII. c. 22. dicitur, *transfugam ſine magnæ rei proditione venientem ad hoſtes, nihil aliud quam unum vile atque infame corpus eſſe*. Add. oratio Indibilis apud EUNDEM L. XXVII. c. 17. Et Cn. Marcii ad Volſcos apud DIONYSIUM HALICARN. L. VIII. Segeſtis apud TACITUM A. I. (c. 58.) *Neque odio patriæ, (quippe proditores etiam iis, quos anteponunt, inviſi ſunt,) verum qui Romanis Germaniſque idem conducere, & pacem, quam bellum probabam*. AMMIANUS MARCELLINUS L. XVIII. c. 11. in fine. Sub transfugarum autem numerum non veniunt, qui recte ad hoſtes abeunt, quo improviſam aliquam cladem iſtis inferant, neque fidem dant, quod ipſorum partes ſint ſecuturi. Neque cenſendi ſunt tacite fidem dediſſe, quod nihil inimici ſint tentaturi in ſtatum hoſtium, eo ipſo, quia inter præſidia hoſtium verſantur. Ejuſmodi enim tacita fides præſumitur de eo, qui ad alterum venit pacis, non qui belli tempore.

§. VI. PORRO & hoc quæritur: an non civitas ex adverſo pro ſuo arbitrio civem poſſit expellere invitum, nullo antegreſſo delicto? Equidem CICERO dicto loco inter fundamenta libertatis poſuit, *ne quis invitus civitate mutetur*. Neque ideo hic deterior ſit conditio civitatis, quam ſingulorum civium, quod hi pro lubitu migrare poſſint; illa invitos pellere nequeat. Qui enim in civitatem aliquam concedit, utique omnes ſuas rationes, ſaltem in præſens, eidem velut illigat, quas turbari aut everti neceſſum foret, ſi quolibet tempore poſſet expelli. Quod cum ſit ſumme odioſum, inde civis hoc quoque abs civitate velut ſtipulari intelligitur, ne invitus præter meritum poſſit ejici (*b*). Sed contra civitas fortunas ſuas & incolumitatem uni alterive vulgari civi non ſuperſtruxit, adeoque nihil aut parum ipſius intereſt, ſi is pro lubitu demigret. Ubi enim in aliquo eximio cive magnam collocarit fiduciam civitas, ſolet eundem peculiaribus pactis adſtringere, ne pro lubitu diſcedere

amplius

(*a*) Vid. c. 6. §. 16.
(*b*) Conf. L. I. c. 9. §. 2.

Digitized by Google

amplius poſſit. Nec invidendum eſt, pluſculum hic licere civi, quam civitati.. Nam ubi ille ad arbitrium civitatis ſe non compoſuerit, facile poteſt in ordinem redigi. Civi autem ſi adminiſtratio Reipublicæ diſplicuerit, nihil aliud relictum, quam patientia aut emigratio. Solet nihilominus a civitatibus uſurpari medium minus odioſum amoliendi cives ſuſpectos, aut ſupervacuos, & multitudine prægraves, quo cæteris laxior locus fiat; ut nempe eos in colonias tranſcribant (*a*). Etſi plerunque volentibus hoc fit, dum lautiorem conditionem in coloniis ſperant, qui domi cum inopia conflictabantur, aut ipſi ex oculis civitatis, cui inviſi ſunt, ſeſe ſubtrahi gaudent. Sic ISOCRATES Orat. ad Philippum huic ſuadet, ut in Aſia urbes condat, & in iis collocet, *qui nunc ob rerum egeſtatem oberrant, & obvia quæque infeſtant*. Verbo, urbium purgamenta. Quod idem ab Athenienſibus factum in Panathenaico commendat. Add. BACO de Sermon. fidel. c. 33. De more autem illo, multis barbaris atque Græcis recepto, juventutem Deo cuipiam ſacram emittendi ad quærendas novas ſedes, luculenter tradit DIONYSIUS HALICARNASSEUS L. I. IDEM L. II. ſcribit, Aborigines fuiſſe talem juventutem, diis conſecratam more patrio, ad quærendas ſedes, quaſcunque fortuna obtuliſſet, a parentibus miſſam. Sic PLINIUS L. III. c. 13. Picentes ortos dicit *a Sabinis, voto fere ſacro*. Et STRABO L. V. (p. 336. Ed. Amſt.) Samnites ſimili ratione a Sabinis ortos memorat. Adde JUSTINUM L. XXIV. c. 4. & FESTUM, in Verſacrum & in Mamertini. LIVIUM L. XXXIV. c. 44. Quomodo Lydus & Tyrrhenus, urgente frugum ſterilitate fortiti ſint, uter cum parte multitudinis patria decederet, videatur apud VELLEJUM PATERC. L. I. c. 1. DIONYSIUM HALICARN. L. I. STRABONEM L. V. Paria de Scandinaviæ populis memorat Paulus VVARNEFRIDUS de Geſtis Longobardor. L. I. c. 2. Poſſunt autem & ſolent coloniæ diverſo modo deduci. Vel enim manent pars civitatis, unde emittuntur: vel civitati matrici reverentiam exhibere, ejuſque majeſtatem comiter conſervare deinceps tenentur (*b*), adeoque velut inæquali fœdere funguntur, vel denique pari jure cum metropoli agunt. Add. Garcilaſſus de la VAGA Comment. Reg. L. VII. c. 1.

§. VII. INVITI cives eſſe deſinunt, qui ob crimen verum aut per calumniam intentatum civitate ejiciuntur. Dum enim civitas aliquem pro membro ſuo non amplius vult agnoſcere, & finibus ſuis expellit, remittit ipſi obligationem, qua antea tanquam civis tenebatur. Quo ipſo illi fit facultas ubicunque poſſit ſedem ſibi novam conſtituendi, nec civitati in ejuſmodi exules quid juriſdictionis remanet. Inde apud EURIPIDEM Heracladis v. 186. Jolaus negat Argivis fas eſſe ipſos Athenis abducere, quippe qui in exilium ab iſtis ejecti ſint (*c*). Eſt autem in exilium ejici ob falſum crimen gravis injuria, (etſi adverſus iſtam viro forti ſolatia non deſint. Vid. STOBÆUS Serm. 38.) ob verum, gravis pœna, ſic ut morte gravius id judicet PHILO (*d*) Judæus de Abrahamo. (p. 359. A. Ed. Pariſ.) Si enim vel maxime ſalva relinquantur bona, alio tamen ea transferre moleſtum eſt: nec minus acerbum a neceſſitudinibus abſtrahi: & ignominiæ plenum, indignum fuiſſe judicatum, cui in civitate locus concederetur. Add. OPPIANUS Halieut. L. I. v. 274. ſeqq. Penitus enim effrontem eſſe oportet, in quem dici queat illud JUVENALIS Sat. 1. (v. 49.) *Hic damnatus inani Judicio, (quid enim ſalvis infamia nummis?) Exul ab octava Marius bibit, & fruitur diis Iratis*. Nec eſt quod aliquem moveat illud CICERONIS pro Cæcina: (c. 34.) *Exilium non ſupplicium eſt, ſed perfugium portuſque ſupplicii. Nam qui volunt pœnam aliquam ſubterfugere, aut caſtra*

(*a*) SENECA Conſolat. ad Helviam c. 7. *Populus Romanus quot colonias in omnes provincias miſit. Ubicunque vicit Romanus, habitat*. De ſcopo eorum in deducendis coloniis. v. SIGONIUS L. II. de Antiq. jur. Ital. c. 2. 3. 4. 5. Deductionem illam in univerſum iniquam non eſſe, docet CONRINGIUS Machiavelli Princip. c. 3. H.

(*b*) V. infra c. 12. §. 5. H.

(*c*) Ἐπεὶ γὰρ Ἄργει οὐδὲν ἔσθ' ἡμῖν ἔτι. Vid. GROTIUS L. II. c. 5. §. 25.

(*d*) Medea apud EURIPIDEM:

Μόχθων
Δ' οὐκ ἄλλος ὕπερθεν
Ἢ γᾶς πατρίας στέρεσθαι.

Malum enim
Non eſt aliud majus,
Quam ſola patrio privari.

Digitized by Google

ſtra lamitatem, eo ſolo vertunt, hoc eſt, ſedem ac locum mutant. Itaque nulla in lege noſtra reperietur, ut apud cæteras civitates, maleficium ullum exilio eſſe multatum. Sed cum homines vincula, neces, ignominiaſque vitant, quæ ſunt legibus conſtitutæ, confugiunt quaſi ad aram in exilium. Qui ſi in civitate legis vim ſubire vellent, non prius civitatem, quam vitam amitterent; quia nolunt, non adimitur his civitas, ſed ab his relinquitur atque deponitur. Add. Polybius L. VI. c. 12. Scilicet hoc eſt ex peculiari ratione antiqui juris Romanis, per quod invito non poterat civitas adimi. Cicero pro domo ſua: (c. 29.) *Hoc jus a majoribus proditum, ut nemo civis Romanus civitatem poſſit amittere, niſi ipſe auctor factus ſit*. Quo minus autem a magiſtratibus togatis civi capitalia ſupplicia injuſſu populi irrogarentur, leges Porciæ & Semproniæ prohibebant. Ne tamen delicta impunita manerent, & nihilominus nemo invitus civitate ejectus videretur, voluerunt credi, exilium ſponte a civibus ſuſcipi declinandæ pœnæ cauſa. (contrarium plane inſtitutum apud Æthiopes memorat Diodorus Siculus L. III. c. 5. Apud Sallustium Catilin. (c. 50. p. 161. Ed. VVaſſ.) Cæſar, *Aliæ leges condemnatis civibus non animam eripi, ſed exilium permitti jubent*. Et iterum: *Exilium damnatis permiſſum*. Neceſſitatem tamen ſoli vertendi ſatis innuebant, quando capitalium criminum damnatis aqua & igni interdicebant, ſeu ne iis intra ditionem populi Romani uterentur. Etſi circa irrogationem exilii cavendum eſt, ne ex illa in civitatem damnum redundet, dum qui civitate expellitur, in hoſtem abire poteſt. Unde quibuſdam populis pœna exilii non uſurpatur, puta Turcis, Moſcovitis, & quondam Judæis, licet ex alia ratione, ne jacturam ſimul faceret religionis. Mitior pœna eſt relegatio, per quam jus civitatis non amittitur, ſed tantum in certo loco neceſſarium quis domicilium habere, aut certa civitatis parte abſtinere jubetur. Quod poſterius quibus injunctum, apud Romanos proprie *interdicti* vocabantur. Vid. Brissonius Select. antiq. L. III. c. 5. Anton. Matthæus de Crimin. ad tit. de pœna c. 1. §. 6. 10. (*a*) Aliquando tamen non abſurde applicari poteſt illud Diogenis, cum quidam ipſi diceret; Σινωπεῖς σοῦ φυγὴν κατέγνωσαν, *Sinopenſes exilio te multarunt*, reponebat iſte, ἐγὼ δέ γε ἐκείνων μονήν, *ego autem illos manſione*.

§. VIII. Alio modo civitatem non habens quiſquis mutat, quando vi hoſtili ſubactus alterius ſe imperio ſubjicit, tanquam civem & ſubditum ſive ſimul ſedem mutet, ſive non. Id quod non ſingulis modo civibus, ſaltem qui non alio quam communi civium vinculo tenentur, ſed & integris urbibus, ac provinciis licere, quando alia ſalutis expediendæ via non apparet, in confeſſo eſt. (*b*) Vid. Grotius L. II. c. 6. §. 5.

§. IX. Solet & illud contingere, ut civis abs ſua civitate propter injuriam alteri civitati illatam eidem dedatur, ne illa ob iſtud factum cauſam belli contra ſe præbeat. Vid. Herodotus (L. IX. p. 344. Ed. H. Stephani.) ubi de Timegenide & Attagino narrat, qui auctores fuerant Thebanis; ut Perſis ſeſe adjungerent. Ubi quæſtio oritur: an qui a ſua civitate deditur, nec ab altera receptus ſit, in illa civis maneat, nec ne? Proponitur hæc quæſtio *in L. 17. D. de Legationibus* (*c*). Non manere cenſebat P. Mutius, quia quem ſemel populus juſſiſſet dedi, ex civitate videatur expuliſſe, ſicut faceret, cum aqua & igni interdiceret. Eadem quæſtio quoque magna contentione fuit agitata circa Mancinum, qui Numantinis deditus, ab iis receptus non fuit. Quem dein ſenatum intrare volentem tribunus plebis Rutilius probibuit, obtendens, quo tempore pater patratus, ad ſolvendam religione civitatem, hoſtibus ipſum populi Romani dediderit, civem eum Romanum eſſe deſiiſſe. Plures tamen in mitiorem ſententiam inclinabant,

(*a*) Add. NOODTII Probabilia L. III. c. 3.

(*b*) Vid. ſupra L. VII. c. 7. §. 4. c. 8. §. 10. H.

(*c*) *Quem [deditum hoſtibus] hoſtes ſi non recepiſſent, quæſitum eſt, an* Civis *Romanus maneret, quibuſdam exiſtimantibus, manere, aliis contra: quia quem ſemel Populus juſſiſſet, dedi, ex civitate expuliſſe videretur: ſicut faceret, cum aqua & igni interdiceret, in qua ſententia videtur* Publius Mucius *fuiſſe. Id autem maxime quæſitum eſt in* Hoſtilio Murcino, *quem Numantini ſibi deditum non acceperunt; de quo tamen Lex poſtea lata eſt, ut eſſet* Civis *Romanus, & Præturam quoque geſſiſſe dicitur.*

bant, hoc inter alia uſi argumento: nihil videri traditum eſſe, quod ab eo, cui traderetur, receptum non foret. Nobis ſuper ea controverſia ita videtur: civitatem læſam in alienum civem habuiſſe jus bello ipſum perſequendi. Sed per deditionem eum ſic ſubiici alienæ civitati, ut tanquam de proprio cive poſſit ſupplicium ſumi. Qui ubi receptus fuit, priori civitati omne jus in ipſum periit, quia illa volente ſub alterius civitatis imperium pervenit. Ubi autem deditus receptus non eſt, licebit civitati dedenti iſtum vel plane ejicere, vel pro ratione delicti punire. Ubi tamen neutrum horum contigit, cenſebitur non amiſiſſe jus civitatis. Quia deditio in ſe eſt tantum oblatio juris illius, quod civitas habet in ſuum civem, facta alteri civitati, non autem pura abdicatio & renunciatio. Adeoque deditio in ſe non privat aliquem jure civitatis, niſi forte per expreſſam legem ſit conſtitutum, ut qui talem in caſum provenerit, eo ipſo civitate excidiſſe ſit cenſendus. Facit huc illud CICERONIS pro Cæcina. (c. 34.) *Civis, quem pater patratus dedidit, ſi non eſt ab hoſte receptus retinet integram cauſam, & jus civitatis* (*a*). Ex dictis etiam illud colligitur, ſi deditio ſit accepta, & poſtea caſu aliquo in patriam reverſus fuerit is, qui deditus erat, eum civem non futurum, niſi ex novo beneficio. Vid. *L.* 4. *D. de Captiv. & poſtlim.* (*b*) Nam jus poſtliminii illis tantum prodeſt, qui ſua civitate invita in aliorum poteſtatem venerunt (*c*), non quos ipſa civitas ultro in aliorum poteſtatem tradidit.

(*a*) *Nam neque deditionem, neque donationem ſine acceptione intelligi poſſe.* IDEM Topic. c. 8. & de Oratore L. I. c 40. & L. II. c. 32.

(*b*) *An, qui hoſtibus deditus, reverſus, nec a nobis receptus, Civis Romanus ſit, inter Brutum & Scævolam varie tractatum eſt. Et conſequens eſt, ut civitatem non adipiſcatur.*

(*c*) Ex ratione, quam ſupra dedimus c. 6. §. H.

CAPUT XII.

DE MUTATIONE ET INTERITU CIVITATUM.

I. *Mutata forma Reipublicæ idem manet populus.*
II. *Debita civitatis per mutationem non tolluntur.*
III. *Acta invaſoris quatenus eo depulſo conſiſtant.*
IV. *Quem civitas poſt mutationem locum obtineat?*
V. *Quid ſi ex una civitate plures fiant?*
VI. *Quid ſi plures civitates uniantur?*
VII. *Populi quatenus æterni.*
VIII. *Quomodo materiale populi pereat?*
IX. *Quomodo formale?*

MUTATIONES in civitate triplici modo contingunt, vel ut civitas maneat eadem, vel ut non amplius ſit eadem, vel ut civitas eſſe plane deſinat. Primi generis mutatio accidit, mutata forma; puta ſi regnum migret in ariſtocratiam, aut ſi ex democratia & ariſtocratia fiat regnum. Hic enim forma civitatis eſſentialis manet (*a*); mutatur duntaxat illa forma, quæ ex ſubjecto proprio ſummi imperii reſultat (*b*). Unde & idem eſt populus ſive a rege, ſive ab Optimatibus

(*a*) Vid. ſupra L. VII. c. 5. §. 2.

(*b*) Hinc facile ſolvitur objectio *mutata* Reipublicæ *forma ſubſtantiam rei prope perimi*, ut eſt in *L. Julianus* 9. §. 3. *D. ad Exhibend.* neque enim tunc conſiſtere eandem rei ſpeciem, & ideo rem non eandem videri; maxime cum negandum non ſit, ſpecies rerumpublicarum, uti ſunt monarchia, ariſtocratia & politia, eſſentia inter ſe differre. Utut enim hæc vera ſint, ſi ſpectetur pactum ſecundum, quod prout in civitatis conſtitutione variat, ita regendi rationes multum ſolent differre, ut prudentia civilis nos docet. Tamen

tibus ſive populariter regatur. Quin etſi contingat, ut populus antea liber ſub regis alicujus ditionem bello ita perveniat, ut deinceps in ejus patrimonio ſit, non ideo idem deſinit eſſe populus, modo rex victor populum ſubjectum tanquam peculiare regnum in poſterum velit regere, non autem tanquam provinciam alteri populo eundem annectere. Cum enim is ſit populus, qui complexu ſuo ſummum imperium continet; ideo quantum ad naturam populi nihil intereſt, pleno an minus pleno jure imperium rex obtineat: utrovis enim modo unius & ejuſdem corporis caput eſt.

§. II. Ex dictis reſolvenda eſt quæſtio ab Aristotele Polit. L. III. c. 1. & 2. propoſita: ſi civitas ex tyrannide aut oligarchia in libertatem & populare imperium pervenerit, an tum συμβόλαια, pacta conventa, ut & alia acta tyranni & oligarchicorum ſervare oporteat civitatem liberam? Qui negabant, hiſce (*a*) rationibus utebantur; quod, quæ tyrannus aut pauci illi egerint, non egerit civitas, quæ tantum ex facto ſuo obligatur. Et quod civitas ſit, ubi ad communem omnia utilitatem referuntur; ubi aliter fiat, non jus, non nomen Reipublicæ ſed vim ſolam & poteſtatem ſupereſſe. Quæ ratio ſine dubio frivola eſt. Nam ne illa nunc proferamus, quæ ſupra de tyranno tradita ſunt (*b*), etiam morbidum caput, caput eſt; & quæ a morbido licet capite aguntur, ipſa civitas egiſſe cenſetur. Et quis morbo laborantem civitatem ea claſſe civitatum excludere velit? Agitabatur quondam hæc controverſia apud Athenienſes ex tali occaſione. Triginta illi viri, qui Athenis rerum potiebantur, pecunias mutuo a Lacedæmoniis publico nomine ſumſerant. His ejectis, Lacedæmonii Athenienſes jam liberos pecuniam repoſcebant. Ubi prævaluit ſententia eorum, qui debitum illud communi civitatis diſſolvi æquum & concordiæ proficuum putabant. De quo facto ita judicat Demosthenes contra Leptinam: *φασὶ τὸν δῆμον ἑλέσθαι συνεισενέγκειν αὐτὸν καὶ μετασχεῖν τῆς δαπάνης, ὥστε μὴ λῦσαι ὁμολογημένων μηδέν. Ferunt populum maluiſſe per ſe conferre impenſas, quam de pactis conventis quidquam non impleri.* Et mox Athenienſes alloquens: *Et tum quidem etiam illis, qui injurii in vos fuerunt, pecunias illas conferre voluiſtis, ne quid de rerum conventarum fide deperiret.* Idem factum tangit Isocrates in Areopagitico. Quin ne quidem ſi in formam provinciæ redacta civitas eſſe deſinat, quod antea pecuniæ mutuo accepit, debere deſinit: quippe cum debitum illud in iſta civitate non præciſe ut tali, ſed ut bona aliqua poſſidente (*c*) fundatum, ad quemcunque poſſeſſorem ſimul tranſeat.

§. III. Sed uti de aere alieno quod in uſum civitatis impenſum, ac in toto iſtis corpore velut hærere præſumitur, res plana videtur; ita num idem de omnibus actis alicujus invaſoris, eodem depulſo, pronunciandum ſit, non ita liquidum eſt. Equidem ſi invaſor civitatis cum alia civitate fœdus inivetit de auxiliis in communem hoſtem conferendis, ſi partem prædæ eidem donaverit, aut vendiderit; & fœdus, & donatio, & venditio firma manebunt, invaſore depulſo. Alteri enim civitati ſane jus validum ex iſtis actibus fuit quæſitum, quippe quas inivit cum invaſore tanquam capite civitatis, & velut in emolumentum ejuſdem: quocunque autem

in jure publico univerſali, ubi ad pactum primum, quo populus colligitur, ſimul reſpici debet, res aliter ſe habet. V. ſupra c. 9. §. 6. H

(*a*) Videtur hic Auctor prima fronte duobus rationibus uti, & tamen utraque deinde in unam abſolvitur, & ab Auctore tanquam unica refutatur: Altera igitur ratio rationis eſt. Si enim civitas, ſecundum eos, quorum ſententiam Ariſtoteles refert, obſtricta non eſt, ſolvere debita, & probare inſtituta Tyranni, vel Oligarchiæ id ideo contingit, quoniam ſecundum eos geſta eorum pro nullis habentur. Ratio autem hujus poſitionis in eo ſita eſt, quod dominatio Tyranni vel Oligarchiæ non tendebat ad utilitatem publicam, ſed ſola vi armorum nitebatur, & proinde non erat legitima, unde inferebatur, populo invito facta adeoque probanda non eſſe, quæ ab ipſius profecta fuiſſent. Ἀπορῶσι γάρ τινες, πόθ' ἡ πόλις ἔπραξε; καὶ πότε οὐχ ἡ πόλις· οἷον ὅταν ἐξ ὀλιγαρχίας ἢ τυραννίδος γένηται δημοκρατία. τότε γὰρ οὔτε τὰ συμβόλαια, ἔνιοι βούλονται διαλύειν, ὡς οὐ τῆς πόλεως, ἀλλὰ τοῦ τυράννου λαβόντος. οὔτ' ἄλλα πολλὰ τῶν τοιούτων, ὡς ἐνίας τῶν πολιτειῶν τῷ κρατεῖν οὔσας, ἀλλὰ οὐ διὰ τὸ κοινῇ συμφέρον. ARISTOTELES Polit. L. III. c. 3.

(*b*) L. VII. c. 5. & 6. H.

(*c*) Et quatenus pacto primo conjungitur, in cujus utilitatem pecunia mutuo ſumta ob auctoritatem Summi imperantis verſa cenſeri debet. H.

Digitized by Google

autem titulo ad imperium iſte pervenerit, ſua nihil intereſſe judicavit. Neque iſti actui aliud inſuper vitium ſubeſt. Quid ſi autem ſpolia civibus oppreſſis per injuriam erepta, invaſor externæ civitati vendiderit? num eo depulſo, iſti vindicare eadem poterunt? Hic BOECLERUS Diſſert. de Eo, quod egit civitas, fas eſſe putat, ſi ſcientes emerint, ut ſuam culpam agnoſcant, & æquo animo careant illis, quæ nec vendi nec emi ſine injuria poſſunt; imo etſi imprudentes emerint. Quod quidem in foro conſcientiæ plauſibiliter dicitur. Si tamen communem populorum morem reſpiciamus, non apparet, quomodo ſpoliati abs tertia civitate, quæ amiſerunt, vindicare queant. Nam quamdiu invaſor mera duntaxat violentia graſſatur, pro hoſte civitatis habetur: & ſpolia civibus extorta, ubi in alienam civitatem translata fuerint, eodem jure cenſebuntur, quo aliæ res mobiles (*a*), quovis bello partæ (*b*). Ubi autem conſenſu civium iſtius invaſoris imperium fuerit confirmatum, exteri bona civibus erepta tanquam jure confiſcata habere poſſunt. Nam ut alias pacifici, quorum nihil intereſt, belligerantes æqualiter æſtimare, & factum ſequi poſſunt ac ſolent; ita quid aliena civitas de ſuo imperio apud ſe diſponat, exterorum non eſt judicare. Verum acta invaſorum injuſtorum, quæ intra civitatem terminantur, illis dejectis ſane reſcindi poterunt (*c*) abs legitima poteſtate; quantum ex uſu Reipublicæ fuerit. Idque non ſolum circa leges abs talibus latas valet; ſed & circa donationes, aut alienationes rerum, quæ ſalva Republica ſalviſque legibus in alios transferri non poterant.

§. IV. SOLET & alia hic quæſtio moveri: quiſnam locus ſit aſſignandus regi, qui in populum antea liberum ſibi imperium quæſivit, aut populo libero poſt abolitum ſtatum regium? Ubi quidem GROTIUS L. II. c. 9. §. 8. reſpondet, eundem civitati poſt mutationem locum deberi, quem antea ipſa ejuſve caput in conventibus habebat. Nobis tamen diſtinguendum videtur, utrum verbi gratia rex, qui in liberum populum ſibi imperium quæſivit in antiquo conventu aut ſyſtemate permaneat (*d*): an vero ab eo deinceps ſeſe disjungat, ſuaſque res ſeorſim adminiſtret. Nam priori caſu ſine dubio non poterit alium prætendere locum, quam antea populus liber obtinebat, non obſtante illo ſplendore aut majeſtate, quæ perſonam regiam comitatur. Sicut & vice verſa populus liber, exterminato ſtatu regio, in communi conventu eundem quem ipſius quondam reges locum obtinebant, ſibi vindicare poterit. Aſt ſi vel populus vel rex penitus ſeſe ab antiquo conventu aut ſyſtemate ſeparaverit, antiquus iſtius civitatis locus præjudicium illi nullum adferet, ut neceſſario locus inferior ſit occupandus, cedendumque illis, qui in communi quondam conventu priorem tenebant locum; cum naturaliter inter ſe æquales ſint (*e*), qui ſummum imperium obtinent.

§. V. MUTATIONES, quæ efficiunt, ut civitas non amplius videatur eadem, duplici potiſſimum modo contingunt: vel ut ex una duæ pluresve fiant; vel ut plures civitates in unam conjungantur. Prius evenit vel conſenſu mutuo vel vi bellica. Conſenſu mutuo ex una civitate plures fiunt, emiſſis coloniis ad eum morem, qui Græcis quondam erat. Nam Romani poſt, quos & hodie populi Europæi fere ſequuntur, colonias ita deducebant, ut illæ pars civitatis matricis ſive majoris patriæ manerent (*f*. Sed quæ priori modo deducebantur coloniæ, peculiarem deinceps civitatem conſtituebant; ita tamen ut majorem patriam decenti honore, &

quodam

(*a*) Conf. GROTIUS L. III. c. 9. §. 14.

(*b*) Præſertim intuitu externorum, qui poſſeſſionem ſequuntur. V. ſupra L. VII. c. 8. §. 9. H.

(*c*) DEMOSTHENES Orat. adverſus Timocratem recitat legem: *'Οπόσα ἐπὶ τῶν τριάκοντα ἐπράχθη, ἢ δίκη ἐδικάσθη, ἢ ἴδια, ἢ δημόσια, ἄκυρα εἶναι. Quæcunque ſub triginta tyrannis acta ſunt, aut judicia facta, ſive privatim ſive publice, irrita ſunt.* Conf. Andocidem Orat. I. HONORIUS Imperator in *L.* 23. C. *Theodoſ. de Infirmand. quæ ſub tyranno. Heracliani tyranni geſta omnia promiſcue damnat.* Add. *L.* 5. 6. 7. 8. *d. tit. L.* 16. C. *Juſtin. de SS. Eccleſiis.* Quanquam Conſtantinus Imperator in *L.* 2. & 3. *d. tit.* C. *Theodoſ.* legitime geſta & reſcripta conformia Licinii Tyranni confirmet. H.

(*d*) V. ſupra L. VII. c. 5. §. 21. ubi exemplum Philippi. H.

(*e*) V. ſupra c. 4. §. 20. H.

(*f*) *Ea enim jura inſtitutaque omnia populi Romani, non ſui arbitrii habeant,* teſte GELLIO L. XVII. N. A. c. 13. H.

Digitized by Google

quodam quaſi pietatis cultu tenerentur, proſequi. Vid. Thucydides L. I. & Henric. Valesius ad Excerpta Peireſciana. p. 6. & 7. Hobbes de Cive c. 9. §. 8. Cæterum hoc modo emiſſa colonia, niſi in ejus deductione id expreſſe fuerit conventum, non tenebitur exſolvere debita abs civitate matre contracta; quippe quæ hujus bona ultimo afficiunt, de quibus colonia (quod ſupponitur,) nihil participat. Et licet aliqua commoda ex illis debitis forte in perſonas colonorum redundarint eo tempore, cum ipſi in antiqua adhuc patria hærerent; eo tamen nomine nihil ſeſe exacturam profitetur antiqua civitas, dum liberos eos abs ſeſe dimittit. Quanquam ſi accurate rem conſideremus, civitas, emiſſa colonia, in ſe non mutatur, nec eadem videri deſinit; ſed (uti in naturali generatione) efficit, ut pro una deinceps duæ civitates exſiſtant. Quod ſi autem regnum aliquod in duas pluresve diſtinctas deinceps civitates communi conſenſu dividatur (*a*); æquum fuerit, ut regni patrimonium publicum, nec non debita toti inhærentia æqualiter dividantur. Etſi quando ejuſmodi diviſio ultro inſtituitur, vix contigere queat, ut non expreſſe ſuper ejuſmodi caſibus diſponatur.

§. VI. Ad ejuſmodi mutationem, qua civitas aliqua eadem eſſe deſinit, referunt quoque, ſi duo populi uniantur, non per modum fœderis (*b*), aut per communem regem (*c*), ſed ut revera ex duabus civitatibus una fiat. Quo caſu Grotius dicto loco cenſet, jura, quæ ſingulæ civitates uniendæ habuerunt, non amitti, ſed communicari, ſicut & onera atque debita, ubi diverſum non convenerit. Vid. Livius L. I. c. 52. ſub init. Eſt tamen accurate conſiderandum; an duo pluresve populi ita ſe conjungant, ut pari deinceps omnes jure novam aliquam civitatem conſtitutum eant; puta, ſi duo diverſi populi democratici, abolito priſtino regimine, in unum populum regnumque coaleſcant; aut ſi duo regna, ſublatis utrinque legibus fundamentalibus, remotiſque familiis antiquis regnatricibus, novum regnum condant. Qua unione priores civitates deleri, ac novam exſurgere manifeſtum eſt. Aſt vero ubi una civitas alteri ita conjungitur, ut uni quidem ſua Reſpublica ſedeſque maneat, alterius vero cives relicta ſua ſede, in alterius civitatis jura ſedemque adſciſcantur (*d*), unam quidem penitus perire conſtat: illa autem quæ remanet, eadem eſſe non deſinit, utut tali acceſſione inſignia capiat incrementa. De cætero uniri civitates diverſas, ut maneat quæque quod fuit, non poſſunt, niſi per modum arctioris fœderis, quod ſyſtema aliquod, non autem civitatem proprie dictam producere aptum eſt.

§. VII. Mutatio denique, qua civitas penitus eſſe deſinit, contingit, quando ipſe populus diſſolutus fuerit, aut extinctus. Equidem communi dicterio jactatur: reges (*e*) eſſe mortales, Reſpublicas æternas. Sed hoc ideo dicitur, non quod non populi quoque violento aliquo caſu extingui aut diſſipari queant; ſed quia non, uti ſinguli homines, certo decurſo ævi ſpatio, per naturam deficiant, ſed mutatis licet ſingulis, alii continuo ſuccedant, idque vel ſurrogatione exterorum in locum deficientium, vel propagatione ſobolis. Qua ſucceſſionis continuatione idem ſemper populus videtur, iiſdemque juribus fruitur, utut ſæpius ſinguli cives fuerint mutati (*f*). Lucianus in Amoribus, (p. 888. Ed. Amſt. T. I.) *Sciens deinde* (natura) *quod omnes mortalis ſimus materiæ.*

(*a*) Ut ſit in regnis dividuis. Quale erat Francorum ſub primæ & ſecundæ ſtirpis Regibus. V. Chartam diviſionis Caroli M. A. DCCCVI. Ludovici Pii A. DCCCXIV. & aliam A. DCCCXXXVII. quas omnes Steph. BALAZIUS Tom. I. Capit. Francor. inſeruit. H.

(*b*) De quo ſupra L. VII. c. 5. §. 18. H.

(*c*) D. c. 5. §. 17. V. Richardum ZOUCHÆUM Part. II. Jur. Fecial. ſect. 2. quæſt. 11. Ubi quæſtionem inſignem habet, utrum, cum jure communi Angliæ extra regnum natus hereditatem in terris vel fundis intra regnum acquirere nequeat, idem jus contra Scotos valeat ſub uno Rege cum Anglis conjunctos? Quæ in Anglia pro Scotis deciſa fuit. H.

(*d*) Quomodo Sabini & Albani cum Romanis juncti. Vid. LIVIUS L. I. c. 13. c. 28. c. 30. c. 52. H.

(*e*) *Principes mortales, Rempublicam æternam eſſe*, Tiberius ait apud TACITUM Annal. L. III. c. 6. Add. Livius L. XXVIII. c. 28.

(*f*) *Et ita civitas ſit æterna, quamvis morientibus & naſcentibus ſingulis; ſicut perennis eſt opacitas oleæ, vel lauri, atque cæterarum hujuſmodi arborum, ſingulorum lapſu ortuque foliorum;* ut ex Cicerone loquitur AUGUSTINUS L. XXII. de Civitat. Dei c. 6. H.

materiæ opificium, & quod breve adeo tempus vivendi unicuique fato præſtitutum ſit; alterius interitum, ut alterius ortus eſſet, excogitavit: ac morienti, id quod naſcitur, e diverſo appendit, ut mutuis ſucceſſionibus in perpetuum tempus viveremus. Virgilius Georg. IV. (v. 206. & ſeqq.) de Apibus: *Ergo ipſas quamvis anguſtus terminus ævi Excipiat, (neque enim plus ſeptima ducitur æſtas:) At genus immortale manet, multoſque per annos Stat fortuna domus, & avi numerantur avorum.* Quæ res ut accuratius intelligatur, obſervanda ſunt, quæ ſuper diverſitate corporum ab antiquis Philoſophis tradita ſunt, verbi gratia, apud Plutarchum Conjugal. præcept. (p. 142. F.) Τῶν σωμάτων οἱ φιλόσοφοι τὰ μὲν ἐκ διεστώτων λέγουσιν εἶναι, καθάπερ στόλον καὶ στρατόπεδον. τὰ δὲ ἐκ συναπτομένων, ὡς οἰκίαν καὶ ναῦν, τὰ δὲ ἡνωμένα καὶ συμφυῆ, καθάπερ ἐστὶ τῶν ζώων ἕκαστον. *Corporum philoſophi alia ajunt ex partibus dejunctis conſtare, ut claſſem, exercitum; alia ex compactis, ut domum, ac navim; alia ex unitis, & in unam naturam concretis, ut animalium ſingula.* Add. *L.* 30. *D. de Uſurp. & Uſucap. L.* 23. §. 5. *de Rei vindicat.* Cujacius Obſerv. L. XV. c. 33. & L. XXVI. c. ult. Seneca Epiſt. 102. Quæ etiam tali modo exprimi poſſunt: quod in univerſum corpus ſit, quod ἕξει aliqua, cohærentia, aut vinculo aliquo ita continetur, ut unum ſit. Illud vinculum porro, quo partes corporis in unitatem combinantur, triplex eſt, naturale, artificiale & morale (*a*). Vinculum naturale eſt, quo corpora naturalia continentur. Artificiale, quo res, alias natura disjunctæ: per induſtriam humanam compinguntur in unum & continuum aliquid. Morale denique, quo per inſtitutum humanum diverſa individua ita colligantur, ut unum eſſe intelligantur. Qualia corpora etiamſi ex brutis quoque conſtare poſſint, ut grex: præcipue tamen conjunctio multorum hominum hic attenditur. Atque hinc reſultant tria genera corporum, naturalia, artificialia, & moralia. Quæ omnia hoc habent, ut manere eadem videantur, quamdiu illa connexio, per quam ab initio iſtorum partes continebantur, ſimul & ſemel abrupta non fuerit. Exinde eſt, ut homo idem videri non deſinat, etſi particulæ corporis ipſius varie tranſpiraverint, & in eorum locum ex nutrimentis aliæ ſuffectæ ſint. (Th. Brovune de Religione Medici ſect. 36. *Hoc quicquid eſt, quod intueris corpuſculi per os intravit, hæc olim carnis fabrica in quadra jacuit, ipſi denique nos ipſos devoravimus.*) Quo ſpectat locus apud Senecam Epiſt. 58. & Plutarchum de Ei apud Delphos, Edit. Xyland. p. 392. A.B. Add. Lucretius L. III. v. 860. ſeqq. qui tamen cum grano ſalis accipiendus, ne ad articulum de reſurrectione carnis extendatur. Huc quoque circa corpora artificialia ſpectat quæſtio apud antiquos vexatiſſima ſuper navi Theſei, quæ ſucceſſu temporis ita erat paulatim refecta, ut nihil de iſtis lignis, ex quibus ab initio fuerat extructa,upereſſet. Vid. Plutarchi Theſeo p. 10. C. *L.* 76. *D. de Judiciis* (*b*) *L.* 10. *D. Quibus modis Uſusfr. amitt.* etſi huic legi repugnare videatur *L.* 98. §. *ult. D. de Solution. L.* 83. §. 5. *D. de Verb. oblig.* Dionys. Halicarn. L. I. (c. 11.) de Caſa Romuli. Add. Alex. ab Alexandro L. III. c. 1. Mich. Piccartus ad Polit. Ariſtot. L. III. c. 3. De corporibus moralibus agit *L.* 76. *D. de Judiciis.* Luculentus quoque eſt locus Plutarchi de Sera Numinis vindicta, (p. 559. A.) *Civitas eſt res quædam unica & continens, animalis inſtar, neque mutationibus ſecundum ætates ſuam exuit naturam, aut ratione temporis aliud*

fit

(*a*) Unde Philoſophis unum eſt vel per ſe, vel per accidens, vel per aggregationem. Vid. Sextum EMPIRICUM adverſ. Phyſic. L. I. c. 2. PLUTARCHUM in Præcept. conjugalib. H.

(*b*) *Reſpondi,* (Alfenus,) *non modo ſi unus, aut alter, ſed & ſi omnes Judices mutati eſſent, tamen & rem eamdem, & judicium idem, quod antea fuiſſet, permanere. Neque in hoc ſolum evenire, ut partibus commutatis eadem res eſſe exiſtimaretur, ſed & in multis ceteris rebus: nam & legionem eamdem haberi, ex qua multi deceſſiſſent, quorum in locum alii ſubiecti eſſent: & populum eumdem hoc tempore putari, qui abhinc centum annis fuiſſet, cum ex illis nemo nunc viveret: itemque navem, ſi adeo ſæpe refecta eſſet, ut nulla tabula eadem permaneret, quæ non nova fuiſſet, nihilominus eamdem navem eſſe exiſtimari. Quod ſi quis putaret, partibus commutatis aliam rem fieri: fore, ut ex ejus ratione, nos ipſi non iidem eſſemus, qui abhinc anno fuiſſemus; propterea quod, ut Philoſophi dicerent, ex quibus particulis minimis conſiſteremus, hæ quotidie ex noſtro corpore decederent, aliæque extrinſecus in earum locum accederent. Quapropter cujus rei ſpecies eadem conſiſteret, rem quoque eamdem eſſe exiſtimari.*

Digitized by Google

et ex alio, ſed ſemper eaſdem erga ſe affectiones, & naturæ ſuæ conſentaneas ſervat, quamdiu communitas, quæ mutuis complexibus devincit, unumque corpus efficit, unitatem ſuam conſervaverit (*a*). Addit, ſingulos homines ſucceſſu temporis plus mutationis ſuſcipere, quam civitates. Si enim intra paucos annos amicum tuum non videris, adeo habitum vultumque ejus, imo ſæpe & mores ſic reperies mutatos, ut eum vix ſis agniturus. Contra ſi vel poſt XXX. annos in eandem venias civitatem non ſolum eadem ædificia, ſed & eadem inſtituta, eoſdemque mores populi deprehendes. Add. GROTIUS d. l. Etſi lapſu temporum omnino fiat, ut populus ſecundum (*b*) omnes effectus non pro eodem habeatur. Vid. *ſupra L.* 8. *c.* 3. §. 29. HOBBESIUS Philoſ. prima c. 11. §. 7. iſthanc doctrinam ita maluit exprimere: *Si rei alicui propter formam talem, quæ ſit principium motus, nomen inditum ſit, manente eo principio, idem erit individuum*.

§. VIII. Hæc quanquam ita ſint; fieri tamen utique poteſt, ut populus aliquis plane intereat, idque ſi vel ſimul pereat materiale populi, ſeu multitudo civium, vel morale vinculum, quo populus cohæret, abrumpatur. Materiale ſeu corpus populi perit, vel ſublatis ſimul omnibus partibus (*c*), ſine quibus corpus ſubſiſtere nequit, vel ſublata corporis ratione. Exempla populorum, qui ſimul & ſemel fuere extincti, memorat GROTIUS dicto loco §. 4. Add. *L.* 21. *D. Quib. mod. Uſusfr. amitt.* Ubi quæritur, ſi ex ejuſmodi clade tam pauci ſuperfuerint, ut ipſi amplius pro populo cenſeri nequeant, num hi jura populi antiqui retineant? (vid. *L. ult. D. Quib. mod. Uſusfruct. amitt.*) GROTIUS dicto loco ſentit, poſſe in iſtis paucis ſubſiſtere dominium, quod populus habebat ad modum privatorum; non ſi quid populo ut tali competiit, id eſt, poſſe tales ſibi aſſerere poſſeſſiones & bona deletorum civium, non poſſe autem ſibi eoſdem attribuere ſummum imperium, & quæ alia inde dependent. Quod ſi tamen pauci iſti, alio præter bellum caſu ad paucitatem redacti, ſe tantiſper contra exterorum invaſiones tueri poſſint, donec iterum in juſti numerum populi allectis aliis ſeſe ſuppleverint, non video, quare prioris populi jura ſibi aſſerere nequeant. Vid. JUSTINUS L. V. c. 6. n. 5. præſertim cum nondum ſit definitum, quotnam patresfamilias ad populum requirantur (*d*); & ab initio cum genus humanum in populos diſcederet, ſat exiguus numerus populum fecerit. Apud JUSTINUM L. X. (c. 1. n. 6.) quinquaginta filii Artaxerxis *tantus populus* vocantur. Miobe apud OVIDIUM Metam. L. VI. (v. 197.) quatuordecim ſuos liberos vocat *populum*. APULEJUS Apologia: *Quindecim liberi homines, populus eſt*. Add. *L.* 7. §. 2. *D. Quod cujuſque univerſis* (*e*). Ubi etiam in uno nomen univerſitatis (*f*), (collegii, non populi) ſtare dicitur; cui tamen neceſſum fuerit de adſciſcendis collegis mature diſpicere. Interit quoque multitudo hominum, ex qua populus conſtat, quando non quidem ſinguli cives extinguuntur: ſed tamen ſponte ob peſtilentiam aut ſeditionem diſcedunt, aut vi ita diſtrahuntur, ut coire amplius inter ſe nequeant. Unde per adulationem magis, quam ex vero Ilienſes Romanorum ſeſe majores jactabant, ap. JUSTINUM L. XXVIII. c. 1. & L. XXXI. c. 8. Quomodo Scoti a Maximo diſperſi fuerint, videri poteſt ap. BUCHANANUM Rer. Scot. L. IV. ſub finem.

§. IX.

(*a*) Ἓν γάρ τι πρᾶγμα καὶ συνεχὲς ἡ πόλις, ὥσπερ ζῶον οὐκ ἐξιστάμενον αὑτῆς ταῖς καθ' ἡλικίαν μεταβολαῖς, οὐδ' ἕτερον ἐξ ἑτέρου τῷ χρόνῳ γινόμενον, ἀλλὰ συμπαθὲς ἀεὶ καὶ οἰκεῖον αὑτοῦ, καὶ πᾶσαν ὧν πράττει κατὰ τὸ κοινὸν ἢ ἔπραξεν αἰτίαν καὶ χάριν ἀναδεχόμενον, μέχρις ἂν ἡ ποιοῦσα ταῖς ἐπιπλοκαῖς κοινωνία τὴν ἑνότητα διαφυλάττῃ. τὸ δὲ πολλὰς πόλεις, διαιροῦντα τῷ χρόνῳ ποιεῖν, μᾶλλον δὲ ἀπείρους, ὅμοιόν ἐστι τῷ πολλοὺς τὸν ἕνα ποιεῖν. Ἄνθρωπον, ὅτι νῦν πρεσβύτερός ἐστι, πρότερον δὲ νεώτερος, πρότερον δὲ μειράκιον ἦ.

(*b*) Vid. c. 3. §. 29.

(*c*) Quod fit terræ motu. V. ANTONIUS L. IV. de Reb. ſuis §. 48. & in annot. GUTACKERUS, ubi plura exempla memorantur civitatum, quæ terræ motibus everſæ perierunt. H.

(*d*) Vid. ſupra L. VII. c. 2. §. 2. H.

(*e*) Adjicimus elegantem locum Ciceronis apud AUGUSTINUM de Civitate Dei L. XXII. c. 6. *Civitatibus autem mors ipſa pœna eſt: quæ videtur a pœna ſingulos vindicare; debet enim conſtituta ſic eſſe civitas, ut æterna ſit. Itaque nullus interitus eſt Reipublicæ naturalis, ut Hominis, in quo mors non modo neceſſaria eſt, verum etiam optanda perſæpe. Civitas autem, quum tollitur, deletur, extinguitur, ſimile eſt quodammodo, ut magnis parva conferamus, ac ſi omnis hic mundus intereat ac concidat*.

(*f*) Supra d. c. 2. §. 19. H.

§. IX. Formale ſeu ſpecies populi interit, ſi aut omnis, aut perfecta juris communitas tollatur. Penitus tollitur communitas juris & imperii, ſi cives ſinguli paſſim diſtracti diverſis civitatibus accreſcant; ſive libertatem perſonalem retineant, ſive ad ſervilem quoque conditionem redigantur. Exemplum Capuæ vide ap. Livium L. XXVI. c. 16. Perfecta autem communitas juris inter membra ejuſdem populi tollitur, ſi ſinguli quidem libertatem perſonalem retineant, inque oppidis & agris ſuis relinquantur; ita tamen, ut alterius civitatis imperium ſubeant. Quales populi in provinciæ formam redigi dicuntur (a). Sola tamen mutatio loci, oppidorumque, aut detractio munimentorum, ut populus idem eſſe deſinat non efficiunt (b).

(a) V. ſupra L. VII. c. 5. §, 26. GROTIUS d. c. 9. §. 6. H.

(b) Nicias apud THUCYDIDEM L. VII. Hiſt. Ἄνδρες πόλις & οὐ τείχη. *Viri Civitas ſunt, non mœnia*. GROTIUS dicto loco §. 7. H.

F I N I S.

INDEX

INDEX AUCTORUM.

Numerus Romanus indicat Librum; Arabici, caput & Paragraphum

A

Ariſtoteles. Ejus ſententia de certitudine diſciplinarum moralium. I. 2. 1. contradictionis abſolvitur intuitu voluptatis & doloris. I. 4. 7. ejus genuina mens ſuper ſpeciebus juſtitiæ, I. 7. 12. ſententia ejus falſa. ib. §. 17. definitio ejus jurisjurandi explicat. IV. 2. 18. iniquus eſt uſuris. V. 7. 10. diriſſimum inſtitutum, quod commendat reprimendæ civium multitudini. VI. 1. 8. argumentum ejus ſine conſequentia, pro antiquitate Monarchiæ. VII. 5. 4. ejus ſententia de Rebuſpublicis mixtis. VII. 5. 12. de Monarchia plena & abſoluta. VII. 6. 5.

B

Baco, Franciſcus de Verulamio! examen rationis, quam ad bellum Americanis inferendum ſufficere putat. VIII. 6. 5.

Baldus, Petrus. ſententia ejus immitis. II. 5. 8.

Balsamon, Theodorus. ſententia ejus de tutela corporis rejicitur. II. 5. 9.

Barbeyracus, Joannes. I. 6. 14. III. 2. 2. V. 2. 3.

Bælius, Petrus. ſententia ejus, qua homines fruitione boni præſentis magis, quam metu mali futuri moveri contendit. I. 6. 14. comparatio ejus, qua Atheiſmum ſuperſtitioni confert. II. 3. 19. Perperam apud ullam gentem, præter Medos, pœnam contra ingratos ſancitam eſſe, negat, III. 3. 17. ſententia ejus de communione mulierum. VI. 1. 15.

Bentlejus, in Phalaridem. I. 6. 6.

Bilancia Politica. ejus principia refutantur. VII. 5. 9.

Boccalini, Trajanus. ratio, propter quam Polygamiam a Mahomete permiſſam eſſe, ait, rejicitur. VI. I. 16.

Bochartus. I. 3. 7. I. 5. 3.

Bochat, Ludovicus de. VIII. 1. 8. 5.

Bodinus, Joannes. proportio Geometrica, quam in pœnis infligendis obſervari vult, rejicitur. VIII. 3. 25. ratio, quam contra divortia, quæ judicis auctoritate fiunt, adfert, ſatis valida non videtur. VI. 1. 22.

Boeclerus, Joannes Heinricus. ratio, qua libertatem reſiſtendi in infinitum rejicit, refellitur. II. 5. 3. male ſtatuit, res dividere, eſſe præceptum Decalogi. IV. 4. 4. ſententia ejus de origine Proprietatis bonorum examinatur, ib. §. 12. 13.

Boel, Tobias. III. 6. 6.

Branchu, Balthaſar. II. 3. 19. V. 1. 4.

Brissonius Barnabas. locus libri ejus de Reg. Perſ. notatur. IV. 2. 2.

Brovune, Thomas, de Religione Medici. III. 6. 6.

Buddeus, Joannes Franciſcus. male refert ſententiam Hobbeſii, de poteſtate matris in infantem. VI. 2. 2. ſententia ejus de officio liberorum ancillæ erga dominum examinatur. VI. 3. 9. cives etiam ſola dubitatione de juſtitia belli impediri contendit, quominus Principis juſſu ad bellum proficiſcantur. VIII. 1. 8.

Bynckershoek, Cornelius van. ſententia ejus de duratione dominii. IV. 6. 1. de origine ſucceſſionis ab inteſtato. IV. 11. 12.

C

Cartesius, Renatus. ejus conſilium contra fluctuationem animi, & morſus conſcientiæ emendatur. I. 3. 9.

Cato, Marcus, uſuris iniquus, ipſe fœnerator aſtutus. V. 7. 10.

Charron, Petrus, vindictæ nomine aliquem occidere, ſtultis vulgis opinionibus accenſet. VIII. 3. 23.

C1-

Cicero, M. Tullius. ejus philoſophia ſanctiſſima. III 2 2 6 ejus ſententia de promiſſo latronibus facto expenditur. III 6. 11. ejus locus de ſimulatione & diſſimulatione elucidatur. IV. 1. 19. ejus Philoſophia de pacto pro capite pretio ſine fraude non afferendo contra Grotium adſeritur. IV. 2. 8. verba de Jurejurando reſtituta. IV. 2. 15. ejus opinio nimis rigida de diſſimulatione mercatorum rejecta. V. 3. 4. ejus mens de promiſſis non ſervandis, quæ inutilia ſint, quibus promiſeris rejecta. V. 12. 22. defenſa. ib.

Connanus, Franciſcus, pactis nudis Jure Naturæ vim ineſſe negans, refellitur. V. 5. 9. ſeqq. an excuſari poſſit?

Corinthiorum I. c. 11. v. 14. exponitur. V. 3. 10.

Creech, Thomas, VII. 3. 3.

Cujacius, Iacobus. legem XII. tabb. perperperam interpretatur. II. 5. 17. uſucapionem Juri Gentium falſo contrariam eſſe, ait. IV. 12. 7.

Cumberland, Richardus, præmiis magis, quam pœnis leges ſanciri tradit, I. 6. 14. nimis late, terra jam hominibus repleta, liberum eſſe ait, in cælibatu, aut conjugio vitam tranſigere. VI. 1. 7. rationes Hobbeſii parum apte retorquet. VII. 2. 4.

D

Diodorus, Siculus. ejus falſa traditio de origine generis humani. IV. 4. 8. lex, quam refert, Charondæ, contra ſecundas nuptias, retorquetur. VI. 1. 7.

Dionis Chryſoſtomi definitio Civitatis vindicatur. VII. 2. 13.

E

Erasmus, Deſiderius. ejus ſententia de cæde 2500. virorum ex tribu Beniamin rejicitur. VIII. 6. 10. ejus reſponſio ad Luciani declamationem, quæ inſcribitur tyrannicida rejicitur. V. 12. 17.

Eustratius, Commentator Ariſtotelis. Exemplum memorabile, quo utitur actionis mixtæ. I. 4. 9.

F

Falsterus, Chriſtianus. IV. 11. 6.

Feldenus, Joannes. ejus ſententia de Romanorum jure gentium. II. 3. 23.

Filmerus, Robertus. poteſtatem parentum cum Majeſtate comparat. VI. 2. 10.

G

Goesius, Guilielmus. V. 7. 1.

Gramondus, Bartholomæus. judicium de ſententia ejus. VIII. 4. 21.

Grasvvinckel, Theodorus. dictum ejus de matre infanticida inſtinctum erga prolem alio inſtinctu ſuperante. VI. 1. 3.

Gronovius, Joannes Fridericus. Grotium falſo Sophiſticæ cavillationis accuſat. VII. 6. 3. ab eodem ſine cauſſa diſſentit. ib. 7. 15. VIII. 6. 11.

Grotius, Hugo, reprehenſus ratione fundamenti moralitatis actionum humanarum. I. 2. 6. defenſus ea in cauſſa. II. 3. 4. *. ejus ſententia de cauſſis dubiorum in actionibus moralibus examinatur, I. 2. 9. perinde ut definitio legis, I. 6. 4. & dictum de peccatis quotidianæ incurſationis, I. 5. 8. ac conſcientia dubia. I. 3. 8. ejus diviſio juſtitiæ expenditur. I. 7. 11. an probari poſſit ſententia ejus, jura naturalia locum habitura, etiamſi daremus, non eſſe Deum. II. 3. 19. aut ratio, quam ſuppeditat legis Moſaicæ contra fures. II. 5. 18. aut dictum de furto in caſu extremæ neceſſitatis. II. 6. 6. excuſatur, quum jure communionis adhuc aliquid auferre licere, ait, ibid. & regula juris civilis per modum accommodationis utitur. ib. quæ de æſtimatione rei furtivæ non amplius exiſtentis tradit, refutantur. III. 1. 2. diſcuriuntur quæ de conceſſione innoxii tranſitus per terras noſtras docet. III. 3. 5. & tranſitu porro mercium per eaſdem. Ib. §. 6. & de promiſſis metu extortis. III. 6. 12. ejus deciſio quæſtionis, an uni poſſit negari, quod promiſcue omnibus conceditur, illuſtratur. ib. §. 14. Legem Pandectarum parum accurate interpretatur.

tatur. ib. 15. ejus reſponſio ad quæſtionem, an, ſi turpe facinus velut ex obligatione fuit patratum, alter ad mercedem pro ea ſolvendam teneatur? expenditur. III. 7. 8. ut & de re promiſſa, quæ nunc non ſit in poteſtate promittentis, aliquando tamen eſſe poſſit. III. 8. 4. ac de ambiguis. IV. 1. 13. non ſufficere videtur ratio, qua mendacium non committi cenſet, ſi infanti falſum dicatur. IV. 1. 15. nec quo probat factum Rachabæ. ib. §. 16. reprehenditur exemplum, quod adfert Labani Jacobo jurantis, IV. 2. 14. quod defenditur in ejus ſententia de jurejurando Joſuæ refutatur. ib. §. 7. ut & de obligatione jurisjurandi. ib. §. 6. & §. 8. ejus ſententia de origine communionis bonorum examinatur. IV. 4. 9. ſupervacua ejus eſt ſolicitudo, quando flumina proprietatis capacia vult oſtendere. IV. 5. 3. male inter objecta occupationis etiam imperium referre dicitur. IV. 6. 14. ejus ſententia de Jure Romano intuitu acceſſoriorum refutatur. VII. 7. 5. ut & falſa explicatio terminorum limitrophorum. IV. 7. 11. ejus definitio teſtamenti expenditur. IV. 10. 2. ejus ſententia, qua teſtamenta Juris Naturæ eſſe, ait, rejicitur. IV. 10. 4. ejus fundamentum præſcriptionis examinatur, IV. 12. 8. ejus menſura rerum maxime naturalis conſideratur. V. 1. 4. exemplum contractus mixti male excogitatum. V. 2. 10. ejus ratio, quare contrahentes ſibi vitia rerum detegere debeant, defenditur. V. 3. 3. ejus argumentum, quo theſauros apud Hebræos privatis ceſſiſſe, putat, non omni exceptione malus eſt. ib. quæ de Mandato dicit, explicantur. V. 4. 5. ejus deciſio de re duobus vendita refellitur. V. 5. 5. exemplum Joſephi Ægypti proregis non recte adductum. V. 5. 7. exemplum Strabonis male explicatum. ib. ejus ſententia de eadem opera pluribus pro æquipollente mercede præſtita, ſubducitur. V. 6. 4. vocabulum uſuræ proſcribit, rem ipſam retinet. V. 7. 11. diſtinctio ejus inter odioſa & favorabilia V. 12. 12. & §. 13. ejus regula de conflictu duarum legum negativarum non ita liquida dicitur. ib. §. 23. ejus ratio, qua inceſtum in linea recta vetitum eſſe perhibet, illuſtratur VI. 1. 32. ejus falſa citatio vel applicatio legum quarundam Pentateuchi ad ſervos pertinentium. VI. 3. 4. examen eorum, quæ pro diviſione partium ſummi imperii molitur. VII. 4. 14. an recte Dictatorem pro vero Monarcha venditet. ib. §. 15. a Gronovio ſine cauſſa carpitur. VII. 7. 15. perperam contendit, in perſecutionibus propter ſacra Chriſti diſcipulis nihil licere præter fugam & patientiam. VII. 8. 5. ejus bellum punitivum rejicitur. VIII. 3. 4. quæ de juſtitia refert, ad quam pœnæ referendæ ſint, expenduntur. VIII. 3. 5. conſideratio ſententiæ, qua non eſſe punienda peccata ait quæ nec directe nec indirecte ad ſocietatem humanam, ſpectent. VIII. 3. 14. verba Senecæ male exhibet. ib. §. 16. dextre explicandum eſſe, quod dicit, veniæ locum eſſe etiam ante legem pœnalem. VIII. 3. 16. cauſſæ ejus liberandi aliquem a pœna examinantur. ib. 17. ejus regula, qua ad auxilium nos non teneri, ait, ſi nulla ſpes ſit boni exitus, temperatur. VIII. 6. 14. obſervatio de iis, quæ de præda diſtribuenda dicit. VIII. 6. 21. ejus ſententia, de tempore, quo induciæ circumſcribi ſolent, improbatur. VIII. 7. 8. perinde ac ea, quæ enumeratur, quid per inducias liceat, quid non liceat. VIII. 7. 10. locum T. Livii male explicat. VIII. 9. 2.

GUNTHERUS, Ligurinus, obſervatio ad verba, quæ loquentem introducit Imperatorem Fridericum. VIII. 5. 3.

H

HEINNECIUS, Jo. Gottl. IV. 5. 8.

HEINSIUS, Daniel. III. 2. 8.

HEMMINGIUS, Nicolaus. I. 2. 3.

HERTIUS, Jo. Nicolaus, exempla quibus utitur, parum apta actionum mixtarum. I. 4. 9. ejus ſententia de condictione indebiti refellitur III. 4. 5. locum Philonis male interpretatur. IV. 1. 4. quæ de jurejurando populi integri contra Auctorem dixerit, refelluntur. IV. 2. 17. ut & quæ adfert de poteſtate occupandi loca deſerta. IV. 6. 5. verbum, *abjicere*, male interpretatur ib. §. 12. fruſtra negat, tractus terræ interdum per univerſitatem occupatos fuiſſe. IV.

Digitized by Google

IV. 7. 12. verba auctoris non recte capit. V. 12. 9.

Hobbesius, Thomas. Minus recte monet, in civitate contingere, ut quis perſonam gerat rei inanimatæ. I. 1. 12. ratio ejus refellitur, qua probatum it, doctrinam moralem & politicam demonſtrari poſſe. I. 2. 4. ejus dogma, quo libero arbitrio locus præſcinditur, eliditur. I. 4. 2. erroreſque circa indolem boni refelluntur. I. 4. 4. & communem menſuram virtutum & ultiorum. I. 4. 6. ejus ſententia de conſilio diluitur. I. 5. 14. inutilis ejus ſubtilitas, qua leges naturæ eatenus tantum legum vim obtinere tradit, quatenus in Scripturis ſacris oratione Dei ſint promulgatæ. I. 6. 4. ejus ſententia, qua in Regno Dei jus regnandi repetit a potentia irreſiſtibili, expenditur I. 6. 10. non admittendum quod aſſerit, ἀγραφον non fuiſſe contra Jus Naturæ. II. 2. 10. conſideratio eorum, quæ dicit de juſtitia diſtributiva. I. 7. 9. de injuſtitia & injuria. ib. §. 13. de fundamento Juris Naturæ. II. 2. 3. II. 3. 16. ejus principium, quo ſtatus naturæ eſt ſtatus belli, refutatur. II. 2. 5. ſeqq. & plenius. II. 3. 16. ſeqq. æqualitatem naturalem parum apte reſtringit ad paritatem virium. III. 2. 2. male ſortem in arbitrariam diſtinguit & naturalem. ibid. §. 5. falſa ejus ſententia de Atheiſmo. III. 4. 4. expenditur opinio ejus de translatione juris. III. 5. 2. jus in omnia Hobbeſianum non datur, ib. §. 3. expenditur ejus ſententia de ſuſpicione deceptionis pactum jam initum reddente invalida. II. 6. 9. de validitate promiſſionum ex conventionum vi extortarum. §. 13. de pactis non ad rem ipſam, ſed ad ſummum conatum obligantibus. III. 7. 4. & de obligatione invalida ad mortem, aut vulnera, vel aliud damnum corporis ſuſcipienda. ib. §. 5. de differentia contractuum & pactorum. V. 2. 1. de fundamento poteſtatis patriæ & matriæ. VI. 2. 2. ſeq. de familia ſeparata & independenti Statum repræſentante. VI. 3. 1. de ſervis VI. 3. 8. de mediis ſecuritatis in ſtatu naturæ. VII. 1. 8. idem perperam negat, non dari conventionem inter Principem & ſubditos. VII. 2. 9. & ſeqq. & perperam adfirmat, Imperium in omni Republica eſſe penes populum. ib. §. 14. excutiuntur opiniones ejus de conſtitutione Democratiæ. IV. 5. 6. Ariſtocratiæ ib. §. 7. an recte factum hoſtile vocet, non pœnam, quod infligitur auctoritate quidem publica, ſed non præcedente condemnatione. VII. 6. 12. an omnem principatum recte abſolutum appellet? ibid. §. 13. an recte neget, electivos reges non habere ſummam poteſtatem? VII. 6. 17. aut tempore interregni, populum non amplius eſſe perſonam unam? VII. 7. 9. aut in ratione ſuccedendi ad imperium nepotes præ patruis vocet? ib. §. 11. aut frugalitatem virtutem principis eſſe, jure inficietur? VII. 9. 10. expenduntur opiniones ejus, quibus leges civiles legibus naturalibus contrariari non poſſe, contendit. VIII. 1. 2. & leges Decalogi leges civiles eſſe, ait. ib. §. 4. & juſtum vel injuſtum ante inſtituta civilia non dari, aſſeverat. ib. §. 5. explodi- tur ejus fundamentum & origo Juris vitæ & necis, quo Principes in ſubditos utuntur. VIII. 3. 1. definitio pœnæ. ib. §. 7. refutantur ejus cogitata de reis læſæ Majeſtatis ib. §. 33. de duellis. VIII. 4. 8. de fundamento honoris. ib. §. 13. de fabulis paganorum. ib. an recte omnia ſubditorum bona principi tribuat? VIII. 5. 1. 2. ejus corpus Politicum III. 6. 9.

Homerus. Obſervatio ad dictum ejus aliquod de Hectore. IV. 2. 14. explicatio locorum quorundam ejus, e quibus vulgo evincitur, tempore belli Trojani pecuniam numeratam adhuc incognitam fuiſſe. V. 5. 1.

Hornius, Jo. Fridericus. falſa, qua utitur ratio, cur ſocietates quædam vocentur ſimplices. VI. 1. 1. quæ de fundamento poteſtatis maritalis differit, refutantur, VI. 1. 12. & ſeq. perinde ac quæ adfert de origine ſocietatis Civilis. VII. 1. 5. de origine Majeſtatis. VII. 3. 3. & ſeqq. de civibus Ariſtocratiarum & Democratiarum. VII. 5. de modis acquirendi imperium violentis. VII. 7. 3.

I.

Jauchius Siegm. Reich. de Negationibus Pandectarum. III. 8. 4.

Joſephus. in quibuſdam, quæ de Calno narrat, fidem mereri non videtur. IV. 4. 6.

Josuæ liber. Obſervatio ad caput ejus IX. de jurejurando a Joſua Gibeonitis præſtito. IV. 2. 7.

Isocrates. Epitheton ineptum, quod Nilo tribuit. IV. 5. 7. non recte formam civitatis pro anima ejus venditat. VII. 2. 13. commendatio ejus nobilitatis expenditur. VIII. 4. 25.

Jus Romanum ejus definitio juſtitiæ inconveniens videtur, I. 7. 6. perinde ac definitio juris naturæ, II. 3. 2. & ea juris gentium II. 2. 23. conſenſus fictus vel præſumtus vindicatur. III. 6. 2. ſi debitori chirographum reddam, pactum, quod Jure Civili fingitur, ad liberationem ejus non videtur neceſſarium. III. 6. 2. V. 11. 7. doctrina ejus de dolo contractui cauſſam dante & incidente male ab Auctore adoptatur. III. 6. 8. de metu fulcitur. ib. §. 10. vera ratio, qua ad factum quiſquam cogi nequit. III. 7. 4. Limitatur regula, qua, quod ab initio invalidum eſt, ex poſtfacto convaleſcere nequit. III. 6. 14. exponitur L. 3. D. de Pollicitat. III. 6. 15. præterea L. 4. §. 3. D. de Condict. ob turp. cauſſam. III. 7. 8. abſurda videtur L. 3. §. 3. D. de Jurejur. quæ permittit contra mulierem jurari, quod non ſit prægnans. IV. 2. 2. Regula vulgata, Quod proprium eſt alicujus, id amplius ejus fieri nequit, limitatur. IV. 4. 2. Conſtitutio Imperatoris Friderici de Sacramento impuberis illuſtratur. IV. 2. 11. Pavones & columbæ arbitraria ratione animalibus feris accenſentur. IV. 6. 5. quemadmodum ſimilis ratio Romanos movit in iis, quæ de beſtia, in libertatem naturalem ſe recipiente, conſtituerunt. ib. 1. 12. Regula, qua planta domino ſoli cedit defenditur. IV. 7. 5. quum contra poſitiva videatur, quæ ſcripturam addicit domino chartæ. ib. §. 7. obſervatio de ſpecificatione. ib. §. 10. logomachiæ de poſſeſſione. IV. 9. 7. diſtinguuntur tempora in præſcriptione temporis longi & longiſſimi. IV. 12. 3. pactum veſtitum quid ſit? II. 2. 5. inveſtigatur ſpecies L. 2. C. de Reſcind. vendit. V. 3. 9. exponitur L. 16. §. 4. D. de Minoribus, quæ in pretio emptionis venditionis contrahentibus ſe circumvenire permittit. ib. §. 10. explicatur L. 5. §. 4. D. Commodati, qua commodatarius in communi periculo res ſuas commodatis præferre prohibetur. V. 4. 6. illuſtratur L. 1. D. de contrah. emt. & ſimul quæſtio veterum, an emptio intelligi poſſit ſine nummo? V. 5. 1. Ulpiani dicto tollitur, quod in Jure R. durum videtur ratione ſocii, damnum paſſi in adminiſtratione rei communis. V. 8. 1. exponitur L. 1. §. 3. D. de Servo corrupto, qua perſuadere plus eſſe dicitur, quam compellere atque cogere. VI. 1. 21. illuſtratur L. 5. D. ad L. Pompej. de parricid. VI. 2. 11. contra Grotium defenditur L. 27. D. de receptis. VII. 2. 18. illuſtratur diviſio obligationum, qua in eas quæ ex conſenſu, & quæ ex delicto oriuntur, diſpeſcuntur. VIII. 3. 5. exemplum acceptionis perſonarum in L. 1. §. 5. D. ad L. Cornel. de Sicar. VIII. 3. 25. obſervatio, de infamia facti. VIII. 4. 7. & de junctis fœdere inæquali. VIII. 9. 4.

Juvenalis. Sancta ejus Philoſophia III. 2. 2. locus ejus de nobilitate ex Salluſtio expreſſus. VIII. 4. 31.

K

Kerkraad, Abrahamus 2. VI. 2. 9.

L

Lactantius, Ciceronem carpens, de ſui defenſione, refellitur. II. 5. 14. Virgilium male interpretatur. IV. 4. 8.

Le Grand, ejus tradita falſi poſtulantur. I. 4. 2.

Leibnitius, Gottfr. Guilielmus. perperam teſtamenta nullius momenti eſſe, ait, niſi anima eſſet immortalis. IV. 10. 4.

Letserus, Auguſtinus. IV. 10. 3.

Lipsius, Juſtus ejus regula Politica reſtringitur. IV. 1. 19.

Livius. ejus loci exponuntur & illuſtrantur. I. 7. 4. VIII. 9. 2.

Lucretius. ejus ratiocinium contra Pyrrhonis diſcipulos, rejicitur. V. 12. 19.

Ludevvig, Jo. Petrus VII. 3. 9.

Lyclama, Marcus. V. 7. 7.

M

MATTHÆUS, Antonius, ejus ſententia de redactis ad extremam neceſſitatem rejicitur. II. 6. 7. inanem religioſitatem probat in jurejurando vi extorto. IV. 2. 8. commentitia ſunt, quæ de jurejurando C. Cæſaris tradit. ibid.

MATTHÆUS, Evangeliſta ejus verba comparantur cum ſententia Sophoclis. IV. 1. 16. ejus verba de theſauro in agro abſcondito, illuſtrantur. V. 3. 3. ut & ea de ſervo nequam. V. 7. 10.

MILTONUS, Joannes. ejus Paradoxa de divortiis diluuntur. VI. 1. 24.

MOLESVVORTH, ratione vectigalium in fretis A. conſpirat. III. 3. 7.

MONTAGNE, Michael. notabile, quod refert, inſtitutum VVitoldi, Lithuaniæ ducis. VIII. 4. 6.

MONZAMBANO Severinus de, VII. 5. 15.

MORNACIUS, Legem Romanam inepte interpretatur. V. 3. 10.

MUELEN vander. ejus ſententia rejicitur. II. 6. 7.

MURETUS M. Antonius. Ariſtotelem non recte capit. I. 4. 7.

N

NICOLAUS, Damaſcenus. ejus locus explicatur. V. 2. 3.

NOODT, Gerardus. V. 3. 10.

O

OTTO (Everardus) VII. 4. 9.

P

PERIZONIUS, Jacobus. ejus notæ in Ælianum illuſtratur. V. 2. 5.

PHILO Judæus, ejus interpretatio verborum Moſis, Exodi XXI. v. 21. 23. I. 1. 7. 4. ejus ſententia de imperfecto principe rejicitur. I. 7. 4. 11.

PHILOSTRATUS. rationem fœditatis in mendacio parum diſtincte tradit. IV. 1. 7. lite inter venditorem & emptorem de theſauro orta, parum diſtincte inſpici jubet, uter vir melior ſit. IV. 6. 13.

PLATO. ejus locus emendatur. I. 2. 6. falſiloquium non habet pro illicito. IV. 1. 17. ſententia ejus, qua rebus ſingulis natura ineſſe rectam nominis rationem putat, refutatur. IV. 1. 4. ut & communio ejus bonorum. IV. 4. 7. & communio uxorum. VI. 1. 15. ejus nimia ſcrupuloſitas in quæſtione, cui cedere debeat theſaurus. IV. 6. 13. ejus ſententia, qua non niſi incorrigibiles morte affici vult, limitatur. VIII. 3. 10.

PLINIUS major. quo ſenſu ferri poſſit, quod dicit, Lacedæmonios inveniſſe ſervitia. VI. 3. 5. quod dicit, fœdera a Theſeo inventa. VIII. 9. 1.

PLUTARCHUS. exemplum, quod refert, memorabile illuſtratur. IV. 6. 8. haud recte reprehendit verba Colotis de ſocietatibus civilibus. VII. 1. 11.

PUFENDORFIUS, Samuel. ejus verus dies natalis. Præf. p. 3. an linguæ Græcæ peritus fuerit? p. 17. Svecorum partibus contra Danos favet. III. 33.

Q

QUINTILIANUS. locus ejus de oratore judici veritatem cauſſæ auferre volente, illuſtratur. IV. 1. 21. exponitur locus alius de reſtitutione Depoſiti. V. 4. 7.

R

ROY, Hugo de. ejus principia de præſcriptione examinantur. IV. 12. 6.

RUE, Tuſſanus de la. III. 6. 3.

S

SALMASIUS, Claudius. V. 7. 5.

SAMUEL. ejus libri 1. locus aliquis illuſtratur. VII. 6. 9.

SANDERSON, Robertus. ejus ſententia de Deo, de jurantis veracitate atteſtante, rejicitur. IV. 2. 2.

SCHARROCK, Robertus. quæ de regula, quod tibi non vis fieri &c. adfert, diluuntur. II. 3. 13.

SCHVVARTZIUS, Chriſt. Gottl. IV. 6. 8.

SELDENUS, Joannes. quomodo accipiendus ſit, quando cædem bellicam in pœnæ ratione contineri, ait. VIII. 3. 4.

SENECA. ſyngraphas inania habendi ſimulacra vocans, notatur. III. 7. 16. ejus vana ſubtilitas de venia. VIII. 3. 15.

Sidnejus. expenditur dictum ejus, quo virtutes, quas Ariſtoteles a principe exigit, nuſpiam inveniri, ait. VII. 6. 5.
Sophocles. loci ejus explicantur. II. 4. 6. IV. 1. 16.
Spinosa, Benedictus. ejus ſententia de fundamentis Juris Naturæ rejicitur. II. 2. 3. de Atheis refellitur. III. 4. 4.
Stellerus. VIII. 1. 6.
Strabo. locus ejus illuſtratur. V. 2. 3.

T

Tacitus. locus ejus exponitur. IV. 11. 18.
Taurellus, Lælius. IV. 8. 12.
Terentius. locus ejus explicatur. VIII. 3. 20.
Thomasius, Chriſtianus. expenditur ejus ſententia de conſcientia dubia. I. 3. 8. de obligatione juri ſemper reſpondente. III. 5. 1. de interpretatione ultimarum voluntatum. III. 6. 6. de jure circa bona naufragorum. IV. 13. 4. ad L. 2. C. de Reſc. vendit. V. 3. 9. & denique de pacto de emendo vendendo. V. 5. 2.
Titius, Gerb. Gottl. expenditur ejus ſententia de conſcientia dubia. I. 3. 8. fruſtra auctorem carpit principium ſocialitatis ſtabilientem. II. 3. 15. perinde ac ratione æqualitatis naturalis. III. 2. 2. & rei commodatæ, quæ perierit. V. 4. 6.
Treuell, Albertus Dietricus. IV. 2. 18.

V

Vasquez. rejicitur ejus ſententia, qua Deum, ſi voluiſſet, potuiſſe conſtituere, ait, ut blaſphemiis aut contemptu coleretur. II. 3. 4. rejicitur ejus ſententia de legibus pœnalibus. VIII. 3. 5.
Vellejus Paterculus. ſtupendum elogium, quo T. Scipionem Ælianum mactat. I. 5. 8.
Velthuysius. ejus Philoſophia de habitibus moralibus expenditur I. 5. 13. & ejus ſententiam male cepit Auctor. II. 3. 6. opinio ejus de origine pudoris. VI. 1. 30.
Verduyn, Henricus. III. 6. 6.
Victor, Aurelius. II. 4. 23. 4.
Victoria, Franciſcus de. expenditur ejus ſententia de idoneis titulis, ex quibus Hiſpani Indos debellare potuerint. III. 3. 9. & de libertate commerciorum. ib. §. 12.
Virgilius. ejus locus contra Lactantium. vindicatur. IV. 4. 8.

W

Wachterus, Jo. Georgius. IV. 1. 2. V. 1. 12.
Weigelius, Erhardus. I. 2. 3.
Witt, Joannes de. V. 5. 1.

X

Xenophon. ejus ſententia ab Auctore male exhibetur. Præf. p. 17.

Z

Zieglerus, Caſpar. male duas ſpecies certitudinis moralis confundit. I. 2. 11. ejus ſententia de damno per omiſſionem, ex obligatione imperfecta factum, farciendo rejicitur. III. 1. 4. ut & ea de æſtimatione lucri intercepti. III. 1. 7. ejus opinio, de reſtituendo damno, quod liberi legitimi ex concurſu prolis adulterinæ fecerunt, confirmatur. ib. §. 9. Grotium male contradictionis arguit. III. 3. 6. ejus diſtinctio dominii & proprietatis rejicitur. IV. 4. 2. ejus opinio de origine proprietatis refellitur. ib. §. 11. ut & ea de acquiſitione ferarum captarum contra leges venationis. IV. 6. 6. ac iſta denique qua feras per recuperationem libertatis noſtras abſciſſe eſſe definere, ait ibid. §. 12. legem Pandectarum male applicat. IV. 13. 5. diſtinctionem Grotii intuitu patriæ poteſtatis ſine ratione carpit. VI. 2. 7.

INDEX RERUM.

A

ABſtinere, quilibet tenetur ab alterius rebus. IV. 13. 1.
Acanthos, IV. 6. 8.
Acceptatio, an in omni pacto neceſſaria? III. 6. 15. IV. 10. 6. quatenus quis poſſit pro altero acceptare? III. 9. 5. ab heredibus non poteſt acceptatio fieri. 6.
Acceſſio, an indiſtincte modus acquirendi originarius ſit? IV. 7. 1. *
Acceſſiones, quotuplices? IV. 7. 1. regulariter pertinent ad dominum rei, 2.
Acceſſus ad littus alienum, an promiſcue concedi debeat? III. 3. 8.
Acquirendi modi quotuplices? IV. 6. 1. originarii. 2. derivativi. IV. 10. 1.
Actio injuſta, quid; I. 7. 14.
Actio moralis, quid? I. 5. 1. aliena quomodo imputetur. 14. qualitates actionum moralium quot? I. 7. 1. bonitas & malitia, 3. moraliter indifferens. I. 7. 5. * ejus effectus quomodo deleatur? I. 9. 6.
Actio de tigno juncto. IV. 7. 6.
Actio perfecta, ſeu completa. I. 8. 4.
Actiones antecedenter ad voluntatem divinam bonæ, vel malæ, an dentur? I. 4. I. 2. 6. 2. mixtæ. I. 4. 9. II. 3. 4. *
Advocato, quid liceat pro reo? IV. 1. 21.
Ædificia, quatenus ſolo cedant? IV. 7. 6.
Ægyptii, eorum inſtitutis furta licita. VIII. 1. 3.
Ænigma Samſonis, an ex regulis artis compoſitum fuerit? V. 9. 4.
Æqualitas naturalis qualis? III. 2. 2. rationes pro eadem populares, 3. conſideratio æqualitatis naturalis homines commodos reddit, 4. quomodo per eam res inter plures dividenda 5. in eam peccatur per ſuperbiam, 6. & contumeliam aliis illatam. 7.
Affectus, quomodo ſollicitent voluntatem? I. 4. 7. ratione regendi. II. 4. 12.
Africani, fratres liberis præferunt in ſucceſſione ab inteſtato. IV. 11. 3.
Agri arcifinii. IV. 7. 11. adſignati ibid. limitati ib.
Alapa, an morte infligentis vindicari poſſit? II. 5. 12.
Aliena, fruſtra promittuntur. III. 7. 10.
Alienatio, ex dominio fluit. IV. 9. 1. in ea requiritur duorum conſenſus. 2. qui exprimendus per ſigna, 3. fit pure aut ſub conditione. 4.
Alimenta, liberis an a parentibus debeantur; IV. 11. 4. quid comprehendant? 5. quid præter ea liberis debeatur, & quare? 7.
Alluviones integrarum regionum. IV. 7. 11. & agrorum privatorum. 12.
Alveus derelictus, ad quem pertineat? IV. 7. 11. a fluvio finitore derelictus, an mutet imperii terminum?
Amaſiorum peccata Spartæ amatores luebant. I. 5. 2.
Amici, an cognatis præferendi in ſucceſſione ab inteſtato? IV. 11. 15.
Anna Britannica, Maximiliano I. deſponſata, an Jure ei prærepta ſit a Carolo VIII. rege Galliarum? III. 1. 3. 2.
Ἀπόῤῥητα. vide Sacra.
Apum cœtus quid differat a civitate? VII. 2. 4.
Arbitri. ad eos deferendæ ſunt controverſiæ, quæ colloquio inter partes expediri nequeunt. V. 13. 3. inter arbitros & partes non intercedit pactum. 4. Arbitri in dubio intelliguntur adſtricti juri. 5. Arbitris non ſufficit pronunciaſſe ſuper poſſeſſione. 6.
Arbitri, circa ſucceſſiones in regnis. VII. 7. 15.
Areopagi ſapiens inſtitutum, III. 3. 2. 2.
Ariſtocratia, quomodo conſtituatur? VII. 5. 8. modus acquirendi in ea imperium variat. VII. 7. 2.
Ars Critica. ejus præcipuæ regulæ. V. 12. 3.
Aſſecuratio. V. 9. 8.
Aſſertio, nuda non obligat. III. 5. 5.
Athei, quando puniri poſſint? III. 4. 4.
Atheiſmus, repugnat obligationi congenitæ naturali. III. 4. 4. non tantum impra-

prudentiæ, vel ignorantiæ peccatum eſt. ib.

Aurelianus cum populo coronas bilibres promiſiſſet, coronas de panibus dedit, III. 5. 10.

Auro, cur principatus datur in cudendis nummis? V. 1. 13.

Αὐτοχειρία an licita? II. 4. 19.

B

Baptiſmus, an S. Athanaſio inter ludendum collatus? I. 1. 15.

Barbaros, honoris ſe cauſſa appellant Burgundiores, IV. 1. 6. & Franci

Bellum quid & quotuplex? I. 1. 8. Punitivum an detur? VIII. 3. 4. extra ordinem a natura indulgetur. VIII. 6. 2. eſt vel defenſivum, vel offenſivum, 3. ejus cauſſa debet eſſe liquida. 4. cauſſæ bellorum injuſtæ recenſentur. 5. in civitatibus jus belli ſingulis eſt ademtum. 8. bellum eſt vel ſolenne, vel minus ſolenne, 9. Magiſtratus ut talis non habet jus bellum movendi. 10. an idem bellum movere poſſis ex præſumta voluntate ſummi imperantis? 11. quatenus injuria civis præbeat cauſſam belli contra civitatem? 12. pro quibus bellum recte ſuſcipiatur? 14. de belli indictione, 15. gentes in bello multum ſibi licentiæ ſolent ſumere. 16. a licentia bellica non ſunt exemptæ res ſacræ. 19. quomodo res bello acquirantur? 20. cuinam res bello captæ adquirantur? 21. quatenus incorporalia bello adquirantur? 22. an creditum bello adquiratur? 23.

Benefactores, an cognatis præpolleant in ſucceſſione ab inteſtato? IV. 11. 16.

Beneficientia. III. 3. 15.

Beniaminitæ. VIII. 6. 10.

Beſtiæ, an ratione præditæ ſint? I. 3. 1. an iis rationem tribuerint veteres JCti? II. 2. 1. cum in delictis quibuſdam una cum hominibus detrudantur? II. 3. 3. 6. dubia circa cædem & uſum earum. IV. 3. 4. qui tamen defenditur: 5. abuſus juris in beſtias reprehendendus, 6. quomodo eum vetitum eſſe, oſtendi poſſit ex principio ſocialitatis? Præf. p. 14.

Bodmeria. V. 7. 12. c. 9. §. 8.

Bona fides an J. N. neceſſaria ſit ad præſcriptionem? IV. 12. 3.

C

Cambium ſiccum. V. 7. 12. reale, ib. maritimum, ib.

Canis, ſtipendia merens. VII. 2. 1.

Captivorum redemptio. VIII. 7. 14.

Carnifex, an ſententiam, quam injuſtam noverit, executioni dare poſſit? VIII. 1. 6.

Caſus, ſolitus, inſolitus & inſolentiſſimus. V. 6. 3.

Charta, cedit ſcripturæ. IV. 7. 7.

Chriſtianiſmus, ejus prærogativa præ paganiſmo. II. 4. 3.

Cives, a ſummo imperante an vitæ periculo exponi poſſint? VIII. 2. 1. non ubique dominium rerum ſuarum debent civitati. VIII. 5. 2.

Civis, quis ſit? VII. 2. 20. de peculiaribus functionibus civium. 24. civi a civitate an injuria fieri poſſit? VII. 8. 4. civis ſæpe injuſte de imperio civili quæritur. 3. quot modis civi a rectore civitatis injuria fieri queat? 4. civium deſignare ordinem eſt ſummi imperii. VIII. 4. 23. quomodo diverſarum civitatum cives comparentes? 24. civis an quis eſſe deſinat, rege ſine ſucceſſore mortuo? VIII. 11. 1. fit, ſi migret. 2. an poſſit expelli civis pro lubitu? 6. an deditus, nec receptus civis maneat? 9.

Civitas quid ſit? VII. 2. 13. an per conſecrationem naturalem producta? VII. 1. 5. an indigentia fuerit cauſſa conſtitutæ civitatis? 6. & VII. 1. 7. genuina civitatis conſtitutæ cauſſa 7. ad civitatem requiritur unio voluntatum & virium. VII. 2. 5. pacta tria, quibus civitas conſtituatur §. 8. amittitur per vim hoſtilem. VIII. 12. 8. mutata forma civitatis, eadem manet civitas VIII. 12. 1. debita civitatis per mutationem non tolluntur. 2. quem civitas poſt mutationem locum obtineat? 4. quid ſi ex una civitate plures fiant; 5. quid ſi plures civitates uniantur? 6. civitates quatenus æternæ? 7. quomodo materiale civitatis pereat? 8. quomodo formale? 9. dantur & formæ irregulares civitatum ac ſyſtemata. VII. 5. 2. in quo conſiſtat natura earum 14.

Commeatus jus VIII. 7. 13.

Commodatarius, quam culpam præſtet? V. 4. 6.

4. 6. an tempore incendii rem alienam viliorem ſuæ pretioſiori præferre cogatur?

Commodatum quid; & in quo differat a precario? V. 6. 4.

Communio quid? IV. 1. de communione primæva. 5. ab eadem quo ordine diſceſſum. 6. fuit ea res utilis generi humano. 7. argumenta eorum, qui communionem primævam oppugnant, 10. 11. 12. 13. poſitiva & negativa quid? IV. 4. 2.

Communioni bonorum an hodie locus ſit? IV. 4. 7.

Compenſatio adverſus quem & a quo opponatur? V. 11. 5. ubi ea locum habeat? 6.

Conatus ſummus an ſemper ſufficiat; III. 7. 4.

Conditio quid? III. 8. 2. an referatur ad tempus præſens aut præteritum 3. caſualis, poteſtativa, mixta 4. impoſſibilis & turpis 5.

Confuſio, V. 11. 14.

Confuſio linguarum Babylonica unde fuerit? IV. 1. 3.

Conſcientia quid & quotuplex? I. 3. 4. motuum ejus celeritas, probabilis 5. regulæ de ea, §. §. 5. & 7. dubia, 8. an detur? ſcrupuloſa, 9. v. *Libertas*.

Conſenſus requiritur in promiſſis & pactis. III. 6. 1. ſignificatus expreſſe vel tacite 2. ſupponit uſum rationis 3. de conſenſu acceptantis 15. de ſignis & monumentis conſenſus, 16. ejus veritas unde æſtimetur?

Conſenſus aliorum, an requiratur ad originariam dominii acquiſitionem? III. 5. 3. §. 4.

Conſenſus tacitus, præſumtus & fictus. III. 6. 2.

Conſtitutum poſſeſſorium. IV. 9. 9.

Contractus dividuntur in μονοπλεύρους & διπλεύρους. V. 2. 5. reales, conſenſuales, verbales, literales 6. hominatos & innominatos. 7. beneficos & oneroſos, 8. enumeratio contractuum oneroſorum 9. contractus mixti. 10. in contractibus oneroſis debet eſſe æqualitas, V. 3. 1. Inæqualitas emergens quatenus corrigenda? 9. in contractu oneroſo nihil donari præſumitur, V. 6. 8. in contractibus beneficii æqualitas locum non habet. V. 3. 7.

Contractus regum quatenus exempti legibus civilibus? VIII. 10. 4. quatenus civi actio contra regem ex contractu ſit? 6. Contractus civium ſubjacent dominio eminenti. 7. quatenus ex contractu regum obligentur ſucceſſores? 8.

Corporis cura. II. 4. 14.

Creaturis aliis Deo volente homo utitur. IV. 3. 2.

Creditum, an bello adquiratur? VIII. 6. 23.

Culpa, ejus gradus tres, quibus in latam, levem, & leviſſimam diſpeſcitur, vindicantur, I. 7. 16. quæ J. C. præſumenda ſit in Commodato? ib. quæ in Mandato? V. 4. 3. quæ in Societate? V. 8. 4.

Cultura, homini eſt neceſſaria. II. 4. 1. circa quæ verſetur. §. 2.

D

Damnum quid ſit? III. 1. 3. ſi quod datum reparandum. 2. damnum quinam dent? 4.

Data turpiter, an repeti poſſint? III. 7. 9. an reſtituenda ſint. IV. 13. 16.

Decalogi præcepta an ſint leges civiles? VIII. 1. 4. præceptum IV. an ad Principes etiam pertineat? VII. 3. 2.

Defenſio ejus, qui injuriæ initium fecit II. 5. 19.

Defenſio rerum. II. 5. 16.

Defenſio ſui violenta, an licita? II. 5. 1. an etiam naturali jure præcepta? 2. qualis in libertate naturali? 3. qualis eadem in civitatibus? 4. an & contra invaſorem errantem? 5. Tempus defenſionis in libertate naturali, 6. & in ſtatu civili quomodo ſe habeat? 7. ſeqq.

Delectationes, quantum circa eas laborandum. II. 4. 11.

Delegatio V. 11. 13. eam Auctor cum Ceſſione confundit. Delegationis & Ceſſionis differentiæ. ibid.

Delicti magnitudo æſtimatur tum ex objecto, VIII. 3. 18. tum ex affectu, quo quis impulſus fuit. 19. tum ex intentionis magnitudine. 20. tum ex firmitate animi delinquentis, 21. tum denique ex habitu, 22. delictum ob alienum nemo eſt puniendus. 33.

Democratia, quomodo conſtituatur? VII. 5. 6. ejus requiſita ordinaria, 7. modus acquirendi imperium in ea eſt uniformis. VII. 7. 1.

Demonſtratio, quid ſit in moralibus? I. 2. 2.
Depoſitum, V. 4. 7.
Depoſitarius, quam præſtet culpam? V. 4. 7.
Derelicta fiunt denuo occupantis, IV. 6. 12.
Deus unde dicatur, IV. 1. 3. etiam paganis omniſcius & omnipotens viſus. §. 3.
Diſpenſatio legis, I. 6. 17.
Diſſenſu mutuo quatenus ſolvatur obligatio? V. 11. 8.
Diviſio an fuerit modus acquirendi primævus? IV. 4. 9. IV. 6. 2.
Divortium, ei cauſſam præbent adulterium & malitioſa deſertio. VI. 1. 21. & an & mores intolerabiles? §. 22.
Dolo, in hoſtem uti licet. VIII. 6. 6.
Dolus, cauſſam dans Contractui, & Incidens, III. 6. 8.
Dolus malus, III. 6. §. 8. an ejus ſuſpicio pacta reddat invalida? §. 9.
Dominium. ejus origo. II. 6. 5. IV. 4. 1. antiquorum, de ea ſententia IV. 4. 8. quo ſenſu dominium dicatur juris naturalis? 14. vel abſtrahit a poſſeſſione, vel eandem involvit. IV. 9. 6. quatenus per ſola pacta acquiratur? 8.
Dominium eminens, VIII. 5. 7.
Dominus, rem ſuam vindicans an pretium reſtituere cogendus ſit? IV. 3. 2.
Donationes mortis cauſa IV. 10. 9. inter vivos. V. 4. 1.
Donationes regum an ſint revocabiles? VIII. 10. 9.
Duellum, legibus vetitum detrectare, non eſt infame. VIII. 4. 8.

E

Ebrietas quomodo ſolicitet voluntatem, I. 4. 8. quando imputetur. I. 3. 10. 9. I. 5. 10. magna impedit conſenſum in conventionibus, III. 6. 5.
Electio quotuplex? VII. 7. 6.
Emere, an quis aliena teneatur? III. 3. 12.
Emphyteuſis. IV. 8. 3. an ſingularis ſpecies contractus.
Emptio venditio. an circumventio naturaliter in ea licita? V. 3. 6.
Emptionis Venditionis contractus quando ſit perfectus? V. 5. 2. de periculo & commodo rei venditæ, 3. de pactis emptioni venditioni adjici ſolitis 4. quid emptor venditori & hic illi præſtare debeat? 5. de emptione ſpei. 6.
Entia moralia quid ſint? I. 1. 3. quis eorum auctor. ibid. §. 3. origo & finis eorum. ibid. §. 3. eorum vis & effectus, ibid. diverſæ ſpecies, ibid. §. 5. quomodo tollantur? ibid. §. 23.
Entia phyſica quid? I. 1. 2.
Error quid & quando imputetur? I. 3. 11. ſeqq. quando vitiet promiſſa? III. 6. §. 6. & pacta & contractus? 7. ſeqq.
Exercitus quid? V. 12. 4.
Exilium. VIII. 11. 7.
Exſecutio facti illiciti an licita? I. 5. 9. 4.
Exſecutio rei judicatæ, V. 13. 10.
Exiſtimatio quid? I. 1. 22. quantum circa eam laborandum? II. 4. 9. definitur & dividitur. VIII. 4. 1. ſimplex, naturalis, 2. quæ eſt vel integra, 3. vel deminuta, 4. vel conſumta. 5. exiſtimatio civilis ſimplex deficit, vel ex ſtatu, 6. vel ex antegreſſo delicto. 7. ſimplex ab arbitrio imperantium non dependet, 9. neque pro illis conſumi poteſt, 10. intenſiva, 11. ejus fundamenta. 12.

F

Falſiloquium non omne mendacium & turpe eſt, IV. 1. 9. neque tamen idem probandum in regula. IV. 1. 9.
Falſum, quatenus infantibus dicere liceat? IV. 1. 15. pro ſalute aliorum dicere fas eſt. 16. rectoribus civitatum quatenus dicere ſit conceſſum? 17. quatenus prave curioſis eo illudi queat? 18. hoſti falſum dicere licet. 19.
Favorabilia, odioſa & mixta an dentur? V. 12. 12. §. 13.
Fatum Stoicum minime admittendum. II. 4. 4.
Feudum quid? IV. 8. 2. * 12.
Fidejuſſor non poteſt teneri in plus, quam principalis debitor. V. 10. 9. poteſt tamen teneri arctius, 10. quæ fidejuſſori beneficia juris competant? 11.
Fidejuſſor indemnitatis, V. 10. 11.
Fiducia. V. 10. 8.
Fœderum diviſio. VIII. 9. 1. fœdera quibus nihil extra juris naturalis debitum diſponitur. 2. quid fœdera æqualia ſint? 3. de fœderibus inæqualibus. 4. utri ex pluribus fœderatis potius ſit ferendum auxilium? 5. fœderum alia realia, alia perſonalia, 6. quæ dignoſcuntur vel ex

conſi-

Digitized by Google

conſideratione ſingulorum, 7. vel ex generalibus notis. 8. an fœdera pertineant ad reges expulſos? 9. fœdera tacite non intelliguntur revocari. 11.

Fœtus animalium ad quem pertineant? IV. 7. 4.

Formulæ Juris R. cui fini adhibitæ fuerint? III. 6. 11.

Forum exteris an promiſcue præbendum? III. 3. 11.

Fructus quotuplices? IV. 7. 3.

Fugere an teneatur, quem quis alius aggreditur? II. 5. 13.

Fur cum telo & ſine telo. II. 5. 18. 1.

Fur nocturnus. II. 5. 17. ſeq.

De *Futuro*, quæ fiunt verba jus non transferunt, III. 5. 8.

G

Gentes quædam Jure Naturæ infames. III. 2. 3. 3.

Gibeonitæ mendacione an falſiloquio uſi fint apud Joſuam? IV. 2. 7.

Gratus animus, III. 3. 16.

H.

Habitatio, IV. 8. 9.

Heres quatenus defuncti debita exſolvere teneatur? IV. 11. 19.

Homicidii in ebrietate commiſſi qua ratione abſolvi poſſit Clericus? I. 3. 10. 9.

Hominis nobilitas II. 1. 5. pravitas 6.

Homo hominis commoda promovere tenetur III. 3. 1. idque vel indefinite, 2. vel definite, per vulgarem humanitatem 3. ejus exempla minutiora. 4. Deo volente aliis creaturis utitur. IV. 3. 2. & vegetabilia citra injuriam conſumit. 3.

Honeſtum an detur ante omnem impoſitionem? I. 2. 6.

Honoris fundamentum an ſola potentia? VIII. 4. 13. per eam producitur tantum aptitudo ad honorem 14. quatenus ab arbitrio civitatis dependeant? 32.

Hoſpites, an promiſcue admittendi? III. 3. 9.

I.

Ideæ innatæ. iis non favet Scriptura. I. 3. 13. 3.

Ignis incognitus incolis inſularum Canariarum. II. 2. 2. 4.

Ignorantia juris & facti. I. 3. 10. efficax, concomitans, per ignorantiam patrata nemini imputatur. I. 5. 10.

Ignoſcere an quandoque liceat? VIII. 3. 15. quatenus id liceat ante legem pœnalem? ib. & poſt eandem? 17.

Illicita, in ea non cadit obligatio. III. 7. 6.

Immortalitas animæ, an recte ſeponatur in jure naturæ? Præf. p. 15.

Imperantium ſummorum officium unde cognoſcatur? VII. 9. 1. illud iis probe eſt addiſcendum. 2. ſalus populi ſuprema lex eſt. 3. cives bonis moribus imbuendi 4. commodæ leges ferendæ, 5. eædem executioni dandæ, 7. pœnæ recte temperandæ. 7. injuriæ civium mutuæ prohibendæ. 8. idoneis & probis miniſtris utendum, 9. tributa recte exigenda & collocanda. 10. facultates civium promovendæ, 11. factiones prohibendæ, 12. adverſus invaſiones exterorum vires parandæ, 13.

Imperium, quatenus occupetur per vim juſtam? VII. 7. 3. quatenus per vim injuſtam 4. qua ratione quis alterius imperio exſolvatur; 5. ſummo imperio, juſta imperanti, non debet reſiſti. VII. 8. 1.

Imperium, ejus origo, I. 6. 11. in civitate quare ſummum dicatur? VII. 6. 1. illud qui habet eſt ἀνυπεύθυνος 2. & legibus humanis ſuperior, 3. abſolutum quid? 7. non deprehenditur æque in omnibus rerumpublicarum formis, 8. imperia limitata unde? 9. quibus pactis illa exiſtant? 10. qua ratione diverſæ partes imperii limitentur? 11. modus habendi imperium quotuplex? 14. an detur ſummum imperium temporarium? 15.

Imperium in victos, quot modis acquiratur? VIII. 6. 24.

Impoſſibilia. ad ea nemo tenetur. I. 5. 8. III. 7. 2.

Impoſſibilitas, circa pacta emergens. III. 7. 3.

Imputatio. ejus cauſſa & fundamentnm. I. 5. 5. actualis, I. 9. 1. ex gratia, 2. ex debito, 3. quid alteri efficaciter poſſit imputari? 4.
Inæqualitas. inter homines unde proveniat? III. 2. 9.
Incendia, damnum ex iis ortum, quomodo optime ſarciatur? II. 6. 7. 4.
Inceſtus. VI. 1. 28.
Indictio belli ſolennis, an neceſſaria? VIII. 6. 9.
Induciæ, quid ſint? VIII. 7. 3. de duratione induciarum, 4. induciæ relinquunt cauſſam belli. 5. poſt inducias indictione non eſt opus. 6. induciæ ex pretio pacto contrahuntur. 7. de initio & fine induciarum. 8. quando induciæ obligent ſubditos? 9. quid per inducias liceat, quid non? 10. quid ſi quis in hoſtico poſt elapſas inducias, invitus deprehendatur? 11. quid ſi violentur induciæ? 12.
Infantes. quatenus ſint capaces dominii? IV. 4. 15.
Ingeniorum varietas, II. 1. 7. imbecillitas, ac naturalis incultus, 8.
Ingratus animus, III. 3. 17. ingrati actio an detur? ib.
Injuria fit tantum ex proæreſi. I. 7. 16.
Innocentem civem an civitas dedere poſſit? VIII. 2. 5.
Inſtrumentis amiſſis, quod arbitri officium ſit? V. 13. 8.
Intellectus, quid ſit? I. 1. 2. ejus an ſint duæ facultates. I. 3. 2. naturaliter rectus eſt circa moralia. ibid. 3.
Intentio qualis requiratur in foro Divino I. 8. 2. qualis ſufficiat in foro humano. 3.
Interpretationis rectæ neceſſitas. IV. 12. 2. verba regulariter intelligenda ex proprietate populari, 3. verba artis ex arte, 4. per conjecturas eruitur ſenſus, ſi verba ſint ambigua, 5. aut repugnent, vel repugnare videantur. 6. conjecturæ petuntur ex materia ſubſtrata, 7. ex effectu, 8. ex conjunctis, origine auc etiam loco. 9. quomodo ex ratione legis ejus ſenſus colligatur? 10. quædam vocabula babent ſignificationem latam & ſtrictam. 11. res quædam auctori babentur favorabiles, quædam odioſæ, 12. unde regulæ ei formantur. 13. conjectura propter quam legis ſit extenſio, 17. de his, quæ in fraudem legis fiunt. 18. conjectura propter quam legis ſit reſtrictio. 19. ſeqq. quid ſi diverſæ leges, caſu aliquo, inter ſe collidi videantur? 23.
Interregnum quid? VII. 7. 7. ſeqq.
Invaſor quo caſu habendus pro legitimo principe? VII. 8. 9. ejus juſſa quatenus cives obligent legitimo rege adhuc ſuperſtite, ſed expulſo? 10. ejus acta, quatenus eo depulſo, conſiſtant? VIII. 12. 3.
Invitum quomodo ſolicitet voluntatem? I. 4. 10. nemini imputatur. I. 5. 9.
Iſraelitæ jurantes ſe Beniaminitis filias ſuas uxores non daturos. IV. 2. 13.
Jura in re aliena quot? IV. 8. 2.
Jurare an permiſſum? IV. 2. 3.
Juri an ſemper reſpondeat obligatio? III. 5. 1. nota 1.
Jus quid? I. 1. 20. permiſſivum I. 6. omnium in omnia? I. 6. 10. perfectum & imperfectum, I. 7. 7. 3.
Jus Gentium Naturali contradiſtinctum an detur? II. 3. 23. exempla ejus, ibid. quo ſenſu ſumatur a veteribus JCtis? II. 3. 7. primævum & ſecundarium. II. 3. 23.
Jus Naturæ an hominibus cum brutis commune? II. 3. 2. ſeq. non nititur conſenſu gentium. 7. ſeqq. ejus fundamentum an utilitas? 10. ſeq. an id ex fine conditi mundi eluceſcat? 12. genuinum ejus fundamentum petendum ex conditione hominis. 14. quædam dicuntur juris naturalis redactive & abuſive. 22. juris naturalis partitio 24. jus naturæ, quare immutabile? II. 3. 5. 1. permiſſivum II. 3. 24. 2.
Jusjurandum. ejus ſanctimonia. IV. 2. 1. jusjurandum quid? 2. juratur tantum per Numen, 3. & quidem juxta religionem jurantis. 4. de intentione jurantis, 5. jusjurandum eſt vinculum acceſſorium obligationum, 6. de juribusjurandis dolo elicitis, 7. de juribusjurandis metu extortis, 8. jurajuranda circa res illicitas non obligant, 9. nec quæ impediunt majus bonum. 10. jusjurandum non immutat naturam actus cui adjicitur, 11. excludit cavillationes, 12. non tamen ſemper ſtricte interpretandum, 13. aut citra tacitas conditiones & limitationes, 14. explicatur ex intentione deferentis, 15. de jure-

Digitized by Google

jurejurando in alterius animam, 16. quatenus heres teneatur ex jurejurando defuncti? 17. juriumjurandorum diviſio, 18. jusjurandum confirmatorium, 19. teſtificatorium 20. litis deciſorium, 21. ſuppletorium & purgatorium. 22. an quælibet jurisjurandi violatio faciat perjurum? 23. de juriumjurandorum relaxationibus. 24. jusjurandum an exigere liceat, ab homine quem pejeraturum eſſe, veriſimile ſit? IV. 2. 21. jusjurandum per Genium Principis, IV. 2. 3. Rex de ſuo jurejurando valido diſpenſare nequit? VIII. 10. 5.

Jus Regium 1 Samuel. c. 8. v. 11. quid ſit? VII. 6. 9.

Juſtitia eſt vel perſonarum, vel actionum, I. 7. 6. juſtitia actionum quid? 7. juſtitia univerſalis, particularis, 8. & in nota * juſtitia diſtributiva, 9. commutativa, 10. attributrix & expletrix. 11.

Juſtitiæ recepta definitio vindicatur, I. 7. 6. 3. I. 8. 2. 2. I. 8. 3. 1.

Juſtum num aliquod fuerit ante leges civiles? VIII. 1. 5.

Jus vitæ & necis, an a ſingulis in civitatem conferri potuerit. VIII. 3. 1.

L.

Læſio quot modis fiat? III. 1. 6. quo ordine lædentes teneantur? 5.

Læſionis ultra dimidium caſus, an præſto apud Cominæum? V. 3. 9.

Latitudo actionum moralium an detrahat certitudini demonſtrationis moralis. I. 2. 8. ſeqq.

Latrocinia gentium, II. 2. 10. & nota 6.

Lazarus, an ei, quem primum mortuus, heredem ſcripſerit, bona ejus obtinere licuerit? III. 6. 6.

Leges Divinæ univerſales, I. 6. 18. 1.

Leges imperfectæ, I. 6. 14. 3.

Leges ſine exceptione an dentur? I. 2. 5.

Leges Zaleuci, I. 6. 6.

Legum civilium indoles, VIII. 11. 1. an poſſint repugnare legibus naturalibus? 2. an crimina pro lubitu definire poſſint? 3.

Lex quid ſit? I. 6. 4. differt an conſilio, I. a pacto, 2. & jure, 3. lex & legislator debent eſſe cognita, 13. permiſſio legis quid? 15. ea omnes ſubditi obligantur. 17. legis diviſio. 18.

Lex an cadat in hominem? II. 1. 1.

Lex Cincia, I. 6. 14.

Lex commiſſoria, V. 5. 4. V. 10. 14. VII. 5. 17.

Lex Hebræa, an ubique adæquata pœnarum menſura ſit? VIII. 3. 26.

Lex Naturæ fundamentalis II. 3. 15. obligatio ejus eſt a Deo. 20. de ſanctione legis naturalis. 21. ſola ejus reverentia pacem generis humani non continet. VII. 1. 8. coercendis hominibus acriori fræno, quam ſola lege naturali opus eſt. 11.

Lex ſacrata an abrogari poſſit? I. 6. 6.

Liberi legitimi prævalent naturalibus, 9. modo pater illos agnoſcat, 10. aut non ab hereditate excluſerit. 11.

Liberorum nomine quinam veniant? IV. 11. 6.

Libertas quid? II. 1. 1. VI. 4. 10. in Deo qualis? 3. brutorum qualis? 4. an eum cæde invaſoris defendi poſſit. II. 5. 19. 2.

Libertas conſcientiæ, an armis defendi poſſit? VII. 8. 5.

Licentia bellica in corpus. VIII. 6. 18. ab ea non ſunt exemtæ res ſacræ. 19.

Litteræ ab oris ſimilitudine ortæ dicuntur. IV. 2. 1.

Locatio-conductio; ejus cum emptione venditione communia. V. 6. 1. definitus rei uſus interceptus, eſt damno locatoris 2. incertus regulariter damno conductoris. 3. an eadem opera pluribus locari poſſit? 4.

Loci adiectio. III. 8. 6.

Lombardiæ, V. 7. 12.

Lotariæ, V. 9. 6.

Ludi, V. 9. 5. Romæ vetiti. V. 9. 5.

M.

Majeſtas. reſultavit ex pactis, quibus civitas evaluit. VII. 3. 1. an ſit immediate a Deo? 3. quomodo qui vaſſalli vinculo exſolvitur, majeſtatem accipiat: 7. an liber populus, aut monarcha, imperium in alterius manus reſignans, efficiens cauſa majeſtatis ſit? 8. realis & perſonalis, VII. 6. 4.

Mala humanam conſtantiam ſuperantia an quis pacto ſuſcipere poſſit? III. 7. 5.

Ma-

Malitiæ cauſſa nequaquam in Deo quærenda. I. 7. 5.
Mandata quotuplicia? III. 9. 2.
Mandatarius an auctorem ſuum obliget; ſi, cum mandatum manifeſtum & arcanum haberet, arcanum exceſſerit? III. 9. 2. mandatarius debet adhibere ſummam diligentiam. V. 4. 3. quatenus indemnis præſtari debeat? 4. an ei ſarciendum damnum a latronibus illatum §. 4.
Mandatum quid? V. 4. 1. ejus ſingularis apud Romanos religio. 2. an recte expleatur per æquipollens? 5. pravum ſuperioris an quis aliquando exſequi poſſit ſine peccato? VIII. 1. 6.
Maris dominium. divina conceſſio dominio maris non repugnat. IV. 5. 5. rationes contra proprietatem maris. 6. uſus maris quinam? 7. quænam maris partes occupatæ ſint? 8.
Marito unde imperium in uxorem oriatur? VI. 1. 11.
Mater. ex mente Hobbeſii primæva poteſtas in prolem eſt penes ipſam. VI. 2. 2.
Matrimonium an promiſcue concedendum? III. 3. 13. an ſit aliqua ad ineundum id obligatio? VI. 1. 3. matrimonia Amazonica. 9. minus ſolenne. 36. ſolvitur adulterio & malitioſa deſertione. 21.
Matrimonium ad talacho. VI. 1. 20. emancibado. caſato di media charta. ib.
Mediator. differentia inter mediatorem & nuncium. III. 9. 4. de mediatoribus pacis. V. 13. 7.
Membri ad mutilationem avertendam an permiſſa cædes? II. 5. 10.
Mendacium quid? IV. 1. 8. jus quod mendacio violatur, quale & unde ſit? 10.
Mercatura cur contempta. VIII. 4. 30.
Meretrici datum an repeti poſſit? III. 7. 8.
Meritum quid? I. 9. 5.
Metus creſcentis potentiæ an juſta belli cauſſa? II. 5. 6. 2.
Metus promiſſa & pacta reddit invalida. III. 6. §. 10. 11. 12. 13.
Metus, qua ratione cauſſa primarum civitatum dici poſſit? VII. 1. 7.
Mexicanorum Regum promiſſum enorme. I. 5. 6.
Migratio. quid in ea obſervandum? VIII. 11. 3. an gregatim poſſit diſcedi? 4.
Militiam in bello injuſto an civis recte ſuſcipiat juſſu Regis? VIII. 1. 8. & §. 6. an militiam detrectare liceat propter pactum cum hoſte? VIII. 2. 2. ad eam nemo ſe inutilem reddere debet. 3.
Militum, quanta ſit obligatio? VIII. 2. 4.
Minor, an ex contractu, durante minorennitate inito, conſcientiæ ſaltem præceptis teneatur? III. 6. 4.
Minorennitas an impediat conſenſum? III. 6. 4.
Moderamen inculpatæ tutelæ. II. 5. 15.
Mohatra. V. 7. 12.
Monachi. III. 3. 2.
Monarchia quomodo conſtituatur? VII. 5. 9. modus acquirendi in ea imperium variat. VII. 7. 2.
Monetæ mutato in bonitate intrinſeca, V. 7. 6. in valore extrinſeco. 7.
Monopolia. V. 5. 7.
Montes pietatis. V. 7. 12.
Moralitas actionum, v. Actiones.
Mutuum quid? V. 7. 1. de mutuo tacito. 4. an mutuum ſit alienatio? 5.

N.

Naufragorum bona occupandi jus. II. 3. 8. 4. II. 4. 4. conſuetudo miniſtrorum Eccleſiæ ex ſuggeſtu Deum orantium, ut juri circa bona naufragorum benedicat, an ſit rationabilis? IV. 13. 4.
Neceſſitas quotuplex? II. 6. 1. ubi jus aut favor ejus fundetur? 2. quid illa cuique det juris in ſeipſum, aut directe in alios 3. quid indirecte eadem indulgeat? 4. quid juris eadem indulgeat in res aliorum? 5. ſeqq.
Negari an uni poſſit, quod promiſcue omnibus conceditur? III. 3. 14.
Nemeſis Divina. II. 3. 21.
Nobilitas. natalibus non ineſt a natura, VIII. 4. 25. ſed ab impoſitione civitatum. 26. quæ tamen meritis niti ſolet & debet. 27. indoles Romanæ nobilitatis primis temporibus, 28. eam poſtea geſti honores metiebantur. 29. quæ indoles nobilitatis hodie in pleraque Europa? 30. alicubi nobilitati ſanguinis exiguum pretium. 31.

No-

Novatio. V. 11. 15.
Nummi inventor, V. 1. 12.
Nummorum valorem quatenus determinare poſſint rectores civitatum? V. 1. 14. in eo quoque reſpectus eſt habendus ad fundos. 15. eorum valor mutationi obnoxius. 16.
Nuncius. differentia inter nuncium & mediatorem. III. 9. 4.
Nuptias, an filius jure naturæ contrahere poſſit ſine patris conſenſu? VI. 2. 14.

O

Obligata alteri, fruſtra promittuntur. III. 7. 11.
Obligatio quid? I. 1. 21. I. 6. 5. ſeqq. hominis erga Deum unde naſcatur? I. 6. 12. an ſemper reſpondeat juri? III. 5. 1. 1. an detur ad ferenda mala humanam conſtantiam ſuperantia? III. 7. 5. an cadat in illicita? 6. an in pacta turpia? 7. vel nec turpia, opera jam præſtita? 8. obligatio ad pandenda alteri animi ſenſa unde? IV. 1. 7.
Obligationes ſunt vel congenitæ, vel adventitiæ. III. 4. 3. congenitis repugnat Atheiſmus. ib. §. 4. civiles & naturales, 5. quæ utriuſque efficacia? 6. perpetuæ & temporariæ, 7. non mutuæ, 8. perfecte aut imperfecte mutuæ, 9. adventitiæ unde proveniant? III. 5. 1.
Obligationis ſolvendæ modus maxime naturalis eſt explere conventa. V. 11. 1. unius perfidia alterum obligatione ſolvit. 9. uti & mutatio ſtatus, in quo fundabatur obligatio. 10. quatenus tempore exſpiret obligatio? 11. morte quæ obligationes exſpirent? 12.
Obſes, in Principis locum ſuccedens, non amplius tenetur. VIII. 8. 6.
Obſides. VIII. 2. 6.
Obſtagium. V. 10. 10.
Occupatio fit per univerſitatem, aut per fundos. IV. 6. 3. mobilium dependet ab arbitrio ſummi imperii. 4. quando occupatæ intelligantur res immobiles? 8. quando mobiles? 9. de occupatione bellica, 14. per eam prima & antiquiſſima dominii acquiſitio facta. IV. 4. 4.
Oceanus quatenus occupari poſſit? IV. 4. 8.
Oceanus vaſtus, dominii expers. IV. 5. 9. oceani navigatio & commercia quatenus libera? 10.
Officia erga Deum, & noſmetipſos. II. 3. 15. 2.
Olla fortunæ. V. 9. 7.
Onus, promiſſo adjectum. III. 9. 7.
Opera turpia, jam præſtita, non obligant. III. 7. 8.
Operæ ſervorum. IV. 8. 10.
Opes, quantum circa eas laborandum? II. 4. 10.

P

Pacta, non poſſunt non in ſocietate humana exiſtere. III. 4. 1. ſervanda ſunt, 2. pactis nudis an inſit vis obligandi? III. 5. §§. 9. 10. 11. pacta turpia re integra non obligant, III. 7. 7. diſcrimen inter pacta & promiſſa conditionata, III. 8. 8. eorum diviſio, III. 9. 8. eorum & contractuum differentia. V. 2. §. 1. 2. 3. 4. pacta ſorte mixta. V. 9. 1. locum habent tam in pace, 2. quam in bello. 3. pacta acceſſoria duplicis generis, V. 10. 1. pactorum adjectorum varietas, 2. pactum adjectum, ſi turpe ſit, invalidum eſt, 3. quandoque negotium facit irregulare, 4. in continenti adjectum, cæteris paribus eſt validum, 5. ex intervallo adjectum negativam parit exceptionem. 6. affirmativum, quatenus valeat? 7.
Pacta ducum, VIII. 7. 15. privatorum in bello, 16.
Pacta pacis an infirmentur per exceptionem metus? VIII. 8. 1.
Pacta, quæ ad ſtatum belli non ſpectant, an ſint valida? VIII. 7. 2.
Pacta tria civitatis conſtituendæ, VII. 2. 7. & §. 8.
Pacta veſtita, unde dicantur? V. 2. 2.
Pagani an religionis cauſſa mutuis inter ſe odiis exarſerint? II. 2. 10. 5. Dei omniſcientiam & omnipotentiam perſpectam habuerunt, II. 4. 3. eorum doctrina moralis interdum ſatis ſobria. IV. 13. 1.
Pater adverſus eum an moderamini inculpatæ tutelæ locus? II. 5. 5. 2. II. 5. 14. 4.
Patria poteſtas. ejus origo VI. 2. 1. quibus

bus rationibus nitatur? §. 4. quatenus patris jus potius, quam matris 5.
Pax, quid & quotuplex? I. 1. 8. naturalis pactis opus non habet, II. 2. 11. eſt parum fida 12. non continetur ſola legis naturæ reverentia, VII. 1. 8. neque ſolis arbitris, vel pactis, 9. diſcrepantia judiciorum pacem generis humani turbat. 10. eſt ſtatus hominis ordinarius. VIII. 6. 2. an cum rebellibus valide ineatur? VIII. 8. 2. 9. quatenus in ea bona privatorum condonari poſſint? 3. terminus implendæ pacis ſtricte interpretandus, 4. quid ſi pax referatur ad eventum prælii? 5.
Peccata recte Stoicis omnia æqualia eſſe dicuntur, I. 8. 1. 1. quænam ſupervacuum ſit punire in foro civili? VIII. 3. 14.
Permutatio. V. 5. 1.
Perſonæ morales ſimplices & compoſitæ. I. 1. 12. 13. fictæ. 15.
Phineæ factum. VIII. 3. 13.
Pignorum uſus. V. 10. 13. pignus eſt vel fructuoſum, vel ſterile, 14. pignus an uſucapiatur? 15. quomodo differat ab hypotheca? 16.
Piſces qui in lacu noſtro ſunt, an noſtri ſint? IV. 6. 11.
Pœna ad eam an obligemur? VIII. 3. 4. humanæ an locus in libertate naturali? §. 2. 3. quid ſit? 4. ſumere pœnas ad quam ſpeciem juſtitiæ referendum? 5. ejus exigendi poteſtas cui competat? 7. tres pœnæ fines, a §. 8. ad 13. quid circa determinandam pœnæ quantitatem ſpectetur? 23. quæ ſit pœnarum menſura? 24. in iis reſpicitur quoque perſona ejus, qui patitur. 25.
Pœnitentia quid? I. 6. 6.
Pollicitationibus an jure naturali inſit vis obligandi? III. 5. §§. 6. 9. 15.
Polygamia an jure naturali licita? VI. 1. 17. 18.
Populi integri quomodo hoſti iterum eripiantur? VIII. 6. 26.
Poſſeſſio bonæ fidei, IV. 8. 5. quid & quotuplex ſit? IV. 9. 7.
Poſſeſſor bonæ fidei ad reſtitutionem non tenetur, ſi res periit, IV. 13. 7. idem non tenetur ad reſtituendos fructus, neque exſtantes, §. 6. neque conſumptos, §. 9. §. 8. nec ad eos, quos neglexit percipere, 10. non tenetur, ſi rem emptam vendiderit, cum diſtinctione, 12. quatenus pretium recuperare poſſit, qui rem alienam bona fide emit? 13. an res aliena empta reſtitui venditori poſſit? 14. qui rem alienam habet, cujus dominus ignoratur, recte eam poteſt retinere. 15.
Præcedentia. quis eam habeat præ altero? VIII. 4. 15. argumenta ex quibus peti ſolet, 16. an eam tribuat antiquitas? 17. potentia? 18. 19.
Præſcriptio, an bona fides jure naturæ in ea neceſſaria ſit? IV. 12. 3. genuina ejus ratio. §. 8.
Pretium, quid? I. 1. 22. quotuplex? V. 1. 3. vulgaris fundamentum quodnam? 4. quare multæ res utiles pretium non habeant? 4. pretia rerum cur intendantur, 6. de pretio affectionis 7. de pretio legitimo 8. de pretio communi 9. cauſæ, quæ commune pretium intendunt, vel remittunt, 10. pretium vulgare non ſuffecit vitæ humanæ, 11. inde conſtitutum pretium eminens in nummo. 12.
Prima naturæ homini cum beſtiis communia. II. 3. 3. 11.
Princeps, adverſus eum an moderamini inculpatæ tutelæ locus? II. 5. 5. 1. an unquam imperio privari poſſit? V. 11. 10. ejus atrocibus injuriis an reſiſti poſſit? VII. 8. 5. ejus officia. VII. 8. 10. & c. 9. §. 2.
Probabilitas Caſuiſtarum. I. 3. 5.
Promiſſio imperfecta obligat, ſed alteri jus non dat. III. 5. 6. promiſſio perfecta. §. 7. quomodo convaleſcat promiſſio invalida? 14. promiſſio quotupliciter fiat? III. 8. 1. diſcrimen inter promiſſa conditionata & pacta. III. 8. 8.
Proportio Arithmetica, I. 7. 10. 5. Geometrica. I. 7. 9.
Propria. quid requiratur, ut res propriæ fieri queant? IV. 5. 1. res uſus inexhauſti non fiunt propriæ, 2. res propria aliquo modo cuſtodiæ debet eſſe obnoxia, 3. quarundam rerum propriarum uſus omnibus patet. 4.
Proprietas quid? IV. 4. 1. non niſi inter plures uno locum habet, 2. & immediate fluit ex convensione hominum. 4. an deſinat cum poſſeſſione? IV. 6. 1.
Pudicitia, an pro conſervatione ejus, cædes ſit licita? II. 5. 11.

Pudor

Pudor unde ſit? VI. 1. 29. an ſit argumentum, dari honeſtum ante omnem impoſitionem? I. 2. 7.

Purpura, cedit veſtimento. IV. 7. 9.

Pyxidis nauticæ inventor, III. 3. 2.

Q

Qualitates morales. I. 1. 17.

Quantitates morales. 1. 22. V. 1. 2. quantitas actionum moralium abſoluta. I. 5. 1. quantitas actionum moralium relativa. 5.

Quaſi-contractus. III. 6. 2. IV. 13. 5. V. 7. 4.

Querela non numeratæ pecuniæ. III. 6. 16. V. 2. 6.

R

Radix. cur ex ea veteres dominium arboris æſtimaverint? IV. 7. 5.

Reges, niſi vere tales, ſacroſancti non ſunt. VII. 8. 8.

Regium titulum tribuere, penes quem ſit? VII. 3. 9.

Regna patrimonialia. VIII. 6. 16. VII. 7. 11. VIII. 5. 1. an dentur?

Regnum voluntate populi conſtitutum. VI. 6. 17. de ſucceſſione in eo, VII. 6. 12. de alienatione regni & ejus partium, VIII. 5. 9. non poteſt infeudari a Rege, aut oppignorari ſine conſenſu populi. 10.

Religio, ea imbuendus eſt animus, II. 4. 3. quid Principi liceat circa eam? VII. 4. 8. v. *Officia* erga Deum.

Remiſſione ſolvitur debitum, V. 11. 7.

Reparationis exemplum in homicida. III. 1. 7. in eo, qui mutilavit, 8. in adultero, 9. in ſtupratore, 10. in fure. 11.

Repræſentationis jus. IV. 11. 12.

Repreſſaliæ. de æquitate earum. VIII. 6. 13.

Res alienæ apud nos exſtantes ſunt reſtituendæ. IV. 13. 2. quod probatur, 3. & illuſtratur. 4. ex illa obligatione contractus poſteriores exceptionem admittunt. 5. reddendum id, quod quis ex alieno eſt lucratus. 6.

Res captæ quomodo recuperentur? VIII. 9. 25.

Res fungibiles, V. 7. 1. earum duplex uſus. 2.

Res, quid pro eis ſervandis liceat in res aliorum? II. 6. 8. circa eas occupatur magna pars juris. IV. 3. 1.

Res ſacræ a licentia bellica non ſunt exemptæ. VIII. 6. 19.

Reſervationes mentales. IV. 1. 14.

Reſpublica mixta. VII. 5. 13. vid. *Civitas*.

Reſtitutio in integrum. quatenus ea rex gaudeat contra extraneum? VIII. 10. 2. & quatenus contra cives ſuos? 3.

Reus, an negare crimen poſſit? IV. 1. 20.

Rex regi cedere non tenetur. VIII. 4. 20. quomodo reges convenire poſſint citra contentionem? 21. Rex leges ferre poteſt, quomodo cives bonis ſuis uti debeant, VIII. 5. 3. idem poteſt tributa exigere, 4. quid liceat Regi circa bona publica? 8. non poteſt alienare bona, quæ principatum ſequuntur. 11. vide *Regnum*.

Romani, cur ſemper in menſa aliquid reliquerint, neque lampades exſtinxerint? III. 3. 4.

S

Sacra ἀπόρρητα. II. 4. 19.

Sata, ſolo cedunt. IV. 7. 5.

Schema Sphæricum actionum moralium. I. 8. 1.

Sedes exteris an promiſcue concedenda? III. 3. 10.

Sententiarum paritas in civitate Ariſtocratica, & Democratica. VII. 2. 17. de conjungendis & dividendis iis. 18.

Sepulturæ jus. quomodo derivetur ex principio ſocialitatis? Præf. p. 12.

Sermone quomodo utendum? IV. 1. 1. origo ejuſdem, 3. de ſermone ambiguo. 13. ejus vis ſignificativa unde? IV. 1. 5.

Servi, an perſonam habeant. I. 1. 12. 1. an dentur natura? III. 2. 8. VI. 3. 2.

Servitutis primæva origo videtur ex contractu. VI. 3. 4. incommoda ſervitutis. 10. quibus modis tollatur? 6. 10.

Servitutes quid & quotuplices? IV. 8. 6. prædiorum urbanorum, 11. & ruſticorum. 12.

Signa quotuplicia? IV. 1. 2.

Simulatio, in rebus quatenus licita? IV. 1. 13.

Socialitas, an bene a Pufendorſio pro principio Juris Naturæ habeatur? Præf. p. 12.

Societas. homo natura magis amat ſe, quam ſocietatem. VII. 1. 2. ex appetitu tamen ſocietatis, non ſtatim ſequitur appetitus civitatis. 3. in homine multa ſunt vitia, civilem ſocietatem perturbantia. 4.

Societas quot modis ineatur? IV. 8. 1. collatio pecuniæ cum opera diverſimode fit, 2. ſocietas irregularis, 3. ſocietas omnium bonorum. 4.

Societas herilis quæ? VI. 3. 1.

Socii. ordo inter eos. VIII. 4. 22. an ſociorum nomine in fœderibus etiam futuri veniant? VIII. 9. 10.

Sodalitia ad prædam. II. 2. 10.

Solutio, quæ pro ignorante facta, V. 11. 2. cui facienda? 3. qua in re facienda? 4.

Somnambulus, quatenus ei imputari poſſint actiones durante ſomno perpetratæ? I. 5. 11. 4.

Somnus, per eum viſa, nemini imputantur. I. 5. 11.

Specificatio. IV. 7. 10.

Sponſiones. V. 9. 4. an ratihabeantur per ſilentium ſummi imperantis? VIII. 9. 13.

Sponſores pacis. VIII. 8. 7. ad quid teneantur ſponſione non ratihabita? VIII. 9. 12.

Stapulæ jus, III. 3. §. 6.

Status naturalis cum civili comparatio. II. 2. 5.

Status naturalis diverſa conſideratio. I. 2. ejus miſeria, 2. & iura. 3. an is habeat indolem belli? 5. ab eo exulare non debet ratio. 9. eum non conſtituunt barbari mores. 10.

Status primævus, & adventitius. II. 3. 22.

Status quid? I. 1. 6. naturalis & adventitius, 7.

Studia literarum. II. 4. 13.

Succeſſiones ab ineſtato nituntur præſumpta voluntate defuncti. IV. 11. 1. liberi reliquis omnibus præferuntur. 3. nec tamen neceſſario æqualiter bona inter liberos dividenda. 8. deficientibus liberis, ſuccedunt parentes, 13. & his deficientibus cognati, pro ordine propinquitatis. 14. ordo inter cognatos. 17. civilibus tamen legibus ampla hic diſponendi facultas. 18.

Superbia, quid diſtet a vera generoſitate? III. 2. 6.

Superficies. IV. 8. 4.

Syſtemata civitatum non ſtatim ſunt imperia, quæ habent provincias. VII. 5. 16. quomodo negotia in iis communicentur? 19. quomodo talia ſyſtemata diſſolvantur? 21.

T

Tabula, cedit picturæ. IV. 7. 8.

Talio. VIII. 3. 27.

Temporis adjectio. III. 8. 7.

Teſtamentum quid? IV. 10. 3. an ſit juris naturalis? 4. ſi nemo contradicat, hæreditatem ex teſtamento ſolemnitatibus defecto, capere licet. 7. utrum id, heredi ab ineſtato, ſubvertere liceat? 8. an per teſtamentum fiat alienatio? IV. 10.

Teſtes, V. 13. 9.

Theſauri IV. 6. 13. apud Hebræos cedebant inventori. V. 3. 3.

Tituli honorum. I. 1. 18.

Tormenta an idoneum veritatis expiſcandæ remedium? VIII. 3. 4.

Traditio an jure naturæ ſit modus acquirendi dominium? IV. 9. 8. ad eam an cogi poſſit venditor? V. 5. 5.

Traditio. an requiratur ad alienationem? IV. 9. 5. vera vel ficta. 9.

Transfugam ſimulare an licitum ſit? VIII. 11. 5.

Tranſitus militaris quando invito Principe vicino fieri queat? I. 1. 19. de tranſitu per alienas terras concedendo perſonis, III. 3. 3. & mercibus, §. 6. an pro tranſitu exigi vectigal queat? 7.

Tranſlatio juris in quo conſiſtat? III. 5. 4.

Tributa. quod obſervandum circa impoſitionem eorum? VIII. 5. 6.

Tulipa. ejus pretium immodicum? V. 1. 6.

Turpiter data an repeti poſſint? III. 7. 9.

Tyrannus. in eum, qui talis dicitur, non ſtatim vis eſt licita. VII. 8. 6. an unquam ſolio dejici poſſit? VII. 6. 6. 2.

Vades.

Digitized by Google

V

Vades. V. 10. 12.

Vectigalia, quando exigi poſſint? III. 3. 7. in fretis exigi Auctori interdum odioſum videtur, ibid. quid obſervandum circa impoſitionem eorundem? VIII. 5. 5.

Velorum ſubmiſſio, an ſignum ſit ſubjectionis? IV. 5. 8. ejus ſimile quid veteribus in uſu fuit.

Venatio, alicubi quibuslibet permiſſa. IV. 6. 5. alicubi ſolis Principibus relicta. 6. an qui contra leges venatur, feram captam ſuam faciat? 7. an vulnerata a me fera, ſtatim mea ſit? 10.

Venere illicita, an, conſervandæ ſanitatis cauſſa, uti liceat? II. 6. 3. 2.

Veſtimenta utrum in vero an in quaſi uſufructu ſint? V. 7. 3.

Veritas quid? IV. 1. 8. pars veri quatenus recte diſſimuletur? 11.

Vita, ejus uſus. II. 4. 15. an ſit aliqua obligatio ad ſervandam eam? 16. quatenus in aliorum uſus impendenda? 17. aut pro altero periculo expendenda? 18.

Univerſitas, quomodo puniatur? VIII. 3. 28. delicta ejus lapſu temporis demum exſtinguuntur. 29.

Vocabula, ſignificant ex impoſitione. IV. 1. 4. eadem an comitetur conventio? 5.

Voluntas quid? I. 1. 2. I. 4. 1. ejus libertas. I. 4. 2. ejus indifferentia neceſſario aſſerenda, 3. quomodo in bonum feratur? 4.

Voluntas Dei. an ſola principium *eſſendi* juris naturæ dicenda ſit? Præf. p. 11.

Voto an jure naturæ inſit vis obligandi? III. 6. 15.

Uſucapio quid differat a præſcriptione? IV. 12. 1. quid legibus Romanis fuerit? 2. quatenus in ea requiratur bona fides? 3. & poſſeſſio continuata? 4. rationes introductæ uſucapionis, 5. an lex de uſucapione ſit pœnalis? 6. uſucapionem multi ad jus civile referunt, 7. an ea oriatur ex tacita dominii derelictione 8. ea niti videtur tacita conventione gentium. 9. quatenus noceat nondum natis? 10. etiam inter diverſas gentes locum habet 11.

Uſuræ, Hebræorum ſuper iis tradita. V. 7. 8. eas juri naturali non repugnare oſtenditur. 9. 10. contractus uſuris æquipollentes probantur. 11. eluſiones infamiæ uſurariæ paſſim inventæ. 12.

Uſuræ an Chriſtianis licitæ? V. 7. 9. §. 10. cur ab auctoribus juris Canonici interdictæ, & aliis nominibus permiſſæ fuerint? §. 11.

Uſus. IV. 8. 8.

Uſusfructus. IV. 8. 7.

Uſus inexhauſti res, non fiunt propriæ. IV. 5. 2.

Z

Zeli judicium. VIII. 3. 13.

F I N I S.

Digitized by Google

SAMUELIS PUFENDORFII

ERIS SCANDICA,

QUA

ADVERSUS LIBROS

DE

JURE NATURALI ET GENTIUM

OBJECTA DILUUNTUR.

ANNO M DCC LIX.

Digitized by Google

Digitized by Google

JULIUS RONDINUS
LECTORI BENEVOLO
S. P. D.

UT alienæ fabulæ prologum agerem, amicitia in cauſa eſt, quæ mihi cum editore horum Scriptórum intercedit; cui cum placeret iſta denuo publicæ luci tradere, a me rogavit nonnulla præmitti, quæ aliquid lucis hiſce controverſiis adferre queant. Ipſe enim Auctor aliis negotiis intentus ſatis habuit adverſariorum calumnias depuliſſe, ac ſententiarum ſuarum veritatem atque innocentiam adſtruxiſſe, inglorium de cætero atque indecorum exiſtimans cum hominibus rixoſis ulterins, quam neceſſum fuit, contentionis ſerram reciprocare. Cui cum id ſemper fuerit propoſitum, ut pro modulo ingenii aliquid in commune conferret, quoquo ſe non inutilem reipubl. literariæ civem fuiſſe teſtaretur, repente a malevolis eo ſe redactum deprehendit, ut tantum non de vita & fama certandum ſibi foret. Origo ipſi moleſtiarum ab invidia, quod in Academia Carolina recens tunc inſtituta lautiore quam cæteri ſalario frueretur, ac magnam partem nobilis juventutis a ſe haberet pendentem. Ea res eumprimis male habebat *Nicolaum Beckmanum*, hominem fatuum juxta ac rudem, ſed cui immenſos ſpiritus dabat vocabulum Doctoris in Schola Aurelianenſi triginta ſcutatis emptum: & quia collegium Pandectarum Marpurgi diſtante quodam Profeſſore exceptum in Gallia ſumptibus ſuis publicaſſet titulo *Medullæ Juſtinianeæ*. Is cum nullo ſe numero fore crederet, quamdin Lundini Puſendorfius floreret, ad eum ſubruendum omnes cogitationes intendit. Iis deſtinatis perficiendis idoneam ſibi occaſionem oblatam putavit, quando iſtius Libri de Jure Naturæ & Gentium Lundini imprimerentur, quos in typographia ſubinde inſpectos, cum ſupra ſtuporem ſuum ſentiret, novitatis crimine arguere inſtituit, eo ſecurius, quod ipſe Puſendorfius non inficias eat, ſe nunquam in verba Magiſtrorum noſtrorum juraſſe. Sed cum, quæ Anſer iſte notaverat, nuſpiam cohærerent, nec aliam idem rationem adferre noſſet, quare illa damnaret, quam quod eadem non caperet; Igitur paulo ſolertior aſſumitur calumniæ architectus *Joſua Schwartzius*, qui expeditiſſimam ſibi viam inveniſſe viſus eſt ad Puſendorfium perdendum, ſi Theologos iſti negotio immiſcere poſſet. Igitur ſceleſto artificio non modicum Indicem errorum Theologicorum contexuit, nefario modo detortis, aut interpolatis ſententiis innoxiis, & ad Theologiam nihil plane ſpectantibus. Inſtigabatur Scaniæ tunc Epiſcopus, ſenio jam in puerilitatem vergens ut a Rectoribus Regni poſtulare auderet, ſibi cenſuram ſcripti Puſendorfiani committi. Eo foro conſtituto nil præter rogum manebat Puſendorfium, actore juxta ac judice Schwartzio: qui & eo facilius a reliquo Clero applauſum ſibi ſperaverat, quo pauciores ex illo ſunt, qui operæ quid poſuerunt in eo ſtudiorum

genere,

genere, quod Puſendorfius excolendum ſibi ſumpſerat. Sed cum improbum auſum Rectores Sveciæ non ſine indignatione damnaſſent, ac ſilentium turbulentis hominibus impoſuiſſent, ad tenebras perpetuas damnato Indice Schwartiziano; nondum a furore quietem ſibi imperare *Nic. Beckmanni* malitia potuit, publicato contra interdictum Regis in Germania iſto Indice, diffamandi Puſendorfii gratia, & quia crediderat, præcipites aliquos, rixoſos aut malevolos homines ibi inventum iri, qui bellum iſti movere non ſint dubitaturi. Quo præjudicio armati in Svecia denuo impetum in Puſendorfium daturi erant. Enimvero ſceleris convictus iſte præmium accepit, quale merebatur, infamem e Regno Sveciæ relegationem; ex qua tamen id boni aſſecutus videbatur, ut deletæ jam ſemel exiſtimationis nullam amplius rationem habendam ſibi duceret; eoque poſtea libellos famoſos publicare auſus eſt, quibus ſtolidiores juxta atque impudentiores ſeculum hoc non vidit. Et quia e Proteſtantibus nemo homini infami & inſulſo panem gratis præbiturus erat ejuratis, quibus innutritus erat, Sacris, Eccleſiam Romanam uno morione fecit auctiorem. Diverſa Joſuæ Schwartzii in non diſpari ſcelere ſortuna fuit. Silere quamtumvis a Superioribus juſſus, muſſitavit tamen, & cumprimis dignum ſacerdote facinus patraſſe ſibi viſus eſt, ſi e cathedra ſacra velut e plauſtro convitia jactaret, & ibi latraret, ubi a fuſtibus cautum ſibi credebat. Poſt bello inter vicinos Reges exorto, cum Puſendorfius in tuta ſe ſubduxiſſet, jam plenam calumniandi libertatem nactum ſe judicavit. Itaque coram aurigis & olitoribus, eorumque vetulis, idoneis ſcilicet talium rerum arbitris, impudentiſſimas conciones eructavit, quas poſt typis divulgavit, quod eruditio ipſius non ulterius aſſurgat, quam ad compilandam miſeram homiliam. Sed eo flagitio non contentus ad graviora deſcendit, & publica itidem concione cives a legitimo ſuo Rege in hoſtium partes pertrahere inſtituit; prorſus quaſi civis fide ſua exſolveretur hoſte ingruente, ubi adhuc præcipua munitionum præſidio regio tenebatur; & ipſe Rex cum exercitu indies expectabatur cum hoſte manum conſerturus. Unde mox hoſte victo perjurii & rebellionis pœnam formidans in pedes ſe dedit, & transfugam egit, apud hoſtem ſola flagitii commendatione, & odio in nationem Svecicam panem primo, mox & novam functionem nactus. Ac demum pro eo facinore, quo alii funem merentur, aliquod temporariæ inſulæ inſigne reportaſſe dicitur; eodem, ut videtur, fato cum meretricibus Londinenſibus gaviſus, quas in patria quidem hærentes mox ergaſtulum aut noſocomium, vel etiam fuſtigatio manebat; ubi in Jamaicam, aut alias partes Novi Orbis delatæ ſunt, matrimonii vocabulo veteres ſordes obumbrante, poſt honeſtas ſe matronas ferunt. Cæterum Index iſte Schwartzianus, Beckmanno obſtetricante in lucem editus, uti auctoris circa calumnias concinnandas dexteritatem orbi ſatis prodidit: ita primo intuitu, & antequam Puſendorfii ſtrigilem idem expertus eſſet, in erubeſcendum errorem induxerat grave alias Collegium, quod ex illo ſiniſtrum de libris Puſendorfii judicium ferre non dubitaverat. Cujus dignitati niſi Puſendorfius perpeciſſet, in proclivi fuiſſet ipſi oſtendere, quam turpe ſit ejuſmodi viris, ex ſolo libelli famoſo teſtimonio judicium ferre de ſcripto, quod ipſi nunquam ſe inſpexiſſe fatebantur. Poſt & alii quidam in controverſiæ hujus partem venerunt, ſed diverſo fine, nec eodem modo. Nam non multum a furore Beckmanniano abiere *Fridericus Geſenius*, Garleæ Præſul, & *Valentinus Veltbemius*, barbariei apud Jenenſes columen non infimum. Cæteri pro hypotheſibus ſuis a Puſendorfiana diſcrepantibus pugnare videri voluerunt. Occurſum eſt utriſque ad eum fere modum, quem laceſſendi impudentia, aut diſceptandi modeſtia merebatur; nec puto ullum fore, qui jure queri poſſit, Puſendorfium in ære ipſius eſſe. Unicus *Valentinus Albertus*, Lipſienſis Theologus, nondum adquieſcere videtur, velut turpe ſibi foret, inane litigium non in infinitum protrahere. Etſi in eo vehementer laudandum ſit viri ingenium, quod cum utique extremam perſonam in hac fabula agere pertenderet, ita inficetam defenſionem adverſus Julium Rondinum adornavit, ut nemo cordatus nænias iſtas reſponſo dignaturus ſit: quod adverſarii ſilentium ipſe poſt velut conceſſionem victoriæ interpretaturus ſit. Sane enim cum nihil præter crambem bis coctam apponat, rancidis quibuſdam diſtinctiunculis, & pe-

& pedantico plane pipere conditam, primo ſtatim intuitu lectorem nauſea opplet, nedum ut quis in eam ſe obfirmare patientiam queat, ut commentis iſtis operoſe deſtruendis horam impendere poſſit. Etſi ut verbo præcipuas hominis vanitates notemus, forte non abs re fuerit, ſi forte iſtum permovere poſſimus, ne ſuis ſibi næniis tantopere placeat. Sic quam putidum eſt, quod poſt tam perſpicue deductam ſtatus naturalis indolem, nondum deſinat coccyſſare Albertus, a Puſendorſio *pro primario haberi principio ſtatum hominis miſerum, fictum illum atque commentitium in quo hominem, tanquam projectum utcunque aut undecunque in hunc mundum imaginatur ſibi*. Nuſpiam quippe a Puſendorſio hæc hypotheſis aſſumitur, hominem undecunque aut utcunque in terram projectum: ſed cum vellet demonſtrare, quantum boni ex ſocietate in hominem redundet, & quam miſer ſit homo ſibi ſoli relictus, etiam a parentibus fuit abſtrahendum, ſeu ab illo auxilio, quod nati homines a parentibus ſuis experiuntur, niſi hoc per peculiarem Numinis curam ſuppletum fuerit. An hæc eſt hypotheſis, aut principium, ſi alicujus rei uſum demonſtrem ex ejuſdem remotione? Aut an tali modo demonſtrandi admittitur aliquid homini Chriſtiano indecorum? ſed & naſi parum ſibi eſſe Albertus oſtendit, quod non ſine gratiarum actione acceptet, regulas, quas ipſe commentus eſt, cum illis comparari, quæ de inventione medii termini in Logicis jactantur; cum utræque iſtæ regulæ vanitatis arguantur. Sane ſi quis vel millies regulas iſtas Logicas volvat revolvatque, nihil ſibi mediorum terminorum pullulare videbit ad probandam aliquam theſin, ni aliunde ejuſdem probationem didicerit. Sicuti nec hilum quidem regulæ Albertinæ ad eruenda officia legis naturalis conferunt, ni quis eorundem antea habuerit notitiam. Porro auctor rixæ & ille habendus eſt, qui alterum etiam intra privatos parietes multis arbitris vellicat. Et quomodo alias Puſendorſio de iſta Philoſophia Chriſtiana, quam Albertus meditabatur, innoteſcere potuiſſet? Per miracula concedit Albertus Phyſicam haud fieri locupletiorem, quia illa ſint res plane ſupernaturales. Et tamen per propoſitiones perſonales atque ſacramentales Logicam locupletari contendit. Atqui Logica eſt Diſciplina rationalis, & quæ indolem ratiocinii noſtri naturalis tradit. Circa dictas autem propoſitiones oportet captivare rationem ſub obſequium fidei. Nec ideo iſta Logici, ut ita dicam, ſunt commercii, qui conſtant ſubjecto & prædicato, ſunt cetegoricæ & affirmativæ. Hæc enim etiam dici poſſunt de hac propoſitione: Homo eſt lapis. Et eo ipſo, quod inuſitatæ dicuntur, ſphæram Logices tranſcendunt, & ad ſublimiorem diſciplinam unice ſpectant. Id vero nimis incogitanter ab Alberto poſitum, quod dicit: *Aquas ſupracœleſtes*, quas ſcæva interpretatio voculæ Hebraicæ *meal* peperit, *quomodocunque locentur aut ordinentur, tanquam ſupracœleſtes eſſe altiores, ut perinde ſit, quodcunque mundi ſyſtema præſupponatur.* Nam ſi quis ex illis, qui vortices Carteſianos ſtatuunt, quærat, utrum aquæ iſtæ ſingulis vorticibus ſint circumfuſæ, an vero non niſi univerſis; & hoc poſito, quam figuram habeant, aut quem motum, aut num nihil auræ æthereæ illis ſuperius ſit, plus difficultatum Albertus inveniet, quam ut tam imperioſo reſponſo defungi queat. Sicuti & magnam gratiam a curioſis rerum naturalium ſcrutatoribus inibit, ſi v. g. fontes Albis, aut Rheni, *per continuam aquarum particularium progreſſionem vel reptionem in materia terreſtri ad loca vicina fonti exſurgere* demonſtraverit. Sed nimirum ad phænomena phyſica explicanda liquidiore demonſtratione opus eſt, quam conglomeratione quorundam vocabulorum ſenſu carentium, & a natura rerum abhorrentium. Ad eundem guſtum reliqua ſunt miſellæ defenſionis, quorum vanitate quilibet deprehendere ultro poteſt, qui iſthæc Puſendorfii ſcripta legit, quæ hic conjuncta damus. Et tantum ſibi de æquitate juxta atque ingenio Lectorum pollicetur Puſendorfius, ut ad liquidum iſtis ſuper controverſiis judicium ferendum nullas amplius apologias deſideraturi ſint. Quin ſæpe malæ cauſæ ſuſpicionem præbet, circa defenſionem ſuam nimis trepide ſatagere. Nec minus in eo facilem Benevoli Lectoris æquitatem ferat Puſendorfius, quod ſalem paulo aſperiorem quandoque adhibuerit, defricandis adverſariis. Nam pro horum indole ac meritis calamus temperandus fuit. Et uti circa quæſtiones mere literarias valde ſtomachari impotentis eſt animi; ita ſalutem atque exiſtimationem noſtram improba ratione impugnantes acriter repuliſſe, apud æquos rerum arbitros vel applauſum ſtrenuæ defenſionis, vel veniam juſti doloris habet. B.V.

POST SCRIPTUM.

ISTA cum jam in chartam conjeciſſem, allatus eſt Viri Illuſtris Dn. Viti Ludovici a Seckendorf liber, cui titulum idiomate Teutonico fecit *Chriſtenſtaat*: in quo ſuper controverſia inter Puſendorfium & Albertum agitata ſic pronunciare ipſi placet, *Addit*: p. 315. *de Jure Naturali, prout id ex Verbo Dei ſolidius docendum, e D. Valentino Alberti, & aliis. Ex iiſdem rationibus*, inquit, *quibus profeſſionem Moralem in Academiis emendari optarim*, ut nempe loco Ethicæ Ariſtotelicæ Theologia Moralis tradatur, *id quoque ſuaſerim, ut Jus publicum univerſale, ſive id naturale, ſive Gentium vocitetur, e principiis Chriſtianiſmi deducatur, aut ſaltem, quæ e lumine rationis promanant, ad iſta exigantur & attemperentur, uti D. D. Valentinus Alberti in erudito & ingenioſo Compendio Juris Naturalis Orthodoxæ Theologiæ conformato, & Anno 1678. Lipſiæ edito facit. In quo etiam multos egregios auctores & ſuffragatores habet: quos inter merito honoris gratia nomino Jo. Henricum Boeclerum cujus excelſa gloria apud eruditum orbem indelebilis erit, & quo ego ante quadraginta annos Argentorati præceptore uſus ſum; uti & ſolide doctum atque eximium JCtum D. Caſparem Zieglerum. Equidem methodum illam, quam Dn. Samuel Puſendorfius a principiis revelatis abſtrahendo ſecutus eſt, in ſe rejicere nolim, nec ipſius hypotheſin eandem cum Hobbeſiana judicare, multo minus aculeatis diſceptationibus, quæ inde ſurrexere, me ingerere cupiam; pro modico tamen ingenio meo tantam utilitatem e ſeparatione principiorum naturalium a jure divino revelato, ſeu quod eodem fere recidit, a Decalogo quæritur, perſpicere non poſſum, quanta prima fronte videtur. Etſi enim verum ſit, quod Ethnicus, qui S. Scripturam pro vera, aut regula actionum humanarum non habet, ex ſola ratione, & illo lumine, quod ſaltim apud pleraſque & cultiſſimas nationes agnoſcitur, informandus ſit; Tali tamen modo in Chriſtiano Orbe ſcribere, & fundamentum juris divini revelati poſtponere aut negligere non adeo neceſſarium eſt. Turcæ atque Ethnici libros noſtros Latinos aut alia lingua conſcriptos non legunt; cum illis efficacius diſceptatur machinis & gladiis; aut ſi quid cum iiſdem ſuper commerciis & ſimilibus negotiis tractetur, principia jam nota ſunt; & horum præcipuum, nempe utilitas mutua ſubtili diſceptatione haud conſtat. Hæc ubi claudicat aut ceſſat, fruſtra ratiocinari inſtituas. Enimvero e recentibus hypotheſibus (contra mentem quidem & ſcopum Auctorum) proterva noſtra, & verbum Dei quotidie magis faſtidiens juventus anſam arripit, ut veteres regulas, quæ apud ipſos tanquam Chriſtianos merito valere debebant, non amplius magni æſtimet, recentibus autem haud conſtanter fidem adhibeat, & non ulterius, quam quatenus expedit. Unde & hodie plures quam unquam alias dantur homines, qui Principum ac Rerumpublicarum deſtinatis qualibuſcunque e laxis illis, & per probabilitatem corruptis principiis facile aſſentiri, coloremque allinere poſſunt.* Non dubium eſt quin ex hoc judicio Viri inter ſuos non exiguæ auctoritatis Alberto non modici Spiritus acceſſerint. Sed quia in iſtum, quantum mihi conſtat, a partibus non fuit compromiſſum, ac in republica Literaria lex ea vigeat, ut ſi quis ultro circa controverſiam quampiam ſententiam pronunciare aggrediatur, ubi ſuperſit qui reſpondere velit, huic quoque e tribunali deſcendendum, ac æquo animo ferendum ſit, ut judicium ſuum judicio ſubjiciatur: igitur nihil iniqui feciſſe videbimur, ſi parem libertatem, quam in alios ſibi ſumpſit Seckendorfius, in ipſum quoque exerceamus. Puſendorfii igitur mens eſt, Jus Univerſale deducendum eſſe e principiis lumini rationis cognitis, quo illud ſit ad captum omnium hominum, quamcunque circa ſacra perſuaſionem foveant, quo idem idoneum ſit ad dirigendas omnium inter ſe hominum actiones nullo religionis diſcrimine. Iſthoc autem Jure univerſali rite adornato & ſtabilito licebit ad ſpecialia progredi, & diſquirere, an & quatenus ab hocce abeant, quidve eidem ſuperaddant tum religio Judaica vetus, & Chriſtiana, tum ſingularum civitatum ſtatuta. Sicuti & methodi lex hoc requirit, ut generalia præmittantur, ſequantur ſpecialia. Et uti Medicus dicitur incipere, ubi deſinit Phyſicus, ita Theologus Moralis, & certæ Civitatis JCtus incipit, ubi Juris Univerſalis Doctor deſinit.

nit. Unde intelligi nequit, quid religionis Chriſtianæ interſit, ut diſciplina ſua natura prior eadem religione, nec ei adverſa aut repugnans, ſed amice potius conſpirans, præter nativam ſuam indolem alteretur, aut particularis reddatur per aſſumptas e religione Chriſtiana hypotheſes, quæ alii non Chriſtiani ignorant aut non agnoſcunt, imo ex ipſis Chriſtianis aliqui in dubium revocant, quibus tamen univerſali jure utique opus eſt. Utque adeo pro limpidis & homogeneis fontibus ſubſtituatur mixtura Albertina, quæ neque pro compendio Theologiæ Moralis haberi poteſt, neque vicem ſuſtinere diſciplinæ juris univerſalis, quæ juri civili ſubſterni queat; quem poſteriorem uſum inter alios potiſſimum Pufendorfius reſpexit. Et ſi cura promovendi Chriſtianiſmi utique eo extendenda eſt, ut Philoſophia Moralis e ſolo rationis lumine deducta e Chriſtianorum Scholis plane proſcribatur, (ad quod majore auctoritate quam Seckendorfii opus eſt,) inque ejus locum Theologia Moralis ſubrogetur, in diverſam plane formam compendium Albertinum refingendum fuerit, quod longe infra ambitum Theologiæ Moralis ſubſiſtit. Enimvero hoc modo exiſtet duntaxat diſciplina juris particularis, quam pluſquam dimidia pars generis humani repudiabit, quæ religionem Chriſtianam non amplectitur. Ac valde dubito, an JCti diſciplinam ſuam regulis Albertinis ſuperſtruere poſſint aut velint. Ne nunc multis argnam, quod Seckendorfius non recte hypotheſin Albertinam eandem judicet cum ſententia illorum, qui Decalogum juri naturali ſubſternendum judicarunt. Nam Decalogus, quin tota religio tam Chriſtiana quam Judaica vetus, ac omnium populorum leges, peccatum & ſtatum hominis corruptum præſupponunt. Quæ ipſa res Albertum ſubegit ad abſurdam illam & ridiculam analogiam confingendam, per quam etiam, ſi Diis placet, bellum nunc ad analogiam ſtatus integri gerendum eſt, & carnifex Lipſienſis jam non quidem formaliter, normaliter tamen ad ſtatum Paradiſiacum meretrices virgis cædere jubetur. Cæterum ubi Jus Univerſale genuinis e principiis deductum fuerit, nemo repugnat, quo minus ejuſdem ſcita in Theologia Morali ad dogmata religionis Chriſtianæ examinentur, & ſi quid ad regendas hominum actiones quolibet in caſu deeſſe videatur, inde ſuppleatur. Alia attemperatione opus non eſt. Videamus nunc rationes, ob quas Albertinum commentum Pufendorfianæ hypotheſi præferat Seckendorfius. Negat igitur inſignem uſum ſe perſpicere ejus inſtituti, ut nempe decreta Juris univerſalis deducantur e principiis per naturalem rationem ſuggeſtis, abſtrahendo ab illis, quæ revelatio divina ſuppeditat. Nam apud Ethnicos, S. Scripturam ignorantes, hac docendi via procedendum; in Orbe autem Chriſtiano ea methodo uti neceſſum non eſſe, poſtpoſito aut neglecto fundamento juris divini revelati. Enimvero finis & ſcopus S. Scripturæ tum Veteris, tum inprimis Novi Inſtrumenti non eſt tradere principia, aut diſciplinam Juris Univerſalis. Et quanquam eadem paſſim præcepta morum ingerat; non minus tamen diſciplinam iſta ex profeſſo tradentem præſupponit, aut ſaltim non impedit, quo minus hæc ad leges genuinæ methodi conſtituatur. Sic *Roman.* I. & II. gentes arguuntur volutaſſe ſe per vitia lumini rationis repugnantia, habuiſſe legem inſcriptam cordibus, non agnoviſſe Deum, qualem poterant, & debebant e contemplatione naturæ rerum. 1. *Corinth.* V. accuſatur quis flagitii Ethnicis inauditi. Cum autem iſta, & infinita ejus generis alia divinæ literæ ex profeſſo, & ad formam diſciplinæ aut artis non deducant, non repugnant, quo minus ejuſmodi diſciplina adornetur, ubi iſta e lumine rationis explicentur; quin non obſcure eandem præſupponunt. Nec merito Ethnici legem naturalem violaſſe argui poſſent, ſi hæc ad methodum Albertinam utique formanda foret, cujus regulæ cordibus hominum inſcriptæ non ſunt. Deinde Jus civile Romanum, cujus jam uſus in magna parte Orbis Chriſtiani eſt, ab Ethnicis primo conditum eſt. Ad ejuſdem ſolidam cognitionem multum conducit diſcrimen noſſe inter ea, quæ ſunt juris naturalis ſeu perpetui, & quæ juris poſitivi. Ad hunc finem plus conducere hypotheſin Pufendorfii, quam Alberti nemo inficiabitur, niſi cui invidia mentem plane corrupit. Unde vel hic uſus ſufficere poſſit, ut jus univerſale ad Pufendorfianam formam adornatum in ſcholis Chri-

ſtianis tolerari debeat. Ne nunc dicam quanti ſit, ope iſtius diſciplinæ judicare poſſe de legibus quarumvis civitatum, ſanæ rationi congruant, an minus, adeoque in imitationem ab aliis trahi, an damnari plane debeant. Non autem *negligit* fundamentum juris divini revelati, qui ex hocce quæ promanant peculiari diſciplina, univerſali Juri contradiſtincta tractandum vult, nempe Theologia morali, quæ quod reſpectu ordinis & nativæ methodi hoc ſequatur, non magis contemtum aut neglectum aliquem arguit, quam quod cognitio linguarum & philoſophiæ ſtudio Theologico præmittenda dicitur. Nec id ratiocinium cohæret; quia Turcæ & Ethnici noſtros libros non legunt, igitur jus univerſale non eſt aptandum ad captum omnium gentium, ſed ſuperſtruendum eſt hypotheſi, quæ a magna parte generis humani non agnoſcitur. Sane artes ac ſcientiæ formandæ ſunt, prout indoles ipſarum requirit, paucos an multos Lectores inveniant. Medici non eo minus ſcita ſua formant ad captum omnium hominum, ſeu ut omnium gentium morbis inſervire queant, utut Moſcis allium fere panaceæ loco habeatur. Quin ſi vel maxime illiteratis gentibus ne vocabulum quidem Juris Univerſalis auditum ſit, non minus, quæ cum iſtis a Chriſtianis exercentur actiones ad normam iſtius juris moderandæ ſunt. Nec ideo populis Chriſtianis pauca negotia cum Muhammedanis & Gentilibus intercedunt, ſi vel maxime inter Sudetes montes ac ſaltus Thuringicos tractus a ſolis Chriſtianis habitetur. Præterquam autem quod & bello ſua ſint jura, falſum eſt, ſolis armis adverſus Turcas & infideles opus eſſe, niſi quando indictum cum ipſis eſt bellum. Nam pacis tempore utique communia humanitatis jura adverſus iſtos ſunt exercenda. Et hominem ideo hoſtili modo habere, quia circa ſacra diverſam a nobis, falſamque fovet opinionem, & religioni Chriſtianæ, & ſanæ rationi repugnat. Sic, verbi gratia, Germaniæ non minus armis opus eſt adverſus Regem Chriſtianiſſimum, quam Turcas: nec ideo tamen nullus Juris naturalis uſus adverſus Gallos eſt. Iſta quoque ſe non conſequuntur; ſi quis cum Turcis & Ethnicis ſuper commerciis & ſimilibus negotiis tractet, principia jam nota ſunt; igitur ſupervacuum eſt diſciplinam Juris univerſalis adornare ad captum omnium hominum. Sicuti non ſequitur: etiam ruſtici norunt, quid ſit emere & vendere: igitur ſupervacuum eſt in diſciplina juris de iſtis contractibus tradere. Sic haud ideo Euclides & ſubtilia Mathematicorum tradita proſcribenda ſunt, quia fabri dimenſiones ſuas ad inſtrumenta ſua parum operoſa exegiſſe ſatis habent. Quin plerarumque artium principia ſunt planiſſima; nec eo minus inde deducuntur propoſitiones haud quibuſvis obviæ. Denique utilitas mutua, quæ haud ſubtili diſquiſitione conſtare dicitur, non eſt regula actionum inter diverſas nationes ſuſceptarum, ſed cauſa, quæ has ad negotia inter ſe contrahenda impellit; quæ ubi ceſſat, negotii nihil contrahitur, quia prudentis non eſt, fruſtra quid ſuſcipere. Sed quid inde adverſus neceſſitatem atque utilitatem Juris Univerſalis concludi poteſt? Querela autem, quæ ſubnectitur, de faſtidio juventutis circa Verbum Dei, diſciplinam Juris Univerſalis ad ductum ſanæ rationis adornatam non tangit. Qui enim jus iſtud cum Theologia morali non confundi vult, haud impedit, quo minus pietati operetur juventus. Quin potius pietatis ſtudium commendatur, ſi demonſtretur, ordini in ipſa rerum natura conſtituto repugnare, qui vitiis immergitur. Quod hypotheſes in ſe innoxiæ in alium ab Auctorum mente ſenſum trahantur, culpa penes calumniatores eſt, qui alios morſicando famam ſibi qualemcunque quæſitum eunt. Quid per *veteres regulas* intelligat Seckendorfius, haud ſatis aſſequi poſſum. Veteres alias regulæ, ſi falſæ & inutiles ſint, merito non amplius æſtimantur; ſi veræ ſint, nimirum valde ſtupidos oportet Doctores eſſe, qui earundem auctoritatem ſartam tectam conſervare nequeant. Recentibus autem regulis, ubi idonea demonſtratione nitantur, qui conſtanter fidem non adhibet, morbo mentis laborare cenſendus eſt. Laxa denique & per probabilitatem corrupta principia quænam ſint, diſtinctius debebat exprimi. Sane ejuſmodi principiis Pufendorfii ſcripta ſuperſtructa non ſunt. Igitur longe ſolidioribus rationibus opus eſt, ut credamus, rem Chriſtianam libello Albertino magnopere promoveri, aut Jus naturale ad ſolius rationis humanæ captum adornatum e Chriſtianorum ſcholis proſcribendum eſſe.

SAMUE-

Digitized by Google

SAMUELIS PUFENDORFII

APOLOGIA

PRO SE ET SUO LIBRO, ADVERSUS AUCTOREM LIBELLI FAMOSI, CUI TITULUS, INDEX QUARUNDAM NOVITATUM, QUAS DN. SAMUEL PUFENDORF LIBRO SUO DE JURE NATURÆ ET GENTIUM CONTRA ORTHODOXA FUNDAMENTA LONDINI EDIDIT.

Q. D. B. V.

DIFFICILIS & anceps ſane habetur diſceptatio, quid cordato viro ſit faciendum, ubi exiſtimatio ipſius ab impuris nebulonibus per diſſeminatos in publicum famoſos libellos laceratur; ſilentione & contemtu adverſus eos ſit utendum, an vero eorundem vanitas, auctorumque improbitas ſtylo in juſtam indignationem laxato ſit ulciſcenda. Qui enim ejuſmodi ſcripta pari cum latratu canum dignatione habenda cenſent, diſſerere ſolent; ſupervacuum eſſe circa iſta diſcutienda laborare, quæ ipſe ſcribendi modus vanitatis arguit; quippe eum veritas aperta via incedere gaudeat, mendacium furtivis tramitibus graſſetur. Dignationem ultro iſtis furciferis addere, qui iiſdem reſpondere aggreditur. Convicia ſpreta exoleſcere; ſi iraſcare, agnita videri. Eſſe puſilli animi, ad cujuſvis malevoli gannitum commoveri. Conſcientiæ ſuæ ſecuro famæ mendacia ridenda eſſe. Falſum crimen in caſtam vitam jactum perire, ſicut ignis in aquam conjectus continuo reſtinguitur. Præſertim ubi non in obſcuro aliquo angulo, ſed in luce & celebritate vixeris, innocentiæque tuæ infinitos teſtes excitare queas. Ex adverſo conſtat, non ſemper famæ noſtræ ſatis caveri tacito calumniarum contemptu, quæ aliqua probabilitatis ſpecie adornatæ veſtigia fere relinquunt, niſi curioſe abſtergantur. Quæ & ipſa cauſa improbos homines ad audacter calumniandum impellit, quod vulnere curato cicatricem remanſuram ſperent. Canes quamdiu latratu tantum perſonant, negligi poſſunt: ubi dentes quoque cruribus imprimere inſtituant, fuſtis utique eſt expediendus Neque vero omnibus adeo cogniti ſumus, ut per ſe liquido diſcernere norint, quid falſo in nos jactetur. Multis non vacat, ex noſtris ſcriptis malitiam calumniantium inveſtigare. Pleriſque non ea talium rerum peritia eſt, ut proprio Marte æra lupinis dignoſcere queant. Quo ſi accedat, ut his velut cuniculis ad ſubruendam noſtram fortunam aditus quæratur; nimirum non amplius tacendum eſt, ſed in hoſtem, fœdum licet, arma vibranda. Neque vero ſummis ducibus in latrones, piratas, aut fugitivos pugnaſſe inglorium fuit. Atque iſtæ rationes me quoque jam ſubigunt, ut ſtylum in nefarium illum *Indicem* ipſe ſtringam; utut fortaſſe non defuturi ſint alii, qui nebulonis iſtius ruditatem & improbitatem ſint caſtigaturi. Nam nemo mentem meam

meipſo

meipſo accuratius noſſe & interpretari poteſt; & multa ad hujus negotii illuſtrationem inſigniter faciunt, quæ extranei alicujus notitiam fugiunt, utpote hic locorum inter paucos geſta. Licet etiam velut embryo hujus *Indicis* jamdudum a me ſtricturis confoſſus, & a Superioribus improbatus ſit: tamen cum, qui haſtenus erucæ inſtar tacite circumrepſit, nunc neſcio quo interpolante & fovente alas ſumpſerit, & tanquam papilio longe lateque circumvolitet, non abs re fuerit alas iſti amburere, ut in ſtercus, ex quo enatus fuit, relabatur. Licet quoque *Sereniſſimo & Potentiſſimo Regi*, Domino meo Clementiſſimo, qui exiſtimationis & fortunæ meæ ſummus hic poſt Deum eſt arbiter, ſatis de innocentia mea conſtet; nemo quoque ex Illuſtriſſimis Regni Proceribus non agnoverit, injuriam mihi ab *Indicis* compilatoribus factam, quorum auctoritate & patrocinio munitus facile poſſum impuri alicujus ſcurræ maledicta deſpicere: videtur tamen ex dignitate glorioſiſſimæ Nationis, ut ne quis ab Ipſa probatus ſibi impune inſultari patiatur, utque opinionem, quam apud Eandem habet, apud quoſvis quoque alios tueri valeas. Cumque qui hunc *Indicem* a Sacra Regia Majeſtate jam ſuppreſſum interpolare, & in lucem protrahere non exhorruit, hoc ipſo ejuſdem ſupremam auctoritatem enormiter violaverit, nec minus exiſtimationem eorum, qui primum librum meum approbaverant, proterve ſugillaverit; officii mei eſt, apud omnes, in quorum manus infamis ille *Index* inciderit, oſtendere, utriſque judicii ſui rationem conſtare. Quid de cætero præmii tam fœdi facinoris auctoribus debeatur, publica Nemeſis proſpiciet. Illud igitur hoc ſcripto nobis agetur, ut & pudendam Auctoris inſcitiam, quam paſſim in hoc *Indice* prodit, paulo diſtinctius omnium oculis repræſentemus, & nefarias calumnias atque mendacia in nos jacta repellamus. Quanquam enim multorum literis moneat, a cordatiſſimo quoque *Indicem* iſtum, tanquam Idiotæ & nebulonis alicujus fœtum contemni; tamen quia ex adverſo conſtat, invidos aliquos & malevolos ſe hoc *Indice* delectare, nonnullos complura ſibi exemplaria afferri curaſſe, quibus credo parietes ſuos ſunt exornaturi in vicem pictarum tabularum, aut uti ruſtici in Germania prodigia januis hypocauſtorum affigere ſolent: efficiendum eſt, ne iſthæc voluptas hiſce ſit nimium diuturna; ſimulque ſpecimen aliquod exhibendum, non impune mihi viventi barbam quantumvis minutam vellicari. De cætero hoc in medio relinquemus, benevoli lectoris arbitrio decidendum, ruditati an improbitati in *Aſinio Tenebrione* (*hoc enim* vocabulo calumniatorem inſignire tantiſper placet,) prior debeatur locus. Nam ut hæc quoque diſquiſitio me exerceat, operæ pretium vix videtur.

§. II. Antequam autem ad ipſum *Indicem* caſtigandum accedam, obiter hic viſum fuit, querelam movere ſuper injuria, abs duobus aliis viris nomini meo in Germania proximis temporibus illata. De qua ut publice conſtet, itidem exiſtimationis meæ non parum intereſt. Et circa priorem quidem ita ſe res habet; Triennium abhinc eſt, cum Holmiæ Epiſtolam ſuper divortio conſcripſit *Dn. D. Balthaſar Menzerus*; quam poſtea hoc inſcio turbidus quidam ſacerdos impreſſam divulgavit. Aliquanto poſt prodiit Dialogus de polygamia, epiſtolæ illi oppoſitus, ſubficto nomine *Sinceri VVahrenberg*. Ejus dialogi Pufendorfium eſſe auctorem per non pauca Germaniæ loca diſſeminavit. Vir quidam non obſcuræ alias famæ, & non infimi ſubſellii: cujus nomen hic apponere per modeſtiam, & in reſpectu certi cujuſdam Principis parco. Quo ipſo gravis mihi ab illo injuria fuit illata, dum apud multos ea res credita non parum ſiniſtræ de me opinionis excitavit. Quamobrem exiſtimationis meæ tuendæ neceſſitas, quæ optimo cuique maxime curæ eſt, ſubigit, ut hic publice conteſter, Virum iſtum, dum me auctorem prædicti dialogi ſparſit, turpiter fuiſſe *mentitum*. Nec excuſabitur a calumniæ crimine, ſi dixerit, ſe ab aliis id accepiſſe. Nam facile fuerat viro erudito judicare, ſcriptum iſtud neutiqnam ab ingenio meo promanaſſe, utpote ab indole cæterorum ſcriptorum meorum plane abhorrens. Neque vero ſum judicio adeo infelici, ut negotio ad me nihil ſpectanti me immiſcerem adverſus virum, quem amicum mibi credebam; aut famam antea eruditorum favore quæſitam ejuſmodi libello ultro deſtructum irem, meque hominibus importunis exagitandum exponerem. Et ſane, ſi quis cordatus ſcriptum iſtud penititius

ex-

Digitized by Google

expenderit, facile ibi deprehendet genium viri haud quidquam literas profeſſi, ſed naturali judicio fere ſubnixi. Quod ſi autem iſte reponere velit, ſibi non de me, ſed de Fratre meo ſermonem fuiſſe, tunc ipſius nomine itidem *mentitum* eum pronuncio. Nam habet profecto alia Frater meus, quibus tempus ſuum impendat. Et ſi libris ſcribendis ille voluiſſet inclareſcere, ſplendidior & plauſibilior materia defutura non erat.

§. III. Altera injuria priore non paulo atrocior videtur, dum quidam valde muſteus ſcriptor, qui ſibi fictum *Chriſtiani Vigilis Germani* votabulum indidit, in *Diſſertatione ſuper Polygamia ſimultanea Sincero VVahrenbergio oppoſita*, aperte me ſub iſto VVahrenbergio latitare arguit. Qui licet forte rumorem a priori diſſeminatum cauſſari velit, non eo minus tamen calumniæ & mendacii eſt reus; cum haudquidquam fas ſit, utcunque audita chartis illinere, & publice pro ſuis aſſerere. Et eo gravius eſt ſcripto publico, quam privato ſermone mendacia de aliquo ſpargere, quo plurium in manus iſta perveniunt. Accedit præter ſupra adductas rationes, quæ ipſum ab hac calumuia mihi impingenda revocare debebant, quod in opere meo de *Jure Naturæ & Gentium* L. VI. c. r. §. 19. clare perſpicere poterat, me polygamiæ neutiquam eſſe fautorem. Quæ ergo ratio movere me poſſet, ut alio ſcripto ejus me propugnatorem ferrem, & dicta Sacrarum Literarum cavillari aggrederer? Præſertim cum mihi ſemper viſum fuerit, ubicunque potius, quam circa oracnla divina, ingenium exercere. Equidem iſte *Vigil* humaniter valde mecum agere velle videtur, dum invidioſis me encomiis onerat; ſed quæ facile ipſi potuiſſem remittere. Peſſimum inimicorum genus laudantes, qui palpum obtrudunt, ut eo acrins mordeant. Apage iſtas viperino velle adſperſas blanditias. Abi, & aliam quercum excute, ac vide, num quem invenire poſſis, qui abs re ad errorem ſuum revocandum compellatur. Nam mihi quidem cum *VVahrenbergio* nihil commercii eſt. Et hoc meæ humanitati beneficium debe, quod nomen tuum, de quo optime mihi conſtat, diſſimulaverim, ne publice mendacii exprobrationem deglutire cogaris. Quod ſi excipere velis, non mihi, ſed Fratri meo *VVahrenbergium* abs te adſcribi, idem tibi, quod priori, dictum puta. Atque hæc iſto loco inſerere placuit, quod omnino dicenda forent, nec commodior jam occaſio publicandi eadem occurreret.

§. IV. His obiter expeditis, ad *Indicem* evolvendum accingimur; qui in ipſo frontiſpicio non obſcure præ ſe fert, qua claſſe ejuſdem Auctor cenſeatur, dum *Novitates* libri mei notare inſtituit. Quod vocabulum familiare valde eſt hominibus indoctis & ſtupidis, quorum omnis ſcientia uno & altero compendio memoriæ mandato abſolvitur, abs quo quicquid diſceſſerit, hoc ſolo nomine damnatur, quod ignorantiam ipſorum arguit. Sicut iſti hominum generi *novitatis* vocabulum non errorem aliquem in altero, ſed in ipſis ruditatis confeſſionem notet. Hoc ubi inſonuit, ſtatim velnt ad commune incendium reſtinguendum concurrit univerſa ſemidoctorum turba, ludimagiſtrorum colluvies, & ex ſacerdotum ordine, qui poſtillas tantum evolvere callent. Et ſane ſi quævis nova doctrina ab ipſornm compendiis & tabellis diſcrepans invalnerit, ad idiotarum claſſem redigi ipſos manifeſtum eſt, qui hactenus magno cum faſtu definitiones & regulas ſuas crepaverant. Judicant quoque iſti homines, vocabulo *novitatis* magna cum invidia jactato ſubtile ineſſe ſtratagema pedanticum, ſequeſtrandæ rationi, & declinando oneri ad aliorum argumenta reſpondendi; ſimulque ut poſtquam vanitatis convicti ſunt, aliquid ſaltem cauſæ proferre queant, quare tumultum moverint. Enimvero novimus in vera religione, verbo DEI nixa, nihil eſſe novandum. Crimen quoque eſt in republ. res novare. Aſt in diſciplinis; quæ rationi ſubjectæ ſunt, eo ampliorem ingenii ac induſtriæ laudem merentur ſcriptores, quo plus novitatum invenerint. Contra qui nihil continet liber, quod non ab aliis dudum ad nauſeam fuit inculcatum, is relegandus eſt ad piper, & quidquid chartis amicitur ineptis. Eſt quoque circa titulum famoſi libelli non inſuper habendum, quod iſtæ novitates *contra Fundamenta orthodoxa* editæ ferantur. Cur non apertius loquebaris, Aſini Tenebrio, contra Scripturam Sacram, & ſymbola Svecanæ Eccleſiæ? Scilicet olent & iſta *Fundamenta orthodoxa* dictionem hominum indoctorum, quibus hoc nomine venire

ſolet,

ſolet, quidquid communiter a Theologis traditur circa quæſtiones philoſophicas paſſim ſyſtematibus Theologicis admiſceri ſolitas. Atqui cum circa talia dogmata Theologi nondum reliquos omnes, qui ſana ratione æque ac ipſi poſſunt uti, ſacramento ſuo adegerint; non novitatis aut heterodoxiæ maledictum, ſed rationem opponere debent, ſi quis a tralatitiis ipſorum dogmatibus diſceſſerit.

§. V. In univerſum autem circa modum, quo in conſarcinando iſthoc famoſo libello auctor uſus eſt, obſervandum: Aſinium utut protritiſſimæ eruditionis, ab artibus tamen ſycophantarum uberrime inſtructum deprehendi, ac imperitorum animis ſat ſolerter abrepere. Qui alterum non per calumniam erroris arguere inſtituit, ei primo ſtatuenda eſt certa theſis, extra dubium utrinque poſita, vel ab ipſo immotis rationibus abſtruenda. Tum oſtendendum eſt, alterum huic theſi directe contradicere; ſimulque ſi quas idem rationes affert, ſolide deſtruendæ. Aſt nihil horum a ſycophanta iſto fit. Tantummodo Sociniani, aut Calviniani, aut alii ſcriptores allegantur. Aliquando ne hoc quidem additur; quaſi immota foret hæc conſequentia. Aſinius Tenebrio dicit Pufendorfium hoc ſtatuere: Igitur hoc falſum eſt: Atqui præterquam quod noſtra tradita toto cœlo a Socinianorum, Calvinianorum ac aliorum commentis abeunt, etiam maximus imperitis fit fucus inſidioſa iſta heterodoxorum allegatione. Id enim genus hominum, quod proprio ex judicio inter rectum & pravum diſcernere nequit, quodque odium erga certos ſcriptores, ſectaſque ex auditione duntaxat hauſit, ſtatim, ubi ejuſmodi inviſum nomen inſonuit, exhorreſcunt, ac de Eccleſia jam conclamatum arbitrantur. Nec mora, auctor liberque inclementi cenſura notatur, præeunte calumnia primarii cujuſdam ſycophantæ, cujus ob reverendum ſchema ab iſtis omnia, quæ hic per inconſultos affectus, aut inſcitiam eructaverit, velut oracula inclinato in terram capite adorantur. Aſt quis tam imperitus eſt, qui neſciat, ſcriptores extra Eccleſiæ noſtræ communionem conſtitutos non undiquaque ab orthodoxæ religionis ſcitis diſſidere, in multis amice conſpirare; quæſtiones autem extra fidem, ac reliquas diſciplinas non minus feliciter quam noſtros tractare, in non paucis noſtratibus palmam præripere. Si quis igitur Pontificii alicujus Logicam magis, quam manuale Scharffi, aut tabellas Stirii cujuſdam ſequatur, num ideo orthodoxiæ ipſius aliquid decedere judicandum eſt? An & jam in philoſophiam, medicinam, & juriſprudentiam inferentur odia, quibus Chriſtiani ob diſcrepantiam religionis inter ſe flagrant? Quin potius hanc viam inſiſtimus, ut dogmata fidei a noſtra orthodoxia abeuntia damnemus: circa cætera, quæ iſti præterea in re literaria elaborarunt, ſaltem non deteriore eos quam ethnicos loco habeamus, quibus quotidie omnia pulpita reſonant. Illud autem improbum & inficetum habeatur, ſi cum aliquo heterodoxo in quæſtione extra fidem convenias, argui, quaſi & ejuſdem errores circa articulos fidei approbes. Sic, exempli gratia, in nuperrimo *Commentario ad prima juris fundamenta* ab Ampliſſimo Auctore Nicolao Beckmanno p. 678. quæſtio ſane lepidiſſima, & rariſſima *ingenii acuendi cauſa* ventilatur, *utrum mulieres ſint homines, vel non?* quam pari felicitate, atque Alexander nodum Gordium ſolvit hoc modo: *Quanquam mulier quidem non eſt κατ' ἐξοχὴν homo, ſicut mas, eſt tamen homo, cum anima rationali ſit prædita*. Atqui eodem tendit effatum Muhammedis in *Alcorano capite de Vacca*. Quis tamen ideo magnum Virum Muhammedanum pronunciaverit, aut præputium ejus in dubium revocaverit? Enim vero ad hæc nobis confugere non eſt neceſſum, quod dogmata noſtra a Socinianorum, aliorumque placitis plane diverſa ſint, uti ad ſingulos articulos clare oſtendemus.

§. VI. Examinemus nunc ſingulos errores, quorum me reum peragit Aſinius Tenebrio. I. *Statuit, civitatem ejuſmodi doctrina perſonare debere, quæ cum fine & uſu civitatum congruat; explicatque hoc ipſum non tantum de ſcientia humana, ſed etiam ea, quæ eſt circa cultum Dei. Sic enim pag.* 910. *Inde expedit, ut publice &c. confer. p.* 911. Debuerat etiam conferri p. 1013. §. 4. Circa hunc articulum etſi non opus erat aliquid reponi, cum omnes boni Chriſtiani, bonique cives eandem mecum foveant ſententiam; vel ideo tamen quædam erunt monenda, ut eo liquidius in apricum protrahatur, quid veneni monſtrum iſtud intra præcordia ſua alat.

alat. Ac illud initio manifeſtum eſt, me de civitate, ejuſque natura, deque ſummo imperio civili non alia tradere, quam quæ ex dictamine rectæ rationis, ipſaque adeo lege naturali promanant. Sic & quod de recto duntaxat & legitimo uſu ſummi imperii civilis ſermo mihi ſit, *caput ultimum Libri VII. de officio ſummorum imperantium* ſatis arguit. Cum ejuſdem abuſu, praviſque imperantium artibus nihil mihi negotii eſt. Deinde uſque adeo a me nulla repugnantia inter genuinam politicam, & ſinceram, doctrinæque & praxi Servatoris noſtri & Apoſtolorum conformem religionem Criſtianam adſeritur, ut potius d. p. 1013. non obſcure innuam, nullam religionem tam perfecta continere præcepta moralia, & quæ magis ad tranquillitatem & decus civitatum adaptata ſint, quam Chriſtianam. Præterea & hoc mihi perſuaſum eſt, ideo Servatorem noſtrum, Apoſtoloſque nihil novorum ſcitorum circa politicam architectonicam doctrinæ ſuæ admiſcuiſſe; quod iſthanc ſatis liquido ex rationis lumine mortales eruere poſſent, ita ut ſi illud hic rite ſequerentur, voluntati Numinis nihil adverſi ſint facturi. Quo ſpectat quoque Auguſtanæ Confeſſionis effatum: *Evangelium non abolet politias*. Ex quibus omnibus tuto videor concludere poſſe, officia boni civis, politicique, ac boni Chriſtiani haud quidquam ſibi invicem repugnare. Qualem porro *finem*, *uſumque civitatum* ſtatuam, perſpicue ſatis expoſui L. VII. c. 1. §. 7. ut nempe præſidia ſibi homines circumponerent contra mala, quæ homini ab homine imminent. Ad hunc finem obtinendum unionem & imperium neceſſarium eſſe demonſtravi L. VII. c. 2. & 4. Hanc unionem quæ deſtruunt aut perturbant dogmata, & *quæ jus naturale, & ſanæ politicæ ſcita convellunt, adeoque exitiabiles morbos in republ. producere apta ſunt*, e civitate proſcribenda cenſeo, ſive *ſub ſpecie religionis, ſive alio modo obtrudantur*. Ubi probe notandum, non eſſe hanc meam theſin; *cultum Dei ad uſum civitatum aut regulas politicas formandum*, uti Aſinius Tenebrio innuere videtur. Nam cultus Dei preſſe conſideratus ex altiore principio eſt derivandus. Sed hoc dico; nulla dogmata moralia; qualia omnem fere religionem comitantur, contra jus naturale & ſanam politicam pugnantia, *ſub ſpecie religionis obtruſa*, in civitate eſſe toleranda. Qualia ſane peſtilentiſſima ſub religionis larva alicubi irrepſiſſe nemo rerum humanarum peritior eſt, qui ignorat. Ex eo genere ſunt iſthæc dogmata: dari poteſtatem extranei alicujus ſacerdotis, quibus ſummi imperantes civiles ſint ſubjecti, quique ipſos ſolio dejicere, ac cives obligationne adverſus eoſdem abſolvere queat: omnibus ſacerdotibus cujuſcunque reip. Chriſtianæ neceſſario dependendum ab ſacerdote aliquo extraneo: in ſacerdotes ſummo imperio civili nullam eſſe poteſtatem: ſacerdotibus neceſſario competere immunitatem ab oneribus reip. ut tamen ipſis in infinitum ſuas opes cumulare liceat: quemlibet civem actiones ſuas exteriores, & ad ſtatum civitatis ſpectantes juxta propriæ conſcientiæ dictamen poſſe regere, etiam contra leges publicas & juſſa ſummorum imperantium: non dependere abs cujuſque arbitrio actiones, ſuper quibus in foro humano ſolet ratio exigi: illicitos eſſe homini Chriſtiano aliquos actus ad conſervationem civitatum in iſthac mortalium conditione neceſſarios; aut dari aliquod vitæ genus civitati neceſſarium, quod per ſe vitio & impuritate laboret: fanaticorum hominum deliria & commenta pro oraculis divinitus inſpiratis; & ſi quæ ſunt ejus farinæ alia. Cum igitur Aſinius Tenebrio meam ſententiam hactenus expoſitam, tanquam orthodoxis fundamentis repugnantem damnet; neceſſum eſt, ut ipſe hunc articulum fidei fundamentalem ſtatuat; *Debere civitatem ejuſmodi doctrinis perſonare, quæ cum fine & uſu civitatum non congruunt, animoſque civium a puero iſtis imbuendos, etiam talibus, quæ ſive ſub ſpecie religionis, ſive alio modo obtruduntur, jus naturale ac principia ſanæ politicæ convellunt, adeoque exitiabiles morbos in civitate producere aptæ ſunt*. Hoc tam egregio fundamento ſubſtrato ſupereſt, ut novus ille doctor pro ſublimi ingenio ſuo integrum ſyſtema ejuſmodi dogmatum adornet, ut homines turbulenti, inter quos ipſe non obſcurum nomen decuſque gerit, in promptu ſemper habeant prætextus, ob quos tumultus in rep. excitare queant. Hoc tam præclarum opus cuicunque Principi obtulerit, quam parcus ille ſit, præmii tamen loco laqueum ſcriptori offeret. Cæterum ne ſine ratione meam doctrinam damnaſſe, ſuamque pro articulo fidei venditaſſe

ditaſſe videatur, addit: *Qui error Theologiam Gentilium ἠθικὴν ſequitur, quippe quæ etiam utilitati publicæ reſpondere debebat*. Hic primo exorandus eſt Aſinius Tenebrio, ut explicet nobis, quænam ſit illa Gentilium Theologia moralis. Cum enim Theologia moralis notet doctrinam de regendis moribus & actionibus, depromptam ex principio illo, quo cultus divinus traditur, (ſicut Theologia moralis inter Chriſtianos eſt doctrina de formandis moribus & vita hominis Chriſtiani, prout ſuper iis divinæ literæ docent:) velim ſcire, ubinam extent ejuſmodi velut biblia gentilium, ex quibus præter doctrinam de cultu deorum peti queant officia hominis Ethnici ut talis, ſeu quomodo idolorum cultor ſeſe debeat gerere, ut profeſſione idololatriæ ſuæ dignus habeatur. Equidem id tralatitium eſt, Romanis quondam non niſi inter inſtrumenta ſtatus adhibitam, cujus ope animos vulgi per lætitiam, metum, ſpem, confidentiam, timorem, ſimileſque affectus verſare poſſent, prout præſentibus reip. temporibus expedire videretur. Quam ob cauſam quoque ſacerdotes ibi non conſtituebant peculiarem ordinem, a politicis ſeparatum; ſed qui ampliſſimis in rep. muneribus, iidem & ſacerdotiis fungebantur, ne forte circa temperandam religionem, vel ſuperſtitionem potius a commodis reip. aberraretur. An tamen ſuper hac re peculiare caput in Theologia Romanorum morali extiterit, apparebit, quando Aſinius Tenebrio Catecheſin Pompilii Numæ, qui liber diu in bibliotheca ejus rariſſimis inſtructa codicibus latitavit, publici juris fecerit. De cætero dubito, an hæc rite conſequantur; quia gentiles religionem non ad perturbandam remp. ſed potius ad ejuſdem utilitatem promovendam adhibuerunt, ideo fas eſſe ſacerdoti Chriſtiano cornua imperio civili obvertere, & plebem in principes concitare, aut peculiarem ſibi factionem in republica formare. Sicuti non, quia gentiles mendacium & calumniam pro fœdiſſimo vitio habuerunt, ideo jam hominem Chriſtianum decet, Indices novitatum in aliorum libros conſcribere. Videmus jam, quomodo impuriſſimus nebulo ex iſthoc articulo anſam arripuerit, diriſſimam in me calumniam evomendi. *Corrupta hac doctrina*, inquit, *luculenter innuit, ſicut ſibi proficuum fuit Heidelbergæ agere Calviniſtam, ita in Svecia ſub ſpecie pietatis Lutheranum ficte profitetur*. Male pereas, infame caput; ita ambiguum eſt, utrum oratio tua ſit vitioſior, an calumnia deteſtabilior. Ego Heidelbergæ Calviniſtam egi? Atqui impudentiam hujus mendacii norunt non ſolum omnes ejus urbis incolæ; ſed & maximus numerus egregiæ juventutis ex omnibus partibus Germaniæ, ac inprimis Illuſtres, nobiles, ac præſtantiſſimi juvenes, ex Svecica natione, qui per ſeptennium, quo ego profeſſoris ibi munere fungebar, magno numero Heidelbergæ degebant; quorum aliqui contubernio ac menſa, plurimi informatione mea utebantur. Neque vero is eſt locus Heidelberga, ut ulla quempiam cauſa ſubigat hypocritam agere, ſuamque religionem diſſimulare. Imo ultro irrideretur, & pro vaniſſimo homine haberetur, qui ſimulationem reformatæ religionis ad fortunas ſuas ibi ſtabiliendas aut augendas adhibere inſtitueret. Extruxerant ſibi cives noſtræ religioni addicti novam ibi ædem ſacram, cui primum lapidem ipſe SERENISSIMUS PRINCEPS ELECTOR ſua manu poſuerat. Hic pari nos libertate noſtram religionem exercebamus, atque reliqui ſuam. Niſi quod hoc vehementer conſcientias noſtras angeret, quod ſonitu Calvinianarum campanarum ad noſtra ſacra evocaremur. De cætero pari gratia cum aliis apud Optimum & Sapientiſſimum Principem florebamus, cui citra diſcrimen religionis acceptus erat, quiſquis recte faceret. Id tamen non abnuerim, me alioſque Lutheranos cum Reformatis amice & jucunde converſatos fuiſſe. Nullæ in congreſſibus noſtris fervidæ diſceptationes ſuper religione audiebantur; non maledictis nos & conviciis eo nomine inſectabamur; non invicem nos diaboli filios in conteſtationem Chriſtianæ caritatis ſalutabamus. Tali modo me Heidelbergæ vixiſſe nec cæteros pœnituit, & meipſum nunquam pœnitebit. Et vero valde dubito, an major laus illi debeatur, qui obtentu ſingularis cujuſdam zeli ejuſmodi turbas dat, ut ni patria ſua profugiat, vita ſub carnifice ſit ipſi ponenda; aut qui moribus eſt ita tetris, ut ubicunque pedem poſuerit, rixas Furiæ alicujus ad inſtar ferat, ſocietatemque, in quam malo ſidere conjectus eſt, continuis turbis exercitam teneat. Quod ſupereſt ego uti

in

in religione Lutherana natus educatuſque ſum; ita eandem & Heidelbergæ, & in Svecia non *ficte*, ſed ſincere & ex animo profiteor, & ad vitæ finem profitebor. Fictam pietatem illi occine, mi Aſinii Tenebrio, qui ſchema Pharaſaicum præ ſe ferunt, qui irreprehenſibiles ſeſe undiquaque crepant, qui precum ſuarum horam æris campani pulſu divulgant; & interea pectus ambitione, ſuperbia, contumacia, invidia, aliorumque horridorum affectuum ſentina turgidum gerunt, quæ quotidie intolerabilem mephitim cum bonorum omnium deteſtatione eructat. Sed & ita hactenus SERENISSIMI AC POTENTISSIMI REGIS SVECIÆ gratia, ac glorioſiſſimæ nationis Svecicæ favor mihi allubuit, & in poſterum quoque de ſe ſperare jubet, ut non opus futurum mihi ſit *in Muſchovia benigniorem fortunæ auram* captate; in cujus extremas partes potius auctor famoſi Indicis deportari meretur, ut cum zobellis & martibus bellum ibi gerat, in præmium bellorum, quæ nullos ſane habitura triumphos gerit. Cæterum infra pluribus exponam, quo fine hocce mendacium contra propriam, ſi quam habet, conſcientiam finxerit *niger ille calumniator, nigræ ſcholæ primipilus, nigri magiſtri niger diſcipulus, nigræ ſcholæ tiro niger, calumniatorum omnium antesignanus, vel potius orci aut inferni monſtrum, monſtrorum omnium teterrimum*, quo elogio luculento ſane id genus homines mactat Generoſiſſimus atque Reverendiſſimus Dominus, Dominus PETRUS VVINSTRUPIUS, Dominus Aulæ Lundenſis & VVerpingæ, Theol. Doctor, Epiſcopus Scaniæ, Academiæ Carolinæ Procancellarius, Conſiſtorii Eccleſiaſtici Præſes, undiquaque eminentiſſimus &c. &c. Poeta & Orator ſine æmulo, cum multis aliis nominibus, tum inprimis vaſto opere Pandectarum ſacrorum propriis ſumptibus & citra ullam lucri ſpem editorum de Eccleſia meritiſſimus, in elegantiſſima ſua *Oratione Synodica de Calumniis & Calumniatoribus* anno 1667. habita: cujus alteram editionem nonnullis annotationibus auctorem libenter adornarem, ſi pace Auctoris fieri poſſet; quia pleraque ibi contenta ad præſens hocce negotium levi facta immutatione applicari apta ſunt.

§. VII. Circa ſecundum atticulum Indicis prius ſententiam noſtram, prout libro noſtro exprimitur, perſpicue declarabimus. In *capite* igitur *I. Lib. II.* docetur, quod hominis quidem naturæ non congruat, ut vivat exlex; Deum autem ſupra leges poſitum, bruta infra leges abjecta. In Deum porro §. 3. omnimodam, & omnis defectus ac impedimenti neſciam libertatem cadere aſſeritur; quæ & ipſa cum omnipotentia eſt conjuncta. Unde quod Deus quædam non agit, v. g. quod non plures Lunas circa terram, uti circa Jovem & Saturnum creavit, aut quod non omnia ſemper agit, v. g. quod quotidie nova corpora mundana, aut novas ſpecies non creat; id non eſt ex defectu libertatis, ſed ex proprio beneplacito. Hanc enim ſolam rationem circa ſimiles quæſtiones reddere ſimplicius, & in majeſtatem divinam reverentius duco, quam ſubtilia commenta curioſe adornare, quibus omnipotentia divina in ordinem redigitur. Quod autem Deus quædam non poſſe agere dicitur, v. g. mentiri, aut promiſſa ſua deſtituere; id non provenit ex aliquo impedimento extrinſecus accedente, naturali aut morali, id eſt, illud non ideo non poſſe dicendus eſt, quod ens aliquod extra Deum conſtitutum ipſius facultatem agendi vinculo quopiam conſtringat; ſicuti qui homo vinculis & compedibus oneratur, ei facultas quoquo verſus ſeſe movendi adimitur, aut quod ab ente aliquo extra ipſum conſtituto obligatio quædam ei ſit injuncta, cujus vi a certo actionum genere abſtinere ſit eidem neceſſum. Nam qui naturale vinculum alteri injicit, robuſtior, aut dexterior & aſtutior eſt illo, cui vinculum injicitur. Qui autem morale impedimentum agendi alteri afferre poteſt, ſuperior eſt illo, cui id impedimentum affertur. Ergo alterutrum horum aſſerere, ponit aliquid Deo potentius, aut ſuperius, ipſamque adeo omnipotentiam & ſummam Dei majeſtatem deſtruit. Imo ex Deo facit non Deum. Qui enim non eſt ſummus, Deus non eſt. Add. Lib. I. c. 6. §. 4. 8. Quæ cum ita ſint, nil aliud relinquitur, quam ut dicamus, ex proprio beneplacito Dei provenire, quod is quædam agere non poſſe dicatur; *quod beneplacitum ad magnitudinem & præſtantiam ipſis attemperatum concipimus*. Quæ verba Aſinius Tenebrio omiſit, vel quod ea non caperet, vel quod per ipſa anſam calumniandi ſibi

Digitized by Google

præripi animadverteret. Scilicet quando mortales de Deo loquimur, non ſolum id reverenter faciendum, & citra omnem petulantem curioſitatem, ac dictatoriam definiendi inſolentiam; ſed etiam locutiones, quas a rebus humanis commodato velut ſumptas, & ad modulum rerum humanarum primitus formatas Deo applicamus, ab omni velut imperfectione depurare debemus, ne Deum anguſtiis, queis humana natura circumſcripta eſt, includere velle videamur. Inde quando de homine ſermo eſt, ſolemus ejus voluntatem, potentiam, & agendi neceſſitatem ſeu obligationem ſæpe ſibi invicem opponere. Sic ſæpe dicimus; homo vult aliquid ſupra vires ſeu potentiam ſuam poſitum; vult quod eſt contra ipſius obligationem; agit quod eſt contra eandem. Idque ideo, quia in facultatibus hominis non eſt ejuſmodi perfecta unio, ut omnes ſemper amice conſpirent; ſed illæ ſæpiſſime in diverſa abire, ſibique invicem repugnare deprehenduntur. Aſt in attributis divinis, quæ ad analogiam facultatum in homine utcunque ſolemus concipere, perfectiſſima unio & velut conſpiratio eſt intelligenda; ſic ut voluntas Dei ejuſdem magnitudini, præſtantiæ, juſtitiæ, ſanctitati, bonitati nunquam repugnare poſſit, & conſequenter voluntas Dei nunquam ejuſdem bonitati, ſanctitati aut juſtitiæ ſit opponenda. Sic quando dicimus, Deus non poteſt mentiri, quia non vult; non hic eſt ſenſus, quaſi Deus mentiri quidem poſſet, modo vellet, aut quaſi hoc agendi objectum ab ipſius magnitudine non abhorreret, modo voluntas verſus illud ſe moveret; (ſicuti hominibus ſæpe naturalis facultas peccatum aliquod patrandi adeſt, in quod tamen voluntas ipſorum hic & nunc non fertur;) ſed quia voluntas Dei nunquam ejus magnitudini & perfectioni adverſatur. Sic ut iſta aſſertio plane conſpiret cum hac theſi: Deus non poteſt ſidem fallere, aut mentiri, quia hoc repugnat ejus veracitati & juſtitiæ. Eodem inquam redeunt hæ duæ aſſertiones; quando Deo applicantur: quæ tamen ſi de hominibus enunciarentur, diverſæ ſunt, & aliquando una earum falſa. Perinde inquam eſt, ſive dicam: mentiri repugnat juſtitiæ Dei eſſentiali: ſive dicam, idem repugnat ejus voluntati, quæ ad magnitudinem & præſtantiam ipſius attemperata concipitur. Ubi autem de libertate Dei ſermo eſt, convenientius meo quidem judicio ejuſdem perfectioni exprimendæ videtur, voluntatem, qualis in perfectiſſimum ens cadere poteſt, velut principium ipſius actionum aſſignare, quam juſtitiam: quod hoc vocabulum ſimplicioribus facile inſinuare poſſit, quaſi in Deo exiſteret obligatio extrinſecus accedens, quæ probiberet certas ipſum obire actiones, abs quibus alias, ipſius natura & voluntas per ſe non abhorreret. Ex quibus ita explicatis ejuſmodi reſultat interpretatio tralatitii illius; *Deus ſibi ipſe eſt lex*: hominum quidem voluntas legibus eſt circumſcribenda, ne ad ea patranda aberret, quæ ipſis indigna ſunt. Enimvero Deo lege aliqua extrinſecus accedente opus non eſt, ſed voluntas ejus ita ſancta, ita perfecta eſt, ut in omnibus exactiſſime, prout divina magnitudine & perfectione dignum eſt, ſeſe velut moveat, non ſecus ac ſi exquiſitiſſima quadam lege regeretur. De cætero manifeſtum eſt, ſiquidem iſtud dicterium proprie accipiatur; inde ſecuturum maximum hocce abſurdum; Deum ſeipſo eſſe ſuperiorem, cum lex decretum ſuperioris ſit. Conferamus cum hiſce articulum II. Indicis: *Deum, eo quod agens liberrimum eſt, naturæ ſuæ legibus ita non teneri docet, ut hoc vel illud (intellige peccata) agere non poſſit, affirmatque omnia illa, quæ non agere poſſe dicitur, non per naturale impedimentum, ſed ex placito vel voluntate non agere, legemque; ſibi ipſi non niſi ex placito eſſe*, p. 133. §. 3. *Quod autem* & p. 166. §. 6. *ſicut & valde* .'κύριος. *ibid. Sed nec citra animadverſionem &c.* Hunc articulum ſi conſidero, ſane mediocris mihi videtur fraus diaboli, quando in allegando Scripturæ dicto unum & alterum vocabulum inſidioſe reticebat; ita ut ſi compararetur cum detorſionibus hic adhibitis, vix pro ſpecimine primæ laureæ in facultate calumniandi haberi queat. Enim vero Aſinius Tenebrio Licentiatum & Doctorem ſe in eadem facultate jam exhibet, ad cujus pedes tiro ille adhuc puto diabolus tanquam diſcipulus ſedere, & biennium ſuum abſolvere debebat, ſi cum honore velit in ea facultate locum obtinere, abs qua ipſi nomen eſt inditum. Primo enim hæc verba, *Deum legibus ſuis non ita teneri, ut peccata agere non poſſit*, a deterrimo ſycophanta ita ſunt concepta, ac ſi do-

Digitized by Google

docerem: Deum per leges ſuæ naturæ non impediri, quo minus peccare poſſit, adeoque Deum revera poſſe peccare. Quæ blaſphemia tantum a verbis & mente mea abeſt, quantus ad ætherium cœli ſuſpectus Olympum. Neque dictis locis, neque alibi in meo libro hæc extat theſis: *Deus naturæ ſuæ legibus ita non tenetur, ut hoc vel illud* (nempe peccata) *agere non poſſit*. Sed hæc ſunt mea verba: *Quod Deus quædam non poſſe agere dicitur, eſt ex proprio placito, quod mortales ad magnitudinem & præſtantiam ipſius attemperatum concipimus*. Sed nec illa mea eſt theſis: OMNIA *illa, quæ non agere poſſe dicitur, non per naturale impedimentum, ſed ex placito vel voluntate non agere*. Verum ita ſe habent verba mea; *Quod Deus* QUÆDAM *non poſſe agere dicitur, id non provenit ex aliquo impedimento extrinſecus accedente naturali aut morali*. Quid diſcriminis inter haſce theſes intercedat, cæcus ſit qui non videat. Quod ſi autem aliquis quærat, quare ego theſin meam particularem poſuerim: cauſa eſt, quia cætera peccata, quæ in homines cedunt, quæque nos animo concipere poſſumus, ideo in Deum non cadunt, partim quia illa exercentur actu aliquo corporeo, Dei autem eſſentia eſt ſpiritualis: partim quia patrantur adverſus ſuperiorem, Deus autem ſuperiorem non habet; adeoque quia objectum ejuſmodi actionum in Deo citra contradictionem fingi non poteſt. Et ſic Deus peccare non poteſt, quia quædam peccata ſanctiſſimæ, juſtiſſimæ, & perfectiſſimæ ejus voluntati adverſantur, reliqua contradictionem involvunt. Denique nec hæc theſis uſpiam in libro meo extat: *Deum ſibi ipſi legem non niſi ex placito eſſe*. Quæ & ipſa tam abſurda, nulloque plane ſenſu eſt, ut non niſi in cerebro Aſinii Tenebrionis naſci potuerit. Neque vero conſequitur; ſi homo legibus naturæ tenetur, Deum quoque ſuæ naturæ legibus teneri. Nam quod homini dictamina rectæ rationis leges ſint, cauſa eſt, quia Creator O. M. homini præcepta ſua per iſta inſinuat, ſic ut iiſdem imperium Dei vim legum tribuat; uti oſtendimus *lib. II. c.* 3. §. 20. Sed ſi vel maxime eſſentiam divinam ad modulum noſtræ rationis vellemus exigere, quod nempe & ipſe, quando actionem aliquam eſt ſuſcepturus, velut reflexionem faciat ſuper eſſentia & attributis ſuis, an hæc eandem deceat, vel non: tamen illud ipſum, quod ita concipitur, velut dictamen, lex proprie dicta vocari nequit, utpote quæ neceſſario a ſuperiore proficiſci debet. Nec ad rem faciunt, quæ Aſinius deinceps blaterat; (*Ex quo poſteriori loco* nempe p. *166. §. 6.* ubi dixi, intolerabile eſſe homuncionem oggannire ſuo Creatori, Deus *debet neceſſario* aliquid facere) *intelligitur fundamentum erroris eſſe, quod exiſtimat, legibus naturæ adſtrictum eſſe, majeſtati omnipotentiæ incongruum eſſe, cum tantum quidem abſit, ut vel omnipotentiæ vel beatitudini divinæ hoc quidquam deroget, ut etiam perfectionem & immutabilitatem Dei quam maxime confirmet*. Equidem majeſtatem terreni alicujus Principis non dedecet, legibus, queis alias per faſtigium ſuum exemptus videri poterat, ultro ſe ſubjectum profiteri: quia omne regnum humanum ſub graviore regno eſt. Aſt hoc utique majeſtati divinæ derogat, legibus proprie dictis obnoxium eſſe: quia ſi Deus legibus proprie dictis tenetur, habet ſuperiorem: ſi ſuperiorem habet, Deus non eſt. Claudit demum ſycophanta hunc articulum: *Sequitur autem Pufendorfius in errore hoc Zwinglianos, qui etiam legibus Numen non teneri ideo docent, quia libere cum creaturis agere licet*. Atqui ego nequaquam aſſertionem meam ex eo fundamento deduxi, quia Deo libere cum creaturis agere licet. Deinde etſi mihi jam non vacat inquirere, quid illi, quos iſte Zwinglianos vocat, ſuper jure Dei in creaturas ſtatuant: hoc tamen mihi perſuadeo: neminem eorum tam ſtupidum eſſe, ut ita ratiocinetur: *Numen legibus non teneri, quia libere cum creaturis agere licet*. Cum potius inverſo ordine dicendum fuerat: ideo Numini libere cum creaturis agere licere, quia legibus non tenetur. Cæterum non obſcurum eſt, quo fine nequam calumniator iſthanc clauſulam addiderit. Vult quippe aliis perſuadere, me errore iſto, tantopere a noſtratibus exagitato; teneri, quaſi Deus citra ullam velut reflexionem magnam partem hominum ad æternos inferni cruciatus condiderit. Abs quo dogmate tantopere abhorret mea mens, ut illud manifeſtam in ſe contradictionem involvere judicem: ex abſoluto placito aliquem ad æternas pœnas damnare. Quia omnis pœna juſta demeritum præſupponit, nec bonum dixeris

ris creatorem, ſi hoc fine creat, ut creaturæ infinities pejus ſit, quam ſi creata non fuiſſet.

§. VIII. Articulus III. paucis verbis expediri poteſt. *Quando p. 133. docet, ex placito vel voluntate, non autem ex naturali vel eſſentiali impedimento provenire, quod Deus quædam agere non poſſe dicatur; voluntatem utique & eſſentiam Dei non unum idemque, ſed diſtincta eſſe cum Vorſtio T. de Deo docet.* Hic verba mea mutilata adduci apparet; quæ ita ſeſe dicto loco habent: quod Deus quædam non poſſe agere dicitur, id non provenit ex aliquo impedimento *extrinſecus accedente naturali aut morali*, ſed ex proprio placito, quod mortales ad magnitudinem & præſtantiam ipſius attemperatum concipimus. Ubi manifeſtum eſt, furciferum omittere verba hæc, *extrinſecus accedente*, & pro *morali* ſubſtituere *eſſentiali*, quaſi inter duo hæc nihil intereſſet. Et res ipſa loquitur, me voluntatem Dei opponere coactioni validioris, & imperio ſuperioris; nequaquam autem vel eſſentiæ, vel ſanctitati, bonitati, aut juſtitiæ divinæ. Eat igitur, & alium quærat, quem cum Vorſtio hic conſenſiſſe metiatur.

§. IX. Circa articulum IV. prius noſtra ſententia liquido erit repræſentanda, ut eo clarius omnibus apparere queat, qua fide in meo libro Aſinius Tenebrio ſit verſatus. Verba mea hæc ſunt, p. 134. *Hinc & quando Deo tribuitur juſtitia, non illa eſt intelligenda reſpicere aliquam obligationem, aut jus in altero, ſicut juſtitia humana id infert. Sed quia talem agendi modum perfectiſſimæ ſuæ naturæ congruere ipſe operibus & per revelationem oſtendit: inde eidem mortales id vocabulum applicamus, quo, quæ recte a nobis adverſus alios aguntur, exprimimus.* Adſtruitur eo loco hæc theſis, quod libertas Dei nullis legibus proprie dictis circumſcribatur. Objici hic poterat, Deum utique eſſe juſtum. Jam autem juſtitiam tam perſonæ, quam actionis involvere reſpectum ad legem; ad quod reponitur; juſtitiam Dei, & juſtitiam humanam diſparis eſſe indolis. Nam juſtitia humana reſpicit obligationem, quæ legem & ſuperiorem ponit: jus autem, ſi perfectum ſit, notat facultatem alterum cogendi ad præſtandum vi propria, aut actione in foro intentata; aut ubi imperfectum ſit, ſaltem probabilem rationem ſuper alterius inhumanitate conquerendi. Atqui quæ Deus agit, haud quidquam ex obligatione aliqua, aut dictante lege agit, quia Deo ſuperior non datur; & nemo jus adverſus Deum valiturum jactare poteſt. Quis enim vel vi adverſus Deum contendet, vel in quo foro actionem adverſus eundem inſtituat, vel qua fronte creatura ſuper inhumanitate creatoris expoſtulabit? Quia autem Deus conſtantiſſime ſua promiſſa ſervat, & ſupremi legum latoris & aſſertoris, atque judicis munere incorrupte fungitur; idque quia hic agendi modus cum perfectiſſima ipſius natura congruit, quicum & voluntas ejuſdem perpetuo conſpirat: inde iſtud attributum divinum ſolet exprimi vocabulo juſtitiæ, quia & juſtitiæ humanæ non poſtrema pars eſt promiſſa ſervare, & jus ἀπροσωπολήπτως dicere. Sic & p. 166. §. 6. & p. 177. §. 12. nihil aliud inculcamus, quam juſtitiam Dei, & juſtitiam hominum non eodem modulo eſſe metiendam. Nam juſtitia commutativa & diſtributiva magnam humanæ juſtitiæ partem abſolvit. Atqui juſtitia diſtributiva verſatur circa contractum ſocietatis: commutativa circa pacta reciproca de rebus & actionibus in commercium venientibus. Vid. Lib. I. c. VII. §. 9. 10. Quis vero mortalium cum Deo contractum inivit ſocietatis circa habendum pro rata parte lucrum & damnum? Quis Deo quid vendidit, quis ab eo quid emit? quis pecuniam ipſi credidit. Vid. *Pſalm. L.* 10. 11. 12. *Roman. XI.* 35. Add. quoque p. 164. 165. Audiamus jam Aſinium Tenebrionem, qui hic utique dat ſine mente ſonum. Bellua viſa loqui, rudere viſus homo. Et ſane monſtri ſimilis eſt in eodem animali aſtutia pluſquam diabolica, & ſtupor ſeſquiaſininus tam mire invicem mixtus & confuſus. *Statuit*, inquit, *Juſtitiam ad Deum propter ſimilitudinem ſaltem, talem nempe agendi modum, qualis eſt in hominibus; ad Deum applicari, Deoque ἀκύρως imo etiam minus Deo quam hominibus competere* p. 134. *Hinc & quando &c. inter homines ſanctum*. p. 166. §. 6. p. 177. §. 13. *Iſtis locis &c.* Hic patet, priora verba mutilate eſſe adducta, & prout hic ponuntur, nullum plane exprimere ſenſum. Per horribilem quoque calumniam affingitur mihi, quod ego ſcripſerim, *Deo juſtitiam ἀκύρως competere*: quod dictum

nullibi

nullibi in meo libro extat. Ego doceo, Deum eminentiſſime eſſe juſtum in ſervandis promiſſis, & exercendo velut munere judiciario: alios actus juſtitiæ humanæ in Deum propter perfectiſſimam ejus naturam non cadere. An qui ita de juſtitia Dei docet, ἀκύρως ſeu improprie, Deum eſſe juſtum docet? Par mendacium eſt, quod addit, me ſtatuere, *juſtitiam minus Deo quam hominibus competere*. Ubi iſta verba in libro meo legiſti, furcifer? An, ſi dicam, in Deum non cadit juſtitia, quæ contractus oneroſos regit, quippe qui inventi ſunt ad ſublevandam indigentiam humanam; ideo dico, Deo minus competere juſtitiam, quam hominibus? Perinde ac ſi velles inferre: Dei ſcientia non paratur per diſcurſus humano ratiocinio ſimiles, a notioribus ad ignotiora procedendo; igitur Deo ſcientia minus quam hominibus competit. Ex quibus omnibus conſtat, nihil meam ſententiam commune habere cum Socinianorum commentis, quos paſſim nebulo in famoſo ſuo libello ad fucum ſimplicioribus faciendum, velut illi mecum conſpirarent, adducit.

§. X. Articulus V. inauditam novitatem continet. *Deum non principaliter propter eſſentiam, ſed propter poteſtatem, voluntatem & beneficia coli*. Ubi miſeret me Brochmanni, & aliorum, qui hactenus orthodoxi crediti, nunc ab Aſinio Tenebrione in Socinianorum claſſem compinguntur. Ita enim ille *Artic. de Prædeſtinat. cap. 3. quæſt. 7. Omne jus, quod Deus ſibi vindicat in creaturas veluti æquitate temperatum eſt, ita nititur aliquo Dei in creaturas beneficio. Si enim quidquam in rerum natura eſſet, quod per actionem nullam divinam eſſet, id, quod eſt, nullo certe jure illud Deo ſubditum dici poſſet, eo quod a Deo non dependeret, ac ea propter ſui juris eſſet*. Et ſane ita clare a me ea res d. p. 91. 92. eſt expoſita, ut non niſi aſinus eam non capere, non niſi ſycophantarum princeps calumniari queat. Exponitur ibi, utrum hæc ſola ratio ſufficiat imperio in alterum ſibi arrogando, quod quis natura præſtantiore, quam alter, ſit præditus? id quod a nobis negatur, quia præſtantior gradus eſſentiæ per ſe non involvit neceſſario, dependentiam minus præſtantis gradus. Additur, etſi impia ſit Epicuræorum theſis, Deos felicitati ſuæ immerſos, humana non curare, probandam tamen eorum ratiocinationem, illa theſi poſita religionem inanem fore. Nobilitatem enim eſſentiæ admirationem excitare poſſe, cultum non poſſe. Cultus enim divini præcipuæ partes ſunt ex religione naturali, Deum diligere, timere, in eum ſperare, eidem parere. Aſt quomodo diligere eum poſſumus, qui nihil boni nobis fecit; aut qui nullo modo ad nos quid ſpectat? quomodo timere, qui nihil acerbi nobis inferre vult, aut poteſt, quomodo in eum ſperare, qui nulla noſtri cura tangitur? quomodo ei obſequi, qui regimen in nos nullum exercet? Sed res tam clara eſt, ut putidum ſit, verbum amplius addere. Et qui contrarium aſſerunt, horrendis ſeſe abſurditatibus involvunt. Statuendum quippe illis eſt; Deum propter ſolam eſſentiæ ſuæ præſtantiam debere coli etiam ab illis, qui ab eodem dependent. Atqui iſti, quos citra ullum a Deo acceptum beneficium ſola ejus eſſentiæ nobilitas ad cultum obligare dicitur, erunt Deo vel æquales, vel inæquales. Si æquales, ſequetur, plures eſſe Deos, æquales & invicem independentes: ſequetur, cultum ab æquali in æqualem proficiſci poſſe; cum tamen omnis cultus involvat agnitionem eminentiæ in eo, qui colitur. Sin inæquales, ſequetur: Deum non eſſe conditorem omnium ſubſtantiarum; & exiſtere aliquid in hoc univerſo non ſummum, quod tamen a Deo non dependeat; dari que entia finita, quæ vel ab alio quopiam Deo præter eum, qui eſt creator cœli & terræ, ſint condita, vel a ſeipſis originem ſuam duxerint. Quæ ſunt theoremata digna Aſinii Tenebrionis theologia, abs cujus ſingulari ingenio orbis eruditus curioſiſſimum jam opus expectare incipit, *Syſtema Theologiæ eorum hominum, quorum Deus non eſt creator*. Sed nec citra animadverſionem tranſmittendum eſt, quod vocabulum *voluntatis* theſi ſuæ inſercit. Neque enim in meo libro dicto loco aliquid de voluntate extat; & nullum ſenſum hæc propoſitio habet. *Deus eſt colendus propter voluntatem*. Solennis tamen hæc ipſi ars eſt, verba mea ſuis aſſumentis interpolare, ut demum theſis calumniæ capax procudi queat. Velim quoque conſiderari ea verba, quæ in Indice ſequuntur: *Idque primum implicite his verbis p. 79. Adeoque legibus obeditur non principa-*

cipa-

cipaliter propter rem ipſam, ſed propter voluntatem præcipientis. Jubeo, ut omnes aciem mentis ſuæ intendant, an poſſint capere hanc conſequentiam: legibus non principaliter propter rem ipſam, ſed propter voluntatem præcipientis obeditur; Ergo Deus eſt colendus non principaliter propter eſſentiam, ſed propter beneficia.

§. XI. Sequuntur *errores circa hominum in ſtatu integritatis*, qui in Aſinii Tenebrionis male temperato cerebro ſunt enati. Quos ultro evaneſcere deprehendet, qui conſideraverit, mibi propoſitum fuiſſe, diſciplinam juris naturæ & gentium non ad mores unius aut alterius populi, aut ad genium certæ religionis accommodare; ſed ita univerſaliter eam concipere, ut ſit ad captum quarumcunque gentium, quamcunque religionem ſoveant, modo locum aliquem ſanæ rationi apud ſe relinquant. Quæ cauſa etiam fuit, ut ejuſmodi fundamenta & principia forent aſſumenda & conſtituenda, quæ apud omnes populos citra ullum religionis diſcrimen admitterentur, aut ſaltem ad quæ admittenda iſti ope ſolius rationis naturalis adigi poſſent. Niſi enim in principio conveniamus, fruſtra omnis opera circa perſuadendas alicui concluſiones impenditur. Atque hoc ipſum ſatis clare profeſſus ſum in præfatione ad Lectorem circa finem hiſce verbis: *Cum hæc diſciplina non ſolos Chriſtianos, ſed univerſum mortalium genus ſpectat, tale ſanæ principium conſtituere convenientius fuerit, quod nemo, modo rationis ſit compos, abnuere queat.* Inde quando nobis de ſtatu hominum naturali ſermo eſt, id eſt, quando conſideramus, qualis futura eſſet hominum vita, ſi nihil auxilii, nibil communicationis ab aliis hominibus accederet; ſingimus nobis animo conditionem alicujus hominis ſolitarii, undecunque in hanc terram ab omni humano cultu vacuam projecti; ut eo clarius conſtet, quantum auxilii & ſolatii homini ab alio homine accedat. Nequaquam autem loquimur de ſtatu Adami, quem Scriptura ſacra nobis feliciſſimum deſcribit, de quo hiſce quidem temporibus liquido conſtare non poteſt, niſi ex ſacris literis: poſtquam quæ ſuper eodem traditio in genere humano primis ſeculis viguiſſe videtur, lapſu temporum apud plurimos plane exolevit, apud reliquos tenuia quædam, multiſque fabulis admixtis confuſa veſtigia reliquit. Ex quibus patet, inter ea, quæ Sociniani de ſtatu Adami tradunt, & inter ea, quæ nos ſuper conditione cujuſpiam plane ſolitarii meditamur, tantum intereſſe, quantum verus homo a fictitio diſtat. His præmiſſis excutiamus articulum VI. *Docet illum ſtatum, in quo homo abſque ulla cura vel ope ab alio homine accedente conſideratur, longe miſerrimum eſſe; ne illo quidem excepto, in quo homo juſta ſtatura ac robore præditus fuit, quam primum exſiſtere cœpiſſet, hoc eſt, ſtatum Adami ante Evam creatam.* p. 140. §. 2. Conferamus cum hiſce noſtra verba, & deſinemus mirari, quare ex eodem flore apis mel, aranea venenum trahat. *Per ſtatum hominis naturalem intelligimus hic illam conditionem; in qua homo per ipſam nativitatem conſtitutus* CONCIPITUR, *prout* ABSTRACTA INTELLIGUNTUR *inventa atque inſtituta humana, quibus aliam velut faciem vita mortalium induit.* Hunc ſtatum ita conceptum & abſtrahendo intellectum dicimus miſerrimum fuiſſe futurum. *Si igitur* CONCIPIAMUS, (ſunt verba noſtra dicto loco) *hominem in hunc mundum projectum,* ſi, inquam, ſingamus nobis aliquem hominem undecunque demum in hunc mundum delapſum, & non præditum pluribus dotibus, quam prout nunc homines naſcuntur, non autem Adamum a Deo in Paradiſo collocatum, ubi veſtibus non erat opus, & ubi delicatiſſimos cibos arbores ultro velut porrigebant: Si inquam fictum iſtum noſtrum hominem concipiamus *citra illam curam opemque ab alio homine accedentem, & prout plurimæ partes naturæ rerum nondum per induſtriam humanam ad uſum hominis erant excultæ ac diſpoſitæ;* tunc de ejuſdem ſtatu pronunciamus, eum fore *miſerrimum.* Idque non ſolum, ſi ponamus iſtum hominem eſſe infantem, cui ſine dubio pereundum fuerit; ſed etiam *ſi ponamus eum vel maxime jam juſta præditum ſtatura ac robore, quum primum,* ita nempe in mundum projectus *exſiſtere cœpiſſet.* Id ſi Aſinius Tenebrio capere non poteſt, age, exuamus eum omnibus veſtibus, adimamus ei omnia inſtrumenta, cibi potuſque nihil relinquamus, & in deſertam aliquam, ac ab omni humano cultu vacuam inſulam deportemus, ibique ſolum deſtituamus. Ni intra annum

faſſus

faſtus fuerit, a ſe miſeram ibi vitam trahi, tunc ego bonum & doctum virum eum fatebor. Et tamen Aſinius multarum in ea ſolitudine rerum notitiam habebit, quæ illi, quem fingimus, homini deeſt: Vid. quæ de Petro Scarano tradit Ynea Garcilaſſius de Vega Comment. Regii L. I. c. 8. Ex hiſce omnibus manifeſtum eſt, quomodo fœdiſſimus ſycophanta verba mea in talem ſenſum detorſerit, de quo mihi nunquam in mentem venerat. Cum enim hæc ſit mea theſis: ſi fingatur homo ſolitarius in mundum incultum projectus, etiamſi ponatur jam juſta ſtatura & robore eſſe, cum tali modo exſiſtere cœpiſſet, ejus ſtatus erit miſerrimus; ex hac talem ille concinnat propoſitionem: ſtatus illius hominis, qui juſta ſtatura erat prædıtus, quam primum exſiſtere cœpiſſet, erat longe miſerrimus. Quæ profecto major eſt tranſmutatio, quam cum ex aſino fit Doctor.

§. XII. Quantum articulo VII. ſit ponendum pretium, patebit, ſi ſententiam meam declaravero. Poſtquam igitur d. p. 140. oſtenderam, ſtatum hominis alicujus ſolitarii in mundo inculto deſtituti fore miſerrimum, inde ulterius infero; ſi aliquis ſacrarum literarum cognitione carens & ſolo naturali lumine ſubnixus conſideraverit mortalium primævam indigentiam & imbecillitatem, quam debiles ſint, quam indigi omnium rerum, ubi naſcuntur; cum is utique rationis ductu colligere poſſit, aliquando genus humanum initium cepiſſe; non aliter ſibi perſuadere poteſt, quam peculiarem curam Numinis circa primam hominum ſtirpem interveniſſe, quouſque ipſi uſu & meditatione, ac conjunctis inter ſe operis neceſſitatibus ſuis proſpicere didiciſſent. Atque hoc ipſum etiam auctoritate ſacrarum literarum confirmatur. Poſtquam enim Adamus in eam conditionem fuerat redactus, in qua jam genus humanum eſt conſtitutum, (nam hanc conditionem ſemper præſupponimus, quando ex ſolo rationis lumine diſſerimus, cui ſtatus hominis in Paradiſo eſt incognitus,) ſane legitur, Deum ipſi confeciſſe veſtimenta ex pellibus. Ac dum ad agrum colendum eundem ablegat, quis dubitaverit, quin Deus docuerit ipſum naturam seminum, tempora ſementis, quo modo, quibuſque inſtrumentis terra ſemini accipiendo præparanda foret. Quarum rerum

Puſend. Eris Scand.

ſcientiam utique ex Paradiſo efferre non poterat, ubi hortus ultro ad victum neceſſaria proferebat. Et ſi propria demum meditatione & experientia hoc debuiſſet addiſcere, dudum fame fuerat pereundum. Igitur in malam crucem abeat jam cum ſuo articulo Aſinius Tenebrio: *Docet, primum ac recentem orbis incolam, hoc eſt, Adamum, ſervari non potuiſſe, niſi Deus ipſum neceſſaria etiam vitæ media adhibere peculiariter docuiſſet*. p. 140. §. 2. *Inde licet de originibus &c.* Nam de conditione Adami in paradiſo plane mihi ſermo non fuit.

§. XIII. In articulo VIII. repræſentatur horridum quodpiam ſomnium cerebri gravi intemperie laborantis, quo ex varie velut diſcerptis ac mixtis ſpeciebus male cohærens imago deformatur. *Quod homo prout ex creatione phyſice perfectus extra ſocietatem exſiſtit, ſine lege, ordine & decore reluctantem habuerit voluntatem, brutiſque ipſis inferior ac pravior fuerit, quæ cauſa, quamobrem lex illi ſuperaddita ſit. Hoc ſibi vult pag.* 3. *Nobis illud* §. 3. *Exinde* p. 4. §. 4. p. 136. §. 5. & 6. p. 138. §. 8. Vah mi Aſini Tenebrio, quam multi ruditatem & malitiam tuam ignorare poterant, ni male conſulta mens, pœnæque ſuæ imminens, ad Indicem Novitatum compilandum te ſtimulaſſet. Nunc quia hac potiſſimum via inclareſcere voluiſti, age efficiam, ut voti tui compos fias. Cum igitur Aſinio librum meum legenti ſomnus obrepſiſſet, viſus eſt ſibi videre ſpeciem hominis primitus quantum ad ſubſtantiam ſuam creati perfecti, qui tamen foret exlex plane, & horridus, praviſque cupidinibus ſcatens, ſic ut brutis miſerior & pravior exſiſteret; donec ea conditio hominis Deo diſpliceret, qui ad ipſam diſpellendam legem ei ſuperaddidit. Credo ad eundem modum, uti qui parietes ex rudi lapide exſtruxit, poſtea eorum aſperitate offenſus tectorio eoſdem inducit. Mox cum ſomnus placide diſcuſſus eſſet, putavit ſe id in libro meo legiſſe. Atqui antequam tua ſomnia chartæ illineres, debueras denuo librum meum legere, ut conſtaret, num Morpheus forte tibi illuſerit. Sane enim a me nuſpiam ſcriptum eſt, *hominem phyſice perfectum ſine lege, ordine & decore unquam extitiſſe*. Contrarium a me docetur p. 6. & p. 312. 314. Nuſpiam a me ſcriptum fuit, *hominem ab ipſa creatione*

reluctantem rationi habuiſſe voluntatem, brutiſque ipſis miſeriorem ac praviorem fuiſſe. Contrarium potius inſinuo p. 136. ubi rationes, quare exlex vita hominem non decuerit, petuntur ex conditione hominis *primigenia, aut poſt ſuperveniente*. Quare primigeniæ hominis conditioni non convenerit vita exlex, exponitur dicto loco §. 5. Quare eadem non convenerit conditioni hominis poſt ſupervenienti, docetur dicto loco §. 6. 7. 8. Quando autem neceſſitatem legis ex conditione ſubjecti demonſtratum eo, non ſtatim ſuppono, ſubjectum illud aliquando a lege immune fuiſſe. Sicut verbi gratia, ſi dicam, congruum valde eſſe & utile homini pedes habere, ne tanquam vermis humi repere cogatur: non ſtatim præſuppono, hominem aliquandiu pedibus caruiſſe, & deprehenſa reptionis deformitate pedes ipſi ſuperadditos. Quo ſenſu autem entia moralia rebus & motibus phyſicis ſuperaddita dicantur, ſequenti §. tradetur. Inde & apparet, quam ridiculum ſit, quod addit: *Talia vero Socinianorum & Hobbeſii principia ſecutus docet*; cum ſatis conſtet de illis, quæ Tenebrio hic comminiſcitur, nemini mortalium unquam in mentem veniſſe.

§. XIV. Articulus IX. ita ſe habet: *Attributa vel Entia moralia originitus homini phyſice perfecto, ſuperaddita ſaltem, non concreata eſſe*, p. 3. §. 3. & 4. Video iſti homini parum cum entibus moralibus convenire; tentabo, an poſſim illum cum hiſce in gratiam reducere. Quod ſi aliquis dicat, me operam ludere, dum aſinum docere aggredior: excuſabit me ille neſcio quis ex Sanctis minorum gentium, qui anſeribus concionatus memoratur. Trado igitur dicta p. 4. §. 4. modum originitus producendi entia moralia vocari *impoſitionem*; ſicuti modus originarius producendi ſubſtantias phyſicas ex uſu Theologorum vocatur creatio; licet Latini auctores vocabulum creationis productioni perſonarum moralium frequentiſſime adhibeant. Cauſa autem, quare impoſitionis vocabulum nobis hic potiſſimum arriſerit, eſt, quia non ſolum illud a Philoſophis in ſimili materia adhiberi cœpit; ſed & quia magis appoſitum nondum diſpicere potuimus. Cum enim entia moralia ſint modi, ſeu ſi ita mavis, accidentia, quæ utique ſubjectum aliquod prærequirunt; & vero accidentia phyſica ipſam ſubſtantiam rerum phyſicam perficiant, alterent, aut alio modo diſponant & afficiant, eamque velut ingrediantur; entia moralia contra rebus quoad ſubſtantiam phyſicam perfectis velut ſuperaddita intelliguntur. Exemplum proponemus, ex quo illa impoſitio, in omni claſſe entium moralium, (quarum quatuor potiſſimum nos facimus, ſtatum, moralem perſonam, quantitatem & qualitatem,) liquido perſpici queat. Eſt igitur aliquis ſtudioſus, Nicolaus Beckmannus, non quidem auream, ſed plumbeam in literis, mediocritatem ſectatus, qui ad munus aliquod involandum non parum ſibi doctoris titulum profuturum ſperat. Is abit in Galliam, pecuniam Profeſſoribus offert. In cathedram ducitur; per ſeſqui horam ſilet & erubeſcit, quod diſputationis inauguralis loco habetur. Poſt mitra imponitur, Doctor creatur, renunciatur, proclamatur, ab omnibus pro tali haberi & honorari jubetur. Hic, ne comœdiam actam credamus, repente ex omni entium moralium genere aliquid ipſi fuit ſuperimpoſitum. In novum *ſtatum* ſeu ordinem jam protruditur, in quo antea non erat. Nova quoque *perſona* ipſi imponitur. Qui enim antea ſimpliciter Dominus Nicolaus erat, jam Dominus Doctor Nicolaus, & quidem Utriuſque Juris factus eſt. Ex claſſe *quantitatem* moralium nova quoque exiſtimatio ei ſuperadditur. Qui enim antea frater ignorantiæ habebatur, jam ubi nomen Doctoris inſonuit, a ruſticis creditur herniam poſſe curare, aut putridos dentes extrahere, aut lumbricos inteſtinis elicere. Ex claſſe *qualitatum* moralium ſuperadditur eidem novus titulus, ut Doctor audiat, qui Aſinus eſt. Confertur poteſtas publice docendi, ſi vocationem nanciſcatur; ſalarium eo nomine accipiendi, ſi detur; de Jure reſpondendi, ſi quis conſulere ipſum velit. Denique obligatio ei injungitur, ut quando de Jure conſulitur, in principia juris ne impingat. Tanta moles entium moralium imponitur & ſuperadditur homini, qui jam phyſice erat perfectus, id eſt, qui corpus & animam, oculos & aures, manus & pedes, ventriculum & jecur habebat. *Superadditur*, dico; quia ſubſtantiam & qualitates ejus phyſicas per ſe entia moralia non afficiunt, aut alterant. Poſtquam enim Doctor renunciatus fuit, non fit longior aut craſſior, nec accipit novum membrum corporis:

ris; ſi antea habuit caput acuminatum, illud non ſit deinceps rotundum; non ſit quoque vel pilo melior & doctior, non ſaltat elegantius, quam antea, non digladiatur dexterius, non levius ineptit. Ex accidenti tamen fieri poteſt, ut entia moralia occaſionem præbeant qualitates phyſicas augendi aut depravandi. Nam quibuſdam titulus incitamento eſt ad eruditionem parandam, ut fiant, quod audiunt; aliorum ruditas augetur, dum tituli inani ſonitu adquieſcunt. Nonnullis gravitas & modeſtia, aliis faſtus & ſtolida jactantia accedit. Movet aures meus auditor, credo quod jam aliquid de entibus moralibus quaſi per nebulam ſibi cernere videatur. Et quia jam aliquod veſtigium docilitatis in eo animadverto, ſcrupulum, qui ipſum urgere videtur, eidem adimam; num igitur nulla dantur entia moralia concreata? Quidni, mi Aſini? Nam ego nuſquam *ſuperadditum* eſſe, & *concreatum* eſſe oppoſui, nec noſtræ ſententiæ repugnabit, qui aliqua entia moralia homini concreata, id eſt, in ipſa creatione ſuperaddita dixerit. Imo & ego de ſtatu naturali p. 6. & de obligationibus congenitis p. 312. trado. Quod autem ſubſtantia modo vel accidente, ſubjectum adjuncto, ut ut tempore ſimul, natura tamen prius ſit, etiam tirones philoſophiæ norunt. Sic ut nihil repugnet, ſtatum aliquem aut obligationem homini eſſe concreatam aut congenitam; & tamen eidem phyſice perfecto velut ſuperadditam concipi. Audiamus nunc, num & antehac entia moralia probe intellexerit Aſinius Tenebrio. *Intelligit autem*, inquit, *per entia moralia illos etiam modos, (ut loqui amat,) quibus homo creatura eſſe debet, auctorem ſui agnoſcens, colenſque, quibuſque diverſa plane a brutis ratione vitæ eidem exigenda eſt (hoc eſt, legem naturæ.) Sic enim entia moralia ipſe explicat pag. 5. &* 6. §. 6. & 7. Tu qui in meum librum nefariam tibi cenſuram arrogabas, tantopere cæcutiebas, ut non animadverteres, me nuſpiam legem in genere, aut legem naturæ inter entia moralia referre. Equidem *normam actionum moralium* eam nuncupo Lib. I. c. 6. Aſt ut norma cum normato ejuſdem naturæ ſit, neceſſarium non eſt. Ad ferream normam etiam lapides & ligna exiguntur. De cætero quid planius eſt meis verbis p. 6. §. 7. dum doceo, ſtatum naturalem abſolute conſideratum vocari illam conditionem, in qua homo conſtitutus eſſe intelligitur, dum eximium præ aliis animantibus eum eſſe voluit Creator, id eſt, dum legi eum naturali obnoxium fecit, a qua bruta ſunt immunia. Ex quo ſtatu fluit, (id eſt, quia Deus hominem conſtituit in tali ſtatu, in quo lex naturalis ipſi foret obſervanda, & ejuſmodi dotibus ornavit, quibus bruta carent, conſequitur,) quod homo debeat eſſe creatura auctorem ſui agnoſcens, colenſque, & cui diverſa plane ratione a brutis vita ſit exigenda. Pergit Aſinius: *Illud vero, nempe quod entia moralia originitus ſuperaddita ſaltem, non autem concreata homini ſint, quando docet, cum Papiſtis maxime facit. Et his enim Bellarminus cap. 6. de gratia primi hominis eundem in modum ſcribit. Creatio refertur ad naturam, indumentum virtutis ad ſuperaddita dona. Et mox; Innocentia autem ad illius veſtem non naturalem*. Atqui virtutes illæ, & innocentia primi hominis, de quibus inter noſtrates, & Pontificios diſceptatur, non ſunt entia moralia. Imo ne ipſa quidem virtus moralis ens morale eſt, ſed pertinet ad claſſem qualitatum phyſicarum; quod Aſinio paradoxum videri non miror. Quod autem *Bellarminus* dona primi hominis vocat ſuperaddita, & ego entia moralia homini ſuperaddita doceo, exinde non magis ego cum iſto conſpiro, quam hæc conſequentia eſt bona: calceus induitur, thorax induitur, ergo calceus eſt thorax. Subjungitur demum huic articulo emblema aliquod, non quidem Tribonianum, ſed furciferianum. *Ut multa paucis exprimantur*, inquit, *ſi quis penitius inſpexerit Puſendorfii opus, non diffitebitur, Puſendorfium non modo entia moralia, verum etiam totum ferme librum primum, tam obſcure tractare, ut ipſe vix intelligat, quid infirmis ſuis novitatibus ſibi velit, niſi ut eas imprudenti juventuti ſub terminis metaphyſicis & fictitiis venales indigne exponat*. Aſt mi nimium ſtolide furcifer, ſi referta paucis multa volebas exprimere, id debueras dicere; te & alios, qui Puſendorfii librum allatrarunt, fuiſſe aſinos ad lyram. Et quis cogebat te tuoſque complices omnino librum meum legere, aut ad eum carpendum provolare, ſi præ obſcuritate ipſum non intelligebatis? Quod alias obſcuritatem attinet, cum illa duplex ſit, dictionis, & rerum: de illa

ſane nemo queri poteſt, qui Latine novit. Hanc autem amoliri non ſemper eſt penes ſcriptores. Et quid aſinis ſatis clarum eſſe poſſit? Quod ſi quæ in genere ſuper entibus moralibus traduntur, obſcuritate quadam videantur laborare, culpa fere penes philoſophos eſt, qui vix levi brachio iſta attigerunt. Ac decedet obſcuritas, ſi iſta uſu trita fieri incipiant. Imo deſinent & tibi entia moralia obſcura videri, modo per aliquod tempus inter auditores meos aſſidere velis; qui te eo libentius in cœtu ſuo ferent, quod dum longas tuas aures ſubinde motitas, eadem opera muſcas a vicinis ſis depulſurus, aut lenem ventulum facturus.

§. XV. Articulus X. eſt. *Primos homines, prout in origine ac ſtatu ſuo primævo ſe habuerunt, non tantum mortalium nomine appellat, ſed tantam etiam illis imbecilitatem tribuit, ut ſine peculiari cura ſervari non potuiſſent. Mortalitatis etiam cauſa genus humanum diverſitate ſexus, propagandique ſeſe facultate creatum eſſe*, p. 140. §. 2. *Inde licet*, p. 750. Hujus articuli priori membro ſupra. §. 11. ſatisfactum fuit; ubi ſatis patet, nos primos homines in ſtatu integritatis haud quidquam *mortalium* vocabulo inſignire; cum de iſtis eo loco ſermo non ſit. In poſteriore membro calumniator pro more ſuo verba mea fœde corrumpit, quæ p. 750. §. 2. ita ſe habent: *Poſtquam igitur morti obnoxium fuerat redditum genus humanum, ne aut nova ſemper ſtirps creando eſſet ſufficienda, aut tam nobilis ſpeciei duratio unius ævi ſpatio extingueretur, ſapientiſſimus Creator proſpexerat diſcrimine ſexus, & naturali facultate indita commixtis corporibus ſeſe propagandi*. Hic animadvertere debebat ſycophanta, non fruſtra verbum pluſquam perfecti temporis, *fuerat*, *proſpexerat*, eſſe poſitum, ad ſignificandum, genus humanum non ab initio fuiſſe morti obnoxium, ſed poſtea ad eam conditionem devolutum: & in hunc eventum, quem Deus utique præviderat, velut proviſionaliter diverſitatem ſexus, & facultatem ſe propagandi humano generi inditam eo quoque fine, ut idem morti obnoxium factum citra novam creationem durare poſſet. Idem alio modo efferri poteſt. Ab initio par hominum diverſo ſexu creatum fuit, ut ſtirpem ex ſe propagare poſſent morti non obnoxiam. Poſtquam homines morti fuerant obnoxii redditi, illa propagandi ſe facultas huic quoque fini inſerviebat, ut non ſubinde novi homines eſſent a Deo immediate creandi, neve intra ſpatium unius ætatis genus humanum foret extinguendum. Eique rei ſapientiſſimus Creator quaſi eventualiter proſpexerat per diverſitatem ſexus, quæ tam in ſtatu integritatis, quam corruptionis uſum haberet. Non credo eſſe, qui luculentiorem hic declarationem deſideret.

§. XVI. Articulus XI. ex prioribus jugulatur. *Recentem & ſolitarium orbis incolam attonitum, hoc eſt, conſternatum fuiſſe*, p. 140. §. 2. Quid tum? Ille recens orbis incola non eſt Adamus, ſed quem fingimus, animoque concipimus in mundum undecunque projectum. Quem ſi ponamus ita repente ſolum in orbe inculto deſtitutum, quis negaverit ſubita rerum imagine confuſum, & attonitum fuiſſe circumſpecturum vaſtam mundi machinam, corporum cœleſtium ſplendorem: nec non anxie meditaturum, quid ſibi inter omnia ignota & nova agendum foret. Hoc ſi capere non poteſt Aſinius Tenebrio, per me in Morboniam habeat.

§. XVII. Articulus XII. non firmiore, quam prior, ſtat talo. *Illud autem, quod primus homo extra ſocietatem ſine lege ordine ac decore miſerrimus fuerit, probari illo poſſe dicto putat: Non eſt bonum, hominem eſſe ſolum, Præfat. fol. 3. fac. 1. Ceterum &c. Imprimis vero* p. 138. §. 8. *Igitur quod homo non miſerrimam, &c.* Tædet me toties repetere, dicto loco, non eſſe mihi ſermonem de Adamo in ſtatu primævæ felicitatis. Sed quando p. 36. §. 6. ſeqq. adduco rationes, quare homini non conveniat, ut vivat exlex, earum aliquas deſumo *ex conditione naturæ humanæ poſt ſuperveniente*, quæ verba extant, dicta *pag.* 136. *lin.* 9. 10. Inter has rationes p. 138. §. 8. adducitur quoque *hominis imbecillitas*, quæ miſerrimum ab omni aliorum auxilio & ſocietate deſtitutum effectura erat. Quem locum hiſce verbis claudo: *Igitur quod homo*, ex conditione ſcilicet poſt ſuperveniente, *non miſerrimam vitam inter omnia animantia degit, a conjunctione ſui ſimilium habet*. Non eſt bonum, hominem eſſe ſolum, *non ad matrimonium dumtaxat, ſed ad ſocietatem cum aliis hominibus in univerſum pertinet*. Quis non videt, iſtam ſententiam a nativa ſua ſe-

ſede & intentione ad aliam materiam transferri & applicari; qualis applicatio ne a ſacris quidem literis aliena eſt. Sicuti fas mihi eſt pleraſque ſententias Pſalmi LII. & CXX. ad conditionem meam, qua hic inter malevolorum quorundam calumnias per annum & amplius conflictatus ſum, applicare. Quæ cum ita ſint, plane præter rem Aſinius Tenebrio tanto cum ſupercilio hic febriculoſam ſuam philoſophiam expromit. *Quaſi vero*, inquit, *externa illa ſocialitatis felicitate deficiente naturalis etiam & eſſentialis hominis deficeret felicitas.* Quaſi vero non ipſe Deus declaraſſet, felicitatem primis hominis etiam in paradiſo non futuram fuiſſe omnibus numeris perfectam citra ſocietatem: *Quaſi vero, inquam*, pergit coaxare rana, *bonis fortunæ deficientibus bona ſtatim animi & corporis deficerent*. Quaſi vero inquam, aliquis magnopere gaviſurus ſit animi & corporis ſui bonis, ab omni humana ope in ſolitudine deſtitutus. *Alicujus, non autem omnis humanæ felicitatis cauſa eſt ſocialitas; augmentum, non fundamentum*. Argute dictum, & ſupra Aſinii captum. Quaſi vero ego alicubi aſſeruerim, omnis felicitatis humanæ cauſam eſſe ſocialitatem. Nam non ſtatim cujus abſentia me miſerum reddit, ejus præſentia omnem mihi felicitatem conciliat. Si tua uxor in capillum tibi involat, miſer es: ſi eadem blando tibi arridet vultu, non ideo albæ gallinæ filius es.

§. XVII. Sequitur Locus *de homine in ſtatu corruptionis*. Nam tanta fuit nebulonis iſtius circa calumniam mihi inſtruendam ſolicitudo, ut etiam quos ipſe ſomniaverat errores, velut ſub locos Theologicos redigeret, ad fucum ſimplicioribus faciendum, quaſi ego integrum ſyſtema novæ cujuſdam & inauditæ Theologiæ procudere inſtituiſſem. Hic igitur primo occurrit articulus XIII. *Entia moralia eorumque effectus originitus etiam conſiderata amitti, vel deleri pro lubitu poſſe, ſine ulla mutatione aut corruptione ejus rei, cujus antea fuerunt*, pag. 4. §. 4. *Ac per eadem*, p. 19. §. 23. Credit hic Aſinius, hac aſſertione negari labem illam, quæ ex amiſſa imagine Dei per lapſum in genere humano conſecuta eſt. Sed uno verbo illi ſomnium hoc excutiam. Quæ per lapſum Adami amiſſa ſunt, haudquidquam erant entia moralia, ſed longe ſublimioris indolis. Qui amiſſo rationis uſu in delirium incidit, qui amiſſa valetudine horridis morbis corripitur, qui amiſſo viſu excœcatus eſt; in eo haudquidquam ens aliquod morale periiſſe aut mutatum eſſe dicimus. Quod ſi tamen ſtupor Aſinii capere non poſſit, vera entia moralia, eorumque effectus deleri poſſe, nulla mutatione phyſica in re, cui erant ſuperaddita, proveniente, ſeu ut ipſa rerum ſubſtantia phyſica haudquidquam immutetur; age afferamus exemplum, quod Aſinius Tenebrio manibus palpare queat. Fingamus Aſinium Tenebrionem, ſi diis placet, profeſſorio munere fungi. Fingamus eundem ob quædam ſcelera, puta, ob famoſos libellos editos, munere dimoveri & infamem fieri. Quot hic entia moralia perierunt? Periit ipſi ſtatus, in quo hactenus egit, periit perſona, quam geſſit, periit obligatio ad legendum & diſputandum; periit denique titulus, ut deinceps audire cogatur Dominus Exprofeſſor. Et tandem ejuſdem jam intra nebulonum claſſem conjecti ſubſtantia phyſica nullam ſentit mutationem. Statura ejus non contrahitur; crura priorem retinent longitudinem; ſtolidum manet caput antiquo loco poſitum, manent aures, (nam præſupponimus illas per carnificem non abſcindi,) manet facies lurida & cicatricoſa; manent qualitates phyſicæ, manet eruditio, ſi quam habuit, manet vox graculis æmula, manet libido ſaltandi; manet ars digladiandi, circumforaneis laniſtis non concedens. I nunc Aſini Tenebrio, & de entium moralium obſcuritate querelam move.

§. XIX. In articulo XIV. extremum proponitur, quouſque aut brutalis ſtupor, aut diriſſima calumniandi libido progredi poſſit. Sic enim ſacerrimus index. *Negat quædam per ſe citra omnem impoſitionem honeſta vel turpia eſſe, omneſque actiones hominis, adeoque ipſum furtum, homicidium, inceſtum, adulterium, blaſphemiam &c. natura ſua actiones eſſe indifferentes*. pag. 25. 26. NB. 27. *Hoc enim modo, conf. pag.* 47. §. 14. *pag.* 167. §. 4. Ad hanc calumniam diſpellendam, etſi nihil amplius neceſſarium ſit, quam ut quis loca adducta in meo libro accurate legat; explicare tamen paulo clarius ibi tradita placet, ut eo manifeſtius conſtet, Aſinium Tenebrionem omnibus ſycophantis & nebulonibus palmam præripere. Quando igitur a Scholaſticis inquirebatur, quodnam diſcriminis

eſſet inter ea, quæ naturali, & quæ poſitiva lege vetantur aut præcipiuntur; id demum ab uno vel altero pronunciatum in tralatitium dogma invaluit, ut quæ lege naturæ præcipiuntur, aut vetantur, in ſe & ſua natura honeſta aut turpia eſſe; quæ vero poſitiva, per voluntatem & imperium legiſlatoris talia fieri dicerentur. Et admiſiſſe ut hæc fortaſſe commodam explicationem, modo certum conſtituiſſent γνώρισμα, ex quo liquido conſtaret, an & cur aliquid in ſe eſſet honeſtum vel turpe. Id dum non fecerunt, neceſſum fuit provenire definitionem legis naturalis, quæ non poſſet non in circulum revolvi, & petere id, quod eſt in principio. Si enim quæras ex iſtis hominibus, de quibuſnam lege naturæ diſponatur? reſpondent: de iis, quæ per ſe ſua natura honeſta & turpia ſunt. Sin ulterius quæras, quænam autem ſunt illa, per ſe & ſua natura honeſta vel turpia? nihil aliud habent, quod reſpondeant, quam ea, de quibus lege naturæ diſponitur. Ex quo & aliud horribile abſurdum conſequitur; ſi nempe datur aliquid honeſtum & turpe in ſe antecedenter ad Deum, vel admittendum eſſe fatum Stoicum, cui & ipſe Deus ſit alligatus; vel dari aliquod principium Deo prius aut coæternum, formas rerum quaſi determinans & ſpecificans, cui ne Deus quidem contravenire debeat, aut poſſit. Quo cum nihil ſtolidius fingi poſſe videatur, ſæpe miratus ſum, non Grotium ſolum, ſed & pleroſque ex noſtratibus Theologis iſtam aſſertionem citra ullam dubitationem paſſim aſſumere. Contra id mihi fixum ſedet, diſcrimen honeſti & turpis utique a Deo, ejuſque definitione eſſe petendum, nec idem ab alio extra ipſum principio dependens fingendum eſſe. Quo poſito conſequitur neceſſitatem illam, quæ actionibus ad honeſtatem & turpitudinem tribuitur, non eſſe abſolutam, ſed hypotheticam, ſupponentem nimirum, creationem animantis rationalis, quam nemo eſt, quin liberrimæ Dei voluntati adſcribat. Id eſt; quod quædam dicantur neceſſario honeſta aut turpia homini, hoc ſemper eſt intelligendum cum relatione ad naturam hominis tanquam animalis rationalis & ſocialis; & conſequenter eum relatione ad voluntatem Dei, qui uti omnia, ita & hominem, & quidem tale animal liberrima ſua voluntate creavit. Cui conjunctum eſt, ut conſideremus actiones hominum, prout ſunt nudi motus facultatis alicujus phyſicæ, ut ejuſdem negatio antecedenter ad legem, ſeu abſtrahendo ab omni lege circa eum motum aliquid diſponente, eſſe indifferentes, id eſt, neque bonas neque malas: bonitatem autem & malitiam, quæ in illis deprehenditur, oriri a convenientia & diſconvenientia cum lege. Et annon ipſa Scriptura ſacra peccatum ſeu actionem malam definit per ἀνομίαν, ſeu diſcrepantiam a lege? Ac nullus ruſticus eſt tam ſtupidus, quin intelligat & applicare norit tritum illud: Ubi non eſt lex, ibi non eſt tranſgreſſio. Enimvero hic probe obſervandum, quid ſit notus motus phyſicus; & quod hautquaquam omnia vocabula actionem exprimentia notent nudum motum phyſicum, ſed quod pleraque exprimant actiones cum relatione ad legem. Toto quippe cœlo differentes propoſitiones ſunt; actio, prout conſideratur tanquam nudus motus phyſicus, citra & ante omnem reſpectum ad quamcunque legem, eſt indifferens, id eſt, nec bona nec mala: & omnia vocabula actionem exprimentia notant nudum motum phyſicum, ſeu actionem in ſe indifferentem nec bonam, nec malam, Prior propoſitio mea eſt, quam ut arbitror invictis rationibus ſtabilivi. Altera nulli mortalium præter Aſinium Tenebrionem, in mentem unquam venit. Quis enim eſt tam ſtupidus, qui neſciat, quaſdam voces aut locutiones notare nudum & indifferentem motum phyſicum, a reſpectu ad legem abſtractum; alias & quidem longe plurimas notare actionem cum reſpectu ad legem, ſeu actionem bonam aut malam, verbi gratia, loqui, ſcribere, manum extendere, lapidem emittere, arma vibrare, concumbere, rem de loco in locum transferre, ignem excitare, & plurima alia, exprimunt meros & ſimplices motus phyſicos, qui citra reſpectum ad legem, & ullam deſignationem objecti, aut alterius circumſtantiæ conſiderati, utique indifferentes, id eſt, neque boni neque mali ſunt. Sed mentiri, blaſphemare, calumniari, Indices Novitatum ſcribere, lapide vulnerare, armis lædere innocentem, homicidium committere, ſcortari, mœchari, inceſtum committere, furari, incendiarium agere, & infinita alia, non notant nudum

dum

dum motum phyſicum & indifferentem, ſed motum aliquem lege vetitum. Pari ſe modo res habet circa motus animi. Amare, honorare, ſperare, probare, gaudere, dolere, & ſimilia, citra reſpectum ad legem utique indifferentia ſunt. Prout autem illi motus verſantur circa objectum legibus probatum aut improbatum, boni vel mali fiunt, verbi gratia: Amare Deum, honorare Deum, ſperare in Deo, probare bonum, gaudere bonis eventibus bonorum, dolere ob peccata, ſunt bonæ actiones. Contra amare vitia, honorare idola, ſperare in diabolo, probare peccata, gaudere calamitatibus innocentum, ſunt actiones malæ. Impoſſibile autem foret, ut verbi gratia, *amare* pro diverſitate objecti fieret bonum aut malum, ni illud extra objecti aut legis conſiderationem eſſet indifferens. Et quid clarius verbis meis p. 26. *Hæc ipſa vocabula*, nempe *malevolentia*, *imprudentia*, *invidia*, *adulterium*, *furtum*, *homicidium*, *non notant nudos & ſimplices motus actuſve phyſicos*, *ſed tales*, *qui legibus repugnant*. Sic & nuda intermiſſio motus alicujus phyſici citra reſpectum ad legem utique eſt indifferens; verbi gratia, non dare, non facere, quieſcere, non moveri. Aſt eadem cum reſpectu ad legem, objectum, tempus, locum, modum determinante, mala fit; verbi gratia, non dare mercedem operario, non reddere mutuum, commodatum, depoſitum, opus ſibi injunctum non facere, quieſcere quando laborandum erat, non obedire ſeu non facere, quod a legitimo imperante jubebaris. Judicet nunc cordatus lector, num mica probitatis aut eruditionis inſit illis, qui affingere mihi non erubuerunt, me omnia peccata ſtatuere indifferentia, ſeu (ut horridum vocabulum fœdæ calumniæ conveniens fingerent) me indifferentiſmum velle introducere. Cæterum quaſi imprudentiæ nondum ſatis foret litatum, allegatur quoque contra me diſputatio quædam Ultrajectina. *Qui Hobbeſii error Ultrajecti nuper publica diſputatione refutatus eſt*. Extat ea diſputatio ſubjuncta libello *Giſperti* Cocquii, cui titulus: *Hobbes ἐλεγχόμενος, ſive Vindiciæ pro Lege, Imperio, & Religione*; editus *Ultrajecti anno* 1668. Ne tædeat, quæſo, diſputationem illam penitius inſpicere. Illa igitur p. 12. proponit ſententiam *Becani*, *ſtatuentis actus quoſdam*, *ut Deum colere*, *proximum diligere*, *parentes honorare*, *eſſe ex ſe & natura ſua bonos*, *eoſque præcipi lege naturali*, *& contra*, *furtum*, *falſum juramentum*, *homicidium &c. eſſe actus ex ſe & natura ſua malos*, *ac proinde lege naturali prohiberi*. Hanc ſententiam dicit *magis eſſe tolerandam*, quam quæ Hobbesio traduntur *de Cive cap.* 14. *artic.* 9. Sed mox ſequenti p. 14. addit: *Nec tamen Becani ſententia ſimpliciter probanda eſt. Quare ut intelligatur, quid in hac materia ſtatuendum ſit, notare juvat, dupliciter tantum ſe habere poſſe actiones humanas, 1. in ſtatu poſſibilitatis, prout ſunt in potentia objectiva, 2. in ſtatu actualis exiſtentiæ, prout ſcilicet ſubjective, vel potius effective ſunt a Petro vel Paulo. At vero neutro modo ſunt actiones per ſe & natura ſua bonæ vel malæ: non primo quidem; quia ne ſic quidem entia realia ſunt proprie, ſed tantum ex hypoteſi, & καταχρηστικῶς: eodem igitur modo neque bonæ aut malæ proprie dici poſſunt, non poſteriori modo, quia ut ſic pluſquam manifeſtum eſt, habere eas ſuam bonitatem & militiam moralem a lege; quoniam moralis earum bonitas in conformitate cum ea, malitia autem in difformitate ab ea formaliter conſiſtit. Non ergo hi actus, Deum colere, diligere proximum, parentes honorare, ſunt boni ex ſe & ſua natura; ſed fluit eorum bonitas, ut jam dixi, ex imperio & voluntate Dei, qui de regulandis his actionibus leges naturales menti creaturæ rationalis impreſſit. Atque hactenus in theſi verum eſt, quod* Hobbes *dicit* c. 12. 1. omnem actionem natura ſua eſſet adiaphoram, & quod actio aliqua juſta vel injuſta ſit, a jure imperantis provenire. *Sed in hypotheſi hoc falſum eſt, nimirum ante leges civiles juſtum non extitiſſe*. Quem errorem Hobbeſii & ego confutavi *lib.* 8. c. 1. §. 5. Locum quantumvis prolixiorem huc tranſtuli, non quod mea intereſſe putem, quid Cocquius Ultrajecti diſputet; ſed ut hoc ſpecimen manifeſtum exhiberem, æque in aliorum ſcriptis, quam in meo libro Aſinium Tenebrionem cœcutiſſe. Etſi in eo Cocquius ille graviter erret, quod actus illos, Deum colere, honorare, putet in ſe indifferentes; cum illi non ſint nudi motus phyſici, ſed involvant reſpectum ad legem. Nam colere, honorare, ſunt tantum motus phyſici in ſe indifferentes; ſed dum objectum additur, ſtatim ſimul inſinua-

nitatur actus lege præceptus. Cum igitur diſputatio illa Ultrajectina contra Aſinium Tenebrionem faciat, neque utut contra me eſſet, magnopere ego Cocquii auctoritate terrerer: non aliam cauſam diſpicere poſſum, quare ea hic jam ſit adducta, quam quod Cocquii vocabulum vetus ipſi gentilitium nomen Coquinorum e Galliâ oriundorum perſpicua alluſione repræſentat. Nam in Aſiniorum familiam adoptione tranſiit. Sub finem magnus ille vir ſollicitudinem ſuam pro ſalute reipublicæ teſtatur. *Quantum mali*, inquit, *ex tam impiis novitatibus in rempublicam redundare, incautæque juventutis animos opinione citius corrumpere poſſit, norunt Theologi*. Atqui mi nimium caute Aſine, illas impias novitates non liber meus continet, ſed tu iſtas ſomniaſti, & incautæ juventutis animos inani terrore agitas, ut etiam in clariſſima luce ſpectra ſeſe cernere arbitrentur. Miror quoque, quare furcifer nunc aliquid intereſſe putat, quid ex dogmate aliquo mali in rempublicam redundare queat, cui in articulo 1. ethnica opinio videbatur, civitatem perſonare debere doctrinis cum fine & uſu civitatum congruentibus. Nec illud ſatis digero, quare Theologi potius, quam Politici melius intelligant, quæ dogmata reipublicæ noxia ſint. Niſi hoc fortaſſe dicere vis, Illuſtriſſimos viros, qui nomine S. Regiæ Majeſtatis librum meum approbarunt, minus perſpicaces fuiſſe, quam illos eruditiſſimos viros, qui Londini in Scania Indicem Novitatum in eundem moliti ſunt, quorum triumphos inferius tangemus.

§. XX. Articulus XV. *Peccatum alienum exſequi, peccatum non eſſe*, p. 1028. 1029. non ſine maxima fraude ita indefinite proponitur, ac ſi in omni caſu cuilibet citra ullam conſiderationem liceret alteri miniſterium ſuum ad peccatum exſequendum exhibere. Cum tamen ſermo mihi ſit de peculiaribus tantum caſibus, ac quibus rigidiſſimæ limitationes adduntur; puta, ut imperans ſe ſolum auctorem facinoris haberi velit, & alteri meram executionem injungat; ut quis miniſterium, quantum poteſt, deprecetur; utique eo præfracte denegato graviſſimum ſibi periculum vitæ immineat. Neque vero habet Aſinius, quod contra ſolidiſſimas rationes opponat: niſi quod, ne nihil plane dixiſſe videatur, gannit. *Quemadmodum in plurimis aliis, ita & in hoc caſu, amplam fovet conſcientiam; & novitatis cum piorum offenſione eſt ſtudioſiſſimus*. Sceleſtum caput! De conſcientia etiam aliquid mutire audes, qui edito famoſo libello, ſi quid ſcientiæ forte habueras, prodegiſti? Aut quinam ſunt illi pii, qui offenduntur? Credo vetus aliquis calumniarum inſtitor, qui compendioſam valde viam invenit, quævis dogmata proſcribendi; *ſe ſe hac propoſitione offendi, hoc ſibi novum videri*. Ne tamen forte quis objiciat, fruſtra eſſe quæſtiones nulli futuras uſui anxie diſceptare; paucis monere lubet, quæſtionem iſthanc tanti eſſe momenti, ut ni ea rite decidatur, convulſio diſciplinæ militaris, & obſequii civilis inde ſecutura ſit. Id quod uno & altero exemplo declarabimus. Sine dubio peccatum eſt, bello alium ſine juſta cauſa invadere. Peccatum etiam eſt, cum commodiore via controverſia componi poſſet, ad arma provolare, tanto malorum proventu exuberare ſolita. Denique & hoc peccatum eſt, fiducia ſuorum armorum alteri denegare, quæ ipſi debentur. Hic ergo, ſi nullo caſu quis alienum peccatum citra ſuum peccatum exſequi poſſet, neceſſario ſequeretur, vel ſalva conſcientia nullum civem poſſe arma ferre, vel civi obtentu ſuæ conſcientiæ licere operam militarem reipublicæ denegare. Scilicet eſt non levis diſquiſitio, num aliqua cauſa ſit juſta, & ad movendum bellum, quod infinitam poſt ſe malorum ſegetem trahit, ſufficiens. Longe altioris indaginis eſt illa diſceptatio, an hic & nunc reipublicæ noſtræ neceſſaria & utiliſſima ſit via, controverſiam cum altero armis exſequi; quæ etiam ſummos viros, & uſu rerum præſtantiſſimos anxios ſolet habere. Circa tantæ molis diſceptationes non poterit non maxima vulgi pars, tanta rerum momenta ponderare neſcia, graviſſima dubitatione involvi; & quia id, de quo dubitas, non eſt faciendum, obtentu conſcientiæ omnem operam bello denegabit; cæteri ex timiditate aut tædio belli ſcrupulos fingent. Quam facile demum foret civibus ad militiam vocatis obtendere, ſe vereri; ne fiducia exercitus ſui rex abutatur ad injuriam alteri inferendam, ſe nolle oblato ſuo miniſterio efficere, ut Rex animum peccandi concipiat: ſi nemo civis militare velit, neceſſario Regi quieſcendum; & ab injuriis in-

inferendis abſtinendum eſſe. Add. L. VIII. c. l. §. 8. Hoc novum Evangelium ſi quis ruſticis noſtratibus annunciare velit, maximam ſine dubio gratiam ab iiſdem inibit, qui ad cœlum uſque tam pium, tam anguſtæ conſcientiæ doctorem efferent, cujus concionibus nixi moleſtiam militiæ plane ſubterfugere poſſint. Alio quoque exemplo oſtendemus, quid abſurdi ſecuturum ſit, noſtra theſi non admiſſa. Sine dubio peccatum eſt, innocentem in carcerem compingere. Nocens autem quis ſit, ante cauſæ cognitionem ſciri nequit. Ex doctrina igitur Aſinii Tenebrionis, meæ utique theſi oppoſita; neceſſum erit, ut quando magiſtratus aliquem comprehendere vult, prius cum lictoribus in concilium eat, & ipſorum ſententiam exquirat, num ſufficiens ipſi cauſa videatur adeſſe ad illum hominem comprehendendum. Aſt ut de hoc ſolidi quid pronunciare queant, neceſſum fuerit, ut non ſolum prima juris fundamenta delibaverint, ſed & ut ipſam Juſtiniani medullam exſorbuerint. Et quid aliquid relictum erit, quam ut deinceps ex ipſo JCtorum ordine lictores petantur? Cui fini aptiſſimus ſane erit, non tam prout quiſque ſubtili legum peritia, aut inſigni docendi, diſputandique facultate præ cæteris fuerit inſtructus, quam prout proceritate corporis, virium vaſtitate, ac cum primis artis gladiatoriæ dexteritate reliquos ſui ordinis eminuerit, ut ſi forte reſiſtere velit reus, manum cum ipſo conſerere, aut ſi idem fugæ ſe dederit, curſu ſuperare eundem queat. Quibus omnibus ſi accedat horrida ad terrorem incutiendum apta facies, perfectiſſimi inſtar lictoris inde reſultabit. Sic ut Aſinii Tenebrionis dogma non leve argumentum ad illuſtrandam Juriſconſulti in republ. neceſſitatem afferre poſſit. Addamus tertium exemplum, ſi forte priora nimis obſcura fuerint viſa, peccatum utique maximum eſt, de innocente ſupplicium ſumere. Quod ſi igitur nemo poſſet ullo caſu meram alieni peccati executionem facere, non ſufficiet carnifici, ne conſcientiam nimis laxam videatur fovere, & piorum animos offendat, ſententiam a judicibus pronunciatam audire. Sed quia judicis iniquam ſententiam ex ignorantia juris, aut per affectus pronunciare poſſunt, neceſſum plane fuerit, viros illos, quibus tam facile eſt hominem jugulare, quam vulpes pirum

Puſend. Eris Scand.

comeſt, in omnibus tribunalibus, ubi de rebus capitalibus agitatur, aſſeſſores facere, ſaltem ſupernumerarios aut honorarios, quo ipſi certo intelligant, ab initio ad finem cauſam rite fuiſſe diſceptatam. Ne autem velut *κωφὰ πρόσωπα* iſti hominum mactatores aſſideant, & inani tantum tituli ſonitu ſuperbi circumvolitent, non paulo plenius, quam lictores, Juſtiniani medullas liguriiſſe debent. Sic tandem eo res redibit, ut aut carnifices debeant fieri Jureconſulti, aut Jureconſulti carnificium munus exercere. Quod dogma ſi in rempublicam introducendum ſit, gratulor ſane mihi de judicio illius viri, qui ſub finem libelli famoſi allegatur, cujus auctoritate freto, inter philoſophos latitare licebit.

§. XXI. Jam ſeſe novus iterum locus aperit *errorum circa liberum arbitrium;* ubi articulis Indicis XVI. ita habet: *In ipſa facultate apprehenſiva & in judicio naturalem ineſſe rectitudinem, vel intellectum hominis naturaliter eſſe rectum*, p. 37. §. 3. p. 72 Si Aſinius Tenebrio integra excerpſiſſet verba mea, tuto poteram omni reſponſione hic ſuperſedere. Primo enim proteſtatus ſum, non eſſe mihi ſermonem de viribus intellectus circa res a peculiari divina revelatione dependentes, ſed de aliis viribus, quæ ſufficere poſſunt actionibus legi naturali attemperandis, quantum fori humani uſus, & ratio vitæ humanæ jam fert. Hic aſſero intellectum hominis naturaliter, (id eſt, non accedente peculiari depravatione & corruptione ex mala educatione & aſſuetudine) eſſe rectum, id eſt, recte apprehendere poſſe, & judicare, quid honeſtum, quid turpe ſit, neque tam facultatem apprehenſivam, quam judicium ita depravatum eſſe, ut invincibilis error aut ignorantia circa dictas actiones ſemper verſetur. Addo tamen, *debita adhibita attentione, & præmiſſa debita inquiſitione:* ne quis etiam circa haſce plenam perfectionem intellectui a me tribui arbitretur. In aliqua autem facultate ineſſe rectitudinem, cui tamen cultura etiam laborioſa ſit adhibenda, nihil repugnat. Cæterum intellectui humano tantum rectitudinis, quantum ad hunc finem ſufficit, etiam poſt lapſum eſſe tribuendum, manifeſtiſſime inde colligitur; quod alias neceſſum foret, ethnicos contra legem naturalem ex ignorantia invincibili peccaſ-

ſe; & ſic non potuiſſe illis adverſus eandem admiſſa imputari. Quod non ſolum ſacris literis repugnat, ubi ſæpe numero ethnici propter ejuſmodi peccata graviter reprehenduntur, ſed etiam res ipſa loquitur, ethnicos utique circa agenda & omittenda in plurimis rectiſſimas foviſſe ſententias quas magno numero paſſim invenire eſt. Atqui ſi naturalis in iſta facultate eſſet detorſio & obliquitas, non magis recte homines talia apprehendere & judicare poſſent, quam per vitrum fractum aut diſtortum recte rerum imagines videntur, aut per idem coloratum veri rerum colores apparent. Allegatur dictum ex *Articulis Schmalcaldicis loco de peccato*. Verum iſtud explicandum eſt ex *Apologia Auguſtanæ Confeſſionis* p. 217. (qui locus etiam in margine citatur.) Ubi ita traditur: *Neque vero adimimus humanæ voluntati libertatem. Habet humana voluntas libertatem in operibus & rebus deligendis, quas ratio per ſe comprehendit. Poteſt aliquo modo efficere juſtitiam civilem &c. Cum enim reliqua ſit in natura hominis ratio & judicium de rebus ſenſui ſubjectis, reliquus eſt etiam delectus earum rerum, & libertas & facultas efficiendæ juſtitiæ civilis.* Redditur dein ratio additæ reſtrictionis *aliquo modo*. *Quanquam tanta eſt vis concupiſcentiæ, ut malis affectibus ſæpius obtemperent homines, quam* RECTO *judicio, & diabolus, qui eſt efficax in impiis, non deſinit incitare hanc imbecillem naturam ad varia delicta.* Apparet igitur, ideo juſtitiam civilem imperfectionis argui, quod pravi affectus rectæ rationi tam ſæpe & valide obluctentur, ut videant quidem homines meliora, probentque, deteriora ſequantur. Fatendum tamen eſt, Aſinio Tenebrioni conſtare rationem, quare recto judicio intellectus tantopere infenſum ſeſe ferat: Nam ſi vel mica recti judicii honeſtatiſque, qualis etiam in maxime barbaros homines cadit, in eo fuiſſet, nunquam ad ejuſmodi Indicem Novitatum compilandum animum applicuiſſet.

§. XXII. Sequens articulus XVII. paris cum priori notæ eſt. *Omnibus affectibus vel paſſionibus imperare hominem poſſe, ne in actionem erumpant, verbis Carteſii, quæ ſua facit, ſtatuit*, pag. 55. *Illud inſtituto noſtro &c.* Quouſque ego homini imperium in affectus ſuos aſſeruerim, ſatis explico, L. VIII. c. 3. §. 14. nimirum ne erumpant in actionem aliquam, in quam pœna fori humani ſolet conſtitui. Et ſane ſi omnium gentium leges evolvamus, nullibi reperietur illa delicta plane excuſari, quæ ex violentia affectuum fuere patrata. Quod certiſſimo argumento eſt, omnes legiſlatores præſupponere, penes hominem eſſe, affectus ſiſtere. Quanquam facile agnoſcamus, hunc laborem, hoc opus eſſe, & uti *Carteſius* quoque innuit, multum induſtriæ adhibendum ad homines inſtituendos & dirigendos, quibus imperium in affectus ſuos eſſe debet. Non omnibus enim hanc Corinthum adiri, indicio eſt, quod mihi ſane noti ſint homines, non juventa fervidi, ſed provecta ætate, magnoque ſapientiæ & pietatis faſtu turgentes, ac in tali officio conſtituti, quo aliis exemplo moderationis præire deberent; qui tam violentis agitantur affectibus, ut ætatem, & dignitatem, & munus ſuum ſæpe turpiſſime proſtituant; & non magis ſe amabiles, quam urſos, aliaſve mordaces belluas reddant.

§. XXIII. Nunc in ipſa fundamenta noſtri libri invadit Aſinius Tenebrio, Reatini, Arcadicique agri grandiſſima beſtia, & *Errores circa legem naturæ* proponit; immemor tam fidelis moniti, quod certis hominibus in præfatione libri mei occinebam; ne ſutor ultra crepidam. Eſt igitur articulus XVIII. *Genuinum, ſufficiens, & adæquatum principium cognoſcendi legem naturæ eſſe ſocialitatem*, p. 181. §. 14. p. 183. §. 15. NB. p. 188. §. 9. Atqui hoc ipſum ita me demonſtraſſe arbitror, ut nemini cordato amplius ſuper ea re dubium ſupereſſe queat. Quod ſi autem aliquis ita ingenio polleat, ut ex ſola ratione inveſtigare poſſit aliud principium, quod omnes gentes, quamcunque habeant religionem, admittant, aut ad idem admittendum evidentia rationum adigi poſſint; illum & vehementer mirabor, & multum ab eo me didiciſſe profitebor. Neque vero erat, quare Phyſignathus tanto cum faſtu ſuum illud *quaſi vero*, crepare inciperet. *Quaſi vero*, inquit, *Paulus Rom.* 1. *ex profeſſo juris naturalis principia enumerans ignoraviſſet ac omiſiſſet principium maxime genuinum, manifeſtum, ſufficiens & adæquatum*, Quid audio? An igitur *ex profeſſo* Paulus juris naturalis principia enumerat; & ex doctore gentium jam repente factus eſt doctor juris gentium? O hebetes

tot

tot eruditos viros, qui principia ejus diſciplinæ tam clare ibidem expoſita perſpicere nondum potuerunt! Sed nimirum reſervabatur inventi hujus gloria Aſinio Tenebrioni, abs cujus illuſtri ingenio eruditi propediem expectant novum juris naturalis Syſtema, ex ſolo *capite* 1. *ad Romanos* deductum; quod ſine dubio reliquorum omnium, qui hactenus circa eam diſciplinam aliquid elaborarunt, luminibus obſtruet. Equidem dicto loco Apoſtolus oſtendit, gentiles inviſibilem Dei majeſtatem ex contemplatione creaturarum ita clare potuiſſe colligere, ut facile iiſdem fuerit animadvertere, indignum eſſe, Deum ſub imagine hominis, aut brutorum animantium coli, aut hæc in Dei velut locum ſubſtitui; Inde Deum quoque ex juſto judicio eos tradidiſſe cupidinibus ſuis, ut infandis ſe flagitiis macularent. Hoc tu igitur principium ſolum aſſume, & ex eo omnia officia hominum inter ſe perſpicue deduc, & ita quidem, ut non ſolum ipſa præcepta, ſed & præceptorum rationes liquido appareant, & pro Tenebrione deinceps Lucifer mihi eris.

§. XXIV. Articulus XIX. eſt: *Legem naturæ inſitum quendam vel connatum habitum eſſe negat*. Uti apparet, magnopere nobis ſudandum erit, ut oſtendamus, infantes non naſci Jureconſultos. Videamus primum verba noſtra: *Quam ad rem* (ut nempe ex lumine rationis leges naturales inveſtigentur,) *vix neceſſarium arbitramur præfracte contendere, animis hominum ab ipſa nativitate congenita & velut impreſſa eſſe juris naturalis ſaltem generalia præcepta, ad modum diſtinctarum & actualium propoſitionum, quæ ſtatim atque uſus ſermonis acceſſit, citra ulteriorem informationem aut meditationem abs homine poſſint exprimi.* Hic apparet, theſin meam eſſe hanc: poſſe ex lumine rationis demonſtrari legem naturalem, etſi actuales & diſtinctæ propoſitiones circa illam animis infantum ab ipſa nativitate non inhæreant. Sic ut per me nemini ſit interdictum, quantum velit habituum connatorum credere. Quia tamen Aſinius Tenebrio pro imperio jubet me ſtatuere, quod ipſi aliquam calumniandi anſam præbere queat, age oſtendamus pecori iſti, non ita facile eſſe in infantibus aliquos habitus intellectuales aſſerere. Per habitum igitur legis naturæ nihil aliud intelligi poteſt, qu am ſyſtema aliquod propoſitionum, officia hominis exprimentium, animo infantis actu inhærens. Illum quippe habitu verbi gratia Theologiæ præditum dicimus, in cujus animo hærent propoſitiones dogmata theologiæ exprimentes. Aſt quomodo quis demonſtraverit, in animo infantis hærere propoſitiones actuales? Omnis enim propoſitio conſtat nomine & verbo; affirmando vel negando inter ſe combinatis. Atqui infantes naſcentes neque nomina neque verba ſciunt, multo minus hæc per affirmationem aut negationem conjungere norunt. Quod ſi autem quis peculiare genus imaginum in animis infantum fingere velit, quæ agenda aut fugienda repræſentent, non tamen ad modum propoſitionum nomine & verbo conſtantium, is optime ſeſe captu lectorum accommodabit, ſi id genus imaginum ſchemate aliquo repræſentaverit. Et ſane manifeſtum eſt, quibus incrementis ſcientia infantum procedat. Primo enim omnium ex frequenti auditione addiſcunt nomina rerum, quæ quotidie in oculos ipſorum incurrunt. Inde progreſſus fit ad verba, communiſſimas actiones exprimentia, ſed quæ primo in infinitivo modo, tanquam ſimpliciſſimo, efferuntur. Dein paulatim nomina, & verba infinitivi modi combinantur. Inflexiones verbi & nominis, aliæque particulares pedetentim addiſcuntur. Ac talibus incrementis etiam imagines rerum, quæ per propoſitiones exprimuntur, procedere videntur. Cum porro præcepta legis naturalis ſint, verbi gratia homicidium non eſt patrandum, non mœchandum, non ſurandum, non mentiendum; ſcire velim, quomodo in animo infantis exiſtere poſſint imagines homicidii, furti, falſi teſtimonii; quæ etiam a majuſculis demum pueris intelliguntur. Neque vero ſatis hiſce difficultatibus ſeſe extricare videntur, qui habitus iſtos connatos *imperfectos* jactant. Arbitror enim tanta eoſdem imperfectione laborare, qua laborant propoſitiones, in quibus neque nomen, neque verbum, neque copula apparet. Quin ergo ſatius fuerit, minus monſtroſe philoſophari, & juxta receptam plurimorum veterum & recentiorum ſententiam ſtatuere; intellectum hominis naſcentis eſſe tabulæ nudæ ſimilem, cui quidvis poſſit inſcribi; ſeu habere nativam facultatem recipiendi & retinendi imagines, quæ per ſenſus ſeſe inſinuant; ex quarum

Digitized by Google

tamen collatione inter ſe idem aptus ſit novas quaſdam imagines formare, & quam ope ſenſuum recepit cognitionem in ſe ipſo multiplicare. Cæterum habituum connatorum aſſertores patet velut arcem cauſæ ſuæ collocaſſe in phraſi illa *Roman.* II. 15. *inſcriptum eſſe cordibus*. Sed cum illa phraſis ſine dubio ſit metaphorica, ex aliis S. Scripturæ locis cæterarumque linguarum uſu videndum, quid eadem ſignificet. Vid. 2. *Corinth.* III, 3. *Proverb.* III, 3. VII. 3. *Jerem.* XXXI, 33. conf. XXXIV. 7. Hebr. VIII. 10. X, 16. *Jerem.* XVII, 1. *Æſchylus Prometheo vincto*: Σοὶ πολύδονον πλάνην φράσω ἣν ἐγγράφου σὺ μνήμοσι δέλτοις φρενῶν. *Tibi ediſſeram multiplicem errorem, tu inſcribas tabulis firmis mentis*. Quibus omnibus probe perpenſis hic demum dicti loci ad Rom. II. ſenſus emergit, Legis naturalis cognitionem ex dictamine rationis hauſtam ita firmiter animis gentilium impreſſam, eoſdemque tam evidenter de ejus certitudine fuiſſe convictos, ut nunquam eandem excutere potuerint, ſi vel maxime ad ſopiendas conſcientiæ vellicationes illas plane animo elicere conati eſſent. Igitur a me quidem dictum illud nequaquam *in falſam ſententiam detorquetur*, uti Aſininſ Tenebrio mentitur: ſed genuino ſuo ſenſui vindicatur. Neque obſtat, quod fortaſſe Sociniani iſtis habitibus connatis parum detulerint. Nam & hoc ipſum faciunt multi ex Theologis & Philoſophis orthodoxæ religioni addictis. Et quid aliud inſinuat Scriptura ſacra, quando infantes negat diſcernere poſſe inter bonum & malum, *Eſajæ* VII. 15. 16. inter dextrum & ſiniſtrum *Jonæ* V, 4. *ult.*

§. XXV. Etſi articulo XX. in ſuperioribus ſatisfactum fuit; tamen, quia ita vult Aſinius Tenebrio propter eandem crambem bis appoſitam; bis quoque vapulabit. *Eſſentialem Dei juſtitiam prototypum juris naturalis eſſe negat*, p. 163. & 164. Si aures paulisper vis immobiles tenere, experimentum capiam, an forte aliquid humani ſenſus ſub iſta pelle deliteſcat. Quod alicujus prototypi ἐκτύπωμα vocari poteſt, non ſolum omnes ejus partes, & veram ſimilitudinem repræſentare ſed & revera ad eundem expreſſum eſſe debet, non autem per accidens tantum cum eo convenire; utut de cætero prototypus nobilior aut amplior ſit, quam ἐκτύπωμα. Hoc poſito, dico, *difficile probatu* fore, legem naturalem eſſe ἐκτύπωμα juſtitiæ Dei eſſentialis, id eſt, præcepta legis naturalis, queis officia hominum inter ſe præſcribuntur, expreſſa eſſe ex juſtitia Dei eſſentiali, omneſque ejus partes accurate repræſentare. Juſtitiam vocamus illud Dei attributum, juxta quod promiſſa ſua firmiter ſervat, ac munere ſupremi judicis, legumque ſuarum velut aſſertoris incorrupte fungitur. Ea juſtitia eſſentialis dicitur, quia ut ita agat, non lege aliqua a ſuperiore injuncta compellitur, neque diſciplina ad id aſſuefactus eſt; ſed quia perfectio eſſentiæ divinæ non alium hic agendi modum fert; quippe cum diverſo modo velle & poſſe agere cum imperfectione ſit conjunctum. Atqui præterquam homini officium ſuum a ſuperiore ſit injunctum, ſane juſtitia humana longe pluribus partibus abſolvitur, quam ſola promiſſorum expletione, & incorrupta juriſdictione. Accedit, quod juſtitia divina exerceatur a ſupremo domino in creaturas; juſtitia autem humana ab iis, qui natura inter ſe ſunt æquales. Unde patet, quanta abſurditate ſe ſe involvant, qui noſtram ſententiam oppugnatum eunt: quippe quibus hoc aſſerendum eſt: Juſtitiam Dei, & juſtitiam hominibus inter ſe exercendam ſibi quoad omnes partes invicem reſpondere, Deoque eadem, quæ hominibus officia incumbere. Addidi præterea dicto loco, non videri mihi firmam hanc conſequentiam: homo eſt creatus ad imaginem Dei; ergo juſtitia hominibus invicem exercenda eſt expreſſa ad juſtitiam Dei eſſentialem tanquam ad prototypum. Rationem ſubnecto; quia imago Dei per lapſum amiſſa eſt, lex autem naturalis & ejus ſenſus atque cognitio in hominibus adhuc ſupereſt. Hiſce atgnmentis, an ego *juſtitiam Dei cum ejus imagine, vel eo, quod ei conforme eſt, confuderim*, uti Aſinius Tenebrio nugatur, eruditi judicent. Gannit inſuper, *hunc errorem etiam legi in Elementis juris univerſi, eſſeque graviſſimum, quippe quo fides Chriſtiana de imagine Dei ex ipſo fundamento evertitur*. Id priuſquam Aſinius ex doctrina mea exſculpſerit, probandum ipſi eſt, ad hoc, ut homo ad imaginem Dei conditus dici queat, requiri, ut homini Deus per omnia ſit ſimilis, ut omnia attributa Dei in homine ſint expreſſa, ut denique Deus iiſdem

qui-

Digitized by Google

quibus homo officiis obſtrictus teneatur. Carpit porro, quod ſcripſeram; *imaginem Dei amiſſam, cum tamen ſenſus legis naturalis remanſerit*. Gratis a me hoc addi dicit: *Quandoquidem ita ſimpliciter amiſſam eſſe imaginem Dei non credimus, ut nullæ ejus ſuperſint reliquiæ, quæ nunc lex naturæ ſunt. Neque præterea valet conſequentia hæc, Imago eſſentialis Dei juſtitiæ eſt amiſſa. Ergo lex naturæ non poteſt eſſe ἐκτύπωμα Dei juſtitiæ. Nam ſimpliciter illam quoad ſpiritualia amiſſam eſſe credimus, nihilominus tamen ſpiritualia illa quibus ad imaginem Dei renovamur, ἐκτυπώματα eſſentialis Dei ſapientiæ, juſtitiæ & ſanctitatis ſunt.* Hic non pauca ſunt, quæ fuſtem merentur. Inepte dicitur; lex naturæ eſt pars imaginis divinæ. Si enim utique imago Dei ad legem etiam naturæ pertinent, ita dicendum fuerat, liquida & perfecta cognitio legis naturalis erat pars imaginis Dei. Sicuti corpus Juris pars non eſt Juris conſulti, ſed Doctore ad cathedram ambulante famulus illud pone ſequens ſub brachio geſtat. Deinde liquido probandum eſt, imagine Dei amiſſa revera aliquas ejus particulas remanſiſſe, & quænam ſint illæ particulæ, & quod inter illas particulas fuerit ſenſus & cognitio legis naturalis. Denique demonſtret Aſinius Tenebrio, quod quævis imago, quævis ſimilitudo, etiam inadæquata & imperfecta, ſit ἐκτύπωμα, quale ſupra deſcripſimus, & amuſſim prototypo reſpondens; ſeu quod homines per regenerationem & renovationem fiant ἐκτυπώματα ſeu imagines adæquatæ & expreſſæ ex ſapientia, juſtitia & ſanctitate Dei, id eſt, homines fide Chriſti imputata juſtificatos, & paululum quid in divinis vel ut per ſpeculum in ænigmate cernentes, & mores ſuos utcunque emendare conantes, eſſe ἐκτυπώματα ſeu imagines ſapientiam, juſtitiam & ſanctitatem Dei undiquaque repræſentantes. Quæ dogmata an Eccleſiæ orthodoxæ probentur, mihi nondum conſtat.

§. XXVI. Articulus XXI. eſt: *Negat legem naturæ eſſe æternam*, p. 25. §. 6. *Et ſane*, p. 28. *Ex quibus apparet*. Circa æternitatem legis naturalis res paucis expediri poteſt. Qui primi legem naturæ æternam dixere, eidem oppoſuerunt legum civilium recentem originem ac mutabilitatem, quaſi diceres, lex naturalis non a Solone, aut Minoe cœpit, ſed ipſis civitatibus antiquior & generi humano coæva eſt. Nec ea mutationibus eſt obnoxia, ſicut leges civiles, quæ ob mutatam reipublicæ utilitatem, aut ex libidine imperantium rogantur, aut abrogantur: ſed una & eadem perpetuo durat, quouſque genus humanum ſupererit. Hanc æternitatem & nos legi naturali tribuimus, p. 28. Ut autem lex naturæ Deo coæterna ſtatuatur, id mihi neceſſarium non videtur. Cum enim illa Deum non ſpectet, uti ſupra oſtendimus, ſed humano generi divinitus data ſit; quid opus eſt, fingere iſtam legem actu extitiſſe, antequam homines, quibus ferretur, exiſterent. Quod ſi autem quis cavillari velit, ejus legis ideam ab æterno in præſcientia Dei fuiſſe, ille hoc modo legi naturæ nihil peculiare præ cæteris rebus tribuit.

§. XXVII. Articulus XXII. verbo poteſt expediri. *Entia moralia, (adeoque etiam leges naturæ) mutabilia eſſe docet*, p. 19. §. 23. Nuſpiam enim leges a me inter entia moralia referri ſupra dictum eſt. Et immutabilitas legis naturalis a me ſatis adſtructa eſt p. 163. §. 5. Sed huic articulo additum epiphonema miram quandam affectuum præ ſe fert mixturam, dum primo quidem turgidum livore pectus pro more in calumniam deſpumat; mox ſublimiori & velut prophetico ſpiritu inflatur, & incipit loqui ore non ſuo. *Hæc nova*, inquit, *plus veneni, quam commodi juvenibus afferunt*. Arqui in meo libro venenum non invenit Aſinius, ſed peſtilentiſſimo ſuo pectore depromptum intulit, dum circa res, quas ſtupor ipſius non capiebat, ſtolida ſibi ſomnia finxit. Miror quoque, cur tantam ubique oſtentet juventutis ſolicitudinem. Mitte quæſo hanc de pectore curam. Nam pro ſpeciminibus, quæ tu edidiſti, ne bubulcus quidem filium ſuum tuæ diſciplinæ eſt commiſſurus. Cæterum repente in aliam ſe formam mutat turgida mens, & os ſacrum in oracula ſolvere incipit. Ubi tamen illud minus ex decoro, quod lectorem citra præparationem, & ita incompoſitum ad iſta myſteria admiſiſti. Exclamandum prius fuerat: procul o procul eſte profani; aut quod magis pietatem tuam decebat, ſurſum corda? aut Dominus vobiſcum. *Beati*, inquit ſanctiſſimus vir, *qui ſimplici via jus naturæ & decalogum tractant, & entia moralia, eorumque mutabili-*

li-

ſitatem Puſendorſio ſoli volvenda ac revolvenda relinquunt! Eat nunc aliquis & hiſce temporibus vates, ſomnia atque miracula deeſſe queratur. Hic enim, ni fallor, oraculum apparet Davidico compar, aut ſublimius. Beatus qui non ambulavit in conſilio impiorum, obſoletum prope jam eſt. Hic novus ſeſe pandit μακαρισμὸς, & auguſtior quædam via ad perfectionem Evangelicam emergendi. Et quia protrita jamdudum ſunt illa conſilia Evangelica, ex quibus veterum ambitioſa pietas nova ſibi vitæ genera comminiſcebatur; igitur jam ut apparet, auſpice Aſinio Tenebrione (quod felix fauſtumque ſit,) ſuper iſthoc oraculo fundandus erit novus ordo Equitum ſanctæ ſimplicitatis, qui præter tria uſitata vota Ruditatis, Stultitiæ & Invidiæ, hoc quarto loco velut ſummam perfectionem daturum emittant, inexpiabili bello entia moralia, (ſicuti equites Melitenſes infideles) perſequi, & non niſi ſimplici via jus naturæ & decalogum tractare. Et ſane videtur hic ordo brevi tempore futurus numeroſiſſimus, quo minus laboris eſt, non in naturæ ſolum jure, ſed in omni ſcientiarum genere rudem, & plus quam ſimplicem deprehendi. Quia tamen hocce tempore plerorumque Principum & privatorum liberalitas in pias cauſas refrixit, valde metuendum, ne novus iſte ordo patrimonio fruatur ſatis tenui, ſic ut plerique ſine ſtipendio & tanquam honorarii militare cogantur. Saltem plerique donationes ſuas videntur ſuſpenſuri, quouſque conſtiterit quem eventum prima Aſinii Tenebrionis in entia moralia expeditio ſortita fuerit, in qua niſi aliquot millia eorumdem trucidaverit, aut ad remum dederit, parum gloriæ novo ſuo ordini erit circumpoſiturus. Interea, dum Equitum S. ſimplicitatis inſignia, (& quæ alia, quam crux nigra in campo griſeo, quam notam aſinis natura impreſſit) habitus & leges publicantur, & quoad de ſucceſſu novæ hujus militiæ liquidius conſtiterit, licebit mihi in Aſinium Tenebrionem μακαρισμὸν illum retorquere, haut paulo verius: *Beati, qui non ſcribunt Indices Novitatum, quia non confundetur facies eorum in conſpectu omnis populi*.

§. XXVIII. In articulo XXIII. ſingulari ſtudio eruditionem ſuam oſtentare conatur Aſinius Tenebrio. *Principium eſſendi*, inquit, *vel fundamentum legis naturæ non naturam hominis ponit, quatenus integra & incorrupta ad imaginem juſtitiæ & ſanctitatis Dei eſſentialis velut prototypi creata erat, (quod recte qui ſentiunt cum Mævii Prodromo ſecundum Scripturas & Formulam Concordiæ de tertio uſu legis, theſ. 1. Etenim ne primi &c. faciunt) ſed legis naturæ fundamentum, quatenus a Creatore ſocialis facta eſt, adeoque ipſam ſocialitatem cum duce ſuo* Hobbesio *Hæretico ponit eſſe, idque ſtatim in præfat. fol. ult. Cæterum id quoque monere viſum, ibidem: quid porro planius eſt, quam hoc &c. Adde p. 167. Sic quod &c.* Hic moneo, me nuſpiam in iſta materia terminum illum, *principium eſſendi* adhibuiſſe, & cum non niſi ineptiſſime idem hic applicari queat, me nolle quid cum ipſo habere negotii. Deinde ego nuſpiam ſocialitatem oppoſui naturæ humanæ, prout a Deo integra fuit creata. Quis enim dubitaverit, quin homines in ſtatu quoque integritatis perſiſtentes futuri fuerint ſociabiles. Ergo opponit Aſinius, quæ non erant opponenda, ſeu ut magis ad captum tanti Philoſophi loquar, committit elenchum oppoſitorum. Quare autem a ſtatu integritatis abſtraxerim, & conſideraverim hominem prout nunc eſt, non attendendo an primitius aliter ſe habuerit; rationem attuli ſatis gravem; quia propoſitum mihi fuit hanc diſciplinam ita generaliter tractare, ut & eadem ad captum ethnicorum foret. Qui utique ſtatum integritatis ignorant, quem ex ſolis divinis ſcripturis licet addiſcere. Socialitatem autem omnes agnoſcunt, aut ad eandem agnoſcendam evidentibus argumentis adigi poſſunt. Diſplicet hæc ratio Aſinio Tenebrioni, ut tantopere ſibi adamatam *quaſi vero* eructandi iterum habeat occaſionem. *Ratio ipſius eſt*, inquit, *quod noſtrum Orthodoxorum illud fundamentum illi tantum ex Chriſtianis admittunt, qui peccatum Originis agnoſcunt, non autem univerſum mortalium genus. Quaſi vero ab ignorantia illius fundamenti ad negationem ejus deſcendendum ſit: præſertim cum iſta ſit ignorantia non facti, ſed juris univerſaliſſimi, quod ſcire omnes & debent, & poſſunt, ſecundum illud Apoſtoli Roman. X. v. 16. 18. Multi qui Evangelio inobedientes ſunt. Ego vero dico annon audiverunt, &c.* Hic primo quærere lubet, quo in concilio, aut quo

Sym-

Symbolo definitum ſit, quod omnes orthodoxi circa dedacendam diſciplinam juris naturalis, etiam ethnicis accommodatam, debeant fundamenti loco ſubſternere; hominis naturam ab initio integram fuiſſe creatam? Sed nec video, quare Hobbesius, ſi nullo alio errore tenetur, hoc tantum nomine Hæreticus audire debeat, quod fundamentum legis naturalis ſocialitatem conſtituit. Niſi ſi ea Aſinio Tenebrioni in ſocialitatem odiorum cauſa eſt, quod ipſe revera animal inſociabile videatur, omnibus vitiis ſcatens, quæ ſocietatem perturbare apta ſunt, vera Alectus ſoboles, paci infeſta, turbis movendis unice occupata. Deinde non impugno ego illud Aſini dictum *noſtrum orthodoxorum fundamentum*; ſed tantum dico illud non idoneum eſſe attemperaturo ſe enim ethnicis; quia niſi principia utrique confeſſa conſtituantur, fruſtra omnis diſceptatio ſumitur: *Atqui ethnici debebant ſcire hoc Principium & poterant; adeoque verſantur in ignorantia non facti, ſed juris univerſaliſſimi*. Quid audio? Hactenus credideram Aſinium Tenebrionem nil niſi Theologaſtrum eſſe, & quidem uti iſthoc ſpecimine oſtendit, ab ortu in iſtius ordinis opprobrium & dedecus eliſum. Nunc etiam video eum in titulo de ignoratia juris & facti non mediocriter verſatum; niſi forte cum aliquo JCto ſocietatem coiverit, quo ſuggerente hæc myſteria hauſit. Enimvero mi Aſini, ſit ignorantia juris, ſit facti, quod ethnici ſtatum primævæ integritatis ignorant; non eo minus tamen nihil aget, qui antequam ipſi divinas literas agnoverint, ex hoc fundamento officia hominis apud eoſdem deducere aggrediatur. Addit denique: *Quanquam fundamentum illud noſtrum materialiter etiam gentes ex parte admittant, quando principia connata, quæ nihil aliud ſunt, quam reliquiæ imaginis divinæ, nobiſcum agnoſcunt*. Aſt ego te cum materiali & partiali tua admiſſione in malam rem abire jubeo; ita non materialiter & ex parte, ſed formaliter & in totum rudiſſimum juxta & ad vitiligandum projectiſſimum monſtrum es.

§. XXIX. In articulo XXIV. ſolicitus eſſe videtur Aſinius Tenebrio, ne forte aliquando pro meritis ſuis pœnæ loco duas domum ducere ſimul uxores cogatur. *Pluris uxores quam unam*, inquit, *demum duxiſſe contra jus naturæ* (*vel decalogum*) *non eſſe implicite docet p. 776. §. 16. ubi dicit 2. Sam. XII. v. 8. Deum Davidi tanquam inſigne beneficium imputaſſe, quod ei complures uxores dederit. Nam ſingulare Dei beneficium ſi fuit aliquando polygamia, nunquam contra jus naturæ quod æternum & immutabile eſt, eſſe poterit, add. pag. 778. §. 17. p. 782. §. 19.* Hic repono, me a pag. 776. ad 782. §. 16. 17. 18. tantum referre, quæ ab aliis in utramque partem diſceptantur. Sed p. 782. §. 19. quid mihi ſuper polygamia videatur, explicare. Quod eo redit, etſi ex adductis contra polygamiam argumentis liquido & citra omne dubium colligi nondum a me potuerit, eandem directe legi naturali repugnare; ſicuti cædes, adulterium, furtum, calumnia, confectio Indicis novitatum, & alia eidem repugnant: id tamen etiam ex ſola ratione perſpici, *optimum & maxime decorum, ſimulque ad quietem domeſticam accommodatiſſimum eſſe, unum una vivere contentum; adeoque hoc matrimonii genus ſine dubio perfectiſſimum habendum*. Quid amplius poſtulas ab eo, qui diſciplinam juris naturæ non aliter tractat, quam quatenus ratio ſola jam pertingere poteſt? Intende ergo tu nervos tui ingenii, quod ſentio, quam ſit exiguum, agita aures tuas, & tenta, num tua ratione ulterius poſſis progredi. Attingo præterea ſub finem dicti loci rationes politicas contra polygamiam, tam pravas, ut licet illa omnibus divinis legibus abſolute & ſemper fuiſſet permiſſa; tamen legibus civilibus tanquam pleriſque civitatibus exitioſa proſcribi debeat. Cæterum illud circa hanc quæſtionem de polygamia cordati facile vident, poſtquam animadverſum eſt, multos ex ſacerdotibus ad eandem tantopere commoveri, non paucos in privatis ſermonibus paulo liberius hic philoſophari cœpiſſe, ut iſtis hominibus ægre faciant. Nam quod fœminæ ad hanc quæſtionem ſtatim incaleſcant, id inde eſt, quod nunquam digerere queant illud Heſiodeum: Dimidium plus toto. Aſt profecto uti aliquos nonnullam divortiorum licentiam ſerio optare non abnuerim: ita pauciſſimos ex Chriſtianis dari crediderim, qui duas pluresve juſtas habere ſimul uxores cupiant. Et valde ſimplex eſt, cui perſuaderi poteſt, ullum eſſe principem Chriſtianum, qui polygamiam in rempublicam introducere velit, aut ſerio velle

poſ-

poſſit. Sicuti nec capio, quod per licentiam potiſſimum polygamiæ, uti aliqui arbitrantur, atheiſmus aditum ſibi ſternere moliatur. Nam ad mendicitatem ea quidem certiſſima via eſt; & ſi ad excitandam pietatem aliquid calamitates domeſticæ faciunt, longe maximum videtur pietas incrementa ſumptura per introductam polygamiam, dum miſeri mariti in remedium tantorum malorum beatam analyſin ardentiſſimis precibus indeſinenter ſunt optaturi. Quod autem attinet Elementa Juriſprudentiæ univerſalis circa hanc quæſtionem, eorum patrocinium commendabo celeberrimo Theologo D. *Johan. Adamo Oſiandro*, qui in *Obſervat. ad Grot.* p. 748. eandem propugnat ſententiam. In quem itidem Indicem Novitatum adornare licebit Aſinio Tenebrioni, ſi nondum his ſatis vapulat.

§. XXX. Sequuntur jam *errores circa Decalogum*, ex quibus miror quare peculiarem voluerit locum formare Aſinius Tenebrio, cum tamen ipſi jus naturæ cum decalogo idem videatur. Sub iſto loco articulus XXV. Indicis eſt. *Deum præcepta, prout duabus tabulis inſculpta, & per Moſen populo Iſraelitico promulgata fuerunt, civiles (vel forenſes) leges ejuſdem populi fuiſſe*, p. 1015. §. 4. Hic ſatis apparet, Aſinium Tenebrionem non legiſſe, aut percepiſse ejus capitis §. 1. p. 1018. ubi *lex civilis dici* traditur duplici modo, *vel reſpectu auctoritatis, vel reſpectu originis. Priori ſenſu civiles leges vocari poſſunt omnes leges, juxta quas in foro civili jus dicitur, ex quacunque demum origine promanent.* In §. 4. autem dicti capitis proponitur & reiicitur ſententia Hobbesii, qui ideo præcepta decalogi civilia, non naturalia vocat, quod ante civitates nihil proprium, nihil alienum, nullum matrimonium, & quidlibet in quemlibet fuerit licitum. Hæc inquam Hobbesii ſententia a me refellitur. Addo autem alio ſenſu præcepta decalogi leges civiles poſſe vocari nempe *reſpectu auctoritatis*, quam in republica Iſraelitica obtinuerunt, dum juxta iſtas in foro ejus populi jus dictum fuit, eademque ſanctionibus pœnalibus, in foro ejus populi valituris, fuerunt munitæ. Quod nemo ignorat, qui pentateuchum inſpexit. Poterat autem facile animadvertere Aſinius Tenebrio, leges *civiles & forenſes* mihi non eſſe unum & idem: adeoque me non attendere hic diviſionem legis Theologis uſitatam, qua illam intuitu materiæ dividunt in moralem ceremonialem & forenſem. Debuiſſet igitur prius diſcere Aſinius quid a me lex civilis vocaretur, antequam rudere inciperet. Nam quantam calumniandi rabiem hoc arguit, quod in eo ipſo loco *in tantum ſequi me* Hobbeſium addit, *a quo tamen perrare diſcedere ſoleo*. Quid ais carnificis victima? Ego perraro ab Hobbeſio diſcedo? Oſtende ergo aliquem, qui errores Hobbeſii in politicis, (nam Theologiam, quam iſte ſibi finxit, aliorum eſt deſtruere) magis ex fundamento everterit, quam ego in libro meo feci. Nam ex illis qui ita in univerſum eundem damnaverunt, plerique ejus mentem non ſunt aſſecuti; aliqui eum, quem damnant, ne quidem legerunt. Sicuti conſtat, unum ex illis non imi ſubſellii, qui negotium mihi hic faceſſiverunt, cum primum de Hobbeſianiſmo mihi impingendo inter ſocios agitaretur, tunc prima vice Hobbeſii nomen audiviſſe, & ejus librum de Cive velut novum ex Africa monſtrum adſpexiſſe.

§. XXXI. Articulus XXVI. eſt: *Nudam illam & univerſalem cognationem, quæ ex ſimilitudine naturæ reſultat, cauſam & fundamentum eſſe propter quam homo & hominem diligit*, p. 6. §. 7. *In ordine autem*, p. 187. §. 18. *Nam revera.* Quod attinet priorem locum, p. 6. §. 6. ibi verba noſtra hæc ſunt. *In ordine ad alios homines conſideratus naturalis ſtatus ille dicitur, prout intelliguntur homines ſeſe invicem habere ex nuda illa & univerſali cognatione, quæ ex ſimilitudine naturæ reſultat, ante factum aliquod aut pactum humanum, quo peculiariter unus alteri redditus fuerit obnoxius*, id eſt, illi homines in ſtatu naturali invicem vivere dicuntur, qui nullo alio vinculo præter communem illam cognationem juncti ſunt. Quid hoc ad fundamentum dilectionis, Aſini Tenebrio? In altero autem loco p. 187. hæc verba extant: *Nam revera ad communem iſtum amorem nulla alia requiritur ratio, quam quod quis homo ſit. Natura quippe ob cauſas ſupra dictas* (p. 183. §. 15.) *revera generalem aliquam amicitiam inter omnes homines conſtituit*. Ubi ſane patet, rationem illam communis dilectionis, *quod quis homo ſit*, plura complecti, præter nudam

illam

illam naturæ ſimilitudinem. Et ſi vel maxime ſolam naturæ ſimilitudinem cauſam communis dilectionis ſtatueremus, quid abſurdi inde ſequeretur? Annon Adamus cauſam dilectionis erga Evam allegabat, quod eſſet caro de carne, & os de oſſibus ipſius? Nam quod additur, *ita vero ſentit contra illud Geneſ. IX, 6. ubi imago Dei fundamentum mutuæ charitatis eſſe ponitur*) ad hoc regero; ſoli rationi, ex qua ego hanc diſciplinam deduco, ignotam eſſe doctrinam de imagine Dei, quæ articulum Theologiæ Chriſtianæ conſtituit. Deinde dicto loco, *Geneſ.* 9. non dicitur, cauſam dilectionis eſſe, quod homo ſit conditus ad imaginem Dei; ſed hoc eſſe cauſam abſtinentiæ a cæde humana. Quæ duo non ſunt idem, nec ex ſe neceſſario conſequuntur. Non, inquam, neceſſario ſequitur; quæ cauſa eſt, quare ego hominem non debeam occidere, eadem etiam cauſa eſt, quare ego hominem debeam diligere.

§. XXXII. Articulus XXVII. eſt: *Dictum Salvatoris, quo jubemur proximum noſtrum diligere ſicut nos ipſos, explicandum eſſe non tam de gradu dilectionis, quam ejuſdem ſinceritate*, p. 226. Ad hoc reſpondeo; diſputari a me dicto loco, defenſionis licentiæ non poſſe opponi notiſſimam ſententiam Salvatoris. Nam certe, ſi illa eouſque valeret, ut in pari caſu periculi ego potius, quam alter perire debeat, utique juberemur proximum magis diligere, quam noſmetipſos. Ac generale eſt illud Salvatoris effatum, ex quo peti non poteſt deciſio caſus alicujus particularis, ſingularibus circumſtantiis veſtiti; quid nempe faciendum, ſi ego meipſum & alterum ſimul diligere nequeam. Nam cæteris paribus proximum cedere nobis ipſis expreſſe traditur 2. *Corinth.* VIII, 13. Quid ergo aliud inde ſequitur, quam quod in illis caſibus, ubi meipſum recte præferre aliis poſſum, *τὸ ſicut teipſum* de gradu dilectionis intelligi nequeat; adeoque illud *ſicut* in genere dilectionis ſinceritate interpretandum; ſed quid in colliſione ſalutis noſtræ cum aliis ſit faciendum, ex aliis fundamentis deducendum. Nam uti caſus dantur, ubi ego meipſum recte præfero aliis; ita vice verſa caſus dantur, ubi mea incolumitas aliis poſtponi debeat. Hos caſus tam diverſos quomodo quis ex ſolo illo dicto deduxerit; diliges proximum tuum ſicut teipſum? Add. Osiander ad Grotium, p. 615.

§. XXXIII. Articulus XXVIII. eſt: *Neminem ſibi ipſi obligatum eſſe, niſi reſpectu ſocialitatis, quo reſpectu etiam homo Dei ſervus eſt*, p. 86. *& Præfat. fol. ult. fac.* 2. *dantur ſane*. Hic patet Aſinium Tenebrionem pro more ſuo affingere mihi theſin, quæ mea non eſt. Hæc enim ſunt verba mea, dicta p. 86. *Hactenus homo ſeipſum conſervare tenetur quatenus Dei ſervus, & ſocietatir humanæ pars eſt, cui ſeſe utilem juſſu Dei præſtare debet.* Quæ verba ab Indice multum diſcrepant. Neque in *præfatione* hæc theſis extat; homo reſpectu ſocialitatis ſervus Dei eſt. Sed hoc tantum dicitur: *Cum religio, quatenus ad diſciplinam juris naturalis pertinet, intra ſphæram hujus vitæ terminetur; eo quoque intuitu ad ſocialitatem referri poteſt, quatenus illa ſocietatibus hominum efficaciſſimum vinculum præbet.* Quæ aſſertio nequaquam repugnat illi theſi, quod cauſa obſequii, Deo ab homine debiti, ſit creatio, & alia beneficia, quæ a Deo in hominem conferuntur. Cæterum illud obiter obſervandum, dum in hoc & quibuſdam aliis articulis Aſinius Tenebrio nihil cauſæ allegat, quare aſſertionem meam reiiciat; non obſcure ipſum hoc ſibi auctoritatis arrogare, quaſi quod ipſe non capit, aut quod etiam abſque ratione ei diſplicet, aut quod in obſoletis ſuis compendiis non reperit, citra ulteriorem inquiſitionem damnari debeat. An tanta auctoritas Aſinio Tenebrioni ſit tribuenda, ſi nullum aliud præter hunc Indicem Novitatum ſpecimen ediderit, vehementer dubito.

§. XXXIV. Articulus XXIX. eſt: *Nullam eſſe morum honeſtatem & innocentiam ubique & extra ſocietatem ſervandam, ſeu citra reflexionem ad alios homines in præfat. fol. ult. fac.* 2. Eſt vir conſtans Aſinius Tenebrio; ad finem uſque Indicis retinet morem meas theſes detorquendi. Nam nuſpiam a me dicitur: nullam morum honeſtatem ubique & extra ſocietatem eſſe ſervandam. Sed ita dico: *Quænam ſit illa morum honeſtas & innocentia, ubique & extra ſocietatem ſervanda, ſeu citra reflexionem ad alios homines, nondum diſpicere potui.* Si ergo quid voluiſſet agere, debebat exemplum ejuſmodi morum honeſtatis afferre. Et tunc meum fuiſſet,

ultro tam ingenioſo viro pro communicata ſua ſapientia gratias agere.

§. XXXV. Postquam Aſinius Tenebrio dudum omnem pudorem conſumſerat, circa finem nihil intereſſe putavit, quid infelicibus chartis illiceret. *In naturali ſtatu*, eſt articulus XXX. *neminem altero ſuperiorem eſſe, cujus arbitrio voluntatem ſuam, ſuumque judicium ſubmittit*, p. 143. & 163. *Sic pater filium, & maritus uxorem non regerent, nec iis dignitate, judicio, robore corporis, animo, & ætate prævalerent*. Quis liquido jurare poteſt, iſta ab homine pronunciata eſſe? An oblitus es, ſtipes, te paulo ante allegaſſe paginam 6. ubi ſtatus naturalis in ordine ad alios deſcribitur, prout homines ſeſe invicem habere intelliguntur ex nuda illa & univerſali cognatione, quæ ex ſimilitudine naturæ reſultat, *aut factum aliquod aut pactum humanum, quo peculiariter unus alteri redditus fuerit obnoxius*. Aut ſi hæc obſcura tibi videbantur, an non legiſti p. 146. §. 5. illos a me dici in naturali ſtatu vivere, *qui neque communem dominum habent, neque unus alteri paret, aut imperat*. An nondum adhuc capis, inter maritum & uxorem, inter patrem & liberos pactum & factum humanum intercedere, ob quod unus alteri peculiariter redditus fuit obnoxius, & arctiore vinculo conjunctus, quam communis illa cognatio, ex ſimilitudine naturæ reſultans, ferebat? An nondum inquam intelligis, maritum cum uxore, patrem cum liberis non vivere invicem in ſtatu naturali, quia maritus uxori, & pater liberis imperat. An forte hæc ideo nova tibi videntur, quia quid ſit uxori ſuæ imperare ignoras?

§. XXXVI. Opinione citius deſtituit nos Aſinius Tenebrio. Expectabamus integrum ſyſtema Theologiæ novæ, per omnes locos deductum. Nunc repente finem mimo imponit, promulgato tamen prius *ingenti errore circa magiſtratum politicum. Principi (abſoluto puta) injuriam ſubditis inferenti, ſi evitandi locus non ſit, vi occurri poſſe*, p. 1004. 1006. & 1007. *contra illud* 1. *Petri* II, 18. Ubi primo notandum, in hac quidem quæſtione a me Principes abſolutos & limitatos, ſeu qui in certas leges fundamentales & pacta cum populo ſuo convenerunt, non diſtingui, modo revera habeant ſummum imperium. Ergo ex Aſinii Tenebrionis doctrina nihil obſtat, quo minus principibus limitatis a ſubditis reſiſtatur. Deinde falſum eſt, quod ego definitive aut poſitive aſſeram, Principibus injuriam inferentibus vi occurri poſſe. Verba mea hæc ſunt, p. 1004. *Dum hoſtem pro Principe induit, civi quoque obligationem, qua is ei devinctus tenebatur, remiſiſſe intelligitur. Etſi fuga hic, quantum poteſt, ſit arripienda, ac tertii alicujus patrocinium quærendum, cui nulla adverſus Principem iſtum obligatio. Quin & fugæ via non datur, moriendum potius, quam occidendum eſt, non tam propter ipſius Principis perſonam, quam propter totam rempublicam, quæ tali occaſione gravibus ferme turbis ſolet involvi*. Sic & verba paulo poſt ſequentia ſatis oſtendunt, me nihil hic poſitive definire. *Eſt inſuper & illud obſervandum, ſi vel maxime concedatur, interdum alicui civi nefas non eſſe, ſalutem ſuam vi contra atrociſſimas injurias ſuperioris defendere*, &c. Pagina 1006. reiicio pernicioſum illud dogma politicæ Græcanicæ de tyrannorum cæde licita: *Illi ſane ferendi non ſunt, qui ita crude jactant, regem, ubi in tyrannum degeneraverit, poſſe a populo exui imperio & puniri*. Pagina 1007. §. 7. recenſetur a me Grotii mens ſuper hac quæſtione, ubi iſthæc potiſſimum ſententia a me probatur; *nulli Principi competere poteſtatem ex mera libidine innocentem occidendi, ut huic nullo modo reſiſtere* liceat; ſeu, quod eodem reddit; *nullus Princeps, quando innocenti civi ultimum exitium intentat, ſuo jure poſtulare poteſt, ut innocens ille ſibi non reſiſtat*. Ex qua aſſertione tamen non arbitramur ſequi hanc, aut eidem æquipollere: ſubditus principi extremam injuriam intentanti recte poteſt vi reſiſtere. Non inquam ſequitur; ille ſuo jure poſtulare nequit, ut ipſi non reſiſtam: ergo ego eidem recte poſſum reſiſtere. Nam ex alia ratione, præterquam ex jure injuriam inferentis, illa reſiſtentia fieri poteſt illicita. Probatur autem iſta aſſertio duplici argumento; tum quia ejuſmodi poteſtas ad ſalutem civitatis nihil facit, ex qua ſane amplitudo imperii civilis eſt metienda; tum quia illa a civibus imperanti collata intelligi nequit. An autem ſacræ literæ in hac quæſtione peculiare quid diſponant, aliorum eſt inquirere. De cætero ea mihi doctrina civitatibus utiliſſima videtur, ut civibus quidem inculcetur, perſonam Prin-

ci-

cipum eſſe ſacroſanctam, eorumque ingenia ferenda; Principibus contra diligentiſſime imprimatur, non ſolum homines ſe eſſe, ſed & hominibus imperare, quorum ea indoles, ut atroces & continuatæ injuriæ eos demum ad deſperationem adigere queant. Sed & valde dubito, an in hac quæſtione recte allegetur dictum 1. *Petri* II, 18. Sane enim Apoſtolus in genere ibi docet, etiam σκολιοῖς, aſperis dominis parendum eſſe, qui colaphis & flagellis per moroſitatem plus quam par eſt in ſervos ſæviant: nequaquam autem eam quæſtionem definit, an ſervus jugulum quoque præbere immotum debeat domino, trucidare innocentem volenti. Et neſcio quam indignum videtur, conditionem liberi alicujus populi mancipiorum conditioni æquare; parique modulo metiri ſervum exiguo ære emtum, quem pro lubito Dominus vendere iterum poſſit, cum populo aliquo ex multis myriadibus virorum fortiſſimorum conſtante; qui ex ſingulari affectu, aut, ob merita majorum, propriæque opinionem & ſpem virtutis ſummum imperium in aliquem ultro contulit. Denique qui citatur ab Aſinio Gerhardus plane mecum facit, *Articulo de Magiſtratu politico*, inprimis §. 488. circa finem.

§. XXXVII. Destructo Indice ſupereſt, ut etiam concluſionem tanto opere dignam conſideremus. Ex qua ſole meridiano clarius patebit, quem ſcopum ſibi perditiſſimus furcifer propoſitum habuerit. Quanquam enim fortaſſe alius articulorum iſtorum ſit auctor, alius autem appendices maledicentiſſimas addiderit, opuſque tam nobile in lucem protraxerit: tamen iſta jam ita curioſe mihi diſcernere non vacat, & tantiſper Aſinius Tenebrio univerſi libelli famoſi auctor habebitur. Ille calido mihi ſanguine, aut pulverulento potius tergo pœnas dabit. Ille erudito orbi proſtituetur tanquam monſtrum ex ignorantia & malitia conflatum, quod ex invidia furore mixta tam nefario modo, probiſque omnibus deteſtando famam meam maculare, & ad fortunas meas ſubruendas viam ſibi aperire voluit. *Quem*, inquit bellua, *corruptarum novitatum pruritus præpoſtere inſtigat contra juris naturæ & divini ſolida fundamenta, is unicum omnium inſtar ſibi commendatum habeat Pufendorfium, a quo unius anni ſpatio tam immenſum novarum opinionum cumulum ſibi comparabit, quos omnes orthodoxi Theologi per omnem vitam ei adimere non valebunt.* Quin deſinis latrare novitates nebulo? quo ipſo aut ruditatem tuam debuccinas, aut meum ingenium aut induſtriam commendas. Quid enim non in omnibus artibus & diſciplinis aliquando novum fuit? Quod ſi eo ſolo nomine fuiſſet proſcribendum, univerſo generi humano intra barbariem erat hærendum. Cum porro hoc ſeculo tanta bonorum juxta ac malorum ſit librorum copia, nil niſi ludibrium eruditis debet, qui libros edere vult, in quibus nihil plane novi occurrat, aut ſaltem ubi quæ ab aliis minus exacte traduntur, curioſius non diſcutiuntur & expoliantur. An credis, ſi quis ex quatuor aut quinque libris ſextum compilaverit, aut ex quadraginta codicibus in machinam verſatilem diſpoſitis, quam ipſe in ſella verſatili ſedens in vertiginem det, ad eum fere modum, quo Peripateticorum Intelligentiæ orbes cœleſtes rotant, farraginem aliquam ſine judicio congeſſerit: illum aliud agere, quam ut tabernas aromatariorum cucullis inſtruat? Cæterum quod iſtæ, quæ a me tradi arguuntur novitates aut corruptæ ſint, aut ſolidis juris naturæ & divini fundamentis repugnent, ex Indice iſto expurgatorio hactenus nondum apparuit. Et ſi quis alius ſit eruditus, qui honeſto modo quædam a me tradita in diſquiſitionem vocare velit, ſentiet non defutura mihi, quibus mea defendam. Ejuſmodi enim ſtolidorum Indicum confectores, ac famoſorum libellorum architectos non magis inter eruditos numero, quam aſinos inter citharœdos: quibus diſplicere bonis & cordatis placere eſt. Abite ſues, nihil vobis oleo. Illa vero furioſi plane & mente mori vox eſt, intra unius anni ſpatium tam immenſum novarum opinionum a me poſſe addiſci, quas omnes orthodoxi Theologi per omnem vitam alicui adimere non valebunt. Quæro enim ex te, totius Arcadiæ auritiſſima beſtia, illæ novitates, quæ ex me intra ſpatium hauriuntur, ſuntne veræ, an falſæ. Si veræ ſunt, quid circa illas orthodoxis Theologis negotii eſt? Aut cur illi circa eas convellendas aliquid operæ ſumant? Niſi forte Theologorum eſſe credis, barbariæ ſeſe defenſores præbere, obſoletis næniis ſcholas occupatas tenere, bona in-

ingenia opprimere, importuniſſimam dictaturam in omnes eruditos exercere. Sin autem falſæ ſunt meæ novitates, tunc tu vero neſcio quam miſeros & ſtupidos homines mihi narras, qui univerſi per tantum temporis ſpatium non poſſint ſubvertere falſa dogmata viri neque proceritate corporis eminentis, neque prolixo barbitio venerabilis, neque vim miracula faciendi aut diabolos expellendi ſibi vindicantis, neque ſomniorum ſuorum præſagia, neque doctrinæ ſuæ aliquam infallibilitatem jactantis, & quod maximum eſt, qui nunquam per ſomnum carmina fecerit. Poſt tam ſtolidam ſententiam Aſinius Tenebrio jam demum intima pectoris ſui recludit, & quid ad famam meam infeſtandam ipſum compulerit, non obſcure fatetur. Nimirum illi Magnatum & Nobilium filii, qui informatione mea uſi ſunt, & adhuc utuntur, Aſinium ejuſque complices tanta invidia adverſus me impleverunt, ut crepandum ipſis fuiſſet, niſi hac via virus ſuum ex parte emovere licuiſſet. Hos ut abs me averterent, non alia potior aut magis compendioſa via fuit viſa, quam de novis dogmatibus religionem tangentibus rumorem ſpargere. Quo audito quis amplius ſuos filios mihi commendaret: Præſertim cum matres eo vocabulo audito mirum in modum ſoleant exhorreſcere: & trepidæ preſſere ad pectora natos. Et ſpes erat, pleroſque concionatores aulicos, qui fere circa dirigendam puerilem informationem Palinuri vice funguntur, in patres deſcenſuros. Vis tu filios tuos commendare Pufendorfio? Per omnes Deos Deaſque ne feceris, ſi ipſorum ſalutem amas. Ille Heidelbergæ vixit, ubi Lutherani æque ac Calviniani vinum libentius quam cereviſiam bibunt. Ille habet mira principia; non credit amplius in quatuor elementa, nec in ſanctiſſima decem prædicamenta. Ab iſthoc viro liberi tui ita corrumpentur, ut compendium logices & rhetorices, quo recitari audito tanto ſolebas gaudio perfundi deinceps nauci ſint facturi. Et habet entia moralia, quibus conſpectis aſini in rabiem aguntur. An non audiſti, quod Monzambanum legit, qui tamen Jeſuitis tantopere eſt inviſus, & Hobbeſium, qui librum de diabolo ſcripſit. Imo credit ille, horreſco referens! multos aſinos binis pedibus incedere. Quin tu ergo potius commendas eos alicui viro pio & ſimplici, qui ab antiqua pedanteria ne latum unguem diſcedit, qui juxta ſuam in re literaria ſimplicitatem nulla entia moralia intelligit. Qui meris medullis diſcipulos ſuos paſcit, ſicut quondam Chiron Achillem, ex quo cibi genere magni heroes proveniunt, qui Trojam vel biduo expugnare queant. Ac qui inſuper recreationis cauſa cum filiis tuis lectiones ſaltatorias repetere poterit, circa quas ipſi ſubtiliſſimum judicium, non minus quam circa generoſiſſimas ſpecies aquæ vitæ. Quis jam dubitaverit, quin confeſtim quicquid eſt nobilis juventutis Pufendorfio vale ſit dicturum, & ingenti agmine pium illum doctorem. Equitum S. ſimplicitatis Commendatorem magnum, ſtipaturum, ejuſque crumenam inaniis turgentem auro oppleturum? Aſt mi nimium odioſe obtrectator, credas hoc mihi velim ex animo loquenti. Si vel maxime ego in Moſchovia, uti tu auguraris, Kneſius factus fuero, tu tamen profecto Aſinius Tenebrio manebis. Ergo brutalibus tandem tuis affectibus frænum impone, & ſi quid in caduca hac mortalitate curas, id unum cura, ut ne deinceps unquam Indices Novitatum edas. Et ut videas, me calumnias tuas nauci facere, en verba tua bona fide repræſento. *Multos quidem*, (non obſtantibus iſtis novitatibus) *Magnatum, & Nobilium filios Heidelbergæ olim habuit diſcipulos*, (quo nomine etiam nemo, qui arces ſuas extra lunam poſſidebat, ibi me oderat,) *& jam Londini in Succorum Univerſitate habet*, (*ut fama fertur.*) *Attamen eorum neminem ex abortu ſuo Monzanbano & damnato Hobbeſio, quos ipſis continuo inculcare ſtudet, quidquam præclari docuit. Hos accepta eorum pecunia, ſplendida inanes domum remittit, ſic ſuæ crumenæ, & non ingenio eorum conſulit. O tempora o mores!* Ubi miror impuri nebulonis belluinam incogitantiam, quod cum nuper tantam doctrinæ meæ efficaciam tribuiſſet, ut ab omnibus Theologis per totam vitam extirpari nequeant, quæ a me uno anno hauriuntur; jam omnes a me diſcipulos ſplendide inanes dimitti ganniat. Sed talis eſt Aſinius, ut ſua mendacia ipſe deſtruat. Diſcipulos meos quod attinet, eorum duas poſſum facere claſſes; alii publicas tantum & privatas meas frequentarunt lectiones, alii inſuper peculia-

ſiari meæ commendati fuerunt curæ. Circa priores nos qui publice in Academiis docemus, pari cum concionatoribus jure fruimur, ut ſi quod noſtri eſt officii fecimus, de profectibus auditorum rationem non reddamus. Qui capere vult, capiat. Et tamen multos eorum nominare poſſum, qui honorificam adhuc mei memoriam retinent. Ex iis qui privata mea diſciplina uſi ſunt, quidam ad inſignem eruditionis gradum pervenerunt, ampliique muneribus & in hoc regno, & in Germania admoti ſunt; qui ſummum in me amorem quavis occaſione teſtari non intermittunt. Qualem ſi Aſinius Tenebrio unum haberet, dudum ejus effigiem in domus ſuæ inſigne publice ſuſpendiſſet. Fuit unus & alter, qui minores profectus fecit. Et quis unquam fuit doctor, qui omnes ſuos diſcipulos quantum cuperet eruditos præſtare potuit? Certum tamen mihi eſt, neminem eorum unquam culpam in me collaturum. Imo ut videas, Aſini Tenebrio, quam parum tuis mendaciis movear, jam publice denuncio, ſi quis tales meæ informationi commendare velit adoleſcentes, qui vel ſtupidiſſimo ſunt ingenio, vel animum a literis plane averſum gerunt, nil niſi arma & venationem ſpirantes, aut qui ſub prioribus præceptoribus nulla fundamenta poſuerunt, & intra annum abs me univerſam eruditionem deglutire habent, aut qui dimidiam partem temporis domi apud parentes, reliquam hic in Academia conſumere volunt, aut qui ſurmoſarum amore puellarum flagrantes maximam diei partem dulciſſimis conſabulationibus abſumunt per reliquum tempus domi mellitorum labiorum & ſelibrium mammarum memoriam ruminantur; hos omnes denuncio apud me parum aut nihil profecturos; quin me ſuſque deque habere, an tales mihi commendentur vel non, præſertim ubi culpam deinde in me conſerre velint. Quin & hoc inſuper addo, ſi quis ſemicruda adhuc ſtudia abruperit, & præmaturis ſeſe peregrinationibus vel diſcurſationibus potius dederit, apud eundem pauciſſima literarum veſtigia, ubi domum reverſus fuerit, apparitura. Inprimis autem arguit Aſinius, quod ex Monzambano & Hobbeſio diſcipulos meos nihil præclari doceam. Ergo ſufficit, quod ex cæteris libris, quos ipſis præterea inculco, aliquid præclari doceam. Priorem autem ne deinceps quoque diſcipulis meis commendem, Aſinius quidem Tenebrio me nunquam prohibebit. Hobbeſium autem & Grotium, qui tam multa a religione noſtra abeuntia ſuis operibus immiſcuerunt, ne amplius juventuti prælegere cogerer, librum meum præcipue edidiſſe me profeſſus ſum; in quibus non omnia a me probata fuiſſe, ille ipſe meus liber ſatis teſtari poteſt. Quod autem furciſer Monzambanum abortum meum vocat, ad id repono, me nunquam id ſcriptum pro meo agnoviſſe, utut nolentem volentem publica me fama ejus auctorem ferat. Inde mea nihil refert, an ab Aſinio iſte liber abortus vocetur. Id tamen dicere non verear, non erubeſcere auctorem, quiſquis is eſt, eo fœtu debere, qui tanto eum applauſu per cultiſſimam Europæ partem a cordatiſſimis quibuſque ſit receptus; & cujus impugnatores non multo ampliorem gloriam reportarint; quam confectorem Indicis Novitatum manet. Illud tamen neſcio, an quis mihi ſit ſuaſurus, ut, ne Aſinio Tenebrioni præ invidia ilia rumpantur, repudiare debeam liberalitatem quorumdam Magnatum, & aliorum, qua operam meam, ſi non ſemper eventu, tamen fide æſtimandam proſecuti ſunt; præſertim cum tam raro noſtri ordinis homines aureus imber inundare ſoleat. Neque tamen erat, quare Aſinium tantopere mea crumena angeret, quippe cum hanc præcipuam mearum divitiarum partem ducam, quod nemini debeam. Cui rei tamen non parum contuliſſe judico, tum quod uxor mihi contigit parum ſumtuoſa, tum quod nullos libros propriis ſumtibus edidi. Cæterum illud optime in rebus humanis comparatum eſt, quod invidia ſibi ipſa ſupplicium eſt; quæ tunc demum aſperrima tormenta admovere eſt cenſenda, quando ad confeſſionem doloris ſui invidos cogit. Et quantopere iſtum nebulonem excruciari arbitramur, qui continere ſeſe amplius nequit, quin exclamet; *o tempora! o mores!* Quid enim hic clamor aliud arguit, quam diriſſimos morſus, quibus iſte proprium ſibi pectus lacerat, dum me aliquo inter eruditos numero, ſe non niſi Aſinium Tenebrionem videt. Perge igitur invidia æſtuare, furcifer, angere dies noctesque, excoque infidum iſtud pectus, palleſce, exareſce, a

la-

laqueo demum veſaniæ tuæ remedium pete, ut iſta impura anima per dignam ſe poſtam triumphalem exitum inveniat.

§. XXXVIII. Restat ut etiam excutiamus auctoritatem magnorum virorum, quos Aſinius Tenebrio adverſus me teſtes excitat, quibus & ego, & liber meus vehementer diſplicuit; ne forte ſolus Aſinius ex invidia aut ruditate nos allatrare videatur. Graviſſimum ſane præjudicium, vel doctrinæ valde irregularis, vel morum plane difficilium, cætera diſſentientes in me improbando conſpirare. Eo curatius horum teſtimonia diſcutienda mihi erunt, ut quatenus Aſinii cauſa per iſta ſublevetur appareat. Primo igitur loco prodeant Profeſſores Londinenſes. *Nobis inſuper a fide dignis nuperrime relatum eſt, ipſos Profeſſores Londinenſes præſertim Theologos Lutheri animoſitate Puſendorfium jamdudum multorum errorum accuſaſſe, quem tamen Procerum gratia penes Regem contra omnium inſultus adhuc conſervavit, &c. Relatum eſt*, inquit, *nobis nuperrime*. Ubi credamus Aſinium Tenebrionem aulam ſuam habere? Nam illa longe abhinc ſitam eſſe arguit, quod *nuperrime* demum audivit rem, quæ jam ante annum non ſine ſtrepitu geſta eſt; cum tamen iſtum nebulonem plus ſatis curioſum circa rumuſculos de me captandos fuiſſe appareat. Et tamen dum dicit, illos *jamdudum* me errorum accuſaſſe, cum mihi demum paulo ante editum ſuperiore anno librum meum innotuerit, illos neſcio quid in me machinari; ſuſpicionem excitat Aſinius, quaſi dudum arcana quædam commercia ei cum iſtis interceſſerint, ut quid iidem adverſus me parturirent, longe ante ipſi innotuerit. *Relatum eſt nobis*, inquit. Quo argumento probabis, *Aſinii Tenebrio*, tibi non potius hæc fuiſſe verba adhibenda; quæque ipſe miſerrima vidi, & quorum pars magna fui? Num etiam ex te ſcire poſſumus, quinam ſint illi *viri fide digni*, num fortaſſe mendacio tibi illuſerint? Nam ſi neminem habent præter te; abs quo commendentur, non erit, qui magnam iſtorum verbis fidem eſt adhibiturus. Cur etiam aut tu fuiſti tam incurioſus; ut quinam forent iſti errores non inquireres? aut ſi de iſtis intellexiſti, quare erudito orbi tantorum virorum obſervationes invideres, quæ magnum lumen Indici tuo potuiſſent afferre? Sed quid multis ambagibus utor? Mi Aſinii Tenebrio, affatim quidem eſt tibi improbitatis, ut ſis nebulo; ſed ad id parum tibi eſſe aſtutiæ patet, ut ſcelera tua paulo tectius poſſis exprimere. Nam hic ipſe Index a Theologo quopiam Londinenſi confeſſus eſt, qui jam diriſſimis ſeſe exſecrationibus devovet: illum ſibi ab Aſinio Tenebrione furto ſubductum, ac quibuſdam in locis interpolatum, ſeque inſcio typis exſcriptum. Sic ut iſte quidem ſatis tenuem tibi referat gratiam pro tuo elogio, quo Lutheri animoſitatem ei tribuis; cum ipſe vice verſa palam jactet, te ut furem & nebulonem egiſſe. Verum ſuper hac re in judicio videbimus. Cæterum poſtquam ad hunc locum pervectus ſum, ſolenniter prius proteſtandum eſt, me, quæ mox narraturus ſum, non referre animo injuriandi; ſed ex inevitabili neceſſitate famam meam ab omni ſiniſtra ſuſpicione purgandi apud omnes, in quorum manus Index iſte ſacerrimus pervenit; ad quod plurimum facit, ſi ipſi intelligant, quodnam hic loci Indicis fuerit fatum. Neque vero crediderim illum fore cordatum, qui vitio mihi vertat, quod nihil eorum diſſimulem, quæ ad tuendam meam exiſtimationem faciunt. Conceſſit mihi Deus, ut quantulumcunque nomen inter eruditos nactus ſim, ac largitus eſt ſtationem, ultra quam ambitionem meam non profero. Sed cum tam illud, quam hæc diu ſtare nequeat, ſi talis ſum, qualem Aſinius Tenebrio mentitur, indignus ſane & divina illa gratia forem, & tanto ſummorum juxta ac mediocrium hominum favore, ſi unius vel alterius invidi calumniis opprimi me per ſilentium paterer. Sed & cognatis atque amicis, quin univerſis meis popularibus merito erubeſcendus haberer, ni tantum mihi ineſſet facultatis, ut rudiſſimi hominis deliria diſſipare poſſem. Seponatur ergo pauliſper reſpectus aliorum, quoad meæ famæ & quæ inde dependet fortunæ conſultum ſit. Jacturam alii faciant exiſtimationis ſuæ merito ſuo, qui immerentem fœdiſſima labe adſpergere non erubuerunt. Fruſtra quis dignitatem ſuam mihi occinit, quando ipſe ferrum jugulo meo intentat. Id tamen mihi gratulor, quod nullus Profeſſorum ex natione Svecica huic ſeſe negotio immiſcuerit, ut ne mihi neceſſum foret, quædam parum honorifica memorare de ullo ex ea natione, cujus favorem in me meoſque

meoſque ſemper ſum expertus proniſſimum. Quod ſi illis, qui me tam atroci modo impugnarunt, acerbum videatur, ſua facta propalari; habent quod Aſinio Tenebrioni indignentur, qui ſcrinia ipſorum expilavit, & jam obelo confoſſum Indicem in lucem protraxit. Iſtum nebulonem, iſtum plagiarium, iſtum calumniatorem, iſtum famoſorum libellorum architectum mecum exſecrentur. Duas tamen vias videre videor, qua excuſari poſſint ea, quæ in me iſti egerunt, ſane a communi jure, & modo inter honeſtos viros agendi non parum abeuntia. Una eſt, ſi heroico ſeſe ſpiritu actos dicant, quem ad vulgares agendi regulas non alligatum, creditur, cuique adeo jura nata non ſint. Atque hoc ipſum non obſcure inſinuat Aſinius Tenebrio, dum *animoſitatem Lutheri* illis tribuit, quem ſane virum animos ſupra communem ſortem geſſiſſe nemo eſt ex noſtratibus, quin agnoſcat. Dicant ergo, ſe habuiſſe heroicum Lutheri ſpiritum, ſed qui per diuturnitatem temporis vehementer degeneraverit, aut qui in impura vaſa infuſus ex generoſiſſimo velut vino in mordaciſſimum acetum abierit. Ni malint uti dicto Poetæ: ætas Parentum pejor avis tulit nos nequiores, mox daturos progeniem vitioſiorem. Accedit & hoc, quod unus ex illorum numero quondam de altero, qui non parum ad conflandum hocce negotium contulit, pronunciaverit iſtud dictum; Deum, ſi inſigne opus efficere velit, excitare ingenia heroica; (ita *VVinſtrupius de Nicol. Bekmanno.*) Id quod in vulgus hic notum eſt. Imo & unus eorum (*Joſua Schvvartzius*) cum proximo anno ipſi mitra doctoralis inter turbarum clangores imponeretur, a quoplam ſtudioſo, qui in ejus culina diu oſſa arroſerat, inter enormia alia elogia *pretioſus Dei filius* nuncupatus fuit: quod nomen ſoli Servatori noſtro in lingua Teutonica tribui omnes linguæ ejus periti norunt. Et ſane, quicquid eſt Judæorum per orbem terrarum diſperſum, huc velut ad novam Meſſiam confluxiſſet, ni iſtis Sveciæ regno interdictum foret. Talis tantuſque quare non heroem ſe ferre poſſit? Altera autem via paulo ſimplicior videtur, ſi nempe pertinaciter hæreſeos arguere pergant articulum XVII. Indicis, ſupra excuſſum: ſe affectibus ſui imperare non potuiſſe, nec debuiſſe; ſe pro orthodoxis Theologis non fuiſſe habendos, ni affectibus fræna laxarent: iis ſeſe adeo occæcatos fuiſſe, ut Pufendorfii librum damnaverint, antequam intelligerent, ut neque Chriſtiani hominis officium, neque ætas aut dignitas, gravitaſque muneris, nec reſpectus cenſuræ & approbationis regiæ, neque amicitia mecum quondam culta, neque officia quædam illis a me exhibita, vel paululum ipſos retinere potuerint, quo minus tanquam deterrimum me hæreticum diffamarent; aut ſaltem damnationem ſuam eouſque ſuſpenderent, quoad meam mentem & explicationem ſuper iſtis articulis audiviſſent. Sed dum iſti deliberant, utra via ſeſe excuſandi ipſis magis ſit ad palatum, ego interea rem, prout eadem hic notoria eſt, fideliter referam, non eo fine quidem, ut aliquem velim infamare, ſed ut famam meam contra Aſinii Tenebrionis calumnias aſſeram, qui iſto velut præjudicio me premere inſtitit. Cum igitur ad finem jam properaret libri mei impreſſio, animadvertere licuit, tres potiſſimum, inter quos hactenus ſimultas, aut frigida valde amicitia fuerat, repente ſyncretiſmum velut coiviſſe: concurſare, trepidare, crebra inter ſe conventicula agitare, (*Bekmannum, Schvvartzium & Chriſtianum Foſſium.*) Cui fundamento nova iſta amicitia innixa ſit, ſequentia oſtendent. Ut factioni robur & auctoritas accederet, adſciſcitur aliquis (*Petrus VVinſtrupius*) cujus canitie cæteri abuterentur, ut, velut poſt Ajacis clypeum Teucer latitans, ſagittas ſuas eo tutius in me emittere poſſent. Plures ſolicitantur, ſed qui tamen parum glorioſum hujus rei finem augurantes, ſacramento jungi recuſarunt. His ergo velut quadrigis Bellona in librum meum irruitura invehebatur. Stimulabantur illi contra me pari fere odio, cauſis diverſis. Ardebat unus & alter pedagogicam quandam dictaturam in nos ſibi ſtruere; cujus quietam poſſeſſionem ſibi me hic ſalvo deſperabant, utpote apud quem ejuſmodi vana arrogantia riſum potius, quam venerationem excitare ſolet; & qui ideo a legibus cuique muneri ſuos limites præſcriptos arbitratur, ne quis pro ſua libidine aliis inſultare præſumat. Alius hancce compendioſiſſimam judicabat viam inclareſcendi, ſi me ſubvertiſſet: qui perfectiſſimæ cujuſdam, & ad quintam uſque eſſentiam ſublimatæ Theologiæ ſpecimen cre-

Digitized by Google

credebat, Indicem Novitatum in Pufendorfii librum congeſſiſſe. Alius denique me ſepulto & ſummam eruditionis famam, & lautiſſimam fortunam ſibi ſperabat acceſſuram: qui me vivum ſuis luminibus, utut toto vertice ſupra ſit, officere putabat. Et commendatione digna eſt unius (*Schwartzii*) ex iſto numero ingenuitas; qui apud amicos non amplius negat, hanc ſibi intentionem fuiſſe, ut ego ab hac Academia dimoverer. Id tamen ſe nunquam quæſiviſſe, ut fortunæ meæ ruinam procuraret. Eſſe enim S. Regiæ Majeſtati longe plurimas ſtationes, in quibus opera mea uti poſſit; quibus non obſtet, ſi vel maxime ego quaſdam erroneas opiniones foveam. Cui ego quidem pro ſingulari ſua benevolentia, ex qua pro mea promotione tam ſolicitum ſeſe exhibuit, dignas gratias ago; viciſſimque opto, ut ille aliquando Martyrum corona potiatur, quæ jam jam capiti ejus quondam imminebat, ni fuga ſibi conſuluiſſet; quo ipſius nomen deinceps pro nigro rubrum in Calendario ſtet. Simulque rogo, velit ejuſmodi commendatione mei ad ſplendidius officium deinceps ſuperſedere. Cum ergo & cæteris ſociis mea promotio tantopere cordi eſſet, ut finem ſuum obtinerent, nullam faciliorem viam ſibi relictam judicant, quam ut calumniam mihi intentarent, cui ſemper apud ſemidoctorum fecem eruditiſſimus quiſque patuit, me nova habere principia, me juventutem ita corrupturum, ut non amplius antiquum Donatum ſit veneratura. Accendebat iſta unus ex ſociis, qui ſubinde in typographiam currebat, & cum pleraque pro ſua ſimplicitate, quam ille tantopere in jure naturali commendare ſolet, non caperet, mire eadem traducebat. Augebat ſuſpicionem, quod ego prohibuiſſem, ne antequam opus perfectum foret, ſingulæ paginæ hinc inde raptarentur. Hinc certa fides monſtroſum eſſe, quod tam ſolicite a me occultaretur. Quid multis? Indicitur concilium ſolenne Cerviæ, Pontificiæ ditionis oppido, miſſa Spiritus ſancti cantatur, & poſt aliquot ſeſſiones unanimi Patrum conſenſu ſtatuitur, Pufendorfium hæreticum eſſe faciendum. Offertur decretum Concilii Pontifici ratificandum, (nam ut ipſe Conciliis interſit, recentiores doctores ejus majeſtate indignum ducunt.) Ille laudata patrum pietate decretum approbat, & annulo piſcatoris obſignat. Hoc facto duo quidem ex ſociis in latibula ſua ſe recipiunt, nec apertius deinceps negotio immiſcentur, ex eventu animos ſumturi, aut ſi ſecus res cadat, extra periculum ſubducti. Reliqui duo negotii executionem in ſe recipiunt; ſomniaturi hæreſes, ſi non invenirent. Nova tamen ſpes oritur, fore, ut ſi diligenter inquirerent, magnam vim novitatum ſint deprehenſuri, quod certus homo duo folia de præfatione, digitis forte fortuna adhærentia, e typographejo attuliſſet; in quibus occurrebant ea verba, quæ concilio iſti expreſſe oppoſueram; quibus tritum illud, ne ſutor ultra crepidam, occinebam iis, quos ad ſumendam in ejuſmodi ſcripta cenſuram faſtus, ignorantia, aut petulans πολυπραγμοσύνη impellit. Interea liber abſolvitur, ego Holmiam proficiſcor. Et jam in publicum emergere incipiunt, quæ haſtenus in me cuſa fuerant conſilia. Primo in prologi vicem epiſtola Holmiam ſcribitur, hoc fere argumento, inſignem gravitatem præferente: Prodire jam in publicum Pufendorfii librum, quem ipſi tamen nunquam viderint, quod is noluerit quenquam naſum ſuum in eo exercere, priuſquam S. Regiæ Majeſtati, cui inſcriptus eſt, offerretur. Quia tamen ſibi ejus libri cenſura non fuiſſet oblata, ſe excuſatos haberi velle, ſi quid iſte orthodoxæ religioni, quæ ipſorum humeris, tanquam Atlante cœlum, potiſſimum nitteretur, contrarium contineret. Petebant præterea, ut ſibi denuo liber iſte cenſendus committeretur; in quo negotio ipſi magna cum circumſpectione eſſent progreſſuri, & nullam mihi injuriam illaturi. Nam illos Illuſtriſſimos Regni Senatores, qui juſſu S. Regiæ Majeſtatis librum meum approbaſſent, tam profunda non inſtructos fuiſſe ſapientia, ut de jure gentium judicium ferre potuerint; cum politicorum nemo tam demens unquam fuerit, ut privilegium infallibilitatis ſibi arrogaret. Adduntur & quædam de Monzambano, quem ego auderem privatim hic legere. Eum in Germania publico Ceſaris edicto proſcriptum, (quod ſibi ſolis ſit conſpectum.) Cum autem hoc regnum provincias poſſideat in Germania, metuendum eſſe, ne hæc belli cauſa arripiatur, & Croatis, milite ferociſſimo, Septentrio inundetur. Reſpondebatur ad has

has literas a ſuperioribus leniter & humaniter: quieſcerent, & rerum ſuarum ſatagerent. Librum meum eſſe politicum, nec ad theologos quidquam ſpectare. Jam S. Regiæ Majeſtatis cenſuram & approbationem acceſſiſſe. Neminem in ipſos ob eum librum culpæ quid collaturum; nec rationem ejus rei ab illis reddendam, quæ nunquam ipſis foret commiſſa. Tanta lenitas iſtorum hominum pertinaciam magis accendit; nec ita facile concilii ſui decreta eludi debere arbitrantur; præſertim cum jam diriſſima quæque de libro meo in vulgus ſpargere cœpiſſenr, quæ ita repente vana deprehendi auctoritati ſuæ parum conducere cenſebant. Interea ne ipſi in me ex invidia rapi aut conſueto vitilitigandi morbo agitari viderentur, aliæ literæ ſcribuntur ad certum Theologum, tunc Holmiæ agentem, in quibus aliqua loca libri mei quaſi errorem foventia annotantur, ac iſte rogatur, ut pro eo fervore, quo circa religionem flagret, hanc rem apud Illuſtriſſimos Regni Proceres diligenter inſinuer, & quantum ex meo libro veræ religioni periculum immineat, ſolicite demonſtret. Eaſque literas iſte uni & alteri ex præcipuis regni officialibus recitavit: qui facile infami fraude animadverſa, auctorem earundem, & fœdas calumniandi artes graviter ſunt deteſtati. Nullam enim aliam ſubſcriptionem illæ literæ præferebant quam hanc: *Hafniæ, Tuus quem ex fama noſti*. Qua epiſtola etiam Theologis Hafnienſibus, viris ſane cordatiſſimis, non levis injuria fuit illata, quaſi ipſi, ubi quid in libro meo deſiderarent, non ingenue & aperte, prout viros bonos & doctos decet, fuiſſent monituri, ſed per tramites non niſi nebulonibus uſurpatos forent graſſaturi. Enim verone quis aliquem Hafnienſem in ſuſpicionem vocet, iſtæ litetæ Londinum habent patriam; ac retulerunt mihi aliquot viri, qui earum literarum autographum apud dictum Theologum huc reverſum viderunr, ſeſe manum probe agnoviſſe. Nec difficile erit; cum ſcriptorem obſcurarum epiſtolatum in lucem protrahere, ſi quidem in eam rem ſerio inquiratur. Ubi miror inficetam plane aſtutiam illius ſcriptoris, quod ſperaret, ſeſe tam prudentibus viris ita facile illudere poſſe; cum potius vel ſola hæc fraus iſtos conatus plane redderet ſuſpectos. Jam tertius a publicatione mei libri menſis labebatur, & Index in formam embryonis coaleſcere videbatur, ac non obſcura vitæ ſigna dabat; cum alius ab iſtis inſultus (ut Aſinii Tenebrionis vocabulo utar,) tentatur. Obſtabat quippe adhuc cenſura & approbatio regia, quæ non ſine ſpecioſo aliquo obtentu proculcanda erat. Qui facile inveniri poterat ab hominibus, queis conſcientia qualitercunque informata regum juſſis longe potior eſt. Neque enim ignotum eſt, maxima ſcelera ſub larva conſcientiæ, & inter allegata paſſim ſeu profane potius detorta dicta ſacra expromi. Scribit ergo epiſtolam ſenior ad profeſſores Theologos hujus Academiæ; adjungit elenchum errorum, qui in libro meo deprehendantur; adjurat ipſos per omnia ſacra, per tremendum ultimi judicii diem, velint ſuper iſtis articulis ingenue & libere ſuam confeſſionem edere; prout id ipſorum munus, & communis Chriſtianorum obligatio requirit, qua ab Apoſtolo parati eſſe jubentur ad reſpondendum cuilibet petenti rationem ejus ſpei, quæ ipſis eſt. Iſthoc tam horribile carmen duo priores ex Theologis ſurdis auribus accipiebant, certi alieno ſeſe furori ſocios non addere. Tertius autem, in cujus utero Index ille conceptus erat, magna cum pietatis & conſcientiæ conteſtatione profitetur, ſe utique illis articulis graviſſime offendi, ſeque adeo poſſe, & debere, & velle confeſſionem ſuam edere, prout pium virum & Theologum decet, quantacunque mala ipſum eo nomine ſint manſura. O inauditam animoſitatem! O genuinam Lutheri ſobolem, Aſinio Tenebtione encomiaſta dignam! Ubi neſcio an magis miranda ſit ſubtilitas commenti, per quod obtinuiſſe ſeſe arbitrabantur, ut in eodem negotio ipſi actorum, judicium, ac teſtium loco eſſe poſſent; an vero argutiſſima ratio per compendium de errore aliquem convincendi, dum *offendi* aliqua ſe doctrina jactant. Lubet tamen quærere, cum fieri poſſit, ut quis ejuſmodi offenſam mentiatur, quo indicio liquido deprehendatur, teneram ejus conſcientiam revera lædi? Nam barbitium, & togam, & faciem ac verba in gravitatem compoſita, & dejerationes multis velandæ nequitiæ inſervire, etiam in vulgus notum eſt. Deinde non diſpicio, an ſatis dignum ſit viro, per quem Servatori noſtro titulum ſuum

non amplius retinere licet, profiteri, doctrina ſe aliqua *offendi*. Vulgarium hoc animarum, & humi repentium videtur, & qui nullam aliam rationem, quare ſibi quid diſpliceat, allegare queunt, quam inſcitiam & ſtuporem ſuum. Magni iſti & animoſi Lutheri, qui clavem ſcientiæ poſſident, quoſvis errores ſolis ronchis diſſipare debeant. Infirmi in fide, & qui lacte adhuc indigent, ſuper offenſione queri ſolent. Denique neſcio an ad rei literariæ incrementa multum faciat, ſi bonis & alacribus ingeniis hanc velimus legem dicere, ut ne quid in diſciplinis rationi ſubjectis eruere, aut olim tradita limæ ſubjicere laborent, ne fortaſſe aliqui iſta novitate offendantur, aut potius, ne in pudorem dentur antiquæ pedanteriæ conſulti, dum vident ſua compendia, ex quibus ipſi aliquot regulas & definitiones memoriæ mandarunt, inter quiſquilias habenda. Si tamen hæc ratio ſuperioribus placet, age & nos mentum mentemque ſylveſcere patiamur, proſcribamus bonos libros, inſipidas nænias per totam vitam cantillemus, denique ordini equitum S. ſimplicitatis nomina demus; & ſub auſpiciis Aſinii Tenebrionis internecinum bellum in entia moralia geramus. Cæterum cum confeſſio unius, (*Joſ. Schvvartzii*,) qui & antea turbulenti ac vani ingenii non pauca ſpecimina ediderat, parum ponderis habitura videretur, a ſeniore conventus Theologorum indicitur, an tunc fortaſſe cæteri, ut offendi ſe quoque faterentur, permoveri poſſent. Tunc enim conclamatus plane erat meus liber, ſi abs tota Facultate, (quæ cur non pari jure atque Concilium Tridentinum immunitatem ab erroribus ſibi arrogare poſſet?) fuiſſet damnatus. Conveniunt; conſidetur. In menſa expoſitus erat meus liber, & protocollum magnæ molis recens compactum; cui nihil adhuc inſcriptum erat. Poſtquam a ſeniore cauſa conventus expoſita fuit, prima erat quæſtio, quis ſecretarii vices obire deberet; quia protocollum ſeipſum conſcribillare non didicerat. A ſenioris dignitate id alienum erat. Duo priores Theologi nullam ejus negotii partem attingere volebant. Ultimus ob imperitiam linguæ Danicæ ei ſcriptioni inhabilis judicabatur. Sic protocollum tunc quidem virginitatem ſuam immaculatam retinuit. Quanquam autem hoc modo nulla futura erant acta Confeſſionis Lundenſis; hortatur tamen ſenior, ut nihilominus annotatos in ſcheda articulos ordine excutiant, & ubi ſinguli iſtorum in libro meo extarent, inſpiciant. Enim vero alter eorum negat, ſe judicium ferre poſſe de libro, quem nondum legiſſet. Alter cauſabatur, ſeſe unum vel alterum locum inſpexiſſe, nec deprehendere potuiſſe, meam eſſe ſententiam, quam ipſi mihi vellent impingere. Hic ſtatim ſenior non ſine ronchis fremere; tu ea non intelligis; ille tertius, qui iſtos articulos non ſine labore enixus eſt, hæc optime intelligit. Ad quæ & iſte incaleſcebat: ergo ſolus, inquiens, iſte intelligat. Et ſic irritatis animis ſellæ crepant, conſurgitur, & conſeſſui finis imponitur. Interea regiæ advenerant, hoc argumento: ſi quis utique jus ſibi competere crederet aliquid circa librum meum monendi; ut mecum privatim conferret, ſententiamque & declarationem meam audiret. Si nondum adquieſcere vellet, ad Conſiſtorium Academicum referret; quod cognoſceret, an digna res foret, quæ ad Illuſtriſſimum Academiæ Cancellarium remitteretur. Omnia tamen placide & modeſte peragerentur, citra turbas, & infeſtas concertationes. Et mox quoque adeſt Illuſtris vicinæ provinciæ Præſes, ad negotium illud cominus inſpiciendum. Auditque primo auctorem Indicis, huncque ſcripto ſibi exhiberi poſtulat. Inde & me audit, ac ut itidem ſcripto reſponſum meum ad Indicem paucis verbis concipiam, jubet. Utrumque ſcriptum in aulam tranſmittitur. Ex quo cum facile vanitas accuſationis intellecta fuiſſet, aliæ literæ a S. Regia Majeſtate huc veniunt, queis ſilentium adverſariis meis injungitur, & ne quis ſuper libro meo deinceps quid movere audeat, ſevere interdicitur, præter gravem comminationem addito & hoc; S. Regiæ Majeſtati alias curæ fore, ut ſi utique iſte liber nova cenſura opus videatur habere, ea res committatur viris idoneis, & qui dextre eandem obire queant; nec unquam id cenſendi munus illis deferendum, qui tam præpoſtere haſtenus circa id hic verſati eſſent. Cum ne iſtæ quidem literæ ferociam Indicificis compeſcere valuiſſent, tertiæ demum literæ Regiæ menſe Januario hujus anni huc mittuntur, quibus denunciatur: meritum eum eſſe, ut ſevere in ipſum animadvertatur, hac ta-

men

men vice adhuc ipſi veniam dari; caveat deinceps clementia regia abuti. Mihi quoque ut actione adverſus eundem ſuperſedeam, injungitur. Ac ſane peſſimum ſortita eſſet exitum ſpurla iſta Lutheri animoſitas, ni ſingularis quædam S. Regiæ Majeſtatis clementia meritis pœnis ſubtraxiſſet virum, neſcio an per mollia remedia emendandum. Sane divino jure calumniatorem manebat eadem pœna, quam proximo ſuo intentaverat. Igitur cum ipſe fateatur ſibi propoſitum fuiſſe ab Academia hac me dimovere, deprecari non poterat, quin ipſe abhinc in patriam ſuam relegaretur. Petebantur porro per meum latus Illuſtriſſimi Regni Senatores, quibus libri mei cenſura commiſſa fuerat, quos iſte vel craſſiſſimæ inſcitiæ, vel fœdæ negligentiæ proterve accuſabat; proculcabatur privilegium Regium, ac ſæpius repetitæ literæ Regiæ vix tandem contumaciam hominis utcunque frangebant. Quibus omnibus quæ pœna debeatur, leges hujus regni non obſcure definiunt. Apparet igitur Aſinium Tenebrionem parum ſublevari auctoritate Theologorum Lundenſium. Nec credo magnam ab ipſis eundem iniviſſe gratiam, utut alias decempedalibus elogiis immane quantum videantur titillari, quod neceſſitatem mihi attulerit animoſa eorum facta publice jam exponendi. Præſertim cum ipſe Aſinius Tenebrio ſui oblitus ſtupenda mentis vertigine mox meam cauſam agere incipiat. *Quem tamen*, inquit, *Procerum gratia penes Regem contra omnium inſultus adhuc conſervavit*. Contra *inſultus* dicit. Atqui ſolenne eſt Theologis diaboli in pios molimina inſultuum vocabulo nuncupare. Sicuti profecto ex eo genere fuerunt inſultus, quos animoſi iſti viri in me ſunt moliti. Quos cum Proceres Illuſtiſſimi tam gratioſe depulerint, ac innocentiam meam adverſus malevolorum improbas calumnias protexerint, immortales iiſdem eo nomine gratias ago. Et ſane cum iſti viri me probent, parum puto referre, quid Aſinius Tenebrio, & reliqua invidorum turba, qui famam meam allatrant, de me ſentiat. Spes quoque eſt inſultatorum iſtorum importunitatem, quæ hactenus molli tantum ratione repulſa fuit, aliquando ita caſtigatum iri, ut mihi & probis omnibus negotium deinceps faceſſere ſint deſituri.

§. XXXIX. Ultimo loco producuntur quoque adverſus me Profeſſores Heidelbergenſes. *Nec mirum*, inquit, *periculoſas & inauditas Puſendorfii novitates Theologis orthodoxis vehementer eſſe inviſas*. *Periculoſas* dicit novitates, quia ſi quis illas eo modo attigerit, quo Aſinius Tenebrio, ei maximum infamiæ periculum imminet. *Inauditas* addit. Atqui quos Indicis auctor mihi affinxit errores, obſoleti ſunt, & ab Eccleſia Orthodoxa dudum proſcripti, & in omnibus auditoriis Theologicis exagitati. *Theologis orthodoxis*, ait, per quos intelligit κατ' ἐξοχήν compilatorem Lundenſis Indicis, quem jam jam repræſentabimus, hominem nomine ſuo obſcuriorem, & qui, quid probet aut improbet, nemo ſanus cicum interduit; & alterum illum, cui ſpecimen ſenilis puerilitatis viſum, damnare, quæ non legerat aut intellexerat, ac negotio tam inſulſo barbitii ſui auctoritatem, velut tutelare aliquod numen, accommodare. Nam quod ullus præterea Theologus periculoſas in meo libro ſomniaverit novitates, nondum audivi; & ne ullas cuipiam deinceps ſomniare in mentem veniat, hoc ſcripto efficiam. *Cum jam ante multos annos*, pergit furcifer, *ipſis etiam Calvinianis Profeſſoribus Heidelbergenſibus, tam Theologis, quam Jureconſultis, ut & Cancellario Blumio propter novas rerum formas, fictitios terminos, monſtroſa entia moralia &c. valde diſplicuerit, quem ut Philoſophum & Philoſophiæ Profeſſorem magis in ſtudio hiſtorico, quam in Theologico vel Juridico verſatum autumarunt*. Uſque adeo, bellua, omnem tibi memoriam conſumſit mentiendi libido, ut propria tua commenta ipſe deſtrueres? Supra enim Heidelbergæ me Calviniſtam egiſſe gannìebas, id eſt, talem, qui Theologis iſtis maxime placere laboravit: nunc iiſdem me valde diſplicuiſſe nugaris. Etſi revera hic lupum auribus teneam. Si enim dicam, me iſtis viris non diſplicuiſſe, Calviniſtam oportebit me eſſe apud illos, qui ſummam hanc orthodoxiæ perfectionem arbitrantur, cœlum nolle introire, ſi Calviniſtis quoque eodem aditus pateat. Sin autem agnoſcere velim, quæ furcifer blaterat, indignum ſane foret candore præſtantiſſimorum virorum amicitiam unqnam abnuere. Sed ea de re ſupra jam dictum. Fui ego pleriſque ibi carus; fuerim uni vel alteri inviſus. Quid tum? An cui-

quam contingit, omnes pariter habere amicos? An non ubique unum vel alterum *piperis granulum* occurrit? Id tamen certum eſt, neminem toto, quo ibi fui, ſeptennio ullum verbum ſuper ea diſplicentia ad me feciſſe. Nullumne mihi amicum aut inimicum ibi fuiſſe, qui tanto temporis ſpatio ſuper tam horribilibus rebus aut me moneret, aut eaſdem mihi exprobraret? Nam quam atrocia ſunt iſta, ob quæ Heidelbergenſibus diſplicuiſſe arguor? *Novæ rerum formæ*, ſeu irregulares rerumpublicarum formæ, ingratum valde pedanticis palatis ferculum, *fictitii termini*, quia nupero Imperii receſſum prohibitum eſt, nullos amplius novos terminos procudere, & *monſtroſa entia moralia*, Equitibus S. Simplicitatis tantam triumphorum materiam præbitura. Nec iſthoc ſatis. *Autumarunt etiam*, *cum ut Philoſophum* (ut ignominiam ejus vocabuli declaret Aſinius Tenebrio, ſanæ rationi bellum indixit:) *& Philoſophiæ Profeſſorem*, (atqui etiam ipſi juſtitiæ ſacerdotes Ulpiano veram, non ſimulatam Philoſophiam affectare dicuntur:) *magis verſatum in ſtudio hiſtorico*: (quia iam magno cuipiam JCto glorioſum ſcripſiſſe ad prima juris fundamenta; *Ægyptii reges ſuos partim Ptolomæos, partim Pharaones, partim* ARSACIDAS *nominarunt*;) *quam in Theologico*, (ad hoc enim docendum me Heidelbergenſes evocaverant;) *vel Juridico*. (Quid in hoc ſtudio præſtiterim, vel non præſtiterim, ſcripta mea oſtendunt. Id tamen non diffiteor, cum anno 1660. a Sereniſſimo Electore Palatino profeſſio inſtitutionum juris mihi clementiſſime oblata fuiſſet, me eam recuſaſſe; quod judicarem, non adeo ſplendidum exſerendi ingenii campum eſſe, ſi poſt nongentos nonaginta novem Inſtitutionum Commentarios, ego milleſimum adderem.) De *Cancellario Blumio* nil habeo, quod peculiariter addam, quem vix eredo agnoſcere tale ſuum de me judicium. Quicquid tamen ille de me judicaverit, ſane uti ego cuique ſuam in judicando libertatem relinquere cogor; ita & mihi contra fas eſt, & de iſtis judicibus, & de eorundem judicio judicare. Neque enim hic quæſitor Minos urnam movet. Audiamus demum concluſionem tam lepidi ſcripti. *De biſce novitatibus*, inquit (ſane in meo libro non natis) *quas unico obolo venales nimis care vendi emique credimus*, (ingenue agit Aſinius, qui merci ſuæ non enorme pretium ſtatuit;) *ſuo tempore prolixius agam*, (nimirum quando a carnifice tergum tibi pro navata hac opera virgis publice fuerit conſcribillatum.)

§. XL. CORONIDIS loco addere neceſſum judicavi illos ipſos articulos Lundenſes, de quibus ſupra mentionem feci; qui huic negotio non parum lucis afferre poſſunt; ſimulque multos, qui in Germania ob iſtum libellum famoſum immerito in ſuſpicionem vocantur, liberabunt. Eorum compilator eſt *Joſua Schwartz*, *Theologiæ Doctor & Profeſſor in hac Academia*. Qui tamen publico programmate de 17. Kal. Jul. hic publice circa mutationem Rectoratus affixo teſtatur, illos per Aſinium Tenebrionem plagio ſibi ſubductos, & aliquot in locis interpolatos, ſeque inſcio typis exſcriptos. Verba ad iſthanc rem ex dicto programmate hæc ſunt: *Homo rudis quidam & pravus illa non ſolum, de quibus eſſe aliqua diſſenſio cœpit, per apertiſſimum plagium, tantumque non calumniandi nocendique ſtudio typis nuper divulgare, ſed ineptis etiam ſuis & improbis commentationibus adſperſis, infamare omnia ſuſtinuerit; quando ita meum, ut bonorum omnia de iſto, eſt votum illud Pauli ad Galatas*, ὄφελον καὶ ἀποκόψονται οἱ ἀναστατοῦντες ὑμᾶς! Repræſentabo autem illos articulos de verbo ad verbum, prout illi ſuperiori æſtate Illuſtri vicinæ provinciæ Præſidi fuerunt ab Auctore exhibiti. Ex quo apparebit, quid politusæ illis articulis poſt acceſſerit, & quam improba metamorphoſi illud innoxium ante & eruditum ſcriptum in fœdiſſimum libellum famoſum abierit. Ut hoc exemplo moniti eruditi accuratius ſua ſcrinia obſerare diſcant, ne tam facile ejuſmodi Harpyæ, quæ contactu ſuo omnia fœdant, eadem diripere queant. Quod enim antea meram ambroſiam ſpirabat ſcriptum, poſtquam in Aſinii Tenebrionis manus incidit, nil niſi oletum eſt.

Index præcipuarum Novitatum, quas Dn. Prof. PUFENDORFIUS libro ſuo de Jure Nat. & Gentium hic apud nos edidit.

DE THEOLOGIA IN GENERE.

I. DOCET, quod in articulos fidei non abeant, quæ proprie ad Jus Naturæ pertinent, idque in præfatione fol. 2. fac. 2.

Neque

Neque enim ſi qui ex illis &c. Ad hunc articulum ego in ſtricturis extemporaneis ita repoſueram. *Per articulos fidei Auctor intelligit capita religionis ſalvificæ, ex revelatione divina profluentia, & ad ſalutem æternam ſpectantia. Jus autem Naturæ, quod hoc libro traditur, ex lumine rationis cognoſcitur, & tranquillitatem hujus vitæ pro fine habet. Igitur demonſtrandum Schvvartzio eſt, articulos fidei eſſe, qui ex lumine naturæ demonſtrari poſſunt, & non ad ſalutem æternam, ſed ad tranquillitatem hujus vitæ ultimato tendunt, adeoque univerſam Philoſophiam moralem & Jurisprudentiam eſſe articulos fidei. Probet quoque ſtatim articulum fidei fieri, quicquid Theologi quidam ſibi tractandum ſumunt, etiam dum falcem mittunt in alienam meſſem.* Apparet puto ratio, quare primogenitum ſuum jugulaverit ipſe Indicis pater. Sicuti primogenito aſini, quod ove redimere dominus nolebat, cervices frangebantur, Exodi XIII. 13.

II. Statuit, Civitatem ejuſmodi doctrina perſonare debere, quæ cum fine & uſu civitatum congruat: explicatque hoc ipſum non tantum de ſcientia humana, ſed etiam ea, quæ eſt circa cultum Dei. Sic enim: Inde expedit ut publice &c.

DE SCRIPTURA SACRA.

I. Quæstionem facti hoc eſſe docet, de quo non niſi ex divinarum literarum auctoritate conſtare poteſt: utpote doctrinam de ſtatu integritatis & corruptionis. In præfat. fol. ult. fac. 2. Enimvero præterquam &c.

(Ego repoſueram: *Hic nulla eſſet novitas, ſi Schvvartzius intelligeret, quid ſit quæſtio facti*. Quo audito patrem ſua proles parum decere viſa fuit, eoque illam expoſuit.)

DE DEO.

I. Negat Deum naturæ ſuæ legibus teneri, ut hoc vel illud agere non poſſit; affirmatque omnia illa, quæ non agere poſſe dicitur, ex placito non agere, legemque ſibi ipſi non niſi ex placito eſſe. §. 3. Quod autem idem quædam &c. confer §. 6.

II. Justitiam ad Deum propter ſimilitudinem ſaltem, talem nempe agendi modum, qualis eſt in hominibus, applicari, Deoque ἀκύρως, imo etiam minus Deo, quam hominibus competere. Hinc & quando &c. §. 6. §. 12. iſtis locis argumentum a minori ad majus ductum videtur, conf. §. 6.

III. Deum non principaliter propter eſſentiam, ſed propter poteſtatem, voluntatem & beneficia coli. Idque primum implicite his verbis: Adeoque legibus obeditur, non principaliter propter rem ipſam, ſed propter voluntatem præcipientis. Deinde explicite: Inde etſi impia ſit Epicureorum, &c.

DE HOMINE IN STATU INTEGRITATIS.

I. Docet, illum ſtatum, in quo homo abſque ulla cura vel ope ab alio homine accedente, conſideratur longe miſerrimum eſſe, ne illo quidem excepto, in quo homo iuſta ſtatura ac robore præditus fuit, quum primum exſiſtere cœpiſſet, hoc eſt ſtatum Adami ante Evam, alioſque homines creatos exſiſtentis, §. 2. Si igitur, &c. (Ad ultima verba hujus articuli ego monueram: *Obiter petit, ut Sbvvartzius ſibi oſtendat, quinam ſint illi* alii homines, præter Adamum & Evam a Deo *creati*. Ne igitur Præadamitas videretur introducere velle, ea verba expunxit.)

II. Docet primum ac recentem orbis incolam, hoc eſt, Adamum ſervari non potuiſſe, niſi Deus ipſum neceſſaria vitæ media adhibere peculiariter docuiſſet, §. 2. Inde licet de originibus &c.

III. Quod homo prout ex creatione phyſice perfectus exitit, ſine ordine & decore, reluctantem habuerit voluntatem, brutiſque ipſis pravior fuerit, quæ cauſa, quare lex illi ſuperaddita ſit, §. 4. Nobis illud jam &c. §. 3. Exinde &c. §. 5. 6.

IV. Attributa vel Entia moralia originitus homini phyſice perfecto ſuperaddita ſaltem, non concreata eſſe, §. 3. 4.

V. Primos homines prout in origine & ſtatu ſuo primævo ſe habuerunt, non mortalium tantum nomine appellat, ſed tantam etiam illis imbecillitatem tribuit, ut ſine peculiari cura ſervari non potuiſſent. Moralitatis etiam cauſa genus humanum diverſitate ſexus, propagandique facultate creatum eſſe, §. 2. Inde *licet* &c. §. 2. Poſtquam &c.

VI. Recentem & ſolitarium orbis incolam

lam attonitum, hoc eſt, conſternatum ſtetiſſe.

(Ad ultimum vocabulum hujus articuli repoſueram: *Probet Schwvartzius fundamentalem hunc articulum fidei: quod Adamus quando primum hanc mundi machinam mirabundus adſpiciebat, ſteterit non vel jacuerit vel ſederit*. Hinc illud *ſtetiſſe* mutatum in *fuiſſe*.)

DE PECCATO ORIGINIS.

I. Entia moralia, eorumque effectus originitus etiam conſiderata amitti vel deleri pro lubito poſſe, ſine ulla mutatione vel corruptione ejus rei, cujus antea fuerunt, §. 4. Ac per eadem ipſis & §. 23.

II. Non poſſe nobis imputari, quæ ex cauſis extra directionem noſtram poſitis proveniunt, vel vires noſtras excedunt, porro ut aliqua actio &c. §. 8. §. 3. nec vitio nobis verti &c.

(Quia reſponderam, hanc regulam tantum ad forum humanum pertinere, ergo & hic articulus in manus Aſinii Tenebrionis non incidit.)

DE PECCATIS ACTUALIBUS.

I. Negat quædam per ſe citra omnem impoſitionem honeſta vel turpia eſſe, omneſque actiones hominis, adeoque ipſum furtum, homicidium, & ſimilia natura ſua actiones indifferentes eſſe: Hoc enim modo &c. conf. §. 4.

II. Quod cœli ſolique genius, & humorum in corporibus temperatura voluntatem hominis ad peccata vergere faciat: Inter illa igitur &c.

(Hic repoſueram: *Auctor non dicit cœli ſolique genium diſponere homines ad peccata, ſed ad* certum genus actionis: *Hoc ipſum autem qui credere non poteſt, parum ſeſe peregrinatum ſatetur*. Hæc cauſa fuit, cur articulus hic in cunis eliderețur. Nam Schwartzius per integrum octiduum Pariſiis fuit, & in Hollandia cum crumeniſecis ludens viaticum amiſit.)

III. Peccatum alienum exſequi peccatum non eſſe.

DE LIBERO ARBITRIO.

I. In ipſa facultate apprehenſiva & judicio naturalem ineſſe rectitudinem, vel intellectum hominis naturaliter eſſe rectum §. 2. Nam id utique &c.

II. Omnibus ſuis affectibus vel paſſionibus imperare hominem poſſe, verbis Cartesii, quæ ſua facit, ſtatuit: Illud inſtituto noſtro &c.

DE LEGE NATURÆ.

I. Genuinum, ſufficiens & adæquatum principium cognoſcendi legem Naturæ eſſe ſocialitatem, §. 14. §. 15. NB. §. 19.

II. Legem naturæ inſitum quendam vel connatum habitum eſſe negat, primum quidem implicite toties, quoties entia moralia naturæ perfectæ ſuperaddita ſaltem vel ſuperimpoſita eſſe ſtatuit, item quoties diſcrimen honeſtorum, aut turpium ex informatione, aſſuetudine & diſcurſu eſſe docet, id quod potiſſimum facit. Deinde explicite §. 13. Quam ad rem &c. adde: Nunquam enim.

III. Essentialem Dei juſtitiam prototypum vel fundamentum Juris naturalis eſſe negat, §. 5.

IV. Negat igitur Legem naturæ eſſe æternam, §. 6. & ſane: Ex quibus apparet.

V. Entia moralia omnia, adeoque etiam leges naturæ, mutabilia eſſe docet, §. 23.

VI. Principium eſſendi vel fundamentum Legis Naturæ ſocialitatem eſſe docet, vel Naturam, quatenus a Creatore ſocialis facta eſt, idque ſtatim in præfat. fol. ult. Cæterum id quoque monere viſum, &c. Quid porro planius eſt, quam hoc.

VII. Plures uxores quam unam domum duxiſſe, contra jus naturæ, quod materialiter decalogus eſt, non eſſe. §. 16. Sic 2. Samuel. XII. 8. Add. §. 17. §. 19.

DE DECALOGO.

I. Decem præcepta, prout duabus tabulis inſcripta, & per Moſen populo Iſraelitico promulgata fuerunt, civiles leges ejus populi fuiſſe, §. 4. Quando tamen.

II. Nudam illam & univerſalem cognationem, quæ ex ſimilitudine naturæ reſultat, cauſam vel fundamentum eſſe, propter

Digitized by Google

propter quod homo hominem diligit, §. 7. In ordine autem &c. §. 18. Nam revera.

III. Dictum Salvatoris, quo jubemur proximum noſtrum diligere, ſicut nos ipſos, explicandum eſſe non tam de gradu dilectionis, quam de hujus ſinceritate.

IV. Valde dubium eſſe, an invaſor aliquis ſub proximi nomine venire poſſit, ibid.

(Hic regeſſeram: *Si Schvvartzius probaverit ex Lucæ X. 36. 37. latrones viatoris iſtius ſeminecis proximos fuiſſe: Auctor quoque credet, ipſum & ſocios bonorum virorum officio functos, dum eum tamquam hæreticum infamare inſtituunt.* Credo poſthæc matrem ſuus conterruit infans.)

V. Neminem ſibi ipſi obligatum eſſe, niſi reſpectu ſocialitatis, quo reſpectu etiam homo Dei ſervus, & præfat. fol. ult. fac. 1. Dantur ſane &c.

VI. Nullam eſſe morum honeſtatem & innocentiam ubique & extra ſocietatem ſervandam, ſeu citra reflexionem ad alios homines in præf. fol. ult. fac. 1.

VII. In naturali ſtatu neminem altero ſuperiorem eſſe, cuius arbitrio ſuam voluntatem, ſuumque judicium ſubmittat.

DE MATRIMONIO.

I. Quicquid juris habet mas in fœminam, ex ipſius conſenſu habere.

(Ego regeſſeram: *Adde tanquam ex cauſa ſecunda & proxima, quæ reſtrictio extat, lin.* 15. Et ſic iſte embryo vitalis eſſe deſiit.)

DE MAGISTRATU POLITICO.

I. Imperium Magiſtratus in ſubditos ex pactis, Deumque cauſam ſaltem approbantem, hoc eſt, moralem eſſe.

(Hic repoſueram: *Sine dubio ad finem properanti Schvvartzio ſomnus obrepſit, quando iſtum articulum fidei excerpſit. Nam expreſſe Auctor ſententiam Grotii rejicit, quaſi Deus ex poſtfacto tantum civile imperium approbaverit: & antecedenter Deum id introduci voluiſſe aſſerit. Præterea eo loco de cauſa proxima & ſecunda imperii civilis agit.* Inde probabile eſt: ſomno diſcuſſo a matre proli manus illatas: ne per Aſinium Tenebrionem pars libelli famoſi fieret.)

II. Principi injuriam inferenti, ſi evitandi locus non ſit, vi occurri poſſe.

DE MINISTERIO ECCLESIASTICO.

I. Si miniſter ſuo jure, ſeorſim ſibi competente, hoc eſt, ita ut hoc jus non dependeat a magiſtratu, agat, dominium mundanum contra magiſtratum ſibi ſumere: Denique penes &c.

(Ego reponebam: *Cautius ut animum ſuum in Principes Schvvartzius obtegat, ſuadet Auctor. Interim ubi Schvvartzius diſtincte explicaverit: quouſque illud jus miniſtris ſeorſim competens extendant, Auctor ab illis, qui ipſius librum approbarunt, percunctabitur, quid ad hunc articulum ſit reſpondendum.* Hoc audito Schwartzius abortum fecit. Et inde eſt quod Index iſte, capite & cauda truncatus in nefarii plagiarii manus inciderit.)

Hactenus Lundenſis Index Novitatum.

Ut puto ita depexum dedit Aſinium Tenebrionem, ut cuivis in proclivi ſit futurum judicare, quo loco & Index Novitatum, & ejus auctor editorque ſit habendus. Sed & illud quivis cordatus agnoſcet, ex inevitabili neceſſitate ad exiſtimationis meæ defenſionem iſthæc mihi fuiſſe publicanda. De cætero quid præmii mereantur, qui tam fœdo exemplo graſſantur in famam bonorum virorum, & qui pro modulo ingenii Spartam, quam ſortiti ſunt, ornare laborant, magiſtratui curæ erit; cujus auctoritas ne a civibus ſuis ludibrio habeatur, ipſius quam maxime intereſt.

SAMUE-

SAMUELIS PUFENDORFII
EPISTOLA
AD
PLURIMUM REVERENDUM ATQUE CELEBERRIMUM VIRUM
DN. D. JOH. ADAMUM SCHERZERUM,
THEOLOGUM APUD LIPSIENSES PRIMARIUM,
SUPER CENSURA QUAPIAM IN LIBRUM SUUM
INIQUE LATA.

PLURIMUM REVERENDE, ATQUE CELEBERRIME VIR,

Antiqua eſt iſta eruditorum ſors, qui prius inventis aliquid addere, aut polituram adhibere ſunt aggreſſi, ut primum fere hunc laboris ſui fructum percipiant, varia variorum judicia incurrere; ac ſæpe malevolorum aut ſciolorum dentem laſſare. Scholaſtica cumprimis ingenia quibus morbis agitentur, quis eſt qui ignoret? Invidere alterius famæ, arreptam ſemel opinionem mordicus defendere; carpendis aliis auctoritatem ſibi conciliatum ire, clarorum virorum inimicitiis inclareſcere velle; intemperie litigandi laborare, velut epidemica iſti ordini labes ſemper fuit. Quid ergo mirum, ſi & mea ſcripta unius vel alterius ſupercilio non omni ex parte ſe potuerunt approbare? Et qua fronte poſtulare velim, ut omnia mea in oraculorum vicem ab aliis adorentur: cum ipſe nunquam circa res rationi ſubjectas in ullius magiſtri verba jurandum mihi duxerim? Aut cur ægre feram; quam ego in alios innoxiam libertatem mihi ſumpſi, eamdem alios in me quoque exercere? Enimvero quæ in me tentata ſunt, poſtquam illuſtrandæ diſciplinæ juris naturalis meam quoque ſymbolam conferre inſtitui, neſcio ad quam morbi ſpeciem referenda ſint. Ut enim inter officia heroicæ pietatis referre velis, ſententias non intellectas, aut maligne interpolatas, diſtortaſque hæreſium vocabulo diffamare; tamen libellos famoſos publice edere, in duellum provocare, de ſicariis immittendis minas jactare, ſupra ludimagiſtrorum rabiem eſt. Sic facile eſt, ut *Vigilis* alicujus vecors maledicentia contemnatur. Aſt quod abs tam gravi Collegio apud populares meos liber meus tam atroci notatus ſit cenſura, id plane præter omnem meam opinionem accidiſſe fateor; cum potius in iſtis non leve mihi præſidium poſitum adverſus aliorum iniquitatem arbitrarer. Et ſane cum viderem, tantos viros ex libello famoſo de me ſententiam tuliſſe, non poteram non graviter commoveri, non tam quod apud intelligentes ea res exiſtimationem meam læſura eſſet; quippe cum facere injuriam, non pati, turpe ſit: ſed quod neceſſitas mihi foret impoſita ſecus ſentiendi de illis, quos ſincero affectu proſequi perpetuo cupiebam. Animus tamen erat tantam injuriam tacite concoquere, eamque natali ſolo, quod me ac mea ſtudia quondam tam benigne fovit, condonare; inprimis quod ſpes eſſet, oblivione eamdem paulatim

latim ſepeliendam, diemque temere præcipitata judicia emendaturam. Aſt id non amplius integrum eſt per importunitatem *Chriſtiani Vigilis*, ſub quo vocabulo *Dn. Fridericum Geſenium Superintendentem Garlebienſem* latitare fama publica & amicorum literæ indicant; qui in impudenti ſuo ſcripto tam odioſe Saxonicæ cenſuræ mentionem injicit, ut in me, meoſque injurius ſim, ſi ejuſdem iniquitatem ulterius diſſimulem. Præſertim cum apud imperitos tam ſpecioſa nomina a malevolis magna cum ambitione jactentur, velut quibus ipſorum cauſa immane quantum ſublevetur. Quod autem iſthoc ſcriptionis ad Te potiſſimum, *Vir Celeberrime*, dirigam, ejus ratio inferius ſatis apparebit. Viſum eſt enim jam una fidelia duos parietes dealbare, & ad maledicum *Vigilis* libellum pauca quædam reponere; ut agnoſcas, quam turpe Tibi ſit futurum, ſi ab iſtorum partibus ſtare videaris, qui ruditatem & malitiam ſuam tam impudenter apricantur.

Præter Sycophantias igitur & maledicta, quæ impuro ſcripto paſſim ſpargit *Vigil*, tria ſibi præcipue agenda ſumit, unum eſt, ut *iniquitatem in jus naturæ* me admiſiſſe arguat, quod retorſionem ipſi impegerim ob attributum Fratri meo aut mihi *Sinceri* Warensergii *de divortio dialogum*. Hic ſi quid efficere volebat *Vigil*, probandum erat, vel plane id ſcripti a ſe nobis non fuiſſe tributum, vel vere tributum. Horum cum neutrum præſtare poſſit, nugas tamen agere mavult, quam delictum ſuum agnoſcere. Ac ſane nulla erat cauſa, quæ *Vigili* neceſſitatem imponebat jejunum illud ſcriptum emittendi. Horribile mendacium eſt, *in Svecia controverſiam agitari ſuper cæleſti monogamiæ præcepto: triviales ibi diſcurſus in congreſſibus publicis ac conviviis ſolemnioribus* ea ſuper re frequentari. Sane illis qui in Svecia habitant, de hoc nihil auditum fuit. Neque *Dn. D.* Menzeri *epiſtola* tale quid tradit. Non enim, ſi unus vir ſuper epulis, incertum ſerio, an ingenii exercendi, vel informationis petendæ cauſa cum erudito viro quid diſſeruerit, id ſtatim trivialis & publica erit controverſia, ut non ſolum fato hujus Regni ſit indoleſcendum, ſed & vicinis a contagio periculum immineat. Et quidem ut *Vigil* potiſſimum ingruenti malo obviam ire debuerit; cui potius incumbebat, auditores ſuos monere, ut probæ notæ cereviſiam coquant. Sane enim ſi quid hic in moribus aut dogmatibus labet, non deerunt idonei emendandi auctores: nec unquam eo nobiſcum res redibit, ut Præſulis Garlebienſis opera Eccleſiæ noſtræ indigeant. Utut non ſine faſtu crepet; *ſe a Deo Eccleſiæ non ita uni deſtinatum, ut non totius etiam ſalutem quærere debeat*. Nam valde dubito, an Pontifex Romanus Præſulem Garlebienſem æquo animo collegam ſit admiſſurus. Quid porro opus erat *Vigilis* ſcripto, cum jam dialogus iſte a *Dn. D. Menzero*, quem ea res propius ſpectabat, abunde eſſet confutatus? Cujus tamen æmulum ſe ferre per modeſtiam abnuit, dum ait: *ab initio ſe ſibi potius quam aliis ſcripſiſſe*. Credas graves ſtimulos carnis ſenſiſſe hominem, ut ægre a pluribus uxoribus ducendis abſtinere ſe potuerit, niſi demum emphaſim phraſeos, *& erunt duo in carne una*, ſibi ad nauſeam inculcaret, ardoribuſque ſuis ab aquis diluvii, & igne Sodomorum, ſyllogiſmiſque in forma propoſitis medicinam peteret. Sed ſi tanta ſcribendi libidine miſer ægreſcebat, cur Puſendorfium nomen vellicandum ſibi ſumebat; Cur non *Dn. D. Menzeri* prudentiam imitabatur, qui rem ipſam tractaſſe contentus, de auctore parum ſolicitus eſt? *Fama publica*, inquit, *ſuſurrabat*, *Puſendorfium eſſe auctorem trivialis diſcurſus in Svecia de polygamia divinitus non interdicta*. Aſt antequam *ſuſurris* fidem adhiberet præſul, evolviſſe debuerat illud *Siracidis* XIX. 15. Quin ipſe *Vigil* agnoſcit, a me non potuiſſe Holmiæ diſcurſus diſſeminari, qui in Scania dego, in quam eo tempore vix bienníum erat cum appuliſſem. Fratrem autem meum ejus *opinionis auctorem & profeſſorem* fuiſſe, effrons plane commentum erat: quem conſtat proximis novem annis apud exteros perpetuis legationibus detentum, hoc ſpatio non niſi ſemel paucos per menſes Holmiam inviſiſſe. Quod ipſum æque facile noſci poterat; quam quo munere is quondam in Svecia functus eſſet. Nil ergo habet, quod indignetur *Vigil*, ſi ad famam noſtram vindicandam retorſione in ipſum uſus ſum. Cur enim remedium juris communis nobis ſolis non pateat; Neque vero in ea retorſione dictum quid eſt, quod leges non permittunt. Nam ad ipſum ſo-

ſus §. 3. *Apologiæ* ſpectat. Et quod *Vigil* in Aſinii Tenebrionis elogia involare velle videtur, id ſi vel maxime ego non invideam, ipſe tamen Aſinius intercedet, qui per iſta martyrum ſe coronam meritum arbitratur. Fruſtra porro ad famam *Vigil* provocat, cujus falſitas facillime deprehendi poterat; & quæ nondum inveterata, aut longo meo ſilentio confirmata erat. Frequens aurem eſt; ut ubi plures de aliquo ſiniſtri quid ſparſerint, ut ille talirrum accipiat, qui primus id publice ſpargere auſus eſt. Ergo caveat deinceps *Vigil* naſum ſuum ante primum agmen protendere. Ridiculum autem eſt; quod ſcribit, me debuiſſe *ſcandalum*, *quod VVarenbergii ſcripto Eccleſiæ obvenerat*, *tollere*. Nimirum quia jam ſcandalum dat is, de quo mendacia ſparguntur, non is qui mentitur. Sed nec dignitas ſua *Vigilem* tutum præſtabat, quo minus retorſionem audiret. Non enim credit Pufendorfius, Præſulatum Garlebienſem id habere faſtigii, ut injurias inde profectas tacite deglutire debeat. Intentio pia, quam jactat, excuſare *Vigilem* potuiſſet, ſi privatim ſcripta epiſtola me monuiſſet. Sed ubi publice fama noſtra læditur, defenſio nobis patet etiam adverſus ſtolide credulum, aut inconſultæ pietatis ſpecimen edere parantem. Quin ſi *Vigil* aliquem ex ſuis cereviſiæ coctoribus, famæ mendacio deceptus, gravis cujuſdam facinoris pro ſuggeſtus nominetenus arguiſſet, injuriarum poſtulari poterat. Et mihi vitio vertetur, ſi in conſpectu Orbis eruditi ſcriptum uti vocat *atheum*, *venenatum & pernicioſum* falſo impingenti retorſionem oppoſuero? Niſi forte negare velit, ſe unquam id ſcriptum mihi attribuiſſe; ſed tantum illi, qui mihi *alter ego* ſit. Atqui ipſe fatetur, *in ſua ſcriptione ex publica fama Pufendorfiorum nomen menti obſervaſſe*, (quæ ipſius eſt latinitas,) & ſuum ſcriptum forte *Beſſavium fortunam habuiſſe*. Ergo vel meo nemine, vel ejus, qui mihi alter idem eſt retorſionem cape. Quis denique credat, ſenſum communem illi homini ineſſe, qui me jubet *illam calumniam*, *illudque mendacium ea*, *qua par eſt*, *evidentia probare*? Apparet Garlebiæ incognitum eſſe, quod actori probatio incumbat. Quanto ſatius ergo fuerat *Vigili* ægrotos imitari, qui amaras pilulas non diu intra dentes revolvunt, ſed confeſtim deglutiunt. Nam hærebit jure impacta ipſi retorſio, quouſque ingenue injuriam ſuam agnoverit.

Alteram partem ſcripti defenſio Aſinii Tenebrionis occupat; de qua vel ideo non magnifice ſperare poſſumus, quod ipſe clientem ſuum ignorat. *Plurima dixit in lævum converſus: at illi dextra jacebat Bellua*. Sane enim quem tam ſuavi fratris & ſocii vocabulo compellat Aſinium *Vigil*, ne pilum quidem Theologi habet: ſed *Utriuſque Juris Doctor* eſt. JCtus inquam eſt, qui *Indicem Novitatum* ipſe veterator jam perpetuis damnatum tenebris denuo protraxit, & nefariis modis interpolatum edi curavit. Hoc igitur parente iſte fœtus, a primis ſuis genitoribus abdicatus, deinceps cenſetur. Nec ullum unquam ſani ſincipitis Theologum tam abſurda ambitio vexabit, ut iſthanc deformem prolem ſibi velit vindicare. Et quia tanta rerum novarum prurigine laborat Præſul Garlebienſis, quædam circa hoc negotium ipſi anrehac ignota pandam. Cliens igitur ipſius vocatur Nicolaus Beckmannus *Heida Holſatus* J. U. D. *& in Academia Carolina Ex-profeſſor*: qui & antea edita *Medulla Juſtinianæa*, *& Commentario ad prima Juris fundamenta* ſuam in exſcribendis libris ſolertiam ſatis oſtendit. Huic viro regenitum Indicem Novitatum orbis debet. Quam tamen operam non gratis inſumſit. Nam & ipſe judiciali ſententia infami relegatione eſt damnatus, & *Index Novitatum* manu carnificis comburendus inſigne lumen auctori fœnerabit. Dignum ergo jam apparet patella operculum Aſinii clientis patronus *Vigil*. Quem quod Aſinum ſubinde & furciferum ſalutaverim, mitius iraſcetur *Vigil*, ſi ingenii mei ſimplicitatem cogitare velit, quod ſcapham ſcapham, & ficum ficum vocare amat. Sed & illud mali advocati, ſpecimen exhibet *Vigil*, quod ſi vel maxime daremus, ipſius clientem ex ſacro eſſe ordine, ejus cauſam turpi prævaricatione deſtitnat. Si enim agere quid volebat, macilentus iſte Judex, in juſtum ſyſtema inauditæ cujuſdam Theologiæ erat redigendus. Aut ſi hoc ſpecimen calumniæ ingenium ipſius ſuperabat, ſaltem ab impudentia ſubſidium erar petendum, & importune clamandum; illos errores utique in meo libro adſtrui. Quorum cum neutrum faciat, ſed nil niſi *Atlantem ipſi*

in-

incumbentem, ac intemperiem Zeli crepet, & paucnlas propoſitiones philoſophicas imperite vellicet; videri poteſt, virum iſtum non obſcure arguere, quaſi per inſcitiam ant præcipitantiam circa horrendos errores tumultum moverit, qui nuſpiam nunc apparent. Sed & videtur novus iſte cauſidicus quaſdam ſententias ponere, quas neſcio an omnes citra granum ſalis ſint admiſſuri. Veluti quod de cenſura Theologorum in diſciplinas rationi ſubjectas jactat. Sane enim peculiaris diſciplina eſt Theologia, tum ab aliis ſcientiis, tum ab ipſo quoque jure naturali diſtincta. Licet enim Theologia moralis plurima inculcet præcepta, quæ & ipſa jus naturale tradit; hujus tamen, non illius, diſciplinæ eſt, eorundem neceſſitatem ex ratione demonſtrare. Unde ſane nihil repugnat, dari Theologum, articulorum fidei Chriſtianæ gnarum, ſed qui in aliis ſcientiis ſit plane hoſpes. Hinc ſane impudenter cenſuram ſibi arrogabit in ea, quæ non didicit. Quod ſi autem quis cum Theologia alias quoque diſciplinas ſe conjunxiſſe glorietur, illi tamen nec alia via in hiſce addiſcendis, quam cæteri, progreſſus eſt, nec ideo quod Theologus audit, peculiares quaſdam inſpirationes ſenſit; cum & ipſa Theologia non alia jam ratione, quam ceteræ diſciplinæ, addiſcantur. Unde ſi circa alias diſciplinas moliri quid velit Theologus, non pro imperio, ſed rationibus rem geret, & ex principiis cuique diſciplinæ peculiaribus; niſi ea principia falſa eſſe demonſtrare poſſit. Dum ſi quid a recentioribus tradatur, quod in ipſius dictaris & collegiis manuſcriptis non invenirur, non ſtatim hæreſin & atheiſmum proclamet; ſed num illud revera ita ſe habeat examinet. Denique ſi imperite procedat, non minus eruditis ludibrium ſe credat debere, quam ſi alium ratio fugiat, præſertim ſi cum ignorantia faſtum aut pertinaciam conjunxerit. Ubi porro ſummis civitatum Rectoribus ipſorum Theologorum ſcripta ſub ſuam cenſuram revocandi jus eſt, quo obtentu iſti in aliarum ſcientiarum doctores dictaturam exercebunt, niſi quatenus ſibi ab iſtis peculiariter ſit delegatum? Præterea niſi Theologos ſupra communes leges ponere vellet *Vigil*, non erat, quare tam indignum facinus clamitaret, ſi cujuſpiam ſacerdotis injuria & veſania ab aliis fortiter repellatur. Equidem merito prudentes rixas cum ſacerdotibus vitare monent. Sed ſi ipſi ultro in nos irruant, num cervices noſtros pedibus eorum calcandas proſternemus? Aut ſi unus vel alter Eccleſiæ miniſter hoſtili in nos animo feratur, num ideo cæteris minus amicis uti nobis licebir? Sane enim ut & ipſi inter ſe capitalibus odiis diſſideant, nihil novi eſt. Quæ inſuper *Vigil* de perſecutione philoſophiæ Carteſianæ gannit, me non tangunt. Non enim, quia ſacerdotes in *munitiſſima* Helvetia eam ex ſcholis ſuis exrurbarunt, ideo acu rem tetigerunt, qui Indicem Novitarum architectari ſunt. Et dubito, an quicquid ubique eſt eruditorum, Helveriis ſit aſſurrecturum. Sane mea ſententia præſtabat inquirere, num ea Philoſophia cum rerum natura congrueret, quam quouſque illa a vulgatis ſcholarum dogmatibus diſcedat. Novum quod ſi dogma, an vetus, modo verum, nihil intereſt. Et ſi veritas nova fuerit eruta, non difficile erit, eandem cum antiquis veritatibus conciliare. Maneat porro uſus, tollatur abuſus; abs quo ne vulgata quidem philoſophia immunis eſt. Et fallor an plerique non tam pro veritate pugnant, quam ne nova philoſophia introducta ipſi in rironum claſſem rejiciantur. Sed, qnid Carteſio fiar, ejus ſectatores viderint. Denique nec id operæ, quod ego in falſis Hobbeſii ſentenriis deſtruendis collocavi, ideo minoris eſt, quia *Richardus Cumberlandus* eodem anno in diverſa regione in eundem arma movit. Ergo hactenus nihil attulit *Vigil*, quo clientis ſui cauſa ſublevaretur; niſi forte in eo ſibi vehementer placet, quod ſacra dicta tam profane applicare calluerit, aut protritum illud Zeli pallium tam putide jactet, quod nunquam non velando ſacerdotum furori inſerviit.

Ad extremum tamen non vulgaris cauſidicinæ ſpecimen exhibet *Vigil*, dum ſaltem ſibi comparatum Aſinium probum atque eruditum virum haberi debere pertendit. Et ſane ſi conſidero, qua via *Vigil* ſuam in eruendo naturali jure felicitatem voluerit oſtentare, jam Aſinius ſublimi vertice ſidera ferire videtur. Ac primo quidem carpit, quod ſocialitatem (non *ad petitum ſocialitatis*) conſtituerim fundamentum legis naturalis. Per fundamentum ego intelligo primariam propoſi-

tionem in diſciplina juris naturalis, extructam ex obſervationibus a natura rerum & hominum petitis, ſub qua cæteræ propoſitiones facile poſſint ſubſumi & in eandem reſolvi. Eodem ſenſu, quo in Saeris Literis dilectio ſumma legis dicitur. Sicuti & ea ſententia Platoni, Ariſtoteli, ac cumprimis Stoicis eſt familiariſſima, ac fundamento Hobbesii de conſervatione ſui ipſius præcipue opponitur, quod & ipſe Cumberlandus mecum oppugnat. Unde neque ſocialitas natura humana prior conſtituitur, neque ab hac via jus naturale inquirendi ratio, & quicquid luminis homini poſt lapſum adhuc ſupereſt, excluditur; uti *Vigil* ſibi perſuadet. Ea porro ſocialitas non in illis tantum terminatur, qui peculiari nobiſcum ſocietate juncti ſunt, ſed ad omnes omnino homines porrigitur. Et leges univerſalis iſtius ſocialitatis quarumvis particularium ſocietatis leges anteceduut, iiſque limitationem & exceptionem addunt. Id quod ex *Operis* mei L. III. c. 1. ac paſſim apparet. Ut nullus plane locus ſit *peſſimis* illis *conſequentiis*, quas *Vigil* nectit, quibus jam a me occurſum eſt. L. II. c. 3. §. 10. 11. Quin & iiſdem conſequentiis Salvatoris noſtri ſententia de dilectione proximi obnoxia eſt, ſi Garlebienſis ratiocinatio valet. Sic illud quantum malitiam arguit, quod *Vigil* hæcce verba noſtra calumniatur: *Religio quatenus ad diſciplinam juris naturalis pertinet, intra ſphæram hujus vitæ terminatur*: quæ latius explicantur in *libello noſtro de Officiis* L. I. c. 4. §. 8. 9. Ergo ni fallor Garlebiæ nova jam religio ſurgit, quæ citra operam Salvatoris noſtri ex ſola illa notitia circa cultum Dei, quam in hac conditione ex rationis lumine haurimus, ſalutem æternam confert. Habent Garlææ coctores, quod ſibi de tali præſule gratulentur. Pari rabie carpitur dictum, jam Aſinii ſupercilio notatum; *Expedire, ut publice civitas ejuſmodi doctrinis perſonet, quæ cum fine & uſu civitatum congruunt, ſimulque animi civium a puero iſtis imbuantur*. Quæ ſententia ex L. VII. c. 4. §. 8. deſumta de directione duntaxat doctrinarum, quæ ex lumine rationis profluunt, ac præcipue moralis philoſophiæ & juris naturalis, agit. Nam de poteſtate ſummorum imperantium circa ſacra Chriſtiana tractare conſulto abſtinui, nec id ratio operis mei ferebat. Cæterum quo minus ego deinceps quoque ita doceam, neque Jeſuitæ, neque Anabaptiſtæ, neque Millenarii, neque Quackeri, neque univerſa Fanaticorum cohors, neque Aſinius Tenebrio, neque *Vigil* me prohibebunt; qui omnes hic amice conſpirant, & facultatem turbas in republica movendi hoc dogmate ſubtrahi indignantur. Nam quod aliqui afferunt dictum *Matth. X.* 34. 35. id quale ſit, etiam pueri vident. Niſi forte iſti homines in Sacra Biblia Indicem Expurgatorium moliuntur, in quo primo omnium Salvatoris noſtri elogium, *Princeps pacis*, expungatur; tum præterea virtutes, caritatis, veritatis, humanitatis, manſuetudinis, humilitatis, patientiæ, facilitatis, ad condonandas offenſas, & ſimiles, quæ ad pacem alendam faciunt, longe exeſſe jubeantur; & in eorum locum Chriſtianis commendetur odium proximi, ſuperbia, moroſitas, turbulentia, ardor vindictæ, pertinacia, libido calumniandi, & ſimiles, quæ fini & uſui civitatum, *Vigili* & ſociis tantopere inviſo, quam maxime repugnant. Nec dubium eſt, quin tunc *Vigil* cum ſuo cliente illuſtre Chriſtiani orbis lumen ſit futurus.

Denique circa quæſtionem de origine moralitatis in actionibus humanis nil niſi nugas & virus eructat *Vigil*. Eum *moralitatem antecedenter ad voluntatem Dei ſe habere* abſque ſenſu dicitur. Cum enim Deus liberrima voluntate creavit hominem, id eſt, animal rationale ac ſociale; quomodo voluntas Dei excludi inde queat, quod eidem obligatio obſervandi legem naturalem ſic injuncta? Si ad totum ſubjectum producendum voluntas Dei concurrit, cur eadem a præcipua iſtius affectione removetur? Sic quando dicitur, ea de quibus lex naturæ diſponit, *per ſe* ſunt honeſta aut turpia: iſtud *per ſe* opponendum eſt diſpoſitioni legislatorum humanorum; nequaquam autem vel diſpoſitioni Creatoris, qui legis naturæ auctor eſt, vel congruentiæ aut aberrationi iſtorum actuum a natura hominis rationali ac ſociali, ex qua lex naturalis intelligitur. Ac fateor, me non ita eſſe perſpicacem, ut videam, quod periculum rebus humanis immineat, ſi dicatur: Deum eo ipſo, dum hominem creat, animamque eidem inſpirat, ſimul eidem legem naturalem tuliſſe & inſinuaſſe; cui qui

non

non congruens torpes ſint. Sic & (ut obiter hoc addam,) ille *Profeſſer Jenenſis*, qui nuper eandem quæſtionem ventilandam ſibi ſumpſit, non multum a *Vigile* abit: dum abſurdas aliquot propoſitiones mihi de ſuo affingit, & mox poſtquam propria figmenta operoſe deſtruxit, vacuo ſibi ipſe plauſus theatro dat, verbi gratia: Hæc erant mea verba: *Poſtquam Deus deſtinaſſet creare hominem animal rationale ac ſociale, non poterat non lex naturalis ipſi congruere non ex neceſſitate abſoluta, ſed hypothetica. Si enim Is* (in hac vocula mirifice ſe jactat) *ad contraria officia fuiſſet adſtrictus, non ſociale animal, ſed alia feri & horridi ſpecies animantis fuiſſet producta.* Ex hiſce verbis Iſte fingit, me *reſpondiſſe, hominem dupliciter ſpectari poſſe, 1. ut Deus eum deſtinavit creare animal rationale ac ſociale; 2. ut Deus eum potuiſſet ferum & horridum animal producere*. Item: *poſtquam Deus decreverat creare hominem, in liberrimo Dei beneplacito fuiſſe, qualem naturam homini voluerit aſſignare, num animalis rationalis ac ſocialis, an naturam animalis horridi & feri. Item Deus potuit creare hominem & potuit velle creare, ut tamen in beneplacito ipſius adhuc fuerit, qualem naturam homini vellet aſſignare, num animalis rationalis ac ſocialis, an feri & horridi*. Felicia ingenia, quæ ſomniare poſſunt, quod volunt? Quid iſtis faciemus, qui ex tam plana ſententia ejuſmodi monſtra comminiſcuntur? Sane enim uno eodemque decreto Deus conſtituit cæteris eminentius animal creare, idemque facere rationale ac ſociale, cui animali vocabulum hominis inditum: nequaquam autem primo quidem decrevit creare hominem, & poſt interpoſitam deliberationem de forma ipſi aſſignanda conſtituit. Unde poſtquam Deus iſti animali hanc formam attribuit, non poteſt non eadem iſti competere, hoc quippe ſenſu eſſentiæ rebus neceſſario convenire, & æternæ dicuntur, quia quam formam Creator illis dedit, eam non poſſunt non habere: & ſi quis diverſam formam rei alicui velit affingere, non illam ipſam rem, ſed diverſam concipiet. Unde ſi quis per ſuperfluam curioſitatem quærat: Quid ſi Deus creaſſet animal, forma externa hominem qualis nunc eſt, referens, quod & ipſum tantiſper hominem vocabimus; ſed ut idem non foret rationale ac ſociale? Ei reſpondemus, iſtud animal non futurum verum hominem, qui animal ſociabile eſt, ſed aliud ferum & horridum animal, non obſtante externa figura inter bruta referendum. Igitur vocula Is dicto loco, non notat mihi verum hominem, quales nos ſumus, ſed id animal, quod ſuperfluæ quæſtionis gratia tantiſper fingitur. Neque vero ejuſmodi locutio plane inſolita, aut inaudita eſt; ſed ubicunque ſimiles quæſtiones proponuntur, reſponſio aliter concipi nequit. Sufficiat unum exemplum adduxiſſe. Ponamus conſtare de diverſa natura ſcarabæi, & grylli campeſtris ſeu cicadæ. Ponamus moveri hanc quæſtionem: num ex gryllo campeſtri potuerit fieri ſcarabæus? Reſpondeo minime; quia ſi Is, qui jam ita petulca & obſtrepera eſt indole, tetricam & infecetam ſcarabæi naturam ſortitus fuiſſet, non amplius gryllus campeſtris foret, ſed purus putus ſcarabæus, pomis volvendis unice occupatus. Plura addere nihil attinet. Neque enim operoſam reſponſionem iſtæ næniæ merentur. Sed nec *Vigilem*, qui in furias plane abit, amplius morabor, poſtquam hoc duntaxat addidero; ne ſi clamando rumpatur, ipſum hic veſaniæ ſuæ ſocios inventurum. Nam & ejus ſimiles hic Anticyras navigare jubentur; neque moris apud nos eſt, innocentes viros rabioſorum hominum ſeditioſis clamoribus ad ſupplicium dedere. Hoc unicum tamen *Vigil* ſua ſcriptione eſt conſecutus, quod nemo unquam ipſum *canem mutum* ſit appellaturus, (a quo convicio mirum quantum abhorret) Nam quantum latratu valeat, non amplius puto obſcurum eſt,

APPEN-

APPENDIX.

Quoniam animadverto nonnullis circa doctrinam noſtram *de Origine Moralitatis in actionibus humanis*, de quibus ſolis diſquirere novis propoſitum fuit, ſcrupulum hærere, nonneminem quoque inficetis clamoribus eandem impugnatum iri; viſum eſt hoc loco mentem denuo quanta fieri poteſt perſpicuitate exponere: ſi forte quibuſdam hominibus pudor incuti poſſit. Primo omnium igitur diſtinguimus inter id, quod in actione humana eſt phyſicum, & quod in eadem eſt morale. Phyſicum iſtud, ſeu actionem hominis quatenus præciſe conſideratur ut motus alicujus facultatis naturalis, abſtrahendo a rectitudine & pravitate, dicimus eſſe moraliter indifferentem, id eſt, neque bonam neque malam. Id quod omnes Theologi agnoſcunt, quando circa peccatum diſtinguunt inter motum phyſicum, & *ἀταξίαν*, & hanc ſoli homini tribuunt, ad illum autem Deum tanquam conſervatorem naturæ influere docent; quod citra blaſphemiam aſſeri non poſſet, ni motus iſte phyſicus moraliter foret indifferens. Et res ita manifeſta eſt, ut nemini ſano dubium hic oriri queat. Cum enim dentur actiones, in quibus motus phyſicus plane unus eſt & idem, quæ tamen moraliter ſunt diverſiſſimæ, & una in bonarum aut licitarum, altera in malarum claſſe locum ſortiatur; neceſſum ſane eſt, ut motus ille phyſicus ſeſe ad bonitatem & malitiam indifferenter habeat. Sic occidit hominem latro, carnifex, miles, occidit alius defendendæ adverſus vim ſuæ vitæ. Latronis actio ſcelus eſt; cæterorum factum bonum, aut ſaltem licitum. Igitur actus phyſicus in cæde eſt utique aliquid indifferens. Et ſic in cæteris.

Deinde diſtinguimus inter vocabula & phraſes, quæ nudum motum phyſicum notant, & quæ integram actionem moralem, ſeu motum phyſicum moralitate junctum exprimunt. Ad priorem claſſem pertinet verbi gratia colere, honorare, opus facere ſeu laborare, homini vitam eripere, concumbere, rem loco movere, loqui, cupere, edere, bibere & ſimilia. Eorum autem, quæ ad alteram claſſem pertinent, plenum indicem texere operoſum juxta foret, atque ſupervacuum, cum nemo ſit tam ſtupidus, quin intelligat actiones morales bonas aut licitas eſſe, verbi gratia; Deum colere, honorare parentes, Reges, opus facere ſuæ vocationis & recto tempore, ſontes punire, fortiter ſe gerere in bello juſto, uxori ſuæ cohabitare, rem ſuam alienare, loqui veritatem, cupere virtutem, edere & bibere moderate, &c. contra morales actiones malas eſſe; colere diabolum, aut idola, ſatagere circa aliena, opus facere die ſabbati, homicidium, latrocinium committere, ſcortari, adulterium, inceſtum patrare, furari, mentiri, calumniari, cupere uxorem alterius, edere, bibere immoderate &c. Quæ cum ita plana & perſpicua ſint, mirum eſt, tantam vel calumniandi rabiem in ullum mortalium poſſe cadere, ut clamare non erubeſcat; *adulterium, homicidium, furtum a me pro actionibus indifferentibus haberi*.

Quod ſi autem ulterius inveſtigemus; in quonam conſiſtat actionis humanæ moralitas, ſeu quidnam ſit illud, per quod motus phyſicus indolem actionis moralis induat, deprehendimus id nihil aliud eſſe, quam quod iſta a principio libero ut tali procedat, cui tamen inſit neceſſitas quædam intrinſeca, ſeu obligatio, actionem certo modo ad certam normam dirigendi. Ea directio ubi ab agente debito modo facta fuerit, ſic ut actio examuſſim ad normam congruat, ea bona & honeſta vocatur; ubi a norma aberratum fuerit, mala & turpis audit. Si enim peccatum ſeu mala actio eſt *ἀνομία*, etiam bona actio erit aliquid legi ſeu normæ congruens.

Cum porro in homine præter obligationes, quæ ex imperio aliorum hominum proveniunt, circa factum quoque humanum obligatio ad certas actiones ſuſcipiendas aut omittendas deprehendatur; circa inveſtigandam hujus originem ultimo demum ad Deum O. M. tanquam conditorem generis humani recurrendum nobis videtur. Huic enim cum pro immenſa

ſua

ſua bonitate & ſapientia placuiſſet, hunc orbem terrarum non a ſolis brutis incoli; ſed etiam abs tali creatura, quæ Ipſum agnoſceret, coleretque, ac certo inter ſe more viveret; inde iſtam creaturam idoneis ad hunc finem dotibus inſtruxit, regendiſque actionibus obligationem legemque præſcripſit. Neque enim ullo modo nobis videtur congruere, ut hæc obligatio ex alio fonte, quam ipſe homo, derivetur. Sed qui conditor eſt humani generis, auctor quoque obligationis in homine, legiſque naturalis habetur, & qui hominem erectos ad ſidera vultus gerere juſſit, idem quoque data ipſi lege effecit, ut non omnes actiones huic forent indifferentes. Ubi tamen non eſt cogitandum, diſtincta per decreta Deum conſtituiſſe primo creare hominem, ac velut ex intervallo, & præmiſſa nova deliberatione, idem rationalis ac ſocialis, an vero animal irrationale ac inſociabile ſit futurus, ſocialem eſſe demum juſſiſſe, ut tamen eundem inſociabilem quoque potuerit creare & exlegem. Nam hoc modo per ſummam abſurditatem Deus ſibi ipſi repugnare fingeretur. Cæterum uti omnes fatentur, Deum ex liberrimo beneplacito Univerſum hoc condidiſſe; ita & eidem acceptum refert homo quod a Deo conditus ſit. Et quia nullum principium extra Deum ſtatui poteſt, quod ipſi formas rerum ſuggeſſerit: inde uti quælibet creatura a Deo habet quod ſit, ita & ab eodem habet, quod talis condita ſit. Adeoque in homine obligatio ad obſervandam legem, & ipſa lex, & quod iſtius actiones certas inde affectiones poſſunt ſortiri, non ex diverſo principio debent derivari, quam ex beneplacito Dei, cum ſapientia & bonitate ſumma conjuncto. Sic ut quicquid eſt neceſſitatis in homine ad moderandas certo modo ſuas actiones & quicquid in ipſis actionibus eſt habitudinis, juxta quam ad legem componi queat, ultra creationem non ſit retrahendum, abs qua divina voluntas, nequaquam excludi poteſt. Neque tamen eo minus & obligationi hominis & legi inconcuſſa ſtat firmitas. Non enim Dei voluntas ita vaga & deſultoria cogitanda eſt, ſicut hominum in diverſa & ſæpe ſibi repugnantia volubilis animus; ſed ad quem finem ſemel eadem ſeſe determinavit, ad eum aſſequendum pro ipſius ſapientia & bonitate conſtituta media non minore quam ipſe finis, firmitate gaudent. Iſthanc ergo ſententiam, ſcriptis noſtris ſat perſpicue propoſitam, oppugnare aperta via inſtituit *Valentinus Velthemius* Profeſſor Jenenſis. Cui quidem ſi ad hanc diſceptationem vel ingenii quid & eruditionis, vel ſaltem candorem attuliſſet viro honeſto dignum, ultro gratias agerem, quod occaſionem præberet tam nobili quæſtioni illuſtrandæ. Sed cum eundem audiam diris clamoribus & calumniis in tam celebri loco meæ famæ inſultare, non mirabitur, ſi talis a me habeatur, qualem ſeſe exhibet; qui ſcilicet in ſola ſtentorea voce, & impudentia omne ſuum præſidium collocat, ſecutus exiſtimationis, quam nullam habet. Iſte igitur voluntatem Dei ab origine obligationis in homine, legiſque naturalis humanæ, nec non moralitatis in actionibus humanis exturbare omnibus viribus connititur; & contra tanquam lapidem angularem omnis naturalis ponit hanc ſententiam: *dantur actus PER SE honeſti ac turpes*.

Ut igitur hæc lis ſuper vocula *per ſe* ordine diſceptetur, primo omnium videndum eſt, cuinam rei iſta opponatur. Si enim hæc propoſitio accipitur ex mente Ariſtotelis, qui *τό δίκαιον φυσικόν* opponit legibus civilibus & poſitivis, quæ non ubique valent, quæque ex impoſitione humana, conventione, aut opinione oriuntur, mihi non contradicitur. Sed ſi *τό per ſe* noſtræ ſententiæ opponitur, eo termino excludetur voluntas Dei cum ſapientia, & bonitate conjuncta, ejuſque beneplacitum, definitio, atque impoſitio tunc facta, cum Eidem libere genus humanum condere placeret. Ergo ex mente Velthemii Deus quidem dedit homini ut ſit; ſed ut talis ſit, nempe legi obnoxius, non dedit. Num igitur homo citra Dei voluntatem ſemetipſum in animal ſociabile finxit? Aut num aliud extra Deum fuit principium, quod formas rerum ipſi invito obtruderet, eique nil niſi materiæ adaptationem relinqueret? Aut actus illi citra ullam operam legiſlatoris ſeipſos determinant? Aut ut quis ſit ſubditus, legique obnoxius, non amplius legiſlatore opus eſt?

Deinde revera inepte propoſitio hæc concipitur ſine mentione ſubjecti, cui actus illi honeſti aut turpes eſſe dicantur. Nam ſane nulli dantur actus, qui pecori per

ſe,

Digitized by Google

poteſt æſtimari, quam quod ex contemplatione conditionis humanæ legis naturalis dictata, adeoque juſſum & beneplacitum Creatoris, bene ratiocinando colligat. Unde etiam ſi indifferentia motus phyſici oppugnatur, contradictorie ſtatus quæſtionis formatur. Sin beneplacitum divinum ab origine moralitatis removetur, nimirum invito Numine, rationem ſuam poſſidet Velthemius. Vocabulum *debiti* & *moraliter neceſſarii*, ubi de homine ſermo eſt, principium utique velut debitionis & neceſſitatis involvit; quod ſane non eſt vocabula *per ſe*, ſed decretum & voluntas legislatoris, per legem declarata.

Porro circa ſtatum controverſiæ, qui proponitur in §. 4. & 5. notandum, quæſtionem reſtringendam eſſe ad hominum actiones, de quibus ſolis mihi ſermo eſt. Unde male Velthemius ita indefinite loquitur; *num ab agentis libero arbitrio qua tali procedentes actiones dentur, quæ ratione ſui citra impoſitionem conveniant rectæ rationi*. Nam ſi actiones Dei & hominum eadem claſſe vult cenſere, & in majeſtatem divinam injurius eſt, & improbe dicta noſtra cavillatur. Deinde & hoc probe notandum, vocabulum *impoſitionis* non ita ſtricte, ut a pleriſque, a nobis accipi pro ejuſmodi determinatione, quæ citra fundamentum in re ex ſolo lubitu imponentis provenit. Sed ea quoque ex impoſitione nobis eſſe dicuntur, quæ expoſita voluntate ac diſpoſitione auctoris non poſſunt non conſequi, ſiquidem ille ſibi conſtare debet, verbi gratia; Ponamus architectum conſtituiſſe domum extruere inhabitationi hominum ſervituram. Hic neceſſum utique eſt, ut ejus ædificii partes aliter diſponantur, quam haræ aut ovilis. Quis negaverit tamen, iſtam conſtructionem eſſe ex impoſitione architecti? Qui ſi haram aut ovile ex mera ſua impoſitione prætorium eſſe velit, delirare cenſebitur. Unde alia nobis impoſitio eſt, quæ nil niſi merum placitum imponentis præſupponit; alia eſt, quæ provenit ex neceſſitate hypothetica, ſive per conſecutionem neceſſariam eorum, quæ prius ab eodem determinata ſunt. Quarum hæc in actibus humanis ad legem naturalem ſpectantibus, illa in legibus & inſtitutis poſitivis cernitur. Sic ut Velthemium ratio vehementer fugiat, dum putat; ſi nulli actus ſunt per ſe honeſti aut turpes citra impoſitionem divinam, æque facile Deum quævis peccata poſſe licita declarare, atque Princeps gladii uſum aut bombardæ diſploſionem in urbe vetare aut permittere poteſt. Unde ſatius erat quæſtionem ita formari. Num natura hominis ita ſit a Deo formata, ut poſita ea conditione non potuerit non neceſſitas moralis ipſi injungi certos actus ſuſcipiendi aut omittendi? Sic enim nulla futura erat controverſia, cum hoc ipſum nos paſſim inculcemus.

Cæterum jam copias ſuas contra nos in aciem producit Velthemius, & in §. 8. recoquit objectionem in meo opere propoſitam, L. II. c. 3. §. 4. ad quam dum ego dicto loco reſpondeo, putat me contradictione involvi hiſce verbis: *Poſtquam Deus deſtinaſſet hominem creare animal rationale ac ſociale, non poterat non lex naturalis ipſi congruere, non ex neceſſitate abſoluta, ſed hypothetica. Si enim* IS (in hac vocula Noſtra omni ſpes victoriæ repoſita eſt,) *ad contraria officia fuiſſet adſtrictus, non ſociale animal, ſed alia feri & horridi ſpecies animantis fuiſſet producta*. Inde Velthemius §. 12. exclamat: *me reſpondiſſe, hominem dupliciter ſpectari poſſe, 1. ut Deus eum deſtinarit creare animal rationale ac ſociale. 2. ut Deus eum potuiſſet ferum & horridum animal producere*. Aſt mi Velthemi, injuriam tibi non facio, ſi dubitem, num non modo *rationis vox & ſenſus*, ſed & probitatis quid ac frontis tibi adſit, quouſque liquido oſtenderis, ubinam locorum in meis ſcriptis iſta duplex hominis conſideratio occurrat. Ibidem ponitur & hæc aſſertio: *Poſtquam Deus decreverat creare hominem, in liberrimo Dei beneplacito fuiſſe, qualem naturam homini voluerit aſſignare, num animalis rationalis ac ſocialis, an naturam animalis horridi & feri*. Item: *Deus potuit creare hominem, & potuit velle creare, ut tamen in benepacito ipſius adhuc fuerit, qualem naturam homini vellet aſſignare, num animalis rationalis ac ſocialis, an feri & horridi*. Quæ aſſerta quod Velthemius *vaniſſima* ac *falſiſſima* pronunciet, magnopere proba; cum mea non mea ſint, ſed ab ipſo conficta. Ac mirum eſt, quam univerſa ſycophantarum natio in hoc amice conſpirat, quod ex aliorum verbis mire contortis falſam theſin concinnent, quam dein magis clamoribus impetant, revera propriis cum larvis luctati. Et quan-

rum vel ſtuporis vel malitiæ in talem cadit, qui tam planam ſententiam vel capere non potuit, vel ita fœde detorquere non erubuit. Sane poſtquam Deo placuit poſt cetera animantia eminentius hiſce creare, uno eodemque decreto, & ut eſſet, & ut talis eſſet, conſtituit. Nequaquam autem decrevit prius creare hominem, & ex intervallo, poſtquam de conditione ipſi aſſignanda in ambiguo hæſiſſet, demum decrevit eundem facere rationalem ac ſocialem. Eſt enim hoc ex imperfectione intellectus humani, ut priori loco genericam alicujus rei naturam, & inde ſpecificam concipiamus. Quale quid de Deo circa creationem hominis fingere divinæ eſſentiæ perfectioni repugnant; & in ſe abſurdum eſt, duo hic decreta comminiſci, cum τὸ rationale ac ſociale eſſe, in definitione hominis contineatur. Quod ſi *Paræus* aut alius abſurdi quid hic admiſit, eoque nomine convitiis fuit proſciſſus, id me quidem profecto non tangit aut angit, quin jure optimo maximo iſta elogia Velthemius ſibi vindicare poteſt. Cæterum ſi quis nolit adquieſcere, quod ſciat: ideo legem naturalem honeſti & turpis, neceſſario in hominem cadere, quia Deus ipſum creaverit rationalem & ſociabilem; ſed ex ſupervacua curioſitate quærat; quid ſi Deus creaſſet hominem adſtrictum ad ejuſmodi legem naturalem, quæ ei, quam nunc habemus, contraria præcepta contineret; ei reſpondemus, hanc quæſtionem abſurdam & contradictoriam eſſe. Si enim ponere velis, eum ad contraria officia fuiſſe adſtrictum, non is homo, qui ex deſtinatione Creatoris animal ſociale eſt, ſed aliud horridum ac ferum animal eſſet. In qua reſponſione vocula IS neque notat, neque notare poteſt verum hominem, qui utique rationalis ac ſocialis eſt, ſed fictum aliquid, quod abſurdæ quæſtionis ergo tantiſper ſupponitur, hoc ſenſu: ſi vel maxime ponas animal membris & forma homini qualis, nunc eſt, ſimile; is non verus homo erit, ſed aliud ferum & horridum animal. Exemplo rem illuſtrabimus, ſi forte quis ingenio ſit ita ſtupido, ut hæc capere nequeat. Ponamus figulum conſtituiſſe amphoram effingere. Si quæras, utrum is amphoræ poſſit formam urcei tribuere; negamus id fieri poſſe quia, ſi iſta urcei formam haberet, amphora non eſſet. Quis hic dixerit, amphoram duplici modo conſiderari, vel ut habet figuram amphoræ, vel ut potuerit habere figuram urcei. Afferamus aliud exemplum, quod fortaſſe magis ſit ad captum Velthemii. Ut Velthemius Jenæ Profeſsor Moralium eſset, neceſſarium non erat. Poſtquam tamen ex iſto ligno Profeſsorem ſculpere Collatoribus placuit, danda ipſi utique fuit, inſtructio impacto muneri conveniens. Ponamus jam ſuperfluam quæſtionem moveri; num Velthemio inter partes officii Profeſsorii potuerit injungi, ut cum hiſtrionibus per Germaniam circumvagaretur, & in comœdiis morionis perſonam ageret? Reſpondeo, minime. Quia ſi ad hoc exercitii adſtringeretur, IS non amplius Profeſsor eſset, qui impudenti clamore Jenæ doctorum virorum famam laceraret; ſed non minus hiſtrio eſset, quam frater ipſius, qui lauream Magiſtralem Lipſiæ obtentam per publica theatra non ſine vocis ſtentoreæ gloria circumfert, ac verſatili jam pileo non minus quam olim liripipio ſibi placet. Quis jam dixerit, Velthemium hic dupliciter conſiderari, 1. prout factus eſt Profeſsor Jenenſis, 2. prout idem ſimul cum profeſſione potuit hiſtrioniam facere? Aut poſtquam Collatores profeſsorium munus in ipſum conferre decreverant, adhuc in liberrimo horum beneplacito fuiſse, utrum auditorium Jenenſe, an theatra vociferationibus ab ipſo oppleri vellent?

QUEMADMODUM autem error ab hiſtrionibus in primo actu commiſſus totam fabulam refrigerat, ita deſtructo primo Velthemii commento, tota ejus diſſertatio ultro corruit. Atque ſecundum argumentum itidem ex noſtro opere loco citato deſumſit. *Si non dantur actus per ſe honeſti aut turpes*, *ſequitur*, *Deum ſi voluiſſet potuiſſe ita conſtituere*, *ut inter officia hominis eſſet Deum blaſphemare*, *inter vetita Deum colere*. Ego repoſueram, hoc ratiocinium contradictionem implicare. Hic nihil habet quod regerat Velthemius, niſi ut cantilenam jam exploſam inſtauret, ac ſuas ſycophantias mihi obtrudere impudenter laboret. Nuſquam enim mea hæc eſt aſſertio, ſed Velthemianum ſomnium; *Deum ita potuiſſe creare hominem*, *ut idem non eſſet animal rationale ac ſociale*. Ergo quo magis de abſurditate hujus dogmatis declamat, eo magis propriam ſtultitiam

fla-

flagellat. Neque opus eſt repetere, *colere Deum* non eſſe motum mere phyſicum & indifferentem, ſed actionem quam maxime moralem, quippe quæ ſupponat ſubjectum rationale creatum, & involvat reſpectum ad dependentiam creaturæ a Creatore. Nam data creatura rationali, neceſſarium ipſi eſt Deum colere. Sicut poſito, Deum poſt cætera animalia voluiſſe creare hominem, neceſſum erat, ipſi legem naturalem congruere. Quod genus neceſſitatis ut mihi quidem tantiſper hypotheticum vocare liceat, ſi qui ſunt terminorum ſcholaſticorum dictatores ἀνυπεύθυνοι, ſupplex veniam rogo. Si enim Deus hominem non creaſſet, non erat neceſſarium Eundem ab homine coli. Ergo neceſſitas cultus divini ab homine præſtandi actum creationis præſupponit.

Circa tertium argumentum ſtrategema jocoſi hiſtrionis Velthemins expreſſit, qui repente in aliam ſe perſonam tranſire arbitratur, ſi pileum verſatilem & palliolum inverterit. Sic & primum argumentum levi ſub mutatione iterum in orcheſtram prodit. *Si non dantur actus per ſe honeſti aut turpes, ſequitur: quod inter hominis debita poſſit eſſe ſeipſum perdere, ſeipſum odiſſe, guſtus elementa per omnia quærere*, &c. Sed velut de ſibilo præſagiret, ita repente poſt ſi parium ſeſe hoc ratiocinium recondit.

Quarto loco metuit Velthemius, ne poſita noſtra ſententia nullum amplius ſit diſcrimen inter legem naturalem & poſitivam. Iſtum metnm demere poterant, quæ a nobis traduntur L. I. c. 6. §. 18. & L. II. c. 3. §. 23. Sed qnia hic actus valde jejunus erat futurus, ideo interſcenii loco duas ſententias promulgat valde inficetas. Prior occurrit §. 20. *Ut libera voluntas hominis, penes quem majeſtas eſt, legem voluntariam ferre & mutare poteſt: Quidni divina majeſtas cum voluntas Dei ſit ſumme libera, æque, imo multo magis, ac in legibus poſitivis fieri ſolet, legem naturæ mutare, imo contrarium ejus præcipere poſſet*? Apparet Velthemium de voluntate Dei non optime ſibi polliceri. Inde tam anxie vincula eidem injicere, aut moderamine rerum dimovere ipſam laborat, ne forte in licentiam degeneret, & abſurdas leges hominibus promulget. Quales opi niones iſtud animal de Deo habere credamus? Quod ne tertiam quidem petitionem orationis Dominicæ novit. Per poſteriorem autem ſententiam nihil ſibi rationis & frontis eſſe Velthemius teſtatur. Nam in §.22. ſcribit: *me non erubuiſſe ſtatuere, ac ſi Deus ad contraria officia hominem potuiſſet adſtringere. Ita enim aperte loco ſupra cit. tradit; Si ad contraria officia* (puta ad furandum, mœchandum, calumniandum) *homo fuiſſet adſtrictus, non ſociale animal, ſed alia feri & horridi ſpecies animantis fuiſſet producta*. Quid ais Velthemi? Ego qui ſtatuo, *ſi* creatura ſub figura humana fuiſſet producta, ad contraria legi naturali officia adſtricta, non ea ſociale animal & homo, ſed bellua futura erat; ideo ſtatuo quod homo potuerit fieri bellua, id eſt, quod animal, de cujus eſſentia eſt rationalitas, potuerit eſſe irrationale? Optionem tibi relinquo, Velthemi, ſtuporem tuum an rabiem calumniandi accuſari malis;

Quinto argumento ita *inſurgit* Velthemius, ut & quinquies cadat. *Si Deus ſua natura juſtus eſt, ſequitur, quod actus dentur per ſe honeſti, ſuaque natura debiti, itemque actus per ſe turpes ac ex ſua natura illiciti*. Atqui ego non puto hæc conſequi: Si ſummus legislator natura juſtus eſt, igitur actus creaturæ rationalis ut motus phyſicus ſpectati, ſunt honeſti aut turpes ante omnem reſpectum ad legem a Creatore profectam. Nobis quippe propoſitum fuit inquirere in originem juſtitiæ hnmanæ, a qua divinam multis modis diſferre alibi oſtenſum. *Jus naturæ in Deo* illis ſapientiæ Atlantibus definiendum relinquo, qui caput inter nubila condunt. Quæ Velthemius ex myſteriis prædicamentorum *de relatione ejuſque fundamento ac ratione fundandi* gannit, nil niſi obſtrepera vocabula, & in ambitioſum gyrum diſpoſita ſunt, rerum inania. Neque etiam illa, qua ſe non parum iactat, *obligatio ex ipſa rei natura*, contradiſtincta obligationi ex lege provenienti, ſatis adhuc ad liquidum deducta eſt. Sed & dubito, an ferri poſſit, a Velthemio *ſanctitutem & juſtitiam in Deo* vocari *morales perfectiones*. Nam hactenus credidimus moralem perfectionem eſſe, quæ diſciplina, uſu, adſuetudine comparatur, ad modum habitus adquiſiti animo inhærentem. Porro quando de imagine Dei mentionem injeci, unice

Digitized by Google

præ oculis habui proximam ejus & ſpecialem ſignificationem, qua notat eam hominis perfectionem, quæ per lapſum amiſſa eſt, & in cujus locum corruptio illa, quæ jam ſentitur, ſucceſſit: Quibus præterea reſpectibus homo imaginem Dei referre dicatur, mihi inquiſitum non fuit. Denique quantum velit Velthemius diſtinguat inter *conceptum formalem & materialem*; ac ſapientiam, juſtitiam, virtutes, & jus Dei atque hominum quoad illum communia, quoad hunc diverſa aſſerat. Nam licet iſta vera eſſe ponas; ratio tamen mihi conſtat, quare jus naturale iſthac via inveſtigare non placuerit.

Illud autem minus ex legibus artis comicæ, quod fabulam nobis det Velthemius quinto actu productiorem. Nam ſexto loco quæſtionem movet: *Num Deus ullo modo poſſit velle, ut inobedientia erga Deum formaliter & in ſe ſpectata non ſit peccatum?* Ego reſpondeo, ſtolide quæſtionem hanc inſtitui, ni ſimul ponatur ſubjectum, cui inobedientia ſit tribuenda. Nam poſita creatura rationali, negamus Deum hoc velle poſſe, ni eum ſibi ipſi repugnare abſurde fingas. Nulla autem poſita creatura rationali, Deus ſuper obedientia in neutram partem decernere intelligitur. Quomodo enim Deus poſſit velle, ut ſibi obediatur, ſi nullos condiderit, qui obedire poſſint? Sint, quibus imperet.

Denique ut ſacro numero paralogiſmos ſuos terminet Velthemius; ſeptimo loco argumentatur: *Si nullus actus per ſe honeſtus ac ſuapte natura illicitus, ſequitur Deum poſſe facere omne poſſibile realiter a ſe diſtinctum, nullamque in genere naturæ in Deo importans imperfectionem.* Hujus ratiocinii vanitas planior fiet, ſi idem preſſius ad præſentem quæſtionem formaveris, hoc modo: ſi motus phyſicus in actionibus humanis citra reſpectum ad legem eſt indifferens, aut ſi voluntas divina concurrit ad hoc, ut homo legi ſit obnoxius; ſequitur, quod Deus poſſit mentiri. Id enim exemplum rei, quæ in genere naturæ nullam imperfectionem importat, a Velthemio adfertur. Quis ita ratiocinantem ferat? Ne dicam, quod *mentiri poſſe* in genere naturæ maximam importet imperfectionem. Qui enim mentitur, vel alteri furtim nocere vult, quod malitiæ eſt cum degeneri quadam ignavia conjunctæ, vel non audet, ſenſa animi ſui palam aperire, quod robuſtiorem metuentis eſt; vel plura promiſit, quam præſtare poſſit, quod vires ſuas ignorantis eſt. Inde patet ratio, quare divinæ ſcripturæ negent, Deum poſſe fallere, aut mentiri quia id repugnat perfectiſſimæ ipſius eſſentiæ. Ex quo tamen nihil noſtræ ſententiæ repugnans, concludi poteſt. De cætero uti fœdum eſt mendacium, quod Velthemius eructare non erubuit, *me dicta Scripturæ ſacræ in alienum prorſus ſenſum detorquere*; ita nihil impudentius, quam dicere propoſitionem, *Impoſſibile eſt Deum mentiri*, hunc habere ſenſum, *Deus non vult mentiri*. Cur enim tantopere arrident Velthemio ſycophantarum artes, ut verba mea mutilate adduceret? Quæ integra hæc ſunt: *Quod Deus mentiri non poſſe dicatur, eſt ex beneplacito iſtius, quod mortales ad magnitudinem & præſtantiam ipſius attemperatum concipimus.* Id perinde eſt, ac ſi diceremus: Mentiri adverſatur perfectioni divinæ, a qua nunquam divina voluntas diſcedit, ſed cum ea ſemper amice conſpirat. Sic igitur mimum huncce calumniarum egit Velthemius, ut vel judice Geſenio pro plauſu ſibilum ſit meritus. Altera diſſertatione minatur ſe innumeras legiones *Gentium, Legumlatorum, ICtorum, Theologorum, Philoſophorum, cum veterum, tum recentiorum* in aciem educturum, quæ ſolo adſpectu me exanimem darent. Nondum tamen adeo fortuna mihi fuit propitia, ut illud illuſtre ingenii Velthemiani monumentum conſpicere liceret. Interim circa auctoritates, quæ iactantur, obſervandum, earum multitudinem nihil efficere, niſi rationibus ſuam ſententiam adſtruxerint, meam refutarint, & quatenus nemini eorum, ut ab omni errore ſit immunis cavetur, piaculum non eſſe rationem potius, quam numerum errantium ſequi. Sic quam multæ in rebus philoſophicis erroneæ opiniones per complura ſecula & ſcholas & populum occupaverunt, quas tamen poſteriorum temporum accuratior inquiſitio exploſit? Hic ſi teſtium numerus momenti quid habuiſſet, in hunc uſque diem antipodes in cœlum delaberentur, harmonia orbium cæleſtium aures noſtras obtunderet, intelligentiæ iſtis orbibus rotandis inſudarent, ignis ſphæra proximam Lunam amburerer, denique barbaries integro adhuc regno ſuo

gau-

gauderet. Sic ſane non difficile erit multas myriades invenire eorum, qui pro ſanctitate numeri denarii in prædicamentis mortem æquo animo ſubire velint; quæ tamen cæteris puerilis ſuperſtitio videtur. Deinde ex teſtibus illis integræ legiones deficient, ſi conſideretur, pleriſque nunquam in mentem veniſſe vocabulo *per ſe* Deum ab origine juris naturalis excludere. Denique omnia iſta teſtimonia demum in auctoritatem unius ex anteſignanis barbariei, puta Thomæ, aut Scoti reſolvuntur, quorum commenta demum in popularia dogmata evaluerunt, poſtquam cæteri iſta ſine debita inquiſitione in ſua ſcripta tranſtulerunt; & uno anſere bibente reliquos omnes ſitis corripuit. Præſertim cum notitia juris naturalis valde confuſa & jejuna fuerit, antequam hoc demum ſeculo de iſto in formam artis redigendo a quibuſdam eruditis labor ſuſciperetur. Id tamen retulit unus & alter, qui recens ex iſtis oris advenientes hic me ſalutarunt, in publico conflictu ejus diſputationis Velthemium clamore Martem Homericum ſuperaſſe, & ignea facie, horridis capillis, oculiſque ardentibus furiam aliquam egregie expreſſiſſe. Quin non erubuiſſe in tam frequenti cœtu vel decies exclamare; *me nulla agnoſcere officia hominis erga Deum & ſeipſum*. Ergo vel ſcripta mea non legit Velthemius, vel impudentiſſimus eſt mortalium, qui ſunt & fuerunt. Pari rabie multoties fuiſſe ingeminatum; *adulterium penes me hactemus ſaltem turpe haberi, qua ſupponeret creationem animalis rationalis & ſocialis; adeoque ſecundum mea principia adulterium non turpe dari inter vaccas & boves vel inter caſeum & butyrum*; qui ſunt floſculi Velthemiani. Quid eſt furere, ſi hoc non eſt? Ergo cum neget Velthemius, adulterium ſupponere creaturam rationalem & ſocialem, ex ipſius mente adulterium dabitur inter creaturas, in quibus nulla eſt diverſitas ſexus, & ad ſe multiplicandum potentia, nec minus inter creaturas, quæ fidem conjugalem neque intelligunt, neque dant. Quin & deinceps homicidium non turpe erit, ſi felis murem occiderit. Quod porro erat opus, ut Velthemius tanta contentione aſſeveraret, adulterium, in ſe & ſua natura turpe eſſe; cum idem a me adſtruatur L. I. c. 2. §. 6. & in *Apologia* Quo tamen non obſtante certiſſimum manet: non dato homine, adulterium non dari; ſicut non dato homine Velthemius Jenenſe auditorium rugitu ſuo non erat impleturus. Sed nec omitti debet, quod cum unus opponentium urgeret, *cum actiones hominum per circumſtantias, id eſt, res extra ipſam actionem, fiant morales, non videri, quomodo actio in ſe & ſua natura moralis eſſe poſſit*; Velthemius reſpondebat: *Præcellens Dn. Magiſter, adjuro conſcientiam tuam, eloquere, an firmiter credas cum venerandis noſtris Theologis, dari actus per ſe honeſtos*. Quod ille Magiſter præmiſſa contentione obſervantiæ ſuæ erga *Maxime Spectabilem* (magis adhuc audibilem) Dn. Decanum affirmabat. Et ſic argumento erat pleniſſime ſatisfactum. Quid hac diſputandi via compendioſius? Quæ tamen alteram iſtam diſſertationem invidit fortuna, alio me ingenii Velthemiani ſpecimine beavit, dum donante amico dilectiſſimo obtinere licuit *Synopſim Inſtitutionum Juris naturalis* manuſcriptam, quam is auditoribus ſuis ad calamum dictavit. Cui ipſe auctor non vile pretium ponit, quando eam *Nucleum juris naturalis* indigitat. Quo ſcripto etſi nihil indoctius aut inficetius vidiſſe meminit; veritatem tamen adhuc conſtare deprehendi *Pliniano* illi: *Nullum librum tam malum eſſe, qui non aliqua ex parte prodeſſet*. Ingens quippe operæ pretium fuit didiciſſe floſculum illum Latinitatis Velthemianæ, *in Analytices ſtudio non magis verſati ſunt quam rana viridis in nucis arbore*. Nec minoris fuit definitionem legis cognoviſſe, qua immane quantum eum ſibi placere audio. *Lex eſt*, inquit, *dictamen practicum in materia univerſali, quo neceſſitas actionis exprimitur in genere morum*. In qna quid myſterii latitet, patebit, ſi aliis eam vocabulis exterlerimus. Si igitur *dictamen practicum* enunciatio, quæ non cognoſci ſolum, ſed & in actum deduci debeat, *in materia univerſali*, id eſt, quæ omnes illos tangat, ad quos enunciatio dirigitur; *quo neceſſitas actionis exprimitur in genere morum*, id eſt, quo ſignificatur quid agendum, quid omittendum, ut actiones bonæ vel malæ, laude vel vituperio dignæ haberi queant. Hic primo neceſſum erat exprimi ſubjectum, abs quo dictamen illud proma-

manaret; num id intellectus ſit divinus, an humanus, an uterque. Dein ad cujuſdam actiones dirigendas id dictamen ſpectaret, ad proprias, an ad alienas. Denique unde ea neceſſitas proveniret. Quam ex ipſa actione reſultare abſurdum dictum videtur; cum eadem aliter concipi nequeat, quam prius aliquid, & diverſum ab actione, quodque adeo in ipſam actionem operetur. An & quatenus illud, quod mortales dictamen intellectus divini concipimus, Deo lex dici poſſit, alibi a nobis expoſitum fuit. Deum omnia quæ agit optime agere, & per eſſentiæ ſuæ perfectionem non poſſe non optime agere, & quæ cum iſta non congruunt, non poſſe non omittere conſtat. Sed quia legem aliter concipere non valemus, quam aliquid extrinſecus neceſſitatem adferens certo modo actiones dirigendi: inde ſi quis velit Deum legi ſubijcere, faciat id ſuo periculo. Quod ſi igitur ad legem, quæ in homines cadit, ea definitio reſtringatur, vitioſum eſt, quod ea legibus poſitivis applicari nequit. Quando autem lex naturæ dictamen recte rationis aut intellectus dicitur, nihil aliud innuitur quam medium, quo iſta lex inveſtigatur. Atque ea ratio ut recta ſit, & talem ſeſe intelligat, oportet ut firmo fundamento ratiocinia ſua ſuperſtruat. Quod nullum alind inveniri poteſt, quam conditio humani generis; niſi quis cuilibet perſuaſiones, ſæpe oppido quam irrationabiles, pro lege naturali velit venditare: ſicut ſtolidum ſit, ultimum hoc habere argumentum demonſtrandi aliquid juris naturalis eſſe; qnod recta ratio aliter de hoc vel illo actu judicare nequeat; Sed & illud conſtat, ſi definitio illa applicetur juri humano, inepte a Velthemio §. 11. tradi, *dictamen intellectus* eſſe aliquid prius, quam *normam ſeu regulam Juſtini* ſi dicere velis, hominem ſibi ipſi legem naturalem ferre, aut intellectum humanum dictare quid poſſe antequam objectum adſit. Sane ponenda eſt lex naturalis tanqnam norma juſti, antequam intellectus humani dictamina practica poſſint exſiſtere. Id autem nimis quam ingenioſum, quod Velthemius, tantopere alias a novitatibus abhorrens juris naturalis novam denominationem comminiſcatur, qnaſi *quod primo ac per ſe fundatur in natura actus, quam præcipit aut prohibet, ita ut propterea jus ſit, quia hunc actum præcipit, aut prohibet, quia e ſua natura debitus aut illicitus eſt*. Quo commento uti nihil vanius, & per quod juri naturali circa actiones morales non amplior tribuitur operatio, quam ephemeridibus circa motum planetarum: ita obiter ſcire velim, quomodo a contradictione ſeſe liberare Velthemius poſſit, dum *præcipi* aut *vetari* a lege naturali dicit, quæ jam *in ſua natura* erant *debita* aut *illicita*? Quid enim præcepto opus eſt, ſi iſta alias fieri utique debebant? Aut ergo lex naturæ ſupervacua eſt; aut ſi cum effectu præcipit ac vetat, utique actus debitos aut illicitos facit.

Sed fædet quiſquiliis Velthemianis diutius immorari, niſi quod obiter ſpectandum, quid in demonſtrationibus valeat, qui tanto faſtu peritiam Analyticis crepat; ut tandem diſcamus noſtra ratiocinia in circulum (quæ figura perfectiſſima utique eſt,) diſponere, & præſultore Velthemio in perpetuam vertiginem circumvolvi. Si enim quæras ex iſto, quare verbi gratia adulterium juri naturali repugnet, reſpondebit; quia in ſe & ſua natura eſt turpe. Si quæras, quid ſit in ſe turpe, reſpondebit; quod rectæ rationi ut tali non convenit. Atqui rectæ rationi qua tali non convenire eſt juri naturali repugnare. Igitur juxta Velthemium adulterium juri naturali repugnat, quia juri naturali repugnat. Ac proinde falſum eſt, quod clamat, *turpe in puncto rationis prius eſſe; quam juri naturali repugnare*. Sed & par erat, eum, qui viam præcepta juris naturalis deducendi nobis placitam ita importune impugnat, ingenioſius quid aut planius afferre. Quid autem tanto hiatu dignum trifaux iſte profert? *Principium primo primum*, inquit eſt; *honeſta per ſe ſunt expetenda; turpia per ſe ſunt fugienda*. Atqui ſane, ne nunc dicam, quod ſtolide ſit omiſſa mentio ſubjecti, cui aliqua honeſta aut turpia ſint; circa hoc principium quærere licet, non ſolum quid honeſtum aut turpe per ſe ſit, quod non niſi congruentia aut diſconvenientia cum recta ratione definiri a Velthemio ſolet; ſed etiam eouſque non poteſt adquieſcere intellectus noſter, ut rationem omnino noſſe velit, quare & unde vel in perſeitate, vel in dictamine rationis neceſſitas inſit. Eoque Velthemio

vel

vel iterum circulus ſuus erit perſultandus, vel ſi vertigine liberari cupit, demum noſtræ methodo inſiſtendum: ex qua iſta propoſitio a priori demonſtrari poteſt. Sicuti & illud nemo ſanus abnuet, imperium Dei eſſe, quod hominem ad appetendum honeſtum & turpe fugiendum primo movet aut movere debet, non autem perſeitatem Velthemianam. Deinde ne hoc quidem tantum demonſtrandi artificem decebat, pro *principiis ſecundo primis* venditare ſententiolas, verbi gratia, *neminem lædere*, *ſuum cuique tribuere*, veras quidem, ſed multis determinationibus adaptandas, priuſquam ex iis diſtincta & liquida ſcientia haberi poſſit. Sed & nimis quam iracundum, fuſtes ſtatim intentare, ſi qnis dictata Velthemiana in oracnlorum vicem arripere detrectet. Quid enim ſi Reges, ac integri populi iſtorum veritatem in dubium vocent? Quid fuſtibus ſuis hic efficiet Velthemius? An clamoribus ſnis eoſdem protelabit, qui norunt, animal Cumanum eſſe, quam maxime vocale? Quibns porro argumentis hoſce convincet Velthemius, ſi nihil præter dictamen ſuæ rationis crepare poſſit apud tales, qui ſuam rationem diverſa dictantem non minoris æſtimant, & legiones Scholaſticorum a Velthemio in ſubſidium evocatas adunco naſo ſuſpendunt? Plura occurrunt in eo ſcripto emblemata, veluti quod §. 57. juris naturalis *cauſam efficientem* dicit *hominem*. Aut quod §. 55. hominem tradit *tamdiu vivere in ſtatu animalis*, *non item in ſtatu hominis*, *quamdiu uſus rationis ſe nondum exſerat*, *aut ad annos diſcretionis homo perveniſſe dicatur*. Cui adjungi debet inauditum hactenus dogma a Velthemii diſcipulo publica diſputatione Jenæ promulgatum: quod *majeſtas ſit non-Ens*. Nimirum quia ad majeſtatem ſufficit ſuperiorem non habere, nec requiritur poteſtas gubernandi civitatem; & quia ſtatim majeſtate Velthemiana præfulget, qui in regionem deſertam ejectus nec dominum habet, nec ſubditum. Quæ monſtra errorum aliis exagitanda commendamus.

Reſtat adhuc Geſenius Garlææ Præſul; de quo tamen eloquar, an ſileam dubito. Nam ea eſt hominis ruditas, impudentia, & veſania, ut merito quivis cordatus tam tetrici monſtri contactum refugere debeat. Qui cum nil niſi obſcænam virulenti pectoris ſaniem eructet, paſſim impio abuſu dictis ſacris interpolatam, *benedictionom tamen Chriſtianam* emittere videri vult. Prorſus uti reliqua fanaticorum natio tunc, cum maxime delirat, ſacro inſtinctu agitari ſeſe ɔlamat. Verum, uti peculiare ſcriptum iſti opponere ſupervacuum erat; ita poterit hic obiter cæteris, qui ex me oppugnato gloriolam inauſpicato captarunt, ſubjungi Geſenius tanquam vilis appendix, & in qnem jactari queat illud tritum; *ultimum occupet extremum ſcabies*. Saltem ne in poſterum arguat me criminationes, ad quas plane tacui, agnoviſſe. Ex decoro igitur Geſenius a mendacio ſcriptionis ſuæ exordium capit, quaſi ego *in ſuprema Regni curia enixe contra ipſum & famam ejuſdem egerim*; qua ſuper re monitnm ie dicit *ab eo qui procul habitabat, & bene cupiebat*. Dignus hoc Oreſte Pylades; qui circa veritatem non nimis curioſum ſe oſtendit. Equidem ſi ejuſdem reipublicæ cives eſſemus, comes iviſſet Geſenius editoris Indicis. Nunc quid contra exterum incuria hujus Regni agerem. Præſertim cum ejus ſcripta tantum ruditatis ac veſaniæ præ ſe ferant, ut famæ ſuæ neminem infeſtiorem, quam ſeipſum, hoſtem experiatur. In eo autem nihil a me peccatum eſt in reverentiam, quam *Sereniſſimo Electori Saxoniæ* debeo, quod modeſte, & Geſenii demum, aliorumque malevolorum importunitate coactus, ſuper nimis præcipiti Miniſtrorum Ipſius judicio queſtus ſum. Nam de iſthoc negotio nihil ad Ipſum relatum conſtat; & ſi Optimus Princeps conſultus fuiſſet, haud quidquam decorum jndicaſſet, inaudita partis alterius defenſione ſententiam ſuperſtruere libello famoſo, per carnificem flammis dando. Quod ſi autem iniqui aliquid mea querela habet, ſane is, quem publice provocavi, ſuam exiſtimationem non deſtituet, nec *Cenſuræ* iſtius *ſanctimoniam* Velthemio alicui aut Geſenio aſſerendam committet. Ac vel ideo iſtum omnibus ingenii ſui copiis explicatis in aciem, prodire cupiebam, ut cum adverſario non erubeſcendo congredi liceret, ac tandem Geſenio ſimilium hominum ruditus obticeſceret. Quid porro ad rem præſentem, quod Geſenius de Monzambano gannit? Sane publicam famam extinguere penes me non eſt; & cui non ſufficit, quod publice ejuſdem me au-

Digitized by Google

auctorem abnuerim, qua ratione iſtis os obturem? *Ejuſdem caput 6.* exercitii gratia a me defenſum adverſus eos, qui id impugnarunt. Quid præſtiterim judicent harum rerum intelligentes, & affectibus ac præjudiciis vacui. Cætera quæ carpuntur defenſorem accipiant, an minus, mea parum intereſt. Præſertim cum quæ liberius ibi quibuſdam ſcripta videntur, auctoris, quiſquis demum is ſit, religioni aut pietati nihil præjudicare queant; ſi cogitemus, quam ille ſibi perſonam imponat, aut quales loquentes introducat. Et qui neſcit, quam multum interſit, Davuſne loquatur an herus, is quæſo abſtineat de ejuſmodi ſcriptis judicium ferre, ni inter Midæ ſocios cenſeri velit. Ergo fama illa de Monzambano, cui a me contradictum fuit, non obſtat, quo minus adhuc Puſendorſius, quam Geſenius eſſe malim.

Sed ne ſolis conviciis fœdas chartas maculaſſe videatur, circa rem ipſam quoque aliquid nugari conatur Geſenius. Ac primo quæritur, me ipſius demonſtrationibus non reſpondiſſe modo tam ſcholaſtico, quam ipſe propoſuerat. Cujus quidem rei nulla alia fuit ratio, quam quia inficeti hominis veſtigia legere nolui. *Iniquum me in jus naturæ* arguebat, quod *atrocem ipſi injuriam intuliſſem, mendacium & calumniam exprobrando.* Ego reponebam, me legitima *retorſione* uſum fuiſſe. Apparet puto, me ad minorem reſpondiſſe. Tantum enim abeſt, mihi unquam in animo fuiſſe Geſenium lædere, ut quid hominis ille eſſet, & quænam inter ſumos Garlaeæ deliria eum agitarent, perpetuo ignoraturus fuerim, niſi me epiſtola illa inſipida ultro laceſſiviſſet. Puto autem ſatis gravem injuriam eſſe, alicui falſo tribuere ſcriptum venenatum, ut ipſe vocat, & *atheum.* Eam injuriam ut in me hærere paterer, nullum jus obligabat. Repellendi non expeditior via, quam ut mentitum eſſe dicerem, qui hæc de me aſſereret. Præſertim cum nondum auditum foret de aliquo privilegio, per quod Geſenio impune ſit honeſtorum virorum famæ inſultare. Atqui in ea accuſatione ipſe mihi non conſto. Modo enim a Geſenio ſcriptum VVarenbergii *aperte* mihi, modo Fratri meo tribui queror. Nimirum quia Geſenius ſibi non conſtabat, & aliquando VVarenbergium ita delineabat, ut facile appareret, me peti, aliquando talia ipſi tribuebat, quæ non in me, ſed in Fratrem meum cadere poterant. Ea cauſa fuit, cur retorſio alternative conciperetur. Sat *aperte* autem aliquem arguit, qui ſcripto publico id facit. Et licet hæc verba non expreſſe ſint poſita; tu Puſendorfi ejus ſcripti es auctor; extreme tamen ſtupidum fuiſſe oportet, qui non viderit, noſtrum nomen abs Geſenio vellicari, quod & ipſe menti ſuæ *obverſaſſe*, dum iſta ſcriberet, fatetur. Et ſtatim atque illa epiſtola prodibat, paſſim amici de injuria nobis illata monebant. Id autem frequens eſt; ut & qui obliquis verbis alium pupugerit, directe & citra ambages vapulet. Neque vero mirum eſt, Geſenium titubanter ſcribere de viris, quos tam parum noverat; cum ſolenne ipſi ſit ad furioſi inſtar diſcrepantia ſibi blaterare. Sicut *benedictio Chriſtiana* eidem vocatur, qui ſpurciſſimus libellus famoſus eſt. Et qui modo nil niſi dicta ſacra crepat, & ſchema hypocriticum oſtentat, mox obſcœnitate conviciorum cum balatronibus & ambubaiis certat. Quæ cum ita ſint, ſatis puto manifeſta eſt injuria, qua retorſionem meruit Geſenius. Ac ſupervacuum eſt iſtius verba hic producere, quæ *vel κατ ρητόν, vel per æquipollentiam, vel per conſequentiam planam, facilem & apodicticam id quod volo arguant.* Iſta enim quibuſvis expoſita ſunt; & vehementer diſſuadent Medici, ne iſtud ſcriptum denuo attingam; quod graviſſima nauſea, ſtomachique languor inde ſit proventurus. Recte porro ego a Geſenio poſtulavi, an, ſi retorſionem meam abs ſe amoliri vellet, probaret, vel me aut Fratrem meum auctorem eſſe dialogi VVarenbergiani, vel nuſquam ſe id ſcriptum nobis tribuiſſe. Nunquam autem credebam, eo uſque impudentiæ proceſſurum Geſenium, ut poſterius negare auderet, quod in clara luce eſt poſitum; & poſtquam noſtrum nomen ſcripto publico in conſpectu orbis eruditi infeſtaſſet, ultro poſtulaturum, ut ego hoc ab ipſo factum probem. Et inde dubitaveram, num ſenſus communis illi ineſſet, qui probari adhuc ſibi poſtularet mendacium & calumniam, quam ſcripto publico evomuetat. Quod ſi autem altera via retorſionem declinare volebat, tunc utique probandum ipſi incumbebat, vere eum dialogum nobis tribui, mihi autem ſimpliciter id nega-

gaſ-

gaſſe ſufficiebat. Quid ergo mea verba cavillaris, Geſeni, niſi ut compluſculas paginas numis & calumniis implere poſſis? Aut cur adeo tumultuaris, quod tua æque ac famæ mendacia proprio vocabulo a me fuerint deſignata?

Secundo loco negat Geſenius, Aſinium Tenebrionem abs ſe defenſum. Quod ergo aliud non modica parte ſui ſcripti agit? Magnam vero vim *Chriſtiani amoris*; per quam *contemtim ſentire* non poteſt Geſenius de Nicolao Beckmanno, *quem Regia Majeſtas tanto munere dignata eſt*, utut Eadem Regia Majeſtas iſtum munere dimotum *propter Indicem editum cum infamia relegaverit*. Niſi forte arcana quædam genii conſpiratio iſta illuſtria ingenia Tenebrionem & Vigilem jungit; quorum ſcripta quoque pares Gratias redolent. Cur porro Geſenius tam odioſe altera jam vice cuculat judicium Sarcmaſii de meis Elementis Juriſprudentiæ, eo tempore latum, quo ille in Parnaſſo ſomniabat? Cum alii jamdudum injuriam mihi factam publicis ſcriptis oſtenderint, & ipſe auctor, uti amici retulerunt, aliam plane mentem poſtea induerit. Unde mihi nunquam curæ fuit injuriam iſtam perſequi: & non degenerem animi duxi; qui errorem ſuum emendare potuit. Ergo quod nunc Geſenius iſta dudum ſepulta iterum in lucem protrahit, merito vapulare deberet, ſi nova plaga in homine, qui pudorem plane decoxit, locum haberet. Qui autem *Pacificum a Lapide* & ejus ſcripta novit, non multum referre agnoſcet, quid ipſe de aliis ſcribat aut judicet. Qui Bavium non odit, amet tua carmina Mævi. Quanquam & deformes buccæ ſuos baſiatores quandoque inveniant, & ſimiles labra lactucas appetant. Præterea ex alio me capite iniquitatis in legem naturæ reum arguit Geſenius, quod *contemtim ac duriter habuerim legatos Dei, qui ex officio debite ſuper periculoſis novitatibus monuerint*. Ubi primo quidem miramur, quare ardelio Garlebienſis tam importune ſolicitus ſit, quid in aliena republica geratur. Si quis enim apud nos alterum injuria afficiat, ſunt judices, ſunt tribunalia; nec unquam ea cognitio Gardelebiam remittetur; ut plane cuculus iſte non opus habeat tam tædioſe ingeminare, quid ab hoc vel illo recte, quid ſecus geſtum fuerit. De cætero nunquam ego debitum honorem ſacerdotibus detraxi, inter muneris ſui limites verſantibus, iiſque ut in converſatione civili amicis uterer, operam dedi, ac ſi unum vel alterum excipiam, neminem eorum novi, quem non amici loco habere poſſim. Id tamen firmiter mihi perſuadeo, Deo propitio poſſe gaudere illum, quem unus aut alter ſacerdotum iniquis odiis perſequitur. Nec minus fas eſſe, ſalutem famamque ſuam contra ſacerdotem, quam alium quemvis, defendere. Sed & hoc ſtatuo, cenſuram librorum ad eos pertinere, qui ſummum in civitate imperium habent, & quibus eandem hi delegaverint. Eam ſi quis alius proprio auſu involaverit, non magis ipſius ratio habenda eſt, quam prætoris, ſi extra limites juriſdictionis ſuæ jus dicere aggrediatur. Quin & ubi in ea re malitioſe aut imperite verſatus ſit, injuriam non accipit, ſi digna facto ſuo vocabula audiat; præſertim cum ipſe Geſenius, velut qui poſt longum delirium repente ad ſe redit, non abſurde addat; *quamvis humanæ illorum actiones humanorum errorum rubigine tangi & tentari facile potuerunt: nec enim humani quidquam a ſe alienum putabunt*. Denique nec id ſaltem in diuturno illo intervallo negabis, Geſeni, ſi quis vel ex officio vel ex amore veritatis, aut charitate Chriſtiana alterum ſuper errore omnino monendum ſibi duxerit, illi eſſe obſervandum, ut revera in altero hæreat, de quo ipſum moniturus eſt; ut alterius errorum idoneis argumentis convincat; ut denique amice eundem hortetur errorem ſuum exuere. Ubi nihil horum præceſſerit, quid faciendum mihi ſuaſeris tu, qui ob impactam retorſionem in furias abiiſti? An cenſes, cum ſilentio gladium jugulo fuiſſe excipiendum? Puto igitur ad demonſtrationes Geſenii ſic eſſe reſponſum, ut etiam acutiſſimis diſputatoribus, qui *Gardelebiæ habitant*, ſatis fieri queat: quorum peritiam expreſſit ſupremus eorum choragus Geſenius, dum dicit, *quod Profeſſor in publicis diſputationibus illos, qui Theſibus tuis opponunt; jubere ſoles; reſponde ad Syllogiſmum*, &c. Nam quantum ego memini, hoc quandoque reſpondenti ingeritur, opponenti nunquam.

Enimvero uti in conviciis ſpargendis nemo

nemo Geſenium facundia ſuperaverit; ita ubi ad ſeria tandem deveniendum erat, nihil ipſo eſt aridius, ſic ut non amplius latret, ſed muſſitet. Eo breviori reſponſioni amoliemur hominem rudiſſimum. Quam late ego ſocialitatem extendam, tradidi L. I. c. 3. §. 15. *de Officiis*. Eam in conſtituendo juris naturalis fundamento rationalitati opponere, ſtolidum eſt. Mox, ne ob calumniam ſuam erubeſceret, ſimulat ſe meum reſponſum non capere. Dixi, *religio quatenus ad diſciplinam juris naturalis pertinet, intra ſphæram hujus vitæ terminatur*, id eſt, ex ſola religione naturali jam nemo ſalvatur. Rationem attuli in libello *de Officiis L. I. c.* 4. §. 8. Hoc ſi quis negare velit, admittere cogetur, dari viam ſalutis æternæ extra Chriſtum. Move aures, Geſeni, ut ſciam, an hæc jam intelligas, ſimulque fatere, nequiſſimum te calumniatorem eſſe, qui illud, quod ego de *religione, quatenus ad jus naturale ſpectat*, enunciavi, malitioſe detorques ad religionem ſalvificam, quæ ad juris naturalis diſciplinam nequaquam pertinet; quaſi nempe etiam ſalvifica religio a me pro nudo vinculo reipublicæ haberetur. Denique antequam *cum ratione mecum agere* deſinat Geſenius, hoc ratiocinium, ingenii & candoris ſui monumentum nobis relinquit. *Quia expedit, ut publice civitas perſonet doctrinis cum fine civitatum congruentibus*, id eſt, quia, uti ego explicavi, ſolida & bona ethica & politica in civitate doceri debet; igitur ex mente Gesenii *parum intereſt, turpis ſit ſive honeſta, ſive vera ſive falſa religio, modo huic civitatum fini apta ſit & congruens*. Quid hoc argumento ſolidius? Ne nunc multis oſtendam, quod neque vera religio fini civitatum, quem ego deſignavi, quidquam obſit, neque falſa proſit. Cæterum ut bona fide rationi renunciaſſe Geſenium credamus, ecce obſoletum ſuum carmen de polygamia recinit, quaſi ego iſtam, *velut remedium promovendæ pietatis* commendaverim. Sane nunquam credidi, aliquem fore tam ſtupidum, quin intelligeret, id me dixiſſe; non eſſe, quare circa impugnandam polygamiam tantopere trepident certi homines, cum abs nullo vitio orbi Chriſtiano inprimis in Europa minus periculi, quam ab hoc immineat. Unde fruſtra tanta cum conſternatione ad arma conclamari, ubi hoſtis non apparet. Præſertim cum nulla major calamitas maritis obvenire poſſit, quam ſi plures ſimul habere uxores cogantur, in cujus mali remedium mortem ſint optaturi.

Sed nimirum pauca hæc a Geſenio obiter tantum adducta fuerunt. Summa autem laboris ipſi fuit ſpecimen oſtendere, in quantas furias homines fanatici poſſint ire. Cujus non minima pars eſt, illis, quos ſibi inſectandos ſumſere, gratia divina velle interdicere. Verum mi Geſeni, poſtquam ſemel terrorem digeſſimus, quem quondam fulmina Vaticano emiſſa vertici ſolebant generare, non facile adducimur ut credamus, Præſuli Garlææ claves cœli erebique commiſſas. Sed nec ea, quæ inter nos agitatur lis, Miniſterium Eccleſiæ, ejuſque ſanctimoniam ullo modo ſpectat. Tu venenatum ſcriptum mihi falſo tribuis: ego injuriam mihi fieri, addita retorſione, teſtor. Tu excandeſcis, & maledictorum atque calumniarum plauſtra evomis: ego quantum ad meam defenſionem, ac retundendæ tuæ impudentiæ ſufficere judicatur, repono. An & in hoc caſu qui ſacerdotis furorem abs ſe repulerit, unctos domini violaſſe judicabitur? Quin potius ſi cui ex tuo ordine omnino placeat virus ſuum in alterum evomere, tutius cathedra ſacra abutetur, ubi intemperies animi & affectuum malignitas ſpecioſiore ſub prætextu deſævire poteſt. Aſt ubi ad ſcriptionem publicam idem provolaverit, non eſt quod eximiæ quid ſortis præ reliquis ſibi polliceatur. Si enim falſi quid aſſerit, erroris arguetur. Si fictis criminationibus de aliorum exiſtimatione detrahere inſtituat, mendax & calumniator audiet. Si inepta ſcripta edat, eruditis ludibrium debebit. Si rationem ejeraverit, ſtolidus judicabitur. Si quæ convicia eructet, nihil penſi habuerit, furere videbitur. Si imperite de rebus, quas non didicit, judicium fere inſtituat, Midæ fraterculus nuncupabitur. Porro uti cum Præſulatu Garlæano nihil mihi negotii eſt; ita quæ pro ſalute mea cura vigilias tibi, mi Geſeni, imperat, plane ſupervacua eſt. Neque enim tali nobis ſacerdotum genere hic opus eſt, qui ſub imagine precum fœdam animi inflammati rabiem exhalant. Dira quoque iſta carmina tuo potius capiti cane. Et ſi qui

qui precando vales, ora, ut tuam tibi ruditatem & veſaniam agnoſcere detur. De cætero uti haudquaquam timidum aut imparatum me offeodent, ſi quibus forte deinceps calamum in me ſtringere placeat, modo inſcitiam, iracundiam, & fœdas calumniandi artes procul habeant, ira Geſenio id honoris ſufficere debet, quod mea opera ad quelemcunque nominis celebritatem protactus fuerit, qui antehac in alta velut caligine Garlæam bibebat. Si in poſterum furere pergat, optimum reſponſi genus fuerit, contemnere & ſilere.

SAMUELIS PUFENDORFII
EPISTOLA
AD
AMICOS SUOS PER GERMANIAM,
SUPER LIBELLO FAMOSO,
QUEM
NICOLAUS BEKMANNUS, QUONDAM PROFESSOR IN ACADEMIA CAROLINA,
NUNC VERO CUM INFAMIA INDE RELEGATUS,
MENTITO NOMINE VERIDICI CONSTANTIS
SUPERIORI ANNO DISSEMINAVIT.

NON dubium eſt, *Viri amici*, quotquot vel collegio quondam, vel converſatione, vel literarum commercio, vel benevolentia ex ſcriptis meis concepta, vel alia ratione mihi conjuncti eſtis, quin gravem dolorem atque indignationem conceperitis, prorepente in conſpectum veſtrum exſecrabili libello famoſo, quo fœdiorem quidem orcus nunquam in opprobrium ſeculi evomuit. Quanquam enim & ipſa dictio hominem omnino ſtupore ac ruditate arguat, & tota nefarii ſcripti facies nil niſi profeſſam mentiendi rabiem præ ſe ferat: dolendum tamen videbatur, adverſus me potiſſimum fuiſſe exſerendum; quouſque furor, infernali agitatus œſtro, procedere, & quid extremum in mentiendo atque calumniando foret. Sane multi in vicem mercedis pro utiliſſimo labore ſuo maleferiatorum importunitatem ſunt experti; in plurimos quoque innocentes viros fœda & abſurda multa ſæpe numero jactata ſunt; tamen quantum mihi ex hiſtoria literaria notum eſt, hoc certe ſeculo exemplum non extat viri eruditi, cujus veræ & innoxiæ ſententiæ per inſcitiam aut pravitatem malevolorum malignius detortæ ſint, vel qui obſcœnioribus mendaciis, modoque magis ſceleſto adſperſus ſit. Quin & cum hactenus creditum fuerit, penes monachos & miſſifices palmam impudentiæ extitiſſe circa adverſarios ſuos fœdis mendaciis & criminationibus onerandos; jam tandem repertus eſt novus Alaſtor, qui calumniatorum anteſignanis omnem ruborem poſſit abſtergere. Quorum & hoc inſigne eſt artificium, plauſtra mendaciorum in alios jactare, ac dein poſtulare, ut iſta falſa eſſe oſtendatur; perinde quaſi accuſaſſe & convicia ſparſiſſe ad criminis probationem ſufficiat. Cæterum eo iniquius ſors mea

comparata eſt, quod nec plane ſilere ad mendacia iſta liceat, nec alius detur; qui horum vanitatem ita perſpicue demonſtrare queat & tamen honeſto viro cum infami iſto Alaſtore congredi erubeſcendum ſit, cui jam amiſſo honore & exiſtimatione ea noviſſima voluptas petitur, quam magnitudo infamiæ apud deſperatos gignere ſuevit. Equidem apud eos, qui me norunt, defenſione nulla opus eſt, quibus de abſurditate horum mendaciorum abunde conſtat. Honeſti autem & cordati viri ultro ejuſmodi ſputeas chartas deteſtantur; improbumque judicant, de viris integræ ſemper famæ ſiniſtri quid ſuſpicari ex tali ſcriptionis genere, quod apud omnes populos moratiores infamiam & grave ſupplicium meretur. Et ſi eo res humanæ redierunt, ut ejuſmodi chartis aliqua fides habeatur, jam omnium atrociſſimorum ſcelerum reus eſt, cui impudens & nequam inimicus obtigit. Eſt tamen non quibuſvis tam candidus animus, nec id probitatis in plurimos mortales cadit, ut quæ aliis infertur injuria, eam abs ſe quoque non plane alienam judicent. Alii utut pleraque conficta agnoſcant, tamen non omnia plane de nihilo eſſe ſuſpicantur. Denique qui odio aut invidia in nos flagrant, aut qui ex ſcriptis noſtris oppugnatis laureolam aucupantur, ſaltem in ſinu gaudent, quacunque via moleſtiam mihi creari, ſi non aperte ejuſmodi ſcelus approbare audent, quod non deteſtari impuri animi argumentum eſt. Viſum igitur fuit hanc ſcriptionem publicare, non ut me ab objectis criminibus purgem, quorum vanitatem Deus, cujus notitiam nihil fugit & multi honeſti viri, queis vita moreſque mei penitius perſpecti ſunt, norunt; aut quod cum tetrico cadavere hominis jam civiliter mortui luctari velim: ſed ut Germaniæ ob oculos ponam exemplum inuſitati cujuſdam & humanam malitiam ſupergreſſi furoris, qui inter prodigia & oſtenta hujus ſeculi referri mereatur. Simul & hæc inde proveniet utilitas, quod adverſarii mei, qui tam inficetum mihi bellum movere inſtituerunt, non magnopere criſta erecturi ſint in lucem protracto ſuo anteſignano, qui primus incentor fuit omnium turbarum, quæ in me, meumque librum ſub ſignis Inſcitiæ, Livoris & Calumniæ ſurrexerunt. Plurimum autem ad illuſtrationem totius negotii faciet, ſi Cerberum iſtum ex antri ſui tenebris protractum in aperto velut campo publice ſpectandum deſtituam. De quo tamen nihil tradam, niſi quod in notitia omnium eorum inter quos iſthæc ſcribo, verſatur, & quod ſi opus ſit, fide actorum publicorum, & literarum authenticarum probari poſſit. Neque enim ut Beckmannus deterrimus bipedum habeatur, figmentis opus eſt, qui dum vixit, hoc unicum omni ſtudio egit, ut ſtoliditas & pravitas ſua in obſcuro ne latitaret.

Nicolaus igitur Beckmannus Heida apud Dithmarſos oriundus, cum eo tempore, quo bellum Svecicum in Polonia & Boruſſia deflagrabat, Regiomonte egiſſet, ubi miros profectus in Saltationibus Polonicis fecit neſcio qua occaſione in familiam certi cujuſdam Comitis Svecici ſe contulit, ut ejuſdem filium prima literarum elementa doceret. Holmiam poſt finitum bellum delatus nulla alia re, quam ſtoliditate potuit inclareſcere, quæ in faciem ipſi ſolebat exprobrari. Poſt ſexennium in familia Comitis abſumtum Marpurgum abiit, juris ſtudio ſe applicaturus. Ubi dicitur *Medullam* ſuam *Juſtinianeam* ex privato collegio Manuſcripto Profeſſoris cujuſdam compilaſſe, vel potius id paucis in locis interpolatum præfixo ſuo nomine Pariſiis poſt edidiſſe. Certe vix triennium eſt, cum Nobilis quidam Svecus, qui Marpurgi aliquandiu hæſerat, præſentibus quibuſdam ſtudioſis, & Profeſſore uno hic loci diceret: Marpurgenſem illum Profeſſorem Beckmanno plagii actionem intentaturum. Id certe patet eam Medullam alium præferre genium a *Commentario ad Inſtituta* aliquot poſt annos ſcripto; nec eam ſpirare ruditatem & veſaniam, qua hic ſcatet; cum tamen alias intra tantum temporis ſpatium in melius ire debuiſſent ſtudia hominis. Quicquid hujus ſit, ſaltem deſcriptio ejus libri non exiguo labore ipſi conſtitit, cujus intemperantia iterum Pariſiis contraxit, Aureliis titulum Doctoris, qui miros homini ſpiritus dabat, præſenti pecunia emit. Commendatione Comitis, cui per ſexennium inſervierat, profeſſionem juris Romani in Academia Coralina tunc recens inſtituta nanciſcitur. In qua qualem perſonam acturus eſſet, ipſo inaugurationis die luculento ſpecimine prælulit, dum pro-

Digitized by Google

proceſſione ad ædem ſacram cœpta ſuper præcedentia cum Schwartzio, qui tunc extraordinarii Profeſſoris Theologiæ titulum gerebat, ita acriter contendit, ut ad manus res jamjam deventura videretur, ni cæteri ſe inter poſuiſſent. Et hæc ratio eſt quare in libello famoſo, dum *viros Magni Nominis* recitat, meos hic loci adverſarios, ſeipſum anteponat Schwartzio, ut vel nunc ſaltem dignitatem ſuam adverſus iſtum vindicet. Quid poſthæc auſpicia turbarum apud nos dederit, memorare ſupervacuum eſt. Quæ me tangunt paucis recenſuiſſe ſuffecerit. Ab initio igitur bonus ille vir amicum ſe mihi ſimulabat, & cum ſub adventum meum forte in Fionia abeſſet, cujus ædibus tantiſper uti conſtitueram, ipſe in domo ſua conclave unum atque alterum per ſex puto hebdomadas mihi concedebat, donec proprias mihi ædes emiſſem. Pro quo officio plus ipſi diſcedens donavi, quam quanti totius anni penſio eſſe poſſet. Quanquam autem ſtoliditatem hominis & pudendam ruditatem primo ſtatim congreſſu deprehendebam, eo minus tamen colliſionis ab eo mihi metuebam, quod & curtæ ſuæ ſupellectillis conſcium eum crederem, & cum in diverſo ſtudiorum genere verſaremur, vel Cujacium peritia juris ſuperare poſſet, ut luminibus meis nequidquam obſtrueret. Panlatim tamen deprehendere cœpi, quam profunda invidiæ flamma iſtius pectus adureret; & quod omnes fortunæ ſuæ rationes hic loci in eo ſitas crediderit, ut ego hinc abeſſem.] Cum nondum huc appuliſſem, (quod poſtea mihi cognitum eſt,) non dubitavit ab Illuſtriſſimo Academiæ Cancellario per literas petere; efficeret, ut ego Heidelbergæ manerem, ſe enim cum collega ſuo facile partes meas ſuppleturum. Etſi reſponſum accepit, quo non magnopere gaviſus fuit. Primis temporibus, dum amicum ſe adhuc ſimulat, ſubinde aures meas obtundebat, laborarem, ut in aula ſplendidiore munere potirer. Quod quo conſilio caneret, facile apparebat, poſtquam non obſcure ægreſcere ipſum animadverti, cum videret domum meam a nobilibus adoleſcentibus magis ac magis frequentari. Apertius ſeſe livor cœpit exſerere, cum intellexiſſet, librum meum jam ad umbilicum deduci, & mox loco debitæ cenſuræ ſubjiciendum. Ipſe enim mire ardebat, primus huic loco ſcriptis ſuis famam conciliare. Igitur ſtatim quatuor aut quinque commentarios ad Inſtituta in menſa ſua diſponit; ex illis novum, ſi diis placet, commentarium generaturus; & vix paucis paginis utcunque conſcribillatis, ejus imprimendi licentiam Holmiæ per literas petit. Mox bibliopolam ſolicitat, ut eidem imprimendo ſumtus ſuppeditet, ſpe præſentiſſimi lucri facta. Nam confirmabat fore, ut ita cupide iſte liber emeretur, ſicut calentes a fornace ſimilæ ſolent; quæ ipſius verba erant; Cum iſti perſuadere non poſſet, ut pecunias ſuas perdere vellet, propriis ſumtibus tam nobilem ingenii ſui fœtum in lucem protrahere conſtituit. Ut tamen omnino me præverteret, typographum in has leges adigere tentabat; nullam paginam imprimendam ſuſciperet, antequam opus ſuum eſſet abſolutum. Hoc quoque conatu depulſa miſerrima ambitio eo acerbius indoluit, quod mihi poſtea injungeretur, commentarium ipſius revidere, ne quid legibus hujus regni adverſum eo contineretur. Nam ruditatem & ſtultitiam ſuo periculo apricari conceſſum ipſi erat. Interea cum per triennium hominis veſania & pravitas ex variis litigiis ab ipſo motis perſpecta, patientiam ſuperiorum conſumſiſſet, initio anni 1671. ſalario privatus eſt, quo inſinuabatur, ſedem furoris exſerendi alibi eſſe ipſi quærendam. Hic igitur judicabat, nnicam ſibi ſupereſſe viam hic locorum ſubſiſtendi, ſi qua me evertere valuiſſet. Etſi ego propalato jam ejus in me livore aperte jactarem; ſi vel maxime dudum ſepultus ego forem, ipſum tamen Beckmannum manſurum. Exinde hoc potiſſimum parario conſpiratio illa adverſus me cœpit, de qua in Apologia mea ſatis expoſitum fuit. Et ipſe, dum in typographiam ſubinde graditur, aliquot articulos, cerebro ſuo non quadrantes, annotaverat; ſed quos cæteri ſocii tanquam ad rhombum nihil plane facientes reiiciebant. Ac Schvvartzius illibatam gloriam ex confecto Indice Novitatum ſibi vendicatum ibat. Spes autem erat fore, ut ſi *tanti nominis viri* (ex elogio Beckmanni) ſupercilio me ſuo notaſſent, & univerſus Sveciæ Clerus in me inſurgeret, & ego inauditus, indefenſuſque condemnarer. Sane tam certam victoriam animo perceperant, ut is

penes

penes quem præcipua factionis auctoritas, (*VVinſtrupius*) cuipiam amico his ipſis verbis diceret: *ne Regem quidem ſervare me poſſe*. Et idem publice in Academiæ Conſiſtorio, me abſente, pronunciaverat; omni mihi ingenio meo opus fore, ut hinc me extricarem. Credo equidem, ſi Beckmanno judice cauſa eſſet diſceptanda. Poſtea cum adverſariis meis ſilentium foret impoſitum, Beckmannus nondum ſibi, quieſcendum putavit; ſed Indicem iſtum, abs ſe quibuſdam in locis interpolatum, Gieſſæ Haſſorum typis excendendum curavit, opera ad hanc rem uſus cujuſdam bibliopolæ Holmienſis; qui cum interrogaret, quare non nomen ſuum ſcripto apponeret? reſpondit; exiguum id eſſe, nec dignum, cui nomen præfigatur; eoque duntaxat fine id conceptum, ut Puſendorfius intelligat, alios quoque homines præter ipſum quid ſapere. Ita homini perſuaſit tam turpem operam ſibi novare, cum viri candorem proceritate corporis, & titulo Doctoris metiretur. Curavit tamen, ut Beckmanni Manuſcriptum ſibi remitteretur, quo auctorem ſuum convincere poſſet, ſi forte poſt eam in rem inquireretur. Cæterum an iſtud ſcelus ſolo Beckmanno auctore ſuſceptum ſit, an vero cujuſpiam alterius ſuaſu, conſilio, aut approbatione, liquido aſſerere nondum poſſum. Et facile patior, ut Beckmannus ſolus ex eo facinore nebulonis titulum reportet. Nec ſi quis particeps fuit ideo pœnam divinam effugiet, utut humani fori ſeveritatem declinaverit. Cauſa autem iſtius flagitii ſuſcepti manifeſte apparet. Spes quippe erat, fore in Germania aliquem præcipitis animi, & male oculati Zeli Theologum, qui conſpectis iſtis chartis, nulla diſquiſitione inſtituta, ſtatim ad arma clamaret. Ex quo novum proſtratæ cauſæ fulcrum acceſſurum judicabatur. Quis enim deinceps dubitaret, quin Puſendorfius ſtatuiſſet, quæ ipſi in mentem nunquam venerunt, ſi doctor aliquis in Germania libellum famoſum velut Apoſtolicum monumentum adoraſſet, aut Puſendorfii tradita in tabellis ſuis & dictatis non reperiri aſſereret. Enimvero uti in eo Beckmannum ſua ſpes non plane feſellit, quod utique infami ſuo ſcripto effecit, ut unus & alter tam turpiter ſe proſtituerit; utque adeo juxta Teutonicum adagium unus ſtultus multos ſtultos faceret; ita in eo falſus animi fuit, quod aut tanti ponderis apud nos fore putaret unius vel alterius viri cœcum judicium; aut ſuum ſe ſcelus ita occulte inſtruxiſſe crederet, ut ejus nunquam convinci poſſet. Nam cum reſciviſſem, quis Francofurti id ſcriptum diſtribuiſſet, facile deinde fuit ad fontem ſceleris penetrare. Noſter autem Beckmannus, cum ſentiret, jamjam ad finem inquiſitionis perveniſſe, repente Holmiam verſus iter arripit, & ex itinere ad uxorem reſcribit, ut ſupellectilem ſuam, quantum poſſet, venderet. In aulam delatus miſſionem ſuam petere cœpit, ſed prævertentibus meis literis dilatus, cum interea Holmiæ Manuſcriptum ipſius coram magiſtratu prolatum eſſet, & jam lictores mandatum accepiſſent, ut poſtera die hominem in carcerem raperent, ipſe rem ſubodoratus, an conſcientia vecors, nocte concubia Holmia profugit, & accelerandæ veredariorum promtitudini, an occultandæ fugæ comitem ſeſe per hoſpitia edidit. Et quanquam ad portus hujus provinciæ mandatum erat, ut ſiſteretur; tamen pro conniventia militum, aut ex litore infrequenti in vicinam Zelandiam evaſit. Hafnia menſe decembri anno 1663. epiſtolam ad me ſcribit, in qua primo me Hamburgum in duellum provocat, eo certiorem ſibi de me victoriam pollicitus, quod ipſe dexteritatis ſuæ in arte gladiatoria non obſcurum ſpecimen dederat, hic loci cum Laniſta quodam circumforaneo, qui licentiam artis ſuæ exercendæ petebat, in magna ſtudioſorum corona tantus Doctor & Profeſſor congreſſus, ut oſtenderet, Beckmanniaſiam verſaniam non legibus ſolum armatam, ſed & armis decoratam eſſe. Sed quia ſuſpicabatur, ægre me deduci poſſe, tempore hiberno iter Hamburgum ſuſcipere, ut cum nebulone ibi depugnarem, carnifici victimam debituro; eadem illa epiſtola minatus eſt, ni ab ipſo perſequendo deſiſterem, ſe mediate & immediate me aggreſſurum, etiam cum diſpendio ſalutis ſuæ æternæ, & illa ipſa mendacia, quæ jam in recenti ejuſdem libello famoſo exponuntur, mihi publice objecturum. Quam epiſtolam ego in Conſiſtorio Academiæ protuli, & quaſdam ex ea ſententias protocollo inſeri curavi. Sic ut iſthoc ſcelus, & univerſus mendaciorum apparatus mihi dudum ſit perſpectus, qui

ex

ex illa ipſe epiſtola fere ad verbum eſt expreſſus. Etſi dolendum ſit, obſcura duntaxat veſtigia apparere tam argutæ ſententiæ, quam in epiſtola poſuerat: ſe jam me provocare, *quia nunc in ſtatu naturali abſque entibus moralibus conſtitutus eſſet*. Quo ipſo candide in beſtiam ſe degeneraſſe profitebatur: Nam in diſciplina juris naturalis beſtia non aliter conſideratur, quam animal in ſtatu quaſi naturali abſque entibus moralibus conſtitutum. Ego tamen minas iſtius flocci faciens, & apud cordatos viros plus innocentiam meam, quam Bekmanni mendacia, valituram confidens, intrepide actionem adverſus ipſum perſequebar. Demum ſententia a Conſiſtorio Academico pronunciata, & in aulam tranſmiſſa a S. R. Majeſtate quidem ratihabetur, ut tamen clementia ſuam teſtaretur, addidit; veniam delicti Beckmannum obtenturum, ſi deprecatione, qua ego contentus eſſe poſſem, me placaret. Sed tantum aberat, ut ille tam inſignem Regiam gratiam amplecteretur, ut potius impudentiſſimas literas, & quales nonniſi a Beckmanno conſcribi poſſunt, ad Conſiſtorium Academicum daret; in quibus poſt prolixos furoris vomitus demum concludit, ſe propter evitandam damnationem æternam precibus uxoris hoc dare, ut lis illa utrinque ſilentio ſopiatur. De injuria mihi facta, aut deprecatione nullum verbum. Minæ tandem repetebantur, & quantum incendium adverſus me eſſet excitaturus. Subjecit tamen, fore ut uterque noſtrum parum honoris inde ſit reportaturus. Quod de ipſo quidem veriſſimum eſt. Nam licet & mihi parum glorioſum ſit, tam tetræ belluæ furorem excipere; tamen apud ſuperiores meos, & omnes honeſtos atque cordatos viros non magis exiſtimationi meæ detrimentum aliquod ex ſceleſto illo ſcripto metuo, quam ſi me furioſus aliquis luto adſperſiſſet. Nam moleſtum quidem eſt circa ejuſmodi ſordes abſtergendas occupari; ſed quo minus alter inſaniat, præſtare meum non eſt. Compoſitione amica hoc modo abrupta, executionem ſententiæ omnibus modis impedire nitebantur, qui Indicem Novitatum hic enixi erant; quod metuerunt, ne aliqua ſcintilla ex iſtius infami rogo in ipſorum barbas tranſvolaret; quorum unus (*Schwartzius*) *per vulnera Jeſu Chriſti* obſecrabat, ne id fieret. Cum ea res in Senatu Regni in utramque partem diſceptaretur, S. R. Majeſtatis effatum dubitationi finem impoſuit; *Puſendorfio petenti juſtitiam denegari non poſſe*. Igitur menſe Aprili anno 1675. ſententia in Beckmannum hic publice in foro promulgata, & *Index Novitatum* per carnificem igni perquam luculento datus eſt; ex cujus cineribus novus jam libellus famoſus ad phœnicis inſtar ſurrexit. Et inde tutum jam eſt Beckmanno libellos famoſos edere, & citra reſpectum Dei hominumque mentiri, qui ſemel in deſperatum furorem induit, ut ſeipſo profitente malit jacturam ſalutis æternæ facere, quam adverſus me non inſanire. Et honore jam omni exutus nihil novæ infamiæ amplius capit. Nam ne fuſtigationem ſubeat, facile per hos belli tumultus cauturum ſe ſperat.

Cæterum ut eo minus dubium reſtet illis, qui animal iſtud penitius non norunt, nullum mendacium tam abſurdum eſſe, quo aſſerto Beckmannus erubeſcere poſſit; age unum & alterum ipſius factum proferamus hic loci patratum, quo tempore adhuc inter honeſtos viros cenſebatur. Ac ne quid jam repetam de ſceleſta illa epiſtola, ſine ſubſcriptione Holmiam miſſa, de qua mentio ſit in Apologia noſtra cujus Beckmannus auctor laudatur: anno 1669. honorato cuipiam Viro, (cujus nomen, cum neſciam, an hoc gratum ipſi ſit futurum, hic apponere ſuperſedeo) furti crimen objiciebat. Cauſa coram Commiſſariis, magnæ dignationis viris, hic loci cognita, mendacii & calumniæ convincebatur noſter Beckmannus, ut ſyllogiſmis in forma adornatis magnos ſtrepitus dediſſet. Quod tamen tempore pœnam magis, quam infamiam declinavit, tantam injuriam interpoſitu amici condonante iſto viro; cui ſatisfactionis loco erat, quod Innocentiam ſuam demonſtraſſet, & Beckmannum ad agnitionem injuriæ ſuæ adegiſſet. Poterat hoc ſufficere, ne inter honeſtos viros luridum ſuum os amplius oſtendere auderet. Audiamus aliud ejus factum non paulo fœdius. Per longum ſatis tempus domi ſuæ mola manuaria inſtructa Regis reditus defraudaverat Beckmannus. Re tandem per telonas deprehenſa, furtivo molitori mulcta centum thalerorum ſimplicium dicitur. Hic ut

Digitized by Google

ut telonam ulciſceretur, publice ipſi peculatum, furtum, homicidium, aliaque crimina objecit. Res coram Commiſſariis examinatur: Domino Doctori aqua ubique hætet. Quid hic tanti nominis Juriſconſultus ageret? qui ut unius delicti pœnam effugeret, pluribus ſe per vetanam malitiam induerat. Nihil jam reſtat, quam ut pudoris & exiſtimationis jactura, ipſi viliſſima graviorem pœnam declinet. Interventu amicorum Sveno Jonæ filius (id telonæ nomen eſt,) utcunque placatur, poſtquam egregias Doctor literas reverſales ſcripſiſſet in hanc ſententiam: ſe crimina illa, quæ longo ordine enumerantur, ipſi objeciſſe, non quidem animo ea probandi, ſed ut ſuſpectum ipſum redderet, quaſi & ſibi ab eodem facta fuerit injuria. Sed cum jam deprehendat, hanc rem ſibi ad effugiondam mulctam prodeſſe non poſſe; igitur ſe iſta retractare, & telonam ab omnibus objectionibus immunem declarare. Telona viciſſim injuriam ipſi condonat, ſalvo tamen ſuperiorum jure. Quomodo tantus Juriſconſultus malitioſum calumniatorem & mendacem diſertius deſcribere poterat? Aut quem ſibi amplius locum inter honeſtos viros reliquerat? Extant adhuc illæ litteræ Beckmanni manu ſubſcriptæ, & exempla earundem in multorum manibus verſantur. Quam facile ergo fuerat, poſt hæc ſpecimina famoſum libellum procudere, inſulſis refertum mendaciis, homini deſperato, infami atque inteſtabili, cui unicum hoc vitæ pretium reſtabat, quacunque via ardorem vindictæ in me exprimere? Nec eſt quod aliquem moveat temeraria illa aſſeveratio, qua mendaciis ſuis fidem adſtruere conatur impuriſſimus bipedum. Cui enim erectis digitis & conceptis verbis poſt præmiſſam de pœna perjurii admonitionem juranti de re, quam oculis ſe ſuis vidiſſe diceret, juxta leges hujus Regni fides haberi non deberet; illius exſecrationi aliquod pondus tribuetur ex inſamibus ſuis tenebris crocitandi in tali actu, qui meri ſceleris cauſa ſuſceptus eſt? Perinde ac ſi quis magnifice de pietate alicujus furis ſentire velit, ideo quod dum ad furandum ſe accingit, ſuper ſucceſſu Deum invocat.

Quanquam autem æqui rerum arbitri ex dictis facile judicaturi ſunt, quo numero habendum ſit ovum abs ejuſmodi corvo excluſum; ne tamen Alaſtor voto ſuo ulla ex parte potiatur, neve ex mendaciis ipſius vel minima ſuſpicio hæreat, quædam ad libellum famoſum annotare placet, quæ ad impudentiam calumniæ illuſtrandam aliquid videbuntur facere. Ac levicula quidem illa & prope puerilia prætereo, quibus tamen Alaſtor putavit ſeſe animo meo ægerrime facere; quod tam ſolicite *magiſtrum* me, & *philoſophum*, ac *philoſophiæ profeſſorem* vocitet. Ea enim erat non minima invidiæ cauſa in me, quod ego loco, & ſalario, quam ipſe, gaudetem ſplendidiore, cum tamen titulum Doctoris nunquam appetiviſſem, nec me purum putum Legiſtam tuliſſem. Quaſi omnem eruditionem titulis ſcolaſticis metiri neceſſum eſſet; aut quaſi inter eruditos opprobrio foret, aliquid præter aridas legum allegationes noſſe. Sic & ridicule *riſus* meus notatur a graviſſimo ſcilicet viro, qui repente jam tertius e cœlo cecidit Cato. Quod vocabulum neſcio quo inſtinctu jam invaſerit homo, qui per totam vitam riſui aliorum præbuit materiam, niſi quod bona fide Porcius ſit. Etſi quod riſui tam infeſtus ſit, minus mirum videri jam debeat, utpote qui veſania ſe ſua eo redigit, ut ringendi potius quam ridendi cauſam habeat. Eoque jam, ſi Diis placet, nobis comminiſcitur novam *Academiam Catonianam*, cui ipſe in Apollinis vicem præſideat, non quidem Muſis Gratiiſque, ſed Infamia, Furore, Flagitio & Barbarie ſtipatus. Quo ipſo collabuntur amicorum ejus magnificæ fabulæ, hic magna aſſeveratione ſparſæ; eundem ejurata vita literaria Fuldæ Cancellarii munere potitum; poſtea Marti ſe conſecraſſe, & tribunum militum, mox præfectum equitum factum, quaſi ad utrumque officium ſat commendationis habeat cum infamia relegatum eſſe, aut a laniſta circumforaneo vapulaſſe. Sed iſthæc leviora mittamus. *Athei & atheiſmi* convitium & in libello famoſo, & in epiſtola encyclica utramque paginam implet. Quod cur Alaſtori potiſſimum placuerit, cum ad mentiendi impudentiam nihil interfuerit, an parricidium mihi & latrocinium, & piraticam, & veneficium, & plura alia objeciſſet, in promtu cauſa eſt; ut nempe ejus vocabuli atrocitate ſacerdotes in me irritaret. Enimvero improbe plane de ſacro ordine ſentit Alaſtor, ſi cre-

eredit, apud eundem veſani hominis maledictum in libello famoſo eructatum ponderis aliquid habiturum adverſus virum bonæ ſemper famæ, ipſumque ſtatim ad nutum impuri calumniatoris in iras abiturum. Sane ego longe prolixius mihi polliceor de prudentia & circumſpectione iſtius ordinis: nec facile ſpero ullum cordatum tam prodigum fore exiſtimationis ſuæ, ut ſub auſpiciis Beckmanni tam infami militiæ nomen ſit daturus, in qua nihil aliud quæratur, quam ut Innocentis viri fama variis mendaciis & calumniis maculetur. Sed excutiamus potius argumenta, quibus Alaſtor probare inſtituit crimen tam atrox, & tantopere abhorrens a profeſſione & vita mea, & a præſumtione illa, qua dum vixi apud omnes bonos, qui me norunt, gaviſus ſum. Arguuntur primo *peſtifera*, *nova & inaudita principia*: quæ ſcilicet, ex conſideratione rerum & hominum, operum utique divinorum, hauſta, quam proxime ad ſana tradita Stoicorum, ad religionem autem Chriſtianam examuſſim quadrant. Circa quæ excolenda laborem a me ſuſceptum profiteor eo fine, ut quantum in me quibuſdam Proteſtantium ſcholis exturbarem jejunam illam Ariſtotelis Ethicam, circa evolvenda undecim virtutum vocabula ſatagentem & politicam ejuſdem inutilem, ac quædam dogmata reipublicæ pernicioſa continentem integritati & ſanitati reſtituerem: utque noſtrates ex ſana ratione, quam lacunis Moraliſtarum, quod juſtum & injuſtum ſit eruere mallent. Quem meum laborem & ſcopum rei literariæ & publicæ ſalutarem exſtitiſſe, vel hoc argumento non parum confirmor, quod ſentiam Satanam, per primarium ſuum ſatellitem tantum furorem in me effundere; utpote cui dolet, regnum tenebrarum detrimenti quid capere. Qui & ipſe non alio modo uſus eſt in perſequendis puræ re‑ ligionis inſtauratoribus, quam ut doctrinam ipſorum juxta & vitam peſſimis calumniis onerarer. Et ſane ſi Dei & veritatis cauſam ageret Alaſtor, ejuſmodi artibus, quales in me ſint uſurpatæ, haud quidquam opus erat. Jubentur quoque ab Alaſtore ſignum atheiſmi eſſe *entia Moralia*; quæ utique fuerunt, quamdiu genus humanum extitit. Sed quod eadem antehac in ordinem non ſunt digeſta, nec ipſorum indoles curatius tradita, philoſophorum incuria in culpa eſt. Quæ & ipſa jam a Viro ingenioſiſſimo D. Erhardo VVeigelio, Mathematum apud Jenenſes Profeſſore, lingua Teutonica ita perſpicue ſunt expoſita, ut ne a ruſticis quidem obſcuritatis amplius accuſari poſſint. *Indifferentiam omnium actionum humanarum* a me traditam fœdum eſſe mendacium, ut crediderim, ipſum diabolum eo prolato erubeſcere poſſe, quippe quod plane beluinum ſtuporem arguit. Quid enim rationis illi ineſſe queat, qui diſcernere neſciat actionem humanam & moralem a nudo motu phyſico a lege abſtracto. Inprimis velut ſedes novi atheiſmi in epiſtola inſimulatur *liber primus*: quem cum Beckmannus a ſe non intelligi ipſe fateatur, quo atrocius contra iſtum exclamat, eo gravius furere eſt cenſendus. Per *Novitates* meas nihil in jure naturali immutatum eſt, cujus præcepta perpetuo ſunt & fuerunt eadem: ſed diſciplina ejus juris, modusque tractandi & demonſtrandi culturam atque polituram capit. Et erroribus ac nævis ejuſdem facies exſplendeſcit. Sed nec illud ad atheiſmum pertinet, ſi quis contra ignorantiam, malitiam & invidiam apud ſuperiores ſuos præſidium petat & inveniat: aut ſi cordati Principes ſuorum hominum maleconſultum fervorem temperent, ne per inania litigia exiſtimationem ſuam proſtituant. Id porro commentum non minus ſceleſtum, quam abſurdum eſt, quod odium, quo Hobbesii nomen apud multos laborat, in me transfundere ſtudet Beckmannus, & cæteri, qui me allatrant. Cum tamen non ea modo, quæ iſte in religione novavit, expreſſe a me improbentur; ſed & meum fundamentum, ex quo ego juris naturalis præcepta deduco Hobbeſianæ hypotheſi directe contrarietur. Ego enim Stoicorum ſanæ ſententiæ proxime accedo; Hobbeſius autem Epicureorum hypotheſin recoquit. Et ſi quis Richardi Cumberlandi ſcriptum eodem anno in Anglia, quo meum opus in Svecia editum, cum meo accurate conferre velit, videbit omnia fere, quæ iſte in Hobbeſio reprehendit, a me quoque fuiſſe notata: cum tamen idem ex profeſſo hoc egerit, ut Hobbeſii hypotheſin deſtrueret, ego autem in acceſſorii duntaxat loco habuerim ejuſdem errores notaſſe. Id tamen non diffiteor, me quædam Hobbeſii loca conatum explicare:

plicare; ex dextra interpretatione emollire; multa, quæ cum recta ratione congruunt, retinuiſſe. Quod cur mihi non liceat, nondum apparet: niſi forte illud vehementer ad rem facit, quod Alaſtor iſtum *religione Calvinianum* (quem mox *atheum* deſignat,) & *natione Anglum* tam ſolicite inculcat. Quaſi non infinita Chriſtianorum multitudo tantum non in verba Ariſtotelis juraret, qui & religione ethnicus, & natione Græcus fuit. Id tamen valde argutum: quod Beckmannus, ut eruditus orbis jam tandem quid de Hobbeſio ſentiendum intelligat, ad *præfationem commentarii ſui ad Inſtituta* lectorem remittit. Id enim non ex ambitione tantum fit, ut *tanti nominis vir*, quem ſeipſum vocat, propria commendatione ſcripto ſuo auctoritatem conciliet: ſed & hac ratione unius vel alterius curioſitatem irritaturum ſe ſperat, ut eum librum emant, Beckmanni ſumtibus impreſſum. Sed videte, quam non invideam homini extremum famis remedium. Ipſe ego quantum poſſum ſuadeo, hortor, oro obſecroque omnes, qui Aſinii Tenebrionis ſectam ſequuntur, emant ſibi iſtum Patriarchæ ſui fœtum, & ſacroſanctum habeant tanti viri monumentum, ex quo noſtra ætas videre poteſt, quid ultimum ſit in ſtoliditate. Neſcio etiam an multum ad rhombum faciat putida illa fabula de pugna duorum Studioſorum, mirandum ſpecimen acuminis Beckmanniani; in qua illud elegenter ex ingenio Beckmanni eſt expreſſum, quod ea diſputatio *inter pocula* feratur ſuſcepta. Nam id habet noſter. Poſt tertium poculum Syllogiſmi in forma rupto velut repagulo qua data porta ruunt, & menſam turbine perflant: ac totum tectum nil niſi Quicunque Atqui, Ergo reſonat. Sed id valde præter decorum, quod illi, qui a meis partibus ſteterat, victoriam tribuit, non ſine ſævo omine pro Beckmanno & cæteris, qui ipſius novæ militiæ nomen dederunt. Circa *Monzambanum*, de quo magnam vim mendaciorum cumulat Alaſtor, quæ alio loco a me dicta ſunt, repetere tædet. Quem uſque adeo non capit ſtupor Beckmannianus, ut audere non erubeſcat, eo libello *everſionem ſtatus publici per Germaniam quæri*: cum tamen Severinus fundamenti loco ſubſternat: ſtatum Germaniæ, pace VVeſtphalica conſtitutum: eſſe conſervandum, nec contra eam quidquam novandum. Quo ipſo & libertatem Ordinum Germaniæ, & ſecuritatem religionis Proteſtantium inniti, cæcus ſit, qui non videat. Ut mirari ſatis non poſſim, illos potiſſimum id ſcripti impugnaſſe, qui hiſce partibus favere tenebantur. Audiamus tamen argumenta, quibus me iſtius libelli auctorem convincere inſtituit. Ait, in tota Svecia *juxta propriam confeſſionem* a Magnatibus me auctorem haberi. Aſt ea confeſſio nuſpiam extat. Eum *Magnatibus in Svecia & aliis in fidei & amicitiæ teſſeram a me datum eſſe*, impudentiſſimum eſt mendacium. Nulli mortalium unquam libellus iſte a me dono datus fuit. Imo ille ipſe codex, quo ego utor, ab ornatiſſimo viro Antonio Chriſtiani Rigenſi, tunc meo Heidelbergæ contubernali, ex nundinis Francofurtenſibus dono mihi afferebatur. Quam ficulneum porro eſt ratiocinium inde deſumtum, quod ego *σχῆμα* illud politicum de republica irregulari, ad ſtatum Germaniæ applicatum, exercitii cauſa defenderim? De ſtylo nemo minus quam Beckmannus judicare poteſt, quo nemo unquam ſtolidius ſcripſit. De *Sphæra cœleſti* Severino & Apologiæ meæ præfixa ridiculum eſt, quaſi nulli alii libri hoc inſigne præferant. Apologia mea Lipſiæ impreſſa eſt. Interroget Alaſtor, num & Monzambanus ibidem impreſſus ſit. Par cæteris mendacium eſt, *me ambitioſe eo nomine gloriatum: quod Monzambanum ſcripſerim*. Quis audivit? Denique ad duorum Virorum teſtimonia provocare nulla alia occaſione Alaſtori in mentem venit, quam quia norat, Perilluſtrem quondam Baronem Boineburgium inſignem fuiſſe ſtudiorum meorum fautorem: & cum altero me olim Francofurti frequenter converſatum. Sed mittamus Monzambanum, cui utique aliquis in Germania locus relinquetur, quoad libertas Ordinum, & religio Proteſtantium ibi firmo ſtabit talo. Pergit ſeipſum mentiendo ſuperare Alaſtor, dum ſcribit; *ne nullam Religionem cum Platone* (agnoſcas hominem in omni antiquitate verſatiſſimum,) *aut plane gentilem Romanam fovere*. Quippini. Nam *inter alia in opere* meo *publice ſcripſi, religionem ſtatui reipublicæ eſſe accommodandam, & quaſi pro inſtrumento ad conſervandam ſtatum publicum habendam*.

Quid

Digitized by Google

Quid impudentius unquam orbis audivit? In manibus multorum verſatur liber meus, verſatur Apologia; poſtquam peculiaris adhuc diſſertatio a me conſcripta eſt eradicandæ penitus iſti calumniæ: ubi ad oculum monſtratur, id a me tantum doceri: providendum eſſe rectoribus civitatum, ne ſub ſpecie & obtentu religionis falſa & pernicioſa dogmata politica diſſeminentur. Et tamen non veretur tantum mendacium revomere Alaſtor, cuius falſitatem deprehendere poſſunt omnes, qui legere norunt. Par mendacium eſt, *a me reſurrectionem mortuorum non credi*. Si Beckmannus producere poſſit ullum mortalium, qui Deo teſte aſſerere poſſit, ſe publice aut privatim audiviſſe, me ullo verbo articulum iſtum in dubium revocaſſe, tunc optimus & veraciſſimus virorum Beckmannus a me declarabitur. Sic *non credam ego diabolum dari*, qui ejuſdem ſatellitem tanta rabie in me ſævire ſentio? Nam quæ Beckmannus in me patravit, humanam malitiam longe excedunt. Sed quod *ſpectra* peculiarem articulum fidei conſtituant, nondum audivi. Super quibus ſi quis ad Inquiſitionem me trahat, ita reſpondebo: me nunquam ſpectrum vidiſſe, nec ut videam cupere: Ab imperitis hominibus multa nocturno metu & errore caliginis, aut illuſionibus aliorum fingi putare: Omnibus promiſcue fidem detrahere temerarium cenſere. De *æternitate mundi* nemo me vel diſſerendi cauſa pro Ariſtotele loquentem nunquam audivit; & in libello meo *de Officio* eadem a me expreſſe damnatur. Porro ut ego plura ſabbata celebrem, quam lex divina & antiqua Eccleſiæ conſuetudo jubet, ratio muneris & ſtudiorum meorum non patitur. Quod ſi autem in eodem templo duo Sacerdotes alternis diebus dominicis concionentur, quorum alter cathedra ſacra abutatur ad evomendum in me ſuccum nigræ loliginis, ac omnes occaſiones aucupetur me vellicandi & traducendi; num ullo jure teneor iſtius hominis virus, quod de ſuggeſtu in me evomit, hianti ore præſens excipere? Aut quis me prohibebit tantiſper in alio templo concionem audire? Craſſiſſimum porro eſt mendacium, quod ego unquam *duos delegatos meo nomine* ad ullum hic ſacerdotem miſerim. Omnes, ſi opus ſit, vel jurato falſum id eſſe teſtabuntur. Sed circa *Secretarium Academiæ* ita ſe res habet: Quando primum hic loci bellum contra me movebatur, ut etiam fex vulgi, quæ alia non capiebat, materiam garriendi acciperet, ſpargebatur, a me doceri, debere unum virum duas habere uxores. Iſtas nugas ad aures Concionatoris primarii M. Johannis Erneſti perveniſſe, ex quibuſdam verbis ipſius colligebam. Itaque ne optimus vir in eo errore hæreret, Secretarium Academiæ qui tunc domu mea utebatur ad eum miſi, ut ex meo libro illi oſtenderet, mihi eam ſententiam a malevolis falſo affingi. Quod uti amico animo a me fiebat; ita & in bonam partem id iſte accepit, & ex eo tempore nullum amplius verbum ea de re fecit. De *cantatione miſſarum* ſine dubio per ſomnum Alaſtori in mentem venit. Nam quid iſtæ nugæ ſibi velint, ego plane non capio. Inde aliam mendaciorum ſeriem orditur Satanæ ſatelles. De quorum falſitate etſi Deo omniſcio, & plurimis honeſtis viris, qui adhuc vivunt, & decurſum vitæ meæ norunt, conſtet: pauca tamen addam in gratiam eorum, quibus nulla propior mei eſt notitia. Ac de abominabili crimine primum videamus, quod *anno 1657. & 1658. Soræ* a me patratum ſcribit. Annum 1657. ego a principio ad finem Jenæ in ædibus D. VVeigelii exegi. Anno 1658. ab Illuſtri Viro D. Coyeto Lipſia, ubi tunc menſa D. Joannis Bornii Jureconſulti utebar, evocatus fui, ut ſtudiis filiorum ipſius præeſſem. Nam quod ego nunquam iſti viro *ut ſcriba inſervierim*, ipſe Alaſtor optime novit. Ad memoratum Virum Hafniam perveni, ubi is tunc Legati munere fungebatur, labente menſe Aprili. Cum negotiatio Legatorum Svecicorum extraheretur, Hafniæ ſubſiſtendum mihi erat uſque ad menſem Auguſtum. Quo menſe cum repente bellum recrudeſceret, cum altero Legato Illuſtriſſimo Barone Stenone Bielke, nunc Regni Sveciæ Theſaurario, (nam Dominus Coyetus paucos ante dies ad Regem Sveciæ excurrerat, me Hafniæ relicto) ac omni Legatorum comitatu ac familia in cuſtodiam datus, inque ea per octo menſes detentus fui. Ergo quo tempore iſta Soræ a me patrata mentitur Alaſtor, ego Soram nondum oculis meis videram. Sub finem menſis Aprilis anno 1659. Hafnia dimiſſus Hel-

ſingoram perveni viribus valde afflictis, quod me nondum a febri petechiali recreaſſem; quæ paulo ante Hafniæ me morti prope admoverat, in qua Valentinus Caſpar Rupitius Magdeburgenſis, tunc Medicinæ ſtudioſus, fideliſſime mihi Medicinam fecerat. Feſto Pentecoſtes imminente Frater recreationis cauſa, & præcipue ut D. Henricum Erneſtium ſalutarem, Soram me abduxit. Eo pervenimus die Saturni, quæ feſtum proxime præcedit. Diverſabamur in publico hoſpitio, in quo tunc temporis quoque agebat Habbeus Secretarius Regius, & N. Mullerus Gedanenſis Medicinæ Doctor. Prima feria Pentecoſtes cœnabamus apud Præfectum quondam Soranum D. Georgium Roſencrantz, altera apud D. Georgium VVitzleben Theologum; tertio die Abraham VVonchter, pictor, prandium nobis apparaverat. Quarto die iterum Helſingoram verſus tendebamus, & in tranſitu D. Thomam Bartholinum Roſchildæ ſalutabamus, qui tempore obſidionis Hafnienſis ibi commorabatur. Hoc modo, & in talium virorum conſortio triduum mihi Soræ exactum; quæ ex eo tempore nunquam mihi viſa. Ex quibus & quid de carmine in puellam ſcripto, & de novellis concinnatis ſentiendum ſit, apparet. Et ſatis novi, nemini mortalium Soræ tale quid de me ne per ſomnium quidem in mentem veniſſe, nedum ut unquam conſtans aliqua fama ea de re fuerit. Sed iſta portenta, ut & cætera omnia diaboli inſtinctu Alaſtor finxit, ut illi cui ſe devovit, improbitatem ſuam raro quopiam ſpecimine approbaret, ac ne perjurium ſuum vulgari cuipiam mendacio impenderet. De vita mea Heidelbergæ exacta teſtes excitare poſſum tum, qui inſtar omnium eſt, Sereniſſimum Electorem Palatinum, tum Collegas meos, & tot florentiſſimos juvenes, qui eo tempore ſtudiis ibi operabantur, tum omnes ejus urbis incolas. Quibus vitam me meam adeo approbaſſe confido, ut nihil magis optem, quam Alaſtorem ibidem deprehendi poſſe, ubi in mei gratiam virgis publice cædendus, & cauterio ſignandus ſit. Et ſane uſque adeo vita mihi eo loco non diſſolute agebatur, ut citra vanitatem aſſeverare auſim, præter laborem publice privatimque docendi; plus bonorum Heidelbergæ uno anno mihi fuiſſe evolutum, quam Beckmannus per totum vitæ ſuæ ſpatium inſpexit. Quin & ea, quæ vir quondam longe eruditiſſimus Boeclerus *in epiſtola dedicatoria Notis ad Grotii librum* II. præfixa, de me in vicina Argentina ſcripſit, longe diverſa ratione, atque Alaſtor mentitur, ætatem a me Heidelbergæ exactam inſinuant. Sed nimirum præcipuum fontem omnium calumniarum diſſimulare non potuit Beckmannus, dum nobilem juventutem contubernio meo tunc uſam a me corruptam gannit. Illa enim nobilis juventus tantam mihi invidiam peperit, & eidem a me alienandæ conſpiratio iſta in me inita eſt; de qua ſatis in Apologia mea dictum. Si nullos ego nobiles diſcipulos & contubernales hic loci habuiſſem, ex ipſius Beckmanni judicio, ſanctitate, devotione, innocentia nemo ſuperior me exiſteret. Quod ulterius mentitur Alastor, *Sereniſſimi Electoris Palatini Primogenitum contra Parentis ſalutem & jus divinum male informatum* a me eſſe, ea calumnia in ipſos quoque Optimos Principes redundat. De qua ut omnibus conſtet, pauca hæc ſufficere poſſunt. Anno 1667. cum jam decretum eſſet de me in Sveciam evocando, Sereniſſimus Elector Palatinus Sereniſſimo itidem ſuo Filio juſſit, me certum aliquod penſum extra ordinem explicare; (nam habebat alios ordinarios ſuos informatores.) Id quod intra tres menſes æſtivos abſolutum fuit. Ac nemo ulterius inquirendum judicabit, ubi intellexerit, id ab Ipſo Sereniſſimo Electore, Principe divinarum atque humanarum rerum callentiſſimo, fuiſſe mihi injunctum. Atque iſte exiguus labor tantum abeſt, ut *ſine præmio* mihi fuerit exactus, ut ipſe Alaſtor non ſemel fauces ſuas grandi illo poculo, quo præter alia eo nomine donatum me norat, proluerit. Per ſummam quoque impudentiam teſtes excitat Dominos Blumium & Bœckelmannum, quos honeſtiſſimos viros de hoc negotio ne ſomniaſſe quidem conſtat; quorum nominibus ideo abutitur, quod forte audiverat, eos parum æquo in me animo fuiſſe. Sane Blumius quo tempore iſta informatio fiebat, in miniſterio & gratia Sereniſſimi Electoris Palatini non erat. Bœckelmanno autem nihil unquam negotii cum informatione Principis fuit, cujus directio D. Johanne Ludovico Fabricio, viro

viro mihi amiciſſimo, commiſſa erat. Par prioribus mendacium eſt, quod addit Alastor: *Voluiſſe Sereniſſimum Electorem ignominioſe me Heidelbergæ dimittere*. Cum nemo Heidelbergenſium ignoret, Sereniſſimum Electorem, meum diſceſſum ægre tuliſſe; noluiſſe tamen incrementa fortunarum mearum, quæ Svecia quærebam, impedire. Quin poſt diſceſſum meum Idem clementiſſimam ſuam in me propenſionem non verbis ſolum, ſed & re ipſa una plus vice teſtatus eſt. Ejuſdem generis eſt, quod Alastor pergit: *precario me profeſſionem philoſophicam juris naturalis in Scaniæ adeptum*. Sane extant adhuc literæ Illuſtriſſimi Regni Cancellarii ad fratrem meum tunc Pariſiis Reſidentem, quibus ab eo requirit, ut mihi perſuadeat, ne vocationem Svecicam abnuerem. Et quam precario huc venerim, teſtatur ſalarium; & locus mihi aſſignatus primarius, cujus invidia Alaſtorem non parum aduſſit. Ejus quippe ſtupor digerere non poterat, leges Dei maiore dignatione quam Juſtiniani haberi, & in iſtis evolvendis non minus ingenii & eruditionis, quam in hiſce requiri. Puto jam ſatis a me oſtenſum fuiſſe abs nullo homine, cui illa mica honeſtatis & bonæ mentis reſtat, tantam *varaginem*, ut Beckmanniana latinitate utar, fœdiſſimorum & abſurdiſſimorum mendaciorum potuiſſe conſarcinari, ni patris mendaciorum diaboli inſtinctu ferretur; cui ut eo firmius ſe pignoraret Alaſtor, perjurio tandem in conſpectu Germaniæ ſeſe adſtringit. Ergo vivit profecto Deus, qui impium hominem, cui ſalutem animæ ſuæ immanibus odiis & vindictæ libidini immolare propoſitum fuit, dignis demum ſuppliciis mactabit; poſtquam, quæ hactenus pro ſceleribus inflicta eſt caſtigatio, malitiam nefarii capitis tantum induravit.

Post eructatum perjurium cætera mendacia ſecurius & languidiore aſſeveratione expromuntur. Nam quod atrociter in apologiam meam invehitur, facile Beckmanno ignoſco. Ibi quippe ſub Aſinii Tenebrionis vocabulo ſuis ſe coloribus non infeliciter depictum conſpicit, & quod hactenus ludibrium omnibus, qui cum ipſo converſati ſunt, exhibuit, jam etiam ignotis debet. Inde Alaſtor, velut proprio veneno exhauſto, a fratre & patrono ſuo dilectiſſimo Pontifice Garlehienſi nonnulla mutuo ſumit, & ſolicite enumerat officia erga certos viros *magni nominis*; inter quos ipſe proximum a primo locum ſibi aſſignat, quæ a me violata jactat. Ubi illud ex arte calumniandi, quod plures huic negotio immiſcere conatur, qui idem ad ſe nihil ſpectare aperte profitentur, Illuſtres juvenes meos diſcipulos Dominum Foſſium, Cervinum, & Papke. Deinde uti ample nimis officia mea erga iſtos, quibuſcum mihi revera negotium fuit, enumerat, quorum pleraque non agnoſco: ita male Beckmannus omiſit illa officia, quæ viciſſim ab iſtis mihi debebantur, ſimulque quales iidem adverſus me ſeſe geſſerint. De hoc enim niſi conſtet, durius an mollius juſto illi a me habiti ſint, judicari non poteſt. Nec amplius quid dici jam opus eſt, niſi hoc, ut Deus retribuat illis, ſicut de me ſunt metiti. Id tantum addo; inauditum hactenus mihi fuiſſe, me *ab Epiſcopo VVinſtrupio*, aut alio quopiam *publice athciſmi accuſatum*. Et quanquam alias ab ipſo nihil omiſſum eſt, quo mihi nocere poſſit: tamen non eo delirii proceſſiſſe eundem crediderim, ut Beckmanno tam deteſtabili maledicti formula præire non erubuerit. Dehinc velut in torrentem ſe effundit eloquentia Beckmanniana, qua mirifice ſe jactat, ac ſubinde ingenii ſui ſtricturas ſpargit; velut quod de colluſione mea cum diabolo ructat, oblitus, ſe paulo ante ſcripſiſſe, diabolum a me non credi; item *de Caligula Chriſtianorum perſecutore*, & *communione uxorum Platonica*, quæ, ſi diis placet, a me aſſeritur L. VI. c. 5. §. 15. Qua declinatione fauces ſibi præparat ad evomendum obſcœniſſimum mendacium, quo vel ipſe Beckmanni choragus erubeſcit, qui ne mendacia auctores tantum ſuos maculent, aliquam probabilitatis ſpeciem illins circumdare inter arcana artis ſuæ habet. Heidelbergæ id factum ſcribit cum totius urbis ſcandalo. An per horam mihi ſubſiſtere ibi, & in honeſto munere verſari licebat talia patranti? Fingit quoque de uxoris meæ ſenectute, quæ æqualis mecum eſt ætatis, & duos menſes, antequam Heidelberga diſcederem, pulcra me prole parentem faciebat. Ex cujus ore nemo mortalium unquam verbum paulo liberius, nedum tam fœdæ rei narrationem audivit. Et quam plane mente moti hominis

eſt

Digitized by Google

eſt fingere, *me ipſam coram multis honeſtis viris & matronis ad hanc confeſſionem adegiſſe*? Nam flagitia utique ut taceantur, auſtores operam dant. Ut tamen Leſtori appareat, qua occaſione Alaſtori in mentem potuerit venire tam fœdam fabulam fingere, narrabo leviculum quid omnibus hic loci notiſſimum. Quando in conviviis, uti jam ſupra innui, ſyllogiſmis ſuis jam prope nos eccitarat, ego reſtinguendo diſputandi ardori, & quia alias in omni congreſſu hilariori Beckmannus deridiculo eſſe ſueverat, in ſteriiitatem matrimonii ipſius jocari incipiebam, qui alias vel Centauris generandis ſufficere videbatur, ſi corporis molem ſpeſtares, poſſe. Cæteris inde pariter cum riſu in eum cavillantibus, ita paulatim a ſyllogiſmis ipſius reſpirabamus. Iſtas facetias tam inficeto modo nunc ultum it Alaſtor. Dialogum *Sinceri VVarenbergii* a me non fuiſſe conſcriptum non modo ipſe Beckmannus novit; ſed & probe ipſi cognitum eſt, quis revera ejus ſcripti auſtor ſit, quippe qui in Svecia notorius eſt. Verum iſthoc mendacio fraterculus ipſius Geſenius Garlæanus demerendus erat; cui de fide & amore tam egregii viri ex animo gratulor. Inde recoquitur explosa dudum calumnia de religione ad ſtatum reipublicæ accommodanda; cui fulciendæ advocatur Monzambanus, qui utique dogmata theologica ad rationes politicas examinare inſtituit. De quo etſi meum non ſit rationem reddere; obiter tamen addo, omnibus non cœcutienribus perſpicuum eſſe, ſcriptorem iſtum præſupponere; religionem Chriſtianam genuinam & ſinceram, prout a Salvatore noſtro & Apoſtolis fuit promulgata, nihil continere veræ politicæ adverſum. Sed quia pleræque Chriſtianorum ſeſtæ ſyſtematibus ſuis Theologicis, ex quibus ſingulæ viam ſalutis æternæ unice hauriri contendunt, aliquid dogmatum humanorum admiſcuerunt: igitur uti ſapientibus fas eſt diſcernere, quid in religione divinum ſit, & quid hominibus originem debeat; ita & iiſdem licet detorſiones articulorum fidei, & quicquid eſt aſſumendorum humanorum, quod in Theologiam irrepſit, ſub diſquiſitionem vocare, quatenus continent aliquid politicæ adverſum, poſtquam Theologi circa demonſtrandam talium falſitatem ex Sacris Literis ſatagunt. Quod tamen idem Severinus de multorum Sacerdotum vitiis ita libere non dubitavit ſcribere, id & ipſe ægre fero; & dudum optavi, ut vir quiſpiam cordatus atque eruditus eam accuſationem ex hiſtoria Eccleſiaſtica & civili rerumpublicarum Chriſtianarum, tum ex praxi communis vitæ, ipſaque experientia ſolide refelleret. Nam ut Beckmannus aliquis eius ordinis advocatum ſe ferre velit, id oppido quam indignum eſt. Tandem ut ſibi per totum ſcriptum conſtaret Alaſtor, ad extremum fingit, multa me ex libro meo adhuc Manuſcripto monitu amicorum & precibus uxoris, (quæ nimirum ſtudia mea moderatur,) deleviſſe, ne cum Theologis mihi controverſia oriretur. Atqui nemo mortalium librum meum manuſcriptum evolvit, antequam Holmiæ cenſuræ offerretur; imo nec poſt eandem, antequam impreſſus divulgaretur. Ac eam anſam arripiebant architeſti primi Indicis meum librum in ſuſpicionem vocandi, qui tunc tempori hic loci præcipui erant amicorum meorum, aut eſſe ſaltem debebant. Qui & ipſi muſſitaſſe dicebantur, me poſt cenſuram quædam addidiſſe. Sed utramque criminationem refellere poteſt manuſcriptum meum, quod adhuc mihi aſſervatur.

Hoc igitur ſcripto Nicolaus Beckmannus *pios viatores* in Germania contra me excitare potiſſimum laborat, eadem fere ratione, qua ipſius frater, Pontifex Garleanus, inter Scanos claſſicum in me canebat. Quorum auſpiciis qui militiam in me ſuſcepturi ſunt, ſucceſſum ſibi, prædamque & gloriam pro ducum ſuorum dignitate liquido augurari poſſunt. Quanquam apparet Beckmannum non modicum ad ſua ſigna concurſum ſibi polliceri Lipſiæ, VVittebergæ, Jenæ, & Garlebiæ. Hoc ipſum enim manifeſte conſpicitur non ſolum ex infami libello, ſed & ex epiſtola, quam incluſo libello famoſo ad Lipſienſes, Jenenſes, & VVittembergenſes, nec non Geſenium Garlebienſem eodem argumento conſcripſit. Hujus epiſtolæ autographa duo, quæ VVittebergam & Garlebiam deſtinabantur, quomodo in manus meas pervenerint, operæ pretium eſſe duxi memorare. Commendaverat eas epiſtolas Beckmannus Francofurti ad Mœnum in nundinis autumnalibus civi cuipiam Salfeldenſi, cui nomen Mi-

Digitized by Google

Michael Gutvvaſſer, ad præſcripta loca curandas, qui ex dicta urbe ad nundinas Lipſienſes erat profecturus. Hic quanquam alias virum non noſſet, precibus tamen ipſius permotus eam operam in ſe ſuſcepit. Cum Jenam tranſiret, epiſtolam unam famulo communi Academiæ tradidit; cujus cuſtodiam procul dubio ſtatim Velthemius ſibi aſſeruit, draconis in vicem aureo velleri invigilaturus, ut hoc ſpecimen generoſi & candidi ſui animi ederet, & quam mire ſuum cum Beckmanni aſtro conſpiraret. Nec dubito, quin idem jam Jubilæum ſit promulgaturus, plenariam bonæ mentis remiſſione pollicitus omnibus Aſinii Tenebrionis ſectatoribus, qui ad epiſtolam illam oſculandam peregrinationem ſuſceperint. Nam reliqui Ornatiſſimi Viri eius Academiæ Profeſſores magnopere tantum flagitium deteſtantur. Quin ipſis bibliopolis Jenenſibus tam ingenuus eſt animus, ut dicant: nebulonem eſſe iſtius ſcripti auctorem, & qui eundem impreſſit. Inde dum Lipſiam tendit lator epiſtolæ encyclicæ, forte fortuna in eodem pilento vehebatur amicus quidam meus, fide atque amore mihi conjunctiſſimus. Ibi ex improviſo iſte Mercurius non nimis aſtutus interrogabat; num Garlebiæ Academia eſſet? Cum amicus meus quæreret, quid ipſi negotii cum Garlebienſibus eſſet; iſte ſtatim de commiſſis ſibi epiſtolis effutiit. Hic amicus meus, qui jam de Jenenſi epiſtola intellexerat, ſuſpicari cœpit monſtri quid ſubeſſe; eoque ut rem expiſcaretur, multa jactabat de amicitia, quæ ſibi cum Pontifice Garleano intercederet. Iſte lætus ſe nactum eſſe, qui literas Garlebiam curaret, illas amico meo tradidit, adjunctis etiam iis, quæ VVittebergam ſpectabant. Hic cum ex omnibus ſignis ſceleris quid ſubeſſe colligeret, eas reſignavit, & ad me tranſmiſit. Utraque manu Beckmanni ſcripta eſt, ſed quam omni ſtudio diſſimulare laboravit, ut primo obtutu ægre agnoſcere queas. Nec Beckmanni ſigillo ſed affinis, ejuſdemque famuli Marci Klinck obſignata eſt. Quæ ad Lipſienſes deſtinabatur, alia via pervenit. Hæc ideo prolixius retuli, ne Beckmannus exclamet, magicis me artibus adjutum iſtas litteras intercepiſſe. Ubi illud primo ſtultitiæ Beckmannianæ luculentum eſt argumentum, quod tribus tam ſplendidis Academiis quartum velut pari gradu adjungat Geſenium Garlebienſem, vaniſſimum mortalium, & nugaciſſimum. Perinde ac ſi quis inter principes Græcorum ad Trojam Therſitem quoque numerare velit. Quanta enim dignatione Geſenius apud ipſos Lipſienſes ſit, vel inde colligi poteſt, quod cum aliquot ante annos eidem litis quid cum defuncto Superintendente Lipſienſi ortum eſſet, & iſte pro more ſuo in deliria effundi cœpiſſet, Lipſienſis iſti per ſervulum ſuum, qui ſpurius erat, reſpondere curavit, præfixa quoque hujus legitimatione. Qua demum contumelia loquaciſſimam ranam ad ſilentium redegit. Deinde illud plane ferendum non eſt, quod Beckmannus adeo ſiniſtram de tribus illis Academiis concepit opinionem, quaſi apud eas potiſſimum inventurus ſit, qui flagitio & furori ipſius ſint applauſuri, & apud quos libelli famoſi tam pronam inveniant fidem, ut citra ullam amplius diſquiſitionem ad maculandam famam viri honeſti & innocentis duce infami nebulone ſint incubituri. Enimvero longe alia mihi de candore, prudentia & moderatione iſtorum virorum eſt perſuaſio, ſaltem quod judicium ſuum eo uſque ſuſpenſuri ſint, donec quid revera in controverſia ſit, ad liquidum fuerit perductum. Nec minus quod tantum ſcelus, ad infamiam ſeculi pertinens, quod in me patratum fuit, ex animo ſint averſaturi. Sane ullum VVittebergenſem hactenus aliquam tam fœdæ fabulæ partem attigiſſe nondum mihi fuit auditum. Nec univerſis Jenenſibus imputari poteſt, quod Velthemius deliret, cujus veſaniam pleroſque Collegarum ipſius ægerrime ferre novi. Quin & ipſe in *Appendice ad diſſertationes meas Academicas* reſponſum ad cavillationes ſuas accepit, quo non magnopere gaviſurus. *.* Sic & maxima mihi injuria fieret, ſi univerſus ſacer ordo in ſe trahere vellet ea, quæ ego ſolius ranæ Garlebienſis coaxationibus oppoſui. Sane ſi unus impudenter pertendat; ſacerdotibus competere cenſuram cenſura Regia eminentiorem in quævis ſcripta, eoſdem ab omni errore immunes eſſe, & eruditionem ſuam ex peculiari inſpiratione divina habere, quoslibet ad injurias ipſorum obmuteſcere debere, & modo zeli & conſcientiæ vocabulum crepent, tela eorundem a jugulo ſuo nemini avertere lice-

ce-

gem naturæ cordibus hominum inſcriptam eſſe. Aſt quis hoc unquam negavit, cum totidem verbis id ab Apoſtolo aſſeratur. Sed quæſtio eſt de genuino ſenſu Phraſeos hujus metaphoricæ; quæ ſane, ſi omnia S. Scripturæ loca, ubi eadem occurrit, expendantur, nihil aliud ſignificat, quam notitiam firmam, ſtabilem penitiſſimæ menti infixam, & plane indelebilem Neque in emphaſi iſtius dictionis peculiaris aliquis modus ejus notitiæ comparandæ inſinuatur; cum in aliis omnibus Scripturæ dictis eadem extra controverſiam. notitiam adquiſitam exprimat. Et quis clarius emphaſin illam evolverit, quam ipſe Apoſtolus verbis immediate ſubſequentibus? *Ipſa quippe conſcientia eos*, qui in legem naturæ peccaverant, *convincit & cogitationes ſeſe accuſantes & excuſantes*, ſic ut neque ignorantiam ejus juris obtendere poſſint, neque ejus ſenſum unquam ex animo delere. Ergo ex locutione metaphorica, nemo unquam *actuales* & *diſtinctas propoſitiones*, de quibus expreſſe mihi ſermo eſt, exſculpſerit; quas nemo haſtenus in animis infantum recens natorum obſervare potuit. Et quid me potiſſimum mordet Schertzerus; cum tamen D. Joannes Mussæus Theologus Jenenſis, Schertzero nihilo inferior, *Introduct. in Theologiam* c. 2. §. 19. anno 1673. edita, diſerte aſſerat; *Notitias naturæ intellectui inſitas eſſe non in actu ſecundo aut primo*, ſed tantum *in potentia propinqua*. Quo ipſo utique *diſtinctas* & *actuales propoſitiones* natura inſitas negat. Et hæc, ni fallor, communis Jenenſium eſt ſententia. Quare ergo mihi ſoli tam obſcœna dica ſcribitur? Deinde per ſummam injuriam mihi hæc theſis affingitur *Natura nihil eſſe turpe*, quæ nuſpiam a me ponitur, nec de ea afferenda unquam in mentem mihi venit. Sed triplex potiſſimum theſis a me L. I. c. 2. §. 6. adſtruitur. Prima eſt, *honeſtatem & turpitudinem eſſe affectiones aut qualitates morales actionum humanarum, orta ex convenientia aut diſconvenientia cum lege*. Hanc theſin ſi quis impugnaverit, haruſpices prodigium nunciabunt, bovem eſſe locutum. Altera eſt, *motum phyſicum in actione humana abſque omni reſpectu ad legem conſideratum, eſſe moraliter indifferentem*. Nam contraria huic theſis implicat, abſque reſpectu ad legem congruere ad legem vel non congruere. De ſolo iſto motu phyſico me agere ita crebro inculcavi, ut metuam, ne Lectorem ſtuporis inſimulaverim. Hoc dogma cum inter Theologos haſtenus tralatitium fuerit, quando ad id, quod in peccato phyſicum & materiale eſt, Deum tanquam conſervatorem naturæ concurrere unanimiter docuerunt, verbi gratia, ad extenſionem manus in furto:(quod citra blaſphemiam dici non poſſet,) ni motus ille phyſicus eſſet res moraliter indifferens; nunc neſcio qua maligna mentis febri a quibuſdam tanquam monſtroſus indifferentiſmus moralis diffametur. Sane quamdiu genus humanum fuit, ſolus motus phyſicus non fuit actio humana & moralis, ſed ejuſdem duntaxat materiale. Ad actionem autem moralem præter motum phyſicum requiritur etiam aptitudo ad imputandum, & reſpectus ad legem; Unde qui indifferentiam motus phyſici trahere volunt ad indifferentiam actionum moralium, perinde fallunt & falluntur, ac ſi in phyſica Peripatetica nullum inter corpora diſcrimen agnoſcere velint, ideo quia materia prima indifferenter ſe ad quamvis formam habeat. Inprimis autem ** cavillari inſtituit illa verba mea, quæ extant *Quod naturalem* (eorum quæ turpia habentur) *indifferentiam multi ægre concipere queant, inde eſt; quod a teneris iſtorum vitiorum deteſtatio nobis fuit inculcata, quæ opinio ſimplici adhuc menti impreſſa in vim naturalis cujuſdam affectus videtur invaluiſſe*. Ubi primo obſervandum eſt, quam malitioſe * de ſuo parentheſin verbis meis inſerat, (*eorum quæ turpia habentur*.) Nam verba immediate præcedentia utique maniſeſte inculeant, naturalem indifferentiam prædicari non de integra actione morali, non de adulterio, homicidio, furto; ſed *de actu phyſico citra reſpectum ad legem*. Non inquam dico, furtum, homicidium, adulterium naturaliter eſſe indifferens: ſed hoc dico, motus phyſicus, qui ad materiale iſtorum vitiorum conſtituendum concurrit, eſt naturaliter indifferens; quia ad illum motum phyſicum auctor & conſervator naturæ Deus influit. Puto autem ignominioſum fore * ſi operoſe ipſum docere aggrediar, quid in actione morali ſit motus phyſicus, & quid illi ex lege accedat, quæ vel qualitatem aut diſpoſitionem agentis, vel objectum, vel finem, vel certas denique circumſtan-

ctas determinat, vid. L. 1. c. 7. §. 4. De cætero verba mea planiſſimum habent ſenſum apud illos, quorum judicium libelli famoſi non corruperunt. Scilicet quia probe educatis a pueritia deteſtatio vitiorum inculcatur, inde apud multos ipſis affectibus & ſenſibus quædam iſtorum averſatio imprimitur, ſic ut velut ex naturali quodam horrore iſta videantur refugere: quemadmodum objecta ſenſibus ingrata naturaliter averſamur; utque adeo adſuetudo illa & diſciplina in naturam velut abeat. Et tali modo educatis vix in mentem ſubit, originem iſtius averſationis ab interdicto legis arceſſere, aut de motus phyſici, qui iſtis actionibus ſubeſt, indifferentia cogitare. Sicut & ab aliis jam fuit obſervatum; quanquam primis mundi temporibus connubia fratrum & ſororum uſitata fuerint; tamen ea poſt apud pleraſque gentes uſque adeo non lege tantum, ſed & communi averſatione exoleviſſe, ut apud probe educatos ipſi ſenſus velut obtorpuiſſe videantur. Inde & juvenes fratres cum formoſiſſimis ſororibus verſari ſine ulla prava cogitatione aut tentatione; quæ tamen ſeſe mox circa alias exſerat. Tertia mea Theſis eſt, Deum eſſe auctorem legis naturalis, & ad illius determinationem atque impoſitionem referendam eſſe originem moralitatis, quæ in actionibus humanis exſiſtat. Quæ theſis eo minus ſcrupulis movebit, quod is utique legem æternam in Deo agnoſcit. Jam igitur quæro, utrum illa moralitas, antecedenter ſe habeat ad legem æternam Dei, an per accidens tantum & citra dependentiam ad eam congruat, an vero ab eadem tanquam fonte & origine promanet. Si priorum alterutrum aſſerere velit, habebimus jam Theologum, qui Deum primam eſſe cauſam neget. Poſtremum a me aſſeritur. Verum hæc omnia in *Appendice ad Diſſertationes meas*, Velthemii clamoribus oppoſita, ita perſpicue deducta ſunt, ut ſperem, cordatos viros, & a vitilitigando atque calumniando alienos, facile declaratione mea adquietutos. Aſt ego dico, inter ſtatum purorum naturalium, quem Scholaſtici fingunt, & inter ſtatum hominum naturalem, de quo ego tracto, tantum eſſe diſcriminis, quantum inter ea, quæ Theologi de pœnitentia ſeu converſione hominis, & Juteconſulti de pœnitentia in contractibus docent. Quod qui deprehendere non poſſit, bardum & blennum, ac politices ignariſſimum eſſe oportet. Sicuti & iſtud ſpectrum hic loci jam plane diſpatuit, poſt publicatam meam diſſertationem de ſtatu hominum naturali. Quæ ubi cum cæteris junctim impreſſis in Germaniam perlata fuerit, non amplius de ſagacitate ſua multum gloriabitur. Iſthæc obiter hoc loco addere viſum eſt, ut omnes cordati judicare poſſint, ſiquidem qui ad me diffamandum hactenus incubuerunt, citra præjudicium & affectus ſententiam meam penitus agnoſcere, atque explicationem æqua mente admittere velint, nullam mihi amplius cum ipſis, ſaltem circa quæſtiones Theologicas, ſupereſſe controverſiam. Sin autem id agitur, ut judicia de bonis viris, eorumque doctrina formentur ex libellis famoſis, qui ex non intellectis, aut mutilatis, detortis, & interpolatis ſententiis conſarcinati ſunt; neque ulla proteſtatio, interpretatio, & planior deductio locum inveniat, amplius deliberandum erit, quod remedium tali furori ſit opponendum.

Sed ut ad Beckmannum revertar, confido jam omnes cordatos, etiam qui antea me propius non norant, poſt lectam epiſtolam liquido agnituros; hoc ſeculo non extitiſſe exemplum fœdioris calumniæ, quam quo me iſta orci progenies adſpergere inſtituit, infinitos quoque plus in re literaria præſtitiſſe; neminem autem quam me, ob labores ſuos pejoris exempli inſectationes eſſe perpeſſum. Si quis tamen adhuc innocentiæ favor, ſi quæ adverſus calumnias deteſtatio, invenientur ſane, qui infamem illam belluam condigno malo tandem mactent, aut ſaltem ab omni honeſtorum virorum conſortio excluſam velut carcinoma nationis Germanicæ, & labem ſeculi refugiant. Amici autem eo diligentius ad innocentiam meam vindicandam incumbent, quo magis bonorum omnium intereſt, talia exempla non frequentari. Et Deus juſtiſſimus judex illud portentum generis humani, quod per veſanum nocendi ardorem animam ſuam exitio pignorare publico perjurio non horruit, ejuſmodi tandem ſuppliciis, quæ frangendo tanto futori ſufficiant, coercebit.

PROPTER

PROPTER COGNATIONEM MATERIÆ VISUM EST SUBNECTERE TRIA SEQUENTIA SCRIPTA.

PETRI DUNÆI

PRO TEMPORE IN ACADEMIA CAROLINA PEDELLI SECUNDARII.

EPISTOLA

AD

VIRUM FAMOSISSIMUM,

NICOLAUM BEKMANNUM,

TOTIUS GERMANIÆ CONVITIATOREM ET CALUMNIATOREM LONGE IMPUDENTISSIMUM,

SUPER NOVISSIMIS IPSIUS SCRIPTIS.

QUANQUAM alias non ita frequens ſit, ut Pedelli ad tam ingentes viros ſcribant: tamen ſi quis æqua lance expenderit rationes, quæ me ad ſcribendum impulerunt, agnoſcet, a me nihil præter decorum fuiſſe ſuſceptum. Nam licet tu grandius tibi, quam ego, membrum ejus collegil, quo antea iungebamur, videretis; tamen quoties cernerem, te in quovis congreſſu pro derediculo haberi, ſæpe me non uſque adeo deſpiciebam, ut non mallem ſani capitis Pedellus eſſe, quam fatuus Doctor. Sed & non vulgariter me abs te diligi ſentiebam, quando blandiſſimo vocabulo *Pelle* me appellabas, & hauſtulum vini aduſti ex Sacroſancta lagenotheca depromti propinabas, cujus dulcedo adhuc palatum meum titillat. Nec illud leve vinculum duco, quod & ipſe mihi iure optimo maximo titulum *Anteceſſoris* vindico, quo tu tantopere tibi placebas: & miro omine ego ſecundus Pedellus, tu *ſecundus Rector* fuiſti. Denique cum cæteros collegas tuos, poſtquam a nobis aufugeras, tui puderet, ego amicitiæ ad ultimum memor, diploma relegationis tuæ hiſce manibus loco ſolito quam accuratiſſime affixi, ut elogium tuum ab omnibus legi poſſet. Quin & cum canes noſtri adeo impudentes eſſent, ut in cineres *Indicis* tui medio foro mejere non erubeſcerent, ego illos ab ancilla mea in urnam fictilem colligi curavi, ut in Mauſoleo, quod Indici Novitatum b. m. Garlebiæ communibus ſumtibus tuæ ſectæ extruitur, aurea urna reponerentur. Quo pietatis officio immortalem gratiam ab univerſis Aſinii Tenebrionis ſectatoribus iniiſſe me confido. Facit & hoc ſpem, ſcriptionem meam tibi gratam fore, quod in te haud quaquam cadere animadvertam illud tritum; honores mutant mores. Nam non minore nunc veſania agitaris, poſtquam Cardinalis *Conſiliarius Jocoſus* es factus, quam cum inter Profeſſores morareris: & ob quod artificium apud nos cum infamia relegabaris, id nunc eo fidentius exerces, quod fama jam tua nihil amplius detrimenti poſſit capere.

CÆTERUM etſi primo omnium multiplici gratulatione apud te defungi debere videar, quod & apud nos carnificis manus effugeris, & in Germania inveneris, qui ne-

Digitized by Google

nebuloni tanem dare velit : tamen quia materiam iſtam carmine aliquo Dielherri Noribergenſis celebrari ſplendidius fuerit, omnia quæ ſpeciem adulationis habent, ſeponam, & nonnulla duntaxat pro jure veteris conjunctionis paulo familiarius monebo circa ſcripta tua noviſſima, quibus non ſingulis modo viris, ſed & integris nationibus inſultas. Nam generoſe tu quidem facis, quod omnibus modis hoc agas, ut carnifex aliquando ex te literam longam faciat; indignum tamen eſt, in tantum te ab ingenio & memoria defici, ut nec unum mendacium ita ſpecioſe adornare valueris, quin ſtatim ejus falſitas manifeſte deprehendi poſſet.

Nec minus cum tam anxie eruditionem ac prudentiam tuam verbis extollere labores, miſerandum videtur veteribus tuis amicis, ita inepte id abs te agi, ut ne rideri quidem amplius tua ſtultitia queat. Dabis autem veniam occupationibus meis, ſi ſtrictim duntaxat quædam annotavero circa ea, quæ velut pro te, aut in Pufendorfium alioſque ſcribis. Nam omnia ad unguem exigere, quæ ab homine profeſſi furoris proficiſcuntur, non multum a ſtultitia abfuerit.

Jactas igitur, *te nunquam amaſſe abundantiæ poculum*. Nam quæ aliis vix ſiti reſtinguendæ ſufficiebat potio, tibi cerebrum ita turbabat, ut clamoſis primo ſyllogiſmis omnes enecares, inde ſaltationibus quicquid erat fæminarum delaſſares & reliquis effugientibus ancillas demum in vertiginem dares. An *in arenam cum inimicis digladiaturus deſcenderis* neſcio. Vidimus tamen te in aulam Epiſcopi adſcendere, & a circumforaneo laniſta non mediocriter vapulare. *Plus æquo te ſtudiis invigilaſſe* dicis, ut aliquo colore nativam fatuitatem obtegas, velut ex intemperantia ſtudiorum delires. *Optas, ut a Pufendorfio eſſes liberatus*. Cur igitur libellos famoſos in ipſum edebas, & eidem neceſſitatem imponebas facinora tua publicandi? *Famæ* te nunc cura tangi ſerum eſt, poſtquam ſententia judiciali infamis declaratus es: inſanum, per novos libellos famoſos amiſſam famam recuperare velle: blaſphemum, ob ſcelera caſtigatum ad exemplum Chriſti provocare. *Inter ſtudioſos* olim *non primum, ſed medium ſaltem locum occupabas*, eadem qua medius digitus inter cæteros dignatione; & quia in medium protrudi ſolent, qui in in circulis exagitantur. Recte quoque *primariis ſtudioſis æmulus quoad victum* fuiſti, quia gladiatores non tenui cibo alendi ſunt. Dicis, te *ebrietatem ſemper ut venenum cane pejus & angue natura averſatum eſſe*. Id quidem ut faceres uxorem tuam ſubinde tibi ingerentem audiebam, quando in conviviis ita te deridendum propinaveras. Quid porro ſanos homines cogitare credimus, quando legunt te ſcribentem; te quia *horas ſubciſivas exercitiis glorioſe tribuiſti inde Pufendorfio harum rerum experto uſque adeo eſſe infenſum: & quia ars non habet oſorem, niſi ignorantem, pro hiſce corporis dotibus eum ridere & cachinnari artificioſe ſcire & practicari*. Sufficere iſthæc poſſunt, ut judicemus, quid ſapientiæ arque elegantiarum generoſus diſcipulus abs te præceptore diſcere potuerit. Etſi non adeo glorioſa res ſit, prima literarum elementa puerum docere, nec mirum etiam *fæminas faventes experiri*, qui omnibus eſt derìdiculo. Sic ut licet trecenti Proceres pro teſtimonio dicant, te & diligenter opus Aelii diſcipulo prælegiſſe, & vermibus tuis ſæpe totam heri tui domum exhilaraſſe; nondum tamen appareat, quare cares ullum mortalium *miſerrime angere, torquere, excruciare* queat. Commenſales porro tui cur non pro lauto convivio, quo diſceſſurus eos excipiebas, carmen reponerent, enormibus elogiis adornatum, quibus vanitatem tuam tantopere capi animadverterat? Ex *Medulla Juſtinianea* nihil tuum eſt præter laciniosſum titulum, & præfationem ad lectorem. Dedicationem amicus quidam compoſuit; ipſum opus plagio ſubductum: quod cuivis ex ſtylo patere poteſt. Et mirum tamen eſt, quare tantis elogiis commendatus liber tam raros invenerit emtores, ut gratis tibi pleraque exemplaria fuerint diſtributa. *Primus* literas vocationis accepiſti, ut ſecundus ordine eſſes: primus etiam ordine motus es, ut infamis fieres. Ridiculum eſt, quod jactas, Rectorem te creatum *approbante Rege Carolo*. Id Rex curat ſcilicet, præcipue adhuc minorennis. Suffragia facile obtinentur, ubi ordo ſuccedendi legibus præſcribitur; & primo abſente, ſecundus in ejus locum ſuccedit. *Prudentiam* tuam non extolleres, ſi micam prudentiæ habe-

beres: hoc faciunt ſtulti; noſti cætera. Non diffiteor tamen *Studioſos* tibi *perpetuum rectoratum optaſſe*; quia ſub fatuo rectore plurimum iſtis licentiæ eſt. Ne tamen nimis tenellam tnam conſcientiam excruciet, quod Puffendorfius, tantus amici tibi Numinis Barbarici hoſtis, ſub Rectoratu tuo profeſſionem ſuam Lundini auſpicatus ſit. Nam eo in negotio tu nihil amplius præſtabas, quam ego, qui ſceptrum præferebam; & ipſum programma ab alio Profeſſore, tuo tum domeſtico, conſcriptum eſt; quod ſtylus ſatis arguit. Inhumannm enim videbatur, dictionis tuæ gangræna nondum talium adſueto nauſeam excitare. Credis porro tu, ſuiſſe in Svecia, qui epiſtolam Commentario tuo ad Inſtituta præfixam, quam *in lucem edere*, *Regique dedicare curaſti*, præ fœtore, quem exhalat, perlegere potuerit? nedum ut quis curaret, quid tu ibi de Hobbeſio & Monzambano gannires, qui ne grammaticam quidem calles. Quæ circa librum Pufendorſii in Svecia geſta ſunt, ipſe ita exacte in Apologia retulit, ut malevoli ne minimam quidem circumſtantiarum inficiari potuerint. Ut nihil impudentius excogitari poſſit hoc tuo mendacio; *omnes in Svecia Epiſcopos*, *Doctores & Profeſſores iſti libro ſe oppoſuiſſe*, *eumque damnaſſe*. Id enim Deus avertat, ut quod unicus Schvvartzius deliravit, univerſus Sveciæ Clerus pro ſuo habere velit. Is ſolus te chorago in Svecia fabulæ hujus actor fuit. VVinſtrupius mutam fere perſonam egit, & quæ a Schwartzio aſſerebantur, cœca fide amplexus eſt. Quicquid machinarum adhiberetis, duos Theologos Schvvartzii collegas permovere non poteratis, ut Indici ſubſcrivere vellent. Et cum Schvvartzius ad nuper defunctum Archiepiſcopum Upſalienſem prolixam eo nomine dediſſet epiſtolam, &, quantum poſſet, in Pufendorfium claſſicum ceciniſſet; ille ſtatim agnovit, ex mera malignitate animi, & calumniandi libidine omnia provenire, ac reſponſo illum nunquam eſt dignatus. Negas, *te eo tempore litem illam voluiſſe facere tuam*, ne aures tuæ ſatyrico ſale perfricarentur, etſi *conſcientia tua* tergo elephanti tenerior, & *Profeſſio Juris* reclamaret. Atqui te earum turbarum primum auctorem fuiſſe, & aliquot paria calceorum circumcurſitando contriviſſe, ut furori tuo ſocios quæreres, apud nos notorium eſt. Et ut aliquam rationem allegares, in Conſiſtorio ad protocollum dictabas; tibi querendi cauſam eſſe; quod Pufendorfius tuam Profeſſionem (Juris Romani) *indignam* pronunciaſſet. Scilicet quia Pufendorfius in dedicatione libri ſui ſcripſerat: *Indignum videri*, *Ulpiani decretis omnia pulpita reſonare*; *Creatoris leges incultu obſoleſcere*. Et cum iſte juxta aſſidens ſenſu communi te gaudere negaret, & ruditatem tuam in os tibi exprobraret, quod reponeres nihil habebas. Denique uſque adeo litem illam feciſti tuam, nt cum Schvvartzio ſilentium fuiſſet impoſitum, tu illum Indicem, proprio auſu an alieno inſtinctu neſcio, libelli famoſi ſchemate adornatum typis excudi curaveris, ob quod facinus relegationis infamis pœna affectus es, cum graviorem caſtigationem fuga declinaſſes. Metus ergo carnificis Svecia te expulit, non *defectus pietatis*, cum ob fruſtum panis, & ut mentiendi theatrum haberes, religionem abjuraveris; nec *defectus juſtitiæ*, quam mox tergo fueras ſenſurus. *Profeſſionem* te æquo animo *relinquere* potuiſſe non mirabitur, qui noverit jam Anno 1671. te ob turbas hic motas ſalario privatum; ut tunc demum *luxus* Sveciæ tibi diſpliceret, cum ipſe eſurire inciperes. *Solenniter* quoque *valedixiſti Regi & Proceribus*, uti fures ſolent domo expilata. Debebas Holmiæ expectaſſe, quoad diluceſceret, & mox vidiſſes te in carcerem a lictoribus rapi, & poſt tergo carmen propempticum a carnifice inſcribi. Sic ergo rebus in Svecia geſtis deinceps Cardinalis *lateri tanquam conſiliarius* jocoſus *adhæſiſti*; qui tamen & ipſe ubi elogia tua penitus intellexerit, mox foras te ire jubebit. Inepte quoque & impudenter contra ſententiam adverſus te latam diſputas. Statim atque *Index* Londini comparuit; nemo erat, quin te ejus auctorem agnoſceret, cum aliis indiciis, tum floſculis illis tuis paſſim aſperſis. Nolebat tamen Pufendorfius actionem prius in te inſtituere, quam talia argumenta deprehendiſſet, quibus nihil plane contradicere poſſes. Ubi demum ipſum [& omnes impreſſionis miniſtros, & manuſcriptum tuum inveniſſe cognoveras, & craſtina luce Holmiæ in carcerem te trahendum præſenſeras, nocte auſugiebas.

Quan-

Digitized by Google

Quanquam autem ſatis hoc modo te nebulonem declaraſſes, expedire tamen viſum Pufendorfio, ut cauſa in foro competenti decideretur; neque apud Regiam Majeſtatem, uti tu mentiris ſed apud Conſiſtorium Academicum ab initio ad finem eadem acta, & ab hoc pronunciata ſententia demum a Regia Majeſtate confirmata eſt: quæ ſub novo imperio clementiæ oſtentandæ veniam tibi, ſi Pufendorfio idonea deprecationes ſatisfacere velles, offerebat; cum id abnueres, exſecutioni illam dari mandabat. Neque vero opus erat, ut muneribus & aliis artibus Proceres Pufendorfio conciliarentur, cum delictum tuum eſſet manifeſtum, & omnibus inrolerandum videretur, interdicti Regii auctoritatem ita petulanter abs te proculcatam. Et ſane Illuſtriſſimi illi proceres, quos tu nominetenus fœdis calumniis, & mendaciis adſpergis, ideo quod, ut flagitiis & furori tuo patrocinarentur, inducere ipſos non poſſes, fortaſſe aliquando tibi crurifragium parabunt, ſi modo non indignum faſtigio ſuo judicabunt, ad latratum ſcabioſi & rabidi canis commoveri. Sic & falſiſſima ſunt, quæ de Pufendofii genero gannis. Nam Senatoris Regni Sveciæ præfectum aulæ fuiſſe, & inde ſenatorem urbis Holmienſis factum, in ſe nihil plane ignominiæ aut ſordium habet. Et quid nuptiæ iſtæ ad eam rem facere potuerunt, cum jam menſe Seprembri An. 1672. vitiligatoribus Ludenſibus ſilentium foret injunctum; privigna autem Pufendorfii menſe demum Novembri Anno 1673. ambiri cœpiſſet? Inde dum arguere conaris, injuſte te in Svecia injuriarum damnatum, impudentiæ & ruditatis illuſtre edis documentum. Negas Indicem primitus a Schvvartzio conceptum, abs te interpolatum atque editum? Atqui propria tua manu, & teſtimonio illorum, quorum opera in eo imprimendo uſus es, convincebaris; & cum ſocii tui omnia pro te tentarent, nemo tamen adeo effrons erat, ut negare id auderet. Libellum famoſum fuiſſe negas? Atqui ſententia juratorum judicum pro tali declaratus & combuſtus fuit. Et credo ſatis jam a Peſendorfio oſtenſum; quale ſcripti genus is Index ſit. Numquam *confeſſus es te auctorem ejus Indicis?* Atqui pro te & manus tua & fuga, & teſtes, & ſtylus confitebantur. Niſi forte in vocabulo *auctoris* pro acumine tuo ingenioſe cavillaris. Nam Schvvartzius eum primus concepit; tu a Regia Maieſtate damnatum interpolaſti & edidiſti. *Non es accuſatus publice eo nomine ante abitum tuum e Svecia?* Nimirum menſe Junio Anno 1673. Index Lundinum afferebatur? Antequam inquiſitio Gieſſæ, Hamburgi & Holmiæ locis tam diſſitis abſolvi poſſet, November aderat, quo te; quatenus poteras, in pedes dabas. Mox & publice per legitima intervalla citabaris, & exemplum citationis uxoris tuæ a me ipſo in manus tradebatur; quod te accepiſſe ipſe literis ad Conſiſtorium ſcriptis fatebaris. Sed quod ſcriberes, te malle æternæ ſalutis jacturam facere, quam Pufendorfio deprecari, addebas: te curaturum, ne iſta infamia tibi in Germania noceret, quod facinore licet coopertus apud Monachos pabulum inventnrus eras. Forum fuiſſe competens, quo damnatus fuiſti, negas? Atqui juramento, quo Regi & Academiæ eras devinctus; nondum ſolutus eras, nec miſſionem obtinueras, ſed ipſe conſcientia vecors clam aufugeras; domicilium quoque adhuc Londini, Uxoremque & familiam babebas. Et an numquam, qui Pariſiis Aurelias *peregrinaſti*, deſertorum nomina patibulo affigi vidiſti? Et ſane ſi apud *Regem Hiſpaniæ natione Danus*, qui Sacramentum ipſi dixiſſet, ſcelere patrato in Daniam refugeret, non minus, quam tu in Svecia, jure optimo maximo nebulo declararetur. Quod porro manifeſtius indicium furoris, quam quod cauſam rerum adverſarum, quas Sveci experti ſunt, ad hoc refers, quod illi virum bonum & eruditum veſaniæ duorum Thnebrionum dedere noluerant. Quam ergo cauſam allegabis, quod & Hiſpani, & Hollandi vapularunt, & quod Dani intra annum vertentem ter acie victi ſunt?

Hactenus famam tuam mendaciis & calumniis defendiſti; nunc eruditionem ineptiis & barbarie adſtructum is. Quare tamen negas, te omnium eruditorum ac doctorum eſſe ſapientiſſimum? Nam ſera tibi nunc ſtoliditatis parſimonia, & inglorium nimis eſt, quod tantum *inter mediocriter doctos viros, & juris Doctores* (tui conſimiles,) *nunquam loqui & ratiocinari* inter pocula *erubuiſti*. Et facile crediderim, *Pufendorfium nunquam ratio-*

cinan-

Digitized by Google

cinando te hæſitantem reddidiſſe, *aut tacentem*; nam illi abſurdum videtur, cum morione ratiocinari velle. Et quid tu illum virum inter diſputandum ad anguſtias redegeris; cum tu ſcabioſum ſyllogiſmum trepidus & pallidus vix multa cum hæſitatione poſſes exſcreare, quod nondum poculis incaluiſſes? Nec ſane honoris tui gratia Puſendorſius & in Apologia, & in Epiſtola ad amicos te depexum dedit, aut *ſcriptis tecum certare voluit*; nec te unquam velut juſtum adverſarium, ſed ut infamem nebulonem & rudiſſimum aſinum tractavit. Circa 14. *ruſticos*, quos pro dedicatione Commentarii tui ad Inſtituta accepiſſe te mentiris, ita ſe res habet. Poſtquam per octo amplius menſes Holmiæ circumcurſitaveras, & exemplaria libri tui eleganter compacta paſſim diſtribueras, forte fortuna accidebat, ut Vicariatus aliquis morte prioris poſſeſſoris ad Academiam devolveretur. Cui cum eo anno de reditibus jam eſſet proſpectum, Proceres quidam efficiebant, ut tibi de iſto vicariatu proventus ejus anni daretur, quo mercedem bibliopego exſolvere poſſes, & ut importunum hoſpitem menſis ſuis aliquando amolirentur. De cætero nihil ad te ſpectaſſe iſtos ruſticos vel hoc indicio eſt, quod neque locum, neque numerum eorum ſatis noſti. Nam hinc 14. alibi 13. fuiſſe ſcribis; eoſque *circa urbem Chriſtianoſtadium* locas, cum ſupra quatuor milliaria iſta prædia inde diſtent. Quos fabularis te *circa tuum diſceſſum e Svecia Regi obtuliſſe ſub ſpe compenſationis*, eodem ſcilicet modo, quo Profeſſorium munus offerebas. Nam per carnificem non ſtabat, quo minus quam merebaris paratiſſimam ſolutionem tergo exciperes. Male vero ſit illi, qui arithmeticam te docuit, ita ne tria quidem numerare noſti. Dicis *te octo annis extitiſſe Profeſſorem Juris*. Atqui Anno 1668. Academia Carolina inaugurabatur. Initio 1671. propter turbas, calumnias, & privatæ moletrinæ furta honoris gratia ſalario privabaris. Per triennium ſterile id tamen operæ pretium feceras, ut An. 1673. nocte intempeſta tibi foret aufugiendum. Arrige jam digitos, & numera; & ubi ad diſceſſum tuum perveneris, noli nimis gloriari, te Profeſſorem fuiſſe: Sed nimirum *Doctrina Juris* infallibile exhibet argumentum eruditionis tuæ, & te *non minus utilia opera elaborare, quam alios Jureconſultos*, paris pretii cum Syndici Goerlicenſis abortu, vix *grano* caſſæ *avenæ* digno: In qua, ſi removeas ridiculam dedicationem, & nefaria maledicta in nationem Svecicam & Puſendorſium, quid tuum eſt. Niſi id omne pro tuo haberi vis, quod ex aliis ad verbum deſcripſiſti. Fateor tamen, iſti operi non parum ſplendoris conciliari tua imagine æri inciſa: quæ uti torvitatem tuam ſic ſatis repræſentat, ita miror, nihil rugarum & cicatricum apparere. Balthei vaſtitas non parum terroris Gallis videtur incuſſura, quibus tam infenſus es. Agnoſco quoque veſtem holoſericam, quam apud nos geſtabas, valde jam detritam, & formæ antiquioris; & ſatius fuerat, novam commodato ſumere tantiſper, dum a pictore delinearis. Carmen quoque ſubjunctum plane eſt ex tua vena. Nec minus mirum acumen ſpirat emblema titulo præfixum, caſus & ſtudia tua non obſcure exprimens. *Concurſus ſurgo*: id eſt, ex Svecia relegatus religionem muto, ut panem apud Monachos inveniam. *Scribis in marmore læſus*, id eſt, quos calumniis & maledictis appetiiſti, perpetuum furoris & ſceleris tui monumentum ſtatuent. Tandem ipſe in terribilem deformatus draconem, aſſultantibus ventri ſectatoribus tuis, eructas; *Ingratis ſervire nefas* malum credo minitarus Monachis tuis, ni eſuriem tuam affatim exſatiaverint, quod uſum Roſarii ipſos docuiſti. Carmen verſificis Noribergenſis ipſi citius delirii, quam tibi eruditionis opinionem conciliaverit. Denique de torque a Cæſare donato fortaſſe mentiris: & mirum foret, tantam jam Viennæ auri utilitatem eſſe. Suaſerim tamen, ut ab aurifabro ad obruſſam eum examinari cures. Nam frequens eſt, ut morionibus ex orichalco inaurato torques appendantur. Quale porro argumentum multæ tuæ lectionis, quod unum librum plagio ſubductum, & duos *multo cum ſudore* (ideo hircum olent,) ex aliis deſcriptos *in lucem edere curaſti?* Sane quotieſcunque te accedebamus, eoſdem ſemper codices in menſa tua expoſitos cernebamus tres, quatuorve, ex quibus miſeras tuas rhapſodias conſarcinabas. Negas te ſcripſiſſe, *te mediate & immediate* Puſendorſium *aggreſſurum etiam cum diſpendio ſalutis tuæ æternæ?* Atqui loque-

ban-

Digitized by Google

bantur id literæ tuæ menſe Decembri Anno 1675. Haſnia ſcriptæ, multi apud nos viſæ, ex quibus illa ipſa verba Protocollo Academiæ inſerta adhuc extant. Et quis cui ſalutis cura eſt, avitam religionem ejurat, ut panem, & locum impune mentiendi & maledicendi inveniat; negas quoque, addita exſecratione, *te literas propria manu ſcriptas miſiſſe VVitebergam, Lipſiam, Jenam & Garlebiam?* Fortaſſe jam a Jeſuitis mentali reſtrictione perjurio diverticulum quærere didiciſti. Nam non eo ſolum, ſed & Gieſſam, & Altorfium, & ad alios fortaſſe programma illud Aſinii Tenebrionis miſiſti. Ex quibus quæ VVittebergiam & Garlebiam deſtinabantur, ab amico Pufendorfii interceptæ ſunt. Lipſienſes & Gieſſenſes quas acceperant, ultro Pufendorfio tranſmiſere. Altorfini in malam rem fœdas chartas abjecerunt. Jenæ Velthemius apud affinem ſuum tunc Rectorem obtinuit, ut Patriarchæ ſui ſcriptum, ſudorem adhuc ipſius redolens, in loco Sacroſancto aſſervaretur. Et ne quis ea de re dubitare poſſit, en exemplum earum literarum, genuinæ Beckmanni ſobolis. Nam inter mille ſolœciſtas ſtribligo tua facillime dignoſci poteſt. Sunt autem illæ, quæ ad Fridericum Geſenium deſtinabantur, quæ in paucis admodum a cæteris diſcrepant. *Reverendiſſime, Præclariſſime ac Doctiſſime Dominus Superintendens, Frater in Chriſto dilectiſſime, ac ætate venerande, Tibi, Vir optime, pietatis ſtudio deditiſſimo, partim ex publica fama, partim ex ipſis rerum argumentis ſatis notum eſt, qualis & quantus ſit M. Samuel Pufendorf, Profeſſor Londinenſis in Schania, in quantum hic perverſi crebri homo verum jus naturæ & morale, & per conſequens decalogum, Deique leges novo excogitato ſuo jure naturæ & fictis entibus moralibus malitioſe ac impie evertere ſtudeat; & in quantum is vulpis inſtar laudabilem omnium Eruditorum conatum, inordinata Magnatum interceſſione, & auctoritate a ſe ſuiſque ſcriptio avertere conetur. Ea propter tibi, ut Viro animoſo ac Religioſo incluſa præ aliis pie tranſmittere volui, ut inde quaſi per indicem primo ſtatim intuitu percipere poſſis, quantum mali in tota Europa & univerſo Chriſtianiſmo novus atheus atheiſmi novi Magiſter Samuel Pufendorf fraudolentis ac diabolicis ſuis novis entibus moralibus, actionum humanarum indifferentia, Religione ſtatui Reipublicæ accommodanda, & ſexcentis aliis in ſtatu ſuo naturali (quem convenientius beſtialem voco) peſſime diſſeminarit, inque juvenum novitatis avidorum animis jam doloſe implantare cœperit, quo totum jus naturæ, Dei leges, & præcepta Decalogi pro viribus clandeſtine evertere machinatur. Per Deum & conſcientiam te rogo, & exhortor, exulet in te animarum Paſtore omnis metus, perſonarumque reſpectus, ne diaboli regnum per has clandeſtinas machinas magis magiſque extendatur. Si eadem mecum deprehendas atheiſmi principia ex Hobbeſio Anglo hauſta, ut contra hujus peſtiferi hominis principia amore Chriſtianiſmi conſervandi heroico animo maſcule inſurgas, juventutem ſtudioſam alioſque probos & incautos publice ac privatim ſerio admoneas, ne Pufendorfii jus naturæ in ſui perniciem legant. Rem ſane Deo gratiſſimam, Reipublicæ literariæ utiliſſimam, ac Chriſtianiſmo quam maxime neceſſariam, juxta tuum officium præſtabis. Si tibi forſan non vacuerit totum lubrici Pufendorfii jus naturæ & gentium vere gentile relegere, attente ſaltem legas librum primum, in quo adeo obſcurus, & obſcure ac lubrice omnia ad fallendos incautos tractat, ut nullus Eruditorum eum percipere poſſit, niſi quod velit atheiſmum ſub aliquo pietatis colore vulpium inſtar indirecto introducere, ſeque cum Mahomede per fallacia & ficta ſua entia moralia immortalem reddere. Plura non addam, ſed ea exquiſito tuo judicio, prudentiæ ac pietati amice examinanda relinquo, qui ſum & ero Reverendiſſimi ac præclariſſimi Domini ad aras devotiſſimus Veridicus Conſtans in Academia Catoniana, ſitis mecum Catones probi ac veri rerum Cenſores, Valete.* Judicet nunc quilibet, an non hæ literæ Nicolaum Beckmannum, eundemque nebulonem prodant auctorem. Damneris ergo voti tui, & ita *maleſiat* tibi, ſicuti hæ literæ abs te primum conſcriptæ ſunt. Sed & valde metuo, ne Monachi tui neophyto Catholico parum convenire cenſeant, quos ipſi tanquam hæreticos & ſeductores animarum damnant, veritatis patronos & fratres in Chriſto indigitare; neve mox agnoſcant, te non religionis amore ad eos acceſſiſſe, ſed quia nemo ex Proteſtantibus tam ſcabioſo moloſſo pabulum & locum impune latrandi conceſſurus erat. Illud quoque imprudenter, quod cum ipſe de im-

po-

potentia ſuſpectus ſis, tam effuſe in laudem uxoris tuæ declamites, immemor inter Monachos te degere, nimis quam facile prurientes. Quin plane barbarum erat, maledicentiam tuam ab honeſtis matronis ſibi temperare non potuiſſe, ut adverſario tuo neceſſitas imponeretur & in tuam aliquid dicendi, quæ Holmiæ memoriam ſui reliquit valde inquinatam. Sed infra generoſitatem iræ virilis eſt, iſtam camarinam movere; & miſerandum alias fatum eſt mulieris tot procis expetitæ, te maritum accepiſſe. Atque hæc fere ſunt, quæ velut in defenſionem tui delirare voluiſti. Sed cum non pauca præterea facinora tibi ſint objecta, ſimulque plurimorum mendaciorum, quæ in Puſendorfium priore libello famoſo jactaveras, fueris convictus, de quibus ne verbulum jam amplius mutire audes: non obſcure ſilentio tuo iſta agnoſcere videris. Præſertim cum id brevitatis cauſa factum dicere nequeas, utpote qui eaſdem nænias cuculi inſtar centies reſones.

Videamus nunc paucis, quid conviciorum ac mendaciorum in Puſendorfium eructes. Ac primo quidem rabiem tuam excipit *familia*, ex qua oriundus eſt, quam tu vaccimulgorum progenies fœdis maledictis adſpergis, nullo alio argumento, quam quod te & ſub Aſinii Tenebrionis ſchemate in Apologia, & poſt in Epiſtola detracta larva pro merito depexum dedit. Sane nullus mortalium capere poteſt vim hujus ratiocinii: Puſendorfius Aſinium ſuis coloribus depinxit, igitur ipſe ex ſordida familia ortum ducit. De cætero nec te ipſum bubulcigenam, nec quenquam Londinenſem Profeſſorem latebat, Puſendorfium in Miſnia & Patrem, & avum, & patruos, & avunculos habuiſſe Verbi Divini Miniſtros, viros honeſtiſſimos. Quali proſapia ortum eſſe nemo cordatus erubeſcendum duxerit. Quæ ergo Alecto te in mortuos ſævire adegit? In Puſendorfii porro familiari ſermone cæteri, qui ejus conſuetudine uſi ſunt, nihil adeo indecori obſervare potuerunt. Etſi alias mirum non ſit, tecum verſanti de ſtercore in mentem veniſſe. Eruditionem Puſendorfii ut contemneres graviſſimas utique cauſas habebas. Nam neque is unquam paucula verba Gallica & Italica Latino ſcripto per ſtultam oſtentationem, ſicuti tu, im-

Puſend. Eris Scand.

miſcuit; nec eos in Theologia ſub Hulſemanno præceptore fecit profectus, ut Tractatum de *ſalutari uſu ſancti Roſarii* noſſet conſcribere, qualem nuperus Catalogus Francofurtenſis ſub nomine Nicolai Beckmanni refert. Cujus ſi tu auctor es, procul dubio te aliquando inter Divos proximus a S. Marculfo manet locus. Alias Puſendorfius neque Theologiam, neque doctos & cordatos Theologos unquam ſprevit; fas tamen ſibi credit eſſe, Schwartzium & Geſenium, & ſi qui ſunt alii calumniarum architecti, pretio ſuo æſtimare. Juriſprudentiam uſque adeo non neglexit, ut non parum operæ poſuerit, quo ipſa ſolidis nixa radicibus exſurgeret. *Soles* tamen Goerlicii *reſplendeſcentes* pro ignibus fatuis habet, ac dolet tui ſimiles aſinos pro triginta uncialibus titulum ſibi Doctorum poſſe emere. Id plane feſtivum, quod nugis tuis aliquid auctoritatis conciliare voluiſti ex effato *viri* illius *eruditi*, *ex Indice Novitatum*. Male tibi ſit, qui vetus nobis proverbium corrupiſti; mutuum muli ſcabunt, nam tu jam teipſum ſcabis. Tu quippe es iſte vir, ſi Diis placet, eruditus; tua eſt iſta gemma, qua fuliginem Schwartzianam interſtinguere voluiſti. Loca Biblica a Puſendorfio ſæpe quidem in rebus ſeriis adduci, nunquam in pravum detorqueri ſenſum audivimus. Sed ut in frigidum & maleficiatum Doctorem regula juris Canonici per cavillum applicaretur, non adeo grande piaculum fuerit. Dum Puſendorfio contemtum *Ariſtotelis* objicis, miſer prodis Ariſtotelem tibi nunquam inſpectum. Alias enim libros ad Nicomachum Magnis Moralibus non poſtpoſuiſſes. *Novus atheiſmus*, quem ſingulis prope lineis cuculi ad inſtar importune ingeminas, cum vetere illo & vero atheiſmo nihil cognationis habet; ſed eſt peculiare maledicti genus, in improbo tuo ore enatum, furoris & malitiæ tuæ luculentum argumentum præbens. Iſte inauditus atheiſmus ex tua definitione duobus capitibus abſolvitur: quorum primum eſt, ut quis accuratius quam vulgo factum, moralia a phyſicis diſtinguere norit? alterum, ut quædam ipſius ſententiæ non intellectæ aut malitioſe detortæ ab aliquo Tenebrione calumniis impetitæ ſint. Huc enim omnia, quæ ſuper atheiſmo cuculas, re-

m deunt.

deunt. Quid entia moralia ſint, te non capere ipſe in epiſtola tna cyclica fateris. Nam igitur ideo atheiſmus ſub iſtis latitat? Græcam linguam Beckmannus non intelligit, igitur qui Græce novit atheus eſt. *Religionem pro fræno tantum populi ac fructuoſo Politicorum figmento in gratiam Principum* Puſendorfium cenſuiſſe, aut *Religionem ſtatui Reipublicæ eſſe accommodandam*, eo impudentius eſt mendacium, quod ejus falſitas ab omnibus, qui legere norunt, deprehendi poſſit. Aut ſi vir es, oſtende paginam & lineam, ubi illud dogma extet., poſtquam tam importune crocitas; *litera ſcripta manet*. Obiter aliud mendacium adſpergis, quando ſcribis, quod Puſendorfius in Schwartzii diſputatione inaugurali Anno 1672. die 22. Maii habita in auditorio *perſonatum ſe ſtitit*. Nam Anno 1672. Puſendorfius menſe Aprili Holmiam proficiſcebatur, & ſub finem demum Junii Lundinum redibat; quod hic loci notorium eſt, & ex Protocollo Academiæ demonſtrari poteſt. Ubi nunc artificium tuum mentiendi? Sie & inficeta eſt calumnia *de indifferentia actionum moralium*, de qua quo plura gannis, eo minus te intelligere, quid in controverſiam proprie venerit, teſtaris. De cætero Puſendorfii vita, pietas, moreſque cum aliis quibuſvis, tum præcipue ſacerdotibus, quorum miniſterio diverſis in locis, ubi ætatem exegit, probati ſunt probanturque. Nam Schwartzii malignitatem etiam vulgus apud nos deteſtabatur, quod cum Puſendorfii hactenus Collega & amicus fuiſſet, ac pridie quam Anno 1672. iſte iter Holmiam ingrederetur, Confeſſionarii munere circa ipſum functus eundemque, quando currum conſcendebat., prolixa benedictione proſecutus eſſet; mox tamen tuo furore inprægnari pateretur, ut tam deformem fœtum abortiret., prodigii averruncandi cauſa flammis uſtulandum. Ex eo tempore quomodo Puſendorfius Schwartzium pro bono viro babere potuit? cum præſertim hie in malitia ſua ita obduruiſſet, ut, licet Conſiſtorium Academicum ſemel atque iterum ipſum in gratiam cum Puſendorfio reducere ſtuduerit, & bic ad omnem injuriam ei condonandam facilem ſe præbuerit, & nihil aliud ſatisfactionis poſtulaverit, quam ut uterque profiteretur, ipſos ſententias ſuas mutuo non ſatis percepiſſe, præfracte reconciliationem abnuerit. Hinc cum poſtea Puſendorfius Laurembergium alterius templi paſtorem ſibi confeſſionarium adſciſceret, & hic ejus rei veniam ab Epiſcopo VVinſtrupio peteret, quod alias Puſendorfius extra ipſius parochiam habitaret, Epiſcopus non ſolum libenter id indulſit, ſed & expreſſe dixit; non congruere, ut Puſendorfius Schwartaii miniſterio utatur. Et cum Laurenbergius poſtea Malmogiam evocaretur, Puſendorfius M. Joh. Erneſtum in ejus locum adſcivit, quouſque Holmiam ipſe migraret. Puto hæc ſufficere ad oſtendendum, quæ de ſacerdotibus in Scania & Svecia gannis, mera eſſe mendacia, & non niſi duos in Scania ex tuo contagio ſcabie Tenebrioniſtica infectos fuiſſe, qui eam ob rem jam puto ſat ludibrii debuerunt. Mirum tamen eſt, quare de religione aut pietate mutire auſus ſis, qui ob flagitia infamis declaratus religionem, cui innutritus eras, ejuraſti, ut ventrem latrantem placares, & latibulum invenires, unde in alios ſaniem pectoris tui evomeres. Nam quare ad Principem aliquem Proteſtantem te non conſerebas, ſi tam ſplendidis animi corporiſque dotibus polles, quales in te jactas? An quia neminem conceſſurum prævidebas, ut apud ſe maledicendi theatrum extrueres? Si porro propter Roſarii ſanctimoniam ad Monachos te contuliſti, quare more adeo meretricio illis adularis, quos ex noſtratibus lues Tenebrioniſtica afflavit. Cum cæteri omnes, qui a nobis ad Monachorum offas transfugiunt., priores ſuos ſacerdotes tanquam animarum ſeductores deteſtari ſoleant; nec alio fere Sacramento Monachi novos iſtos combibones æſtimant. Igitur crede mihi, ne Geſenius quidem,quem undecim parocbiarum rureſtrium Inſpectorem tu *Reverendiſſimum* vocas, vel teruncium pro anima tua dederit. De ineptis illis cognominibus, quorum pleraque nullum ſenſum habent, nemo apud nos unquam audivit, niſi quod Aſinii Tenebrionis vocabulum tibi jure impoſitum omnes novimus; ac ſi ex illis, quæ fingis, quintum quoque & ſextum tibi vindicare velis, nemo repugnabit. Denique quam illa ſe mutuo deſtruunt, quod cum antea Puſendorfium ſemper ridentem dixiſſes, nunc eundem *lupo & tigride immaniorem* clamas. Nam de ſtudioſo illo

longe

longe aliter ſe res habebat, ac tu fingis. Iſte a Puſendorfiio ſuper aſpera nimis tractatione diſcipuli ſui admonebarur; qua re importunus juvenis offenſus tota die poculis ſe ingurgitabat, & ſub veſperam domum reverſus furenti ſimilis multa in hoſpitem & bene meritum per vinolentiam jactabat. Nox furori illius indulgebatur; ſed poſtera luce orta accuſante Puſendorfio ego tanquam ſecundus pedellus juſſu Rectoris cum præfecto Vigilum ingratum hominem ædibus Puſendorfii extrahebam. Et parata erat relegatio, ni aliorum interceſſioni iſte indulgens deprecatione ſcripto concepta & Rectori Cervino tradita adquieviſſet; cujus autographum adhuc ſupereſt. Quid ergo jam fiet de fabula tua, quam inſuper loci & temporis conditio plane deſtruit? Pariter anile commentum eſt de ancilla. Nam Puſendorfio nunquam curæ fuit, quid in ſua culina gereretur. Neque frigidius quid poteras comminiſci, quam quod de ſagis blateras. Nam præſultore illis opus eſt, qui ſaltandi peritia ſe jactant. Quid autem tu duobus illis Proceribus, magnis Puſendorfii patronis, aliquid affingere erubeſceres, cum mox ſubjungere non dubites; Puſendorfium in præloquio Apologiæ confiteri; *ſibi a Magnatibus Sveciæ eſſe ſuaſum, ne controverſiam hanc amplius moveret, ſed eam tacito pede ſilentio præteriret*. Sane nec vola nec veſtigium ejus ſententiæ dicto loco extat. Tandem quoque non immunis debuit diſcedere Petrus Hauboldus bibliopola Hafnienſis, qui arguitur operam navaſſe in Monzambano imprimendo, qui jam biennio antequam Puſendorfius in Scaniam veniret, diverſis locis impreſſus extabat; & in epiſtola ad amicos, quæ Anno 1676. lucem adſpexit, cum jamdudum bello oborto nulla inter Scaniam & Hafniam literarum commercia eſſent. Cauſa autem, quare bono viro malum mendacio tuo conciliatum cuperes, duplex eſt; una, quod ex ipſo Puſendorfius primum reſcivit, quis Indicem Novitatum Francofurti diſtribuiſſet; ex quo initio ad fontem ſceleris penetrarum fuit: altera, quod cum tu mulra exemplaria *Medullæ, & Commentarii ad Inſtituta* obtrudere ipſi velles, is negaret, illa emptorem invenire. Quod crimen morte piandum tibi videtur. Sed quare Puſendorfio iſta dicta in Danos affingas, facilius ratio paret, ſi quis belli tempora cogitat. Aſt periit tibi fructus mendacii: Puſendorfius Holmiæ eſt, & te plorare jubet. Nec eſt quod Deo gratias agas ob unum atque alterum veſaniæ tuæ ſocium inventum, qui ſub auſpiciis tuis ludibrio ſe cordatorum exponere voluerit. Nam & quo iſti defricentur ſal non deerit; & tu, ſi verbulum addideris, ita accipieris, ut ad reſtim demum tibi ſit confugiendum; quo facto peſſimus nebulo a fœdiſſimo carnifice ſuſpenſus dicetur.

Hæc fere ſunt, quæ pro jure veteris conjunctionis amice monenda judicavi, ne in tanro fortunæ famæque ſplendore veteris clientuli oblivio te plane ſubeat. Interim vale ut mereris, & ſi quid novæ ſcriptionis a Domino Rolleto acceperis, communicare nobis ne gravere. Dabam Londini Scanorum e Muſeo meo, ne in ſtabulo me ſcribere arbitreris, pridie Calend. Octobris, Anno 1677.

Digitized by Google

JOHANNIS ROLLETI,

PALATINI,

DISCUSSIO CALUMNIARUM,

QUAS ABSURDISSIMAS DE ILLUSTRI VIRO SAMUELE PUFENDORFIO, RELEGATUS E SVECIA NEQUAM NICOLAUS BECKMANNUS PER CAUSAM DEFENDENDÆ FAMÆ NON ITA PRIDEM IN VULGUS SPARSIT.

AD GENUINUM EXEMPLAR MANHEIMENSE.

SI malevolorum fabulæ oracula eſſent, aut mendacia pondus aliquod, ullamque probandi vim haberent, non facile inveniretur vir eruditus & publice utilis, quin locum in perditiſſimis obtineat. Etenim in uſu venire ſolet, ut quo quis doctior ac meritis in publicum major eſt, hoc pluribus vulgo calumniis traducatur; ſtimulante invidia, vel quia Satanas non meliorem modum novit ſuſpectos reddendi, qui progreſſus ejuſdem ſiſtere, & regni tenebrarum auctus morari poſſunt. Cujus fundamenta ultro corruunt, exculta ratione, ſique nullo deinceps numero ſint ſcriptores, quorum ſomnia prodigioſam orbi barbariem pepererunt, qua poſtmodum ipſa etiam religio infecta fuit. Sed barbaries quidem illa, tametſi ita late amplius non regnat, haudquicquam tamen uſque adeo ſuppreſſa videtur, ut omnino apud nos emergere, & vires iterum reſumere nequeat; poſtquam luce Evangelii reſtituta, Academiæ, quæ tum erant, priſtino in ſtatu, manſere, reliquæ ad illarum exemplum erectæ ſunt. Eo felicius autem hæc Zizania e quibuſdam radicibus ſuis magno Eccleſiarum malo alicubi progerminant, quod adverſarii arte illorum proventum juvant: quorum intereſt, ſabulam in tenebris agi, ne quis tertius ſpectatorem ſe offerat. Sane enim dum formam quam vocant, diſtinctiunculas, & reliquas ſcholarum ſuarum tricas urgent, quid aliud agere cenſendi ſunt, quam ut noſtrates in oppoſitum delapſi, Eraſmi & Lutheri arma exuant? Ultra quorum victorias nihil hactenus promovimus. Quo aſtutiſſimo ſtratagemate deceptos eſſe manifeſtum eſt, qui exemplo ſuo juventuti ad barbariem præeunt, eo prætextu, quod alioquin nemo cum adverſariis congredi poſſet. Quaſi aliqua obligatio ſit, cur eodem, quo hoſtes telorum genere pugnari oporteat: & nunquam Eraſmo cum Scotiſtis negotium ſuerit: e quibus illi omnibus Scholaſticorum machinis adhibitis nondum aliquem in caſtra ſua pertraxerunt. Etſi quod naſcente ex iiſdem nugis pertinacia Eccleſia noſtra propemodum in partes ivit, non omnino nullum eorum adverſus nos meritum eſt. Cæterum ut maxime hæc & plura nos indicia deficerent, illud tamen abunde teſtari poteſt, omnino ſemina quæ-

dam

Digitized by Google

dam veteris barbariei in pleriſque locis ſupereſſe, quod prodeunte in publicum ſcriptore, abs quo, ne barbaries detrimenti quid capiat, periculum ſit, vel ut ex compoſito integræ ſtultorum legiones clamorem tollunt; plane exemplo Monachorum Reuchlinum impetentium, quos ad extremum ſatyra & confuſus ex eorum floſculis libellus compeſcuit. Ubi obſervare licet, longe majori zelo & contentione negotium geri, ſi religionis velum ſimplicioribus obtendi poteſt, aut res ad illos præterea ſpectat, quorum intereſt, cum alios, tum præcipue vulgus eruditorum quam minimum ex ſe ſapere. Eoque quod culturam *Juris Naturalis* utrumque hominum genus tantis vociferationibus petit, nemo cordatus mirabitur, quippe quo luci ſuæ reſtituto nec conſcientia a ſacerdotum libidine ſuſpenditur, & formulariorum myſteria agricolis deinceps ludibrium debent. Sed ut in Papatu quidem ſic ſatis felices ſunt, qui hanc diſciplinam æternis ſepultam tenebris optant: ita per ſeculum inter nos mutum ipſa ſplendoris nacta eſt, nuper adhuc feliciſſimo ſucceſſu manum eidem admovente Viro illuſtri Samuele Pufendorfio; in quem jam Satanas, quicquid calumniarum orcus habet, per juratos quoſdam ſycophantas evomuit, non alia de cauſa, quam quod ipſe latentis barbariei ſententiam movit. Quæ contumelia tantum abeſt, ut ejuſdem animum dejiciat, ut potius hoc ipſo confirmetur, perſonam impoſtoribus illis detractam eſſe, quorum illuſionibus Satanas ad reducendam barbariem utitur. Præſertim cum omine non careat, quod penes pleroſque dolor diſſimulationem vicit; & illi optiones, ab auxiliis deſtituti latibula jam circumſpiciant, poſtquam nihil aliud, quam ludibrium pro navata mendaciorum patri opera ſperare licet. Sane enim niger ille corvus, quo crocitante tot inauſpicatæ aves advolarunt, cum riſu orbis inter Sanctos, aut quemadmodum conſecrationis formula habet, *gementes pro Eccleſia columbas* reponitur. Et cæteri etiam miſelli ſocii, quos nondum mores ſui ulciſcuntur, ſtultitiæ ſuæ præmium in tempore ferent. *Nicolao* interim *Beckmanno*, cujus auſpiciis ventres quidam per Germaniam clamare cœperunt, non opus eſt, per quem ſtultitiæ moneatur, quam forti exoteiſta, quando hominem revera complures cacodæmonum manipuli obſeſſum tenent. Abs quo jacta nuper in vulgus *Defenſio* ſtolida, abſurda, aut ſi mollius loqui velimus, miſeranda, quanquam ſoli Aſinio nocere queat, quippe qua ſuum ipſe nidum prodidit, nemo quoque futurus ſit ſtomachi tam patientis, qui ad eandem non nauſeet: viſa tamen nobis digna eſt, quam paululum depexam demus, non ſane in gratiam Beckmanni, qui ter injuriarum convictus, ſpurcis etiam, quas olim ſparſerat, chartis per carnificem crematis fruſtra cuiquam fidem ſe facturum credit; neque quod Pufendorfius nobis hyperaſpiſtis indigeat; Sed quia hoſtis humani generis Alaſtore patario ſtudia viri omni calumniarum genere turbare tentat, quæ regno ipſius, ſi quicquam aliud, mirum in modum nocere poſſunt, efficiemus, ut & in hoc voto ſuo excidat Satanas. Simulque cum Beckmannus tam ferox ſit, non quidem, quia habet imperium in belluas, ſed quod interclußis itineribus ſcelerum ejus documenta e Svecia tranſmitti nequeunt, & ipſe interim perſuaſus eſt, Pufendorfio nullos per Germaniam amicos eſſe; nos autem optimo viro, qui cum informatione, tum ſcriptis ſuis qualeſcunque noſtros in literis profectus juvit, multis nominibus devincti ſimus: levi & feſtinato ſaltem ſpecimine oſtendemus, urique adſfuturos in Germania, qui ad Beckmanni mendacia aliquid reponere queant, quoſque hæc victima carnificis ab ara profugiens percuſſoribus cervicem ſubdet. Neque enim id tutum præſtabit nebulonem, quod poſtquam orcus eundem recipere noluit, in monaſterium conceſſit; videlicet præ deſperatione, quæ vel militem vel monachum facit. Quanquam inter bonos illos Fratres non deſunt aliqui cordati, qui cognitis facinoribus Beckmanni rabiem hanc & effrontem maledicenriam ex animo deteſtabuntur. Præſertim cum jam illi ipſi, in quorum caſſes ea beſtia primum incidit, venatione ſua paulatim erubeſcant; quod votis ſuis damnati Dictynæ non leonis, ſed aſini duntaxat exuvias ſuſpendere poſſunt.

Illud igitur manifeſtum eſt, Beckmannum tamdiu nebulonem & infamem calumniatorem manſurum eſſe, donec non carminibus per ludibrium, & ut ipſius ſtultitiam adoleſcentes etiam flagellarent, diu

diu ante hoc negotium ſuſis, ſed rationibus ac teſtimoniis bonorum virorum omnia illa argumenta diluet, quibus de *Indice Novitatum* edito in Svecia convictus ſuit. Quæ argumenta fidei actorum publicorum, & profecto noctu nebulone, ipſius confeſſioni ſuperſtructa effecerunt, ut juſſu *Sacræ Regiæ Majeſtatis* ſacerrimus ille Index Londini a carnifice flammis datus ſit, Beckmanno in præmium laboris pro infami declarato, poſtquam ipſum nebulonis Manuſcriptum publice in Senatu Regni productum eſſet. Atqui tantum abeſt, ut iſta ratione Beckmannus ſe purget, ut potius de ſcelere iſto contra ſeipſum nulla re, quam defenſione ſua maniſeſtius & majori cum pondere teſtari poſſet. Præterquam enim quod totus liber prorſus iiſdem floſculis vernat, quibus & Index novitatum & alter libellus famoſus refertus eſt, ut vel ex cantu aviculam agnoſcere queas; etiam nihil aliud hic ingerit lectori, quam quod in illis operibus ſuis nulla cum ſpecie veritatis mentitus erat. Etſi atrocia illa, quæ in poſteriori libello famoſo perjurio confirmabat, in hoc carmine omiſſa ſunt: quod ipſe nebulo remittente paululum ſurore mendaciis ſuis erubuit, nec male, minimum uxore monente, opinatus eſt, neminem tam ſtolidum ſore, qui tot ſcelera, quæ gentiles etiam deteſtantur, in republica Chriſtiana a viro integræ ſemper famæ palam & citra pœnam patrata credat. Quo ipſo & his mendaciis omne pondus detractum eſt, cum Beckmannus ſe fatente perjurus, & ſemel in mentiendo impudentiſſimus fuerit. Sed & expreſſius ſcelus iſtud in Svecia ſe commiſiſſe agnoſcit, dum initio defenſionis ſuæ citra figuram eloquitur, quod Puſendorfium *arctiſſima cenſura iterum perſtringere velit*. Ergo Puſendorfium cenſura ſua nuper, opinor, perſtrinxit, & ubi, niſi in Indice novitatum & altero libello famoſo, qui a Puſendorfio poſteriorem epiſtolam elicuit? Quin illud quoque Beckmannum infamis illius Indicis auctorem oſtendit, quod etſi aliquoties rem neget, nunquam tamen id illuſtre monumentum ſine elogio nominat. Ita enim alicubi: *Prodiit ſine certo auctore Index Novitatum, oculos multorum valde claros efficiens. Sine certo auctore*, inquit. Atqui is auctor omnium confeſſione eſt vir ſcelere & infamia nobiliſſimus *Aſinius Tenebrio*. *Oculos valde claros efficiens*, dicit. Nimirum ut quidam ſycophantæ *indifferentiſſimum moralem* inter ſpectra reliqua prodeambulantem viderent, *Veltbemio* autem aliquot modii ſquamarum ex oculis deciderent. Denique quantumcunque dolorem ſuum diſſimulet Beckmannus, arguunt tamen univerſa, quam ægerrime ipſe pater prolis ſuæ uſtulationem tulerit. Cætera quæ toto opere non ſine tragica verborum atrocitate ſolita ſibi eloquentia deblaterat, omnino a defenſione aliena ſunt. Cum enim Beckmannus diffiteri nequeat, auctorem Indicis infamiam commeritum eſſe: (nam alioquin cur tam impudenter negaret, ejus confectionem jure ſibi impactam?) & vero illa argumenta, quibus ſe de eodem edito convictum novit, ab ipſomet hac ſcriptione adſtructa ſint, manifeſtum eſt, Beckmannum infamem & nebulonem manere, etiamſi nondum in pueritia ex tali ſcelere reatum contraxerit. Neque hoc titulo privabitur, ſi maxime ponamus Puſendorfium tota ætate ſua aliqua in re lapſum fuiſſe. Ergo ſi citra pertinacem veſaniam Beckmanni foret, jam hæc cauſa nobis perorata erat: Placet tamen & aliena illa, quorum alteram partem facinora Beckmanni, alteram mendacia de Puſendorfio conſtituunt, paulo plenius excutere, ſaltem eum in finem, ne forte Beckmannus ſemel in vita ſapuiſſe ſe putet, cui Holmiæ viventi ad morionem nihil, præter tintinnabula deerant.

Primo itaque ut a vitiis mundanis immunem ſe probet, (*mundana* vitia dicit in oppoſitione ad vitia cœleſtia) amiſſa exiſtimatione cum omnium bonorum applauſu laudum ſuarum teſtimonia ab emendicatis quibuſdam carminibus petit. Quaſi vero ignotum foret, tanto meliorem eſſe Poetam, quo plura fingat. Et qualem *applauſum* eſſe credimus, ſi quis ex una Academia in aliam abeat? Imo vero cui abeunti applaudunt commenſales ideo duntaxat, quia abit, eo præſente non admodum gaviſi fuerint, oportet. Sed & ipſa illa carmina indicio ſunt Beckmannum jam tum in Academiis ludibrio fuiſſe habitum. Sane enim in Germanico *mutilate* ſaltem adducto hyperbolæ nimis quam evidentes ſunt. In ode autem latina, quam Flaccus Marpurgenſis enixus eſt, *Nicolaus Beckmannus* comparatur Sancto

Ni-

Nicolao, quem Moſcovitæ nautis patronum adſociant. *Ibis profundæ navita gloriæ Niclae!* Atqui dum bonus noſter Nicolaus ſcelere ad gloriam navigat, non prohibente Sancto Nicolao, famæ & fortunarum naufragium fecit. In *Gallia* autem uti neminem uſque adeo ſimplicem fuiſſe putamus, ut eidem Beckmanni eruditio probata ſit, ita ſi maxime aliqui de *Medulla Juſtinianea*, quam vocat, benigne ſenſerunt, id vero Beckmannum nihil juvat. Quippe medulla illa a Profeſſore quodam Marpurgenſi eſt cui eandem plagio ſubduxit Beckmannus. Imo alter Anteceſſorum Aurelianenſium ſatis animadvertit, abs qua virtute id pecus commendari oportebat. *Cui ſic Romani Juris fluit ore medulla*; id eſt qui tantis lacertis eſt, & ſimul juri Romano operam navans, in tam ſtolidum legulejum abiit, uti Beckmannus; *Olli Romanis viribus oſſa vigent*, id eſt: ille non abſimilis eſt rudi laniſtæ & robuſto cuipiam pugili Romano. Judicium porro, quod de labore illo in *Ephemeridibus* eruditorum legimus, in quodvis compendiolum juris quadrat. Etſi ſatis ſtulte Beckmannus, quod ita poſtmodum de opere ſuo loquitur quaſi Rex Chriſtianiſſimus intuitu illius judicii ultro & proprio motu bibliopolæ Pariſienſi diploma aliquod obtuliſſet. Nam id ſaltem egit bibliopola, ut *inſcio Beckmanno* id privilegium impetraret, eo facilius quod qui iſti cutæ Regia auctoritate præeranr, animadverterent, periculum non eſſe, ne quis in hoc libro medullam Juſtiniani latere putet, pridem ſitu & putredine abſumtam. Mitum vero, Beckmannum non gloriari, mandaſſe Regem, ut filio ſuo primogenito, quam primum præter lac & mollem cibum aliud quid digerere poſſet, ſingulis diebus eadem medulla jentaculi loco apponeretur. *Rebhanium* denique Argentoratenſem qui noverit, non mirabitur ipſum Beckmanni objectionibus gaviſum fuiſſe. Cujus rei fidem facere ignotis poteſt cenſura programmatis Argentoratenſis *Boecleri*. Dein Beckmannus multis verbis titulum *Doctoris* jactat; quem ſibi maxime digno collatum ait, poſtquam & examen *rigoroſum* ſuſtinuiſſet, & *magnam* de judiciis diſputationem conſcripſiſſet. Atqui ut ab ejuſmodi ſociis multis ex libris magnum volumen compiletur, nihil novi eſt, & Galli his examinibus non admodum rigoroſi eſſe ſolent. Quin pueris notum eſt illud vulgatum: *Sumimus pecuniam, & mittimus aſinum in patriam.* Cæterum hunc titulum nemo unquam *Beckmanno adimere* voluit, (etſi quid haſtenus expectare debeat, infra audiet,) de quo neque *Diabolus* ſolicitus fuit. Et valde ridiculum eſt, quod ſcribit, carmina illa & teſtimonia poetica *miſerrime livore corripere, augere, torquere*, imo *macerare & excruciare* Puſendorfium; per quem licebat Beckmanno eadem vel nundinarum tempore peculiati in theatro ruſticis canere, adlumta in auxilium uxore, quæ plures ſpectatores allicere poterat, quam ſimia, aut cercopithecus. Sicut penes nullum literatum, cognito acumine Beckmanni *perículoſa æmulatio* oriri poteſt. Nihilominus noſter *Beckmannus* jam velut triumphans verbis Teutonicis pæana canit. Quod nulla alia de cauſa feciſſe cenſendus eſt, quam quia cachinnum ſe provocaturum animadvertebat, ſi Latine loqueretur, cum ipſe tragicum quid ſpirare vellet. Sane enim utut & Germanica ſic ſatis faceta ſunt, imprimis tamen quoties Latinis verbis paulo magis pathetice furit, nihil aliud quam riſum movet. Præſertim ſi quis attendat ad epitheta illa ſane in loco adhibita *male*, *impie*, *ſceleſte*, *pie*, *glorioſe*, *laborioſe*, verbi gratia. Ubi flagitium aliquod commiſſum mentitur, plerumque id *impie* commiſſum ait. Quemadmodum quicquid ipſe boni fecit, *pie* videlicet. Quaſi aliquis *pie & glorioſe* malus aut *impie* bonus eſſe poſſet. Ut ſic mediocriter adhuc profecerit Beckmannus in Schola Velthemii circa doctrinam de vocabulis quæ in ſe ac ſua natura actum vel honeſtum vel turpem, exprimunt. Etſi pius ille mendax jam admittit *mendacium pium*, de quo non ita pridem diſputatio ejus auſpiciis prodiit, ab amico nobis miſſa. Quo & illæ Beckmanni blandiſſimæ preces ſpectant, ut epiſtolam Puſendorfii, prinſquam de ſua defenſione judicium ferant *remotis omnibus corruptis affectibus pie perlegant* Germani. Ergo ſi *Puſendorfii* epiſtolam remotis omnibus corruptis adfectibus pie legere poſſumus, *Beckmanni* defenſionem impie legamus oportet; quippe quæ illi oppoſita eſt. Denique ne lectoribus ignotum ſit, quo fatorum ludibrio e Svecia in Germaniam venerit, illud quoque, *dum vitam ſuam de-*

ducit

ducit in ſui diſpendium præteriri noluit, ſe profeſſionem juris reliquiſſe *ob maximum pietatis & juſtitiæ in Svecia defectum, ſummumque luxum & latentem amorem Germaniæ ceu nativi ſolii.* Jam nemo mortalium de pietate Beckmanni dubitat. Addit, quod *Fuldæ* eminentiſſimum Cardinalem Badenſem acceſſerit, ut *declaratus Conſiliarius, poſtquam Regi Regnique Proceribus ſolenniter valedixiſſet*. Nimirum quia hodie in Germaniam conſiliarii vocantur nebulones, bis terve injuriarum convicti, & illa ſolennis valedictio nocte concubia ideo fortaſſe facta eſt, ne ob diſceſſum tanti viri juvenes pariter & ſenes nimia effuſione lacrymarum oculos corrumperent. Quare autem hic nullum carmen recitat: quod viro tam celebri ad principem tam longinquum profecturo & ſolenniter valedicenti omnino a clientibus offerri par erat? Sed nimirum eadem abſurditas eſt, qua anno 1671. ante hos furores in Puſendorfium, cum ob turbas & ſcelera quædam ſalario privaretur, perſuadere nobis volebat, ſe *Profeſſorem honorarium* eſſe factum. Etſi lippis & tonſoribus tum notum erat, Illuſtriſſimos Regni proceres id egiſſe, ut dæmonem hunc per jejunium eiicerent. Quod genus multa alia commemorare poſſemus, ſi quidem hominis fatuitas finem aliquem ac modum haberet. Illud tamen ingenuum in Beckmanno, quod fatetur, ſe non eſſe *Tulliana puritate puriorem*. Cujus ſane rei vel in hac defenſione luculentiſſima aliquot exempla occurrunt. Quo magis miramur, abſurdum iſtud ingenium deinde non erubeſcere gloriatione iſta: *ipſas leges doctrinam ſuam juris ob linguæ latinæ puritatem & elegantiam rariſſimam venerari & adorare*. Quod ſi *Dietberrus* ita ſerio ſenſit, fortaſſe eadem Venus in utriuſque labris ſeſſitat. Quanquam potius eſt, ut dicamus, Poetam ſimulaſſe Dietherrum, ut citra ruborem mentiretur. Quin illud vaticinium, quo elegiam ſuam finit, *Indici novitatum* etiam præfigere poterat, a carnifice in rogum conjecto. *Flammam perpetuam mox dabit iſte liber*. In verbis autem carmini ſubſcriptis profitetur *ſe purpuræ tanti auctoris pannum ſuum adſuere voluiſſe, & rogatum debuiſſe, ut id opus tanto magis niteret* (fulgore panni adſuti) *& in Aula Cæſarea imprimis explendeſceret*. Utique ſane operi Beckmanniano a Dietherro nonnihil ſplendoris mutuo ſumendum erat minimum ob dedicationem ſtolidiſſimam; cujus revera hic ſenſus eſt: Sacram Cæſaream Majeſtatem iſthuic bello contra Regem Chriſtianiſſimum ſe immiſcuiſſe, ut defenderet Corpus Juris. Quanquam alias Phœbus Goerlicenſis, cujus facula *reſplendeſcens* nuper in æthere ſe ſtitit, plus radiorum in Beckmanni lucubrationes proiicere poterat. De Epigrammate autem illo, quod Icon Beckmanni præfert, moriar, ni idem a Bekmanno confictum eſt. Minutiora perſequi ſupervacuum fuerit. Sane enim, ut demus, Beckmannum ex honeſtis parentibus natum aliquantiſper in Academiis vixiſſe, dediſſe ſe præterea peregrinationi ſeu diverſationi potius, Doctorem etiam fuiſſe creatum, tum panegyricos quoſdam eidem dictos extare, denique ſcriptis editis profeſſioni Juris meritiſſimo admotum eſſe; tamen per hæc omnia, velut ſupra diximus, Beckmannus a ſcelere poſtea commiſſo nequaquam excuſabitur. Et cui ignotum eſt, quomodo paucis ab hinc annis in vicina nobis reipublicæ Jureconſultus eruditione & meritis ſuis Beckmanno infinitis partibus major Satanæ ſuggeſtionibus ſeductus eodem crimine ſe alligaverit. Abs quo ſeptuagenario licet, & cujus canities ipſis judicibus miſerationem incutere poterat, magiſtratus ſupplicium quod Beckmannus jam meretur, ſumpſit. Ut omnino ridendi ſint; qui Doctorem juris cuiquam tam enormem feciſſe injuriam credere nequeunt.

Videamus igitur quæ Sycophanta iterum de Puſendorfio mentiri voluerit; de quibus in univerſum difficile eſt pronunciare, malitia an ſtultitia in iiſdem prævaleat. Cujus nomini quod tam ſolicite titulum *Magiſtri* apponit, ideo potiſſimum factum videtur, ut Puſendorfius viciſſim nebulonem Doctorem vocet. Alioquin eadem auctoritate Magiſtri creantur, qua Doctores. Sed non moris amplius eſt Doctores vocare nebulones a carnifice mactandos. *Entia* autem *moralia*, quæ beſtia toties *beſtialia* vocat, ne quis ignoret, alias dicuntur res morales. Et videtur iſta appellatio manere poſſe, non obſtante Commentario Velthemiano ad Grotium, quandiu res & ens ſynonyma erunt. Neque metuendum eſt, ne Puſendorfius *eadem in lucem prolatura*, ut Solæciſta lo-

qui-

Digitized by Google

quitur, *defendere* non poſſit. Cæterum primo omnium triſtiſſimus noſter *Porcius riſum* Puſendorfii notat; quem eundem tamen in fine carminis ſui *tygride ſæveriorem* facit. Verba ſuo cum flore adſcribemus: *Puſendorfius cachinnari ac ridere artificioſe practicatur*. Cur non potius *practicat*? Aut quodnam eſt illud *artificium ridendi*? Cujus plenariam deſcriptionem fortaſſe a Beckmanno nobis polliceri poſſumus, quippe qui tot annis ſtultitiam ſuam Holmiæ rideri vidit. Sed num ridere & hilari animo eſſe crimen eſt? Pergit accuſator, quod *loca biblica, canonica & juridica in pravum ſenſum detorqueat*. De locis Biblicis more ſuo mentitur Beckmannus. Illud vero nequaquam eſt canones in malum ſenſum detorquere, ſi quis Beckmannum alioquin ſcripturientem roget, ut ad titulum decretalium de *impotentia coeundi* commentariolum edat. Longe denique a rabularum malitia abeſt, aliquid ex jure civili ad ridiculum faciendum in loco adferre, & ut alterum levi joco adſpergere poſſis, Jureconſultos *anſerum inſtar idem ſemper canere*, verum eſt de Jureconſultis Beckmanni geminis germanis. De univerſo ordine idem affirmare nunquam cuiquam in mentem venit. *Ebrietatem* ſcripta Puſendorfii ſatis refutant; quæ cerebrum hominis vinoſi non redolent. Cæterum ſi qui Norimbergæ ſtultitiæ Beckmannianæ documentum capere velint, apponant homini cantharum vini, & comœdiam videbunt. Quid vero dicemus de illa exprobratione Beckmanni? Nec *exercitia corporis nobiliora didiciſti, nec peregrinaſti*. (Hic ſine dubio *leges virgines* in genua procumbent, & adurabunt.) Quaſi neceſſum ſit Profeſſorem ſaltationes Polonicas noſſe, aut a laniſta circumforaneo vapulare... Nam Beckmannus olim uſque adeo non *glorioſe* digladiationibus *tempus tribuit*, ut potius cum Londini Profeſſor ſpecimen profectuum in publico edere vellet, plagis in cornua acceptis mire intra teſtam ſe contraxerit. Verba interim hunc floſculum proxime ſequentia indicant, penes Beckmannum ejuſdem turpitudinis vitia eſſe, *inter libros & inter ſcorta ſedere*. Nam hæc ille conjungit. De *Ariſtotele* aliquid addere nihil attinet; cujus Metaphyſicam dum ipſe impugnat, impetum in ſociorum cohortes: & præcipue dextram Vel-

themii alam facit. Equidem olim credebamus, Beckmannum nunquam pictum, quod dicitur, Philoſophum vidiſſe; nimirum ob *moroſas Themidis Camœnas*, ut ipſius encomiaſta loquitur. Et nuper adhuc in frontiſpicio operis ſui imberbis, terribili ſaltem eum machæra ſculpi voluit, videlicet in recordationem plagarum, quas pugil circumforaneus eidem inflixit, & ut Puſendorfius ſolo adſpectu exanimatus duellum recuſare pergeret, in quod illum peculiari epiſtola Hamburgum vocabat. Nunc derepente peripateticus nobis prodit, pallio & barba ornatus, quali vix Cratippum fuiſſe putamus. Felicem hoc ipſo Ariſtotelem, qui Politieæ ſuæ patronum nactus ſit, cujus non calamum modo, ſed & gladium latiſſimo e corio pendentem metuere oporteat. Etſi fruſtra hic ad pugnam ſe componit loricatus noſter Beckmannus: cum Puſendorfius nunquam modum accidens eſſe negaverit. Quantum porro piaculum eſſe credimus, quod Puſendorfius de uxore *Beckmanni* talia ſcripſerat, quæ pueris in Svecia notiſſima ſunt. Et ſane uti mulierculam illam revera *in ſui ſolatium duxit*. Noſter; ita quæcunque de ipſius forma, probitate ac divitiis ſomniat, itidem *in ſui ſolatium* ſcripſiſſe videtur. Nam ipſe quidem rariſſime Junone ſua vel tantillum ſibi favente utitur; quæ ſi commotior eſt, etiamſi nulla Beckmanni culpa fiat, auctoris conviciis in eundem detonare ſolet. Niſi forte poſtquam columna illa Romanæ Eccleſiæ inter craſſos & bene vaſatos monachos verſatur, uxorem paulo minus moleſtam ſentit; quæ ſane per modeſtiam tam facilis eſt, *ut omnes cujuſcunque conditionis eam non ſatis laudare poſſint*, Beckmanno videlicet præſente. Quod autem ipſa ejuſdem verba Germanica, quæ dolore animi commotam protrudiſſe ait, ſatis equidem emphatica, & quibus uti inter piſcatores eductam decet, defenſioni ſuæ inſervit Beckmannus, ideo factum eſt, ut licentiam ab illa impetraret pecuniam perdendi. Scilicet quia *Commentarius ad prima fundamenta* a nemine emitur, in quem ipſe tamen univerſam dotem & præterea non modicum æris alieni prodegit, eoque Beckmanno de libris edendis ne verbulum mutire licet, hic quidem eo prætextu uſus eſt, opuſculum ſcriptum eſſe cauſa illius, non ſua. Quod ne fru-

ſtra caneret, adſpergenda utique quædam Germanica erant, etiam quæ mulieri ſuo more fabulanti exciderant, ut opere impreſſo inveniret ipſa aliquid, in quo phraſin ſuam agnoſceret. Cæterum ne uxoris cauſa Beckmanno ullus mortalium invideat, metuere non debet; quæ jam vetula propemodum non facile cujuſquam *ſpiritum excruciare* poteſt, ut cum Tullio noſtro Heidenſi loquar. Poſt frigidiſſime peroratam cauſam uxoris, etiam crimen læſarum Majeſtatum Puſendorfio impactum it Beckmannus: *Propoſitum Puſendorfio eſſe denigrare non modo Schvvartzium* (qui jam antea quovis corvo nigrior eſt) *ſed & maximæ venerationis viros in Germania, ut Reverendiſſimum* (addendum erat: *& ſereniſſimum*) *Dominum Superintendentem Garlebienſem, celeberrimum Velthemium Jenenſem, & illuſtrem* (ohe jam ſatis eſt, ohe Niclae!) *Scherzerum Lipſienſem, contra novum atheiſmum fortiter inſurgentes.* Sed nimirum de Scherzero geſtiunt jam eruditi iſtud novi generis prælium Lipſienſe videre, noſque pridem ſerio optavimus, tandem aliquando copiolas ſuas educat, quarum fiducia Puſendorfio tam inanem movere litem non erubuit. Sane enim Sacra Regia Majeſtas Sveciæ nunquam per literas a Sereniſſimo Electore Saxoniæ petiit, *ne cui Theologorum ſuorum permitteret facultatem ſcribendi & ratiocinandi contra Puſendorfii principia*; quod Beckmannus comminiſcitur; cui dolet, neminem Theologorum Electoralium ſe præcentore clamorem tollere. Equidem id ſæpenumero e republica eſt, ſacerdotibus *facultatem ſcribendi* non permittere. Ut tamen iidem prohibeantur *facultate ratiocinandi*, hoc quidem tempore ſupervacuum videtur, quo plerique Sacerdotes uſu rationis citra omnem prohibitionem religioſiſſime ſe abſtinent, Velthemii autem cavillationibus non habet Beckmannus, cur exultet; qui famæ jejunio bona fide gloriam in ſcelere quærit, novus videlicet hoc ſeculo *Campeſter*, mire cognominis Dominicani, Eraſmum adorti, impudentiam nobis referens. Cæterum quæ elogia Velthemium merere putamus, qui non erubuit e libello famoſo, ab Alaſtore quibuſdam Academiis oblato, ſpurciſſimo, & quo fœdior ne ab ipſo quidem mendaciorum patre conſarcinari poterat, obſcœniſſima quæque in indoctum illud, & pluſquam barbarum opus ſuum transferre, quod introductionem ad Grotium vocat? Nam illa quidem civilitas nihil ſublevat Puſendorfium, quod memorato in loco, cum libri mentionem faciat, nomen ipſius reticuit. Reliquæ autem ſycophantiæ ingenium produnt ſtupidum, agreſte, malitioſum, & quali omnino opus erat reducendæ barbariei, quæ ab exteris impulſa, quemadmodum in vorticibus Carteſii materia primi elementi corpora alia ad centrum ſuum; ita quicquid ipſa difficilium nugarum habet, verſus meditullium Germaniæ premit. Et ne lectoribus ignotum ſit, quæ demum in Puſendorfio deſideret Velthemius, paucis monere juvat, cauſam tam effrenati furoris revera non aliam eſſe, quam quod Puſendorfius Scholaſticorum floſculos & Moraliſtarum ſomnia rejicit; quos utroſque tamen a Grotio magnopere laudari ait. Eoque quemadmodum metuit Velthemius, ne ſe *ſenem* decrepitum *de ponte* aſinorum aliquia *dejiciat*; (*videatur Diſputatio poſterior de actibus per ſe honeſtis* §. 18.) ita *Thomam*, magna Puſendorfii invidia, ſolicite *Principem Moraliſtarum* vocat, præſertim ſicubi lectori *Metaphyſicorum Patres* Conſcriptos ingerit; & inter illos neſcio quem *de S. Porciano* ne non credamus, ipſum *magis verſatum eſſe in ſtudio Metaphyſices, quam ranas virides in nucibus arboribus*, (*add. Introduct. ad Grotium Part. I.*) Ubi quidem de Grotio fatemur, deprompſiſſe ipſum nonnulla e Scholaſticis; quædam etiam Moraliſtis non peſſime animadverſa eſſe concedimus. Sed Grotii ingenium profecto Velthemius non habet, ut ſcorias in aurum convertere poſſit, qui contra diſciplinam iſtam his ſordibus iterum coinquinat, quibus tot vigiliis a Grotio purgata eſt. Et cur non Ennium juventuti commendamus, equo itidem Maronem aurum collegiſſe conſtat? *De actibus per ſe honeſtis* aliquid addere nihil opus eſt; circa quos Puſendorfius illud revera docet; Jus naturæ, quo genus humanum utitur, a Deo optimo maximo originem trahere. Nam quod Velthemius ſophiſticatur, moralitatem in actionibus hominis ſaltem *in puncto rationis* divinam voluntatem antecedere nemini perſuadebitur, cui quidem paulo plus, quam punctum rationis ſit. *Peccatum* autem *transgreſſionem legis eſſe, ut eſt offenſa Dei, non ut*

eſt

eſt malum morale, ultimum in barbarie videtur. Primarius interim elenchus huc redit. Scripſerat Puſendorfius, Deum legem naturæ mutare non poſſe, non propter vocabulum *per ſe*, ſed ob neceſſiratem hypotheticam. Cum enim lex naturæ arctiſſimam cum natura humana congruentiam habeat, poſiro Deum velle, ut homo ſit homo, quod utique vult, & ſemper volet, homini contrariam huic legem naturæ ferre nequit. Si enim IS ad contraria officia fuiſſet adſtrictus, non ſociale animal, ſed alia feri & horridi ſpecies animantis fuiſſet produncta. Hic fingit Velthemius, Puſendorfium reſpondiſſe: *Hominem dupliciter ſpectari*, 1. *quatenus Deus eum condiderit animal rationale & ſociale*, 2. *quatenus Deus eum condere potuiſſet animal & horridum & ferum*. Cum res ipſa loquatur, Puſendorfium hoc dicere, hominem, ſi ad contraria officia adſtringeretur, eoque animal horridum & ferum eſſet, hominem non fore. Quod ex conditionali hac propoſitione colligere licet, creari potuiſſe hominem animal horridum & ferum, nimirum eodem Scotiſta ratiocinante dari potuerunt aſini alati, qui nobis Velthemium ad ſidera ferant. Quippe id tritum Scholaſticis exemplum eſt: SI Aſinus volat, IS habet pennas; ut doceant, orationem ſubjunctivam conſiſtere, etiamſi neutra pars in ſe vera ſit, aut eſſe poſſit. Imo vero nova hac Velthemii dialectica admiſſa, abeſſe non poteſt, quin ipſa etiam ſcriptura ſacra ſomniatam Velthemio ſententiam foveat. Sane enim in illo Apoſtoli, Rom. IX. 20. *Num interrogat* plaſma (verbi gratia, homo) *factorem ſuum, cur me facis tale?* (verbi gratia, rationalem ac ſocialem, & non potius animal horridum & ferum?) particula ME prorſus eidem calumniæ patet, qua ob voculam IS, Velthemius ſe jactat. Terminum autem, *Neceſſitas hypothetica*, cavillari, puerile eſt; cum eodem res redeat, neceſſitatem abſolutam an hypotheticam certos gradus habere dicas. Sed nimirum quia animadvertimus rem in ſe manifeſtiſſimam ſycophantam per malitiam capere nolle, (quanquam citra omnem adfectationem ſtuporis ſat ſtolidus eſt,) ſiquidem Velthemius ab ejulatu & clamoribus ſuis non deſiſtet, omnino e diſputationibus & ejuſdem nobili illa introductione ad Grotium extantiores floſculos peculiari opere æternitati conſecrabimus, quod certum eſt, parum conceſſurum fore Epiſtolis obſcurorum virorum, aut Friſchlini Priſciano vapulanti. Nam ubi ratio ejuratur, & alia remedia conſumta ſunt, nihil aliud, quam ſatyra ſupereſt. Quæ hic quidem non illud modo efficiet, ut Velthemius velut in ſpeculo ſibi oſtenſus ruditate ſua paululum erubeſcere incipiat, ſed & eadem opera antiquæ barbariei genium deformabimus; quæ jam mirum in modum certis hominibus placere cœpit, poſtquam non pauci papalium tenebrarum memoriam perdiderunt, & juventuti ignotum eſt, quem Velthemius, & alii ex iiſdem hortis philoſophi lactent, communem naturæ ſenſum amittere poſſe. Eo lepidiores autem nobis in his nugis futuri videmur, quo majori triſtitia prolatæ ſunt, etſi inter veneres ac delicias iſtas non omnino nihil ſcurrilium jocorum emineat. Neque vero metuendum eſt, *ne verba Velthemio invertamus, quemadmod. felis invertit ollas quæ invito coquo carnes eripit, ut piſciculos minutos eripit, magnus accipiter, devoratque*: qua lepidiſſima ſimilitudine ipſe utitur in *Ætioſcopia practica §. 6. circa fin.* Nam ut barbariſmi non ſolum in forma, ſed & in materia adſcribantur, curabitur; additis & portentis aliis, quorum ſi lectoribus guſtum aliquem hic dare vellemus, ultro faterentur, barbariem terras relicturam in operibus illis extrema ſui veſtigia poſuiſſe. Denique *Pontifex Garlebienſis*, ſomnium hominis, vix pilum viri boni habere videtur. Quod ſi Sua Sanctitas deinceps more ſuo delirare, ac brutis fulminibus ſævire perget, peculiarem quendam modum videbit accipiendi linphatos ſacerdotes, liberum hominum genus, quod nullis omnino legibus parere novit. Et ejurata religione Lutherana Beckmannus ſpe ſua omnino fruſtra eſt. Sane enim quemadmodum Pontificii nequaquam Theologis noſtris ex animo favent, niſi qua horum aliqui communem barbariei cauſam juvant: ita non temere Vigil frontem ac linguam Beckmanno locabit, qui nullum allegare meritum poteſt, quam quod ipſe patronus defenſione ſua Geſenium gravet. Sed ad Beckmannum revertimur. De *atheiſmo* impudentiſſimum eſt mendacium. Ni tamen illa *communis ſacerdotum accuſatio* attenditur; de qua paulo poſt videbimus.

Digitized by Google

bimus. Si pietatem ſtoliditate meriti debemus, & illico Seſquiatheus eſt, qui Monachorum deliria in dubium vocat, nimirum Beckmannus magnum Eccleſiæ Chriſtianæ fulcrum erit. Quod ſi ab atheiſmo parum abſunt, qui quamvis religionem ejuſdem valoris eſſe, ac pretii putant, tum vero certi homines meritiſſimo hic accuſantur, quippe queis nemo propendenti in ſyncretiſmum ſeculo majus ſcandalum, & plauſibiliorem prætextum affert. Scilicet infirmi illi & in religione noſtra non omnino inconcuſſi, ſi vident, quantis ſtrophis ac cavillationibus unus alterve theologus viro optimo, & qui ejuſdem cum ipſo religionis eſt, craſſiſſimos errores impactum eat, quantaque pertinacia, de injuria evidentiſſime convictus, malitiæ ſuæ progreſſum juvet, quid fieri hi dicent de illis, qui extra eccleſiam noſtram ſunt? Num quiſquam ipſis perſuadere poterit, talem theologum in adverſariorum ſcriptis bona fide verſari, qui in Lutherum palam injurius eſt? Sane ſunt non pauci, qui hac ipſa quorundam pertinacia moti, quidquid vulgo de ſententiis adverſariorum Theologi memorant, in dubium vocant; quod nunquam horum ſimiles defuerint, quædam etiam dogmata adeo deliria videantur; ut impoſſibile ſit, eadem a quoquam defenſa fuiſſe. Quale monſtrum hodie revera eſt *Indifferentiſmus moralis*, ingenioſiſſimum illud figmentum calumniatorum, quem demiror, ſi Logici inter entia rationis deinceps non referent, quæ nec ſunt, nec eſſe poſſunt. Nam æque contrarium ſibi ipſi ſenſum habet, *Indifferentiſmus moralis*, atque ſi dicas, homo irrationalis, vel aſinus alatus. Quippe morale eſt bonum vel malum, id eſt, lege præceptum vel vetitum eſſe. Jam qui cohæreat, ut quod indifferens, id eſt, neque bonum neque malum eſt: ſit ſimul morale, id eſt, vel bonum vel malum? Et peſſime profecto de ingeniis hominum ſentit, quiſquis etiam ſit, ſi credit, ulli mortalium perſuaderi poſſe, viro tam erudito, rem uſque adeo & palam abſurdam ſomniare in mentem veniſſe. Quin jam ita clare oſtendit Puſendorfius, ſe nihil aliud dixiſſe, quam motum phyſicum, materiale actionis humanæ, ad quod Deus, tanquam conſervator Naturæ, concurrit, eſſe actum in ſe indifferentem, ut nemini dubium ſupereſſe poſſit. Nam quod Beckmannus ait: *Quærere lubet, ſalva venia, domine vulpes, in quo foro jam verſaris, num in civili vel phyſico?* aſini vox eſt, neſcio ex quo Aeſopi apologo deſumta. Quaſi qui monet, quod phyſicum in actione humana eſt, eſſe rem indifferentem, materiam moralem tractare non poſſet. Par priori mendacium eſt, Puſendorfium *religionem pro freno tantum populi & fructuoſo politicorum figmento habere*. Quam abſurdiſſimam calumniam toties a Beckmanno eructari poſſe, eo minus miramur, quod ipſe eodem loco indiſtincte in omnes principes injurius eſt, dum ita docere Puſendorfium in *gratiam principum* ait; quos utique tali impietate delectari oportet. Uſque adeo nebuloni nihil frontis ac pudoris reſtat. Niſi forte alia ratione orbi literato ſuam in Politicis peritiam oſtendere nequibat, & quantum in lectione *Machiavelli* aut *Platonis* profeciſſet. Quemadmodum in nupero libello famoſo, ut Hiſtoricum ſe probaret, *Caligulam* inter Chriſtianorum perſecutores retulit. Quanquam id nomen ea potius occaſione Beckmanno excidiſſe videtur, quod tum forte fortuna laceras ſuas caligas conſuebat, irata Junone ſua, quam illo tempore exul præ miſeria compreſſu lenire, vel ut Beckmanniana phraſi utar, *phyſice examinare* non poterat. *Schwartzium* interim initio illarum turbarum tragico Oreſte dementiorem fuiſſe, ſatis confirmatur per id, quod Beckmannus de illius diſputatione inaugurali nobis pandit. Sed illud omnino falſum, quod ait; Puſendorfius *in illo actu perſonatum ſe ſiſtitit*. Ita enim loquitur Idiota, cui ne prima quidem literarum elementa inſunt. De *Monzambano* nihil hic addimus, qui multum ſupra Beckmanni captum eſt. *Hobbeſii* autem principia Puſendorfium probare, qui hactenus collatis ſignis cum eodem bellum gerit? Verba *Nævii* veriſſima ſunt, quibus Puſendorfius nihil contrarium docet. Sed nimirum illa huc tranſcribenda erant, ut vel inde colligeremus, Beckmannum & Indicis Novitatum, & alterius libelli famoſi auctorem eſſe; quippe quæ illic etiam non ſine legentium riſu recitat, *Concionibus ſacris* Puſendorfius revera nunquam *ſub ſpecie Chriſtiani* intereſt; ſat frequenter autem ut verum Chriſtianum decet. Illud quoque gloſſema peringenioſum eſt: *Quis me prohibebat*, inquit Puſendorfius, *tan-*

tiſper

tiſper in alio templo concionem audire? Addit Aſinus: *per ens ſcilicet rationis*. *Domino M. Erneſto* ita deinceps noſter Beckmannus: *Alter ſacerdos, qui eſt M. Johannes Erneſtus æque vehemens erat in atheiſmo publice e ſuggeſtu reprehendendo; ſed eum perſtringere non audet, ne ſic ipſe ex communi ſacerdotum accuſatione innuat ac prodat atheiſmum ſuum*. Ergo qui atheiſmum publice perſtringere audent, ex communi ſacerdotum accuſatione innuunt ac produnt atheiſmum ſuum. Et ſic cordatiſſimi e noſtratibus Theologi Spizelius & VVeberus atheum non mediocriter redolent. *Sacerdotes*, non omnes quidem, ſed tamen *non paucos togis ſuis incredibillem tegere nequitiam* etiam Lutherus confirmat. Qui & illud præterea addit, ſibi videri ex nullo hominum genere plures in tartara detruſum iri, quam ex ſacerdotibus. Quibus magnopere *exoſos fieri* qui illorum vitia taxant, citra flumen illud eloquentiæ Beckmannianæ facile credimus. *Polygamia* nuſpiam a Pufendorfio defenſa eſt. Obſcœna autem illa cognomina neminem niſi Beckmannum auctorem habere poſſunt; quem illud, opinor, ad vivum pungit, quod virtutes *Aſinii Tenebrionis & Alaſtoris* vocabulo tam plene tamque concinne notatas videt. Quibus appellationibus non amplius cohoneſtabitur, quam primum reperta nobis vocabula erunt, quæ ſignificantius nebulonem omni modo deterrimum juxta & ſtolidiſſimum exprimant. Sed *Scherzerum* quidem Pufendorfius haud quicquam *Dictatorem Lipſienſem* facit: quin potius negat, eum Lipſiæ uſque adeo Dictatorem agere, ut cæteri in ipſius gratiam proſtituere ſe velint. Quo alio etiam, quam *Pontificis* nomine veniat ſacerdos, qui, ut Vigil Garlebienſis, univerſæ Eccleſiæ curam ſibi vindicat, & tam curioſe, quid in aliena republica geratur, exquirit; adſcito inter purpuratos ſuos Aſinio Tenebrione, Sedis Garleæ per Germaniam legato a latere. *Velthemius* interim omnino Beckmanni ſectarius eſt. Et ſane ni inter genios illuſtris hujus nonnihil arcanæ cognationis intercedit, in amborum tamen geneſi mire ſidera conſenſiſſe oportet, ut Velthemius Beckmanni cauſa malum ſibi accerſat. Neque enim prior laceſſitus a Pufendorfio eſt: qui adeo ſtridore non delectatur, ut crabrones citius irritet, quam cicadam, quod Græci dicunt, ala corripiat: Cæterum dum *maculam* eſſe fatetur Beckmannus, ſi quem ejus ſectatorem dicas, nimirum nebulonem ſe agnoſcit, qui ſectatoribus ſuis ad nequitiam præeat. Nam alioquin viri boni ſectatorem vocari, macula non eſt. Attexit quoque Beckmannus par hiſtoriarum, quæ ſimiles ſunt illi, quam in poſteriori libello famoſo magna legentium miſeratione referebat, de pugna duorum Studioſorum prope Erfurtum, & revera, ut ipſe loquitur, *omnem humanam rationem ſuperantes*. Ubi miramur, nebulonem non animadvertere, dum omnium, quæ nominari poſſunt, criminum Pufendorfium inſimulat, & ſingula fabulis pluſquam anilibus probatum it, ſe mendaciis ſuis, quod alioquin habere poterant, pondus detrahere, ut nihil omnino hæreat. Et eadem impudentia dicere licebat Beckmanno, Pufendorfium patrem aut matrem occidiſſe. Quam illud vero præter decorum, quod rei tam atrocis cauſas nullas, aut nullum prorſus ſpecimen habentes affert. Equidem de *Caſſelio* illo nemo mortalium unquam verbum audivit. Sed quantum ad periculum *ancillæ*, abſque dubio ita ſecum cogitavit Beckmannus: Si ego ab uxore mea propter acum amiſſam vapulo, non abſurdum erit mentiri, Pufendorfium *ancillam ſuam ob fractam in culina ollam cultro occidere voluiſſe*. Fabula non paulo lepidior, quam Aulularia Plautina. De *Apologia* Pufendorfii ſane credimus, ſi qui ſycophantæ eandem *cum mentis ſtupore & conſcientiæ læſione perlegerunt*, quemadmodum Beckmannus, eos non nimium gaviſos fuiſſe. Prudenter tamen illi, *qui emptam Vulcano obtulerunt, ne in liberorum manus incideret*; eoque nepotes avorum ſuorum ſtultitiam ridere poſſent. Etſi quod illic nigri ſalis adſperſum eſt, ad ſolum Beckmannum ejuſque præcentorem Schvvartzium, & clientem Geſenium pertinet. Nam tunc quidem *magna illa & excellentia ingenia* nondum obſervationes ſuas in vulgus ſparſerant. Frigidæ adhortationes Beckmanni Sacram Regiam Majeſtatem Daniæ non facile permotam dabunt, ut civem ſuum propter amicitiam cum Pufendorfio velut perduellem tractet; in quam injurius eſt nebulo, dum eandem Reges Principeſque conviciis inſectanti ſibi ullo modo auxilio futuram credit. Adſimilat ſe ad extre-

nium

unum *generoſæ aquilæ* Beckmannus; quam non quidem bicipitem; ſed longipedem ſectatores Aſinii Tenebrionis brevi inter inſignia ſua recipient; & denique tragœdiæ cataſtrophen imponit, lepidam profecto, & qualem omnino a Beckmanno confingi decebat. Ubi dum facetiis laſcivire cœpit, nondum fortaſſe vini poculum bauſerat; adeo frigent illi joci, quos ipſe tamen ſine dubio falſiſſimos, & mire præterea acutos credit. Sed nimirum, ſi literam amplius a Beckmanno videbimus, ejus ſane martyrium æri inſculpetur, quantumcunque ſumptuum impendere oporteat. Hoc minus autem artificis manus aberrabit, quod Beckmannus ſuam ipſe imaginem orbi exhibuit, & facile cogitari poteſt, quis ſit ſtatus, gladium tenere hunc aſinum tantum. Repræſentabitur enim congreſſus cum laniſta & ſacrificium Beckmanni, ubi nigram illam victimam abſque ſale & thure maſculo Diis inferis per carnificem obtulit. De Pufendorfio interim non eſt periculum, ne Beckmannus ab eodem aliquod reſponſum ferat; cui non vacat, hominis perjuri atque inteſtabilis abſurde fatuitatis mendacia diſcutere. Sed illi amici Pufendorfii per *Germaniam*, quod toties *ſcabioſos* vocat morticinus, cui anima fœtet, ita Beckmanno caput ſcabent, ut non facile ſimilem tractationem amplius deſideraturus ſit. Et quia carminibus tantopere delectatur Beckmannus, ſcito, eſſe in Germania juvenem feſtiviſſimi ingenii, quem non pigebit, cothurnum ſibi aptare, ut verſu Heroico ſtultitiam & prælia Beckmanni canat; exemplo Homeri, cui mures etiam ac ranæ hoc genere carminis celebratæ ſunt. En initium illius novæ Iliados;

Arma virumque cano, Svecis qui pauper ab oris,
Carnificem fugiens, & juſtam Regis ob iram
Teutoniam venit, multum vexatus in aula
Virginibus, quandoque jocos uxore juvante.
Muſa mihi cauſas memora, quo turbine mentis,
Quidquid dolent Garlæa caprum jam mulgeat, aut quid
Illius ad cantum juvenem clamare cicadam
Impulerit. Tantoſne fovet Germanica ſtultos?

Utque uxor etiam Beckmanni maritum ſuum recitatione carminum de veſania monere poſſit, qua ſuper alioquin in Senatulo frequentiſſime quæritur, alius iterum verſibus Teutonicis ſtultitiæ Beckmannianæ encomium ludet: adjectis ſub finem & literis reverſalibus telonæ datis, & comminatione illa Beckmanni, ſe *Pufendorfium mediate & immediate aggreſſurum, etiam cum diſpendio ſalutis æternæ*, prout in Protocollo Conſiſtorii legitur; de qua nunc quidem mendax confiteri non vult. Simul & ex archivo Academiæ deſcribi curabimus, quæ olim inter ipſum & Venerabilem Virum *Dominum D. Bernhardum Oelreich, Superintendentem Bremenſem*, tum Academiæ Carolinæ Procancellarium geſta ſunt; cui itidem, orta ex leviſſimis cauſis rixa furti crimen objiciebat nebulo; ne quis Beckmannum hac ſaltem in controverſia furere putet. Quæ omnia ex actis & documentis publicis deſumpta, & quorum ſingula jurejurando bonorum virorum, ſi opus ſit, confirmari poſſunt, plus utique fidei invenient, quam univerſus mendaciorum apparatus Beckmanni, quem retuliſſe eſt refutaſſe. De cætero utut nullum pro malitia ſua *præmium* expectet Beckmannus, ſed *gratis* etiam furere velit, quam primum tamen per hos bellorum tumultus licebit, inveniet profecto viam aliquam & modum Sacra Regia Majeſtas Sveciæ, gravioribus jam curis diſtracta, animadvertendi in nebulonem e carcere profugum, qui pro inſigni clementia gratiaque tam fœdis in Eandem conviciis ludit. Saltem Regia Majeſtas Galliæ, atrociſſime & ipſa attacta, non facile a ſua Eminentia Cardinali Badenſi repulſam feret; cujus non minus quam aliorum per Europam Principum intereſt, mutuo Beckmannos non foveri, qui ſcriptis publicis omni ludibriorum genere refertis in Regum Principumve capita dæſeviant. Qui idem Rex Chriſtianiſſimus a Sacra Regia Majeſtate Sveciæ de Beckmanni ſceleribus certior, Academiæ illi, abs qua Beckmanno Doctoris titulus collatus eſt, non fruſtra mandabit, ut ademto Doctoris elogio Beckmannum publico programmate infamem renuncient; & nomen ipſius carnifex Aurelianenſis frequenti hominum concurſu

fo-

Digitized by Google

ſolenniſſime in patibulum efferat. Sed jam horas aliquot perdidimus in nugis Beckmanni, quæ id tamen peculiare habent, quod æqualem ad fletum & ad riſum efficaciam obtineant. Qui ſi deliramentis ſuis denuo in publicum provolabit, quanquam nihil frontis ac pudoris homini ſupereſt, acuemus tamen ſtylum, quæque hic tacuimus humanitate quadam, & quia ſcelus omnino ad ſuſpendium adigere religio erat, non una ſcriptione deinceps effabimur, quouſque publica Nemeſis de cadavere hoc ſupplicium ſumet.

Tu interim, Optime Pufendorfi, ut aliarum vellicationum & hujus potiſſimum injuriæ ſenſum fallas, animi tui magnitudine efficitur. Quæ vel ideo concidere nequit, quod ingens Tibi ſolatium recte factorum memoria præſtat, & eodem fato uſos eſſe noſti, quos itidem de ſtudiis in lucem adſerendis cogitatio exercuit. Noſter vero hic dolor, quod cum ſeculum plura tibi & majora debere poſſet, viles animæ & ſordida quædam ingenia meditationes tuas morantur, quæ aliqua ſui parte literis proditæ pridem nos in admirationem rariſſimæ eruditionis tuæ rapiunt. E quibus, quicquid malevolorum ignaviam urit, manſurum eſt in animis hominum, & virtus tua invidiam ſupergreſſa olim inter exempla erit; ut quæ decus & perennem ex ſeipſa gloriam habet.

JOHAN-

Digitized by Google

JOHANNIS ROLLETI,

PALATINI,

SCARENSCHMIDUS

VAPULANS.

IN

MONSTRUM LIBELLI

CAROLI SCARSCHMIDI,

JURIUM STUDIOSI VETERANI,

EPIGRAMMA.

JUPPITER *indomitos ut vidit quærere prolem*
Centauros, homines, horreo, quadrupedes.
Reſtitit, & nutu totum tremefecit Olympum,
Diviſoſque mares fulmine membra dedit.
Juno vicem miſerata rogat, num perdere vellet,
Quæ ſe cunque ſuo ſanguine multiplicent?
Ille negat, pariterque Deæ, poſtquam ira quievit,
Infuſus gremio talia dicta refert:
Nulla mihi terram monſtris opplere libido eſt,
Nulla giganteo ſcommata ab ore pati.
Nec ego ſemihominem Cacum generaſſe probabam,
Cujus erat monſtri Mulciber ipſe pater.
Qui quoties Siculos jubet efformare cyclopes,
Aut majora Jovi tela triſulca facit.
Monſtra etiam quoties iterato effingere tentat,
Fruſtra equidem Superis ſic placuiſſe cupit.
Nam ſi terrigenas monſtris terrere neceſſe eſt,
Aut ſi Cœlicolæ cernere monſtra velint:
Luridus effoſſo jam pridem lumine cyclops
Sat mihi Scarſchmidus cudere monſtra poteſt.

H. a M.

EQUES LIVONUS.

JOHAN-

JOHANNIS ROLLETI SCARENSCHMIDUS VAPULANS.

Quoties ingenia noſtri temporis cum veterum torpore, & diffuſa olim per Europam barbarie comparamus, illud ſe nobis offert admiratione digniſſimum, quod qui poſt reductam bonarum literarum lucem in antiquam barbariem relabuntur, multo, quam illi ſimplicius, & majori fere cum ſtultitia ineptiant. Nam uti ſuperioribus ſeculis cultus politiorum literarum tantum non penitus ignorabatur, ita ab illis, qui ſua ſibi barbarie placebant, ea tum perſuaſio aberat, qua horum temporum nugatores cum maxime impelli arbitramur, ut nobis laſcivorum aſinorum coram orbe literato ſpectaculum exhibeant. Quibus merita, eruditio, dignitas, adeo non attenduntur, ut vel imprimis calcibus petere, & morſibus proſcindere inſtituant, quorum virtutes ſeculo in exemplum patent; præſertim quando ipſi alia ratione inclareſcere non poſſunt, & facinora ſua, fœda licet, a quibuſdam utroque pollice laudari ſciunt. Et tale animal jam (ne longe abeamus) in Academia Lipſienſi publicis opinor ſumptibus alitur, non tam ut peregrinantibus inter alia ejus urbis cimelia & admiranda oſtendatur, quam ut prodigioſæ cujuſdam ſtultitiæ ſemina ſpargat, ne forte juventus ultra Magiſtrorum aliquot dictata quid ſapere incipiat. De *Scarenſchmido* nobis ſermo eſt, novo illo ſidere inter cyclopes & fabros ſandapilarum. Qui ſtolidiſſimus aſinus diducto in immenſum rictu primum tamen rudere duntaxat cœpit adverſus Virum incomparabilem, Patronum noſtrum: poſtquam autem leviter id propter vapulaſſet, nuper omnino dentibus ſibi agendum ratus eſt, edita miſerabili *Defenſione Diſquiſitionis* ſuæ, in qua ne belluini quidem ſenſus veſtigium conſpicitur. Nunquam adeo fœdis, adeoque pudendis utimur exemplis, ut non pejora ſuperſint. Sane Ipſi Beckmanno ſtoliditatis palmam ambiguam fecit, quem tamen omnium, qui unquam extitere, ſycophantarum impudentiam ſupergreſſum fuiſſe, non citra cauſam credebamus. Cujus veſaniam quemadmodum nuper caſtigavimus, ita nunc hujus quoque deliria excutere animus eſt: ut ſtultiſſimo adoleſcenti vanam ſcientiæ perſuaſionem de pulmonibus depellamus, ſimulque oſtenſum demus, quale portentum hoc cyclope Germania foveat. Quamquam ut Scarenſchmidus meliorem deinceps mentem ſumat, ſperare non licet, quod pridem ipſi nihil mentis aut animi fuiſſe conſtat, & belluas in homines transformare ne Dii quidem videntur poſſe; ſaltem talis metamorphoſeos exemplum in perpetuo Ovidii carmine non legitur. Sufficiet interim nobis effeciſſe, ut Vir Illuſtris Samuel Pufendorfius, quantumcunque id dedecus naturæ Scarenſchmidus inſaniat, ſtudiis ſuis libere vacare queat, neque in nugis convellendis bonas horas perdere cogatur, erudito qui orbi alia ratione prodeſſe cupit. Præſertim cum & Regia Majeſtas Sveciæ Viri cogitationes ab his controverſiis avocaſſe videatur. Quæ non ita pridem, morte abrepto Loccenio, Conſiliarii Ipſum & Hiſtoriographi ſui munere dignata eſt. Quam operam aggreſſuri magnam inde ſpem concipimus, non omnino fruſtra fore conatus noſtros, quod plerique Lipſienſium, & cordatiores quidem omnes, jam antea Scarenſchmido primum inter ſtultos locum attribuunt; ut qui exemplo Phanaticorum hominum tota die lectulo adfixus neſcio quas inſpirationes captet, & poſtquam recitatione triſtium nugarum non ſine ſcreatu univerſo orbi per horulam leges dictaverit, affectato greſſu Hiſpanico ad cænaculum moveat. Sicut & illud de ferôculo hoc referri ſolet, cum Generoſiſſimi Baronis, cui

cui præfectus fuerat, ſtudia moderari non potuiſſet, eoque VVitteberga Lipſiam, comitante gloria rei bene geſtæ, reverteret, prælectione Inſtitutionum Juris victum quæſiturus, Ipſum illico commenſalibus ſuis de προεδρίας jure litem moviſſe; imo clariſſimum hoſpitem ſuum, in hanc conditionem adigere voluiſſe, ne quem priorem præ ſe locum occupare pateretur. Ut actum pene agere videri poſſimus, quod vanitatem adoleſcentis depingere animum induxerimus, quem illi ipſi, quorum gratia potiſſimum id fieri par eſt, pridem in Cæritum tabulas retulerunt.

Cæterum priuſquam ad caſtigandam cyclopis noſtri ſtultitiam accingamur, operæ pretium fuerit theſin præmiſiſſe, quam Scarenſchmidus inficeta ſua diſſertatione impugnandam ſibi ſumpſit, ut Lectores, quid revera in controverſia ſit, eo liquidius perſpicere queant. Præſupponimus igitur, & ex ſe ipſo ſatis manifeſtum arbitramur eſſe, ſi quidem in civitate ſummum imperium ita reperiatur unitum, ut illud indiviſum & inconvulſum ab una voluntate (hominis aut concilii) per omnes civitatis partes, atque negotia ſe diſpenſet, rempublicam emergere, cui ad formalem ſuam perfectionem nihil deſit. Qualem Rempublicam regularem vocare placuit, non modo, quia id vocabuli alioquin perfectioribus applicari ſuevit, ſed & quia tales potiſſimum Reſpublicas Ariſtoteles nobis deſcripſit, præcipuus ſane inter eos, quorum circa Doctrinam Civilem, Architectonicam puta, & quæ indolem rerumpublicarum in genere contemplatur, tradita ex antiquitate nobis ſuperant. Receptum enim eſt, ut, quæ cum artificum Regulis & delineationibus conveniunt, aut juxta communiorem, notumque jam modulum efformantur, Regularia audiant: ſicut contra irregulare nuncupatur, in genere, quicquid præter ſolitum fit, aut contingit: imprimis vero quod artificum ideas, & deſignatas ſemel ab iiſdem limites egreditur. Sic irregulare vocamus, verbi gratia, ſi aliquando ſolita nobis hora non prandemus; ſi tabellarius uſto tardius, citiuſve adveniat; ſi actus non legitimus die nefaſto expediatur; & ita in cæteris. Sic irregulare pronunciabit Vulcanus, quod cum reliqui Ciclopes præcipue matutino tempore tenaci forcipe maſſam verſent, Scarenſchmidus non niſi multa die, & quinta cum linea tangitur umbra mollibus e ſtratis opera ad fabrilia ſurgat. Et cui ignotæ ſunt munitiones irregulares, quibus ſane præſtantiſſimas per Europam Mathematici annumerant. Cæterum quemadmodum fieri poteſt, ut quod irregulare eſt, idem quoque vitioſum ſit, nempe ſi per ſtructuram, aut inſolitam diſpoſitionem partium res finem, cui deſtinatur, omnino aſſequi nequeat: ita irregularitas ſemper, ac per ſe vitium aut labem non infert, cum naturalium quidem rerum formæ neceſſario bonæ ſint, quæ vero hominibus irregularia producuntur, etſi reſpectu habitudinis ad eundem finem magnopere inter ſe varient, communem tamen illum finem pari ſæpe felicitate conſequantur. Aliunde enim, quod per formam fieri nequibat, penſari poteſt. Eoque irregulare & vitioſum nequaquam nobis Synonyma ſunt, multo minus id vocabuli inter convicia referimus, qualia dicacitati Scarenſchmidianæ vel potius laboranti ejuſdem ex furore animo affectantur. Quanquam diſceptatione de formarum præſtantia exorta, ſi cætera omnia ſint paria, ſecundum regulares formas litem dari oportere indubium eſt. Quibus præſuppoſitis in proclivi fuerit concepiſſe Rempublicam irregularem; quæ ſcilicet unione illa, ad robur & eſſentiam civitatis regulariter neceſſaria deficitur; idque non per modum morbi in adminiſtratione Reipublicæ hærentis, ſed ut publica lege vel conſuetudine ea facies tanquam legitima ſit recepta. Quale Corpus Germaniam conſtituere noſtro quidem judicio ſolidiſſime oſtenſum dedit *Severinus de Monzambano*; cujus admirandæ eruditionis libellum haſtenus impugnandum ſumpſere non viri docti, & quorum lucubrationibus apud exteros etiam aliquod pretium ponitur, ſed illa ſeculi incommoda Publiciſtæ, quos nobis rabularum per Imperium examina pariunt. Et ſane ne nunc illa hic argumenta repetamus, quibus ipſe rem ita evicit, ita expoſuit, ut nemini cordato dubium ſupereſſe poſſit, vel ſola Principum Germaniæ libertas, qua hoc etiam bello quidam ex ipſis non timide uſi ſunt, oſtendere poterat, utrarum in cenſu eadem Reſpublica ſit reponenda. Neque enim ſi regularis Reſpublica eſt, (in qua omnia ab

una

una voluntate gubernari regique jam diximus) fieri poteſt, ut dum alii bellum ad ſe pertinere contendunt, reliqua ejuſdem reipublicæ membra operam & auxilium ſuum ipſi etiam reipublicæ capiti jure denegent. Sicut illa ſententia non rationibus modo, ſed & ipſo rerum actu omnibus, qui extra partes remoti ſunt, jam pridem probetur. Licebat tamen Scarſchmido quantiſcunque clamoribus eandem inceſſere, & illo ſtupore, illaque mentis cœcitate æternum laborare, modo Puſendorfium tam proterve non velllcaſſet. Cui quo minus criminationes Scarenſchmidi a ſe amoliretur, nullo Jure, nulloque privilegio prohibebatur, per quod cyclopi noſtro viris eruditis, & quorum in publicum merita extant, impune, tanta cum acerbitate inſultare licet. Præſertim cum quæ in Severino Puſendorfius exercitii cauſa, & potius ut Rempublicam irregularem in genere delinearet, quam ut tradita Monzambani ſuper Imperii Germanici forma defenderet, aſſeruit, adeo non obſcura, aut tenebris involuta ſint, tu & ipſe Scarenſchmidus in lepida illa *Diſſertatione de Republica monſtroſa* fateri cogatur, Imperium Germanicum recte dici poſſe *irregularem Monarchiam*. Quod ſi Imperium, fatente Scarenſchmido, irregularis Monarchia eſt, ſine dubio, idem quoque Reſpublica irregularis erit. Niſi forte non amplius inferre licet: ſi Lipſiæ reperiuntur Doctorandi, neceſſe eſt, ibidem reperiri homines. Sed nimirum ne hac conſequentia admiſſa nihil amplius controverſiæ ſupereſſet, vel potius ut noſter Cyclops monſtroſæ ſuæ Dialecticæ emblema aliquod promulgaret, eam illationem ita limitari vult: Irregularis Monarchia eſt; Ergo & irregularis Reſpublica ſcilicet *ſub concepta ſpecie Monarchiæ*. Quod perinde eſt, ac ſi dicerem, Scarenſchmidus homo eſt; ergo & animal ſub concepta ſpecie hominis, Ne forte quis putet, ipſum animal eſſe ſub concepta ſpecie aſini aut bovis. Qualem cogitationem non poſſe non eruditorum animis obſervari, facile agnoſcet, qui monſtra illa Scarenſchmidiana, quæ ipſe tamen non citra graviſſimos dolores, & poſtquam totis decem annis uterum geſſerat, enixus eſt, eminus duntaxat conſpexerit. Imo contra ſi datur monarchia irregularis, & Democratia irregularis, nemo mortalium tam ſtupidus erit, quin agnoſcat, etiam dari Rempublicam irregularem. Id quod probaſſe Puſendorfio ſatis eſt: quippe qui non tam formam Imperii Germanici definire, quam Reipublicæ irregularis naturam in univerſum ſcrutari conſtituerat.

Excutiamus jam paulo preſſius, quæ pro defendenda ſtoliditate ſua Noſter affert; ut appareat; quanta hellebori caritas inſtet, ſi Scarenſchmidus laboranti e ſtultitia capiti medicinam facere incipiat. Ac proloquium quidem, quod ea prorſus Majeſtate orditur, qua Paraſitus Gnatho apud Comicum elementa artis ſuæ tradit, nihil ad Puſendorfium. Neque enim quod Idiotæ, qui adſcito Polyhiſtoris vocabulo ſuperbiunt, quandoque extra oleas vagantur, ideo aut Imperium irregularis Reſpublica non eſt, aut Scarenſchmidus deinceps primum inter Politicos locum ſortietur. Quanquam alioquin ipſum columnam eſſe non diffitemur *gigantei ſui orbis literati*, in quo, prædominante paulatim tyrannide ſacerdotum, Affectare ferunt regnum cœleſte Sophiſtas, Altaque congeſtos ſtruxiſſe ad ſidera pontes, quos vocant, alinorum, aut tabellas Metaphyſicas, ut quæ craticulis & harpagonibus ſuis ſcalæ cujuſdam Jacobææ vicem commodiſſime ſubire poſſunt. Neque quod non omnes eruditi Sacroſanctum Corpus Juris pari reverentia æſtimarunt, aut quod *Angelus Politianus* (quem liquet mihi dejerare, ne inſpectum quidem eſſe Scarenſchmido,) quid revera olim fuerit *ſuus hæres* ignorare ſe faſſus eſt, ideo Imperatoribus leges fundamentales, quæque peculiariter a ſingulis in Capitulatione, quam vocant, promiſſa ſunt, negligere licuit; per quæ ſtatus Germaniæ multum ſupra conditionem ſubditorum, proprie dictorum, conſtitui, cœcus ſit, qui non videat. Quibus tamen cum adhuc aliquid ad ſummum Imperium deſit, neque obligatio, qua Cæſari, tanquam capiti obſtringuntur, ex fœdere aliquo expreſſo originem trahat: etſi illa non plus fere virium habet, quam vinculum pacti inter fœderatos inæquales; id propter Imperium rectæ dici Rempublicam irregularem arbitramur, quicquid de *Polyhiſtore* Scarenſchmido, aut *antiquo Patrum Romanorum urinario* fiat: e quo delibato chriſmate in vicem opobal-

ſami principio ſtatim lectorum ſuorum nates ungit ſcurra. Neque vero ideo Germania *campus* vocari non poteſt, *cui quiſque Scholaſticus papiliones cerebri ſui immittat*; quæ Grobſchmidii noſtri ſententia eſt. Nam & in civitatibus, quæ regularem formam manifeſte præ ſe ferunt, non minus quam in irregularibus Rebuſpublicis ſæpe omnia ſtultorum plena ſunt; & ipſi nos, implicata his bellis Germania chimeras, ac neſcio quos cerebri papiliones, (velut animas Platonicorum per inane volitantes,) magno numero, in Imperio vagari & errare conſpeximus, agmen ducente progenie Scarenſchmidiana, terribili illa, & qua conſpecta Turcas de Hungaria abdicanda conſilia captaſſe dicunt, *Mars Germaniæ perpetuus*. Quorum infinitam multitudinem denſam in æthere nubem referre, quæ Germaniæ lucem ſuam non minima ex parte eripiat, jam pridem apud cordatos in confeſſo eſt. Sic quod ad abſtruſiſſimam illam quæſtionem de *Auſtregis* non nemo auditorum Scarenſchmidi *barbam & naſum inſtar galli gallinacei demiſerit*, *putaveritque* præceptorem ſuum *loqui de oſtreis*; quod inſtante metenda, circa quam Scarenſchmidus fere e plumis proſpicere, ſenſimque ad profitendum accingi ſolet, animum in patinis haberet; & alioquin Oſtrea calleret primo deprendere morſu: id quidem arguit, miræ ſimplicitatis adoleſcentes eſſe, qui Scarenſchmido ſe in diſciplinam tradunt. Sed num Auſtregæ eam in Status poteſtatem Cæſari largiuntur, quæ alibi locorum Regi in ſubditos adeſt: Aut num Principum libertati per id derogatur, quod ipſi inter ſe controverſias ſuas componere poſſunt? Num denique nexus ille feudalis, quo Status Cæſari & Imperio obſtringuntur, ideo plus virium habet, quam vinculum pacti inter fœderatos inæquales? Atqui contra, ſi maxime Cæſar citra diſcrimen cauſarum ubique optimus ac neceſſarius Imperio Judex eſſet, cui per ipſas tamen Auſtregas poteſtas judiciaria ita illimitate non competit, id ſolum quidem regularem Rempublicam haudquidquam argueret: Neque enim, ut Grobſchmido perſuaſum eſt, qui neceſſario hunc, & non alium controverſiarum ſuarum Judicem habent, cui tamen, reliquas Majeſtatis partes in eoſdem exercere non liceat, illico in ſubditorum proprie dictorum claſſem compingentur, aut ea infallibilis *nota eſt diſcernendi Imperii a ſociali ſyſtemate*. Cum etiam inter fœderatos, præſertim inæquales, neceſſarium Judicem vi pactorum conventorum dati nihil repugnet, & ejus rei hodie adhuc exempla extent. Sane Groeningæ, exorta non ita pridem cum Omlandis controverſia, Delegati reliquarum Provinciarum Belgicarum neceſſario judices erant, neque coram arbitris ea cauſa diſceptari poterat, ad quos tamen eandem deferri altera pars magnopere videbatur velle. Sic ut comparatione cum Provinciis Fœderati Belgi facta, quibus ſingulis Majeſtas propterea non deeſt, hactenus ſtatuum Germaniæ libertas, quam illarum, fere major ſit habenda: utcunque vulgus Belgii libertatem ſuam non ſine contemptu Germaniæ jactet. Denique nec *Camera Spirenſis*, nec *Judicium Aulicum* impediunt, quo minus Ordines Germaniæ poteſtate ac Juribus ſuis frui queant; quæ cum conditione ſubditorum proprie dictorum conſiſtere poſſe, nemo temere affirmaverit, qui genuinæ politicæ modicam duntaxat notitiam habet. Nam multum falleris, Grobſchmidi, qui putas, dijudicandæ Imperii formæ ſatis eſſe, *Jus civile*, *Feudorum Conſuetudines*, *Sanctionem Carolinam*, *& Receſſus Imperii noſſe*; ſed ad regulas diſciplinarum Univerſalium ſententias ſuas exigere debent, qui de forma Reipublicæ judicium ferre inſtituunt. Et vel hoc nomine paulo magis reverentem adverſus *Magiſtros* eſſe, quos ſubinde vellicas, & coram quibus Lipſiæ nudato capite, ſi quid controverſiæ tibi cum civibus ſit, ſententiam audire cogeris, te decuiſſet: ut quorum aliqui te ſtolidiſſimum animal, modo id pridem non recuſaſſes, e beſtia iterum in hominem refingere poterant.

Quæ cum ita ſint, nihil aliud ſupereſſe videbatur, quam ut Scarenſchmido æternum valediceremus, ni convicia, ſcommata & ſycophantiæ hominis prolixius animadverti mererentur. Quorum abſurditatem ſi qui mirari incipient, illi cogitare velint, in patria Scarenſchmidi *nares & nates cavillari*. Nam id nobis emblema promulgat miſer, ac vere deplorandus Idiota, cujus agreſtes pariter & ſcurriles joci, quos adfectat, tantum abeſt, ut cuiquam riſum movere poſſint, ut potius ex animo lachrymentur, qui agnoſcunt,

ſcunt, quam ſeculo infamiam Scarenſchmidus, & reliqua id genus carcinomata impegerint. Neque vero illud hic magnopere attendimus, quod noſter Grobſchmidus velut ſummi acuminis convicium præmittit; *in novellis Academiis Cathedræ adhiberi*. Quem enim fugit, in novellas Academias evocatos hactenus non fuiſſe Magiſtros noſtros, quos fama obſcura recondit, aut qui non niſi ſuis Ortwinis Gratiis noti ſunt, ſed clariſſima quæque ingenia, & primariæ eruditionis viros, quorum vel ſola præſentia celebritatem loco adferre poteſt. Et fruſtra eſt Scarenſcmidus, ſi metuit, ne erecta alicubi nova Academia ipſe cum *cerebri ſui papilionibus* primus cathedræ politicæ admoveatur. Etſi pleriſque nondum liquet, quid doctrinæ aut dexteritati docentis conferat, Academiam, in qua vivit, veterem vel recentem eſſe. Si tamen antiquitas Scholarum omnino ad augendam eruditionem facit, tum quidem ſuaſerim *Valentino Velthemio*, ut cum diſſertationes, quas evomit, & Epiſtolæ obſcurorum virorum alioquin magnam inter ſe convenientiam habeant, hauriendæ velut ex ipſo fonte toti barbariei, ſimulque ne tantum temporis ſophiſticationibus utcunque addiſcendi impartiat, Coloniam quantocyus proficiſcatur, & collectum ibi in operibus Doctoris Angelici, & MSCtis Ortwinii Gratii plane ſacroſanctum pulverem ſolita humilitate oſculetur. Qua antiquitatis vi admiſſa profecto non mediocriter ſapuit Scarenſchmidus, qui relicta Academia Salana in Lipſienſem ſeſe contulerit, quæ & illa antiquior eſt, & in qua olim vixit *M. Irus Perlirus*, cujus ſtultitiam ipſe haud dubie jam imitatur. Nam Jenæ quidem bonus noſter Grobſchmidus ſexennio, quo ibi dormivit, modicum in literis profecerat, quicquid interim de *Diſputatione ſua Inaugurali* & *ſummis in Jure honoribus oblatis* jactat. Quæ tamen una cum cæteris ineptis & vanitatibus ne quis in malam partem accipiat, prudenter addit: *intentato iſtui, quæ ſcribo, imputentur*: Quaſi non poſſet non injuriam a Pufendorſio animadvertere, eoque neceſſum fuerit horribilem & ſacrum hunc libellum in vulgus ſpargi. Aſt mi Scarenſchmidi, ſi utique tua tibi ignorantia placebas, licebat tibi quantumcunque in conſpectu orbis literati nugari, modo Pufendorſium hoſtem non delegiſſes, virum, ad quem collatus tu nihil es. Qui dum tuas a ſe criminationes amoliebatur, qui aliud ſcribere debebat, quam quod ipſa dabat res. Neque vero aliquid ab ipſo contra te dictum eſt, quo Majeſtas tua lædi potuerit; quin imo infinita propemodum non tui, ſed aliorum cauſa reticuit. Et vide, ego non vereor illud de te ſcribere, qui per *duodecim continuos annos* in Academiis delituit, nec meliores, quam tu, in literis profectus fecit, eum ne porcorum quidem pabulo dignum eſſe. Niſi forte inſulſam dicacitatem ipſe in te admiraris, qua omnes in trivio ſcurras vincis. Equidem ſalibus, jociſque literatis orationem condiri tantum abeſt, ut improbemus, ut contra arbitremur; acrimoniam dictionis in loco adhibitam magnam rebus vim & ἐνέργειαν addere. Sed quale iſtud eſt acetum, quo tu, inſulſiſſime aſine, meritiſſimum & incomparabilem hunc virum perfudiſti? Aut Velthemiana tibi facinora probantur? Qui imputiſſimus homo decerptos e libello famoſo floſculos fœditiſſimos, & quales ne rixanti quidem vetulæ exciderent, imo quibus prolatis ipſum Satanam pudere videbatur poſſe, Commentario ſuo ad Grotium pluſquam barbaro intexuit. (Part. I.) Qui uti nuper ſtultitiæ præmium pro parte tulit, ita, ſi nondum acquieſcet, a nobis etiam, ut meritus eſt, deinceps caſtigabitur, compilatis ex operibus Tenebrioniſtarum *Epiſtolis obſcurorum virorum ſeculi XVII.* editoque dramate VELTHEMIUS *Heautontimorumenos*, quod fratri ipſius, chorago hiſtrionum Hamburgenſium, tibiis dextris & ſiniſtris, per theatra Germaniæ agendum commendare ſedet. Etſi latibula jam circumſpiciat, ſuiſque facinoribus paulatim erubeſcere videatur velle infelix puer, atque impar congreſſus Achilli. Sic quam turpiter te dediſti, Scarenſchmidi, cum tua inſipida detorſione nominis Pufendorſiorum? Quæ locum habere non poteſt, quamdiu eruditi cum fæce Italiæ Conia pro ciconia, aut cum ruſtico Plautino Rhabo pro arrhabo dicere volunt. Et tamen haud dubie eo invento leporum diſertus & facetiarum tibi videris, cum nemo mortalium invita Minerva & Muſis collacrymantibus te magis unquam ſit jocatus, aut frigidiora ineptiis ſuis ſcommata miſcuerit. Sic cur non prævidebas,

cum

Digitized by Google

cum politiem ſtili tui *Lipſio*, *Tacito*, *Plinioque* comparares, riſurum fore, quicquid Lipſiæ eſt, cachinnorum, & illud tibi ingeſtum iri: *O imitatores, ſtultum pecus?* Nam eadem illa Venus, quæ in Javelli labris olim ſeſſitavit, tuum Diis adamatum os irrigaſſe videtur, nec meliores, quam Ortwinus Gratius floſculos ſubinde ſpiras. Qualis eſt, dum ſcribis; *te regularum Myſteria non palpaſſe*. Quid enim iſta locutione tibi vis? An Philoſophiam tam arguto axiomate traducis; cui ſuum apud prudentes pretium fuit, priuſquam rabulæ per Germaniam dominarentur, & tu ferulam, naribus male habitis, revereri didiciſſes. Credo te exiſtimare, mundum etiamnum eſſe tam ſtupidum, ut JCti vocabulo audito omnem omnino eruditionem animo concipiat, ſimulque, qua poteſt, veneratione proſequatur, qui cum Habercornio *Goerlicenſi* Politicam ſuam ex *Tractatu* Ottonis Taboris *de Jure Cereviſiario* hauſere, & novos hoc tempore Bartolos Baldoſque parturiunt. Olim iſti fuit generi quæſtus apud ſeculum prius. Nunc qui neglectis politioribus literis, rudes hiſtoriarum, nullaque ſolidæ Philoſophiæ ſcientia inſtructi, velut noſter Scarenſchmidus, Politicas commentationes enituntur, illi ſane quantocyus Anticyras navigent, ni eruditis aſini audire malint. Præſertim ſi pulmonem ventis rumpant, & fatorum ludibrio publice docendi ac nugandi poteſtatem nacti, viros doctos fœdis mendaciis, aut jejunis ſophiſticationibus provocant. Hos iraſci, ſi digna factis ſuis elogia audiant, quod tu facis, dic, quæſo, bono fide, an Sapientis putas, Scarenſchmidi? Sane ni gloriatio tua vana eſt, evolviſti utique *auctores Romanos*, & quidem pluries, quam nos, qui tuam eruditionem non attingimus miſeri. Ergo & illud meminiſti, quod Phædrus exemplo cicadæ oſtendit. Illa cum neſcio cui avi acerbum ſæpe convicium jaceret, rogata ut taceret, multo validius clamare cœpit; & rurſus admota prece accenſa eſt magis, donec leto admota, quod viva negarat, tandem mortua tribuere coacta eſt, Nemini, præterquam ſibi ipſi, iraſcatur, qui dignum ſceleri præmium aufert: & humanitati qui ſe non accommodat, ſibi habeat, ſi pœnas ſuperbiæ ſuæ det. Reputabis hunc tecum apologum pauliſper Scarenſchmidi; quem ſi prius attendiſſes, quam laciniam illam tuam nitidiſſimis Puſendorfii Diſſertationibus alluere animum induceres, nimirum non paulo rectius exiſtimationi tuæ conſulueras. Facies interim officium Chriſtiani, ſi Velthemium Jenenſem e propinquo admonebis, cum alioquin omen in nomine ſit, velit cavere, ne, ne continuatis mendaciis & ſycophantiis, idem, quod cicada apud Poetam in ſe exemplum ſtatui videat. Nam nuper quidem, cum exercitus Aſini Tenebrionis prope Bambergam luſtraretur, & commentatius ad Grotium vicem tormentorum bellicorum ſubire deberet, hic primam ante aciem digna atque indigna relatu Vociferans, tumiduſque novo præcordia partu, Ibat, & ingentem ſeſe clamore ferebat. Cæterum quod eruditionem tuam ipſe tam ſolicite commendas, in eo more vilium animarum facis, quæ poſtquam aliquas diſciplinas vix a limine ſalutarunt, illico doctrinæ apicem ſe attigiſſe exiſtimant. Quanquam in univerſum ſtultorum eſt, ſibi ipſi buccinatorem fieri & omnem omnino modeſtiam egreditur, quod tu tibi, cuiſque nugamentis elogium tribuiſti. *Ridebam*, ais, *primo hominis inſolentiam, eamque contemptu potius tranſmittere, quam agnoſcere induxeram*. Et quid ni? Si ego tuo loco eſſem, ne quidem cum hominibus loqui vellem, tantum abeſt, ut cujuſquam gratia calamum in manus ſumerem. *Porro igitur*, pergis, *retorquenda erunt tela, quæ vel barba vel pallio excipere poterit*. Facete. Eat nunc aliquis, & Scarenſchmidum priſcæ ſimplicitatis hominem neget, qui hoſti ſuo modos præcavendi ictus telorum ſuppeditat. *Naſo enim obtuſo*, ait noſter Grobſchmidius, *certe imperii forma maxime periclitabitur*. Ergo ſalus Imperii a ſalute Publiciſtarum tam arcte dependet, ut unius ex illis naſo obtuſo, libertas ordinum, forma Imperii, & præſens Germaniæ conditio vacillare incipiat. Nam tu, & tui ſimiles Publiciſtæ columnas Imperii eſſe, multoque quam Puſendorfius rectius vobis ſapere videmini. Quanta Germaniæ calamitas inſtat, ſi Scarenſchmidium omnino mori contigerit! Rationis profecto eſt, ut Principes noſtri, patriæ amantes, quippe contextum Reipublicæ in partes ire nolunt, naſo hominis primo quoque tempore præſidium circumponant, ne militari ſatelli-

tio

tio defectus, ſi quando talitra ipſum pati neceſſe ſit, aut famulorum pugnos experiri, integritati narium & quæ inde dependet ſaluti Germaniæ proſpicere nequeat. Nam *ſcutum Arioviſti*, quo hactenus utcuuque naſum protexit, non videtur impetum tot Magiſtrorum, quos provocavit, ſuſtinere deinceps poſſe. *Preſſo prius nomine*, dicit, *ne quid captaſſe putarer dederam Diſquiſitionem de Republica monſtroſa, contra Monzambanum*. Atqui præſcripſeras tamen nomen Perilluſtris Domini a Frieſen, Eique id nobile ſcriptum ſtrenæ loco obtuleras. An hunc tantum virum tam imperitum rerum humanarum eſſe credis, ut ignoret, quid ſibi id genus ſalutationes Auguſtus e veſtigio penetrabat mentem ſutoris, abs quo educatus corvus Χαῖρε ipſe acclamabat. *In antro Platonis non formantur Reſpublicæ*, inquis. Neque, inquam, formautur Reſpublicæ in *dolio Juſtiniani*, quod tu ſub finem *Diſquiſitionis* tuæ comminiſceris. Nam nobis omniuo non liquet, quid rei ſit antrum Platonis & dolium Juſtiniani. Niſi forte, quæ tua ferocia eſt, Platonem in antrum Trophonii, & Juſtinianum in dolium Diogenis relegaſti, aut illud orbi acumen oſtendere voluiſti, quo non ita pridem tui ſimilis JCtus publica ſcriptione ſe *glebæ Juris Juſtinianei adſcriptitium* profeſſus eſt. *Conſultius erat naſum ſuſpendere*, habet oraculum Scarenſchmidi. At illi Prophetæ conſultum erat naſo helleborum iugerere, ſi modo cerebrum aliquam adhuc medicinam capiebat. De quo tamen ut dubitemus, multæ nobis cauſæ ſunt. Quantumcunque enim *collegia tua ad ff.* & neſcio quam reconditam Juriſprudentiæ notitiam jactas, nibil tamen e myſteriis *regnantis in dolio Juſtiniani* tui deprehendere licet, quod Puſendorfio oblivione ſemel iterum tranſmiſſum non ſit, priuſquam tu prima Juris elementa deguſtaſſes. Et aliis omnino armis indutum te eſſe oportet, ſi qui ſententias Puſendorfii iu animum demiſerunt, tibi & ſociis tuis credere debeant: de quo interim §. 18. ſtolidiſſime conquereris. Quid enim? Num Philoſophis ſola fide opus eſt? Imo rationibus hic pugnari oportet, & ſtultum eſt in Philoſophia alteri incredulitatem exprobrare: cum quod ſcitur, non poſſit non credi. Probate ſententias veſtras vi ac evidentia argumentorum, & credemus. Sed qui Aſino concionamur, qui ejurato ſenſu communi, jampridem ea capere non potuit, quæ lippientibus, ſin minus oculis uſurpantur, tactui tamen dijudicanda ſe offeruut.

Videamus ergo paucis, quid poſt tam nobile prooemium circa rem ipſam nugetur Scarenſchmidus. Ubi §. 10. primo loco tradit: *in formandis Rebuſpublicis pro menſura ſeu regula haberi potius debere, quod materiæ aptitudo, & populi genius admittat, non quod idea, & regula literalis fingat*. Nam litera occidit. Atqui eadem ratione dicere poſſumus, in extruendis munitionibus Architecto menſuram, vel potius primum quod attendatur, eſſe debere genium loci, non ideas, quas nondum conſpecto loco ipſe animo conceperat, vel alibi delineatas habuerat. Sed num illud obſtat, quo minus munitio regularis ab irregulari diſcernatur? Imo ne quæſtio quidem eſt, quid præcipue in extruenda Republica Politicum reſpiceret irregulare, & utrarum in claſſe Germania ſit reponenda, id vero controvertitur. Cæterum quod ad iſtam appellationem, ejuſque fundamentum attinet, reſpondemus: cum ea quæ artificum regulis, quas ipſi fere a communioribus abſtrahere ſolent, conveniuut, uſitato paſſim vocabulo regularia audiant; Ariſtoteles autem, cujus Politica Architectonica ſola propemodum ex antiquitate nobis reſtat, eas præcipue reſpublicas deſcripſerit, in quibus actiones publicæ ab una voluntate diriguntur; quales reſpublicæ hodie etiam communiores ſuut: ideo civitates, quarum voluntas per unum hominem vel unum concilium ſe exſerit regulares vocare placuit. Sicut contra irregularis Reſpublica nobis eſt, ut jam ſupra ad nauſeam uſque inculcavimus, in qua unio illa, qua civitas velut animatur, ita perfecte non deprehenditur; idque uon per modum morbi, aut vitii in adminiſtratione Reipublicæ hærentis, ſed ut publica lege, & conſuetudine ea facies velut legitima ſit recepta. Quo uuico obſervato uullam difficultatem habent, quæ §. 11. *Secundo* & *Tertio* loco monere voluit noſter Grobſchmidus. Etiamſi enim verum ſit, *rigoroſam regulæ applicationem plus mali habere propter vitioſitatem materiæ*, id eſt, ſi genius populi non permittat, fruſtra eſſe, qui regularem Rempublicam conſtituere velit: neque illud

non

non concedamus Scarenſchmido; *regulas iſtas eſſe particulares & imperfectas, nec totum objectum, ejuſque partes exhaurire*, id eſt, Politicam architectonicam, quoad enumerationem formarum regularium deficere; quod nemo temere affirmaverit; tamen nullus mortalium, puto, erit, qui inde colligat, inter regulare & irregulare diſcrimen non dari, & collatione facta Imperii cum traditis Politicorum nullum formæ dijudicandæ indicium ſuppetere. Neque obſtant, quæ addit Noſter: *Nam a præſuppoſito, ſeu Rebuſpublicis in individuo tum exiſtentibus, earumque forma regulæ iſtæ deſumptæ* id eſt, cum Philoſophi doctrinam civilem in formam artis redigere molirentur, jam tum Reſpublicæ extabant; earumque intuitu illi formas Rerumpublicarum deſcribere cœperunt; *quo pacto igitur futuris Rebuſpublicis propter objecti varietatem formas proponere queunt*. Nequaquam enim ea Severini mens eſt, omnes Reſpublicas debere eſſe regulares; neque de *futuris* Rebuſpublicis ordinandis diſquiritur. Pari etiam ratione dicere poſſumus, Mathematicos Architectonicæ militari manum admoviſſe poſt munitiones quaſdam jam extructas. Neque tamen quenquam tam ſtupidum fore arbitramur, ut Mathematicorum tradita ob diſtinctionem munitionum in regulares, & irregulares cavillari occipiat, quaſi *futuras* munitiones omnes jubeant fieri regulares. Sine dubio certæ cujuſdam Reipublicæ formationem, cum iſta ſcriberet, animo agitabat Scarenſchmidus, ut planiſſimam Puſendorfii ſententiam eo detorqueret, ac ſi Reſpublicas regulares orbi pro regula obtrudere vellet, ad quam omnes in univerſum civitates refingi oporteat. Et fallor, ni ſub idem tempus ſomniaverat, a S. Majeſt. Catholica ſolenniter ſe evocatum, ut diſtributas hinc inde per Americam colonias in juſtæ civitatis formam digereret. Iſtiuſmodi enim imaginationibus Phanatici, & Melancholici, & qui alioquin triſti arrogantia laborant, ſæpe numero diſtineri ſolent; & peculiariter Scarenſchmido talia ſibi viſa effingere rarum non eſt, qui jam ante ſexennium Jenæ dicitur confirmaſſe, ſe prius loco non exceſſurum, quam abs certo Principe Imperii in aulam accerſeretur, miſſo pilento, cum tribus paribus equorum. *Si enim aliæ*, pergit Scarenſchmidus, *Rerumpublicarum formæ tum extitiſſent* (nempe cum Ariſtoteles Politicam ſuam Architectonicam concinnaret) *plures aliæque regulæ conſcriptæ fuiſſent*. Atqui poſt Ariſtotelem non pauci ſcriptores politici in publicum prodiere, neque tamen quiſquam novas formas regulares, diverſas ab illis, quas veteres jam tradiderunt, commentus eſt. Habet enim & ipſa regularitas fundamentum ſuum, & numerus formarum regularium Politicis invicta apodixi oſtenditur. Quod autem noſter addit: *Quo animadverſo recentiores doctrinæ civiles ſcriptores plures regulas, ſcilicet Reipublicæ mixtæ, formaſque communiter ſtatuunt*: id non magis ſententiæ Severini obſtat, quam ideo irregulares munitiones non dantur, quia, ni fallor, Fournierus, Briſiaci, Oſtendæ, aliorumque oppidorum egregias quidem illas; ſed tamen irregulares munitiones ſingulatim depictas exhibuit. Neque enim illi *recentes Politici* propterea mixturas ſuas ſe confeciſſe fatebuntur, quod viro illi, cujus Triſmegiſto nomine audito alioquin attoniti ſtupent, oblatrare, ejuſque Politicam minima ex parte ſuppletam velint, ſed ut Imperium Germanicum lepido quodam vocabulo inſignirent, poſtquam illud ad ſimplices & regulares formas haud ſatis congruere vidiſſent. Ariſtoteles autem (cui cæteræ quidem formæ plene deſcriptæ ſunt) non magis irregularium Rerumpublicarum quam ſyſtematum mentionem faceret. Præſertim cum non pauci pari fere anxietate mixturæ illius veſtigia in Ariſtotele quærant, qua hodierni Alchimiſtæ modum conficiendi lapidis Philoſophici in Raymundo Lullio venari inſtituunt; neque quiſquam unquam adeo deſipuerit, ut Reſpublicas mixtas regulares eſſe, quæque menſuræ vicem in quacunque Republica ordinanda ſubire debeant, contenderit.

Cæterum cum Puſendorfius ſcripſiſſet, *homines ante Vitruvium ædificaſſe*; quæſtionem movet noſter Scarenſchmidus; *An ædes hodie ad regulas Vitruvii non formatæ, ſint irregulares*. Ad quod problema reſpondemus: Etſi uſu non ita frequentetur, ut ædificia dicantur regularia vel irregularia, quemadmodum munitiones, dubium tamen non habere, quin qui locum turribus, aggere, aut caſtellis muniunt, ædificent. Eoque primo non adeo *ridiculum* videri, ædificium irregulare dicere.

cere. Deinde diſcrimen faciendum eſſe inter Architectonicam veterem & recentem. Quanquam enim utraque in diſpoſitione partium ordinem, certamque Symmetriam obſervari jubeat: tamen, ut ſunt res humanæ, quæcumque ſalvo ædificiorum ſine corrigi aut mutari poſſunt, non eandem hodie, quam olim faciem obtinere conſpicimus. Nam & hic varietatem delectare conſtat, & ſæpe imperito alioquin homini commoditas quædam obſervatur, quæ aciem præſtantiſſimi artificis fugerat. Cum ergo comparatione demum cum aliis facta res regularis vel irregularis audiat, ſiquidem ædificia ad priſcæ Architectonicæ leges exigamus, omnino irregularia dicentur, quæcunque Philonis, Democratis, Vitruvii,aliorumque regulis non congruunt. Quod autem Scarenſchmidius iterum iterumque & præſertim §. 38. ſuper ædificiis irregularibus cachinnum tollit, id ſane manifeſto indicio eſt, idiotam vocem irregularis munitionis (loquamur in gratiam fabri noſtri Germanice, *irregular*) nunquam fando percepiſſe. Equidem ſi in Junonis gynecæco haſtenus puerulus delituiſſet, ubi lingua artificum non magnopere requiritur; ſi *dolio Juſtiniani*, quod vocat, immerſus nunquam Lipſiam adſpexiſſet, cujus munitio palam irregularis eſt; ſi denique inter fabros nomen non profiteretur, e quibus neminem tam imperitum eſſe conſtat, quin vim iſtius appellationis norit: utcunque excuſari poſſet ignorantia hominis. Nunc cum Vulcani auſpiciis pluſculos per annos ferrum exercuerint vaſto cyclopes in antro, Brontesque, Steropesque & ſtultus corde Scarenſchmith, pudenda profecto ſocordia eſt, talia ipſum in armorum officina non attendiſſe, quæ, ne de tyronibus fabrorum, aut gregariis militibus dicam, pueros ſane, tonſores, lippos, imo mulierculas non fugiunt. Ut mirer, quomodo Juriſprudentiam profiteri, & Advocatum agere homini in mentem venire potuerit, quem cyclopes velut carcinoma ordinis ſui, pridem a ſe ad ſtivam & aratrum relegare voluerunt. Uſque adeo illud Maronis, levi mutatione facta, hic locum habet; *Excudent alii ſpirantia mollius æra, Orabunt cauſas melius, rabulaſque dolabunt, Tu modo, Scarſchmidi, minus inſanire memento. Hæ tibi erunt artes: monſtris imponere finem, Parcere Rol-letis, & debellare bubulcos*. Denique quicquid de *Materia* ſolita ſibi eloquentia deblaterat Noſter, omnino ſupervacuum eſt. Etſi enim res formam aliquam ſortiri non poſſit, ni materia ad eandem recipiendam apta ſit; ſeu, ut vulgo loquuntur; *niſi forma educatur e potentia materiæ*, num tamen ideo nullum inter formas diſcrimen ſtatuetur? Aut num id propter rebus ad antiquum chaos relabentibus unus erit toto naturæ vultus in orbe? Neque etiam de irregularibus civitatum formis egit Puſendorſius, quaſi *ipſe ſolus ſciat taxare formas Rerumpublicarum*, quæ Grobſchmidii obſervatio eſt: ſed quia inter regulare & irregulare, inter unitum & disjunctum, inter habile & inhabile, ingens in re ipſa diſcrimen deprehenderat.

Tandem reliquis cyclopis noſtri ineptiis diluendis id unum ſufficerit notaſſe, mentem Puſendorſii nequaquam eſſe hanc, quod Germania fœdere aliquo expreſſo contineatur, aut quod imperium ſyſtema duntaxat fœderatorum ſit. Sed illam obligationem, qua ordines Germaniæ Cæſari & Imperio obſtringuntur, qualicunque eam nomine inſignias, non habere plus virium, quam vinculum, pacti inter fœderatos inæquales, minimum intuitu Electorum, & præcipuorum Imperii Principum, id vero Monzambanus ait, id Puſendorſio perſuaſum eſt, & idem ipſe rerum actus palam loquitur. Sunt autem iſtæ theſes diverſiſſimæ; quemadmodum aliud eſt dicere: Scarenſchmidum Licentiatum non eſſe, ſed ſaltem vetulum Studioſum Juris. Aliud: eruditionem Scarenſchmidi majorem non videri, quam tyronis alicujus. Prius in medio relinquimus; poſterius autem tam certum eſt, quam certum arbitramur, Imperium recte dici Rempublicam irregularem. Ac principio quidem, quod *definitionem civis Ariſtotelicam* attinet, de qua in §. 13. declamat noſter, dubium non habet, quin illa ſit civium Democraticorum. Quomodo autem differant *jus ſuffragii, & notio ſuffragantis ſubjecti*, aut quid illo ſibi paradoxo velit, *dari in certis ſocietatibus ſuffragia, ut tamen ſuffragantes non ſint Cives*, iſtæ, inquam, ſubtilitates nobis nondum penetrantur. Egregium interim dogma Politicum, quod literato orbi propinnat Scarenſchmidius *in regno unicum eſſe civem, nempe Regem, &*

Digitized by Google

regnicolas ob defectum juris ſuffragandi, cura quod, ex doctrina Ariſtotelis, ut ipſe contendit, nemo verus civis ſit, nihil aliud eſſe, quam ſervos publicos, quibus tamen, ne hanc compellationem indigne ferant, id ſolatii loco ingerit: *libertas perſonalis reſpectu libertatis civilis minus abſurde dicitur ſervitus*. Atqui eodem argumento oſtendemus, Scarenſchmidum eſſe idiotam. Nam quicquid ipſe in Juriſprudentia Romana ſapit, id quidem reſpectu Cujacii aut Jacobi Gothofredi non abſurde dicitur ignorantia. Quam tandem Politicam comminiſcetur nobis natio Tenebrioniſtarum? Jam primum *Scarenſchmido* unicus in Regno civis Rex ſtatuitur; Regnicolæ autem, quacunque dignatione ſint, nil niſi ſervi publici audiunt. *Valentino Velthemio*, citra reſpectum, quod ſociorum aliqui Imperium civile non ordinationem, ſed omnino creaturam Dei eſſe, contendant, quam Deus *immediate* velut olim Manna producat, & poſtea in noviter electos Reges pluere jubeat, nuper religio non fuit, publica ac ſolenni disputatione inauditum iſtud dogma promulgare: *Majeſtatem eſſe Non-Ens*. *Geſenius*, Pontifex Garlebienſis, execrabili devotione, imo anathemate fulminare in pleno Patrum conſeſſu decrevit contra omnes, qui fateri recuſabunt; expedire, ut in civitatibus perverſa, ac fini civitatum repugnans Ethica doceatur. Cui denique ignotæ ſunt *κυρίαι δόξαι*, quas candidiſſima illa anima, *Joſua Schvvartzius*, & ipſe ſacræ militiæ Deus tutelaris *Nicolaus Beckmannus* non citra tumultum Rebuſpublicis obtrudere anniſi ſunt. Neque vero ſi *Imperium regulare ſyſtema* non eſt, ideo Status Germaniæ ad plura, quam Fœderati *inæquale* tenebuntur; & qui negat, Principes in ſubditorum proprie dictorum claſſem compingi poſſe, is eoſdem omni omnino obligatione liberos ſolutoſque pronunciat. Nunquam enim Puſendorfio in mente venit affirmare, conditionem ſubditorum nulla prorſus ratione membris Imperii congruere; ſed pleraque Imperii membra pro ſubditis proprie dictis, & Principes pro meris Præſidibus, quales Romani olim provinciis imponebant, haberi non poſſe, id ait. Contra quam theſin iſte nobis Scarenſchmidus opponit, §. 15. *Hæc Juris Publici Interpretes in utramque partem diſputant, alii vero diſtinguunt, Simpliciter certe claſſi ſubditorum ſtatus jungi, civilis eorum vetat qualitas, quamvis in nonnullis vix ſecus cenſeantur, verbi cauſa, in judicio Aulico, in Juramento, quod Cæſari præſtant, ne de curialibus dixerim*. Quid ergo impugnas Scarenſchmidi? Nam eadem eſt theſis Severini, & ideo Imperium Reſpublica Irregularis ſalutatur, quo minus Principes Imperii *ſubditorum claſſi ſimpliciter jungi poſſint, qualitas eorum* civilis ſeu libertas obſtat; quæ alioquin populis & populorum Rectoribus tributa (docente Grotio J. B. Lib. I. C. 3. §. 21.) ſine ſummo Imperio non intelligitur. In regulari enim Republica omnia ejuſdem membra *ſimpliciter*, neque in *nonnullis* duntaxat, quæ ad ipſam rei ſummam parum faciunt, ſed in omnibus *ſubditorum loco cenſeri ſolent*. Circa *Judicium Aulicum* vero & quæ §. 17. grunnit noſter, tædet toties repetere; Etſi Imperium ſyſtema fœderatorum non ſit, tamen nihil repugnare, quo minus inter fœderatos etiam detur *Juriſdictio neceſſaria*. Sicut & illud ineptum eſt, quod, quia Jure Romano cavetur, *ne quis invitus in ſocietate manere cogatur*, §. 16. negat, contrahi poſſe fœdus perpetuum, cui ſalvis pactis renunciare non liceat. Reliquas abſurditates ſigillatim percurrere tædioſum juxta & ſupervacuum videtur. Nam Scarenſchmidus, poſtquam in in vitiorum callum obduruit, in furorem quidem agi poteſt, corrigi non poteſt. Et queis iſta nondum ſufficiunt percipiendæ menti noſtræ, aut injectis ſibi a Scarſchmido ſcrupulis eximendis, illi nullius doctrinæ animum capacem gerunt.

Jam epilogi loco compellandus nobis eſt Vir clariſſimus, qui haſtenus in Scarenſchmido menſæ ſuæ membrum ſane quam indignum habuit: non quaſi ſtolidiſſimo huic ſycophantæ ſocius jungi mereretur, ſed quia Medicum non novimus, cui tutius hominem bilioſum, & extreme ſpleneticum commendare liceat. Equidem ſi ea ſeculo felicitas obtigiſſet, ut arcanum lapidis Philoſophici, tot carbonum clade fruſtra haſtenus quæſitum, cognitum, aut divulgatum haberemus, ipſe præſtantiſſimus Medicus minus opinor deſperaret, poſſe valetudinem hominis in melius ire.

Nunc

Digitized by Google

Nunc cum pleriſque tam beatis eſſe non liceat, & qui divinæ hujus medicinæ conficiendæ modum reperere, juxtam Poetam, bene vivere, qui bene lateat, exiſtiment, neſcio qua ratione ſenſus reddi poſſit ægrotanti, cui ne candentis quidem ferri uſtulatio percipitur. Niſi forte ultimum hic erit, detecta noſtris temporibus Transfuſio; quæ re deſperata Medicis quibuſdam non peſſime ceſſit. Cujus adverſus melancholicam ſi prudentiſſimus Poliater ipſe vim atque efficaciam expertus eſt, nobis perhumaniter rogantibus, non recuſabit, vitulo aut procello venas quantocyus incidere, ac cruorem nulla febri aut triſtitia infectum cordi per canales inſtillare: ut ſic aſinino ſanguine purgatus, ſin plene reſtitui non poſſit, ſaltem ruditu ſuo bonis viris parcius negotium faceſſat. Quanquam, ut vincula homini parentur, cordatiores expeditiſſimum ſint judicaturi, poſtquam melancholia magis magiſque ingraveſcit, & Sirius, qui propediem æſtum Solis adaugebit, canina id genus capita multorum ſæpe exitio præcipitat.

SAMUELIS PUFENDORFII SPECIMEN CONTROVERSIARUM CIRCA JUS NATURALE IPSI NUPER MOTARUM.

PROPERT. L. II.

Maxima de nihilo naſcitur hiſtoria.

REVERENDISSIMO DOMINO

DOMINO JOANNI BAAZIO,

S. THEOLOGIÆ DOCTORI,

ARCHI-EPISCOPO UPSALIENSI, EJUSDEMQUE ACADEMIÆ PRO-CANCELLARIO,

DOMINO AC FAUTORI MEO VENERANDO.

Quo calumniarum apparatu Libros meos de Jure Naturæ & Gentium malevoli quidam invaſerint, apud Reverendiſſimam Tuam Dignitatem multis exponere ſupervacuum fuerit, quippe cui dudum iſtius litigii origo indoleſque eſt perſpecta. Iſta malignitatis aut inſcitiæ documenta, utut ſparſim jam a me diſcuſſa, denuo uno velut faſce comprehendere, ſolidaque reſponſione adjecta orbi erudito exponere, exiſtimationis meæ magnopere intereſſe judicavi: ſimul ut aliquando moleſtæ huic ſcriptioni clauſulam imponerem. Nam poſtquam ſemel ita perſpicue oſtendero, quam procul ab illis erroribus abſim, quos tanta cum importunitate certorum hominum intemperiæ mihi impingere ſategerunt, non magnopere mihi deinceps curandum erit, num alii malignitati ſuæ immori malint. Cæterum quod iſthoc ſcripti Reverendiſſimæ Tuæ Dignitati potiſſimum inſcribere ſuſtineam, præter admirationem, qua ſapientiam tuam, aliaſque queis præfulges virtutes proſequor, hæc me ratio ſubegit, ut oſtenderem, quanta me cauſæ meæ fiducia teneret, dum velut arbitrum ſumere non vereor, ex eo ordine, cujus unum aut alternm neſcio quam ſplendidum membrum eas lites præcipue excitavit, aluitve.

ve. Simulque ut hoc facto demonſtrarem, utut malevoli ordinis ſacri auctoritate in fraudem meam abuſuros ſeſe ſperaverint. illibatam tamen penes me perſtare venerationem, quæ iſti ordini debetur, nec injurias unius aut alterius univerſis a me imputari. Quin potius me confidere, Reverendiſſimam Tuam Dignitatem, & quibus par animi integritas, quam maxime deteſtaturam artes oppido quam deformes, quibus ad famam meam maculandam iſti homines graſſati ſunt. Optime nimirum Reverendiſſima Tua Dignitas perſpicit, quantopere a prudentia, gravitate, atque moderatione, virtutibus veſtro ordini tam commendatis abhorreat, re non intellecta tumultuari, per calumniam aliis fœda dogmata affingere, vera & innoxia cavillationibus in ſiniſtram partem detorquere, ad rationes denique aurem obſtruere. Et qui circa inania aut falſa tanto cum fervore ſe jactat, is etiam ubi ſolida propugnat, impetu potius rapi, quam judicio duci videtur. Sed mihi cauſam meam aſſeruiſſe ſuffecerit; adverſarios pro ſuo quemque merito cordatorum virorum cenſura notabit. Mihi poſt tam acerbas infeſtationes non modico ſolatio erit, ſi Reverendiſſima Tua Dignitas candorem inſtituti mei benevole interpretetur, & me, qui virtutes Ipſius ex animo æſtimo, favore ſuo amplectatur. Ita Deus Optimus Maximus Reverendiſſimam Tuam Dignitatem multos per annos Eccleſiæ & Reipublicæ bono ſervet?

REVERENDISSIMÆ TUÆ DIGNITATIS

Dab. Holmiæ, prid. Kal. Julias Anno 1677.

ADDICTISSIMUS

SAMUEL PUFENDORF.

LECTO-

LECTORI BENEVOLO
SALUTEM.

ET ſi pleraſque calumnias & cavillationes, queis libros noſtros de Jure Naturæ & Gentium livor & inſcitia inceſſere haſtenus laboravit, jam antea, quantum cordatis & æquis rerum arbitris ſufficere poterat, diſcuſſerim; viſum eſt tamen hoc ſcripto univerſam illam litium telam retexere, unoque obtutu eam talium rerum curioſis conſpiciendam exponere. Nam & diſperſa minus ad memoriam valent, & interea temporis quædam iſtorum hominum ſchedæ, non modico veneno turgidæ, in manus meas inciderunt, quibus aliquid reponi exiſtimationis meæ intereſſe videbatur. Simulque otium quantumvis ingratiſſimum ſuppetebat, turbatis bello Muſis noſtris, & intra Malmogiæ munimenta ſeſe abdentibus. Intra quæ clauſtra dum cæteri connixo ſtudio publicum hoſtem arcere ſatagunt, mihi juratos famæ meæ latrones propulſaſſe muneris inſtar fuit, poſtquam nihil operæ a me in Rempublicam conferri poterat. Et ſane iſtos homines condigna virtutibus ſuis elogia audire, eorundemque artes in manifeſta luce conſtitui non mea magis, quam omnium bonorum ingeniorum intererat, & quibus aliqua ad excolendam rem literariam facultas. Quæ ſi pro induſtria ſua nullum aliud præmium manet, quam ut tam ſordidorum dentium lancinationi exponantur, præſtiterit barbariem deinceps & ruditatem, quam bonam mentem habere amicam. Equidem id nunquam ſperare auſus ſum, ut mea ſeſe omnibus approbarent; quin & optandum mihi duxi, ſi cordatus quiſpiam & eruditus vir diſcutienda ſibi ſumere vellet, quæ dubii quid habere viderentur. Nam hic viciſſe glorioſum, ſuccubuiſſe non indecorum fuerat futurum; & poterat fortaſſe ejuſmodi colliſio ad illuſtrandam aut ſolidandam veritatem aliquid momenti non pœnitendi adferre. Aſt quæ mihi mota fuit lis, non diſceptationis literariæ, ſed latrocinii potius indolem habuit; cum adverſariis meis nihil aliud fuerit propoſitum, quam conſumto omni calumniatorum apparatu maculam famæ meæ adſpergere, & livori ſuo, miſellæque ambitioni litare. Qui præter alias moleſtias hujus quoque tædioſiſſimi laboris neceſſitatem mihi impoſuerunt, ut elogia ipſorum meo potiſſimum ſtylo forent publicanda; poſtquam non parum ad illuſtrandam hancce controverſiam facit, iſtos homines paulo penitius noſſe; & *Apologiæ* meæ nebula potius iſtos involvere quam in aprica luce deſtituere propoſitum fuit. Ac de *Nicolao* quidem *Beckmanno*, cujus veſania primos veluti motus hiſce turbis dedit, peculiari ſcripto ſatis expoſitum; nec ut tam infami nomine memorando ulterius immorer, decorum fuerit. Niſi quod hoc prætereundum non eſt, Alaſtorem iſtum uſque adeo ab ingenio ſuo non diſcedere, ut etiam nupera Danorum in Scaniam irruptione affinem ſuum cohortis optionem ſubornarit, ut me cum uxore & liberis trucidaret. Qui ſanguinem meum ſitiens cum manipulo ſicariorum Londinum advolabat; & cum ibi me non inveniſſet, Malmogia capta facinus ſeſe exſecuturum frendebat. Verum ut iſtum ſicarium ſceleris irritum Lundenſe prælium extinxit: ita ſine dubio univerſa Tenebrioniſtarum ſecta ex tanta ſui conditoris virtute non parum ſplendoris mutuatur. Quanquam neſcio, an primo huic loco ceſſurus ſit *Joſua Schwartzius*, quippe ex cujus cerebro *Index Novitatum* progenitus eſt, qui ſolus exprimendo viri animo ingenioque ſufficit, & qui novam apud ſectam ſymboli vicem ſubit. Iſtum hominem in me impegit genii ſævitas turbis ferendis nata, & hoc quod velut compendio ad famam ſingularemque eruditionis opinionem graſſari in proclivi duceret, poſtquam bonas per artes tenebris ſeſe eripere non dabatur. Ac ſtatim quidem cum poſt abſolutam peregrinationem, quam ad exemplum Imperatoris Hadriani pedibus fere obierat, in patriam reverti ſſet, obtentu

zeli,

zeli, aut œſtro potius, id turbarum dedit, ut ni Gedanum profugiſſet, capitis ſupplicium ſubiturus fuerat: Quod totum negotium in Pomeriana Electorali notorium eſt. Cum Gedani ſatis tutum ſe non crederet, Holmiam ſe penetravit; ubi prima cura erat fami depellendæ quid circumſpicere, ſimulque bipatentem braccarum portam obſtruere. Inde paſtoratus indagabatur. Et cum ſub id tempus munus Concionatoris Teutonici Holmiæ vacaret, magno cum ambitu, & non ſine turbis in plebe excitatis ad idem ne quidquam adſpirabat. Sed mox cum de inſtituenda ACADEMIA CAROLINA agitaretur, ut importunum flagitatorem aliquo extruderent, Concionatorem Teutonicum Londini ipſum agere jubent, adjuncto extraordinarii Profeſſoris titulo, ut anſam haberet ſtudia ſua ulterius excolendi. Sed poſtea cum qui vocatus erat celebris Theologus accedere abnuiſſet, viro, qui tunc gratia quorundam Regni Procerum florebat, adulando adrepſit, quo procurante Profeſſoris Theologiæ vocabulo potitus eſt. Talem in locum protruſo facile quidem erat turbulentiæ & rixoſitatis famam adquirere, mota vanorum litigiorum ſerie, in quorum præmium parum aberat, quin munere dimoveretur. Sed eruditionis opinionem ſibi circumponere difficile fuerat ei, qui ex univerſa Philoſophia præter vocabula elenchorum ſophiſticorum, & ex Theologia recentes quaſdam controverſias, crepare nihil poterat. De cætero in linguis orientalibus, Patribus, hiſtoria & antiquitate Eccleſiaſtica, elegantioribus literis ac ſolida Philoſophia plane hoſpes; ingenio inſuper ita infelici, ac tardo, ut ad jejunam concionem conſarcinandam integra ſeptimana opus eſſet, totque annorum ſpacio vix duæ aut tres miſellæ diſſertationes procuderentur, modici tyronis ſpecimen: niſi quod aculei calumniarum, quibus poſteriores duæ refertæ ſunt, inſignem artis Sycophanticæ peritiam præ ſe ferunt. Igitur cum mire geſtiret oſtendi, & dicier, hic eſt, uno momento ex numero obſcurorum virorum emerſurum ſe ſperabat, ſi quam maculam operi meo mihique poſſit adſpergere; cum ſperaret, prætextum zeli Theologici apud imperitos applauſum, & ſi ſecus res cecidiſſet, excuſationem ſibi pariturum. Præſertim cum nativum ipſius ſtuporem, & tenuitatem eruditionis ſingularis quædam facultas ſuppleret innocentiſſime dicta detorquendi, & vis quædam, qualis in certo muſcarum genere deprehenditur, proluvie ſua etiam optimas carnes polluendi. Siti & de iſtius hominis pia & candida intentione hoc teſtari poteſt, quod cum ſilentium ipſi aſpera cum increpatione & comminatione foret impoſitum, hoc ſolatio iſthanc ignominiam ſibi levavit, quod a ſuo amico & ſocio *Nicolao Beckmanno* tanta mihi per libellum famoſum contumelia foret inferenda, ut ex illa multum detrimenti exiſtimatio mea per Germaniam ſit captura. Hiſce igitur ſi conjungamus fraudes circa hoc negotium adhibitas, quas in *Apologia* mea ſatis expoſui, & quarum pleræque a *Schwartzii* malitia promanarunt; Sane nemo cordatus fuerit, quin agnoſcat, mitius quam pro meritis *Aſinium Tenebrionem* vapulaſſe. Cæterum, ut, quæ mihi intentabantur calumniæ, majore cum pondere procederent, in partes quoque trahitur *Petrus VVinſtrupius*, *Scaniæ Epiſcopus*, qui cum *Schwartzio* nuper atrociſſima lite colliſus fuerat, cui hicce & errores circa religionem, & neglectum officii & animum Regi infidum objecerat, quæ lites demum, cum in exitium *Schwartzii* erupturæ viderentur, mea potiſſimum opera compoſitæ ſunt, pro quo officio tam egregiam mihi gratiam *Schwartzius* paulo poſt retulit. Quod autem *VVinſtrupius* ille, per quem quadriennium ego omni obſervantia & ſinceræ amicitiæ exhibitione coluiſſem, tam facili negotio permoveri potuerit, ut in fabula tam inficeta primarum partium auctor eſſe vellet, una quidem cauſa fuit, quod illi nunquam moris fuit, actiones ſuas ad ſanam rationem exigere, ſed cœco potius impetu ruere. Altera autem, quod ſolo officii ſui vocabulo me oppreſſurum ſe ſperaret. Enimvero auctoritatem & munus iſtius viri calumniis in me jactatis parum ponderis addidiſſe nemo mirabitur, qui cogitaverit, impudenter ſperaſſe ſui ullam rationem habitum iri, cui cum talibus tam fœdo in negotio ſocietatem coiiſſe religio non fuit. Præſertim cum nulli mortalium minus quam ipſi perſpectum foret, quid proprie in controverſia eſſet, quippe cui vocabulum juris gentium vix fando auditum foret, & cui nullo alio argumento erro-

nea

nea quædam libro meo contineri conſtabat, quam quia *Schvvartzio* tale quid fabulanti fidem adhibuerat. Sed cum non modica clade iſtorum copiæ in Svecia conciderentur, ex Germania ſupplementum ſibi quæſitum ivere ſucceſſu non plane irrito. Nam & ibi inventi ſunt alii viri, qui tam fœdæ militiæ duces ſe ferrent. Quorum primus *Fridericus Geſenius*, Garlebienſium Præſul, cum ſibi a me retorſio juſtiſſime impacta foret, id omnibus viribus egit, ut furoris palmam fraterculo ſuo *Nicolao Beckmanno* ancipitem redderet. *Valentinus* autem *Velthemius* cum neſcio quo fato in cathedram publicam protruſus eſſet, & omnibus jam occupatis nullum tabellis novis locum relictum cerneret, ac mire tamen aliqua via inclareſcere arderet, expeditiſſimum judicavit, litem mihi intendere; præſertim cum miſere metueret, ne quiſquiliæ Scholaſticorum, & Magiſtrorum noſtrorum Collegia Manuſcripta, quibus nutritus erat, detrimenti quid caperent. Fiduciam autem homini potiſſimum dedit impudentia, & quæ ignorantiam comitatur audacia, & quod ſtentoreæ vocis in hoc litigio non modicum fore uſum præviderer, ſimulque quod in proclivi ipſi eſſet magnam vim ſubcerarum diſſertationum evomere, quarum puto facile me nauſea enecaret. *‚* Cæterum quam pium & candidum iſti homines ſcopum circa movendas & fovendas haſce lites habuerint, artes ab ipſis adhibitæ ſatis loquuntur. Quibus cavillationibus autem ſtrophiſque univerſam calumniarum ſcenam adornarint, tum aliis ſcriptis, tum hoc ipſo manifeſtiſſime fuit expoſitum, ſic ut cordatum Lectorem nihil amplius deſideraturum ſperem, quod vel ad depellendas adverſariorum criminationes, vel illuſtrandam meam ſententiam faciat: Eoque poſthac minus ſolicito mihi eſſe licebit, ſi qui calumniarum & nugarum deſinere non velit, cum ſemel ita perſpicue formato controverſiæ ſtatu quæ ex adverſo afferri poſſunt ultro collabantur, & mihi parum decorum ſit futurum, quibuſvis jejunis ſchedis peculiari ſcripto occurrere. Qui enim hæc noſtra capit, ei facile fuerit, ſi quid præterea ſcrupuli movetur, proprio Marte diſcutere. Sed qui ne nunc quidem inania litium mihi motarum perſpicere valet, illius circa negotium literarium nulla ratio eſt habenda. Et cum ab erroribus Theologicis, quos iſti impingere mihi ſunt, alienum me eſſe proteſtatus ſim, ac verbis meis vim illatam oſtenderim, ſi quis ne nunc quidem adquieſcere velit, quid aliud præter profeſſum calumniandi ſtudium præ ſe fert? Denique ſi cuipiam quid acerbitatis hoc & alia iſtis hominibus oppoſita ſcripta videantur habere, is facile veniam juſto dolori dabit, ſi modo cogitare velit, quid animi ſibi futurum fuiſſet, ejuſmodi calumniis & injuriis adſperſo, & num mollius tractati mereantur, qui vitam, famam, fortunaſque meas & meorum infenſiſſimo atque implacabili animo perditum & ſubverſum ivere, animæ inſuper ſalute me exuituri, ſi mendaciis & maledicentiæ aliqua vis Divinum apud Numen foret, Bene vale.

CAPUT

Digitized by Google

CAPUT I.

DE ORIGINE ET PROGRESSU DISCIPLINÆ JURIS NATURALIS.

§. I.

JUs naturale, humano generi coævum, quod omni tempore populorum mores & negotia ex pleraque parte rexit, quodque actu ipſo exprimere optimo cuique ſemper cordi fuit, hoc demum ſeculo in juſtæ formam artis redigi cœptum eſt. Equidem olim non defuere, qui cultiorum populorum leges civiles, in quibus naturale jus magnam partem faciebat, literis conſignatas luculentis commentariis illuſtrare ſategerunt. Uber quoque fuit proventus Philoſophorum moralium, quibus circa mores hominum ad dictamen ſanæ rationis componendos opera eſt poſita. Verum, qui naturalia jura a poſitivis accurate diſcerneret, & iſta in pleni ſyſtematis rotunditatem diſponere aggrederetur, ante *Hugonem Grotium* nemo extitit. Equidem in legibus Ebræorum & origine divina & antiquitate, quam maxime venerabili vix ullum eſt caput Juris naturalis, quod tactum non ſit. Sed ut in ipſo legum codice, ita & in commentariis, quibus eas leges illius nationis Doctores illuſtratum ivere, poſitiva naturalibus immixta conſpiciuntur, ad quæ curioſe dirigenda ſeſe accinxit *Joannes Seldenus*, honeſta, uti apparet, & minime livida adverſus *Grotium* æmulatione, & quia alias præcipuas Juris Ebraici partes illuſtrandas ſuſceperat: ſic ut ab hocce in peculiare volumen colligeretur, quicquid ex ſententia populi Ebraici Juris naturalis & gentium haberetur, ſeparatum ab eo jure, quod duntaxat inter cives ejuſdem reipublicæ valebat. Quo minus tamen eruditiſſimum & quantivis pretii opus vicem pleni, & ad captum omnium populorum attemperati ſyſtematis in jure naturali ſubire queat, tres potiſſimum cauſæ mihi obſtare videntur. Prima eſt, quia ibi non ſatis expoſita reperiuntur ea, quæ ad pædiam juris naturalis pertinent. Per eam autem intelligimus illa velut præcognita, quæ ad præcepta legis naturalis, earumque rationes plene & diſtincte intelligendas requiruntur, & quidem quæ velut domeſtica ſunt huic juri, nec ex aliis diſciplinis mutuo ſumuntur. Ex quo genere eſt doctrina de indole rerum moralium in genere, de principiis actionum humanarum, earumque natura, & affectionibus, de principio moralitatis, de legibus in genere, de ſtatu, conditione & natura hominis in reſpectu ad actiones morales, de natura & requiſitis pactorum, de origine & natura ſermonis, & dominii, de modis adquirendi, de pretio rerum. De natura & varietate contractuum, de origine & natura tam ſocietatum primarum, quam civitatum, de imperio civili, ejuſque partibus & affectionibus, & ſi quæ ſunt alia. Deinde *Seldenus* legem naturalem non deducit ex tali aliquo principio aut hypotheſi, cujus evidentiam omnes nationes agnoſcant, aut ad quam agnoſcendam argumentis ex rationis lumine petitis adduci queant. Nam fundamenti loco ſubſternit ſeptem illa præcepta Noachidarum, quorum auctoritas apud Judæos antiqua traditione nitebatur, quam adſtruere aut elevare meum non eſt. Etſi mihi quidem valde probabile videatur, primos homines potius ex divina quadam & peculiari informatione, quam propria ratiocinatione præcepta legis naturalis hauſiſſe. Verum ut quis omnibus populis & ἀυθεντίαν ejus traditionis, & numerum iſtorum præceptorum argumentis utrinque admiſſis perſuadeat, id vero valde arduum fuerit. Præſertim cum nec circa id ſollicitus fuerit *Seldenus*, ut iſtorum præce-

ptorum neceſſariam convenientiam cum natura humana, aut eorundem ſufficienſtiam ad regendas omnes actiones hominum morales demonſtraret. Denique & illud tantum agit *Seldenus*, ut quid Doctores Ebræorum ſenſerint, exponat; quam accurate autem iſtorum ſententia cum ſana ratione congruat, parum examinet. Quod tamen neceſſarium erat, ſiquidem pleni ſyſtematis vicem iſtud opus ſubire debebat; quippe cùm populus Judaicus ſeipſum quidem eminenti dignatione, alias autem nationes ſat maligna æſtimaverit. Cum tamen jus naturale ad guſtum totius generis humani adaptaturo neceſſum ſit ponere, omnes homines circa fruitionem juris naturalis eſſe æquales.

§. II. In libris Novi Fœderis præcepta legis naturalis paſſim luculentiſſime inveniuntur expreſſa, & quidem ut illa non ſolum jubeantur exerceri citra ullum nationis diſcrimen, ſed & omnibus cum requiſitis, quæ perfectam actionem abſolvunt. Et ea omnia ut ad unum caput, velut ad legem quampiam fundamentalem, poſſent revocari, ex qua cæteræ perſpicua conſecutione deducerentur, ipſe Salvator noſter eum in finem dilectionem propoſuit, quæ cum noſtra ſocietate quam amiciſſime conſpirat. Iſthæc porro præcepta omnibus modis illuſtrare conati ſunt, qui in libros divinos commentarios ediderunt tantum non infinitos; ſic ut in Theologia Chriſtiana nullum præceptum deſiderari videatur, quod ad regendas in univerſum hominis actiones, moreſque faciat. Non eo minus tamen res literaria etiam apud Chriſtianos peculiarem diſciplinam exponendo juri naturali requirebat, poſtquam univerſum genus humanum, cui utique communi lege opus erat, in religionem Chriſtianam non conſenſit. Cum enim ea pars religionis Chriſtianæ, quæ de regendis moribus tractat, ſatis habeat dogmata ſua confirmaſſe ab auctoritate & juſſu Dei, qui filium ſuum Salvatorem mundi miſit, in alias eorundem rationes inquirere parum laboret; inde fit, ut hoc modo adornata præcepta legis naturalis ſanctimoniam ſuam iis duntaxat approbent, quibus divina Chriſtianæ religionis auctoritas agnoſcitur; Sed cum hancce non exigua humani generis pars ignoret aut adſpernetur, cui tamen & inter ſe & cum Chriſtianis agenti negotia utique ad legem naturalem attemperanda; apparet ſane, ex alio principio, apud omnes æque agnito, & ad omnium captum attemperato, deducendum eſſe jus, ad quod omnium eorum actiones exigantur, qui tam diverſa circa religionem ſentiunt. Eſt præterea religio, prout ex adæquato ſuo principio hauritur, in ſua natura ad ſublimiorem finem & uſum ordinata, quam qui tantum intra hujus vitæ limites coercatur. Inde non Chriſtiana ſolum religio, ſed & pleræque aliæ devotis ſuis ſectatoribus præmia, malitioſis violatoribus ſupplicia poſt hanc vitam decernunt. Ita tamen, ut non vera ſolum religio, ſed & falſæ cuique abs ſe diverſæ religioni efficaciam ad præmium poſt hanc vitam nanciſcendum detrahant. Sed in eo omnes conſentiunt, quod actiones moreſque ad legem naturalem bene compoſiti ad decus, tranquillitatem & emolumentum hujus vitæ manifeſte faciant. Igitur qui diſciplinam juris naturalis ad captum univerſi generis humani adornare vult, ei ſublimior iſte probioris vitæ finis & uſus velut ſequeſtrandus eſt, & Theologis relinquendus, & ad eum duntaxat uſum reſpiciendum, qui apud omnes in confeſſo eſt, & quem vel ſenſuum judicio deprehendere queas. Idque eo magis, quod controverſiæ Theologicæ tanta fere contumacia animorum diſceptari ſoleant, ut ſi quæ diſciplina illis involvatur, non ſecus atque ac incerta ſyrtium navis adhæreſcat, nec curſum ſuum ulterius tenere queat. Accedit, quod neque in authenticis novi Fœderis libris, neque in commentariis ea inveniantur, quæ ad pædiam juris naturalis pertinere ſupra dicebamus; quippe cum talia tradere, extra ſcopum iſtorum Scriptorum fuerit. Nihilominus in aprico eſt, plurimum lucis & ſubſidii noſtræ diſciplinæ accedere non ſolum ex divinis libris, ſed & ex commentariis eorum, quibus primæva & genuina religionis Chriſtianæ dogmata unice cordi ſunt. Aſt vero illi Doctores, qui in Epiſcopi Romani verba jurarunt, queis omnia ad potentiam & quæſtum Sacerdotum vertere labor eſt, legi naturali, & univerſæ de moribus doctrinæ magnam caliginem offudere, dum immenſa voluminum mole id agunt, ut penes ſolos Sacerdotes facultas ſit conſcientias hominum ex ſuo lubitu temperandi,

randi, cæteris liquido ſuarum actionum judicio adempto cœci obſequii neceſſitas incumbat.

§. III. Inter veteres populos, quantum nobis conſtat, non eſt, qui plus operæ in illuſtrandis ſuis legibus poſuerit, quam Romani, quibus diſciplina juris plurimum ſane debet. Et dignum admiratione eſt, quantum excelluerint ingenia Romana, ubi ad certum ſtudiorum genus velut impetu quodam incumbere cœperunt. Sic quantum eloquentia, quantum poeſi & hiſtoria valuerint, nemini eſt ignotum, qui literas novit. Poſt cum ſub Cæſaribus peritia juris plurimum commendationis haberet ad nanciſcendas adminiſtrationes aulicas, & provinciales, per duo fere ſecula præſtantiſſima Romæ ingenia excolendæ Juriſprudentiæ ſeſe applicuerunt. Ex quorum ſcriptis longe ampliorem noſtra ſecula fructum potuiſſent capere, ſi illa volumina integra ad nos perveniſſent. Verum Juſtinianus, inſtituto rei literariæ oppido quam pernicioſo, pro integris operibus lacinias quaſdam & excerpta nobis tranſmiſit, quæ recentioribus ſeculis immenſam commentariorum molem pepererunt. Cum utique longe ſatius fuiſſet, veterum JCtorum ſcripta, erudita ſane & magno ſtudio elaborata, evolvere, quæ univerſa non unus ex recentioribus ſcribacitate ſua æquavit aut ſuperavit, quam per inexhauſtum commentariorum oceanum jactari. Et veterum monumenta integra, ſua luce velut radiantia, parciorem longe recentiorum operam admiſiſſent. Fatendum tamen eſt, quicquid adhuc Romanæ Juriſprudentiæ ſupereſt, juri naturali plurimum lucis attuliſſe, non ſolum quia iſti magnopere curæ fuiſſe apparet omnia ad rectam rationem & æquitatem revocare; ſed etiam quia plurima ad pædiam juris naturalis ſpectantia ab JCtis Romanis luculenter fuere pertractata. Quantamcunque tamen laudem Romano juri tribuamus, fatendum utique eſt, peculiari adhuc diſciplina juris naturalis opus fuiſſe, ſiquidem doctrinæ morali ſua conſtare debebat perfectio. Nam nec omnia, quæ ad pædiam juris naturalis pertinent, in juriſprudentia Romana ita accurate, prout par erat, deducta inveniuntur, & cum ibidem naturalia poſitivis & quæ ex peculiari indole Reipublicæ Romanæ proveniunt, immixta ſint, iſta utique liquido diſcernere non poterit, niſi qui aliunde hauſerit, qua nota hæcce ab illis dignoſcantur.

§. IV. Veterum Philoſophorum monumenta non paucas quidem ſententias continent ad jus naturæ illuſtrandum facientes; ut tamen longe minoris ſint, quam expectari ab illis par erat, quibus hæc præcipua eſſe opera debebat, mores hominum ad legem naturalem formaſſe. Neque iſthunc veterum defectum ſuppleverunt, qui proximis abhinc ſeculis Philoſophiæ ſtudium profeſſi ſunt. Cum enim inter diverſas veterum Philoſophorum ſectas Stoicorum placita, nonnullis emendatis, in ſolidum juris naturalis corpus facillime videantur potuiſſe componi; iſtis neglectis ſola Ariſtotelis dogmata in ſcholis rerum potita ſunt. Cujus viri admiratio neſcio quo fato per complura ſecula gentem ſcholaſticam ita velut attonitam reddidit, ut nihil perfectius ab humano ingenio proficiſci poſſe crederent, & ſummus eruditionis apex haberetur, iſtius ſcripta poſſe interpretari. Equidem quin inter ſumma ingenia, quæ unquam innotuerunt, Ariſtoteles ſit referendus, nemo talium rerum intelligens abnegaverit. Dicere tamen, ab eo cæteris nihil relictum, quo ulterius progrederentur, & in Creatorem injurium, & in tot ſecula contumelioſum fuerit. Ne de aliis partibus Philoſophiæ quid dicam, ſane ipſius Ethica, ſi ſeponas, quæ de principiis actionum humanarum traduntur, vix aliud quam officia civis cujuſpiam Reipublicæ Græcanicæ continere videtur. Sicuti & in politicis maxime præ oculis inſtituta Græcarum ſuarum civitatum habuiſſe, earumque libertatem cum primis æſtimaſſe ipſum apparet; qui gravis eſt defectus diſciplinæ univerſi generis humani uſibus inſervituræ. Id quod peculiari ſcripto deducere animus erat, ni ingruens calumniatorum importunitas alio cogitationes avertiſſet, & alacritatem meam non parum refrigeraſſet. Cur enim me ſcribendo defatigem, ſi nullum aliud laboris præmium apud me manet, quam ut latratores a fama mea depellam.

§. V. Ne igitur res literaria diutius nobiliſſimam juris naturalis diſciplinam deſideraret, prius effecit vir incomparabilis *Hugo Grotius*, tunc temporis otio literiſque abundans in Galliis, quæ in patria

male habitum humaniſſime exceperat, idque inſtigante potiſſimum *Nicolao Peireſcio*, celeberrimo illo literatorum fautore & ἐργοδιώκτῃ. Quem tamen ut de ejuſmodi opere concinnando cogitationem ſuſciperet, monitum fuiſſe crediderim iis, quæ a ſapientiſſimo *Bacone*, Angliæ quondam Cancellario, ſuper augmentis ſcientiarum tradita ſunt. Hic enim vir præcipue noſtro ſeculo velut claſſicum ceciniſſe, & ſignum ſuſtuliſſe videtur, ut in rebus Philoſophicis aliquid ulterius & exquiſitius inveſtigaretur, quam quo haſtenus ſcholarum parietes reſonuerant. Sic ut ſi quæ eſt pulchrius noſtro tempore efflorescentis Philoſophiæ gratia, iſti viro non minima ex parte debeatur. Accinxit porro ſeſe *Grotius* ad moliendum opus, in quo nulla priorum veſtigia ipſum regebant, admiranda inſtructus ingenii & judicii felicitate, pari ſcientia literarum ſacrarum, juris civilis, omnigenæque eruditionis, & infinita lectione. Velut tamen diffiſus univerſam diſciplinam primo conatus abs ſeſe exhauriri poſſe, ita titulum operis temperavit, ut ne eidem temere imperfectio poſſet obiici. Cæterum quo applauſu iſtud opus apud ſolidæ eruditionis æſtimatores receptum ſit, memorare nihil attinet. Et quantamcunque alii culturam aut polituram diſciplinæ juris naturalis addiderint, *Grotii* luminibus haud quidquam obſtruent, ut ut ab ipſo ſpicilegium haud ſpernendum ſequentium ingenio & induſtriæ fuerit relictum. Neque eo minus illuſtre opus ſuos paſſum eſt manes. Cum enim vir iſte nulli inter Chriſtianos ſectæ ita rigide ſe videatur addixiſſe, niſi quod ad illos proxime accedat, qui Arminiani audiunt; eoque fuerit ingenio, ut propter diſcrepantes opiniones non ſtatim in partes diſcedendum arbitraretur: a ſacri cum primis ordinis hominibus ſat aſpere acceptus fuit. Nam a Pontificiis quidem ejuſdem opus inter libros prohibitos eſt relatum, non tam ob ea, quæ ipſorum placitis circa religionem diſſona continet, quamquia in univerſum ſolidior Philoſophia moralis rationibus regni tenebrarum adverſatur; cum alias facile fuiſſet medicinam facere reſectis materiis Theologicis. Sicuti a noſtratibus hominibus factum eſt, qui contenti errores notaſſe, veris debitam æſtimationem ideo non detraxerunt. Cum præterea in opere tam denſis ſententiis conſerto non poſſint non plurima occurrere, quæ vel dubii quid, vel obſcuri videantur habere: iſtis fulciendis aut illuſtrandis, ſimulque emendandis, quæ & illum hominem fuiſſe arguant, nonnulli commentarios adornare inſtituerunt. Quos inter præcipue *Boeclerus* judicium attulit & doctrinam Grotiano opere parem. Sed & aliorum unus & alter operæ pretium fecit non ſpernendum. Auſi tamen ſunt etiam in publicum commenta ſua protrudere homines adoleſcentes, aut leviter literis tincti, aut non niſi nugis Sophiſtarum innutriti; quos non pauci alii videntur ſecuturi, qui & ipſi par jus ſibi credent perituræ non parcere chartæ. Ut plane metuendum ſit, me ſucceſſu temporis tot in *Grotium* commentarii, quot in *Petrum Lombardum* aut *Inſtituta Juris*, enaſcantur. Quorum moles tamen neque *Grotio* multum lucis, & diſciplinæ juris naturalis plurimum remoræ adfert, colliſis inter ſe ipſis Commentatoribus, & lite orta non tam de veritate, quam de ſententia *Grotii*, denique novis ſubinde exortis ſcriptoribus, qui in priores commentarios commententur.

§. VI. Post *Grotium* circa jus naturale operam quoque poſuit *Thomas Hobbes*, vir ſummo ingenii acumine; qui uti ipſe ſtudiis mathematicis innutritus erat, ita & ἀκρίβειαν demonſtrandi mathematici uſitatam doctrinæ moralia accommodare, licet non uſque quaque modo ſcholaſtico adornatum, laboravit. Cui fini etiam certam doctrinæ ſuæ hypotheſin ſubſtravit, in quam ultimo demum demonſtrationes ipſius reſolverentur. Arriſit autem ipſi potiſſimum vetus *Epicuræorum* hypotheſis, vel genii convenientia, vel quod eam in praxi civitatum, omnia fere ad ſui conſervationem & utilitatem referentium, conſpiceret; vel etiam, quod aliquando ſuſpicatus ſum exemplo & æmulatione viri amiciſſimi *Petri Gaſſendi*; qui cum in Phyſicis maxime Epicuræorum dogmata recolenda ſuſcepiſſet, *Hobbes*, ejuſdem in moralibus tradita novo ſchemate induta in theatrum orbis eruditi producere inſtituit. Ni malis dicere, ipſum vim ingenii oſtentare voluiſſe, ſuſcepta defenſione hypotheſeos tam exoſæ vulgo, & paradoxæ. A quo non multum abit, quod *Sereniſſimus Magnæ Britanniæ Rex* ante ali-

aliquot annos *Samueli Sorbierio* de hoc *Hobbeſio* dixerat: *ſe illo viro uti in vicem urſi ad moloſſorum vires tentandas & acuendas*. Quicquid hujus ſit, id ſane apparet, hoc præcipue ipſum agere, ut poteſtatem regiam adverſus turbulentos homines, qui tunc Angliam ſub obtentu libertatis graviter exercebant, aſſereret, ſimulque jus circa ſacra ſummo imperio civili adverſus fanaticos vindicaret. Quod inſtitutum uti in ſe quidem magnopere probandum eſt, modo iſthoc jus legitimis terminis coerceatur: ita ferri plane non poſſunt, hypotheſis ipſius ita crude aſſumta, & quæ eidem ſuperſtruuntur dogmata quædam, a ſana ratione abeuntia, & non exiguam labem rebus humanis inſerre idonea. Ne de iis memorem, in quibus circa religionem Chriſtianam a vero ſenſu divinarum literarum diverſus abit; quibus deſtruendis operam impendere aliorum eſt. Neque tamen quiſquam rerum intelligens inficias iverit, inter multa mala reperiri quoque plurima exquiſita bona, & quantivis pretii; & illa ipſa, quæ ab eo falſa traduntur, anſam præbuerunt ſcientiam moralem & civilem ad faſtiginm perducendi, ſic ut de non paucis, quæ ad perfectionem iſtius faciunt, vix cogitare alicui in mentem veniſſet, abſque *Hobbeſio* ſi fuiſſet. Cæterum oppugnatus eſt iſte tum a ſuæ nationis hominibus, tum ab aliis, qui tamen non omnes parem ingenii laudem eo nomine adepti ſunt. Quantum tamen mihi conſtat, ipſius hypotheſin inter Anglos ſolidiſſime deſtruxit *Richardus Cumberlandus*, libro erudito & ingenioſo *de Legibus Naturæ*; ſimulque adverſam hypotheſin, quæ ad Stoicorum placita proxime accedit, firmiſſime adſtruxit, quorum utrumque & mihi propoſitum fuit. Et fateor me magnopere gaviſum, cum id ſcriptum in diverſa terrarum parte eodem anno prodiiſſe conſpicerem, diſpari quidem facie adornatum, ſed quod tamen eandem mecum hypotheſin aſſereret, & pleraque a me in *Hobbeſio* notata deſtrueret. Nec ideo alterutrius noſtrum opera minoris eſt, cum uterque præter illa communia etiam peculiaria quædam habeat: nec minus dexteritatem ſuam adprobet jaculator, qui eundem cum altero ſcopum eodem tempore tetigit. Quid præterea intra proximos abhinc annos in noſtra diſciplina elaboratum ſit, inſigne momentum eidem afferens, ob itinera bello heic loci, ubi iſthæc ſcribo, fere interclusa nondum videre contigit.

§. VII. Quid cauſarum me impulerit, ut & ipſe circa excolendum jus naturale operam navarem, in præfatione Operis mei ſatis expoſui. In quo id præcipue me egiſſe apparet, ut quantum ingenio adſequi poſſem, omnia, quæ ad diſciplinam juris naturalis pertinent, complecterer, & in ordinem non biulcum aut ſalebroſum digererem. Tum ut omnes controverſias Theologicas ab eadem ſequeſtrarem, ipſamque ad captum univerſi generis humani, quod circa religionem in diverſiſſimas opiniones diſceſſit, accommodarem. Id quod etiam ſolicite video egiſſe *Richardum Cumberlandum*, ut ut ipſe profeſſione Theologus eſſet. Scilicet quod nunquam nativo nitore explendeſcere, & tranquilla velut pace læta efflorescere queat hæc diſciplina, ni ſupra iſtas tempeſtates ſubducta fuerit. Præſertim cum viri eruditi iniquiſſima lege cum talibus congrediantur, qui vel affectibus vel inſcitiæ ſuæ tam venerabilis vocabuli auctoritatem circumponere ſoleant, & non contenti ſuper veritate inquiſiviſſe, omnibus viribus ad opprimendos aut infamandos ſuos adverſarios connitantur, quos rationibus ſeſe ſuperaturos deſperant. Eo moleſtius iniquitatem ſortis meæ fero, quod cum omni ſtudio id egerim, ut Theologis amicis uterer, ab illorum uno & altero potiſſimum initium ſit factum calumniarum, quibus loca quædam libri mei exagitata ſunt. Neque ſermo mihi eſt de *Jeſuitenis Viennibus*, qui librum meum ad ipſos perlatum in publico mercatu Viennæ vendi prohibuerunt, ut ut, cum ſuper hoc facto interrogarentur, nullam idoneam ejus prohibitionis cauſam afferre poſſent. Nam id mihi apud ſapientes bonoſque commendationis efficaciſſimæ loco eſt, quod iſtis hominibus mea ſcripta inviſa ſint, utpote quæ cum rationibus regni tenebrarum, cujus ipſi columina ſunt, haudquidquam congruunt. Sed ſuper importunitate unius & alterius ex noſtratibus queror, quibus licet verba ac mentem meam ſat perſpicue explanaverim, & quam longe abſim ab illis opinionibus, quas mihi affingere non verecundantur; tamen velut aures oculoſque ad meam reſponſionem obturaſſent, ita cœptam ſemel criminationem

per-

pertinaciter coccyſſare pergunt. * Igitur & veritatis & æſtimationis meæ aſſerendæ cauſa viſum eſt, hanc quoque operam ſuſcipere, & denuo præcipua quæ adverſus librum meum objecta ſunt, quantum quidem eorum in notitiam meam pervenit, explanare & diluere. Quo ipſo æquos doctosque rerum cenſores manifeſte perſpecturos ſpero, ſi qui deinceps in me clamare perrexerint, id non aliam ob cauſam fieri, quam quod per improbam & impudentem injuriæ continuationem obtenturos ſeſe arbitrentur, ut ne injuriam intuliſſe videantur. Mihi tamen hac opera defuncto fas deinceps erit, calumnias iſtas negligere, & qui reſipiſcere nolint, malevolos livori ſuo immerſos deſpicere. Cum enim in mea poteſtate non ſit, ut iſti bonam mentem habeant propriam; cauſa non eſt, quare me ulterius torqueam. Quin infinitus juxta atque inglorius labor foret, tantum ſcalpere, quantum iſti homines pruriunt.

CAPUT II.

DE

NOVITATIBUS PHILOSOPHICIS.

§. I.

Recepta ſunt inter homines certa quædam vocabula, odioſam alicujus rei notationem habentia, quibus iſtas velut per compendium, & citra allegationem alterius rationis damnari moris eſt. Ex quo genere etiam vocabulum *Novitatis* eſt, quo illi qui in magiſtrorum ſuorum verba jurarunt, aut receptis ſemel opinionibus mancipio ſeſe addixerunt, magno cum ſupercilio proſcribere ſolent, quicquid ab ipſorum ſacroſanctis traditis diſcrepaverit. Cum enim ſe ſolos in poſſeſſione veritatis, omnibus numeris abſolutæ, conſtitutos arbitrentur, & veritatem uniformem eſſe tralatitium ſit, eo ipſo graviter antea ſibi incognita notari arbitrantur, ſi ea nova ſibi videri pronuncient. Sic Pontificiis ad dogma aliquod damnandum ſufficit, id hæreticum declaraſſe. Sic inter opifices, qui in ipſorum tribum receptus non eſt, certo convicio notatur, ut ut alias ſit callentiſſimus.

§. II. Videamus igitur, num ipſa novitas in ſe aliquid vitii aut falſitatis contineat. Novum aliquid duplici reſpectu dici poteſt, vel quod id recens exſiſtere cœperit, vel quod nuper in notitiam ejus pervenerit, a quo novum appellatur. Priori reſpectu novum eſſe, in ſe quidem nihil plane vitii habet; imo novitatem, quæ quidem cum bonitate conjuncta eſt, peculiaris ſua comitatur gratia. Aſt qui ideo doctrinam aliquam vitioſam velit declarare, quod nova ſibi videatur, illi hoc primo demonſtrandum fuerit, eam, quam ipſe hactenus poſſedit ſcientiam, non veram modo eſſe, ſed etiam omnibus numeris abſolutam, ita ut nil melius inveniri, aut eidem addi queat. Alias enim tyrone aut ſemidocto, etiam quæ eruditis protritiſſima ſunt, nova ac mira videntur. Aſt quis erit ita ſibi Suffenus, ut tam perfectam rerum philoſophicarum ſcientiam ſibi arrogare præſumat? Quantum eſt quod ſcitur! quantum eſt quod neſcitur! Igitur mittamus quærere, quam nova aut vetus aliqua ſit doctrina, & illud unice inveſtigemus, quam vera aut falſa eadem ſit. Et vero mirum eſt extare adhuc, qui ex novitate in rebus philoſophicis invidiam alicui movere aggrediatur, cum conſtet, quam multa veteribus ignorata recentium, & noſtri ſeculi felicitas aut induſtria in Medicina, Aſtronomia, Matheſi, rebus naturalibus eruerit; imo quam ad plura nova inveſtiganda doctiſſimi viri ſub patrocinio & auſpiciis maximorum Regum & Principum quotidie adhuc connitantur. Imo ex novis illis

Iis Catonibus libenter quæſiverim, ſi quis loci alicujus ex ſacris Scripturis novam interpretationem eruerit; quam genuinam eſſe liquido demonſtrare queat, an non iſthæc omnino ſit admittenda, & vetus hactenus recepta, repudianda? Sane ſi quis iſtam ſolo novitatis nomine repudiaverit, ſatis indicat, magis ſibi cordi eſſe hominum errantium auctoritatem tueri, quam Dei & veritatis genuina effata amplecti. Sed nimirum in aperto eſt, quod nova dogmata, priuſquam uſu recepta fuerint, gravem ſæpe oppugnationem ſentiant, id a veteribus Ludimagiſtris oriri; qui non ſolum invidia flagrare ſolent adverſus recens inclareſcentia ingenia, tanquam luminibus ſuis obſtructura, ſed etiam ad auctoritatem hactenus partam defendendam neceſſarium vident omne illud opprimere, quod ab ipſorum ſcitis diſcrepat. Nova enim doctrina recepta, ipſi dictatura hactenus poſſeſſa dejiciuntur, & in Cæritum tabulas referuntur. Tum ab ipſis prælecta & commendata compendia, manualia tabellæ, ſynopſes, & quæ veſtivo titulo Vademecum ſuperbiebant, ad piper relegantur. Inprimis vero graviſſima tunc ſtrages incumbit collegiis manuſcriptis; quibus excipiendis miſeri adoleſcentes tantam atramenti vim profuderant. Ex quibus etiam ratio patet, quare novæ doctrinæ apud juvenes maxime applauſum inveniant. Nimirum quia ipſi non ſolum gloriæ cupidi ſunt, & ſcientia nondum protrita oſtentare ſe geſtiunt; ſed etiam quia a præconceptis opinionibus vacui nondum mentem ſuam in certam partem flexerunt; & præcipue quia exiſtimationis iſtorum nihil intereſt, an vetus doctrina collabatur, cui ipſi nondum nomina ſua dederunt. Multo minus autem reprehenſionem meretur illa novitatis ſpecies, quæ non tam conſiſtit in novis veritatibus eruendis, quam in veteribus expoliendis, ac concinna methodo adornandis, aut qua disjectæ hactenus & confuſæ res in formam artis digeruntur, & demonſtrationibus ſtabiliuntur; modo dignum ſit opera, quod hactenus receptis ſuperadditur. Talis enim labor in re literaria eandem laudem habet, ac ſi a magiſtratibus viæ publicæ muniantur, remotiſque ſalebris atque ambagibus eædem planæ & directæ reddantur.

§. III. Atqui, reponunt aliqui, qualiſcumque novitas non in religione ſolum & Republica, ſed in re literaria & Philoſophia motus & turbas ſolet excitare, eoque ſatius fuerit, jamdudum tritam viam placito tenore decurrere. Sæpe enim veteres opiniones & antiqua inſtituta ita penitus animis hominum ſunt inolita, ut etiam meliora introduci citra graves motus, ingentia mala producere idoneos, nequeant. Enimvero uti per minutæ imperfectionis correctionem graviſſima incommoda excitare, & lippitudinem eruto oculo curare abſurdum fuerit: ita ſuperiori ſeculo cum inſtauratores purioris religionis judicarent; errores, qui receptæ tunc religioni admixti erant, exitiabiles eſſe, non ideo omiſerunt, eosdem impugnare & exturbare; etiamſi facile proſpicerent, iſthanc etiam in melius mutationem citra graves motus non perficiendam. Sic in republica rectores quædam vitia inveterata quietis cauſa ſæpe tolerant; ſed ubi ea demum in exitium publicum eruptura videntur, periculis per ipſa pericula medicinam facere non dubitant. Quæ autem in re literaria & Philoſophica emergunt novitates ſæpe ſtrepitum excitant, ſed qui fere ultra nubeculam pulveris ſcholaſtici, & λογομαχίαν non procedit. Atramenti plus in hiſce bellis, quam ſanguinis effunditur; & poſtquam ſcommata, cavillationes, convicia, clamores, & reliquus apparatus umbratici Martis eſt abſumptus, ultro malacia redit. Et ubi rixæ iſtæ Reipublicæ moleſtæ cœperint eſſe, facillimum eſt eas injecto levi pulvere, ſicut apum prælia, ſedare. Quod ſi a partibus novitatum veritas ſtet, multoque magis ſi emolumenti quid in genus humanum exinde provenire ſit aptum, veſaniæ proximum fuerit, ſolertibus ingeniis torporem imperare, & eximia Creatoris dona abdicare ideo tantum, ne alicui veterum næniarum cantillatori bilis moveatur. Ac ſi, qui ſuperiore ſeculo elegantiores literas inſtaurabant, magnopere curaſſent, quid *Magiſter Ortuinus Gratius* & id genus obſcurorum virorum indignaturi eſſent, barbaries forte in hunc uſque diem Europam ſepultam teneret. Quod ſi alicui grave videtur, tabellas & compendia, tanto applauſu hactenus celebrata, juventutis manibus excuti, receptis novis libellis, ei cogitandum fuerit, valde inſolens eſſe, cum tempus edax rerum & invidioſa vetuſtas

tuſtas

tuſtas nobiliſſima humanæ induſtriæ opera deſtruat, tabellas iſtas indignari, ſi in pulverem, ex quo ſuccreverunt, revertantur; cum & novos libellos, qui veteres nunc ejiciunt, deinceps idem fatum ſit manſurum, proveniente felicioris ingenii fœtu.

§. IV. Instat tamen Fridericus Gesenius *Garlebienſium Superintendens*; Philoſophias Carteſianæ novitates omnem pene Europam perturbaſſe, eoque ex *præpotentiſſima Batavia & munitiſſima Helvetia* fuiſſe proſcriptas; idemque meis novitatibus fieri debere contendit. Ad quod repono: ſi quid in quacunque parte rei literariæ minus recte ſeſe habeat, ejus negotii curam nemini minus competere, quam *Geſenio*; qui quanta dignatione inter ſuos ſit, documento eſſe poteſt, quod Superintendens Lipſienſis ante paucos annos defunctus ad iſtius nugas & maledicum ſcriptum ſub nomine ſervuli ſui, qui ſpurius erat, reſponſum edi curaverit; adeo indignum ipſum ducebat, qui cum honeſto viro ſcriptionis commercium intercederet. Deinde non video, quare mihi præjudicio ſit, quod in Carteſium alicubi ſtatutum eſt. Sane non omnes in Philoſophia novitates, ſed Carteſianæ duntaxat notatæ ſunt. Quæ autem a me circa jus naturale expoliendum tentata ſunt, e Carteſianis principiis haudquidquam profluxere; neque cum ipſius Philoſophia quidquam commune habent, niſi quod utrinque auctoritati veterum magiſtrorum parum defertur, qua firmis rationibus non ſubnituntur. Quod ſi autem nonnulli Carteſianæ Philoſophiæ ſectatores quædam dogmata, civitati Theologicæ hactenus adſcripta ſollicitare cœperint, ea primo non Philoſophiæ culpa eſt, ſed hominum eadem abutentium. Deinde & illud prius diſpiciendum erat, num dogmata a Carteſianis in dubium vocata fuerint vere Theologica, ſeu quæ ſedem & fundamentum ſuum in expreſſis ſacræ Scripturæ dictis habeant, an vero ex eo ſint genere, quæ ex Philoſophia Ariſtotelica, aut Scholaſticorum commentis in ſyſtemata Theologica irrepſerunt, eoque Theologicam ſanctimoniam non ſua indole, ſed per diuturnam uſurpationem obtinuerunt. Nam priorem veritatem ſollicitare impium fuerit. Quæ autem ad poſterius genus pertinent, ubi a veritate abierint, ſub examen revocare non magis nefas fuerit, quam quod ſuperiori ſeculo puræ religionis inſtauratores magnam vim traditionum & commentorum humanorum e Theologia exturbarunt. Quin ſi quis cordatus & ſolide doctus manum admovere velit, non paulo ſpiſſius volumen de abuſu vulgaris Philoſophiæ poſſet conſcribere, quam *Samuel Mareſius* de Carteſianæ Philoſophiæ abuſu, intra quindecim dies conſarcinavit. Facit quoque hic illud Baconis Novi Organi L. I. c. 56. *Peſſima res eſt errorum apotheoſis, & pro peſte intellectus habenda eſt, ſi vanis accedat veneratio.* Præterea neſcio, quas turbas memoret Præſul Garlæanus, per omnem pene Europam ex Philoſophia Carteſiana exortas. Sane de bellis, aut ſeditionibus aut inſignibus mutationibus in religione aut Rebuſpublicis ex eo fonte ſcaturientibus ne fando quidem auditum eſt. Ridicule autem inter turbas Europæ refertur impotentior rixa quorundam ludimagiſtrorum, aut pueriles factiones ſcholarium, pro auctoritate præceptorum verbis, aut quandoque pugnis decertantium. Quod enim tanto cum clamore inter iſtos homines res geritur, in cauſa non eſt materiæ gravitas, ſed plerumque inexpugnabilis illa pervicacia ſcholaſticis ingeniis uſitata, qualemcunque opinionem adhibito omni iracundiæ inſtrumento defendendi. Sed neque auditum mihi unquam eſt de interdicto aliquo ordinum generalium apud Batavos, quo Philoſophia Carteſiana e Republica proſcripta fuerit; cum eam unus & alter ibi publice docere aut profiteri non vereatur. Et ſi maxime tale quid promulgatum fuiſſet importunitate eorum, qui quod juvenes didicerant, ſenes dediſcere nolebant: tamen neſcio quodnam ea res veritati præjudicium afferre queat, aut quid decreta Ordinum Hollandiæ, aut magiſtratus Helvetiorum contra naturam rerum, ſanam rationem & experimenta faciant. Equidem facile largimur, Bataviam eſſe *præpotentiſſimam* & Helvetiam *munitiſſimam*. Sed num aut iſtius claſſes, aut hujus montes aliquid momenti habeant ad hoc, ut Sacerdotes earum regionum quam dexterrime de Philoſophia judicaſſe cenſeri debeant? Enimvero quid Carteſianæ Philoſophiæ fiat, me quidem nec angit. Et ſi qua parte illa a rerum natura & ratione abit, recte impugnatur; quæ cum utraque conveniunt, ſuos reperient

Digitized by Google

rient defenſores quantoſcunque clamores & Scholaſticorum mancipia tollant. Eo minus autem aliquis abuſus in Theologia ex noſtra doctrina metuendus eſt, quod ego non ſolum eandem omni ſtudio a controverſiis Theologicia removeam, ſed & expreſſe proteſtatus ſim, ea, quæ a me de natura pœnarum traduntur, ad tribunal humanum duntaxat pertinere, non autem ad tribunal divinum; eoque juſtitiam, quam homo in hominem exercet, & juſtitiam divinam haud quidquam eodem modulo metiendam. Sed ut apertius dicam, articuli fidei de lapſu Adami, peccato originis, ſatisfactione Chriſti, fide, juſtificatione hominis, & ſimiles non magis ex diſciplina Juris naturæ, ad captum omnium gentium adornata, dijudicari poſſunt aut debent, quam myſterium Trinitatis ex Phyſica.

§. V. Non minore animi ardore novitates Philoſophicas impugnat *Valentinus Velthemius*, Profeſſor Jenenſis, cui magni inſtar piaculi habetur, quod ego id agere videar, ut Moraliſtæ & Scholaſtici manibus juventutis ſtudioſæ excutiantur. Inde acri inſtinctus œſtro non ita pridem in promotione Magiſtrorum orationem recitavit *de Laudibus Scholaſticorum*, quæ, ſi digna tractatio acceſſiſſet, ob argumenti cognationem locum merebatur inter ludicras illas Eruditorum declamationes; puta, *Majoragii* de Luto, & *Danielis Heinſii* de Pediculis, & ni fallor Paſſeratii de laudibus Scabiei. Atque ut erudito ſeculo ſalivam moveamus, locum ex illa declamatione adducemus, ex quo ſimul ſtratagema iſtius hominis, quo ingens cauſæ ſuæ præſidium ſibi comparatum it, apparet, dum caniculæ inſtar caudam ſub alvum deflectentis Theologorum pedibus abrepit. Cum igitur plurima ſuper argumento ſuo acerrima faucium contentione vociferatus eſſet, demum adjungebat: *Sed ne cum turba nobis res ſit, demus ei advocatum, & quem alium, quam qui noviſſime opus de Jure Naturæ conſcripſit*. Et poſtquam verba ex præfatione operis mei huc ſpectantia recitaſſet, pergebat; *Vos venerandi mei Præceptores Theologi, vos inquam rogo, vos obteſtor, eloquamini, per Deum eloquamini, an Moraliſtarum Princeps Thomas, Metaphyſicorum Papa Suaretz, Molina, Vaſquetz, Valentia, Conimbricenſes, Sanchietz, & beatus Stbalius noſter Scriptores æternitate digniſſimi, nugas duntaxat venditaverint*. Ubi non poſſum quin maximas agam gratias *Velthemio*, quod ita ingenue arcanam, ac præcipuam cauſam prodiderit, ob quam tantos clamores iſti homines in me ſuſtulerunt. Scilicet quia ægre ferunt illi, qui omnem ætatem in Scholaſticorum lacunis contriverunt, in votis mihi eſſe, ab orthodoxa juventute limpidos Doctrinæ moralis fontes adiri. Quid enim in hoc genere præſtabilius poſſet effici? De cætero quo minus elogiis Scholaſticorum oppido quam frigidis immoriatur *Velthemius*, ego quidem minime omnium invideo. Habeat ille ſecum ſuas delicias, ſervetque ſepulchro; gaudeant ſimilibus labra lactucis, conſeneſcat in nugis, denique vel vivus ob propagatum barbariei regnum in Beatorum claſſem tranſcribatur. Majorem ſane mihi applauſum apud ſolide eruditos polliceor, ſi Scholaſticos dixerim tractare Doctrinam barbaris vocabulis, frivolæ ſubtilitatis ſpeculationibus adornatam, ſcientiæ proſicuæ inanem, aſtutiſſimo conſilio nutritam ad otioſa ingenia vanis diſputationibus diſtinenda, ut a ſcrutandis divinis literis, ſolidaque eruditione, ſimulque fraudibus regni tenebrarum perſpiciendis removerentur. Quæ non ſolum per ſe nihil ad culturam aut decus vitæ confert; ſed & peſtilentiſſima eſt, dum bonas & utiles literas ſuffocat, ingenia vana ſcientiæ perſuaſione diſtendit, veræque ſapientiæ incapacia reddit. Qua denique ſola qui imbuti ſunt, ne hilo quidem meliores, prudentiores, rebus gerendis aptiores, aut circa ſolida rerum dijudicanda perſpicaciores redduntur. Quin obſervatum eſt, eorum, qui unice iſtis nugis immerſi ſunt, ingenia velut ſideratione afflari, ut & circa tractanda ſolida & ſeria longe ineptiores, & in converſatione actuque communis vitæ longe ſint intractabiliores, quam illi, qui ſola nativa ingenii bonitate ſubnixi nunquam literas attigerunt. Sic ut revera præſtet omnes literas neſcire, quam nihil præter Scholaſticos noſſe. Et mirum quam miſere liberalitatem ſuam collocent Principes, qui ſtipendiis ejuſmodi homines alant, per quos juventus nihil ſapere diſcat.

§. VI. Atqui ad venerandos Theologos provocat *Velthemius*, qui ſane Scholaſticam Philoſophiam nauci non faciunt,

quippe abſque qua negant ſe cum Pontificiis diſputare poſſe. Ad hoc terriculamentum, quod velut caput Gorgonis mihi oſtentatur, repono; mea parum intereſſe, quam ſordida veſte illi ſuam Theologiam adornent. Nam ex eo nequaquam conſequitur, diſciplinam Juris naturalis iiſdem quoque pannis involvendam. Neque enim mihi propoſitum eſt cum Pontificiis diſputare, ſed jus omnibus gentibus commune tradere ex principiis ad omnium hominum captum accommodatis. Neque inventa eſt noſtra diſciplina, ut diſputanti materiam præbeat, ſed ut actiones ac negotia tum ſingulorum hominum, tum integrorum populorum ad eandem exigantur. Neque tam præclare de morali Philoſophia meriti ſunt iſti Sholaſtici, ut quia e re ipſorum fuit hic nugari, nobis quoque in eorum gratiam neceſſario nugandum ſit. Denique nulla me cauſa tam abjecte de me ſentire cogit, ut non ex meo potius judicio diſciplinam Juris naturalis tractare debeam, quam ex ſupercilio eorum, quorum ſputa *Veltbemius* lingit. Præſertim cum nec illa ratio omnibus cordatis probetur, quare in Academiis orthodoxis fovenda & propaganda ſint Scholaſticorum commenta, quod alias cum Pontificiis diſputari non poſſit, & hoc ipſo nativam Theologiæ faciem non quidem fuco, ſed illuvie & ſqualore deformari neceſſum ſit. Cui enim fini cum hiſce diſputare volunt? An ut ex iſtis ſuffragia & teſtimonia pro firmandis noſtris dogmatibus petant? Atqui hoc levi & ſuperficiaria eorundem evolutione obtineri poteſt, & quæ haud quaquam legentis animum aut dictionem tinctura ſua inficiat. Illis ipſis tamen ſuffragiis neque nobis opus eſt ad veritatem noſtram adſtruendam, neque operæ pretium ſit circa convinciendos aut convertendos, & velut propriis telis conficiendos Pontificios. Sane *Luthero* noſtro, & aliis puræ religionis inſtauratoribus, de hac methodo Papatum ſubruendi in mentem non videtur veniſſe, qui dictis ſacræ Scripturæ maluit rem gerere, quam diſputationibus Scholaſticorum, quos Sophiſticarum vocabulo notare ſolenne ipſi eſt. Quique ſatius duxit, Theologiam plano & perſpicuo modo ex divinis literis proponere, quam barbarie & obſcuritate dictionis, aut Sophiſmatum importunitate cum adverſariis certare, aut diſputationem a ſolidis & perſpicuis rebus ad intricata otioſorum aut aſtutorum hominum commenta ventilanda transferre. Neque unquam videtur iſte vir crediſſe, ut quis nugatorem convincat, neceſſum eſſe cum nugis iſtius ſe conformare; aut aciculis in hoſtem pugnandum, ubi gladii & tormenta ad manum ſunt. Et ſane ſuperfunctorie admodum rimati ſunt compagem regni Pontificii, qui putant, detrimenti quid poſſe eidem inferri, ſi quis diſputandi & ſophiſticandi dexteritate ipſorum Doctores Scholaſticos excelluerit. Quin & animadverſum eſt, ex quo tempore quidam noſtratium Theologorum iſtis Scholaſticis pretium aliquod ponere cœperunt, neque in univerſum eoſdem cum *Luthero* inter σκύβαλα numerarunt, res noſtræ religionis ſubinde in deterius iviſſe, Pontificios contra fines ſuos promoviſſe, & ad recuperanda, quæ quondam amiſerant, non parum ſpei concepiſſe. Quod ſi tamen quis ſit Theologus, qui ad perfectionem muneris ſui Scholaſticis ſe carere non poſſe perſuaſus ſit, ei quidem ego ſuas delicias minime omnium invidebo, ſed unum tantum ab ipſo rogo, ne mihi iraſcatur, ſi ego vetus & mucidum fermentum ex doctrina morali, ejuſque præcipua parte, diſciplina nimirum Juris naturalis, exeſſe jubeam.

CAPUT

CAPUT III.

DE
STATU HOMINUM NATURALI.

§. I.

INter ea, quæ a malevolis meis ſecus intellecta inclamandi & calumniandi occaſionem arrepta ſunt, primum videntur locum occupare quæ ſuper ſtatu hominum naturali a me tradita ſunt. Cum enim iſti neque quid ſtatus naturalis a me vocitaretur, aut quibus limitibus ejus conſideratio includeretur, accurate attendiſſent, neque de ipſo aliquid in libellis moralibus, ſi quos evolverant, legere ſe meminiſſent; in eam prolapſi ſunt opinionem, quaſi ex Theologia mutuo ſumpta ea dogmata forent, & quaſi de primæva conditione protoplaſtorum in Paradiſo mihi ageretur. Eoque cum mea tradita de ſtatu hominum naturali a primæva conditione Adami multis modis abire viderentur, graviſſimorum me errorum eſſe reum atrociter vociferari cœperunt. Enimvero vel ex ſolo hoc ſpecimine conſtare poteſt, quam dura ſit conditio ſcriptorum, ad quæ cenſenda homines ſemidocti, & livore in ipſorum auctores tumidi provolant: qui licet apud ſapientes turpiſſime ſe proſtituant, apud imperitos tamen & ſui ſimiles indignas ſæpe ſuſpiciones in viros innocentes excitare poſſunt. Ut autem malevolorum meorum inſcitia eo facilius in apricum protrahatur, pauca quædam præmittere neceſſum eſt, quæ ad cæterarum quoque controverſiarum enodationem multum conferre poſſunt.

§. II. Ac primo quidem conſiderare debuiſſent importuni iſti cenſores, quod diſerte in *præfatione Operis mei* profeſſus ſum, & in ipſa tractatione paſſim expreſſi; me diſciplinam Juris naturalis inſtituiſſe tractare univerſaliter, ſeu ita, ut ea foret ad captum omnium hominum & nationum, quamcunque demum circa divina perſuaſionem haberent. Qua de cauſa etiam quem juvenilibus annis delineabam libellum, rudimenta hujus diſciplinæ continentem, titulo *Elementorum Juriſprudentiæ univerſalis* inſcripſeram. Eoque talia a me fundamenta hujus diſciplinæ conſtituenda fuerunt, quæ ad captum omnium hominum eſſent, & ad quorum veritatem agnoſcendam omnes homines ope ſolius rationis adigi poſſent. Hujus ſphæram quæ excedunt, quæque ex revelatione divina dependent, apud omnes populos non æque probata aut recepta, velut ſcopo noſtro parum inſervientia, & ad partem duntaxat humani generis informandam idonea, ſepoſui. Eoque conſulto abſtinui ab illis quæ in divinis literis, rationis ſibi relictæ captum ſuperantia traduntur. Cavi inquam ſolicite, ne ullam controverſiam attingerem, quæ vel gentiles inter & Chriſtianos, vel inter hominum ſectas agitari ſueverunt. Cum autem doctrina de ſtatu protoplaſtorum in paradiſo ex ſolis divinis literis hauriatur, & ex ſolo rationis lumine inveſtigari nequeat; debebant malevoli ex præſuppoſitis meis, ac præmiſſa proteſtatione colligere, mihi de ſtatu paradiſiaco ſermonem non inſtitui: neque hunc a me vocabulo naturalis ſtatus deſignari. Quanquam enim apud ſcriptores gentiles, Poetas cumprimis de aureo ſeculo, & recentis adhuc mundi placida temperie quædam jactentur, quæ multi ex felicitate Adami in Paradiſo detorta autumant: iſta tamen vel ex cerebro Poetarum plane conficta ſunt, vel ex dulcedine otioſæ & diſſolutæ vitæ interpolata, quæ priſcis Græciæ incolis ante inventas urbes & leges agitabatur. Sicuti & hodie gentes quam maximæ incultæ ſuam barbariem politiorum populorum culturæ & diſciplinæ longe præferunt. Nam neque in iſta aurei ſeculi felicitate Poetæ unum duntaxat par hominum, ſed inſignem jam eorum multitudinem vixiſſe memorant; & degeneratio morum, de

Digitized by Google

qua illi canunt, non ad intrinſecam velut labem naturæ humanæ, ſed ad corruptelam ex prava conſuetudine ortam pertinet.

§. III. Deinde neque hoc inſuper habendum erat circa alia plus juſto ſatagentibus, vocabula *naturæ* & *naturalis* quam maxime eſſe ambigua. Eoque uti qui iſtis uſurus eſt, in anteceſſum perſpicue definire debet, in quo ſenſu iſta abs ſeſe accipiantur: ita plane abſurdum & malitioſum eſt, limites, quos ſcriptor ipſe ſibi conſtituit, migrare, & diverſas vocabuli ſignificationes, iiſque innixa dogmata nolenti volenti obtrudere. Perinde ac ſi quis JCtos hæreſeos arceſſere velit, ideo quod ipſorum de pœnitentia in contractibus placita toto cœlo diſcrepant ab iis, quæ Theologi de pœnitentia ſeu converſione hominis ad Deum docent. Jam autem manifeſtum eſt, in quam diverſis diſciplinis, & quam diverſo ſenſu de ſtatu hominum naturali ſoleat & poſſit agi. Phyſicus ſtatum hominis ſeu conditionem naturalem capit, quatenus is opponitur monſtroſo, diſtorto, mutilo, aut male conformato; Medicus, prout idem morbido contra diſtinguitur. Quidam ex Interpretibus Juris Romani, quando de ſtatu hominum tractant, diviſiones hominum vel ſecundum ſtatum naturalem, vel ſecundum ſtatum civilem conſiderant. Juxta naturalem ſtatum conſiderant hominem, prout eſt vel mas, vel fœmina, vel hermaphroditus, & prout in utero adhuc vel extra eum exſiſtit. Sic Theologi, ſi ipſis videatur, ſtatum Integritatis poterunt vocare ſtatum hominis naturalem, qui oppoſitus eſt ſtatui naturæ corruptæ, ſeu in quam genus humanum per lapſum Adami devolutum eſt. In diſciplina autem Juris naturalis triplici a me modo ſtatus hominum naturalis conſideratus fuit. Uno modo, prout opponitur ſtatui & conditioni brutorum, per quem homo ſpectatur tanquam eximium præ cæteris animal, inſignibus a Deo præditum donis, per quæ idoneum ſit Creatorem ex operibus ſuis agnoſcere, mirarique, & vitam agere honeſtate ac decoro ordine conſpicuam. Huic ſtatui & conditioni vocabulum naturalis recte tribuitur, quia non ex proprio arbitrio homines ſibi ejuſmodi vitam elegerunt & inſtruerunt: ſed ad eam agendam obligatio a Creatore per ipſam nativitatem injuncta eſt, ad eamque cognoſcendam ſolum rationis lumen, quod nunc homini ſupereſt, utique ſufficit, etſi illa univerſum hominis officium, quantum ad finem ejuſdem ſupremum requiritur, non plene abſolvat. Altero modo ſtatum hominis naturalem conſideravimus, prout opponitur illi culturæ, quæ vitæ humanæ ex auxilio, induſtria, & inventis aliorum hominum propria meditatione & ope, aut divino monitu acceſſit. Ad quem ſtatum deſignandum ſuppoſuimus, naturam hominis, qualis ea nunc deprehenditur pravis inclinationibus ſcatens, & quam ſumma indigentia, inſcitia, atque imbellia comitatur, antequam ab aliis hominibus quid opis ipſi acceſſerit. Quem ſtatum miſerrimum eſſe propter pauperiem, incultum, inſcitiam atque infirmitatem pronunciavimus, ſi cum eo comparemus commoditates, quæ poſtea ope aliorum hominum aut propriam per induſtriam nobis accedunt. Quæ quidem res ita manifeſta eſt, ut ſenſu plane deſtitui eum oporteat, qui iſta capere nequeat. Et ne quis arbitretur, in hac doctrina novi quid eſſe, is expendere poterit dicta S. Scripturæ, verbi gratia, Jobi I. 21. Ezech. XVI. 4. 5. 6. Eccleſ. V. 14. I. Timoth. VI. 7. & ſimilia, quæ ſane homini naſcenti non multum ſplendoris aut opum circumponunt. Potuit autem & huic conſiderationi hominis vocabulum ſtatus naturalis non abſurde tribui, quod utique uſus ſermonis communis ferat, naturalia, ſeu quæ per nativitatem adſunt, contradiſtinguere iis, quæ facto alieno aut proprio poſt accedunt. Tertio modo ſtatum hominis naturalem conſideravimus, prout opponitur ſtatui civili, per quem plures eidem ſummo imperio civili ſunt ſubjecti. Juxta hanc conſiderationem illo invicem in ſtatu naturali vivere patet, qui neque communem in terris habent Dominum, & quorum unus alteri non imperat, aut paret, quique adeo nullo alio vinculo invicem juncti ſunt, quam quod ex communi humana natura reſultat, ſeu quod alter æque homo ſit atque nos. Et iſthunc ſtatum naturalis vocabulo inſignire nobis placuit non ſolum exemplo recentium quorundam Politicorum, ſed & quia naturale ei, quod ex facto & pacto humano fluit, opponi uſitatiſſimum eſt. Hæ igitur conſiderationes naturalis ſtatus quam parum pertineant ad ſtatum Adami in Paradiſo,

de

Digitized by Google

de quo ex ſacris literis conſtat, pueri noſſe poterant, qui nondum ære lavantur. Quod ſi autem harum litium auctores excipere velint, ſe de ſtatu naturali in tabellis ſuis Ethico-Politicis, & in notis ad easdem MStis nihil legiſſe; & ne verbulum de eodem apud Metaphyſicorum Papam, Cardinales, Acoluthos, Oſtiarios & Exorciſtas haberi; eoque hoc vocabulo audito ſtatim Paradiſum ſibi animo obverſatum, ſcire debebant, fœdam hanc eſſe & plane inexcuſabilem præcipitantiam, quod ad cenſuram ferendam provolaverint, antequam quod a me & quo fine traderetur, intellexiſſent.

§. IV. Quibus præmiſſis facile patet, quam malitioſe & imperite primus Indicis Architectus *Joſua Schvvartzius* mea verba in alieniſſimum ſenſum torquere conatus fuerit. Quod licet in *Apologia* mea ſat perpicue expoſitum a me ſit: tamen pertinax ſtupor, aut corrigi neſcius calumniandi morbus certorum hominum neceſſitatem mihi adfert eadem denuo inculcandi; & ad veritatis jubar ultro cœcutientibus forcipe palpebras diducendi. Ut igitur repræſentarem indolem ſtatus hominum naturalis juxta ſecundum modum conſiderandi, ita diſputare incipio L. II. c. 2. §. 2. *Si concipiamus hominem in huncce mundum projectum, citra ullam curam opemve ab aliis hominibus accedentem, & prout plurimæ partes naturæ rerum nondum per induſtriam humanam ad uſum hominis erant excultæ ac diſpoſitæ, ſtatum ipſius longe miſerrimum fuiſſe, manifeſtum eſt: ſi vel maxime jam juſta præditum ſtatura ac robore ponamus, quum primum exſiſtere cœpiſſet.* Ex hiſce verbis *Indicis auctor* pro candore ſuo talem propoſitionem elicuit: *Docet, illum ſtatum, in quo homo abſque ulla cura vel ope ab alio homine accedente conſideratur, longe miſerrimum eſſe; ne illo quidem excepto, in quo homo juxta ſtatura ac robore præditus fuit, quum primum exſiſtere cœpiſſet, hoc eſt, ſtatum Adami ante Evam creatam.* Quis non videt, vim verbis juxta ac ſenſui meo inferri, & mihi plane Sermonem non eſſe de Adamo in Paradiſo? Sed ut eo clarius oſtenderem, qualis eſſet homo ſibi ſoli relictus, finxi duntaxat, aliquem hominem undecumque in orbem incultum proiici. Idque ipſum ſatis inculcavi adhibitis vocabulis *concipiamus*, & *ponamus*; quæ uſurpari non ſolent loquenti de iis, qui revera exſiſtunt, ſed qui tantum finguntur, ſeu melioris declarationis ergo ſupponuntur. Si enim de Adamo ſermo fuiſſet Inſtitutus, non opus erat dicere *concipiamus* ſtatum ipſius, qui non fingendus, aut per meram hypotheſin aſſumendus eſt; ſed quem revera exſiſtentem in divinis literis deſcriptum reperimus. Neque de Adamo pronunciari poterat, quod ſit in huncce mundum *projectus*, quod de tali dicitur, quem unde venerit neſcimus. Adamum autem velut deliberato Dei conſilio in mundum huncce introductum novimus. Sic etiam de Adamo abſurde diceretur; *ponamus* eum juſta ſtatura fuiſſe, cum exſiſtere cœpiſſet. Hoc quippe non ponendum eſt, ſed certo conſtat, a Deo non infantem, ſed hominem juſta ſtatura præditum eſſe creatum. Quam porro malitioſe verba mea in aliam ſtructuram traſmutantur! Cum enim hæc ſit mea propoſitio: Etiamſi iſte homo ſolitarius, undecunque in orbem incultum projectus, ponatur fuiſſe juſta ſtatura, cum cœpiſſet exſiſtere, ejus tamen ſtatus erat futurus miſerrimus; ex hac *Indicis auctor* talem concinnat enunciationem: Status illius hominis, qui juſta ſtatura erat præditus, cum primum exſiſtere cœpiſſet, erat miſerrimus. Perinde ac ſi dicerem: *Schvvartzius* etſi togam gerat ad talos deſcendentem, tamen totus quantus calumniator eſt; & illud ſic invertere velim; quicunque togam talem geſtat, calumniator eſt. Aut ſi dicerem: Simia manet ſimia, etiamſi aurea geſtet monilia: ergo qui aurea geſtat monilia, eſt ſimia. De cætero quod ejuſmodi homo, (qualem nos fingimus aut concipimus, ut oſtendamus, quid boni homini ab homine accedat,) ſi futurus miſerrimus, nemo tam ſtupidus eſt, qui perſuadere ſibi poſſit.

§. V. Nec minus ea verba, quæ dicto loco immediate ſequuntur, a *Schvvarztio* male habentur: *Inde licet de originibus primorum hominum ſacræ literæ tacerent, tamen ipſa mortalium primæva indigentia & imbecillitas nobis fidem facerent, primam hominum ſtirpem ſervari non potuiſſe ſine peculiari Numinis cura, recentem & adhuc attonitum orbis incolam media vitæ neceſſaria adhibere docentis.* Apparet puto vel mediocriter perſpicacibus, hiſce verbis continuari hypotheſin cœptam, ac ſatisfieri illi dubio; quomodo iſte, qui in mundum

pro-

projectus fingitur, in tanta ignorantia & indigentia rerum ſervari potuiſſet; Ad quod biſce verbis reſpondetur; etiamſi quis ſacras literas ignoraret, ex quibus conſtat, Deum ante & poſt lapſum ſingulari cura primos homines complexum fuiſſe; tamen ſi quis ſolo rationis lumine uſus ſupponat, hominem undecunque in mundum incultum fuiſſe projectum, ſimulque conſideret ejuſmodi hominis ignorantiam & indigentiam, non aliter colligere poteſt, quam impoſſibile fuiſſe eum ſine peculiari Numinis cura ſervari potuiſſe. Quis non videt, heic per *primam hominum ſtirpem, & recentem orbis incolam* a nobis non intelligi Adamum, ſed illum, qui in orbem incultum undecunque projectus fingebatur ſeu ſupponebatur. Scilicet ſi quis abſtrahat a cognitione ex ſacris literis hauſta, & ſuper originibus generis humani ex ſolo rationis lumine meditari incipiat; id ſane primo deprehendit; genus humanum non extitiſſe ab æterno, ſed aliquando initium cepiſſe, & quidem orbe terrarum jam exſiſtente. Inde ulterius progrediendo alterutrum præſupponere cogitur, primos illos homines vel infantes fuiſſe cumprimum exſiſterent, vel juſta jam ſtatura præditos. Utriſque colligit tanta miſeria & inopia fuiſſe conflictandum, ut pereundum ipſis iterum fuerit, niſi Deus peculiarem eorum curam egiſſet, quouſque eo provecti forent, ut invento adparatu aliquo vitæ, & juncta atque communicata ope ſuæ indigentiæ ſuccurrere didiciſſent. Et ad hoc colligendum inducit primæva mortalium indigentia & imbecillitas, id eſt, quam indigi jam ſint homines & imbecilles, quando recens naſcuntur. Quis ita ſtupidus eſt, quin intelligat, hæc ad Adamum non pertinere? Quanquam nec huic peculiarem Dei curam defuiſſe ex divinis Scripturis apertiſſimum ſit. Sic & quod recentem iſtum incolam orbis terrarum dicimus *attonitum* fuiſſe, id nequaquam ad Adamum ſpectat, ſed ad eum, quem nos tantiſper ſupponimus. Talem enim ſi fingas repente in hoc mundo conſtitutum, omnium rerum ignarum prima vice adſpexiſſe clarum Solis jubar, vaſtiſſimum cœli ſpatium, ignotas arborum atque animalium ſpecies; mox obortas tenebras, cœlum ſtellis conſitum, ſe ſolum inter omnia nova locatum: annon credimus talem iſta attonitum adſpecturum, quoſque adſuetudo admirationem minuiſſet?

§. VI. Sed & alio ex loco conatur evincere *confector Indicis*, quaſi Adamus in ſtatu integritatis a me miſerrimus fuerit pronunciatus. Ego enim cum L. II. c. 1. inſtituiſſem oſtendere, quare naturæ hominis non congruat, ut vivat exlex, rationes deſumo *ex conditione naturæ humanæ primigenia aut poſt ſuperveniente*. Cum enim in natura hominis deprehendantur quædam egregia, quædam prava, & vero per ſolam rationem firmiter demonſtrari nequeat, imperfectionem & labem illam ex culpa ipſius hominis proveniſſe; inde origo ejus labis in medio relinquitur in diſciplina; quæ ultra rationem adſurgere non vult. Etſi ex divinis literis conſtet, quæ præclara ſunt in hominis natura ex primæva conditione, prava, ex ſuperveniente eſſe. Unde illi quidem, qui ſola ratione agit, non opus eſt explicare, ex quo fonte bonæ aut malæ affectiones hominis promanent. Sed Chriſtiana religione imbutus etiam me non monente intelligit, ex conditione hominis poſt ſuperveniente, id eſt, quæ per lapſum Adami in genus humanum redundavit, eſſe quoque hominis recens nati imbecillitatem; quæ tanta eſt, ut niſi accedat aliorum auxilium, vel pereundum ipſi eſſet, vel in animal quovis bruto horridius adoleſcendum. Eum locum hiſce verbis claudo: *Igitur quod homo non miſerrimam vitam inter omnia animantia degit, a conjunctione & ſocietate ſui ſimilium habet. Non eſt bonum hominem eſſe ſolum non ad matrimonium duntaxat, ſed ad ſocietatem cum aliis hominibus in univerſum pertinet*. Heic manifeſtum eſt, ſermonem mihi eſſe non de Adamo in Paradiſo, ſed de infantibus in iſta, quæ nunc conſpicitur, imbecillitate natis. Sententia autem illa, *non eſt bonum, hominem eſſe ſolum*, quæ initio a Deo ad ſignificandam neceſſitatem comparis Adamo adiungendæ proferebatur, a me latius extenditur, & ad præſentem materiam applicatur. Id quod in materiam gravi ſeriaque facere fas piumque eſt. Hinc patet, quantum ſpecimen calumniæ ſit, quod *Index Novitatum*, verba mea hoc modo adducit: *Illud autem, quod primus homo extra ſocietatem ſine lege, ordine ac decore fuerit, probari illo poſſe dicto putat: Non eſt bonum, hominem eſſe ſolum*.

§. VII. Alia quoque corradit *Auctor*

In-

Indicis, quæ cavilletur, tanquam pugnantia cum dogmatibus, quæ ſuper primævo ſtatu hominis in noſtris Eccleſiis recepta ſunt. Dicit, me *primos homines, prout in origine & ſtatu ſuo primævo ſe habuerunt, non tantum mortalium nomine appellare, ſe tantam etiam imbecillitatem illis tribuere, ut ſine peculiari cura ſervari non potuiſſent.* Atqui jam abunde oſtenſum fuit, mihi dicto loco ſermonem non eſſe de ſtatu Adami paradiſiaco; ſed unice mihi propoſitum fuiſſe quadam fictione repræſentare conditionem hominis ab omni ope aliorum hominum in orbe terrarum adhuc inculto deſtituti, indicio capto ab illa imbellia, ignorantia, & incultu, quæ naſcentes jam mortales comitantur. Hæc quippe iſto loco nobis eſt *primæva indigentia & imbecillitas*. Igitur nullo modo a me Adamo in ſtatu innocentiæ mortalitas tribuitur, neque negatur mortem demum per peccatum in mundum introiviſſe. Sic & manifeſta calumnia eſt, quod ulterius arguit, me aſſerere: *Mortalitatis cauſa genus humanum diverſitate ſexus, propagandique ſe facultate creatum eſſe*. Ita enim mea verba ſunt: *Poſtquam igitur morti obnoxium fuerat redditum genus humanum, ne aut nova ſemper ſtirps creando eſſet ſufficienda, aut tam nobilis ſpeciei duratio unius ævi ſpatio extingueretur, ſapientiſſimus Creator proſpexerat diſcrimine ſexus, & naturali facultate indita commixtis corporibus ſeſe propagandi*. Hic ſane impudentiſſime mihi tribuitur hæc propoſitio: genus humanum ab initio mortale creatum, eoque fine datam ipſi diverſitatem ſexus. Sed dum verbis pluſquamperfecti temporis utor; *genus humanum morti fuerat redditum obnoxium, Creator proſpexerat*; ſatis innuo, ab initio genus humanum morti non fuiſſe obnoxium, ſed ex facto poſt accedente tale redditum. Et quia omniſcius Creator illum caſum utique præviderat, eidem quoque velut eventualiter proſpexiſſe per diſcrimen ſexus, & facultatem propagandi, ne genus humanum ultra ætatem unius hominis non duraret. Eoque per ſapientiam Creatoris generandi mediante ſexus diverſitate uſum habuit in ſtatu hominis tam integro, quam corrupto. In illo enim ſtatu proventura erat ſoboles primæ integritatis hæres, ut plures Deus haberet cultores: in altero autem ſtatu proventura erat ſoboles corrupta, ne per irrepentem ex peccato mortem intra unam ætatem genus humanum interiret, poſtquam Deo viſum non fuit, extincto priore novum genus hominum innocentium denuo creare; eoque maluit orbem terrarum a corruptis hominibus incoli, quam plane deſertum jacere. Patet ergo *Auctorem Indicis* ejuſmodi errores in meo libro non inveniſſe, ſed de ſuo intuliſſe, ac poſtquam decreverat omnino quoſdam errores mihi impingere, verba mea quovis modo ad ſcopum ſuum detorſiſſe; quæ ſane lectori æquo & erudito, & qui ex calumniis, vaniſque litigiis gloriam non captat, tale quid ultro non inſinuant.

§. VIII. Non erubeſcit quoque *Auctor Indicis* aliam non paulo atrociorem calumniam circa hoc caput mihi impingere, dum hanc mihi ſententiam tribuit: *Quod homo prout ex creatione phyſice perfectus extra ſocietatem exſiſtit, ſine lege, ordine & decore reluctantem habuerit voluntatem, brutiſque ipſis inferior ac pravior fuerit, quæ cauſa, quamobrem lex illi ſuperaddita ſit*. Si hoc artificium viris cordatis probatur, ut ex diverſis locis non quidem integræ ſententiæ, ſed ſingula verba combiuentur, & nonnulla de alieno inſarciantur; tunc ſane facillimum fuerit, vel ſanctiſſimis ſententiis diverſos, eoſque fœdiſſimos ſenſus tribuere. Nullibi enim in omnibus meis ſcriptis hæc propoſitio extat: *hominem phyſice perfectum ſine lege, ordine & decore unquam extitiſſe*. Quin potius contrarium doceo ubi ſtatum hominis naturalem ex primo conſiderandi modo, per quam tenetur eſſe creatum auctorem ſuum agnoſcens, colenſque, & opera ejuſdem admirans, & cui vita ſit diverſa a brutis exigenda, expreſſe trado hominem comitari *ab ipſa nativitate*. Et ex profeſſo explico *de obligationibus connatis, ſeu quæ omnibus eo ipſo, quod prædita ratione animalia ſunt, inhærent; ſeu quæ ipſam naturam rationalem ut talem comitantur*. Quomodo igitur in mentem mihi venire potuerit, aſſerere, hominem phyſice perfectum unquam ſine lege, ordine & decore extitiſſe! Si obligationes inſunt homini ut tali, quomodo lex unquam ab eo abeſſe potuit! Sic & nullibi in meis ſcriptis doceo, *hominem ab ipſa creatione reluctantem rationi habuiſſe voluntatem, brutiſque ipſis miſerio-*

rem

rem ac praviorem fuiſſe. Quin potius etſi meum non fuerit de hominis integritate aut corruptione tradere, cum ea doctrina Theologiæ ſit propria: tamen ut omnem cavillationibus anſam præſcinderem, diſertis verbis *conditionem naturæ humanæ* dixi eſſe *primigeniam aut poſt ſuperveniententem*. Quo ipſo utique ſatis pro ratione inſtituti mei, quod nequaquam fuit locos Theologicos conſcribere, inſinuavi, quicquid miſeriæ aut pravitatis in natura humana jam deprehenditur, non ad primigeniam ipſius conditionem, ſed ad poſtſupervenientem, mediante Adami lapſu, referendum. Et valde lippum eſſe oportet, qui cernere nequeat, ea quæ dicto loco §. 5. traduntur, ad conditionem hominis primigeniam, quæ §. 6. 7. 8. ad poſt ſupervenientem ſtatum pertinere. Sed & in eo inſignis ſtupor *Schvvartzii* conſpicitur, quod putarit, quia dicto loco ex contemplatione naturæ humanæ colligo, non congruiſſe homini, ut viveret exlex; igitur me ſtatuere & præſupponere hominem unquam a lege immunem extitiſſe. Nullo inquam modo ſequitur. Quia incongruum eſt homini, ſi conditionem naturæ ipſius contemplemur, ut ſit exlex; igitur homo ullo temporis momento ſine lege extitit. Sane enim & Medici, quando de uſu partium in corpore humano commentantur, non ſolum poſitive oſtendunt, cui uſui quævis pars in corpore humano inſerviat, ſed & quam incommodum, noxium, aut indecorum fuerit, ſi illa pars deeſſet. Num idcirco ſtatuunt aut præſupponunt, iſtam partem aliquando abfuiſſe, & poſt deprehenſa ea incommoditate ſuperadditam? Si dicant, verbi gratia, congruum valde eſſe homini, ut cervicem habeat flexilem, ne ſemper toto corpore ſeſe inclinare, aut circumvertere opus habeat; Num ideo ſtatuunt, homines aliquando rigida cervice extitiſſe, & vertebras poſt acceſſiſſe? Niſi quis forte eo abſurditatis velit deſcendere, ut dicat; Deum non potuiſſe velut in anteceſſum proſpicere, quid creaturæ abs ſe producendæ decorum ſit futurum, ſed capto prius experimento defectum deprehenſum ſuppleviſſe. Sicut imperiti Architecti ſolent, qui jam extructa ubi diſplicuerit, reformant, & mutant quadrata rotundis. Scilicet imperfectionis humanæ hoc opus eſt, tentando demum rei convenientem formam adaptare, & Creatoris opera, ab ipſo uno velut momento abſoluta, per partes contemplari, & addendo aut abſtrahendo horum inter ſe convenientiam & relationem rimari, ut hac via veſtigia ſapientiæ divinæ utcunque deprehenta admirari liceat. Ex eo autem creaturarum attributa re ipſa ſeparare velle, & unius ſine altero, exſiſtentiam comminiſci, ſumma ruditas aut malitia foret.

§. IX. Sed & ea, quæ ſuper indole entium moralium in genere tradidi ab *Indicis compilatore* arripiuntur, velut grandem errorem adverſus primævum hominis ſtatum, prout Theologi hunc conſiderant, continentia, dum inter errores meos & hunc recenſent: *Attributa vel Entia moralia originitus homini phyſice perfecto ſuperaddita ſaltem, non concreata eſſe*. Ubi planiorem nobis reſpondendi viam feciſſet, ſi paulo diſertius explicaſſet, adverſus quem articulum fidei noſtram ſententiam pugnare judicaret, aut ubi in locis Theologicis de natura entium moralium in genere traderetur. Nunc conjectura tantum nobis indagandum eſt, quid ſcrupulorum ipſi ſuggeſſerit rerum moralium ignorantia. Et id quidem pro more ſuo *Auctor Indicis*, quod de ſuo infarciat hæc verba, *non concreata*, quæ in libro meo nullibi extant. Quin potius eorum contrarium a me docetur, eoque fingit iſte repugnantiam inter *ſuperaddi & concreari*, quæ revera nulla eſt. Deinde quantum ſupplicando licet aſſequi, id ſibi, aut aliis perſuadere voluit *Schvvartzius*, a me ſtatui, hominem ab initio creatum partibus quidem phyſicis perfectum, ſed abſque omni velut moralitate, quæ deinceps ipſi tanquam extrinſecum aliquod accidens, & quod eſſentiam ipſius non neceſſario comitabatur, ſit ſuperaddita. Ex quo conſequi ſomniat, a me negari, imaginem Dei fuiſſe homini concreatam, aut quod ea ad naturalem primi hominis perfectionem pertinuerit, ſed habuiſſe tantum rationem ornamenti cujuſdam acceſſorii, quo ſublato de perfectione hominis nihil deceſſerit. Enimvero in hoc hominem iſtum ratio vehementer fugit, quod imaginem Dei in claſſem entium moralium conjicere vult, cum tamen illa quam maxime inter entia naturalia locum ſortiatur. Equidem videre mihi videor, quid iſtum moverit; Putavit ſcilicet id omne

ad

ad entia moralia referendum, quod quemcunque reſpectum ad mores habet. Sed quo privilegio, quam ſibi ipſe finxit definitionem, authentica erit? Aut quare cum ad librum meum calumniandum provolaret, non id otii ſibi ſumſit, ut accurate conſideraret, quid mihi entia moralia dicerentur, quæ ſuper earum origine & natura traderentur, quæ claſſes denique earundem conſtituerentur? His enim perſpectis facile fuiſſet animadvertere, imaginem Dei & dona primi hominis, de quibus Theologi agunt, nullo modo ad entia moralia poſſe referri, prout illa a me definiuntur. Alias enim ſi quæ iſte ſuper entibus moralibus ſomniat, obtinerent, in eorum claſſe quoque cenſeri deberent omnes libri, qui ad mores ſpectant, imagines itidem ſanctæ apud Pontificios; tum ipſa templa, & campanæ, atque earum ſonitus, quo homines evocantur ad audiendos ſacros ſermones morum emendationi ſubſervientes; toga inſuper holoſerica ad talos deſcendens, capillus caſtigatior, collare fiſtuloſum, abdomen & ronchi, ſuperciliumque, tanquam gravitatem morum arguentia; denique & ipſum patibulum, cui maxima ineſt efficacia ad malos mores dedocendos. Quo cum nihil abſurdius dici queat, vel hoc indicio eſſe poteſt, quam turpiter ſe dare ſoleant homines ſemidocti, idiotis longe intractabiliores, magiſque importuni, qui ad cenſuram ferendam provolant ſuper rebus, quas vix primis labiis deguſtarunt; & quam horribilia fingendi anſam ſua inſcitia præbeat ingeniis turbulentis, & quibus ad famam, cujus tam ardens ſitis eos coquit, nulla alia patet via, quam ex litigiis adverſus viros celebres ſuſceptis. Sicuti & ex eodem fonte promanat alius articulus *Indicis*: *Entia moralia eorumque effectus originitus etiam conſiderata amitti vel deleri pro lubitu poſſe ſine ulla mutatione aut corruptione ejus rei, cujus antea fuerunt.* Ubi itidem primo loco obſervanda eſt fœda illa verborum meorum interpolatio: non niſi triobolaribus calumniatoribus uſurpata, quippe quæ fraudem ita aperte apricatur. Nam nullibi in meo libro extant hæc verba; *originitus etiam conſiderata*, quorum ſenſum mihi divinando nondum tum ſuſpicando aſſequi. Sicuti & vocabulum *amitti* de ſuo addidit *confector Indicis*. Tum & dicto *pro lubitu* inſidioſe poſita eſt, quæ fortaſſe imperitiori inſinuari poſſet; Entia moralia pro nudo lubitu ejus, cui inhærent, deleri poſſe: cum tamen hæc ſint mea verba: Entia moralia eorumque effectus deleri iterum poſſe pro lubitu *eorundem*, a quibus ſuam habent originem. In quo ipſo cum utique momenti aliquid ſit ad iſtorum naturam exprimendam, a viro candide agente id omitti non debebat. Denique & hoc malitioſe eſt poſitum: *ſine ulla mutatione aut corruptione ejus rei, cujus antea fuerant.* Quod non leviter abit a meis verbis; *nulla mutatione phyſica in re cui erant ſuperadditi proveniente:* item, *ipſa perſonarum aut rerum ſubſtantia phyſica haud quidquam immutata.* Sane enim licet ſubſtantia *phyſica* ſubjecti non mutetur, ſublato ente morali; poteſt autem eandem ſublationem gravis mutatio, aut corruptio alterius ſequi. Sic, verbi gratia, ubi ſtatu ſuo quis exuitur, ejus ſubſtantia phyſica non mutatur; ſed nihilo ſecius graviſſima inde mutatio ipſi provenire poteſt, quæ ad contemptum, inſultationem aliorum paupertatem, aliaque mala illum deducere valent. Sic dominio in res ſuas amiſſo non mutatur ſubſtantia phyſica hominis, moleſtam tamen idem mutationem inde ſentit, e divite pauper factus. Sic diſpenſator ille iniquus munere dimotus ſuam ſubſtantiam phyſicam retinebat, ut tamen mox de inſolitis laboribus aut mendicitate metuere inciperet.. Igitur cum ego de mutatione ſubſtantiæ *phyſica* ita ſolicite inculcarim, malitioſum eſt, pro ea ſubſtituere *ullam* mutationem aut corruptionem. Sed hæc ideo tantum a me paulo latius deducta ſunt ad oſtendendas fœdas calumniandi artes iſti homini tam familiares. Nam ad me ab opinione erroris exlmendum ſufficit dixiſſe; Imaginem Dei: qua primus homo præfulgebat, & qua per lapſum amiſſa natura noſtra labe peccati originalis eſt infecta, non fuiſſe ens morale, ſed fuiſſe perfectionem quandam phyſicam naturæ humanæ, eoque ipſa ſublata utique ſubſtantiam phyſicam hominis ſenſiſſe mutationem, dum morti variiſque imbecillitatibus ac ſenſui tot malorum obnoxia fuit reddita.

§. X. Porro quos *auctor Indicis* ex vocabulis *ſuperaddendi* & *imponendi* ſcrupulos concepit, illi itidem ignorantiam agno-

ſcunt parentem. Neque ex eo quod dicimus, entia moralia, rebus jam exſiſtentibus & phyſice perfectis ſuperaddi, inferri licet, nos aſſerere, hominem per ullum temporis momentum revera extitiſſe omnibus entibus moralibus vacuum. Sane nos de ſtatu hominis naturali & obligationibus congenitis diſerte docemus, quæ homini utique coævæ ſunt, & ſine quibus nullo momento temporis homo extitit. Sed dum indolem entium moralium penitus rimamur, deprehendimus ea diverſum quid eſſe a ſubſtantiis, eoque ad modos, aut ſi ita mavis, accidentia eſſe referenda. Jam autem modorum natura eſt, ut intelligantur; prærequirere ſubjectum aliquod, cui inhærent, quod licet non ſemper tempore, tamen natura & ordine concipiendi prius eſt. Eoque ſumma inſcitia eſt, ſi quis natura & ordine concipiendi prius quid altero dicat, arguere, quaſi idem tempore quoque prius exſiſtere aſſerat. Sane & circa attributa phyſica prius Subjectum, quam adjunctum, prius materiam, quam quantitatem concipimus, ut ut illa nunquam ſine hac extiterit. Quia porro entia moralia non ex ſubſtantia & qualitatibus hominis phyſicis reſultant, ſed originarie a determinatione, decreto atque imperio Creatoris; inde iſtorum ſubjectum non aliud animo concipere poſſumus, quam hominem phyſice perfectum, cui iſta attributa ex impoſitione Creatoris ſuperaddita intelligantur. Nam de cæteris entibus moralibus, quæ ex impoſitione hominum proveniunt, manifeſtum eſt, illa ſubſtantiæ hominis jam perfectæ poſt ſuperaddi, eoque & tempore poſteriora ipſo homine ſunt. Unde & patet, *τὸ concreari* & *ſuperimponi* imperite ſibi opponi; cum utique dentur entia moralia, quæ humano generi concreata, id eſt, in ipſo creationis momento ſuperimpoſita ſint. Eoque ſuperimpoſitionis vocabulo non notatur productio aliqua creationi quoad tempus poſterior: ſed idem adhibetur peculiariter ad exprimendum modum originarium producendi entia moralia: ſicuti ex uſu Theologorum modus originarius entia Phyſica finita producendi creatio nuncupatur.

§. XI. Cæterum *Schvvartzius* longe poſt flagellatum Indicem intervallo, calumniam, quam ſupra §. 8. excuſſimus, alia diſſertatione removere non erubuit; etſi pauliſper interpolatam hoc modo: *Reluctante legi voluntate, qua nunc vivitur, velut re per ſe & naturam ſuam indifferente, creatum eſſe hominem*. Ubi mirari libet hominis veſaniam, cui non ſufficit de eadem calumnia ſemel convinci, & inſuper ruditatem ſuam fœdis modis apricari. Nam iſthæc propoſitio, quam mihi malitioſe affingit, revera eſt ineptiſſima & aperte contradictionem involvit, *aliquid legi reluctans indifferens eſſe ante reſpectum ad legem*. Quod perinde eſt, ac ſi dicerem, qui pedalem habet barbam, citra reſpectum ad barbam imberbis eſt. Deinde & hoc magnam ipſius in rebus moralibus inſcitiam arguit, quod indifferentiam de voluntate dici poſſe putet. Sane bonitas & malitia, quando ſunt attributa actionum, medium habent, indifferentiam. Sed quando perſonæ aut rei Phyſicæ, in quam bonitatis aut malitiæ denominatio cadere poteſt, non datur medium, verbi gratia, inter rectum & pravum, juſtum & injuſtum, integrum & corruptum. Ex quo genere eſt etiam voluntas hominis, quam aut bonam aut malam, ſeu integram, aut corruptam eſſe oportet: indifferenrem, ſeu quæ neque bona neque mala ſit dari abſurdum dictu eſt. Denique miſerabiles plane ſunt conſequentiæ, quas ex ſomniis ſuis elicit; quaſi nempe ex ſententia, quam mihi affingit, ſequatur: Deum creaſſe aliquid, quod infinitæ ipſius ſanctitati & juſtitiæ adverſatur, Filium Dei de rebus per ſe indifferentibus hominem factum, in vita æterna rebellionem affectuum locum habiturum. Quarum ineptiarum abſurditas clarius apparebit, ſi hæc illatio cum theſi mea conferatur. Ita enim iſte ratiocinatur; Si lex in ipſa creatione homini ſuperaddita, & nunquam ſine lege homo fuerit. Et Deus creavit aliquid, quod infinitæ ipſius ſanctitati & juſtitiæ adverſetur. Id eſt, quia Deus ſtatim in creatione hominem eſſe bonum juſſit. Ergo eundem malum ipſe creavit. Item: Si Deus nullo momento hominem ſivit exlegem eſſe. Ergo Filius Dei de rebus per ſe indifferentibus homo factus eſt. Item: Quia malitia hominis poſt creationem ipſi ſupervenit. Ergo in vita æterna rebellio affectuum locum habebit. Antecedens meum eſt, illatio *Schvvartzii*; Quem animi

animi morbum ejuſmodi ratiocinia arguant, Medici viderint.

§. XII. Denique & illud ſummi ſtuporis eſt argumentum, quod malevoli ſtatum hominis naturalem, de quo mihi ſermo eſt, confundere inſtituant cum *ſtatu purorum naturalium*, quem Scholaſtici quondam commenti ſunt. Quirites veſtram fidem! Quid cognationis mea dogmata cum iſtis commentis habent. Ubi ego de puris naturalibus Scholaſticorum ago? Ubi locorum mihi inquiritur, dona gratiæ, ſeu quæ hominem in ſtatu gratiæ ponunt, Adamo eſſe concreata, an poſt ſuperaddita? Neque vero qui vocabulo ſuperaddendi in alia materia utitur, is ſtatim cum *Bellarmino* ſentit. Et plura utique ſunt, quæ homini ſuperaddita dici poſſunt, præter ea, de quibus inter Theologos noſtrates & Pontificios diſceptatur.

CAPUT IV.

DE

FUNDAMENTALI PROPOSITIONE LEGIS NATURALIS.

§ I.

Postquam conſtitutum mihi fuerat, Jus naturale in juſtæ formam diſciplinæ redigere, cujus partes inter ſe bene cohærerent, & ex ſe evidenter fluerent; Prima cura fuit circa conſtituendum idoneum fundamentum, ſeu propoſitionem fundamentalem, quæ videlicet omnia ejuſdem præcepta compendio complecteretur, & ex qua iſta facili & perſpicua ſubſumptione deduci, in eamque reſolvi poſſent. Quæ quidem, ſi congruere debebat ſcopo noſtro, quo eam diſciplinam ad captum univerſi generis humani attemperare, & ſupra controverſias circa peculiarem cultum divini Numinis elevare ſtudemus, debebat talis eſſe; ut non ſolum cætera præcepta per evidentem conſequentiam inde fluerent, ſed & ut ejuſdem veritas ex ſolo rationis lumine exſplendeſceret; adeoque ad eandem agnoſcendam omnes homines perſpicuis demonſtrationibus adigi poſſent, quamcunque de modo propitiandi Numinis haberent opinionem. Neque enim opus erat, ut iſthæc propoſitio eſſet ex earum numero, quæ communiter natura notæ vocantur, ſeu quarum evidentia citra ratiocinationem intellectui ſeſe approbat. Sed ſufficiebat eam ex ejuſmodi extructam obſervationibus, quas ipſa natura rerum & hominis ſuppeditat, & quæ a nullo ſanæ rationis compote in dubium vocari poſſunt. Hæc porro propoſitio licet eundem in diſciplina juris naturalis uſum præbeat, quem in phyſicis & aſtronomicis exhibent hypotheſes; eadem tamen hypotheſis proprie dicta non eſt, ideo quod non duntaxat tanquam vera ſupponatur, non definito, utrum revera cum natura rerum congruat, an minus; ſed ejus veritas & exſiſtentia manifeſtis & certis demonſtrationibus utique ſubnitatur. Quod ſi quis vocabulo *fundamenti* in alio ſenſu utatur, faciat id ſuo lubitu, dummodo non putet, eo ipſo ſe mihi contradicere, aut per ea, quæ ipſe ſuper cæpis declamat, deſtrui ea, quæ ego de aliis commentor. Sicuti Veltheimio *fundamentum Juris vocatur id, quo aliquid aptum eſt, ut ſit vel fiat Jus*, & in ſpecie *fundamentum naturalis juris conſtituitur natura objecti juris naturæ, ideo quia actus illi, qui objectum juris naturalis eſſe dicuntur, talis naturæ ſunt, ut ſi quis recta ratione utitur, & de hiſce practice judicare vult, aliter judicare nequit, quam quod hujuſmodi actus ex ſua natura neceſſarii ſint in genere morum.* Quæ κυρία δόξα promulgatur ab ipſo in prooemio *Synopſeos Inſtitutionum Juris naturæ* §. 22. *manuſcriptæ*. Quæ ubi publici Juris facta fuerit,

s 2 orbem

orbem eruditum novum ſidus irradiabit, quod ſplendeat velut inter ignes Luna minores.

§. II. Talem igitur, quam deſignavimus, propoſitionem fundamentalem ut inveniremus, viſum ſuit eas, quæ a quibuſdam loco talium adhibitæ ſunt, paulo curatius excutere, &, num ſcopo noſtro congruant, examinare. Ex hoc ipſo enim ratio apparebit, quare cæteris ſepoſitis illa quam elegi, ſeſe potiſſimum potuerit approbare. Primo igitur loco excutitur, quod JCti Romani jus naturale pronunciaverunt id, quod natura omnia animalia docuit, ita ut ad hoc jus ſpectent illi actus, in quos connata quadam neceſſitate fertur, aut a quibus refugit hominum æque, ac brutorum animalium indoles. Ex horum mente fundamentalis propoſitio legis naturalis hæc eſſet: in quoſcunque actus homines æque ac bruta feruntur, illi legi naturali præcepti, quos utrique refugiunt, eadem lege vetiti intelliguntur. Iſthæc propoſitio quare a nobis repudiata ſit, non opus eſt, ut hic repetamus. Neque ad rem facit, quod non nemo hoc ſenſu jus naturale in bruta cadere tradat, quatenus brutorum certæ actiones inſtinctu quodam, voluntatibus hominum ſimili, peractæ congruant cum divini Numinis ordinatione, & eatenus ſint juſtæ; & per conſequens in bruta hactenus cadere rectitudinem ſuorum actuum, quatenus ſecundum ordinationem divinam peraguntur. Nam hoc non obſtante diſſimilitudo & inadæquatio inter actus hominum, & brutorum remanet, dum diverſum utique ſcopum actibus hominum, quam brutorum Creator præfixit, & diverſæ ſpeciei brutorum actus non minus cum hominum actibus, quam inter ſe diſcrepant. Et ſi vel maxime regulam illam, juxta quam Deus ab æterno actus creaturarum ſuarum regere decrevit, legem Dei æternam vocare velimus, cujus intuitu brutorum æque ac hominum actus æterna lege Dei regantur, aut ad eandem quadrent; haudquaquam tamen ideo actus brutorum & hominum eodem modulo metiendi ſunt; cum lex illa æterna bruta regat tanquam machinas vel automata quædam, queis nulla abs regula ſibi præfixa diſcedendi libertas, aut voluntaria & deliberata ad eandem conformatio; eadem autem lex regat homines, tanquam tales, quibus actuum ſuorum antegreſſa cognitio & libertas eſt.

§. III. Inde tanquam ſcopo meo incongruam rejeci theſin iſthanc: quod in ſe & ſua natura honeſtum aut turpe eſt, id lege naturali præcipitur aut vetatur. De qua ſequenti capite peculiariter erit diſceptandum. Tum ulterius a me inquiſitum; num commode ad finem meum adhiberi queat dogma noſtratibus Theologis familiare, quod jus naturale ſit ἐκτύπωμα juſtitiæ Dei eſſentialis; adeoque num in diſciplina juris naturalis, ad omnium hominum captum accommodata, propoſitionis fundamentalis vicem ſubire poſſit iſthæc: Quicquid cum juſtitia Dei eſſentiali congruit, id lex naturalis hominibus præcipit; quicquid eidem repugnat, eadem lex hominibus interdicit. Hæc propoſitio, quare a nobis non potuerit ad eum, quem diximus, ſcopum adſumi, L. II. c. 3. §. 5. & in Apologia §. 9. & 25. expoſitum fuit. Qua ſuper re ne cuipiam ſcrupulus remanere queat, denuo eam quantum poteſt perſpicue inculcare tædio non erit. Ac primo quidem obſervandum eſt, ea quæ ſuper juſtitia divina nobis perſpecta ſunt, vel ex ſolis divinis literis hauſta eſſe, rationi noſtræ in ſe incognita, vel ex lumine rationis, conſpirantibus ſimul ſacris Scripturis, innotuiſſe. Ad poſteriorem claſſem pertinet, quod Deus promiſſa ſua firmiter ſervet, in verbis ſuis ſit veraciſſimus, nemini injuriam faciat, munus velut judiciarium in creaturas legibus obnoxias incorruptas exerceat, etſi regulas juſtitiæ divinæ vindicativæ non parum a regulis juſtitiæ in foro humano exercendæ abire, ſatis patere poteſt, ſi quis ea, quæ nos L. VIII. c. 3. tradidimus, cum articulis fidei, qui ad munus velut judiciarium Dei reſpectum habent, conferre velit. Et quidem ut hæc juſtitia competat Deo eſſentialiter, id eſt, ut hoc attributum ex perfectione ipſius eſſentiæ neceſſario reſultet, & ut per eſſentiæ ſuæ perfectionem non poſſit aliter cum creaturis ſuis quam juſte agere. (Nam juſtitia etiam in Deo concipitur tanquam attributum, quod reſpectum ad alios involvit.) Non autem quod adſuetudine ſibi talem perfectionem comparaverit, aut quod ad eam exercendam lege aliqua a ſuperiore lata obligetur. Ad priorem claſſem ſpectant ea dogmata de juſtitia divi-

na,

Digitized by Google

na, quæ ſubſternuntur & implicantur articulis fidei Chriſtianæ de lapſu Adami & ſubſecuta inde miſeria generis humani; de incarnatione Filii Dei, ejuſque ſatisfactione, merito, & paſſione; de juſtificatione hominis; de pœnis impiorum æternis. Hæc uti captum humanæ rationis ſuperant; ita eadem excedere regulas juſtitiæ humanæ, eoque has ad illam applicandas non eſſe, diſerte proteſtati ſumus L. VIII. c. 3. §. 2. Nam niſi quis huic diſcrimini juſtitiæ divinæ & humanæ preſſe innitatur, mihi quidem non apparet, quomodo Socinianorum ſtrophis ſatisfacere queat, qui regulis juſtitiæ humanæ ad juſtitiam divinam translatis, articulos jam memoratos, adeoque integrum ſyſtema Theologiæ Orthodoxæ ſubverſum eunt. Quæ ergo a me obiter ſuper juſtitia divina tanguntur, unice ad poſteriorem claſſem pertinent. Prioris generis dogmata captum humanæ rationis ſuperantia Theologiæ in ſolidum reſervantur.

§. IV. Deinde quamquam Deum eſſe juſtum eſſentialiter etiam ex lumine rationis notum ſit; tamen quo minus hoc effatum; (eſſentialem Dei juſtitiam eſſe πρωτότυπον legis naturalis, & hanc eſſe illius ἐκτύπωμα,) vicem propoſitionis fundamentalis in diſciplina Juris naturalis ſubire poſſit, graves rationes obſtant. Sane enim non poteſt ſola ratio noſtra, quæ tamen pro unico cognoſcendi principio noſtrorum dogmatum circa jus naturale fuit aſſumpta, perſpicere, quod Deo neceſſum fuerit, juſtitiam, quæ in homines cadere debebat, exprimere ad propriam & eſſentialem ſuam juſtitiam; aut quod neceſſum ſit creaturam perfectionum divinarum adæquate præſentim, repræſentare. Deinde rationi noſtræ ſibi ſoli relictæ juſtitia humana prius cognita eſt, quam juſtitia divina, eoque in diſciplina ſoli rationi ſuperſtructa loco fundamenti adſumi non poteſt, juſtitiam humanam divinæ eſſe ἐκτύπωμα. Ratio enim humana ſibi ſoli relicta Deum ex operibus ſuis cognoſcit, ejuſque attributa colligit ex perfectionibus, quæ cum in aliis creaturis, tum in homine præcipue conſpiciuntur, deputando imperfectiones, quæ ex eſſentia finita, aut mole corporea proveniant, & ad captum divinæ eminentiæ iſtas attemperando. Sic quando animadvertimus præſtantiam & perfectionem in ſe habere, ſi homo fidem datam ſervet, verax ſit, nemini injuriam inferat, jus incorrupte dicat; colligimus ſane, hanc perfectionem in eo utique intelligendam, qui prima eſt cauſa, & hujus univerſi ſummus Moderator, modo tamen longe nobiliore, & qui in Ente eminentiſſimo & independente locum poſſit invenire. Unde inconveniens eſt, id quod intuitu noſtræ cognitionis poſterius eſt, ſupponere tanquam fundamentalem propoſitionem, ex qua id, quod ordine cognitionis prius eſt, deducendum ſit. Accedit, quod ratio noſtra non parum diſcriminis inter juſtitiam divinam & humanam deprehendat. Nam uti jam dictum, juſtitia divina eſt eſſentialis, humana imperata. Juſtitia humana exercetur inter natura æquales, ſuperiori tribunali obnoxios; divina a Creatore cœli & terræ adverſus hominem terricolam. Quæ homo ex juſtitia exhibet alteri, ad ea exigenda hic Jus habet: atqui ad aliquid a Deo exigendum nulla creatura jus habet; quippe cum etiam quæ ex promiſſo Deus nobis præſtat, ejus gratiæ in acceptis referre debeamus; & omnes pii exſecrantur impudentiam iſtius Monachi moribundi, qui velut ſuo jure Deum cœlum poſcebat hiſce verbis: Solve quod debes. Scilicet, homo non debet aliter, quam juſte facere, Deus non poteſt non juſte facere. Tum etiam actus quidam ſunt juſtitiæ humanæ, qui in Deum ob eminentiam eſſentiæ ipſius cadere non intelliguntur; uti ſunt non pauci actus juſtitiæ univerſalis, & illa juſtitia particularis, quæ contractus regit, ad ſublevandam indigentiam humanam inventos. Unde ſi quis ex ſæpedicta propoſitione præcepta legis naturalis deducere inſtituat, deprehendet, non ſolum conſequentiam ſæpe fore inevidentem, & quam ſola ratio comprehendere nequeat, ſed & illud principium non una parte eſſe inſufficiens. Sic ſi ita colligere velim; homo debet pacta ſervare, quia Deus ſua promiſſa ſervat; homo non debet injuriam homini facere, quia Deus nemini injuriam facit: iſthæc connexio ſoli rationi evidens non eſt, cui infinitum diſcrimen inter Creatorem cœli & terræ, & homuncionem ſemper animo obverſatur. Aſt ſi ita inferam, Reddite debita veſtra, quia Deus reddit ſuis creditoribus;

bus;

obligari; nimirum quia obligatio proprie dicta & quæ vinculum Juris eſt, principium aliquod extrinſecum & ſuperius præſupponit. Sed num ideo Deus ἀκύρως juſtus dicitur, quia juſte agit propter eſſentiæ ſuæ perfectionem, non autem propter obligationem extrinſecus accedentem? Num juſtitia eſſentialis minus κυρίως juſtitia eſt, quam imperata, & habitualis? Denique concolor auctori mendacium eſt, quod in Indice ſcribitur, a me ſtatui; *juſtitiam etiam minus Deo, quam hominibus competere*. Num ſi dicam, juſtitiam divinam & humanam non eodem modulo metiendam; divinam naturam eminentioris eſſe indolis, quam humanam; quoſdam actus juſtitiæ humanæ, qui nempe præſupponunt indigentiam, in perfectionem Dei non cadere; ideo ſtatuo juſtitiam Deo *minus* competere, quam hominibus? Perinde ac ſi dicerem; Deus non opus habet ejuſmodi operoſa ſtructura oculi ad videndum, ſicut homo. Ergo Deus minus clare intuetur res, quam homo. Sic dico: *Juſtitiam divinam & humanam eodem modulo metiendam eſſe, haudquidquam inde ſtatim evincitur, quod in ſacris litteris ſæpe ad exemplum Dei revocamur*. Luc. VI. 36. Matth. V. 44. 45. XVIII. 33. *quippe cum in illis locis argumentum a minori ad majus ductum videatur*. Ubi nimirum id doceo; quando jubemur miſericordes eſſe, *ſicut* & Pater noſter miſericors eſt, non ſtatim inferendum eſſe, miſericordiam divinam & humanam ejuſdem indolis eſſe, aut eodem modo & ex eadem cauſa Deum teneri ad miſericordiam exercendam, qua homo tenetur: verum ἐνέργειαν ejus dicti hoc modo longe ſolidius exprimi; Si Deus ſupremus omnium, beatiſſimus, αὐταρκὴς, nulla unquam venia indigens, eſt miſericors erga creaturam ſuam, quæ peccato iram ipſius in ſe provocavit; quanto magis par eſt hominem miſericordem eſſe erga fratrem, cujus venia & auxilio ipſe quoque opus habet. *Damus hanc veniam, petimuſque viciſſim*. Si herus miſericors eſt erga ſervum, quanto magis ſervus debet eſſe miſericors erga conſervum. Si Deus oriri Solem facit etiam ſuper malos, quanto magis par eſt hominem benefacere ſuo inimico: hominem, inquam, qui & ipſe aliis tam crebram offenſarum materiam præbet, & qui aliorum auxilio tantopere indiget. Ubi ſane manifeſtum eſt, licet hoc genus ratiocinandi a minori ad majus appelletur, non ideo tamen neceſſario attributum illud commune minus priori quam poſteriori ineſſe. Sic ſi dicam: Si Rex, in ſumma fortuna conſtitutus, humanus, modeſtus, ab omni faſtu & luxu alienus eſt; quanto magis modicæ conditionis civem his virtutibus ſtudere par eſt, cujus opes ſtultitiam non patiuntur. Ratiocinium hoc bene ſe habet; ſed inde non ſequitur, neceſſario iſtas virtutes minus ineſſe Regi, quam cuipiam privato; cum utique Reges dentur animo modeſtiſſimo & a vanitate alieno, multi contra privati & tenuis fortunæ homines intolerabili faſtu turgidi.

§. VI. Opponunt quoque nobis auctoritatem noſtratium Theologorum, quibus legem ſanctitatis, miſericordiæ, juſtitiæ & perfectionis divinæ ἐκτύπωμα, & velut ἀπεικόνισμα appellare familiare eſt. Ad quod regerimus, alio nos fines, & ex aliis fundamentis de lege naturæ tractare, quam Theologi, qui iſthanc doctrinam ad indolem & uſum ſuæ diſciplinæ attemperant, & Scripturas ſacras pro adæquato principio ſuorum dogmatum habent, rationem tantum in ſecundas partes admittunt, & Scripturis divinis ancillari jubent. Igitur quæ iſti ſuper lege divina ex ſuo principio tradunt, id noſtræ diſciplinæ nullo modo præjudicare poteſt. Deinde & illud conſtat, iſtam ſententiam totidem verbis in literis ſacris non extare, ſed inventam a Theologis, & elogii loco legi divinæ applicatam, ut ſanctitatem atque juſtitiam legiſlatoris, & perfectionem ipſius legis inde æſtimemus. Nequaquam autem ea dictio eſt cavillanda, aut ultra illorum ſcopum & intentionem, & rei ipſius naturam extendenda. Neque crediderim ulli unquam, cui ſententia uſurpata fuit, in mentem veniſſe, ex vocabulo ἐκτυπώματος, aut ἀπεικονίσματος hoc exſculpere; quod juſtitia Dei adverſus creaturas ſeſe exſerens, rationales cumprimis, & juſtitia hominibus invicem exercenda quoad omnes partes invicem reſpondeat, Deoque eadem, quæ hominibus, officia incumbant. Multo minus autem arbitror aliquem eouſque delirare, ut cum *Schwartzio* ſtatuere velit: *Dei eſſe adæquatum ἐκτύπωμα juſtitiæ divinæ, is ignorat legem, neſcit peccatorum deformitatem*,

tem, non capit denique neceſſitatem Salvatoris. Quid ejuſmodi ſequela ægrius fingi poteſt? Aſt ego infinitos fuiſſe dico, qui iſtorum articulorum fidei plenam & ſalvificam cognitionem habuerunt, quibus tamen nunquam in mentem venit, Creatorem ἀνυπεύθυνον, & incorporeum iiſdem officiis adſtringere, quibus hominum conditio eſt obnoxia, imperio ſuperiorum ſubjecta, & corporea mole preſſa. Sane qui cerebrum non habet in calcaneo, facile capere poteſt, plurima officia hominum, adeoque plurimas partes juſtitiæ humanæ, ſubjectionem, & naturam corpoream præſupponere, nec citra hanc intelligi poſſe; quæ Deo, tanquam enti ſupremo & incorporeo attribuere abſurditas blaſphemiæ proxima foret. Vix operæ pretium fuerit aliam ineptiam *Schvvartzii* hic repetere, qua taxare voluerat id, quod ſcripſeram: Deum eſſe veracem in ſuis verbis & promiſſis, & munus velut judiciarium incorrupte exercere. Adverſus quæ ille magno cum ſupercilio crepabat: *Deus eſt juſtus non* ῥηματικῶς, *a verbis, aut* δικαστικῶς, *a judiciis ſolum, ſed &* οὐσιωδῶς *ab eſſentia; eoque juſtitia proprie magis illi quam hominibus competit*. Ubi quidem exagitare nolo ſtolidam applicationem terminorum Græcorum ῥηματικῶς & δικαστικῶς, qua ignorantiam Græcæ linguæ oſtentare voluit; ſed quæſiverim tantummodo; ubinam ego negaverim Deum eſſe juſtum eſſentialiter? aut quæ hic ſit oppoſitio; & quid obſtet, quo minus, qui dicitur fidelis in ſervandis promiſſis, verax in verbis, incorruptus in adminiſtranda juſtitia, idem hæcce attributa habeat eſſentialiter? Denique eouſque rabies calumniandi *Schvvartzium* agitabat, ut tandem ſeipſum Photinianiſmo adſtringeret, dum in quadam concione, qua virus ſuum e loco ſacro in me evomere conſtituerat, ita pronuntiabat: *In Rege exſerit ſeſe imago juſtitiæ divinæ. Nam ſicuti Deus non ſolum clemens & miſericors, ſed ſimul etiam juſtus eſt, & in judicio & juſtitia regnat: ita etiam Rex pro conditione cauſarum, temporum & perſonarum ſeveritatem & zelum juſtitiæ loco lenitatis adhibere novit*. Atqui ſi juſtitia Dei & juſtitia Regum pari paſſu ambulant, tunc neceſſario ſequitur: Sicut Rex pro conditione cauſarum, perſonarum & temporum juſtitiæ ſeveritate utitur, ſed extra ſimilem conditionem ex clementia condonat delicta citra ullam intervenientem ſatisfactionem; ita & Deus ubi conditio cauſarum, perſonarum, & temporum id requirere peculiariter videtur, juſtitiæ ſeveritate utitur, ſed extra ſimilem conditionem ex clementia condonat delicta citra ullam ſatisfactionem. Quid eſt cum Photinianis neceſſitatem Salvatoris evertere, ſi hoc non eſt? Apparet igitur iſtam lucernam Eccleſiæ, quæ tam tenebricoſas ſpargit flammas, acri emunctorio opus habere.

§. VII. Facile quoque ex hiſce colligi poteſt, quare a nobis rejectum ſit jus illud Deo cum hominibus commune, quod aliqui ſtatuunt. Sane enim cui ex ſolo rationis lumine res dijudicantur, nullo modo concipere datur, quod eodem jure adſtringi poſſit aut ad eandem legem actiones ſuas formare teneatur. Deus ſupremus omnium Dominus, & homo divino imperio obnoxius; cum præſertim multa, ad quæ homines jure ſeu legibus adſtringuntur, in Deum propter eminentiam & perfectionem naturæ ſuæ cadere nequeant. Et quanquam in non paucis Deus eodem modo ſe gerat erga creaturas, ſicut homines ſe invicem gerere jubentur, in ſacris quoque literis pii non ſemel ad exemplum Dei imitandum revocantur, non tamen ideo ſtatim actiones Dei & hominum eodem principio promanant, aut ad candem normam exiguntur. Nam Deus propter eſſentiæ perfectionem non aliter poteſt agere; homo autem propter incumbens ſibi Dei imperium non debet aliter agere. Sicuti & id nemini perſuaderi poteſt, Deo non plus licere in hominem, quam uni homini in alterum hominem. Neque utique ſequitur, quod quis alteri agendum injungit, ad idem quoque ipſum teneri. Igitur ex ratione quidem tale jus Deo & hominibus commune, & quidem utrinque adæquatum, nemo unquam exſculpſerit. An iſtud liquidis Scripturæ ſacræ dictis adſtrui queat, nondum mihi conſtat. Equidem allegat *Schvvartzius* dictum 2. Tim. II. 13. quod ipſe pro dictatoria ſua auctoritate ita παραφράζει; *Voluntas Dei nulla ratione a legibus naturæ ſuæ diſcedere poteſt*. Fateor tamen, me nondum eſſe ita perſpicacem, ut videam iſthæc conſequi: Si Deus fidelis eſt, ut ut hominum fides fluxa ſit,

& ſe-

& ſeipſum abnegare nequit; Ergo Deus eſt obnoxius legibus. Jactatur etiam trita illa ſententia; *Deus ſibi ipſi eſt lex*. Quam imperitus valde foret, qui cavillari velit cum ejus acumen hoc modo ſit explicandum; Dei naturam ita perfecte bonam eſſe, ut nulla lege aut norma, impulſive exteriore ad hoc ut recte agat, præter ipſam opus habeat: & iſthæc ſola normæ & obligationis locum in ipſo ſubeat. Et in hoc præcipue relucet perfectio divinæ naturæ, quod per eam quidem non poſſit non recte agere, & tamen quicquid agit, liberrime agat; cum in creaturis uniformis modus agendi libertatem vel plane tollat, vel minuere aut circumſcribere videatur. Si popularia ad rem quid facerent, dici quoque poſſet, hunc mundum magnam eſſe civitatem, cujus ſupremus Rector Deus eſt. Quemadmodum igitur in civitate Princeps ſubjectis quidem leges præſcribit, ipſe autem legibus ſuperior eſt, ut tamen ultro faciat ea, quæ in ipſius perſonam poſſunt cadere; Sic & Deus creaturis leges fert, ipſe legibus ſuperior, ut tamen ultro faciat, quæ majeſtatem & perfectionem ſuam decent. *Veltbemii* diſſertatio, quam ſuper hoc argumento conſcribillaturum ſe minatus eſt, in manus meas non pervenit, quæ fortaſſe anſam præbere poſſet pluribus ea diſcutiendi, quibus divinam majeſtatem quidam in ordinem redigere laborant. Interim ex *Synopſi* ipſius perſpicio, illum conari hanc difficultatem tollere adhibita diſtinctione inter obligationem, quæ ex imperio ſuperioris provenit, & eam, quæ ex natura ipſius actus reſultat. Unde quando Deus obligari dicitur, ſenſum eſſe; *Dari certos actus per ſe & ex ſua natura delitos, in genere morum, ut ſalva perfectione ſua morali Deus hos actus omittere nequeat*. Enimvero illa obligatio ex natura actus nulla eſt; neque quævis neceſſitas agendi ex obligatione aut jure provenit, cum aliquid etiam ad certi quid agendum determinari queat a ſuæ naturæ conditione; ad quod proprie loquendo obligatum dici nequit. Nam obligatio in doctrina morum proprie dicit neceſſitatem a ſuperiore latam in ſubjecto cui diverſum agendum naturalis facultas eſt. Unde profanum eſt, jus & obligationem, quæ in ſua natura ſubjectionem involvunt, Divinæ Majeſtati obtrudere; cum quantumque iſtos terminos ab imperfectione deputare inſtituas, nil niſi obligationem & jus improprie dictum exſculpere inde queas, cujus ſenſus huc tandem redit: Deus propter perfectionem ſuam quædam non poteſt non agere, & quædam propter eandem non poteſt non omittere. Ubi & hoc monendum eſt, male a *Veltbemio* appellari perfectionem aliquam Dei *moralem*, cum omnes perfectiones in Deo ſint eſſentiales, & quantum mihi conſtat, ex uſu omnium Philoſophorum perfectio moralis vocetur, quæ uſu, & diſciplina adquiritur, & tanquam habitus animo inhæret.

§. VIII. Cæterum dum illibatam Dei libertatem aſſertum imus, *Schvvartzius* pro more ſuo mentem & verba mea in ſiniſtrum detorquere ſenſum ſatagit, dum in exſecrabili ſuo *Indice* talem mihi theſin affingit; *Deum, eo quod agens liberrimum eſt, naturæ ſuæ legibus ita non teneri, ut hoc vel illud (intellige peccata) agere non poſſit, affirmatque omnia illa, quæ non agere poſſe dicitur, non per naturale impedimentum, ſed ex placito vel voluntate non agere, legemque ſibi ipſi non niſi ex placito eſſe*. Quam diabolicam plane calumniam etſi in *Apologia* mea jam ſatis caſtigavi; tamen quia hoc ſcripto omne malevolorum virus junctim abſtergere conſtitui; pleraque hic repetere non pigebit. Et quantum ſcelus priora verba continent, quando iſta ſtatui a me mentitur; *Deum naturæ ſuæ legibus ita non teneri, ut hoc vel illud (nempe peccata) agere non poſſit*. Quæ ſententia in hanc propoſitionem reſolvitur, Deus poteſt peccare. Aſt qui verba mea candide expenderit, fateri cogitur, hoc quidem ſeculo atrociorem calumniam non fuiſſe auditam. Ita enim ſunt verba mea: *Omnimoda libertas, & omnis impedimenti aut defectus neſcia in ſolum Deum O. M. cadit, quæ tanquam nobiliſſimum attributum perfectiſſimæ ipſius eſſentiæ concipitur. Quæ & ipſa nullam circumſcriptionem admittit, & cum omnipotentia eſt conjuncta. Unde quod Deus quædam non agit, aut non omnia ſemper agit, illud non eſt ex defectu libertatis, ſed ex proprio beneplacito*. Ubi ſane nemo tam cæcus eſt, quin videat, per iſta *quædam* non intelligi hoc loco, nec poſſe intelligi peccata, ſed talia, quæ alias ſalva perfectione divina a Deo agi poſſe videbantur.

tur. Nam de peccatis in verbis immediate ſequentibus ſermo eſt: & nemo unquam tantopere deliravit, ut talem quæſtionem formaret; An Deus peccet? ſed ita quandoque ſolet quæri: An Deus poſſit peccare? Manifeſtum eſt igitur in iſtis meis verbis, quæ calumniator ita fœde detorquet, contineri reſponſionem ad hancce quæſtionem tacitam. Cum Deus ſit liberrimus & omnipotens, & abyſſus ejus potentiæ & bonitatis nondum ſit exhauſta, quare tamen quædam non agit, aut non ſemper agit, quæ alias a perfectione ipſius abhorrere non videntur. Ego hic nihil aliud habeo quod reſpondeam, quam quod beneplacitum Dei ita ferat; & ſolam hanc rationem reddere ſimplicius & in divinam Majeſtatem reverentius duco, quam ſubtilia commenta adornare, quibus omnipotentia divina in ordinem redigitur, & judicii noſtri anguſtiis circumſcribitur. Et hanc rationem niti arbitror non ſolum ſana ratione, ſed etiam dictis Scripturæ, Pſal. CXV. 3. Epheſ. I. 11. Deinde ulterius dicto loco rationem reddo, quare Deus non poſſit quædam, nempe peccata, agere. *Quod autem idem quædam non poſſe agere dicitur, id non provenit ex aliquo impedimento extrinſecus accedente, naturali aut morali, ſed ex proprio placito, quod mortales ad magnitudinem & præſtantiam ipſius attemperatum concipimus.* Scilicet, quod Deus non poſſa peccare dicitur, id non eſt ex *impedimento extrinſecus accedente naturali*, id eſt, vi majore validioris, nec *morali*, id eſt obligatione a ſuperiore profecta. Neutrum enim cadit in eum, qui ſuperiorem non habet. Sed provenit hoc ex placito ſeu voluntate rectiſſima, & quæ convenit Enti maximo & præſtantiſſimo. Ubi quod placiti ſeu voluntatis Dei, tanquam Entis ſupremi & perfectiſſimi, potiſſimum mentionem fecerim, rationem hanc attuli, quod ubi de libertate Dei ſermo eſt, convenientius videatur ejuſdem perfectioni exprimendæ voluntatem, qualis in perfectiſſimum ens cadere poteſt, velut principium ipſius actionum aſſignare. Tam ut ea perfectio, qua Deus peccare non poſſe intelligitur, cum ſumma libertate conjuncta exprimeretur, & non pro tali impoſſibilitate peccandi haberetur, qualis in brutis & rebus inanimatis eſt, quæ ideo peccare non poſſunt, quia rationali voluntate deſtituuntur. Denique quia in attributis divinis, quæ ad analogiam facultatum in homine utcunque ſolemus concipere, perfectiſſima unio & velut conſpiratio eſt intelligenda; ſic ut voluntas Dei ejuſdem magnitudini, præſtantiæ, juſtitiæ, ſanctitati, bonitati nunquam repugnare poſſit, adeoque illa huic nunquam ſit opponenda. *Schvvartzius* autem pro more ſuo verba mea malitioſe detorquet hoc modo: *Deus omnia illa quæ non agere poſſe dicitur, non per naturale impedimentum, ſed ex placito vel voluntate non agere.* Ubi apparet, pro vocabulo *quædam* ipſum ſubſtituiſſe *omnia*: omiſiſſe quoque non ſolum *morale* impedimentum, ſed & clanculam, quæ maxime ad rem faciebat, *quod* placitum divinum *mortales ad magnitudinem & præſtantiam ipſius attemperatum concipimus*. Sed & non contentus declaratione, quam in *Apologia* mea feceram, odioſe vocabula cavillatur; jactans *idiomata & eſſentiam divinam unum ſimpliciter idemque eſſe, adeo ut de illis ne* unio *quidem ſatis recte, nedum* conſpiratio *aliqua, vel* reflexio, *vel neſcio quæ* Dei voluntas ad magnitudinem & præſtantiam ipſius attemperata, *ſed unitas ſimpliciſſime dici poſſit*. Atqui, ſi hoc tantum dicerem, me dictionis genus adhibuiſſe liberius, & quod ad apices formularum ſuperſtitioſe non adſtringeretur in diſciplina, ubi theſes Theologicas proponere haudquidquam inſtitutum meum fuit: & cum de ſinceritate ſententiæ conſtet, vocabula vellicare malignum eſſe: quis æquus non fateretur, otioſe mihi inane litigium moveri? Sed ut huc confugiam, opus non eſt. *Perfectiſſima* unio idem mihi eſt quod unitas aut identitas. Qui dicit, in attributis divinis eſſe perfectiſſimam *velut conſpirationem*, ſatis indicat, ſe metaphorica uti locutione, ad exprimendum huncce ſenſum; inter attributa divina nulla eſt repugnantia, & Deus non agit, quæ ſibi repugnant. De attributis divinis nuſpiam *reflexionem* dixi, ſed ita verba mea ſunt Apologiæ: *Si vel maxime eſſentiam divinam ad modulum noſtræ rationis vellemus exigere, quod nempe & ipſe, quando actionem aliquam eſt ſuſcepturus, velut reflexionem faciat ſuper eſſentia & attributis ſuis, &c.* Non credo voculas *ſi* & *velut* otioſe hic eſſe poſitas. Sed nec ſu-

ſupercilium iſtius Tenebrionis prohibebit, quo minus dicamus: *Dei voluntas ad magnitudinem & præſtantiam ipſius eſt attemperata*; exprimendo huic ſenſui: Deus nunquam vult aliquid, quod ipſius magnitudini & præſtantiæ repugnat, ſeu quo minus Optimus Maximus ſit. Hactenos porro calumniator iſte queſtus eſt, quod attributa divina non ſatis univerim; mox carpit quoque, quod eadem non ſatis accurate diſcreverim. *Attributa divina*, inquit, *formaliter, id eſt, juxta modum concipiendi noſtrum ita ab ſe invicem differunt, ut nullo modo confundi, nec*, verbi gratia, magnitudo & præſtantia *pro ſanctitate & juſtitia poni, dicique poſſit, quod* voluntas Dei ſecundum magnitudinem & præſtantiam, hoc eſt, *infinitatem & majeſtatem pro illo quod dici debet, ſecundum ſanctitatem & juſtitiam* ſe moveat. Atqoi inquam, *magnitudo & præſtantia* ſunt vocabula generaliora, quæ *ſapientiæ, rectitudini, juſtitiæ & ſanctitati* non opponuntur, ſed hæc potius includunt. Præſtans eſt, & qui juſtus, qui rectus, ſanctus & ſapiens eſt. Sed nec dubium eſt, quin cum Deus cœlum ac terram crearet, non ſolum ſapientiam, rectitudinem, juſtitiam & ſanctitatem, ſed & omnipotentiam ac bonitatem, ſeu magnitudinem & præſtantiam exſeruerit. Denique & illam mihi theſin falſo affingit *Index*: *Deum ſibi ipſi legem non niſi ex placito eſſe*. Hæc quippe theſis non ſolum nullibi in libro meo extat, ſed & abſurde ac nullo plane ſenſu concepta eſt. Sed ita dicimus: *In quem ſenſum interpretandum eſt illud tritum*; *Deus ſibi ipſi eſt lex*. Quis eſt ſenſus ille, qui ex ſuperioribus fluit ad recte interpretandum acumen hujus dicti? Hic nempe, quod voluntas Dei ſemper ſe velut moveat, prout magnitudine & præſtantia ipſius dignum eſt, id eſt, ſapientiſſime & optime, adeoque lege extrinſecus accedente, qua dirigatur, opus non habeat. Verbo quoque notanda eſt calumnia *Velthemii*, qui fingit *propoſitionem hanc, Impoſſibile eſt Deum mentiri, ex mente mea hunc habere ſenſum: Deus non vult mentiri*. Sed iſte eſt meus ſenſus; mentiri repugnat voluntati Dei tanquam Entis perfectiſſimi, repugnat perfectioni divinæ, cum qua voluntas divina ſemper conſpirat, & quidem ut id non proveniat ex aliquo impedimento extrinſecus accedente, ſed ut nihilominus ipſi omnimoda libertas omnis vinculi expers, conſtet.

§. IX. Vicina hiſce ſunt, quæ malevoli ſuper imagine Dei movent. Cujus mentio tantum obiter a me injecta fuit, non ut quidquam, quod Eccleſiæ noſtræ de iſta tradont, in dubium revocarem, ſed ea duntaxat intentione, ut oſtenderem; etſi hominem ad imaginem Dei creatum eſſe ex ſacris literis conſtet, non ideo tamen juſtitiam hominibus invicem exercendam, & juſtitiam Dei eſſentialem inter ſe per omnia adæquari. Rationem ſubjunxi; quia imago Dei eſt amiſſa per lapſum, lux autem naturalis & ejus ſenſus atque cognitio in hominibus ſupereſt. Quamquam enim quædam iſtius reliquiæ remanſiſſe doceantur, inter quas etiam cognitio & ſenſus legis naturalis refertur; tamen ſaltem præcipua ejuſdem parte deſtructa, per cujus poſſeſſionem homo in ſtato gratiæ conſtituebatur, longe difficilius perſpicere licet, quouſque juſtitia divina & humana ſibi invicem reſpondeant. Sicuti ædificio collapſo vix ac ne vix quidem de ejuſdem cum prototypo convenientia judicare amplius licet, ut ut rudera quædam adhuc extent. De cætero parem ob rationem ſcopo noſtro accommodata non eſt hæc propoſitio: Homo eſt creatus ad imaginem Dei quippe quæ nee ex ſolo rationis lumine demonſtrari poteſt, nec ex qua rationes præceptorum legis naturalis perſpicue & ad captum omnium gentium derivare licet. Qnanquam enim & illud ex naturali lumine conſtet, quædam atttibuta in homine deprehendi, quæ itidem in Deo, etſi infinitis modis eminentiora concipiuntur, puta intellectus, voluntas, imperium in alios, eoque intuitu homo aliqualem imaginem Dei referre dici queat etiam illis, qui divinas literas ignorant: tamen quæ a Theologis ſuper imagine Dei traduntor, cuius poſſeſſio hominem in ſtatu gratiæ conſtituebat, & qua per lapſum amiſſa homo in ſtatum iræ conjectus eſt, & magnam naturæ ſuæ corruptionem ſenſit; item quæ & quales ſint iſtius reliquiæ ſeu rudera, an & quatenus cognitio legis naturalis eo lapſu detrimentum paſſa ſit; dogmata ſunt ſoli rationi incognita, eoque ad noſtram diſciplinam parum accommodata, ſolique Theologiæ

relinquenda. Et ſane ſi quis ex ejuſmodi fundamentali propoſitione præcepta legis naturalis deducere inſtituat, non poterit non ea conſecutio & connexio inevidens videri illis, qui ſacras Scripturas ignorant, aut non admittunt. Si, inquam, diſciplinam juris naturalis ad captum omnium hominum traditurus ita ratiocinari velim; homo eſt creatus ad imaginem Dei; Ergo parentes ſunt honorandi, non mœchandum, non furandum: neque evidens erit illatio homini Theologorum Chriſtianorum tradita ignoranti, nec quomodo ejuſdem evidentiam ex aliis ratiociniis eliciat, rationi humanæ facultas ſuppetit.

§. X. Deduxit jam nos ordo rerum ad D. Valentini Alberti *Profeſſoris Lipſienſis Annotata ſuper* Hugonem Grotium, qui ejus ſcripti *proœmium* & *protheorian* videtur potiſſimum oppoſuiſſe præfationi Opuſculi noſtri de *Officiis hominis & civis juxta legem naturalem*. Cujus commenta eo curatius excutiemus, quo liquidius ex hiſce patebit, quam anxie omnem lapidem moveant veteres Magiſtri, ne dictata & collegia manuſcripta detrimenti quid patiantur. Ac in *proœmio* quidem queritur, *diabolum in eo totum fuiſſe, ut Philoſophiam tum theoreticam, quam practicam, eximia utique Dei dona, florente Papatu corrumperet*. Quod veriſſime dictum; ſed addi tamen debuerat, id potiſſimum factum ope Sacerdotum, qui ad ſtabiliendam ſuam tyrannidem manibus, iiſdemque intricatiſſimis nugis ſcholas oppleverunt, quibus diſtricta bona ingenia a ſolidarum rerum inveſtigatione averterentur: & ut homines cæco obſequio a nutu eorundem dependerent, genuinam Philoſophiam moralem penitus oppreſſerunt. Pergit: *Poſt repurgatam Religionem non deſiiſſe diabolum his donis divinis adverſus Deum & doctrinas divinas abuti: hinc primum theoreticam Philoſophiam prælio iniquiſſimo cum Theologia commiſſam, ac ſi illa eſſet huic contraria*. Quid per hoc prælium intelligat *Albertus*, nondum ſatis mihi liquet. Nam quæ ab *Hofmanno* quondam in Academia Julia excitabatur liticula, triobolaris erat, non tam ex inſigni aliqua diaboli aſtutia profecta, quam ex moroſitate viri, zelo ut multi alii a ſcientia parum ſubnixo, agitati: quæ & exiguo valde ſtrepitu deflagravit. De cætero ut vera Philoſophia, & ex natura rerum hauſta, eique congruens, & Theologia itidem vera, & ex genuina ſacrarum literarum interpretatione deſumpta, inter ſe pugnent, fieri non poteſt; cum utraque Dei vox ſit, qui ſibi haud quidquam ipſe contradicit. Enimvero ſi quando vel falſa decreta Philoſophorum cum veris dogmatibus Theologicis, vel vera ſcita Philoſophica cum falſis Theologorum commentis, aut pravis Scripturarum interpretationibus, velut utrique falſa inter ſe committuntur, id vitio hominum contingit, nec ideo nativa amicitia inter eas diſciplinas diſſolvitur. Neque vero cordatus Philoſophus, ſi qua viderit dogmata in vera Theologia ex genuina Scripturarum interpretatione adſtructa ſupra captum humanæ rationis, & communis Philoſophiæ regulas aſſurgere, eo nomine iſta in dubium revocabit; cum & hoc ſana Philoſophia doceat, Deum poſſe facere ſupra quam homines capere poſſumus, neque rationem noſtram potentiæ divinæ eſſe menſuram. Pergit; *cum e Philoſophia practica noſtro ſeculo doctrina de jure naturæ & gentium enucleatius proponeretur, hæc ut orthodoxæ fidei adverſa evaderet, maximopere laboravit diabolus*. Ejus effati ſi hic eſt ſenſus: diabolum id maximopere laboraſſe, ut libro meo de Jure naturæ & gentium errores contra orthodoxam Religionem affingeret, eoque nomine ego fructu exhauſti laboris exciderem; tunc fateor, nihil verius potuiſſe dici. Sed quia tam æquum pro me judicium *ab Iſto* vix ſperare licet, credere cogimur alium ſenſum ipſi præ oculis fuiſſe; qui nobis, ut molliſſime dicam, a viro cordato plane alienus videtur. Equidem id ſine dubio ad artes regni tenebrarum pertinet, moralia dogmata nullis ſubnixa fundamentis mordicus retinere; falſis & perniciosis traditis genuinam politicam corrumpere; vaſtis & intricatis voluminibus de juſtitia & jure, nec non commentitiis conſcientiæ caſibus actionum humanarum regulas certas, ſolidas, & perſpicuas obruere, animoſque hominum inter ancipitia velut natantes ab hominum ſuis commodis velificantium nutu ſuſpendere; probabilitatem denique etiam probioribus Pontificiorum deteſtatam comminiſci. Ad iſthæc arcana ſtatus regni

iſtius

iſtius diſſipanda, inter alios fines pertinet opera eorum, qui hoc ſeculo doctrinam juris naturæ & gentium, alta hactenus caligine ſepultam, eruere & in juſtam diſciplinam redigere, laborarunt. Ubi tamen contigit, ut qui cæteris omnibus viam præivit *Grotius*, intempeſtive & præter neceſſitarem quædam ſubinde adſpergeret, quæ a ſcitis noſtrarum Eccleſiarum abirent, eoque nomine paſſim a noſtris notaretur. Hæc ipſa tamen cum ad diſciplinam juris naturalis non ſpectent, eam neque corrumpunt, neque ut eadem orthodoxæ fidei adverſa evadat, efficiunt. Sicuti frumentum admixtis paleis haudquidquam corrumpitur, ſed nativam utique retinet indolem; quo tamen uſui humano ſit idoneum, paleas ſeparari abs ſe deſiderat. Eodem modo uti diſciplina juris naturalis heterogenea abs ſe removeri flagitat. Sic & *Hobbeſius* præter commenta circa religionem, ex hypotheſi Epicuræa, & dum a democraticis hominibus nimis in diverſa nitens in alterum extremum impingit, itidem non pauca aliena aut falſa ſanctiſſimæ diſciplinæ admiſcuit. Sed num ideo jus naturale orthodoxæ fidei adverſum evaſit? Num ideo error artificis ipſi arti eſt imputandus? Nam aurum ideo naturam ſuam amiſit propter admixtas ſcorias aut ſequiora metalla, quæ artifici perito ſeparare in proclivi eſt? Multo minus ſanctitati hujus diſciplinæ quid decedit, ſi quædam meorum ſcriptorum loca ab imperitis aut malevolis hominibus per calumnias male habita ſunt. Quemadmodum igitur jus naturale & gentium iſti criminationi Albertinæ, quod nempe orthodoxæ fidei adverſum evaſerit, quam efficaciſſime contradicit, eaque ſummam ſibi injuriam inferri proteſtatur: ita ut ab omnibus calumniis deinceps immune ſit, & nativa pulchritudine exſplendeſcere queat, hoc deſiderat, hoc contendit, hoc flagitat, ut nihil heterogenei deinceps ſibi admiſceatur, ac inprimis ut extra controverſias Theologicas ſubducatur, ne bellis non ſuis implicitum laceretur. Ueque adeo ab ea diſciplina ex nativis principiis extructa & deducta domeſticis tantum dogmatibus exſurgat, alienis præliis arenam præbere ne cogatur; & omnibus amicis uti queat, quæ leges amicitiæ & pacis omnibus inculcare ſatagit.

§. XI. Inde exponit *Albertus*, qua via *ipſe tanto malo mederi* conſtituerit, ut nempe jus naturæ cum orthodoxa fide in gratiam reduceret. Ei fini conducere judicat, 1. *Ut diſciplina Juris Naturæ & gentium ſtudioſæ juventuti maxime commendetur & inculcetur*. 2. *Grotium manibus juventutis extorqueri nec poſſe nec debere*. Valde obeſæ vero naris oporteret eſſe, qui deprehendere non poſſet, hoc axiomate id agi, ut juventus a meis ſcriptis arceatur. Aſt ſi *Albertus* noſſet, quam parum mea interſit, an ab Iſtis hominibus mea legantur, minus anxie dictatis & collegiis ſuis *Velthemiique* manuſcriptis metueret. Quicquid tamen de meis libris fiat, id ſalva veneratione, qua Grotianum ingenium opuſque proſequor, dicere mihi fas eſt; cum *Grotius* maxime præſtabilem quidem operam in jure naturæ eruendo & dirigendo poſuerit, ut tamen neque omnia, quæ ad eam diſciplinam pertinent, attingerit, aut plene ſatis deduxerit, neque in juſtæ formam artis id jus diſpoſuerit, & præter admixta multa heterodoxa materiam de bello fuſius tractaverit, quam in generali diſciplina requirebatur: nihil ſane cauſæ apparet, quo minus & poſſit & debeat juventus diſciplinam illam ex aliis auctoribus haurire. Qui tamen omnes cum non poſſint non ſubinde lectores ad *Grotium*, tanquam qui primus glaciem heic fregerit, remittere, huic ſemper honos atque exiſtimatio ſua ſalva conſtabit. Revera igitur inſtitutum Alberti hunc producere effectum eſt idoneum, ut diſciplina juris naturalis nunquam ad plenam perfectionem adſurgere queat; utque adeo ex Grotio novus quidam Magiſter Sententiarum evadat, qui a variis vario modo fruſtulatim conciſus, eviſceratus, exdorſuatus, ac diverſicoloribus velut juſculis commentariorum, notarum, obſervationum, animadverſionum, compendiorum, tabellarum, & analyſeon per quicquid, atqui, ergo (quod pedanticiſſimum ferculum eſt,) perfuſus atque adornatus juventuti proponatur: cui hæc perſuaſio animo ſit infixa, apicem ſcientiæ hujus ſeſe attigiſſe, ſi textum Grotianum utcunque intelligat. Sicuti poſtquam ſcholæ Ariſtotelem in oraculi vicem adorare cœpiſſent, exinde omnis Philoſophantium labor circa conſarcinandos commentarios in

in Ariſtotelem abſumptus fuit; & niſi hoc demum ſeculo egregia quædam ingenia iſtud ſervitium ejurare auſa fuiſſent, pes oſtodecim amplius ſecula adhuc ſolida rerum ſcientia ne latum quidem unguem promoviſſet. 3. Grotii *libros in compendium orthodoxum redigendos, in quo veræ ejus doctrinæ ex hypotheſibus orthodoxis deducantur, falſæ cum fundamentis ſuis evertantur.* Atqui jam dudum D. Jo. Andreas Osiander omnia, quæ religioni orthodoxæ adverſantur, accuratiſſime notavit, ut hoc quidem ſine compendio novo opus non ſit. Et cum errores Grotii libris de Jure B. & P. adſperſi circa materias verſentur, quæ ad generalem juris naturalis diſciplinam non ſpectant, quid opus eſt compendia imprimis ſectanti iſtos errores velut monumentum aliquod aut partem diſciplinæ retinere; cum ſufficiat, eos ſimpliciter ſeparari, & ſilentio præteriri. Sic ſane agricolæ paleas una cum frumento puro haudquidquam in granaria recondunt. Si ubi abs eoquo cibis ſordes aut pili ſint admixti, hi non ſolent in peculiari patina apponi, ſed ſimul & ſemel abjiciuntur. Sane ubi ſemel error aliquis ex fundamento fuerit deſtructus, non opus eſt ejuſdem ſemper deinceps mentionem fieri, ubi vera ſententia traditur: cum theſi ſemper adjungere antitheſin nihil aliud ſit, quam diſciplinas ſordium mole reddere turgidas. Sicut nemo Grammaticorum judicavit, omnes ſolœciſmos, qui unquam contra veram dicendi rationem admiſſi ſunt, in Lexicis eſſe annotandos; non magis quam Mathematici operæ pretium ducunt, omnes falſas operationes & paralogiſmos, dum veras operationes & ratiocinia tradunt, ſimul memorare. Et unica via eſt, ut compendiis ejuſmodi & notis in æternum carere poſſimus, diſciplinam juris naturalis ex ſola ratione deducere, & nihil eidem, quod in Theologia controverſum eſt, admiſcere. Imprimis autem nova plane & mira creatura eſt *Compendium Juris Naturæ & Gentium Orthodoxum*, quod nobis intra paucos annos centum & amplius alia compendia pariturіet, omnia orthodoxiæ nomine ſuperbientia, ſed inter quæ tamen mira ſit diſcordia, & quorum quodlibet cæteris hæreſin aut ſchiſma objiciat, æternique ignis pœnas minitetur. Nemini quippe ignotum eſt, quamlibet ex partibus, in quas Chriſtianiſmus diſciſſus eſt, ſibi orthodoxiæ dignationem vindicare, cæteras omnes hæreſeos aut ſchiſmatis arceſſere. Poſtquam ergo noſtræ Eccleſiæ Albertinum compendium unanimi conſenſu receperunt, ſine dubio peculiari compendio illi opus habebunt, quos vulgo Syncretiſtas vocant; Eos quippe communi ſecum libro Symbolico uti nolet Schwartius qui Pet. VVinstrupio Scanicæ Epiſcopo, atrociſſimi flagitii loco, & tanquam certiſſimum argumentum heterodoxiæ exprobrabat, quod hic quondam in G. Calixti laudem epigramma compoſuerat. Cum porro cæteræ Chriſtianorum ſectæ deterioris nolint eſſe conditionis, ſingulæ proprium ſibi compendium vindicabunt. Eandem ſibi licentiam deinceps aſſument Mahummedani, & ipſi in ſectas diviſi; ac demum varia Gentilium genera per utramque Indiam ſparſa. Tranſibit dein hoc exemplum ad alias diſciplinas, ut mox quoque habituri ſimus Arithmeticam, & Geometriam, & Aſtronomiam, & Logicam, & Phyſicam, & Medicinam, & Metaphyſicam, orthodoxam. Nicolaus quoque Beckmannus alto deinceps ſupercilio quicquid eſt JCtorum gentilium, ac Pontificiæ, Calvinianæque religioni addictorum deſpiciet, utpote Gesenii fraterculus atque ocellus. Ciceronis quoque Latinitas & Martialis Poeſis longe infra Petri VVinstrupii pedes abjecta jacebit; quippe cujus humeris ex Gesenii elogio Atlas Eccleſiæ incumbit. Atqui nemini ſano haſtenus in mentem venit, diſciplinas, e lumine rationis provenientes, partibus illis involvere, in quas res Chriſtiana lacerata eſt. Et imprimis diſciplina juris gentium hoc commento appendix Theologiæ fieri conſtanter abnuit. Nam ſi hypotheſes iſtæ, ex quibus jus ſuum orthodoxum deducere vult Albertus, verbo Dei revelato ſuperſtructæ ſunt, non magis hoc jus ad regendas omnium gentium inter ſe actiones idoneum erit, quam iſtæ hoc momento in unam circa ſacra ſententiam conſpirabunt. Quod ſi autem ſanæ rationi innituntur illæ hypotheſes, ſcire velim, ex quo privilegio ſibi hoc arroget Albertus, ut ipſe ratione melius, quam cæteri omnes uſus judicari debeat. Enimvero reſpuunt in iſtas partes diſtrahi

hi diſciplinæ Philoſophicæ, inter quas & noſtra ſuum profitetur nomen, quæ ad omnes æque homines citra diſcrimen religionis ſpectant, & non aliud principium, normamve aliam exigunt præter rerum naturam, & lumen ſanæ rationis; huic quod congruit, verum, quod adverſatur, falſum appelletur; orthodoxiæ & heterodoxiæ vocabula ſolis Theologis relinquantur. Credat quoque Albertus, non omnes homines ita ſtupidos eſſe, quin animadvertant, hoc ſtratagemate ipſum dictatis ſuis irrefragabilem auctoritatem conciliatum ire, dum ſub orthodoxiæ nomine eadem venditat. Hoc quippe conceſſo, velut hæreticum & veneno infectum proſcribetur, quicquid ab iſtis diſcrepaverit. Et cum non exiguam noſtræ diſciplinæ partem conſtituat politica architectonica, eodem obtentu iſti homines dictatoriam ſibi circa hujus dogmata auctoritatem arrogabunt. Quod quam non uſque adeo tutum ſit ſummis imperantibus civilibus, & præteritorum ſeculorum & hujus noſtri funeſtiſſima exempla docent.

§. XII. In *Protheoria* deinde Albertus certas hypotheſes ponit, quibus orthodoxum jus naturale ſit ſuperſtruendum. Inter quas prima eſt: *Fons e quo a Chriſtianis pura juris naturæ notitia hauriri poteſt & debet, eſt orthodoxa doctrina de ſtatu integritatis. In hoc enim habuit homo imaginem Dei, inter cujus reliquias eſt Jus Naturæ. Hujus igitur cognitio ab illa non minus ac exſiſtentia dependet.* Ubi obſervandum, hanc hypotheſin illis tantum quadrare, quibus jus naturale pars articuli de Lege in Theologia conſtituitur. Verum cum nobis jus naturæ & gentium hoc ſine tractetur, ut ſit regula actionum & negotiorum inter omnes homines, non qua Chriſtiani, ſed qua homines ſunt; & vero illa hypotheſis hominibus ut talibus ſit ignorata: igitur abſurdum eſt, Chriſtianis dare peculiare principium ejus juris, quod ipſis commune cum aliis etiam non Chriſtianis eſſe debet; & cui unice inniti velint Chriſtiani, idem jus apud alios non Chriſtianos adverſus ſe inutile & inefficax facient. Qui, uti doctrinam de imagine Dei ignorant, ita & jus ei fundamento innixum adſpernabuntur. Quod ſi igitur uſus hujus juris debet eſſe univerſalis, idem ex principio, quod ab omnibus hominibus qua talibus admittitur, nempe ex ratiocinils, ex inſpecta rerum & hominum natura collectis, eſt derivandum. Deinde cum ſtatus integritatis actu inter duos tantum homines, & ad tempus valde exiguum extiterit, jus autem naturæ & gentium jam in genere humano multiplicato & in varias civitates digeſto, multiſque inſtitutis exculto uſum obtineat; non apparet, quomodo pauca illa, quæ de illo ſtatu in divinis literis habentur, & inter quæ de jure naturæ & gentium mentio non fit, jam norma eſſe queant actionum, quæ in genere humano certum regimen deſiderant: cum ex divinis literis demonſtrari non poſſit, eandem faciem & diſpoſitionem generis humani, eadem inſtituta, eadem negotiorum genera futura fuiſſe, hominibus in ſtatu innocentiæ multiplicatis, quæ nunc deprehenduntur. Quæ enim ſuper hac re diſputantur, nulla ſolida demonſtratione, ſed probabilibus tantum conjecturis nituntur, quibus quiſque ex ſuo ingenio fidem addit, demitve. Præterea aſſertio hæc: *Jus Naturæ eſt inter reliquias imaginis divinæ*, in ſacris literis totidem verbis non extat, ſed a Theologis recepta eſt ex hac ratione, quod cognitio de agendis aut fugiendis, quæ homini in ſtatu integritatis perfecta aderat, etiam poſt lapſum jam ſuperſit, etſi non omnibus numeris abſoluta. Circa quam aſſertionem id duntaxat fuerit monendum; pari ratione dici poſſe, verbi gratia, Arithmeticam, Geometriam, Phyſicam; & alias ſcientias eſſe reliquias imaginis divinæ. Nam dubitare fas non eſt, quin facultas numerandi & menſurandi homini in ſtatu integritatis adfuerit, quæ nunc, etſi cum difficultate & obſcuritate conjuncta, in nobis deprehenditur. Nemo tamen ideo dixerit; fontem, e quo Chriſtianis pura Arithmeticæ, Geometriæ aut Phyſicæ notitia hauriri poteſt ac debet, eſſe doctrinam orthodoxam de ſtatu integritatis. Nam Albertus utique n. 2. reliquias divinæ imaginis etiam in principiis Theoreticis conſiſtere dicit. Igitur ſi non alia ratione jus naturæ & gentium a Chriſtianis tractari & demonſtrari debet, quam Albertus poſtulat, intra anguſtos valde terminos ejus auctoritas & uſus compingentur, nec amplius idem erit jus gentium, univerſo generi humano

com-

commune, ſed paucorum magiſtrorum, qui invidia adverſus recentiorum opera ſuis collegiis manuſcriptis apud imperitos juvenes hoc obtentu ſanctimoniam circumponere ſatagunt. Nam quod omnes Eccleſiis noſtris addicti in Albertinum commentum juraturi ſint, vehementer dubito.

§. XIII. Quanquam autem fundamento convulſo tota quæ ſuperſtruitur machina ultro collabatur; viſum eſt tamen carptim quædam annotare, qua Albertus rem acu tetigiſſe non videtur. Et quidem n. 4. ita tradit: *Cum omnes reliquiæ imaginis divinæ, inter quas etiam eſt jus naturæ, ſint in nobis corruptæ; mirum non eſt, ſi corrupte tractentur, niſi memores ſimus & ſtudioſi priſtinæ integritatis, quantum facit ad praxin in ſtatu corruptionis.* Hic id quidem nobis extra dubium eſt, non in voluntate ſolum noſtra corruptionem deprehendi, ſed & in intellectu, ubi non ſolum, ni peculiaris Dei gratia accedat, cæci plane ſumus circa diſpicienda divina, quantum ea ad Deum nobis propitiandum faciunt; quin & circa alias ſcientias in nobis ſentiri, hebetudinem, torporem, hæſitationem, & facillimum in errores prolapſum. Sed id cumprimis in quæſtione eſt, an, quod ab Alberto proponitur, medium ſit idoneum ad declinandos errores in ſcientiis humanis, nempe ut recurramus ad ſtatum integritatis, & conſiderata, quæ ibi erat, ſcientiarum perfectione & rectitudine, defectus atque errores ſtatum corruptionis comitantes corrigamus. Quam quidem methodum ſupplendi aut corrigendi diſciplinas nemo, quantum mihi conſtat, ex Philoſophis Chriſtianis hactenus commendavit, aut inſignem ejuſdem uſum oſtendere potuit. Neque eſt quod quis objiciat, præcepta legis naturalis in ſacra Scriptura contineri, aliarum diſciplinarum dogmata non item. Nam id duntaxat ex Alberto quæſiverim, num admittat, verbi gratia, in Arithmetica, Geometria, Aſtronomia, aliiſque ſcientiis certa & extra dubitationis aleam poſita dogmata dari ope ſolius naturalis rationis, & citra ſubſidium divinarum literarum inventa? Si annuit, (quod, ni omnis ratio ipſum fugiat, ſine dubio facturus;) tunc ſane nulla apparet cauſa, quare jus naturæ & gentium non æque firmiter, ac ceteræ ſcientiæ, poſſit deduci ex axiomatibus, & obſervationibus judicio ipſorum ſenſuum comprobatis; adeoque quare Chriſtiani juris naturæ & gentium Doctores magis neceſſum habeant ad ſtatum integritatis confugere, quo dogmata in ſua juſtam rectitudinem & certitudinem redigant, quam Chriſtiani Arithmetici, Geometræ, Optici, Aſtronomi, Phyſici, Medici. Aut enim aliquid rectitudinis in hujuſmodi ſcientiis rationi ſupererit, aut omne id, quod philoſophari vocamus, inane quid & nugatorium erit.

§. XIV. Nihil autem plane ad rem facit, quod Albertus n. 5. adducit exemplum Grotii, qui L. II. c. 1. §. 2. circa ſtatum primorum hominum a ſententia Orthodoxorum abeuntia tradiderat. Nam contra cum de iſthoc ſtatu ex ſolis divinis literis conſtet, vel ſolo hoc exemplo apparet, quantis diſputationum verticibus jus naturale implicandum ſit, ſi methodo Albertinæ inſiſtere velimus, propter diſcrepantem inter Chriſtianos S. Scripturæ interpretationem. Cum contra omnis ejuſmodi litium materia præſcindatur, ſi doctrinam de ſtatu integritatis Theologiæ propriam unice relinquamus, & in diſciplina Juris naturalis præſentem duntaxat hominis conditionem, quam etiam ſenſus jam noſtri percipiunt, conſideremus. Sed &, quod ipſe Albertus n. 6. monet, limites inter Theologiam & Philoſophiam poſitos ne moveamus, & ſimus Philoſophi, ſimus quoque Chriſtiani, ut tamen ideo peculiarem Philoſophiam Chriſtianam ne comminiſcamur. Nam Philoſopho, ut ſit Chriſtianus aut gentilis, orthodoxus aut heterodoxus, æque accidit, atque eidem accidit, ut ſit Germanus, aut Gallus, aut Anglus; aut uti Muſico contingit barbato aut imberbi eſſe. Nec ideo tamen vera Philoſophia magis religione, aut natione, quam Muſica barbitio diſtinguitur. Sane multa novit Philoſophus, qui idem Chriſtianus eſt, quæ Philoſophus non Chriſtianus ignorat; novit etiam Chriſtianus, qui idem Philoſophus eſt, quæ Chriſtianus non Philoſophus ignorat. Sed non ideo minus bonus Chriſtianus erit, qui non eſt Philoſophus; aut Archimedes ideo minus bonus Mathematicus, quia non Chriſtianus. Equidem ubi quæ a Philoſopho ope rationis ſciuntur, in divinis quoque literis traduntur, ex ea conſpiratione tradita philoſophica mire illuſtrari

cer-

certum eſt. Sed ſi divinæ literæ quid tradant, ad quod ratio plane nequit pertingere, neſcio quid theorematum inde elicere queat Philoſophus, præſertim ubi in ea præſuppoſita, quæ Albertus Philoſopho Chriſtiano a Theologo, n. 8. mutuanda ſcribit, omnes Chriſtiani non conſpirent, ſed in varias interpretationes diſtrahantur. Tranſibit quippe ea diſcordia in theſes Philoſophorum inde eliciendas; quam Philoſopho ut tali componere impoſſibile erit; eoque ex iſta mixtura Theologiæ nihil lucrabitur Philoſophus, præter lites inextricabiles. Sed quod exempli cauſa adfert Albertus, quod per propoſitiones illas inuſitatas, perſonales & ſacramentales, locupletior reddatur Logica, non apparet. Nam quod inuſitatæ illæ vocentur, id inde eſt, quod ratio humana capere nequeat connexionem ſubjecti & prædicati; de qua pronunciare, recte an ſecus ſe habeat, non ad Logicam ſpectat, ſed ad Theologiam. Ex quo ſane quæ peculiaria ſibi formare theoremata poſſit ars Logica non video. Cum enim Logicus qua talis tantum ſolicitus eſſe debeat de formali velut ſtructura propoſitionum, earumque conjunctione aut disjunctione ad eliciendam formalem conſequentiam; igitur ipſius ut talis non eſt, in materialem quaſi veritatem propoſitionum inquirere. Eoque Logico ut tali propter quaſdam propoſitiones Theologicas, captum humanum ſuperantes, non magis opus eſt noſſe doctrinam de unione perſonali & ſacramentali, quam eidem opus eſt noſſe medicinam propter hanc propoſitionem: Rhabarbarum habet vim purgandi, ſanguis movetur in circulum. Alias enim confuſio fieret omnium diſciplinarum & eodem jure Grammatico ut tali noſcendæ forent omnes eſſentiæ, quia ille vocabula & phraſes ſuppeditat formandis enunciationibus. Sic neque dogma illud de aquis ſupracœleſtibus, quod ſecundo loco adfert Albertus, Phyſicam multum videtur locupletare. Præterquam enim quod non omnes Chriſtiani loca Scripturæ, ubi earum mentio fit, eodem modo interpretentur, quæ lis antequam compoſita ſit, dubium erit, quis ipſis locus in ſyſtemate mundi aſſignari debeat: etiam aſſumpta interpretatione plerumque noſtratium Theologorum, non parum difficultatis iſtæ aquæ dabunt. Nam manifeſtum eſt, omnes iſtos, qui hanc interpretationem amplexi ſunt, ſyſtema Ptolomaicum, & orbes illos veterum reales ſuppoſuiſſe, quorum uni quicquid eſt ſtellarum præter planetas affixum ſit. Cum autem recentiorum obſervationes diverſam plane ſyſtematis mundani faciem deprehenderint, non adeo in proclivi erit iiſdem idoneum locum ultra omnes mundanos vortices attribuere. Quicquid hujus tamen ſit, cum illæ aquæ in ſenſus hactenus non incurrerint, & nulla ſuper iiſdem extent phænomena, Phyſico ſane Chriſtiano nihil de hiſce dicendum reſtat, quam neque de iſtis omnium Chriſtianorum interpretationem conſpirare, neque ope ſenſuum quidquam de iſtis huc uſque deprehendi potuiſſe.

-. Puſend. Eris Scand.

§. XV. Inde n. 9. novum nos modum, quo *a revelatione ſtatus integri in doctrina de Jure naturæ abſtrahendum ſit, docere aggreditur Albertus*. Nimirum *eum a Chriſtiano Philoſopho exacte cognoſcendum, ſed cognitum non proponendum, ſed tantum præſupponendum eſſe, ut in iis, quæ ſui fori ſunt, procedat rectius & tutius*. Enimvero ejuſmodi modus abſtrahendi hactenus in Philoſophia inauditus fuit, ut abſtrahere idem ſit; quod ex alia diſciplina tanquam ibi demonſtratum præſupponere, & citra ulteriorem diſquiſitionem aſſumere, eique ulterius Theoremata ſuperſtruere. Qui enim circa certum negotium ab aliqua cognitione abſtrahit, is eam ibi plane non attendit, & gerit ſe non aliter, ac ſi de iſta plane ſibi nihil conſtaret, eoque ex aliis principiis ſua dogmata deducit. Qui autem aliquid præſupponit, is licet eo loco circa idem demonſtrandum non ſit ſolicitus, id tamen ſemper præ oculis habet, ſuaque dogmata ad idem ſemper refert. Sicuti nemo unquam tam abſurdus fuit, ut diceret, verbi gratia, Opticum aut Aſtronomum a theorematis Geometricis abſtrahere, qui eadem præſupponit, & ſuas propoſitiones iiſdem perſtruit. Unde noſtra ſententia eſt; poſſe jus naturale demonſtrari, poſſe huic diſciplinæ ſuam conſtare integritatem, in promptu eidem eſſe domeſtica principia, aut quæ ſaltem a Theologia non dependeant; licet quis plane ignoret ſtatum integritatis, aut cognitum non præſupponat. Eoque Philoſopho, qui idem Chriſtianus eſt, doctrina de ſtatu integritatis utique cognoſcenda

Digitized by Google

eſt, ſed hoc duntaxat fine, ut articulos fidei ſuæ plene teneat; non autem ad hoc, ut philoſophetur, ut diſciplinam juris naturæ & gentium adornet univerſalem, & quæ ad captum omnium hominum ſit, atque controverſias ſuper peculiari cultu divino tranſcendat. Sicuti, verbi gratia, medicus Chriſtianus noſſe quidem debet, mortem & quicquid morborum homines infeſtat, ſtipendium peccati eſſe, adeoque a ſtatu integritatis abfuiſſe, ſed ut tamen hanc notitiam in nulla parte medicinæ præſupponat. Manifeſtum præterea eſt hoc novo abſtrahendi modo noſtram diſciplinam Theologorum controverſiis implicari, & velut tributariam horum imperio ſubjici, ſic ut ejuſdem Doctoribus nihil aliud relinquatur, quam Alberti alicujus, aut Schwartzii, aut Gesenii dictata & collegia manuſcripta adorare, & anxia voce imitari, tanquam oracula eorum, qui ſupremum jus vitæ & necis in nos habeant. Quo quidem bonis & erectis ingeniis nihil acerbius accidere poſſit. Denique hac, quam Albertus commendat, via nihil aliud quam Theologia moralis producitur, cui quidem ſtatus integritatis neceſſario præſupponendus. Verum hac morali Theologia noſtra diſciplina longe latior, & magis univerſalis eſt, domeſticis principiis innixa, ac tradens officia hominum & regulas expediendorum negotiorum, quæ ex peculiari religione, aut voluntate imperantium civilium haud promanant. Eoque ſi quod detur officium, quod ex noſtra diſciplina deduci nequeat, id ex Theologia morali aut juriſprudentia civili eſt derivandum. Sic ut revera ubi jus naturæ & gentium deficit, ibi Theologia moralis & jus civile incipiat. Eſt autem plane abſurdum, diſciplinam magis univerſalem hypotheſibus diſciplinæ minus abſtractæ ſuperſtruere. Cum hic nativus ordo diſciplinarum ſit, ut generales & ſimpliciores præcedant, particulares & compoſitæ ſequantur, & hæ illas, non vice verſa, præſupponant. Quemadmodum Theologia naturalis, quam aliqui etiam ad jus naturale referunt, ordine & natura prior eſt Theologia revelata, & hæc illam, non illa hanc præſupponit: quatenus autem illa ad finem hominis non pertingit, hæc ſupplet. Et prius utique quis homo, quam Chriſtianus eſſe concipitur. Homines quippe naſcuntur, Chriſtiani fiunt; adeoque & officia hominis ut talis, quam Chriſtiani, prout hæc aliquid iſtis ſuperaddunt, priora concipiuntur. Atque inde ἀπαίδευτον eſt diſciplinam, quæ de officiis hominis ut talis tradit, hypotheſibus diſciplinæ, quæ de officiis Chriſtiani ut talis agit ſuperſtruere.

§. XVI. Pronunciat deinde Albertus ex nova ſua abſtractione hominem in diſciplina juris naturalis *concipiendum eſſe non alium, quam ſub initium fuit; non ut orbis indigenam, aut terræ filium; non ut caſu in illum projectum; ſed ut integrum & ad imaginem Dei creatum.* Ubi obſervandum, omnino quidem hominem ut integrum creatum eſſe concipiendum, ſi quis methodo Albertinæ inſiſtere velit, quippe ex qua revera nihil aliud, quam Theologia moralis provenire apta eſt. Sed in diſciplina juris naturalis univerſali, & quæ peculiarem cultum divini Numinis traſcendit, quam nos adornatum ivimus, plane non neceſſum eſt, certi & definiri quid ſuper originibus generis humani aſſerere; ſed ea res ibidem in medio poteſt relinqui, tanquam quæſtio hiſtorica & facti, quam ſola ratiocinatione, aut ex obſervatione, naturæ rerum & hominis nunc aſſequi impoſſibile eſt. Quando autem in diſciplina juris naturalis occupati ſumus circa demonſtrationem hujus propoſitionis: ſtatus hominis ſibi ſoli relicti, abſque auxilio aliorum hominum eſt miſerrimus: ad majorem ejus illuſtrationem dicimus, huic propoſitioni ſuam conſtare veritatem quamcunque quis originem generis humani velit præſupponere, quatenus quidem ex ſola ratione jam colligere licet. (Nam notitiam de veris humani generis originibus, & primæva felicitate ſolis ſacris literis debemus.) Adeoque in noſtra diſciplina ſuper veris generis humani originibus nihil certi aut definiti aſſeritur; ſed tantum hoc aſtruitur, hominem ſibi ſoli relictum fore miſerrimum, quamcunque quis ductu ſolius rationis opinionem de prima hominis origine concipiat, fingatve. Conferatur ſi placet §. 4. *Diſſertat. noſtræ, de Statu hominum naturali.* Ubi & hoc obiter monendum, de ſuo affinxiſſe mihi Albertum hoc vocabulum; homo non ut *caſu* in mundum projectus concipiendus eſt. Nam id quidem dicto loco in meo libro non extat;

& re-

Digitized by Google

& revera abſurdum eſt, ſolam rationem ſequenti concipere hominem caſu in mundum projectum: ſed dico *utcunque* ſeu *undecunque projectum*, ut ſignificarem, me hoc loco veras origines generis in medio relinquere, ac theſi meæ veritatem conſtare, qualeſcunque demum fingantur. Ratio autem quam dictato ſuo ALBERTUS ſubiungit, nihili eſt. *Id autem*, inquit, *nunc ex ea ratione fieri debet, quia homini jus naturæ non aliter ineſt, quam prout reliquias imaginis divinæ ex ſtatu integritatis in nos traductas poſſidet*. Nam hæc ratio non tantum in jus naturæ quadrat, ſed & in quaſvis alias ſcientias rationi ſuperſtructas. Æque enim Arithmetica & Geometria, aliæque ſcientiæ dici poſſunt eſſe ex reliquiis imaginis divinæ, ex ſtatu integritatis in nos traductis. Neque ideo tamen in hiſce ſcientiis homo neceſſario in ſtatu integritatis eſt concipiendus. Alia porro eſt conſideratio humanæ conditionis theologica; alia philoſophica, quatenus ab illa cognitione abſtrahit, quæ ex peculiari revelatione divinarum literarum profluit. Juxta priorem conſiderationem jus naturæ eo modo æſtimatur, prout ALBERTUS vult. Philoſophus autem id tantum reſpicit, quomodo in præſens illa ſe habeat, non conſiderato, an olim ea aliter ſe habuerit. Exemplo res fiet clarior. Prodigo ex diſſipato ampliſſimo patrimonio mille aurei adhuc ſuperſunt. Ex hac forte deinceps ſe ſuſtentare, prodigendi ſine faſto, inſtituit. Hic ut intelligat, quantum ex hac ſumma lucrari poſſit, & quouſque reditus inde provenientes pertingant, non opus eſt, ut eam ſummam conſideret tanquam reliquias magni patrimonii, & quorum partem illius hæc faciat: ſed ſimpliciter ſpectat, quanta ea in præſens ſit. Aſt ubi idem ad rationes reddendas ſit vocandus, omnino totum patrimonium, quantum id ab initio fuit, & quid nunc reſtet, conſiderandum eſt. Eodem modo Philoſophus eſt ſolicitus, quouſque rationis lumen, quod in præſens penes hominem invenitur, pertingere queat. Sed Theologus, cujus eſt diſpicere, quomodo homo rationes ſuas Deo approbare poſſit, conſiderare utique debet, quanta ſors ab initio homini divinitus fuerit credita, quantum hic poſtea ſua culpa decoxerit, quid remedii ad reliquatoris pœnam declinandam ſit adhibendum.

§. XVII. IMPUGNAT deinceps ALBERTUS, quod ego aſſerueram, in diſciplina Juris naturalis hominem nunc conſiderari, prout ejus natura eſt corrupta, & multis pravis cupidinibus ſcatens; addita ratione planiſſima, quod ſtatus integritatis ſoli rationi ſit incognitus; cum tamen ex hac unice noſtra diſciplina fuerit extruenda, quo foret ad captum totius humani generis. Ubi & hoc patet, corruptionem humani generis haudquidquam præſupponi tanquam normam juris, ſed tanquam affectionem ſubjecti, quæ lege naturali compeſcenda & emendanda ſit. Contra ALBERTUS pertendit, neceſſarium omnino eſſe, ut omnes nationes utantur jure univerſali, quod ad principia Theologiæ in noſtris Eccleſiis receptæ ſit adaptatum; Ac n. 11. quidem fatetur, non pauca Juris naturalis præcepta uſque adeo ad hominem corruptum reſpicere, ut in hominem integrum plane cadere nequeant, verbi gratia, facilem eſſe ad condonandas injurias, ſubvenire miſeris. Addo & ego, ſi quis accurate velit evolvere totum Syſtema Juris naturalis & gentium, deprehendet longe maximam ejus partem in hominem integrum, prout ejus conditio a noſtratibus Theologis deſignatur, non cadere. Mox tamen n. 12. conſulit ſibi diſtinctiuncula inter *principium* & *objectum* Juris naturalis; quaſi ſtatus integer ſit principium ejuſmodi axiomarum aut præceptorum, quæ tantum in ſtatu corrupto intelligi poſſunt; corruptus autem ſtatus ſit tantummodo eorundem præceptorum objectum. Quam diſtinctionem credo juvenes imperitos magno proſecutos applauſu, utpote quibus illæ ſubtilitates quam maxime ſolent eſſe admirationi, quæ obſcuritate ſua rebus in ſe perſpicuis maximas tenebras offundunt. Etſi ſtatim n. 13. eandem popularibus verbis proponat: *Dei providentia*, inquit, *& benignitate fieri, ut poſt lapſum inter reliquias imaginis divinæ nobis ea connaſcantur principia practica, quæ non tantum in eodem genere actionis moralis etſi in minore gradu hodie poſſunt obſervari, ſed & ad eas actiones, quæ ſtatui corrupto ſunt propriæ, in eodem valore extendi*. Id eſt, in ſtatu integro extiterunt, axiomata, quæ nunc in ſtatu corrupto ut tali ſequenda ſunt. Atqui hic quæri poteſt, utrum iſta axiomata homini in ſtatu integro actu inhæſerint,

Digitized by Google

ita ut verbi gratia actu intellexerit, quibus modis hominum egeſtati foret ſuccurrendum, qua ratione in defunctorum bona ſuccedendum, quæ tutoribus adverſus pupillos obligatio, quæ forma judiciorum, quæ ratio pœnas exigendi, quæ bellorum, quæ fœderum jura; antequam egeſtas, mors, delictum, pœna, bellum in genus humanum caderet: an vero illa axiomata demum poſt lapſum in animis hominum enaſci cœperint. Utrumvis aſſerere velis, rem non exiguis implicatam tenebris deprehendes. Aſt ex noſtra mente planiſſimum eſt dicere; ſicuti homini integro ex contemplatione naturæ ſuæ ratio regulas officii, quod in eam conditionem cadere poterat, ſuggeſſit: ita ratio homini corrupto itidem ex contemplatione naturæ & conditionis ſuæ officia illi conditioni neceſſaria ſuggerit. Pergit Albertus n. 14. *Statum integrum a Chriſtiano cognitum fieri normam ſtatus corrupti, ſeu ex orthodoxa illius cognitione reſutare in homine ſana ratione uſo dictamina non pauca; quæ ad obſervandas & confirmandas reliquias imaginis divinæ, nec non ad recuperandam perfectionem moralem, quantum viribus naturalibus fieri poteſt, nos obſtringunt. Et ex hac cauſa inter præcepta juris naturalis ſunt referenda.* Ubi moneo, vix ſatis ſibi hic conſtare Albertum. Nam nuper dixerat, talia axiomata nobis poſt lapſum *connaſci*, quæ nunc *apud Chriſtianos ex cognitione ſtatus integri reſultare* pronunciat. Hæc duo quippe diverſiſſima ſunt. Nam quod connaſcitur, omnibus hominibus ut talibus adeſt: ſed quod reſultat ex cognitione ſtatus Chriſtianis tantum noti, id in Chriſtianos duntaxat cadit. Quo igitur jure regentur, qui articulum fidei Chriſtianæ de ſtatu integro ignorant aut agnoſcere renuunt.

§. XVIII. Exinde patet, fruſtra operam ab Alberto ſumi, quando *vim obligativam ſtatus integri ad jus naturæ hodie refert vel formaliter, vel normaliter.* Nam uti hoc quidem certum eſt, quod omnia præcepta legis naturalis, quæ hominem in ſtatu integro obligabant, eundem quoque in ſtatu corrupto obligent: ita illa præcepta, quæ non niſi in corruptum ſtatum cadere poſſunt, ad integrum ſtatum tanquam normam referri, aut per extenſionem quandam provenire, citra idoneam probationem, & inepte dicitur. Perinde ac ſi quis dicere velit, regulas curandi morbos per extenſionem quandam ex diæta ſani hominis proveniſſe; aut diætam febricitantis ad diætam ſani hominis normaliter referri. Qua methodo an multum lucis acceſſurum ſit medicinæ, Æſculapii filii viderint. Saltem ita longe petitum eſt illud *normaliter*: ut tantum ad tuendam utcunque theſin id ſit inventum, non quod revera aliquid inde proficere hæc diſciplina poſſit. Nam & tanta multitudo regularum, fere obſcurarum, ab Alberto promulgatur, quæ confundere potius, quam dirigere aliquem in hac diſciplina queant: & ſi quis vel maxime omnia, quæ ſuper integritatis ſtatu Theologi tradunt, noverit; tamen quid juris in ſtatum corruptum cadat, idem diſtincte & plene non intelliget, niſi alia principia in ſubſidium adhibuerit.

§. XIX. Videtur quoque Alberto diſpliciuiſſe, quod cum jus naturale ad uſum fori humani a nobis adaptetur, quod forum circa externas hominis actiones occupatur, ad ea autem, quæ intra pectus latitant, nec aliquem effectum aut ſignum foras produnt, non penetrat: idem jus *magnam partem* circa formandas hominis exteriores actiones verſari dixerim. Cum contra Theologia moralis id maxime laboret, ut animi motus ad placitum Numinis componantur. Ad hæc reponit Albertus n. 21. *Honeſtum non conſiſtere in ſola actione exteriori, quæ etiam ab hypocrita ſplendide & in ſpeciem exerceri poteſt, ſed primario nititur ipſa interna actionis bonitate.* Atqui ne Albertus putet, hoc a nobis fuiſſe ignoratum aut negatum, inſpiciat *operis noſtri de Jure N. & G.* L. I. c. 7. §. 4. & 6. & c. 8. §. 2. 3. Et quando dicimus *magnam partem*, ſatis ſignificamus, ab eodem etiam interiores animi motus non plane inſuper haberi. Enimvero cum duo ſint fora, quibus actiones ſuas approbare debet homo, divinum & humanum, cujus fori diſcrimen paſſim inſinuavi; convenientiſſimum fuit viſum, curam divini fori relinquere Theologiæ, quæ actiones humanas potiſſimum conſiderat, prout reſpectum habent ad Deum, ejuſque voluntati congruunt vel non congruunt, & quæ remedia ſint propitiando Deo ad expiandas quæ tam varie committuntur a lege aberrationes. Juri autem

na-

naturali præcipuæ curæ eſt forum humanum, quod licet & ipſum intelligat, actiones, quibus ulla ab agentis animo labes adhæret, in foro divinô reprobari; cum tamen ratio humana nullum jam remedium idoneum, & cui ſecure queat adquieſcere, inveniat expiandis apud Numen delictis, inde ea cura ad Theologiam remiſſa id maxime ſpectat, quam efficaciam humanæ actiones ad conciliandos aut irritandos homines habeant, & qua ratione negotia hominibus invicem intercedentia ſint temperanda. Cum autem Deus maxime interna animi reſpiciat, homines autem iis afficiantur, quæ in actum exteriorem prodeunt, ſenſuſque feriunt; ratio ſane apparet, quare diſciplinæ juris naturalis majori ex parte circa exteriores hominis actiones ſit diſpiciendum.

§. XX. Sed nec omnia ad palatum Alberto videntur, quæ a me ſuper hac quæſtione tradita ſunt: Num jus naturæ idem fuerit in ſtatu integro atque in corrupto? Quæ huc redeunt, quod utrinque quidem ſumma ejus juris capita ſint eadem; ſed circa particularia præcepta diſcrimen aliquod emergat. Nam ex affirmativis quidem præceptis illa in ſtatu integro locum non inveniſſe, quæ vel præſupponunt inſtitutum a feliciſſima hominis conditione abhorrens; vel ſine morte & miſeria non intelliguntur. Sed & convenientius videri cætera legis naturalis officia præceptis potius affirmativis juberi, quam eorum intermiſſionem negativis ſanciri, ubi nulli pravi cupidines adſunt, qui in talia delicta propellant; etſi alias quodvis præceptum affirmativum virtualiter interdictum omnis oppoſiti contineat. Unde non eſt quæſtio; num homini integro eadem vitia fuerint vetita, quæ nunc ſunt corrupta, ſeu num eadem tunc, quæ nunc, inhoneſta fuerint? Sed hoc quæritur, num capita legis naturalis in quovis genere actionis in ſtatu integro affirmativis potius, quam negativis præceptis, ſeu quæ potius virtutes juberent, quam vitia diſerte prohiberent, exprimi convenientius fuerit? Quorum prius a nobis ex evidentiſſima ratione fuit adſertum. Neque vero quæ Albertus in contrarium habet, alicujus ſunt ponderis. N. 22. agnoſcit, *inhoneſtum eo ipſo, quo præcipitur honeſtum, actu oblique prohiberi*, (Satius fuerat implicite dixiſſe; quia quæ hoc modo prohibentur, directe prohibentur.) Numero tamen 23. aſſerit, *certa non minus & expreſſa extare axiomata, quibus jus naturæ inhoneſta prohibet, ac quibus honeſta præcipit.* Rationem ſubjungit n. 24. *quia homo integer; ſi præſertim ſtatus integritatis fuiſſet continuatus, etſi vires ſemper habiturus fuiſſet ad legem implendam, exercitium tamen earum in libertate erat poſitum, ut poſſet iis uti* PERINDE *ac abuti*. Atqui licet hominem integrum peccare potuiſſe eventus oſtenderit; non tamen credendum eſt ejus libertatem ita velut in æquilibrio conſtitutam, ut non magis verſus bonum, quam verſus malum vergeret. Quin potius cum ab homine integro non ſolum pravi cupidines exulaverint, ſed & idem in ſtatu gratiæ per poſſeſſionem imaginis divinæ conſtitutus fuerit, omnino inſignis vergentia in ipſo ad bonum, & abhorrentia ultronea a malo ſtatuenda eſt. Alias enim ego quidem non capio, quomodo homo regeneratus, in quo tamen radix mali heic nunquam plene extirpatur, aut otioſa & inefficax redditur, per gratiam divinam eo uſque provehi queat, ut lege Dei delectetur, ut deteſtetur peccatum, ut doleat ſibi tantum facultatis non eſſe ad implendum bonum, quantum eſt voluntatis: ſi voluntas hominis integri, qui nullum mali fomitem intus habebat, & quem major utique gratia Spiritus Sancti ſuſtentabat, quam hominem regeneratum, in æquilibrio ad bonum & malum fuerit conſtituta, ut libertate ſua *perinde* poſſet abuti, quam uti. Omnino igitur convenientius videtur ei, in quo magna ad bonum, nulla ad malum proclivitas deprehenditur, officii ſui regulas præceptis potius affirmativis quam negativis proponi, etſi de cætero æqualis ad utraque obſervanda ſit obligatio. Caveat igitur Albertus, ne, dum circa mea tradita nodum in ſcirpo quærit, ipſe fœdo ſe errore induat, ac ſtatum integritatis nobis plane ſubvertat. Sicuti & id naris non nimis emunctæ argumentum eſt, quod n. 25. addit: *Ex hac cauſa Deum protoplaſtos in ſtatu integritatis præcepto negativo a peccato retraxiſſe*: DE LIGNO NE COMEDAS. Nam ſermo nobis utique eſt de præceptis naturalibus, non poſitivis. Et dicto loco ob præ-

ce-

Digitized by Google

ceptum iſtud hæc verba (*non poſitivum*) parentheſi incluſa ſunt; ne fortaſſe Albertus putet, ſeſe primum fuiſſe tam lynceum, ut rem tam abſtruſam obſervarit. Et alibi ſine dubio cogitationibus ſuis vagabatur Albertus, quando ſcribebat: Deum iſto præcepto, *de ligno ne comedas*, protoplaſtos a peccato retraxiſſe. Nam de ligno comedere peccatum non erat, niſi Deus vetuiſſet; eoque Deus tunc vetando non a peccato retrahebat; ſed efficiebat, ut actus, qui lege naturali peccatum non erat, peccatum fieret.

§. XXI. Posthæc operoſus eſt Albertus, ut leges naturales, quæ peccatum jam commiſſum præſupponunt, per extenſionem ex ſtatu integritatis deducat, utque regulas quaſdam eudat, ex quibus intelligatur, quomodo ſtatus integer corrupto ſtatui pro norma ſit. Ubi id quidem certum eſt, non pauca particularia præcepta emerſiſſe poſt corruptam conditionem humanam, quæ in integro locum plane non inveniebant. Verum ut iſta *normaliter* in ſtatu integro contineantur, non magis accurate dici arbitramur, quam ſi quis regulas curandi morbos normaliter referri ad regulas diætæ, quæ in ſanum & robuſtum hominem cadit, aſſerere velit. Sed & in eo extra oleas vagatur Albertus, quod, ut neceſſitatem hujus extenſionis in ſtatu corrupto oſtendat, jactet, etiam in ſtatu integritatis, ſi diutius duraſſet, neceſſario in quibuſdam illam adhibendam fuiſſe; in ejuſque rei illuſtrationem exempli loco adfert, quod cum ab initio jure naturali non prohibitum fuerit, matrimonium inter fratrem & ſororem, id poſt multiplicatis hominibus etiam in ſtatu integro honeſtatis ſtudio prohibendum fuerit. Nam ſermo heic eſt de lege naturali, non de poſitiva, qua fratrum & ſororum conjugia prohiberi conſtet. Per talem autem extenſionem, qualem Albertus vult, id, quod ex iſta extenſione producitur præceptum itidem inter jura naturalia, non autem inter poſitiva locum ſortiri debet. Eoque interdictum connubium inter fratres & ſorores non provenit per extenſionem vetiti matrimonii in linea recta, ſed peculiari ratione nititur. Sed nec idoneam rationem adferre poteſt Albertus, quare in genere humano integro poſt ipſius multiplicationem connubia fratrum & ſororum in vetitum ire debuerint. Nam quæ horum in corrupto ſtatu prohibitorum rationes afferuntur, de latius ſpargendis amicitiis, ut nuptis præſidium eſſet contra injurias maritorum, aut ne cohabitatio ipſorum inobſervata ſtupris præberet occaſionem, in ſtatum integrum non cadunt, abs quo itidem exulabat pudor, qui mihi aliiſque inter præcipuas cauſas ejus interdicti allegatur. Denique abſurdum videtur dicere; aliquid in ſtatu integro vetitum fuiſſe *honeſtatis cauſa*. Hæc enim locutio videtur præſupponere, aliquid minus honeſtum antea uſu fuiſſe frequentatum, verbi gratia: Si Orientales populi dicant, apud ſe honeſtatis cauſa receptum fuiſſe, ut mulieres in publico velata facie incedant, aut a conviviis virorum alienorum abſint, ſatis innuunt, diverſum morem quibuſdam vitiis fomitem præbuiſſe.

§. XXII. Tandem Albertus monet, circa eas extenſiones caute agendum eſſe, ne in exceſſu aut defectu peccemus; & ei malo evitando operoſum apparatum regularum huc inſervientium propinat. Circa quas illud ac initio monendum; earundem multitudinem & anxietatem certiſſimo eſſe judicio methodi morbidæ, & ad extruendam aliquam diſciplinam ineptæ. Cum contra, qui ad captum omnium hominum diſciplinam juris naturalis accommodarunt, una regula eaque planiſſimam rem abſolvant. Deinde illæ ipſæ regulæ non ſunt pars Theologiæ orthodoxæ circa ſtatum integritatis, ſed ab Alberto excogitatæ ſunt ex collatione præceptorum juris naturalis, quæ in ſtatum corruptum cadunt, cum ſtatu integro.

Adeoque non poſſunt haberi pro axiomatibus, ex quibus ea diſciplina extrui poſſit aut debeat, cum ſint nihil aliud, quam reflexiones ſuper officiis in utrumque ſtatum cadentibus, quatenus coincidunt, aut aliquam ſimilitudinem inter ſe habent. Cum ergo an & quo uſque regulæ Albertinæ valeant, non ex Theologorum ſcitis de ſtatu integro, ſed ex aliis principiis demonſtrandum ſit, quæ non alia poſſunt eſſe, quam obſervationes ex natura humana, prout ea nunc ſeſe habet, petitæ; quid opus eſt per ambages vagari, ac tam obſcuros, intricatos & paucis cognitos tramites ſectari.

ni. Nam ſi ponamus aliquem, qui ad unguem calleat, quæ Theologi noſtri ſuper ſtatu innocentiæ tradunt, qui idem tamen aliunde juris naturalis diſciplinam jam non didicerit, ex iſtis quidem regulis non majores profectus in jure naturali faciet, quam ex Lullianarum figurarum veſtigine. Et hæc quidem ad commenta Alberti monere viſum fuit.

§. XXIII. Ceterum dum circa inveſtigandam ejuſmodi propoſitionem fundamentalem ſatagimus, non potuit non quoque occurrere illa diſceptatio de notitiis naturalibus; quæ ſi ad liquidum deducta eſſet, nihil expeditius foret quam dicere; illa juris eſſe naturalis, quorum notitia animis hominum natura foret inſita; quæ deinceps ſuus cuique animus ſuggereret. Enimvero cum aliquid naturaliter notum eſſe duplici ſenſu dici queat, vel ut opponatur ei, quod ex divina revelatione fluit, aut per experientiam conſtat, & in facto eſt poſitum: vel ut opponatur ei, quod viribus naturalis rationis citra omnem informationem aut ratiocinationem cognoſcitur; in neutra acceptione provenit propoſitio, ſcopo noſtro ſatis accommoda. Si enim naturalis notitia in priori ſenſu capiatur, legi naturali nihil eximii præ cæteris ſcientiis tribuitur, quæ ex ſolo rationis lumine promanant. Hoc modo enim Logica, Arithmetica, Geometria, natura notæ dici poſſunt, quia neque ad eas addiſcendas revelatione ſupernaturali opus eſt, neque obſervationem hiſtoricam & experimenta eædem præſupponunt. In hiſce ſi quis circa demonſtrandas propoſitiones nihil aliud afferre velit, quam quod natura notæ ſint, parum efficiet; cum ad liquidam & firmam ſcientiam percipiendam diſtinctæ & propiores rationes requirantur. Adeoque ſi, verbi gratia, demonſtrandum ſit, in triangulo tres angulos eſſe æquales duobus rectis; & nihil aliud quis afferre velit præter hoc, quod ratio naturalis id dictitet, is quidem inter Mathematicos nunquam illuſtris erit; at ſi naturaliter notum capias in poſteriori ſenſu, pro eo quod ab ipſa nativitate per modum actualium & diſtinctarum propoſitionum citra ullam antegreſſam informationem aut ratiocinationem animo inhæret, ne ſic quidem propoſitionem habebis ſcopo noſtro congruentem. Quid enim ſi contingat, non ſingulos tantum homines, ſed & integras nationes ſuper præcepto aliquo legis naturalis diſſentire, quæ via tunc erit verum inveſtigandi? Cum nemo recordari queat, quid ſibi naſcenti in animo hæſerit. Ergo deferetur controverſia ad recens natos infantes, ut ipſi diſpiciant, utra ex ſententiis, ſuper quibus controvertitur, in animis ipſorum jam hæreat. Quod ſi quis reponat, utique infantes habere notitiam iſtarum propoſitionum, verum directam tantum, non reflexam, ſeu noſſe quidem iſtas, ſed quod noverint, id non noſſe, nec de eo cogitare, aut meminiſſe, is ſciat, non uſque adeo arduum quidem eſſe, diſtinctionem qualemcunque comminiſci; ſed ut revera exſiſtat, quod nuſpiam eſt, utque cordati homines illud animo concipere queant, id vero oppido quam difficile eſſe. Sed & notum eſt, quantæ ſuper iſtis notitiis innatis diſceptationes agitatæ ſint. Ariſtoteles tabulæ nudæ animum hominis naſcentis aſſimilavit, cui tamen quidvis poſſit inſcribi. Multis nihil in animo eſſe traditur; quod non prius fuerit in ſenſu, ac ſi omnis noſtra ſcientia in animum ſeſe ope ſenſuum penetraret. Quod effatum recentiores quidam Philoſophi impugnant hac exceptione, quod utique idea Dei, item idea harum propoſitionum, *ego cogito, ergo ſum*, in animo ſit, quæ nunquam in ſenſu fuerit. In quos tamen & ipſos alii viciſſim arma movent. Alii obſervant, ineſſe animo hominis non ſolum facultatem res apprehendendi, ſed & illas inter ſe conferendi, ac, in quo conveniant aut diſcrepent, ſecernendi, & ex conſiderata ea quo convenientia aut diſconvenientia novas notiones eliciendi, quas in ſenſu prius fuiſſe minus recte dicitur. Unde evenit, ut felicia cumprimis ingenia multa intelligant & norint, quæ nunquam auditione aut lectione perceperunt. Prorſus uti fertiles agri inſperſa ſemina multo cum fœnore reddunt; ſic & de cauſis & conſequentiis rerum judicare poteſt animus humanus; id quod inter objecta ſenſuum referri non poſſe videtur. Eoque ita corrigunt vulgatum iſtud, ut nihil in memoria ſit, quod non fuerit in ſenſu; ut tamen in mente multa ſint, quæ per ſenſus ingreſſa non ſunt. De cætero nemini

mini mortalium conſtat, quales ſint imagines rerum, & quæ earum conſecutio in animis infantum, antequam fari queant. Nam ex quo uſum ſermonis habemus, cogitata noſtra in animo tanquam propoſitiones verbis conſtantes tacite volvi in aprico eſt. Quo autem modo & quibus incrementis ſermocinandi facultas comparetur, nemini non conſtat. Scilicet ex frequenti auditione primo addiſcuntur nomina rerum; quæ quotidie ſenſibus obſervantur. Inde progreſſus fit ad verba communiſſimas actiones exprimentia, ſed quæ modo infinitivo tanquam ſimpliciſſimo primitus efferri ſolent. Inde paulatim nomina & verba combinantur. Inflexiones nominum & verborum, aliæque particulæ pedetentim, addiſcuntur; Orationes autem apte connectere rationis jam adoleſcentis opus eſt. Atque iiſdem incrementis iſta mentalis oratio, quæ per cogitationes tacitas in animo ſeſe explicat, procedere videtur. Enimvero quia principia ſcientiarum ita perſpicua ſunt, ut facili negotio & levi ex occaſione ſeſe animis hominum inſinuent, ſic ut fere recordari nequeamus, quando primum ea hauſerimus, ipſaque adeo non tam extrinſecus in animum penetrare, quam in eo jam latitare, & per externam occaſionem excitari videantur: inde tralatitium dogma invaluit, ſemita ſcientiarum animis hominum connaſci; quæ habitum quendam imperfectum conſtituant; quin dein adhibita cultura & diſciplina in perfectam ſcientiam adoleſcat. Aliis tamen omne, quod naturalis notitiæ vocabulo venit, in potentia propinqua tantum animis a nativitate inhærere aſſeritur. Cæterum uti alios cum habitibus ſuis imperfectis, & potentiis propinquis luctari æquo animo patior: ita diſciplinam juris naturalis ex contemplatione naturæ rerum & hominum deducere inſtituenti non potuit non rejici illa aſſertio; quod animis hominum ab ipſa nativitare congenita ſint, & velut impreſſa juris naturalis ſaltem generalia præcepta ad modum *actualium* & *diſtinctarum propoſitionum*, quæ ſtatim atque uſus ſermonis aſſerit, citra ulteriorem informationem aut meditationem ab homine proprio Marte poſſint exprimi. Ad has enim ex ſola ratione deprehendendas aliis experimentis opus eſt, quam quæ hactenus haberi potuerunt. Cæterum poſtquam actuales iſtæ & diſtinctæ propoſitiones ex quotidiana inſantinm inſpectione, adeoque ex natura hominis, prout ea in ſenſus noſtros incurrit, non apparent; ad auctoritatem S. Scripturæ confugitur, & cumprimis urgetur, quod Rom. II. 15. lex naturæ *cordibus* hominum *inſcripta* dicitur. Enimvero hoc ipſo, quod ea aſſertio non aliunde quam ex ſacris literis hauſta eſt, inſtituto noſtro parum quadrat, quo omnia ad lumen rationis referimus. Deinde Phraſis iſta, quæ non in divinis tantum literis, ſed & alios apud auctores occurrit, manifeſte metaphorica eſt, cujus emphaſis firmitatem, ſtabilitatem & velut indelebilltatem notitiæ iſtius, nequaquam autem peculiarem modum ejus notitiæ comparandæ inſinuat. Unde cum in aliis omnibus locis hæc phraſis notet notitiam adquiſitam: nulla ratio reddi poteſt, quare in ſolo iſto loco eadem ſignificet notitiam ac ipſa nativitate per modum actualium & diſtinctarum propoſitionum inhærentem. Niſi forte inſipidis SCHWARTZII gloſſis infallibilis auctoritas ſit tribuenda, qui poſt verba illa, *opus legis cordibus ipſorum inſcriptum eſſe*, infercit; *antequam illud faciant, aut ratione ſua utantur*. Cujus tamen aſſumenti fundamenta nulla in ipſo textu deprehenduntur, cum haudquidqnam de infantibus ibi ſermo ſit, aut qui ratione ſua nondum uti norunt, ſed de talibus, quibus inviſibilia Dei ex viſibilibus & ex rebus creatis perſpecta eſſe poterant. Neque vero ulla hic gloſſa opus eſt, cum verba immediate ſequentia clariſſime pondus iſtius phraſæos explicent. *Gentes, quæ legem ſcriptam non habent, tamen natura opera legis faciunt, eoque ſibi ipſis lex ſunt, ac demonſtrant opus legis cordibus ipſorum eſſe inſcriptum: ſiquidem conſcientia eos convincit, & cogitationes ſe invicem accuſantes & excuſantes*. Ex quibus verbis hicce planiſſimus reſultat ſenſus: Notitia legis naturalis, quæ ex contemplatione creaturarum abſque peculiari promulgatione, qualis Judæis contigit, oritur, non ſuperfunctoria eſt, & quæ facile iterum evaneſcere & deleri queat; ſed penitiſſimo infixa eſt animo, ſic ut ubi quis contra eam legem peccarit, ipſa conſcientia eum convincat, & cogitationes inter ſe accuſantes & excuſantes. Unde & locutio illa, quam Tenebrio iſte velut ſolen-

nem

Digitized by Google

nem confeſſionem crepat : *lex naturæ eſt inſcripta cordibus per imaginem Dei*, revera huic loco Paulino non quadrat, ubi non per imaginem Dei, ſed per contemplationem creaturarum lex inſcribi cordibus dicitur. Quanquam ſi omnino imaginis divinæ mentio ſit hic facienda, hic ſenſus ſit planiſſimus : quod homo ex viſibilibus inviſibilia Dei cognoſcere poſſit, id ipſum exinde eſſe, quod idem ad imaginem Dei creatus ſit. Inepte quoque ab Eodem adducitur dictum, Jer. XXXI. 13. Nam ſi ex hoc SCHWARTZIUS exſculpere velit; legem naturalem naſcentibus per modum actualium & diſtinctarum propoſitionum inhærere, præſupponendum ipſi eſt, quod Deus eodem modo intellectum hominis illuminet in generatione, quo eum illuminat in regeneratione; & quod lex Dei in regeneratione intellectui hominis inſcribatur per modum actualium & diſtinctarum propoſitionum citra ullam informationem. Quod quomodo ſit, liquido probaturus ipſe viderit.

§. XXIV. DISPICIENDUM quoque paucis eſt, num fundamentalis propoſitionis locum ſubire poſſit hæcce : Honeſta ſunt facienda, turpia ſunt omittenda: quam quidem Valentinus VELTHEMIUS *Profeſſor Jenenſis*, tanquam *principium primoprimum* venditat, abs quo omnis doctrina moralis primo procedat, & in quod ultimo reſolvatur, in quo fundentur omnia alia præcepta legis naturæ, in quo prima ratio agendi contineatur; quod ſit indemonſtrabile, & unde deciſiones omnium quæſtionum ac caſuum moralium prodeant. Ubi monemus, ut aliqua propoſitio uſum, quem intendimus, exhibere queat, non quidem requiri, ut prima ſit, aut prima prior, ſeu ut ejus ratio a priori non poſſit reddi. Sed tamen nec hoc ſufficere, ut vera & extra dubitationis aleam poſita ſit: verum id quam maxime requiri, ut evidentem contineat propoſitionum particularium, quæ in eam reſolvendæ ſunt. Talem eſſe propoſitionem, quam nos fundamentalem conſtituimus, in aprico eſt: utpote quæ licet extructa ex obſervationibus, quas natura rerum & hominum ſuppeditat, a nemine tamen, qui ſenſum communem non ejeravit, in dubium vocari poteſt; & particularium legis naturalis præceptorum evidentiſſimam rationem continet, in quam itidem hæc facillime reſolvi queant. Aſt axioma Velthemianum primo eſt mutilum, quippe in quo deeſt mentio ſubjecti, cui aliquid honeſtum aut turpe, faciendum aut omittendum ſit. Sane enim brutis neque honeſtum aliquid, neque turpe eſt, eoque iſtis nihil ut honeſtum faciendum, nihil ut turpe omittendum. Deinde falſum eſt, eam propoſitionem uſque adeo eſſe primam, ut ejus ratio a priori reddi non poſſit aut debeat. Cum enim honeſtum ſit, quod ad honorem & exiſtimationem hominis augendam aut conſervandam facit, ſeu quod conditionem, perſonam & dignationem ejus decet; turpe autem contrariam habeat naturam: utrumque ſane ex accurate inſpecta natura & conditione hominis eſt inveſtigandum, eoque omnino illi viæ, quam nos tenuimus, eſt inſiſtendum. Inveſtigato autem quid hominis conditionem deceat, inquirendum jam eſt, unde ipſi, tanquam agenti libero, neceſſitas ſit utique faciendi, quæ honeſta: omittendi, quæ turpia vocantur. Quod ultimo tandem a voluntate & juſſu Creatoris provenire, ex ipſa natura rerum & hominis Philoſopho eſt demonſtrandum. Eoque obſervationes ex natura rerum petitæ revera ſunt ultimum illud in ſcientiis humanis, quo ubi perventum fuerit, nulla amplius ratio a priori locum habet. Qui autem diverſam a nobis ſectantur viam, circulari ſua demonſtratione ſibi & aliis illudunt. Ab his quippe ſi quæras, quid honeſtum ſit; reſpondent, quod cum recta ratione convenit. Si quæras, quid ſit cum recta ratione convenire: reſpondent ex Ariſtotele: rectam rationem eſſe, quæ non prohibetur opus ſuum exercere per appetitum ſenſitivum. Si ulterius urgeas, unde conſtat, rationem ab appetitu ſenſitivo non prohiberi opus ſuum exercere: reſpondebunt demum, quando ratio honeſta facienda, turpia omittenda dictitat. Nec liberantur iſti homines ſua vertigine, ſi vel maxime ponamus, dari honeſta & turpia per ſe. Nam tum eædem quæſtiones recurrent, unde conſtet, hoc vel illud in ſe & ſua natura honeſtum aut turpe eſſe. Ad quod iterum vel nugatoriæ reſponſiones erunt reponendæ, vel tandem id ipſum ex natura rerum & hominum erit deducendum. Sic nemo vel hilo ſapientior poteſt fieri illa doctrina

Velthemii, quam in *proœmio Synopſeos ſuæ MStæ* §. 21. proponit: *Fundamentum Juris naturalis eſſe naturam objecti juris naturæ, ſeu naturam actuum, de quibus lex naturalis proponit, Rationem eſſe, quia actus illi, qui objectum juris naturalis eſſe dicuntur, talis naturæ ſunt; ut ſi quis recta ratione utitur, & de hiſce actibus practice judicare vult, aliter judicare nequit, quam quod hujuſmodi actus ex ſua natura neceſſarii ſint in genere morum.* Aſt quid reſpondebit Velthemius, ſi quis ulterius quærendo inſtet, quo demum indicio alicui conſtare queat, ſe recta ratione fuiſſe uſum. Quod ſi autem aliquis cum Velthemio dicat; ubi huc uſque perventum fuerit, ut reſpondeatur, *hoc vel illud in ſe & ſua natura turpe eſſe*, non ulterius quærendum eſſe: ac ſi adquieſcere nolit, colaphos & fuſtes ipſi intentandos: tunc ſuaſerim quidem, ut puer aliquis nivem atram fateatur potius, quam ut ſævitiam tam duri magiſtri in ſe irritet. Sed qui manum ferulæ ſubduxerunt, non eo minus plagoſum iſtum Orbilium Anticyram navigare jubebunt. Nam ſtultum quidem eſt, primorum principiorum rationes exquirere: ſed ſtultius pro primis principiis venditare, quæ magnæ adhuc diſceptationi obnoxia ſunt. Imprimis autem obſervandum, hæc effata; *honeſtum eſt faciendum, turpe omittendum*, in diſciplina juris naturalis eſſe valde ſterilia, & quæ ad alia dogmata eruenda parum lucis afferant. Nam in diſciplina morali verſantes præſupponimus, vel plena & facili demonſtratione agnoſcimus, honeſta, ſeu quæ hominem decent, eſſe facienda, contraria omittenda. Enimvero de hoc inveſtigando ſumus ſoliciti, quænam ſint illa honeſta, quænam turpia, & ad hoc dignoſcendum idonea axiomata & obſervationes quærimus; & hanc propoſitionem pro fundamentali amplectimur, quæ univerſale aliquod *γνώρισμα* hujus rei ſuppeditaverit. Eoque omnia quidem, quæ in praxi morali exprimenda ſunt, ad hæc duo capita revocantur; honeſta ſunt facienda, turpia omittenda; ſed qua infallibili nota utrumque dignoſcatur; ex aliis fundamentis eſt deducendum. Quod ſi autem aliquis dicat, evidentiam hujus ratiocinii, (verbi gratia, honeſta ſunt facienda, ſuum cuique tribuere eſt honeſtum, qui promiſſum ſervat, tribuit alteri quod ſuum eſt; Ergo promiſſa ſunt ſervanda:) facile conſtare illi, qui vitio *ἀπαιδευσίας* non laborat; is eo ipſo fatetur, ut quis norit, an hæc vel illa ſpecies actionis honeſta ſit, non ex hoc axiomate, (*honeſta ſunt facienda*) deduci poſſe, ſed ad hoc noſcendum aliis principiis opus eſſe? Sicuti in medicina nihil magnifici præſtabitur hiſce effatis: ſalutaria ſunt adhibenda, noxiis eſt abſtinendum; ſed ut quæ cuique modo ſalutaria ſit, quæ noxia, intelligatur, hic labor, hoc opus eſt: cui ſane fini alia principia ſubſervire debent.

CAPUT V.

DE

ORIGINE MORALITATIS ET INDIFFERENTIA MOTUS PHYSICI IN ACTIONE HUMANA.

§. I.

Etsi quæ ſuper hac materia tradidi, Divinis literis, ſanæ rationi, ipſique rerum naturæ maxime convenientia ſint; ita ſiniſtre tamen eadem per homines malevolos aut propter præjudicia cœcutientes accepta, ita peſſimis modis exagitata ſunt, ut vix unquam ulli erudito fœdiorem calumniam impactam crediderim. Et quanquam ſemel jam atque iterum publice declaraverim, quam procul & ſententia & verba mea ab iſtorum hominum calumniis abeant; tamen poſtquam rei evidentia victos ſe cernunt, ab impudentia præſidium ſibi mutuantur, & ca-

Digitized by Google

calumniandi pervicacia ſaltem apud imperitos ſiniſtram de me opinionem alere inſtituunt. Eo operoſius nunc eandem controverſiam denuo deducere placet, ut ſaltem illud prætextum malevolis adimatur, me ſententiam meam non ſatis clare expoſuiſſe. Quod ſi deinceps quis veterem calumniam revomuerit, non alia defenſione opus erit, quam ut mendacii opprobrium publice ipſi impingatur.

§. II. Ut igitur denuo rem ab incunabulis repetamus, actionem moralem penitius introſpicienti patet, aliquid in illis eſſe naturale ſeu phyſicum: aliquid morale, quod ab impoſitione, determinatione & definitione entium intelligentium promanat; Phyſicum eſt, quodcunque a potentiis homini congenitis, ut talibus, procedit; uti eſt non ſolum motus membrorum & artuum humanorum una cum effectu, quem motus iſte per naturalem habitudinem in objecto producit; ſed etiam actus animæ, per quem iſte motus prævia cognitione, & ex decreto voluntatis prodire intelligitur, & ex quo conſequitur, ut ejuſmodi actus homini imputari, ſeu ſuus dici, & ipſe ejuſdem auctor haberi queat. Sed ut plena actio moralis fiat, huic motui phyſico ſupervenit & accedit qualitas quæpiam ſeu affectio moralis, juxta quam actio illa bona & mala in genere morum dicitur, quæ affectio reſultat ex congruentia aut diſconvenientia ejus actionis cum norma morali ſeu lege, & quidem ut ea convenientia aut diſconvenientia non temere & quaſi fortuito, ſed per ultroneam applicationem & directionem hominis provenerit; id eſt, ut homo ſciens volenſque actionem ſuam ad normam iſtam applicuerit, aut applicare noluerit. Hanc affectionis, quam bonitatem & malitiam vocamus, eſſe qualitatem moralem, non autem phyſicam, in aprico eſt; quippe cum illa non reſultet ex affectionibus naturalibus motus, quod omnes agnoſcunt, qui diſcrimen entium naturalium & moralium capiunt. Quæ autem neutra harum qualitatum imbuta eſt actio, eam indifferentem ſolemus vocare. Ex hac autem diſtincta conſideratione apparet, quid ſit illud in actione humana, ad quod Deus quoque tanquam auctor & conſervator naturæ concurrit, & quid hominis ſit proprium. Nimirum ad id, quod in actione humana phyſicum eſt, Deus quoque concurrit; quippe qui & membra hominis, vireſque & vim locomotivam conſervat, nec non facultates animæ ſuſtentat, ut homo intelligere, & velle ac nolle, adeoque actionem humanam edere poſſit. Hominis autem proprium & peculiare eſt, quod in actione iſta eſt morale: nempe facultates & vires naturales, a Deo conceſſas & ſuſtentatas applicare, & ad normam dirigere vel non dirigere: quæ applicatio & directio prout recte aut ſecus ſe habet, actionem bonam aut malam reddit. Ita tamen, ut ſi quid ab homine recte fuerit actum, cauſam gloriandi & velut prætendendi quid adverſus Deum non habeat, quippe qui vires homini ſuppeditavit, deditque ut eas recte applicare poſſet, ni ipſe nollet. Sed contra, ubi ſecus quid ab homine actum fuerit, omnis culpa ſolius eſt hominis, quippe qui viribus a Deo conceſſis abuſus eſt, aut uti neglexit. Qualitatem porro bonitatis & malitiæ moralis in actiones humanas ex relatione ad legem oriri, conſtat. Et ipſe ſacræ literæ peccatum vocant ἀνομίαν ſeu aberrationem aut defectum a lege. Ergo bona actio eſt aliquid cum lege congruens. Id quod vel pueri norunt, & qui nondum ære lavantur.

§. III. Hunc igitur motum phyſicum, ſeu actionem humanam quatenus ab omni lege tam naturali quam poſitiva abſtrahit, indifferentem in genere morum pronunciamus, id eſt, neque bonam neque malam. Quod dogma uſque adeo nihil novitatis habet, ut etiam ruſticis ex ſenſu communi cognitum ſit, qui utique intelligunt, & applicare norunt tritum illud: Ubi nulla eſt lex, ibi nulla eſt tranſgreſſio. Et idem jam antea a me evidentiſſimis rationibus demonſtratum eſt. Nam manifeſtam contradictionem implicat dicere; aliquid abſque reſpectu ad legem bonum aut malum eſſe in genere morum; cum ea bonitas & malitia reſultet ex convenientia aut diſcrepantia actionis a lege. Et quia ad quamvis actionem humanam, iſthoc modo conſideratam, Deus tanquam auctor & conſervator naturæ poſitivo influxu concurrit, neceſſum ſane eſt, eam in genere morum indifferentem pronunciare; cum

Digitized by Google

alias Deus malæ quoque actionis auctor & adjutor dicendus foret. Accedit & hoc, quod dentur actiones, in quibus motus phyſicus plane eſt unus & idem; quæ tamen moraliter diverſiſſimæ ſunt, & una ad bonas aut licitas, altera ad malas refertur. Quod fieri non poſſet, ni motus phyſicus abſque reſpectu ad legem in genere motum eſſet indifferens. Sic vitam homini eripit latro, miles, carnifex, & qui ſe adverſus invaſorem defendit. Prior malam actionem perpetrat, cæteri bonam aut licitam. Id quod fieri non poſſet, niſi vitam eripere homini etiam voluntario abſque reſpectu ad legem in genere morum indifferens foret. Sic idem cum eadem concumbit, dum adhuc ſoluta, aut cum altero nupta eſt, & poſtquam ipſe eandem uxorem adſcivit. Uterque concubitus in genere naturæ eſt idem; ſed in genere morum prior peccatum eſt, poſterior non. Ergo concubitus in genere naturæ, indifferens eſt: ſed idem poſtquam ad legem refertur licitus, bonus aut malus evadit.

§. IV. Enim vero ne quis hanc aſſertionem juſto latius extenderet, caute monui; non omnia vocabula actionem humanam ſignificantia notare nudum motum phyſicum, a lege abſtractum; ſed plurima notare actionem plene moralem, bonam aut malam, adeoque una cum motu phyſico connotare reſpectum ad legem. Eoque ad nauſeam uſque inculcavi, peſſime inferri hoc modo. Actio humana citra reſpectum ad legem eſt indifferens in genere morum. Ergo etiam homicidium, adulterium, furtum eſt indifferens in genere morum. Hæc quippe vocabula non notant nudum motum phyſicum, ſeu actionem ſine reſpectu ad legem; ſed quam maxime præter motum phyſicum connotant aberrationem a lege. Sic homicidium non ſimpliciter notat ereptionem vitæ, ſed injuſtam & legibus repugnantem: adulterium non notat ſimplicem concubitum, ſed talem qui legibus interdicitur. Et eum in finem a me adductus eſt locus ex Aristotelis ad Nicomachum L. II. c. 6. ubi de indifferentia affectuum contra Stoicos diſputat, & monet; quoſdam effectus & actus ipſo nomine cum pravitate implicari, id eſt non notare ſimplicem motum animi, aut actionem, ſed motum animi & actionem legibus repugnantem; ut invidia, ἐπιχαιρεκακία, impudentia, item adulterium, furtum, homicidium. Sic ut profecto inauditæ calumniæ exemplum ſit, ex hacce doctrina fingere, a me ſtatui, verbi gratia, adulterium, furtum, homicidium eſſe in genere morum indifferentia. Sane enim adulterium non notat ſimplicem concubitum & commixtionem cum fœmina; ſicuti furtum non notat ſimplicem contrectationem rei alienæ, qualis etiam eſt in uſufructu, commodato, precario, locato conducto, ſed aliquid amplius. Eoque contrectare rem alienam eſt indifferens, furtum autem eſt malum.

§. V. Quanquam autem manifeſtum ſit, bonitatem & malitiam actionum eſſe qualitates morales; ſcrupulum tamen movere poteſt, quod ex actionibus turpibus pudor, qui utique effectus naturalis eſt, proveniat. Jam ſi effectus in claſſe qualitatum naturalium locum ſortitur, utique & cauſam ejuſdem, nempe turpitudinem, pari claſſe cenſendam. Quod dubium diſcuſſi L. I. c. 2. §. 7. nempe nihil repugnare, ex qualitate morali produci effectum phyſicum; pudoremque non ex turpi tantum actione oriri, ſed & aliis ex rebus, quibus nihil moralis turpitudinis ineſt; quod dicto loco latius deduxi. Et huc etiam ſpectant verba in antecedente §. 6. a me poſita, quæ nonnemo improbe cavillatus eſt, & in alium plane & abſurdum ſenſum detorquere non erubuit; quaſi a me *omnes actiones indifferentes*, & *natura nihil turpe* ſtatueretur. Ac ne quid fœdarum artium, quibus cætera calumniatorum factio in hoc negotio uſa eſt, ab ipſo omitteretur, parentheſin de ſuo verbis meis inſeruit, quæ plane a contextu meo abhorret: *Quod naturalem* (eorum quæ turpia habentur) *indifferentiam multi ægre concipere queant, inde eſt, quod a teneris iſtorum vitiorum deteſtatio nobis fuit inculcata, quæ opinio ſimplici adhuc menti impreſſa in vim naturalis cujuſdam affectus videtur invaluiſſe.* Ubi manifeſtum eſt, parentheſin illam, quæ infercitur, & contradictoriam producere propoſitionem (turpia naturaliter eſſe indifferentia,) & ab iis, quæ ibi diſputantur, plane abire. Nam utique verba immediate antecedentia in toto illo paragrapho ſatis oſtendunt, me agere tantum de nudo motu phyſico ci-

tra

Digitized by Google

tra reſpectum ad legem, non autem de integra actione morali, & quæ convenientiam aut diſconvenientiam cum lege connotat. Aliud quippe eſt, ſi dicam: motus phyſicus, qui in furto intervenit, eſt indifferens in genere morum; aliud eſt, ſi dicam; furtum eſt naturaliter indifferens. Prior theſis mea eſt: poſterior per atrociſſimam injuriam & calumniam mihi ab Aſinio Tenebriore & ejus ſectatoribus affingitur. Licet autem verba mea jam alibi ſat plane ſint expoſita, & in ſe nihil ſiniſtræ ſuſpicionis excitare queant, niſi apud eos, qui araneorum ad inſtar etiam ex innoxiis floribus venenum trahere norunt: conabor tamen pluſculum lucis iſtis afferre. Continent igitur illa reſponſionem ad tacitam quandam objectionem, quam innuere potius, quam expreſſis verbis ponere malui, quod ea mihi ſemper ſcribendi ratio arriſerit, ut ingenioſo lectori potius aliquid cogitandum relinquerem, quam nimis anxia rerum manifeſtarum inculcatione tædium ipſi moverem. Scilicet objicere quis poterat, turpitudinem actionum eſſe qualitatem Phyſicam, ideo quod multi circa certa vitia naturalem quendam horrorem ſentiant, ſicuti quidam certum cibi genus cæteris gratum averſantur. Atqui cum averſatio iſta ſit paſſio quædam naturalis, cauſam ipſius, nempe turpitudinem vitiorum, itidem qualitatem eſſe naturalem, (& non moralem ex reſpectu ad legem reſultantem,) credi poſſet. Ad hanc objectionem reſponſio dicto loco inſinuatur. Scilicet uti alias communi proverbio, conſuetudo altera natura dicitur, ita etiam apud bene educatos a juventute tanta inoleſcit vitiorum quorundam averſatio, ut iſti ab hiſce abhorrere videantur, non tam quod legibus iſta repugnare norint, quam quia affectus ipſi ab iis abhorrent. Quod alibi exemplo fratrum & ſororum declaravi, quos carnali invicem amore exardeſcere monſtri ſimile habetur, cum tamen matrimonia eorum poſitiva tantum lege interdici plurimi Thologorum & JCtorum agnoſcant. Taliter igitur educatis vix ſubit originem iſtius averſationis ab interdicto legis arceſſere aut cogitare, motum Phyſicum, qui iſti actioni ſubeſt, eſſe quid indifferens; ſed turpitudinem talium actionum non alio modo repugnare homini arbitrantur, atque nimium calorem, frigus, dolorem, & quod præterea naturalium qualitatum homini eſt infeſtum.

§. VI. Cum igitur conſtet, bonitatem & malitiam in actionibus humanis eſſe qualitatem moralem, ortam ex convenientia, aut diſconvenientia cum lege, lex autem auctore & latore ſuo antiquior ſeu prior eſſe nequeat: conſequitur etiam originem moralitatis ultimo ad legiſlatorem eſſe referendam, nec ultra ipſum retrahendam: eoque non fingendam eſſe honeſtatem & turpitudinem, quæ lege aut legiſlatore ſit prior. Quo præter alia argumenta alibi jam a me adducta etiam applicari poteſt illud, quod ingenioſiſſimus Theologus Jo. Andreas Osiander *in Animadverſ. ad* Grotium habet. *Si daretur aliquid bonum aut malum morale ante legem, quomodo obligatio, quæ non niſi a ſuperiore proficiſcitur, ibi adeſſe poſſet? Nam bonum & malum morale involvit reſpectum ad perſonam, quæ iſtam actionem edit; cui ſi nulla eſt obligatio, neque etiam eſt bonum & malum.* Cum porro latio legis ſit actus maxime voluntarius, eſt quippe lex decretum ſuperioris; apparet ab origine moralitatis voluntatem legiſlatoris nec debere excludi; eoque revera de omnibus actibus, quacunque lege præceptis aut vetitis dici poſſe; illos præcipi aut vetari, quia legiſlator voluit. Enimvero hic voluntas legiſlatoris non concipienda eſt tanquam cæcus quidam impetus animi & mera libido, nulla ratione ſubnixa, & quæ nullum alium ſcopum habeat, quam ut libertas ſubjectorum circumſcribatur. Sed habenda eſt lex pro opere maxime rationabili, & quod ſubditis ſummæ rationis loco in actionibus ſuis dirigendis eſſe debeat. Inde etiam qui leges poſitivas ferunt, ſemper reſpiciunt aut reſpicere debent bonum aliquod ex earum obſervatione proventurum, licet id bonum, adeoque & ea ratio legis ipſis ſubjectis quandoque parum ſit cognita. Aſt naturalium legum obſervatio longe maximum & evidentiſſimum bonum humano generi producit; quippe cum Creator naturam hominis ita formarit, ut niſi obſervatis hiſce legibus illud incolume eſſe nequeat. Sic ut ultima ratio harum legum ſit, quia earum obſervatio ad naturam & conditionem hominis ita quadrat, ut ex illa hujus incolumitas & felicitas,

Digitized by Google

licitas, ſicuti ex ejuſdem neglectu calamitas, miſeria & deſtructio, dependeat. Naturam autem ſuam homo a volente utique Deo ſortitus eſt; neque homini lex naturalis injungi potuiſſet, niſi & natura hominis, & certarum actionum ad eandem habitudo a Deo producta fuiſſet.

§. VII. Ex dictis porro colligitur, quam ob cauſam & quo ſenſu a me ſit rejecta hæc propoſitio: ea de quibus lex naturæ diſponit, per & in ſe & ſua natura ſunt honeſta aut turpia; nempe quatenus per hanc propoſitionem Deus, ejuſque voluntas a prima origine moralitatis excluditur, & hujus vel nullum plane certum principium, vel aliud extra & præter Deum legemque ſtatuitur. Alias enim eandem in certo ſenſu lubenter admittimus. Et quidem primo eam probamus, ſi τὸ *per ſe & ſua natura* opponatur impoſitioni, conventioni & opinioni humanæ. Sicuti & ARISTOTELES juſtum naturale opponit legibus civilibus & poſitivis, quæ non ubique valent, quæque ex impoſitione humana, conventione aut opinione oriuntur. Deinde admittimus eandem, ſi addatur mentio ſubjecti, cui ea in ſe & ſua natura honeſta dicantur, verbi gratia dantur actus, qui per ſe Deo non conveniant, id eſt qui ſalva ipſius perfectione & citra contradictionem in eum cadere non poſſunt. Item, dantur actus in ſe & ſua natura honeſti aut turpes homini; ſeu quia natura hominis ita eſt comparata, ut iſta non poſſint non eidem congruere vel non congruere: Adeoque quicunque per hanc locutionem Deum legemque divinam ab origine moralitatis non excludunt, quippe τὸ *per ſe & ſua natura* ultra creationem non retrahunt, idque ſe antecedenter ad Deum, ejuſve voluntatem & diſpoſitionem habere negant, mihi nequaquam contradicunt, aut ſi & ipſi clamores in me tollant, cum propria umbra ſtolide luctantur. Inde & plane cum ſententia mea conſpirant, quæ in *Protheoria Annotatorum in* GROTIUM n. 18. proponit VALENTINUS ALBERTUS, Profeſſor Lipſienſis. *Compendium orthodoxum juris naturalis*, quam maxime enixus. *Honeſtum*, inquit, *quod ad utrumque ſtatum* (integrum & corruptum) *pertinet, eſt ſimpliciter tale, dependenter tamen a Deo. Res ſe forme habet, ſicut cum propoſitionibus neceſſariis eſſentialibus. Homo ſane non poteſt non eſſe rationalis, quia alias non eſſet homo. At enim hæc eſſentiæ humanæ neceſſitas dependet a decreto divino, quo illa ſic immutabiliter ordinata ac definita eſt. Quemadmodum porro jus naturæ neceſſarium omnino eſt, nec valet, ut* ARISTOTELES *loquitur, quia ita videtur, vel non videtur: legislatorem tamen, quia lex eſt, requiri: ita honeſtum ſimpliciter ſemper tale eſt, & arbitrio noſtro eximitur, ſalva tamen, quam a Deo omnis boni fonte habet dependentia.* Sic & idem *ad Prologomena* GROTII *theſi* IV. §. 17. recte *externam cauſam juris Naturæ* vocat *Deum, quia ut talia principia in nobis exſiſterent, ipſe voluit.* Et §. 18. *Unde conſtat dependentia obligationis in jure naturali a Deo; adeo ut ſi daremus non eſſe Deum, aut non curari ab eo negotia humana, nullum etiam locum juri naturali relinquere poſſumus. Lex enim ſine latore legis non magis eſſe poteſt, quam effectus ſine cauſa.* Sic ad L. I. c. 1. §. 11. *Idem objectum juris naturalis* dicit *actus debitos aut illicitos per ſe, prout conveniunt, aut repugnant, dictaminibus ſtatus integri hodienum validis:* quæ ut exſiſterent in nobis, *Deum voluiſſe* ſupra tradiderat. Et tamen IDEM ad §. 18. dicto loco ſui oblitus, & velut vertigine correptus, revera Deum ab origine legis naturalis excludit, dum repetit & approbat ſententiam GROTII falſam & ineptam, & quæ, uti ſuſpicor, propter ſolam amœnitatem figuræ rhetoricæ ipſi impoſuit. *Objectum juris naturalis*, inquit, *ſunt actus debiti aut illiciti per ſe, poſitivi divini indifferentes. Hinc illos præcipit Deus aut vetat, quia in ſe juſti aut injuſti ſunt, quia Deus præcipit eos aut vetat.* Ubi ſane & ipſe τὸ *per ſe & in ſe* præcepto, voluntati & diſpoſitioni divinæ opponit. Quid ergo ad jus naturæ Deus contulit, ſi actus illi ante ejus præceptum in ſe juſti fuerunt aut injuſti? Humanis equidem legislatoribus illud per ſe juſtum & injuſtum opponi debet, nequaquam autem Deo, qui voluit & fecit, ut actus illi neceſſario humanæ naturæ congruerent, vel non congruerent; & quem nulla neceſſitas ſubigebat, ut iſtos actus præciperet aut vetaret, niſi quam ipſe ſibi fecerat, & quæ fluebat ex fine, quem ipſe ſibi libere propoſuerat.

§. VIII. ENIMVERO in hac controverſia, quantum mihi conſtat, maxime omnium

hor-

horrendis clamoribus rem geſſit Valentinus Velthemius, *Profeſſor Jenenſis*, duabus Diſſertationibus ſuper hoc argumento Jenæ editis. Quarum prior etſi jam in *Appendice ad Diſſertationes meas* dignam ſe anatomen ſubierit, & cramben alias eandem bis apponere moleſtum ſit: tamen quia hoc ſcripto univerſa illa litigia amplecti conſtitutum eſt, non pigebit eadem hic denuo recenſere. Ac initio quidem monet, hanc ſibi viam videri ad inveſtigandum jus naturale maxime idoneam, *contemplari naturas actuum*, qui objectum ejus juris conſtituunt, in iiſque fundatam obligationem. Atqui contemplatio illorum actuum huc quidem facit, ut naturalia a poſitivis diſcerni queant, nequaquam autem ut voluntas Dei ab origine ejus juris excludatur. Neque contemplatione illa multum efficies, ni actus illos cum conditione naturæ humanæ compares. Inde quando termini quæſtionis explicantur, fraudolenter exempli loco ejuſmodi actus ſubjiciuntur, *colere Deum, honorare parentes, omittere furtum, homicidium.* Atqui ſi Velthemius hanc meam theſin oppugnat, quod motus phyſicus in actionibus moralibus ſit indifferens, per ſummam ruditatem aut malitiam adducuntur exempla actionum, quæ nequaquam nudum motum phyſicum, ſed integram actionem moralem, & reſpectum ad legem involventem notant. Quod ſi autem id vult impugnare Velthemius, quod a me voluntas Divina inter origines moralitatis ponitur; tunc ſane conſtat, in eo qui cultum & honorem alteri exhibiturus eſt, lumen intellectus requiri: quod ſane homo ex voluntate & placito divino ſortitus eſt, & eo quidem fine, ut ope illius Creatorem agnoſceret atque coleret. Sic & quando Idem honeſtum vocat id, *quod rectæ rationi ut tali convenit*, propria vineta cædit. Nam qui ad rectam rationem provocat, utique præſupponit, eam cognitione legis naturalis imbutam. Neque enim ejus rectitudo aliunde poteſt æſtimari, quam quod ex contemplatione conditionis humanæ præcepta legis naturalis, adeoque juſſum & beneplacitum Creatoris, bene ratiocinando colligat. Quin & quod rationem homo poſſideat, ejuſque ope colligere aliquid poſſit, tanquam beneficium abs Deo ultro collatum poſſidet. Denique ſi vocabula *debiti & moraliter neceſſarii* de hominis actione efferantur, ſimul principium velut & fons debitionis & neceſſitatis innuitur, qui non in actu ipſo, ſed in decreto & voluntate legiſlatoris, per legem declarata, quærendus eſt.

§. IX. Circa ſtatum controverſiæ porro notandum, quæſtionem ad ſolas hominum actiones eſſe reſtringendam; de his enim ſolis, ut & de origine humani juris, mihi ſermo eſt. Unde male Velthemius quæſtionem indefinite format: *Num ab agentis libero arbitrio, qua tali procedentes actiones dentur, quæ ratione ſui citra impoſitionem conveniant rectæ rationi?* Nam rectitudo in actionibus divinis, & humanis ex diverſo plane principio provenit, nec pari modulo metienda eſt. Et ſi quis ea, quæ a me de actionibus humanis diſſeruntur, ad divinas velit applicare, ſummam mihi injuriam inferret. Deinde circa vocabulum *impoſitionis* notandum, id a me non ita ſtricte accipi, uti a pleriſque, pro ejuſmodi determinatione, quæ citra fundamentum in re ex ſolo placito imponentis provenit. Sed ea quoque ex impoſitione nobis eſſe dicuntur, quæ ex poſita voluntate & diſpoſitione auctoris non poſſunt non conſequi, ſiquidem *ille* ſibi ipſi conſtare debet. Eoque alia nobis impoſitio eſt, quæ nihil niſi merum placitum imponentis præſupponit; alia eſt, quæ provenit ex neceſſaria conſecutione eorum, quæ prius ab eodem libere determinata erant. Quarum illa in legibus & inſtitutis poſitivis, hæc in actibus humanis ad legem naturalem ſpectantibus cernitur; quippe cum Deus libere talem homini naturam aſſignarit talemque finem præfixerit, ut certæ actiones non poſſint non eidem convenire, vel diſconvenire. Sicuti ſi architectus ſibi propoſuerit templum extruere, partes ejus utique aliter diſponendæ ſunt, quam diverſorii cujuſpiam, ni ipſe ſcopo ſuo ſtolide repugnare velit. Et quis tamen ab iſta partium in templo diſpoſitione & habitudine voluntatem architecti excluſerit? Unde Velthemium vehementer ratio fugit, dum putat: *Si nulli actus ſunt per ſe honeſti aut turpes citra impoſitionem divinam, æque facile Deum quævis peccata poſſe licita declarare, atque Princeps gladii uſum aut bombardæ diſploſionem in ur-*

be

be vetare aut permittere poteſt. Nam haudquaquam natura hominis ita formata eſt, ut geſtatio gladii neceſſario ipſi conveniat vel non conveniat, ſicuti alii actus, circa quos jus naturale verſatur. Adeoque ſi quæſtio ita inſtitueretur: Num natura hominis ita ſit a Deo formata, ut poſita ea conditione non potuerit non neceſſitas moralis ipſi injungi certos actus ſuſcipiendi aut omittendi? nulla plane futura erat controverſia, cum hoc ipſum a me operoſe inculcetur.

§. X. Excutiamus jam argumenta, quæ pro ſua ſententia producit Velthemius. Ac primo loco recoquit, quod ego propoſueram L. II. c. 3. §. 4. *Si omnis actuum humanorum moralitas a lege dependet*, ſequitur, *Deum potuiſſe legem naturæ ita formare, ut contraria forent præcepta illis, quæ jam ſunt, verbi gratia, ut inter officia hominis mutua eſſet occidere, furari, mœchari, calumniari, inter vetita autem, gratum animum exhibere, pacta ſervare, mutuum reddere*. Ad hoc dubium ego reſpondi, *id non obſcure contradictionem involvere*. *Poſtquam enim Deus deſtinaſſet hominem creare animal rationale ac ſociale, non poterat non lex naturalis ipſi congruere* & præſcribi, *non ex neceſſitate abſoluta, ſed hypothetica*. *Si enim is ad contraria officia fuiſſet adſtrictus, non ſociale animal, ſed alia feri & horridi ſpecies animantis fuiſſet producta*. Heic Velthemius exclamat, contradictione me involvi, *meque reſpondiſſe, hominem dupliciter ſpectari poſſe*, 1. *ut Deus eum deſtinarit creare animal rationale ac ſociale*, 2. *ut Deus eum producere potuiſſet ferum ac horridum animal*. Atqui ni calumniandi rabies omnem Velthemio frontem excuſſiſſet, nunquam auſus eſſet tam improbe duplicem illam hominis conſiderationem fingere, cujus in libro meo nullum veſtigium extat. Cum ſenſus reſponſionis meæ ſit planiſſimus; contraventurum fuiſſe Deum voluntati & decreto ſuo, ſi talia homini aſſignaſſet officia, quæ naturæ ipſius adverſabantur. Volendo enim creare hominem, voluiſſe creare animal ſociabile; aſſignando ipſi præpoſtera officia, ferum & horridum animal produxiſſe; id quod contradictionem involvit. Sic & alia effata abſurda & falſa per calumniam mihi Velthemius affingit. *Poſtquam Deus decreverat creare hominem, in liberrimo Dei beneplacito fuiſſe, qualem naturam voluerit homini aſſignare, num animalis rationalis ac ſocialis, an naturam animalis horridi & feri*. Item, *Deus potuit creare hominem, & potuit velle creare, ut tamen in beneplacito ipſius adhuc fuerit, qualem naturam homini vellet aſſignare, num animalis rationalis ac ſocialis, an feri & horridi*. Depone aures tuas pignori Velthemi, ni oſtenderis, quo loco tam abſurda hæc a me tradantur, & mox pro Mida camelus eris. Sed nec illhæc eſt mea ſententia, uti alio loco Velthemius cavillatur: Si homo non foret animal rationale ac ſociale, ſed ferum & horridum, non obſtante externa figura inter bruta referendum, tunc actus ejuſmodi, verbi gratia, adulterium, homicidium, furtum, non fore actus turpes. Sed hoc dico, ſi eum caſum abſurdum & contradictorium ponas, nullum plane futurum eſſet adulterium, furtum, homicidium, nec quæſtio tunc de actuum turpitudine poſſet inſtitui; cum non entis nulla ſint accidentia.

§. XI. Alterum argumentum itidem ex opere meo dicto loco depromſit Velthemius: *Si non dantur*, inquit, *actus per ſe honeſti aut turpes*, *ſequitur*, *Deum, ſi voluiſſet potuiſſet conſtituere, ut inter officia hominis eſſet Deum blaſphemare, inter vetita Deum colere*. Ego repoſueram, id ratiocinii contradictionem involvere. Heic nihil habet, quod regerat Velthemius, niſi ut ſycophantias ſuas mihi obtrudere laboret; quaſi ego ullibi tradidiſſem: *Deum ita potuiſſe creare hominem, ut idem non eſſet animal rationale ac ſociale*. Tertio loco primum argumentum levi ſub mutatione iterum proponitur: *Si non dantur actus per ſe honeſti aut turpes, ſequitur, quod inter hominis debita poſſit eſſe ſeipſum perdere, ſeipſum odiſſe, &c.* Verum ultro expirat animam miſerum hocce ratiocinium, ut jugulatione noſtra id opus non habeat.

§. XII. Quarto loco urget Velthemius, *ex noſtra ſententia nullum dari poſſe amplius diſcrimen inter legem naturalem & poſitivam*. Verum illud ſat palpabile a nobis traditum jam eſt L. I. c. 6. §. 18. & L. II. c. 3. §. 23. Sed quia alias hic locus valde jejunus erat futurus, unam atque alteram ſtricturam ſui ingenii promit Velthemius.

Pri-

Primo dicit: *Ut libera voluntas hominis, penes quem majeſtas eſt, legem voluntariam ferre & mutare poteſt: Quidni divina majeſtas, cum voluntas Dei ſit ſumme libera; æque, imo multo magis, ac in legibus poſitivis fieri ſolet, legem naturæ mutare, imo contrarium ejus percipere poſſet?* Apparet Velthemium non meliora ſibi de Voluntate Dei polliceri, quam de libidine Caligulæ aut Neronis cujuſdam. Deinde impudenter plane, & abſurde ſcribit: *Me non erubuiſſe ſtatuere, ac ſi Deus ad contraria officia hominem potuiſſet adſtringere. Ita enim aperte loco ſupra cit. tradit: Si ad contraria officia,* (puta ad furandum, mœchandum, calumniandum) *homo fuiſſet adſtrictus, non ſociale, ſed alia feri & horridi ſpeciei animantis fuiſſet producta.* Ergo jam, ſi diis placet, qui aſſumpta hypotheſi abſurda aliquam ſententiam abſurdi convincere laborat, is eam ipſam ſententiam tanquam ſuam poſitive aſſerit. Ego qui ſtatuo, Si creatura ſub figura humana fuiſſet producta, ad contraria legi naturali officia adſtricta, non ea ſociale animal, & homo, ſed bellua futura erat: Igitur poſitive ſtatuo, qnod homo potuerit fieri bellua, id eſt, quod animal, de cujus eſſentia eſt rationalitas, potuerit eſſe irrationale? Ubi frons tua, Velthemi?

§. XIII. Quinto loco ita Velthemius ratiocinatur. *Si Deus ſua natura eſt juſtus ſequitur, quod actus dentur per ſe honeſti, ſuaque natura debiti, itemque actus per ſe turpes, ac ex ſua natura illiciti.* Verum ego nullam hic puto conſequentiam eſſe a Deo ad hominem. Nam ex diverſo plane principio eſt, quod Deus quædam non poſſe, aut non poſſe non facere dicitur; quam ex quo homini alia agenda, alia omittenda ſunt. In Deo enim id provenit ex perfectione ipſius eſſentiæ; in homine ex imperio ſuperioris. Quo ipſo corruunt machinæ illæ, quas Idem contra ſententiam meam ex Ebr. VI. 18. inſtruere ſatagit. In Deo enim promiſſum & juramentum fallere impoſſibile eſt propter divinæ eſſentiæ perfectionem. Inter homines autem ἀμετάθετα πράγματα ſunt fides, & jusjurandum propter legem naturalem, & quia citra horum ſanctimoniam ſocietas inter homines ſalva eſſe nequit. Sexto loco quæſtionem movet. *Num Deus ullo modo poſſit velle, ut inobedientia erga Deum formaliter & in ſe ſpectata non ſit peccatum?* Ego reſpondeo, ſtolide quæſtionem hanc inſtitui, ni ſimul ponatur ſubjectum, cui inobedientia ſit tribuenda. Nam poſita creatura rationali negamus Deum hoc velle poſſe, ni eum ſibi ipſi repugnare abſurde fingas. Nulla autem poſita creatura rationali Deus ſuper obedientia in neutram partem decernere intelligitur. Non enim capi poteſt, quomodo Deus poſſit velle, ut ſibi obediatur, ſi nullos condiderit, qui obedire poſſint. Septimo denique loco ita colligit Velthemius: *Si nullus actus per ſe honeſtus ac ſuapte natura debitus, nullus actus per ſe turpis ac ſua natura illicitus, ſequitur, Deum poſſe facere omne poſſibile realiter a ſe diſtinctum, nullamque in genere naturæ in Deo importans imperfectionem*, id eſt, Deus poterit mentiri. Hoc enim exemplum rei, quæ in genere naturæ, nullam importat imperfectionem, a Velthemio adſertur. Atqui præterquam quod de humanis tantum actibus, non de divinis ſermo mihi ſit, ſane *mentiri poſſe* in genere naturæ maximam importat imperfectionem. Qui enim mentitur, vel alteri furtim nocere vult, quod malitiæ eſt cum degeneri quadam ignavia conjunctæ; vel non audet ſenſa animi ſui palam aperire, robuſtiorem metuentis eſt; vel plura promiſit, quam præſtare poſſit, quod vires ſuas ignorantis eſt. Atque hiſce ſeptem ratiociniis, adſperſo paſſim calumniarum condimento, prior Velthemii Diſſertatio abſolvitur.

§. XIV. Posteriorem autem diſſertationem credideram ex meris auctoritatibus, pro perſeitate Velthemiana ſtantibus, eſſe conſarcinatam. Verum ea poſtmodum inſpecta deprehendi, virum iſtum occupari circa cavillanda ea, quæ L. I. c. 2. §. 7. diſputaveram, & quæ deinde in *Apologia mea* Aſinio Tenebrioni monſtro biformi ex Josua Schwartzio tanquam *Indicis Novitatum* auctore, & Nicolao Beckmanno tanquam ejuſdem interpolatore & editore, coalito oppoſuetam. Eoque iſta jam preſſe erunt diſcutienda. Hæc igitur fuerat mea theſis. *Ut diſciplina Juris Naturalis vera ſit ſcientia, non neceſſarium videtur ſtatuere, quædam per ſe citra omnem impoſitionem eſſe honeſta & turpia, & ea eſſe objectum Juris naturalis.* Contradicit huic theſi Velthemius, quod

alias aſſequi ipſi non detur genuinam differentiam inter leges naturales & poſitivas. Neque eam ingenii hebetudinem ſibi poſſe imputari, credit, *cum tot ac tantos viros Philoſophos, JCtos, Theologos præeuntes habeat*. Ad hæc reponimus, iſtum VELTHEMII ſtuporem affectatum videri. Et ut maxime ita obtuſum ipſi ſit cerebrum, nullum tamen inde veritati præjudicium creari poteſt. Iſtorum quoque ad quos provocat, virorum auctoritas eo minoris eſt, quod iiſdem ſane de Jure naturæ in formam diſciplinæ redigendo nondum in mentem venerat; eoque & iidem nunquam cogitaverant, quæ hypotheſes ei ſcopo neceſſariæ forent. Nec minus difficile probatu foret, omnes illos, qui objectum Juris naturalis dixerant actus per ſe honeſtos aut turpes, τὸ *per ſe* oppoſuiſſe diſpoſitioni Creatoris, & eam perſeitatem antecedenter ad voluntatem Dei ſe habere aſſeruiſſe; quem ſenſum ſolum nos neſcimus. Denique ſi quis error popularis ſit factus, num adeo veritatis dignationem idem adeptus eſt? aut viris eruditis piaculum eſt, eundem deſtructum ire? Aut num iſtorum quos allegat VELTHEMIUS cuipiam privilegio cautum fuit, ne in quæſtione philoſophica errare poſſet?

§. XV. INDE ad examinandum, quod a me propoſitum fuerat, argumentum accingitur VELTHEMIUS. *Cum honeſtas & turpitudo ſint affectiones actionum humanarum, ita ex convenientia aut diſconvenientia a lege, lex vero ſit juſſum Superioris; non apparere, quomodo honeſtas aut turpitudo intelligi poſſint ante legem & ſuperioris impoſitionem*. Hic admittit VELTHEMIUS honeſtatem & turpitudinem eſſe affectiones actionum humanarum; ſed negat, eas oriri ex convenientia aut diſconvenientia a lege. Rationem addit: *quia objecti legis naturæ, quæ per ſe fundat realem cum lege convenientiam aut diſconvenientiam, prior ſit illa ipſa convenientia aut diſconvenientia*, id eſt, quia actus iſti ante legem per ſe & ſua natura honeſti vel turpes erant. Enimvero hoc ipſum in quæſtione eſt, an actiones humanæ ex ſe & ſua natura ante legem honeſti ſint vel turpes? Unde ſi quid agere volebat VELTHEMIUS, non debebat petere id, quod eſt in principio, ſed tales nobis definitiones honeſti & turpis dare, quæ nullum plane reſpectum ad legem inolverent. Debebat præſcribere definitionem peccati Apoſtolicam, quod illud ſit ἀνομία, & meliorem ſubſtituere. Debebat falſi convincere illam communem notionem; ubi nulla lex, ibi nulla transgreſſio. Cæterum accuratius conſideranti facile patet, VELTHEMIUM inde in errorem inductum, quod vulgo legem naturalem convenientia cum recta hominis ratione metiri ſoleant; quæ cum rebus ipſis ſit poſterior, & non faciat, ut res tales vel non tales ſint, ideo capere non poſſunt, quo modo honeſtas & turpitudo actionum, quæ legis naturalis objectum conſtituunt, a convenientia & diſconvenientia cum lege oriri poſſit. Accedit, quod iſte videatur conſiderare humanam naturam velut perfecte exſiſtentem & legem velut ex intervallo poſt ipſi ſupervenientem. Cum tamen hæc tempore ſimul extiterint, & ipſa lex naturæque humanæ conditio legi accommodata ſimul a Deo condita ſit. Enimvero ut facile admittimus, ratiocinia humana eſſe aliquid poſterius honeſtate & turpitudine, quæ in actionibus, de quibus lex naturalis diſponit, conſpicitur, eoque hanc ab iſtis non provenire, ita debebat VELTHEMIO in mentem venire, eundem qui legis naturalis lator eſt, auctorem quoque naturæ rerum & hominum eſſe, & hanc ita formaſſe, ut certi motus hominum certos reſpectus ad alios haberent, certoſque effectus apud alios producere apti forent. Et eo ipſo, dum creavit hominem, certamqne eſſentiam eidem aſſignavit, juſſiſſe, ut certi motus ad legem referrentur, & ex convenientia aut diſconvenientia cum eadem honeſtatis & turpitudinis rationem ſortirentur. Sic ut nequaquam natura actuum humanorum lege prior ſit: ſicuti nec ipſa hominis eſſentia lege naturali prior aut antiquior eſt, quippe cum Deus eo ipſo, dum homini eſſentiam quam habet, dedit, eidem & legem naturalem tanquam normam actionum tulerit. Sunt porro, utique diverſæ naturæ actus adulterii, & geſtationis gladii, adeo ut ex ea diverſitate certo liceat ratiocinari, illum lege naturali prohiberi, hunc non item. Neque tamen ideo prioris actus turpitudo non ex lege naturali eſt. Nam Deus conditor idem humanæ naturæ, legiſque naturalis, dum hominem legi obnoxium futurum effinxit, ejuſdem naturam ita formavit, ut iſte actus eidem congruere

gruere

gruere non poſſet ſalvo fine & velut idea, quam circa hominem formandum ſibi propoſuerat. Contra idem naturam hominis non ita finxit, ut illa utique a geſtatione gladii abhorreret. In ea porro Velthemius inſigniter impingit, dum ſententiæ ſuæ ſtabiliendæ ita ratiocinatur: *Uti riſibilitas, quæ affectio eſt hominis, & nigredo, quæ affectio eſt corvi, non oriuntur ex convenientia cum recta ratione theoretica, quæ eſt judicium rectum de rebus, uti ſunt, nec homo ideo ſit riſibilis, aut corvus niger, quia homo, dum recta ratione utitur, judicat hominem eſſe riſibilem, corvum nigrum, ita neceſſitas actus gratitudinis non magis ex convenientia cum ratione practica oritur.* Nam primo ſtolidum eſt affectiones corporum naturalium, quæ ſenſu percipiuntur; comparare cum affectione morali actionis humanæ, quæ diverſæ plane eſt indolis. Neque enim, ſi honeſtas & turpitudo ex reſpectu ad legem reſultat, ideo etiam affectiones phyſicæ corporum naturalium ex relatione ad legem proveniunt. Deinde nos non dicimus, illam affectionem moralem actionis humanæ provenire a convenientia cum recta ratione; ſed a convenientia cum lege, quæ duo male a Velthemio confunduntur, cum ſint diverſiſſima. Nam recta ratio non facit, ut aliqua actio ſit honeſta vel turpis, ſed mediante recta ratione homo inveſtigare & cognoſcere poteſt, quæ per legem naturalem honeſta aut turpia declarentur. Denique improbe hic Deum cum creatura pari paſſu ambulare jubet Velthemius, dum dicit: *Quodvis ens intelligens, ſive Deus ſit, ſive creatura, recte judicat actum gratitudinis eſſe honeſtum, quia in ſe & antecedenter ad rectum judicium talis eſt.* Nam de creatura hoc vere aſſeritur; Sed dicere, aliquid ſe antecedenter habere ad rectum judicium Dei, eſt a creatione iſtius ipſum excludere. Sane enim judicio Dei, ſi ita loqui fas eſt, natura & conditio hominis ita formata eſt, ut, verbi gratia, gratitudo ipſi omnino conveniret. Ergo illo non magis antecedenter ſe ad judicium Dei habet, quam proportio & diſpoſitio partium ædificii ad judicium architecti, aut capacitas & figura ollæ ad judicium figuli. Stulte porro quærit Velthemius, *unde probare velim, quod lex in communi conceptu ſit juſſum Superioris.* Nam ego hoc ita manifeſtum eſſe arbitror, ut nemo, cui ſenſus communis eſt, de eo dubitare queat. Addit Velthemius: *ſe nondum poſſe penetrare, quid deſit objecto legis naturalis, quo minus etiam ad voluntatem Dei ſit verum fundamentum legis naturæ.* Atqui valde hebetem oportet Velthemium eſſe, ſi hoc penetrare non poteſt, quod objectum legis naturalis antecedenter quidem ad voluntatem & diſpoſitionem humanam ſufficiens ſit fundamentum (cognoſcendi) legem naturalem, id eſt, quod rationi humanæ ad intelligendum jus naturale ſufficiat objectum iſtius legis, ejuſque habitudinem ad naturam humanam conſideraſſe, quippe quod a voluntate & diſpoſitione hominis originem non habet. Verum a fundamento velut exiſtendi legis naturalis voluntatem Dei excludere, & objecto legis naturalis vim producendi neceſſitatem moralem antecedenter ad voluntatem Dei tribuere, eſt negare Deum eſſe rerum omnium conditorem, & a voluntate Dei dependiſſe, quæ & quales creaturæ producerentur. Et vellem ſcire, an Velthemius capere poſſit quod verba S. Scripturæ, *faciamus hominem ad imaginem noſtram*, quam maxime exprimant voluntario agentem, & qui velut in conſilium iverit, priuſquam ad agendum, ſe determinaret. Unde niſi Deum creatorem humani generis, & auctorem legis naturalis abnegare velit Velthemius, concedendum utique ipſi eſt, legem naturalem a voluntate Dei profectam, ſed quæ velut attemperavit ſeſe ad conditionem naturæ humanæ diviniſtus determinatæ, & tributæ. Neque enim quando circa conſtituendum jus naturale, & ortam inde moralitatem in actionibus humanis voluntatem Dei anteceſſiſſe dicimus, de hac cogitare debemus tanquam de voluntate alicujus hominis, qui etiam abſurda & ſibi non cohærentia velle poteſt, & ſubjectis importune occinit; ſic volo, ſic jubeo. Sed concipienda eſt voluntas Dei tanquam Entis ſapientiſſimi & ſibi per omnia conſtantis, quique adeo & finem & naturam hominis, & normam actionum ejuſdem ſibi examuſſim congruentem, volens utique lubenſque effinxit. Sic ut nulla hic neceſſitas locum habeat, niſi quæ ipſam determinationem Dei per ſapientiſſimam ejus voluntatem factam, conſequitur. Nihil ergo attulit Velthemius,

Digitized by Google

quo minus honeſtatem & turpitudinem actionum humanarum a convenientia vel diſconvenientia cum lege naturali derivare, & peccatum deinceps quoque ἀνομίαν appellare queamus.

§. XVI. Ad demonſtrandum porro, originem moralitatis ad Deum eſſe referendam, ego addideram: *Qui extra impoſitionem divinam moralitatis actionum humanarum æternam aliquam ſtatuunt regulam, nihil mihi aliud videntur agere, quam ut Deo adjungant principium aliquod coæternum extrinſecum, quod ipſe in aſſignandis rerum formis ſequi neceſſum habuerit.* Hanc conſequentiam ſe videre poſſe negat Velthemius. Aſt quid mea refert, quantopere iſte cœcutiat; aut lippiat. Nam modica tantum perſpicacia opus eſt, ut quis hanc conſequentiam capiat: Si moralitas actionum humanarum, earumque habitudo & convenientia cum natura & conditione humana non eſt a divina impoſitione, cum eadem non poſſit eſſe a ſeipſa, neceſſum eſſe, ut ſit a principio aliquo extra Deum. De cætero non opus erat Velthemium tam prolixe aliorum ſententias recenſere, quæ me haudquidquam movent; ni evidenti & firma ratione nitantur; præſertim cum ex illis, quas format *poſitionibus* nihil poſſit exſculpi adverſus me; qui nihil aliud ago, quam ut aſſeram; Dei voluntatem ab aſſignandis rerum formis non eſſe excludendam, & ad eam nihil antecedenter ſe habere. Sane enim non minus *naturæ actionum*, quæ objectum legis naturalis conſtituunt, quam aliæ quævis res *ab æterno fuerunt in Dei intellectu ſecundum eſſe cognitum*; id eſt, Deus ab æterno prævidit, qualis quæque res deinceps creanda futura eſſet: ſed ſimul etiam coguovit eas, tanquam ſuo tempore libere, adeoque concurrente utique ſua voluntate creandas, & tali natura dotandas. Eoque licet moralitas actionum objective in intellectu divino ab æterno fuerit; non tamen ſequitur; eam ut actu exiſteret, non habere a diſpoſitione & voluntate Dei. Cum inter ea, quæ objective ab æterno in intellectu divino eſſe dicuntur, hoc primo omnium loco ponendum ſit, quod quaſdam res ipſe creare vellet. Sic fit ſane *in puncto rationis naturæ actionis eſſe objectivum in intellectu Dei, poſterius quid convenientia ejus actionis cum lege aut diſconvenientia*; quæ ſecunda eſt Velthemii *poſitio*, id eſt, quando intellectum divinum ad modulum noſtræ rationis metimur, prius concipimus ipſum eſſe phyſicum actionis tanquam motus alicujus Phyſici, quam ejus convenientiam aut diſconvenientiam cum lege. Sed num id prohibet, quo minus affectiones morales actionis a convenientia aut diſconvenientia cum norma oriantur? Sic nec tertia *poſitio*, quod *natura actionis moralis ab æterno a Deo cognita fuit immutabile fundamentum realis convenientiæ cum lege naturæ aut diſconvenientiæ*, aliquid habet nobis adverſi. Nam naturæ actionum ideo a Deo tali modo, & cum tali habitudine formatæ ſunt, ut neceſſariam eum lege naturali convenientiam aut diſconvenientiam haberent. Sed *poſitio* quarta Velthemii fœdum continet errorem. *Convenientia*, inquit, *cum lege naturæ aut diſconvenientia fundamentaliter non pendet ab aſſignatione Dei, ſed aſſignatione Dei prior eſt noſtro concipiendi modo.* Id eſt, habilitas actionum, ſecundum quam neceſſario cum lege naturæ conveniunt aut diſconveniunt, non pendet ab aſſignatione & diſpoſitione Dei. Quis ergo alius præter Deum naturas rerum formavit? Aut num ipſæ ſeſe tali modo effinxerunt? Nimirum id agi apparet a Velthemio, ut munere Creatoris Deus dimoveatur; & res etiam quoad eſſentiam a Deo dependere negentur. Ratio quam adſtruendo ſuo abſurdo ſubnectit, ficulnea eſt: *Quia*, inquit, *noſtro concipiendi modo prior eſt actio, quam Deus cognoſcit ex ſua natura honeſtam vel turpem, poſterior eſt intellectio, qua Deus eam turpem intelligit.* Sed unde probabitur, noſtrum concipiendi modum, ex imperfectione intellectus noſtri reſultantem, aliquid præjudicare ordini & naturæ rerum a Deo conſtitutæ? Quin ineptus & nugatorius eſt ſenſus hujus rationis, niſi hoc modo explicetur; noſtro concipiendi modo Deus prius cognoſcit, quod in actione humana eſt phyſicum, poſterius id, quod in eadem morale eſt; quia illud ſubjecti, hoc adjuncti vicem ſubit. Sed quid hoc contra nos? Denique nec quinta ejus *poſitio* aliquid ad rem facit. *Natura actionis*, inquit, *quam intelligimus honeſtam aut turpem ante juſſum ſuperioris, adeoque citra ſuperioris impoſitionem, ſecundum eſſe cogni-*

Digitized by Google

cognitum, quod habet in Deo, eſt ipſe Deus immutabilis. Iſt eſt, Ideæ actionum humanarum, quæ objectum legis naturalis conſtituunt, in intellectu Dei ſunt ipſe Deus; quia nihil eſt in Deo, quod non ſit ipſe Deus, quippe cujus perfectio accidentia, & imagines velut heterogeneas reſpuit. Sed num ex hoc ſequitur: Ergo eſſentia & habitudo iſtarum actionum non eſt a Dei diſpoſitione? Aut uti Deus in ſe & ſua natura non dependet ab alio, ita & natura actionis humanæ ab alio non dependet? Nondum ergo VELTHEMIUS jejunis ſuis ſophiſticationibus effecit, quo minus deinceps quoque omnes creaturæ, non exſiſtentiam tantum ſuam, ſed & eſſentiam Deo tanquam primæ cauſæ in acceptis ferre debeant. Et ſi qui fuerunt Philoſophi aut Theologi, qui quaſdam naturas rerum a Deo quoad eſſentiam non dependenter finxerunt, omnino admittere coguntur principium aliud Deo coæternum, ni malint dicere, quaſlibet res habere naturas ſuas a ſemetipſis; quod non minus abſurdum eſt.

§. XVII. INDE circa iſthæc mea verba cavillanda occupatur VELTHEMIUS. *Deum uti omnia, ita & hominem liberrima voluntate creaſſe, cui conſequens eſt, in beneplacito ejuſdem fuiſſe, qualem homini naturam vellet aſſignare*. Puto ſatis clarum eſſe, id a me dici, a voluntate Dei Creatoris hominem & exſiſtentiam, & eſſentiam ſuam habere, ſeu quod ſit, & quod talis ſit. Si nondum capere poteſt VELTHEMIUS, quid hiſce velim, ablegabo ipſum ad Catecheſin puerilem, & explicationem articuli primi in Symbolo Apoſtolico; ubi profitemur, quod Deus nos creaverit, & quod nobis dederit corpus & animam, oculos & aures, *rationem* & omnes ſenſus. Cum eo autem, quod Deus homini rationem dedit, conjunctum eſt, quod quidam ipſius motus ſeu actiones omnino cum lege naturali conveniant, vel non conveniat. Id ſi homo non habet voluntate Dei, non opus eſt, ut Deo gratias agat, quod ipſum creaturam rationalem affinxerit, eoque nomine ad colendum iſtum ſeſe adſtrictum profiteatur. Quod enim nobis per ſe & ſua natura citra beneficium & voluntatem Creatoris adeſt, pro eo quomodo ipſi obligati queamus eſſe, non apparet. Fruſtra jactat VELTHEMIUS: *Naturam hominis eſſe æternam, non quaſi ab æterno homo Deo coexſtiterit, ſed quia immutabilis eſt connexio hominis cum tali natura, qualis eſt natura animalis rationalis ac ſocialis*. Aſt unde eſt illa immutabilis connexio, niſi a voluntate Creatoris, qui præter bruta animalia, etiam voluit creare animal rationis compos, quod vocamus hominem? Neque enim æternitas, quæ eſſentiis rerum tribuitur, Dei Creatoris voluntatem excludit. Et eſſentiæ rebus a Deo ſemel aſſignatæ ſunt immutabiles; quia & in hoc perfectio ſummi Entis relucet, quod modo quam maxime conſtanti operetur. Et omnino pro nobis facit locus MENDOZÆ a VELTHEMIO adductus (etſi alias id genus hominum auctoritas parum ponderis apud me habeat:) *Eſſentiæ rebus conveniunt neceſſario, quia Deus volens producere hominem*, id eſt, animal rationale ac ſociale, *non poteſt illi tribuere eſſentiam, lapidis*, id eſt, corporis anima & organis deſtituti, *quia non faceret hominem, ſed lapidem*. Id eſt, qui propoſuit ſibi producere animal rationale, & eo ipſo produceret corpus anima & organis deſtitutum; is vel propoſito ſuo per imprudentiam aut impotentiam excideret, vel abſurde ſibi repugnantia vellet, quorum utrumque a perfectione divina abhorret.

§. XVIII. INCASSUM inde cavillatur VELTHEMIUS id, quod ego ſcripſeram: *Videmus quotidie bruta tales actus exercere citra peccatum, quibus homo patratis graviſſimo ſe ſcelere erat obſtricturus*; verbi gratia, occidendo, promiſcue coeundo. *Non quod motus phyſicus hominis & bruti in ſe differant, ſed quia moralitas, quæ actionibus hominum per legem eſt impoſita, a bruti actibus abeſt*. Sane & ipſe, dum rationem a brutis abeſſe ſubjungo, utique ſatis innuo, ſimilitudinem actus phyſici in homine & bruto eſſe intelligendam, excepta ratione. Ipſam tamen rationem, ni ſenſu & cognitione legis imbuta foret, citra reflexionem ad legem in hominis actionibus moralitatem deprehendere non poſſe, in aprico eſt; quia contradictionem implicat, norma non cognita aliquid tanquam normæ conveniens apprehendere. Nam poſſent quidem eo caſu actus iſti conſiderari ſub notione utilis aut inutilis, proficui aut no-

xii,

xii, nequaquam autem ſub notione honeſti & turpis, quod relationem ad legem notat. Et falſiſſimum eſt, poſita hac rationis conditione, nihilominus adeſſe omnia, quæ ad cognoſcendam moralitatem requiruntur. Nam, ut ſub debita correctione retineamus exemplum a VELTHEMIO allatum de furto, adeſſet quidem tunc attrectatio rei, quam quis in uſus ſuos ſepoſuiſſet invito ſeponente: (nam non data lege proprium & alienum non daretur: quippe cum dominium humanum nitatur pacto, cujus firmitas ex lege eſt:) daretur etiam natura ejus actus, ut nempe irritaretur is, cui ea res auferretur, aut violentam rei defenſionem, aut læſionem auferentis; ex quo ſequeretur relatio ad rationem legis ignaram, quæ apprehenderet eam actionem, tanquam rixæ, & pugnæ, & comitantium hanc malorum occaſionem. Sicuti bruta quoque, ſi auferatur cibus, quem ſibi deſtinarant, ad lædendum irritantur: eoque imbecillior canis robuſtiori cibum eripere timet. Sed ſi nulla exſiſteret lex, quæ iſtum actum ſub nomine furti vetaret, impoſſibile foret rationi eam ſub notione turpis, id eſt, a lege diſcrepantis concipere. Nam morſibus & calcibus inter ſe decertare apud bruta quidem nihil turpitudinis habet. Imo inter homines, poſito ſtatu belli, in quo lex dominii ſilet, tunc certare odiis, tunc res rapuiſſe licebit. Sic, verbi gratia, poſito, diætam nulla lege adſtringi, ſana ratio humana capere poteſt, eſum graminis nutritioni eſſe ineptum. Sed ut eundem turpem quoque concipiat, fieri non poteſt.

§. XIX. VALDE quoque ſatagit Noſter circa torquendum locum ARISTOTELIS Nicom. II. 6. a GROTIO citatum L. I. c. 1. §. 10. ſed non tam ut ſolidi quid afferat, quam ut præſidium in profeſſione ſtuporis & impudenti negatione collocare videatur. Et ſenſus quidem iſtius loci eſt planiſſimus, alibi jam a nobis expoſitus. Sane ARISTOTELES ibi non docet, dari affectus aut actum vitioſum citra omnem reſpectum ad legem: verum affectus dari aſſerit malos & turpes, qui non demum propter exceſſum & defectum, ſed etiam intra mediocritatem conſiderati legibus repugnant. Nam etiam mediocriter aut modice invidere, malevolum eſſe malis alienis lætari, vitioſum eſt. Unde & vocabula dantur, quæ vitioſitatem iſtius affectus ſtatim connotant. Sicuti & dantur vocabula actionum, quæ non notant nudum & indifferentem motum phyſicum, ſed motum cum vitio conjunctum, ſeu actionem vitioſam & legibus repugnantem. Ex hiſce dixi non conſequi; Ergo dari affectus aut actiones in ſe turpes, ſine reſpectu ad legem, cum illud ipſum vitium, quod ei affectui aut actioni ineſt, ex diſconvenientia cum lege proveniat. VELTHEMIUS tamen pro imperio hanc conſequentiam valere jubet: ἐπιχαιρεκακία aut invidia in ſe mala eſt, nec demum vitioſa fit propter exceſſum aut defectum: Ergo vitium illud non oritur ex diſcrepantia a lege. Simulque pronunciat, vocabulum *in ſe* hoc loco opponendum reſpectui ad legem, *exceſſum* autem & *defectum* notare convenientiam & diſconvenientiam cum lege. Et quia videbat, hac explicatione nihil dari ſtolidius, & a ratione, & mente ipſius ARISTOTELIS alienius; igitur ne quis contra hiſcere audeat, ſacroſanctum ſuum decretum interponit. *Sic enim intelligi hæc verba debent*, inquit. Aſt ego contra dico: ea verba ſic intelligi non poſſe nec debere. Uti creditis Quirites?

§. XX. CÆTERUM ut ego clarius oſtenderem, locum citatum ARISTOTELIS contra meam ſententiam nihil facere, operoſe explicavi, *vocabula iſta, verbi gratia, malevolentiam, impudentiam, invidiam, adulterium, furtum, homicidium, &c. non notare nudos & meros motus phyſicos, quos nos indifferentes pronunciamus, ſed motus phyſicos una cum aberratione a lege, adeoque actiones quam maxime morales*. Sed uſque adeo nihil effeciſſe me apud VELTHEMIUM video, ut dum circa clariſſima ſtuporem ſuum obtendit, in longe majores abſurditates, & nugaciſſimas cavillationes provolvatur. Ac primo quidem putide inculcat, ſermonem eſſe de actibus voluntariis, quaſi ea res unquam in controverſiam veniſſet. Sane & ipſiſſimi motus voluntatis, abſtrahendo ab omni lege, verbi gratia, velle, nolle, appetere, averſari, non minus quam aliarum facultatum motus indifferentes ſunt. Dein ſtolide & contradictorie ſtatum controverſiæ format, dum dicit: *Quæſtio eſt, an adulterium* (hoc enim exempli cauſa adſu-

mit,)

Digitized by Google

mit,) *per ſe ac citra reſpectum ad legem ſit turpe?* Nam manifeſte contradictionem involvit quærere: An adulterium, quod eſt actus legi repugnans, ſit turpe citra reſpectum ad legem? cum legi repugnare ad eſſentiam & definitionem adulterii ſpectet. Perinde ac ſi quærerem, num homo citra reſpectum ad rationem, & ab eadem abſtrahendo ſit rationalis. Enimvero ſi in adulterio conſideremus id, quod remaner ſemota ἀνομίᾳ, ſeu moralitate & aberratione a lege, adeoque merum actum phyſicum, ad quem etiam Deus tanquam conſervator naturæ concurrit; dicimus illum actum mere phyſicum eſſe moraliter indifferentem. Eſt autem ille actus mere phyſicus in adulterio, miſceri eidem, cui miſcetur & alter, cui tamen nullum in eam peculiare jus competit. Quæ quidem eſt definitio non adulterii, ſed actus ſeu motus illius phyſici, qui adulterio tanquam materiale ſubſternitur. Huic autem actui mere phyſico ſi accedat morale, ſeu illud, quod ex aberratione a lege provenit, tunc illa commixtio ſit pollutio, id eſt, impura & turpis commixtio, quia exercetur in alienam uxorem, id eſt, in talem, in quam per leges ſoli marito jus, ut cum ea miſceretur, erat quæſitum. Unde patet, quam ſtupide aut improbe Velthemius quæratur, a me ſtatum quæſtionis mutari. Non enim quæſitum aut dubitatum unquam fuit a me; an adulterium per ſe, id eſt, lege naturali, turpe ſit, quippe cum natura humana ſit ita a Deo formata, ut adulterium non poſſit non eidem diſconvenire. Sed id quærebatur, an remoto omni reſpectu ad legem, ſeu ſi ſepares ab adulterio, quæ ex ἀνομίᾳ ſeu aberratione a lege ei accedunt, & retineas illud ſolum, quod in iſto actu eſt phyſicum, in eo motu phyſico aliquid turpe ſit. Hoc eſt, quod nego; ſed & illud ſimul nego, iſtum actum mere phyſicum ab ἀνομίᾳ abſtractum, adulterium eſſe, aut eo vocabulo recte appellari. Fieri enim poteſt, ut duo viri eidem fœminæ miſceantur, ſed ut tamen, variantibus requiſitis lege determinatis, alia ejuſmodi commixtio ſit adulterium, alia licita, alia alio vocabulo veniat. Sic ſi duo viri ſoluti eidem ſcorto miſceantur, non adulterium eſt, ſed ſimplex ſcortatio. Sic rem habet quis cum uxore alterius, quam poſt ab iſto repudiatam ipſe in matrimonium ducit; huic par pari refert prior maritus. Hoc caſu concubitus unius ejuſdemque cum eadem fœmina, nunc licitus eſt, mox adulterium evadit, & vice verſa. Actus phyſicus heic idem, ſed accedente legis determinatione diverſæ indolis actus morales inde proveniunt. Puto non nimis acri opus eſſe ingenio, ut intelligatur, quid proprie in controverſia ſit, & quam ſtulte cum propria umbra luctetur Velthemius, cujus nugas preſſe excutere cum ſummo tædio eſt conjunctum. Quam furioſum enim eſt, quod dicit: *totum meum ſcrupulum huc redire: Si concubitus cum alterius uxore non eſt adulterium, niſi lex alii uxorem prius addixerit, ſequitur, quod citra reſpectum ad legem adulterium non ſit turpe.* Ubi quæſo hujus delirii veſtigia in meis ſcriptis deprehendiſti, Velthemi? An non intelligis ad aſſerti contradictionem involvere; eſſe alterius uxorem, antequam lex eam certo viro addixerit? Nam uxor eſt ſocia thori legitima, & cujus poſſeſſio ſoli marito eſt addicta. Et eo ipſo dum aliqua ſit uxor, leges eam ſoli merito addicunt; & quæ alicui viro ſoli per leges addicitur, eo ipſo uxor ſit. A lege inquam, eſt conditio & obligatio uxoris, & quod, ſi alius cum ea concumbat, adulterium admittatur. Ea antequam leges fœminam alicui viro ſoli addixerint, ea ipſius uxor non eſt, nec in ea adulterium patratur. Ineptiæ autem ſunt pluſquam pueriles, putare, aliquam prius fieri uxorem, & poſtea, cum jam uxor facta eſt, ſoli viro per leges addici. Quid porro cerebri in illo eſſe credamus, qui quærit: *Quiſnam ſuperior inter homines ſegreges & extra civilem ſocietatem conſtitutos, uxorem marito addicat, num homo, an Deus?* Credo, nullum ruſticum in tota Thuringia tam ſtupidum eſſe, quin reſpondere norit; a Deo tanquam auctore legis naturalis, & per hanc legem marito ſoli uxorem addici. Atqui reponit Velthemius, *liberrimo utriuſque conſenſu uxor hujus mariti* (in ſtatu illo ſegrege extra civitatem) *proprie facta eſt.* Sed num inde ſequitur: Ergo lex divina naturalis uxorem marito non addicit? An non in civitatibus quoque liberrimo viri & fœminæ conſenſu matrimonia contrahuntur? An ſolus omnium mortalium Velthemius ignorat, pacta, mutuo quamvis

Digitized by Google

vis conſenſu inita, firmitatem & ſanctimoniam ſuam a lege habere? Denique frivola plane eſt illa ſubtilitas, *qua lex quidem antecedenter ſe ad adulterium habere admittitur, ſed non tanquam fundamentum, verum tanquam nuda conditio, eoque turpitudo adulterii utique antecedenter ſe habeat ad voluntatem legislatoris adulterium vetantis*. Quis enim nudam conditionem antecedentem vocaverit, quod dum Deus indolem generis humani ita formavir, ut eidem utique congrueret, ſociam generationis uni eſſe addictam, id ut obſervaretur, lege in ipſa creatione lata ſanxerit, & contra hanc legem patratum concubitum adulteril nomine damnaverit? Ergo per tædioſas ſuas nugas nondum evicir Velthemius, quo minus lex naturæ, quæ eſt decretum & juſſum Dei Creatoris, ſe antecedenter ad moralitatem in quibuſvis actibus humanis habeat.

§. XXI. Monveram deinde ego, *non videri* Grotium *rem recte expendiſſe, dum inter illa, ad quæ divina ſe potentia non extendit, eo quod contradictionem involvat, refert malitiam quorundam actuum humanorum; ſicuti ut bis duo non ſint quatuor a Deo effici non poſſit. Talem enim contradictionem non apparere in actibus juri naturali adverſantibus, qualis apparet, ſi bis duo negentur quatuor eſſe*. Hoc diſcrimen qui deprehendere non poſſit, eum ingenio valde infelici oportet eſſe. Nam ut res numerari poſſit, non opus eſt certa ejuſdem diſpoſitione, nec præcepto aliquo ſuperioris: verum eo ipſo, quo qualiſcunque res exſiſtit, una eſt. Si juxta hanc alia res exſiſtat, unum & unum eſt, quod compendii cauſa duo vocamus. Unum & unum ſi bis ſumatur, ſit unum, unum, unum, unum & unum, quod compendii cauſa quatuor appellamus. Unde qui negat, bis duo eſſe quatuor, negat idem eſſe idem. Ad ejuſmodi contradictionem reduci non poteſt turpitudo, quæ in actionibus humanis conſpicitur; quæ ut reſultare poſſit, requiritur tum, ut peculiari modo natura hominis ſit formata, tum ut lex tanquam norma actionum ipſi ſit poſita, ex cujus relatione demum illa qualitas moralis provenit. Cum ad hoc, ut res numerabilis ſit, nihil aliud requiratur, quam ut quocunque modo exſiſtat. Unde quod turpe eſt, non poteſt quidem non turpe eſſe; ſed ut quid turpe eſſe queat, id eſt a peculiari conditione humanæ naturæ, & coæva illi lege naturali. Ex quo fonte quicquid eſt per ſe & in ſe naturalis & intrinſecæ turpitudinis vel honeſtatis in actionibus humanis tamdiu derivabimus, quouſque Deus munere Creatoris & ſummi Legislatoris a Velthemio nondum fuerit dimotus.

§. XXII. Isthæc quanquam circa præſentem quæſtionem ſufficere poterant: tamen quia in iſta Diſſertatione Velthemius prolixam telam miſerarum ſophiſticationum ſubnectir, ad iſta quoque nonnulla reponam, num forte inflatiſſimus homo ad agnitionem ſuæ vanitatis adduci queat. Ac initio quidem a ſuæ ſententiæ ſectatoribus conatur removere incommodum illud, quo ipſos implicari pronunciaveram in *Apologia mea* quod nempe *qui ita crude jactant; quæ in ſe & ſua natura turpia ſint, lege naturali vetari, non conſtituant certum aliquod γνώρισμα, ex quo conſtet, an & cur aliquid in ſe turpe ſit; ſimulque quod non poſſint non hoc modo in circulum revolvi*. Adverſus hæc Velthemius primo reponit auctoritatem *Diſſertationis ſuæ de Primis moralibus*, quæ, uti reliquæ omnes ipſius, non tam conſcripta, quam per vomitum in chartam eructara videtur. Deinde huc confugit, quod prima principia probari nequeant: eſſe autem prima principia moralia; *per ſe & ſua natura honeſtum eſt expetendum, per ſe & ſua natura turpe eſt fugiendum*. Id quod non uno nomine ineptum nobis videtur. Nam in jam citara Diſſertatione hæc principia ſimpliciter ita erant expreſſa: *Honeſta ſunt facienda, turpia ſunt omittenda*. Nunc autem aſſuitur τὸ *per ſe & ſua natura*; cum tamen non ſolum ea, quæ poſitiva lege jubentur aut vetantur, utique facienda ſint & omittenda; ſed etiam id quam maxime in controverſiam veniat, an & quo ſenſu aliquid in ſe & ſua natura honeſtum ſit, aut turpe. Atqui alio loco oſtendimus, ea non eſſe prima principia, ut ut alias ſententiæ ſint veriſſimæ; quia ratio a priori reddi poteſt, cur homini neceſſitas incumbat honeſta faciendi, turpia omittendi. Denique in moralibus nil magni præſtitit, qui novit, honeſta eſſe facienda, turpia fugienda: cum hic præ-

cipuus

Digitized by Google

cipuus labor ſit inveſtigaſſe, quænam honeſta ſint, quænam turpia, & quodnam γνώρισμα ſit iſta liquido dignoſcendi. Quod quidem nunquam conſtituere poterit VELTHEMIUS, quamdiu nil niſi circulum ſuum crepare novit. Inde paris me vertiginis reum peragere inſtituit VELTHEMIUS, velut ex principio a me conſtituto idem proveniat circulus, & a me itidem obſcurum per æque obſcurum explicari. Nam *ſi quis ex me quærat, de quibuſnam neceſſario lege naturali diſponatur, me reſpondere, de iis, quæ neceſſario faciunt ad ſocialitatem hominis, aut eam turbant. Sin ulterius quis inſtet, quænam autem faciant ad ſocialitatem, nihil me habere quod reſpondeam, quam ea, de quibus lege naturali diſponitur*. Verum longe tibi hic abeſt calumniandi artificium VELTHEMI. Nam nuſpiam hæc propoſitio, *homini colenda eſt ſocialitas*, a me pro principio primo & indemonſtrabili, ac per ſe noto, & in quo demum ſubſiſtendum ſit, venditata fuit. Sed vocavi eam propoſitionem fundamentalem, ſeu, ad quam omnia præcepta legis naturalis, inprimis quæ alios homines ſpectant, reduci, & in eam reſolvi queant, quæ tamen ipſa ex obſervationibus, e natura rerum & hominum petitis, a priori demonſtratur. Sicuti & illa omnia, quæ ad ſocialitatem facere, aut eidem repugnare a me dicuntur, ex paribus obſervationibus deducuntur. Quod VELTHEMIUM latere non poterat, ſi vel legit ea quæ calumnianda ſibi ſumpſit, vel genuinum demonſtrandi modum intelligeret, cujus ipſum ignariſſimum eſſe patet. Unde & recte pronunciat, *abeſſe a ſe ut judicet*, illiſque judicium relinquit, *qui judicare poſſunt, & debent*. Et ſane quid indignius eſt, quam quod homo, qui nihil aliud per pluſculos annos Jenæ in lacunis Metaphyſicorum volutatus eſt, apud nos aliquid de ſtudiis hiſcere velit? Quod enim luculentius ſpecimen eſſe poterat triobolaris eruditionis, quam quod ad lectionem GROTII adſpiraturo, fundamenta *Logices & Metaphyſices* potiſſimum commendet; aut quod ultra dogmata Ariſtotelica in morali & civili doctrina progredi velle nefas judicet, aut quod ſententiam meam de demonſtratione tanquam Ariſtoteli contrariam rejiciat, cum tamen eandem in praxi exprimant Mathematici, penes quos ſolos hactenus demonſtrandi artificium fuit; niſi quod non ita pridem multi eruditi ad alias Philoſophiæ partes; & ad morales quoque doctrinas eandem applicare cœperunt. Quod autem primus ego ſim habendus, qui glaciem fregerit, viamque ad ſolidam de jure naturæ & gentium ſcientiam monſtraverim, id jactaſſe a me ſemper modeſtia abfuit, nec tanto unquam me ſum dignatus honore. Quid laboris hic exhauſerim, ipſe novi; quod operæ pretium fecerim, optimus & eruditiſſimus quiſque liquidiſſimo judicabit. Id ſane confido, ſi quam meritus ſum eo nomine laudem, fore, ut eam furialis calumniatorum factio mihi non detrahat; & ſi vivum livor premat, poſteritas ſaltem mihi decus meum rependet. Et tu VELTHEMI, non alio facinore ſuperſtes eris, quam quia a me vapulaſti.

§. XXIII. INDE ſpecimine quopiam oſtendere vult VELTHEMIUS, in doctrina a ſe propugnata utique dari γνώρισμα, ex quo liquido conſtet, an & cur aliquid in ſe ſit honeſtum & turpe. In exemplum adſumitur quæſtio: *Cur promiſſa ſint ſervanda?* Rationem ipſe hanc adfert: quia promiſſio eſt translatio juris in perſonam, cui fit promiſſio. Jus vero ſuum cuique tribuendum. Spero neminem, qui *judicium domi habet*, & qui *helleboroſus* non eſt, (en floſculos Velthemianos!) deſideraturum, ut cum VELTHEMIO id ratiocinium in formam ſyllogiſmi refingam. Enimvero etſi hanc ſententiam, *jus ſuum cuique tribuendum*, ego quidem veriſſimam norim; eam tamen ita comparatam nego, ut quis diſtinctam, claram, & ultimam rationem iſtius effati, *promiſſum eſt ſervandum*, inde perſpicere poſſit. Sed quia talis juris bruta non ſunt capacia, nec de illis dici poteſt, ipſis eſſe jus ſuum; aut iiſdem aliquid tanquam jus ſuum eſſe tribuendum: igitur merito quæritur, cur homini aliquod jus ſuum competat, quod ipſi omnino ab altero homine ſit tribuendum? Item, cur per promiſſum tale jus in altero producatur, cujus vi omnino quid ipſi ſit tribuendum? VELTHEMIUS ſine dubio reponet; fruſtra hoc quæri, cum nemini ignotum eſſe queat, alteri injuriam non eſſe faciendam; id quippe eſſe per ſe turpe, ſicut jus ſuum alteri tribuere per ſe honeſtum. Atqui hoc modo æque ac antea ignoro rationem hujus effati, *promiſſum eſt ſer-*

Digitized by Google

vandum; nec eo magis apparet γνώρισμα aliquod, & quidem univerſale, & ad omnes quæſtiones applicari idoneum, ex quo cognoſci queat, quare in ſe & ſua natura honeſtum ſit promiſſum ſervare. Ac niſi ad quæſtiones a me motas apte reſpondeatur, intelligi nequit, quare promiſſo non ſervato injuria fiat. Id quod tamen ex noſtra hypotheſi planiſſime, & ad captum etiam idiotarum deduci poteſt. Interim hoc monemus, etſi Grotiana definitio, ex Scholaſticorum lacunis hauſta, non niſi per circulum explicari poſſit; haud ideo tamen iſtum virum, cujus ingenio tam multa debemus, arguimus, quaſi is omnes quæſtiones per circulum explicet; Nam fieri poteſt, ut qui in generali aliqua quæſtione impingit, circa particularia rem acu tangat. Neque tamen ideo definitio illa redditur inculpabilis, etiamſi vel ſexcentæ quæſtiones adducantur, quæ a GROTIO recte deciſæ fuerint.

§. XXIV. ALIQUANDO tamen humaniter mecum videtur agere velle VELTHEMIUS, dum *lubentiſſime admittit, non peccare, qui ad quæſtiones de certis quibuſdam actibus reſpondet per convenientiam aut diſconvenientiam cum lege ſocialitatis homini a Creatore injuncta*. Ubi illud obſervari velim, ſi aſſumam aliquam propoſitionem, verbi gratia: fides eſt ſervanda, & eam ex hac ratione adſtruam, quia fides ad ſocialitatem neceſſario requiritur: cum dante VELTHEMIO fidem ſervare per ſe & ſua natura ſit honeſtum: utique & hæc propoſitio, quæ iſtius rationem continet, nempe de colenda ſocialitate, erit per ſe & ſua natura honeſta. Et tamen VELTHEMIUS dicere non veretur, *legem ſocialitatis homini a Creatore injunctam*. Cum in eo controverſia noſtra præcipue vertatur, quod ego voluntatem, diſpoſitionem & legem Creatoris iſtius perſeitate priorem eſſe adſtruam, nec *τὸ per ſe honeſtum aut turpe* legi Creatoris opponendum, ſed ſubordinandum contendam: ille contra per ſe & ſua natura honeſtum & turpe antecedenter ad voluntatem ſummi Legislatoris ſe habere clamitet. Verum mox, ne nimis erga nos liberalis fuiſſe videatur, adducto ſupercilio addit; *modo reſponſa ſua non venditet pro ſcientificis, id eſt, talibus, quæ ſolidam ſcientiam quærentibus ex aſſe ſatisfaciant*. Solidam autem ſcientiam quærunt illi, qui tam *candidos*, qualis VELTHEMIUS eſt, *nacti fuerunt manuductores*, & vere *πεπαιδευμένοι lectionique commendatiſſimorum auctorum aſſuefacti ſunt*, id eſt, qui ex *Toleto* & *Zabarella* doctrinam analyticam hauſerunt, & per omnem ætatem in luto Sophiſtarum, & qui quintas inde eſſentias extraxerunt, volutati ſunt: Hac ſcilicet via ſola itur ad aſtra.

§. XXV. INDE culturam ſocialitatis, a nobis in fundamentalis propoſitionis locum aſſumptam, carpit VELTHEMIUS, quaſi hoc modo nulla ſtatuantur officia erga Deum & ſeipſum. Enimvero qui librum meum non ſolo calumniandi animo inſpexit, facile deprehendit, mihi præcipue propoſitum fuiſſe, officia hominum erga ſe invicem tradere, & quid juris inter homines mutuo exerceatur; cui fini nullum commodius principium adſumi, quam ſocialitatem poſſe, in aprico eſt. Et eam ob rationem caput de Religione Naturali in eo libro nuſpiam extat. Hoc quippe conſectarium eſt doctrinæ naturalis de Deo, quam alii ad Philoſophiam primam referunt, alii peculiari diſciplina ſub vocabulo Theologiæ Naturalis adornant; eoque nativam velut ſedem in diſciplina Juris Naturalis non ſortitur. Sed cum poſtea in uſum juventutis officia hominis & civis juxta legem naturalem in compendium redigenda forent, caput de Religione Naturali ex illa ſive Theologia Naturali, ſive Philoſophia prima mutuo ſumſi, & in eum libellum tranſtuli. Quod eo minus heterogeneum debet videri in ea diſciplina, ubi cætera omnia ex ſocialitate deducuntur; quia non ſolum lex naturalis a Deo vim atque auctoritatem legis nanciſcitur; ſed & quia Religio naturalis in hac diſciplina, prout ea a nobis adornata fuit, eo tantum modo conſiderari poteſt, prout humanæ ſocietatis vinculum, & velut coagulum eſt. Nam de Religione tradere, prout ad ſalutem æternam adquirendam ſpectat, aut prout illa circa hominem in ſtatu integritatis ſeſe habuit, Theologorum eſt, in quorum meſſem falcem mittunt, qui cum VELTHEMIO *finem Philoſophiæ moralis ſalutem æternam animæ* dictitant. Officia autem hominis erga ſeipſum partim ex religione, partim ex lege ſocialitatis fluunt, ita ut ni homo ſervus

Dei,

Digitized by Google

Dei, & membrum ſocietatis humanæ eſſet, ipſius nulla erga ſemet officia intelligi poſſent. Quæ cum a me jam expoſita ſint in libello de *Officio hominis & civis* L. I. c. 3. §. 13. mirum tamen eſt, vociferante VELTHEMIO auditorium Jenenſe hac immani calumnia reboaſſe; *me nulla agnoſcere officia hominis erga Deum & ſeipſum*. Ex dictis porro facile diſpellitur calumnia, qua iſthæc verba *præfationis* in opere noſtro impetuntur; quod *nondum* valeam *diſpicere*, *quænam ſit illa morum honeſtas ubique & extra ſocietatem*, *hoc eſt*, *reflexionem ad alios homines obſervanda*. Nam puritas illa animi, & internorum motuum ſanctimonia, quam maxime etiam ſocietatis humanæ bono exuberat, & quo quis decentius erga Deum ſe geſſerit, eo religioſius idem officia erga homines obſervabit. Unde & divinus Scriptor hac nota dilectionem Dei agnoſci jubet, ſi quis fratrem ſuum diligat; & mendaces proclamat, qui amore Dei ſe jactant, cum fratres ſuos odio proſequantur. Fuit etiam qui objiceret exemplum hominis ſolitarii, qui extra ſocietatem humanam conſtitutus, utique peccaturus ſit, Deum in illa ſua ſolitudine blaſphemando, cum brutis corpus commiſcendo, aut vitam ſibi adimendo, etſi ſocietati, abs qua ſemotus degere præſupponitur, nihil incommodi inde afferatur. Sed uti quid circa blaſphemiam & αὐτοχειρίαν reſpondendum ſit, ex ſuperioribus facile apparet: ita commixtio cum brutis utique ſocialitati repugnat. Quin & illa ipſa vita ſolitaria, ni ob commodum humanæ ſocietatis ſit ſuſcepta, legi naturali repugnat. Nam ad hoc, *ut quis abſque ullis impedimentis tanto majori ſtudio*, *pietati & precibus ad Deum incumbat*, opus non eſt *a conſortio hominum*, *& impii hujus mundi ſegregare ſe*, *vitamque ſolitariam ſocietati anteferre*. Quaſi non in vita quam maxime ſociali locus ſit precibus fundendis, aut quaſi pietas commodius inter feras ſylveſtres, quam homines exerceatur. Add. Matth. V. 14. 15. 16. Quin & rectius thalamum quam eremum cogitat, cui de tanta fœditate patranda in mentem venire poteſt. Pariter quod adducitur de Adamo ante Evam conditam, cujus innocentia & pietas a ſocietate, quæ nondum erat, menſurari non potuit, nihil habet difficultatis. Additur, ſi omnis honeſtas ad cuſtodiam ſocietatis referenda foret, tunc fas fore, verbi gratia, urgente fame, ut aliqui ſeſe interimant, quo ſocietati multitudine laboranti conſulatur: probandum factum Lacedæmoniorum juvenes promiſcue cum uxoribus concubituros mittendum apud JUSTINUM L. III. c. 4. laudandam communionem omnium rerum Platonicam. Enimvero hic caſus partim inepte ad præſentem quæſtionem applicatur, partim confundunt bonum particularis cujuſdam ſocietatis cum ſocialitate; cum haudquaquam ex illo, ſed ex hac officia hominum inter ſe deducantur; multo minus pro regula honeſti haberi queat, quod quis per ſtoliditatem ex uſu certæ ſocietatis fore crediderit. Sic ſane omnes particulares ſocietates ad honeſtatem metiendæ ſunt, non vice verſa; nec eo minus tamen quid homini adverſus hominem honeſtum ex ſocialitate colligere licet. Ex qua itidem antecedenter judicari poteſt, quæ peculiaris ſocietas bona aut mala appellari debeat. Denique & in ſuperioribus ſatis oſtenſum fuit, non repugnare, fundamentalem juris naturalis propoſitionem eſſe, hominem debere ſociabilem eſſe; & hujus propoſitionis evidentiam atque neceſſitatem ex contemplatione humanæ naturæ exſplendeſcere. Unum tamen fateor, noſtræ methodo deeſſe, quo VELTHEMII decreta ſolide fulciuntur. Hic enim cum fateatur, doctrinam ſuam moralem, quam ex probatis & receptis ſcriptis, viva voce hauſit, tandem in haſce propoſitiones reſolvi. *Eſt per ſe honeſtum ac ſua natura*, *adeoque expetendum*, *faciendum*: *Eſt per ſe turpe ac ſua natura*, *adeoque fugiendum*, *omittendum*: ut ſtupidos illos homines protelet, qui viam iſtam in circulum revolvi arguunt, & rationem noſſe cupiunt, cur hoc vel illud per ſe honeſtum aut turpe dicatur: *fuſtes* demum potius illis quam rationes intentandas pronunciat. Ubi miror, VELTHEMIUM uſque adeo a gravitate Patriarchæ ſui NICOLAI BECKMANNI degeneraſſe, ut ad ruſtici alicujus inſtar fuſtibus depugnare cupiat; cum tamen hic egregius vir omni annorum genere, ſpectante & pollicem premente Domino Epiſcopo PETRO VVINSTRUPIO in hujuſce aula Lundenſi cum circumforaneo laniſta tantus Doctor & Profeſſor glorioſe decertaverit; ejuſque artis fiducia litem, quæ ſibi a me propter impreſſum Indi-

Digitized by Google

cem Novitatum intentabatur, duello maluerit, quam ſententiæ judiciali decidendam committere. Enimvero ego ultimam rationem doctrinæ meæ a fuſtibus aut gladiis petere haudquicquam conſtitui. Qui rationes meas capere non poteſt, aut non vult, non habet, quod cuti ſuæ metuat. Neque uſque adeo operam & oleum me perdidiſſe judico, ut non ſpes mihi ſit, fore ingenia recta & præjudiciis non diſtorta, quæ citra metum fuſtium ſcipta mea ſint æſtimatura. Quod ſi quis tamen tabellis ſuis & collegiis manuſcriptis, quibus inſuevit, immori malit, ego ſane neque indignor, neque invideo. Quin ultro omnes Bibliopolas oro obſecroque, ne mea ſcripta deinceps in illa loca apportent, ubi Aſinii Tenebrionis ſectatores rerum potinntur.

§. XXVI. Multa quoque blaterat Velthemius circa hæc verba *Apologiæ* meæ: *Ex quo & aliud horribile abſurdum conſequitur: ſi nempe datur aliquid honeſtum & turpe in ſe antecedenter ad Deum, vel admittendum eſſe fatum Stoicum, cui & ipſe Deus ſit alligatus; vel dari aliquod principium Deo prius aut coæternum, formas rerum quaſi determinans & ſpecificans, cui ne Deus quidem contravenire poſſit aut debeat*. Quia cum homine ſtupido mihi res eſt, aut qui ſtuporem ſimulat, ut calumniandi occaſione deſit, tentabo, an efficere poſſim, ut vim ratiocinationis meæ capere queat. Mea igitur ſententia eſt, moralitatem actionum humanarum, & habitudinem illam, juxta quam aptæ ſunt honeſtæ aut turpes vocari, eſſe a Deo, ejuſque definitione & determinatione petendam, abs qua nullo modo ejuſdem voluntas excludi queat. Valthemius contra contendit, eam moralitatem antecedenter ſe ad voluntatem Dei habere. Heic ego repono: Si illa moralitas non refertur ad auctorem Deum, tanquam Ens liberum, cum illa utique a ſeipſa eſſe nequeat, neceſſum eſſe, ut ſit ab alio principio extra Deum. Jam autem non apparet, quodnam aliud principium heic fingi poſſit, præter fatum Stoicum, aut principium Deo prius aut coæternum, formas rerum determinans: id eſt, ut vel dicatur, actiones humanas moralitatem habere ex immutabili fato, ſive ex indeclinabili rerum ſerie, neſcio unde producta, cui etiam ipſe Deus ſit alligatus; vel ut alius præter Deum ſit, a quo formæ rerum ſint productæ. Utrumque abſurdum ego pronuncio, quia per id Deus Creatoris & ſupremi rerum arbitri munere dimovetur. Heic igitur Velthemius id primo faſtidit, quod fatum Stoicum, aut principium Deo coæternum *horribilem abſurdum* vocarim. Nam ipſe rem leviculam putat, Deum abnegare, omnium rerum Creatorem, modo perſeitas ſua ſalva perſtet. Dein diſplicet, quod non diſtinctius explicarim, quid per fatum Stoicum intelligam, quippe de quo diverſæ ſint eruditorum opiniones. Atqui moris mihi non eſt, quacunque occaſione locos communes expilare; & quæ addidi verba, *cui & ipſe Deus ſit alligatus*, ſatis, quale fatum intelligam, arguunt. Hinc miſerrimus & vere deplorandus Sophiſta delirat; me, quod fati Stoici mentionem fecerim, id velle inde concludere, quod qui peccant, ex fatali neceſſitate peccent, & culpam a ſe in fatum amoliri queant. Hanc enim conſequentiam nectunt illi, qui fatum Stoicum admittunt. (*Nemo ſit fato nocens, eſt apud Senecam.*) Atqui ego fatum Stoicum ſeu a Deo independens rejicio, & horribile abſurdum pronuncio. Quid ergo mihi cum conſequentiis, quas ejus fati defenſores nectunt? Præterea negat Velthemius, Grotium, & qui eandem heic cum ipſo fovent ſententiam, ſtatuere aliquod principium extra Deum exſiſtens, eique coæternum, a quo intrinſeca honeſtas aut turpitudo actionum dependeat. Aſt ego nuſpiam dixi, eos expreſſe id ſtatuere: ſed hoc dico, id *conſequi* ex ſententia eorum, ſiquidem τὸ *per ſe & ſua natura* diſpoſitioni & determinationi divinæ opponant. Sæpe autem contingit, ut quis theſin aliquam aſſerat, cujus abſurdam conſequentiam non prævidet; ſæpe ut hanc inde fluere neget, cæteri aſſerant. Addit, *a ſuæ ſententiæ defenſoribus neminem in dubium vocare, diſcrimen honeſti & turpis a Deo, ejuſque definitione & determinatione petendam eſſe*. Credas jam Velthemium ſapere velle. Sed quod una manu videri voluit dediſſe, altera mox iterum eripit. Statim enim addit: *Modo hoc admittatur, quod a Deo aliter honeſtas ac turpitudo actuum determinari nequeat, niſi ut horum iſtorumve actuum, quos per ſe & ſua natura hone-*

ſtos

ſtos ſtatuimus, *natura fert*. *Quales intellectus Dei ſapientiſſimus agnoſcit actus*, *tales judicat*, *ut tamen in puncto rationis ſemper prior ſit turpitudo actus*, *a Deo facta definitione ejus turpitudinis atque determinatione*. Atqui hoc ipſum jam maxime quæritur, unde ſit illa natura actuum, cui determinatio divina attemperare ſeſe debuerit? Ego dico, hanc naturam actuum itidem eſſe a determinatione Dei, utpote qui hominis naturam ita formavit, ut & legis eſſet capax, & quæ naturalis vocatur lex, omnino cum ejus conditione quadraret. Nam nemo utique præter Deum homini dedit, ut talem haberet naturam, ut talis actuum ab ipſo exercendorum eſſet indoles. Cum autem Deus hominem crearet, cum talem ipſi, ejusque actibus naturam daret, quam maxime voluntarie agebat. Igitur moralitas illa actuum humanorum ad voluntatem Dei antecedenter ſe habere falſo dicitur. Equidem quales actus Dei intellectus agnoſcit, tales judicat; ſed tales & non alios, taliter & non aliter agnoſcit, quam quales creare conſtituit: id eſt, agnoſcit actus, qui legis naturæ objectum conſtituunt, omnino naturæ humanæ congruere, vel non congruere, ſed & hoc agnoſcit, actus illos eam habitudinem cum natura humana obtinere, quia ipſe ejuſmodi creaturam libero creare conſtituit. Unde falſum eſt, quod in puncto rationis turpitudo actus prior ſit definitione a Deo facta. Sed primo omnium concipitur homo tanquam creatura rationalis a Deo libere producenda. Inde concipitur habitudo ipſorum actuum, ad normam dirigi aptorum. Poſt hanc lex, tanquam norma, ad quam actus iſti neceſſario referendi & dirigendi ſint, ac demum concipitur honeſtas & turpitudo, tanquam affectiones actuum ad normam relatorum. Aliud punctum rationis heic comminiſci, aut ordinem hunc intervertere, contra rationem eſt. Quicunque igitur naturam illorum actuum, de quibus ſermo eſt, ad actorem Deum referunt, ab ipſo in creatione hominis ita adornatam, illi mecum conſentiunt. Qui autem actus illos habitudinem & indolem ſuam non a divina definitione, determinatione, & voluntate habere contendunt, illi viderint, quem ſibi creatorem velint adoptare. Sane neque Velthemius, neque univerſa iſta factio hanc mihi perſuaſionem nunquam eripiet, me Deo debere, & quod ſim, & quod homo ſim, & quod creatura ſim legis capax, & quod quidam motus mei voluntarii eam habeant indolem, ut omnino adaptandi ſint ad normam, quam Deus in creatione mihi injunxit; & quod actus meus, ſi ad eam normam quadret, honeſtus & bonus; ubi ab ea diſcrepet, malus & turpis ſit; & denique quod aliquid horum antecedenter ad Deum ſe habere qui aſſerat, in Deum Creatorem ſit injurius.

§. XXVII. Tandem atrocem quoque oppugnationem ſubeunt, quæ ſuper neceſſitate in actionibus moralibus verſante propoſueram; eam nempe eſſe *non abſolutam*, *ſed hypotheticam*, *ſupponentem creationem animantis rationalis*, *quam nemo eſt*, *quin liberrimæ voluntate Dei adſcribat*. Heic ut appareat omnem Velthemii conatum fruſtra in aerem effundi, obſervandum eſt; eum locum a me opponi verbis Grotii L. I. c. I. §. 10. quod actus, circa quos lex naturalis verſatur, *a Deo neceſſario præcepti aut vetiti intelliguntur*. Quæſtio igitur eſt, qualis heic neceſſitas ſit in ordine ad Deum, ſeu quale genus neceſſitatis Deum ſubegerit, ut circa actus iſtos legem ſtatueret? Ego reſpondeo, eam eſſe non abſolutam, ſed hypotheticam, quia ſupponitur a Deo animal rationale liberrima voluntate creatum. Poſito enim, Deum libere voluiſſe creare animal rationale, non potuit non circa certos illius actus lege diſponere; quia alias voluntas Dei ſibi ipſi repugnare fingeretur. Adeoque non abſolute neceſſarium fuit a Deo legem naturalem ferri; ſed ea neceſſitas orta fuit ex ſuppoſitione actus, abs Deo liberrima voluntate ſuſcepti, nempe ex creatione hominis. Quæ autem neceſſario conſequuntur actum libere & contingenter ſuſceptum, illa utique ex neceſſitate non abſoluta, ſed hypothetica fieri dicuntur. *Si currit*, *movetur*, eſt exemplum neceſſitatis hypotheticæ a Velthemio poſitum. Antequam quis curſum libere ſuſciperet, neque currere, neque moveri neceſſarium ipſi erat; poſito autem curſu libere ſuſcepto, non poteſt non ſimul exſiſtere motus. Sic antequam Deus crearet hominem, neque creare hominem, neque legem naturæ ferre Deo neceſſarium erat.

Digitized by Google

Sed poſito, creationem hominis ab eo libere ſuſceptam, non potuit non lex naturæ ſimul ferri. Sic ut ſperem, me applicationem hujus termini auguſtiſſimis imperii Metaphyſici Monarchis ſatis approbare poſſe. De hac ergo ſpecie neceſſitatis circa actiones morales verſantis, quatenus nempe ad Deum illa refertur, unice mihi ſermo fuit. Aſt ſi alio modo formetur quæſtio, aliam quoque emergere oportet reſponſionem. Si enim eam ad hominem referam hoc modo; quæ neceſſitas homini inſit ad actus iſtos obſervandos aut omittendos? reſpondetur, eam eſſe neceſſitatem quam vocant obligationis. Sin præciſe quænam de cohærentia affectionis moralis cum certa actione humana, verbi gratia, honeſtatis cum honore parentum, turpitudinis cum adulterio: ſeu quænam ſit illa neceſſitas, qua parentes honorare honeſtum, mœchari turpe ſit: reſpondetur, eſſe neceſſitatem abſolutam in genere morum, quæ contradiſtinguitur neceſſitati abſolutæ in genere naturæ, qua affectiones phyſicæ cum rebus naturalibus, verbi gratia, vis comburendi cum igne, conjunguntur. Quæ duo genera neceſſitatis in hoc differunt, quod hæc nil aliud præſupponat, quam actum creationis, quo rebus ejuſmodi natura eſt a Creatore inſita; illa autem præterea ſuperioris impoſitionem & legem prærequirat. Ex quibus manifeſte apparet, a VELTHEMIO primam illam quæſtionem, de qua mihi ſermo eſt, cum poſtrema confundi. Quod utrum per imprudentiam factum ſit, an vero ut anſam arriperet tam abſtruſæ eruditionis Oceanum exonerandi, ſimulque proterve mihi inſultandi, dubium eſt. Sane uti cucurbitas lippire, & toto cœlo a ſententia mea aberrare iſti homini inſolitum non eſt; ita ſplendidum & ſe dignum finem ut diſſertationi ſuæ imponeret, operam dediſſe videtur; dum ea occaſione per aliquot paginas doctrinam de neceſſitate, ſexcentis tabellis expoſitam, & quam lenæ paſſeres quoque cantillant, non minore eloquentiæ torrente evolvit, quam agyrtæ virtutes adipis murium Alpinorum ſolent. Hinc ſublato immenſum ſupercilio & acerbitate plane Orbiliana imperitiam genuinæ, ac divinitus apud Jenenſes ſancitæ Metaphyſicæ mihi exprobrat, in quam impingendo graviſſimo me læſæ Majeſtatis pedanticæ crimine adſtrinxerim. Ad quam accuſationem paucis repono; ex ſupra dictis manifeſtum eſſe, in quæſtione a me propoſita terminum neceſſitatis hypotheticæ proprie, & ex uſu omnium Metaphyſicorum fuiſſe adhibitum; ſed quod VELTHEMIUS aliam quæſtionem ſubſtituerit, cui iſte terminus non quadraret, culpam nullam penes me eſſe. Deinde, ſi vel maxime ego terminum aliquem Scholaſticum aliter accepiſſem, quam tabulis Stahlianis, velut æterna Parcarum lege, ſancitum eſt; num tamen ideo tam inficeto more inſultari par erat viro, cui oblatraſſe unicam ſibi viam ad qualemcunque famam adquirendam ſufficere VELTHEMIUS judicavit? An tantus ideo tumultus excitandus, ac ſi de Eccleſiæ & reipublicæ ſalute ageretur? Præſertim cum omnem illam ſapientiam Velthemianam, cujus præcipuam partem *Inſtitutiones Logicæ* ſui affinis, & *Tabellæ* STAHLIANÆ abſolvunt, plane ignoraſſe, aut ſaltem ejus notitiam diſſimulaſſe apud ſolide eruditos, & quibus me ac mea ſcripta potiſſimum approbare gaudeam, non magis rubori ſit, quam aulico cuipiam, quod hircum non oleat. Sed ut quod res eſt, fatear, juvenilibus annis, & cum ſtudia impetu potius quam judicio tractarem, non paucas bonas horas in ea Philoſophia, cujus pulchritudine VELTHEMIUS attonitus ſtupet, me perdidiſſe memini. Quin & cum Jenæ eo ipſo muſeo, in quo Stahlius animam exhalaverat, uterer, quotieſcunque reſpirarem, atomos quaſdam diſtinctionum & terminorum Metaphyſicorum videbar deglutire, quibus aer iſte pertinaciſſime infectus erat. Poſtea tamen diverſum cœlum pulveres iſtos ultro diſcuſſit, & ex tota illa ſcientia id præcipuum remanſit, quod ſciam, eum qui iſtam ſolam ſcit, nihil ſcire.

§. XXVIII. Ex hiſce igitur quilibet cordatus judicabit, num VVELTHEMIUS recte clamitet: *Totam litem in abuſu terminorum a me facto conſiſtere, & me revera cum iſtis ſentire, quos ex pruritu novandi impugno*. Sane enim non intra ſola vocabula hæret iſthæc diſceptatio; num moralitas actionum antecedenter ad voluntatem Dei legemque ſe habeat; nun illa natura actuum, qui per ſe honeſt

aut turpes dicuntur, voluntati Creatoris opponi, an verò potius eidem ſubjungi & ſubordinari debeant? Et cum nuſpiam theſin ſuam VELTHEMIUS revocet, aut ita explicet, ut cum mea conſpiret, ac nihil attulerit, quo mea ſententia deſtruatur, neſcio, quo jure me velim nolim inter ſuos numerare queat. Verum quid ille ſentiat aut non ſentiat, mea nihil refert, modo tam inficetis clamoribus meam famam lacerare deſinat. Nam uti nihil facilius mihi, quam iſtius miſeras ſophiſticationes deſtruere; ita pœnitenda eſt pugna, ubi viciſſe hoſtem inglorium habetur.

§. XXIX. CUM ad alia pedem jam proferrem, occurrit alia VELTHEMII Diſſertatio, quæ inſcribitur *De Statu Controverſiæ*; in qua per fœdum mendacium hæc mihi theſis affingitur; quod *nullum actum neceſſario turpem ſtatuam, ſed velle contingenter turpes eſſe illos actus, quos conſenſus communis neceſſario turpes judicat, exempli gratia: contingenter eſſe turpe adulterium, quatenus contingit committi ab homine, ut eſt rationalis*. Bone Deus, in quot ſeſe formas vertere non novit dira calumniandi rabies! Si micam boni viri habet VELTHEMIUS, oſtendat, ubinam locorum in meis ſcriptis ea aſſertio extet. Quam porro non minus ruditatis, quam malitiæ iſti calumniæ ſubeſt! Cui enim ignotum eſt, omnes actiones humanas reſpectu exercitii aut exſiſtentiæ eſſe contingentes, quia a voluntate tanquam facultate libera procedunt. Verum hæc contingentia non obſtat, quo minus illis certæ affectiones neceſſario competant. Quod jam docui in *Opere meo* L.I. c. 2. §. 5. Neque etiam quo minus, verbi gratia, adulterium homini neceſſario, id eſt, ex neceſſitate obligationis ſit omittendum, & quod adulterium neceſſario turpe ſit, ideſt, lege naturali, non poſitiva, non obſtat, quod illud intelligi nequeat, niſi poſito animali rationali & ſociali a Deo libere creato. Sicuti incendium intelligi non poteſt, niſi poſito igne, & materia combuſtibili a Deo libere creata. Ex quibus tamen non niſi triobolaris Sophiſta inferret: Ergo adulterium contingenter eſt turpe: Ergo ignis contingenter eſt calidus.

§. XXX. NONDUM Jena nos dimittit. Poſt Velthemianas alia nobis Diſſertatio offertur anno 1675. habita ſub præſidio celebris JCti, ſed quam ſtylus adoleſcentis fœtum arguit. Cujus temeritatem reſponſione indignam judicarem, ni ſuſpicarer, robuſtiores quoſdam tela iſti ſuppeditaſſe. Sed rem ipſam excutiamus, de auctore parum ſoliciti. Initio igitur ſophiſticationibus ſuis aſtute viam ſtruit. Cum enim *honeſtum & turpe bono & malo morali reſpondere* pronunciaſſet, honeſtum dein ita definit, *quod præciſa delectione eſt conveniens naturæ rationali, quatenus eſt talis*. Quod primum eſt falſum, quo incautioribus fucum facere conatur. Honeſtas quippe & turpitudo, bonitas & malitia moralis per convenientiam & diſconvenientiam cum lege, tanquam norma actionum, definienda eſt. Sed convenientia vel diſconvenientia cum natura rationali, ut tali, proprie eſt affectio actionum, quæ naturali lege præcipiuntur. Equidem cum optimo & ſapientiſſimo Creatori placeret condere hominem, cujus libertas certis legibus foret circumſcribenda, ejuſdem naturam ita ſimul formavit, ut actiones, quæ lege naturali præcipiuntur, non poſſent non naturæ hominis convenire, & quæ vetantur, repugnare. Sic ut legem ferendo, & libertatem hominis circumſcribendo non nude poteſtatem ſuam oſtentare, aut inutili vinculo moleſtiam homini faceſſere, & velut laqueos tendere vellet; ſed ut homo, dum obſequium ſuum Creatori approbat, & naturæ ſuæ convenienter ageret, & incolumitatem juxta atque emolumentum ſuum promotum iret. Unde conveniunt quidem actiones bonæ cum natura hominis; ſed in ea convenientia formalis ratio bonitatis moralis non conſiſtit. Sicuti & cum bonitas & malitia actionum ſit argumentum obedientiæ & inobedientiæ, quam favor aut indignatio ſuperioris ſequitur; intelligi nequit, quomodo quis præciſe eo nomine, quia naturæ ſuæ convenienter egerit, obſequii laudem, & ſuperioris approbationem mereri queat. Accedit quod utique actio bona ſit legi poſitivæ obtemperaſſe, mala eandem violaſſe. Atqui quæ poſitiva lege præcipiuntur aut vetantur, hautquidquam cum natura rationali, ut tali, conveniunt, aut diſcrepant; eoque ex conditione naturæ rationalis inveſtigari nequeunt. Deinde ineptum eſt, quod diviſio actionum honeſtarum hoc modo inſtituitur: *Conveniunt porro actiones mora-*

les

lis bonæ vel boneſtæ naturæ vel ſimpliciter, vel ex arbitio ſolius præcipientis. Nam quæ ex arbitrio ſolius præcipientis naturæ rationali, ut tali convenire hic dicuntur, revera eidem non conveniunt; ſed ad eam in univerſum conſideratam indifferenter ſe habent, aut ſaltem certis duntaxat hominibus ex peculiari ratione conveniunt. Adeoque alterum hujus diviſionis membrum revera contradictionem implicat. Quia qui poſitivam legem fert, nequaquam eo ipſo naturam hominis ita format, ut ea lex ipſi, qua rationalis eſt, omnino conveniat: ſicuti Creator fecit, dum legem naturæ homini abs ſe condendo injungere conſtituerat. Mendoſe quoque mox dicitur; quod quæ poſitiva lege præcipiuntur, *caſu tantum*, non intrinſece & ſua natura honeſta ſint. Nam ſane Deus & humani Legislatores nequaquam *caſu* leges poſitivas ferunt, ſed gravi ratione moti, etſi ea quandoque ſubjectos lateat. Sic & animadverſionem merentur ſequentia: *Contra ea, quæ ſimpliciter homini conveniunt, illa non ex hypotheſi, ſed ſua natura ſunt boneſta: quoniam non demum agenda ſunt propter voluntatem juſſumque divinum, ſed propter intrinſecam ſuam cum ratione naturali convenientiam*. Ubi priora verba quidem tolerari poſſunt, ſi hoc modo exponantur: *Quæ ſimpliciter homini*, id eſt, prout eſt animal rationale ac ſociale, *conveniunt, illa non ex hypotheſi*, id eſt, non ex ſuppoſitione abſolutæ & nudæ voluntatis Legislatoris, *ſunt boneſta*; ſeu illa non ideo honeſta ſunt; quia abſolute Legislator ita voluit, non attemperata & formata ſimul natura & conditione humana, ut ea honeſta omnino ipſi congruerent: *ſed ſua natura ſunt boneſta*, id eſt, quia natura hominis ita formata eſt, ut iſtæ non poſſent non eidem convenire. Sed poſteriora verba plane ferenda non ſunt; quod quæ ſua natura honeſta dicuntur, *non demum agenda ſint propter voluntatem juſſumque divinum, ſed propter intrinſecam ſuam cum rationali natura convenientiam*. Atqui profecto ultima ratio, quare agenda ſint; quæ lege naturali præcipiuntur, eſt voluntas & juſſum Creatoris; neque qui peccat, ideo Dei offenſam incurrit, quia naturæ ſuæ convenienter non egit, ſed quia adverſus voluntatem divinam egit. Qui voluntatem Domini ſui non fecit, ille vapulat. Sane LUTHERUS noſter in Catecheſi puerili rationem obſequii præceptis divinis præſtandi a juſſu & voluntate Dei arceſſitum it, dum ita diligenter inculcat: Debemus Deum timere & diligere, ut hoc vel illud faciamus; cum ſatius fuiſſet, ex Theologia iſtorum hominum dixiſſe: debemus naturæ noſtræ convenienter agere. Neque David Rex uſpiam orat; doce me convenienter agere naturæ rationali ut tali; ſed, doce me agere ſecundum voluntatem tuam. Sed nimirum iſta veteris pietatis ſcita novæ ſectæ patronis ſordent, qui omni conatu hoc videntur agere, ut voluntas Dei a conſtitutione legis naturalis, & formatione generis humani excludatur. Ex dictis porro facile colligitur, quo ſenſu concluſio iſtius loci admittenda ſit: *Quocirca neceſſario ſequitur condito homine Deum non potuiſſe non talia jubere vel probibere*, id eſt, cum Deus ex libera voluntate conſtituiſſet, creare animal natura rationali ac ſociali a ſe donandum, non potuit non talia jubere vel prohibere; quia alias Deus aberraſſet a ſcopo ſuo, quem in creando homine ſibi præfixerat, adeoque ſibi velut repugnaſſet & contradixiſſet. Qui enim cum ratione agit, non poteſt non deſignationi ſuæ convenienter agere.

§.XXXI. NEC minus infelicem aut fraudulentum ſe gerit Diſputator ille in formando quæſtionis ſtatu, dum dicit: *Diſquirendum eſt, utrum dentur actiones intrinſece, ſive in ſe boneſtæ aut turpes? An potius omnes omnino ex hypotheſi ac mera voluntate Legislatoris ſint tales*? Quis non videt, decipulam inſtrui vocabulo *meræ* voluntatis? Nam nemo unquam aſſeruit, quod actiones humanæ, de quibus lege naturali diſponitur, honeſtæ ſint vel turpes ex *mera* voluntate Dei, id eſt, ut nulla plane ratio eorum præceptorum præter nudam & abſolutam voluntatem Dei allegari poſſit. Quippe cum Deus non potuerit non eas tales declarare, poſita creatione animantis rationalis ac ſocialis libere ſuſcepta. Eoque voluntas Dei, qua actiones iſtas honeſtas vel turpes declaravit, non mera eſt, ſed quæ non potuit non reſultare ex poſito actu voluntario creandi animal rationale ac ſociale. Ut jam non amplius obſcurum ſit, quo ſenſu honeſtas & turpitudo illis actioni-

bus

bus in reſpectu ad Deum & neceſſario, & voluntate ejuſdem ineſſe dici queat. Unde mirum eſt, quod cum Iſte in ſequentibus ſcripſiſſet: *A Deo hominem ad certum finem procreatum, & inde neceſſarium fieri, ut actiones hominum convenienter fini inſtituantur; in maxima autem illarum varietate, quaſdam ad finem utique eſſe neceſſarias, quaſdam eidem repugnare:* mox tamen addat; *id non ex voluntate divina contingere, ſed ſimpliciter atque ex intrinſeca actuum natura.* Nam quia & finis iſte homini voluntate divina eſt conſtitutus, & voluntate itidem divina ita ſit formata hominis natura, ut certæ ipſius actiones non poſſent non ad finem congruere vel non congruere: igitur hic natura actuum intrinſeca voluntati divinæ non opponenda, ſed ſubordinanda eſt; cum niſi illud voluntate divina conſtitutum fuiſſet, hoc conſecuturum non fuerat. Unde & lubenter admittimus, quod porro dicit: *Cum ſapientiſſimum Numen ita velit inſtitui hominum actiones, ut finem, ad quem conditi ſunt, etiam conſequantur, neceſſario quoque jubere debuit actiones fini reſpondentes, adverſas vetare; qui alias ſibi contraria voluiſſet.* Sed quod ſequitur, ferri non poteſt: *Tametſi Deus nunquam præcepiſſet aut vetaſſet, tamen exercendæ omnino vel omittendæ forent ex ſua & ſubjecti agentis natura.* Conſpirat quippe hoc cum floſculo illo Velthemiano, parum a blaſphemia abeunte; quaſi lex naturæ obligatura fuiſſet gentes, etiamſi Deus non eſſet. Et ſi quis omnino abſurdam & impiam hanc hypotheſin ſupponere velit, iſtos actus nunquam a Deo lege ſancitos fuiſſe; tunc tamen impoſſibile foret, eas concipere ſub notione honeſtatis aut turpitudinis, ſed tantum ſub notione commoditatis aut utilitatis concipi poſſent. Sicuti convenienter meæ naturæ ago, ſi ſæviente frigore luculentum focum inſtruam, aut veſtes pellibus ſuffultas geram; quod tamen cum nulla lege ſancitum ſit, nec feciſſe honeſtum, nec omiſiſſe turpe dicitur. Ac nanci eſt nova illa Philoſophia, quod *legis ea duntaxat vis ſit, ut obligetur ſubjectum, & incurrat pœnam contra præceptum Legiſlatoris nitens.* Nam hactenus omnes ſani crediderunt, primam vim legis eſſe, ſubjecto ſignificare, quid agendum, quid omittendum, injuncta ſimul per imperium obligatione.

Puſend. Eris Scand.

Neque intelligi poteſt, quomodo quis obligari, aut pœnæ capax fieri queat, niſi prius ſignificatum ſit, quid ab ipſo fieri non debeat. Quæ igitur neceſſitas ſubigit ad tam abſurda, & a ſenſu communi abhorrentia commenta confugere; niſi forte cœlum terræ miſcendum eſt, ut Aſinii Tenebrionis calumniæ aliquo fuco adornentur? *Itaque licet ante legem neque transgreſſio ſit, neque pœna; nihilominus tamen actus aliquis neceſſarius ſubjecto ad obtinendum finem aut fugiendum ſtatui poteſt.* Bene; ſed non ſub notione honeſti aut turpis, niſi lex acceſſerit. *Quod ſi jam neceſſario quædam jubentur aut vetantur,* inquit, *propter intrinſecam ſuam honeſtatem & turpitudinem;* (mendoſe: nam ſcribendum erat, propter convenientiam, aut repugnantiam cum natura animali ac rationali ab Deo libere formata, quia honeſtas & turpitudo ſunt affectiones actionum, quæ legem ſequuntur,) *manifeſtum etiam ſit, haud omnia juſſa divina vel prohibitiones, mere arbitraria eſſe.* Atqui hæc concluſio aerem ferit, quia nunquam mihi aſſerere in mentem venit, *omnia juſſa divina mere arbitraria eſſe, aut quæcunque a Deo mandata aut vetita ſunt, ex ſolo arbitrio ipſius omnia proveniſſe,* nullo habito reſpectu ad conditionem naturæ rationalis & ſocialis ab ipſo libere formatam.

§. XXXII. Videamus, quo acumine candore argumentum a me allatum diſſolvere aggrediatur: *Si honeſta quædam ſunt ante legem divinam, ergo & ante voluntatem Dei, ergo, & ante Deum & æternitatem.* Quod argumentum Ipſe dicit *acutum & hebetiori inexplicabile.* Expectamus inuſitatum & admirabile acumen. Negat igitur id, quod legem divinam antecedit, ſtatim etiam ipſam voluntatem Dei antecedere. *Aliam enim eſſe voluntatem, aliam declarationem voluntatis cum præceptione aut prohibitione conjunctam, quæ legis appellatione venit. Quanquam enim lex omnis voluntatem Dei præſupponat; neutiquam tamen quicquid ille voluerit fieri vel omitti, ſtatim præcipere aut vetare.* Atqui omnino quicquid Deus vult fieri vel omitti ab homine, ſeu quas actiones ſuſcipi, aut omitti, id ipſum quoque præcipit aut vetat, & cum voluntatis illius nullus ſit effectus, niſi ſubjecto innoteſcat, etiam revelat ſeu pro-

mulgat; quippe cum hic nihil deſit, quod ad legis eſſentiam requiratur. Quod enim Noſter excipit: *Quid ſi aliunde perſpecta Superioris voluntate ultro eandem ſequamur? quid opus tunc lege foret?* id ad præſentem quæſtionem ſtolide applicatur. Nam impoſſibile eſt, creaturam aliunde voluntatem divinam perſpicere, niſi Deo revelante. Quicquid ergo ille quocunque modo revelavit, ut ab homine fieret vel non fieret, lex eſt. Quod non revelavit, id uti ab homine cognoſci nequit, ita & lex non eſt. Quanquam autem *lex poſterior ſit voluntate, ſi non ſemper actu, at ordine conſiderandi*; quia nempe prius concipimus voluntatem, poſterius decretum voluntatis: tamen in hac quæſtione nihil intereſt, utrum neges, honeſtatem oriri a lege Dei, an a voluntate Dei; quia Deus aliter, quam per modum legis velle non poteſt, ut honeſta ab aliis fiant; eoque ipſo dum vult ea fieri, etiam legem fert. Et ab æterno voluit Deus, ut honeſta fierent tunc, quando exſiſterent, qui facere honeſta poſſent; eoque ipſo ab æterno legem ferre homini abs ſe condendo voluit; etſi ipſa lex actu, antequam homo conderetur, lata non fuit. In has anguſtias redactus Noſter diſputator, nullam aliam elabendi viam videt, quam ut fœdum illud, Velthemio tantopere commendatum carmen reſonet: *Honeſta hic loci intelliguntur, quæ facienda nobis ſunt, quantumvis nunquam voluiſſet Deus, nunquam præcepiſſet, ut faceremus.* Ergo hoc ſolum reſtat, ut iſti homines dicant: humanum genus futurum fuiſſe, licet nunquam a Deo fuiſſet creatum. Pergit; quæ (honeſta) *ideo velle, ideo præcipere debuit, quoniam homini facienda erant.* Mirum in iſta ſecta novum quempiam Deum comminiſcatur, antea ignotum, qui Deo Creatori humani generis injungeret, quid ipſe *velle* & *præcipere deberet*. Et quid lege data opus erat, ſi iſta & antea homini facienda & antea honeſta erant? Sequitur: *Poſita igitur honeſtate iſta, ponitur ſimul voluntas divina, ut tempore conjuncta ſint; ordine conſiderandi duntaxat ſeparentur. Prius enim adſit oportet objectum voluntatis, antequam velis.* Sed nimirum oblitus eſt Noſter, ſermonem eſſe de voluntate ejus, cujus nullum objectum extra ipſum extaret, ni ipſe voluiſſet; & quod voluntas divina objecta extra ſe determinet, non quod objecta determinent voluntatem divinam. Hactenus igitur ſat craſſe circa reſolutionem hujus difficultatis verſatus eſt Noſter. Sed nunc *ſubtilius rem rimatus* ita demum ſtatuit. *Non datur honeſtum, niſi reſpectu hominis. Ergo non præcedit æternitatem*, id eſt, non datur honeſtum, niſi in actionibus humanis ad legem conformatis. *Quod ſi ab æterno conditus fuiſſet homo, quin ab æterno quædam ejuſdem fini convenerint aut repugnarint, nihil dubitandum.* Non intelligit Noſter, contradictionem implicare, *conditum eſſe ab æterno.* Quod enim ab æterno eſt, id conditum non eſt; & quod conditum eſt, non potuit ab æterno eſſe, ſed omnino principium habuit. *Ut igitur finem obtineri Deus, ita & congrua atque neceſſaria ei fini, contraria vitari ab æterno voluiſſet.* Sed num ex admiſſa hac etiam ſtolida hypotheſi ſequitur, quo minus honeſtas ſit affectio actionum humanarum ex conformitate cum lege reſultans? Aut numquid per hypotheſes contradictorias veritas deſtrui poteſt? *At legem forte nullam præſcripſiſſet.* Aſt hoc non *forte*, ſed fortiter delirare eſt. Ponitur finis, ponitur effectus, aſt non ponitur medium neceſſarium, ſeu quo non interveniente, nec finis obtineri, nec effectus intelligi poteſt. Si rationem quæras tanti abſurdi; nihil audis, niſi *forte* nullam legem præſcripſiſſet. Ita diſputare ſolent, qui Velthemium, tantum Analytices artificem, cominus vociferantem audiunt? *Quocirca habuiſſemus honeſta, æternitati coæva, lege priora, cum voluntate Numinis arctiſſime, & in ipſo ortu hominis conjuncta.* Adſpergamus frigidam huic ratiocinio, quia jamjam ſub manibus videtur expiraturum. Et tamen theatro obmuteſcente plauſum ſibi ipſe dat miſer hiſtrio. *Ita obtudimus*, inquit, *acumen*: Riſum teneatis amici!

§. XXXIII. Neque tamen poſt tanta deliria deſinit argutator Noſter: *Licet porro finis, ad quem homo procreatus, poſitus in divino arbitrio fuerit, ut illo demum conſtituto actiones quædam intrinſece honeſtæ aut inhoneſtæ dicantur; id tamen nobis nihil negotii faceſſit.* Et quid tali modo diſputandi negotium faceſſere poſſet, qui per contradictorias hypotheſes ſua abſurda ſtabilit? *Nam accipiendus jam eſt finis*, inquit, *prout conſtitutus eſt.* Atqui

qui finis iſte, prout conſtitutus eſt, omnino includit legem, tanquam medium aut normam, ad quam actiones hominum fini a divino arbitrio conſtituto attemperandæ ſint, ut honeſtæ audire queant, Ergo in mille ſe formas vertat licet Noſter, nunquam tamen efficiet, ut honeſtas actionum legem, divinam antevertat. Denique ut appareat, iſtos homines omne ſuum præſidium in Sophiſticarionibus reponere, ita totum locum concludit: *Quare non eſt, cur aſſentiamur illis, qui omnia Dei juſſa vel interdicta tantum voluntaria eſſe volunt, quaſique ante legem nihil referat, ſive actus aliquis inſtituatur, ſive omittatur ab homine, ſive contrarium ejus fiat.* Aſt ubinam ego hanc rem ita explicavi, dum voluntatem Dei uti non a creatione, ita nec a legis naturalis latione excludendam contendi; quod nihil referat, quicquid homini præciperetur? Cum ad nauſeam uſque a me inculcatum ſit, poſita tali natura, conditione & fine hominis, non potuiſſe non eas leges a Deo humano generi ferre. Fine enim & natura atque conditione ſemel deſignata, non amplius *meri* res arbitrii eſt, quæ media, aut quæ leges ſint præſcribendæ. Et immane quantum fallitur Noſter, quando dicit: *Si meri res arbitrii fuiſſet, etiam in contraria fini ſuo potuiſſet actus dirigere.* Nam in contraria fini ſuo tendere ſtultitiæ eſt. Eoque abſurdum juxta impium eſt, arbitrio Creatoris talem libertatem tribuere, quæ contraria fini ſuo ſuſcipere poſſit. Hinc & ſtolide alia quæſtio inſtituitur: *Utrum jus naturæ conſtet ex præceptis mere arbitrariis, an vero neceſſariis?* Nam ego ſemper mere arbitraria præceptis legis naturalis contradiſtinxi, & neceſſitatem ſui generis hiſce nunquam detraxi. Sic quando dicitur: *Naturale jus ex natura objecti oriri, poſitivum a præcepto*; id ita interpretandum, ut a naturali jure præceptum non excludatur, ſed quod attemperatum eſt ad naturam & conditionem hominis in univerſum, qualis attemperatio in poſitivis legibus non conſpicitur. Tandem a Noſtro carmen Velthemianum repetitur. *Subſiſtendum eſſe ſciſcitanti, cur aliquid natura præcipiat aut vetet? in illa ratione; quia intrinſece honeſtum, quia intrinſece turpe eſt. Hæc prima juris naturalis principia, ultra quæ cauſam nullam reddere a priori ſcimus. Honeſta enim natura ſunt, quæ in ſe, nullo reſpectu ad legem, conveniunt rationali naturæ, ſive quæ in ſe reſpondent fini, ad quem homo eſt conditus.* Ut hoc dogma a nemine deinceps impugnetur, opus fuerit terribili anathemate id munire. Pergit: *Itaque male ſit reddideris honeſti cauſam; quia convenit humanæ naturæ; ſeu quia convenit cum fine, ad quem a Deo ſumus procreati.* Quis enim ſobriæ mentis ita loquatur? *Homo, id eſt, animal rationale eſt, quia eſt animal rationale.* Hoc quidem Velthemio & ſociis recte canitur. Verum ex mea ſententia quæſtiones & reſponſiones ita ſunt formandæ. Cur hoc illud, verbi gratia, gratum eſſe & honeſtum? quia id lege naturali præcipitur. Cur lex naturalis id lege naturali præcipit? Quia id congruit cum natura & conditione hominis in univerſum. Unde eam naturam & conditionem ſortitus eſt homo? ex aſſignatione & dono Creatoris. Cur ejuſmodi naturam & conditionem iſti creaturæ aſſignare eidem placuit? Quia ejus ſapientiæ & bonitati ita viſum fuit. Huc uſque ubi perventum fuerit, ego ſubſiſtendum demum judico. Atque hæc iſti Diſputatori ſufficiant.

§. XXXIV. Addamus etiam, quæ ſuper hac quæſtione philoſophatus eſt Joſua Schwartzius, qui, utut mandato Regio juberetur ſilentium agere, tamen ne per incluſæ ſapientiæ fermentationem inteſtina creparent, maluit ſpretæ Majeſtatis Regiæ reus eſſe, quam iſthæc myſteria non eructare. *Quærenti*, inquit, *cur quæ lege naturali probibentur, abſolute, per ſe & ſua natura ſint turpia? Reſpondet, & quidem abſque omni ruditatis, malitiæ aut* κενοδοξίας *rubore*, & prout tam illuſtris Indicis auctore dignum eſt: *Non ideo, quod rationi repugnant, (id enim circulus iſte foret) qui nobis* (Tenebrioniſtis) *immeriso affingitur; verum quod infinitæ ſapientiæ & juſtitiæ Dei, adeoque ſummæ rectitudini intellectus, & voluntatis divinæ adverſatur.* Ubi primo obſervandum, quæſtionem ex mente Velthemii & aliorum vitilitigatorum inepte hoc modo concipi: Nam illi τὸ *per ſe & ſua natura* opponunt cuivis rationi a priori: ſeu quando aliquid per ſe & ſua natura honeſtum dicitur, nullam amplius rationem inquirendam putant, ſed plane in eo adquieſcere jubent. Unde & iidem

clamant; honeſtum & turpe, quod per ſe tale dicitur, antecedenter ſe ad voluntatem Dei habere. Dein quæ tanto cum ſupercilio profertur reſponſio, obſcuritate, & ambiguitate laborat. Nam non ſatis diſtincte exprimitur, utrum hoc, quod per ſe turpia ſapientiæ & juſtitiæ Dei adverſantur, ex diſpoſitione, ſanctione, & juſſu ipſius Dei provenerint; ſeu utrum ipſe Deus effecerit, ut iſta per ſe turpia divinæ ſapientiæ & juſtitiæ repugnarent; an vero illa citra diſpoſitionem Dei per ſe extiterint. Poſterior ſenſus reveta diſcedit in ſententiam Velthemii, quam tamen iſte viſus fuit, rejeciſſe. Prior autem ſenſus mihi nun contradicit. Nam ego quidem non repugno, ſi quis aſſerere velit, Deum condendo naturam hominis procuraſſe, ut certæ hominis actiones ejus juſtitiæ & ſapientiæ congruerent, quædam non congruerent. Sed tunc ulterius notandum, eam reſponſionem eſſe remotam, & velut ſaltum committere, ſimulque ex diverſa diſciplina peti. Nam proxima & immediata reſponſio ad propoſitam quæſtionem eſt hæc: Quia Creator naturam hominis ita formavit, ut iſta non poſſent non repugnare legi, quam conditio ejuſmodi naturæ requirebat, eoque homini eſſe vitanda. Aſt ſi quis ulterius quærendo inſtet; cur Deus naturam hominis ita formavit? tunc quidem ex lumine rationis nullum aliud reſponſum ſupereſt; quam quod iſtud optimo & ſapientiſſimo Creatori ita placuit. Nam ea reſponſio, quod id congruerit ſapientiæ & juſtitiæ divinæ, aut quod divina juſtitia hoc requiſiverit, ex ſcitis religionis Chriſtianæ petita eſt. Ratio enim ſibi relicta ignorat, quod juſtitia divina præciſe requiſiverit ejuſmodi animal creari, cujus certæ actiones cum ipſa convenientiam aut diſcrepantiam haberent. Idem quoque circa terminum neceſſitatis hypotheticæ cum Velthemio diverſas quæſtiones confundit; qua de re ſupra ſatis dictum. Denique & novam heic difficultatem movet Noſter. Negat quippe, poſita mea aſſertione, quod *omnes actus illi, qui vel turpes ſunt, ut blaſphemia, inceſtus, vel honeſti, ut cultus & honor Dei, caſtitas, temperantia &c. ex hypotheſi rationis aut ſocialitatis liberrime a Deo creatæ, tales ſint. Turpes enim & honeſtos eos eſſe reſpectu infinitæ ſapientiæ & juſtitiæ Dei; quod eidem vel repugnant, vel conformes ſunt. Cultum quippe Dei & blaſphemiam, illum honeſtum, hanc turpem eſſe, non ſolum prout ab homine animante ſociali, ſed etiam ab Angelo vel Spiritu ſociali non creato, id eſt, diabolo proficiſcerentur.* Enimvero & hic ſcrupulus nihil eſt. Nam primo ex noſtra ſententia id, quod ex voluntate Dei profectum eſt, & id, quod cum ipſius ſapientia & juſtitia congruit, ſibi invicem non ſunt opponenda; quippe cum commode ſimul ſtare poſſint. Deinde unice mihi propoſitum fuit, jus quod in homines cadit, inquirere. De jure Naturæ Angelorum & diabolorum diſpiciant ſubtiles iſti homines, qui cum Doctoribus Angelicis & Seraphicis familiaritatem contraxerunt, & qui de conditione ſpirituum non minore confidentia, quam Medici de partibus humani corporis, diſputant. Quod autem cultus Dei ſpiritibus creatis honeſtus, blaſphemia turpis ſit, id provenit ex cauſa, quæ in homines æque ac in iſtos cadit; nempe quia a Deo creati ſunt, intellectu ac voluntate præditi. Tali enim Creaturæ non poteſt non cultus Creatoris convenire, blaſphemia diſconvenire. Addantur quoque ſupra diſputata §. 25. Sed qua ratione in Spiritus caſtitas, inceſtus, temperantia cadat, nunc intelligemus, quando a Schwartzio de diverſitate ſexus in Spiritibus, eorundemque diæta traditum fuerit.

§. XXXV. Fuit inſuper non nemo, qui alibi locorum ſcrupulos ſuos circa meam ſententiam publice expoſuit. Is igitur admittit, *proximam rationem aut cauſam, qua Deus adductus ſit ad talem nobis vivendi regulam proponendam, eſſe naturam humanam; quippe cum fruſtra ab homine exigerentur tales actiones, ut homo eſſet bomo, id eſt, animal anima rationali præditum. Remotum* tamen rationem eſſe *ipſam illam actuum, qui lege naturali imperantur, honeſtatem & pulchritudinem intrinſecam.* Nam talea actua, verbi gratia, *benefactorem amare, colere, venerari, innocentem non lædere, jus ſuum cuique tribuere, ordinatam & caſtam degere vitam, ſtare pactis, non mentiri, neminem iniquis fraudibus opprimere, in ſe & ſua habitudine intrinſeca adeo eſſe juſtos & honeſtos, ut pro ſumma ſanctitate & juſtitia ſua non* pa-

poterit non iſtos Deus exigere abs quovis, qui per naturam tales præſtare poſſet. Enimvero ſatis patet, gratis heic contradicendi anſam fuiſſe quæſitam. Nam & nos aſſerimus, Deum ſibi ipſi fuiſſe repugnaturum, ſi creato animali rationali ac ſociali tales actus eidem non injunxiſſet. Sed id inde conſequi negamus, voluntatem divinam hinc excludendam, aut actus iſtos denominationem bonitatis moralis non ſortiri a convenientia cum lege. Abſurdum quoque eſt, hiſce actibus intrinſecam habitudinem tribuere citra ſuppoſitionem idonei ſubjecti, abs quo iſti actus exerceri debeant. Niſi enim ponas creaturas rationales ac ſociales, hi actus non magis intelligi poſſunt, quam diſcrimina ſonorum remoto ex rerum natura omni auditu. Eoque habitudo illorum non ex-intrinſeca & abſtracta a ſubjecto, ſed relativa ad ſubjectum idoneum, cui & ipſi notio legis ſubeſt. Inde IDEM contendit, *actionum quarundam bonitatem & malitiam non unice a cujuſquam voluntate, aut liberæ quadam ſuperioris impoſitione, ſed a neceſſaria iſtarum actionum cum ſubjecta convenientiæ vel repugnantia metiendam eſſe.* Sed incaſſum opera heic ponitur, ſi meminiſſe voluiſſet, nos diſtinxiſſe inter impoſitionem, quæ a mera & libera voluntate ſuperioris proficiſcitur, & quæ conſtructionem & determinationem ab eadem factam conſequitur. Quarum illa in poſitivis, hæc in naturalibus legibus locum habeat. Fatetur deinde, *in ipſo motu potentiæ phyſicæ, per ſe non ineſſe aliquam moralitatem: humanam* tamen *actionem non ſolius motus phyſici ſpecificatione abſolvi, ſed attendendum etiam ad principia actionum, circumſtantias, objectum*; ſed & illud ſimul monitum, quicquid in actione humana a lege determinatur, id morale eſſe, cætera ad motum phyſicum referri. Fruſtra quoque jactatur, *inprimis habendam rationem objecti, congruatne illud actioni, an repugnet.* Inde, verbi gratia, *amare Deum, honorare parentes, benefactores & ſuperiores, probare honeſta, vituperare turpia, occidere infeſtum patriæ hoſtem, &c. in ſe & ſua natura æquum & honeſtum haberi.* Atqui an aliquod objectum congruat vel repugnet actioni, id eſt, an motus aliquis Phyſicus recte, nec ne circa aliquod objectum exerceatur, id intelligi nequit, niſi poſito certo ſubjecto agente; cui an congruat vel non congruat circa certum objectum aliquem motum exercere, ex ipſius ſubjecti conditione judicandum fuerit. Sic ſi pronunciare velis, qualis actio ſit *honorare parentes*, neceſſario ponendum eſt certum ſubjectum, nempe homo: poſito autem homine, ponitur quoque lex conditioni naturæ ipſius a Creatore aſſignatæ congrua. Eoque τῷ *in ſe & ſua natura* heic imperite legi opponitur. Porro IDEM ut probet, etiam citra reſpectum ad legem deprehendi poſſe moralitatem in actionibus humanis, exempli loco adducit quæſtionem, *an Deus ſit colendus, an contemnendus.* Cujus priorem partem affirmandam dicit, poſteriorem negandam ex ſola conſideratione naturæ divinæ, idque *colligi non lege quadam, ſed neceſſaria prædicati cum ſubjecti ſeu actionis Phyſicæ cum objecto congruentia.* Atqui quæſtio hæc moveri, & locum habere nequit, niſi poſita creatura rationali, ex cujus indole facile colligitur, neceſſitatem colendi Numinis lege ipſi injunctam. Nam an nulla creatura præter brutam exſiſtente hæc quæſtio ſit in cathedris agitanda, vix crediderim. Pariter ineptum eſt, quod additur: *Innocentem lædere, ſuum nemini tribuere, fidem frangere, probos homines maledictis inſectari &c. adeo manifeſtam implicare iniquitatem, ut quamvis nullus eſſet ſenſus legis, nulla veneratio Numinis, nullum ſupplicii periculum, tamen non poſſint non etiam ſceleratiſſimi homines fateri, ſi ad ipſam fœditatem actionum iſtarum attenderent, haud æquum & honeſtum eſſe, ut tali modo ſe erga proximum & æqualem gerant: ſaltem alios, ad quos actio illa non ſpectaret, tale judicium laturos.* Atqui tales actus dari non poſſent, niſi exſiſterent homines legibus obnoxii. Niſi forte credimus, quæſtiones de honeſto & turpi multum negotii daturas, ſi præter bruta nullum animal orbis terrarum caperet. Et vellem ſcire, utrum, qui ita pronunciant, rationales ac ſociales ſeſe creaturas eſſe præſupponant, an minus. Si prius, ſane dubitandum non eſt, quin ipſorum judicium procedat ex animo ſenſu legis naturalis penitus imbuto. Sin poſterius, tunc pari certitudine heic pronunciant, ac ſi homo de meditationibus

be-

Digitized by Google

beſtiæ, aut avis, aut piſcis liquidi quid deſinire præſumeret. Quin ſi quis aſſumpta tam abſurda hypotheſi de honeſtate actionum humanarum pronunciare inſtituat, perinde feliciter rem expediet, ac ſi ſublata ex rerum natura luce ſuper coloribus diſputare vellet. Ex ejuſmodi igitur præmiſſis & hypotheſibus num aliquid contra ſententiam noſtram firmiter concludi queat, & num exinde obligatio aliquid faciendi aut omittendi citra juſſum ſuperioris & legem demonſtrata ſit, eruditi judicent. Quæ præterea rationes adferuntur pro hac ſententia, quod *detur aliquid in ſe & ſua natura abſque omni reſpectu ad legem, turpe aut honeſtum*, facile deſtrui poſſunt. Dicitur, *quod Dei actiones juſtæ ſint & honeſtæ, id non eſſe ex impoſitione & lege ſuperioris*. Enimvero jam antea monitum fuit, quæſtionem eſſe non de rectitudine actionum divinarum, ſed de origine moralitatis in actionibus humanis. Additur: *adeo neceſſariam eſſe actuum quorundam ad certa objecta relationem, & convenientiam, ut ni ad conveniens ſibi objectum illi referantur, non poſſit non moralis deformitas oriri; idque non ex lege vel ſuperioris imperio, ſed ex ipſa rerum actionumque ad ſe invicem habitudine provenire*. Atqui illa habitudo ex conditione ſubjecti promanat, cui lex ſimul includitur. Sic *cultus Dei* non intelligitur, niſi poſitis creaturis intelligentibus, quas dum tales produxit Deus, ſimul ſui cultum iiſdem imperavit; & ut ille cultus in eas cadere poſſet, talem naturam iiſdem attribuit. Sic *amare & venerari benefactorem* nemo poteſt, niſi naturam habeat, ut quid & qua de cauſa ab altero in ipſum conferatur, intelligere queat. Aſt qui talem naturam ſortitus eſt, eidem illud ipſum lege injungitur. Idem de *honore erga parentes, obedientia erga Dominos, ſervanda fide, non lædendo innocente* & ſimilibus judicandum. Et ſane poſito ſubjecto idoneo tales actus inhoneſtos pronunciare, aut contrarios hiſce honeſtos, contradictorium foret: non autem exſiſtente ſubjecto idoneo tales quoſque actus dari nullo modo poſſunt, eoque de habitudine illarum fruſtra anquiritur, cum nonentis nullæ ſint affectiones. Adjungitur: *cum adquiſita notitia honeſti & turpis ducatur ab actuum cum objecto, circumſtantiiſque & principiis collatione, ejuſmodi notitiam nullam fore, ni dentur actiones quædam in ſe & ſua natura tales, quibus abſque ullo ad legem reſpectu honeſtas inſit*. Sed fateor, me non eſſe ita lynceum, ut connexionem hujus ratiocinii perſpicere valeam. Urgetur denique: *Si nihil antecedenter ad legem turpe aut honeſtum ſit, neceſſum eſſe jus imperii, parendique debitum, omnemque adeo legum vim & obligationem tolli. Vanam enim eſſe legem, niſi antecedenter ad legem ponatur in imperante jus imperandi, legeſque condendi & in parente obligatio ad componendum actiones ſuas juxta alterius præſcriptum. Equidem rationem, cur hoc vel illud agendum ſit, recte reddi hanc: quia lege præcipitur: ſed cur legi & juſſui ſuperioris parendum ſit, inepte poni rationem; quia id lege præcipitur, cum idem per idem hoc modo probetur. Ergo ſaltem hoc antecedenter ad legem per ſe æquum & honeſtum erit, ut præſtantiori, eminentiori, & prudentiori benefactori cultum, honorem & obedientiam præſtemus*. Hoc ratiocinium vim aliquam haberet, ſi præter humanas leges nullæ divinæ darentur; ac ſi nullum eſſet imperium præter hominis in hominem. Enimvero quia Deus hominem qualem vellet, creavit, & qua uti conditione deberet, eidem aſſignavit, non opus eſt aliqua ratione a priori, ut oſtendatur, quare Creatoris legibus ſit parendum. Nam ut hæc ſumma eſſet lex; creatura rationalis legibus Creatoris parere debet, ipſe Creator fecit. In conceptu autem Creatoris notio præſtantioris, & eminentioris, & prudentioris; & benefactoris ineſt. Ut autem humanis legibus pareamus, lex divina imperat. Eſt autem cerebri valde vertiginoſi, aliquem hic *circulum* ſomniare; velut *quando ex nobis quæratur, cur, verbi gratia, furtum non ſit faciendum, & reſpondeamus, quia in lege eſt vetitum; non ſit committendum, nil aliud habeamus, quod reponamus, niſi quia illud lege prohibitum ſit*. Nam quando nos huc uſque pervenimus, ut dicamus, aliquid lege divina interdici, ſtultum credimus quærere, qua alia lege iſta lex divina confirmetur. Sed hanc rationem ejus interdicti afferimus; quia optimo & ſapientiſſimo Creatori placuit naturam hominis ita formare, ut in-

intermiſſio ejuſmodi actus non poſſet non eidem congruere. Et hujus rationis rationem ulterius inquirendam non arbitramur.

§. XXXVI. Fridericum Geſenium extremo loco reſervavimus, quippe cui nihil aliud propoſitum, quam calumniandi & conviciandi artem oſtentare. Cujus hoc palmarium ipſi videtur ſpecimen, quæ in alios jacta ſunt convicia in nos derivare, utut ſententiæ utrinque toto cœlo differant. Sic cum Hobbesius dixiſſet: *Nullam eſſe communem regulam boni & mali a natura objectorum petendam, verum a perſona, ubi reſpublica non eſt, vel in republica a magiſtratu.* Hanc aſſertionem licet ego confutaverim, eidem tamen ſimile iſte dicit, quod origo moralitatis in actionibus humanis ad impoſitionem, determinationem, & juſſum Dei a me revocata ſit. Igitur jam ex ratiocinio Garleano æquipollent hæ propoſitiones: Nulla eſt regula boni & mali omnibus hominibus communis, &, Deus eſt auctor & lator legis naturæ. Prior Theſis Hobbesii eſt, poſterior mea. Etſi mox cum totum meum locum adduxiſſet, fateatur, ſi quis *caute & cum cura* explicationem meam legerit, videre eum poſſe, ad impoſitionem legis divinæ originem honeſtatis & turpitudinis a me revocari. Et nihilominus nimium cautus Vigil metuit, ne ex ea locutione vulgus credat, honeſtatem & turpitudinem illam eſſe ex impoſitione hominum, citra fundamentum in re. Atqui ego doctis ſcripſi; odi profanum vulgus & arceo; & quo doctior obtingat lector, eo æquius ab ipſo judicium mihi polliceor. Illud autem valde flagitioſum duco, judicium de aliquo ſcripto ferre velle, niſi idem prius caute & cum cura lectum fuerit. Et cum expreſſiſſimis verbis a me legis divinæ & Dei mentio facta ſit, quomodo metuere potui: ne quis eum locum de lege & impoſitione humana caperet? Inde *peſſimas conſequentias*, prout ipſe vocat nectere inſtituit; quarum hæc inſtar omnium eſſe poteſt: Si actiones humanæ honeſtatis aut turpitudinis notionem ſortiuntur ex convenientia aut diſconvenientia cum lege divina, & ex Dei legislatoris definitione, determinatione, impoſitione & juſſu; ſique legis naturalis præcepta inter homines invicem exercenda in ſocialitatem reſolvuntur: Ergo *unica tantum virtus erit, quæ malitia dicenda*. Antecedens meum eſt, ex quo tam lepidum conſequens deducit bonus noſter Præſul. Num huic bipedi definitionem animalis rationalis accommodabimus? Idem deinde me cum Caramuele ſentire ſcribit, quo convicia, quibus iſte adſperſus eſt, in me jactare queat. Caramuelis Theſis prout a Geſenio refertur, hæc eſt: *Multa præcepto divino reperiri interdicta, quæ præciſa a præcepto debeant dici indifferentia*. (Si de iis, quæ lege poſitiva vetantur, ſermo eſt, theſis hæcce nullam reprehenſionem meretur.) *Peccatorum contranaturalium unumquodque ſecluſa Dei interdictione nunquam fore malum*. Hanc theſin contradictionem implicare ego arbitror.) Mox adducitur mea theſis, huic, ſi diis placet, ſimilis: *Actiones hominum antecedenter ad legem, ſeu abſtrahendo ab omni lege, ſunt indifferenter, neque bonæ, neque malæ*. Debuerat etiam non omiſiſſe Geſenius hæc verba: *prout ſunt nudi motus facultatis alicujus Phyſicæ, ſeu ejus negatio*. Audiamus aliud ratiocinium Garlæanum. Cum communis ſit omni naturæ rationali juſtitia Deo, Angelo & homini, non erit moralitas in actionibus humanis ex impoſitione Dei; quia abſurdum foret dictu, juſtitiam Dei habere eſſentiæ ſuæ rationem a placito, voluntate, & impoſitione divina. Enimvero diverſiſſimæ eſt indolis juſtitia divina a juſtitia humana; quippe cum illa eſſentialis ſit, hæc nequaquam. Eoque non ſequitur: juſtitia in actionibus divinis non oritur ex impoſitione & juſſu Dei, ſed ex eſſentiali hujus perfectione: Ergo juſtitia humana non habet eſſentiæ ſuæ rationem a placito, voluntate & impoſitione divina. Sicuti nec hoc ſequitur: Dei & hominis actiones rectæ in multis conveniunt, ſeu Deus in multis eodem modo erga creaturas ſe gerit, quo homines adverſus ſe invicem gerere debent; ergo ex eodem principio utriuſque actiones promanant. Quæ ſupra jam dicta ſunt, repetere nihil attinet. Neque arbitror, quenquam deinceps fore tam *Helleboroſum*, (quæ Velthemii dictio eſt) qui ex eo, quod ego voluntatem Dei a conſtitutione legis naturalis non magis

quam

quam a creatione excludendam contendi, concluſurus ſit juxtas regulas Analytices Garlæanæ; me hoc ipſo omne jus naturale funditus evertere aut veterem Carneadis errorem recoquere. Cum nec divinis literis infrequens ſit, ut ſecundum voluntatem & beneplacitum Dei, & ſecundum legem facere æquipolleant. Add. quoque Pſal. CXV, 3. Epheſ. I, 11. Apocal. IV, 11.

CAPUT VI.

DE

EXAMINE DOCTRINARUM.

§ I.

Cum L. VII. c. 4. partes ſummi Imperii civiles diſtincte explicarem, inter has quoque tanquam partem ſumme neceſſariam, magnique uſus & ponderis referebam examen doctrinarum, quæ in civitate traduntur. Cum enim homines pleraſque ſuas actiones ex propriis opinionibus regant, & ſi qua publicæ leges ab hiſce diverſæ abire videantur, muſſitantes pareant, omneſque vias tentent obſequium detrectandi, aut leges quique has ſua auctoritate tuentur ſubvertendi: inde patet, quantum periculi civitatibus, eorumque rectoribus immineat, ſi per doctrinas in publicum ſparſas ejuſmodi opinionibus animi civium imbuantur, quæ cum uſu & fine civitatum, (quem ſemper rectum legique naturæ convenientem præſupponimus: & nihil nobis negotii cum corruptelis rerumpublicarum pravisque dominantium artibus proteſtamur,) repugnant. Eoque concluſimus, *expedire, ut publice civitas ejuſmodi doctrinis velut perſonet, quæ cum fine & uſu civitatum congruunt, ſimulque animi civium a puero iſtis imbuantur*. Cum autem mihi propoſitum non eſſet, univerſam hanc materiam, imprimis de poteſtate ſummorum imperantium circa ſacra Chriſtiana plene exſequi, quod illud a Scopo operis, utpote a quavis religione peculiari abſtrahentis, alienum videretur; igitur ſufficiebat mihi, propoſuiſſe diſtinctionem inter dogmata, quæ non ſua natura, ſed tantum propter intemperiem hominum turbas excitare poſſunt, & inter illa, quæ ſua natura animos hominum ad turbandas civitates diſponunt. Circa priora dixi impediri quidem non poſſe, quo minus diſſenſiones oriantur; attamen ne turbent pacem publicam per ſummum imperium effici poſſe, pœna in convinciatores & vitiligatores ſtatuta. Verum talia dogmata, quæ *ſive ſub ſpecie religionis, ſive alio modo obtrudantur, jus naturale & principia ſanæ Politicæ convellunt, adeoque exitiabiles morbos in civitate producere apta ſunt*, a ſummo imperio civili ad examen revocanda, & e civitate plane proſcribenda ſtatuo. Ex hac igitur doctrina tam ſalutari ac neceſſaria, grandem mihi calumniam impingendi anſam arripiebat Josua Schwartzius, quam & poſtea ipſius ſocius Nicolaus Bekmannus impudentiſſime crocitabat, velut a me traditum fuiſſet, religionem ſtatui Reipublicæ eſſe accommodandam, & pro inſtrumento hujus habendam. Videbatur autem iſthæc calumnia ſcopo ipſorum cumprimis idonea, quod & quam maxime valeret ad irritandos Sacerdotum animos, quos ſui in me furoris miniſtros fore ſperabant; & quod eadem Machiavello ſoleret tribui; quod nomen tantopere vulgo inviſum eſt. Et obſervanda eſt hoc loco deteſtabilis vel ſocordia vel malitia Schwartzii, qui, ut calumniæ ſuæ fucum allineret, ita articulum ſuum formavit: *Statuit, civitatem ejuſmodi doctrina perſonare debere, quæ cum fine & uſu civitatum congruat; explicatque hoc ipſum non tantum de ſcientia humana, ſed etiam ea, quæ eſt circa cultum Dei*. Aſt ſi cui in animo ſit, candorem iſtius loliginis cognoſcere, inſpiciat modo l. c. Ubi poſtquam ſcripſeram, expedire, ut civitas doctrinis perſonet cum fine & uſu civitatum congruentibus, ſubjungo: *Equidem nullum fere datur dogma, neque*

circa

Digitized by Google

circa cultum Dei, *neque circa ſcientias humanas*, *unde diſſenſiones*, *diſcordiæ*, *convitia*, *& demum bella oriri non poſſint*; idque fieri dico, *non propter dogmatum falſitatem*, *ſed propter intemperiem & ambitionem humani ingenii*. Quem locum his verbis claudo: *Verum de hiſce dogmatibus proprie ſermo non eſt*. Igitur expreſſis verbis nego, me de religione agere, ſed tantum de falſis dogmatibus ethicis & politicis, quæ *ſub ſpecie religionis* alicubi obtrudnutur. Et tamen nullus pudor eſt iſti homini mendacia ſpargere, quæ deprehendere poteſt, quiſquis legere novit. Occinit tamen nobis bonus iſte vir dictum Matthæi X. 34. 35. quod utique ex religione Chriſtiana dicantur proventura diſſidia etiam inter conjunctiſſimos, quam tamen eo nomine e civitate proſcribendam nemo dixerit. Verum neſcio, an magis in Doctore Theologo deſpuenda ſit pluſquam puerilis ruditas, quod indoli doctrinæ tribuat effectum, qui ex perverſitate hominum oriebatur, ſanctiſſimam doctrinam veſano odio proſequentium; an blaſphemiæ ſimilis contumelia religioni Chriſtianæ impacta, quaſi illa fini & uſui civitatum repugnaret, aut ad turbas generandas apta nata eſſet. Quo ſane nihil malitioſius aut impudentius unquam inter antiquas illas perſecutiones religioni Chriſtianæ objectum fuit. Obiter quoque addamus aliud exemplum, in quo ſingularem ſuam felicitatem circa interpretandas divinas Scripturas Doctor iſte oſtentavit. Nuper enim elapſo die 29. Octobr. anni 1676. cum per quatuor menſes ſuggeſtu abſtinuiſſet, receptus ea die Dominica textus ex Matth. XXII. 15. ſeqq. ipſi idoneus cumprimis videbatur, expromendo Regiam Majeſtatem Sveciæ, qualem ter repetitum juramentum requirebat animo, ſimulque ut de fide & obſequio Principibus legitimis debito auditores ſuos inſtrueret. Eaque occaſione ex textu arrepta, non ſine affectata verborum gravitate auditores informabat, utri ex Regibus circa Scaniam pugnantibus tanquam legitimo ſuo Domino & velut ex præcepto divino obſequium approbare deberent. Cui fini locus Roman. XIII. 1. ad Regem Daniæ applicabatur, qui utique poteſtatem in ipſos haberet, occupatis hujus provinciæ oppidis portibuſque, & Malmogia obſidione cincta. Nimirum, quia ſi diis placet, ſtatim legitimus Noſter Magiſtratus fit, qui hoſtis in terras noſtras irrumpit, aut quia inter vim hoſtilem, & poteſtatem legitimam nihil intereſt, aut quia ſtatim facta invaſione ſubditorum fides ſolvitur erga Regem ſuum, quam maxime circa ſua vindicanda ſatagentem. Ubi ſcire velim, ſi quis iſti homini crimen perduellionis & perfidiæ objicere vellt, num eo ipſo Chriſtianos Domini tetigiſſe cenſendus ſit; quo elogio ipſum, ſocioſque inviolabiles pronunciabat GESENIUS, quam maxime circa me calumniis & mendaciis onerandum laborantes.

§. II. ISTHÆC omnia cum late deducta ſint tum in Apologia mea, tum peculiari Diſſertatione de *Concordia Religionis Chriſtianæ*, (primævæ illius, & ab erroribus atque aſſumentis humanis repurgatæ) *cum vera politica*; tamen adjungere placet *peſſimas* quaſdam *conſequentias* GESENII, ut appareat, quouſque malitia & veſania hominum progredi poſſit. Ex quibus hæc eſt inſtar omnium; Quia Hobbeſius, dum Evangelium Chriſti una cum religione a civilis poteſtatis auctoritate ſuſpendit, judicatur omnem religionem evertere, igitur & ego, dum falſa dogmata politica, ſub ſpecie religionis obtrudi ſolita, proſcribenda judico, quæ turbarum & ſeditionum ſemina continent, & ad evertendum imperium civile tendunt, veram religionem deſtructum eo. Pari ſcilicet modo atque frumentum it deſtructum, qui paleas ab eo ſeparare inſtituit. Allatrat quoque iſte bipes hanc meam aſſertionem: *Religio quatenus ad diſciplinam juris naturalis pertinet*, *intra ſphæram hujus vitæ terminatur*. Id eſt, in diſciplina, quæ & ſola ratione, prout ea nunc ſeſe habet, extructa eſt; de religione non ulterius tractari poteſt, quam quatenus homines per eandem ad vitam hancce honeſte exigendam diſponuntur. Sed quatenus per ipſam ſalus animarum paratur, alterius diſciplinæ eſt diſpicere. Sane in patria mea ruſticorum pueri docentur, quod extra Chriſtum nulla ſit ſalus. Jam autem de Chriſto non jus naturale, ſed Theologia docet. Num igitur GESENIUS hoc vult, ut jus naturale viam ſalutis æternæ tradat? Aut num ipſi probantur, quæ VELTHEMIUS in Epitome Philoſophiæ Moralis, qua auditorum ſuorum calamos non ita pridem fatigavit, *quæſtione prima* habet?

bet? *Utrum finis Philoſophiæ Moralis ſalus & beatitudo ſit æterna*. Super qua cap. I. §. 8. ita cenſet: *Finis ultimus Philoſophiæ Moralis ſalus & beatitudo eſt æterna*; *intermedii vero conſervatio Legum Naturæ, & ſanctimonia vitæ, quæ Legibus Naturæ conformetur. Sive potius accurate philoſophando* (nam ſane antegreſſa ejus Philoſophia ſat craſſa fuerat,) *finis hujus Philoſophiæ adæquatus conſervatio Legum Naturæ, & ſtatus iſtius, in quo rectæ rationis noſtræ, legumque naturæ auctori homo non poteſt diſplicere, quantum a ſtudio profectæ honeſtatis, hoc eſt, pietatis, probitatis & juſtitiæ exercitio pendet*. Et §. 6. dicto loco pergit: *Finis ultimus Theologiæ Moralis idem eſt, qui Philoſophiæ Moralis, nempe ſalus & beatitudo æterna*. Ebr. XII. 14. Roman. VIII. 13. Marc. XIII. 13. Enimvero aut me omnia fallunt, aut ab incolis valde deſertum erit cœlum, quo illi recipiuntur, qui per Velthemii Philoſophiam moralem ſalvantur. Non dubium ergo eſt, quin ipſe Gesenius peſſimam hanc conſequentiam ſuam ſit vocaturus. Quia ego nego, ex jure naturali, prout id nunc ſeſe habet, ſalutem æternam adquiri: Ergo nego eandem adquiri, per veram religionem ex divinis literis hauſtam; Perinde ac ſi dicerem; rana non poteſt volare; ergo nec ciconia. Non multo melior eſt hæc ejuſdem argumentatio: Quia expedit civitati, ut ipſa perſonet doctrinis, quæ cum uſu & fine civitatum congruunt, id eſt, ut bona ethica & politica publice doceantur. Ergo expedit civitatem perſonare religione Muhamedana, & gentili Chinenſium. Sane ego uti aſſerui, doctrinam, quæ ſua natura civitatem perturbat, eadem eſſe ejiciendam: ita nunquam vice verſa dixi, quæcunque doctrina civitatem ſua natura non perturbat, ea omnino eſt recipienda; cum religio eſſe poſſit ſaluti animarum exitiabilis, cui tamen nulla prava dogmata politica ſunt admixta. Multo minus, qui dicit falſam politicam in civitate non eſſe docendam, is negat, veram religionem ibidem docendam. Sicuti qui dicit, Præſulem Garleanum non debere inſulſis & maledicis libellis nauſeam ſeculi laceſſere, is non negat, eundem cereviſiæ coctoribus concionari debere. Similis farinæ eſt hæc Gesenii argumentatio: Quia jam nemo per religionem naturalem ſalvatur: Ergo auctoritas religionis Chriſtianæ non dependet a Deo. Per ejuſmodi igitur conſequentias cum viam ſibi ſternat Gesenius atrociſſima quæque convitia in me ſpargendi, penes lectores eſt diſcernere, utrum homo iſte cœco quodam mentis ſtupore, an infinita malitia laboret. Me ſane ſive bona fide Gesenius deliret, ſive furorem ſimulet, ejus maledicta non tangunt: cum quo animi morbo alii infeſtentur, præſtare meum non ſit.

§. III. Restat denique, ut verbo tangamus eam controverſiam, num in Republica Chriſtiana detur alia doctrinarum ex lumine rationis promanantium cenſura, eminentior & ſanctior illa, quæ ſummis imperantibus civilibus, quos & ipſos Chriſtianos præſupponimus, competit? Quam quidem quæſtionem ego contradictionem implicare cenſeo, & quod diverſa aſſertio gravia incommoda in republica producere apta ſit. Affirmativa tamen videtur placere Josuæ Schwartzio, ſociiſque quam & concionabundus adſtruit Fridericus Gesenius. Quorum ille quidem colorem inde petit excuſandæ temeritati, aut potius ſceleri ſuo, quod modo tam importuno & præpoſtero cenſuram ferre inſtituit in librum a Regia Majeſtate per eos, quibus id muneris competit, reviſum & approbatum. Quod auſum ſuum tanta pervicacia perſecutus eſt, ut quanquam repetitis vicibus ipſi gravi ſub comminatione injunctum eſſet ſilentium, & ut nullo modo me laceſſeret, ipſe *Index Novitatum*, dignus tam illuſtri ingenio fœtus, publice per carnificem in foro oppidi Lundenſis crematus eſſet; tamen præter calumnias, quibus perpetuo imperitorum aures animoſque opplere laboravit, & cathedra ſacra ad evomendum ſuum in me virus abuti, publicis Diſputationibus me laceſſere non eſt veritus. Gesenius autem id factum inſigniter commendat, velut hic *Atlas*, qui dudum ferendo cœlo defeſſus eſt, jam tantorum virorum humeris innixus placide adquieſcat. Enimvero id quidem certum eſt, poſt tam fœdum ſpecimen cenſuram librorum in hoc regno Schwartzio haud quidquam deferendam. Quod ſi autem in publicum prodeat, qui rationibus iſtam prætenſionem ſtabilire aggrediatur, non deerunt, qui jura ſummorum imperantium ſunt vindicaturi. *Ite domum ſaturæ, venit Heſperus, ite capellæ.*

SAMUE-

SAMUELIS PUFENDORFII SPICILEGIUM CONTROVERSIARUM, CIRCA JUS NATURÆ IPSI MOTARUM.

Quanquam ſpes fuerat, poſt editum *Controverſiarum Specimen* tandem aliquando liberum mihi fore moleſtiſſima ſcriptione ſuperſedere, cujus neceſſitatem Initio mihi malevolorum improbitas, & inde vitiligatorum quorundam pro aſſerendis ſuis næniis importunitas impoſuerat: haud tamen apparet, qua ratione hoc ſaltem ſcripti commode defugere queam, per quod ultimus adverſæ partis conatus eſt deſtruendus. Video enim poſt conciſos calumniarum exercitus, unum aut alterum cavillationum manipulum adhuc frontem obvertere, tum præcipue Sereniſſimam ac Potentiſſimam Reginam Metaphyſicam, velut fidum barbariei tutelare Numen auxilio vocatam, par diſtinctionum pulvere hautquidquam decoro ſordidarum ſubmiſiſſe, quæ feroculæ toto late campo volitant, veluti ſolæ telis ſuis in acicularum ſubtilitatem attenuatis bellum confecturæ. Quas quidem facile opaca nube tectas magnum per inane circumvolitantes ferre poteram; ni ſubſidentem in inſidiis animadverterem ſicariorum manipulum, infamibus telis inſtructum. Id enim jam egregium, ac ſi diis placet, Theologicum facinus habetur, viros orthodoxos, probatæque vitæ deterrimarum hæreſium, ipſiuſque adeo atheiſmi convitio adſpergere, occaſione quæſtionum Philoſophicarum, quas ſalva S. Scripturæ auctoritate ex ſolo rationis lumine ventilare ſe profitentur, & quidem antequam ad liquidum fuerit deductum, quid proprie in controverſia ſit. Id quod plane per ſilentium digeri non poteſt. Equidem ſi ſolum eruditionis aut ingenii certamen ageretur, facile probarem eorum ſententiam, qui non cuilibet contradicendi & cavillandi prurigine laboranti officium ſcabendi præſtandum cenſent, præſertim cum tempus noſtrum publico ac longe nobiliori labori debeatur. Enimvero cum malevoli non id ſolum egerint, ut fructu & applauſu induſtriæ meæ privarer, quod conſcientia rectæ voluntatis ſubnixo vile damnum erat; ſed & me velut auctorem ac propagatorem impiorum & noxiorum dogmatum, adhibita omni calumniarum arte, differrent; nimirum inter ſanctiſſima officia eſt, maleferiatorum hominum conatus evertere. Nam eruditione aut ingenio ut pollere credamur, an minus, parum intereſt. Sed ne peſtilentes opiniones fovere, aut in publicum ſpargere videamur, uſque adeo intereſt, & magnum crimen ſit ejuſmodi criminationem abs ſe non depuliſſe; & ejuſmodi calumniis fidem adſtruat, qui non refellit. Demus igitur & haſce horas tuendæ noſtræ exiſtimationi, nec vivi ac videntes iſtam livoris importunitatem feramus. Veniam tamen facile dabunt, qui labores noſtros norunt, quod carptim tantum & breviter, quæ ab uno aut altero adhuc objiciuntur, refellam. Nam nugis deſtruendis ulterius, quam neceſſum eſt, inſudare, idipſum quoque nugari eſt.

Digitized by Google

CAPUT I.

QUO RESPONDETUR AD EA, QUÆ A DN. ZENTGRAVIO OBJICIUNTUR.

§. I.

PRimo autem loco excutiemus ea, quæ Dn. Jo. Joachimus Zentgravius, Profeſſor Argentoratenſis movet in *Diſquiſitione de Origine, Veritate & immutabili rectitudine Juris Naturalis ſecundum diſciplinam Chriſtianorum, ad Gentilium tamen captum inſtituta*. Quæ ipſa inſcriptio, inſidioſi quid redolens, citra animadverſionem præteriri non debet. Cum enim mihi propoſitum fuerit, jus naturale adaptare ad captum omnium hominum, abſtrahendo quam peculiarem religionem foveant; (nam agnitionem & cultum Numinis in univerſum id Jus præſupponit, & cum eo ſtat, caditque) conſequens erat, ſequeſtrari quaſdam ſententias nonnulliorum e Chriſtianis Doctorum quatenus extra communem rationem, & conſenſum generis humani cadunt, ut adeo omnis diſceptatio quæſtionum circa jus naturale ab auctoritate certorum hominum, ad ſanam rationem unice revocetur. Aſt Zentgravius Scholaſticorum, & qui ſputa horum lingunt, ſententias ſanctitatis quadam ſpecie adornaret, titulum hunc commentus eſt, veluti abs ſe tradita ex diſciplina Chriſtianorum promanarent; quæ cum etiam circa hæcce ad captum Gentilium quadrent, dubitandum non ſit, quin eadem reliquis omnibus præferri debeant. Enimvero ego quidem circa Jus naturale ad diſciplinam Chriſtianorum adaptandum operam fruſtra ſumi arbitror, quanquam id a quibuſdam propoſitum meminerim, & Joannis Seldeni inſtitutum Zentgravio præ oculis fuiſſe videatur, qui ad diſciplinam Ebræorum id jus traditum fuit. Nam quod Jus naturæ & gentium Ebraicum ab univerſali illo, & ad captum omnium gentium formato in non paucis differt, ratio præcipua videtur, quod Ebræi circa fruitionem juris communis diſcrimen facerent inter eos, qui Judæi, aut horum religioni forent addicti, & ex aliis gentibus oriundos, aliaque ſacra profeſſos. Ad hunc quippe fontem pleraque referri videntur poſſe, quæ iſta Ebræorum diſciplina peculiaria habet. Aſt Chriſtiana religio id diſcrimen ignorat, per quam etiam prærogativa illa nationis Judaicæ præ Gentilibus eſt ſublata, ac nulli nationi præ altera, præcipui quid tam circa gratiam a Chriſto partam, quam fruitionem juris communis tributum. Neque ſane in libris Novi Fœderis præcepta Juris Naturalis alterata, laxata aut reſtricta deprehenduntur. Eoque ſi quis ex iſtis libris præcepta & officia juris naturalis colligere velit, quatenus eadem etiam ad captum rationis, & univerſi generis humani ſunt, nihil inveniet, quod peculiarem diſciplinam deſideret. Equidem jubemur præcepto Apoſtoli beneficentiam exercere adverſus omnes, ſed maxime adverſus conſortes fidei. Hoc ipſo tamen nihil detrahitur officio, quod omnibus hominibus, ut talibus, citra reſpectum peculiarium ſacrorum exhibendum lege naturali eſt; cui non repugnat, ex certa ac peculiari ſocietate ac conjunctione certum officii gradum conſtitui, univerſali officio cæteris paribus prævaliturum. Quæ autem in religione Chriſtiana traduntur de cauſis ad obſequium legi naturali præſtandum impellentibus, & de hujus effectu circa ſalutem æternam animæ, ad Theologiam pertinent, eoque ipſo, ut & omnia, quæ captum communis rationis tranſcendunt, ab univerſalis juris diſciplina excluduntur. Præterea ſi quis ſub obtentu diſciplinæ Chriſtianorum aliquod dogma venditare velit, ei ex Divinis Scripturis id fuerit adſtruendum, aut ſaltem oſtendendum, omnes Chriſtianos, aut majorem & ſaniorem horum partem conſtanter & continuo ita ſenſiſſe, &

praxi

Digitized by Google

praxi expreſſiſſe. Aſt ſane Zentgravii ſcripto Suarez, Vasquez, Bonacina, Escobar, Philippus a Trinitate, Petrus a S. Josepho, Durandus a S. Porciano, & id genus Sophiſtæ utramque paginam faciunt. Quorum nugis immori ſi dulce ſibi judicat Zentgravius, caveat tamen dignationem Chriſtiani nomiois tanta contumelia adſpergere, ut iſtorum quiſquilias venerabili vocabulo diſciplinæ Chriſtianorum venditare velit.

§. II. Præcipua controverſia eſt *de Origine moralitatis*, ipſiuſque legis naturalis, abs qua nos voluntatem Dei haudquidquam excludendam, ſed illam ad hanc conſequeoter ſe habere contendimus. Ubi id initio probe obſervandum, quid circa hanc quæſtionem Dn. Zentgravius nobis concedat; quid deinceps & quibus de eauſis, quove rationum apparatu oppugnet. Ac inprimis conſideratione digna ſunt hæc iſtius verba: *Cauſa, quare divinam voluntatem moralitatis principium eſſe contendunt*, (ego & alii) *eſt, quia ſemper conſiderant hominem in ordine ad exſiſtentiam, quatenus dependens & quid ex conſtitutione Creatoris ſit*; *cum nos eundem abſolute ratione eſſentiæ ſuæ præciſo iſto reſpectu in hac inveſtigatione conſiderandum eſſe, & conſiderari poſſe, prout prima Philoſophia docet, exiſtimemus*. Agnoſcit igitur Noſter, nibil a me falſi circa hanc quæſtionem aſſeri; ſed ea tradi, quæ rerum naturæ, prout a Creatore actu ipſo conſtituta exſiſtit, coogruunt. Cujus autem tradita cum exſiſtentia rerum congruuot, non ſolum vera ſunt, ſed & evidenti, ſolido atque immutabili fundamento innituntur. Neque vero alia ratione bominem cooſiderat Theologia, quam prout actu in rerum natura a Creatore conſtitutus eſt, quem etiam quoad exſiſtentiam ſuam ad ſalutem æternam perducere laborat, de eſſentia quatenus ab exſiſtentia preſcindit parum ſolicita. Et tamen nunquam auditum fuit, Theologis eo nomine dicam ejuſmodi fuiſſe ſcriptam, qualem mihi ab initio Aſinius Tenebrio, & alii ejus exemplo impactum ivere. Sic & illud fatetur Zentgravius, aliique, legem naturalem referre ſuam originem ad divinam voluntatem, quatenus lex eſt, & vim obligandi habet; cum lex juſſum ſit, jubere autem aperte voluntatis actum notet. Unde contendit quidem; *data hypotheſi, non eſſe Deum, ea quæ congrua ſunt rationali & ſociali hominis naturæ, talia fore, quia eſſentiæ rerum ſint immutabiles*. Agnoſcit tamen, *eædem leges non fore, quod lex ſit juſſum Superioris*. Et alibi: *Quæ lex naturalis jubet, non libero demum Dei arbitrio bona facta fuerunt*, (agnoſce detorſionem noſtræ dictionis ac ſententiæ;) *ſed antecedenter ad legis hujus latoris voluntatem ſe habent*; *non tamen hoc ipſo lege tenebitur homo ad ea facienda, aut turpia per ſe vitanda. Quia aliud eſt decere, aliud eſt lege præcipi*. Quaoto commentorum inanium apparatu opus eſt, ut Aſinii calumniæ qualiſcunque color circumponatur.

§. III. Cum igitur nobis concedatur, quod moralitas quoad exſiſtentiam hominis, & lex oaturæ ut talis cooſiderata, ad voluntatem Divinam conſequenter ſe habeant, cur nobis hic ſuſtinere non licet? Nimirum, quia id vetat *Philoſophia prima*, illa divinæ humanæque ſapientiæ arbitra, quæ myſtas ſuos magnum inane ingredi, hominemque conſiderare jubet ratione eſſentiæ, præciſo exſiſtentiæ reſpectu. Quo conſiderandi modo moralitas, ut & lex naturalis, prout ſpectatur non ut præceptum, ſed ut *veritas* antecedenter ſe ad voluntatem divinam habebit. Habet autem par hoc diſtinctionum ex intimis nugarum receſſibus depromptum, id efficaciæ, ut non ſolum voluntatem Dei in ordinem redigere, & velut erroris aut pravitatis ſuſpectam poſt formas rerum collocare queat; ſed & dogmata ſua naturæ rerum adaptantes impune & citra ullam impudeotiæ, improbitatis aut furoris notam Pelagianiſmi aut Atheiſmi convicio adſpergere. Ubi primo noſſe velim, quid oeceſſitatis ſubſit, ut non ſufficiat nobis, hominem & quamvis rem aliam quoad exſiſtentiam conſideraſſe, cum Deus, primum & perfectiſſimum ens, non poſſit & debeat conſiderari, quoad eſſentiam, præciſa exſiſtentia. Et ſane etiam abſque conſideratione iſta eſſentiæ citra exſiſtentiam licebit diſtinguere ea, quæ alicui rei in univerſum & perpetuo inſunt ab iis, quæ certis duntaxat individuis, aut non perpetuo ineſſe deprehenduntur, utut ſemper res velut exſiſtens oculis obverſetur. Quem enim alium uſum ea præciſio aut abſtractio habeat, per-

perſpicere non poſſum. * Deinde cum eſſentiæ illæ ab exſiſtentia præciſæ nihil ſint aliud, quam conceptus rerum inadæquati, ſubſtantiam ſuam ex cerebellis Sophiſtarum ſortiti; quare, cum moralitas homine quoad exſiſtentiam adeoque conceptum adæquatum conſiderato conſequenter ad voluntatem divinam ſe habere concedatur, illa antecedenter ſeſe ad eandem habere fingitur, ſi homo inadæquate & præciſa exſiſtentia conſideretur? Aut quomodo diverſus concipiendi modus tantam diverſitatem circa influxum Creatoris producere queat? Igitur abſtrahamus, quantum velimus, præſcindamus, concipiamus, modo fixum id ſedeat, uti omnes res creatæ a divina voluntate exſiſtentiam, ita & eſſentiam; uti materiam, ita & formam; uti quod ſunt, ita & quod tales ſunt habere. Cum enim Deus ſit bonitas infinita, non potuit ab alia ratione boni impelli ad optimum quodque faciendum. Et cum Deus ſit ens infinitum, æternum incomprehenſibile, omnis boni auctor, & a quo omnia dependentiam habent, in ejus conceptu errant, ſi aliquid putant eſſe poſſe independenter ab ejus voluntate.

§. IV. Eodem modo inanis eſt diſtinctio illa legis naturalis, ut eſt *præceptum* & ut eſt *veritas*, velut illo reſpectu iſta abs voluntate divina dependeat, non autem hocce. Veritas quippe eſt aliquid ordine poſterius exſiſtentia. Prius enim concipitur aliquid exſiſtere; aut poſſe exſiſtere: poſterius veritas, quæ ex congruentia intellectus cum iſta re, prout exſiſtit & revera ſe habet, reſultat. Unde nulla plane re exſiſtente nulla quoque circa res exſiſtit veritas; re intra potentiam hærente, veritas quoque parem indolem gerit. Præterea ſi a voluntate Dei provenit lex naturalis, ut eſt lex ſeu præceptum, verbi gratia, ſi ita exprimitur, adulterium eſt omittendum; etiam proveniet eadem a voluntate divina, ſi concipiatur, ut veritas; verbi gratia, adulterium eſt turpe, adulterium adverſatur naturæ hominis ſociali. Hæ quippe propoſitiones in effectu æquipollent; cum etiam poſterior, quæ affectionem aut effectum actionis vetitæ exprimit, præceptum ſimul inſinuet: prior dum præcipit, præcepti quoque rationem complectatur. Add. Richardus Cumberland de Legibus naturæ, c. 4. §. 1.

§. V. Quanquam autem hæc ſufficere poterat ad oſtendendum, voluntatem divinam a deſignandis rerum eſſentiis & veritatibus excludendam non eſſe: placet tamen ſtrictim percurrere, quæ dicto tractatu Dn. Zentgravius molitur, qui omnes theſauros illius ſapientiæ, quæ tam parum voluntati divinæ refert, exhauſiſſe videtur. In *Proœmio* igitur pronunciat, *duo in honeſtate actionum ſpectari, LEGALE & MORALE, illud legem* Dei æternam conſequitur: *hoc vero, quare ſcilicet alii actus præciſa voluntate divina, vel antecedenter ad eandem, vel ſub hypoteſi, ſi non datur Deus; uti ob illos, quibus ſic ſtatum controverſiæ placuit, loqui cogimur, in ſe boni vel mali ſint, conſurgere judicamus ex concurſu principiorum illorum, quæ ex ſe dant eſſe morale, & citra mentis operationem illud dare cenſentur, prout vel convenienti vel inconvenienti quadam ratione; quæ in ſe talis, objecto accidunt; vel inter ſe connectuntur.* Hic apparet, inepte, & non niſi ad ſalvandam abſurdam theſin diſcrimen inter *morale* & *legale* in honeſtate actionum fingi. Mirum quoque, quis virum orthodoxum *cogerit* laborare circa adſtruendam originem honeſti, a Dei voluntate non dependentis, ob impiam & abſurdam Scholaſticorum hypotheſin, *ſi Deus non datur*. An eo jam res rediit, ut *cogamur*, ſtolide philoſophari, quia Sophiſtis illis ita *placuit*? Quando præſtiterat, iſtam hypotheſin plane damnare & proſcribere, ac improbam juxta & ſtolidam curioſitatem ducere, anxie inquirere de conditione creaturarum ſublato Creatore, de indole effectus ſublata cauſa. Aut cur non potius deformant nobis conditionem generis humani ſub illa hypotheſi, *ſi non datur homo*? poſtquam illuſtria iſta ingenia non ſatis habent ea inquiſiviſſe, quæ revera ſunt, ni ſimul circa fingendas aut adſtruendas impoſſibiles hypotheſes ſatagerent. Denique *concurſus* ille *principiorum, quæ ex ſe dant eſſe morale*, ſi Dei voluntate conſtitutus dicitur, noſtra ſententia propugnatur; ſi aliunde ortus feratur, oſtendatur ejus origo; ſi denique a ſeipſo citra concurſum Dei aut alterius cauſæ extitiſſe ſtatuatur, jam etiam, ſi Diis placet, credemus, hunc mundum ex concurſu

curſu fortuito atomorum in tantam pulchritudinem ſurrexiſſe. Abſtrahere equidem & præſcindere in Philoſophia licet, ſeu ex pluribus natura conjunctis unum conſiderare, non conſideratis reliquis; non tamen, ut præciſo antecedente conſequens ab hoc naturaliter dependens etiam citra idem ſubſiſtere fingas; ſeu ut negata cauſa effectum nihilominus ſuſtinere velis. In illis porro verbis, quæ dicto loco, ſequuntur; *honeſtatem atque turpitudinem nonnullis actibus per ſe citra ſuperioris alicujus libere ita determinantis arbitrium ineſſe cenſemus*; fraus, quæ vocabulo *libere* ſubeſt, notanda; qua imperitis adoleſcentibus fucus objicitur, velut quiſpiam ſtatueret, ex ſimplici ſuperioris placito abſque ullo ad indolem creaturæ rationalis a Deo formatam reſpectu eam determinationem factam.

§. VI. Aliam inde dicto loco, rationem reddit Zentgravius, quare *aliquid in ſe bonum & malum, præciſa voluntate divina tale, vel antecedenter ad eandem dari* probatim iverit. Scilicet id *non ideo factum, quaſi ſi moralia divinam voluntatem conſequi affirmaret, Dei voluntatem mutante in lege naturali hoc ipſo poſſit contingere aliqua mutatio, quod Vaſquius aliique crediderunt; cum leges naturales quæ utique ſunt morales & ipſe a voluntate Dei latas ſentiat, de aliqua harum mutabilitate minime anxius*. Miram audaciam, Vaſquio non aſſurgere, & conſtantiæ divinæ tam multum deferre! Niſi fortaſſe ideo non amplius diſultoria quædam levitas in Deo metuitur, quia, jam magno cum ſupercilio definitum fuit, quid Deum deceat. Quare ergo hypotheſin iſtam Zentgravius propugnat. *Amore veri*, & ut oſtenderet, huic univerſo decus, generique hominum honeſtatem morum conſtare poſſe, ſi vel maxime Deus non detur. Hoc quippe eſt verum illud, cujus amor tantopere homines iſtos urit. Tum *ut ſolidius ex ultimis oppugnetur Indifferentiſmus principiis*. Oportet vero horribilem belvam eſſe illum Indifferentiſmum, Aſinii Tenebrionis fœtum, quod is ex fundamento deſtrui nequit, ni ſupponatur, Deum non dari. Aſt ego crediderim, quo magis de voluntate Dei legem naturalem ſancientis conſtiterit, eo majorem actionibus moralibus neceſſitatem adferri, eoque magis indifferentiam tolli. Quanquam alias non opus erat, per tam abſurdas hypotheſes indifferentiſmum oppugnare, de quo quidem nemini mortalium, cui ſanum ſinciput, in mentem nunc veniſſet, ni monſtrum id ex concubitu Nicolai Beckmanni & Joſuæ Schvvartzii genitum, inde a præſule Garlæano aqua luſtrali circumlatum malevolis potiſſimum placuiſſet ad calumnias eo impudentius in me ſpargendas. Addit: *Nec finguntur hoc nomine Ideæ extra divinum intellectum exſiſtentes, quas leges naturales laturus Deus intueri debuit, cum quæ ſit alicujus rei idea, ex ſe ſciat Numen eminentiſſimum & ſapientiſſimum*. Atqui cur iſthoc ex ſe ſcit Deus, niſi quia divina voluntas cuique rei ſuam indolem aſſignavit? Reſplendent alias in iſto prooemio emblemata quædam, haud exiguam bonæ mentis eclipſin arguentia, *Nonnulli*, inquit, *de juris naturalis origine & rectitudine periculoſe errant, & ſepoſita lege divina actuum humanorum indifferentiam ſine fronte aſſerunt; taciteque omnis impietatis ſemina ſpargunt*. Nimirum quia jam omnis pietatis fundamenta in eo vertuntur, ut juris naturalis rectitudo juxta tam ſanctam hypotheſin deducatur, ſi Deus non datur: aut quia ſumma jam impietas eſt, voluntati Creatoris O. M. origines formarum vindicare. De cætero nemo Zentgravium fronte carere arguet, quam apparet, dum iſta eructaret, in chalybem uſque adeo induruiſſe, ut vel adverſus Beckmanniana aut Schwartziana cornua arietare poſſet.

§. VII. In ipſo Tractatu Zentgravius primo oppugnatum it ſententiam noſtram, quæ extat L. I. c. 2. §. 6. *de Jure Naturæ & Gentium*, *in beneplacito divino fuiſſe qualem naturam homini vellet adſignare*; ſeu hominem eam quam habet naturam ex voluntate Creatoris ſortitam. Cui diſceptationi præmittit. *Deum pro arbitrio nos formare potuiſſe ſecundum ſapientiæ ſuæ ideam perfectiſſimam, rerum creandarum naturæ & veritati examuſſim reſpondentem; cui ob ſummam eſſentiæ ſuæ perfectionem immutabili quadam & naturali neceſſitate Deus, libere licet ſi exercitium actus ſpectes, convenienter agit, qui alias a ſeipſo diverſus eſſet, & ſibi contrarius futurus, ſi cum idea & ſapientia divina non externa conveniret actio. Eſt nimirum divini intellectus idea de re ali-*

qua

Qua conceptus in Deo formalis & immutabilis, ad cujus ſimilitudinem creaturæ producuntur, cuique ita accurate reſpondent, ut eo modo perficiantur, quo fuerunt divinæ mentis conceptui repræſentatæ, juxta tamen liberæ voluntatis determinationem. Quemadmodum vero divina ſapientia perfectiſſime omnia intelligens divino intellectui ex naturali perfectione, non per liberum voluntatis actum competit: ita quoque ante eundem divinæ menti rerum creatarum rationes exemplaris convenire, haſque proinde æque immutabiles eſſe, uti immutabilis eſt ſapientia divina, cenſeri debet. Ex quo conſequitur, Deum hominem creaturum, etſi libere quoque eidem hanc, & non majorem perfectionem tribuat, ſi tamen hominem & non brutum creare velit, non aliam quam rationalem eidem poſſe concedere eſſentiam. En Sapientiæ Seraphicæ abyſſum! Ubi obſervandum, Dn. ZENTGRAVIUM hic primo intuitu nobiſcum ſentire videri, dum aſſerit; Deum *pro arbitrio* nos formare potuiſſe, & *juxta liberæ voluntatis determinationem*. Sic & concluſio plane mea eſt; *Deum hominem creaturum, etſi liber eidem hanc, & non majorem perfectionem tribuat, ſi tamen hominem, & non brutum creare velit, non aliam quam rationalem eidem poſſe concedere eſſentiam*. Nam & nos ipſi dudum aſſeruimus, Deum dum decrevit hominem creare, non potuiſſe non creare animal rationale. Addimus rationem planiſſimam; quia alias ſibi ipſe contradixiſſet. Amphora cœpit inſtitui, currente rota cur urceus exit? Id quoque in confeſſo utrinque eſt; creationem hominis quoad exercitium actus a libera Dei voluntate proveniſſe. Et quia id jam agitur, ut divina eſſentia ad modulum noſtræ rationis exigatur, ponamus & id tantiſper Deum dum hominem creat, contemplatum fuiſſe aliquam rationem exemplarem, aut ideam ſicuti homines ad archetypum aliquem opera ſua formare ſoleant. Quanquam in homine id ipſum ex imperfectione intellectus humani provenit: ad quem dum nimis preſſe divina mens exigitur, Ideæ Platonicæ primum reſultaſſe videntur. Sicuti & Ariſtoteles, dum animo concipere nequit, abs Numine omnia ex nihilo fuiſſe facta, mundi & materiei æternitatem nobis commentus eſt. In eo tamen ratiocinio nulla eſt conſequentia: *Uti ſapientia divino intellectui ex naturali perfectione, & non per liberum voluntatis actum competit; ita quoque ante voluntatis actum divinæ menti rerum creatarum rationes ſeu ideas convenire*. Non inquam ſequitur; Dei intellectus non dependet ab ejus voluntate, ergo ab exemplaribus rerum rationibus voluntas Dei excluditur, aut illæ plane abſque eadem proveniunt. Nam ideæ iſtæ, rerum creandarum formas exprimentes, non utique velut ultro intellectui divino ſeſe potuerunt offerre; non magis quam aliqua res ſeipſam creare potuit. Eoque ideæ iſtæ revera præſupponunt decretum voluntatis divinæ de talibus rebus libere creandis. Equidem rerum jam exſiſtentium ideæ intellectui creato ſeſe velut ultro inſinuant. Aſt unde primæ omnium rerum cauſæ idea rei nondum exſiſtentis offerri queat, niſi præſuppoſita voluntate talem rem producendi, ſane intelligi nequit. Unde & in eo, quod ſequitur ratiocinio, antecedens falſum eſt: *Cum homo pro animali rationali habeatur a divina ſapientia antecedenter voluntatem divinam reſpiciente, non vero demum per liberam voluntatem ejuſdem tale ſit; Deum quoque hominem conditurum non aliud quam rationale animal creare potuiſſe relinquitur, quia non niſi ſapientiſſime, id eſt, eſſentiali, & per conſequens immutabili rerum perfectioni convenienter agere poteſt*. Præterquam quod ſapientia Dei in ordine ad ſua opera, ſeu quando aliquid ſapienter a Deo factum dicitur, abſque voluntate intelligi nequit. Sapienter enim non agit, niſi qui voluntario agit. Sicuti & inſipida eſt explicatio illa *ſapientiſſime, id eſt, eſſentiali & per conſequens immutabili rerum perfectioni convenienter*. Sapientia quippe divina ex præſtantia operum abs ſe productorum æſtimatur; non quod illa ad eſſentiales rerum perfectiones ſeſe attemperet, quæ utique ab iſta promanant.

§. VIII. IDEM quoque præmittit de *eſſentiis rerum*, quas *æternas & immutabiles* dicit, *non eo ſenſu, quaſi, verbi gratia, hominis eſſentia ſit ſemper & irrevocabiliter, idque ab æterno & omnino independenter a Deo, ſed ob perpetuam & immutabilem connexionem requiſitorum ad certæ alicujus eſſentiæ, verbi gratia, hominis conſtitutionem neceſſariorum*. Aſt unde ea con-

ac-

nexio, niſi a divina voluntate? ni forte eſſentias illas a ſeipſis ortas comminiſci velis. *Immutabiles itaque ſnnt rerum natnræ, ſeu conſiderentur ſecundum ſe & abſolute, ſen in qnantnm divinum reſpiciunt intellectum, in quo repræſentantur.* Hujus aſſerti vera ratio eſt; quia talis quæque res qualem Creator voluit, qui & aſſignatam ſemel rebus indolem conſtanter ſervat, quoad hanc rerum naturam non tollit: & quia non poteſt non intellectui divino repræſentari, quod a Deo decretum aut factum. Dicit porro Noſter: *Ex hoc non ſequi, plura præter Deum eſſe immntabilia. Nam aliud eſt neceſſarium independens, quod a ſe ſimpliciter eſt neceſſarium tam quoad eſſentiam, quam qnoad attributa propria: qua ratione ſolus Dens abſoluta & immntabili neceſſitate, eſt id, quod eſt: aliud dependens, quod licet non a ſe, in ſe tamen in certo genere, ratione ſcilicet veritatis ſuæ eſt immutabile.* Aſt cum dependentia iſthæc non ſe habeat per modum neceſſariæ emanationis, ſane voluntatem divinam eadem non poterit non involvere. Nec vera eſſet hæc propoſitio, homo eſt animal rationale, ſi Deus nunquam hominem creare decreviſſet. Ex ſuperioribus quoque ſatis patet, qnid ad ſequentia ſit reponendum. *Immutabiles quoque ſunt naturæ rerum, ſi conſiderentur, prout divinus intellectus eas cognoſcit, & prout in mente divina per ideas repræſentantur. Ob ſummam enim & infinitam intellectus ſui perfectionem Deus creaturas non aliter agnoſcere poteſt, quam quales ut ſint, natura ipſarum debita exigit. Nec ipſius menti aliter objici poſſunt, quam quales in ſe ſunt, & eſſe debent; nec eas Deus aliter ut ſunt vel fiant concipere, & aliter concipiendo immutare poteſt, ob infinitam ſcientiæ ſuæ eminentiam, qua ipſius judicium rei, prout eſt, & eſſe debet, exactiſſime respondet.* Aſt unde eſt illud *debet*? Num naturæ nondum conditæ, & antequam de iis producendis a Deo decerneretur, potuerunt ſibi ipſis jus aliquod, & velut competentiam tribuere, ut tales utique abs Deo creandæ decernerentur? Pariter frivola ſunt, quæ ſequuntur: *Divino intellectui objectæ res non aliter apprehenduntur, aut dijudicantur, quam quales ſunt & apparent.* Numquid ergo illæ res divino intellectui ultro ſeſe objiciunt, ſicut rerum natura jam condita ſenſibus humanis ſe ſiſtit? *Unde ſeqnitnr, non poſſe Deum, id rei & ipſius naturæ conveniens judicare, qnod ipſi repugnat, vel illud ei tribuere, qnod eandem deſtruit, aut in aliam ſpeciem immutat.* Aſt cauſa eſt, non quod eſſentiæ rerum abſque voluntate Dei proveniant; ſed quia Deus non poteſt non opera ſua cognoſcere, ſive producta jam, ſive adhuc producenda, & quia circa eas cognoſcendas aberrare non poteſt. Addit ex Augustino: *Ideas, res creatas divinæ menti repræſentantes eſſe formas quaſdam principales, vel rationes rerum ſtabiles atque immutabiles, qnæ ipſæ formatæ non ſunt, ac per hoc æternæ, & ſemper eodem modo ſe habentes, quæ in divina intelligentia continentur. Et cum ipſæ neque oriantur neque intereant, ſecundum eas tamen formari dicitur omne, quod oritnr & interire poteſt.* Aſt, quod pace Auguſtini dixerim, ſplendidæ ſunt iſtæ Platonicorum nugæ, quæ ſi accuratius attendas, non uno modo contradictionem involvunt.

§. IX. His præmiſſis rejicit noſtram ſententiam, velut ex eo, quod Deus hominem liberrime condidit, non ſequatur, in beneplacito Dei fuiſſe, qualem homini naturam velit aſſignare, ita ut hanc, qua jam gaudet, naturæ conditionem Creator homini libere attribuerit. Ea verba jam adverſus Velthemii clamores aſſeruimus in Specimine Controverſ. c. V. §. 17. 31. 33. Et ſane cum Deus, quem nulla utique neceſſitas ad creandum hominem cogebat, conſtituiſſet nobilius brutis animal condere, non potuit quidem non iſtud fini, quem circa id ſibi propoſuerat, conforme creare; quia alias ſibi ipſe repugnaſſet. Neque ulla tamen hic apparet neceſſitas, quæ non a divinæ voluntatis ſuppoſitione proveniat, aut quæ eandem excludat. Id autem plane abſurdum eſt, quod Zentgravius *de individuo aliquo hoc concedit: Deum Te, ut libere condidit, ita ſi volniſſet, brutum condere potuiſſe.* Atqui cum & Adamus fuerit individuum, & quicquid hominum unquam extitit, aut extiturum eſt, Individua ſint, ſane ſi Deus omnia illa individua bruta condere potuit, etiam hominem brutum condere potuit. Et quod in omnia individua cadit, quo jure ſpeciei idem denegabitur? Quæ ſequuntur libenter concedimus: *Quando Deus te hominem condere ſtatuerit, aliam quam humanam, id eſt, rationalem*

naturam tibi attribuere non potuiſſe, ut proinde quanquam libere & ex divino beneplacito ſis homo cum tamen homo ſis, ex immutabili quadam neceſſitate naturam humanam ſortitus ſis. Modo neceſſitas hæc ex ſuppoſitione decreti divini utique voluntarii promanaſſe intelligatur. Eodem loco negat; per ſententiam noſtræ adverſam *adjungi Deo principium aliquod extrinſecum, quod ipſe in aſſignandis rerum formis ſequi neceſſum habuerit. Negamus quippe,* inquit, *Deum extra ſe quidquam poſitum intueri, ut ſecundum id conſtitueret, quod conſtituebat. Qui enim agit ſecundum ſapientiam ſuam omni perfectionis gradu perfectiſſimam rerumque naturas in ſe immutabiles,* (unde ſunt illæ naturæ, aut unde immutabilitatem ſuam habent?) *immutabiliter quoque ob exactiſſimam inter divinam & rerum externarum convenientiam, non agit ſecundum principium externum. Divino enim intellectui creaturæ non repræſentantur per ſpecies ab illis deſumptas, ſed eſt aliquid intimius Deo, quod res creatas ei adhibet, ipſa nimirum divina eſſentia, in qua omnes rerum naturæ, ſicut in ſe ſunt immutabiles, ita quoque ob ſummam divinæ mentis perfectionem immutabiliter inhærent.* Quid eſt ſine mente ſonum dare, ſi hoc non eſt? Denique cum nos dicto loco ex divino beneplacito originem quoque moralitatis aſſertum iverimus, Zentgravius itidem contradicit. *Sicut immutabili quadam ratione,* inquit, *homo eſt animal rationale, & ab immutabili quoque divina ſapientia pro tali animante immutabiliter habetur ante divinæ voluntatis actum: ita quoque ante eandem, & ſic quoque ante legem certos actus homini & naturæ ejus rationali convenire, & non convenire.* Falſum antecedens, falſum conſequens.

§. X. Alio inde ratiocinio voluntatem Dei ab origine moralitatis excluſum it Zentgravius. *Prudentia,* inquit, *Dei legislatoria non debet a nobis concipi citra dictamina divinæ rationis practicæ in agendis, quibus ſecundum Suarez* (par Apoſtolis nomen) *judicat, quid deceat ſuam bonitatem, ſapientiam, juſtitiam.* Atqui hæc velut *eſſentiales Dei perfectiones antecedenter ſe habent ad voluntatem & beneplacitum Dei. Igitur moralitas actionum ſeſe antecedenter habet ad voluntatem Dei.* Aſt ego nego hæc conſequi: Sapientia, ſanctitas & juſtitia Dei, juxta quas creaturarum motus diriguntur, non ſe habent conſequenter ad voluntatem Dei; ergo nec moralitas actionum humanarum. Etſi enim ſapientia & juſtitia Dei non ſint ab ejus voluntate: ut tamen exſiſterent creaturæ, quarum motus ad ſapientiam & juſtitiam Dei exigi poſſent, voluntatis divinæ actus utique præſupponitur. Sane erat Deus juſtus, ſanctus, ſapiens, etiam antequam ullæ creaturæ exſiſterent, quæ ad earum perfectionum dictamen motus ſuos dirigere poſſent; eoque ut iſtæ perfectiones divinæ actu regulæ agendorum eſſent, neceſſarium non erat, niſi poſita voluntate producendi creaturas mentis capaces. Adeoque ut ſapientia & juſtitia Dei innoteſcat, actuque ſe exſerat, & ut extent, qui eandem imitari queant, id utique a voluntate Dei eſt. Idem poſt ait: *Sapientiam Dei legislatoriam habuiſſe ſimul rationem divinorum attributorum, & ſimul naturæ humanæ.* Atqui a deſignatione velut naturæ humanæ voluntatem divinam excludere, quomodo poſſumus? De quo & idem tradit: *Neque prudentiam Dei legislatoriam, neque dictamina rationis divinæ practica habere rationem legis, quia non proponunt præceptum aliquod, ſed tantum oſtendunt indicando, quid rei natura habeat, & ſi conſiderentur in ordine ad ipſam divinam voluntatem, dictitant, quid Deum ex ratione ſuæ bonitatis, juſtitiæ, ſapientiæ velle deceat. Aſt quando Deus ſecundum iſta dictamina decernit,* (*quod eſt voluntatis actus*) *quo pacto creaturæ rationales ſuum ſervare ordinem debeant, tum iſtud decretum voluntatis divinæ vim legis adquirit, & vocatur Dei lex æterne.* Enimvero per hanc diſtinctionem voluntas Dei a prima origine legis naturalis, etiam ut eſt veritas, nequidquam excluditur. Nam ne quid moveam, quod hoc modo nimis proterve Deus ad humanæ rationis modulum exigitur, jam ſupra oſtenſum, nil intereſſe, utrum ea dictamina concipiantur per modum præcepti, *fac*: an ut congruentiam actionis cum ſubjecto exprimant; *hoc hominis naturæ competit*. Neque illa dictamina intelligi poſſunt, niſi præſuppoſito ſubjecto, creato aut creando, cui actus convenire aut non convenire dicatur;

tur; abs quo utique voluntas Dei excludi nequit.

§. XI. Poſt ubi *de naturali diſcrimine honeſtorum & turpium* commentatur, repetit fere, quæ hactenus diſcuſſa ſunt: *Honeſta & turpia ſtricte talia eſſe talia in ſe & antecedenter ad divinum beneplacitum, ejuſque impoſitionem, quam legis quidem, non item bonitatis & malitiæ naturalis in ſe & idealiter, ratione item veritatis ſuæ, non prout exſiſtit in nobis, conſideratæ, cauſam eſſe* dicit. Id quod ſic probatum it. *Antecedenter quidem ad ipſum Deum, divinamque eſſentiam in ordine cauſalitatis, vel ratione exſiſtendi nihil debet concipi.* (Quippe ni? cum ex mente Zentgravii non nefas ſit aſſumere hypotheſin, ſi Deus non datur.) *Cum tamen aliquid poſſit eſſe objectum intellectus divini, quem ceu principium dirigens, ante voluntatem divinam ceu principium imperans & exequens concipimus, quin idem ceu objectum divini intellectus antecedenter quoque ad divinam voluntatem id quod eſt, eſſe, dici & concipi queat, dubium non eſt.* Enimvero magnum mihi adhuc dubium eſt, num quæ nos concipere poſſumus, dum divinam eſſentiam ad noſtræ modulum animæ metimur, revera ita ſe habeant. Aut num fas ſit, intellectum divinum priuſquam voluntatem concipere, ſaltem hactenus, ut illa prioritas effectum aliquem in ordine ad res obtineat. Deinde nego, aliquid eſſe poſſe objectum divini intellectus ante divinam voluntatem, ſi ſermo ſit, uti nobis eſt, de ideis rerum, quæ aliquando actu a Creatore condendæ fuerant; uti jam ſupra oſtenſum. Sane non obſcure contradictionem implicat, alicujus rei ideam, quæ revera a Deo condita eſt, intellectui divino velut obverſantem concipere, niſi decretum (qui voluntatis actus eſt) de eodem condendo ſupponatur. Si quis tamen his non adquieſcens contendere velit, ſaltem ideas rerum poſſibilium, quæ nunquam futuræ ſunt, tale decretum voluntatis divinæ non præſupponere, aut circa ideas rerum creandarum ab ejuſmodi decreto præſcindendum eiſe; ei poſt copioſam hellebori potionem non ſuperfunctoria opus erit caſtigatione, ut importune divinæ naturæ adyta rimari metuat. Velimquoque expendi ſubtilitatem iſtorum verborum: *Quod eſt objectum intellectus divini ante divinam voluntatem poteſt eſſe id, quod eſt.* Unde inania ſunt, quæ ſequuntur: *Sicut homo eſt per eſſentiam*, (quæ nimirum ſeipſam a ſeipſa divino intellectui ſtitit independenter a voluntate divina) *agens intellectuale, & ſic ex naturæ ſuæ ratione moraliter agere poteſt*, (etiam quando nondum de norma actionum fuit cogitatum) *ſic quoque eſſe morale, quod ab agente intellectuali per naturam eſt inſeparabile, eandem antecedere recte dicitur.* Negato antecedente negatur etiam conſequens. *Sicut itaque hæc propoſitio*, homo eſt animal rationale, *vera eſt citra divinæ voluntatis operationem* (utut citra hanc ne idea quidem hominis intelligi queat.) *ſalva omni Dei perfectione eminentiſſima: ita quoque ſalva eadem blaſphemia, adulterium turpia ſunt, præciſa voluntate divina, imo præciſo omni divino judicio*, etiam quando nondum Deus cogitaſſe intelligitur de condenda creatura, in quam tales actus cadere poſſent. Id quidem ſatis pro imperio. *Et quia hæc talia ſunt, ſapientiſſimus Dei intellectus ex infinita perfectione omnia ſapientiſſime judicans, congruum, imo neceſſarium judicavit, eadem lege lata hominibus præcipere, quæ etiam præciſo divino intellectu, ei ceu qui per naturam agens morale eſt, ſunt inſeparabiliter convenientia.* Ut patet, jam etiam *intellectu* divino præciſo natura hominis, quamvis nondum de ea creanda a Deo decretum præſupponitur, Deo neceſſitatem adferre potuit certos actus lege ſanciendi. Mirum ni homines iſti rationem norunt mundum abſque Deo condendi. Abſurdius adhuc eſt, quod ſequitur: *Semper nulla etiam prohibente lege malum eſt, Deum conviciis proſcindere, ſi vel maxime fingas, ne Deum quidem dari.* Antehac credideram, nonentis nullas eſſe affectiones. Igitur ſi Zentgravius cum ſuis Sophiſtis Deum utique mundo exterminare cupit, ſimul ejus affectionem, qua creaturis intelligentibus venerabilis eſt, exturbare ne obliviſcatur.

§. XII. Demum & peculiarem ſibi doctrinam de moralium actionum indole format Cl. Zentgravius, qua uno loco quæ nos ſuper eadem tradidimus, evertere conatur. Ac primo quidem diſplicet, quod ego formalem rationem actionis moralis conſiſtere dixerim in *imputativitate*, ad quod vocabulum, non citra

veniæ præfationem a me poſitum neſcio, quare frontem contrahant homines, qui totam ætatem ad aures uſque lacunis barbarorum Sophiſtarum roſtrum immerſerunt, *cum ea potius τὸ morale conſequi ceu affectio videatur, quam id ceu formale conſtituere. Nam niſi actui vel objecto ejus valor quidam inſit, qui æſtimari queat, vel ad laudem vel ad vituperium, imputativitas non habebit locum, cum nihil ſit, quod imputari queat; hoc autem exſiſtente, data inſuper proæreſi & libertate agentis, actio jure imputabitur. A valore enim actus proxime habet, ut imputari poſſit; a libertate autem remote mediante valore.* Atqui apparet imputandi vocabulum a Zentgravio in diverſo ſenſu, quam a me accipi. Mihi enim per hanc dictionem, *actio huic imputatur*, nil aliud notatur, quam hunc auctorem ejus dictionis haberi, aut eandem ad hunc pertinere, ut ſuper iſta ratio ab eo exigi, & qui inde proveniunt effectus, in eundem devolvi queant. Cujus actionis dein, prout ad normam refertur, affectiones ſunt bonitas & malitia moralis, juſtitia & injuſtitia. Valor autem ille, quem velut formalem rationem moralis actionis iſte ſubſtituit, ad quantitatem actionum deſignandam pertinet. Addit: *Quibuſdam actibus ex ſolo objecto ineſſe moralitatem, poſitis cæteris principiis, nemine cogitante, & præciſa omni voluntate, & ut ſeſe ad ſuperioris cujuſdam impoſitionem, legem & voluntatem antecedenter habeat.* Enimvero iſta congruentia aut diſcongruentia velut naturalis, quæ in multarum actionum objectis ad agentem comparatis, reducet, haud quidquam voluntatem Creatoris excludit. Quin potius cum Creator animal legibus obnoxium formare conſtituiſſet, ita naturam hominis temperavit, ut actus certi eidem congruerent, aut non congruerent, prout illos præcipere aut vetare conſtituerat. In quo ipſo diſcrimen legum naturalium a poſitivis verti alibi docuimus. Ad illud porro ratiocinium jam in ſuperioribus fuit reſponſum: quia ſanctitas & juſtitia in Deo ſunt perfectiones eſſentiales, ex perfectiſſima eſſentia, non ex libera voluntate reſultantes: igitur & moralitas in actionibus humanis antecedit voluntatem divinam. Id enim conſequi negamus, cum non ex abſoluta aliqua neceſſitate, ſed ex voluntate divina ſit, quod creaturæ dentur, quæ imaginem quandam ſanctitatis & juſtitiæ divinæ referre poſſent. Quod autem Zentgravius ita confidenter pronunciat, verbi gratia, ſanctitatem, bonitatem, juſtitiam Dei, *quo minus perfectiones morales appellentur nihil obſtare*; id mihi nondum perſuadet: cum non appareat, quomodo ab hoc termino iſtæ perfectiones abſtrahi queant, quæ ex primæva ſignificatione & communi uſu eidem adhærent, qua morales perfectiones illis, quæ natura aut per eſſentiam inſunt, opponuntur. Sane majore auctoritate eſt opus, ut iſte terminus citra ſcandalum legatur. Tandem & nihili eſt ratiocinium hocce: *Deus ex naturæ ſuæ perfectione eſt amabilis & adorabilis, non ex voluntatis ſuæ arbitrio: Ergo actus hi*, Deum amare, colere, *morales ſunt antecedenter ad voluntatem divinam.* Nam actus illi utique non poſſunt intelligi, niſi poſitis creaturis rationalibus. Et poſito actu, agens quoque neceſſario ponendum eſt. Hoc autem ut eſſet, a voluntate divina eſt. Pergit Zentgravius: *Ex quo ſequitur, effectum legis formalem non eſſe hunc, ut ei valor ille, qui eſſe morale conſtituit, acceptus debeat referri, ac ſi hic non poſſit ineſſe, niſi lege ita conſtitueretur.* Aſt ego quidem iſtum effectum haudquidquam legi ſimpliciter tribui, ſed voluntati divinæ, naturam rerum & hominum ita formanti, ut huic certi actus utique congruerent, aut non congruerent. Quæ voluntas Dei legem ſimul naturalem includit. Nam quia legibus obnoxium animal creare Deus conſtituerat, ideo naturam huic fini accommodatam finxit. Et eo ipſo, dum certa ratione naturam hominis temperat, ad convenientes iſti leges hominem adſtrinxit. Quibus obſervatis ruunt etiam ſequentia: *Quod actus phyſicus fiat actus moralis, id non ſemper ab impoſitione ſuperioris provenit, ſed conſurgit τὸ eſſe morale ex concurſu certorum principiorum objecti, finis, circumſtantiarum, agentis rationalis, quæ ex rei veritate per ſe antecedenter ad omnem voluntatem ſuperioris neceſſaria ſunt;* (aſt utique & iſta principia, & ut concurſus eorundem in actionibus humanis certam habitudinem produceret, id per voluntatem conditoris provenit,) *nec libere ita definita.* Uſitata iſtis hominibus eſt cavillatio vocabuli *libere*, velut prius natura hominis a Deo for-

mata fuiſſet, cum libertate & indifferentia omnium ſuarum actionum, & poſtea ex puro beneplacito citra ullum alium reſpectum lata lege quoſdam actus bonos, quoſdam malos eſſe juſſerit. Quod quidem aſſerere ne per ſomnium in mentem mihi venit.

§. XIII. Hinc ad impugnandam indifferentiam motus phyſici accingitur. Ac primo negat, *motum phyſicum determinatæ & certæ alicujus actionis, verbi gratia, blaſphemiæ eſſe indifferentem*. Atqui omnes fatentur, in quavis actione humana intervenire motum phyſicum. Fatentur quoque, Deum tanquam primum motorem ad quemvis motum phyſicum concurrere; qui tamen ad malum ut tale non concurrit. Ita tollitur a Zentgravio motor, relinquitur motus. Valde tamen errat Noſter, quod putat, merum motum phyſicum hac dictione exprimi, *motus linguæ contra Deum*. Nam in vocabulo *contra* Deum jam latet moralitas; ac contra Deum loqui, & blaſphemare ſynonyma fere ſunt. Igitur motus phyſicus in blaſphemia laxioribus verbis eſt exprimendus. De cætero hic circa rem ipſam dubium eſſe nequit. Nam verbi graria in judicio, ubi de blaſphemia anquiritur, eadem verba, quæ reus per blaſphemiam evomuit, recitat teſtis, & actuarius plane ſine peccato, diverſiſſima tamen abs eo intentione. Unde facile colligi poteſt, quid in iſta actione phyſicum ſit & indifferens, quid morale & parvum. Sed jam, conſumta repente modeſtia Noſter eandem cum illis tibiam inflat, qui jure optimo maximo calumniatores audierunt. *De indifferentia*, inquit, *in ordine morali dupliciter poſſumus loqui, 1. ſicut ipſum valorem & eſſe morale ad bonum & malum indifferenter ſe habere dicamus, & verbi gratia blaſphemiam, eædem, adulterium, quod jam appellamus actiones in ſe indifferentes eſſe, bonas etiam futuras, ſi a Deo, uti Vaſquez & Reterfortis, vel a Magiſtratu, quod Hobbes opinatur, fuerint præceptæ, ita ut bonum & malum antecedenter ad divinum beneplacitum naturale nullum detur*. Enimvero toto cœlo a commentis Vaſquii, Reterfortis & Hobbii diſtat ſententia ejus, qui aſſerit, moralitatem ſe non habere antecedenter ad voluntatem divinam, quippe per quam ſunt creaturæ moralitatis capaces. Et nihiloſecius pronunciat Noſter; *Hunc indifferentiſmum moralem alunt, fovent, pingunt, & comunt omnes illi, qui moralitatem, omnem bonitatem & malitiam in hoc ordine talem, a nuda impoſitione provenire affirmant, etſi ſe id agere contraria factis ſuis proteſtatione negant*. Bona verba quæſo, mi Zentgravi. Sane ego non uſque adeo eruditum ſeculum ſpiritu calumniæ obſeſſum confido, ut de mea ſententia non mihi potius, quam tibi ſit crediturum. Præſertim cum hic abs Te non minus infamium artium adhiberi deprehendam, quam quas in cæteris calumniatoribus jam acriter, non tamen ſupra meritum, caſtigavi. Nam fraudulenter infarctum eſt vocabulum *nuda*, cum ſat clare a me oſtenſum ſit, longe aliter ſe habere impoſitionem circa res, quæ lege naturali, & circa res, quæ poſitiva lege ſancitæ ſunt; cum Deus legem naturalem homini daturus, ejuſque actionibus moralitatem impoſiturus naturam hominis ſimul certo modo formarit: id quod circa leges poſitivas ſecus ſe habet. Idem & circa ſequentia verba obſervandum: *Dum enim*, inquit, *in actionibus & objectis moralitatem a tali impoſitione TANTUM, & lege ſuperioris, provenire urget, indifferentia hoc ipſo ſint, neceſſe eſt, in ſe omnia, ſi qualia ſint in ordine ad τὸ morale, præciſa iſta impoſitione conſiderentur*. Sed addendum eſt, iſtam præciſionem ita fieri debere, ut ſimul & lex, & quæ pari paſſu cum lege ambulat, formatio naturæ humanæ ad eum finem peculiari a brutis modo facta abſtrahatur, utque adeo nihil remaneant, niſi quod mere ſit phyſicum. Sequentia autem verba mirum ſtuporem præ ſe ferunt. *Concubitus verbi gratia, cum alterius uxore ſi ideo adulterium appellatur, quia eſt contra legem naturalem, hoc quidem ſequitur, adulterium tunc non eſſe actum indifferentem. Quo minus tamen ipſe concubitus cum alterius uxore antecedenter ad omnem legem & talem impoſitionem ſpectatus, niſi in ſe etiam, ſcilicet ut Grotius Thomam ſecutus, Deum non eſſe fingas, aut actum talem lege eum non prohibuiſſe ponas, turpis eſſe dicatur, indifferens ex data hypotheſi ſequatur, nihil impedit: quicquid deinde ſit de appellatione talis actus, ſeu adulterium appellari debeat, ſeu non, ſi lege non eſt prohibitus. Relinquitur*

Digitized by Google

tur enim ipſum concubitum cum alterius uxore antecedenter ad impoſitionem & præciſa lege conſideratum eſſe actum indifferentem, *quod admitti nequit*. Enimvero mihi ſermo fuit de actu phyſico, abs quo omnis moralitas abſtracta concipitur; Zentgravius autem profert exemplum actus, quam maxime moralis, *concubitus cum alterius uxore*. Hic enim non eſt actus phyſicus indifferens, ſed moralitatem & legem quam maxime involvens. Concubitus cum fœmina eſt actus phyſicus, ſed cum uxore alterius moralis & lege vetitus, qui uno vocabulo adulterium vocatur. Uxor enim notat fœminam, quæ uni ſoli legitime data fide corpus ſuum addixit. Unde contradictoria & nugatoria eſt quæſtio: An concubitus cum alterius uxore ſit malus antecedenter ad omnem legem & voluntatem Dei? Quid autem pronunciandum ſit, poſita inſana illa hypotheſi, ſi Deus non datur, tunc demum patebit, quando Zentgravius ad hanc quæſtionem liquido reſponderit: num, poſita hypotheſi, ſi Deus non datur, Nicolaus Beckmannus & Joſua Schwartzius cum infamia e Svecia fuerint relegandi? Pergit nugari Noſter: *Illam difficultatem non tolli diſtinctione mea inter vocabula, quæ merum motum phyſicum ſignificant, & quæ actum phyſicum cum moralitate conjunctum. Cum enim omnis moralitas ex ipſorum mente ſit ab impoſitione, recte, quæritur, qualis ergo ſit iſte actus*, cohabitare alterius uxori, *præciſa impoſitione illa conſideratus, an mere Phyſicus, an quid moralitatis in ſe contineat?* (Eodem jure quæri poteſt, num Zentgravius ſit animal rationale.) *Poſterius dici non poteſt, cum præſcindamus principium, quod genuinum & adæquatum τῷ eſſe moralis dicitur*. Aſt ſi velis principium moralitatis, totamque adeo moralitatem hic præſcindere, & nihil præter merum Actum phyſicum retinere, amovenda quoque eſt notio *uxoris alienæ*, quæ citra moralitatem intelligi nequit. Add. quæ in Specim. Controverſiarum c. 5. §. 20. adverſus Velthemium diſputavimus. Hinc inepte infert Zentgravius: *Prius ergo dicendum erit, quod cohabitatio alterius uxori facta, ſeſe mere phyſice habeat, in ſe indifferens ſit, niſi lege prohibeatur cum alterius uxore conſueſcere turpe non ſit*. Non minus ſtolida ſunt ſequentia: *Ex quo ulterius hoc conſequitur, quod de poſſe abſolute loquendo, ſique Legiſlatoris ſapientiæ ita viſum fuerit, adulterium uti prohiberi, ita & præcipi poſſit; poſſe enim in vita ſociali, & naturæ humanæ convenienter tales dari caſus ut ceu perſonale, non commune adulterium in ſe malum non foret; quod nos contendimus, præcipi poſſet, dubium non eſt*. Apage iſtas conſequentias, Zentgravi, quæ non niſi Geſenio cuipiam condonari poſſunt, cui ſenſum communem Garleæ ſumi dudum ademerunt. Te enim ita delirare non decet. Ac non poſſunt non viri cordati valde deteſtari artificium illud obſcœnum, quo aliqui ita impudenter ſe jactant, ut primo falſam quampiam hypotheſin alteri affingant, indeque deductas abſurdas conſecutiones iſti nolenti volenti impingant, non ſine horrendarum hæreſium exprobratione. Cæterum pleraque hactenus diſputata a Zentgravio repetuntur *Articulo X. de immutabilitate Legis Naturalis*; quam cramben recoquere putidum fuerit; cum præſertim adverſarii circa modos concipiendi, abſtractiones, præciſioneſque & abſurdam hypotheſin ſeſe torqueant: mea autem ſententia id, quod re ipſa exſiſtit, fatente Zentgravio, exprimat.

§. XIV. Circa alia diluenda minus operæ eſt. Ac circa fundamentalem propoſitionem juris naturalis de ſocialitate monet, ex eadem officia erga Deum & nos ipſos deduci non poſſe aut debere. Cui objectioni jam ſatisfactum in Specim. Controv. cap. 5. §. 25. Tantum id hic obſervo, ea verba, quæ ex præfatione libelli mei de Officio hominis & civis carpuntur, *religionem naturalem ex ſocialitate indirecte derivari*, inſidioſe interpolari, additis de ſuo verbis, *ſeu ex fundamento*; quæ in loco, quem iſte reſpicit, non extant. Circa amorem ſui ſeu philautiam quoque monet, *eam eſſe priorem obligatione erga alteram, quia ordinata charitas incipit a ſeipſa; aliis etiam facere non debeamus, quæ nobis facere nolumus*. Aſt nondum probatum eſt, amorem ſui in ſe, & ſi homo non conſideretur, ut ſervus Dei & ſocietatis humanæ membrum, eſſe in obligatione. Sic non falſa ſolum, ſed & Reipublicæ pernicioſa eſt ſententia: *Neminem teneri alterum magis diligere, quam ſeipſum*. Nam

dan-

dantur caſus non infrequentes, ut vita & fortunæ noſtræ a nobis pro aliis impendi debeant. Falſum quoque eſt, quod *officia, quæ homo ſibi ipſe debet, regula ſint officiorum, quæ alteri; quicum vivimus, exhibere decet*. Quin contra amor ille noſtri, ne in devia abeat, neve ſocietatem humanam perturbet, per officia erga alios homines eſt temperandus.

§. XV. Cavillatur inde rationes a me Lib. II. c. 3. §. 20. adductas, quod ſocialitas homini pro imperio injuncta ſit; petitas a conſtructione naturæ humanæ, a religione, & a morlibus conſcientiæ. Si quis enim conſideraverit naturam humanam ita abs Creatore formatam, ut niſi culta vita ſociali ſalva eſſe nequeat; & leges, queis ſocialis vita continetur, cujuſvis religionis partem conſtituere, hominemque violatis illis legibus morſus conſcientiæ ſentire, certiſſimum læſi Numinis indicium; ſat firmiter puto, quis inde concluſerit, ſocialem vitam abs Creatore homini pro imperio impoſitam. Quibus argumentis & alii multi tam Gentiles, quam Chriſtiani Scriptores ad idem demonſtrandum uſi ſunt. Quæ in contrarium a Zentgravio afferuntur, vix aliud arguunt, quam inane ſtudium aliorum labores maligno dente arrodendi. Ait, *perſuaſio, quod Deus velit, jubeat, ut homo ſit ſociabilis*, non ſufficere ad hoc evincendum, quod vita ſocialis pro imperio ſit homini impoſita; *cum perſuaſio illa ſi vera & efficax eſſe debeat, lege quadam, quæ ſatis* innotuit, nitatur opus ſit. Atqui ex tali perſuaſione, quæ non temere in genus humanum invaſit, ſed ex ipſa conſideratione humanæ naturæ promanavit, recte ad inveſtigandam legem naturalem aſcenditur. Et cum Zentgravius agnoſcat, *ex hac ratione neceſſitatem tantum legis pro vita ſociali ferenda inferri*: nobis ſane ulterius ratiocinari licebit, cum Deus naturam hominis ita formarit, ut neceſſarium ei ſit, per legem vitam ſocialem imperari, Deum utique legem ejusmodi tuliſſe. Addit, *perſuaſionem iſtam primo & per ſe non in honeſtate, ſed utilitate fundari, quam etiam id quod indifferens eſt, non intrinſece neceſſario honeſtum promovere poteſt: probatque eadem præcepta ſocialitatem concernentia, utilia quidem, non autem neceſſario honeſta eſſe*. Aſt poteſt aliqua utilitas ita comparata eſſe, ut etiam neceſſitatem arguat; præſertim cum eidem argumento alia quoque conjungantur. Nec quia Apoſtolus *pietatem ad omnia utilem* pronunciat, ideo eadem in præcepto non eſt. Frivolum quoque eſt, quod circa argumentum a religione & metu Numinis petitum movet. *Hic Numinis metus*, inquit, *niſi aliunde homini obligatio imponatur, non adigit per ſe eundem, ut vitam ſocialem pro imperio ſibi injunctam agnoſcat; cum de quo non conſtat, quod ſit a Deo mihi pro lege præſcriptum, illud nec numinis metus præciſe, ut pro lege, cui adverſari non liceat, habeam, efficit*. Atqui omnes, qui aliquam religionem & metum Numinis agnoſcunt, hanc quoque religionis partem fatentur, ut homo adverſus hominem ſocialitatis leges obſervet. Pergit: *Conſcientiæ morſus nihil aliud probant, quam quod divina aliqua lege iſta prohibita ſint, quæ commiſſa conſcientiam ſic afflixerant*. Atqui ſic probatur meum ratiocinium: ſi conſcientiæ morſus conſequuntur facta vitam ſocialem perturbantia, igitur vita ſocialis homini pro imperio eſt a Deo injuncta. Inania quoque ſunt ſequentia: Quod peccatis ſocietas humana turbatur, *id ad effectum, non rationem ſceleris vel peccati, qua tale eſt, pertinet. Lege quidem prohiberi illa, quæ ſocialem vitam tollunt, evincunt morſus conſcientiæ: ſed id per ſe & primo eſſe propter vitam ſocialem, aut legis vice eſſe, ſi quis hoc aſſerere vellet, vel genuinum & adæquatum harum legum fundamentum, principium & rationem, ex hoc non ſequitur*. Aſt qui meminerit, quo ſenſu & quatenus a me legis naturalis fundamentum ſocialitas aſſeratur, ſatis videt, propria cum umbra luctari Zentgravium.

§. XVI. Quæ dicto loco adverſus ſufficientiam ſocialitatis diſputantur, iis facile ſuperſederi poterat, ſi ſcopus mei ſcripti, & quæ in Specim. Controv. c. 5. §. 25. monui, obſervata fuiſſent: *Autochiriam* tradit Noſter, *peccatum fore, etſi vel extra omnem ſocietatem, vel ſolus in mundo ceu ſpecies monadica homo viveret*. Hanc ego illicitam probavi, quia homo a Deo in hujus mundi ſtatione locatus eſt; & quia adeo ſervus Dei, & membrum ſocietatis humanæ eſt. Probet jam Zentgravius, ullam homini ad ſe conſervandum obligationem eſſe, ſi idem nec Dei ſervus, nec ſocietatis humanæ membrum ſo-

foret. Sed & nuſpiam a me aſſertum eſt: *ſocialitatem ſufficienter exprimere finem hominis, ad quem Deus eum deſtinavit.* Aut, *imaginem Dei homini concreatam propter ſocialem vitam tantum, vel præcipue conceſſam fuiſſe.* Aut, *reliquias imaginis divinæ non primo cultum Numinis, inde vitæ ſocialis conſervationem inculcare.* Nec *ſupercilium* profecto eſt, naturalem Theologiam, a diſciplina juris naturalis, officia hominum inter ſe complexa, diſtinguere. Injuſte quoque arroditur, quod ego dixeram: religionem, quatenus ad diſciplinam juris naturalis pertinet, intra ſphæram hujus vitæ terminari; quo nomine etiam ad ſocialitatem referri poteſt, quatenus ſocialitati humanæ efficax vinculum præbet. Sane enim nec de religione, quatenus ad ſalutem animarum poſt hanc vitam facit, agere ad diſciplinam juris naturalis pertinet: & religioni naturali peculiaris a me diſciplina aſſignata fuit. Cum autem ei, qui ſocietatis humanæ indolem, vincula, legesque unice ſibi exponenda ſumpſit, non poſſit divini Numinis conſideratio plane ſequeſtrari: quippe cum ab eo legum ſocialium origo & firmitas promanet, non alio quam hoc reſpectu religio in hac diſciplina conſiderari poteſt: quam quatenus ea ſocietatibus humanis firmiſſimum coagulum præbet: niſi diverſas plane diſciplinas turpi errore miſcere velimus. Ex hoc autem non niſi per calumniam inferri poteſt: *ſocialitatem eſſe religionis & cultus per naturam debiti fundamentum.* Et non decebat Zentgravium, dudum caſtigatam Aſinii Tenebrionis & fraterculi ejuſdem Geſenii cantilenam cocyſſare: *Non profecto ludendum eſt cum religione, quaſi pro ratione ſtatus ea formanda eſſet, vel ceu medio politico ea uti liceret, ad terrorem ſimplici populo incutiendum.* An enim, ſi dicam, Deus eſt auctor & ſtator vitæ legiſque ſocialis, nec citra hanc perſuaſionem civilis ſocietas firmo ſtare talo poteſt: id perinde eſt, ac ſi dicam; religio etiam ſalvifica pro ratione ſtatus eſt formanda: aut ficta religione ſimplici plebeculæ eſt illudendum? Tales ſane conſequentias nemo format, quem pudet calumniæ convinci. Unde & inanis eſt ſolicitudo Zentgravii: *Religio, quæ ad ſocietatem unice refertur, ex ductu rationis ſibi ſoli relictæ, facile poteſt in idololatriam degenerare.* Et febricitantium ſomnia referunt illa, quæ ſequuntur: *Ex iis, quæ ad ſocialitatem adverſus alios colendam faciunt, non cognoſces, qua ratione Deus etiam per naturam coli debeat. Nam vel ex vitio ſeculi, vel duro populi genio permittuntur, quæ in ſe impia ſunt, ut libellus repudii; & inter piratas ac latrones ſocietatem eſſe,* (num etiam ad jus naturale formatam?) *juſtitiam & honeſtatem non eſſe.*

§. XVII. Pergit ſocialitatem carpere noſter. *Normam,* inquit, *ſecundum quam a nobis dijudicari debeat, quid ſit juris naturalis, non ego quidem in theſi eſſe hominis ſocialitatem.* Aſt ego nuſpiam ſocialitatem pro norma juris naturalis vendicavi, ſed pro fundamento, & quidem eo ſenſu, qui explicatus eſt in Specim. Controv. c. 4. §. 1. & quo dilectio fundamentum legis dici poteſt. Unde æque bona eſt hæc conſequentia: hoc neceſſario facit ad finem & conſervationem vitæ ſocialis, igitur eſt juris naturalis; quam iſthæc; hoc eſt contra dilectionem Dei & proximi, igitur & contra Decalogum. Sicuti & ipſe Zentgravius nupero ſcripto charitatem pro fundamento legis naturalis ex diſciplina Chriſtiana ſubſtituit, me ſane non repugnante, cum iſta ſocialitati amice conſpiret. Niſi quod magis Theologiam moralem id ſapiat; uſum autem fori humani ob oculos habenti ſocialitas magis congrua videtur. Et ex uſu fori humani certa tantum ſunt officia, quæ ex charitate proprie provenire dicuntur. Unde qui, verbi gratia, æs alienum exſolvit, & alia ex obligatione perfecta præſtat, non ex charitate agere dicitur. Cæterum quam maxime cavendum ab illa fallacia, per quam Zentgravius aliique viam ſibi ad calumniam ſtruunt, dum ſocialitatem generis humani confundunt cum pecularibus inter homines ſocietatibus, & quæ ad illam neceſſario faciunt cum his, quæ ad ſingularem utilitatem referuntur. Quo obſervato hautquidquam ſub cenſum legis naturalis venient *etiam ea, quæ in ſe indifferentia ſunt,* utut *ſocietatum humanarum* particularium *utilitatem promoveant.* Reliquis, quæ iſto loco moventur difficultatibus, ex ſupra dictis facile ſatisfieri poteſt. Adducit tandem ſcrupulos viris cordatis indignos, ac prope dixerim aniles. *Utilitatem veram promovere, id eſſe*

Juris

Digitized by Google

Juris Naturæ & Gentium fatetur, negat tamen *naturam ubique dictitare, quid utile ſit revera & conſtanter*. Audiamus elegantem probationem. *Utile putet religionem veram fovere, quamdiu Reſpublica in tranquillo ſtatu eſt. Sin autem ea propterea turbetur, vel in periculum adducatur, quod jactura religionis hactenus recepta averti poſſit, non cogitur ſuæ ſcilicet naturæ lege veram religionem abjicere, ut Reſpublica ſervetur?* Hoc ratiocinium mulierculæ forſan, & olitores cum plauſu excipient; ſed metuo, ut cordati ſibilo ſe abſtinere poſſint. Nam primo ſocialitas generis humani cum utilitate unius aut alterius oppidi vel provinciæ male confunditur. Sane ſocialitas iſta, nunquam poſtulabit, ut vera religione ob quemcunque reſpectum abjecta falſa ſuſcipiatur. Deinde nuſpiam ego officia hominis erga Deum, multo minus, quæ ex religione Chriſtiana promanant, ex ſocialitate deduxi; cum duas tantum propoſitiones Theologiæ naturalis mutuo ſumptas in opus meum tranſtulerim: quod nempe Deus & legis naturalis, & ſocietatis civilis, & quæ hujus ſeminaria ſunt, matrimonii & imperii paterni, auctor ſit. Vid. L. II. c. 3. §. 2. & L. VII. 2. 3. Iſta quippe ad inſtitutum noſtrum ſufficere poterant. Quæ autem mea ſit ſententia circa caſum notatum colligi poteſt ex L. VII. c. 8. §. 5. & L. V. c. 12. §. 23. Paris indolis reliquæ ſunt objectiones *de magiſtratu colendo, cæde vitanda, polygamia, ſtupris & illegitimis divortiis deteſtandis, fide ſervanda, honeſtate colenda, &c. quamdiu ea e Republicá fuerint; ſin e re hujus magis fuerit contrarium facere, tum demum jure naturali non obligari, ut id perpetremus*. Quid his ratiociniis putidius? quorum futilitas adhuc magis pelluceret, ſi peculiares caſus diſtincti expreſſi fuiſſent. Addit: *Tot perplexos & intricatos caſus ſæpe in praxi inprimis, quando ad ſpecialiora deſcenditur, occurrere, ut ſi illos e ratione utilitatis & neceſſitatis, quæ ſocietati humanæ & Reipublicæ* (debebat *Reipublicæ* vocabulum omiſiſſe) *incumbit, decidere velis, graviter ſis aberraturus*. Nimirum, ſi modo tam anili ratiocinari inſtituas. Pariter ineptum eſt, quod ſequitur: *Socialitatem cum rationalitate conjunctam admitti pro norma tantum officiorum, quæ aliis debentur*. Quaſi nobis de ſocialitate formicarum & ſturnorum, non de ſocialitate animalium rationalium actum foret. Falſum denique eſt illud: *Amor ſui eſt norma amoris erga alios, ergo philautia eſt magis fundamentum juris naturalis, quam ſocialitas*. Quin amor iſte maximis malis anſam præbet, ni reſpectu ſocialitatis rite temperetur. Et inter dogmata illa, ob quæ Hobbeſius tantopere vapulat, eſt vel præcipuum, quod amorem ſui velut fundamentum legi naturali ſubſternat. Neque ſequitur: Diliges proximum tuum, ſicut teipſum; ergo officia adverſus alios homines exercenda ex amore proprio æſtimanda ſunt. Eſt quippe iſte amor inter præſuppoſita ſocietatis humanæ, cum hæc intelligi nequeat, ni ſingulis conſervatio ſui ſit cordi; ac ſæpe ab aliis exigi nequeat illa cura, quam ſibi quiſque præſtare poteſt.

§. XVIII. Quanquam autem nobis ſufficiat ea, quæ contra noſtram ſententiam aſſeruntur, diluiſſe, neque indignemur aut invideamus, ſi quis ſuo ſenſu abundare malit: paucis tamen monemus circa *conformationem creaturæ rationalis cum Creatore*, quam pro ſocialitate noſtra obtrudit Zentgravius, eam huic ſcopo parum eſſe accommodam. Id quod jam in Specim. Controv. c. IV. §. 3. ſeqq. late oſtenſum. Neque ſtatim quod aliqui Platonici aut Stoici per ſolitam ſibi grandiloquentiam jactant, id ſtatim ad captum eſt omnium hominum. Et in genere quidem dici poteſt, eſtote ſancti, miſericordes, benefici, ſicuti Deus talis eſt, etſi & iſthæc diverſa ratione in Deum, atque in homines cadant. Sed ſi ad particularia præcepta deſcendatur, facile patet, neque officia hominis erga Deum, neque magnam partem officiorum erga ſeipſum & proximum indè liquido deduci poſſe. Nec aliud inſinuant iſta verba: *Uti divinæ ſanctitatis rectitudo & divinæ rectitudinis ſanctitas eſt boni & mali ἀρχέτυπον* (nolo cavillari hoc, ſanctitas Dei eſt ἀρχέτυπον mali;) *ita quicquid nobis connatum partim eſt, partim ad quam contendere debemus, rectitudo ἔκτυπον iſtius eſſe debet, ut ſic iſta gentilibus & Chriſtianis tantopere deprædicata hominis ad Deum aſſimilatio oriatur. Quæ quidem non quoad omnimodam æqualitatem cum infinito bono, ſed qualemcunque cum virtutibus hujus ſimilitudinem æſtimanda & affectanda eſt*. Atqui ut liquido diſcerni

queat, quæ attributa divina ab homine utcunque exprimi poſſint & debeant, quæ non poſſint, ad noſtra demum principia erit recurrendum. Aſt ſi *qualiſcumque ſimilitudo* ſufficit, magnam vim hypotheſium in jure naturali fingere licebit? Sic jubemur in divinis literis imitari formicas, eſſe ſicut ſerpentes & columbæ, jubemur eſſe non ſicut aſinus & mulus. Revera tamen quicquid ejuſmodi hypotheſium aſſumitur, non tam illuſtrandæ, quam intricandæ huic diſciplinæ inſervit. Sicuti & ipſe ZENTGRAVIUS talia de ſua hypotheſi tradit quæ parum liquidæ ac diſtinctæ cognitionis pollicentur. *Phraſi Scripturæ*, inquit, *quid imaginis divinæ notione veniat, in talibus conſtitui nequit, quæ etiam in hominis non renati animum cadunt. Unde confirmatio illa & ſimilitudo non ea intelligenda eſt, quæ imaginis divinæ per lapſum amiſſæ reparationem infert, quippe quæ non niſi per renovationem fieri poteſt, nec hujus eſt loci; ſed de aſſimilatione quadam externa ad exemplum divinum, divinaque attributa eſt inſtituenda.* Et alibi: *Ne jus quidem rectorium inter homines per omnia coincidere cum jure rectorio, quo Deus utitur adverſus creaturas. Conceſſum eſſe hominibus aliquid juris rectorii, non tamen ulterius, quam ad vitam ſocialem neceſſarium eſt.* Quid igitur ambagibus opus eſt, ubi plana via patet? Sic idem alibi: *Senſu Biblico imaginem Dei amiſſam, ſed ſenſu Eccleſiaſtico rudera ejus imaginis ſupereſſe.* Quæ Eccleſia ejus ſenſus eſt auctor? univerſalis, an particularis; an certi Doctores? Num & his infallibilis auctoritas circa deſignanda illa rudera? Num & illi hæretici, qui horum tradita adſpernantur? Et ne tricandi materia deſit, jam etiam ſi Diis placet, jus naturale eſt adornandum *ad diſciplinam Platonicam*, & circa ejus dicta accommodanda aut detorquenda labor eſt ſumendus: velut parum ſie ſcholas per tot ſecula explicandis Ariſtotelis textibus lucaſſum inſudaſſe. Equidem maxima fuit ingenii vis Platoni, fuit & Ariſtoteli; ſed ut diſciplinæ abs nativa ſua habitudine ad ipſorum tradita utique detorqueantur, id neceſſum non eſt.

§. XIX. DISPLICET quoque Dn. ZENTGRAVIO quod a me propoſitiones actuales & diſtinctæ circa agenda & fugienda in animis infantum deprehendi negentur. Quas cum nemo mortalium obſervare poſſit, nec ipſe diſerte eas ſtatuere audet; ſed tantum per ambages dicit: *Legem homini interiorem eſſe habituale quid, congenitum, ipſiuſque intellectui tanquam lumen recti, & ſemen boni ſuperadditum, & intellectui ipſius animæ tanquam tabulæ inſcriptum.* Addit tamen: *Sicut illa, quæ ex ætatis imbecillitate, quæ uſum rationis derogat, eveniunt, non poſſunt negare ipſam rationem, ita ex eo, quod paulatim ſeſe notitiæ inſitæ exſerant, non licet propterea illas negatum ire.* Aſt ego contradico; uti infantes quidem rationem habent, actu exſerendam, ubi ætas acceſſerit, nec ideo tamen per infantilem ætatem actualia & diſtincta obſervantur ratiocinia: ita ineſt utique animis infantum facultas intelligendi legem naturalem, quando uſus rationis ſeſe exſeruerit; ut tamen ante uſum rationis actuales & diſtinctæ propoſitiones non adſint. Ex dicto Rom. II. 15. nego duntaxat conſequi, actuales & diſtinctas propoſitiones de legibus naturalibus infantum animis inhærere. Neque opus eſt, ut cum ZENTGRAVIO litigem, num phraſis *inſcribi cordibus* proprie an tropice ſit intelligenda; cum ipſe neſcire videatur, quale genus actionis ſcripto proprie dicta denotet. Dictum Lucæ II. 12. eo tantum fine a me adductum fuit, ut oſtenderem, æquipollere phraſes illas, recondere aliquid in corde ſuo, & inſcribere cordi. Ex eo porro, quod vis & obligatio conſcientiæ non ſit ab adſuetudine, ſed a Deo, nimis liberaliter infertur; animis infantum actuales & diſtinctas propoſitiones circa agenda & fugienda adeſſe. Quando dicitur, legem naturæ intellectui hominis quid eſſe *ſuperadditum*, obſervandum eſt, legem primo & proprie in legiſlatore eſſe, cujus notitia dein ſubdito imprimitur. Eoque & lex naturalis non eſt pars hominis aut facultas aliqua congenita. Sed ut eadem lex a Deo inſita homini queat dici, ſufficit, naturam hominis a creatore ita formatam & diſpoſitam, ut notitia ejus legis utique animo hominis ſeſe inſinuet, quamprimum rationis uſus ſeſe exſerit. Sicuti verbi gratia non neceſſum eſt, ut organis ſenſuum ſpecies viſibiles actu ab ipſa natura inhæreant, ſed ſufficit, illa per naturam ſic eſſe diſpoſita: ut ubi ab iſtis ferriantur, ſtatim eadem comprehendere & di-

udi-

judicare queant. Sic & mens hominis a Deo formata eſt; ut ſtatim atque ſuper actionibus ſuis ſe poſſit reflectere, de earum rectitudine & pravitate, & num ſibi conveniant, an minus, judicare queat. Ea vis humanæ mentis lumen, ac ſemen, radius an ſcintilla vocetur, mea nihil intereſt, cum nihil horum actuales & diſtinctas propoſitiones notet. Vellem quoque ſcire, quibus popularibus verbis ſuum illud *habituale quid* explicaturus ſit. Nam ſine dubio dat ſine mente ſonum, quando dicit: *Etſi homo ubi naſcitur, actu nondum cognoſcat leges, promulgationem tamen vel nondum factam, vel hominem recens natum per leges has non obligari dici nequit. Penitus enim infantes ignorare non poſſunt, dari leges haſce, ceu quas habitu cognitas habent, etſi iſta cognitio ſe nondum exſerat: ex quo ſequitur, quod non ſint penitus ſine obligatione ſcil. habituali.* Quæſo amove iſta verba inſignificantia, & ſi quid dicere velis, dic infantum animis ineſſe actuales & diſtinctas propoſitiones; & ſimul eas nobis oſtende.

§. XX. Quæ reſtant, exigni ſunt momenti; velut quod carpit, a me *juris naturalis ſcita ad uſum duntaxat fori humani adaptari*; quia in Theologiam moralem mihi falcem immittere non placebat: aut quod *jus naturæ* dicto modo tractatum *maximam partem circa formandas hominis exteriores actiones verſari* dixeram. Adverſus quod fruſtra a Zentgravio objicitur: *Ex impuro corde non niſi impuras exoriri actiones; & cui impune licet in mente atrocia quæque moliri ſcelera, quid mirum, ſi cogitationum impuritas in externam abeat malitiam.* Atqui dixi ego *maximam partem*: igitur & interioribus actionibus ſuum reliqui locum. Quod autem in foro humano & diverſas inter gentes maximam partem ſuper actionibus exterioribus diſceptetur, impudens foret negare. Cogitationis pœnam in foro humano neminem luere tralatitium eſt. Impuritatem autem cordis & actionum conſiderare ad Theologiam ſpectat. Eſt & illa ſequela oppido quam craſſa, diſciplina juris naturalis ad forum humanum adaptata maximam partem circa exteriores hominis actiones verſatur; igitur impune licet in mente atrocia quæque moliri ſcelera. Nam nos utique paſſim diſcrimen divini & humani fori inſinuamus. Pergit: *Amplitudini divini in homines imperii adverſatur, ſi quando actus interiores, qui per ſe & primo ſunt actiones hominis, quorum ſigna ſunt actus exteriores, eidem mortales obnoxios negemus.* Indagandus eſt Zentgravio, cui hanc objectionem obtrudat. Nam mihi quidem nunquam in mentem venit negare, actus interiores divino imperio obnoxios eſſe. Neſcio etiam, quam accurate dicatur, actiones exteriores interiorum *ſigna* eſſe. Diſplicuiſſe quoque ipſi videtur, quod ego tradiderim, Decalogum in republica Judaica habuiſſe vim legum civilium. Quo ſenſu id a me dictum fuerit, oſtendit Apologia §. 13. Quin autem ea præcepta, quatenus dictamina legis naturalis continent, omnes homines etiam gentiles obligaverint, nullibi a me in dubium fuit revocatum. Quod porro dicit: *Quanquam Moſis miniſterium ad Iſraelitas tunc pertinuerit, ipſa tamen LEX MORALIS a Deo per Moſen promulgata omnes concernebat homines* (imo & ante Moſis promulgationem) *ita ut lege Decalogi obligarentur non ideo præciſe, quod quæ eo continentur, moralia ſunt, ſed quatenus etiam ab ipſo Deo ſolenniter eſt promulgata*; id Theologis excutiendum relinquimus, qui neſcio an ſint probaturi, obligationem gentilium ad legem moralem & naturalem a promulgatione Decalogi in monte Sinai facta derivari. Ab eodem quoque falſo arguitur, me contradicere illis, quæ ab ipſo ſuper pudore traduntur; quod cuivis, qui meam & ipſius theſin contulerit, ad oculum patebit. Denique & neſcio, quid Dn. Zentgravio in mentem venerit, quod dum ipſe negatum it, *legem naturæ eſſe ipſam vim animæ noſtræ intellectivam & facultatem judicatricem*, verba mea velut iſtam ſententiam propugnantia adduxerit, cum dicto loco, utique *primorum & verorum principiorum*, ſeu *axiomatum* a me expreſſe mentio fiat; quæ ſane a vi animæ differunt. Atque hæc fere ſunt, quæ amoliendis Dn. Zentgravii objectionibus monere viſum fuit.

Digitized by Google

CAPUT II.

QUO IIS, QUÆ A DN. D. VALENTINO ALBERTO, LIPSIENSI PROFESSORE, OBJICIUNTUR, RESPONDETUR.

§ 1.

Venio nunc ad Dominum D. Albertum, adverſus quem quo ſcriptionis genere utar, fere dubius hæreo. Ita enim proterve me laceſſit, id iracundiæ & ineptiarum miſcet, ut non levi brachio caſtigari mereatur. Præſertim cum humanitatis officium videatur, nimium ſuorum libellorum amorem excutere viro cætera non ſpernendo, & amarius aliquod antidotum opponere nimis ſaccharatis amicorum encomiis, qui deoſculando ipſius compendio immoriuntur. Contra non eſt, quare id ſervitutis mihi imponi patiar, ut cujuſvis ſcabiei ſcalpendæ mihi utique vacandum ſit. Ac ſpes eſt, bonam mentem ultro ſcabituram, poſtquam ab Aſinio Tenebrione excitata nubes jam evanuit. Igitur non plura dicam, quam pro me neceſſarium eſt; cætera veteri amicitiæ condonabuntur. Eoque omiſſo titulo libelli, noſtro Specimini Controverſiarum ex parte oppoſiti, qui *μίμησιν* viro gravi parum decoram præ ſe fert, circa *præfationem ad Lectorem* moneo, dictata ipſius, cum a me conſpicerentur, haudquaquam me *ad indignationem* commoviſſe; cujus affectus veſtigium libellus meus eo loco prę ſe non fert. Fas tamen mihi fuit, non inſuper habere horribilem criminationem, velut & ipſe ſim inter eos numerandus, qui inſtinctu diaboli diſciplinam juris naturæ & gentium cum orthodoxa fide commiſcerint: niſi forte inter blanditias iſti ducitur, inter miniſtros Satanæ alios diſponere. *Dignitas juris naturalis* a me *violata* dicitur, quam Dn. Albertus *omnibus modis aſſerere* ſtudet. *Quam obſcurant*, inquit, *divinam originem juris naturalis ea, quæ de homine in mundum undequaque projecto, inque ſtatu miſerrimo primum vivente fingit*. Aſt quam obſcurant opinionem candoris & ingenii tui, quod in ipſo diſceptationis limine obſcœnum Josuæ Schwartzii carmen reſones? *Fingere* quid dicitur, vel qui falſi aliquid pro vero venditat, vel qui aliquid, quod ipſe falſum profitetur, tantiſper ſupponit certæ rei illuſtrandæ gratia. Poſteriori ſenſu ego fingo hominem undecunque in mundum projectum, ut declararem, quam miſer futurus eſſet homo ſolus in mundo inculto deſtitutus, & ni peculiari Numinis cura foveretur. Aſt D. Albertus priorem ſenſum mihi affingere non erubeſcit, quaſi ego *fingam*; id eſt, falſo aſſeram, hominem neſcio, unde in huncce mundum conjectum. De cætero meam methodum ſequenti non minus divinitas juris naturalis oculis obverſatur, quam qui in pictura compendio Alberti præfixa inconnivis oculis defixus hæret. Sed nec detrahitur quid dignitati juris naturalis, quod illud ex ratione jam corrupta derivatum eam, *adeoque cæcum cæco ducem dem*. Sane corruptela illa non obſtat, quo minus homo adhuc ſit animal rationale, & Mathematici demonſtrationes fallere neſcias extruant. Neque enim viam ſalutis æternæ ex noſtra diſciplina inveſtigatum imus. Quin vehementer fallitur D. Albertus, ſi putat, aliunde ſe regulas ſuas, & canonum illud *formaliter normaliter* hauſiſſe, quam ex ratione eheu! quam corrupta. Sane, quod accuratiores Thologi aſſerunt, nec D. Albertus abnuit, phraſi Scripturæ quid imaginis divinæ nomine veniat, in talibus conſtitui nequit, quæ etiam in hominis non renati animum cadunt. Ex quo recte infertur, quæ in Divinis Literis de imagine Dei traduntur, ad doctrinam de jure naturali nihil pertinere. Neque vero in hiſtoria ſtatus inte-

Digitized by Google

integritatis, quam ſacer Codex deſcribit, vola aut veſtigium regularum iſtarum apparet. Et revera tota iſta machina innititur phraſi extra divinas Literas a Philippo Melanchthone ni fallor inventa, & ab aliis citra curioſam inquiſitionem aſſumpta; qua nihil ad illuſtrandum jus naturale profici compendium D. Alberti ſatis oſtendit. Denique nec in eo quid a me dignitati juris naturalis detrahitur, quod idem ad ſocialitatem referam, & circa exteriores actiones maximam partem verſari doceam. Nam ego illa, quæ ad Theologiam ſpectant, diſciplinæ ad uſum fori humani adaptatæ admiſcere *ἀπαίδευτον* judico. Nec qui proximum & peculiarem finem alicujus diſciplinæ exprimit, is ideo communem finem excludit, aut abnegat. Et quod jus naturæ exercendum eſſe adverſus alios homines ad colendam ſocialitatem dicitur, id non obſtat, quo minus illud ad auctorem ſui Deum nos manuducat. Claudit iſtum locum ridiculo ratiocinio Albertus: Quia ipſe in poſtulata mea conſentire nullo modo vult, nec poteſt, ideo me diſſenſum ejuſdem ægre ferre. Quaſi aut ille ſapientiæ humanæ dictator foret; aut mea tantopere interſit, num alius mihi conſentiat, an minus.

§. II. Institutum porro meum, quo a peculiari religione abſtrahendo diſciplinam juris naturalis ad captum omnium hominum, queis aliqua rationem excolendi cura, adaptavi, elumbi valde cavillo inſultat Albertus, neſcio, quæ *de ſcientia ac fide univerſali Commentiana* ganniens. Quaſi diſciplina juris naturalis & gentium non ſua indole ſit univerſalis, ſeu omnes homines, genteſque ſpectans; quæ ſtolido conſilio ad certarum duntaxat gentium captum reſtringitur. Notantur inde quædam a me tradita, velut a captu omnium hominum abhorrentia. Exempli cauſa adducitur, quod ego doceam, *paternum imperium niti præſumto liberorum conſenſu*, non unice, ſed inter alias rationes, *& pro occaſione illius, non pro cauſa nativitatem habendam eſſe*. Atqui ni oſtendatur, hæc rationi repugnare, utique ad captum omnium hominum eadem eſſe cenſendum eſt. Socialitatem quoque inter arcana dogmata a Chinenſibus habitum iri judicat, lepido ſane ratiocinio; Quia Principes omnia ad ſocialitatem referunt, igitur non judicabunt e re civilis ſocietatis jus naturale publice doceri. Id eſt, quia omnium Principum intereſt, ut cives ſui ſociabiles ſe gerant, igitur præcepta ſocialitatis publicanda non ſunt, ſed inter paucos tantum ſecreto ſunt habenda. Cæterum nec ego gentilibus rationem, & quicquid facultatum humano generi conceſſit Deus, eripio. Quæ modo ſi retineant, haud ægre laturi videntur, quæ præter Scripturam ſacram finguntur, rudera divinæ imaginis ſibi eripi. Quod ſi tamen Chriſtianus Orbis D. Alberti Compendium non capit, me ſane non invidente iter ad Chinenſes ſuſcipiat: ubi ſine dubio maximus populi applauſus adventantem excipiet, ſi picturam Compendio ſuo præfixam, Dioxippi Athenienſis pugilis, & Horratæ Macedonis pugnam, ex Curtii L. IX. ut puto exprimentem, ſibi præferri curaverit; ex qua inuſitatum ſibi ſpectaculi genus pollicebitur.

§. III. Scripseram quoque ego, exemplis conſtare, quam non ex uſu ſit, Theologis politicam architectonicam formandam relinqui. Excipit D. Albertus, id ad orthodoxos Theologos non ſpectare. Id quod ego facile admitto; cum illa, quæ innui, exempla a Jeſuitis & Fanaticis profecta ſint. Sed quia nulla non ex ſectis Chriſtianorum orthodoxiæ ſibi gloriam vindicat, ubi noſtrates Theologi ſibi, ut talibus, Politicam ſubjecerint, ne cæterarum quidem ſectarum Thologi deterioris eſſe conditionis volent. Igitur in univerſum ſatius fuerit, Theologos ut tales ſuæ Theologiæ adquieſcere; Politicam velut diſciplinam rationi ſuperſtructam propriis & domeſticis principiis relinquere. Albertus tamen, cum *peſtilentiſſimam aliorum πολυπραγμοσύνην* perſtrinxiſſet, ſui oblitus mox ſubjungit: *De hac injuria viderint alii*, Jeſuitæ & Fanatici, *ad quos ea propius pertinet*. Ergo quibus ipſe peſtilentiſſimam πολυπραγμοσύνην tribuit; iiſdem dum paria a me obiiciuntur, injuriam fieri arguit. Valde ſuaſerim D. Alberto, ne per iracundiam deinceps quid in chartam conjiciat. Sed nec video, quare D. Albertus in ſe potiſſimum trahere voluerit, quæ ego in genere de ſolicitudine antiquorum magiſtrorum circa collegia ſua tetigeram; cum communis iſte ſit affectus eruditis, ut ſœti-

tibus ſuis exiſtimationem detrahi ægræ fe-
rant; cui affectui vincendo vix centeſi-
mus quiſque par fuerit. Neque vero tam
gravem culpam Alberto impingere, in
mentem venit, *ac ſi doceret, ut diteſceret.*
Sane quo minus præmium laboris acci-
piat, nemo vitio vertet. Nam quod ja-
ctat, ſe ſuos libros gratis docere malle,
quam meos cum ſpe lucri, non is con-
temptus pecuniæ eſt, ſed pura puta in-
vidia; cui an id futurum potentiæ ſit,
ut libros meos omnium manibus ſit ex-
cuſſura, valde dubito: qui cur non abſ-
que ipſo interprete legi aut intelligi poſ-
ſint, nihil rationis video. Id quoque pa-
um Ipſi decorum, poſtquam paſſim jam
r ſinii Tenebrionis veſania deſpuitur, ab
iſto vocabula *novitatum* & *incautæ juven-
tutis* mutuo ſumere, ac jam dudum ex-
ſibilatam calumniam denuo in ſcenam
producere. In docendo ei *gloriam Dei* &
bonum publicum eſſe propoſitum facile cre-
diderim. Sed & illud ſibi perſuadeat ve-
lim, non alium mihi ſcopum fuiſſe, &
eſſe. Neque ſane Puſendorfio veritate
corrupta opus eſt, cujus aſſerendæ Al-
bertus neceſſitatem ſibi impoſitam credit,
niſi forte animi ſanctimoniam prolixitate
pallii metitur. Haud quidquam tamen
gloriæ divinæ magis intereſt, ut veteres
& inanes næniæ cantillentur, quam ut
bonæ ſententiæ nativo cultu adornatæ
exſplendeſcant. Id quoque nunc facile
crediderim, nihil ipſum affectui in affi-
nem ſuum Virum Celeberrimum Dn. D.
Scherzerum dediſſe. Nam cum Albertus
profligatam jam litem ultro ſuam fecerit,
ille longe ſapientius ac generoſius ſolici-
tationes Beckmanni, Schvvarziique &
Geſenii adſpernatus eſt, ac indignum ſe
judicavit, iſtorum ſeſe furori propugna-
torem præbere. Cum iſte contra, quo
plura per inconſultum animi impetum
conſcribillat, eo magis morbos animi ſui
pandit. Quam effœminatum enim homi-
nem arguit, quod *Chriſtiana patientia* in
ſubſidium advocanda fuerit digerendæ con-
tumeliæ, quam vocabulo *veterum Magi-
ſtrorum, naris minus emunctæ, commento-
rum* ſibi injuſtam credit. Etſi dente pluſ-
quam Theonino armata ſit illa Chriſtia-
na patientia, quæ pro veteris Magiſtri
honore *irriſoris, & malignantis* convi-
cium, quam modeſtiſſime reponit, ac
impietatis arguit illum, qui certa in re
parum perſpicacem ipſum monuerat. Sed
& illud valde putidum eſt, quod velut
magnam mihi invidiam facturus me ſub-
inde *Cenſorem* indigitet: cum abs ipſo
cenſendi & traducendi initium ſit factum;
mihi autem adverſus alienas obtrectatio-
nes defenſio ſuſcipienda fuerit. Quanquam
revera non ita ſit invidioſum in Alberti
Compendium cenſuram exercere. Sed ni-
mirum non poſſunt non iſtorum homi-
num animi per enormia elogia, queis
aures ipſorum quotidie verberantur, in-
flari. Qui enim nil aliud audit, quam
lumen & columen Eccleſiæ, flumen &
fumen ſapientiæ, bitumen & alumen
eruditionis; ubi alium citra adulationem
de ſe judicare videt; velut maxima in-
juria illata exſcandeſcit. Circa ſtylum
denique ſatius fuerat, nihil tangere, cum
ego nunquam Alberto ſcribendi Magiſtro
uti conſtituerim. Id tamen non præter
rem, quod *ſimilitudines* meæ ipſi tanto-
pere diſplicent; quippe queis Aſininum
ſocioſque ad vivum tactos conſtat. Et
hæc quidem ad præcalidam illam præfa-
tionem.

§. IV. Ipso in opuſculo Lamperti Da-
næi verba adducuntur: *An Deus poſſit
quodvis malum, etiam odium ſui præcipe-
re, & omne bonum prohibere, etiam amo-
rem & cultum ſui.* Quibus ſubjungit:
*Utinam ſi ab illis ſemper diſſenſit Puſendor-
fius nulla harmoniæ in vocibus extarent ve-
ſtigia.* Jura liquido, ſi potes, Alberti,
te iſthoc non calumniandi animo ſcripſiſ-
ſe; cum ſatis noſſes, me iſtam ſenten-
tiam contradictionis & abſurditatis arguiſ-
ſe. Controverſiæ Hofmanianæ ego ſane
nondum ingens ponere pretium poſſum,
quippe quam ratiocinia ex ſenſu com-
muni petita deſtruere valent. Ac mode-
ſtius utique judico, moroſitatis aliquem
& zeli a ſcientia parum inſtructi argue-
re, quæ humana vitia ſunt, quam per
manſuetudinem, ſi Diis placet, Theolo-
gicam inter diaboli inſtrumenta referre.
Diſtinctiuncula inter *eſſentiam* & *exſiſten-
tiam* juris naturalis haudquidquam efficit,
ut jus naturale orthodoxæ fidei adver-
ſum evadat ob admixtos a Doctoribus
errores. Sicuti Verbum Dei ob falſas
quorumdam interpretationes non ideo
quoad exſiſtentiam corruptum dici poteſt.
Quod ſi tamen quis errata auctorum a
veris ejus diſciplinæ ſcitis ſeparare inſti-
tuat,

ſuat, illi paulo curatius lavare manus convenit, quam Aſinius Tenebrio fecit, qui ad cubitum uſque malitiæ & calumniarum ſordibus heic inquinatus apparet; nec parum ipſius Alberti digiti illuvie ſquallent. De cætero in Alberti gratiam nemo me in exilium expellet. Neque multum mihi a cenſuris eorum metuo, queis ſuo jure de politica architectonica cura eſt, modo ipſi propriis oculis, non perſpicillis ab Aſinio Tenebrione corruptis, cernere velint. Num commendata Alberto methodus, ut juxta theſin ſemper antitheſis ponatur, commodiſſima ſit, ingenia judicent, quæ ſurfuribus ſaginari non ſueverunt. Et maneant equidem capita & libri ex Ariſtotele, quibus veterum quorundam commenta deſtruit, aut cavillatur. Sed ut iſta in perpetuum refricentur, etiam quando nemo eſt, qui veterem errorem defendit, inutilis ac inamœnus labor habeatur. Facile quoque Platoni aſſentimur, ut a falſis dogmatibus animum repurgatum habeat, qui veris eſt imbuendus. Sed ſæpe de falſis in mentem non veniſſet, ni intempeſtiva repetitione quis monitus fuiſſet. Præterquam quod non omnibus eſt ea ſtomachi firmitas, ut ad talia non nauſeent. Id tamen valde modeſte Albertus, quod *præfiſcini* exclamare non obliviſcitur, dum *ad virorum maximorum judicia* provocat, quæ uſque adeo invitus audire *neceſſum* habuit, ut vi metuque coactus ea frontiſpicio libri ſui præmiſerit, neſcio, an ultra tertium lapidem valitura. Denique & inſolenter & pueriliter facit Albertus, quod me interrogare non patitur, unde ipſe hoc ſibi arroget, ut ſana ratione melius, quam cæteri uſus, judicetur. Nam ſi hypotheſin ſuam pro fœtu ſanæ rationis venditat, cur nemo cæterorum mortalium ex inſpectione naturæ rerum, aut ex ſenſu communi hactenus eam eruere valuit?

§. V. Accedit inde ad theſin ſuam primariam adſtruendam D. Albertus: quod *pura juris naturalis notitia ex orthodoxa doctrina de ſtatu integritatis hauriri poſſit* ac debeat. Ratio *præcipua* additur: *Quia jus naturæ eſt inter reliquias imaginis divinæ; quam homo in ſtatu integritatis habuit.* Ad quam ſtatuminandam toto ſacco rancidulæ diſtinctiones ſcholaſticæ effunduntur. Enimvero eam operam fruſtra ſumi apparet, ſi conſideretur, accuratiores Theologos, non refragante ipſo Alberto tradere: *imaginem Dei ſenſu Biblico ſola ſpiritualia complecti*: quo ſenſu eam *penitus periiſſe*. Igitur quæ in divinis literis ſuper imagine Dei traduntur, ad jus naturale penitus non ſpectant, eoque per Theologiam orthodoxam, quatenus ea divinis literis innititur, & ex hiſce deducitur, ad jus naturæ nihil proficitur. Et alias cultura juris naturalis ad reparationem imaginis divinæ in regeneratis, & ſanctificationem pertineret: quod nemini per ſomnium hactenus aſſerere in mentem venit. *Conceduntur* tamen ab iiſdem *uſu Eccleſiaſtico rudera aliqua divinæ imaginis*. Id eſt, quia Theologus quiſpiam notionem imaginis divinæ præter ſacram Scripturam finxit: quem alii complures citra accuratiorem diſquiſitionem ſecuti ſunt: igitur ne, qui errorem iſtum deprehenderunt, cornicum oculos configere voluiſſe videantur, ſenſus Eccleſiaſticus concedendus eſt, ſenſui Biblico contradiſtinctus, & rudera ſunt agnoſcenda, quæ nunquam ad ædificium deſtructum pertinuerunt. Sic quia Theologi quidam antipodes dari negarunt, aut Solem die Paſchatis ſaltare, cœloſque vetuſtate corrugatos jam multis milliarium millibus humiliores aſſeruerunt, ideo ne iſti quapiam in re impegiſſe videantur concedendum eſt, ſenſu Eccleſiaſtico homines in altero hemiſphærio in cœlum prolabi, eodemque ſenſu Solem tripudiare, aut cœlos ingentibus rugis obſitos eſſe. Equidem ut quis impropria locutione utatur, ego parum curaverim. Aſt ut locutioni per Melanchthonem introductæ ſacroſancta quædam auctoritas circumponatur: & eam explodentes heterodoxiæ convicio notentur, id ſane ferendum non eſt. Nec qui ſapit Theologus, ſi quid extra Scripturam ſacram proferat, præ cæteris Philoſophantibus auctoritatem ſibi arrogabit. Nec promovet, quid Albertus ſuis diſtinctiunculis, quas ad abſurdum redactis Magiſtris noſtris ultimum *χρησφύγετον* ſunt, ne plane obmuteſcere neceſſum habeant. Diſtinctio *inter jus naturæ, & ejus notitiam*, ad rem nihil facit. Nam qui intelligit, quid lex ſit, in homine præter notitiam legis nihil inveſtigabit. Notitia *perfectior* & *imperfectior* haudquidquam exinde provenit, quod quis orthodoxus aut heterodoxus, pla-

Digitized by Google

planeve infidelis ſit, quippe cum, quæ ſacra Scriptura de imagine Dei tradit, ad jus naturale non ſpectent. Et quæ ALBERTUS in naturali jure novit, ea non Orthodoxiæ ſuæ, ſed lectioni Grotii debet. Unde & falſo *Chriſtianorum propria* vicitur *cognitio diſtincta* ejus juris. Nam diſtincta cognitio cujuſvis diſciplinæ a ſtudio & meditatione provenit: quæ per ſe æque in infidelem, quam in Chriſtianum cadit. Quod autem ea cognitio jam maxime inter Chriſtianos floret, eſt, quia pleræque bonæ literæ a Chriſtianis excoluntur. Nec minus inepta ſunt ſequentia: *Principum*, inquit, *τῶ* *&.* *εἶναι in ſcientiis & intelligentia: (quarum hæc congenita principia præſtat,) maxime vero in intelligentia eſt Theologia revelata. Ab hoc principio pendet orthodoxia & heterodoxia in Philoſophia. Si enim illud negligimus, aut in erroneum (Hæreticorum) incidimus, hetorodoxe philoſophamur: ſi verum & genuinum aſſumimus & ſequimur, orthodoxe.* Nam Theologia revelata vel eadem principia tradit, quæ ratio invenit, vel aliqua hiſce ſuperaddit. Ubi prius fit, ſane & qui conjunctim illis principiis bene utitur, recte philoſophari ſimpliciter dicitur, non orthodoxe; & qui ſolam rationem ſecutus S. Scripturæ ignarus, ſi ex veris principiis bene ratiocinetur, itidem recte philoſophari dicitur, non orthodoxe, nec heterodoxe. Sicuti, verbi gratia, Cicero, qui de Officiis abſque Theologia revelata tradit, haudquidquam heterodoxe aut hæretice philoſophari dicitur, etiam ubi a vero aberrat. Contra qui Philoſophiæ aliquid ex Theologia revelata admiſcet, is non orthodoxe philoſophatur, ſed intempeſtive theologicatur. Sic quando ALBERTUS inter prandendum de rebus Theologicis diſſerit, aut Nicolaus Beckmannus cum recentibus ſuis combibonibus Monachis inter pocula de virtutibus Roſarii commentatur; non ideo aut ille orthodoxe prandere, aut hic heterodoxe potare dicetur.

§. VI. OPPOSUERAM porro ego: Statum integritatis inter duos homines ad breve tempus fuiſſe, nec in ejus deſcriptione juris naturalis mentionem fieri: eoque illum non poſſe normam eſſe tam variarum actionum, quæ in genere humano multiplicato certum moderamen deſiderant. Heic ne plane obmuteſcat Dn. ALBERTUS, ſententiola adducitur: *Brevitatem perfectione compenſari, & ad hanc, non illam in norma adſpici.* Aſt non ideo verum eſſe deſinit, quod de naturali jure in hiſtoria ſtatus integri nulla mentio fiat. Quin de actionibus Adami in Paradiſo nihil memoratur, niſi quod animantibus vocabula impoſuerit, Evam dilexerit, & nudus abſque pudore inceſſerit; hinc ſtatim de lapſu memoratur. Præter hæc, quantum ego recordor, in tota S. Scriptura de actionibus Adami Paradiſiacis nihil recenſetur; nec uſlibi eadem in imitationem, aut exemplum perfectæ vitæ cæteris hominibus proponuntur. Nam novus ille homo, quem Paulus induere nos jubet, Adamus non eſt. Et ſi ALBERTO utique placebat Theologiam moralem, cum naturali jure confundere, cur non potius in normam ejus juris placebant actiones ſaltem communes Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti? Obiter quoque mirari lubet, quod, cum ALBERTUS uſum ſimilitudinum mihi exprobraverit, ipſe exempla de acu magnetica, & horologio attulerit, quæ ridicule plane ad præſentem quæſtionem applicantur. Negat inde ALBERTUS requiri, *ut in ſacris literis totidem verbis extet, jus naturæ eſſe inter reliquias imaginis divinæ.* Atqui ne res quidem ipſa, ſenſuſque divinis literis continetur, prout ſupra h. c. §. 5. oſtendimus. Opposueram quoque ego, principia etiam theoretica ab ALBERTO inter imaginis divinæ reliquias referri; nec ideo tamen Arithmeticis aut Geometris ad ſtatum integritatis confugiendum. Adverſus quæ iſte excipit, utraque quidem principia eſſe interna, id eſt, naturæ humanæ congenita; differre tamen in hoc, quod theoretica principia teſtimonio ſenſuum declarentur, practica non item. Quæ exceptio inanis eſt. Nam & principia theoretica ratione, & practica per ſenſus illuſtrari poſſunt. Sic ſi D. ALBERTUS ope ſenſuum declarare velit principium illud juris, neminem lædere, abeat modo, ac viro forti colaphum impingat, ac ſtatim veritatem ſibi ejus principii circa aures oberrare ſentiet. Tandem D. ALBERTUS *inferiorem certitudinis gradum non invidet lumini rationis ſibi relicto, ſuperiorem vero eidem ad ductum luminis gratiæ pollicetur.* Atqui ſummus, quem naturale lumen pollicetur, certitudinis gradus eſt demonſtratio; qua obtenta, nemo ulterius inquirere laborat. Lumen gratiæ aliam certi-

tu-

Digitized by Google

tudinem ſuppediat non circa res demonſtrationi Logicæ ſubjectas, quæ ſciuntur, non creduntur, ſed rationi humanæ abſconditas, & ad ſalutem animarum facientes: quæ certitudo fide conſtat, veritati & promiſſis divinis innixa. Igitur, ſi Diis placet, eadem fide, qua credimus Salvatorem noſtrum pro peccatis mundi ſatisfeciſſe, deinceps credemus, pacta eſſe ſervanda, gratum animum benefactoribus approbandum.

§. VII. Mire dehinc ſe torquet D. Albeatus ut Philoſophiam nobis aliquam Chriſtianam comminiſcatur. Sed adhuc deſideramus illas *Theſes aut aſſertiones Spiritus Sancti quas Philoſophus Chriſtianus in foro humano convertit in hypotheſes certiſſimarum ſcientiarum*. Quæſo, ne invideas orbi erudito iſtas theſes revelatas, ſcientiarum humanarum hypotheſes. Nam de aquis ſupracœleſtibus ipſe ultro remittere videris. Nec quid novæ ſcientiæ humanæ e *propoſitionibus perſonalibus* exſculpi queat, apparet. Equidem jure merito caſtigor ego, quod non ſatis pedantice dixerim, *illas ideo inuſitatas vocari, quia ratio humana capere non poteſt connexionem ſubjecti & prædicati*. Id enim longe ſublimius & divinius erat dixiſſe: *non prædicantur nec in quid, nec in quale*. Affirme tamen quæſo theſin illam Theologicam, & converte eam in hypotheſin certiſſimæ ſcientiæ, ac gigne nobis nova theoremata Philoſophica: ac deinceps nobis Magnus Albertus eris. Nam a Deo poſſe fieri, quæ rationis humanæ captum excedunt, etiam Philoſophi non Chriſtiani admittunt. Et *materiam Deo non eſſe coævam, nec mari meteoricam eſſe naturam*, etiam ex ratione oſtendi poteſt.

§. VIII. Inde dum circa objectiones meas diſſolvendas fatagit, primo jactat, quia ego *abſtrahendi* vocabulo aliquoties uſus eram, idcirco ſeſe meo exemplo idem vocabulum adhibuiſſe. Aſt mihi nunquam *abſtrahere* idem fuit, ac præſupponere; quæ Albeati confuſio eſt. Quanto ſatius igitur fuerat, agnoſcere, per inadvertentiam iſtud excidiſſe, quam ita impudentem & frivolam excuſationem comminiſci. Præfracte dehinc contendit, Chriſtiano ad hoc, ut philoſophetur, intuendum eſſe ſtatum integritatis. *Intueatur*, inquit, *homo corruptus hominem integrum, pie, juſte, tranquille peragentem omnia; nec ille ſtatim videbit, quomodo ſe huic in actionibus ſuis conformare, eoque ipſo præceptis juris naturalis ſatisfacere poſſit & debeat*. Atqui tam pauca de actionibus Adami traduntur, ut quomodo noſtræ actiones ad illas formari queant, non apparet. Sed nec ſi totos dies illum integrum hominem, quem Albeatus in frontiſpicio Compendii ſui æri inciſum exhibet, intueri velim, apparet, quid ad ſapientiam aut probitatem inde proficere poſſim, niſi forte nudo ſaltare placeat: Addit, valde id quidem aniliter: *Utinam eodem modo puerperæ & obſtetrices, reſpicientes ad Evam in ſtatu integritatis, dolores in pariendo minuere poſſent*. Quæ talia fando Pſyllomache, Baucisve, uxorque edentula Fauni Temperet a lachrymis! Sed parcite ocellos fletu corrumpere aniculæ. Nam auſpicatum ſecretis veſtris nomen Albertus, uti videtur, libellum de arte obſtetricandi ad analogiam ſtatus integritatis commentabitur, pari felicitate, ac *bellum* nuper ad eandem analogiam dedit. Abs cujus ingenio etiam commentarium de officio carnificis ad analogiam ſtatus integri expectamus. Enimvero etſi *præcipuæ Chriſtianorum factiones* in eo conſentiant, *hominem integrum fuiſſe virtutibus examuſſim imbutum*; cum tamen de hoc non niſi ex lumine revelato conſtet, non ideo ſtatim id pro hypotheſi diſciplinæ ex naturali lumine profluentis habebitur. Sed nec ideo Philoſophis Chriſtianis ſola obſequii gloria relicta eſt, quia Albertus Logicam & Phyſicam tantopere ex Theologia locupletavit, & quod myſterium hactenus omnes Philoſophos latuit, oſtendit, mare non eſſe meteorum, & materiam non eſſe æternam. Cum porro juri naturali domeſtica ſint principia, quid opus eſt hypotheſin *ex verbo revelato* eidem ſubſternere, quod fatente Alberto ei diſciplinæ *externum eſt principium*? Ne tamen plane obmuteſcat, fingit nobis *duplicem* ſcientiarum *ſubordinationem, ſecundum eſſe, & ſecundum bene eſſe*. Aſt nobis ſufficit obtinuiſſe, jus naturale quoad eſſe ſuum Theologiæ non ſubordinari. Num autem Albeatus tantum lumen iſti diſciplinæ intulerit, ut ad bene eſſe eadem Theologiæ utique ſit ſubordinanda, eruditus orbis judicet. Qui ſine dubio multum ingenio iſtius viri debere ſe agnoſcet, quod repente Rempublicam literariam nova diſciplina auctio-

rem dedit, dum jam etiam *Theologiam naturalem Chriſtianam* eleganti contradictione enixus eſt. Sicuti & gratulabitur ſibi de iſthoc theoremate Albertino: *Philoſophus Chriſtianus imaginem Dei*, puto integram, *præſupponere poteſt ac debet tanquam normam certiſſimam, cui actiones noſtræ ſecundum reliquias ipſius ſint conformandæ, adeo ut in hac conſideratione Philoſophica imago Dei ſe habeat idealiter, in Theologia actualiter*. Hoc quidem eſt ſine mente ſonum dare; niſi forte in euphonia vocabulorum *idealiter*, *actualiter*, myſterii quod latitat. Poſt exhauſtum diſtinctionibus pedanticis ſaccum, ne plane ad ſilentium redigatur, e calumniis Nicolai Beckmanni & Joſuæ Schwarzii nonnihil mutuo ſumit, velut iſtis ſua elogia invideret. Quin enim tantus diſtinguendi artifex diſcrimen a me ad nauſeam uſque inculcatum inter ſocialitatem adverſus omnes homines exercendam, & inter peculiare commodum ſeu intereſſe ſocietatis alicujus particularis etiam vitioſæ, animo complecti potuerit, mihi perſuadere non poſſum. Quod ergo tam grave ac certum periculum reipublicæ imminet ex mea ſocialitate, niſi quod ab Aſinio Tenebrione primo fictum, mox alii pari ſtupore an impudentia diſtulere? Id tamen conſtat, homines Reipublicæ tractandæ peritos, quos ipſe invidioſo ſcilicet vocabulo Statiſtas vocat, jus ſibi ſuum ex compendio Albertino non formaturos; ſed facile paſſuros, ut in aula pedanteriæ iſtud ſe jactet. Denique & illud a Nicolao Beckmanno mutuo ſumptum, quod perſtricto VVinſtrupio *charitatem proximi & reverentiam ſuperiorum* a me violatam arguat. Ergo jus naturale Albertinum requirit, ut inepta carmina, & inſipida ſcribendi ſtribligo divinis elogiis onerentur; utque atroces errores falſo objecti non arguantur, ſed per ſilentium agnoſcantur, ne alter calumniæ convincatur. De cætero VVinſtrupius ille nunquam eouſque ſuperior mihi fuit, quo minus injuriam inferentem repellere potuerim. Quem omni officio colebam, quamdiu ſe, uti decebat, adverſus me gerebat. Cum furori Beckmanniano ducem ſe præberet, repuli, ſed longe breviore brachio, quam merebatur; ac vindictam Deo commiſi. Quanquam & revera inter officia humanitatis ſit, ſtultam alicui philautiam excutere. Sicuti, ni fallor, Philæmon iſte, qui Dionyſii carmina ſtultitiæ plena adſpernabatur, de hoc melius merebatur, quam adulatores, qui iſta ad cœlum efferendo aliorum ludibrio tyrannum exponebant. Sicuti & ego, ſi recte æſtimare velis, de tuo Compendio orthodoxo melius mereor, quam amici tui, qui iſti deoſculando immoriuntur.

§. IX. In *capite ſecundo* alias quaſdam aſſertiones ſuas vindicare nititur Albertus. Ac primo quidem cum conſtet, quædam præcepta juris naturalis locum habere non niſi in ſtatu corrupto poſſe, ut nihilo ſecius ex ſtatu integro deriventur, aſſerit: *Ea præcepta habere ſtatum corruptum pro objecto, integrum pro principio*. Ego cenſebam hæc obſcuritatem habere apud juvenes præſertim. Et quanquam cernerem, iſta Alberto velut maxime perſpicua jactari, tamen admiratione potius quam invidia tantæ perſpicaciæ perſtrictus dixeram: *Sive illa axiomata homini in ſtatu integro inhæſiſſe, ſive demum poſt lapſum in animis hominum enaſci cœpiſſe ſtatuantur, rem difficultate non carere*. Difficultatem illam latius deducere omiſeram, quod crederem, non temere fore aliquem ita ſtupidum, cui illa non ultro in mentem veniat. Nam primo homini in ſtatu feliciſſimo hæc præcepta actu in animo hæſiſſe; pauperibus eleemoſyna eſt danda, pupilli non ſunt defraudandi, defunctorum bona pro ratione graduum cognationis ſunt dividenda, & ſimilia, vix Albertus mihi perſuaſerit, præſertim cum tam breve tempus Adamo in Paradiſo tribuatur, ut vix otium ipſi fuiſſe videatur, hypotheſin mortis & corruptæ naturæ fingere, & ad iſthanc leges naturales & conditionem generis humani ſpeculari. Cum probabilius ſit, ipſum præter cultum Numinis rebus naturalibus contemplandis potiſſimum vacaſſe. Ni dicere velis, iſta omnia etiam ſub diverſis hypotheſibus conſiderata uno intuitu ejus intellectui ſeſe obtuliſſe. Quod facilius dixeris, quam probatum dederis. Quod ſi autem iſta principia in animis corruptorum hominum enata demum dicas; mirum videbitur, plus luminis congeniti actu exſiſtere in homine corrupto, quam integro. Aſt Alberto omnia heic plana; omnia expedita: Unde citra ſcru-

pulum

pulum pronunciat: *Iſta partim homini in ſtatu integro actu inhæſiſſe, & in nos propagata eſſe, ut ſuperiori eſt parendum, Deo aut magiſtratui juſto: partim apud Chriſtianos e cognitione ſtatus integri puriſſime reſultare.* Enimvero uti facile concedo, Adamo vel primo loco hoc præceptum, Deo eſt parendum, animo hæſiſſe; ita an etiam actu de hoc in mentem venerit, magiſtrati juſto eſt parendum, non immerito dubites. Sane enim in Adamum hujus præcepti exercitium nunquam cadere poterat, quem ego filiorum imperio nunquam ſubjiciendum haut crediderim, niſi & hoc velis eſſe ex decoro ſtatus integri, ut pater cum filiis faſces alternis gerat. Deinde de magiſtratu paradiſiaco res nondum ad liquidum perducta eſt. Et ſi quid ingenio polles, nec cenſorem metuis, quæſo deforma nobis Civitatem Paradiſiacam, & diſtincte exprime, quæ ratio ad eam inſtituendam homines moverit, & cur non imperio paterno, inde auctoritate contenti, libertatem naturalem, qua nulla tunc mala libidine, ſecure gaudere poterant, retinuerint: quæ vis tunc imperii, quæ poteſtas magiſtratus, quæ indoles legum civilium, quæ ſanctio: an majore ſtudio homines recta ſectaturi fuerint ob juſſum magiſtratus. Tum quæ forma civitatum; quis imperium habendi modus; num magiſtratus tunc a ſacerdotio diſtinctus: num iſtius magiſtratus poteſtas amplior, quam paterna fuerint; & ejus generis plura. Quæ tu ſi ita explicaveris, ut cordati riſum aut lachrymas continere queant, non triobolaris Statiſta habeberis. Sed circa alteram præceptorum claſſem, quam Chriſtianos ex conſideratione ſtatus integri hauſiſſe dicis, vereor ne petas id, quod eſt in principio, & jubeas nos de natura habitus judicare ex privatione, de natura lucis ex tenebris. Sane de beneficentia hactenus tum ex lumine rationis, tum eximie ex libris Novi Fœderis Chriſtiani cognovimus. Et nullibi tamen ſacræ literæ, quibus hæc doctrina maxime cordi eſt, jubent nos heic ad ſtatum integritatis reſpicere. Nec ulli puto mortalium ante Te in mentem venit beneficentiam erga pauperes deductum aut illuſtratum ire ex ſtatu Integritatis; id eſt, illam actionem, quæ unius hominis abundantiam, alterius miſeriam & egeſtatem præſupponit, ex eo ſtatu, ubi quæ homini alendo requirebantur, natura ultro ſuggerebat, ubi nulla opum exundantium cura, nulla eas cumulandi cauſa & ratio, nulla indigentia, nulla debilitas. In quo ſtatu etiam *communicationem* fuiſſe *benigniſſimam*, ego quidem capere nondum poſſum. Aut tu me doce, quænam demum illæ res fuerint, quæ ita liberaliter communicaverint homines, inter quos nullum augendi res ſtudium, nulla egeſtas; & quibus pleræque res ignotæ, aut nulli uſui, circa quæ jam vita noſtra maximam partem occupatur. Idem cenſendum de his quæ ſequuntur: *Hæreditates, actiones tutorum, ſententias judicum, pœnas; bella, fœdera, innumera alia recte ſe habere intelligimus, quando audimus, ea, quæ ſtatui corrupto propria ſunt, hodie ad analogiam ſtatus integri fieri non poſſe, niſi in jus naturæ impingere velis.* Atqui de his omnibus recte hactenus & perfecte a JCtis & Politicis traditum fuit; quibus de Alberti hypotheſi nunquam cogitatum. Nec video, quid ex iſthac rectius aut accuratius circa talia, quam ex horum principiis tradi queat. Denique in quamcunque ſe formam vertat Albertus, inepta eſt illa & abſurda, quam comminiſcitur analogia. Cum enim analogia in ſimilitudine, proportione, & paritate rationum conſiſtat, ſenſus communis utique dictitat, affectionem illam analogicam in illo, ad quod alterum analogiam habere dicitur, in excellentiore gradu ineſſe, quam in eo, quod ad iſtud analogiam habet. Quo poſito neceſſum fuerit, hereditates, actiones tutorum, ſententias judicum, pœnas, bella, fœdera, in ſtatu integro longe ſublimiori gradu extitiſſe, quam nunc in corrupto. Dicere autem, quod non exſiſtit, cum eo quod exſiſtit analogiam habere, aut illud hujus normam eſſe, extremum in ſtultitia eſt. Et ſi deliciis dictionum ſuarum uti me patitur Albertus, potius dixerim; non niſi ea normaliter ad ſtatum corruptum referri poſſe, quæ ſtatui integro inſunt formaliter. Sanctitas & innocentia ſtatus integri nobis in ſtatu corrupto normæ eſſe poſſunt; non ea, quæ ab iſto ſtatu plane abhorreat. Unde quanquam etiam Alberto non monenti diſcrimen inter medicinam & jus naturale notum ſit, verum tamen adhuc per-

ſtat; non magis de legibus peccatum & mortem præſupponentibus, quam de natura & cura morborum; ex ſtatu integro cognoſci poſſe.

§. X. Repetit dehinc obſoletam querelam Albertus; quod jus naturale maximam partem ad uſum fori humani retulerim. Cujus inſtituti me nondum pœnitet. Quod tamen *forum internum quam maxime rectitudinem motuum internorum requirat*, ego dudum docui L. I. c. 8. §. 2. de Jure Naturæ & Gentium. Ut mirum videatur, Albertum dicere, me hæc *neglexiſſe*, *aut ſpernere*. Sed quia etiam ex lumine rationis intelligo, me peccatorem eſſe, non autem, qua ratione Numen peccatis offenſum placandum ſit, quod ſola Theologia revelata docet; igitur jus naturale ex ſolo rationis lumine traditum fruſtra ad forum internum, ſaltem primario, refertur, ubi ſolo hoc jure inſtructus damnari poſſum, abſolvi non poſſum, ubi morſus conſcientiæ ſentiuntur, medicina non invenitur. Unde, quæ ad forum internum ſpectant, ad Theologiam remittere placuit, quæ præter cognitionem peccati etiam expiationem docet. Id porro facile conceſſerim: Albertum de libero hominis integri arbitrio recte ſentire, quippe cui imago Dei *utroſque oculos* implet: (credent homines Alberto duo paria oculorum eſſe,) ſed tamen revera vocabulum *perinde* cum magno grano ſalis capiendum eſt, quod neque in dictis ex Auguſtino citatis occurrere deprehendo. Quæ delu ego de præceptis negativis in ſtatu integritatis *præfatione libelli de Officio hominis & civis* meditatus ſum, Alberto improbari video rationes ſententiæ meæ, deſtructas non video. Nec valde me movet auguſtum & terribile nomen Dominici a Soto, qui adducto loco in principia Theologiæ impingit, quod de ſtatu integritatis loquens peccati *mortalis* mentionem faciat, cum ea diſtinctio peccati mortalis & venialis in ſtatu tantum regenerationis locum habeat. Ubi enim omnia peccata quoad effectum paria ſunt, tautologum eſt terminum *mortalis* adhibere. Deinde, etſi nemo negaverit, ſi Adamus in ſtatu innocentiæ aliud quoddam peccatum admiſiſſet, non impune fuiſſe laturum: tamen quia in ſolam comeſtionem de arbore vetita atrociſſima illa ſanctio mortis expreſſe ſtatuta legitur; quid obſtat, quo minus dicamus, modo iſto peccato abſtinuiſſet homo, nullum aliud peccatum fuiſſe patraturum. Certe quomodo hanc ſententiam ex ſacris literis refutare poſſis, non video. Et ſi ſolis auctoritatibus res agatur, cur non potius mihi, quam Dominico a Soto credere malis? Præſertim cum illecebra arboris vetitæ in S. Scriptura exprimatur, Deo ſimilem fieri; aliorum peccatorum illecebras in eo ſtatu, ubi vitioſi cupidines non ſunt, percipere non poſſim. Et rationes quæ exaggerando illo peccato adferuntur, in alia peccata non quadrant.

§. XI. Circa prohibitionem matrimonii inter fratres & ſorores, quam etiam an ſtatu integro majoris honeſtatis cauſa faciendam Albertus abſque idonea ratione tradit, nihil habet quod adferat, præter par diſtinctionum; *inter legis ſanctionem & repetitionem, & inter jus naturæ primævum & ſecundarium*. Atqui non ſufficit diſtinctiones adferre, ſed oportebat etiam eas ad præſentem quæſtionem applicare. Nam ſi vel maxime concedam, legem de vetitis inter fratres, & ſorores connubiis, Levit. XVIII. non primum eſſe latam, ſed tantum repetitam: oſtendendum tamen erat, quando illa utique lata foret. Neſcio quoque, an qui tot per annos Logicam publice docuit, capere poſſit, nullam eſſe hanc conſecutionem. Levit. XVIII. 9. lex de vetitis inter fratres & ſorores connubiis non primum lata eſt; igitur illa in ſtatu integritatis poſt multiplicatos homines majoris honeſtatis cauſa ferenda fuerat. Ut autem inanem illam diſtinctionem inter jus naturæ primævum & ſecundarium admittamus, majore auctoritate opus eſt. Quid tamen revera ſuper hac quæſtione definiendum ſit, ego haudquidquam me torſerim. Id tantum monuerim, ſolam communionem ſanguinis in ſtatu integro ſufficientem rationem non eſſe prohibendi connubii, inde videri conſtare, quod primi hominis uxor ex viri coſta formata ſit caro de carne ipſius; quo nulla major communio ſanguinis exſiſtere poteſt. Igitur ni inutili quæſtione abſtinere malit D. Albertus, aliæ ipſi rationes fuerint inveſtigandæ.

§. XII. Ad extremum regularum ſuarum

rum auctoritatem adſtruit ALBERTUS quas *ſponte ſibi veniſſe* aſſerit; ſicut zizania ſolent, quorum etiam proprium eſt, facile ſe multiplicare. Num autem nos infelices, quibus revelatio regularum Albertinarum facta non eſt, *confuſam forte* duntaxat juris naturalis notitiam obtineamus *quæ ex genuino iſtarum regularum uſu obtinetur certiſſima*, tunc demum liquido apparebit, quanto earum regularum adminiculo huic diſciplinæ faſtigium impoſitum fuerit. Interim non poſſum non miſerari puerilem plane D. ALBERTI jactantiam, qua regulis ſuis triumphum acclamat, velut a me ultro campus eſſet deſertus: cum mihi ſuffecerit fundamenta ſubruiſſe; quibus ſublatis debilis compages ultro corruit. Unde verendum eſt, ne intempeſtivo triumphatori occinatur: *O Corydon, Corydon, quæ te dementia cepit!*

§. XIII. TERTIUM caput D. ALBERTUS miſcet ex illis, quæ ipſi per injuriam ſcilicet a *Cenſore* imputata ſunt. Negat igitur primo, mihi abs ipſo imputatum, quaſi ego ſtatuerim, hominem *caſu* in hunc mundum projectum. Ibi enim Epicuræos ſibi ob oculos fuiſſe. Sed *lupum ante clamorem feſtinaſſe*, qua humanitatis pleniſſima phraſi utitur latrator ALBERTUS. Aſt profecto tantam calumniarum colluviem expreſſo aut ſuppreſſo nomine in me effuſam hiſce annis comperi, ut vitio mihi vertendum non ſit, ſi cuipiam plus juſto ſuſpicax videar. Et nihilominus dum unam a me avertit calumniam, parem mihi impingit, jubens me *audire ſententiam Lactantii adverſus eos, quibuſcum loquor, mutata ſaltem voce caſu, in agnatas particulas* utcunque *vel* undecunque. Sane quid Lactantius contra Epicuræos diſputet, non demum ex ALBERTO diſcere debebam. Quid ergo opus erat, iſta verba mihi occinere, ni forte arbitratur, de veris humani generis originibus non æque mihi atque ipſi conſtare. Quam porro immanem calumniandi rabiem hoc arguit, quod vocabulum *caſus undecunque* agnatas particulas vocet, velut & ego non multo melius, quam Epicuræi hominem in mundum projectum ſtatuam. Cum ego iſto vocabulo innuam, me dicto loco, origines hominis in medio relinquere; non quod illas ignorem, aut de iiſdem dubitem; ſed quia theſi, quia quam ibi probandam ſuſcepi, veritas conſtare poteſt, quamcunque de illis originibus ſententiam ſupponas. Quod ſi autem neget, calumniandi cauſa iſta ab ſe ſcripta, arguendus erit ſtupor tam aperta perſpexiſſe non valentis. In ſecundo loco, dum una via a contradictione extricare ſeſe nititur, alia in eandem prolabi videtur, dum meis verbis hanc de ſuo parentheſin infercit; *axiomata (juris Naturalis quæ ſtatui corrupto propria ſunt:)* Si enim nobis poſt lapſum connaſcuntur, quæ ſtatui corrupto propria ſunt, quomodo eadem apud Chriſtianos ex cognitione ſtatus integri reſultare dici poteſt? Cum illa, quæ ex cognitione Chriſtianis propria reſultant, non connaſcantur; quæ autem connoſcuntur, etiam in non Chriſtianos cadunt. Circa vocabula *oblique* ac *perinde* importunam pertinaciam oſtendit, dum ne incommodius quidem verbum ſibi excidiſſe agnoſcere detrectat, velut ipſe mera oracula funderet. Nec eo ſecius mihi fas erit circa vires liberi arbitrii in homine integro vocula *perinde* abſtinere. Par pertinacia eſt circa phraſin *a peccato retrahere*, quam peccatum jam præſupponere ſenſus communis dictat: eoque abſurde adhiberi cenſebitur, ubi de Legiſlatore ſermo eſt, legem poſitivam primum condente. Illa vero non eſt eximia humanitas ſe a fœdiſſima & malitioſiſſima calumnia abſtinuiſſe, quaſi quidquam erroneum illa dictione contineatur: *Deum condito præcepto poſitivo effeciſſe, ut actus, qui lege naturali peccatum non erat, peccatum fieret.* Credo apud Aſinium iſta calumnia etiam citra hederam venditari poterat. Sed nimirum nemo adhuc repertus eſt tam impudens, ut æquipollens GROTII dictum L. I. c. 1. §. 10. cavillari auderet: *Deus poſitiva vetando illicita facit.* Gloriatur inde, ſe humanitatis, ut nempe in meliorem potius, quam deteriorem partem incautius dicta interpretetur, in Compendio ſuo aliquoties ſpecimina edidiſſe, *non applaudentibus omnibus*. Atqui non aliud abs iſto hic præſtitum, niſi quod naturali lege præcipitur, & bonis omnibus in uſu eſt. Quod ſi tamen jactura iſtius applauſus Te torquet, mi D. ALBERTE, age, retracta tuam humanitatem, & impudenter calumniare. Quo facto

ſta-

Digitized by Google

ſtatim quatuor viri calumniarum, Schvvarzius, Nicolaus Beckmannus, Fridericus Geſenius, & Valentinus Velthemius in maximos plauſus erumpent, teque lubenter fraternitati ſuæ adſcribent. Sed & circa *ſextum* operam ludit Albertus. Licet enim vel maxime *honeſtum* etiam *utili* opponam, ac dicam, in ſtatu integro matrimonia inter fratres & ſorores non ob utilitatem fuiſſe prohibita, ſed ob *honeſtatem*: non minus tamen hæc dictio præſupponit, id quod ante iſtud interdictum in uſu fuit, minus honeſtum fuiſſe. Quid denique ſolidi ſubſit commentitiæ diſtinctioni *inter aſſertiones de re practica, & præcepta* de eadem jam alibi excuſſum. Non puto habet ALBERTUS, quod jactet, per Vindicias ſuas *pleniſſime* mihi *ſatisfactum*.

§. XIV. CÆTERUM ne Dn. ALBERTUS gratis mihi titulum Cenſoris impegerit, pauca quædam circa *Compendium* ipſius *Orthodoxum* monere lubet. De cujus ſcopo haud obſcure videtur colligi ex palmario iſto axiomate: *Quidquid ex hypotheſi ſtatus corrupti neceſſario nobis faciendum eſt, id ad analogiam ſtatus integri orthodoxe expoſito facere nos jubet jus naturæ*. Sane analogiam iſtam S. Scriptura nullibi deducit, nec de illa cuipiam mortalium ante iſtum puto in mentem venit. Et pauci videntur eo delirii prolapſuri, ut bellum, & quicquid actum in genere humano ex peccato & ſubſecuta inde miſeria redundavit, ad chymæricam analogiam ſtatus integri concipere poſſint aut velint. Reſtat igitur, ut deinceps Jus Naturale ALBERTI dictatis ſit metiendum, & qui cum eo ſenſerit orthodoxi vocabulo ſuperius incedat; cæteri, ad quorum palatum iſta non ſunt, hæreticorum nomine traducantur. In *Præfatione ad Lectorem* video Albertum pari ſolicitudine circa Decalogum agitari, cum Indicis Novitatum auctoribus; quæ unde originem duxerit, mihi perſuadere non poſſum. Sane perſtat Decalogo auctoritas & ſanctimonia ſua, etſi diſciplina iuris naturalis ad ordinem decem præceptorum non digeratur. Quin ipſe ALBERTUS in Compendio ſuo non Decalogum, ſed fictitiam analogiam & regulas paſſim inculcat. Dein ſcire velim, ex qua viſione ALBERTO conſtet, quod *diabolus torvo vultu Decalogum adſpiciat*. Cum, ſiquidem exitio hominum iſte lætatur, gaudio potius perfundi eundem credibile ſit conſpecto Decalogo, quo maledictio & damnatio adverſus peccatores promulgatur. Sed & neſcio, quid purulenti habet adjecta ſimilitudo. Sane infecit genus humanum peccato diabolus: idem, dum Decalogum quoque corrumpere ſatagit, num *peccati medicinam* corrumpit? Mallem quoque claro latratu, quam obſcura muſſitatione expreſſum fuiſſe, quinam forent illi non pauci, qui *rationi magis, quam revelationi faveant, & quibus Decalogus nauſeam magis quam animum moveat*. Fortaſſe enim fuſtis non defuiſſet. Gratis quoque dicitur, *qui olim ac hodie in incunabula juris naturalis inquiſiverunt, utroque oculo ad antiquiſſima tempora reſpexiſſe, & quomodo primi homines vixerint fundamenti loco poſuiſſe*. Id enim factum eſt, & fieri convenit ab illis, qui de origine culturæ humanæ, aut civitatum adquirunt. Circa originem juris naturalis id neque factum ab omnibus, aut pleriſque, neque fieri neceſſum eſt. Sane Grotius primævum hominum ſtatum fundamenti loco non ſupponit, ſed obiter de eo mentionem injicit, ubi origines dominii indagat. Sed nec in noſtra hypotheſi neceſſarium eſt ſuper primæva hominum conditione inquirere, cum etiam hodie vita humana citra ſocialitatem ſit miſerrima. Et qualem vitam primi homines egerint, quæſtio facti eſt, quæ niſi ex S. Scripturis cognoſci poteſt. Sed & nullum eſt illud ALBERTI ratiocinium: jus naturæ perfectum eſt, igitur illud ex perfectiſſimo ſtatu derivandum. Per imperfectum enim ſtatum perfectioni legis Naturalis nihil decedit; ſed cognitio tantum ejus redditur difficilior, & obſequium ei debitum imminuitur. Quod porro ALBERTUS in Theologiam revelatam exſpatiatus quæſivit & invenit, id ex primo illo & perfecto homine non eruit, ſed ex cerebro ſuo in futiles regulas fœcundo per vanitatem venditavit, velut ſummam perfectionem legi naturali dare idoneum. Quin inter ſpaciandum in ecſtaſin incidiſſe videtur, ita multæ phantaſiæ homini occurrerunt, quas nunc exagitare non vacat. Ex dicto Rom. I. 25. nihil minus, quam id col-

colligi poteſt, hominibus in ſtatu defectionis citra revelationem liquido de jure naturæ conſtare non poſſe, niſi in ſubſidium adſciſcant doctrinam Chriſtianam orthodoxam de ſtatu integro. Et quid fiet de dicto Rom. II. 15. cujus hic data opera obliviſcitur? Debuiſſet & nobis nominare *Monarchomachos illos*, qui citra paralogiſmos & *ἀσυλλογίστων ſocialitatis via incedentes in id præcipitium inciderunt, licitum ob ſocialitatem eſſe regem, ſi in Rempublicam peccet, e medio tollere*. Abſurde quoque pro ſe adducit Albertus illa Grotii verba: jus naturæ per ſe *hominibus non corruptis* patet. Per tales non intelliguntur, qui in ſtatu integritatis vivunt, ſed quorum judicium per pravam educationem & conſuetudinem non eſt detortum. Et alias non ignotum, quid Grotius de perfectione primi hominis ſenſerit. Neque ob dictum Jac. III. 9. ad intelligendum jus naturæ cognitio de homine integro eſt excutienda. Sane & qui hodie *exaggerare velit* peccatum injuſti bellatoris, eodem modo dicere poſſet; eum morti obiicere homines, pro quibus Salvator noſter ſanguinem ſuum effuderit. Num vero inde colligere licet: fontem e quo a Chriſtianis pura juris Naturalis notitia hauriri debeat, eſſe orthodoxam doctrinam de paſſione Salvatoris? Denique & teſtimonium Melanchthonis hoc, quo Albertus vult, ſenſu prolatum non fuit. Qui ſane *in argumento ad Officia Ciceronis* (*membro I.*) quod ad hanc diſciplinam attinet, expreſſis verbis a Scriptura abſtrahi jubet. *Neque ego*, inquit, *de religione dico, quæ ex ſacris libris petenda eſt. Civilis vitæ conſuetudo a Cicerone deſcribitur, cum qua religio nihil pugnat. Scripſit de officiis etiam* D. Ambrosius, *credo ut pueris inculcaret religionem, de qua videbat in Ciceronianis nihil præcipi. Verum ego religionem ex divinis litteris cenſeo hauriendam eſſe, de civilibus malim audire Ciceronem*. Obiter quoque ſcire velim, num qui ex cordatis Theologis *fidei orthodoxæ cenſores* ſe vocari velint. Sane vitioſa, aut quæ vitii ſuſpecta ſunt, cenſuræ obnoxia habentur. In fidem autem orthodoxam, qui cenſorem feret? cujus tituli ſtoliditatem & inſolentiam ipſe credo Romanus Pontifex adſpernabitur.

§. XV. Quanquam autem in ipſo D. Alberti Compendio paſſim occurrant, quæ caſtigationem merentur, tamen cum tam ignobili labore tempus impendere improbum ſit, paucis tantum notabuntur ea, quibus noſtra tradita cavillatur, & vellicat. Inter quæ vel præcipuum eſt, quod dicit *me hominem in hunc mundum projectum ſine artibus & extra ſocietatem miſere viventem poſuiſſe loco hypotheſeos meæ*, quantumvis *ficta* illa ſit. Sed non magis calumniam certorum hominum, quam ſtuporem circa iſtum locum diſcuſſiſſe moleſtum eſt. Theſis mea ſeria & vera eſt; hominem, prout nunc ſe habet, in ſolitudine deſtitutum citra ullam opem humanam, aut peculiare Dei auxilium vitam miſerrimam agere. Alias enim neque in deportatione pœna erit, neque in expoſitione infantum ſcelus. Ad illuſtrandam hanc theſin, quam nemo ſanus abnuet, dico; ei veritatem conſtare, ſi ſequeſtrata notitia, quæ ſuper veris humani generis originibus ex S. Scriptura hauritur, quamcunque velis hypotheſin de origine generis humani fingas. Num ejuſmodi fictio veritati quid præjudicat? Sic ſi dicam, Nicolaus Beckmanus, ſi vel maxime Spartaci familia ortus, aut e nubibus ad ranæ inſtar depluiſſe fingatur, obſcœniſſimus morio eſt. Unde ideo veritati natalium ejus quidquam detrahitur? Unde inſipida valde eſt gravitas, per quam Albertus crepat: *Nos Lutherani adſueti ſumus ad fingendum nihil* (*ne in Philoſophia quidem, quia Chriſtiana eſſe debet*,) *cujus contrarium a Deo ipſo revelatum eſt*. Quaſi ad Lutheranam fidem quid faciat, docendi gratia falſi quid tantiſper ut fictum, non ut verum ſupponere. Aut quaſi Zentgravius minus bonus Lutheranus cenſeretur, licet adverſus me ex abſurda hypotheſi, ſi Deus non datur, diſputet. Calumnia quoque eſt, quod quiſpiam *veriſſimam Chriſtianorum notitiam de actuali hominum ſtatu, eoque feliciſſimo in gratiam Gentilium diſſimulet, aut in fictionem de ſtatu miſerrimo tranſmutet*. Sane ſi quis Evangelium Gentilibus annunciaturus eſſet, is male faceret, ſi in ipſorum gratiam de ſtatu integritatis diſſimularet. Sed diſciplinam juris naturalis, abſtrahendo a peculiari religione univerſaliter traditurus, non magis de ſtatu integritatis mentionem facere neceſſum habet, quam qui Medicinam docet, quod vero, *ſi ſtatus integri-*

ta-

Digitized by Google

tatis habeatur pro hypotheſi, jus naturæ longe certius & clarius, quam ullo alio modo ſine omni errandi periculo deduci poſſit; id quidem ex Alberti Compendio nondum apparet, ex quo generis humani oculi nondum eximia quadam luce perfuſi cernuntur. Et vellem ſcire aliquid ad diſciplinam juris univerſalis pertinens, quod ex noſtra methodo *confuſe* tantum, ex Albertino Compendio *diſtinctiſſime* percipiatur. Porro qui leges naturales ad caput de ſocialitate refert, non ideo negat, actionum humanarum finem eſſe *debere gloriam Dei*. Num autem ſolus integritatis ſtatus *naturalis* vocabulo inſigniri debeat. Specim. Controv. c. 3. §. 3. ſatis expoſitum. Ea quoque fœda eſt calumnia, quod §. 33. theſin meam; in diſciplina juris naturalis hominem eſſe conſiderandum, prout ipſius natura eſt corrupta, hoc additamento interpoletur: *Recte, modo 1. non excluderetur ſtatus integer tanquam principium*. Aſt ego non excludo ſtatum integritatis, ſed ab eo præſcindo, tanquam qui ad Theologiam revelatam pertineat. Quem quare non præſuppoſuerim, tanquam principium huic diſciplinæ, ſatis oſtendi. Inepta quoque eſt ſecunda nota: *Modo ſtatus corruptus habeatur pro objecto*. Ubi quæſo diverſum a me traditur? Sane ego pravas inclinationes hominis conſidero non tanquam regulam agendorum, ſed tanquam morbum, cujus pravi affectus per legem naturalem ſunt ſiſtendi. Quod carpit, a me tradi, Jus Naturale maximam partem circa externa occupari, præter alibi dicta repono illud Philippi Melanchthonis Epit. Philoſ. moral. p. 3. *Philoſophia moralis eſt explicatio legis naturæ, demonſtrationes ordine in artibus uſitato colligens, quantum ratio judicare poteſt, quarum concluſiones ſunt definitiones virtutum, ſive præcepta de regenda diſciplina in omnibus hominibus, congruentia cum Decalogo, quatenus de EXTERNA diſciplina concionatur.*

§. XVI. De illa quoque quæſtione, an congruum fuerit in ſtatu integritatis præcepta legis naturalis poſitivis potius quam negativis vocabulis exprimi, alibi a nobis dictum. Fruſtra Albertus objicit; *Exemplo legis divinæ poſitivæ cognoſcimus, ad ea expreſſe inculcanda, ad quæ nulla inclinatio eſt, libertatem contrarietatis ſufficere.* Nam ad fructum illius arboris utique congenitus homini appetitus erat, innoxius, ni divinum interdictum acceſſiſſet. Aſt, verbi gratia, ad homicidium, adulterium, furtum, nulla congenita erat inclinatio. Et mirum eſt, Albertum uſque adeo ſenſui communi ex ſola contradicendi libidine reniti: cum meæ ſententiæ, quoties placuerit, capere queat experimenta. Sane ſi etiam infimæ conditionis civi Magiſtratus pupillæ cujuſpiam tutelam deferat, ac ipſi inculcet, ut pupillæ bona diligenter adminiſtret, ejuſque pudicitiam cuſtodiat: ea monita æquo is animo admittet. Aſt ſi id ſolicite ingeratur, ne diſſipet aut furto ſubducat rem pupillæ, ne ipſe eandem conſtupret, aut aliis proſtituat, ne venenum eidem propinet, cum indignatione iſta audiet; velut contumelia ſibi allata. Reliqua alibi diſcuſſa ſunt; aut talia, ut non ſit operæ pretium, iſtis conſectandis tempus impendere. Non poſſum tamen, quin impudentiam viri notem, qui, ut ſeſe Strimeſio, velut nimium me laudaſſet, purget, dicit: *Comparative, & ſi cum* Hobbesio *comparer, me laudaſſe*: & uti pulius ipſius, cui adhuc roſtrum flavet, pipit, non tali comparatione, qua virtus cum vitio, ſed qua minus vitium cum majore vitio temperatur. Aſt ego te cum comparativa tua laude in malam rem abire jubeo, & te viciſſim quoque comparative ad Fridericum Geſenium, & Valentinum Velthemium, aut ſi hæc non ſufficiunt, ad Joſuam Schvvarzium & Nicolaum Beckmannum laudo. Equidem gratia Te mea opus non habere lubens agnoſco: Et ita moroſus ego ſum, ut ſi vel in cœlum me laudibus extollas, Compendium tamen tuum exoſculaturus non ſim. Vehementer tamen ſuaſerim, ut cavillandi & calumniandi finem facias, & ſi utique litibus delectaris, alium tibi deligas adverſarium, magis otio abundantem, quicum vitilitigationis ſerram reciproces. Eſt enim, cujus prurientes in ſatyram manus vix contineo, abs quo erudito orbi ludibrio expoſitus, ſero ingemiſces, ni quietem tibi mature imperare queas.

CAPUT III.

QUO OBJECTIONIBUS DN. SAMUELIS STRIMESII RESPONDETUR.

§. I.

Accedendum tandem eſt ad Dn. Samuelem Strimesium, Profeſſorem Francofurtanum, quem apparet ingreſſu novi muneris me potiſſimum oppugnato inclareſcere voluiſſe. Cui & ipſi quantopere extra oleas vagetur, paucis oſtendendum eſt, poſtquam jam plane iſtis litibus defungi placet. Ac in *Praxiologia* quidem *Apodictica* p. 45. cum Hobbeſii ſtatum naturalem atrocibus verbis damnaſſet, addit: *Ob eandem cauſam me non ullam mereri excuſationem, quod ſtatum tantum corruptum & ab omni integritate alienum tanquam hypotheſin non quidem veram, ſed fictam propterea præſtruo, ut diſciplinam ita generaliter traderem, ut & eadem ad captum Ethnicorum foret, quos ſtatum integritatis, vel rectius Creationis, ignorare facio ex ſolis divinis Scripturis addiſcendum.* Circa iſtam accuſationem obſervandum, primo Strimesium mihi de ſuo affingere, quod ſupponam ſtatum *tantum* corruptum, *& ab omni integritate alienum*. Contrarium enim hujus a me docetur L. II. c. 1. §. 5. & L. II. c. 2. §. 9. Deinde naturam hominis nunc corruptam ego non ſuppono tanquam *hypotheſin fictam*, ſed tanquam theſin nimis quam veram. Niſi forte Francofurti homines absque labe originali naſcuntur. Sed longe diverſa ſunt, quæ a me velut ficta tantiſper ſupponuntur: quæ accuratius expendiſſe decebat Strimesium, antequam vivum & reſpondere paratum laceſſeret. Denique num rectius dicatur *ſtatus creationis*, quam integritatis alii litigent. Id ſaltem conſtat, illam integritatem & ſanctimoniam, quæ lapſu primi hominis amiſſa fuit, Ethnicis ignoratam, ex ſola ſacra Scriptura addiſci. Cujus contrarium non evincunt dicta quorundam Philoſophorum Philippo Mornæo & aliis adducta, quæ nullam aliam corruptelam hominum, quam ex prava adſuetudine & velut contagio præſupponunt. Unde & nimis pro imperio pronunciat Strimesius: *Non eſſe neceſſarium, ut in diſciplina Juris N. homo nunc conſideretur, prout ipſius natura eſt corrupta, & prout eſt animal multis pravis cupiditatibus ſcatens.* Atqui citra iſtam conſiderationem æque perfectum habebimus Juris N. ſyſtema, ac ſi Theologi ſua diſciplina peccatum & corruptionem hominis excludere vellent. Quod tamen hi altius ad primævam integritatem aſcendant, ratio eſt, quæ in diſciplinam Juris N. non cadit. Et ipſe Strimesius tam de ſtatu *inſtitutionis*, quam *perfectionis* poſt hanc vitam pronunciat: *Neuter ſtatus hic attendi meretur, alibi nempe in Theologia iterum atque iterum inculcandus.*

§. II. Haud ſaniora ſunt, quæ circa ſtatum naturalem a me traditum cavillatur. Ubi primo per ſummam injuriam *idem cum Hobbeſio inculcæ* me arguit, quem prius horridorum errorum reum peregerat. Aſt ego efficiam, ut omnes cordati intelligant, illum quid carperet, non intellexiſſe; quod quale ſit nemini ignotum eſt. Quam frivolum enim eſt, quod ait: *Statum naturalem, qui per fictionem talis eſt, nulli omnino uſui inſervire, niſi ut ſubminiſtret, vel quo modo genus humanum calumniis proſcindi, vel quo pacto origo rerum Creatori erepta cum Epicuro atomis, aut alii ineptiori cauſæ tribui.* Jurares, iſtum Friderici Geſenii fraternitatem ambire. Talia reſutationem non merentur, quæ ſcriptorem quid ſcriberet neſciviſſe arguunt. Circa ſtatum naturalem qui revera exſiſtit, monet: *Male ei opponi adventitium, qui ſtatum etiam inter patrem & filium complectitur quam maxime naturalem.* Nimirum incognita eſt ambiguitas

vocabuli naturalis, quod pro diverſa oppoſitione diverſas ſortitur notiones. 2. *Contradictorie dici: Statum hunc id habere ut quis cum aliquibus hominibus peculiari ſocietate jungatur, & tamen hominem nemini præterquam Deo in eo ſubjectum eſſe, omnibus vero hominibus æqualem*. Male ſit illi, qui Strimesio librum meum legenti perſpicillum ſubduxerat. Sane neque citato loco, neque alibi extat; in eo ſtatu hominem ſoli Deo ſubjectum *omnibus hominibus æqualem* eſſe; ſed iſta verba ibi extant: *Quivis cuivis alteri, cui neque ipſe ſubjectus eſt, neque eundem ſibi ſubjectum habet, æqualis cenſetur*. Unde magni ſtuporis eſt argumentum, quod oſtendi ſibi a me petit *ſocietatem, in qua omnes æquales ſunt, nec alter alteri ſubjectus*. Magnus profecto pudor eſt, quod Profeſſori Moralium a me demum inculcandum ſit, quod conjuges & parentes cum liberis invicem non vivant in ſtatu naturali. Quod de cætero ab inæqualitate virium ad inæqualitatem jurium non liceat argumentari, diſcere poterat ex L. III. c. 2. §. 2. de Jure Naturæ & G. Æque ſtupida eſt quæſtio: *Ubi locorum reperiatur hominum ſocietas, in qua omnes tum ex proprio judicio agunt, ex proprio itidem judicio de mediis ad ſui conſervationem facientibus definiunt, tum ſinguli agunt, quæ rectæ rationi conſona ſunt*. Ego trado de juribus eorum, qui in libertate naturali vivunt. Strimesius quærit, ubi locorum ſit ſocietas, in qua omnes utantur juribus libertatis ſeu ſtatus naturalis, id eſt, quæ non ſit ſocietas. Eſt magnæ patientiæ argumentum, etiam a puero talem quæſtionem æquo animo audire. Denique conſervationem ſui a me conſervationi univerſi non opponi, ſatis apparet ex iis, quæ a me traduntur L. II. c. 3. §. 16. Et ſui ipſius conſervationi quam maxime ſtudet, qui credit, ſe non ſibi, ſed toti mundo genitum. Quia porro Strimesius quam Fridericus Geſenius in me calumniam evomuerat, regoſtat, etiam illa, quæ huic dudum a me reſponſa ſunt, ſibi dicta putet. Ad illam quoque calumniam, quæ ponitur, alibi abunde reſponſum. Vanum quoque eſt, quod contendit, non niſi quatuor hominum ſtatus dari poſſe, eoque naturalem ſtatum non dari: cum quadripartita illa diviſio ad Theologiam ſpectet; qua non obſtante in alia diſciplina alia humani ſtatus poteſt eſſe conſideratio.

§. III. Sed & circa illam quæſtionem, num quid malum ſit ante omnem legem divinam & humanam, aliquot ſophiſticationes promulgat Strimesius: *Si nulla*, inquit, *actio ante interdictum vel divinum vel humanum mala eſt, tum nec Deus nec homo unquam malum prohibuerunt. Ratio conſequentiæ eſt, quia juxta hanc hypotheſin prohibitio ſemper prior eſt malo, quod per & propter illam demum naturam ſuam nanciſcitur. Sed illud abſurdum foret dicere: Deum nihil unquam prohibuiſſe, niſi quod ſua natura vel bonum vel indifferens fuit. Ergo: nec illud ſibi conſtat, nullum ſua natura bonum vel indifferens eſſe*. Enimvero ſi ſophiſmate hoc noſtram ſententiam petit Strimesius, longe ipſum ratio fugit. Nos quippe illam actionem neceſſario bonam dicimus, quæ cum conditione humanæ naturæ a Deo conditæ ita congruit, ut hæc ſine illius obſervantia ſubſiſtere nequeat: malam contra: quæ ita repugnat naturæ a Deo conditæ, ut eandem deſtruat. Unde abſurde concipitur actio bona aut mala, antequam concipiatur ſubjectum, a quo actio illa exercenda ſit, ni effectum prius, quam cauſam concipere velimus. Non autem credo aliquem eo abſurditatis prolapſum, ut diceret, malum actu extitiſſe ante legem, quæ humano generi coæva, id eſt, adjunctum ante ſubjectum. Id autem ego nuſpiam tradidi, quodvis malum per & propter ſolam prohibitionem naturam demum ſuam nanciſci. Jungitur quippe a me prohibitioni certa humanæ naturæ ſtructura a Creatore facta. Inde & *ſecundum* iſtius *argumentum* ultro corruit: *Si nihil ante eſt malum, quam prohibitum, & ideo ſolum malum, quia prohibitum, tum omnia mala poſſunt fieri bona*. Nam ut quæ lege naturali repugnant, mala ſint, non a nuda & ſola prohibitione divina oritur, ſed etiam, quia indoles humanæ naturæ a Deo condita violatur. Non minus inane eſt tertium ratiocinium: *Si omnia per ſe ſunt indifferentia, tum Deo impoſſibile eſt ad quidquam nos obligare. Nam aliàs facta etiam clariſſima legis promulgatione adhuc in noſtra poteſtate ſitum erit, num illi promulgationi fidem habere velimus, niſi per ſe bonum ſit, Deo credere, & per ſe malum, illius veri-*

ritatem in dubium vocare. Ad hoc jam in Specim. Controv. cap. 5. 35. reſpondimus. Nam quod homo neceſſario fidem Deo adhibere & parere debeat, id provenit ex indole naturæ humanæ, quam Deus ipſi in creatione aſſignavit: qua non poſita, intelligi nequit, neceſſarium eſſe, hominem Deo parere. Quæ autem rationalis creatura intelligit, hanc legem a Deo conditam eſſe, ei non amplius integrum eſt, juſſa Dei pro libidine ſequi aut detrectari; quia hoc indoli creaturæ rationalis advertatur.

§. IV. Idem tamen in *Originibus Moralibus* non parum in melius profeciſſe videtur, ſaltem circa præcipuam quæſtionem ſuper origine moralitatis in actionibus humanis; quam ut ante voluntatem divinam reponat, extrema argumenta videtur adferre. Ut non videam, quid iſtis deſtructis amplius adverſus meam ſententiam reponi queat. Eo magis opera danda eſt, ut plane & perſpicue difficultates iſtæ removeantur. Ac primo quidem monendum, ſermonem nobis eſſe de ſola moralitate in actionibus humanis. Nam quod bonitas divina a voluntate divina originem ducat, nemo cui ſenſus communis, negabit. Unde a Strimesio quæſtio infidioſe formatur: *Num nihil omnino boni concipi poſſit ante voluntatem divinam?* Deinde quam alii eandem mecum, aut ſimilem ſententiam propugnent; tamen quatenus vel eandem juſto latius porrigunt, vel ex alio fundamento deducunt, me nolle teneri vel ad fulciendum iſtorum argumenta, vel ad conſequentias, quæ illis impinguntur admittendas, præſertim ubi non ſtrictiſſime cum noſtra ſententia conveniunt. Nam & ſæpe exiguo diſcrimine veri & falſi confinia diſcernuntur; & fieri poteſt, ut duo eandem theſin tueantur, ſed quatenus ex diverſis principiis eandem deducunt, in uno ſiniſtra quædam conſequentia hæret, abs qua alter eſt immunis. Unde cæteri, quos iſte impugnat, Clariſſimi Viri, ſi adhuc in vivis ſunt, ſententiam & rationes ſuas defendant. Mihi de mea nunc unicæ curæ eſt.

§. V. Jam igitur eo ſunt redacti adverſarii, ut admittant, controverſiam non eſſe de rebus, prout revera & actu exſiſtunt, ſed de noſtro concipiendi modo, & fere quatenus nos mortales eſſentiam divinam ad modulum noſtræ rationis concipimus. Unde ſi vel maxime adverſarii ſuam intentionem obtinuiſſent, non tamen adhuc evictum foret, rem utique ſic ſe habere. Vertitur autem cardo cauſæ in diſtinctione inter eſſentiam & exſiſtentiam: juxta hanc voluntas divina moralitatem actionum humanarum antecedere conceditur; juxta illam non item. Huic ſententiæ ſtatuminandæ Strimesius pronunciat, *eſſentias rerum ſine exſiſtentia nil aliud eſſe, quam poſſibilitates ſeu aptitudines ad exſiſtendum, in ipſum exſiſtendi actum erupturas, ſimul ac Deus voluerit*. Enimvero valde dubito, an iſthanc eſſentiæ deſcriptionem proceres regni Metaphyſici ſint probaturi, quorum concilium prius cogendum fuerit, antequam iſtud dogma publice recipiendum ſit. Sane ſi eſſentiæ rerum in ſola illa poſſibilitate conſiſtunt, & vero univerſitas creaturarum omnipotentiam divinam non exhaurit, adeoque Deus intelligitur poſſe quæ nunquam produxit, aut producturus eſt, etiam non-entium dabitur eſſentia. Aut oſtendat mihi, quantum a nihilo differat poſſibilitas, quæ nunquam in actum deducta fuit, aut deducenda eſt. Enimvero eſſentiis illis exſiſtentiæ contradiſtinctis ortum dedit abſtractio Philoſophorum. Nam uti quod exſiſtit proprie & revera eſſe dicitur: ita & illa realis & vera eſt eſſentia, quæ cum exſiſtentia eſt conjuncta: & quod Deus eſſe jubet, id eo ipſo exſiſtit. Aſt Philoſophi naturas rerum ortui & interitui obnoxiarum contemplantes iſta duo, eſſentiam & exſiſtentiam, natura conjunctiſſima cogitatione cœperunt divellere; quod abſurdum ducerent, veritates de indole rerum ſemel exſiſtentium hiſce intereuntibus mutari, aut interire. Unde formati ſunt generales conceptus & propoſitiones de rebus; quæ propoſitiones quia præſcindebant ab exſiſtentia mutationi obnoxia, pronunciatum de illis eſt, eas eſſe æternæ veritatis, id eſt, eas cum individuis rerum mutationi obnoxiarum non ſtare aut cadere, verbi gratia. Quæ de natura roſæ traduntur, ea in hyeme quoque vera eſſe, quando nullæ uſpiam exſiſtunt roſæ. Hinc & factum, ut eſſentiæ rerum pronunciarentur æternæ. Id quod uti hoc ſenſu facile admittimus, quod nempe conceptus generales de rebus ab interitu in-

dividuorum non dependeant; ita abſurdum eſt, illam æternitatem ante primam rerum originem velut retrotrahere, ac fingere, eſſentias rerum, a voluntate Creatoris, quæ exſiſtentiam iiſdem dedit, non dependere: Extra hanc explicationem pronunciatum illud de æternitate eſſentiarum non magis admitti poteſt, quam hoc, mundum eſſe æternum.

§. VI. His præmiſſis apparet, Strimesium arcem cauſæ ſuæ in eo ponere, ut poſſibilitates illas, quas eſſentias rerum vocare ipſi placet, ſtatuat objectum eſſe potentiæ divinæ ante actum voluntatis, & omnipotentiam Dei veram & adæquatam eſſentiarum omnium cauſam atque originem. Et has ante voluntatem Dei concipiendas eſſe; quia in ordinata attributorum divinorum conceptione & apprehenſione omnipotentia Dei voluntatem ejus, ceu potentia actum neceſſario antevertit. Quoniam autem poſita omnipotentia Dei conceptaque omnes ſimul poſſibilitates ſeu eſſentiæ ab omnipotentia omnino illatæ non poſſunt non poni & concipi; etiam id patere, eas ipſas eſſentias ante voluntatem Dei ſecundum noſtrum concipiendi modum antecedaneas eſſe. Eoque omnipotentiam divinam eſſe cauſam adæquatam, immediatam & proximam eſſentiarum, ſicut voluntas divina cauſa adæquata, proxima & immediata exſiſtentiarum perhibetur. Enimvero probe hic obſervandum, quæſtionem proprie non eſſe confuſam & indeterminatam, hoc modo: quodnam primum velut fundamentum ſit, ut aliquid extra Deum eſſe queat. Ad hanc enim quæſtionem ita confuſe formatam ultimata eſt reſponſio: quia Deus eſt omnipotens, ſeu quia in Deo eſt potentia aliquid extra ſe producendi. Sed quæſtio a nobis agitur diſtincta & determinata: unde ſit, quod verbi gratia, homo talem habeat naturam, ut certa quædam ei neceſſario honeſta, quædam turpia ſint, quæ brutis talia non ſunt. Ad hanc quæſtionem ultimata reſponſio non eſt; quia Deus eſt omnipotens, ſed quia Deus ita voluit. Sane aliter ſeſe habent potentiæ determinatæ, finitæ & velut brutæ, quibus poſitis effectus talis, & non alius ponitur. Sicuti in quovis genere machinarum conſpicitur, ubi vera & adæquata effectus cauſa ad potentiam refertur. Aliter ſe res habet in potentia indeterminata, libera, exercitiique ſui moderamen penes ſe habente, abs qua quod talis vel talis effectus producatur, cauſa ad liberam determinationem ejus potentiæ refertur. Adeoque quando circa originem talium effectuum anquiritur, potentia quidem neceſſarium eſt præſuppoſitum ad producendum effectum, proxima tamen & adæquata cauſa eſt beneplacitum agentis. Et ſane omnipotentia in Deo concipitur non tanquam facultas neceſſaria, ſed tanquam libera, ſeu quæ non neceſſario ſeſe exerit, ſed prout Deo placet, alias enim Deus ſemper ageret omnia, quæ poſſet; cum Deus illa tantum faciat, quæ vult. Ut falſum plane ſit; poſita omnipotentia Dei poni omnia ejus objecta. Unde quilibet ex ſenſu communi judicare poteſt: ſi quæram, cur Deus hominem creaverit animal rationale, incongrue reſponderi, quia eſt omnipotens. Nam ſtatim excipere poſſem: ſi omnipotens eſt cur non potius aliter quam ſic fecit? Sed ſi reſpondeas, quia Creatori ſapientiſſimo & optimo ita placuit; nil habeo, quod excipere queam.

§. VII. Inde ultro corruunt argumenta, quibus ſententiam ſuam ſtabilire nititur D. Strimesius. *Quia*, inquit, *eſſentiæ rerum theoreticarum ex attributo voluntate Dei priore, nempe omnipotentia Dei derivantur. Ergo & eſſentiæ rerum practicarum. Ratio conſequentiæ eſt, quia inter eſſentias theoreticas & practicas nullum diſcrimen intercedit. Nam uti poſita omnipotentia divina, neceſſario ponitur idea & eſſentia hominis extituri, ſimul ac Deus voluerit: ita eadem poſita ponitur neceſſario idea ſuum cuique tribuendi.* Quæ omnia inania eſſe ex ſuperioribus conſtat. Quibus addo, in artifice quidem, verbi gratia, figulo, cui potentia ſua adquiritur, ideam ollæ neceſſario videri præcedere voluntatem ollæ faciendæ, quæ exſurgere non poteſt, niſi poſita potentia ſeu facultate agendi. Aſt in Deo, qui eſt a ſeipſo, & cui omnipotentia eſt eſſentialis, nullas definitas ideas rerum creandarum præſupponi neceſſum eſt, antequam ponatur voluntas quidquam extra ſe producendi. Unde & nulla eſt conſequentia; negata poſſibilitate hominis ad exſiſtendum, negatur ſimul ejus omnipotentia; igitur & poſita omnipotentia, ſtatim

tim idea diſtincta, aut eſſentia hominis ponitur.

§. VIII. Quæ porro Idem excipit adverſus dicta a me Specim. Controv. c. V. §. 21. quod in turpitudine actionum humanarum non ſit ejuſmodi contradictio, qualis eſt, ſi bis duo negentur eſſe quatuor, pariter inania ſunt. Eſt quoque illa frivola argumentatio. *Ad ideam boni ad humanam naturam reſtricti non opus eſt certa diſpoſitione hominis, nec præcepto aliquo ſuperioris, ſed vel ſola omnipotentia divina ſufficit, vel hominis eſſentia ex omnipotentia emanans, qua ſuppoſita bonum morale ſecundum eſſentiam adeo neceſſarium eſt, ut negans id neget idem eſſe idem.* Aſt vel verba mea non intellexit Strimesius, vel data opera cavillari voluit. Nam ut res ſit numerabilis ſufficit, ſi qualiſcunque ſit Muſca æque ac Elephas numerari poteſt. Sed ut alicujus entis actiones turpes ſint, non ſufficit qualecunque id eſſe, ſed requiritur, ut certo modo a Deo ſit formatum. Unde non in rem inanimem aut brutum, ſed in hominem turpes actiones cadunt, quia hic certo modo a Creatore præ illo formatus. Interim non negamus, eſſe in turpitudine certum genus contradictionis, quæ ex poſito hominis fine & natura reſultat. Nam contradicturus ſibi Deus fuerat, volendo creare hominem, id eſt, animal rationale, & ad ſublimiorem quam bruta finem, & tamen certum genus actionum ipſi non interdicere volendo. Neque cuilibet ideæ turpitudo repugnat, ſed ideæ hominis, quæ ab aliarum rerum ideis, in quas numerus cadit, utique differunt.

§. IX. Secundo *Argumentum* Strimesii jam nervus eſt præciſus, ut id repetere ſuperfluum ſit. Sed nec *Tertio* quid roboris ineſt. Admiſi ego duplicis generis impoſitionem; unam ex ſolo lubitu imponentis citra peculiare fundamentum in re: alteram ab imponentis voluntate ita ortam, ut aliter imponere velle non potuerit, ſiquidem ſibi conſtare debeat. Quærit Strimesius; *Unde ſit illa neceſſitas volendi, & quodnam iſtud fundamentum in re, ob quod imponens non poteſt non quædam velle?* Aſt ego puto, ſufficiens reſponſum contineri hiſce verbis; *ſiquidem ſibi ipſe conſtare debeat.* Scilicet quia ad perfectionem ſapientiſſimi & optimi Entis pertinet, ſibi conformiter agere, & non mutari in horas: ideo recte voluntas antegreſſa ſequentis velut regula dicitur; ſic ut quia Deus voluit antecedens, non poſſit non velle, quod cum eo connectitur, & ex eo neceſſario ſequitur, & ſi finem vult, non poſſit quoque non media velle. Sic vult Deus ſui cultum, ſed non niſi volita prius creatura intelligente. Nam ſi Deus nihil creaſſet, aut non niſi bruta creaſſet, cultum etiam ſui velle non potuiſſet. Cæterum voluntati ſapientia & bonitas non opponenda, ſed conjungenda eſt; etſi effectus potiſſimum ad voluntatem refertur, tum quia hæc agendi principium, tum quia ſapientia & bonitas ſine voluntate, ac niſi liberæ, non intelliguntur. *Quartum* denique Strimesii *argumentum* eſt, *quia poſito omnia bona moralia ad hominem reſtricta a voluntate divina tanquam prima origine profluere, ratione originis inter legem naturalem, & legem Dei poſitivam nullam amplius reliqua erit differentia.* Aſt quid abſurdi erit, ſi dicam, ratione originis tam naturalem, quam poſitivam legem ad Dei voluntatem referri: id tamen eſſe diſcriminis, quod poſitiva a Dei voluntate abſoluta proveniat; naturalis autem certam conditionem humanæ naturæ adſignatam præſupponit?

§. X. Ex eo autem nihil ſane candoris relucet, quod arguere videtur, me in Specim. Controv. c. IV. §. 3. non rectius, quam Burmannum ſentire, cui errorem Sociniano ſimillimum tribuit. Aſt ubi ego nego, neceſſitatem juſtitiæ Dei punitivæ ex ipſa Dei natura fluere? Quod ſi tamen Strimesius ex ſolo rationis lumine demonſtraverit dogmata circa juſtitiam divinam, quæ ſubſternuntur & implicantur articulis fidei de lapſu Adami, & ſubſecuta inde generis humani labe, de incarnatione Filii Dei, ejuſque ſatisfactione, merito & paſſione, de juſtificatione hominis, & ſimilibus, adeoque hæc omnia captum humanum non ſuperare, nec abire a regulis juſtitiæ in foro humano uſitatæ, lubentiſſime ipſi faſces ingenii ſubmittam. Interim tutiſſimum reor iſta fide amplecti, quam rationem ne quidquam fatigare.

§. XI. Conatur hinc Strimesius argumenta mea elidere palmaria illa diſtin-

ſtinctione inter eſſentiam, & exſiſtentiam, cui quid roboris inſit; abunde a me oſtenſum fuit. Peculiariter autem circa exceptionem ad argumentum meum primum, mirum videtur, cuinam eandem opponat, aut quid ad præſentem quæſtionem faciat, dixiſſe: *Nil prohibet, quo minus peccatum vocetur ἀδιάφορον: aut quo minus morales Doctores altius quam ruſtici adſcendant, & originem moralitatis ab ea ſententia derivent; ubi nullus Deus, ibi nullum bonum morale*. Niſi forte putat, qui bonum morale a voluntate Dei deducit, illum idem a Deo non deducere. Circa ſecundum meum argumentum id quoque mirum eſt quare negare velit, omnem obligationem eſſe a ſuperiore, ac neminem ſibi ipſi obligari, *niſi de ſtricte dicta obligatione capiatur*. Atqui ſane de proprie dicta obligatione mihi ſermo fuit, & quidem de tali, quæ a principio extrinſeco provenit. Circa exceptionem ad argumentum meum tertium verbo monendum, haudquaquam æquipollere; hoc rectæ rationi, humanæ naturæ, & imagini divinæ congruit; & hoc per ſe & ſua natura eſt honeſtum. Circa exceptionem denique ad quartum meum argumentum moneo, illam abs Deo neceſſitatem utique removendam, per quam voluntati ejus detrahitur, quod creaturæ tales factæ ſint.

§. XII. Designat quoqne novum conceptuum ordinem Strimesius, ut ab origine ſuarum eſſentiarum divinam voluntatem utique excludat, qui citra animadverſionem prætermitti non debet. Quando enim primo omnium loco concipitur Deus, conſideratur tanquam a ſeipſo exſiſtens, & cuius perfectiones omnes ſunt eſſentiales, quarum in reſpectu ad ipſum Deum una non eſt prior aut poſterior altera, (non loquimur de perfectionibus perſonalibus, de quibus ex ſola religione Chriſtiana conſtat,) nec una velut ex altera emanat. Hoc modo etiam Deus conſideratur tanquam αὐταρκὴς, nulla re extra ſe indigens, omnes beatitates ac perfectiones in ſe continens, & qui ſolus neceſſario eſt. Quia autem præter Deum nihil neceſſarium eſt, igitur quando ad res extra Deum concipiendas progredi volumus, primo omnium concipiendum eſt, Deum voluiſſe aliquid extra ſe producere; qua voluntate Dei non poſita ejus omnipotentia velut otioſa quieſcere intelligitur: ſed eadem poſita Deus rebus naturam ſuam pro ſapientia & bonitate ſua aſſignat, actuque ipſo attribuit. Ita credo D. Strimesius non prohibebit, quo minus voluntas Dei primum principium rerum extra Deum ſit, ac in poſterum quoque maneat.

§. XIII. Tandem & ſocialitatem tantopere agitatam plane jam *exterminare* conſtituit, ut vacuum commento ſuo locum faciat. Ubi id primo reprehendendum, quod pro ſocialitate a me poſita *ſocietatem* ſubſtituit, quam ſive fraudem, ſive incuriam in aliis jam notavi. Rationes haſce adſert, quia ex iſthac ſocialitate non poſſunt deduci officia hominis erga Deum, ſen religio naturalis; neque officia, quibus homo extra ſocietatem conſideratus ſibi ipſi obſtringitur: neque officia noſtra in bruta tendentia, qnale eſt, ut ab omni crudelitate erga ea abſtineamus. Ad primam Objectionem præter ea, quæ alibi a me dicta ſunt, repono: cum a me religio naturalis & jus naturæ pro diſtinctis diſciplinis habeantur, non opus mihi fuiſſe principium indagare, ex quo officia erga Deum & homines ſimul deducerentur. Deinde non repugnat, præcepta de ſocialitate colenda, ſeu dilectione proximi eſſe partem religionis naturalis præcipue quatenus exercentur, obſequio in communem Creatorem teſtando; & ſocialitatis humanæ præceptis firmitatem a religione accedere. Circa alteram objectionem ſcire velim, quænam officia homini ſolitario tribui poſſint, quæ nullum plane reſpectum ad Deum aut alios homines habeant. Nam ſi forte objicias caſtitatem, ſane totus is apparatus naturæ humanæ, illique ſtimuli ob ſocialitatem ſunt inſtituti: ſic ut ſi ad ſolitariam vitam homo a Deo eſſet deſtinatus, non magis caſtitas in ipſum caderet, quam in arborem aut lapidem. In hoc tamen fateor a me graviſſime peccatum fuiſſe, quod dum officia hominum inter ſe trado, ejuſmodi principium non adſumpſerim, ex quo officia quoque erga boves & aſinos deduci queant. Quo nomine etiam Advocatum Generalem aſinorum, qui Leonis Frideburgii vocabulum ſibi impoſuit, non mediocriter indignari video; obitum, inter ea, quæ Sapiens Hebræus aſinis præſtare jubet, eſſe

quo-

quoque fuſtem & verbera. Poterat tamen minore in aſinos pietate tangi Strimesius, ſi voluiſſet inſpicere, abs me tradita L. IV. c. 3. §. 6. de Jure Naturæ & Gentium. Objicit præterea, deprehenſum fuiſſe, quædam manifeſte naturali legi repugnantia ſocietati parum aut nihil obfuiſſe; uti furta, & adulteria in Republica Maſſagetarum & Lacedæmoniorum. Aſt non ſequitur, ob corruptos mores certæ Reipublicæ hoc vel illud vitium, hanc vel illam ſocietatem peculiarem patum turbaſſe: ergo id vitium non repugnat ſocialitati generis humani in univerſum. Adv. L. VIII. c. 1. §. 3. de Jure Naturæ & Gentium. Oportet quoque valde ſuperfunctorie Strimesium legiſſe ſcripta mea, dum pronunciat, omnia officia legis naturalis, quæ alios homines reſpiciunt, valorem, omnemque obligationem ſuam ultimo a cultu ſocietatis ſortiri. Ni grave eſt, inſpiciat L. II. c. 3. §. 20. de Jure Naturæ & Gentium. In hac poro propoſitione; officia adverſus alios homines exhibenda in ſocialitatem reſolvuntur, non magis tautologum quid eſt, quam in illo Poetæ: ut ameris, amabilis eſto. Denique theſes illæ; innocentem ab æternis pœnis immunem aſſerere, peccatum haud impunitum dimittere, cum ſint axiomata juſtitiæ divinæ, indagandus eſt quiſpiam Strimesio, qui iſta ad ſocialitatem hominis referat. Qui autem conſideraverit, quæ a me ſupet differentia juſtitiæ divinæ & humanæ tradita ſunt, agnoſcet, abſurde dici; juſtitiam divinam & humanam, qua formam ſimilem eſſe, non qua modum & gradum. Sane eſſentialis Dei, & imperata hominum juſtitia, quoad formam eadem non ſunt; cum ad formam juſtitiæ quam maxime pertineat; ex quo principio id, quod juſte factum dicitur, ſit profectum.

§. XIV. Denique quod poſt exterminatam, ſi diis placet, ſocialitatem ſubſtituitur principium, *ſuum cuique tribuere*, non eſt pro tanto hiatu. Revera id certam duntaxat juſtitiæ ſpeciem abſolvit; ac non niſi per violentiam velut ad omnia officia extenditur, ac invita plane Minerva. Sic ridicula eſt illatio: furtum non eſt faciendum, homicidium non patrandum, quia ſuum cuique eſt tribuendum. Sed & difficultatem a me Specim. Controv. c. 5. §. 23. motam haudquidquam diſſolvi poſſe arbitror, ſi cum Strimesio dicamus: ſola terminorum explicatione opus eſſe. Expectaveram ſubtilius quid a D. Strimesio, quam ut commento ſtuporis Velthemiani adquieſcere vellet. Nam adhuc quæſtio reſtat; unde aliquid cuique *ſuum* ſit: cum, verbi gratia, bruto adverſus hominem nihil ſuum ſit; & Hobbeſius neget, civi adverſus civitatem aliquid ſuum eſſe. Unde ad iſtud axioma ſtabiliendum plus, quam nuda terminorum explicatio requiritur. Sed mihi mea vindicaſſe ſuffecerit, quo minus quiſque ſuis deliciis gaudeat, ego nec invideo, nec curo.

Merebatur etiam caſtigationem Valentini Velthemii *Introductio ad libros Grotii de Jure belli & pacis*. Sed quia is, poſtquam Aſinii Tenebrionis Archivarius factus eſt, non mores ſolum, ſed & dictionem Nicolai Beckmanni exprimere ſtuduit, ejuſque nugæ & a nobis antea deſtructæ ſint, & ab illis ipſis, qui noſtra impugnant, rejiciantur, turpe foret, cum barbaro iſto animali ulterius colluctari velle. Et conſtat lixivium a Rolleto temperatum mire ad ipſius ſcabiem quadraſſe: cujus adhuc affatim ſupeteſt, ſi mutire deinceps auſus fuerit. Quale balneum etiam illis polliceor, ſi qui nondum calumniandi & cavillandi pruriginem exuere poterunt. Longe turpius foret, mendacia & calumnias Josuæ Schwarzii majore, quam latratus canis ſcabioſi dignatione habere, cujus perjurio non ſimplici, & flagitio cooperti contactum merito omnes honeſti refugiunt. Et ſatis jam iſtam belluam ulti ſunt mores ſui; quem licet altera vice carnificis manus elapſum, intra præcordia ipſius habitans tortor ſat excruciatum dabit.

IU-

Digitized by Google

JULII RONDINI
DISSERTATIO EPISTOLICA,
SUPER CONTROVERSIIS,
QUÆ
SAMUELI PUFENDORFIO
CUM QUIBUSDAM ALIIS CIRCA JUS NATURALE
INTERCESSERUNT.

PETIS a me Marce Primaſi, Conſobrine ſuaviſſime, ut brevibus tibi exponam, quo demum redactæ ſint controverſiæ, quas aliquot ante annos Samueli Pufendorfio circa Libros de Jure Naturæ & Gentium ab ipſo editos, nonnulli haud levi animorum motu intentaverant. Nam per triennium Cantabrigiæ agenti nihil amplius ad eandem ſpectans occurriſſe faſtidio Bibliopolarum Anglicorum, ejuſmodi ſcripta fere adſpernantium. Et tamen Te pro ſingulari in eam ſcientiam ſtudio exitum iſtius certaminis noſſe cupere, cujus primordia Tibi ſæpe indignationem, quandoque & riſum excitaverint. Idemque petere V. Cl. Richardum Cumberlandum; aliosque ibi eruditos viros, quibus Te ſuggerente ea lis innotuerit. Quibus & ejusdem diſceptationis genio perſpecto mirum deſiit videri, tam pauca, quæ ſolidam, profundamque meditationem ſapiant, illis ex oris prodire, quæ alias ſcholis, virisque literas profeſſis refertæ ſunt: Quis enim circa expoliendas bonas ſcientias operam impendat, ſi id ſummum laboris fuerit præmium, calumniantium importunitati non ſuccubuiſſe. His igitur viris ut gratificer, ac Tibi præcipue, cui imperium in me neceſſitudo noſtra, ac ſingularis, quo jungimur, amor detulit, faciam, quod alteri vix annuiturus eram, non tam ob rei difficultatem, quam quia tantum temporis negotiis, quibus premor, ægre in præſens decerpere licet. Ac ne mutilato officio defungar, non ſolum quod ex eo tempore, quo tu hinc abiiſti, ſcriptorum ſit editum, Tibi nunc tranſmitto; ſed & quid circa alterius partis poſtrema ſcripta mihi videatur, adiicere placet. Nam Pufendorfium poſt editum Controverſiarum Spicilegium graviora, quibus diſtringitur ſtudia, non permittunt de iſtis altercationibus amplius cogitare, quas adverſa pars prurigine ſcribendi & contradicendi in infinitum extractura videtur. Præſertim cum eidem tota hac diſceptatione id tantum fuerit propoſitum; ut calumnias ſibi intentatas depelleret; cætera ſecurus, quid opinionum Metaphyſicarum unus aut alter Jenæ aut Francofurti ad Oderam in deliciis habet.

INTER Pufendorfium igitur, & Valentinum Albertum, Theologum Lipſienſem, non tam ſuper re ipſa & dogmatibus, quam ſuper methodo diſceptatum fuit. Nam ille quidem legibus methodi conveniens duxerat, ſuam diſciplinam e genuinis & domeſticis principiis adornare, abſtractis tantiſper & ſepoſitis, quæ a religione divinitus revelata commodato ſumi poſſunt; non quidem faſtidio divinarum literarum, ſed ne controverſiis Theologicis velut vortice quodam involveretur diſciplina univerſum mortalium genus ſpectans, non prout peculiaribus & ad ſalutem æternam tendentibus circa ſacra dogmatibus imbutum, ſed prout ratione præditum eſt. Tum & quia praxis ejus diſciplinæ non inter Chriſtianos duntaxat, ſed & inter Gentiles & Muhammedanos inter ſe, & cum Chriſtianis ne-

gotia tractantes conſpicitur. Aſt Alberto potius viſum ſcita Juris Naturalis ipſo e Paradiſo petere! quo fine & regulas quaſdam concinnavit, non abſimiles illis, quæ apud Logicos de inventione medii termini occurrunt, inſigni uſu ad juvandum hominum ratiocinationem, ſi jam conſecutionem rerum norint. Quibus quidem ut ſe ſuoſque oblectaret Puſendorfii nihil intererat. Unicus titulus ſcrupulum injiciebat, cui orthodoxiæ vocabulum infarctum erat, quo ſe perſtrictum, ſuosque libellos, a quibus adoleſcentes ab Alberto abſterreri conſtabat, heterodoxiæ argui non obſcuris indiciis judicabat. Qui non parum in fermento erat, adverſarios ſuos tam deteſtatam cordatis artem a Monachis, & immitibus Sacerdotibus Romana ſacra profeſſis mutuari, ut etiam circa innoxias quæſtiones ab ſe diſſentientes hæreticorum vocabulo apud imperitos differre inſtituant. Unde vindicandæ exiſtimationi acrius ad deſtruendum id commentum connixus eſt, quam alias iſtius indoles merebatur. Albertus contra, ne per *Spicilegium* ad ſilentium redactus videatur, in *Parænesi* ſua præcipuis rebus tacite præteritis tantum hinc inde nonnulla ſat frigide vellicat, & haud eo ſecius velut pro tribunali calculum pro ſe fert; quo jure, quave injuria extra ſtudia partium poſiti judicent. Mihi ſane iſthoc e ſcripto deceſſiſſe potius nonnihil, quam acceſſiſſe ſentio ad æſtimationem, qua alias iſtum virum proſequebar. Equidem recenſet hic exempla Philoſophiæ per Theologiam locupletatæ, ubi denuo adducuntur propoſitiones, quas vocant, *inuſitatæ*: ſed per quas etiam ipſius Logicæ theoremata non magis augentur, quam Phyſica aut Medicina e miraculis. Circa *aquas ſupracœleſtes* debuiſſet diſtinctius ſupponere certum mundi ſyſtema. Ptolomaicum, an Copernicanum aut Carteſianum. Sed nec uſquam Sacra Scriptura docet, *fontes & flumina* ita oriri e mari, ut ex hoc ad illorum capita per tubos ſeu canales quoſdam ſubterraneos aqua permanet. Eoque Scripturæ Sacræ non contradicit, ſi quis docet vapores e mari adſcendere, e quibus in pluvias reſolutis & ſpongioſa tellure exceptis fontes & flumina oriantur. Nec ad reliqua exempla, quod excipi poſſit, forte defuerit. Sed ſi utique deinceps ita philoſophari pertendit Albertus, nemo ſane prohibebit, nec puto magnopere admirabitur, modo alios, quibus confuſus philoſophandi modus non placet, heterodoxias crimine non adſpergat, nec velut literarum divinarum contemptores traducat. Equidem in hiſce complures paſſim propoſitiones occurrunt, cum ad alias Philoſophiæ partes, tum præcipue ad moralem ſpectantes. Sed cum is earundem ſcopus non ſit, ut Philoſophiam doceant, iſtæ velut obiter & extra primarium ſcopum adjectæ intelligi debent, quæque adeo nativam conſtitutionem & indolem diſciplinarum, e quibus quævis iſtarum propoſitionum petitur, alterant. Sic licet Propheta Regis Ezechiæ apoſtemati emplaſtrum impoſuiſſe dicatur e ficubus confectum, aut Samaritanus oleum & vinum viatoris vulneribus infudiſſe, haud ideo chirurgia utique e divinis literis diſcenda aut Chirurgia Chriſtiana eſt comminiſcenda. Non magis, quam Geometria Chriſtiana opus eſt, quia populari modo in libris divinis ratio diametri ad circumferentiam exprimitur. Quanquam autem ponas, omnia præcepta legis naturalis ſacrarum Literarum complexu contineri; id tamen non obſtat, quo minus peculiaris ſit diſciplina juris naturalis domeſticis principiis, modoque demonſtrandi & deducendi ſua ſcita conſtans. Sic Scriptura S. præcipit, ne quis fratrem ſuum in emendo vendendoque defraudet. Sed num ideo ex eadem petendum, quid emptio venditio ſit, quæque eius requiſita? Aut ideo Jurisprudentia Chriſtiana extruenda, & ſi ex indole ejus contractus, ac communi conſtitutione generis humani id præceptum demonſtret, tantum non pro homine profano eſt habendus? Aut quia Apoſtolus ultimas voluntates validas eſſe debere dixit, ideo JCti non e domeſticis principiis de natura & validitate teſtamentorum tradunt?. Unde etſi ipſa præcepta legis naturalis in Theologia & jure perpetuo eadem ſunt; manet nihilominus juris perpetui peculiaris diſciplina, alteri non ſubordinata, præſertim ubi non quæſtio eſt de veritate præceptorum, ſed de methodo ejus diſciplinæ, principiiſque & modo demonſtrandi: quæ uſque adeo unice e rationis lumine promanant, ut ne Theologi quidem e ſacris literis petere ſoleant, qua methodo corpus aut ſyſtema Theologiæ ſit adornandum, ſed Logices tradita

Puſend. Eris Scand

reſpiciant. Sed & labes, qua intellectus humanus infectus deprehenditur, non minus illos urget, qui ſacra tractant, aut hypotheſes ſuas e paradiſo petunt, quam alios, qui ſolo rationis lumine prævio philoſophantur: cum non minus errorum & contradictionum ſit aut fuerit inter eos, qui circa ſacra dogmata verſantur, ſinguli orthodoxiæ elogium ſibi raptantes, quam inter Philoſophos. Ubi tamen ob prava hominum interpretamenta veritas Verbi divini in ſe non corrumpitur, ſed abſterſis iſtis eadem pura eniteſcit: ita errores Philoſophantium lumen rationis, & naturam rerum, velut genuinæ Philoſophiæ principia, non corrumpunt, quin ejuſdem liquida ſcita eluceſcant illis, qui abdicatis præjudiciis ſolidam ratiocinandi & demonſtrandi viam inſiſtunt, quoad quidem humanæ perſpicaciæ penetrare datur. Injuriam porro Philoſophiæ faciunt, qui eam hominibus, ut ſunt labe infecti, auctoribus attribuunt, cum & illa divinæ ſit originis, reſultans ex lumine rationis, nobiliſſima utique Dei creatura, opera divina debito ſtudio contemplantis. Quod ſi labes humanæ mentis eo uſque porrigi debeat, ut ne modus quidem demonſtrandi & ſequelas nectendi ſincerus ſuperſit, non video, quid certi ipſa Theologia ſibi polliceri queat. Sane hæc res ipſas duntaxat, non modum ſciendi tradit, & formalis connexio theſium Theologicarum, & quam ſubinde in ore habent Theologi bona conſequentia animæ humanæ fœtus eſt, quam niſi obſervaverit Theologus, ſine mente ſonum dare, aut delirare videbitur, quicquid verborum aut ſententiarum hinc inde e ſacris libris conſarcinet. De cætero inanis eſt Alberti metus: univerſalem hominum ſocialitatem ideo non poſſe haberi regulam agendorum quia peculiaris ſocietatis bonum ejuſmodi regulæ vicem ſuſtinere nequit. Id enim perinde eſt, ac ſi dicerem: bonus civis non poteſt omnia metiri proprio commodo, igitur non poteſt omnia metiri bono civitatis. Sed quia Albertus cauſæ ſuæ præſidium non tam in ponderibus rationum, quam floſculis eloquentiæ ſuæ repoſuiſſe videtur, dum precibus blanditiiſque tantum non puellaribus delicias ſuas invitat, ut Lipſiam iterum advolare velint ad deguſtandam compendii orthodoxi ambroſiam, nemo ipſius adverſarium ſuaſerit, ut ineptiendo cum iſto certet, aut ad captandos aliquot imperitorum adoleſcentum plauſus velut ad aram Lugdunenſem non ſine anxietate declamet.

Acrius inſurgit in Epiſcopi ſua Samuel Strimesius, Profeſſor Francofurtanus, non ſolum omni Sophiſtices apparatu, ſed & effuſa ubertim conviciorum & ſcommatum colluvie, qua tanto importunius jactare ſe cœpit, poſtquam immenſos ſpiritus eidem videntur acceſſiſſe, quia Pufendorfius rationes ipſius circa quæſtionem de origine moralitatis præ Velthemii ſcopis diſſolutis commendavit. Quem & audio ingenti deſiderio reſponſum a Pufendorfio hactenus expectaſſe, quod ſcabioſum ipſius caput acri lixivio valde opus habeat. Sed puto præſtiterit, ut Strimeſius ſeipſum ſcalpat, poſtquam in præſens nemo tanto honore eundem dignaturus eſt, ut tam fœdam impudentiam aliter quam contemptu vindicandam judicet. Mihi in tui gratiam, Marce ſuaviſſime, ſuffecerit paucis perſtrinxiſſe, quæ circa rem ipſam idem dicto ſcripto movit.

§. I. Arguit igitur, Pufendorfium, circa conſiderationem hominis, in diſciplina Juris Naturalis ſtatum tantum corruptum, ac nihil integri complexum ſuppoſuiſſe. Pufendorfius hoc ipſo injuriam ſibi fieri queritur, cum locis ibi adductis de Jure Naturæ & Gentium L. II. c. 1. §. 5. & c. 2. §. 9. conſideraverit hominem prout multis, egregiiſque a Deo dotibus eſt præditus, quæ & hodie licet infra primævam perfectionem ſuperſunt: uti eſt dignitas & præſtantia humanæ naturæ præ brutis, anima immortalis, ratio, ingenium, intellectus ordinis; ac non ſolum in ſtatum integrum, ſed & eum, qui nunc eſt, cadunt. Hiſce bonis affectionibus ejuſdem pravæ inclinationes ſubjunguntur. Aſt qui in homine bona conſiderat, & idem hominem conſiderat, *prout* natura ipſius corrupta eſt, is haudquaquam hominem *tantum* conſiderat ut corruptum nec ſi poſteriori conſiderationi particula *prout* apponatur, ideo ſtatim conſideratio immediate prægreſſa aboletur. Sic & circa ſtatum hominis quid velut fictum, quid tanquam verum conſideret Pufendorfius de Officio L. II. v. 1. §. 4. & Diſſertatione de ſtatu hominum naturali aperte tradit. Eas fictiones ſi Strimeſium pro ſua gravitate *conſiderare non decet*, non decebat

bat

bat quoque eaſdem haud intellectas aut cavillatione detortas damnare. Interim Puſendorfius hominem ſemper conſideravit non ut beſtiam, ſed ut hominem, id eſt, ut animal ratione præditum. Id quoque nullus mortalium animo concipere poteſt, quare indignum ſit homine, aut quomodo ad genus humanum ſuſque deque habendum diſponat, ſi quis vel hominem ab omni auxilio humano destitutum, vel genus humanum imperio plane ſublato ſibi animo conceperit, ut vel utilitatem ſocietatis, vel imperii civilis æſtimare inde diſcat, Hypotheſin aut theſin Puſendorfii per hoc retundi, quod *in nobis ſuperſint reliquiæ bonitatis*; neque opus eſſe, *ut in jure naturali homo conſideretur prout corruptus eſt, & prout ſcatet multis pravis cupiditatibus*, id gratis & ſine ſenſu dicitur. Nam reliquiæ illæ bonitatis non utique univerſas humanas affectiones abſolvunt, ſed præter eas in homine multæ quoque occurrunt pravæ cupiditates. Cur ergo non liceat in homine conſiderare & quod bonum ſupereſt & quod corruptum eſt! Addit; *Hujuſmodi hominem hic ſupponendum, non vero in diſciplina Juris Naturæ tractandum ex profeſſo.* Sed quis vetuerit in diſciplina regendis hominum moribus deſtinata pravas in homine cupiditates non ſupponere ſolum, ſed & ponere, quippe quæ etiam citra ſublimioris diſciplinæ ſubſidium ipſis ſenſibus deprehenduntur? Præſertim cum citra has neceſſitas vitæ civilis intelligi nequeat. Neque tamen ex profeſſo de ſtatu corrupto hic, uti in Theologia, agitur, quæ in oppoſitione ad ſtatum integrum, & ſecundum alios effectus, alioque fine iſtum conſiderat. Ita de pravitate mortalium Puſendorfius juris naturalis diſciplinam pro hominibus, quales nunc ſunt, tradidit, non pro illis, quales in Paradiſo quondam erant.

§. II. Circa ſtatum hominum naturalem quæ Strimeſius movet, parum candoris aut ingenii præ ſe ferunt. Mirum eſt, iſtum Puſendorfio Hobbeſium exprobrare non deſinere, cum ſatis conſtet, in Germania hunc, qua a verbo abit, a nemine ſolidius deſtructum, quam a Puſendorfio, & quidem non ſolo Novatoris convicio, quo velut fulmine Carteſium proſterni a ſe judicant veteramentarii, ſed rationibus ab ipſa naturæ & rerum indole petitis: ut tamen idem multa durius dicta ad genuinum ſenſum, quantum res ferret, deflexerit, & recte dicta adſpernanda non duxerit eam ſolam ob cauſam, quod ab Hobbeſio prolata forent. Quo candore ſi omnes Philoſophantes uterentur: plus profectuum, minus rixarum in re literaria exſiſteret. Igitur qui poſt tot proteſtationes ac demonſtrationes Hobbeſii nomine Puſendorfio invidiam apud vulgus literatorum facere non deſinunt, malignitatem animi ſui nimis quam impudenter apricantur. Porro quæ Strimeſius circa ſtatum naturalem, prout is a Puſendorfio deſignatus eſt, carpit, manifeſte arguunt, ipſum quid hic eo ſibi ſtatu velit, non intellexiſſe. Ad nauſeam uſque a Puſendorfio inculcatum fuit, ſtatum naturalem ipſi vocari conditionem eorum, qui nulli humano imperio ſubſunt, ut talium. Quali in ſtatu omnes vivunt Reges, & qui par hiſce imperium habent. Cujus indolem atque jura ita diſtincte & perſpicue deſcripſit Puſendorfius, ut ante eum nemo. Eo turpius labitur Strimeſius, quod eum ſtatum naturalem a Puſendorfio *ſociali ſtatui opponi* ſcribit; quod nuſpiam ab hoc factum. Recte porro Puſendorfius in ſtatu ſuo naturali hominem a nemine præter Deum dependere ſtatuit. Sed quod idem ejuſmodi homini jus tribuat ad omnia conſervationi ſui ſe judice inſervitura, idque juxta naturalem, omnibuſque animantibus inſitam legem; aut quod genus humanum non ad ſuperiorem digniorem que quam de corporis ſui conſervatione homini cum brutis communem legem alligatum arbitretur; id quomodo ſalva fronte dici queat, non video. Sane rationem, eamque ſenſu æternæ legis imbutam in ſtatu naturali viventium regulam facit Puſendorfius, quæ puto non omnibus animalibus eſt inſita, nec homini communis cum brutis lex. Dum autem Strimeſius Puſendorfium reprehendit, quod ſuo ſenſu ſtatum naturalem dari dixerit; eadem opera damnat Reges atque Reſpublicas, quibus ea præcipua dignatio habetur, quod præter Deum neminem ſuperiorem agnoſcant. Quod de contradictionibus pergit, quibus ſtatum naturalem a Puſendorfio deſignatum premi arguit, vix citra commiſerationem legi poteſt. Jam antea monitum fuit; Puſendorfium nuſpiam ſtatum natu-

ralem revera exſiſtentem *ſtatui ſociali* opponere. Unde non magis contradictio eſt, ſi dicam; ſtatus naturalis revera nunc exſiſtens id habet, ut quis cum aliquibus hominibus peculiari ſocietate jungatur; quam ſi dicam: Rex Perſarum vivit in ſtatu naturali reſpectu aliorum Regum & Rerumpublicarum qui tamen idem cum uxoribus, cum liberis, cum miniſtris, cum civibus ſuis peculiari ſocietate jungitur. Secundam contradictionem ipſe Strimeſius explodet, ſi mente concipere poſſit, unum eundemque hominem reſpectu quorundam hominum vivere in ſtatu naturali, reſpectu aliorum in ſtatu adventitio. Sic Rex Perſarum reſpectu Turcæ, Mogoris, Moſci aliorumque Regum in ſtatu naturali, reſpectu ſubditorum ſuorum in ſtatu civili degit. Nam Perſa, Turca, Mogor, Moſcus invicem unus alteri non ſunt ſubjecti, neque communem in terris habent dominum; quæ eſt definitio in ſtatu naturali viventium: qui tamen plurimos alios homines poſſunt habere peculiari ipſis vinculo innexos. Tertiam contradictionem nemo ſomniabit, cui integra valetudo conſtat: *Hominem cum aliquibus hominibus peculiari ſocietate junctum, nemini tamen præterquam Deo ſubjectum eſſe*. Sane Schach Abas cum aliquibus hominibus, puta uxoribus, liberis, aulicis, civibus ſuis peculiari ſocietate jungitur; nec eo minus gloriatur, ſe nemini præterquam Deo ſubjectum. Quarta itidem contradictio expirat, ſi Puſendorfii theſis cum Strimeſii commento conferatur. Illa eſt: in ſtatu naturali conſtitutus, habet facultatem e proprio judicio & arbitrio agendi omnia, quæ ſanæ rationi congruunt. Quæ plurimum diſcrepat ab ea, quam Strimeſius finxit: *Hominem ſtatum naturali ex proprio judicio atque arbitrio agendi habere facultatem; & nihilominus ſingulos juxta dictamen certæ rationis agere*. Id nimirum ex mente Puſendorfii eſt fraternitatem Geſenii affectare, non de ſacris ejuſdem participare velle; ſed alterius theſes non intellectas aut malitioſe detortas impudenter cavillari. Paris indolis eſt quinta contradictio. Theſis Puſendorfii eſt: *Status naturalis antequam in civitates conceſſum eſt*, id eſt, ſtatus patrum familias ſegregum *multa habet adjuncta incommoda*. Hanc ita deformat Strimeſius: *In hoc ſtatu ſingulos juxta dictamen rectæ rationis agere, & nihilominus ſtatum hunc per ſe plurima habere adjuncta incommoda*. Hoc nimirum eſt alium contradictionis arguere. Porro quanquam ſtatus verbi gratia, parentum & liberorum recte poſſit vocari naturalis hoc ſenſu, quod naturæ rerum & placito Creatoris ſit congruus; haud minus tamen fas fuit Puſendorfio, eundem ſtatum parentum & liberorum inter adventitios referre, naturali in alio ſenſu contradiſtinctos; quia idem non niſi facto humano interveniente exſiſtit. Id quoque contradictionem involvere videtur Strimeſio: *Statum naturalem id habere, ut quis cum aliquibus hominibus peculiari ſocietate jungatur, & tamen hominum nemini præterquam Deo in eo ſubjectus ſit, omnibus vero hominibus æqualis*. Etſi hoc a Puſendorfio tradi Strimeſius negat: æquivalentia tamen verb.. ſenſumque apud eundem reperiri contendit. Nam, inquit: *Si in ſtatu naturali quivis cuivis alteri, cui neque ipſe ſubjectus eſt, neque idem ſubjectum habet, æqualis cenſetur: qui fieri aliter poteſt, quam ut aliquibus hominibus peculiari ſocietate junctus, & nemini præterquam Deo ſubjectis, æqualis ſit?* Hanc ſententiam Puſendorfio non repugnare perſpicio; ſed eandem priori ſententiæ Strimeſii haud æquivalere manifeſtum eſt. Sane æquivalentia non ſunt: qui in naturali ſtatu vivit, omnibus hominibus eſt æqualis: & qui in naturali libertate vivit nulli homini ſubjectus, is æqualis eſt omnibus illis, qui nemini ſubjecti ſunt. Prius aſſertum, quod Strimeſius ſibi finxit falſum eſt. Poſterius Puſendorfii traditum manifeſtæ veritatis eſt: ſaltem illis, qui rem intelligunt. Pertinacis porro ſtuporis eſt indicium, quod Strimeſius denuo ſibi oſtendi petit *Societatem*, in qua omnes æquales ſint, nec alter alteri ſubjectus. Nec minus, quod idem *ſocietatem & ſtatum naturalem* pro ſynonymis habet. De cætero, quid planius eſt illis, quæ Strimeſius animo concipere non poteſt? Sane verbi gratia, Schach Abas cum aliquibus hominibus, puta Perſis, peculiari ſocietate jungitur, ipſe velut Rex ſoli Deo obnoxius, cum cæteris Regibus itidem nemini ſubjectis, æqualis agit, quod in omnes Reges congruit. Sed & noſſe debebat Strimeſius, ſtatum eorum, qui in naturali libertate invicem degunt,

utut

Digitized by Google

utut communi ſocialitate junctorum, ſocietatem proprie non eſſe, nec vocari poſſe; verbi gratia, Mogor, Perſa, Turca, Moſcus invicem in una ſocietate non vivunt, ſeu una peculiari ſocietate non continentur; ſinguli tamen cum aliis ſibi ſubjectis in ſocietate vivunt. Sententia Puſendorſii, *quod ſui ipſius conſervationi quam maxime ſtudeat, qui credit, ſe non ſibi, ſed toti mundo conditum*, quare carpatur, non perſpicio, cum ei conſpiret dictum 2. Sam. XVIII. 3. 21. 27. Negat denique Strimeſius, rationem fuiſſe redditam, quare plures quam quatuor ſtatus dentur. Atqui ſubjunxerat utique Puſendorſius, in Theologia quadruplicem duntaxat hominis ſtatum dari: id, quod non obſtat, quo minus hominis ſtatus ſeu conditio in diſciplina Juris aut Medicinæ alio reſpectu conſideretur. Ita toto hoc capite ſtuporem ſuum apricatus eſt Strimeſius, dum a ſe non intellecta miro animi impetu oppugnat.

§. IV. Super principali quæſtione de origine moralitatis in aperto eſt, ſtatum controverſiæ a Puſendorſio non inſidioſe, ſed ingenue & ſimpliciter formatum, & ad moralitatem in actionibus humanis fuiſſe reſtrictum; extra quam aliis eandem protrahere fas non eſt, ni cum propria umbra luctari velint; a qua culpa nec Strimeſius immunis eſt. Cæterum principio ejus controverſiæ de diſtinctione inter exſiſtentiam & eſſentiam rerum nihil jactatum reperi, ſed ab auctoribus rixæ illius ſimpliciter voluntatem Dei ab origine moralitatis excluſam; eamque diſtinctionem poſt prolatam ab illis, qui nugatoribus iſtis ſuccenturiari voluerunt, Puſendorſio etſi ſatis eſſe poterat eviciſſe, moralitatem rerum quoad exſiſtentiam voluntate Dei poſteriorem eſſe; tamen laceſſentibus adverſariis idem quoque circa eſſentiam aſſerere eſt conatus. Et quia de rerum eſſentiis, ideis atque univerſalibus veteres juxta & recentiores philoſophi in diverſa abeunt, Puſendorſio hæc arriſit ſententia, quæ eſſentias rerum ab exſiſtentia abſtractas non niſi conceptus rerum inadæquatos agnoſcit, in cerebris philoſophorum primum enatos. Unde nimis liberalem putamus illationem Strimeſii: *Si conceptus rerum generales e rebus utique exſiſtentibus aut extitutis formati, ab interitu individuorum*, ſeu ab exſiſtentia vel non exſiſtentia hujus vel illius individui *non dependet*, (non ſimpliciter ab exſiſtentia vel non exſiſtentia;) *abſurdum non eſſe, iſtorum æternitatem ante primam rerum actualem originem & exſiſtentiam velut retrotrahere* hactenus, ut cum exſiſtentiam earundem voluntas divina antecedat, hæc in conceptibus illis abſtractis rerum naturam conſequatur. Omnipotentiam autem Dei, prout a voluntate ejuſdem abſtrahit, eſſentias rerum non inferre haud obſcurum arbitramur. Nam præter rationes jam a Puſendorſio allatas patet, eſſentias rerum utique certi quid eſſe, atque definiti. Atqui omnipotentia Dei, antequam ad certi quid per voluntatem determinata fuerit, indifferenter ad hanc vel illam, talem vel talem eſſentiam habere ſe intelligitur. Igitur poſita potentia Dei, ponitur ſane aliquid extra Deum eſſe poſſe; ſed quia illa potentia in ſe non eſt definita, & ad certi quid determinata, ſeu quid eſt *omnipotentia* ideo illis, quæ eſſe poſſe dicuntur, certa & definita eſſentia tribui nequit, quonſque omnipotentia illa per voluntatem Dei ad certi quid reſtricta fuerit. Sane qui negat hominem eſſe poſſe, negat Divinam omnipotentiam. Nequaquam tamen poſita omnipotentia Divina ponitur eſſentia certa & definita hominis ſeu rei, cui certa definitio competat, niſi, poſita quoque voluntate Dei. Igitur Puſendorſius quando conceſſit; *primum fundamentum, ut aliquid extra Deum eſſe poſſit, eſſe omnipotentiam*, nihil conceſſit, unde Strimeſio pœna ſibi canendi tanta cauſa ſurgeret. Nam nuda & indeterminata poſſibilitas eſſentiæ nomine venire nequit, & *eſſentia in determinata* σιδηρόξυλον eſt. Contra ultimata reſponſio, quare cujuſvis rei eſſentia talis ſit, non eſt hæc, quia Deus eſt omnipotens, ſed quia Deus ita voluit. Quo non parum faciunt, quæ Puſendorſius de diſcrimine potentiarum addiderat; ad quæ ultro oculos ſibi clauſiſſe videtur Strimeſius, ut ſine rubore conviciari poſſet. Sane quum maxime ad rem facit, omnipotentiam Dei, quantum ad exercitium & ad extra non eſſe facultatem neceſſariam, ut eadem eſſentialis ſit. Equidem ſi Deus non eſſet omnipotens, Deus non eſſet: ejus tamen omnipotentia non neceſſario, ſed libere ſe exſerit. Saltem id inde patet, male ratio-

Digitized by Google

tiocinari Strimeſium, quando ait: *Omnipotentia divinæ concepta eſſentias rerum in genere & indeterminatas, ſicque per conſequens eaſdem in ſpecie hominis & honeſti humani determinatas, etiam non concepta Dei voluntate, concipiendas eſſe*. Sic poſito figulo & argilla, poſſunt fieri vaſa fictilia. Sed antequam figulus ſecum conſtituerit, an operari omnino, & qualia vaſa conficere velit urcei aut patinæ eſſentiam fruſtra inveſtigaveris; quæ tunc demum reſultat, quando figulus ad operandum, & hoc ac non alio modo operandum, ſe determinaveris. Ante eam determinationem, quæ voluntatis eſt actus, potentia figuli indifferenter ad hanc vel illam vaſis eſſentiam ſe habet. Vaſibus ſemel confectis licet eorum eſſentiam etiam ab exſiſtentia abſtrahendo concipere; ut tamen, ſi quæſtio exſurgat, unde vaſibus talis & non alia ſit eſſentia, voluntas figuli nullo modo excludi, aut illa eſſentia ante ejuſdem voluntatem poni queat. Nam conceptus, & modi concipiendi ſequuntur ipſas res, prout exſiſtunt, non vice verſa: Eſt tamen diſcrimen inter Deum Creatorem & figulum, id eſt, inter omnipotentem, & eum, cui finita eſt potentia, diſciplina aut meditatione adquiſita, quod in hoc ante opus requiratur idea, quæ & exſiſtere poteſt ante voluntatem producendi: quod inde provenit, quia in iſto eſt potentia certis limitibus circumſcripta. Id quod in eo non videtur neceſſarium, in quem quadrat illud: *Dixit & facta ſunt*. Igitur infelicitor ratiocinari arbitramur Strimeſium: *Si adquiſita potentia ideas objectorum neceſſario infert*, nempe propter finitam naturam; ergo & omnipotentia Dei eſſentiales objectorum ſuorum ideas neceſſario inferet, & quidem tales quæ voluntatem divinam antecedant. Perdit quoque operam Strimeſius in ſequentibus.

§. VIII. Non negat Puſendorſius in actionibus turpibus occurrere certum genus contradictionis, quod tamen, niſi poſita voluntate divina, intelligi nequeat. Talem tamen in actionum humanarum turpitudine contradictionem negat apparere, qualis eſt, ſi bis duo negentur eſſe quatuor. Hoc enim negato, idem negatur eſſe idem. Qualem quidem contradictionem Strimeſius hic nondum demonſtravit.

§. IX. Porro uti Strimeſio πρῶτον ψεῦδος Puſendorſii videtur, hominis ideam a ſola voluntate divina ceu origine proxima ſuſpenſam, non autem ab omnipotentia Dei antecedenter ad ejus voluntatem promanaſſe: ita contra Puſendorſius πρῶτον ψεῦδος Strimeſii judicat, aliam originem exſiſtentiis rerum, aliam eſſentiis, quæ non niſi inadæquati iſtarum conceptus ſunt, attribuere; & cum concedatur, a voluntate Dei eſſe, ut res, quales ſunt, exſiſtant, negare earundem eſſentias, ut tales ſint, a voluntate divina eſſe. Cui & diſplicet, eſſentias rerum velut poſſibiles ab omnipotentia divina, velut voluntatem divinam antegreſſa, derivare. Sufficere quoque judicat Puſendorſius eſſentias rerum inquirere, quæ per voluntatem divinam extitere, & adhuc exſiſtunt. Sed quia omnipotentia Dei latius ſe extendere poſſe intelligitur, quam univerſitatem rerum creatarum utpote finitam; hæc puto Strimeſii mens eſt, illis etiam, quæ contradictionem non involvunt, cum ab omnipotentia Dei produci non repugnet; eſſentiam utique velut poſſibilem tribuendam eſſe, utut ea Deus neque produxerit, neque producere voluerit. Quibus eſſentiis delineandis, ut Strimeſius ſeſe jactat, Puſendorſius credo non invidebit. Cæterum neque in Carteſii, neque in ullius Philoſophi verba juravit Puſendorſius, etſi valde probet inſtitutum virorum ingenioſorum, qui magis e dictatis ſanæ rationis, & curioſis naturæ obſervationibus, quam e Scholaſticorum ac vulgarium Peripateticorum nugis ſapere malunt. Strimeſius porro nunc omnipotentiam divinam ſanctitati & bonitati ſociat, cum haſtenus ſolius omnipotentiæ mentionem in hac diſceptatione feciſſet. Eam ſapientiam atque bonitatem liberas facultates neque abſurde neque incogitanter pronunciavit Puſendorſius; quia ſapientia & bonitas ideo maxime adoranda eſt, quod libera voluntate comitante exercetur. Sed gloſſema Strimeſii putidam cavillandi libidinem arguit, *liberas, id eſt, non neceſſarias*: quaſi quiſpiam ſanus in dubium revocare poſſit, quod Deus utique eſſentialiter & neceſſario ſit ſapiens & bonus; cum niſi talis non eſſet, Deus non eſſet. Nec minus tamen ſapientiam & bonitatem Deus non exſerit neceſſario, velut

ma-

Digitized by Google

machina quæpiam, ſed libere, id eſt, ex optima ſua voluntate. Nuſpiam tamen Pufendorfius originem bonitatis & malitiæ in *abſolutam* Dei voluntatem contulit. Etſi haud quidpiam ſiniſtri humano generi metuendum autumet; ſi origines rerum in voluntatem Creatoris optimi & ſapientiſſimi referantur, quam alii eſſentiis a voluntate ipſius non dependentibus velut capitulatione aliqua Cæſarea adverſus abuſum potentiæ circumſcribere velle videntur. Quomodo autem per hanc ſententiam diſcrimen legum naturalium & poſitivarum tolli, aut peccatorum æqualitas ſtatui videatur, quod Strimeſius arguit, nobis quidem haud apparet.

§. X. Si igitur Pufendorfius haud magnopere metuit indignationem Divorum Metaphyſicorum, Regni Barbariei numinum tutelarium, nec adeo difficulter ſententiam ſuam ab abſurditatibus philoſophicis liberabit, quas ut aliqua ſpecie impugnare adverſarii poſſent, id ſolenne artificium adhibetur, ut ſubinde vocabula quædam inferciant, quo ejuſdem ſententiam depravent, ſuſpectamque & calumniis opportunam reddant. Sicuti ſane non eſt pro Strimeſii candore, cujus ipſe ſolus præconem agit, quod dicitur; a Pufendorfio omnem bonitatem & malitiam a *libera* Dei voluntate ceu fonte ultimo arceſſi; quod vocabulum circa hanc quidem materiam in ſcriptis ejus non extat, & quid eidem inſidiarum ſubſit, haud obſcure pellucet. Cum cordatis quoque Theologis facile Pufendorfio conveniet, qui magno ſtudio circa tradendum Jus Naturale id egit, ne quid controverſiarum Theologicarum attingeret. Quo fine & monuit, quæ de indole juſtitiæ punitivæ in foro humano exercendæ docentur, ad juſtitiam divinam in tribunali divino exercendam omni ex parte haud quadrare; eoque ex hiſce principiis Socinianos vix ſolide refutari poſſe, cum tota œconomia ſalutis noſtræ myſterium ſit rationi ſibi relictæ incognitum, ſupraque ejuſdem captum poſitum. Revelatione autem divinitus facta nunquam dogmata iſta parum rationalia ſeu rationi repugnantia cenſuit Pufendorfius. Cum poſitis principiis quæ revelatio divina ſuggerit, non adeo arduum ſit rationalem quaſi conſecutionem & catenam articulorum fidei inveſtigare; ac miſere ſe res Chriſtiana haberet, ſi id demum e Strimeſio diſci deberet. Sed qui revera ingenii ſui ſpecimen editurus eſſet, ſi iſta è ſola ratione, amota revelatione divina, demonſtratum iret. Quam feliciter Hugo Grotius, aut alii e principiis juris humani Socinianos refutaverint, diſquirere a Pufendorfii inſtituto alienum fuit; cujus quoque non intereſt, quid circa hanc materiam meditetur Strimeſius, a quo inſigne hic jubar edita hucuſque ſpecimina vix pollicentur. Qui & malignum candoris ſui ſpecimen exhibet, quod cum primum de errore alterius propoſuiſſet, poſt quomodo ab eodem Pufendorfius ſe liberet, lectorem ad ejuſdem ſcripta remittat: quod artificium eſt illorum, qui imperitis ſcrupulos & ſiniſtram de aliis opinionem inſinuare inſtituunt. Quare enim is non potius aperte arguebatur, aut abſolvebatur? Quod denique ex juſtitia Dei argumentum duci poſſe putat Strimeſius, ut Pufendorfius cauſa tota cadat, id nondum ad liquidum perductum eſt. Eſt Deus utique natura ſua juſtus, & ſi injuſtus eſſet, Deus non eſſet. Sed quia juſtitia eſt attributum Dei, ut eſt conditor & rector hujus univerſi; Geneſ. XVIII. 25. neque intelligi poteſt, niſi alii extra ipſum exſiſtant, ſicuti & humana juſtitia eſt virtus ad alios: igitur non repugnare videtur, a voluntate Dei primo eſſe, ut ſint objecta, circa quæ juſtitia Dei locum habeat.

§. XI. Cæterum, poſtquam Strimeſii veſtigia legere placuit, etiam qua ille ſubinde ad prius jam inculcata revolvitur, ſequendum eſt, etſi non ſine meo, tuoque, Conſobrine ſuaviſſime, tædio. Proteſtatus fuerat Pufendorfius, a ſe tantum inveſtigari originem moralitatis in actionibus humanis. Ejus origo cum quoad exſiſtentiam a voluntate Creatoris ſit, quod nemo abnuit, putat Pufendorfius etiam quoad eſſentiam non aliud eidem principium poſſe attribui. Ideo nempe quia eſſentiæ rerum creatarum non ſunt aliquid ante ipſarum exſiſtentiam, ſed ſunt conceptus rerum inadæquati. Quarum & ideæ fingi cum ratione nequeunt, niſi poſita voluntate Dei talibus aliquando exſiſtentiam tribuendi. Huc progreſſo quieſcere non conceditur Pufendorfio, ſed utique ad rimanda divinæ naturæ adyta compellitur, dum importune occi-

ni-

nitur; in ſigno rationis divinæ a bono morali voluntatem præcedi; cum iſte temerarium judicet, ſi mortales ita confidenter naturam divinam ad modulum humanæ rationis exigant. Nam id ſignum rationis quid aliud eſt, quam ordo & modus concipiendi naturam divinam ad modulum noſtræ rationis? quia tamen eam diſceptationem defugere ipſi per importunitatem adverſariorum non licuit, non adeo arduum ipſi fuerit oſtendere, voluntatem in ſigno rationis poſt bonitatem & ſanctitatem non eſſe collocandam, quidquid Scholaſticorum ſcita dictitent, quibus nondum, quod ſciam, auctoritas omni exceptione major conſenſu Deorum atque hominum collata eſt. In ſummo quippe Ente ad normam rationis noſtræ conſiderato tria potiſſimum e poſitivis attributis velut prima occurrunt, intellectus, volutas & omnipotentia: cætera attributa poſitiva iſthæc velut comitari intelliguntur. Sic ſapientia complectitur velut perfectio intellectus divini; bonitas, juſtitia, ſanctitas, velut perfectio voluntatis. Quam ob rationem bonitas in Deo, voluntati non opponenda, aut anteponenda, ſed vel poſtponenda, vel quaſi concomitans concipienda eſt, ut dicatur bona, ſancta, juſta Dei voluntas. Hæc quippe attributa in Deo, niſi poſita ejus voluntate, non magis intelligi poſſunt, quam ſuo gradu in homine, ſi huic voluntatem detrahere velis. Etſi hautquidquam aſſeratur, illa hactenus a voluntate divina originem ducere, ut ab actu divinæ voluntatis demum reſultarint. Duorum igitur attributorum, ſi unum ſe ita habeat ad alterum, ut illud abſque hoc intelligi nequeat, & ſingularem, quandam perfectionem eidem largiatur, illud utique priuſquam hoc concipi non poteſt & debet. Jam autem Deus bonus, ſanctus & juſtus intelligi non poteſt, ni voluntate præditus concipiatur, eoque iſta attributa Dei ſunt ut volentis, divinæque voluntatis perfectiones. Unde patet, fruſtra in hac diſceptatione vel naturam Dei, vel ejus ſanctitatem aut bonitatem voluntati ejuſdem opponi, aut illam potiori jure, quam hanc primam bonitatis moralis normam dici. Palmaria ſic ratione deſtructa nil amplius periculi ſententiæ Pufendorfii imminet a diſtinctiunculis inter actum primum obligationis, & actum ſecundum, inter eſſentiam legis, ejuſque exſiſtentiam; quarum inanis applicatio facile patebit, ſi quis ſuperius & alibi diſputata expendere velit. Ac non niſi abuſive obligatio dicitur conſecutio ejus, cujus antecedens a voluntate noſtra originem traxit. Nec tantas tragœdias excitari par erat, quod quædam verba ex OSIANDRO pro ſua ſententia allegaſſet Pufendorfius, etſi circa aliam partem ille ab eadem diſcrepet. Deinceps quoque puto, deſinet mirari Pufendorfius aliquid quantumvis ineptum, aut importunum a Strimeſio proferri, poſtquam hic tanta ſpecimina tetrici aut maledici Sophiſtæ dedit. Qui enim antea bene de aliquo ſenſerat, is miratur, cum turpiter eum ſe dare videt: ſed ubi pudorem plane eundem decoxiſſe perſpicit, nihil amplius miratur, quicquid idem ſtolide effutierit. Id quoque non repugnat, ut diverſæ rationes adducantur, quare homini bona facienda, mala omittenda ſint, puta, quia id divinæ ſanctitati, aut rectæ rationi, aut imagini divinæ congruit. Ex quo tamen nullo modo conſequitur, moralitatem actionum humanarum promanare a principio, quod antecedat voluntatem divinam; adeoque non ſequitur; hoc vel illud congrui imagini divinæ, igitur per ſe & ſua natura honeſtum eſt antecedenter ad voluntatem divinam.

§. XII. DENIQUE & conceptum Pufendorfii circa attributa divina fruſtra cavillari videtur Strimeſius. Utrinque in confeſſo erat, attributorum divinorum ratione ipſius rei non eſſe unum altero prius aut poſterius. De quo quod Pufendorfius verbo monuerit, nulla Strimeſio mordendi cauſa erat. Noſtro autem concipiendi modo attributa divina conſiderari poſſunt vel ſimpliciter, vel in ordine ad productionem rerum creatarum. Circa priorem conſiderationem agere, Pufendorfio propoſitum non fuit; qui & ſemper proteſtatus eſt, ſibi tantum originem moralitatis in actionibus humanis inveſtigari. Circa poſteriorem autem conſiderandi modum haud apparet ratio aut neceſſitas, quare Deus prius omnipotens, quam intelligens & volens ſeu liber concipiendus ſit. Saltem id manifeſtum eſt, voluntatem Dei velut ab ejuſdem omnipotentia dependentem non intelligi; aut Deum

Digitized by Google

non poſſe liberum ens concipi, niſi prius concipiatur omnipotens. Id enim falſum eſt, quod Strimeſius tradit, omnipotentiam Dei voluntate divina neceſſario priorem concipiendam, quia *potentia in ſigno rationis ſemper actum antevertit*. Nequaquam enim omnipotentia divina habet ſe ad voluntatem divinam, ſicut potentia ad ſuum actum. Quin ipſa voluntas non notat actum ſeu volitionem, ſed potentiam libere ſe determinandi: Unde ſophiſticatio eſt, qua non niſi pueris illudi queat, quod ſubjungit Strimeſius: Deus cumprimis in reſpectu ad res extra ſe poſitas prius *poſſe velle, quod omnipotentia comprehenditur*, quam actu velle intelligitur. Nam id *poſſe velle*; id eſt, ea facultas libere ſe determinandi non comprehenditur ſub omnipotentia; ſed omnipotentia reſpicit extra Deum res creandas, quæ cum ſit omnipotentia, id eſt, immenſa, infinita, circa inveſtigandas origines rerum creatarum prioris præ voluntate principii rationem habere nequit, quippe cum per voluntatem demum ad certi quid determinari intelligatur. Uno verbo; omnipotentia Dei non ideo dicitur, quod Deus poſſit intelligere aut velle, ſed quia poteſt facere, quicquid vult. Quod autem e ſententia Puſendorfii ſequatur id, quod quidam Carteſianorum admiſere, ſi Deus aliter voluiſſet, bis duo non fuiſſe futura quatuor, eoque eſſentias rerum ab omnipotentia, non a voluntate provenire, hoc mihi non videtur. Puſendorfio ſufficit, naturam rerum & intellectum humanum voluntate Creatoris ita formatum, ut hanc propoſitionem, bis duo non ſunt quatuor, concipere nequeat. Quid futurum fuiſſet, ſi Deus rerum naturam & intellectum hominis aliter creaſſet, ut ea velut vera concipi poſſent; quæ nunc ut ſe mutuo deſtruentia concipiuntur, alios anquirere patitur, quibus magis vacat, telas aranearum texere atque retexere. Nec ideo omnipotentiæ Dei voluntatem ejuſdem priore loco a rebus creandis depulerit, quia confuſa & indiſtincta quæſtio, cur *aliquid* extra Deum eſſe queat, in potentiam Dei ſit reſolvenda. Nam illud *aliquid*, nunquam accedente voluntate Dei, quantum a nihilo differt? Aut quid eſſentiæ eſt *aliquiditas*? Ut autem rebus certa eſſentia attribui queat, neceſſum eſt; potentiam Dei, quæ non definita aut limitata, ſed omnipotentia eſt, ad certi quid & definiti a voluntate fuiſſe determinatam; unde & ad hanc præcipue origo effectus refertur. Super *Socialitate & fundamentali legis naturalis propoſitione* cum Strimeſius maledicentiæ & irarum affatim, ſolidæ rationis nihil adferat, non eſt, quod cordatus quiſpiam iſta moretur.

Puſend. Eris Scand.

Modestum ſe ſatis, & prout eruditum virum debet, exhibuit Joh. Joachimus Zentgravius in Originibus Juris Naturalis. Earum proœmio hactenus quidem ſatisfeciſſe Puſendorfio videri poteſt, quod declarat, non ipſum, ſed alios a ſe inſimulari ejuſmodi errorum, quos bonus ac pius vir de ſe credi, tolerare non poteſt, nec debet. Etſi ſatius fuiſſet, iſthanc declarationem priore ſcripto fuiſſe diſtinctius expreſſam, & clarius expoſitam, ſi quid circa Puſendorfii ſententiam monendum videretur, nec ejus nomen illis admixtum, qui dogmata ſua ab abſurditate aut impietate purgare vix poſſunt. Et cum non diffiteatur Zentgravius, diſcuſſionem ſententiæ Puſendorfianæ, præcipuam ſibi occaſionem præbuiſſe ſcriptum id formandi, non vacabat ratione ſuſpicio, ſi quæ in ipſum jacta forent dicta, quæ nemo honeſtus tacite deglutierit; præſertim cum non conſtaret, de quonam Lectores eadem accepturi eſſent.

Circa controverſiam primam de doctrina Juris Naturalis ad diſciplinam Chriſtianorum tradenda poſt factam hancce a Zentgravio declarationem parum diſſenſus ſuperfuturum videtur, quæ nullas fuiſſe inſidias oſtendit, quales in Alberti Compendio *Orthodoxo* pellucebant. Id tamen non inficiabitur Zentgravius, ad liquidum prius deducendam univerſalem doctrinam juris naturalis e ſolo rationis lumine petitam. Qua adornata nemo repugnabit, quo minus ſi quid peculiarium dogmatum inter ſectas Philoſophantium, vel certam religionem profeſſos receptum fuerit, ſubvertatur. Ubi ſi quis univerſi juris diſciplina probe imbutus fuerit, ei in proclivi eſt obſervare, quæ ſingularum civitatum Legislatores ſuperaddiderunt, quemadmodum autem infeliciter circa jura verſantur, qui nullo poſitivorum & perpetuorum diſcrimine hæc invicem confuſa tractant; ita intricari magis,

gis, quam illuſtrati diſciplina m juris naturalis judicaverim, ni hoc diſcrimen probe obſervetur. In iſthac autem tractatione, quod Puſendorfius nullam rationem habendam cenſuit Moraliſtarum, qui duobus abhinc ſeculis orbem Chriſtianum immenſa voluminum mole oppleverunt; nec adhuc opplere deſinunt, cauſa ipſi fuit, quod eorum inſtitutum priſcis Eccleſiæ Doctoribus ignotum id ſpectet, ut Laicorum, quos vocant, actiones non amplius e liquidis divinarum literarum; aut recte rationis dictatis, ſed e Sacerdotum libidine ſuſpendanenr, omnia ad dominatum ſacrum referentium.

Circa ſecundam quæſtionem, quæ palmaria eſt, *de Origine Moralitatis ſeu Legis Naturalis*, id agnoſcit Zentgravius, Deo ejuſque voluntati cum bonitate, ſanctitate, & ſapientia conjunctæ quidquid eſt in acceptis referre ſuum eſſe, tum ut ſit id, quod eſt, & ut tale ſit, & a Creatore unicuique creaturæ aſſignatum tum eſſentiam, tum partes & requiſita, e quorum combinatione talis & non alia prodiret natura. Sed ſi quæratur *de ratione ipſius naturæ rei, unde in genere cauſæ formalis, non in genere cauſæ efficientis, ſit, quod verbi gratia, homo ſit animal rationale, blaſphemia turpis, ad voluntatem Dei non eſſe recurrendum: ſed ſicut verbi gratia, in triangulo e tribus angulis contiguis formaliter oritur triangulum, ita e combinatione animalitatis & rationabilitatis oriri hominem. Unde ſicut ratio veri, prout ficto opponitur, ita requirat in triangulo, non qua antecedens præciſe divina voluntas: ita veritatem humanæ naturæ, quæ immutabilis ſit, immutabiliter quoque determinatam certorum eſſentialium requiſitorum connexionem requirere, cum non ex quolibet fieri queat, nec idem ut vera idem ſeu eadem natura ſit, & maneat, ex diverſa & oppoſita conſtare poſſit ratione, ſic ut velit proin Deus hominem creare animal rationale, quia ejus veritas quatenus ficto opponitur, ita habet; non autem ideo præciſe homo ſit animal rationale, quia Deus ita vult. Eſſe quidem voluntatis divinæ etiam antecedentis & aſſignantis, ut animalitas & rationalitas ad creaturam completam, quæ homo dicitur, conſtituendam combinetur: ſed ipſam combinabilitatem, & veritatem hanc, quod ex animalitate & rationalitate combinata oriatur ſpecies, quæ homo dicitur, & quod hæc ſit exoriens ſpecies, qua talis horum & non aliorum requiſitorum connexionem immutabiliter velit, hoc ſe viciſſim ad illam habere antecedenter*. Addit tamen, *haud crude dicendum, voluntatem Dei ab eo penitus excludi, quod ad eam ſe antecedenter habet. Quod enim conſequenter Deus deſignat, approbat & confirmat ex infinita ſuæ ſapientiæ dictamine, fieri decernit, ab eo voluntas ejus non ſimpliciter excluſa dici debet*. Puto me ſenſum horum dictorum recte concipere, & brevius juxta, clariuſque exprimere, ſi dicam: Voluntati Dei omnes res creatas, & cuique eſſentiam ſuam una cum exſiſtentia aſſignatas: ſed quod homini talis natura qualem jam habet, & non alia fuerit tributa, id non a voluntate Dei eſſe; ſed antecedenter ſe ad eam habere, quia alias non verus homo, ſed fictus & quaſi contradictorius factus eſſet: cum veritas rerum ac mutui earum reſpectus a voluntate Dei non ſint, ſed eam antecedere intelligantur. Puſendorfium contra video eſſentias conſiderare, vel prout res jam ſunt creatæ, vel prout nondum creatæ concipiuntur. Priori modo eſſentias nil aliud cenſet eſſe, quam conceptus rerum inadæquatos, qui a particularibus & variantibus rerum attributis, & hujus vel illius individui exſiſtentia abſtrahunt. Sic quando verbi gratia, ab homine omnia attributa, quibus individua varie veſtiuntur, abſtraham, & id ſolum retineam, quod ita illi proprium eſt, ut eo negato in diverſam ſpeciem ſit abiturus remanet natura animalis & rationalis. Quod ſi autem quis interroget, unde conſtet, homini hanc eſſentiam non ficte, ſed vere attribui; adeoque veram eſſe hanc propoſitionem, homo eſt animal rationale; id planiſſime putat poſſe reſponderi, quia talis creatura in rerum natura exſiſtere conſpicitur, cui hominis vocabulum inditum. Contra enim ſi conjungantur conceptus, qui in rerum natura non exſiſtunt, verbi gratia, chimæra, ficta, non vera res exprimitur, non minus ac ſi, quæ natura disjunxit, conjungere aggrediar, verbi gratia, ſi hominem animal latrabile, canem animal rationale dicam. Cum igitur exſiſtentia revera prior ſit eſſentia; & hæc non niſi partem exprimat ejus,

quod

quod exſiſtit, & verum exprimat id, quod revera datur ſeu exſiſtit, fictum notet id, quod exſiſtere traditur, cum non exſiſtat, aut ſecus exſiſtat: dicendum ipſi videtur; ſicut a voluntate Dei res habent exſiſtentiam, ira & eſſentiam, & qnod vere ſint illud, quod ſunt, quas ſi homo taliter conceperit, verum concepiſſe, ſin prave, falſum, ſin conceperit, quæ non extant, ficta concepiſſe dicitur. Si igitur eidem non apparet, quomodo & a naturali connexione attributorum cujuſque rei eſſentialium, & a veritate ejuſque fundamenro, hoc quidem conſiderando modo excludi queat voluntas divina, erſi intellectus humanus, dum res conremplatur, tantiſper ab ipſarum prima origine abſtrahere queat, adeoque & a voluntate, rerum narura, quam exſiſtere conſpicit, contentus. Verbo, cum eſſentia exſiſtentiæ contradiſtincta ſit, tantum conceptus inadæquatus ejus, quod exſiſtit, & veriras velut expreſſio reſpondens ei, quod exſiſtir, exſiſtentia autem a volunrare Dei ſit, igitur nec ab eſſentia, nec veritate rerum voluntatem Dei excludi poſſe, ſed utramque ab hac utique promanare. Quod ſi autem eſſentiæ rerum, & connexiones attributorum eſſentialium cujuſque rei ante earumdem exſiſtentiam, & prout ante creationem conſiderentur, Puſendorfius putat, eam ab intellectu humano concipi non poſſe, niſi concepto decreto voluntati de creanda qualiber. An vero ante decretum Dei de creanda rerum univerſitate eſſentiæ rerum, quales nunc concipiuntur, intellectui divino obverſatæ ſint, eademqne tunc rerum veritas & concepruum combinabilitas fuerit, qualis nunc eſt, Pufendorfius inquirere non vulr; nec credit alium operæ prætium facturum, ſi ea de re vigilans ſomniet. His poſitis non deſunt, quæ ad Zentgravii tradita reponi queant: *Veritas humanæ naturæ eſt immutabilis*; eſto, non tamen antecedenter ad voluntarem divinam, ſed quando Deus decrevit facere hominem ad ſui ſimilitudinem. Eo decreto poſito hnmana natura immutabiliter requirit certorum eſſentialium requiſitorum connexionem, quia ejus, qui ſapienter agit, voluntas ſibi non conrrariatur; quod fieret, ſi volendo create animal mentis capacius altæ non vellet creare id rationale. Unde *combinabilitas* animalis & rationalis naturæ ſub hac hypotheſi tantum neceſſaria eſt, ſi Deus voluit hominem creare. Alias in ſe iſta *combinabilitas* uſque adeo neceſſaria non eſt, ut plurimæ dentur animales naturæ, quibus rationalis conjuncta non eſt, & rationales, quibus animalis conjuncta non eſt. Similitudo, quam Zentgravius adfert, de artifice candelabrum aut amphoram producere, ut ad præſentem diſceptationem quadret, ita eſt adaptanda. Ponendus eſt artiſex, qui primus omnium vaſa formare inſtituit. Is habet materiam ductilem ad quaſvis formas: ſed prout ex vaſe aliquem finem quærit, ita figuram eidem indit. Si igitur velit foımare vas ſuſtinendis candelis, talem formam aſſignat, qualem fini ſuo congruere judicat. Atqui & forma ejuſmodi vaſis, quod candelabrum dicimus, & congruentia ejus formæ cum fine voluntatem artificis antecedenter ſe non habet. Sed idem ſi dum candelabrum voluit formare, amphoram formaverir, ſtolide operatus cenſebitur. Ita nec rationes iſtæ formales, nec terminorum, & attriburorum connexiones voluntatem Dei antecedunt. Et plane contradictorium videtur, immutabilem & æternam eſſenriam veritatemque voluntate Dei priorem ponere rei, quæ, quod ſit, & talis ſit, a voluntate Dei habeat. Quanquam autem abſtrahendo a voluntate Dei Creatoris, qui rebus omnibus ſuam formam aſſignavit, interna requiſitorum cujuſque rei habitudo conſiderari poſſit hactenus, ut illorum inter ſe congruentiam novo divinæ voluntatis actu ſanciri opus non ſit: propter abſtractam tamen illam conſiderationem dici non poteſt, hominem eſſe animal rationale, non quia Dens voluit, ſed Dens voluiſſe talem creare, quia eſſentia ejus talis eſt. Nam ratio ſanctitatis, juſtitiæ, miſericordiæ, & ſapienriæ, ſecundum quam Deus aliqnid velle & ordinare declaratur, intelligirur quidem antecedere volitionem Dei, ſeu actum hoc vel illud volendi, non tamen ipſam voluntarem, ut eſt eſſentiale Dei attributum, cujus iſtæ perfectiones ſunt. Equidem jactatur, *Deum ex infinitudine ſapientiæ naturaliter intelligere ante omnem actum voluntatis per voluntatem formaliter elicitum, quid fieri queat, & quid ipſe facere ſeu creare poſſit*. Sed de iſtis *poſſibilitatibus*

quid ſentiendum, jam ſupra oſtendimus. Et iſtius aſſertionis nullum aliud eſt fundamentum, quam quia mortales Deum ad modulum noſtræ rationis, indolemque animæ humanæ metimur. Et quomodo probari poterit, Deum intellectu ſuo totam velut abyſſum omnipotentiæ ſuæ perluſtraſſe, antequam de quibuſdam rebus a ſe creandis decerneret? Saltem quomodo eſſentiæ immutabilis & perpetuæ vocabulum tribui poterit illis, ut humano modo loquar, cogitationibus circa vires omnipotentiæ, antequam voluntate Dei decretum fuerit, an & quid creare velit? Sane formam & eſſentiam ædificio dant non indefinitæ ſpeculationes architecti, antequam conſtituerit ſecum, an & quale ædificium extruere velit. Porro, uti ſupra jam dictum, conjunctio illa formalis requiſitorum eſſentialium ſemper præſupponit eam hypotheſin, ſi talis res datur. Quo poſito intelligitur etiam, quid actionum ipſi congruat, quid non. Ante eam ſuppoſitionem verum non eſt, hominem eſſe animal rationale. Prius quippe verum eſſe debet, homo eſt, quam verum intelligi queat, homo eſt animal rationale. Equidem quin ante voluntatem divinam concipi poſſit, *non repugnare hominem eſſe, aut hominem eſſe animal rationale*, non negaverim, ſed hoc ipſo nihil certi ac definiti exprimi apertum eſt; & in ſola non repugnantia, ubi nihil præterea acceſſerit, eſſentias rerum collocare, voluntati Dei neceſſario ſequendas, mihi quidem oppido quam jejunum videtur. Neque æquipollent hæc duo: Deus poteſt creare animal rationale; & homo eſt animal rationale. Porro ad veritatem cujuſque rei requiritur, ut hæc ſit, ſaltem ex hypotheſi; cum veritas nil aliud ſit, quam expreſſio quæpiam, aut ἐκτύπωμα rei. Unde tunc demum vera eſt hæc propoſitio; Homo debet colere Deum; ſi homo datur, aut ſi Deus eum creare decrevit. Sic poſito Deum præter ea, quæ jam extant, aliud corpus naturale producere velle, id e materia & forma conſtabit. Neque tamen vera erit propoſitio hæc: Corpus quod nunquam extitit aut exciturum eſt, conſtat ex materia & forma. Sic poſito luminarium cœleſtium motu regulari, in multa ſecula prædici poſſunt eclipſes, non niſi tamen ſub condi-tione mundi exciturі. Unde vera er propoſitio hæc: Erit eclipſis Solis ann poſt Chriſtum natum 2400. ſi tunc orb adhuc ſuperſit. Poſito autem finem mu di interim interveniſse, falſum eſt, e dem anno eclipſin fore. Denique quo Puſendorfius judicat, inaniter conſtit diſcrimen inter id, quod *decet* hominem & quod eidem *præceptum* eſt, hactenus illud antecedere, hoc conſequi volunt tem divinam dicatur, hæc ipſum rat movit; quia quando de moralitate, eſt, bonitate & malitia (non de aptit dine ad imputandum) in actionibus h manis ſermo eſt, hominis eſſentia a De jam definita & conſtituta utique præſu ponitur. Atqui hac poſita id, quod eu decere dicitur, hoc ipſo quoque præc ptum intelligitur; cum hæc duo ex un eodemque actu divino profluant, & gr tis fingatur, uno actu divino effectu fuiſſe, ut hoc vel illud humanam nat ram deceat, alio actu idem pro imper eidem injunctum. Cæterum uti Puſendo fium circa ea, quæ non ipſi, ſed aliis ſe objecta teſtatur Zentgravius, facile a quieturum crediderim: ita quo minus hic ſuam mentem ſuper iis, quæ i objiciuntur, explicet, nemo prohibueri

§. VIII. Porro Zentgravius, quo nat ram hominis ad voluntatem Dei antec denter ſe habere oſtendat, quæſtionem i formandam judicat: *Num Deus aliam r quiſitorum eſſentialium combinationem vel potuerit, ut inde prodiens æque verus eſ homo, atqui is eſt, quem animal rationa vocare conſtituit?* Sed ea nihil a Puſendo fii aſſertione abire videtur. Nam poſit combinatione animalitatis & rational tatis certa creaturæ ſpecies reſultat cui hominis eſt vocabulum. Quod autem Deus alias naturas combinare ve let, quæ illam ipſam creaturam abſo vere deberent, ex animalitate & ration litate conſtantem, tunc Deus ſibi ipſi co tradiceret; id quod a perfectione ſum Entis abhorret. Hoc tamen modo nih apparet; quod voluntatem divinam ante cedat. Antequam autem voluntate D animalitas & rationalitas ad unam cre turam conſtituendam fuerit combinata aut ad combinationem deſignata, non p teſt dici hominem eſſe animal rationale ſed id tantum; Deus duas illas natur combinare valet: per quam propoſitione

non-

nondum eſſentia hominis infertur ſaltem haſtenus, ut vere dici queat, homo eſt animal rationale. Exempla Mathematica, quæ in hac diſputatione paſſim adducit Zentgravius, peculiarem & profundiorem habere videntur diſquiſitionem, quam aliis relinquo, quibus pinguius otium ſuppeditat per inania conſumendum. Addit Zentgravius; *Deum ante decretum voluntatis ex intellectus ſui infinitudine æque cognoſcere, quid: & qua ratione aliquid fieri poſſit & debeat, atque ſuam eſſentiam cognoſcit*: quæ cognitio *naturalis* vocatur, contradiſtincta *liberæ*, quæ voluntatem Dei ſequitur: Atqui admiſſa etiam hac diſtinctione non video, quomodo negari queat, naturaliter Deum cognoſcere quædam ut creanda, quædam ut nunquam creanda. Prioribus voluntas Dei utique includetur: poſterioribus quid eſſentiæ & veritatis immutabilis tribuere poſſit, aut velit Zentgravius, ipſe viderit. Sane Pufendorfio eadem ſomnum haud abrumpent. Quod præterea idem pronunciat: *Humana natura requirit combinationem animalitatis & rationalitatis tanquam requiſitorum eſſentialium, non quia Deus vult, ſed quia ita humanæ naturæ veritas ſe habet*, id ſi penitius inſpiciatur, identicum & inane eſt. Concipitur quippe humana natura velut aliquid antecedens combinationem animalitatis & rationalitatis; cum tamen ex horum combinatione ejuſmodi natura reſultet, quæ humanæ vocabulo ab hominibus notatur. Dum combinatio illa divina voluntate decernitur, vera quoque fiat hæc propoſitio, homo eſt animal rationale, & ſi homo diceretur, qui vel rationalis non eſſet, is fictus, non verus foret. In quibus tamen omnibus nihil eſt, quod voluntatem Dei antecedat. Non apparet etiam, quis caſus Zentgravii ſplenem titillaverit, ut ridiculum pronunciet, quod Pufendorfius abſurdum judicet ab ipſo *concedi de individuo aliquo, Deum, uti libere illum hominem condidit, ita ſi voluiſſet, brutum condere potuiſſe*: addita ratione, quod *utique ipſe gratias agat Deo, quod animal rationale eximiis donis ornatum ſit creatus*. Sane ſingulos noſtrum poterat Deus non creare, ſed quod nos voluerit exiſtere, eo nomine Creator utique grates meretur, licet dum noluerit condere Me aut Te, non potuerit non animal rationale creare. Et quid ſit *individuum adhuc ad certam ſpeciem determinandum*, paulo diſtinctius a Zentgravio fuerit explicandum, ut conſtet, an ei aſſertionis ſanus ſenſus inſit.

Minus difficultatis circa originem moralitatis videtur, quam Pufendorfius voluntatem Dei conſequi, Zentgravius antecedere contendit. Sane cum honeſtas aut turpitudo actionum certam & determinatam hominis naturam requirat, non apparet, quomodo iſta intelligi queat, niſi hac poſita. Fides, inquam, gratitudo honeſtæ; idololarria, adulterium, furtum turpia intelligi non poſſunt, niſi præſuppoſita natura humana, cujus determinatio voluntatem divinam antecedere non poteſt. Neque ſequitur, homines ſancti & miſericordes eſſe jubentur ad exemplum Dei, igitur non a voluntate divina determinata & deſignata eſt natura hominis, ut tales actiones ipſi utique quadrent. Equidem jactatur, *infinitæ ſapientiæ & ſcientiæ Numen poſſe utique ſcire, qui rerum in ſe poſſibilium motus ad ſapientiam & juſtitiam ipſius exigi debeant, etiam antequam eas creare ſecum conſtituerit*. Enimvero conceptus rei præciſe ut poſſibilis id tantum infert, ut ea res per potentiam, de qua ſermo eſt, produci queat. Unde idem hac propoſitione exprimitur; poteſt produci a Deo creatura, cujus naturæ conveniat fides, repugnet adulterium. Ea tamen propoſitio nondum infert hanc, fides eſt ſervanda, adulterium eſt omittendum, quia uti vulgo dicunt, a poſſe ad eſſe non valet conſequentia. Sed ut e poſſibili oriatur certi quid ac definiti, neceſſarium eſt, ut a voluntate agentis fiat determinatio. Et cum poſſibile ita præciſe ſumptum concipiatur velut aliquid incertum & vagum, cujus determinata non eſt veritas, a voluntate potius quam a ſanctitate & juſtitia determinatio fieri dicenda eſt; cum iſtæ perfectiones Deo inſint, ut eſt voluntate præditus, quæ ideo ante voluntatem ejus collocari nequeunt. Sic ſi de homine dicam, fecit pro ſua clementia, pro ſua humanitate, non negatur primus fons ejus actionis eſſe voluntas hominis, quæ clementiæ & humanitatis virtute eſt imbuta. Igitur cum aliud ſit poſſe eſſe, aliud eſſe, quorum prius indefiniti quid hoc certi & determinati notat, eſſentiæ autem, naturæque rerum certum quid & determinatum ſint, ne-

Digitized by Google

neceſſum eſt earum primam originem non a nuda omnipotentia Dei, ſed ab ejuſdem voluntate, ſancta illa & juſta, & cum ſapientiſſimo intellectu conjuncta derivaſi. Unde & cognitio illa Dei naturalis, quamdiu poſſibilitatem tantum, & vaſtitatem potentiæ divinæ concipere intelligitur, certas & definitas rerum eſſentias concipere cenſenda non eſt, niſi concepto prius principio, quo eſſentiæ rerum determinantur. Multo minus dici poteſt, ab eadem concipi adulterium ut turpe, niſi prius concipiatur natura certa & ita determinata, ut ea actio iſti repugnet; qualem determinationem ſola poſſibilitas non infert. Et quo fundamento quis probaverit, per naturalem Dei cognitionem res apprehendi tantum ut poſſibiles, præciſe futuræ ſint, an minus, & earum omnium eſſentiam deſignari; ac non potius res futuras, velut certam ex voluntate Dei eſſentiam habituras concipi, poſſibiles autem & nunquam futuras velut indeterminatas in medio relinqui? Nam ſpeculari poſſibilitatem abſque ſuppoſitione futuritionis non eſt ſpeculari eſſentias rerum, ſed ſuam tantum potentiam. Non recte quoque hoc loco jactatur tritum illud, non ex quolibet fieri quodlibet, ut idem revera ſit & maneat, velut ante voluntatem Dei detur rerum veritas, & interna requiſitorum eſſentialium, eaque definita ad talem præciſe quidditatem convenientia, eaque immutabilis. Nam dicterium illud præſupponit res certas & definitas, ac proprie locum habet in mutationibus rerum jam exſiſtentium, quæ mutabilitatis ſuæ certos fines habent. Cum autem potentia Dei hæc creata rerum natura exhauſta non cenſeatur, quiiu plura producere potuerit, nec dubium habendum, quin plures ſint rerum conv … ntiæ, quam in actum deductæ ſunt, igitur non videtur cuicunque rei extra Deum immutabilem attributorum eſſentialium connexionem attribui, niſi ſub hac hypotheſi, ſi Deus talem rem producere velit. Nam omnipotenti Deo & qui e nihilo producere aliquid poteſt, materia ſua velut infinitum obſequitur, nec ullam formam adſpernatur velut incongruam, quam ipſe pro ſapienti & optima ſua voluntate eidem attribuere placuit. Sic ut nexus ille eſſentialium partium utique a voluntate Dei ſit, optimi & ſapientiſſimi. Sed & valde adhuc dubium eſt, num intellectus Dei infinitus, & cui omnia præterita, præſentia, & futura uno velut momento intuenda ſunt expoſita, abſtractionum & præciſionum leges, quas Philoſophi commenti ſunt, obſervet, & puras poſſibilitates a *futuritione* præciſas prius ſpeculetur, voluntate interim velut otioſa, quoad illa ſpeculatio fuerit abſoluta. Denique cum veritas ſit aliquid rem conſequens, aut affectio rei prout eſt, combinatio autem animalis & rationalis ad conſtituendam creaturam, quæ homo dicitur, voluntate Dei facta ſit, non apparet, quomodo nudus conceptus poſſibilitatis ſeu combinabilitatis duarum iſtarum naturam eſſentiæ & veritatis rationem habere poſſit, & talis quidem, quæ voluntatem Dei anteceſſerit, quemque voluntas Dei in deſignanda velut creatione utique ſequi neceſſum habuerit. Cum ſuper duabus iſtis naturis, antequam per voluntatem Dei combinatæ intelligantur, nihil aliud vere pronuntiari poſſit, quam hoc: ſi Deo placuerit naturam animalem & rationalem conjungere, evadet creatura aliqua egregia brutis nobilior, Angelis inferior. Eoque veritas hæc, homo eſt animal rationale, ante divinæ voluntatis ſuppoſitionem intelligi nequit; quia aliud eſt eſſe, aliud poſſe eſſe, ſeu non repugnare ut ſit. Sic non repugnat, Zentgravium eſſe Doctorem Sorbonicum. Interim quouſque Deus hoc decreverit, vera non eſt hæc propoſitio, Zentgravius eſt Doctor Sorbonicus, ne in intellectu quidem divino, ſed tantum hæc, ſi Zentgravius Deo volente foret Doctor Sorbonicus, verus eſſet, & non fictus Doctor. Sic non repugnat Lunam creatam fuiſſe triquetram, aut quadrangulam, ſexangulam, octangulam, cylindri figura, &c. Neque enim hic aliquid ſupra potentiam Dei poſitum apparet. Antequam igitur per voluntatem Dei figura ejus rotunda fuit determinata, concipi potuit tanquam poſſibile quid Luna triangula, quadrata, ſexangula; id quod tamen Deus non voluit, nec forte unquam volet. Et nihilominus juxta Zentgravii tradita, quia datur ejus conceptus tanquam poſſibilis, veræ erunt ſimul omnes hæ propoſitiones: Luna eſt triquetra, Luna eſt quadrata, Luna eſt ſexangula, octangula &c. Id ſi Zentgravio abſurdum videtur, concedendum ipſi erit, certas & determinatas veritates ſeu ut veræ propoſitiones formari

mari

mari poſſint, non fluere ab omnipotentia Dei antecedenter ad voluntatem Dei res determinantem. Eſt enim vera quidem hæc propoſitio: non repugnat, Lunam potuiſſe creari quadratam, ſed iſthæc propoſitio non æquivalet huic: Luna eſt quadrata. Quod ſi igitur Zentgravius pro eſſentiis rerum nunquam futurarum pugnare perrexerit, valde metuo, ne cordati ipſum de lana caprina litigare judicent.

Super indifferentia motus Phyſici in actione morali parum aut nihil controverſiæ inter iſtos ſupereſſe videtur. Quod autem Puſendorfius eo loco concitatius egiſſe arguitur, id ſine dubio ideo factum, quia Zentgravius hunc Sophiſticis quibuſdam pravas ſententias ſoventibus ita immiſcuerat, ut non cuivis in proclivi foret diſcernere, num eadem ipſum cum cæteris claſſe cenſeret, an minus: Et vel ſuſpicione ejuſmodi opinionum perſtringi atrox injuria eſt, quam inferens ſi acerbius repellatur, habet quod ſibi imputet, qui virum bonum nulla neceſſitate laceſſitum ivit. Quæ ſuperſunt diſſenſiones, exigui momenti ſunt, & ſuper quibus viros amplius certare vix decorum ſit. Sicuti nec operæ pretium videtur de Roberto Scharrockio quid movere, qui nova editione libri ſui de *Officiis* Puſendorfii tradita uno & altero loco carpere voluiſſe videtur? Mihi ſane quid reprehendat, aut qua de cauſa, nondum divinando aſſequi licuit. Cæterum uti Puſendorfius, quæ initio intentabantur, calumnias plane diſſipavit, ac ſi quid ſolidæ controverſiæ fuit, eo deduxiſſe videtur, ut facile ferre poſſit, eruditos in ſuffragia ſuper iisdem ire: ita diſſimulare non poſſum, eumdem a multis accuſari, quod nimium acerbitatis, & ſalem plus ſatis aſperum ſcriptis ſuis expromſerit, ac male temperato calore litem alluerit, quæ moderatione adhibita mox ultro expiratura videbatur. Etiam bonam cauſam iracundia actoris ſæpe corrumpi. Tum non ſat magnanimitatis oſtendere, qui æmulorum injuriis plus juſto commoveatur. Alii contra, qui propius virum norunt, placido ingenio memorant, & cui nunquam alios laceſſere libido fuerit, & qui provocatus joco potius, quam invectivis adverſarios protelare maluerit. Aſt quæ ipſi mota fuerit; litem ita malitioſe fuiſſe inſtructam, ut eadem ad modum diſceptationis literariæ expediri non potuerit. Ad eum fortunis evertendum incubiſſe primo Nicolaum Beckmanum & Joſuam Schwarzium, alioſque. Id cum non ſucceſſerit, Beckmanum edito libello famoſo profugum, infamiaque per ſententiam judicialem notatum, ut impune furorem expromere poſſet, ſacra mutaſſe, ac inſulſiſſimis ſcriptis exempli fœditate ſeculo decus conciliaſſe. Alterum, quem ſuperiorum reſpectus utcumque continuerat, mox furori prophetico fræna laxaſſe, poſtquam Suecorum res per Scaniam tunc ipſi conclamatæ videbantur. Itaque Lundini aurigas inter & vetulas in abſentem Puſendorfium e cathedra ſacra declamaſſe heroica plane confidentia, cum neminem reſponſum noſſet. Mox Hafniam delatum publicatis iſtis declamationibus, nil aliud effeciſſe, quam ut Nicolao Beckmanno improbitatis palmam ambiguam redderet. Ad quas calumniæ & veſaniæ manifeſtas aliquid reponere Puſendorfio nunquam tanti fuit viſum. In tales quid tam aſpere dici potuit, ut non longe infra eorum merita id ſit? Fridericus quoque Geſenius, & Valentinus Velthemius quomodo mollius potuerint tractari, non apparet; quorum huic audio ſuccenturiatum Slevogtium quemdam, inſipido libello famoſo in Puſendorfium compoſito, quo ipſo quodnam operæ pretium facturum ſe ſperaverit divinando conſequi non licet, facinore apud omnes bonos deteſtabili, & quod nil ſaſis inſuper homini ineſse arguat. Strimeſium quoque longe aſperiore ictu repelli potuiſse, ni Puſendorfio magis quid ſe deceat, quam quid ille meritus foret, reſpicere curæ fuiſſet. Accedere, quod protervis ingeniis, & pruritu ſcribendi laborantibus inſolentia gliſcat, ſi ipſorum improbitas modeſte, velut re bene geſta, excipiatur; quia aſpere protelati facilius in ſe deſcendunt. Neque vero dubitandum, ſi Puſendorfio adverſarii contigiſſent, qui citra obſcœnas calumniantium artes ſolo veritatis amore diſputationem ſuſcepiſſent, quin ipſe nemini eorum moderatione & humanitate conceſſurus fuerit. Nunc dolendum ejuſdem fatum, qui fere a talibus laceſſitus fuit, adverſus quos eruditos decens gravitas adhiberi non potuit, præſertim cum talia ipſi impingere inſtituerant, quæ ſi levi brachio rejeceris, prope agnoviſſe

vi-

videaris. Habes epiſtolam argumento ſpinoſam, verbis incomtam, quam quidem nemo alius a me extunderet, præter Te, cui cupienti quidquam abnuere nefas mihi dico. Meum ſtudium tibi non diſplicuiſſe hoc judicio colligam, ſi paris prolixitatis epiſtolam de rebus, quæ apud vos in re literaria aguntur, remiſeris. Bene Vale! Hamburgi, die 3. Junii Anno 1683.

SAMUELIS PUFENDORFII COMMENTATIO SUPER INVENUSTO VENERIS LIPSICÆ PULLO, VALENTINI ALBERTI PROFESSORIS LIPSIENSIS CALUMNIIS ET INEPTIIS OPPOSITA.

JOANNES DE LAUNOY THEOLOGUS PARISINUS DE VARIA FORTUNA ARISTOTELIS IN PRÆFATIONE.

NON omnes quibuſcum agitur, veritatem puram amant, aut ferre volunt. Quin etiam ea in manifeſtam lucem prodita expalleſcunt, immurmurant, maledicunt, tumultuantur, ſuoque exemplo docent, imperitis hominibus nihil eſſe crudelius, & dum accedit fucata pietas, ne pilus quidem ullus ſupereſt ad augendum tantæ iniquitatis faſtigium.

JOANNES CHRISTOPHORUS BECKMANNUS PROFESSOR FRANCOFURTANUS IN PARALLELIS POLITICIS p. 5.

DOLENDA certe rei literariæ iſta infelicitas, qua gloriæ nobis vertimus, ſi quid boni ab aliis prolatum impetere poſſimus: quaſi vero non omnibus nobis in excitanda e ruderibus imagine divina laborandum ſit, quod certe non ſubtrahendo rebus inventis, ſed addendo effectum dabitur: Mechanici longe melius in rebus ſuis verſantur, quibus, ſi bonæ frugis ſint, non rem ab aliis ſuæ ſortis male geſtam carpere, ſed eandem etiam perfectam magis perficere curatio eſt. Unde & tanta rerum a Mechanicis dependentium noſtro tempore ſublimitas. At nos me-

meliorum haudquaquam ſatagentes ſatis nobis ducimus aliena refutaſſe. Sic quid res non ſit, ſcimus cum ignariſſimis, quid vero demum ſit; æternum ignoramus.

Res mira atque inaudita! Venus dearum quondam formoſiſſima, tot per ſecula maſſe comparato connubio Mulciberi juncta, ex hoc nullam unquam prolem, ex adulteris non paucos genuiſſe memoratur: ut quæ aliis maritis lætitiæ eſſe cauſa ſolet uxorum fœcunditas, huic doloris atque ignominiæ foret. Sed nunc demum ſenio gravem, & de adſciſcendo extraneo hærede, cui forcipes malleoſque relinqueret, agitantem Venus ſua vetula jam atque edentula, cum fugæ mœchos dudum protelaſſent, immenſo gaudio perſudit Lipſia gravida facta, quando a cœna Platonica reverſus flore Liberi, Zythique diſtentus *optatos dedit amplexus, placidumque petitur Conjugis infuſus gremio per membra ſoporem*. Toto geſtationis tempore uti ſingularem ſemper præ ſe tulit ſolicitudinem Vulcanus, velut de forma prolis ſuæ parum ampli auguratus: ita cum jam Junonem Lucinam inclamari audiret Muſis alioquin ſemper averſus, repente poetico œſtro tangi cœpit, raucaque voce inſonuit: *naſcere cœce puer, claudi patris excrementum*? Liquidius mox fuit gaudium, quando in conſpectum ipſius allatus eſt puer: quem hic ſtatim vere ſuum, & citra dubitationem genuinum recognovit, deformitatem ac ſordes ipſius mire exprimentem, & qui ubi paululum adoleſceret citra formæ jacturam purgandis a fuligine paternæ officinæ caminis adhiberi poſſet. Cum de imponendo nomine inquireretur, pater quidem in hoc renovari cupiebat memoriam Cæci filii quondam longe dilectiſſimi ab Hercule indignis modis interemti. Sed prævaluit matris ratio, ut quia proles iſta nil materni decoris præ ſe ferat, ſaltem a fratris uterini blando vocabulo quantulumcunque gratiæ mutuaretur. Cæterum quanquam Vulcanus ipſe hac ſibi prole mire placuit: aliis tamen novo iſto Erote conſpecto in mentem venit illud Philoſophi pronunciatum, cum puerum ſtupidum, & mentis parum compotem vidiſſet: *Hunc quidem pater ebrius ſevit*. Nam & iſtum genitum apparebat, dum patri uno & altero congio vini cereviſiæque tumenti *claudicat ingenium, delirat linguaque menſque*. Alii in hunc Erotem mire quadrare cavillabantur illud Comici: *In Amore omnia inſunt vitia, injuriæ, ſuſpiciones, inimicitiæ*. Ejus tamen rei cauſa non ſtatim apparebat, quare Vulcani gena iſte Eros importuna geſticulatione, ac moleſtis morſicationibus, oriſque proterve diſtorti deformitate ſimiæ potius catulum, quam Cupidinem referret; ni quidam monuiſſent, Vulcanum a ſimiis nutritum atque educatum. (vid. Natal. Comes Mythol.) Unde veroſimile eſſe, e nutricis lacte aliquid morum ſimialium in Vulcanum, & ab hoc in Erotem derivatum. Quam ob cauſam etiam, quia Eros iſte ſimioſormis ſat feroculum ſe oſtendit, atque altius imprimere dentes conatur, ſcutica nimirum accipienda fuerit, & extantiores dentes excutiendi, ut probe contuſa & exarmata beſtiola deinceps moleſta eſſe deſinat.

Scilicet non ſpes eſſet, tandem aliquando importunæ liti finem imponendi, Valentinus Albertus, toties licet repulſus, rixoſitati ſuæ imperare non poteſt, quo minus dudum ad fundum uſque diſcuſſas & eviſceratas cavillationes denuo inſtauret, ac novis accumulatis injuriis reſpondendi neceſſitatem imponat. Quibus intemperiis hominem agitari, aut quem fructum ex ejuſmodi ſcriptione captare credamus? Nam gratis quidem ludibrio ſe orbis literati exponere manifeſte deliri hominis videbatur. Sine dubio igitur præcipua cauſa ab *intereſſe* derivanda fuerit, cujus cupiditas tantopere animo Alberti infixa eſt, ut etiam ſummas rationes non ſolum religionis Pontificiæ, ſed earum, quæ ab hac diſceſſerunt ſtolidiſſimo libello ad *intereſſe* referre conatus ſit. Sortitus fuerat iſte Spartam valde quidem jejunam & ſterilem, tum & cumprimis triſtem atque inamœnam, quæ nec lucri anſam, nec famæ parandæ præbebat. *Triſte ſolum, ſterilis ſine fruge, ſine arbore tellus; Frigus iners: illic habitant pallorque tremorque; Et jejuna fames*. Sane Lipſiæ Collegia Logica & Metaphyſica, vix quadrante æſtimantur; & ſi publice juxta privatimque eadem cantilena fuiſſet cantanda, brevi occiſura erat *miſerum crambe repetita Magiſtrum*. Igitur alia hedera erat ſuſpendenda, quo nummos ſemunciales in caſſes pelliciendi occaſio foret. Cui fini Juris Na-

Naturalis diſciplina maxime idonea viſa fuit, in quam cognoſcendam ab aliquo tempore juventus ſat prona fuit deprehenſa; etſi alias neque inſignem aliquam operam iſte circa eandem poſuiſſet, & quæ publice injuncta erat functio huc non traheret. Iſta collegia ut cum aliqua juvenum frequentia, & non ſine ſtrepitu inſtitui poſſent, lis intentanda erat alicui ſcriptori in eo genere non plane obſcuro: tum novi aliquid comminiſcendum, ut imperiti adoleſcentes, dum inuſitatos, & nemini antea cognitos ſapientiæ theſauros heic effoſſuros ſe credunt, eo promtiores ad prænumerandum didactrum redderentur. Ac ne per invidiam veteri amico obtrectare videretur in eo loco, ubi nec huic amici deſunt, orthodoxiæ vocabulum obtentui ſumere placuit, velut quæ reliquis omnibus reſpectibus prævaleat, & qua periclitante vel paventes in crucem agere fas piumque ſit. Iſthanc viam ubi ſemel ingreſſus fuiſſet Albertus, *intereſſe* requirebat, ut qua ratiocinia deficerent, calumniæ & cavillandi impudentia in ſubſidium vocarentur, ne cum auctoritate dulcis lucri proventus interciderent. Ac ne tandem aliquando vitilitigandi pauſa fieri poſset, jam quoque facem, & *atro Lumine fumantes fixit ſub pectore tædas* heros, cui, ſi ex elogio ALBERTINO menſurari debeat, nec antegreſsa ſecula parem viderunt, nec futura viſura ſunt. Quem tamen, ſi quid adbuc læva ſub mammilla ſalit, credimus inſipidis juxta & enormibus paraſiti ſui elogiis rubore ſuffundi, atque indignari. Nam ut condonemus, nec *inter nobiles doctiorem*, nec *inter doctos nobiliorem* unquam extitiſse, ac totum qua patet literatum orbem tribus ſcriptis Teutonica lingua ab ipſo editis mire fuiſse illuſtratum, ſic ut qui vel eam linguam non intelligunt, vel iſta ſcripta non legerunt, in tenebris ſedeant, & umbra mortis: quis ſine riſu legere poteſt illud *Bonorum omnium Aſylo?* Sane ut infelicibus facinoroſis, aut obæratis aſylo opus ſit, frequens eſt. Sed ut omnes boni aſylo indigeant, non niſi tunc contingere poteſt, quando quicquid eſt Principum repente in tyrannos degenerent, ac ad virtutem exſcindendam incumbere cœperint. Qua calamitate tamen ſi genus humanum obruendum ſit, vix puto bonos omnes Meuſelvici ſatis tutum refugium inventuros, ſed quicquid hujus ſit, iſthoc *divinæ veritatis propugnaculum, Juſtitiæ humanæ oraculum, Seculi miraculum* factum jam quoque eſt litis Albertinæ ſpiraculum, ac revera *aſylus, œſtron Græci cognomine dicunt, Aper, acerba ſonans: quo tota exterrita ſylvis Diffugiunt armenta.* Ab hoc quippe poſtquam Compendium Albertinum inter inſignia columnia reputatum fuit, queis in ruinam vergens res Chriſtiana cumprimis fulciatur; jam non amplius induciis aut paci locus eſt, quin ne temperamento quidem e ſtatu paradiſiaco promananti. Hoc titulo quoque, opinor, quicquid calumniarum & mendaciorum in me ſpargetur, apotheoſi mactabitur, velut ſtabiliendo Chriſtianiſmo adhibitum. Tanto enixior mihi opera danda eſt, ut Alberto demum larvam detraham, & quid iſte ſub talari pallio inſcitiæ atque malitiæ tegat, in apricum producam; tum & recentem illum Erotem Vulcanigenam ita deplumatum dem, ut longe deinceps ipſi ſit futurum ſpicula veneno tincta in me torquere.

In fronte igitur puſionis hujus apparet neſcio quæ puſtula ſat purulenta, morbi non optimæ notæ indicium. Eridem Scandicani dicit ab Erote Lipſico repelli cum *convitiis* & *erroribus* ſuis *maſcule, modeſte* tamen. Albertum a me convitio adſperſum non memini; nec ſi indolem ſcriptorum ipſius paulo ſignificantiore vocabulo notavi, id ſtatim pro vitio habendum fuerit. Primos Eridis auctores, Indicis Novitatum compilatorem editoremque, eorumque in me auſa propriis nominibus expreſſi non ſupra meritum, nec præter fas. Sane qui alterum convicetit, res ipſius clanculum ſubduxiſse, ſi eundem furem nuncupet, neque convitium dicit, neque injuriam facit, ſed hominem debito elogio deſignat. Homines autem rudes, qui per malitiam inſcitia mixtam tumultum movent, paulo aſperiore ſale defricare etiam inter humanitatis officia habetur, ut ſtolidus faſtus ac petulantia iſtis decedat: Sicuti contra adulando & excuſando alterius ſtultitiam aut improbitatem alere in vitio eſt. Neque vero ipſe Albertus, qui ſtatus integri exemplum ſeculo exhibere ſtudet, indecorum ſibi duxit, adverſarios ſuos

Pon-

Pontificios *ſcurrarum* vocabulo non ſane honoris gratia inſignire; præſertim cum id negotium huc plane non ſpectet, & poſt tantum temporis ſpatium, rixa dudum oblivione ſepulta, irarum fluctus in animo viri paradiſiaci dudum conſediſſe debuerint. Id tamen vellem liquidius fuiſse expreſſum, num Alberto propoſitum fuerit, propriam duntaxat cauſam agere, an vero cæterorum quoque patronum ſe ferre, qui me impugnaverunt. Hi enim, cum calumniæ publicæ ſint convicti, eoque nomine pœnas dederint, ſi Albertus nunc eorum facinus defenſum eat, recuſare non poterit, quo minus in partem ſceleris ab iſtis patrati, meritorumque elogiorum veniat. Sed ſi iſtorum flagitium a ſe improbari, ac ſuam duntaxat cauſam cordi ſibi teſtetur, facile concedere poſsum, ut paulo remiſſioris malitiæ gradu defungatur; etſi & ipſe in id omnes nervos ingenii, quod ſentio quam ſit exiguum, intendat, ut falſas ſententias mihi affingat, id eſt, ut calumniatorem agat. Ab *errore* nemini mortalium privilegio aliquo cautum eſt, ne iſti quidem Alberto, *qui Magno Major habetur*; præſertim ubi quis circa res obſcuras, & nondum ad liquidum deductas verſetur. Circa quas uti aliquando impegiſse apud bonos facilem veniam habet; ita eo nomine ſtatim alterum inſultare dira inhumanitas eſt. Enimvero erroris aliquem circa divina dogmata, & qui ſcripturarum divinarum tradita falſi arguat, inſimulare, atrociſſima eſt accuſatio; quam ſi quis idonee demonſtrare haud queat, ſummam injuriam intuliſse, calumniamque exercuiſse cenſendus eſt.

Quod crimen ab Alberto in me admiſſum & antea oſtenſum, & deinceps clarius demonſtrabitur. Et eo impudentior conatus fuit iſtorum calumniatorum, quod inter præcipuas cauſas ſuſceptæ a me circa Jus Naturale ſcriptionis fuerit, ut ab omnibus quæſtionibus Theologicis eam diſciplinam ſepararem, eoque ipſo eandem extra fluctus diſceptationum Thologicarum, ac Theologorum ſupercilium atque cenſuram ſubducerem. Quos uti merito honore libenter afficimus, quamdiu intra limites officii ſui verſantur; ita ſi, dum falcem in alienam meſſem mittunt, prout par retundantur, injuriam ſibi factam queri non poſſunt. Cur enim Albertus non maluit Collegiis Theologicis, quam Juris Naturali ſe jactare? Aſt ſi quis privatus Doctor, utut cathedram orthodoxam calefaciens, alterum ſtatim erroris ideo inſimulare volet, quod hic in uno vel altero capite a dictatis ipſius & collegiis manuſcriptis etiam Philoſophicis diſſenſerit: eidem prius demonſtrandum fuerit, quidquid divinæ humanæque ſapientiæ extat, pectoris ſui ſcrinio contineri, ac præter Alberti cujuſpiam placita ſapere neſas eſſe. Quam *maſcule* Albertus hoc ſcripto rem geſſerit, in progreſſu apparebit. Hactenus equidem cauſam ſuam ſat aniliter egit. *Modeſtiam* ad ipſo adhibitam ita conabimur exprimere, ut ne in ære ejuſdem manſiſſe videamur. Obiter quoque notari velim novam inſcriptionis formulam: Alberti *Eros Lipſicus*; *ſcriptus eſt ad* Seckendorfium. Hanc elegantiam ſine dubio eruditi deinceps, repudiata vetere & nativa formula, magno eum applauſu recipient.

Cæterum *Præfatio ad Lectorem* nonnihil modeſtiæ præ ſe fert, & candoris, dum citra ambages exponit, in quonam proprie cardo controverſiæ noſtræ vertatur. Ubi id quidem credat, qui poteſt, quod Albertus negat e ſtudio partium, aut rixandi libidine ſuam ſe ſententiam totiens defendere. In medio quoque relinquo, quod dicit: *de veritate ſuæ ſententiæ per conſcientiam ſuam ſibi certiſſime conſtare*. Etſi non immerito quæri poſſit: quiſnam Alberti conſcientiam fecerit veritatum theoreticarum regulam? Aut num ideo ſimiæ catulus revera ſit pulcerrimus, qui matri talis videtur? Sed quod Albertus jactat, ſuo ſe modo philoſophandi *reperiſſe aliquid toti Reipublicæ Chriſtianæ utile*; id vero eſt aliquid, de quo *Grammatici certant, & adhuc ſub judice lis eſt.* Quanquam enim revera controverſia inter nos præcipua ſit de fundamentali propoſitione (non hypotheſi, quæ ab iſta plurimum differt, uti infra oſtendemus,) in diſciplina Juris Naturalis: tamen quia hac occaſione ad univerſam philoſophandi rationem delapſi ſumus, non inficior, me ab Albertina methodo diſſentire, necdum perſpicere, quid rei Chriſtianæ interſit, ſi Theologiam Philoſophiæ, revelationem rationi immiſceamus, & e ſacris literis hypotheſes petamus, quibus diſciplinæ philoſophicæ ſuperſtruantur. Sane non memi-

ni, Dominos Profeſſotes Jenenſes, cum lauream Philoſophicam mihi conferrent, ad ejuſmodi philoſophandi modum me adſtrinxiſſe. Quin contra cenſeo, quemadmodum ubi theologari placet, ad ſolam tevelationem confugiendum eſt, ſequeſtrata ratione, ſi quid adverſus iſtam ſcopuli movere audeat; ita ſi quis philoſophari inſtituat, ei ſanæ tationis uſum & ſolertem naturæ rerum contemplationem adhibendam, nec opus eſſe, ut divinas literas in ſubſidium advocet, atque inde hypotheſes petat. Idque quia Deo non fuit propoſitum, dum viros ſacros inſpitat ad ſcripto conſignandos libros Biblicos; dogmata philoſophica homines docere, ſed viam ad ſalutem æternam humano generi pandere. Hiſce libris inſperſa hinc inde ſunt nonnulla ad diſciplinas philoſophicas ſpectantia, non quidem philoſophico modo accurate deducta, ſed prout in ſenſus & notitiam populi incurrunt. Circa quæ divinitus falſi quid traditum fuiſſe, nemo ſanus autpius aſſeveraverit. Nec tamen cordatus quiſpiam abnuerit, quin nonnullæ ibi reperiantur dictiones communi populi uſu tunc receptæ, quæ ad ἀκρίβειαν philoſophicam parum quadrant. Etſi ideo Scriptura ſacra erroris aut ignorantiæ inſimulari non poteſt aut debet, quia cum ad populum loqueretur, non poterat aliter quam ad hujus captum loqui; & incongruum plane fuerat futurum circa talia ſcholas quaſdam Phriloſophicas ſcriptis divinis immiſcere. Sic ſi Concionator ad populum verba faciens, ubi mentio inciderit de ſocru Petri, quam Salvator noſter a febri curavit, vellet digreſſionem facere de natura & differentia febrium, de fermentatione, de cauſis intenſionum & remiſſionum in febribus, de venæſectione, de virtute radicis Chinæ Chinæ, & ſimilibus, etſi hæc omnia veriſſima & argutiſſima eſſent, ab auditoribus tamen plane delirare cenſebitut. Si quis adeo inſaniverit, ut putet, Deum qui omnia numero, pondere, & menſura fecit, ignorare accuratam proportionem diametri ad peripheriam? Et tamen manifeſtum eſt, illam non eſſe accurate talem, qualis eſt 10. ad 30. Etſi quia proxime ad eam accedit, populari ſermone talis exprimatur 2. Paral. IV. 2. 1. Reg. VII. 23. Quia nempe ejuſmodi minutiæ ac fracturæ numerorum atque menſurarum in ſermone populari non attenduntut. Et tamen ſi quis ſecundum ἀκρίβειαν, mathematicam id dictum accipere velit, ac iſtud velut hypotheſin e ſacra Scriptura petitam Geometriæ ſubſternere aggrediatur, dubium non eſt, quin quicquid operationum & demonſtrationum ex eo principio deductum fuerit, falſum ſit futurum. Sic quis dixerit, Deum hominis conditorem ignorare, ubi animæ humanæ ſedes ſit, & ubi ea præcipuas ſuas operationes, quas inter & cogitationes ſunt, exſerat? Et nihilominus nemo Medicorum ſe irreverentem credit in Deum & ſacram Scripturam, ſi animæ rationali ſedem non in corde, ſed in cerebro aſſignet; ſicuti & omnes ſentimus, cogitationes nobis per cerebrum, non per cor volutari. Scilicet quia frequentiſſima ſacris literis dictio cogitationes cotdis non ſecundum ἀκρίβειαν Anatomicorum capienda eſt, ſed populari ſenſu de cogitationibus occultis, & quas omni ſtudio diſſimulare quis ſtudet; ſicuti cor in centro velut corporis humani occultatur. Quod ſi tamen aliquis Medicis hanc hypotheſin tanquam e ſactis literis petitam utique obſtruere conetur; cor eſſe ſedem cogitationum & animæ rationalis, Medici quidem primo iſtum in theatrum Anatomicum adducent. Si ne ſic quidem adquieſcat, elleboro purgandum cenſebunt. Unde in ejuſmodi effatis Scriptura ſacra non quidem e Philoſophia & rerum natura corrigenda, multo minus erroris arguenda, ſed duntaxat dextre explicanda eſt, nempe eo loco adhiberi dictionem popularem, non quæ ad ſubtilitatem philoſophicam exaſciata ſit. Unde etſi alias auctoritati Papæ a me nihil deferatur; non tamen improbare poſſum cenſuram illam Alexandri VII. ſuper hypotheſi Copernicea, ſi ex natura rerum & ratione citra controverſiam demonſtrari poſſit, terram moveri, id non fore contra Scripturam ſacram; quia eo caſu phraſes Scripturæ de motu Solis eſſent explicandæ populatiter & ſecundum apparentiam. Unde commento ſuo, quo tantopere ſibi placere videtur, Albertus neque religioni Chriſtianæ, neque Philoſopiæ conſulit. Nam ſi talia dicta mordicus pro hypotheſibus diſciplinarum philoſophicarum venditare inſtituat, ab omnibus cordatis ineptire, & auctoritatem divinarum literatum proſtituere cenſebitur. Et uti ſenten-

ten-

tentiæ philoſophicæ, quæ rationi & naturæ rerum congruunt, haud eo minus veræ ſunt, licet in ſacris literis non extent: ita ſi quæ ibi ſententiæ philoſophicæ reperiuntur, eæ ad ſanam rationem & naturam rerum exigendæ ſunt, ut conſtet, populariter, an ſecundum ἀκρίβειαν philoſophicam capiendæ ſint. Unde non apparet, cui bono fingatur aliqua Philoſophia Chriſtiana, cujus hypotheſes e ſacris literis ſint tranſumendæ. Ne nunc dicam, quod ratio, quæ Philoſophiæ genuinum principium eſt, velut retundatur, ſi alligetur ad principia inde petita ubi rationi locus non relinquitur, & ubi illa captivanda eſt ſub obſequium fidei. Quæ cum ita ſint, arbitramur Alberti pronuntiatum contradictionem implicare, *quantum poſſit Philoſophiam examuſſim conformandam revelationi divinæ*. Sane enim veritates philoſophicæ non ſunt objectum revelationis divinæ, ſeu Deus non ideo peculiari modo hominibus ſe revelare voluit, ut ipſos talia doceret, quæ antea per rationem, & inſpecta rerum natura cognoſcere dabatur; ſed ut viam ſalutis æternæ rationi incognitam eis oſtenderet. Et quæ huc ſpectant proprie ſub revelationum cenſum veniunt, non autem ſi quid præter & extra hunc finem e communi vita, ac natura rerum divinis paſſim libris inſperſum legitur. Sicuti nemo puto revelationem divinam dixerit, quod in ſacro codice volucres cœli nidos habere dicuntur. Igitur cum revelatio divina, & Philoſophia circa diverſa objecta verſentur, hæc cum illa conformari nec poteſt, nec debet, non magis quam Juriſprudentia ad Medicinam. Quod ſi tamen quis illa, quæ præter & extra revelationem in divinis litteris occurrunt, cum philoſophicis placitis conferre velit, nemo id quidem prohibebit, dummodo nec populares ſententias pro theorematibus philoſophicis nobis impingat, aut hypotheſes parum congruas diſciplinis philoſophicis inferciat, nec eos, qui librum Scripturæ uſui theologico, librum naturæ & rationem uſui philoſophico unice applicant, velut profanos homines diffamet, aut quod maximum eſt, illis per ſummam impudentiam theſes ſacris literis adverſas affingat. Uti quidem Albertus neque maſcule, neque modeſte, neque pro viri boni officio facit, dum ait: *Ne contra manifeſtum ſacræ Scripturæ ὑπογραμμὸν aſſumere figmentum de primo homine valde miſero, meamque ei ſocialitatem applicare*. Eſt inter alia crumeniſecarum artificia & hoc, ut ubi jam jam in flagitio ſunt deprehendendi, repente ſurdos ſe fingant, quo ſupervenientium quæſtiones eludant. Ita & calumniatores ac vitilitigatores quandoque ſtuporem ſimulant, velut partis adverſæ reſponſionem non percepiſſent, quo non deſit occaſio ad nauſeam uſque repetitos coccyſmos recinere. Sane vocabulum *fingendi* diverſos habere ſignificatus, quorum reſpectu fingere aliquando illicitum, quandoque licitum ſit, ſatis jam a me inculcatum fuit. Erid. Ac nihilominus Albertus dudum a me jugulatam calumniam revomit, eoque & mihi neceſſitatem infert decies ingeſta ſummo cum tædio repetendi. Fortaſſe tamen magis ad captum Alberti fuerit, ſi dicamus, aliud eſſe fictionem poſitivam ſeu categoricam, aliud ſuppoſitivam ſeu hypotheticam. Prior eſt, ſi quid falſum excogitatur, quod pro vero venditatur; uti Pontificii purgatorium finxerunt, quod ſimplicibus pro vero obtrudunt. Poſterior autem eſt, ſi tantiſper aliquid ſupponitur, non ut pro vero aſſumatur, ſed ut conſecutiones rerum inde illuſtrentur. Quæ cum in docendo inſignem uſum, incommodi nihil habeat; nemo hactenus ita deliravit, ut vel eam fictionem damnaret, vel alteri ob eandem adhibitam tam inficetam dicam ſcribere auſus ſit. De cætero ubinam ego finxi, id eſt, pro vero venditavi, primum hominem, id eſt, Adamum cum compare Eva fuiſſe miſerum, in eo nimirum ſtatu in quo initio a Deo revera conſtitutus erat? Ubi *fingo*, id eſt, falſum hoc tanquam verum ſtatuo, primævam conditionem primi hominis fuiſſe miſeram? Aut num fingit aliquid ſcripturis divinis adverſum, qui tradit; eos qui ſacrarum cognitione literarum deſtituti primos homines e terra prorepſiſſe conceperunt aut finxerunt, non potuiſſe non iſtis tribuere ſtatum miſerrimum? Aut qui dicit, ſi fingas, ſi concupias, ſi cogites, hominem ſine auxilio Dei & hominum neſcio unde in mundum projectum, ejus ſtatus erit miſerrimus? Sane ipſe Albertus millies dixit, ſi aſinus volat, habet pennas; cui æquipollet; ſi fingamus aſinum

num volare, idem habebit pennas. Aſt num ideo molitor Thomanus unquam in us Albertum eo nomine vocavit, quod aſinos ipſi alaros fingat, qui cum ſaccis alio ſint avolaturi? Aut num quis Alberti auditor tam ſimplex fuit, ut ubi pennæ aſininæ venales extarent, inquireret? Sane qui per quadrantem ſeculi Logicam publice ac privatim cantillavit, non potuit non auditoribus ſuis infinities inculcaſſe in ejuſmodi propoſitionibus non attendi, utrum antecedens ſit verum, an minus, ſed ſufficere, ſi eo poſito inde promanet conſequens. Imo in ipſo Compendio Orthodoxo, quod Venere & Cupidine auctore conditum eſſe indicio eſt, quod viri tanto impetu ad idem oſculandum ruunt, idem ratiocinandi modus occurrit. *Finge per impoſſibile, extitiſſe tum tantum hominum numerum, quantus ad poſſidendum terrarum orbem fuiſſet requiſitus, ſingulis dominii partem aliquam concedere opus habuiſſet protoplaſtus*. Non opus autem eſt, ut τὸ *per impoſſibile* ſemper addat, qui mavult Ciceronis, quam Alberti Magni dictionem imitari. Qua de re pluribus infra erit agendum, ubi craſſam iſtam calumniam cum omnibus fibris radicitus evellemus. Unde & ultro corruit calumniæ iſtius corollarium; *me haut invitum aliis permittere meo exemplo, ut in doctrinis philoſophicis fingant ſacris literis adverſa*. Enimvero ego neque finxi aliquid ſacris literis adverſum, neque aliis ad ejuſmodi fictionem auctor ſum. Id duntaxat optaverim, ut ſi cui philoſophari ſit propoſitum, ne farraginem quandam e Theologicis & Philoſophicis doctrinis miſceat. Ex quo quænam philoſophandi licentia, damni quid producere apta, proveniat, ego quidem perſpicere non poſſum. Nam hoc modo ſacris literis ſua perſtat auctoritas, uſuſque earum integer ſervatur, juſtoque loco adhibetur. Et ratio veterum magiſtrorum ſervitio exſoluta campum nanciſcitur, ut opera curioſæ inquiſitionis in naturam rerum, vitæque humanæ compagem penitius admiranda divinæ potentiæ & ſapientiæ introſpiciat, ac ſolidas de rebus ſententias fovere diſcat. Sane revelationem Deus certis terminis circumſcripſit, eique addi quid, denique vetuit. Aſt ſolertiæ rationis & ingenii humani ut quouſque poſſit progrediatur, & in Creatoris gloriam, ac humani generis decus & inſigne emolumentum redundat. Niſi vero reliquas artes quotidie novis inventis eniteſcere præclarum habetur, ſolam Philoſophiam in ſterquilinio Ariſtotelis æternum volutari par eſt. Et cur non etiam Medicinæ interdicitur, ut ne quid ſupra Scholam Salernitanam ſapere audeat? Et cum laudandum ducamus agricolam, ſi fertilem agrum tritico conſerere malit, quam avena aut ervo; cur vitio vertamus ingeniis diſcendi cupidis, ſi circa ſolidam rerum inveſtigationem occupari malint, quam inter ſpinoſa & pulverulenta vocabula, rerum inania, ætatem conſumere? Allegantur tamen ab Alberto Hobbesius & Cartesius velut inſignia exempla eorum, qui philoſophandi licentia abuſi Philoſophiam *fictionibus* impleverint. Ubi illud primo valde dubium mihi videtur, num Albertus unquam utriuſque ſcripta legerit, eorumque ſententiam recte perceperit. Nam infinitis experimentis mihi conſtat, quo atrocius quis in iſtos Philoſophos declarat, eo minus eum noſſe, quid iidem doceant. Prout & non ita pridem apud magnum Principem Theologus quidam primarii ordinis admodum turpiter ſe dabat, dum Carteſium accuſans ac interrogatus, quidnam pravi iſte doceret, nil aliud reſpondere poſſet, quam eundem tradere, nihil omnino eſſe credendum. Scilicet quia aliquando audierat, a Carteſio doceri, ſolide philoſophaturum mentem ab omni præjudicio liberare debere, eoque de receptis dogmatibus dubitandum, eaque ad examen revocanda. Sed fingamus perimpoſſibile, Albertum utriuſque ſententiam callere velut ungues digitoſque ſuos; non tamen inde habebit aliquid idem, quod jure mihi objiciat. Quid enim ipſe de Hobbeſio judicem, abunde a me expoſitum eſt; nec cordatos plus a me deſiderare arbitror. Eum me *diligenter legiſſe* non inficior, nimirum quia Apoſtolus dixit: omnia probate; quod bonum eſt tenete: Sane & falſo ab iſto tradita multum mihi lucis attulere ad compſures veritates eruendas aut ſtabiliendas; & illa ipſa falſa nemo in Germania me ſolidius deſtruxit. In Carteſii autem verba non magis quam in cujuſvis alterius juravi. Sed ne iſtius viri ingenium æſtimarem, ac placita ejuſdem, univerſamque philoſophandi rationem

nem Ariſtotelis longe præferrem, idem mihi exprobrandum eſſet, quod Alberto, ſi raſtrum Lipſicum cereviſiæ Serveſtanæ, aut rapas & braſſicam turdis atque alaudis antehaberet. Ac non exiguum operæ pretium facturus ſit, ſi quis e Carteſii oſoribus diſtinctæ orbi erudito velit exponere, quidnam in ejuſdem Philoſophia ſit reprehendendum? num methodus philoſophandi in univerſum? num quæ is de Deo & anima tradit? num doctrina de homine? aut de paſſionibus? num hypotheſis phyſica? num quæ ad Geometriam & Algebram ſpectant? num hæc omnia, aut ſingula in univerſum; an certa ex iiſdem loca? Nam ejuſmodi diſtincta accuſatione inſtituta non defuturi eſſent, qui reſponderet. Sed nunc ſi iſtos homines urgeas, ut ad peculiaria deſcendant, demum iſthanc confeſſionem exprimis: Carteſium equidem ipſe non legi; audio tamen multos de eo male ſentire, qui fortaſſe & ipſi judicium ſuum ignorantiæ ſuperſtruxerunt. Sane memini, cum Jenæ agerem, Profeſſorem ibi fuiſſe, qui cum de Carteſio mentio iniiceretur, ingentes cachinnos tollere ſolebat, velut ſtupidiſſimus iſte, & inſaniſſimus mortalium fuiſſet; cum tamen conſtaret, bonum illum Profeſſorem ne unicam quidem paginam in Carteſio legiſſe, nedum intellexiſſe. Igitur & Albertus, & alii id genus homines dictum ſibi putent; incivile eſt judicare cauſa non penitus cognita & perſpecta. Addit tamen Albertus, ab iſtorum virorum, Hobbeſii & Carteſii κακοζηλία Lipſiæ parum fuiſſe periculi, *quia non fuerint cives noſtræ Eccleſiæ*, quam rationem ego veram non cenſeo, cum plurimi ſcriptores Pontificiis ritibus addicti, qui vulgarem Philoſophiam tradunt, juventutis manibus Lipſiæ terantur. Sed primariam cauſam ejus rei hanc puto, quia Carteſius ſubtilis eſt & difficilis, cujus placita promte percipi nequeunt, ni quis modo demonſtrandi mathematico adſuetus fuerit; id quod inter veteres magiſtros rariſſimum eſt. Cum itaque illa Philoſophia ſine ſolerti manuductore addiſci nequeat, ac nemo ſit, qui eam docere audeat, quin plurimi in eandem invehantur; quæ via ſupereſt adoleſcenti, ut Lipſiæ ejus Philoſophiæ notitiam haurire queat? niſi forte ad Medicinam ſeſe applicuerit. Nam eo perverſitatis, proh dolor! prolapſi jam ſunt omnes per Europam Medici, ut Carteſianam Philoſophiam pluris quam Ariſtotelicam faciant; quos & dudum credo anathemate perculiſſent Magiſtri noſtri, ni iſtis in promtu foret vindictæ ſumendæ facultas, ex hypochondriis laborantes ſine ope deſtituere. Sed nec illud inſuper babendum puto, quod cum infiniti fuerint Ariſtotelica prius Philoſophia imbuti, qui poſt ubi Carteſianam deguſtare cœperint, illa abdicata huic ſe plane addixerint; contra, quantum mihi conſtat, nullum exemplum detur alicujus philoſophiam Carteſianam docti, qui hac deſerta ad Ariſtotelis caſtra transfugerit. Quid cauſæ ſubeſſe dicamus? Num omnes iſti fuere ingenio ita depravato, ut relicto meliore deterius amplexi ſint? An Philoſophiæ Carteſianæ peculiares quædam illecebræ inſunt, aciem ingenii obtundere aptæ, ut veritatem perſpicere amplius nequeat? An vero Philoſophia Carteſiana habet aliquid argutius, nitidius, ac naturæ rerum accommodatius, quam qua hactenus ſcholarum parietes reſonuerunt. Quicquid tamen hujus ſit, neſcio ſane, quo jure iſtorum virorum invidia fraudi mihi eſſe, ac me prægravare debeat: cum ego collato pede in Hobbeſium pugnarim; Carteſius autem Philoſophiam moralem non attigerit. Enimvero quid illi faciant, qui extra Eccleſiam noſtram ſunt, Alberto parum curæ videtur eſſe. Aſt Pufondorfio libertate philoſophandi utique interdicendum eſt, cui & nullo modo a Philoſophia Alberto probata diſcedere fas eſt, idque quia Eccleſiæ Lutheranæ membrum eſt. Studioſos enim Lipſienſes facile ea cogitatio ſubire poteſt: ſi Pufendorfius non damnatur, quia non credit in Compendium Albertinum; ideo nec nos damnabimur, ſi tempus, & nummos noſtros ad alios uſus, quam collegium Compendii Albertini impendamus. Cæterum ego non memini, me legiſſe, ubinam Auguſtana Confeſſio ſuos ſequaces ad certam ſectam Philoſophiæ, aut certos auctores philoſophicos adſtringat. Deinde certiſſime mihi perſuadeo, poſſe dogmata noſtrarum Eccleſiarum contra quoſvis diſſidentes defendi non minus, ſi Carteſianam, quam Ariſtotelicam & Scholaſticam Philoſophiam profiteamur. Nam nec dextre minus ratiocinantur Carteſiani, nec minus ſenſa ſacræ Scripturæ ope linguarum

& bo-

& bonæ interpretationis eruere poſſunt, aut propoſitiones theologicas idoneis terminis exprimere; nec ita delirant, ut dogmata theologica ex hypotheſibus Phyſicis demonſtrare velint. Equidem in Gallia conſtat eruditos quosdam Pontificios id incommodum in Philoſophia Carteſiana notaſſe, quod ejus principiis ſtantibus non appareat, quomodo dogma de tranſſubſtantiatione idoneo colore incruſtari queat, & quod ullo ſenſu ſano dici queat, ſubſtantiam periiſſe integris perſiſtentibus accidentibus. Enimvero non credo, ullum Theologum Lutheranum fore tam dementem, ut noſtræ religionis intereſſe putet, quo fuco iſti monſtruoſum ſuum dogma adornatum eant; aut orthodoxam doctrinam de ſacra Euchariſtia e Phyſica eſſe petendam. Denique non puto aliquem in noſtram religionem tam iniquum eſſe, ut eam labem huic addictis adſpergere velit, quaſi γνησίοις Lutherani nota characteriſtica ſit ſtupor & craſſities, ac ultra tritam Philoſophiam Ariſtotelicam nihil ſapere. De cætero quanquam Albertus teſtetur, *ſe non eſſe ex iis, qui μορμολύκεια ſibi fingant*: manifeſtum tamen eſt a ſpectris ipſum agitari, aut per viſiones eidem illudi, dum ſcribit; me hauſiſſe πρῶτον ψεῦδος novaturientium incertum an e Carteſio, an Hobbeſio, *quod licitum ſit fingere in Philoſophia; tametſi contrarium in ſacris literis deſcriptum extet*. Nam hoc quidem figmentum nuſpiam in Carteſio & Hobbeſio, multo minus in meis ſcriptis extat, ac revera ψεῦδος Albertinum, & impudentiſſima calumnia eſt. Quale autem genus fictionis ego adhibui, ejus & in Theologia & Philoſophia innoxius uſus eſſe poteſt, quamdiu modus ratiocinandi per incommodum aut impoſſibile licitus erit: de quo quid Ariſtoteles Priorum Analyt. L. II. c. 11. 12. 13. 14. tradat, Albertum fugere non poteſt; ubi nempe *ponitur ſeu fingitur id quod quis evertere vult, deducendo hominem in mendacium confeſſum*. Sed & valde dubium eſt, utrum ingenioſi adoleſcentes majus operæ pretium facturi ſint, ſi tabulis, collegiis Manuſcriptis, & libellis Alberto probatis mancipio ſe addixerint, totamque in iis ætatem conſumſerint, reliquis omnibus veluti veneno infectis procul habitis: an vero eam, quam ego ſecutus ſui, ſtudiorum rationem imitentur, & ſi quid melius aut ſolidius inveniant, quam quod a Magiſtris ſuis traditum fuit, ideo haut adſpernentur: ſicuti nec Albertus cereviſiam Eulenburgenſem reiicit, eo nomine, quia Lipſica non eſt. Neque vero hoc modo ſtatim in *effrænem philoſophandi licentiam* abitur, quippe cum hæc potiſſimum in eo conſiſtat, ſi quis per falſa principia philoſophica, ac prave applicata myſteria religionis Chriſtianæ impugnare, aut Rempublicam pertubare conetur, aut invita ratione digna indigna comminiſcatur. A qua licentia toto cœlo differt juſta libertas philoſophica, cui primo omnium divina revelatio, & leges Reipublicæ inter ſacroſancta habentur; de cætero aſſenſus uni alicui ſcriptori mancipio non addicitur, ſed a quibuſvis tradita, ubi rationi congruerint, admittuntur, nec ſi meliora inventa fuerint, prius credita abdicare turpe habetur; tum opera datur, ut diligenti meditatione & inveſtigatione in intima ſcientiarum, naturamque rerum longius penetretur. Eam viam inſiſtentes Medici hoc ſæculo artem ſuam inſigni modo perfecerunt, & quotidie adhuc perficiunt. Per eandem ſcientia Phyſica admirando modo efflorescete cœpit, ad quam comparata ſcientia eorum, quibus ſumma probandi ratio hæc eſt, *habemus expreſſum textum in Ariſtotele*, ne triobolo quidem digna eſt. Ac niſi bona quædam ingenia frænum iſtud pedanticum abrupiſſent, ad mundi uſque finem Philoſophi poma Ariſtotelica ad ſcarabæorum inſtar in circulum voluiſſent, ſcientia rerum naturalium ne hilum quidem promota. Eodem modo & aliquid ſupra Ethica & Politica Ariſtotelis profectum fuit, niſi per Albertum in vetus ergaſtulum retrahamur. Neque vero quid ex hac philoſophandi libertate damni in Eccleſiam aut Rempublicam redundet video, niſi quod id ſæpe contingit, ut ſi verus quiſpiam Magiſter cum aliquo recenti Philoſophia imbuto collidatur, iſti mox aquam hæreat, ut quo ſe vertere debeat neſciat; attonitus veteres ſuas regulas inter quiſquilias haberi. Quo & ipſo dictatoria illa auctoritas, qua iſti homines hactenus turgebant, in auras evaneſcit, & dictata, atque collegia Manuſcripta, quibus deſcribendis miſeri adoleſcentes tantum laboris inſumſerunt, ad piper involvendum adhibentur, aut alios uſus, quos dicere no-

nolo. Sed revera quod damnum a Philoſophia in Eccleſiam illatum eſt, id prioribus quidem ſeculis a Platonica, propioribus ab Ariſtotelica philoſophia promanavit, e qua otioſi homines monſtroſam illam & inquinatam Theologiam juxta ac Philoſophiam Scholaſticam concinnarunt. Quæ cum tam idoneum inſtrumentum præbeat Regno tenebrarum, hodie quoque in tanta luce nobilioris Philoſophiæ ab ejus Regni propugnatoribus mordicus defenditur. Hujus quippe quam maxime intereſt, ſolidam notitiam rerum divinarum, ac quæ hujus miniſterin accommoda eſt, ſapientiam humanam alta caligine eſſe ſubmerſam, aut non niſi apud paucos hærere intimæ velut admiſſionis. Cum contra Eccleſiarum Proteſtantium interſit, ut etiam omnes ruſtici & mulieres divinarum humanarumque rerum cognitione vel Albertum Magno Majorem ſuperent. Quo magis a ratione alienum eſt, quoſdam noſtratium Theologorum tantos in ſimpulo fluctus excitare, quod bona ingenia aliquid ſupra tritam illam philoſophiam ſapere velint. Nam illa ipſa eſt, paucis tantum hinc inde reſectis & interpolatis, quam Albertus velut Palladium aliquod orthodoxis Academiis cuſtodiendum contendit, & illa *via regia*, in qua omnes propugnatores Regni Pontificii inceſſerunt, & adhuc incedunt; a qua ne noſtrates juvenes deflectant meliora ſectati, Albertum ſcilicet *conſcientiæ & officii ratio* ſubigit; ne forte exſurgant, qui veteris Magiſtri luminibus obſtent. Provocat tamen ad *majorum ſuorum* auctoritatem Albertus, quos *ſapientiſſimos viros* deprædicat, qui ob cauſas graviſſimas *e priſcis gentilium Philoſophis certum ducem diſcentibus pariter ac docentibus*, nempe Ariſtotelem *adjunxerunt, putantes nimirum, vagum philoſophandi genus, inutile prorſus atque noxium, optime hoc modo coerceri poſſe*. Hoc loco non poſſum non laudare ingenuitatem Alberti, qui jam tandem ſine circuitione veram cauſam adducit, quare nonnulla veteris pedanteriæ mancipia tam torvo vultu ſcripta mea adſpexerint; nimirum quia iſtorum collegiis Manuſcriptis parum convenire viſa ſunt. Enimvero ſcire velim, quinam fuerint illi homines ſapientiſſimi, qui ſtatuta Academiæ Lipſicæ primum condiderunt? Qui utique vixerunt, antequam Vir Clariſſimus Magiſter Irus Perlirus ejuſdem illuſtre ſidus fulgeret. Qno & tempore qualis cultus ibi fuerit, vel id indicio eſſe poteſt, quod colloquio in arce Lipſienſi inter D. Lutherum & Eccium inſtituto ex aliquam multis decuriis Magiſtrorum nemo reperiri poſſet, qui acta colloquii ſcripto excipere, ſeu protocullum concinnare noſſet; id quod ex ipſius B. Hulſemanni ore audiſſe memini Sed iſtis quidem hominibus ego facile ignoſco, qui inſcitia meliorum illi adhærebant, qui tunc ſolus per omnes ſcholas rerum potiebatur. Nam ea ſola aut præcipua eſt ratio iſtorum ſtatutorum, quod præter Ariſtotelicum nullum tunc Philoſophiæ genus eſſet cognitum, quod per Arabes in Hiſpania agentes in reliquam Europam fuit propagatum. Platonicæ autem & Stoicæ Philoſophiæ monumenta ob Græcæ linguæ ignorantiam vix de nomine tunc erant cognita, quæ & ipſa ad ſcholarum genium parum accommoda videntur; ad quem contra Ariſtotelica doctrina, prout per ejus inſtauratores fuit adornata, mire congruebat, velut ad clamoſas diſputationes & infinitas objectiones ac reſponſiones formandas, ſtrepitumque adeo & nubem pulveris ſcholaſtici excitandam comprimis apta. Quæ & cauſa eſt, cur hodie qui diſputandi facultate inter imperitos adoleſcentes quam maxime ſe jactare callent, tam obnixe Ariſtotelicam Philoſophiam tueantur, quæ infinitam vim ſonorum ſine mente, & diſtinctiuncularum ſuppeditat, queis auditoria ingenti altercatione reboare poſſunt, Doctore, qui in ſumma cathedra barbam ſibi demulcet, miris modis ſibi placente & intus plaudente. Quod circumforaneum diſceptandi genus, una cum inani illa gloriola fere exoliturum eſſe, recepto novo philoſophandi genere, ubi e certis principiis & hypotheſibus omnia mathematico demonſtrandi genere deducuntur, quod omnem iſtum clamorem & pulverem adſpernatur; prout & in ſcholis Mathematicorum iſtis altercationibus, exceptionibus, & reſponſionibus nullus uſus, nullum pretium eſt. Uno verbo, quia multi Theologi diſputare, quam vivere, multi Philoſophi dubitare, quam demonſtrare malunt; ideo reperta licet meliore philoſophandi ratione tanto ardore pro

Ariſtotelica Philoſophia pugnatur, diſputationum & dubitationum nutricula ſolertiſſima. Quæ & ideo merito *vagum philoſophandi* genus dici debet. Id enim vocabulum nullo modo in Carteſianam & novam Philoſophiam quadrat, quæ non vagari docet, ſed e certis principiis certas propoſitiones per juſtas demonſtrationes formare. Quam viam philoſophandi ſi quis inſiſtat, ei non vagari licet, ſed idem per tramitem fallere neſcium ad ſolidam & veram ſcientiam graſſatur. Nec eſt quod Albertus nobis occinat Josephum Scaligerum, venerabile inter eruditos nomen, ſed in cujus eruditione Philoſophia Ariſtotelica minimam partem facit. Cui & allegato loco de Petro Ramo ſermo eſt, viro docto, & Matheſeos perito, ſed qui de cætero in Philoſophia modicum operæ pretium fecit. Nam is & multa in Ariſtotele reprehendit, ſed ut meliora non ſubſtitueret: & circa Logicam ſuſcepit mutationem exigui uſus, infarcta parte Metaphyſices, & introducto odioſo diviſionum ſuperfluarum genere. Sed & Scaliger non tam de veritate Philoſophiæ Ramææ, quam de turbis & factionibus inde proventuris ſolicitus eſt. Ac ſane Philoſophia Ariſtotelica e commercio cum regno Antichriſti, cui illa utile inſtrumentum præbuit, eam immanitatem traxit, ut diſſentientes omnibus modis perſequatur. Prout & Rami æmulus Jacobus Carpentarius ejus ſpiritus illuſtre documentum edidit in nuptiis Pariſinis, immiſſis in illum ſicariis, cujus *viſcera pueri furentes magiſtellorum pari rabie incitatorum impulſu per vias ſparſerunt*; quæ Thuani verba ſunt L. LII. Ac operæ pretium eſt evolvere Joannem de Lannoy de varia Ariſtotelis Fortuna cap. 13. & 14. ubi multis memoratur, quibus artibus rabidi Sophiſtæ in Petrum Ramum uſi ſint. Sicuti igitur Orthodoxi ſpiritum illum perſecutionis & crudelitatis merito inter notas beſtiæ Antichriſticæ habent: ita & tuto judices licet, ubi quis Philoſophiam ſuam perſecutionibus, interdictis, calumniis tueri inſtituit, eundem de ejuſdem ſoliditate parum prolixe ſibi polliceri. Nam veritas ſua luce citra vim, malaſque artes ſubſiſtit. Et qui hanc ſolam reſpicit, ſatis habet firmis rationibus eandem adornaſſe; ac optat quidem alios eam arripere, ſed ſi hoſce eam adſpernari videat, non indignatur, nec bellum movet, ſed æquo animo fert, ut qui ita volunt, etiam poſt fruges repertas glandibus ventrem farciant. Unde longe ratio fugit Albertum, ſi credit, Deo & Eccleſiæ gratum ſe opus facere, ſi *obicem* ponere inſtituat *hodiernæ novaturientium luxuriæ*, uti vocat, *quem niſi quis injurius eſſe in religionem velit, nemo e noſtris effringere aut laxare poſſit*: id eſt, ſi omnem Philoſophiam, ipſius dictatis adverſam, proſcribat ſub pœna violati genuini Lutheraniſmi, ſi quis contra iſtam hiſcere audeat. Id ſcilicet unicum remedium ſupererat conſervandæ tam ſcabioſæ Philoſophiæ, a tot cordatis exploſæ & laceratæ, ut ſpecie quadam apotheoſeos conſecrata ſub orthodoxiæ obtentu hominibus obtruderetur, ad Inquiſitionis forum trahendis, qui vel latum unguem ab ea diſcedant. Enimvero an ea Alberto auctoritas futura ſit, ut ipſo auctore novæ Inquiſitionis tribunal Lipſiæ erigendum ſit, ac num omnes ibi veſaniæ ſuæ applauſores ſit inventurus, ego quidem valde dubito. Et ſi maxime ſtultitia eo uſque exſuperet, ut quicquid Lipſiæ eſt docentium & diſcentium ſacramento Alberti & barbariei adigatur; Spes tamen eſt, ejus Inquiſitionis juriſdictionem ultra primum lapidem haud porrectum iri. Unde habent, quod ſibi gratulentur, qui ferulæ Albertinæ manus ſubduxerunt; qui nec ægre ferunt, iſtum cum deliciis ſuis quoad vita ſupereſt nugari. Cæterum quod quis non magnifice de Philoſophia Ariſtotelis ſentire, & haut eo ſecius γνησίως Lutheranus eſſe queat, puto obſcure ex ipſius Lutheri verbis cnlligi poſſe, quæ huc idiomate Teutonico transſcribere placet, quod genium dictionis vix nlla verſio ſit aſſecutura. Extant autem illa *Tom. I. Altenburg. 505.* *Die Univerſitæten dürſten auch vvol einer guten ſtarcken Reformation, ich muſz es ſagen, es verdrieſſe vven es vvill. Iſt doch alles, vvas das Pabſtthum hat eingeſetzet und ordiniret, nur gericht auf Sünde und Irrthum vu mehren. VVas ſind die Univerſitæten, vvo ſie nicht anders dann bisher verordnet? dann vvie das Buch der* Maccabæorum *ſagt*: Gymnaſia Epheborum, & Græcæ gloriæ, *darinnen ein frey Leben geführet, vvenig die H. Schrift und Chriſtlicher Glaube gelehret vvird, und allein der blinde heidniſche Meiſter* Ariſtoteles

les

Digitized by Google

les regieret, auch vveiter dann Chriſtus? Hier vvære nun mein Rath, daſz die Bücher Ariſtotelis Phyſicorum, Metaphyſicæ, de Anima, Ethicorum, *vvelche bisher vor die beſten gehalten, gantz vvürden abgethan, mit allen andern, die von natürlichen Dingen ſich rühmen, ſo doch nichts darinnen mag gelehret vverden, vveder von natürlichen noch geiſtlichen Dingen, darzu ſeine Meinung niemand bisher verſtanden, und mit unnützer Arbeit, Studiren und Koſt ſo viel edler Zeit und Seelen umſonſt beladen gevveſen ſind. Ich darfs ſagen, daſz ein Tæpfer mehr Kunſt hat der natürlichen Dingen, dann in denen Büchern geſchrieben ſtehet. Es thut mir vveh in meinem Hertzen, daſz der verdammte, hochmüthige, ſchalckhaftige Heide mit ſeinen falſchen VVorten ſo viel der beſten Chriſten verführet und genarret hat. GOtt hat uns alſo mit ihm geplaget um unſer Sünde vvillen. Lehret doch der elende Menſch in ſeinem beſten Buch* de Anima, *daſz die Seele ſterblich ſey mit dem Cœrper, vvievvol viel mit vergeblichen VVorten ihn haben vvollen erretten, als hætten vvir nicht die H. Schriſt, darinnen vvir überreichlich von allen Dingen gelehret vverden, deren* Ariſtoteles *nicht einen kleinſten Geruch je empfunden hat. Dennoch hat der todte Heide übervvunden, und faſt unterdruckt; daſz vvann ich ſolchen Jammer bedencke, nicht anders achten mag, der bœſe Geiſt habe das Studiren herein gebracht. Deſſelbengleichen das Buch* Ethicorum *ærger dann kein Buch, ſtracks der Gnaden GOttes und Chriſtlichen Tugend entgegen iſt, das doch auch der beſten eines vvird gerechnet. O nur vveit mit ſolchen Büchern von allen Chriſten. Darf mir niemand auflegen, ich rede zu viel, oder vervverfe das ich nicht vviſſe. Lieber Freund, ich vveiſz vvol vvas ich rede.* Atiſtoteles *iſt mir vvohl bekannt, ich habe ihn auch geleſen und gehœret mit mehrerm Verſtand, dann S. Thomas oder Scotus, deſz ich mich ohne Hoffart rühmen, und vvo es noth iſt, vvohl bevveiſen kan. Ich achte nicht, daſz ſo viel hundert Jahr lang ſo viel hoher Verſtand darinnen ſich arbeitet haben. Solche Einreden fechten mich nimmer an, vvie ſie vvohl etvva gethan haben, ſintemal es am Tage iſt, daſz vvohl mehr Irrthum mehr hundert Jahr in der VVelt und Univerſitæten blieben ſind. Das mœchte il gern leiden, daſz* Ariſtotelis *Bücher von der* Logica, Rhetorica, Poetica *behalten, oder ſie in eine andere Kurtze Form bracht, nützlich geleſen vvürden, junge Leute zu üben, vvohl reden und predigen, aber die* Comment *und Secten müſten abgethan, und gleichvvie* Ciceronis Rhetorica *ohne* Comment *und Secten, ſo auch* Ariſtotelis Logica *einfœrmig ohne ſolche groſſe* Comment *geleſen vverden, aber ietzt lernt man vveder reden noch predigen daraus, und iſt gantz eine* Diſputation *und Müncherey daraus vvorden. Darneben hatte man nun die Sprachen, Lateiniſch, Griechiſch und Ebræiſch, die* Mathematicas diciplinas, *Hiſtorien, &c.* Adverſus hæc ſi Albertus excipiat; ſe non eſſe mancipium Atiſtotelis, ſe ertores ipſius e Sactis literis corrigere & Philoſophiam Chriſtianam hoc modo effingere; ei appoſite occini poterit illud Salvatoris Luc. V. 36. *Nemo immiſſuram novi veſtimenti immittit in veſtimentum vetus: alioquin & novum rumpit, & veteri non convenit immiſſura nova.* Quod ſi igitur Ariſtotelis nomine me impugnat Albertus, ſat gravem auctotem habeo, quo me tuear. Sin *cardinem Philoſophiæ Chriſtianæ*, quam tantopere crepat, in eo conſiſtete atbitratur, *ut nihil in Philoſophia ullo modo fingatur, quod ſacræ ſcripturæ ſit adverſum; nihil in illa quocunque prætextu in dubium vocetur; quod per hanc adſtruatur; aut narretur;* oppido quam parum profecit meditationibus ſuis, quæ per quadrantem ſeculi ipſum occupatum tenuerunt. Nam ejuſmodi Philoſophiam adornate, quæ verbo Dei adverſa fingat, fictaque pro veris venditet, aut ibi tradita in dubium vocat, nemini quidem in mentem venit, cui Chriſtiani nominis ſanctimoniam tueri cordi fuit. Ego ſane de ejuſmodi inſania ne ſomniavi quidem; neque tale quid e ſcriptis meis unquam calumnia exſculpſerit; utut in omnes ſe formas vertat, & cavillandi aſtutia etiam ipſum Diabolum ſuperet. Quin & certo perſuaſus ſum, ideo me tot moleſtiis petitum ab illis, quos minime omnium decebat, quia pro modico captu ingenii aliquid ad impugnandum regnum tenebrarum conferre conatus ſum, quod ſubſiſtere & florere Satanæ tantopete intereſt. Quo & ſolatio ſubnixus omnem calumniarum & maledictorum colluviem, qua impuri homi-

nes me adſpergere ſatagerunt, alto ſemper animo deſpexi, nec per illam animi mei tranquillitatem turbari paſſus ſum, certa ſpe fretus, tempus & veritatem iſtas nubeculas plane diſſipaturam, ac famæ meæ ſplendoris potius, quid, quam maculæ, inde acceſſurum. Interim non invideo Alberto ob ſtudium illud ſuum, cui *immorari*, ac *immori* conſtituit, & per quod *effecturum* ſe confidit, *ne Eccleſiæ noſtræ per noſtram Philoſophiam ulla vis inferatur, multum ſubſidii conferatur*. O felices Eccleſias noſtras tali Atlante! Optarim tamen, Albertum paulo curatius ruminari illud Ciceronis pro ſexto Roſcio: *Anſeribus cibaria publice locantur, & canes aluntur in Capitolio, ut ſignificent ſi fures venerint. At fures internoſcere non poſſunt: ſignificant tamen, ſi qui noctu in Capitolium venerint; & quia id eſt ſuſpicioſum; tametſi beſtiæ ſunt, tamen in eam partem potius peccant, quæ eſt cautior. Quod ſi luce quoque canes latrent, cum deos ſalutatum aliqui venerint, opinor iis cura ſuffringentur, quod acres ſint etiam tum, cum ſuſpicio nulla ſit. Simillima eſt accuſatorum*, & qui vigiles ſe Eccleſiæ adverſus Philoſophiam profitentur, *ratio. Alii veſtrum anſeres ſunt, qui tantummodo clamant, nocere non poſſunt; alii canes ſunt, qui & latrare & mordere poſſunt. Cibaria vobis præberi videmus; vos autem maxime debetis in eos impetum facere, qui merentur, hoc populo gratiſſimum eſt. Deinde ſi voletis etiam tum cum veriſimile erit aliquem commiſiſſe, in ſuſpicione latratore, id quoque concedi poteſt. Sin autem id agitis, ut argutiis aliquem* ſacris literis adverſa fingere, *neque dicere* poſſitis, ubi *aut quomodo, ac tantummodo ſine ſuſpicione latrabitis, cura quidem nemo vobis ſuffringet*, cum jam antea Vulcanum ſatis exprimatis; *ſed ſi bene ego novi* eruditum ſeculum, *literam illam ita vehementer ad caput affigent, ut poſtea neminem alium, niſi* malitiam aut inſcitiam veſtram *accuſare poſſitis*, ſi impudentes calumniatores habeamini.

Sed poſtquam in *Præfatione* Kalendis Januarii ſcripta Albertus nonnihil modeſtiæ & gravitatis præ ſe tuliſſe viſus eſt, credo memor doctrinæ Naſonianæ, *Lite vacent aures, inſanaque protinus abſint Jurgia*, an quia epomide Rectorali indutum ineptiæ parum decere videbantur; in ipſo Opere aliud plane ſchema induit. *Non vultus, non color unus, Non comtæ manſere comæ, ſed pectus anhelum, Et rabie fera corda tument*. Ac ingreſſum quidem ſcriptioni conatus eſt formare valde magnificum, ac ſplendidum, ſed qui nil niſi ineptum ac puerilem tumorem exprimit. Quid enim ad tranquilitatem populorum Borealium lis Scholaſtica? Aut num hæc ad pacem aut bellum aliquid momenti habuit? Ac valde inſcite de affinitate inter Reges contracta iniicitur, cum Eris Scandica ſeptennium ante jam deflagraſſet, auctoribus ejuſdem regelatis, aut ſilentio damnatis. Cujus & memoria dudum exolitura fuerat, ni maleſani quidam homines in Germania, ubi ineptire & calumniari impunius licebat, litem diſtuliſſent, ac reliquis tacentibus Albertus demum rixæ immori cuperet. Quem & cerebro ſat perturbato uti indicio eſt, quod nil niſi Erinnyes, Furiæ faces, crineſque anguibus & hydris impliciti animo obverſantur, atque os in voces plane deliras diſtorquere ſubigunt. Tales equidem geſticulationes exprimi decebat ab hiſtrione, quando Hercules furens agendus erat: non a Theologo, qui exemplo ſuo paradiſiacam vitæ rationem repræſentare inſtituit. Cum itaque tota oratio illa ſit hominis furentis, neſcio an operæ pretium ſit, ſingulas ineptias notare. Velut quod plane contra ſenſum Poetæ adducit verba: Erinnys inviſum Numen terras, cœlumque *lævabat*. Et quod de *amœnitate* Scaniæ nugatur, quaſi hæc obſtare poſſit, quo minus unus & alter impudens ibi, & rixoſus calumniator exſurgere poſſit; a quo malo ne Lipſia quidem immunis eſt, ocellus Germaniæ. Sed non animadvertit Albertus, quod quo atrocius in Eridem Scandicam declamat, eo majus præjudicium creat ſociis ſuis, quibuſcum eandem tibiam inflat. Nam iſta Eris Scandica non me habet auctorem, ſed meos adverſarios, ſeu, ſi floſculum Latinitatis Albertinæ mutuari fas eſt, ea Eris mea eſt dumtaxat paſſive, non active. Nam cum ego Spartam, quam tunc ſortitus eram, pro virili ornare conare, edito inter alia opere de Jure Naturæ & Gentium, cui aliquod apud eruditos pretium erit, ut Valentinis, & reliquæ invidorum turbæ ilia rumpantur, in me inſurrexere Erinnyes Nicolaus Beckmannus,

mannus, & Joſua Schwarzius, a quibus traditam facem Velthemius & Geſenius diſtulere, donec & his in vertiginem datis Albertus demum unus inſtar omnium infamem tædam quaſſat. Iſtæ ergo furiæ pomum Eridis projecere condito Indice Novitatum; iſti faces, calumniis, maledictis atque ineptiis conſtanter jactarunt. Quos compeſcuiſſe non crimen, ſed officium maxime neceſſarium fuit. Idque ab omnibus viris bonis probatum eſt, niſi quod nonnulli plus ſatis acerbitatis a me adhibitum arguerint. Quod nec ipſe inficiarer, ſi res mihi cum viris ſolide eruditis, & bonis fuiſſet. Sed in ejuſmodi rudes & malitioſos homines quid dici poteſt tam aſperum, quod non longe infra eorum meritum ſit? Poſtquam igitur Albertus cauſam eorum, qui litem iſtam mihi moverunt, non obſcure probare videatur, eorumque ſe patronum ferat; non injuriam patietur, ſi quantam ex eo flagitio partem ſibi ſumit, tantam etiam ex elogiis eorundem capiat. Sane ſi Petri Dunæl ſcriptum tam deteſtandum Alberto videri poteſt, ut is inter Erinnyes ideo referri mereatur, haut obſcure Nicolai Beckmanni facinus videtur probare, ac ſententiam legitimi magiſtratus damnare, qua is cum infamia relegatus, ejuſque ſcriptum per carnificem combuſtum fuit. Quod autem ego uni & alteri meo ſcripto fictum vocabulum præpoſui, id exemplo multorum egregiorum virorum feci, nec id in ullius fraudem tendit; nec iſtorum me auctorem unquam negavi. Sed quod & illa mihi tribuat, quæ Rolleti nomen præ ſe ferunt, obeſi nimium naſi ſe arguit Albertus, quod e diverſitate ſtyli alium auctorem deprehendere non potuit. Quam etiam inſipidum eſt, quod ex vocabulo Rondini argutatur de homine τετραγώνῳ: cum ſuccurriſſe debuerit illud Horatii de viro bono: *Totus teres atque rotundus.*

Sed qui hactenus tam aniliter paratragœdiat, jam repente ad Pantomimi inſtar, uno momento vultum vertere callentis, novum ſchema ſumit, ac ſtolida cum gravitatis affectatione pronunciat: *Alius Erinnyn habeat, meus ſit, maneatque Eros, iſque Chriſtianus!* O impudentem tam ſancti nominis illuſionem! O improbum hypocritam! Poſtquam virum honeſtum, & ſe meliorem omni furiarum apparatu deformatum orbi proſtituere auſus eſt, jam repente Erotem Chriſtianum crepat. Atqui profecto magis tolerari poteſt Nicolai Beckmanni veſania, qui citra diſſimulationem, & velut bona fide calumniatorem egit. Albertus, cum par illi venenum, niſi quod pauculo ſaccharo adſperſum, evomat, medio in furore ſanctulus videri vult. Nam hypocrita in eo profeſſum nebulonem ſuperat, quod iſte inſuper Deo hominibuſque illudit, quibus inter flagitia ſua pro bono viro ſe venditare inſtituit: *Ago tibi gratias Deus, quod non ſum ſicut alii homines.* Atqui perfecto alia eſt indoles Caritatis Chriſtianæ, quam ejus, qualem in me exercet Albertus. Quam & ideo credo inſignire voluit vocabulo ſacris literis incognito, & quo ſalaces poetæ incentorem impurarum libidinum notant. Prout & valde ſuſpecta eſt dictio *exercendi*, e qua, qui Juris Conſultorum libros evolverunt, facile ſuſpicionem concipere poſſunt, Albertum Lipſiæ Cenonem agere. Sane qui puellas meritorias alit, æque commode dicere poteſt, *ſe Lipſiæ Erotem fovere & exercere.* Ac totus iſte locus neſcio quid molle & amatorium ſpirat, ac uſque adeo Alberti cor Cupidinis ſagittæ emollierunt, ut etiam in *ipſa arena*, inter *prælia* ſua ſpectatoribus nil niſi Erotem accinat, ipſoſque antagoniſtas ſuos obiter *ſcurras* per blanditias amatorias vocet. Nec eo minus *gratulatur ſibi*, & *in ſinu gaudet*, quod mira felicitate *ſcribendo ſtatui integro* ſe conformem gerit, adeoque eloquentiæ paradiſiacæ ſpecimen jam præbet, utut, ſi accurate attendas, non paucæ dictiones, & ſententiæ ipſam Styga oleant. Uti autem Tartuffus proprias laudes putide debuccinat; ita contra in Pufendorfii Methodum eriſticam non ſine cauſa invehitur. Nam eſt ea aſinis, & calumniatoribus valde moleſta, qui & ipſum dudum devoraſſent, ni idem aculeorum aſperitate pleroſque protelaſſet. Neque vero ſocialitatis leges violat, qui calumnias improborum a ſe repellit, non magis quam qui vi adhibita aliorum injurias a vita & fortunis ſuis propulſat. Sicuti & ſedulo a me opera data fuit, ut officia mea tam civibus meis, quam exteris, pro cujuſque captu ac meritis admetiret.

Postquam paulisper in genere inepti-

vit

Digitized by Google

vit orator noſter paradiſiacus, jam ad ſingulas calumnias eructandas accingitur. Quas inter primum locum magnitudine impudentiæ facile tuetur, quod *Academias a me aulas pedanteriæ haberi* mentitur, ut quicquid eſt in iis docentium & diſcentium in me irritet. Tale quid ſi a me dictum ſcriptumve fuiſſet, non improbe ſolum, ſed & ſtulte factum eſſet; cum & ipſe in duabus Accademiis docendi publice munere per quatuordecim annos functus ſim, & quicquid fortunarum obtigit, poſt Dei favorem ſtudiis litterarum debeam. Calumniæ anſam præbuere verba quæ extant, Erid. Scand. *Id tamen conſtat, homines Reipublicæ tractandæ peritos jus ſibi ſuum ex Compendio Albertino non formaturos; Sed facile paſſuros, ut in aula pedanteriæ iſtud ſe jactet.* Manifeſtum eſt, ultimam phraſin mutuo ſumptam ex l. *Æneidos, illa ſe jactet in aula Æolus.* Sicuti autem hoc Poetæ loco neque aula proprie dicta, neque Academia ventorum, ſed ſimpliciter ſedes horum notatur: ita aula pedanteriæ in genere quemvis locum notat, ubi pedantes agunt. Sic ut ſimpliciſſimus & nativus ſenſus dicti ſit: Albertus ſuo Compendio non inter homines Reipublicæ peritos, ſed inter pedantes applauſum invenire poteſt. Quis niſi calumniandi artem profeſſus hoc ad Academias torqueat? An nullibi, quam in Atamediis pedantes inveniuntur? Aut an hæ inſtitutæ ſunt, ut pedanteria ibi regnet? Sane L. II. c. 4. §. 13. de Jure Naturæ & Gentium diſerte ſatis profeſſus ſum, pedantiſmum eſſe vitium mentis, non literarum, aut ſectæ ſeu profeſſionis alicujus, ſed omnis generis, conditionis, & ordinis homines perambulare. Unde non in Academiis ſolum, ſed & trivialibus in ſcholis docendi munere funguntur viri politi, & ad genium vitæ civilis maxime accommodi; qui nempe ita libris ſe immerſerunt, ut tamen indolem converſationis civilis haud negligerent. Diviſi etiam dicto loco literas trifariam, in *utiles*, *elegantes ſeu curioſas*, & *inanes*: e quibus tertiam claſſem, nempe inanes literas *pedanteriæ* vocabulo ex uſu ſeculi indigito. Sunt igitur Academiæ & debent eſſe officinæ bonæ mentis, & utilium ac elegantium literarum. Nec tamen negari poteſt, alicubi quid inanium literarum, ſeu pedanteriæ gliſcere; aut inter multos eruditos viros etiam nonnullos pedantes dari; quos inter an Albertus referendus ſit, aliis judicandum relinquo. Sed & aliquid e calumnia trahit, quod Albertus queritur, *logice dicere mihi idem eſſe, ac pedantice dicere.* Quo fine allegantur verba mea ex Frid. Scand. *Equidem jure merito caſtigor ego, quod non ſatis pedantice dixerim, illas ideo inuſitatas vocari; quia ratio humana capere non poteſt connexionem Subjecti & Prædicati.* Nam ex mente Alberti debueram dicere *non prædicantur nec in quid, nec in quale.* Atque negari non poteſt, hunc terminum, *prædicari in quid & in quale* non apud auctores bonæ Latinitatis extare, ſed a Scholaſticis, pedanteriæ utique ſtatoribus, inventum. Eum terminum ſi in cathedra, aut collegio, ubi ars Logica ex profeſſo docetur, adhibeas, reprehenſione carebis. Sed ſi eundem in ſcripto publico uſurpes, citra neceſſitatem, & cum res bonis verbis Latinis exprimi poſſet, recte argueris, maluiſſe pedantice, quam latine loqui. Quanquam & Logica ſeu ars ratiocinandi commode & ſolide tractari poſſit abſque colluvie ſordidorum terminorum; prout in eam rem nitidiſſimi libelli extant. Quod porro Metaphyſicam, uti nempe ariſtotelici eam nunc tractant, fidum barbariei tutelare numen vocavi, nondum pœnitet. Neque vero cum juvenilibus annis ſtudia tractarem, ita Reginæ illi cliens aut ſubditus unquam fui, ut ideo rebellis audire debeam, ſi qualis eadem revera ſit, citra adulationem exprimam. Nam bono meo fato non altius me iſti lacunæ immerſi, quam quantum neceſſarium erat, nempe ut intelligerem, nil ſolidi eam continere, ac meram eſſe farraginem terminorum, quorum aliqui in tradendis diſciplinis nonnullum uſum habent, multi ad nil aliud inſerviunt, quam ut Latinitatem conſpurcent, dum invicem bonorum vocabulorum Latinorum citra neceſſitatem ſcriptis inferciuntur. Ac revera cum Metaphyſica eodem modo comparatum mihi eſſe videtur, uti cum tabaco, ſeu nicotiana. Quibus inter nautas, ac vulgus militum verſandum eſt, fumi iſtius odorem tolerare, ac quandoque haurire neceſſum eſt. Revera tamen is fumus ſordet, ac ſi quis eodem delibutus inter elegantes homines verſetur, non plus gratiæ ſibi eo conciliabit, quam ſi allium

obo-

oboleat. Quod ſi tamen Regina Metaphyſica meo candore offenſa proſcribere me velit, ego quidem non valde trepidavero; ac fortaſſe viciſſim fecero, quod Dantes Aligerius in ſummis Alpibus feciſſe memoratur, cum e Germania in Italiam diſcederet. Fruſtra auctoritas Grotii occinitur, qui Scholaſticis aliquod pretium reliquit, prout materiam morum & juris tractant. De Metaphyſica apud iſtum nullum verbum, ut neſciam, quomodo Boeclero in mentem venerit dixiſſe, Grotium non potuiſſe materiam de jure belli & pacis partite & ſubtiliter tractare, niſi ope Metaphyſices. Et ipſa ſane Boecleri ſcripta parum pulveris metaphyſici præ ſe ferunt. Denique ſenſerit circa eam rem Grotius aut Boeclerus, quicquid voluerit; ego in neutrius verba juravi, & ipſe manum ferulæ ſubduxi. Me quoque tangit Crellius, e Magiſtro Lipſienſi factus Cancellarius Dreſdenſis, cui fortaſſe rationes non defuerunt, quare de Philoſophis Lipſienſibus, qui tunc erant, non adeo magnifice ſentiret. Saltem quod infauſtum ſortitus eſt fatum iſte vir, ad joculare id dictum referendum haud eſt. Craſſum porro mendacium eſt, a me ſolidam Philoſophiam, & qui hanc docent, elato ſupercilio deſpici. Æſtimatur illa a me, ut quæ maxime. Sed quod ſub ejuſdem vocabulo multa vana, & inutilia, quiſquiliarum inſtar habentia contineantur, nemo rerum gnarus inficias iverit. Hæc quo quiſque ſolidis literis magis imbutus eſt contemnit. Et ſi talia propriis vocabulis exprimantur, nemini injuria fit; ſicuti nec periti artifices indignantur, ſi imperiti ignominioſo vocabulo ſignentur. Neque ego, ſi Alberti ſcripta iis, quæ merentur vocabulis notem, ideo aut viros eruditos, aut bonas literas deſpicio. Quod autem, quæ olim inter nos fuit amicitia, abrupta ſit, culpa penes Albertum eſt, qui primus me laceſſivit, ac illorum ſe partibus adjunxit, qui famam meam ſceleſto modo impugnatum ivere. Ac eo magis manifeſtum eſt Albertum ex mera rixandi libidine, aut vanæ gloriolæ ſtudio, aut ſimili quapiam κακοζηλίᾳ mihi impactum, quod materia, quam ego tractavi, functionem ipſius non tangat, neque ipſi circa eandem inſigne aliquod ſtudium poſuerit, ac amplum ſatis campum haberet, ubi ſi quid eſſet ingenii, & eruditionis, exſerere potuiſſet.

Arguit inde Albertus, me Scherzeri τῷ μακαρίτῳ *nomini ac famæ*, ſecus atque pollicitus ſim, haud peperiſſe. Ego contra aſſero, promiſſum a me bona fide repræſentatum. Sicuti & ipſe non magis meo, quam proprio honori conſuluit, dum e ſyſtemate ſuo monſtrum illud de indifferentiſmo morali, & ſtatu purorum naturalium expunxit, quod per abſurdam & inficetam calumniam alaſtores mihi imperitiſſime attinxerant. In eo autem nihil ejus viri famæ decedit, quod titulus ipſius ſane honorificos epiſtolæ præfixus manſit. Nam qui primam epiſtolæ editionem legerant, eorum memoria obfuſcari non poterat, ſi vel maxime in Eride titulus plane omiſſus fuiſſet. Qui autem eam epiſtolam integram non conſpexerunt, aliter judicare non poſſunt, quam amice omnia inter nos fuiſſe acta, & illum a me arbitrum ſumtum in diſceptatione cum Chriſtiano Vigile. Et amiciſſimo viro, optimaque ex intentione dici poteſt. *Turpe eſt tibi futurum, ſi ab illorum partibus ſtare videaris, qui ruditatem & malitiam ſuam tam impudenter apricantur*. Quæ ſententia ſi apud Albertum locum habuiſſet, nec exiſtimationi ſuæ melius conſuluiſſet. Et ſane tanto majorem in Scherzero laudem meretur iſta animi moderatio, quod mature pedem e via, quam minus conſiderate ingredi cœperat, retraxerit; quo pervicacius videmur paradiſiacum Doctorem, & qui exemplo ſuo, ſi diis placet, ſtatum integrum repræſentare voluit, pravitati inſiſtere, & injurias injuriis cumulare.

Judicat quoque Albertus, a me peccatum fuiſſe, quod de injuria, & quidem atrociſſima a certo quodam Collegio mihi illata quæri auſus ſum. Atqui iſtud qualiſcunque apud ſuos dignationis in me nihil juriſdictionis habebat, ac novo plane aut rariſſimo exemplo de ſcripto meo ſententiam tulerat non expectata mea defenſione, ac ne viſo quidem & inſpecto meo libro; quod præcipuum tunc ejus Collegii membrum ultro faſſum fuit: ac denique ſententiam ſuam unice ſuperſtruxerat libello famoſo per carnificem comburendo. Quid eſt injuſtitiam admittere, ſi hoc non eſt? Quod ſi ejuſmodi collegium in hoc regno ſimilem cenſuram in Alberti ſcripta ferret, credo hic obmuteſceret,

Digitized by Google

vitæ curriculum alieno plane loco intexendi. Præcipue autem cordati mirantur, quid penſi habuerit vir iſte in lucem protruſis oratiunculis ſuis Teutonicis, magnam partem ſemi-Theologicis, ac non parum genium Galimatiæ redolentibus. Miſerum vero Cancellarium & Conſiliarium, ſi ex hoc demum libello diſcere debet, quibus verborum ampullis Princeps ingreſſu novi anni protelandus ſit! Sed & ſatis quidem ludimagiſterialiter in præfatione iſtarum oratiuncularum ſuper geſtibus & motu manus temperando traditum videtur, velud iſtud non cuivis, qui vel a primo limite aulam ſalutavit, notum ſit. Sane ſi quis ante Principis faciem adſtans brachium importunius jactet, ſuſpicionem excitare poſſet, velut incaleſcente ſermone iſti demum in os involaturus ſit. Et quia ad tam minuta ac protrita deſcendere placebat, quare non & aliquid de ſcreatu, quo guttur ejuſmodi orationem urſuro præparandum eſt, tum de barbula decore mulcenda ibidem traditum fuit? Porro indignum eſt veterano Logices Profeſſore ratiocinium Alberti, quando velut iniquum arguit, quod *ipſe aulicus aularum proceres invadere & caſtigare* auſus ſim. Perinde quaſi abſurdum ſit Profeſſorem Profeſſoris, aut militem militis a ſe injuriam repellere. Ac noſſe debebat Albertus, uti in aulis pro homine valde importuno & brutali habetur, qui alterum ultro injuriis & contumelia laceſſit; ita & ignavum cenſeri, intentatam injuriam non ſtrenue repuliſſe. Igitur ſi ad leges aulicæ elegantiæ agere voluiſſet Dominus Seckendorfius, plane me vellicando ſuperſedere debuiſſet. Nam videntur quidem verba ejus modeſtiæ quid præ ſe ferre; revera tamen affatim veneni tegunt. Ac non minus offenſæ virulentis, utut paulo arctioribus vellicationibus, quam apertis inſultationibus ineſt. Ac ſane ſatis mirari non poſſum iſtorum hominum inſolentiam dicam, an ſtoliditatem, qui poſtquam non dubitarunt, alios peſtiferorum errorum publice arguere, ubi calumniæ eorundem demonſtratæ ac retuſæ fuerunt, ultro quiritantur, velut atroci injuria affecti. Quis ergo jus iſtis contulit alios accuſandi; accuſatis ademit ſe adverſus iſtorum criminationes defendendi? Aut quis cavit ipſis, ut dum alios laceſſunt, non niſi ſimpliciter ad objecta ab iiſdem reſpondere fas ſit, aliquid viciſſim retorquere nefas ſit? Sane lex defenſionis non tela ſolum excipere & eludere, ſed & non acres minus ictus reponere permittit. Cæterum *Noricum* offendere aut perſtringere nunquam mihi animus fuit, cujus nec nomen a me expreſſum fuit. Non potuit tamen mihi non enormis videri affectus, epiſtola illa expreſſus; præſertim cum facile oſculandi libido refrigerari poſſet, ſi vel imaginem aeri inciſam in frontiſpicio libelli inſipidiſſimæ inventionis inſpiceret, ibique hominem ocreatum per ſpinas incedentem cum calcaribus conſideraret, quæ ſentibus implicito facile lapſum conciliare poterant. Sed nimirum, utut etiam deformes buccæ ſuos habeant baſiatores, non tamen recte conſulunt amicis ſuis animo molliore præditis, qui tam grandibus euſdem elogiis onerant, per quæ ipſi inflati nimis ample ſe ſuaque opera æſtimant, eoque aliorum ſe ludibrio exponunt. Unde ubi poſt ab aliis pari affectu haut excæcatis iſta, juſto pretio taxari conſpiciunt, immane quantum excandeſcunt, velut gravi contemtu perfuſi. Et ſane uti infirmioris animi Principibus mens continuis adulationibus corrumpitur, judiciumque de actionibus propriis plane obfuſcatur: ita non poſſunt non in philautiam & ſuperbiam intumeſcere iſti homines, quibus aures tanto titulorum & elogiorum ſtrepitu quotidie feriuntur, vicenis triceniſque ſuperlativis in *iſſimus* per quadrantem horæ auditoria perſibilantibus. Quanquam Norici nulla heic culpa, qui ſine dubio eam epiſtolam non eo fine ſcripſit, ut publicaretur, ſed ut privatim amici ſui vanitatem titillaret; cum multa non abſurde ſcribit poſſun uno conſcio, quibus publicatis rubor ſit ſubiturus. Porro quod Albertus ad *dictatum* ingenuarum artium gannit, Id non in me ſed in ipſum, ac Seckendorfium, ſimilesque cadit. Ubi enim ego alios in mea verba adigere inſtitui? Ubi aliis philoſophandi libertate interdixi, quæ improbitate calumniandi haut conſtat? Ubi a periculo fallendi me exemptum judicavi, uti Albertus, ejusque ſimiles, quibus omnes ab ipſis diſſentientes exitiabilibus erroribus involuti cenſentur? Mea tamen defendere jus faſque judicavi, quouſque ratio pertingere valeret, & quæ objecta

ſunt diluere. Et poſtquam alii me laceſſitum ivere, lex defenſionis non repugnabat, quo minus & iſtis demonſtraretur, non eſſe eosdem tantos heroas, quales ſeſe inter adoleſcentes, ſuas delicias, jactant.

Ista in exordii vicem præmittere placuit Alberto, hinc inde corraſa, ne cavillandi materia fieret nimis jejuna. Nunc poſtquam Numinis auxilium invocavit ad feliciter expromendas calumnias, ad principale negotium accingitur, ac ſummi Herois ſui defenſionem ſuſcipit, quod propriæ lites non ſat uberem latrandi materiam videntur præbituræ. Ejus tractationis ingreſſus e ſtylo paradiſiaco non poterat decentius deſumi, quam a decantatione laudum tam propriarum, quam ejus cujus ſe hyperaſpiſten fert. Quas ego profecto neutri invideo, nec ſi quid ſolidi ſubſit, detractum cupio; cum ſi omnia ex vero iſtæ haberent, nihil inde mihi deceſſurum ſit. Nam mihi quoque meum decus & præſens ſeculum, paucis calumniatoribus & invidis exceptis, poſteritas rependet. Non tamen poſſum, quin notem ineptam oſtentationem Alberti, jactantis a Plinio *ſuo*, quem videtur ſtudioſius evolvere, quam Pſalmos Davidis: *Nihil ad oſtentationem, omnia ad conſcientiam refero!* Nam neque inſuper habentur nummi ſemunciales, e Collegiis compendii orthodoxi provenientes. Nec prætereri debet, quod adulatori non ſufficit, Seckendorfio a me auctoritatis non parum inter ſuos tributum; ſed & ridicule addit: *Apud exteros quoque ſummæ jamdudum æſtimationis & celebritatis fuit.* Atqui neque ſcripta condidit Seckendorfius, quæ ab exteris intelligi poſſent, neque auditione mihi aliquid perceptum eſt de ſummis Reipublicæ negotiis, quæ vir iſte cum exteris tractavit, & quæ illius nomen apud hos quoque celebre poſſent reddere. Niſi forte Boeclerus poſt fata inter exteros referendus eſt, abs quo laudes diſcipulo quondam & amico tributas ad teſtimonii religionem erigere ſtolidum fuerit. Cum porro Boeclerus Seckendorfium eo nomine laudet, quod in uſu legum non tam ad auctoritatem, quam rationem earum reſpiciat; Albertus jam eundem commendat, quod *fundamentum juris naturalis e revelatione* petat. Atqui hactenus omnes jus naturale, ejusque placita contradiſtinxerunt illis, quæ ex revelatione petuntur. Igitur ſi præclarum habetur rationem legum inveſtigaſſe, quarum tamen extrema ratio in voluntatem legislatoris reſolvitur; quam congrue juris quam maxime rationalis, ut ita loquar, fundamentum non e ratione, ſed e revelatione petetur.

Sed tandem aliquando ad rem ipſam accedit Albertus ac initio fundamentum totius diſceptationis in ſe approbat, nempe *Jus naturale eſſe deducendum e principiis lumini rationis cognitis, quo illud ſit ad captum omnium hominum, quamcunque circa ſacra perſuaſionem foveant; quo idem ſit idoneum ad dirigendas omnium inter ſe hominum actiones, nullo religionis diſcrimine.* Nec eo minus deeſt calumniæ & inſcitiæ quod carpat, ac ſub herba angues inveſtiget, quos ipſa ibi poſuit. Scilicet jam centies refutata & exploſa calumnia coccyſſari non deſinit, hypotheſin meam eſſe, *hominem undecunque primum in mundum projectum, derelictum omnino atque miſerum nullis undique ſubſidiis inſtructum.* Miram vero calumniæ indolem, quæ ne aliquando obmuteſcere cogatur, ſtuporem ſimulat, velut ne planiſſima quidem caperet. Nam quod tanta Alberto ruditas inſit, ut tam plana capere nequeat, fidem fere ſuperat. Sive tamen rabies calumniandi ſit, ſive inſcitia, connitendum eſt, ut tandem aliquando id cavillandi prætextum tollatur, ac denuo oſtendendum, quam nequiter ab adverſariis ejuſmodi mihi hypotheſis affingatur. Quam ad rem neceſſarium video, ut Albertum, qui per tot luſtra Logicam publice cantillavit, doceam, quid hypotheſis, cui aliqua diſciplina ſuperſtruitur. Quemadmodum igitur pleræque diſciplinæ id habent, ut ad extremum in primariam aliquam propoſitionem reſolvantur: ita ejuſmodi propoſitio vel plane & perſpicue demonſtrari poteſt, ac pro vera ac demonſtrata admittitur: vel nondum ſat liquido demonſtrandi potuit, nec eo minus tantiſper pro vera habetur atque ſupponitur. Utraque id habet, ut eidem reliquæ propoſitiones velut baſi ſuperſtruantur, eaque adeo firma perſiſtente, & ipſæ firmæ ſtent; eadem convulſa & ruente, & ipſæ corruant. Quanquam autem prioris generis propoſitiones etiam aliquando ſoleant vocari hypotheſes, & ex hac vel

illa

illa hypotheſi diſputare dicimus, etiam eum, qui veræ & demonſtrari aptæ propoſitioni dogma ſuum ſuperſtruit, prout & a me hypotheſis improprie vocatur fundamentalis propoſitio alicujus diſciplinæ Eridos p. 207. proprie tamen alterum genus propoſitionis hypotheſeos nomine venit. Ex quo conſequitur, ut quæcunque ejuſmodi hypotheſi proprie dictæ inædificantur propoſitiones non abſolute pro veris haberi poſſint, ſed quatenus illa hypoteſis vera eſt. Sic in Aſtronomicis hypotheſibus eſt, Solem in medio vorticis conſiſtere, ac terram duplici motu moveri. Ex hac hypotheſi, qui eam ſequuntur, phænomena demonſtrant; ſed quæ demonſtrationes inanes ſunt, ſi hypotheſis illa falſa ſit. Eodem modo ſe circa alias hypotheſes res habet, quæ in Aſtronomia, Phyſica & Medicina potiſſimum adhibentur. His præmiſſis dico, a me nullam hypotheſin in tradenda diſciplina juris univerſalis adhiberi, neque id neceſſarium eſſe; cum fundamentalis & primaria propoſitio non ſolum vera ſit, ſed & manifeſte demonſtrari poſſit, ut ejus veritas velut manibus palpari queat. Igitur immanis calumnia juxta ac deſpuenda ruditas eſt affingere mihi quaſi hanc hypotheſin aſſumam, hominem undecunque in mundum projectum. Sane nulla a me propoſitio in toto opere huic fundamento ſuperſtruitur, aut ex eo demonſtratur; & illa quam maxime falſa ſit, uti revera eſt, haud ideo ulla mearum propoſitionum corruit, ſed omnes æque firmæ perſtant. Id quod naturæ propoſitionum repugnat, quæ hypotheſi ſuperſtruuntur. Enimvero propoſitio mea fundamentalis, & in quam reliquæ fere omnes reſolvuntur eſt hæc, Homo eſt animal ſociabile. Hæc non velut hypotheſis aſſumitur, ſed ſolide adſtruitur, & infallibili demonſtratione firmatur, ex conſideratione humanæ nature petita: quæ demonſtratio vel directe inſtituitur, vel per fictionem contrarii, & deductione ad abſurdum. Quod genus argumentandi a contrario, ſeu deductione ad incommodum, aut impoſſibile in omni diſciplinarum genere adhiberi ſolere, tam veteranum Logices Doctorem fugere non poteſt. Quod etſi ſæpius a me inculcatum ſit, tamen quia vel per ſtuporem, vel per malitiam Albertus iſta non potuit, vel voluit capere, eadem quantumvis non ſine tædio repetenda utique ſunt. Igitur ego primum directe & poſitive demonſtro neceſſitatem ſocialitatis ex facultate, quæ hominibus ineſt ad commodum æque ac noxam alteri homini inferendam, ſeu ad juvandum atque ad nocendum: tum e nativa imbecillitate, & indigentia ac incommoditate, quæ hominem ab auxilio aliorum hominum deſtitutum perſequitur. Ad hanc eo firmius concipiendam, ac ut inde dilectio & æſtimatio aliorum hominum generetur, melioris illuſtrationis cauſa jubeo fingi ſeu concipi hominem a Deo & hominibus deſtitutum, id eſt, qui neque cum Adamo ſit a Deo in Paradiſo collocatus, neque ordinario modo progenitus, nullaque cura parentum, aut quorumvis aliorum fruatur: ut ſi ex hoc intelligatur; quam miſer ejuſmodi homo ſit futurus, inde bonum ſocialitatis eo liquidius æſtimare diſcamus. Itaque ratiocinium meum tale eſt: ſi homo & peculiari cura Numinis, & aliorum hominum cura plane deſtitutus in hunc mundum projectus eſſet, is futurus eſſet longe miſerrimus. Quid in hoc ratiocinio deſideras Alberte, qui per quadrantem ſeculi Logicam alios docuiſti? Annon connexio iſta bona eſt, & annon poſito antecedente ponitur conſequens? Num autem ideo ego aſſero aut ſtatuo, hominem undecunque in hunc mundum projectum; a Deo & hominibus deſtitutum? Atqui non debet ejuſmodi quid fingi? Quippini? Annon licet contrarium falſum tantiſper aſſumere, ut vera theſis probetur & illuſtretur? Sic ſi demonſtrare velim utilitatem magiſtratus in Republica, ac poſt allatas poſitivas rationes addam, finge in tanta multitudine hominum magnam partem pravorum nullum extare, qui malos coerceat, luporum magis quam hominum cœtum diceres. Quis niſi mentis impos me ideo accuſaverit, velut falſam hypotheſin aſſumſerim, non dari in Republica vim coactivam? Sic ſi quis hanc theſin demonſtrandam ſumſerit, miniſter Eccleſiæ debet eſſe vir bonus & pius; ad docendum idoneus, ubi eam rationibus poſitivis ex indole iſtius muneris petitis adſtruxerit, ac dein addat: fingamus eundem eſſe virum malum & impium, docendique imperitum, carnificis potius, quam Eccleſiæ miniſtro officio idoneum

dicemus. Quis ita deliret, ut de aſſumta abſurda hypotheſi querelam moveat? Cum in hoc genere ratiocinandi non neceſſum ſit, ut antecedens exſiſtat, ſed ſufficiat, ut eo tantiſper poſito conſequens inde promanet. Pudet me tam multa verba facere in re tam perſpicua, & quæ etiam tironibus nota eſt. Sed quia Albertus tam importune crocitare de abſurda hypotheſi non deſinit, iſta denuo inculcanda fuerunt, num forte aliquando iſtum calumniæ ſuæ pudor ſubire poſſit. Quæ cum ita ſint, apparet in ventum effundi omnes ictus, quos tanto conatu gladiator noſter vibrat. Toto quippe cœlo differt ratiocinium meum ab hypotheſi Hobbeſii de bello omnium in omnes. Nam & iſte ſerio id ſtatuit, & aliquamdiu multas propoſitiones huic fundamento ſuperſtruit, ac ſubinde ad idem recurrit. Sed ſi Hobbeſius ita ratiocinatus fuiſſet, ſi fingamus exſiſtere inter homines bellum omnium in omnes, vita humana erat futura longe miſerrima: nemo haberet, quod heic reprehenderet. Qui autem eodem modo uti ego ratiocinatur, is haudquaquam inficiatur aut dubitat, ſtatum primævum hominum, qui revera extitit, fuiſſe feliciſſimum. Ita igitur cum umbra ſua luctatur Tartuffus, quando tanto cum ſupercilio pronunciat: *Figmentis humanis contra veritatem divinam locis eſſe non poteſt*. Obſervanda eſt autem nefaria malitia iſtius ſycophantæ, quod ſubinde Hobbeſium meis ſententiis immiſcet, ut apud imperitos adoleſcentes aliquam mihi labem inde adſpergat. Nam cordati ac rerum intelligentes ſatis norunt, mea dogmata ab Hobbeſii erroribus eſſe quam remotiſſima.

Postquam ſententiam meam putide calumniatus eſt Albertus, jam agyrtæ ad morem circa extollendum ſuam hypotheſin magno cum verborum ſtrepitu ſe jactat, & quot paraſangis illa meam ſuperet, circa rite tractandam diſciplinam Juris naturalis inſolenter deblaterat. *Me nimirum ſi ſequaris*, inquit, *non potes non agnoſcere jus naturæ tanquam unam e reliquiis primævæ integritatis, implantatum eſſe nobis a Deo, qui totum hominem olim condidit integrum*. Accedite ergo huc, & emite orvietanum meum, amici, & in futuros uſus recondite. Cavete autem ab eo, quod alter iſte vendit, quod nihil plane valet. Atqui, mi Alberte, habemus quidem iſto modo veritatem aliquam Theologicam; ſed quid illa ad jus univerſale ad captum omnium hominum accommodatum? Et an ex meis principiis de divina juris naturalis origine nihil innoteſcit? Sane & ego originem ejus juris ad Deum retuli, velut naturæ conditorem? vide de Jure Naturæ & Gentium L. II. c. 3. §. 20. Quid deſideras amplius ab eo, cui principia rationis cum revelatione confundere propoſitum non eſt? Dedit porro ſtatus integer initium naturæ humanæ, in eo quam maxime locus fuit legi naturali. Sed quia integritas illa amiſſa eſt, & in ejus locum maxima corruptio ſucceſſit, longe alia velut œconomia juris naturalis inde provenit, quam futura fuerat, ſi integritas illa in genere humano multiplicato perſtitiſſet. Id quod in præfatione libelli mei de Officio hominis & civis liquidiſſime oſtenſum. Unde nego ac pernego, officia hominum, uti nunc corrupti ſunt, clarius & certius e contemplatione ſtatus integri quam corrupti addiſci poſſe. Exempli cauſa aſſumit Albertus ſocietatem paternam; circa quam huic pro cenſorio ſuo ſupercilio diſplicet, quod ego non ob veſtigia Hobbesii, ſed graves ob rationes titulum imperii paterni non e ſola generatione, ſed aliis fundamentis deducam. Idque, quia non ſequitur; hic generavit, igitur eo ipſo eſt dominus generati, & in eum imperium habet. Nam per generationem illam producta fuit ſubſtantia, quæ pari cum generante jure gaudet. Quam rationem etiam in ſtatu integro locum habere potuiſſe arbitror. Et ſcire velim e Theologis; utrum in ſublimi Myſterio SS. Trinitatis hæc ex ſe mutuo conſequantur: Pater genuit filium, igitur pater habet imperium in filium. Unde debuiſſet Albertus rationes meas deſtruere, antequam de *abſurditate* ſententiæ meæ latraret; præſertim cum ego nullam *hypotheſin* eidem ſubſtraverim, ſed e natura rerum, & rationibus ſolidiſſimis eam deduxerim. Contra Albertus, *ſi meam*, inquit, *hypotheſin aſſumas, & ſtatum integritatis reſpicias quam plana evadunt omnia*! Videamus, quid tanto hiatu dignum proferet Sophiſta. Primo loco laudatur dictum Ariſtotelis, quem ſcilicet Adamus in Paradiſo privatis collegiis explicavit, & ex quo ſtatus integri indoles optime cognoſcitur. Inde *harmonia inter divinum*

& pa-

Digitized by Google

& paternum imperium & utriuſque veræ, cauſæ nullibi certius quam in Paradiſo, nullibi clarius intelligi pronuntiantur. Ubi primo ſcire velim, quotnam exempla in Paradiſo extent; circa quæ imperium paternum in actum fuerit deductum. Deinde audio quidem verba velut pro imperio prolata; *Deus in Paradiſo non tantum creavit homines, ſed & hominibus, ut alios generarent benedixit; qua ratione quoad cauſam imperii parentes aſſimilavit ſibi; quoad obſequium liberos creaturis.* Atqui hæc ex ſe mutuo conſequi nego propter maximum diſcrimen, quod eſt inter jus Dei Creatoris, & hominis generantis, & inter Deum & creaturas, ac inter hominem & ſuam prolem. Niſi dicere velis, homines in ſtatu integro etiam ſolo verbo e gleba terræ potuiſſe prolem creare. Sed & valde extemporanea videntur ſequentia; *Parentibus licuiſſe ad exemplum Dei liberis imperare, quæ honeſtati non repugnant: hos debuiſſe in morem creaturarum promtos eſſe ad parendum paratoſque.* Dubito enim an ſatis argute dicatur; *Deus imperat, quæ honeſtati non repugnant.* Id quippe non obſcure inſinuat honeſtatem aliquam ante Deum, & ab ipſo non dependentem. Deinde diſtinctius exprimendum erat, ad quarumnam creaturarum morem liberi in Paradiſo debuerint eſſe promti ad obtemperandum juſſis parentum. Num ad modum creaturarum inanimatarum, v. g., ignis, grandinis, nivis, fumi, procellæ, famis & gladii, quæ in ſacris literis juſſa Dei promte exſequi dicuntur? An ad morem animantium brutorum? verbi gratia, ſcorpionum, ſerpentum, equi, muli. Quod vix ab Alberto aſſertum iri crediderim. Ergo reſtat ut dicamus, in ſtatu integro, & in paradiſo liberos debuiſſe promtos eſſe ad parendum ad modum creaturarum rationalium, id eſt, ad modum prolis humanæ. Quæ theſis non plus lucis adfert doctrinæ de officio liberorum, quam fuligo camino. Sed & neſcio an ſatis meditatus ſit Albertus finem, indolem, & efficaciam imperii paterni in ſtatu integro; ad quam intelligendam oportebat prius ad liquidum deduci; num dona illa ex imagine Dei integra velut reſultantia cum ætate ultro velut effloruerint, an vero per diſciplinam & culturam fovenda & producenda fuerint? Nam ad coercendas pravas cupidines imperio paterno opus tunc non erat apud nativa ſanctitate præditos. Jam & de duratione iſtius imperii paterni quæſtio eſſe poteſt, utrum id perpetuo duraturum fuerit, ad exemplum imperii divini in creaturas, an vero liberi certo tempore illo ſolvendi fuerint? Et ex ſolo hoc exemplo, quo Albertus tam putide ſe jactat, patere poteſt, quid abſurditatum & ineptiarum iſte imperitis adoleſcentibus intra privatos parietes venditet, qui in conſpectu orbis eruditi tam incongrua apricari non dubitat. Ac cumprimis eo nomine inepta eſt Alberti hypotheſis ad evolvenda officia hominis in vita civili, quod illa longe ſit obſcurior & difficilior, quam ſi eadem officia eruere inſtituas e conditione hominis, prout nunc eſt. Cum enim non niſi paucis, iiſque generalibus verbis de ſtatu paradiſiaco in ſacris literis extet, ſi quis pleniorem & magis diſtinctam ideam ejus ſtatus concipere velit, neceſſum eſt, ut prius præſentem ſtatum hominum animo concipiat, & ex eo abſtrahat & amoveat omnia illa, quæ a peccato provenerunt, aut ejus occaſione introducta ſunt. Ubi poſt longam meditationem & ratiocinationem ad extremum fatendum eſt, multum adhuc obſcuritatis ſupereſſe; præſertim ubi ad materiam dominii rerum & imperii humani perventum fuerit, quæ duo inſtituta quam maxime jam genium noſtræ vitæ temperant, ſed quomodo eadem ſe in ſtatu integro habitura fuerint, nondum ad liquidum perductum eſt. Sic longe planius intelligo præceptum de furto non faciendo ex hac ratione, quia furtum perturbat ſocietatem humanam, quam ſi dicam, quia idem repugnat ſtatui integro; cum adhuc in quæſtione ſit, utrum & quouſque dominium rerum in ſtatu integro locum habiturum fuerit, quod citra dominium rerum intelligi nequit. Denique id quoque Alberti hypotheſin valde ſuſpectam reddit, quod in Sacris literis nullum ejus veſtigium deprehenditur. Sane Apoſtolus Paulus, quem ego multis partibus Alberto & Magno & Majore ſapientiorem judico, circa officia hominis Chriſtiani nunquam ad paradiſum provocat, ac præcepto de honorandis parentibus promiſſum annectit de longævitate, ab ipſo quoque Deo in decalogo additum; quod in ſtatu integro locum non habebat. Idemque parentes ita imperium ſuum exercere jubet, ne liberos ad iram provocent

a qua

a qua itidem in ſtatu integro nullum periculum erat: Tum uxores non ad exemplum Evæ, ſed Saræ remittir. Igitur inſiſtamus potius veſtigiis Apoſtoli, ac Albertum cum hypotheſi ſua inter imperitos adoleſcentes nugantem plorare jubeamus. Porro jus civile & doctrinam politicam e dictato juris naturalis recte dirigi utique in gloriam Creatoris ultimo redundat, etiam ubiit e ſana ratione deducatur. Quomodo autem Deus omnibus noſtris actionibus ultimus eſſe finis debeat, docere non ad jus naturale, ſed ad Theologiam moralem ſpectat; ex qua & conſtat, quod actiones noſtræ non placeant Deo; niſi in Jeſu Chriſto, de quo in ſtatu paradiſiaco altum eſt ſilentium. Mihi denique cui non eſt propoſitum homines ſalvos facere, ſufficere poteſt, ſi homines in dirigendis actionibus ad ſocietatem reſpiciant velut ad ſcopum proximum, qui tamen ſupremum & nobiliorem ſcopum non excludit. Sicuti medico ſufficit ſanitatem corporis reduxiſſe, cura animæ alteri diſciplinæ delegata; quæ & ipſa de interna actionum ſanctitate ſolicita erit. Ac ſane non exiguum operæ pretium facit Princeps, ſi civibus ſuis externam pacem procuret, ac per leges civiles externam honeſtatem inter ipſos conſervet; atque internam ſanctificationem religioni Chriſtianæ procurandam relinquat. Satis autem mirari nequeo impudentiam Alberti, quod veterem calumniam de religione a Joſua Schwartzio primo motam recoquere non erubuerit; non alio ut apparet fine, quam ut elogia iſtius ſibi quoque vendicare velit. Qua de re cum prolixe actum ſit, iſta repetere tædet. Ac num ego religionem etiam ex jure naturali ad ſtatum civitatum attemperandam cenſeam, perſpici poteſt ex L. I. c. 4. libelli mei de officio hominis & civis. Inane quoque eſt, quod de uſu legis pædagogico gannit Albertus; qui uſus mere Theologicus eſt. Sic igitur penes eruditos & æquos lectores erit ſtatuere, uter noſtrum magis rite jus univerſale adamaverit; & ex utrius ſcriptis plus bonæ frugis ad ſolidam ſcientiam juris, doctrinæque civilis hauriri queat: utrum qui e domeſticis, & apud omnes cognitis principiis id deducit, an vero qui ad aliam diſciplinam ſpectantia infercit, ad diſciplinas confundit. Sicut & non parum contradictionis involvere judico id, quod noſter ſubjungit: *Theologia naturalis a Philoſophia Chriſtiana inſtructa eſt non paucis hypotheſibus, quas a Sacra Scriptura petiit mutuo & accepit.* Atqui quæ e Sacra Scriptura & peculiaribus ejuſdem dictatis, quatenus rationis dictatis contradiſtinguuntur, inſtruitur Theologia, non amplius naturalis, ſed revelata eſt.

Per Alberti igitur cavillationes adhuc firmum perſtat aſſertum meum, religionis Criſtianæ nihil intereſſe, eidemque nihil decedere, ſi diſciplinæ e domeſticis principiis extruantur, ac per aſſumpta heterogenea haut alterentur. Præſertim cum jus univerſale ea ſit indole, ut nulla hypotheſi opus habeat, ſed ex manifeſto veris principiis exſurgat; neque noſtra mens ſit, ut quis ſola hac diſciplina in moralibus adquieſcat; ſed ad alias quoque progrediatur, ad quas proprie ſpectat quomodo actiones noſtras ad Deum dirigere, eidemque approbare debeamus. Adhuc etiam abſurdum & contra leges methodi arbitramur, ad diſciplinam generaliorem & natura ſua priorem ſtabiliendam aſſumere hypotheſes e diſciplina particulari, & quæ natura ſua poſterior illa eſt. Quod enim in contrarium adfertur de Rhetorica, velut natura priore a Metaphyſica velut ſuperiore, mutuo quid accipiente multis modis ineptum eſt. Nam primo homines in ſermone tropos adhibuere, antequam vocabula eorum ab artificibus dicendi inventa forent. Deinde Metaphyſica ſane Rhetoricæ non communicavit aliquam hypotheſin, cui iſta ſit ſuperſtructa; ſed qui artem dicendi tradiderunt, longo poſt tempore terminos quoſdam e metaphyſica adhibuerunt, uti & aliæ diſciplinæ, ad res concinnius exprimendas. Etſi cauſa & effectus, pars & totum, non ſint termini pure metaphyſici, ſed in populari quoque ſermone adhibeantur. Et Quintilianus haut eo minus præcepta Rhetorica tradere potuit etiam citra adminiculum metaphyſicæ, dum dicit: *Metonymia eſt nominis pro nomine poſitio; cujus vis eſt, pro eo quod dicitur, cauſam propter quam dicitur ponere.* Sed uti hæc levicula ſunt; ita id grande piaculum videtur, quod Albertus *metaphyſicam ſuperiorem & dignitate priorem rethorica* pronuntiat, & hanc *pueris* velut quotidianum pabulum proponendum cenſeat. Cum tamen per rhetoricam Cicero Conſul

Digitized by Google

ſui Romæ factus ſit; quam dignitatem nemo unquam metaphyſicæ debuit. Et ab Eloquentia multi Imperatores, Reges, & Principes commendari leguntur; a metaphyſica commemorari, valde pedantica laus ſit. Ac revera eloquentia nobiliſſimum eſt donum, cujus tam in Eccleſia quam Republica maximus eſt ſplendor; cum etiam exquiſitiſſima metaphyſices ſcientia nil niſi pulvis & umbra ſit. Et ſane Alberto, cum iſta ſcriberet, de patrono ſuo Dn. Seckendorfio in mentem veniſſe haut videtur, qui utique ſuis imaginibus haut indignum judicavit ſpecimina eloquentiæ ſuæ publici juris facere; e quo ſi quis ſciſcitetur, num & circa metaphyſicam aliquid tentare velit, tanquam mente captum in malam rem cum pedanteria ſua abire juſſurus ſit.

Id vero quod a me objectum eſt, per Alberti methodum diſciplinam noſtram reddi particularem, quæ ſua indole univerſalis ſit; incaſſum diluere conatur idem per diſtinctionem inter τὸ ὅτι & τὸ διότι, quæ nullo modo ad præſens negotium quadrat. Nam τὸ ὅτι, ſeu quod aliqua res exſiſtat, id hypotheſeos loco adhiberi non poteſt. Sicuti non eſt hæc hypotheſis aſtronomica, ſol exſiſtit, terra exſiſtit. Sed ſol movetur, terra movetur. Sic inepta eſt hæc hypotheſis, primus homo juſtus & ſanctus fuit conditus: ex hac enim nihil theorematum poteſt deduci. Sed ſi dicam, nos debere conformari ad juſtitiam & ſanctitatem primi hominis, hypotheſis quidem eſſet, ſed quæ theologice & philoſophice falſa, ac impoſſibilis eſt. Nam juſtitia, qua primus homo gaudebat, eſt plane diverſa a juſtitia, per quam nos jam juſtificamur, ſanctificamur & ſalvamur. Ille enim juſtus erat Deoque placebat, & ſalvandus erat citra Chriſtum mediatorem. Noſtra autem juſtitia eſt in ſolo Chriſto, & citra hujus reſpectum noſtra opera Deo non placent. Et quid tantopere circa ſtatum paradiſiacum ſe torquet Albertus, qui tamdiu amiſſus, nec unquam reſtituendus eſt, & qui nobis norma nec poteſt, nec debet eſſe. Nam nuſpiam in ſacris literis quantum quidem ego memini, Adamus in ſtatu integro nobis proponitur velut exemplar, ad quod conformari debeamus. Sane cognoſcamus e ſacris literis, primum hominem habuiſſe jus naturæ in ſe examuſſim, nimirum eo modo exſerendum, & per ea particularia præcepta exprimendum, quæ in eum ſtatum cadunt. Sed num exinde conſequitur; igitur commodiſſime omnium ex iſto poſſumus eruere jus naturale, ejuſque particularia præcepta, quæ ad præſentem hominis, & corruptum ſtatum quadrant? Denique revera nullo ſenſu dicitur; Philoſophia e divinis literis cognoſcit τὸ ὅτι id eſt, quod primus homo in ſanctitate & juſtitia creatus ſit: ſed eadem τὸ διότι cur ita ſit more ſuo, id eſt, per rationem unice inquirit, atque tradit. Quodnam eſt illud διότι? aut ubi ejus rei rationem Albertus in ſuo compendio oſtendit? Pergit noſter: *Eſto, reddatur particularis quoad ea, quæ aſſumtis illis hypotheſibus innituntur tantum, & citra has e principiis congenitis non innoteſcunt: quid tum inde?* Quid tum inde? Reſpondeo, non erit amplius ad captum omnium hominum, etiam illorum, qui myſteria religionis Chriſtianæ ignorant. Nam quod idem circa Theologiam naturalem fieri dicitur, id contra leges methodi fieri a me dictum eſt. Quod autem addit, metaphyſicam diſciplinam univerſaliſſimam habere dogmata Chriſtianis propria, puta *de reali diſcrimine inter exſiſtentiam & ſubſiſtentiam in ſubſtantiis creatis ſingularibus, ex hypotheſi* (imo veriſſima & ſolidiſſima theſi) *de incarnatione Filii Dei*; id ad rem præſentem nihil facit. Nam id myſterium religionis Chriſtianæ non ſubſternitur velut hypotheſis, cui tota ſcientia ſuperſtruatur, uti circa ſtatum integrum in jure naturali fit. Deinde, puto, prius convocandus fuerit totus auguſtiſſimus Senatus Reipublicæ metaphyſicæ eorumque ſententiæ perrogandæ una cum rationibus, num utique e myſterio illo de incarnatione Filii Dei, cujus ſimile rerum natura non habet, extruendum ſit theorema philoſophicum; dari reale diſcrimen inter exſiſtentiam & ſubſiſtentiam in ſubſtantiis; an vero præſtet dicere per totam rerum naturam in ſubſtantiis completis exſiſtentiam & ſubſiſtentiam eſſe unum & idem, aut ſaltem reale diſcrimen inter eas non eſſe; ſed exemplum de aſſumtione humanæ naturæ Chriſti in perſonalitatem λόγου eſſe exceptionem a regula, ſolis Chriſtianis cognitam. Qualis exceptio non impedit, quo minus tota diſciplina extrui poſſit e principio a ſola

ra-

ratione erui apto. Sed id quidem in medio relinquimus, donec in eam rem Senatus Conſultum conditum fuerit.

Mirum vero eſt, quod Albertus neſcire ſe dicat, qui de primæva hominis perfectione dubitent. Nam ne de Philone Judæo memorem, tam multi e priſcis Eccleſiæ Doctoribus iſta omnia per allegorias quondam explicabant, ut Auguſtinus ideo neceſſarium duxerit commentarium ſcribere de Geneſi ad literam. Ac ipſe utique Grotius L. II. c. 2. §. 2. ſtatum protoplaſtorum longe aliter concepiſſe videtur quam noſtrates Eccleſiæ profitentur. Nec dubito, quin præter Socinianos alii quoque cum Grotio ſentiant ex Arminianis & ſimilibus ſectariis; quos mihi inveſtigare non vacat. Quibus omnibus an ita cui de & pro imperio Chriſtianorum nomen adimere poſſit Albertus, ipſe pro auctoritate ſua papali viderit. Qui porro ſceleſtam calumniam admiſcet, & quæ ne pilum quidem boni viri eidem ſupereſſe arguit, dum non erubeſcit ſcribere: *Socinianos ad me accedere in fingenda primis hominis miſeria*. Nam ubi ego ſcripſi, aut dixi, aut cogitavi, *primum* hominem fuiſſe miſerum? Sed nimirum ante oculos obverſata Alberto videtur illa regula alienę famę inſidiatoribus uſitata: calumniare audacter, ſemper aliquid hæret. Nam etſi omnes, qui ſcripta mea legerunt, vel manibus palpare queant, Albertum turpiſſime mentiri; tamen ſaltem apud unum & alterum imperitum adoleſcentem, quem argento emungit, ſiniſtram de me opinionem excitare poteſt, ſupra cujus captum mea ſcripta forte ſunt, ſed cui Alberti ſchedæ paucis obolis emere facile eſt. Et tamen *agno* ſe Tartuffus aſſimilat cujus tamen adunci ungues & animus tygride immanior non obſcure prominent quiſque venerabili toga talari fœdiſſimum hypocritam tegit: cujus tanta animi acerbitas in me ex iſtius ſcripto elucet, ut me ad inferos ſi poſſet detrudere optaret. Sed Deo ſit gratia, quod neque ſalus neque fama mea ab ejuſmodi improbo calumniatore dependet.

Dixeram porro ego, ſcriptum Alberti neque poſſe haberi pro compendio Theologiæ moralis, neque vicem ſuſtinere diſciplinæ juris univerſalis, quæ juri civili ſubſterni queat. Horum prius nec Albertus admittit; ita circa poſterius id commodum haud ſane exiguum e ſua hypotheſi & regulis in jus civile redundare profitetur, quod iis adſumtis Jureconſulti deinceps orthodoxas ſententias, & deciſiones ac reſponſa dare, atque erronea dignoſcere ac rejicere poterint. Expectabimus, an quiſpiam e JCtorum ordine ita ſit deliraturus, ut ex hypotheſi Albertina Jus civile orthodoxum ſit commentaturus, cujus ſcilicet uſus tam luculentus in paradiſo futurus erat. Nec eſt, quod Albertus ſe tantopere jactet excerptis ex una & altera epiſtola, ac *præfiſcini* exclamet: *Baccare frontem cingito, ne puero noceat mala lingua recenti*. Sine dubio Albertus amicorum elogia expetiit, qui cum vanitatem hominis noſſent, ita rigidi eſſe noluerunt, ut illum attenderent pronunciata ſeria animi ſui ſententia, cum etiam ſimiæ fœtus ſuos, quantumvis Eroti Lipſico ſimillimos, exoſculari ac deperire ſoleant. Cæterum etſi Dominus Zieglerus, cujus epiſtola tantopere gloriatur Albertus, & ipſe orthodoxiæ addictiſſimus, & ſolidæ Theologiæ peritiſſimus ſit; nondum tamen animadvertere licuit, eum in explicandis legum rationibus veſtigia compendii Albertini legere. Quid tamen deinceps futurum ſit, & num Scabini Lipſienſes hoc modo deinceps ſententiam prolaturi ſint; verbi gratia, hunc vel illum furem ſuſpendendum normaliter ad ſtatum paradiſiacum juxta hypotheſin Albertinam, dies docebit. Sed nimirum duo Alberto ſufficiunt, quorum ſuffragium pluris eſt ipſi, quam aliorum *ſexcentum* (credo ſphalma typographicum eſſe pro ſexcentorum) juris myſtarum, Themidi neſcio an Eridi magis faventium. Magis Philoſophicum fuerat dixiſſe; ipſum ſolum ſibi ſat ampli inſtar theatri eſſe. Nam metus eſt, ne forte is, qui e duobus teſtibus ſupereſt, epiſtolam ſuam retractet. Interim velim cordati obſervent, quantopere Eroti ſuo contradicat Albertus hiſce verbis: *Sit aliquis, cui Pufendorfiana magis quam mea placeant; quid tum inde? Diſſentientem enim lubentiſſime fero, & hanc libertatem non minus relinquo aliis, quam mihi ſumo ipſe*. Atqui ſi Alberto ea foret animi æquitas, quare tanto calumniarum apparatu meam ſententiam apud imperitos adoleſcentes ſuſpectam reddere conaretur? Cæterum nihil magis puerile dici poſſe videtur quam quod ſubjungit:

Fa-

Fateor, quidem, quod Pufendorſius objicit, jus civile Romanum ab Ethnicis primo conditum eſſe: At enimvero leges, quæ ex eo apud Chriſtianos adhuc valent, latæ ſunt ab Ethnicis, non quatenus fuerunt Ethnici, aut Idolorum cultores, ſed quatenus una nobiſcum principiis congenitis recte uſi ſunt id eſt ſana ratione. Quo ipſo neſcientes qui facerent ad meam quam proxime hypotheſin acceſſerunt, reliquiis nimirum ſtatus integri, inter quas illa non poſtremo loco ſunt, leges ſuas apte ſatis, nec infeliciter conformantes. Miſellum ratiocinium! Ethnici formarunt leges civiles, juxta ſanam rationem, aut principia congenita: Ea principia a Chriſtianis Theologis referuntur inter reliquias imaginis divinæ; igitur Ethnici proxime acceſſerunt ad hypotheſin Alberti, de jure derivando e ſtatu paradiſiaco. Credo ſicuti ferramenta diuturno uſu deteri atque obtuſa demum reddi ſolent; ita & Alberti rationem longa Logices profeſſione hebetatam. Alias habent JCti, quod ſibi de tanto hyperaſpiſta gratulentur adverſus Caroloſtadium, delirum Diaconum VVittebergenſem, & Anabaptiſtas ante ſeſquiſeculum Germania exactos, a quibus Juriſprudentiæ præſentiſſimum ſcilicet periculum imminebat.

Arguit inde me Albertus injuriæ Dn. Seckendorfio illatæ, quod ſcripſerim; hunc *philoſophiam moralem e ſolo rationis lumine deductum e Chriſtianorum Scholis plane proſcribere velle*. Aſt quid aliud inſinuant tradita ab ipſo Chriſtianiſmi L. III. cap. 9. §. 6. ubi dicit, ethicam philoſophicam penitus (*gantz und gar*,) ſub Theologiam moralem reducendam, ſicuti infrequentes legiones aliis ſolent admiſceri, ut nomen plane, prioremque formam ac rationem corporis amittant; eamque profeſſionem a Theologo obeundam, cujus lectiones in effectu Theologicæ ſint, & catecheticæ paulo pleniores, quam in Scholis doceri ſolent. Addit, reliquam in natura ſcintillulam circa moralia; & illi ſoli ſuperſtructam philoſophiam ſtatim clara face verbi divini irradiari poſſe, ſicuti orto ſole ſtellarum debile lumen evaneſcit. At mea ſententia in eo cum Seckendorfio conſpiraverat, quod in locum ethicæ, quæ magnam partem vocabulis undecim virtutum abſolvitur, ſolidius quid in genere morum ſit ſurrogandum. Id quoque laudo proboque, quod judicet, Theologiam moralem majore ſtudio in Accademiis tradendam. Sed hanc ego cenſebam ſeparatim tractandam, & in locum ethicæ Ariſtotelicæ jus univerſale ſubſtituendum, fundamenta juri civili & politicæ ſuppeditans. Sed ſi Seckendorfio aliter videtur, nimirum digitus labiis imponendus erit. Quis enim adverſus iſtum hiſcere audeat? Neque vero tanto me dignor honore, ut Alberto me conſiliarium obtrudere velim, paradiſiaco doctori qui ſoli ſibi compendium ſuum habeat, ſervetque ſepulcro, quod brevi puto ad piper erit relegandum, & quicquid chartis amicitur ineptis.

Quia porro Albertus eandem crambem tam ſæpe recoquit, vitio mihi dari non poteſt, ſi & mihi totiens ingeſta cum tædio lectoris iteranda ſunt. Fatetur is, *jus naturæ hodie, æque ac Decalogum præſupponere ſtatum hominis corruptum, tanquam objectum, etſi ſtatus integer ſit maneatque ejus principium.* Atqui non ſatis memini, utrum Albertus hic intelligat principium exſiſtendi, an cognoſcendi. Si prius, nihil ad rem facit, quod jus naturæ exſtiterit in ſtatu hominis integro. Nam & hic ſtatus periit, ejuſque notitia non niſi e ſacris ſcripturis peti poteſt. Ac mihi præcipue curæ fuit circa principium cognoſcendi diſpicere, cui fini, quare ſtatus integri contemplationem minus idoneam judicem, infinities dixi. Commendat deinde noſter iterum analogiam ſtatus integri & corrupti; dignum Albertino ingenio commentum, ac jam novus bellandi artifex bellum, ad analogiam ſtatus integri gerendum tradit. Id quod non amplius mihi ridiculum, ſed plane deplorandum videtur, hominem in ſtoliditate ita obdoruiſſe, ut nullam ſpem ſani ſenſus reliquiſſe ſibi videatur. Sane nemo mortalium unquam tantopere ineptivit, ut analogia mentis ad non ens fingeret, ſeu ut contenderet, actus certi alicujus ſtatus conformandos eſſe ad analogiam alterius ſtatus, in quo actus ille nullo modo locum poterat aut debebat habere. Sed quia ab ingenio Alberti non niſi inuſitata & miraculo ſimilia proficiſci poſſunt, optandum erat, ut analogiam illam paulo diſtinctius, & per omnes partes & actus belli deducere vellet. Nam quod bellum gerendum ſit, ut pax recuperetur, ac idem quantum poſſit ocyus ponendum ſit, etiam ex noſtris principiis

deduci poteſt; & Grotius temperamenta ſua non e Paradiſo, ſed e ſocialitate, & conditione hominum, prout nunc ſunt, depromſit. Unde ſublimius quid & argutius ab Alberti acumine expectabamus potiſſimum circa modum belli gerendi. Sane quia ſtatui integro quam maxime congruit, ne quis alterius corpus lædat, maximam a bellatoribus gratiam inibit Albertus, ſi pugnandi rationem ad analogiam ſtatus integri deducere queat, atque efficere, ut deinceps bombardæ non globis, ſed plumis onerentur, quo hoſtis ſonitu tantum, & fumo terreatur, non lædatur; utque loco gladiorum caudæ vulpinæ adhibeantur, quas ita dextre vibrare callet Albertus. Non autem vitio mihi vertet Albertus, ſi hanc controverſiam tractanti aliquando de carnifice in mentem venit, poſtquam Indicem Novitatum a carnifice in foro Lundenſi combuſtum vidi, e quo ſubinde floſculos aliquos Albertus mutuatur; cujus & auctor, uterque in malam rem ideo abire neceſſum habuit. Accedit, quod vix ullum hominum genus majore aſperitate munus ſuum exerceat, quam carnifices, ſic ut minime omnium de actionibus ſuis ad paradiſi delicias exigendis cogitationem ſuſcepiſſe videantur. Unde cum meretrices *Erotem* quoque *Lipſicum* pro tutelari numine habeant, non inhumaniter facturus erat Albertus, ſi importunos iſtos homines e compendio ſuo orthodoxo informaret, ne ita crudeliter in terga infelicium ſæviant; quæ & ipſe profeſſioni ſuæ commendandæ verba Alberti ſua facere poſſunt, *Erot. Non hodie demum ſtudio Erotis aut ſocietate delectamur; dudum eſt, quod familiariſſime cum ipſo contra ipſos etiam adverſarios noſtros agimus, & niſi amici contra neminem pugnamus.* Sed quia Albertus etiam calumniatorum tergo metuit, quorum primiceriis palmam ambigum reddere conatur, non incaute facit, quod iſtum artificem e ſua hypotheſi inſtrui aptat, ut ad analogiam ſtatus paradiſiaci virgis cædantur, ſi qui togis talaribus induti craſſe nimis calumniis optarati fuerint.

Excepit inde nonnulla Albertus ad ea, quæ ego rationibus Seckendorfii oppoſueram. Quæ inter primum eſt, quod etſi ſcopus ſacræ ſcripturæ non ſit tradere principia aut diſciplinam juris univerſalis; eandem tamen præbere hunc uſum ſecundarium, ut multæ res naturales, & morales, aut hiſtorica & politica paſſim interſperſa inde deſumi poſſint, ita quidem, ut aliunde eodem certitudinis gradu haberi non poſſint. Hoc uti de hiſtoricis lubenter concedo; ita quouſque hæc circa alia valeant, ſupra expoſitum fuit. Id tamen nego, ſacram ſcripturam per pauca verba, quæ de ſtatu integro tradit, hunc præbere uſum, ut inde commode poſſit extrui ſyſtema juris univerſalis ad captum omnium hominum. Quod enim inde conſtat, datum fuiſſe olim ſtatum integrum, ad noſtrum ſcopum nihil facit. Inepte hic applicatur diſtinctiuncula inter ὅτι & διότι: Nam ſi quis e ſacris literis præſupponere velit tanquam hypotheſin, hominem initio in ſtatu integro conditum fuiſſe, τὸ διότι autem deinde e ratione deducere velit, cum ratione inſanire velle videbitur. Non capio autem, quid diſciplinis, quarum objecta in ipſos ſenſus incurrunt, emolumenti aut lucis accedat, ſi eorum objectorum τὸ ὅτι ſeu quod exſiſtant, e ſacris literis præſupponatur, verbi gratia, quod ſol, luna, & ſidera exſiſtant, quod dentur medicina & medicamenta; aut quod propter ejuſmodi ſuppoſitionem ſtatim inde ſit reſultatura aſtronomia aut medicina Chriſtiana. Non magis quam Chriſtiana ſartoria aut ſutoria dabitur, quia in ſacris literis de veſtimentis, & calceis fit mentio. Gratis quoque negat Albertus; ſi in ſcriptura ſacra occurrat aliqua propoſitio ad jus aut ethicam ſpectans, hanc ab illa præſupponi. Nam quomodo ſcriptura ſacra vetare poſſet, verbi gratia, ne quis fratrem ſuum defraudet in commercio, niſi præſupponatur, dari jus, e quo natura contractuum cognoſcatur. Aut quomodo eadem arguere poſſet gentes, quod ſe macularint vitiis contra naturam, ni præſupponeretur, eos habuiſſe doctrinam morum? Quod porro regulas ſuas pro axiomatibus juris naturalis non venditat Albertus, id generis modeſtiæ loco habendum, cui, & nemo invidebit, quo minus ſeſe iſtis quantum poteſt oblectet. Fateor tamen me capere non poſſe, quid regulæ iſtæ ad deducenda juris naturalis præcepta faciant, quæ & longe obſcuriores ſunt quam hæc, nec horum cauſam continent; & poſt omnia præcepta juris naturæ cognita, eadem in ſe plana & aperta obſcuritate involvere aptæ ſunt. Niſi forte hac virtute commendabiles ſunt, quod præce-

ceptis juris naturalis tincturam orthodoxiæ adſpergere valent. Nam ſi ita dicam; *curandum eſt, ut concordia rupta reparetur, quia quicquid ad ſtatum integritatis orthodoxe expoſitum hodie in moralibus ex aliqua parte recuperandum pertinet, viribuſque naturæ recuperari poteſt, id jure naturæ præceptum eſt, ideoque a nobis faciendum*: Hoc non ſolum eſt Albertino more & orthodoxe jus naturæ tractare, ſed & ratio ita perſpicua eſt, ut cuivis idiotæ per ſe pateat. Aſt ſi eidem præcepto hanc rationem ſubnectam, quia homo debet eſſe ſociabilis, id neque orthodoxum, neque ad captum quorumvis hominum eſt. Sane quanto locupletius factum ſit jus naturale mixtura Albertina, nondum adhuc deprehendi potuit.

QUANDO porro ego profeſſus ſum, me jus univerſale modo univerſali traditurum, ut nempe ſit ad captum omnium hominum abſtrahendo a peculiari religione, utique inde ſequitur, hanc methodum non minus ad captum Chriſtianorum eſſe, quam Turcarum, & ethnicorum; quia Chriſtiani non minus ſunt homines rationales, quam hi aut iſti, nec illi ab hiſce diſciplina juris naturalis, ſed religione revelata diſtinguuntur. Chriſtianos autem peculiarem habere methodum juris univerſalis nego, qui & in hoc addiſcendo nihil damni ſentient, ſi deliria Alberti inſuper habuerint. Fruſtra quoque gannit Albertus, ſe ex ſua methodo formaſſe diſciplinam juris naturalis, prout indoles ejus requirit. Nam indoles hujus diſciplinæ eſt, ut ſit univerſalis. Iſtius autem hypotheſis eſt theologica, quæ omnibus propoſitionibus mixturam adfricat, nec eas mere Philoſophicas eſſe patitur, quippe cum hæ ultimam probationem ex illa trahant, quæ eſt vinculum & velut anima propoſitionum. Neque per naturam rerum aliter fieri poteſt, quam ut per hypotheſin heterogeneam diſciplina aliqua hybridæ naturam non induat. Putidum eſt, quod Albertus vetus & inſulſum cavillum recoquit de informatione & emigratione ad gentiles, quaſi hæc ſuſpicienda foret illi, qui ad captum iſtorum diſciplinam aliquam tradere velit. Sane ſi ego jus naturale ad captum omnium hominum tradidiſſem apud Belgas, quibus plurima negotia cum Muhammedanis & ethnicis intercedunt; num ideo mihi in Japoniam fuiſſet proficiſcendum? Sed nec apparet commodum illud maximum, quod Chriſtiani inde capere poſſint, ſi fundamentis juris divini revelati utantur in diſciplina juris naturalis; cum quæ revelatio ſuggerit alio modo, aliaque e diſciplina haurire poſſint & debeant; nec mixturam diſciplinarum facere neceſſum habeant. Admiranda vero eſt ſolicitudo Alberti, quod pronuntiat: etiam in doctrina contractuum & ſubtilitatum mathematicarum cavendum eſt, ne quid in his doctrinæ Chriſtianæ veritati difforme, omnia conformia ſint. *O curas hominum! o quantum eſt in rebus inane!* Expectamus ergo propediem Alberti providentia geometriam & algebram Chriſtianam, ne mathematici forte per imprudentiam in hæreſin præcipitent; præſertim cum omnia tuta timenda ſint, poſtquam jam non ſatis ad Chriſtianiſmum quadrat hæc theſis, homo eſt animal ſociale. Quid denique jejunius eſt hoc ratiocinio: quia utilitas regula eſt actionum, non quidem de jure, ſæpe tamen de facto, idque non ſolum apud barbaras gentes, ſed & frequenter apud Chriſtianos; igitur diſciplinæ juris univerſalis aſſumenda eſt hypotheſis e revelatione divina. Id eſt, quia arithmetici ſæpe cummittunt errorem calculi, igitur arithmetica aſſumenda eſt hypotheſis e revelatione divina.

CÆTERUM quia quæ pro Seckendorfii rationibus ſtabiliendis attulerat Albertus, valde frivola erant; igitur ut aliquod operæ pretium faceret, palmariam calumniam totiens a me eliſam revomere placet. *Ratio non manet ſana, quando revelationi divinæ fingit contraria; e. g. hominem in mundum undecunque projectum, valdeque miſerum, cui ratio eheu! hodie valde corrupta* (ſed non uſque adeo, ut non jus univerſale extruere valeat citra hypotheſin Albertinam,) *ex contemplatione naturæ & conditionis ſuæ officia illi conditioni neceſſaria ſuggerere debeat*. Atqui hanc theſin Albertus mihi per ſummam impudentiam affinxit, quæ nuſpiam in locis ab ipſo citatis, nec alibi in meis ſcriptis extat. Sed is eſt ſenſus, eaque intentio meæ theſeos: Si homo in hunc mundum delatus ordinario naturæ curſu a parentibus genitus, eorumque cura educatus, infinitiſque commodis aliorum hominum auxilio in vita communi provenientibus gaudens, uti nos omnes ſumus, talis inquam homo, ut alios homines digne æſtimare,

 & quo-

& quomodo ſe erga illos gerere debeat diſcat, conſiderare velit, quæ ſua conditio futura eſſet, ſi ſolus ipſe in hoc mundo a Dei aliorum hominum auxilio plane deſtitutus ageret; reperiet ſe longe fore miſerrimum. Num hoc eſt fingere aliquid contra revelationem divinam? Num etiam Apoſtolum Paulum arguemus finxiſſe aliquid contra revelationem divinam. 1.Cor. XV. *Si Chriſtus non reſurrexit; inanis eſt prædicatio noſtra, inanis autem & fides veſtra. Reperimur autem & falſi teſtes Dei, quoniam teſtificati ſumus de Deo, quod excitaverit Chriſtum, quem non excitavit, ſi mortui non reſurgunt. Etenim ſi mortui non reſurgunt, ne Chriſtus quidem reſurrexit. Quod ſi Chriſtus non reſurrexit, ſupervacanea eſt fides veſtra, adhuc eſtis in peccatis veſtris. Igitur qui obdormierunt Chriſto, perierunt. Si in vita hac ſpem in Chriſto tantum fixam habemus, maxime miſerabiles omnium hominum ſumus.* Quantus hæreticus Paulus eſt futurus, ſi e propoſitione hypothetica licet facere categoricam? Sic quod homo duos pedes habeat, quorum alterno motu ſe commode ab uno loco in alterum transferre poteſt, maximum ſane Creatoris eſt beneficium. Hoc ut quis eo luculentius æſtimare queat, ſi animo ſuo fingat, aut concipiat ideam hominis, cui unus tantum pes ſit, & quam difficile huic ſit futurum de loco in locum procedere, num hic aliquid finxit divinis literis adverſum ex quibus utique intelligitur homines bipedes a Deo creatos? Atque hoc malum, proh dolor! ut nempe a privationis incommodo habitus nobilitatem æſtimare diſcamus, libertiniſmus ille philoſophandi, veteramentariis adeo inviſus produxit, per quem rationem malumus ſequi, quam veterum magiſtrorum collegia Manuſcripta, & nænias peripateticas: etſi ea ratio ſibi quantumvis relicta, non uſque adeo in rebus haut theologicis nec ſalutem animæ ſpectantibus eſt perverſa, quo minus & per eam Euclides ſolidiſſimas demonſtrationes formare, & Hippocrates veriſſimos aphoriſmos tradere, & Virgilius optima carmina ſcribere, & Cicero ornatiſſime dicere potuerit. Etſi proh dolor! poſtquam homines ad ductum Carteſii accuratius philoſophari cœperunt, multa collegia Manuſcripta ingenti cum pedanteriæ damno ad tabernas aromatariorum relegata ſint; ac juventus ſtudioſa veteres libellos peripateticos neſcio ad quos uſus lacerare adſueſcat; cui calamitati deplorandæ jam credo oculi Alberto rubent. Cujus tantus ſtupor ſeu verus ſeu affectatus eſt, ut quæ a me de ſtatu naturali tradita ſunt, etiam ruſticis perſpicua, intelligere non poſſit, aut velit. Qui ſtatus, poſtquam liquido in doctrina morali explicatus atque deductus fuit, quod veteribus regulis Seckendorfio æſtimatis mortem attulerit, conditioni rerum humanarum adſcribendum eſt, qua cum alia, tum præcipue nullo fundamento nixa corruptioni & interitui valde obnoxia ſunt. Sic ut nihil ſuperſit, quam ut regulis illis pie defunctis funus ducatur, næniam cantillantibus vetulis, ac Velthemio & Alberto cum liripipio feretrum proſequentibus. Denique illud Alberti: *Utinam vero!* haudquidquam efficiet, ut mea principia *laxa* poſſint vocari, *quæ nullum e verbo Dei frænum admittant, ipſaque per probabilitatem, quam a corrupta ratione ſpecioſe accipiunt, corrupta ſint, alioſque corrumpant.* Atqui ego ſemper profeſſus ſum, ubi jus univerſale deſinit, ibi incipere Theologiam moralem, & jus civile. Et qui dogmata ſua e rerum natura deducit, ac leges bonæ conſequentiæ obſervat, illi a fallaci probabilitate nullum periculum eſt. Claudit Albertus diſceptationem hanc geſticulatione quapiam ſimiali, odioſe nudatis dentibus, qua valde lepidus ſibi videtur. Quantum ſudoris inſtare credimus poetis, & quam diu iſti caput ſcalpent, & ungues rodent, antequam digna Alberto epinicia componant, qui tam glorioſam pro Domino Seckendorfio pugnam depugnavit!

Hucusque alieno nomine rem geſſit Albertus: nunc pro ſe digladiari pergit. Ubi præcipuum ipſi negotium, totiens exploſam calumniam de homine undecunque in mundum projecto in ſcenam retrahere utque eam mihi obtrudat nihil impudentiæ omittere. Quid enim fœdius veterano Profeſſori Logices, quam hypotheſin & propoſitionem hypotheticam confundere, aut propoſitionem categoricam pro hypothetica ſubſtituere? Ter allegavit mea verba. *Si concipias hominem in hunc mundum projectum, &c. Si fingamus nobis aliquem hominem, undecunque in hunc mundum delapſum &c. Si fingatur homo ſolitarius in hunc mundum incultum projectus &c. ejus ſtatus erit miſerrimus.* Aſt num ideo aſſero, *hominem tali modo in mundum*

pro-

projectum? Atqui infinities adoleſcentibus inculcavit Albertus; hypotheticam nihil ponere, ſed recte ſe habere, ſi dato antecedente detur conſequens. Sic in *Apologia mea* (Erid. p. 22.) quando dico; *hæc eſt mea theſis; ſi fingatur homo ſolitarius &c.* mea theſis non eſt categorica ſed hypothetica: & nihilominus per ſummam impudentiam contendit Albertus; eam eſſe meam hypotheſin, cui jus naturale ſuperſtruam, ac unde ſocialitatem deducam. Aſt quomodo quatuor luſtrorum Profeſſor Logicus ignorare poteſt, probationem fieri directe, vel per deductionem ad incommodum. Ad poſterius, non ad prius genus probationis pertinet, quod ego præter complures probationes poſitivas ſocialitatis neceſſitatem & utilitatem oſtendi per fictionem contrarii, ſeu deductionem ad abſurdum. Quis autem ideo dixerit, me quod tanquam abſurdum tantiſper admiſi adeo fortius convincendum pertinacem adverſarium, habere pro hypotheſi & fundamento meæ diſciplinæ? Id quoque ex arte calumniandi, quod illa mea verba allegare omiſit Albertus; *niſi hoc* nempe parentum auxilium *per peculiarem Numinis curam ſuppletum fuerit.* Nam talis homo qui fingitur, (parentum auxilio deſtitutus,) ſi peculiaris eum Numinis cura amplectatur, non erit miſerrimus; ſed iſte demum, quem neque parentes aliique homines, nec Deus ullo auxilio ſublevat. Unde etiam, quia vera conditio primi hominis non e ſolo rationis lumine, ſed e ſacris literis unice patere poteſt, gentiles, (quorum loca a me adducuntur L.II.c.2.§.2.) non minus, quam qui a cognitione divinarum literarum abſtrahere velint, non potuerunt non conditionem iſtius hominis, quem ſibi primum fingunt, tanquam miſerrimam concipere. Num autem ideo iſte, qui e ſacris literis veras hominum origines novit, & majoris illuſtrationis cauſa duntaxat ab ea pauliſper abſtrahit, aliquid fingit velut theſin divinis literis adverſam, aut iis fidem demit, quæ de primæva felicitate ejus primi hominis, qui revera extitit, ſacra ſcriptura tradit? De cætero nemo cordatus erubuit poſteriores cogitationes prioribus prætuliſſe; multo minus ab initio confuſius, obſcurius, aut incommodius dicta deinceps explicare, & illuſtrare. Nec adhuc in Indicem expurgatorium ab Alberto relatum credo illud tritum; quilibet ſuorum verborum, ſuæque ſententiæ optimus interpres, aut illud ex octavi præcepti explicatione catecheſin; & omnia in meliorem partem interpretantes.

Circa adducendum dictum ſat inficetum Martini Schookii de ponte aſinorum, illo auctore dignum neſcio, quare tam ſingulari intus voluptate titillari videatur Albertus, niſi forte mentio cognati ſanguinis in hujus pectore motum aliquem excitavit; aut pulpamenti iſtius memoria appetitum ſtimulavit. De cætero per me pontem iſtum æſtimet quiſque quanti volet; ego ſane nunquam vidi aliquem, qui cum ratiocinium formandum eſſet, ad illas regulas recurrerit. Sicuti etiam præcepta legis naturalis longe planius citra regulas Albertinas intelligi poſſunt, quam ſi quis ad harum ductum iſta inveſtigare inſtituat. Porro haudquaquam ego iratus fui, quando audiebam, meam doctrinam ab Alberto in collegiis ſuis exagitari. Neceſſitatem tamen mihi impoſitam videbam reponendi, quæ ad rem videbantur, ne in orthodoxiam impingere crederer ab imperitis, & qui de alterius ſententia non ex ipſius verbis & ſcriptis, ſed alieno e judicio ſæpe invidia infecto calculum ferunt. An meum nomen in iſto Collegio expreſſum fuerit neſcio. Saltem tamen omnes auditores intelligebant, meas ſententias impugnari. Denique circa Philoſophiam Chriſtianam puerili plane modo ſe jactat Albertus, cum iſto inſtituto nil frivolum magis excogitari queat. Sane eodem jure quo is Logicam Chriſtianam comminiſcitur, alii licebit venditare Logicam Muhammedanam; ad quam nihil aliud requiritur, quam ut exempli loco adducatur hæc propoſitio *Muhammedes eſt magnus Propheta.* Imo & expeditiſſima metamorphoſi Logica medica proveniet, modo hæc propoſitio in exemplum aſſumatur: *Rhabarbarum habet vim purgandi.* Sane Logica ut talis videt quidem hanc & iſtam eſſe propoſitiones, ſed æque neſcit veræ an falſæ ſint, atque novit idem de hac propoſitione: *Verbum caro factum eſt.* Enimvero ſi logicam Chriſtianam voluiſſet parturire Albertus, debebat oſtendere, quas novas ratiocinandi ſpecies, aut figuras ſyllogiſmorum religio Chriſtiana tradat Ariſtoteli & Euclidi ignotas: aut quænam ratiocinandi ſpecies ab hiſce traditæ in religione Chriſtiana rejiciantur. Alias enim ad ipſam Logicam nihil intereſt, e

qua

qua diſciplina propoſitionum exempla petantur; cum non Logica, ſed quælibet diſciplina de ſuorum theorematum veritate judicet, ac Logicæ duntaxat formalis conſequentia curæ ſit. Unde hæc propoſitio Deus factus eſt homo, in Theologia hautquaquam inuſitata, ſed maxime uſitata & domeſtica eſt. In Logica autem eadem non magis inuſitata dici poteſt, quam hæc, Rhabarbarum habet vim purgandi, quia Logicæ ut tali non magis de hujus, quam illius veritate conſtat. Unde & Ariſtoteli exempli loco non niſi vulgatiſſima, aut literæ α, β, γ, aut e matheſi petita, quam tunc pueri addiſcebant, adhibentur. Sed nimirum voluit aliquid eſſe Albertus; per ſolida autem ad iſtud pervenire haut potuit; igitur tale quid comminiſcendum fuit, ut ſaltem a pueris digito monſtraretur, & diceretur, hic eſt Philoſophiæ Chriſtianæ auctor. Quam mirum oportet animal eſſe, quod Albertus jam de ſeipſo pronuntiat: *Ego Chriſtianus, quam Carteſianus Philoſophus eſſe malo*. Lepidam oppoſitionem! Quaſi Carteſius quoque, Chriſtianus non fuerit, contra Ariſtoteles inter Apoſtolos principem locum obtinuerit. Atqui ego credideram, Carteſianam Philoſophiam præcipue oppoſi vulgari philoſophiæ peripateticæ, quæ cum bonis ingeniis non immerito ſordeat, jam novo fulcro ruinoſam molem ſtabilitum it Albertus, venerabili vocabulo circumpoſito, velut minus boni Chriſtiani, ſint, qui Carteſium, quam qui Ariſtotelem ſectantur. Ac eſt, quod caveant ſibi Domini Medici Lipſienſes, ne ab Alberto ad Sanctum Officium Inquiſitionis pertrahantur. Nam & illos audio Carteſium præ Ariſtotele æſtimare. Et in univerſum ejus profeſſionis homines hoc vitio laborant, ut malint rerum naturam & recentia experimenta, quam pulveſulentas ſcholarum nænias ſequi. Me quod attinet, quanquam nec ipſe in Carteſii verba juravi; cenſeo tamen plus ingenii & bonæ frugis in illo eſſe, quam in ſexcentis Commentatoribus in Phyſicam Ariſtotelis. Interim phyſicæ gratulamur, quod ab Alberto per viginti quinque annorum meditationem locupletata ſit duobus theorematibus oppido quam ſubtilibus: mare non eſſe meteorum, & aquas ſupra cœleſtes ultra vertices ſtellarum fixarum per ſpatia imaginaria, de quibus nihil determinari poteſt, diffundi. Cui viro ſi ætas Mathuſalæ contingat, videtur ingens operæ pretium circa locupletandam Philoſophiam facturus, ut hæc ſuas opes deinceps vix captura videatur. Obiter quoque Alberto placuit Monzambanum pungere, velut neſciverit, verſus quam plagam mundi Rhenus Germaniam præterlabatur. Ejus defenſionem ſi fas mihi ſit ſuſcipere, dixerim, data opera iſtum in principio libri ſui falſi quid poſuiſſe, ut eo facilius Italus crederetur, apud quos ingens fere Inſcitia exterarum regionum eſt. Unde &, quantum memini, nemo ex illis, qui eum ſcriptorem vellicarunt, de iſto errato quid monuit, quod omnes data opera poſitum animadverterunt. Etſi & mihi editiones ſint viſæ, quæ Rhenum ad occidentem, Danubium ad meridiem collocant. Sed ſi Paradiſiacus doctor dignabatur Monzambanum legere, non debebat in proœmio ſubſiſtere, ſed ad caput uſque 8. §. 6. pergere, ubi aliquem locum inventurus erat, ex quo animi ſui ſpeciem perfectiſſime recognoſcere licebat. Cui & nonnihil lucis ex Euſebii Hiſtoria Eccleſiaſtica L. VIII. c. 1. accidere poterat. Denique circa demonſtrandam originem fontium egregie ſe expedivit Albertus, dum Bernhardi Varenii locum pro ſe adduxit, addito: *quæ doctiſſimi viri verba ſenſu carere, & a rerum natura abhorrere nemo dixit*. Quid ni? quis prohibet? aut quibus experimentis iſte ſententiam ſuam firmavit?

Iſta quidem ad Erotem Lipſicum, quà novi quid continere videbatur, reponere placuit. Uter autem noſtrum palmam ſibi attribuere poſſit, non meum, aut Alberti eſt pronunciare, ſed docti & cordati lectoris extra partium ſtudia poſiti. Iſte judicabit, utrum qua mihi aqua hæſerit: num quæ Alberto a me oppoſita ſunt hic facillime diſcutere potuerit: utrum ego e quam plurimis ab Alberto motis pauca tantum, eaque non maximi momenti attigerim, reliquis ac potioribus inſuper habitis? An non Albertus circa aculeos in me retorquendos ſimiam aut cuculum expreſſerit! Uter noſtrum bonum diſputatorem, an malitioſum ſophiſtam; bonum & candidum virum, an Tartuffum egerit? utrum denique ad exiſtimationem & ſplendorem Academiæ Lipſicæ ejuſmodi Erotes Albertini multum collaturi ſint?

F I N I S.

INDEX
RERUM INSIGNIUM
HOC
LIBRO COMPREHENSARUM.

A

ACADEMIÆ debent eſſe officinæ bonæ mentis & utilium & elegantium literarum, non aulæ Pedanteriæ, pag. 264
Actiones indifferentes, quæ? 46. 166
Affectibus imperare poſſe, an homini integrum? 28
Alberti Valentinus. Judicium de ejus *Compendio Juris Naturæ orthodoxo* 274. de ipſius *annotatis in H. Grotii J. B. & P.* 250
Ariſtoteles, Lutheri de eo judicium, 261

B

BECMANUS Nicolaus, quis fuerit? 70. quomodo Doctor creatus ſit? 23. ingeniis Heroicis accenſetor a Winſtrupio Epiſcopo Lundinenſi, 41. cum collega de Proedela litigat, 70. cum laniſta ſpectante Winſtrupio congreſſus vapulat. 281. Ejus *Medulla Juſtiniana* 2. *Commentarius ad prima Juris fundamenta* 52. Salario Lundini privatur 71. *Indicem Novitatum a Joſua* Schwarzio confectum interpolat & edit 92. cum infamia relegatur, 94. 66. 84. 87. Pufendorfio ſub *Veridici Conſtantis* nomine obtrectat, 69. Ejus facinora, 73. Sacra mutat & Cardinalis Badenſis Fuldæ fit Conſiliarius jocoſus, 85. librum dein *de ſalutari uſu ſancti roſarii* in Francofurteoſi catalogo pollicetur 91. in Danorum in Scaniam irruptione adfinem ſuum, cohortis optionem ſubornat, ut Pufendorfium cum uxore & liberis trucidet. 120. 122
Ad Bellum quod credant injuſtum, utrum cogi cives poſſint? 26
Boccleri J. H. *Commentarius in Grotium* commendatur. 126

C

CARNIFEX an ſupplicium ſumere poſſit ab innocente? 26
Carteſii Renati Philoſophia ex Helvetia proſcripta, 53. an etiam ex Belgio? 131. ea defenditur, 257. arridet Medicis Lipſienſibus. 279
Coquius Giſbertus. 25
Crellius ex Magiſtro Lipſienſi Cancellarius Dresdenſis factus. 265
Cultus divini ex religione naturali præcipuæ partes. 27
Cumberlandus Richardus Hobbeſii adverſarius, 27. 75. 127

D

DEUS, quo ſenſo quædam agere non poſſe dicatur? 14. 15. cur neminem ex abſoluto Decreto ad infernum condemnet? 15. qua ratione ad actiones humanas concurrat? 265
Diametri ad circulum proportio quomodo accipienda ſit 1 Reg. VII. 23? 2 Paral. IV. 255

E

ENTIA moralia quid? 14. unde naſcantur? ib. 140
Eſſentiæ rerum cur æternæ dicantur? 45. 174. 230

F

FACULTAS generandi quo fine homini indita? 23. 126
Fingere quot modis liceat? 214
Foſſius Chriſtianus, Schwarzii & Becmanni in factione contra Pufendorfium ſocius, 40

G

GASSENDUS Petrus, Epicuri dogmata renovavit, 126
Germania, quomodo Pufendorfio dicatur Reſpublica irregularis? 109. 114
Geſenius Fridericus, Præſul Garlebienſis refellitur, 65. ſeqq. & paſſim.
Grotius Hugo. 32. 274. primus Juris Naturalis Syſtema edidit 123. ejus elogium, 124. ejus liber de J. B. & P. cur Indici librorum prohibitorum inſertus? 125. an hic liber ejus de J. B. & P. ſcriptus ſit Metaphyſice? 265

H

HABERKORNIUS JCtus Gorlicenſis, 89. 98
Hobbeſius Thomas 89. ejus errores Politicos Pufendorfius præcipue refutavit, 34. ejus laus, 126. Epicuri placita in Moralibus renovavit, 127. Caroli II. Regis Angliæ de eo judicium. ibid.
Hofmanni Profeſſoris Helmſtadienſis lis de duplici veritate. 150. 217
Honeſtum & turpe *per ſe* an ſit primum principium Juris Naturæ? 24. 49

I

IMAGO Dei quid fuerit? 139.
Indifferentiſmus Moralis an a Pufendorfio propugnatus fuerit? 23. 84. 166
Intellectus humanus an poſt lapſum hominis rectus dici poſſit? 27
Jus Naturæ ad captum omnium hominum accommodatum eſt, 141. 215. ejus principia omnibus hominum congenita 29. cognitio etiam paganis indulta, ib. JCtis Romanis quid? 142. An ſit *ἐκτύπωμα* juſtitiæ Dei eſſentialis? 30. 142. Ex literis ſacris haud deducendum, 152. ſeqq. Theologiæ non ſubordinetur, 220. 235. ex mente Hebræorum quomodo differat ab illo univerſali? 298. maximam partem circa externas hominum actiones verſatur. 159. 213. 222
Juſtitia Dei eſſentialis an ſit archetypa legis naturalis humanæ? 82. divinæ & humanæ diſcrimen, 16. 144. commutativa & diſtributiva, 16

L

LOGICA Chriſtiana 279

MAGI-

M

MAGISTRI LIPSIENSES. Inter eos tempore Reformationis nemo fuit, qui Acta Colloquii inter Lutherum & Eccium inſtituti litteris excipere poſſet. 260
Menzeri Balthaſaris, epiſtola de divortio, 9. 51
Metaphyſica. Ejus ſtudium inane, 284
Moozambano, Severinus de. Eo ſub nomine ſe latere negat Puſendorſius, 29. 66. ejus ſententiam tamen de Germania tanquam Republica irregularis tuetur 108
Muſæi, Joannis laus. 83

N

NOTITIÆ innatæ an dentur? 30. 162. 212. ſeqq.

O

OFFICIA hominum erga ſeipſos unde derivanda ſint? 181
Oſiandri J. A. commentarii ad Grotii J. N. & G. commendentur. 34. 167

P

PEDANTISMUS, eſt vitium mentis, non literarum. 234
Perfectio moralis quid? 147
Philoſophia Chriſtiana haud procudenda, 155. 219. 235. ſeq. cum revelatione divina conformari nec poteſt nec debet. 255
Philoſophia Scholaſtica. 259
Polygamia, an repugnet Juri Naturæ? 33. 68. a Jo. Ad. Oſiandro propugnata. 34
Protoplaſtorum ſtatus an paganis cognitus fuerit? 133. 134
Puſendorſius Jenæ fit artium Magiſter, 255. Coyetti, Legati Svecici liberis præficitur Hafniæ 77. Quomodo cum Reformatis vixerit Heidelbergæ? 12. cur Profeſſionem Inſtitutionum ſibi illic delatam recuſaverit? 46. uxor ejus, 39. 79. &c. gener ipſius, 88. Invidia collegarum Lundinenſium unde adverſus eum orta ſit? 2. Hiſtoria factionis, quam Becmannus, Schwarzius, & Foſſius contra eum inierunt, 41. Svecorum favorem in ſe ſuoſque ſemper expertus eſt pronisſimum 40. Lundino a Danis capta Melmogiæ tempore obſidionis deliteſcit. 120. Loccenio Conſiliario & Hiſtoriographo Svecico ſucceſſor datur. 108

R

RAMUS Petrus. 260
Religionem quo ſenſu hujus vitæ ſphæra terminari dixerit Puſendorſius? 54. 67. ſeq. 105. ſeq. 210
Reſpublica irregularis quæ? 108. 109. 114. 115
Romani jus magno ſtudio excoluerunt, 125. ſeq.

S

SCHARENSCHMIDIUS Carolus refellitur. 69 ſeq.
Scharrockius. 264
Scholaſtica ingenia. 50
Scholaſticorum Doctorum ſcitis an religio orthodoxa propugnari poſſit? 132 ſeq.
Seckendorſius Vitus Ludovicus in quartam vel quintam Claſſem ſcriptorum rejicitur, 266. ejus liber de Statu Chriſtianiſmi ib. ejuſdem Orationes Teutonicæ. 267
Seldeni Joannis laus, 123. Judicium de ejus libro de Jure Naturæ. 124
Socialitas an adæquatum Jus Naturæ cognoſcendi principium ſit? 29. adſtruitur contra Chriſt. Vigilem. 54. Velthemium, 179. Zentgravium, 209. Strimeſium. 232
Status Paradiſiacus. 271
Strimenſius Samuel, Profeſſor Francofurtanus. Ejus objectionibus occurritur. 227
Suum cuique tribuere non eſt adæquatum Juris Naturæ principium. 223
Schwarzius Joſua, 6. Prof. Theol. Lundinenſis, vir turbulenti & vani ingenii, 44. 121. in Hollandia cum crumeniſecis ludens, viaticum amittit 48. & Hadriani Imperatoris exemplo peregrinationem dein pedeſtri itinere abſolvit, 121. expers ſolidioris doctrinæ, ib. primus Indicis Novitatum Auctor, 121. 134. 171. e Svecia relegatur; 9. ſeq. 135. 136. ſeq. & poſtea ſubditos Svecicos in Danorum partes pertrahere ſtudet. 6

T

THEOLOGIA Moralis quid? 11. 12
Theologiæ non competit Cenſura in alias Diſciplinas. 53
Theologorum non eſt ſeſe gerere de Architectonica Politica. 215

V

VELTHEMIUS Valentinus, Profeſſor Jenenſis honeſtum *per ſe* tale acriter propugnat, 47. ſeqq. refutatur ib. Judicium de ejus *Nucleo Juris Naturalis*, 64. de ejus *Introductione in H. Grotii J. B. & P.* 70. 73. 233. de ejus *Synopſi* 142. Odii in Puſendorſium cauſſa 70. Majeſtatem *non ens* eſſe publica Diſputatione profitetur 116. veneratio qua Doctores Scholaſticos proſequutus ſit? 130. Becmanni fit Archiverius. 233
Verulamii Baconis encomium. 126
Vigil Chriſtianus quis fuerit? 51
Voluntas Divina quomodo Juris Naturæ principium ſit eſſendi? 173. 174. 198. 199

W

WAHRENBERGII Sinceri dialogus de Polygamia, 8. 52. ejus verus Auctor Puſendorſio in Svecia notiſſimus dicitur. 79. 80
Winſtrupius Petrus quis? 88. Factionis Puſendorſio Lundini adverſæ Protector. 87. 121. 122. 220
Weigelius Erhardus, entia moralia ante Puſendorſium lingua Teutonica expoſuit. 75

Z

ZENTGRAVIUS Jo. Joach. Prof. Argentoratenſis 108. ejus liber de *Origine J. N.* ib. e Doctorum Scholaſticorum fontibus ſapit 195. ejus objectiones diluuntur. 197. ſeq.
Zieglerus. 274

F I N I S.

1317753

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google